Az Olvasó Társaság jégé

ATHENÆUM.

492

TUDOMÁNYOS, CRITICAI ÉS SZÉPMÜVÉSZETI

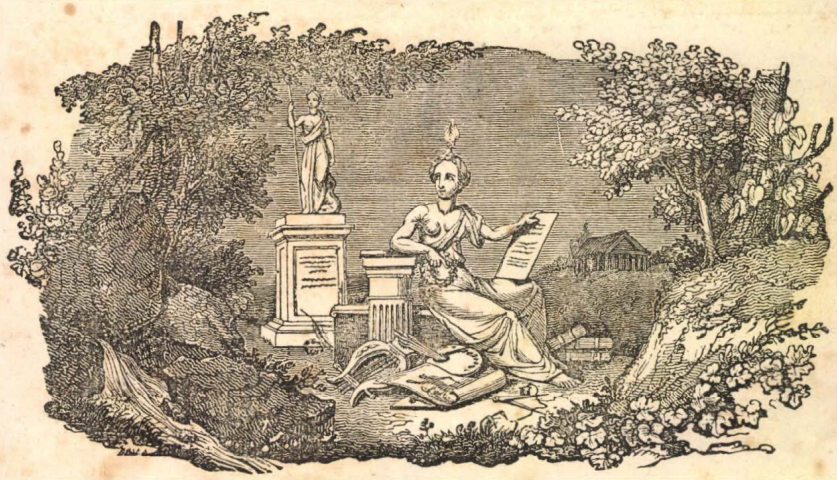
FOLYÓIRAT.

KIADJÁK

SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY;

SZERKESZTI

BAJZA.

1842. MÁSODIK FÉLÉV.

PESTEN,

az Athenaeum' kiadó-hivatalában.

Borz-utcza, 222. sz.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOS, CRITICAI ÉS SZÉPMŰVÉSZETI

FOLYÓIRAT.

KIADJÁK

SCHEMBERI ÉS VÖRÖSMARTY:

SZERKESZTI

BAJZA.

1842. MÁSODIK FÉLÉV.

PESTEN.

Athenaeum' Kiadó-hivatalában.

Buda-ban, 1842.

Az Olvasó Társasége 471.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, vasárnap, julius' 3. 1842.** **1. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' színházi drámajutalomról.

—

Nemzeti színház eredeti dráma nélkül alig képzelhető. Eredeti dráma nélkül a' színház félig bitorolja, vagy legalább előlegezi a' nemzeti nevet: test, melly idegen lélektől mozgattatik, álarcz, melly megett valódi képet hiába keresünk. 'S ki elégednék meg a' színházat nyelviskoláúl tekinteni csupán, midőn arra nem elég alkalmas 's másfelűl sokkal czélszerűbb intézetek vannak? Ki ne várna tőle nemzeti érzelmet, okúlást, lelkesedést? Okulást saját hibáinkon, lelkesedést erényeken, mellyek iránt nemzeti rókonszenvünk van. Ezeket idegen drámákból, bármi jelesek, olly könnyen vérré válhatólag nem meríthetni.

Az eredeti dráma a' nemzeti színház' lelke. A' nemzeti színház' értéke együtt jár az eredeti dráma' értekével; emelkedése, virágzása ennek emelkedése és virágzása a' nemzeti színháznak is: egyik a' másikat feltételezi. Ismerjük el műbíráinknak azon szigoru itéletét, hogy nemzeti dráma nincs, annál több ok mindent elkövetni, hogy legyen. Hihetetlen, hogy hat milliónyi népben ne találtassék egyed, kiben magas drámai tehetség rejtezik, ne mód, mellyel azt napvilágra hozzuk. De kedvezéssel kell lenni az illy tehetségek iránt, alkalmat kell adni kitüntetésökre 's különösen okot arra, hogy inkább ebben mint egyébben fáradjanak. Ki most tán drámairói hajlama mellett szórakozott ügyész, hanyag orvos-, kontár politicus (noha alkotmányos országban a' politicát semmi osztálytól végkép megtagadni nem szabad) vagy közelebb jőve: ki most regényt, beszélyeket, balladát 's egyebet irogat, szerencsét fog kisérteni a' drámával, ha látja, hogy ez előkelőleg pártoltatik, ha látja, hogy e' mellett nemcsak becsültetése, hanem keresete is van. — Kereset vagy haszon borzasztó szók, mellyekre nálunk a' világ' fiai csodálatos undorodással fordulnak el, illetlennek látván, hogy a' szellem' emberei a' testről végképen meg nem feledkeznek. De itt egyszer mindenkorra ki kell mondanom, hogy mindaddig valódi irodalmunk nem lesz, míg az irodalom el nem tartja embereit 's ez illy szomszédságban, millyenben élünk 's a' mint megszaggatva vagyunk, különös pártolás nélkül meg nem eshetik. Hiába hivatkozunk vad, de nagy, teremtő-erejü időkre: azokban az egész nemzet' lelkesedése emelte ki a' a' jobb tehetségeket, vagy egyes nagyok' fejedelmi pártolása, udvaraik' fénye, élvei pótolák ki a' közönség' tetszését. Időnk nem azon amerikai ős föld, mellyben vadan a' legdicsőbb növények termenek, visszanyomhatlan belerőtől üzetvén ki a' napvilág elé; korunk kifáradt föld, mellynek ápolás kell, ha terméseit éldelni akarjuk, 's a' díj, mit irónak adtok, nem anyagi bér csupán, hanem jele kelendőségének, kapósságának, s' némileg mértéke becsének, mire szüksége van, hogy el ne csüggedjen vagy munkássága irányt ne téveszszen. Minden munkás ember' önérzete műveinek kapóssága által erősödik. Tegyétek ki a' legtündöklőbb lelket a' sivatagba, remetévé lesz jeles ember helyett. Valamint szónok hallgatók nélkül, ugy iró olvasó nélkül képtelenség. Utféli dolgok talán, de mellyeket keserü kötelesség többször ismételni; mert hazánk' fiai olly aggodalmatlan kényelembe tették magokat e' részben, mintha egész világon egyedül volnának, mintha magyarságunk' parányi 's annyira megszaggatott szigethonát nem ostromolná világtengeri hullámaival két óriási nemzetiség. — Mindezekre talán könnyü a' felelet némelyeknél „Irjatok jobb műveket, jobb drámát, 's mi pártolni fogjuk". Igen helyes, de azon kivül, hogy ennyit a' legkérgesebb kalmárszív is megtesz, illy pártolás mellett az ügy csak az örvény' táncát járja. A' költő megteszi az első lépést, midőn drámáját megirja, a' közönségen a' sor és a' színházon a' megállhatót — mert még most kitünő jelesekre nincs kilátás — telhetőleg pártolni. 'S itt nem egyes költőkről van szó, hanem valamennyiről, kik az egész magyar nemzetből vállalkoztak. Miért nem vállalkozott több, vagy bár kevesebb, de jobb? Ki vagy mi állott ellen? Végre is a' lelki szegénység' szégyene az egész nemzetet éri, melly a' mi van megbecsülni vagy helyette jobbat kiállítani nem képes. — Tehát nagyobb részvét iróitok iránt, ha akarjátok, hogy munkásak legyenek, részvét és pártolás különösen a' dráma iránt, mint melly legnehezebb 's egyszersmind legéletbehatóbb ága a' szépliteraturának.

Az ország, melly bokros gondjai közt a' színházról megemlékezett, nem akarhatá, hogy annak lényege, az eredeti dráma pártolatlanul maradjon, vagy elhanyagoltassék, nem akarhatá, hogy e' részben a' míveltebb nemzetektől még az eszközök' megválasztásában is olly hátra maradjunk.

Maga a' színház' jövendője, ha nem pillanati, de bizonyosan bekövetkezendő haszna is azt kívánja, hogy a' nemzeti dráma kitelhetőleg elősegittessék, ezen egyetlen czik lévén az, mellyben vele a' belföldi idegen nyelvü színházak nem versenezhetnek, holott minden egyébben egy kis szorgalom és szerencse mellett, (mi rendszerint nem

hibázik) fölülhaladhatják. Az eredeti dráma teheti a' magyar színházat önállóvá, függetlenné minden külföldi divattól 's szellemtől; az eredeti dráma azon két értékü kincs, melly midőn az irodalmat gazdagitja, 's ha jeles, örökiti, egyszersmind közhatással van a' nemzet' életére, mellyből vétetnie kell.

Ezúttal nem akarok bővebben szólni az olvasó közönségről 's mit kellene annak nemzetünk' különös helyzeténél fogva tenni a' szépirodalom' fölemelésére. Észrevételeimet csak a' magyar színházra szoritom 's különösen a' magyar színházi drámajutalomra, melly a' hirlapokban az országos színigazgatóság által közzé tétetett.

Ezen határozat szerint a' költő eredeti színművének első előadásából nem kap részt, csak a' második, harmadik és negyedik előadásnak tiszta jövedelméből egyegy harmadot, azontúl akárhányszor adassék drámája, semmit. A' már kinyomtatott színművektől, ha színpadra kerülnek, szinte nem jár az irónak dij.

Ezen intézkedést több tekintetben czelszerűtlennek találom 's ha az irói tulajdont 's avval járó jogot tekintetbe veszszük — mit országos választmánynak elmellőzni nem szabad, igazságtalannak is.

Mi a' jutalmot általában illeti, nem kell bővebben mutogatnom, hogy az valamint fölösleges akkor, ha valamelly műág már magas virágzásban van, ugy felette nagy sikerű elhanyagolt, ki nem emelkedett tárgyak körül, mellyekhez a' magyar dráma is tartozik. A' jutalom bizonyos czélra irányozza 's egyesiti az elszórt tehetségeket; de mit nem szabad felednünk, ereje nem annyira nagyságában, mint a' bizonyosságban áll. Ha tudjuk, hogy a' kitett feltételek mellett ('s ezeknek igen szigoruaknak vagy kijátszóknak lenni nem szabad) a' jutalom bizonyosan 's elmaradhatlanúl kiadatik, örömest fáradunk érette, bármi mérsékelt legyen is az, ellenben a' nagy jutalom sem ingerel, ha annak megnyerése sok aprólékos, elmagyarázható feltételektől, sőt még szeszélytől vagy sorstól is függvén, kiadatása iránt előre kétségbe esünk: reánk nézve az holdvilági urodalom lesz, mellyre józan észszel nem vágyhatunk.

A' magyar színházban előadandó eredeti színműveket vegyes választmány vizsgálja meg, academiai tagokból és színészekből álló. Ha a' mű ennek javulását megnyeri, előadatik.

Ezen választmány is, mint minden emberi testület, hibázhat ugyan engedékenység vagy szigorúság, sőt részrehajlás által; de gondolom, a' lehető legjobb intézkedés 's óvás arra, nehogy a' közönség minduntalan eredeti silányságokkal gyötörtessék, vagy az alkalmas mű is lelkiösméretlenül visszautasittassék: illyesmi csak kivételképen történhetik.

Melly mű ezen választmány' javulását megnyerte 's előadást ért, méltán részesülhet a' színházi jutalomban, ha azt legjobb erejétől, legbuzditóbb részétől, a' bizonyosságtól megfosztani nem

akarjuk. Miért tagadja meg tehát a' színház az első előadásból az irói részt? Miért fosztja meg ezen a' költőre nézve ünnepélyes estvét egyik jótéteményétől? Számoljuk csak össze, mennyi bajjal jár, mig a' költő' munkája színpadra jut. Alig tette le a' bevégzés' örömével 's reményeivel tollát, következik a' censor, ezután következik a' választmány, ezután következik játéksorával a' színház. A' darab már betanultatott 's előadásra vár. Szükséges-e, hogy ennyi bajt, melly háríthatatlan, még a' megbukhatás' szomoritó 's megszégyenitő fenyegetésével előre megtetézzük? Mert a' fő ok a' jutalomrész' megtagadására igy hangzik: „Hogy követelhet az iró jutalmat megbukott színműért, melly többé nem adathatik?" De im a' hatás' feltétele az, melly már igen szigorú 's könnyen kijátszóvá lesz. Hány nem kedvező körülmény ronthatja meg a' dráma' hatását 's igen sok esetben, ki lesz, ki a' mű' meg- vagy meg nem bukását biztosan kimondja? Végre is bíróság kellene, melly a' szindarab' hatása felett itéletet hozzon. Illy bíróság nincs 's bajosan is volna összeállitható. Ezenfölül az előladott színmű' meg- vagy meg nem bukása semmi összeköttetésben nem áll a' jutalom' czéljával. Ha megbukott, nem adatik többé, ez elég szerencsétlenség az iróra nézve; de miután az első jövedelem' alapját is csakugyan munkája teszi, mi joggal foszthatjuk meg őt annak egy részétől? Ha az, hogy valamelly színmű megbukik, elég ok arra, hogy a' költő részt ne vegyen a' munkája szerzette jövedelemből, úgy elég ok arra is, hogy azon jövedelmet a' színigazgatósug se tartsa meg, hanem adja vissza a' közönségnek, melly különben a' legnagyobb áldozatot teszi: pénzével tudniillik és türödelmével. De egyik épen olly képtelenség, mint a' másik. Az igaz szempont itt az, hogy a' költő' munkája a' jövedelem' alapja 's abból joggal ki nem zárathatik. Ha pedig épen jutalomról van szó, azt ez ürügy alatt visszavonni annyi, mint az irót kétszeres csapással verni le 's tán végkép elcsüggeszteni, holott a' czél itt buzdítás volna. E' részben még a' részvényes társaság is liberalisabb volt eleinte, részeltetvén az irót minden kivétel 's kifogás nélkül az első jövedelemből is. Nem kevesebbet várunk jövendőre az országos színigazgatástól, mellyhez roszúl illenék gazdálkodni ott, hol az végtére is a' színháznak ártana legtöbbet.

De ha már nem igazságos a' megbukott daraboktól elvonni minden hasznot, mit mondjunk azon eredeti színművekről, mellyek többször is adatnak, világos jelül, hogy nem számittatnak a' megbukottak közé? Mi méltánynyal, mi szin alatt vonjuk meg ezektől az első harmadot? Talán mert az új ruhákra 's decoratióra költségek tétettek. De ez nem minden új darabnál történik 's ha igen, az új ruhák, diszitmények másszor is használtatnak, 's nem méltányos, hogy az egész költekezés' terhe az eredeti drámákon feküdjék. Az illy költségek csak aránylag terhelhetik az első előadást.

(Vége következik.)

TÁRCZA.

Tanuló ifjak' egyesülete Debreczenben.

Ki az, e' hon' elfogulatlan keblű fiai közől, ki örömérzéssel ne üdvözölné minden jeleneteit a' hon' ébredésének, 's hidegen vetné meg minden kisded jelenségeit a' józanulásnak, mellyek bár keletkezésökben kevés hatásuak is: de jövendőre gazdag reményekkel biztatók? — 'S ki az, ki szívből ne örvendene a' jövő kor' üdve, vagy átka' megtermőinek, az ifjuság' reményteljes új életre serkenésének is? — Örömmel üdvözlém ezért a' s. pataki ifjak' nyelvészeti egyesületét is, (Athenaeum' 67-dik szám) mint tanuját olly sok ifjak' ébredezésének 's nemzetiség iránti buzgalmának, melly a' hazának sok jót, szépet és nagyot igér. — És felsohajték, bár lennének e' magyar haza' minden iskoláiban illy nyelvészeti egyesületek; mert milly szép volna már valahára, ha a' tanuló ifjak, tanulástól üres idejökben, ököljog' gyakorlása helyett, az édes honi nyelv' gyakorlásához, 's a' nemzeti mivelődéshez fognának! Meglehet ugyan, hogy illy egyesületek már több iskolákban léteznek, de az illetők' hanyagsága miatt azok még a' haza előtt ismeretlenek: pedig nem megvetendő dolog volna tán, ismerni a' hazának az ifjuság' szellemét, kiktől szebb jövendője' felderülését várja? — Léteznek pedig illy egyesületek a' debreczeni ifjak közt is már régecskén; de még senki közőlök nem méltatá azokat köztudomásra juttatni: ezért bátorkodom jelen tudósításomban felmutatni azokat a' hazának, melylyek, habár nem olly élénk 's vidor képet mutatók, 's még nem olly gazdag reményekkel biztatók is mint a' s. patakiaké, legalább ollyanná lehetnek, ha a' részvétlenség nem döntendi őket enyészet' ölébe; 's legalább kezdete a' jónak; 's ha majd itt is feltünend a' köz felvilágosodás' hajnala hasznos gyümölcsöket termend a' hazának. —

Látván néhány lelkesebbek az ifjak közől, mint sülyed naponként mélyebben a' vétkes szenvedélyek' halálos örvényibe a' tanuló ifjuság, tanulási foglalatosságin fölülmaradt üres óráiban unalommal küzdés miatt, mint lesz unalomból tivornyázóvá, 's korhelylyé sokszor a' legjobb véralkatú ifju is: azért 1833-ban „*néhányan összeállottak olly czélból, hogy bizonyos mennyiségü pénzt tevén össze, néhányat az uj magyar könyvek közől megszerezvén, azoknak együtt olvasása 's észrevételeiknek egymássali közlése, végre erejöknek némelly apró munkácskák' készitésében próbálgatása által magokat formálni 's tökéletesiteni igyekezzenek*" (mint jegyzőkönyvükben feljegyezve van). — Tervöket kevés idő mulva közlék egy felszólitásukban az egész tanuló ifjusággal, kik azt szembetünő lelkesedéssel fogadva, segédkezeket nyujtának egy olvasó társaság' létrehozásában, melly az 183$\frac{4}{5}$ iskolai év' kezdetén meg is nyittatott, 's alapszabályai az iskolai felsőbbségtől megerősitést nyertek, egyen kivül, melly is ez volt: „*Addig is mig ez az olvasó-társaság munkáló társasággá alakulhatna, akármelly tag készithet kötött vagy kötetlen beszédben valami munkát, de nem ollyat, mellyet legkisebb tekintetben is félre lehetne magyarázni; a' készitett munkát a' biztosságnak, nevét bepecsételve, bizonyos jelmondás mellett beadhatja, melly azt megbirálja, birálatát irásban kiadja, a' jó munkákat leiratja 's a' közgyülésen felolvastatja.*" — Mely szabály későbbi folyamodásukra is megerősitetlen s máig is teljesitetlen maradt. A' társaság' könyveinek tartására akkor mindjárt adatott is szoba az iskola' épületében: fenntartván magának az iskolai felsőbbség azon jogot, hogy ezután hozandó törvényeit a' társaság elébe mindig fölterjeszsze. Az ekkép felállott kizárólag csak olvasótársaság, sok viszontagságai után maig is fennáll; 's könyveinek számát apródonként közel 600ra szaporitá. Eddigi szerkezete hijános 's hatása kevés volt: könyvtára eddig egy magossága miatt alkalmatlan, félre eső teremben elzárva tartatott, honnan minden egyes tag, csak az arra rendelt órán vihete ki könyvet olvasni. Csak a' mult esztendőben valának szerencsések kinyerni az iskolai felsőbbségtől, hogy számukra az iskola' régibb épületében egy kisebb, alkalmasabb szoba adatott; 's azóta új élet derült a' társaságra, minden nevezetesebb magyar hirlapokat, folyóiratokat járatni kezdenek 's olvasó-szobájuk' ajtaja — a' leczkék' óráit kivéve — mindenkor nyitva állanak a' tagok előtt, hogy ott az asztalon álló lapokat folyvást olvashassák, vagy, ha tetszik, az ott lakó könyvtárnoktól zár alatt álló könyveik közől valamellyiket kérni ki az ott olvasgatás végett. Egyébiránt könyvosztás most is tartatik naponként, a' mikor vihetnek ki a' tagok szállásukra is jegyzőkönybe beiratott könyveket, azokat meghatározott napok mulva épen visszahozandók. Van a' társaságnak fő és alelnöke, az alelnöknél van a' társaság' pénztára; könyvtárnoka, kinek kötelessége a' könyvekre, hirlapokra 's a' társaság' egyéb javaira felvigyázni, könyveket az azt kérő tagoknak adni ki, 's azokról felelni; irnoka, kinek kötelessége a' könyveket osztáskor a' kivivő tagok' neveivel jegyzőkönyvbe beirni. Van egy 13 tagból álló képviselői biztossága, melly a' gyakori közgyülés' kikerülése' tekintetéből közőlök választott elnöke alatt tanácskozik hetenként a' társaság' pénzének kezeléséről, új könyvek' vételéről: munkálatait tartozik a' hónaponként tartandó közgyülésnek bemutatni. Gyülést az elnök hirdet, hol, ha rendkivüli segedelmi pénz kivántatnék könyvekre vagy hirlapokra, ott határozzák meg mennyiségét; 's némelly gazdasági tárgyak, új törvények' hozatala, változtatása, hivatalbeli 's biztossági tagok' megválasztása után bevégzik tanácskozásaikat. Az új tag először 2 pgő forintot, — azután minden évben segedelmi pénzül 1 ft 20 krt p. fizet. A' tagok' száma jelenleg 90 körül van.

Ezelőtt három évvel született néhány el nem fásult keblű, fáradatlan szorgalmú jelesbeknek agyukban a' gondolat, hogy jó volna már valahára nemcsak olvasgatni, hanem számot adandók olvasgatásunk' sikeréről munkálkodni is a' *Lant*' elnémulása óta nálunk parlagon hevert iralom' mezejét felvirágoztatni. De tervöket nem látván kivihetőnek az olvasó társaság' többi tagjai közt; — mitől még most is némelyek lelkes felszólitása után is idegenek — azért egy külön egyesületet alakitottak, mellyben megvetve a' balitéletek' hitvány gúnyszavait, kicsinségökben el nem bizakodva, de el sem csüggedve, czélúl tüzék ki magoknak a' kölcsönös surlódás általi önmivelést, állhatatos munkásságot; mire olvasás, irás, kölcsönös vitatkozások, forditások 's kivonatok' készitése, könyvek' ismertetése, szavalás, és ezeknek megbirálásai által akartak eljutni: 's dicséretes tervöket szilárd akarattal végre is hajták, 's a' kisded egyesület jó és bal sors között ma is fenn áll. — Szerkezete röviden ez: választatik titkos szavazás' útján havonként elnök, titoknok és két jegyző. Gyülés tartatik minden héten egyszer. A' választott tisztviselők közől egyegy minden gyülésen tartozik székfoglaló értekezést olvasni, a' többi tagok munka-készitésre törvény szerint nem köteleztetnek, hanem azért mindenki olvashat értekezést, kivonatot vagy könyv-ismertetést akármikor a' gyülésben, szándékát előre megjelentvén a' titoknoknak, hogy azt a' gyülés' tárgyai közé foglalja be. Ki valami munkát, kötött vagy kötetlen beszédben ir 's azt névtelenül akarja megbiráltatni,

gyülés előtt beadja a' titoknoknak, ki azt magának feljegyzi, 's a' gyülésen átadja az elnöknek, ki arra bírálókat nevez, egyre kettőt, hármat; 's azok azt otthonn következő gyülésig megvizsgálják, 's akkor véleményöket róla irásban vagy szóval előterjesztik egyenként, 's ha a' munkát mindnyájan méltónak itélik az elfogadásra, akkor kimondja a' titoknok az iró' nevét, 's munkája az egyesület' munkatárába betétetik: ha nem értenek mindnyájan egyet a' bírálók, akkor a' gyülés határoz felette 's beveszi avagy nem, ha nem, akkor a' munkát — nevét elhallgatva — irójának visszaadja a' titoknok. A' titoknok ügyel fel az egyesület' pénztárára, 's minden javaira, félév' végével az akkori titoknok criticai szemlét tart az egyesület' azon félévi munkálkodásáról 's haladásáról. Gyülés kezdődik mult gyülésök' végzéseinek meghitelesítésével, ekkor a' mellyik tisztviselőre következett a' sor székfoglaló értekezést olvas, mire tehet akárki észrevételeket: azután ha más valaki készitett értekezést, azt olvassa fel, mit hasonlókép megbirálnak: ezután következnek a' kiadott munkák' megbirálásai, és az újonan beérkezettekre bírálók' kinevezése, akkor a' titoknoknál magokat sorba feljelentett szavalók állnak fel 's szavalnak sorban szabadon választott vagy készitett műveket: ezután következnek a' magányos inditványok; végre, ha a' hó eltölt, gyüléseket berekeszti a' tisztújitás. Akárki tagúl bevétetik ajánlás után, ki nem zárva még a' más iskolabeli tanuló ifjakat sem.

Itt még azt kérdbetné valaki, hát a' munkatárral mitevők leendnek a' tagok? — Erre nézve még azt kell megjegyeznem, hogy azzal még semmi bizonyos 's teendő czélja nincs az egyesületnek, ha majd jámbor ohajtásai teljesülendenek, mikor több egyes erőt öszpontosithat magában, szándéka volna világ elébe lépni fel vele; addig is pedig czélja a' már meglehetős számra szaporodott versek közől folytonosan közölni a' jobbakat, valamellyik folyóiratban.

Utóljára még meg kell említenem, hogy ezen egyesület' alapszabályai az iskolai felsőbbség által nincsenek megerősitve, azért gyüléseit nem is tarthatja az iskola' épületében, hanem a' városban összetett pénzökön kibérlett szobában 's csak ezen költség' felosztott részét kell fedezni a' tagoknak, melly költséget önként szállitanának mentől kevesebbre, hogy ez se riaszsza el társaikat a' beállástól, és mégis csodálatra méltó kevesen, csak 23an vannak! Igen! mert vannak sok önfejü ifjak, kik kevés ismereteikkel is szerfelett megelégedve, feleslegesnek tartják azt gyarapitani, 's oktalan elbizakodásukban elég szemtelenek gúnynyal illetni a' nemes czélra törekvőket, 's vannak, kik inkább szeretnek tiltott örömek' élvezése után járni, mint gyülésben tölteni el az üres időt. Igy magára hagyatva az egyesület, biztos árbocz nélkül lebeg az előitéletek' feneketlen tengerén; 's ki tudja már önnön csüggedező tagjainak hanyagsága, az elöljárók' hidegsége 's a' tanuló ifjuság' részvétlensége, nem viendi-e kevés idő mulva e' kisded mutatkozását is az ifjuság' józanulásának megásott sirjába. Valóban ohajtható volna, ha azok, kiknek különben is kötelességökben áll az ifjuság' mivelése, szivökre vennék e' nemes czélu egyesület' ügyét, 's atyai pártfogásuk által új életet lehelnének annak elakadni készülő életerébe: bár vennék gondolóra már, hogy sok inkább tót ajku ifjakból álló lyceumok' növendékei e' részben szégyenben hagyják a' minden magyar ajku iskolák közt legnépesebb debreczeni iskola' növendékeit!! **Bélteki Lajos.**

Egyveleg.

Lókedvelők örömmel olvasandják, hogy bizonyos Ellis ur Angliában új módot talált ki, melly szerint a' lovakat igen rövid idő alatt szelidithetni meg. Az indianok ugyanis bival-vadászataikon a' fiatal bivalokat úgy szelidítik meg, hogy kezöket szemeikre tartják és erősen orrlyukaikba lehelnek, mire e' fiatal állatok azonnal megszelidülve követik őket. Ugyan igy szelidítik a' lovakat is. Mihelyt a' vad ménes lovat elfogják 's lábait összekötik, lassan közelitnek hozzá, kezöket szemeire teszik, erősen orrlyukaiba fúnak, és az állat tüstént olly szelid lesz, hogy minden baj nélkül azonnal meg lehet nyergelni. Ellis ur Yorkshireben két illy próbát tett, mellyek azonnal tökéletesen sikerültek.

Az angol égboltozat, ha felhők által nem födöztetik is, mindig tejkék, túlnyomóságával a' fehér színnek, 's a' kék általában mindig halványabb mint Franczia országban; reggel és este pedig mindig ködděl terhes a' lég. London ugy párolog a' napfényben, mint az izzadó ló vagy forróviz, mi a' szabadban azon csodálatos hatást szüli a' világosságban, mit az angol aquarell-festők 's rézmetszők olly bámulatosan utánoznak. Gyakran legszebb időben sem különböztethetni meg Southwark-hidról a' London-hidat, ámbár elég közel állanak egymáshoz. Ezen mindenütt elterjedt gőz a' legkiállóbb szögletességeket is eltompitja, az épitvények' nyomoruságát elrejti 's minden tárgynak bizonyos titkos rejtélyességet kölcsönöz. E' gőzkör' segitségével akármelly gőzmű' kéménye is obeliskhez hasonlit, a' raktár pedig babyloni palotához, 's a' legszegényesb oszlopsorozat palmyrai porticushoz. A' polgárisulás' száraz rendszeretete és alak-aljassága megszelidül vagy épen egészen eltünik ezen jótékony gőzfátyol alatt, melly London fölött olly sajátszerüen lebeg. —*yz*—

Népkönyvkiadó társulat.

A' népkönyv-kiadó társulat' junius' 12én tartott üléséből:

1) hirül adatik, hogy Tarczy Lajos' koszorúzott népszerü physicája novemberi pesti vásárra sajtó alól kikerülend;

2) következő jutalomkérdés tüzetik ki: ‚Készittessenek apró népszerü elbeszélések — mellyek egyenként legfölebb két nyomtatott ivet adjanak — erkölcsi, hazafiúi, gazdálkodási és közgazdálkodási elvek 's érzelmek' terjesztésére. Az elbeszélések kötetlen beszédben legyenek; de apró versezetekkel vegyitthetnek. Nem népszerüknek talált munkák, ha különben legjobbak lennének is, el nem fogadtatnak. Elfogadott munkák' nyomtatott ivétől, nyolczadrétben, cicero betükkel, egy lapra 30 sort számitva — öt arany fizettetik. A' munkák társulati elnök- b. Eötvös Józsefhez (fel dunasor Vodjáner ház) a' szerző' nevét rejtő levéllel 's jelszóval ellátva 1842-ik évi Józsefnapig küldessenek be.

Igazitás.

A' Nemzeti Ujság' 51. számában a' 202. lapon foglaltatott azon hir: hogy *Carl Henriette* k. a. a' nemzeti szinház' igazgatósága által 12 vendégszerepre újolag felszólittatott, megczáfolására ezennel nyilvánittatik: hogy az igazgatóság a' nevezett k. a. mellett egy bizonyos buzgólkodó közbenjárónak ismételt unszolásaira, csak azt nyilatkoztatta: hogy ha Carl Henriette k. a. az előbbi irásbeli szerződésben kikötve volt, általa azonban félbeszakasztott vendégszereplést folytatni ohajtja, e' szándékában nem fog ellenkezni, de hogy felszólitotta vagy felszólittatta volna, egy általában alaptalan koholmány. Költ Pesten, junius' 27-én 1842. Szigligeti titoknok.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, kedd, julius' 5. 1842.** **2. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' szinházi drámajutalomról.

(Vége.)

Nem találok okot arra is, hogy a' nyomtatott szinmüvek minden szinházi dijtól elessenek. A' nyomtatottak közől bizonyosan csak a' legjobbak fognak szinpadra hozatni, 's ezekről föltehetni, hogy a' közönségtől nagyobb részvéttel fogadtatnak.

Eddig a' drámairók' szinházi jutalma, melylyel a' már országos szinház magas rendeltetésénél fogva, de a' szinház' érdekében is, a' drámaügynek tartozik, hátra van, hogy egypár szóval az irói tulajdont érintsem. Az irói tulajdont nálunk semmi törvény nem biztositja, sokkal újabb levén még irodalmunk, kevesb a' jogsértés, hogysem e' tárgy a' törvényhozás' figyelmét magára vonhatá. Itt minden a' felek' jogérzetétől, méltányosságától, becsületességétől függ. Ezen erényeket ha kereskedőben tán nem mindig; de országosan megbizott férfiakban méltán feltehetjük. Határozataik e' részben alapúl vagy legalább próbául szolgálhatandók a' jövő törvényhozásnak.

Én az irói jogot leginkább a' szinházra vonatkozólag ezekben állapitom meg:

1) Az irónak joga van a' munkájából eredhető mindennemü jövedelemhez.

Az iró tehát e' részben szabadon rendelkezhetik munkájáról: eladhatja vagy elajándékozhatja bizonyos időre, vagy teljes joga' erejéig, melly tart élete' folytában 's halála után 20—30 évig, mint azt a' törvény határozandja *).

2) Az irónak munkáján megegyezése nélkül senki nem nyerekedhetik.

A' szinház tehát drámát a' szerző' megegyezése nélkül elő nem adhat, az, hogy a' dráma nyomtatva van, itt semmi különbséget nem tehetvén. Ha pedig fel akarjuk tenni, hogy a' dráma általában előadás végett iratik, méltányos, hogy mivel a' szinházi jövedelem' alapját a' dráma teszi, abban a' szerzőnek, valahányszor az előadás ismételtetik, bármi csekély rész határoztassék.

Ezek szerint igy gondolnám az eredeti drámának a' szinház általi fölemelését eszközölhetőnek:

1) A' szerző, kinek munkája, akár kéziratban legyen az akár nyomtatva, a' vegyes választmány által elfogadtatik, az első három előadás' tiszta jövedelméből egy egy harmadot nyer jutalomúl *).

2) Az első részjutalmakon kivül a' szerzőnek munkája' minden további előadásainak tiszta hasznából 5 vagy 6 percent jár.

Ezen jövedelmet a' drámairónak, ha a' halála utáni időre nem is, de élete' végeig minden esetre ki lehetne terjeszteni, mert ki néhány megállható drámával segitteté a' szinházat, méltó hogy attól viszont segittessék még akkor is, midőn már irni megszünt vagy épen tehetetlenné vált.

Ennyiből állna a' drámairók' szinházi pártolása, mi nálunk természetesen igen új dolog. Előre hallom jajveszéklését némelly uraknak e' pazarlás felett, kik azonban egy énekest vagy énekesnét ezertől nyolcz ezer pengőig minden meggondolás nélkül fizetnének, 's ezt helyes gazdálkodásnak neveznék, 's kik, ha az illy ének' papjai' és papnéi' közönsége csökken, 's azon czifra ámitás' szappanbuboréka, hogy az opera fényesen jövedelmez, elpattanni készül, rendszerint megharagusznak a' tudósokra, az academiai páholyra, az Athenaeumra és minden emberre, kik csodálatos édelgéseikben nem osztakoznak, 's különösen azokra, kik a' dráma mellett szavokat emelik.

Vannak nyugalmasabb vérü urak is, bölcsek egyébiránt, de kik soha semmit nagy nyugalmok és bölcseségök miatt mozditani nem fognak. Ezek igy okoskodnak: „Elég ha a' szinház az első előadásokból harmadot ad: ezen jutalommal a' munka' használatát örök időkre magához váltotta, 's az iró bizonyosan nem mer még ezen fölül kamatot követelni, ha szinte megengednők is, hogy ah-

*) Nem értek azokkal egyet, kik az irói jogot elévülhetlennek tartják. Hanyag örökösök, vagy párt, melly a' meghalt iró' munkáit megvette, az illy joggal könnyen visszaélhetnének. A' meghalt iró felett csak a' nagy közönség őrködhetik biztosan. Nézetem szerint, az iró' halála után 30 évvel munkáinak tulajdonosa az egész közönség, melly azokat, ha jók, nem fogja kiadatlan hagyni. Harmincz évet elégségesnek tartok, hogy az iró arra biztosan számitva, munkáinak hasznát lehető jó alku által akár maga számára anticipálja, akár örökeseire vagy intézetekre átszállitsa. *V.*

*) Egyes esetekben, ha valamelly kitünőbb drámairó keletkeznék, kinek munkája már előre jó kilátással biztat, kedvezőbb ajánlatot is tehetne a' szinház; az először nem igen tetsző vagy épen megbukott drámát pedig többször adni nem tartozván, természetesen csak egy harmadot adna az irónak, 's ezt minden veszteség nélkül tehetné; mert az újdonság mindig hoz be a' szokottnál nagyobb közönséget. *I.*

hoz irói tulajdonánál fogva némi joga van". Az iró követelni, nálunk! Melly gondolat! Az iró semmit sem követel; megköszöni (egy kis dicsvágy mellettt). ha munkája előadatik, vagy törvények' hiányában eltűri, mit vele tenni akárkinek tetszik. Ez igy megyen egyszer, kétszer. Végtére mit teszen? Nem ir, vagy igen ritkán, mert ez ártatlan mulatsággal csak hamar betelik. 'S aztán csodálkozunk, hogy drámáink nincsenek, 's még mind e' napig nem találkozott ember, ki a' várakozásnak diadalmasan megfeleljen.

Ez tehát mind gazdálkodásból történik. De valljon, gazdálkodás-e? Nem elvesztegetése-e időnek és tehetségeknek, mellyek a' szinházat még anyagi haszonnal is gyarapithaták? Hány jól indúlt ember, hány tehetség veszett el már eddig is, mert velök senki nem gondolt, mert munkára sémmi kedvezés vagy csak részvét által nem ösztönteték? Szerencsére egy világos példánk van. A' Peleskei notarius' szerzője megkapván első szinházi jutalmát, azóta semmi részt nem vett a' jövedelmekből, pedig munkája, ha többet nem, hat ezer pengő tiszta hasznot hajtott a' szinháznak. Ha a' szerző e' pénzből csak öt percentet kapott volna koronként, nem emlékeztette, ösztönözte volna-e az minduntalan hasonlót vagy még jobbat irni, szinte jövedelmezőt neki 's főleg a' szinháznak? Egy illy szindarab azóta ismét ezereket hozhatott volna be a' kiadott százakért. 'S ez, úgy hiszem, amannál egy kissé sikeresebb gazdálkodás. 'S ha most egy illy iró, kinek tehetsége, 's egy kis szerencséje van, annyira viheti, hogy vagy négy, öt megállható 's jövedelmező darabot ir, melly neki ('s nem kell felednünk, főleg a' szinháznak) évenként egy kis öszveget szerez be, nem lesz-e ezen kedvező helyzet, együtt véve a' szinpadi szerencse' varázsával, reá, sőt másokra nézve is buzditó? Egy egész sereget fogunk találni a' gyér drámairók helyett, nagyobb résztt, mint lenni szokott, silányt, középszerűt, haszontalan irkálókat; de kik lassanként sikeretlen próbáik után mind elmaradoznak. De e' tömeg között igen hihetőleg előbb fog ha csak egy két kitünő elme is találkozni, mint azon néhány között, kik most a' szinház' számára dolgoznak. Ez lesz aztán a' valódi gazdálkodás. 'S végre is, eddig megtettük a' kisérletet: iróinknak századok óta (egész az academiáig) mit sem adni, őket újabban a' szinháznál épen nem, vagy csak félig pártolni 's az eredményt látjuk: igen kevésre mehettünk. Tegyünk meg egy más kisérletet is, 's erre a' szinháznak legjobb alkalma van: legyünk a' drámaszerzők iránt minden lehető kedvezéssel, 's ne többet, csak 15—20 évet várjunk el békes türelemben, 's nincs benne kétség, hogy most, irodalmunk ifju éveiben, tehetségeket födözendünk fel, mellyek, ha többet nem, az eredeti drámának alapját megvethetik. 'S ha a' meddő vagy makacs kor mindezen hihetőség' daczára sem teremné meg a' kivánt eredményt, legalább nem sujthatná vád az országos szinházat, melly a' nemzeti dráma' fölemelésére mindent elkövetett.

Most némelly hazám' fiai, dicséretes szokások szerint, úgy fognak szólani: „Im az operaellenség, hogy perorál saját ügye, 's rosz drámái

mellett!" Ez igen szép gondolat, 's nagy örömére lehet azoknak, a' kik kigondolják; de most ezen bölcs thebaiakkal nem bibelődöm. Lesz a' közönségnek, úgy hiszem, egy, talán nem felette nagy; de buzgó 's elfogulatlan osztálya, melly balnézetektől félre nem vezetve, egyedül magát a' dolgot vizsgálandja meg. Gondoljuk meg csak komolyan, hol élünk? A' haza' fővárosában, mellynek még csak köznépe sem magyar, legalább igen kis részben az, körülvéve a' nyelvek' bábelétől, hol az idegen elem kereskedés, 's csaknem minden mesterségek' bevándorlottai által naponként gyarapodik, versenyben egy roppant szinházzal, melly mintegy közép pontúl látszik a' legalkalmasb helyre felállitva, mellynek vendégei jőnek egy magas miveltségü nagy nép' kebeléből, 's mi mindezek' ellenében ázsiai kényelemmel, vagy inkább európai együgyüséggel várjuk — dum defluat amnis — nemzetiségünk' lassu kifejlését, félszabályokkal vélünk eleget tenni kötelességünknek, holott itt volna ideje munkára idézni fel minden erőt, 's nem engedni, hogy pártolatlanság miatt tespedésben emésztődjék fel.

Azért, mit én az országos szinigazgatástól várok nem kevesebb, mint az, hogy részéről legalább tegyen meg mindent, mi a' dráma' fölemelésére buzditásúl vagy eszközül szolgálhat. Még az orosz kormány is, mellyet pedig a' tudomány 's müvészet' pártolásában nem szoktunk gyakran idézgetni, kamatokat rendelt a' drámairóknak munkáik' szinházi jövedelmeiből, 's azok, kik a' külföldi szinházak' dolgaiban jártasabbak, bizonyosan idézhetnének ajánlatom' igazolására még kedvezőbb példákat is. De példák nélkül is helyezetünk int, hogy e' részben változás történjék: félkedvezéssel csak időt pazarlunk, 's a' pártolás' lényege helyett csak nevet csillogtatunk.

Az academia, melly korán sem olly gazdag, mint a' szinház, vagy jobban szólva, szegényebb annál, 's létét nem az országnak, hanem néhány lelkesebb nagyainknak köszöni, részéről már eddig is igen sokat tett a' magyar szinház, 's különösen a' magyar dráma' fölemelésére. Elhallgatva itt, hogy egy szinházi páholyért állandóan költ, 's hogy a' jobb külföldi szindarabok' forditását saját költségén eszközli 's szerzi meg a' szinháznak, évenként száz arany jutalmat rendelt eredeti drámára. 'S ha ezen jutalomnak igen fényes hatása még eddig nem volt, oka először az, hogy a' jutalom eleinte általános becs szerint volt elitélendő, 's mivel néhány évig épen nem adatott ki, elvesztvén legvonzóbb erejét: a' bizonyosságot, ez által igan csökkenté az irók' buzgóságát. Később a' legjobb munkának határoztatott kiadatni a' jutalom, de némi megszoritással, mit én igen nagy hibának tartok; mert alkalom a' buzgó 's felbiztatott irónak kijátszására, mire eddig elé már példa is van. Azonban a' dolog mindinkább rendbe fog jőni: a' relativus jutalom' megszoritása pontosabban meghatároztatatt, 's a' jutalom félreértés, elmagyarázható feltélek miatt alig tagadhatik meg többé. 'S igy ha e' jutalom nem olly tökéletes is, mint az academia' többi jutalmai, minden esetre nagy részvétet mutat az academia' részéről a' szinház iránt, 's egyszerszersmind tanulság arra,

hogy ha csakugyan kell jutalomnak lenni, legyen az, millyennek lennie kell: munkára buzdító, az az, midőn örökké csak a' legjobbnak adatik ki, ne vonassék meg a' gyengétől, midőn a' versenyezők között ez a' legjobb.

De ha mind e' mellett valaki azt hozná fel, hogy az academiai jutalom nem tett olly nagy hatást, millyet talán mi várunk a' szinházi jutalomtól, meg kell gondolnia, hogy az előbb említett hibán kivűl is, az academiai jutalom soha sem szülhet olly élénk mozgalmat, mint amaz. A' szinház, mellyen a' költő művét előadatni, 's mintegy életbe lépni látja, kútfeje annyi reménynek, vágynak, félelemnek, már maga igen felizgatja 's ösztönözi a' lelket, 's ha még ehhez jutalom is járul, az az egy kis kilátás, hogy ha egész lélekkel a' szinháznak dolgozik, nem fogják naplopónak, korhelynek, munkakerülőnek feddeni az ifjat szülei és atyjafiai, 's maga egy kis szerencse mellett (mi nelkül még a' földmivelés sem biztos kereset) nem fogja megbánni 's talán megátkozni az órát, mellyben az élet' országutjáról a' költészet' messzelátó, de kopár, bérczeire tévedett fel.

Csak azt akarom mondani, hogy kell valami alapos reménynek, kilátásnak lenni, melly folyvást vonja az embereket bizonyos pálya felé, különben azt minél előbb pusztán fogják hagyni, vagy csak ollyak keresni fel, kikben nincs köszönet. 'S továbbá, hogy nem mindig eszközöl a' kitett jutalom közvetlenül jeles müveket, hanem többnyire közvetve azon tartós részvét 's munkásság által, melylyet bizonyos kitűzött tárgy körül ébresztett. Azért, ha talán a' megjavitott szinházi jutalom 's egyéb kedvezések nem szülnék is meg rögtön a' várt sikert, megszülendi azt előbb utóbb azon élénk mozgalom 's munkásság, mellyben illy kedvezések mellett okvetetlen ébrednie kell. —

Gondolom, eleget mondtam annak megmutatására, hogy nem csak a' drámának, hanem magának a' szinháznak érdeke kivánja e' kedvezéseket. Itt nem áll ellent semmi ok, nem takarékossági tekintetek, ha csak a' tespedés' megszokása nem, 's iszony a' helyes számitástól, melly akadályokra, úgy hiszem, nálunk az annyiszor megrótt 's megdicsért mozgalmak' korszakában, 's olly testületnél, mellytől jelenleg a' szinház' sorsa függ, nem fogunk találni.

Itt az ideje 's nem sok idő kivántatik reá, hogy mindezek czélszerűn 's igazságosan elintéztessenek. En e' tárgyban csak a' fő eszmét kivántam nem annnyira kifejteni mint ajánlani, azt tudniillik, hogy a' nemzeti szinház 's eredeti dráma' érdeke együtt jár, 's hogy ennek emelésére minden eszközöket meg kell kisérteni, ha amannak felvirágzását ohajtjuk. Ha ezen eszme egyszer megfogant, nincs kétség benne, hogy az országos választmány utat 's módokat fog találni annak testesitésére, 's irodalmunk hálával fog viszszatekinteni azon férfiakra, kik az irói jogoknak, kitüntetésnek 's független állásnak alapját vetették.

Vörösmarty.

Honvágy.

Parton állok, hol zajongva
Habra hab tolúl,
Álmodozva ifjú évim'
Boldogságirul.

Felzajong dagadt hevében
'S forr az agg kebel,
És bölcsője' szép honába
Vissza esdekel!

Vissza, vissza, hol szeliden
Ringatott anyám;
Altató dalát, az édest
Mintha hallanám!

Hol a' szív először érze
Kéjt és bánatot,
'S e' kebel' tavaszló kerte
Felvirágozott.

Messze vagy te szent határ, túl
Annyi tengeren!
Látni foglak! mondja lelkem
Hő sejtésiben.

Elsodort a' sors öledből,
'S én — feledtelek,
Mert ez uj szabad világba
Álmim úztenek.

Tünt a' kor, apadtak arczim
Bú 's öröm között,
Hollófürtöm bú 's öröm közt
Megfehéredett.

'S most midőn forró éltemben
Hüvös estve lett,
És keresni ősz szakállom
Int nyugvó helyet:

Vágyam egy — bölcsőm' honába
Térni boldogúl,
Csak egy kis darab magyar föld,
Síri ágyomúl.

Vidor Emil.

TÁRCZA.

Magyar játékszini krónika.

Jul. 24. Belizár. Nagy opera 3 felv. Irta Camarano Salvator. Zenéje Donizettitől. — *Corradori Teréz* a' pozsonyi színháztól Antonina, és *Klein*, a' boroszlói színháztól, Alamir' szerepében mint vendégek, szép számú közönség előtt léptek fel.

Jun. 25. Hubenayné javára bérszünettel először: Szent-Pál-torony' harangozója. Dráma 4 felv., 1 felv. előjátékkal Bouchardy után franczióból Fekete Soma, a' m. acad. költs.

Jun. 26. Kalapos és harisnyatakács. Bohózat dalokkal 2 felv. Irta Hopp Fridrik, ford. Balog István. Zenéje Müller Adolftól.

Jun. 27. Belizár ismételtetett. *Corradori* és *Klein* vendégek.

Jun. 28. Elmellőzés. Szinj. 4 felv. Töpfer után ford. Lukács Lajos, a' m. acad. költs.

Jul. 1. Vallomások. Vigj. 3 felv. Bauernfeldtől, ford. M. K. — Élénk dialog és helyezetek, melyek comicai oldaloknál fogva érdekesek, ajánlják e' vigjátékot. Bauernfeld igen ügyesen tud bánni tárgyaival, 's bár müveinek nincs azon mélyebb alapja, melly szinmüveknek maradandóságot biztosit, de van bennök valami könnyü, kedves és érdeklő, mi a' tisztultabb izlésüeket magához vonja, 's őt egyikévé teszi azon kevés német vigjáték-iróknak, kik szinpadra tudnak dolgozni, és azon még kevesebbeknek, kik az ájuldozó érzelgésektől — ezen német irói kórságtól — magokat menten birták tartani. A' magyar szinpadon rég adatik már e' mü és sokszor adatott, 's mindig hatással, 's a' mai igen parányi számú közönség is kedvesen vette azt. Az előadás a' jobbak közé számitható. Lendvay nagy szorgalommal és különös kedvvel adá Adolf' szerepét. Szerencsésen emelt ki mindent, mi e' jellemben bélyegző van. Beszéde' érthetőségével ugyan ma kevésbbé valánk megelégedve. Neki e' részben, úgy látszik, most átmeneti időszaka van, és a' sebesebb beszédet, mit a' vigjáték általában 's e' szerep különösen megkiván, még nem tehette annyira érthetővé is egyszersmind, mint a' menynyire az neki komoly szinmüvekben egy idő óta sikerülni kezd. Hubenayné (Julia) sok szorgalommal játszott: ámbár minden helyeket nem birt annyira kiemelni, mint az Lendvaynénak, az egykorinak, sikerülni szokott. Adolffali' első összejövetele és beszéde' alkalmával a' dévajságnak kissé élesebbnek kell lenni, 's általában pajzánabb része e' szerepnek sikerült neki kevésbbé: ellenben a' féltékenység és harag' pillanatai egy pár helyt jól, valamint a' vallomások utáni búcsúvét mind az ő, mind Lendvay' részéről sok kedélylyel ábrázoltatott. Emlitendők még Laborfalvi R. (Linden Anna) és Szentpétery (b. Zinnburg) szorgalmas játékaik. Szigligetinek (Ritter) a' játék' jellemzetes része még mindig roszúl szokott sikerülni; studium vagy talentum-hiány-e az, mi az ő lassú haladásának oka, azt ő maga tudhatná legjobban: de annyi bizonyos, hogy szinezései, kivált ha némi lágyságot kell ábrázolniok, kissé esetlenül ütnek ki. Van azonban e' színésznek két jó oldala, mellyel, ohajtanám, bár birnának több társai is, és az az értelmes beszéd, tiszta kiejtés — ha bár kissé nyers is — és társaiénál nyelvtanilag sokkal correctebb nyelv. Tőle sokkal ritkábban hallani illyeneket, mint például ma Lendvaytól: *házasodoK*; Hubenaynétől: *hizelkedeK, haragudnA* és L. Rózától: „igy csak *egy* dühös ember irhat". Szinészeinknek 1842-ben már ott kellene állniok, hogy a' kézirat' nyelvtani hibáit magoktól is meg birják igazitani, de ők nagyobb részint az ellenkező bajban sinlenek: az irók' hibátlan nyelvét is hibássá változtatják; pedig mi könnyü volna, azon kis nyelvtudományt, mennyire nekik született magyaroknak szükségök van, megtanulni! Franczia nyelvmestere van, mint halljuk szinházunknak, valljon miért nincs magyar? Azon régi magyaros hiten és képzeleten talán csak túl vagyunk már, hogy a' ki dajkájától tanult, vagy Debreczenben, Miskolczon stb született, az hibátlanúl tud magyarúl. Bár igy lehetne a' dolog, de, fájdalom, sem Debreczen, sem Miskolczon stb nem sokat tudnak *ikes* igékről, *se* és *sem*, *ba* és *ban* stb stb efféle közti különbségekről stb. **Szebektébi.**

Literaturai mozgalmak.

—

Budán, a' m. k. egyetem' bet. megjelent a' Tudománytár' idei ötödik füzete, illy tartalommal: 1. Közgazdaság' fogalma és elvei, academiai előadása Győry Sándornak; 2. Adalék a' kúpmetszetek' elméletéhez, vége, D. Taubner Károlytól; 3. Az orosz irodalom' története Bulgarin ut. Fekete S. 4. Okleveles toldalék Luczenbacher J. szerkesztőtől. A' literaturai részt Kazinczy Gábor a' 'spanyol időszaki sajtónak 1841-beni mibenlétéről szóló közléssel nyitja meg. A' Criticai Szemle ez uttal három történettani munkát ismertet, Spanyol, Britt-ind, és Oroszországokról. Érdekes közlése Balogh Pál szerkesztőnek: „Academiai jutalmazások Francziaországban", 's a' szokott bibliographia két munkáról. Az évi előfizetés 5 pforintjával még folyvást nyitva áll.

Pesten, Trattner-Károlyi' bet. megjelent: 1. Magyarország' statistikája. Irta Fényes Elek, h. ügyv. 's a' m. t. társ. 1. tagja. Első kötet. N8r. VII és 306 l. vel. 2 ft 20 kr cp. Trattner' költs. Imé itt a' derék szerzőnek — ki nem rég hazánk' mult évi statisticai állapotjáról szóló academiai előadásával is bebizonyitotta e' tudományhozi hivatását és általános készületeit — rég várt munkája' első kötete, melly hazánk' alaperejét öt szakaszban terjeszti elő; az elsőben a' földről szólván, tehát ennek fekvése, határai, nagysága, különféleségе (hegyek és rónák, vizek és pedig tenger, tavak, mocsárok, folyók és csatornák), termékenysége- és éghajlatáról; a' másodikban a' lakosokról számok, nyelvök, vallások, lakhelyök, életmódjok és polgári állapotjok szerint; a' harmadikban a' termékekről a' három természetország szerint; a' negyedikben a' nemesitő iparról, ismét a' három ország' termékei szerint; végre az ötödikben a' kereskedésről, különösen a' külső, belső és átmeneti kereskedésről, a' tengeri, folyóvizi és csatornai hajózásról 's a' kereskedés' segédeszközeiről, u. m. pénz, mérték és súlyrendszer, ország- és vasutak, posta, vásárok, hajóbiztositás, kereskedői csarnok, bank, kikötő, ügyviselők és keresk. szerződések. A' szerző számos évek óta gyüjtötte geographiai és statisticai munkáihoz a' szükséges adatokat, hivatalos források, magán levelezések, hazánk' ismerete' régibb 's újabb egész irodalma nyiltak meg előtte, 's milly vigyázattal, szigorral és pontossággal tudta ő azokat használni, láttuk hat kötetes földiratából, mellynek eddig második kiadása is megindult 's a' m. academia által 1840-ben nagy jutalomra méltatott; láthatjuk a' jelen munkából, mellyben mindenütt a' legújabb 's hitelesb kútfők' gondos használatára, nem kevés tanulságos megjegyzésekre, érdekes összehasonlitásokra 's az egészben könnyü áttekintetet engedő rendszerre találunk. Felesleges megjegyeznünk, hogy e' munka, természeténél fogva ollyan, mellynek egyetlen egy olly hazafinak bárcsak egy tuczat kötetnyi könyvtárában is hiányzania nem kellene, ki köz gyüléseken harsonán él nemesi szószabadságával, mert minden köz ügybe szólás' első 's múlhatlan feltétele, conditio sine qua nonja, a' haza', mellynek törvényit akarnánk hozni, a' részletekig helyes ismerete. A' második kötet a' jogállapotot fogja ismertetni. — 2. Emilia, vagy az elvált házasság. Németb. ford. Szabó Imre, a' veszprémi papnevelő intézetben tanulmányok' előljárója Hartleben' tulajd. 8r. 175 l. vel. füzve 50 kr. cp. — 3. Gyászbeszédek, mellyek néhai Szandai Sréter János Nógrád megyei alispán' hamvai felett tartattak. (A' bejövendő pénz Sréter-alapitvány név alatt a' losonczi egyházmegyei ev. iskola' gyámolitására fordittatik). N8r. X és 51 l. vel. füzve 24 kr cp. Tartalma a' derék elhunytnak életrajza, Gedulyi Bogyoszló gutai 's Székács József budapesti ev. lelkészek' egyházi és Zsarnay Imre prof.' vmegyei beszédei.

U. ott, Landerer és Heckenast' bet.: Értekezés Amerika' felfödöztetéséről a' X-d. században, Rafn K. Keresztélytől. Francziából Marmier Xaver ut. ford. Tóth Mihály, kiadta rövid bevezetéssel Kubinyi Ferencz. N8r. 39 l. vel. füzve? **S. F.**

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, csötörtök, julius' 7. 1842.** **3. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' veszedelmes asztal.

Franczia beszély.

1835. évben december' vége felé élénk mozgás vala Herder Vilmosnak, a' város' egyik gazdagabb kereskedőjének, házában.

Oka e' mozgásnak igen egyszerű és természetes volt. Készület vala nevezetesen a' szép Margitnak, e' város' lánykái' legszebbikének 's Herder ur' egyetlen leányának, egybekeléséhez a' nagy tekintetben álló, igen gazdag 's nagy befolyásu Hoffmann banquier-ral.

Az egybekelés 1836-i januar' 5-dikére határoztatott, midőn egyszerre ama' váratlan catastrophok' egyike következett be, mellyek a' kereskedőt minden nap fenyegetik 's a' leggazdagabb vagyoni állapotot, melly rendithetlennek látszék, egyszerre tönkre teszik. Egyikében N.' tartományi városainak, egy kereskedő-ház, mellyel Herder egyenes összeköttetésben állott, megszünteté a' fizetéseket 's a' kereskedés' fő felügyelője megszökött. A' rémitő hir négy nappal érkezett meg Herderhez a' fényes ünnepély előtt és olly rohano sebességgel terjedt el a' városban, a' mint rendszerint a' rosz hir elterjedni szokott. E' véletlen esemény annál rémteljesebb volt Herderre nézve, mivel épen most várt nevezetes pénzösszeget, a' megbukott kereskedőháztól, egy igen fontos vállalatra. Mihelyt Herder teljes bizonyosságot kapa szerencsétlensége felől, eltökélte magát azonnal jövendő vejéhez fordulni, hogy tőle vigasztalást és pénzt kérjen. De ah, hosszadalmas üres szóczifrák után megmondá neki a' banquier nyiltan, hogy ő sajnálja ugyan, de mi a' pénzt illeti, avval nem szolgálhat. Sőt annyira ment, hogy igéretét is, miszerint Herder' leányát nőül veendé, visszahúzta, azon igen nemes ürügy alatt, miképen ezen összeköttetés neki mint banquiernak most már hitelét csökkentené. A' szerencsétlen atya eltávozott, halálos sebbel szivében. Ezen események lelkét annyira megtörték, hogy nem volt benne többé erő a' gyalázatos pénzfukarral megvetését és haragját éreztetni. Mélyen megrendítve fájdalmától és vigasztalhatlanúl jött haza. Leánya' meglátásakor dühös idegkórságba esett, mellyből velőgyuladás következék. Azon estve, mellyen leányát férjhez adva látni remélte, meghalt Herder, ama' szerencsétlenség' megérhetése nélkül, hogy föleszmélvén, leánya' sorsáról rendelkezhetnék, kit egyesegyedűl hagyott hátra e' földön.

— Három év mult el Herder' halála óta. A' főváros' egyik legcsendesebb és távolabbik utczájában két nő személy lakott szerény kis szobácskában, kik kézi munkájokkal táplálták magokat. Az öregebbik valaha gouvernante volt Herder' házában, az ifjabbik az árva szép Margit. Annyi bú és szenvedés után mindketten elvonultak a' világtól, és senki a' régi ismerősek közől, kik egykor Herder' házába járatosak voltak, nem tudta, mi lön Margitból. Azon keveset, mi apja' vagyonából rá maradt, biztos helyre kamatra adá, és kitünő ügyessége a' hímzésben megszerzé, a' mi még ezen kivül magának és barátnéjának táplálására megkivántatott. Margit minden összeköttetését a' világgal elszakasztá és ha néha egy Leo nevü rokonához, ki Párisban lakott és iránta nagy vonzalommal viseltetek, nem irt volna, 's szegénysége' barátnéját nem szereté olly nagyon, el lehetett volna róla mondani, hogy élve sirba szállott.

Egy estve megnyilt a' kis szoba' ajtaja, és egy férfi lépett be.

„Leo!“ kiálta a' gouvernante, a' váratlan vendéget azonnal megismerve, ki az alatt Margitot kebléhez szoritá.

„Hogyan, ön engem megismert?“ kérdé Leo.

„Megismertem-e, boldogságos szűz! mond a' jó Teréz, kezeit összecsapva. Haja nem változott meg, most is olly szőke mint valaha; homloka most is olly domború, szemei most is olly fénylők mint előbb. Ah, önnek olly szép feje volt, melly fiatal embereknek olly jól áll.“

„„Es aztán olly sokszor emlegettünk téged, monda Margit; nem vártunk senkit, csak téged, ámbár nem tudtuk, hogy jőni fogsz.““

„Köszönöm, köszönöm, mond Leo. En már rég eljövék, ha csak szivemre kell vala hallgatnom.“

Es most egymás mellé ült a' fiatal pár és csevegni kezdének gyermekéveik 's a' mult időkről, 's közben némellykor könyekkel teltek el szemeik.

Néhány nappal Leo' megérkezése után Margittali egybekelése elhatározott dolog leve. E' várost elhagyni és Párisba megtelepedni volt feltételök. Leonak azonban el kelle utaznia, mihelyt némi dolgait rendbe szedendi, 's Margit csak később volt őt követendő.

A' bucsúzás utáni nap' reggelén Leo korán felkele. A' türtelenségnek félreismerhetlen jeleivel ment fel 's alá egyikében a' város' elsőbb rendü vendégpalotáinak egy gazdagon bútorozott szobában. Gyanitható vala, hogy látogatókat vár, kik talán elkéstek, vagy, úgy tetszett arczvonásai élénk mozgásaibol, mintha eltének valamelly elhatározó pillanata elébe menne.

Hoffmann banquier belépett. „Uram, szola Leóhoz, ön engem egy levelkével tisztelt meg, mellyben kivánatát nyilvánitá, velem szólhatni. Szolgálatára állok uraságodnak. A' dolog' fontossága, melly iránt velem szólni szándékozik, feszíti várakozásomat. Ön tehát azt hiszi, hogy fontos...“

‚Igen könnyen, ha ön azon föltételekben megegyez, mellyeket elébe terjesztendek, mond Leo szavába esőleg. A' párisi házak, mellyeknek mint képviselője jövök..... de engedje meg, hogy felvilágositásomat akkorra hagyjam, midőn azon személyek is megérkezendenek, kik ezen vállalatban szinte részt venni akarnak.‘

„Ah hiszen ez Schirmer és Cornelius!“ kiálta most Hoffmann.

„„Igen, igen““ mond Cornelius, Leót mint barátját köszöntvén. „„Ön is itt, Hoffmann úr?““

‚Uraim, szóla Leo, minthogy együtt vagyunk, azon tárgygyal foglalkodhatunk, melly miatt én Párisból ide jövék. Legyenek olly jók és üljenek emez asztalhoz, mellyen irószerek vannak.‘

'S egy kerek asztalra mutatott, melly földig érő zöld posztóval vala betakarva, és nagysága miatt a' többi szobai bútoroktól igen különbözött.

‚De valóban, uraim, nekem előbb bocsánatot kell vala kérnem, hogy becses jelenlétöket olly egyszerűen veszem‘, szóla Leo cigarrójára mutatva, mellyet épen szit.

„Istenem, monda Schirmer, hiszen ez most divat.“

‚Párisban, igenis, mond Leo; ott minden kereskedői hivatalszobában dohányoznak.‘

„„Valóban?““

‚Legalább a' mi hires társunknál Fouldnál igy van bizonyosan.‘

„Az igen eredeti.“

„„Tehát, uram, szóla most Hoffmann, kinek a' dohányzásróli társalkodás hosszas kezdett lenni, — valamelly vállalatról van szó.....“

‚Egy kénytelen vállalatról, uram.‘

„„Hogyan?““

‚Egy kénytelen vállalatról, mondom‘, ismétlé hidegen Leo.

„Ön bizonyosan azt akarja mondani, kezdé Cornelius magyarázni, hogy ezen vállalat szükséges, és a' körülmények által van föltételezve, úgy vélekedem t. i. mivelhogy önnek a' német nyelv most már kissé nehezebben foly, ámbár azt igen jól beszéli, hogy a' kifejezést elhibázta; kénytelen vállalat az.....“

‚Kénytelen vállalat az, mellyből az ember magát ki nem vonhatja, monda Leo.‘

„„De igy nem értem.....““

‚Önök mindjárt fognak engem érteni.‘

A' három pénzfukar csodálkozva nézett egymásra.

‚Cornelius ur, mond Leo határzottan, legyen szives tollat venni és irni.‘

Cornelius tollat vett és tintába mártá.

‚Mi neve ön' pénztárnokának?‘

„Sternberg.“

‚Irja tehát: Kérem Sternberg urat, iratom' általadójának.....‘

„Általadójának.“

‚Százezer frankot bankjegyekben vagy aranyban kifizetni..... Tehát nem irja ön?‘

„Mit jelent ez?“ mond Cornelius helyéből fölemelkedve.

‚Maradjon ülve, uram, mond Leo nyugalmasan; és egyike se mozduljon meg az uraknak, különben halál fejökön.‘

'S az alatt, hogy a' három jó madár bámulat és rettegés miatt merevenen egymásra néze, Leo folytatá:

‚Mert ha csak legkisebb kiáltás vagy legcsekélyebb mozdulat önök' részéről kénytelenségbe hoz nyugalmas állásomat megváltoztatnom, ugy cigarrómat ezen terített asztal alá vetem és önök velem együtt levegőbe röpűlnek.‘

A' három kereskedő összeborzadt.

Egy kis mosolygással szóla Leo tovább: ‚Még ne féljenek semmitől, uraim, látják, hogy cigarrómat erősen tartom ujjaim között. — Azt alig szükséges talán most már önöknek megmondanom, hogy az asztal alatt jókora mennyiségü puska-por van, és ezen puskaporból egy vonal egészen ezen helyig fut, honnan szerencsém van önökkel alkudozni. Tehát csendesen, ha szabad kérnem.

Az erősebb hangsúlylyal ejtett puskapor szó a' három fukart elsápasztá 's mint mereven kőszobrok ültek ott. Szemeikkel aggodalmasan kisérték a' rémteljes cigarró' irányát és mozdulatit, melly nekik e' pillanatban épen olly borzasztónak tetszett, mint a' kanócz a' megtöltött ágyu mellett, mellynek torka előtt kell vala állniok.

Miután Leo kissé kimulatná magát azon ijedelmen, mellyet szavai okozának, újra elkezde mondolni (dictálni) Cornelius felé fordulva.

‚Kérem Steinberg urat, stb. — Ön Cornelius ur szives lesz hozzá tenni, hogy ez utalvány' minél előbbi teljesitésétől függ az ön' házának becsülete és szerencséje.‘

„De ez.....“

‚Ne mondja ki, szóla Leo szigorúan, vagy a' szót, mellyet hozzá tenni akar, egy lövés, a' lelkiösméretlen szónokot megölő, fogja követni. Emlékezzék ön azon emberiségtelen bánás-módra, mellyel egy családot megbecstelenite és tönkre tett, emlékezzék meg! Irjon; én megúntam a' várakozást.‘

Cornelius irt, fájdalmában zokogva: „Száz ezer frank.“

‚Most adja ön Schirmer urnak a' tollat, ki hasonló iratot készitend, azon különbséggel, hogy ő száz ezer helyett száz ötven ezeret köteles irni.‘

„Jaj nekem!“ mond Schirmer.

‚Ön hallá, mit Cornelius urnak mondottam. Kérem, semmi vitatkozást! Most már ismerik azon vállalatot, melly miatt önöket szállásomon megjelenni kértem.‘

Schirmer megirá a' kivántat azon reményben, hogy az öszveg' kifizetését valamelly szerencsés körülmény akadályozni fogja.

‚Most önhöz, szóla Leo emeltebb hangon, önhöz van szavam Hoffmann uram. Nem tagadhatom, hogy én legalább és különösen ön miatt vagyok itt. Irjon.....‘

„Mit kiván tőlem?“

‚Irjon két száz ezer francot.‘

„De —“

‚Azt akarja talán, hogy a’ számot megnagyobbitsam?‘ És egy új czigarrot gyujta meg.

„De ez annyit tesz, mint engem végkép megrontani.“

‚Oh ön másokat sokkal jobban megrontott. Emlékezzék csak Herder urra, emlékezzék Margit kisasszonyra.‘

Ez utolsó szavaknál Leo’ vonásai olly fenyegetők valának, olly rémitő tűz szikrázott szemeiből, hogy Hoffmann’ tolla mintegy akarata ellen is megmozdult a’ papiroson.

‚Reménylem, uraim, hogy pénztáruk önök’ utalványaikat ki fogja elégiteni. En tudom, hogy önök ezen hétben nagy pénzmennyiségeket vettek be; e’ dolgok igen jól találkoznak egybe. Egyébiránt önöknek ez öszvegek, mellyeket nekem fizetnek, csekélységek. Nem ugy van-e?‘

A’ három kereskedő’ arcza utálatosan fintorgott.

Leo most hevesen csengetett; egy fiatal ember lépett be ’s magához véve a’ három iratot, sebesen elsietett.

‚Most, uraim, mond Leo, legyenek szivesek ezen szobába sétálni. Ott jó reggeli várja önöket. Ne tegyenek lépést e’ szobát esti nyolcz óra előtt elhagyni akarni, mert mihelyt az ajtót kinyitandják, halál’ fiai. Ajánlom magamat önöknek; magam helyett azon fiatal embert, kit önök az imént láttak, hagyom itt egyjó csomó cigarroval. Ő szerencsétlen volt szerelmében és azon tünődik, mint végezhesse ki magát. Értik? Vigyázzanak tehát, hogy az ajtó valahogyan ki ne nyiljék.‘

Ő ment.

„Nem, ez az ember messze megyen!“ kiálta fel Cornelius.

Schirmer valamit az akasztófa felől dörmögött.

Ezen pillanatban egy kocsi’ zörgése reszkettető meg a’ szoba’ ablakait. Leo talán Cornelius’ mondását akará másféle értelemben igazolni.

— Több hetekig szoros kutatások történtek, de mind hiába.

Már senki sem szólt a’ fővárosban ezen érdekes történetről, midőn a’ város’ szegényei és kórházai’ számára háromszáz ezer franknyi ajándék küldetett ajándékul. Az ajándékozó ismeretlen maradt.

Két család, mellynek tönkre jutását Cornelius és gyönyörű társai okozák, ugyanekkor száz ötven ezer frankot kaptak ajándékba. Senki sem világositható fel e’ dolgot.

1841. év’ elején még élt Leo, ki Margitot nőül vevé, Párisban, igen szorult vagyoni körülmények közt, és egy nyilvános intézetben ’s egy pár gazdag családnál leczkéket adott a’ német nyelvben.

Sz.....ky.

TÁRCZA.

Nyilvánosság’ hatalma.

Ha más országokban összeesküvésektőli örökös aggodalomban élnek, ha legmegbocsáthatlanabb hibának tartatik akármi politicai vétséget, volt legyen az bár igen távol, egészen siker nélkül maradott, régóta elfeledett kisérlet, büntetlenül hagyni, ha a’ rendőrségi és büntető törvényhozásból mindenütt hideg, sötét bizalmatlanság tünik ki: mi egészen másnak, mi sokkal szabadabb- és világosabbnak látjuk e’ tekintetben Angliát! Nem néhány száz fejből álló diák- vagy kézmüves-társulat, nem kis városi várőrség’ fellázadása, nem ifjui heveskedés’ valami más esztelenkedése, hanem titkos társulat, az orangistáké, fedeztetik fel, melly 300,000 fölfegyverzett tagot számlál, tökéletesen van létegesitve, a’ had- ’s hajóseregben elterjedve, főnökei magas rangú személyek ’s legmunkásb, legelszántabb tagjai felségáruló terveket koholnak: Anglia mégis nem folyamodik büntető törvényei’ szigorához, az egész országban egyetlen egy ember sem fogatik el, törvényszék’ elébe senki nem állittatik, csak a’ király ’s alsóház nyilvánitja roszalását ’s vége mindennek. Azt nem lehet ellenvetni, hogy a’ ministerek féltek szigorral fellépni az orangisták ellen; valódi veszély csak addig vala, míg fondorlataikat titok fedé; nyilvánosság kártékonytalanokká tevé őket. Azon perczben, mellyben a’ nép megtudá, mit kelljen várnia e’ társulattól ’s melly[1] n szava’ minden organumával a’ kormány körül összeseregle, emez a’ törvény’ egész sulyával bánhatik vala az orangistákkal a’ nélkül, hogy ezek komolyan ellenállani merjenek. De a’ kormány bölcsen fontolá meg, hogy megtorlástól misem függ, hogy a’ társulat’ elosztalatásával ’s a’ nyilvános bátorság’ helyreállitásával czélját eléré ’s ollyan országban, hol jog, azaz egyetemes törvényes szabadság valódi czélja a’ statusnak ’s annak ismertetik, a’ bölcs kormány ott is, hol egyesek hibáztak, nem lép fel erősebb- és szigorúabban, mint azt a’ nyilvános béke’ átalma mulhatlanúl megkivánja. Igaz, hogy őszinték legyünk, meg kell vallanunk, miszerint ollyan országban, hol nem minden közügy tettleg olly igazán nyilvános, olly tökéletesen átlátható, mint Angliában, orangistaféle társulat veszélyesb lehet vala; de nem megbecsülhetetlen elsősége-e az az angol nyilvánosságnak, hogy mindent megvilárító fényével semmi status-veszélyes titok nem tenyész ’s ha tétetnéneK is ahhoz kisérletek, a’ békés polgár egészen nyugodtan alhatik, mihelyt tudja, hogy napfényre jött minden?

Garády.

Literaturai mozgalmak.

— Zágrábból érkezett: Grammatica hungarica theoretico-practica. Scripsit Jos. Machik, philol. liter. ac stili hung. in R. Ac. Zagr. prof. p. o. r. stb. Partis primae seu theoreticae fasciculus secundus. N8r. 135—311 ll., vel. füzve 40 kr cp. E’ füzet az igék, igehatározók, utóljárók (névhatározók), kötés indulatszókról, a’ szóképzésről, szóhelyzésről, ’s hangmértékről értekezik. A’ szerző értelmes, tárgyával illőleg megbarátkozott férfi, ki azt, a’ mit tanit, helyes rendben, világosan ’s okszerűleg tanitja; könyvét, mellyben csak kevés maradványaira akadunk, a’ debreczeni tanoknak (péld. a’ tiszta gyökerü igék’ foglalója’ második személyében a’ várjál, verjél, legyél stb), a’ legjobbak’ egyikének tartjuk, a’ nevendékek’ számára deákul irottak közt pedig kétség kivül legjobbnak; ’s ezért, ha vannak vidékek és iskolák (minden esetre csak felsőbb iskolák), hol még most czélszerü lehet a’ magyar nyelvet deákul adni elő, legjobb lelkiösmerettel ajánljuk könyvét. Hozzá tevén

még, hogy szerző különös érdemet tőn e' munkájával, mert általa Horvátországban, hol nem kevesbbé érezteték a' nemzeti nyelv' tudásának szüksége, mint MOrszág' némelly vidékein, lehetővé lett nyelvünknek könyvből megtanulása, mi — valljuk meg őszintén — Verseghy' eddig felparancsolt grammaticájával — ha homlokegyenest nem ellenkeznék is tanainál fogva az élet- és könyvnyelv' jelen állapotjával, de módszerénél fogva a' tiszta lehetetlenségek közé tartozik.

Erdélyből érkeztek: 1. Mentor. Erdélyi népkönyv, közhasznu ismeretek' tára, a' honi szorgalom 's értelmesedés' előmozditására. Irják többen, szerkeszti Nagy Ferencz, a' kolosv. ref. főiskola' egyik tanára. Kolosv. Tilsch és fia' tulajd. N8r. (13 és) 351 l. Orvos D. Gecse Dániel' kőiratú képével, kemény tábl. kötve 1 ft cp. Tartalma: gyümölcsfatenyésztés, adatok az erd. gyümölcstenyésztéshez, D. Gecse Dániel egy, Erdélyben mint a' humanismus hőse jó emlékezetben élő férfi' életrajza; törvénykezési előismeretek falusi szegény sorsuakhoz alkalmazva; Bódogfalvy Tóbi, erkölcsi beszélyke; kisdedovó-intézetekről; arany szabályok; természeti rajzok, babonák és balvélekedések; eperfa-nevelés és selyemtenyésztés; a' magyar Németországban is káromkodik; értelmes gazda; munkássá és mértékletessé változás' példája; a' 12 égijegyek mértékletességet predikálnak; hazai mérges növények' ismertetése; Franklin; mivesnapi predikácziók; baromorvoslás és házi gyógyszertár baromtartó gazdák' számára; kis kertész; vásárlajstrom, a' vásáros helyeket jellemző áruczikkek' szempontjából; erdélyi titszti névtár; népszerü könyvek' lajstroma. Csupa közhasznu tárgy, 's a' mit olvastunk közölök, csakugyan néphez alkalmazott módszerrel és nyelven; de lehetséges-e a' népre pengőftos kötetekkel hatni, 's lehet-e különösen Erdélyben? Nem gyümölcsöznének-e illy derék czikkelyek jobban, ha péld. „Erdélyi mezei naptár" formában, két garasos füzetekben, ha bár nem egyszerre is, mert illy adag úgy is nagy a' népnek egyszerre, hanem egy pár év' lefolyása alatt, lassabban ugyan, de annál biztosabban szivárgattatnának a' nép közé? De ez csak puszta vélemény; a' szándék, valamint a' munkálatok öszinte méltánylást érdemelnek. Tisztelettel jegyezzük fel itt a' jeles szerkesztő' derék munkatársait is: Gál János, D. Borsos Márton, Incze Ferencz, Vajna Antal, Veress György, Szabó György, Kriza János és Ercsei József, urakat. — 2. Statisticai adatok Európa' országainak jelen állásáról táblákban. A' legújabb kútfők után, tanitványai' számára kiadta prof. Nagy Ferencz. Kolosv. a' k. lyc. bet. nagy fol. 12 lap, boriték nélkül füzve 30 kr, boritékban 40 kr cp. Jó áttekintet a' földre, kevesbbé a' hazára nézve. Itt is a' magyar birodalom egy testvér státusegyetembe beolvasztva, a' drávántuli kerület mint Szlavónia, mel y név már országgyülésileg is eltöröltetett, a' népség' felvetése valami régibb forrásra mutató stb. — 3. A' kölcsönös tőke- és jövedelembiztositási közintézet' alapszabályai. Húsz könyomatú táblával. Az eredeti szöveg után közli Krizbay Miklós. Kolosv. a' k. lyceum' bet. 12r. 93 lap, velinen, füzve 24 kr, közönségesen 20 kr cp. Minap figyelmeztettük már olvasóinkat „Az életbiztositási intézetekről általánosan" szóló forditmányára a' közlőnek; ime itt már a' szabályok is, amannak kiegészitéseül. Ki ne akarna e' jótéteménynyel élni, 's kevés ftokon magának vagy a' magáéinak egy kis szükségtől óvó öszveget biztositani.

S. F.

Egyveleg.

Az élet' vége czim alatt az Abendzeitung d' Estrées Emiltől vázlatot közöl, melly igen érdekes és egyszer-mind megható valóságu jegyzésekkel bövelkedik. Olvasóink e' sorokból magok is megitélhetik ez állitás' valóságát. „Ugy hiszem, — igy szól bevezetése után a' szerző, — van olly fordulat, mellyből elhatározhatni, egyes ember' élete egész-e vagy nem. Ezen komoly fordulat — a' halál. A' mint valaki a' halál' eszméjét felfogta, épen ugy használta az életet is. A' gyermek csak a' szó' legaljasb értelmében hal meg. Élnie kell előbb a' szó' legteljesb értelmében az embernek, hogy meghalhasson. Némelly ember hősileg hal meg, más szomorúan, a' harmadik vigan, más elhatárzottan, más ismét csöndes lemondással, más gúnynyal vagy káromlással ajkain, más némán, ismét némellyek fegyverrel kezökben, mig mások imádkozva, vagy tréfálgatva halnak meg. Valóban nagyszerüen csak igen kevesen múlnak ki! Mózes' halála valóban tragicai: ő csak megpillantja Kanaánt 's meghal, a' nélkül, hogy az igéret' földére léphetne. Augustus császár elmésen halt meg, mondván: „Ha jól játszám szerepemet, ám tapsoljatok tetszést"; ezek valának végszavai. Winkelried Arnold hősileg halt meg, mezetlen mellét egész lándsaerdőnek szegezvén. Leonidas mint rabszolga halt meg, lemondással vakon engedve a' törvény' holt betüjének. Talleyrand mint gyáva iskolás gyermek hagyta el a' világot, sirt és ordított, hogy a verést elkerülhesse. Wallenstein némán fogadta el a' halálos döfést, olly némán, mikép élt. Rousseau a' halál' közelitését érezvén, ablakhoz viteté magát, hogy a' természettől elbucsúzhassék. Herder tollal kezében halt meg, mellyel épen ódát irt az istenhez. I. György, Anglia' királya, e' szókat mondá halála' pillanatában: „C'est fait de moi!" Goethe' végszavai ezek valának: „Több világot!" Swift pedig ezt mondá: „Vive la bagatelle!" Midőn Custinet a' nyaktilóhoz vezeték, igy orditá a' nép: „Halálra vele!" mire Custine ezt válaszolá: „Nem várhattok, szörnyek? nem sokára mindnyájan ott leszünk." — „Reszketsz?" — szóla egy katona Baillyhez, midőn vesztőhelyre vezették. „Hogy ne reszkétnék — felelé Bailly, — hiszen nagyon hideg van." Valóban nagyszerű a' halált úgy megvetni, mikép Archimedes tevé, ki a' berontó gyilkosokat csak arra kéré, hogy mathematicai müszereit kiméljék; vagy mikép azon irlandi, ki egy rozzant házban betegen feküdvén, midőn felszóliták őt, hogy engedné magát elvitetni, mivel a' ház össze fog dőlni, hidegen csak ezt válaszolá: „Mi közöm nekem a' ház' beomlásához; én csak mint zsellér lakom itt." Egy úr az álarczos tánczvigalomban gutaütés által földre teritttetvén, haldokolva e' szókat mondá: „Beati, qui in domino moriuntur!" 's megjegyzésre méltó, hogy dominóba volt burkolva. Egy másik ur, vendégfogadóban a' közasztalnál ülvén, e' szókkal rogyott össze halva: „Bocsánat, uraim, hogy háborgatom önöket!" A' halál' pillanatában minden ember eredeti, mondá Jean Paul, 's talán igaza van.

—yz—

Böngészet.

— A' ki kivánja, hogy gazdagsága miatt becsültessék, joga van azt is kivánni, hogy valamelly hegyet tiszteljünk, mellyben arany van.

— Csak nagy szellemek, mellyek a' világ' összefüggését és minden tudományokat átlátják, képesek a' barátságra, mert csak azok becsülhetik nagyra egymást.

— Vig emberek több bohoságokat visznek végbez, mint a' szomorúak; de a' szomorúak nagyobbakat.

— Ki a' kötelességnek mindenkor szigorúan elegett tesz, vagy bölcs vagy pedig gyönge szivü és szellemü. Bölcs, ha meggyőződésből, fájdalmas lemondással is végezi; gyönge szivü, ha sem elegendő belátása, sem ereje nincs valami mast, mint épen mit a' szabály parancsol, magasb ösztönnel felfogni.

—eri—L.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, vasárnap, julius' 10. 1842.** **4. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Rövid vázlata Schelling' philosophiájának 's valami nevelésünk' ügyében.

(Levél Szontagh Gusztávhoz.)

Midőn előbbeni levelemet irtam, nem számoltam arra, hogy azt kegyetek közleni fogják. Most kegyed' kivánságához képest Schelling' leczkéinek eredményéről irok. Ellenei meg vagynak vele elégedve, mert látják, hogy Hegel' rendszerét meg nem fogja renditeni; barátai pedig, mint itt ott hallatszott, többet kivántak tőle. Hegel' követői azt mondják, hogy az, mit Sch. bölcsészet' neve alatt árul, gnosticusok és theosophok' osztályába való, hogy nem a' gondolat, de a' képzelem' — Vorstellung — körében forog, hogy theoriái nagymesterök' rendszerének épen nem ártanak, sőt győzelmet szereznek, hogy ő 40 évvel ezelőtt megtette a' magáét, akkor vezére volt a' bölcsészetnek, de most a' természet' azon törvényét jött igazolni Berlinbe, hogy a' csillagok, bár első rendűek is, culminatiójok' pontjánál felebb nem emelkednek; hogy a' vezérzászlót harsogó proclamatióval és sokat igérő kifejezésekkel bárhol is könnyebben lehet kézre keriteni, mint épen a' gondolat' országában. E' félévben az egyetemnél többen keltek ki Hegel' rendszerének védelmére, majd mellékesebb, majd határozottabb czélzattal Sch. ellen. Rám nézve sok tekintetben tanulságosak voltak Sch.' nézetei: nálunk sokan azt gondolják, hogy ha bölcsészkedni akarunk, vagy elől kell kezdeni a' bölcsészetet, vagy legalább Rousseau' és Kant' korára menni vissza; én azon meggyőződéssel jöttem ki, hogy nekünk önálló magyar bölcsészetet kell ugyan alapitanunk, de hogy ezt tehessük, a' tudomány' jelen álláspontjára kell emelkednünk, 's csak akkor kezdhetjük önállolag pályánkat. E' tekintetben nagy hasznát vettem Sch. rendszerének. Ő épen Kant es Hegel közt áll: 's miután nézeteivel megismerkedtem, annál könnyebben boldogulhattam Hegellel. Sch.' nezeteit magyar nyelven adni elő, felette bajos; de megkisértem, tán sikerülend fogalmat nyujtani néhány sorban arrol, mit ő egy félév alatt olvasott: „*Idealismus* és materialismus két ellenkező irányt képeznek legrégibb időktől a' bölcsészet' történeteiben: ez a' tapasztalásból indulván ki, a' tiszta gondolat felé emelkedik, az a' tiszta észből a' tapasztalás felé. Kell tehát egy közös pontnak lennie, hol mind a' két irány összetalálkozik. Idealisták' törekvései nemleges eredménynél többet mindeddig fel nem mutathatnak, mert kizárták körükből a' tapasztalást; materialisták az ész előtt nem igazolhatják nézeteiket, mert a' tapasztalást veszik szabályozónak. Azért is Sch. a' bölcsészetet két fő részre osztja: negative und positive Philosophie. Amaz a' tiszta gondolattal, a' tárgyak' megismer*hetés*ével foglalkodik, 's valódi megismerésöket, tehát magát a' valóságot tényszerű bölcsészetre bizza. A' scholasticus tételből indulván ki, minden tárgyon két oldalt különböztet meg: quid és quod; *mik* legyenek a' tárgyak, tanitója az ész, *hogy* léteznek, bizonyitja a' tapasztalás. Amott a' gondolatból következtetünk a' létre, itt lét az első, 's szerinte módosul a' gondolat". Véleményem szerint ez alapelvekben Kant és Jacobi' nézeteit látjuk egyesitve: amott csak tüneményeket ismerhetünk meg, mi legyen a' kant-féle Ding-an-sich, nem tudhatjuk; itt a' jacobi-féle közvetlen hit segit ki a' zavarból. Igy elemeire vivén vissza Sch.' nézeteit látjuk, hogy napjainkban a' bölcsészet túl van azokon.

Negative Philosophie. Kant ismerettehetségnek veszi egyéni állásánál fogva az észt; Sch. az ismeret' végetlen hatányának; benmaradó tartalma a' lét' végetlen hatánya. Ezen végetlen létezhetés azon lényeg, mellyből fogalmainkat származtatjuk. A' gondolat' mozgalmas természete hozza magával, hogy puszta gondolatnál meg ne állapodjék, de szüntelen a' létbe menjen át. Ez azonban nem tapasztalati, hanem merő észtani átmenetel. Az előleges ész nem tudja, létezik-e a' világ, de ha létezik, törvényei szerint kell léteznie. — A' lét' hatányában először azon lehetséget veszszük észre, melly szerint a' létbe átmehet. Előbb hatalmában állt a' lét: átmehetett 's a' lehetségben is maradhatott; de miután átment, a' létnek hatalmába esett. Mivel pedig a' hatány szabad és végtelen, két ellenkezőt: *lehetséget* és *nemlehetséget* nem zár ki magából. Lét és nemlét közt szabadon lebeg egy harmadik hatány. Tehát három hatányt különböztet meg: 1. melly a' lét felé hajlik, 2. melly a' nemlét felé hajlik, 3. melly lét és nemlét közt szabadon lebeg. Első hatány materia prima, második actus purus, harmadik a' szellem. — *Positive Philosophie.* Ezen része bölcsészetének nem áll fejtegetésekből, de theoriák' felállitásából. A' lénytani és világtani erősitményekből — ontolog- und cosmol. Argmt — indulván ki, theoriát állit fel az istenről, a' világ' 's különösen az ember' teremtéséről, az ember' esetéről, a' megváltoról és megváltásról, a' mytholo-

giáról és revelatióról, a' keresztény vallásról, az ördögről és angyalokról (Satanologiával fejezte be előadását) stb. Minden theoriáinak alapja a' levegőben szabadon ugyan, de alap nélkül uszkáló potentiák: kinek tehát nincs léghajózáshoz kedve, Sch.' potentiáit hagyja abba. Részemről a' magyarok' ungi vagy pusztaszeri gyülésének bármelly pontját sem cserélném fel Sch.' minden potentiáival. — Nemzetünk' keblében a' bölcsészetnek annyi ép magvai vannak letéve, hogy azokat feldolgozni szép és jutalmazó feladat. 'S kegyed a' polgári élet felé fordúl, 's a' társas viszonyok' elveiről ir? Erre nagy szükségünk van. De hiszen, milly tudományos vállalatra nincs szükségünk! Én iskoláinkat tartván szem előtt, bölcsészeti történetekhez gyüjtögetek adatokat, 's észtan' irásához fogtam. Mindkettőre olly alkalom tán sehol sincs, mint épen itt Berlinben. Az észtanra nézve elvem: részint érthető, és az életre alkalmazható észtant irni, részint az előkészületeket Aristotelestől Hegelig illőleg méltatni. Először is tisztába kelle jönöm a' nyelvvel, majd szavaink' értelmét határozni meg, majd újakat alkotni. Igy például: eszmélet = Besonnenheit, öntudat = Gewissen, tudalom = Bewusstsein, öntudalom = Selbstbewusstsein, tetszmény = dogma, rovazat = categoria, egyén = subjectum, egyed = individuum, alany = substratum stb. Szerencsém, ha újításaim kegyed' helyeslését vivhatnák ki. — Másodszor Hegel' módszerével 's a' speculatióval kelle megismerkednem. 'S ez nehezebb feladat, mint új szavak' gyártása. Most, midőn keresztül mentem e' rendszeren, mondhatom, hogy azt, ha az idő' követeléseitől nem akarunk elmaradni, ismernünk kell. Kik eddig nálunk Hegelről beszéltek, vagy barátai voltak vagy ellenségei; én biráló szempontból tekintem. Cousin megvallja, hogy midőn meglátogatta Hegelt, érezte, hogy magánál nagyobb férfiú' ellenében áll; 's ismét más helyen mondja: „Hegel sokat kölcsönözött Schellingtől: én annyival gyöngébb, mint akár az egyik, akár a' másik, mindkettőtől kölcsönöztem". Ha ezt a' francziák tehetik, mért ne tehessük mi magyarok, holott nekünk olly sokat kell még tennünk, hogy a' mivelt világgal versenyezve haladhassunk! De ép az alap, 's hiányaink' érzete sarkalni fog a' haladás' pályáján.

Hallom, hogy egyetemünknél a' neveléstani széket végre be akarják tölteni: bárcsak olly egyedet választanának, kitől e' nemben irodalmunk is gyarapodást várhatna. Még be nincs töltve a' szék, arra látszik mutatni, hogy a' nevelés' ügye egész hazánkban eddig kevesebb figyelemre méltaték, mint illő volna. — Hogy kegyed' elnöklete alatt a' miskolczi két evang. felekezet egyesíteni akarja iskoláit; kétszerte örvendetes: mert a' két testvérfelekezet fog kezet, 's mert iskoláinkra fordittatik a' figyelem. 'S ha a' szepesi XVI. városok' egyikében, *Olaszban*, századok óta lehet egyesítve a' római cath. és evang. vallásfelekezetek' iskolája: miért ne követhetné ezen százados példát Miskolcz' két evang. iskolája? Azt azonban nem helyeselhetném, ha a' pesti evang. egyetemes egyházi gyülés már ez idén fogna hozzá is-

koláink' tettleges reformjához, mert e' tárgy még nincs illőleg kifejtve, 's nem is említvén az én észrevételeimet, mellyeket itt a' külföldön gyüjtögettem össze, annyit minden esetre mondhatok, hogy épen most utaznak több hazánkfiai olly czélból itt Németországban, hogy a' nevelésügy' mostani állásával megismerkedvén, rövid időn az iskolai reformhoz hazánkban szavazatukat kijelenthessék. A' zay-ugróczi gyülésen jelen voltam: az ott kidolgozott tanterv minden eddigiek közt bizonyosan első helyen áll: de sem vallásfelekezetünk', sem a' nemzet', sem a' tudományosság' követeléseit azért nem elégithetné ki, mert mig csak egyes vallásfelekezetek dolgoznak ki tanrendszert, másoknak hozzájárulása és megegyezése nélkül nem hozhatnak lényeges javitást elő. Ezt — véleményem szerint — csak az országgyülés tehetné, melly egyesek' érdekein felül, vagy inkább azoknak összes képviselőiből áll. — Nézetem szerint a' reformnak legjobb pontjai ezek: szakok 's nem osztályok szerint tanitani, az átmenetelt egy osztályból a' másba, nem időtől, de a' tanuló' képességétől függeszteni fel, félévenként fejezni be minden tudományt, a' tanitókat jobban fizetni, a' tanmódszert nem emlékezetgyakorlásba és megkövült mechanismusba, de a' tanuló' tehetségeinek kifejtésébe helyezni, a' gymnasiumokat részint az elemi osztályoktól, részint a' szaktudományoktól szorosan elkülönözni, mit kelljen a' tanulónak tudnia, részint midőn a' gymnasiumba lép, részint midőn azt elhagyja. A' mostani prima vagy is philosophai osztály a' gymnasiumhoz csatoltassék, a' mellynek szükségesképen kiegészitő része, de benne a' bölcsészeti tudományok' köre szükebbre szoríttassék, 's philologiának és egyéb tudományoknak hely engedtessék; ha a' gymnasiumot elhagyja az ifjú, olly vizsgálaton menjen keresztül, mellyben ha megfelel a' követeléseknek, érettkorúnak nyilatkoztassék, 's collegiumokban és egyetemen, mint érettkoru fiatal ember, szabadon és önállólag folytathassa tudományos pályáját: *ez utóbbi pont a' legjobb pont*; ha ezt ki nem vittük, nem fogunk képezni szaktudósokat, 's hazánkban a' tudományokat — a' szabad emberi lélek' szabad kincseit — gyámság alatt fogjuk tartani, 's más nemzetekre nézve kiskorúak leszünk. 'S ime ki vagynak-e nálunk illőleg mérítve ezen 's ezekhez hasonló számos más pontok, hogy az utolsó félszázadnak a' nevelés' ügyében tett óriási előhaladását hasznunkra fordithassuk? avagy nem tanácsosabb-e várni még egy vagy két esztendeig, és aztán olly reformot hozni létre, melly Európa' bármelly nemzetének is diszére váljék? Nemzetünk' jövendője ezt megérdemli, sőt ezzel a' jelenkor a' jövendőnek tartozik. — Sajnálni lehet, hogy Nyiregyházán a' néptanitókat képező intézet helyett, teljes osztályú — primával biró — gymnasium nem alapittatik, hogy példányúl szolgálna a' többieknek. Uj iskolát tökéletesebb elvek szerint hozni létre könnyebb, mint a' fenlevőket tökélyesiteni. Népiskoláinkon pedig — legalább jelen körülményeink közt — más úton is czélszerűen lehetne segiteni.

Kegyed Miskolczon úgy is az iskolák' ügyé-

be elegyedett; megengedi tehát, hogy levelem' egy részét iskolai tárgyakkal töltöttem be. Berlin, jun. 15-én, 1842. ***Terray Károly.***

Varró leány.

Nagykarácson' éjszakáján,
Barna gyolcs a' lány' ölébe',
'S perczein az éjmagánynak
Keble' súlyos bánatának
Bús könyűje gyül szemébe.

'S im, harang, az éj' felében,
Szent misére intve szólal;
Mig egyházban zeng az ének,
A' magas szülött' nevének,
Hívők' ajkin buzgalommal:

Térdre hull az éj' leánya....
— Nincs valóján semmi földi. —
'S mig az éji mécs' sugára,
Gloriát fest homlokára:
Hő imáját mennybe küldi.

Ah de nem leng égi béke
A' szelid imádkozóra!
A' kiért mondá imáját:
Megfutá e' kurta pályát;
'S fel nem ébred földi szóra.

* * *

Fellegekkel csókolózva,
Felmosolyg a' nap' korónya:
Küzdve kinos érzetével,
Elboritja gyász könyével
Kedvesét, a' bú' leánya,

Rácsókolva végbucsúját:
Olly sötét olly bús az élet;
Édes álma, szép reménye,
Mélyen alvó vőlegénye'
Sirkövénél szétenyészett.

Ének zendül: 's gyász koporsót
Tesznek a' sir' jégölébe;
A' mit a' hű mátka varrott:
Szemfedője rajta leng ott
Téli nap' havas szelébe'.

* * *

Kiskarácson' éjszakáján
Jő az álom szenderítőn;
Lány-baráti fájdalommal,
— Egy ajkán fagyott mosolylyal —
Őt virasztják a' terítőn.

Tompa Mihály.

TÁRCZA.

Négyszer szerettem!

Midőn először szerettem — oh, mint irjam le, hogy mikép szerettem akkor! Mikép rajzoljam le érzékeim' édes remegését, midőn szavát hallám, mikép azon boldogságot, midőn egyetlen pillanata után sovár valék; a' gyöngéd gondot, mellyet szivemben táplálék, mellyért semmi díjt nem követelék, csak egyetlen mosolyt ajkairól! És mégis, meg kell vallanom, külseje épen nem vala szép, sőt határzottan rútnak kell azt mondanom. De első szerelmem, 's az első lény volt az, melly szivemet dobogtatá, melly álmaimat boldogitó képekkel édesité, melly számomra egészen új életet nyitott. Akkor csak az ő boldogságát ismerém; minden érzeteim neki valának szentelve, minden kötelességeimmel együtt. Legegyszerűbb szava is édes zene gyanánt viszhangzott füleimben; szeme, akár mosolyga, akár pedig csak kifejezés nélkül pillanta felém, mindig szivem' mélyéből tetszék visszatükröződni; 's midőn ajkai ajakimon függének, csókokat fogadva és osztva, midőn hizelgve simultak nyakamhoz karjai, midőn hajfürteimben játszadoztak kezei, — oh, akkor, boldogságom' érzetében, nyitva látám az eget, 's mélyen érzém, hogy nagyobb üdvet magok az angyalok sem élvezhetnek! — Jelenlétében az élet' minden egyéb érzelmei kialudtak. Mit gondolék én akkor a' nyomasztó bilincsekkel, miket törvény vagy szokás halmoz ránk! Mi silánynak tetszék előttem minden társas mulatság, milly parányinak minden önzési diadal! Milly gyakran vetém le magamról ismét az ünnepi ültözetet, hogy nála maradhassak, 's mennyivel kedvelém inkább egyszerű szavait a' divatvilág' ittasító csevegése fölött! Mint örvendék, ha kezei összetépék azon virágokat, miket tetszvágy illeszte hajfürteim közé. Oh, mit nem tettem 's türtem volna el kedveért! Egyéb szerelemre legparányibb hely sem maradt szivemben. — Ámde nyilt legyek-e? Alig mult el ezen ittasság után egy év, 's más érzelem lappangott szivembe. Semmi hatalom nem birta azon gyöngéd részvétet megsemmisíteni, mit azon lény ébreszte bennem, melly ezer arany reményt költe föl keblemben. Fekete szemeiben ellenállhatlan varázsa rejlett a' szerelemnek, 's midőn feje keblemhez simult, midőn nevem ajakiról hangzott, első hangja gyanánt az uj szerelmi dalnak, akkor igy szólék magamhoz: „Innen is szerettetés' boldogsága mosolyg felém!“ Ábrándosan függék a' gondolaton, mert boldogságom kettős vala, — én mind a' kettőt szerettem! Ismét némi idő telt el, és — alig merem kivallani, mennyire ragadtak el ezen nagy kék szemek; de nem akarok semmit elhallgatni, és egészen őszinte leszek: megvallom, hogy ezen ujabb szerelem több vala azon apró mellékérzelmeknél, miket asszonyok néha keblökben táplálnak. Ifjú szerelmem egész valómat eltölté. Meg levén arról győződve, hogy az asszonyi szív virághoz hasonlít, mellynek illatja szerelem, mit az ujabb érzelmek csak nagyobb érdekkel látnak el, nem birtam ezen uj vonzalmamat elfojtani, és — mind a' hármat szerettem! Ha azt, mi még mondanom fönmaradt, titok' fátyolával takarhatnám el, úgy szivügyeim' szent hármával befejezhetném vallomásimat; ámde végzését senki nem kerülheti el! És igy, akarám, vagy nem akarám, még egyszer szeretnem kelle — egy angyalt, kit a' mennyből hivék hozzám leküldöttnek. Szép volt ő, mint a' cherubok, melylyek a' szent szüzet körül lengik. Ajkainak mosolya a' legelvetemültebb embert is legjámborabbá varázsolhatta volna, olly megható, olly kedves vala az! Tekintetének ártatlansága istenek' kegymosolyához hasonlíta. Ki ez angyalt látá, kénytelen volt őt szeretni. Mit teheték tehát egyebet? szerettem őt! — De négyet! kiáltnak önök csodálkozva. Milly pazar termékenysége a' szivnek! Nemde? Egyszerre négyet szeretni, szinte megfoghatlan önök előtt? A' mi pedig legcsodálatosabb — féltékenység egyetlen pilla-

natra sem zavarta meg a' mennyei öszhangzatot. Látjátok, ez azon szent titkok' egyike, mikkel csak az asszonyi sziveket ajándékozá meg a' természet. Ha azonban birni akarjátok e' titok' kulcsát, ha tudni kivánjátok, mikép szeretem mind a' négyet, 's mikép szeretnek ök engem, 's mikép élünk mindnyájan együtt, ám lebbentsétek el a' fátyolt e' kis rajzról, 's látni fogjátok — az anyát négy gyermekével! (C. bárónő után.) —*zy*—

Hírlapi ellenőr.

Gyengédtelenség 's tapintathiány hírlapjainkban. — Áldás vagy csapás-e rajtunk, hogy egész irodalmunk hirlapirássá lőn, e' helyezetnek olly sok jó és rosz oldala van, hogy én nem merném elhatározni; az idő fejtendi meg legjobban: de miután olly korban élünk, hogy sem tudományos, sem mulattató könyveink nem kelnek, nem olvastatnak, 's a' hirlapszerkesztők levének egyedűli Mosesek és próféták, nekik nagyobb felelőség fekszik vállukon nálunk, mint más népeknél, hol az egész irodalom virágzásban van, hol a' tudományos munkák birnak eldöntő tekintélylyel, 's a' journalistica csak ephemeri érdekű, és csak napi szükségeket pótló eszköznek nézetik, minek hatása a' jelenben van, 's ha azt a' jelenben kivini nem birta, a' jövendőnek egészen elveszett. Igy tekintve a' magyar hirlap-irodalmat, főkép szerkesztőinknek volna kötelessége, hogy mindenben jó példával menjenek előre, 's lapjokat minden tekintetben a' legnagyobb gonddal szerkeszszék, hogy korunkat 's körülményeinket szorosan szem előtt tartván, ollyasmit ne tegyenek, mi haladásainkat gátolja, vagy legalább rá kártékony befolyással van, és ne ollyasmit, mi aljasság', vagy ha csak gyengédtelenség' színét is viseli magán. Azonban meg kell vallanunk, hogy e' tekintetben nem vagyunk eléggé vigyázók, 's néhányszor botrányosan rútúl elbotlunk. Én ezuttal csak egypár illy botlást jegyzek fel, nem nevezvén meg senkit, annak jeléül, hogy nem személyes kötődések, hanem tisztán ügy miatt szólok.

Egyik hirlapunk némi szinházi párbeszédét rója meg két magyarúl nem értő nézőnek. A' megrovónak véleményében, ohajtásaiban, teljesen osztozom, de azt épen nem tartom jónak, sem illő mérséklettel, sem a' fontolva haladással egyeztethetőnek, hogy a' lap a' két németül beszélőt nem németeknek nevezi, hanem *svábokuak* csúfolja. Ha ez a' „sváb" szó regényben vagy szinműben fordulna elő, hol a' költő más személyeket beszéltetvén, beszéd által jellemzeni akar, ekkor, gondolatom szerint, józan nem foghatna benne megbotrankozni, mert csak eszményi személynek illyen 's illyen körülmények közti gondolkodását és érzelmeit fejezi ki: de midőn mivelt ember csúfolódásokra fakad, vagy épen hírlap, mellynek iránya mérséklet, melly a' heveskedések' temperatora akar lenni, csúfolódó nevekkel él, azt igen helytelennek 's botrányosnak hiszem, és igen kor elleninek, mert ingerel 's bánt szükségtelenül, 's egy kis csúfolódási viszketeg miatt eltéveszti szemei elől a' körülményeket, el az időt, mellyben élünk. Nem tagadhatni, hogy csak egy tizeddel is ez előtt, többet vétettek magyarjaink, többet magok iróink is e' tekintetben, de vétkezésök nem volt olly nagy következésű mint most. Minket magyarokat, ha századok nem tették volna is már előbb azzá, törvényhozás (nemzet és fejedelem' akarata) elsőkké tőnek nyelv és nemzetiség' tekintetében e' hazában, 's nekünk nem áll jól e' tekintetben a' gúny, de nem is okosság tőlünk, mert izgat és boszont olly időben, mikor csillapítani a' legnagyobb bölcseségek' egyike, mikor nem ingerelni, hanem mérséklettel meggyőzni az ok nélkül nyugtalankodókat volna szükség. Megtanulhattuk már, ha akartunk tanulni, hogy azt, ki nyelvünket nem beszéli, de egyébiránt becsületes ember lehet, 's talán nem is ellensége, hanem legjobb barátja nemzeti kifejlésünknek, magyartalansága miatt gúnyszavakkal illetni balgatagság, valamint azt, ki nyelvünket roszul beszéli, de beszélni még is iparkodik, rosz kiejtése miatt kinevetni — mint ez előtt divat volt — nagy durvaság' és neveletlenség' jele, 's igy 1842-ben már vigyázóbbak lehetnénk. Sapienti pauca.

Egy másik lapunk egy emberben, kire egyébiránt méltó oka volt megharagudni, durva irata miatt, a' mesterembert csúfolja ki, 's bizonyos úri lenézéssel 's bántólag megvetve szól annak *kormos műhelyéről*, *mosdatlan piszkos kezeiről*, *mellynél piszkosabb akármelly faluvégen dolgozó czigány kovács sem dicsekedhetnék*, *bőrkötényéről*, *kormos kacsócskáiról*, 's azok a' megvető *uram*, *meister uram*, titulaturák mind annyi botrányos dolgok, hogy szemem, szám elállott bele, midőn olvastam. Ej, ej, uraim, egyenlőségnek és iparnak hirdető urai, honnan ez a' nagy megfeledkezés magatok 's elvetekről? Tehát a' mesterember, azért mert mesterember, megvetést érdemel? Igy nem igen ösztönzünk embereket iparra, de még az egyenlőséget sem igen mozdítjuk elő. Megvallom, nekem még a' czigány kovács is, durva mosdatlan kezeivel, kivált ha ügyes maga mesterségében, igen tiszteletre méltó, és sokkal inkább, mint a' száz ezrekkel bíró jaquemar-keztyűs divat uracs, ki egész nap henyél, költi a' vagyont, mellyet nem maga szerzett, hanem ősei véres verítékkel, 's ha tesz is valamit, csak mások' boszantására tesz, például a' pesti útczákon fel 's alá nyargalózik, 's embereket ijesztget, vagy tiportat lovaival össze. Illy uracsnak az igaz tiszta mosdott kezei vannak, de ezen kezekkel a' köz jóra talán egész életén keresztül nem tesz semmit, mig ellenben a' szurtos kezű mesterember ellát bennünket minden szükségesekkel. Azért tisztelet becsület az iparüző osztálynak, a' kézmüvesnek! Ezekről ne szóljatok megvetéssel, mert e' megvetés csak magátokra esik vissza. Bántsátok, ha okot szolgáltat rá, 's a' boszúállást szépnek tartjátok, az egyedet, de hagyjatok békét a' tiszteletre méltó osztálynak, mellyhez tartozik. Igaz, hogy az emlitett lap is — hihetőleg mások által figyelmessé tetetvén — pár nap múlva észrevette magát, és félig meddig revocált, mondván, hogy olly kifejezéseknek, minőket felebb kiiránk, az ö hasábjain nem lehet helye. Bizony nem! mert a' mit papiroson kürtölünk, azt valósítanunk kellene az életben is. Ha ipart ajánlunk, ne beszéljünk megvetőleg az iparüző osztályról, és aztán ha gorombaságról panaszkodunk, legyünk magunk illedelmesek. De fájdalommal tapasztaltam, hogy ugyan ezen lap, ki szánni bánni látszott bűnét, egy pár számmal később ismét a' mészárosoknak ad egy vágást, 's ismét a' mészárosi olytályt sérti, hatósági rendeletekről szólván, mellyek *mészárososan fejbe üttettek*. Kénytelen vagyok kimondani, hogy efféle beszéd, a' mellett, hogy nagyon nem-humanus és szabad elmű hirlapban kissé botrányos, igen nagy tapintathiányt árul el az iró' részéről.

Egy harmadik lap, ha fonákságaiért más lapok által megrovatik, visszatorlásképen azt szokta felelni, hogy vele *kapczáskodnak*. Erre el lehet mondani, hogy millyen az ember, ollyan beszéde is. De bobus narrat arator; ki miben él, ki mivel foglalkodik, arról szokott beszélni; kertész virágról, halász pontyról és csukáról, timár bőrről, mocskos ember pedig kapczáiról beszél legörömestebben, 's ez nem is hiba, ha maga hasonlói közt van: de midőn a' kapczák' ember újságiró és lapjába ir, melly, gondolom, neveltek és mivelteknek van szánva, akkor jó volna nem fitogtatni, hanem zsebébe dugnia szurtos kapczáit. Engedelmet a' mivelt olvasótól, hogy e' szurtosságot itt szóba hozánk, mit tisztességes körben emliteni is illetlenség: de néha tisztogatnunk is kell, 's ki tisztogatni akar, annak nem szabad iszonyodni a' mocsoktól. ***Káldy.***

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, kedd, julius' 12. 1842.** **5. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán borítók alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Magyarország' ekkorig ismeretes pénzei, lerajzolva, történeti 's pénztudományi kútfők után megmagyarázva előterjeszti Rupp Jakab, a' N. M. Kir. Udv. Kamaránál levéltári Jelelő. Árpádi korszak. Budán, 1841. 4rét. XVI. 168. és XI. tábla. Ára 4 ft cp.

Mióta hazánkfiai egyéb emlékeink mellett pénzeinkre is kezdének figyelni, mindig találkozának, kik ezeket egybegyüjteni 's tudományosan vizsgálgatni szinte olly kellemes, mint méltó és hasznos foglalkodásnak nézék; de Schönvisnernek „Notitia hungaricae rei numariae stb. Budae, 1801" és „Catalogus numorum Hungariae ac Transilvaniae Instituti nationalis Szechenyiani. Pestini, 1807" ismert művein 's némelly értekezéseken kivül nem jelenék meg honunkban munka, melly az újabb vizsgálatok' eredményét közölné, az előbbi művek' hiányait potolná 's az ekkorig kétesnek vagy bizonytalannak véltet meghatározná 's felvilágositaná. Néhai Weszerle József professort, honi pénzeink' fáradhatlan gyüjtőjét 's vizsgálóját, ki pénztudományunkat bővíteni sőt egészen új fénybe hozni törekvék, szándéka' teljesitésében váratlan halála gátolá; azért Rupp úr méltán számolhat nemzetének és a' pénztudomány' barátinak hálájára, hogy, a' mit Weszerle nem tehetett, nagy részben teljesiti 's ekkorig ismert pénzeinket leirva 's lerajzolva a' tudós világgal közli *).

E' jelen első rész derék bevezetés, a' kútfők és magyar pénztudományi irók' és az egykori 's mostani pénzgyüjtemények és gyüjtők' sorozata után az első korszakot vagy az Árpád származatú királyaink' pénzeit foglalja magában. A' bevezetés előadja a' munka' foglalatát 's belszerkezetét, megjegyezvén, hogy benne 250 nemű első korszaki pénz 's közöttük eddig kiadatlan 141 nemű több mint 1080 példányban vagyon leirva, hogy továbbá mindegyik királynál, rövid életrajza után, pénzeinek általános, magokból a' pénzekből elvont ismertetése van elmondva, azok' nagysága Madernek e' jelen munka' czimlapjára rajzolt pénzmérűje után, súlya olly szemer szerint, milyen 60 esik egy aranyra, ritkasága törtszámként irt két számjegygyel kitéve, mellyek közől a' felső a' 6-ig terjedő ritkasági fokot, az alsó a' 30-ig menő pénztani értékosztályt fejezi ki, egyetlen példányoknál az alsó számjegy helyett csillag áll, a' közönségeseknél mind a' két számjegy elhagyatik, hogy végre mindenik példánynál, mennyire lehetett, ki vagyon mutatva, mellyik gyüjteményben találtatik. Említi továbbá, hogy az I. korszakba tartozó minden pénzpéldány, tekintve bélyegeit, három osztályba tétethetik, úgymint: a) sz. Istvántól sz. Lászlóig; b) Kálmántól Imréig; c) II. Andrástól a' korszak' végéig. Utóljára a' régi pénzek' hamisitóira következőleg figyeltet: „Ez utobbiak (az ujdon koholt régi pénzek) a' régi álpénzverők és hamisitok' szüleménye, kik vagy új pénzt koholnak régi után, vagy a' könnyen kaphato valodiakat többnyire igen ritka példányokká változtatják, hogy a' hiedékeny gyüjtőket azokkal megcsalhassák. Magyarországban sem hiányzott e' tárgyban Choul, Cauvin, Carleron, le Pois, Paduan, Deévieu, Gaegronier, Weber, Galli és Becker, ez utóbbi egyebeken kivül I. István, Pázmán Péter, Báthory Kristóf' pénzeit is koholta mesterségének ismeretes ügyességével. Vannak jelenleg is kivált Bécsben illy álpénzvernyék, hol I. Károly' aranyai, tallérok, nagyobb veretű emlékpénzek és Árpádok alatti kispénzek nem csekély sikerrel koholtatnak; vannak hazánkban is, hol Péter, Sámuel, I. Gyéza, II. István' stb pénzei veretnek, tartanak e' koholók nyegle kalandozókat is, kik régiségbuvárok nevezet alatt koborolván, terjesztik álczikkeiket, 's egyszersmind okleveleket, gyürűket, pecsétnyomókat és más hasonló archaeologiai álkészitményeket árulgatnak szerteszét. Ezektől őrizkedjenek leginkább, kik a' régiség- és pénztudományban kezdő ujoncok, óvakodjanak tőlök, és ritkaságot nagy áron jártas gyüjtő' tanácsa nélkül ne szerezzenek." Bárcsak szerző, ki jelen munkája által jártasságát e' tárgyban megbizonyitá 's jeles gyüjteménynyel birván, alkalomban sem szükölködik, kezdő magyar pénzgyüjtők' számára kapcsolt volna e' figyelteteshez némi útmutatást az álpénzeknek a' valóktól megválaszthatására vezetőt, millyent például Steinbüchel (Die Beckerschen falschen Münzstempel. Wien, 1836) adott a' Becker koholta görög és romai álpénzek' megismerhetésére.

Az Árpádok' korszakába tartozó pénzeink' első osztályában — sz. Istvántól sz. Lászlóig — nem találunk iratlan példányt. E' pénzek' előlapján a' király' neve, hátlapján majd REGIA CIVITAS, mint sz. Istvánéin mindannyin és I. Andráseinak egyik nemén, majd különfele változással PANNONIA fölirat van, mint a' többiekéin I. Lászlóig, kinek némelly pénzein is ezen fölirat, de többnyire helyette LADISLAVS név áll 's válto-

*) Rupp Jakab úr a' Bevezetés' V. lapján őszintén megvallja, hogy ő a' miveltebb magyar nyelvben járatlan és hogy az egész magyar rész Luczenbacher János' tolláből folyt. A' szerk.

zatlanúl megmarad a' következő királyok alatt is szinte félszázadig. Képveretűl többnyire mind a' két lapon körbe zárt kereszt van 's ennek mindegyik szegletében három szög, vagy karika vagy kereszt, kivévén Salamonnak és sz. Lászlónak némelly pénzeit, mert amazok' előlapját a' király' képe, ezekét majd a' király' képe, majd három kormánypálcza vagy két kormánypálcza közti kereszt, majd fogas és küllős kerék foglalja el. Itt eddig kiadatlan csak egy vagyon, sz. Lászlóé (III. tábl. 47 és 48 sz.): + LADISCLA-VS RE. Fogas kerék nyolcz fogas küllővel ✠ LADIS vak felirat. Kereszt, mindenik szögletében három szög. — A' REGIA CIVITAS feliratot szerző (2. 3. lap.) IV. Béla' három különböző oklevelének szavainál fogva inkább Esztergamra, mintsem Fejérvárra véli magyarázhatónak; azonban Ref.' véleménye szerint az idézett szók bizonyitják ugyan, hogy Esztergam pénzverő hely volt, de hihetőbbé nem teszik, hogy a' felirat inkább Esztergamot mint Fejérvárt jelenti, miután Fejérvár is pénzverő hely volt, és Schönvisner' (Notitia hung. rei num. 90. lap.) észrevétele szerint Hartvik csaknem e' néven nevezi Fejérvárt. — A' PANNONIA feliratról az jegyeztetik meg (6. lap), hogy ámbár hajdan e' nevezet alatt mind maga az ország, mind Győrmegye' egyik városa értetett, pénzeinken az inkább az országra mint azon városra magyarázható. E' jegyzet' valósága kétséget nem szenved 's Ref.' véleménye szerint annál inkább nem, mert Salamon' pénzein nemcsak a' puszta PANNONIA felirat jő elő, mint az őt megelőző és követő királyokéin, hanem PANNONIA TERA is, melly kétségkivűl az országot jelenti.

Kálmán alatt kezdődtek és szinte e' korszak' végéig tartottak a' kicsiny és felirat helyett némelly egyszerű vonalkákat mutató vagy teljesen iratlan 's durva véseményü pénzek, mit a' metszők' ügyetlenségének kell tulajdonitani, kik illy parányi pénzeken betüket 's helyes alakokat vésni nálunk szintugy nem tudtak, mint nem tudtak ekkoron egyébütt. E' második osztályba tartozó iratlan pénzeink' meghatározására a' szemcsézet, a' hátlapi egyszerű vagy kettős, nagyobb vagy kisebb kör, a' kereszt' szögleteiben helyzett gömböcs vagy háromszög, a' szemcsés vagy vonalos kereszt és kormánypálcza, végre több elszórt gömböcs, karika stb. vétetnek alapúl. — E' pénzek közől itt adatnak ki legelőször a' következők:

Kálmántól, kit pénzein soha sem olvasunk Colomannus, hanem Calman vagy, de ritkábban, Columbanus és Lubanus nevezettel: a) + LMAN (törött példány). Egyenkarú, mindenünnen háromszög végü kereszt, szögleteiben háromszögek. ✠ Két csikos körön kivűl csak az előlap' átvert képe; b) Egyenkarú, szemcsés kereszt, szegleteiben gömböcsök, mindenik' csúcsán apró háromszög, ezek köről négy keresztke. ✠ Betük helyett néhány vonalka. Kereszt háromszögekkel szögleteiben; c) Felirat helyett keresztke, háromszögek, vonalkák és gömböcsök. Egyenkarú vonalkereszt, szegleteiben gömböcsök. ✠ Tompa kereszt háromszögekkel; d) + VDANV E (visszáról durva betükkel Lubanus vagy Columbanus Rex helyett). Háromszögcsúcsú, kifelé hajlott, négy holdkába zárt, egyenkarú, szemcsés kereszt. ✠ + LADLAVS. Kereszt háromszögekkel.

II. Istvántól: a) TSTEPHANVS EX (visszásan). Koronás fej szemközt. ✠ + LADLAVS R. Vonalkereszt háromszögekkel; b) + STEPHANVS DEX. Kereszt hosszúdad háromszögekkel. ✠ Kétes betüvonások. Kereszt háromszögekkel. — Egyetlen példány, mivel más illy képveretű példányokon CEHANVS REX fölirat áll; c) Magas szemcsés kereszt két hasonló kormánypálcza között, ezek' mindegyike fölött holdka, két oldalról TE betük egymás fölött. ✠ Két vonalkör között három elhintett vonal és két holdka. Kereszt háromszögekkel. — Hasonlit e' pénzhez az, melyet Schönvisner (Notitia rei numar. 113. lap) I. László' kispénzei közé soroz, de szerző az 53. lapon helyesen II. Istvánnak tulajdonit.

II. Bélától: a) HBRE (Moneta Belae Regis). Koronás fej szemközt. ✠ + LADLAVS RE. Kereszt háromszögekkel; b) + ÉEↃ.ↄ. L. Közbe foglalt szemközti fej. ✠ Az előlap' képe átverve. Lemezpénz (bracteatus numus); c) + DELA R ‡ X. Három szemcsés kormánypálcza. ✠ Két vonalkör között kifelé konyúlt két holdka, négy vonalka és két keresztke mind ellentétben. Kereszt háromszögekkel. Ezeken kivül még hét különnemű, melyek' hátlapja közel egyenlő, mert vonalkeresztet háromszögekkel és fölirat helyett két csikos kör között keresztkét vagy holdkát vagy gömböcsöt és néhány vonalt mutat; előlapjaikon pedig e' képek állanak: 1) Négy, befelé konyúlt, félkörbe zárt, egyenkarú, egyszerű, végén szélesb kereszt, szögleteiben egyegy gömböcs, a' félkörök' szegleteinél keresztkék; 2) Keresztkékkel végződő, egyenkarú, szemcsés kereszt, mindegyik' szegletében gömböcs 's ezek fölött kétkét holdkába keritett ékek; 4) Egyenkarú kereszt, csúcsai kétkét holdkába foglalvák, térein belül gömböcsök, kivül keresztkék; 5) Kifelé konyúlt 's öblében keresztkét foglaló, három, szemcsés félkör közé zárt gömböcs; 6) Két, kifelé konyúlt 's keresztet befoglaló félkör közé zárt szemcsés kormánypálcza; 7) Keresztalakba helyzett holdkákba foglalt gömböcsök, koszorúba keritve.

II. Győzától: a) Keresztkés végü szemcsés kereszt, szegleteiben gömböcsök és széleinél ezekkel ellentétben háromszögek. ✠ Négy háromszögből alkotott keresztke kisded csikos körben; b) Négy boltú 's ferdén körül fekvő annyi ék közé zárt kereszt. ✠ Közös tönkkel egybekapcsolt két keresztke, a' közös tönk' közepéből két alákonyúlt félkör ágazik kétfelé 's ezekre két oldalról szeg lógg alá; c) Tiz félkörbe zárt, egyszerű, szemcsés kereszt, csúcsainál a' félköröken kivül keresztkék, szegleteiben a' félköröket átvágó 's belső végeikkel egybekapcsolt két szegféle. ✠ Csikos közben keleti betüféle vonalokkal egybefoglalt gömböcsök.

(Folytattatik.)

TÁRCZA.

Londoni tolvajbarlang.

N. ur egykor este, az ó városból Kennington felé menvén, Londonban, elveszté óráját zsebéből. A' London-hidon még zsebében érzé azt; de midőn sz. György' templomához érkezett 's a' toronyórával akará azt összehasonlítani, már nem lelé zsebében. Az alatt csak egy utczán haladt végig, 's azon idő óta, mellyben még tudá, hogy zsebében van az óra, azon pillanatig, midőn elvesztését észrevevé, csak tíz percz telt el. Az utcza tömve volt emberekkel, de tulajdonképi tolongásba azért még sem jutott, 's zaj vagy csoportozás sehol nem vala. Az óra némi becscsel is bírt 's mint családi örökség igen nagy értékü volt N.-re nézve. Azonnal tehát egy jól ismert rendőrhöz siete, 's értesité őt veszteségéről. Ez minden körülmény iránt részletesen tudakozódék, például, hogy a' főutczában lopatott-e el az óra, volt-e valami tolongás stb, 's miután mindazt megtudá, miket neki N. e' tekintetben mondhatott, igy szóla: ‚Nem igérhetem bizonyosan, hogy vissza fogja ön kapni óráját; de mindent el fogok követni e' czél' elérésére, 's ha kisérőm akar ön lenni, legalább némi kárpótlást nyerend veszteségeért az által, a' mit majd látni fog; mert vesztesége csakugyan akkor is lesz, ha megtaláljuk az órát, mivel visszaadatásáért fizetnie kell önnek, még pedig előre.' — „De lehet-e életemet 's mindenemet, mit magammal hordozok, önre biznom?" kérdé N. — ‚Életemmel állok jót mindenért, — felelé a' rendőr, — csak simuljon szorosan hozzám és hallgasson. De mivel azon urak nem igen szeretik a' bankjegyeket, tehát nem ártana, ha mintegy öt guineevel látná ön el magát.' — N. mondá, hogy van annyi nála. ‚Jól van, — folytatá ismét a' rendőr, — menjünk tehát, mert minél jókorabb érünk oda, annál biztosabban remélhetünk szerencsés sikert.' — Ezután annyi útczát, sikátort, tért és zugolyt futottak be, hogy N. végre nem is tudá, hol vannak. Végre egy sátoralaku nagy házhoz érkeztek, melly nemcsak zárva volt, hanem egyszersmind elhagyatottnak látszott. ‚Helyünkön vagyunk, — szóla a' rendőr, 's néhány szót mormogott be az ajtó' hasadékán, miket N. nem érthetett. Ugyanazon pillanatban tolvajlámpa' fénye világitá meg belőlről előbb a' rendőr', 's azután N.' arczát, 's szinte érthetlen nyelven mondatott néhány szó hangzott ki. Most závár csörge lassan, az ajtó csöndesen megnyilt, de gyertya nem vala látható. ‚Simuljon ön hozzám, és bátran előre!' — suttogá a' rendőr, 's azon pillanatban rögtön a' sötét és halálcsöndü folyosón állottak; az ajtó pedig megettök bezáratott. Tovább lépegettek a' sötét folyosón, hol a' rendőr egészen otthonosnak látszott lenni. ‚Kissé udvariatlanok ma, — szóla a' rendőr, — mivel idegennel jelentem meg; de majd jobban fogják magokat viselni, mihelyt jövetelünk' okát megtudják.' — Még néhány lépés után második ajtó záratott be hátok mögött, melly jövetelökkor nyitva állott, 's azon pillanatban világ lőn láthatóvá, és emberi szózatok kezdének hangzani. A' rendőr ismétlé bábelnyelvü szavait, 's azonnal egy nagy terembe vezettettek, hol számos mindkét nembeli ember vala szemlélhető. Néhányan feküdtek, mások ittak, ismét mások pedig zajgó beszélgetésbe valának vegyülve. Itt holmiket osztogattak, ott zsidóval alkudoztak, míg sokan mogorván ültek a' terem' zugolyaiban, mivel e' nap nem kedvezett nekik a' szerencse. Barlangukban olly biztosaknak hivék magokat ezen urak, hogy az idegenek' megjelenése legkisebb nyugtalanságot sem okozott nekik, 's bizonyosan csupán az óra' tulajdonosa volt az, ki e' pillanatban némi félelmet érzett, ámbár néhány bizalmatlan kancsalgást kivevén, semmit nem látott, mi őt nyugtalaníthatta volna. A' rendőr kérdé, honn van-e C. kapitány, és lehet-e vele szólani? ‚Mindjárt megnézem, uram', — szóla a' nemes társaság' egyik' tagja, 's eltünt egy ajtón, mellyet a' falban észre sem lehete venni. Nem sokára visszatért, mondván, hogy a' kapitány szives örömmel látandja saját szobájában..... urat, hová a' követ azonnal be is vezeté a' két idegent 's ismét rögtön eltávozott. C. kapitány középkorú férfi volt, kissé zsidós, de mégis ajánlatos arczkifejezéssel, 's másutt találkozás' esetén bizonyosan akárki' bizalmát is megnyerte volna nyájas magaviselete. Öltözete igen tisztességes, 's szobája diszes butorzatú vala; az asztalon egy üveg bor állott, mellyel épen szomját enyhité, mulattatására pedig a' napi lapok, rendőri újság és több nyomtatvány hevert az asztalon, mellyek elveszett holmikért jutalmat hirdetnek. Fölállván, mint régi ismerőst üdvözlé a' rendőrt, kisérője előtt illedelmesen meghajtá magát, 's udvariasan kéré, méltoztatnék helyet foglalni, 's vele egy pohár bort üríteni. A' rendőr tudatá vele, hogy az idegen urnak „némi kis baja" van, mellyben segitségére lehetne a' kapitány. ‚Örömmel, — lön erre a' válasz, — természetesen a' szokott mód szerint.' — „Azt ugyis tudjuk", — jegyzé meg a' rendőr, 's kimerítő részletességgel irá le az óra' elveszésének körülményeit. ‚Engedjék, hogy néhány pillanatra távozhassam,' — szóla a' kapitány, és a' szobát elhagyá. N., kinek kandisága legmagasb fokra emelkedett, kérdést intéze most a' rendőrhöz; de ez azonnal érdektelen megjegyzéssel szakitá meg kérdését az időről, melly intést tüstént megértette N., főleg miután látá, hogy a' fal rakva van szócsökkel. A' kapitány csakhamar visszatért, 's mondá, hogy az óra meg fog kerülni; de mivel ez igen sok fáradsággal jár, tehát mindjárt le kell nála öt guineet fizetni, mellyért azután másnap reggel mulhatlanul kézhez fog szolgáltatni az óra. A' tulajdonos lefizeté az öt guineet, 's azon utasitást kapá, hogy másnap pontban tizenkét órakor sz. György' temploma előtt várakozzék, hol kezeibe fog adatni órája. Miután ez megtörtént, igy szólott a' rendőr: „Most, kapitány, iszunk egyet önnel, ha ugy tetszik." — ‚Tiszta szivből', — felele ez, és csöngetett. Egy csinos lyány, közönséges szolgálói öltözetben, minden további parancs nélkül más üveget 's poharakat hozott. Midőn az asztalra tevé ezeket, hosszu, áthatható tekintetet vete az idegenre és elhagyá a' szobát. Ez természetesen újabb aggályt okozott a' vendégnek, 's a' bor korántsem esett neki olly jól, mint a' rendőrnek, ki az üveg' kiürülése előtt még csak nem is gondolt távozásra. Végre fölállott a' rendőr, 's a' kapitány egészen más uton vezeté ki mind a' kettőt, 's kevés pillanat mulva már a' főutczán állottak. ‚Ez rövidebb út,' — szóla N. — „Igen, de sokkal súlyosabb," — felele a' rendőr. N. igen szerette volna bővebb magyarázatát megtudni a' látottaknak, 's azért estelire hivá meg a' rendőrt a' közel fogadóba; de ez nem fogadá el az ajánlatot, hanem másnap estére igérkezett a' város' valamellyik távolabb vendégfogadójában megjelenni, miután majd meg fogott arról győzetni, hogy milly becsületesen tartják meg adott szavukat a' tolvajok. A' kitüzött időben, egészen ugy öltözködve, mint mult este vala, megjelent N. a' sz. György' temploma előtt. A' toronyóra tizenkétszer ütött, 's már gondolni kezdé, hogy rútul megcsalatott, midőn egy pompás öltözetü hölgy suhant el mellette, egyetlen tekintetet vetett reá, 's papircsomócskát nyomván kezébe, rögtön eltünt a' sokaság közt.

Az ellopott óra volt a' papirosban; de a' nehéz aranykulcs hiányzott róla, melly hozzá vala csatolva. Másnap azonban ezt is megkapá N. a' posta által, miután e' körülményt a' rendőrrel tudatá, kivel este a' vendégfogadóban csakugyan találkozott; kitől azonban semmi közelebbi adatot nem tudhatott ki a' tolvajbarlangról, kivevén azon körülményt, hogy az illy tolvajgyülekezetek a' hatóság előtt sem ismeretlenek; de tűrni kell azokat, mert különben semmi lopott jószág nem kerülne többé napfényre; egyébiránt pedig az egész gyülekezet' elfogatása sem vezetne kivánt czélhoz, miután tetten nem kapás' esetén a' lopást nem lehet bebizonyitani. (Németből.) —yz—

Néhány szó a' m. színházi opera' ügyében.

Nemzeti drámánkról jelenleg sem jó, sem rosz hir nem terjesztetik, de annál több az operáról, ezen, nem magát a' müvészet-ágot, melly körülményeinknél fogva szükséges a' nemzeti müvészet' fája' virágzásához, hanem eddigi fonák alkalmazását tekintve, valódi nyügéről ifju intézetünknek. — Wurda jő! ezt rebegi az opera-közönség, bár hogy öt hallhatjuk valóban nem a' becses magokat opera-barátoknak kürtölő uri embereknek köszönhetni, kik ezen némelly nálunk híres énekesnénél nagyobb nevü énekes' több leveleit válasz nélkül hagyák, — alkalmasint csupa opera-szeretetből. — Wurda tehát jő, de magától támad a' második kérdés, micsoda énekesnével lépend fel? — A' közönség és némelly hirlapok egyiránt Carl Henriettet állitták ismét fellépendőnek szinpadunkon, ezen hírnek az igazgatóság ellent monda ugyan, de hogy: „ő Carl Henriettet nem szólitá fel ugyan, azonban kész előbbi 's már félbeszakasztott vendégjátékai' folytatását — magában értődik a' régi felté elek alatt — megengedni.“ Milly hatása volt az igazgatóság ezen óvásának, kitetszik onnan, hogy a' hír nemcsak a' közönségben fentartá magát, hanem még a' hirlap is, melly ellen intézve volt, csak fenyegető jegyzésekkel vevé azt hasábjaiba, sőt a' budai Spiegel azt hirdeté, hogy Carl Henriette ismét 12 vendégszerepre nyereték meg a' nemzeti szinházhoz. E' folyvást fenálló hírek, 's az igazgatóság emlitett mitsem jelentő nyilatkozása, késztetnek kijelenteni, mikép Carl Henriettet szinházunkhoz, bár kevés szerepre is felfogadni olly szerencsétlen gondolat volna, mint egy nemzeti anathemával bélyegzett prima donnát, ki előtt saját állitása szerint a' külföld nyitva áll, de most még a' gazdag Albion' erszénye is zárva maradt, ismét körünkbe hozni, hogy pénztára themse - parti apályát, magyar nagylelküségünknél fogva dunai özönnel áraszszuk el, mit ő, ismét mint hazánk' nagylelkü szülötte tizszeresen, azaz tizszeres gúnynyal fizetne vissza. — Hogy állitásunkat az igazgatóság, mint a' Nemzeti Újsággal tevé, alaptalan koholmánynak — vannak tehát alapos koholmányok is? — ne mondhassa, először is a' szinház' hasznát, mi talán az igazgatóságnak is szivén fekszik, tekintve bizonyitandjuk be. Tegyük fel, hogy Wurda' vendégjátékait mindig nagy közönség látogatandja, 's lesz a' tiszta jövedelem estenként 400 pgő ft, ebből Carl k. a. szerződése szerint ⅔ rész, az az 160 pft, Wurdának jár egy estére 80 pftja, mi tesz 240 pft 's az igazgatóságnak maradand 160 pftja, holott jobb intézkedéssel és Carl k. a. nélkül épen kétszer annyit szerezhetne, mert közönséget bizonyosan csak a' derék Wurda huzand és nem ő, 's mégis Wurda, ki a' jövedelmet szerezte, csak félannyit kap, mint Carl k. a. De gondoljuk az ellenkező esetet is, hogy t. i. mit egy kis rosz idő vagy más is könnyen okozhat, Wurda' vendég-játékain egy két este nem lesz nagy közönség, 's a' tiszta jövedelem csak 120 pftra rúg, ennek Carl k-onyt illető két ötöd része 48 pft, Wurda kap 80 pft 's a' két vendég összesen 128 pft, mi épen 8 fttal haladja meg az egész tiszta jövedelmet, 's a' magyar nemzeti szinház' igazgatósága 8 pftot fizethet rá, hogy Carl Henriettet hallhatá. — E' felett gondoljuk meg, mennyire egyeztethető országos szinház' méltóságával, felfogadni hangjában igen hanyatló énekesnét, kin már a' pesti német és nem országos szinház is túl adott, 's kit ennek közönsége már annyira megúnt, hogy minapi második fellépésekor újabb vendégszerepei' alkalmával (Belizár julius' 5-én) a' jövedelem' öt illető harmada a' nagy közönségü német szinházban alig tett 25 ftot. Vagy talán, mivel darab idő óta szinházunk csak seminariuma az operának, egyszersmind deficiensek' házát is akar belőle csinálni az igazgatóság? Kezdönk volt és van elég, itt volt Láng Paulina, itt van Mochonaky Amália és Wangel, nem emlitve a' dilettansokat, kiknek száma legio, 's mi hasznunk eddig belőlök? Ha azt kérdezné valaki, mi kárunk? Sokkal könnyebb volna a' felelet. Fogadják fel most a' hangatlan Kontihoz Carl Henriettét, 's mi lesz operánkból? Kivált ha még a' régi szerződés szerint Carl k. a. szerepeiben másnak fellépni szabad nem lesz, és ő a' többi énekesnők' szerepeit szépen elénekelgeti, 's hangja' hiányát tapsolói' zajgása által pótolandja. — Mi nem hiszszük, hogy az igazgatóság ezen hibát elkövetendi, 's mint az opera' valódi barátjai, azt tanácsoljuk, fogadjon Wurda mellé, a' kinek csak szerencsés sikert jósolhatunk, miután Mochonaky Amália vele énekelni maga nem elégséges, más énekesnőt, nem kezdőt, de nem is túlságos követelésü régit, hanem ollyat, ki képes első és, ha a' sors nálánál jobbat hozna, kész második szerepeket énekelni, itt van most Felbér Mária, kit régen ismerünk kedves hangja, szorgalma- és togékonyságáról, itt Coradori Teréz, ki hangja, szépsége és kellemes valódi asszonyisággal párosult előadása által eddigi vendégszerepeiben nagy mértékben megnyeré a' közönség' tetszését.

Szinfalvy.

Böngészet.

— Miért nem egyez meg az erkölcsiség és a' politica? — Mivel mostoha testvérek. Amazt az emberi szellem a' szabadsággal, ezt a' szükséggel nemzette.

—eri—L.

Figyelmeztetés.

Lapjaink' egyik múlt számában jelenté Ehrenreich Magyarország' történeteit képekben, Geiger képirótól, 's bécsi prof. Wenzeltől magyar és német textussal. A' kiadónak pesti boltja előtt (Servitatéren) látható immár egy próbalap, melly Álmos fejedelem' fölemeltetését mutatja. Ugy halljuk, még e' hónapban adatik ki az első füzet. — Minden hiteles könyvárusoknál találtatik: Értekezés Amerika' fölfedeztetéséről a' tizedik században. Rafn K. K-től franciából Marmier Xavér ut. Tóth Mihály, kiadta rövid bevezetéssel Kubinyi Ferencz. Pesten, 1842. Nyomt. Landerer és Heckenast. N8rét. 39 l. Csinos boritékban 30 kr cp.

Eggenberger J. és fia acad. könyvárusoknál 's általok a' két haza' minden hiteles könyvárusainál találtatnak: A' Kisfaludy-társaság' évlapjai. 1836—1841. Két kötet. n8r. fin. vel. kemény táblába kötve 3 ft cp.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, csötörtök, julius' 14. 1842.** **6. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Magyarország' ekkorig ismeretes pénzei, lerajzolva, történeti 's pénztudományi kútfők után megmagyarázva előterjeszti Rupp Jakab, a' N. M. Kir. Udv. Kamaránál levéltári Jelelő. Árpádi korszak. Budán, 1841. 4rét. XVI. 168. és XI. tábla. Ára 4 ft cp.

(Folytatás.)

III. Istvántól: a) Két, jobbról egyenes, balról visszás helyzetű, S betű, fekvő vonallal egybefoglalva, 's ez horgonyfélén vagy fölfordított E barátbetűn álló vonallal összekapcsoltan, honnan az egész mintegy Stephanus névjegyet képez, fölül magas kereszt, alúl mind a' két oldalról kereszt. ⟩(fekvő vonal, fölötte annak végeivel egybekapcsolt keresztke, alúl annak közepével összekötött horgonydad függő vonal; b) SVRIVNVI 's még néhány vonal és gömböcs a' karima körül, közepett ismeretlen keleti betük. ⟩(Négy keresztkével és annyi gömböcscsel körülvett egyenkaru keresztke. — Szerző az előlap' három első jegyét Stephanus Vngariae Rex szóknak magyarázza, 's e' magyarázásnak vagyon valószinüsége, csakhogy kerdés marad: mit jelent tehát a' többi nyilván INI betű? A' középen álló ismeretlen keleti betük hasonlitanak a' kunok' földén gyakran találtatható, 's itt a' XI tbl. 323. és 324. sz. alatt lerajzolt pénzek' ismeretlen betüihez, mellyek' értelmét kifejtegetni a' bécsi, párisi, római és pétervári orientalistáknak sem sikerült (Athen. 1842. Első félév, 24. sz.). — Különös a' IV. tbl. 104. sz. alatt lerajzolt, 's a' 72. lap. leirt pénz: Gömböcs, körül EÞÞA betük, kereszt és karikába zárt háromszög. ⟩(S betű vizirányos vonallal ketté szelve. — Szerző a' hátlap' ketté szelt S betüjét összekapcsolt ST betüknek, 's az előlapéit a' Stephanus szó' többi betüinek tartja. A' hátlap' betüiről nincs kétség, de az előlapéiról talán lehet, mert nincs példa, hogy a' név' betüi igy a' pénz' mindkét lapján el volnának szórva.

II. Lászlónak, részint országlása' rövid ideje, részint a' nevére vert pénz' hiánya miatt, az ujabb időig semmi, még iratlan pénzt sem lehete tulajdonitani, mert a' Széchenyi Catal (I. 43. lap) által Lászlóénak mondott pénz II. Gyézáé, mint kinek egyéb pénzeivel veretre 's munkára teljesen megegyez: azonban mintegy két ev előtt találtatott Segszárdon és Vidák Eusebius prof.' birtokába jutott a' veretre, vegyitékre és súlyra egymással egyező, következő két pénz: a) LADISLAS RE. Durván készitett szemközti koronás fej. ⟩(négy holdkába foglalt kereszt háromszögekkel; b) kettős kereszt, hosszabb kara' végeit holdka keriti, szegleteiben gömböcsök, fölül két és alúl is két háromszög. ⟩(Egyenkarú kereszt négy gömböcsesel. E' két pénzt, mivel munkára és silányabb érczre nézve II. Béla' és II. Gyéza' időszakába leginkább illenek, szerző helyesen tulajdonitja II. Lászlónak.

IV. Istvánnak a' Széchenyi Catal. (I. 44. lap) által tulajdonitott pénz, szerző' észrevétele szerint (59. lap), jegyeire, veretére 's egész alkatára nézve II. Béláé, 's a' III. István alatt leirottakból, ezek' egymás közti hasonlata miatt, némi valószinűséggel annak egyik sem tulajdonitható, különben is IV. István az országnak csak déli részeit birá, párthivei között kevés főpapot és országnagyot számlált. Bánfi Lukács pedig az esztergami érsek, ki a' pénzverésre ügyelt, III. István' hive marada. Ref.nek azonban mind ezek mellett, úgy látszik: alig kétkedhetni arról, hogy IV. István, ez a' koronára többféle mesterséggel vágyó király, veretett pénzt, miáltal uralkodását megmutassa.

III. Bélától: a) +MONETA BELE REGIS. R. két, egyenközü póznából alkotott, 's a' pénz' lapját négy részre osztó kereszt, mindenik szegletében T betü. ⟩(Egyenkarú kereszt, tönke mindkét részről két ferde vonalra, kara két félkörhöz hasonlító levélre szétágazik. — Szerző a' felirat' utolsó R betüjét Ramae, 's az előlapi T betüket Tertii szónak magyarázza, 's azt véli, hogy III. Béla e' pénzt még III. István' éltében verette, mikor Manuel' udvarában tartózkodván, Rámát vagy Bosznaországot birta. E' vélemény megütközik szerzőnek a' 81. lap. tett jegyzetével, hogy a' királyok' nevének rendszáma ezen kor' pénzein még nem használtatott, 's csak IV. Béláéin fordúl elő elsőben; de különben is a' Tertii szó, úgy látszik, ezen Bélára, mint egyedül Bosznaország' királyára, nem alkalmaztatható, miután ő csak II. Béla volt, ki azon országot birta; b) Kettős kereszt. ⟩(Az előlapi veret' nyomai; c) MON. B. P. goth betük. Emberfej. ⟩(Üres és átvert; d) keresztet tartó ember. ⟩(Üres és átvert. Ezen, eddig kiadatlan, lemezpénzek, úgy szinte V. tábl. 111., 112., 114., 116., 117., 118., 119. sz. alattiak is bizonyitják, hogy e' pénzeket, ámbár II. Bélától is birunk egyet, nálunk főkép III. Béla hozta szokásba, követvén a' szomszéd németeket; kiknél talán a' divat és nem a' vésők' ügyetlensége adott okot illy pénzek' készitésére, mert ezek nagyobb műértést mutatnak, mint a' ko-

rábbi idejű, két lapra vert, de többnyire csak idomtalan betükből 's durva vonalokból álló képveretű pénzek, 's mellettek a' két lapra verettek is szokásban voltak. Egyébiránt e' középkorbeli lemezpénzek a' völgyelt hátlapra nézve némikép hasonlítanak nagy Görögország' némelly legrégiebb pénzeihez, mellyek' hátlapja is az előlap' homorú átveretét mutatja (Eckel. Anfangsgründe z. alten Numismatik. 3. lap).

Imrétől, ki az oklevelekben többnyire Henricus, ritkábban Hemericus vagy Almericus néven neveztetik: a) * HENRICVS a' pénz' térén három sorban irva.) Egybekapcsolt R és X betű két gömbös között; b) Egy mást váltó négy H betű, 's rézsutos kúp közé zárt kereszt.) Egyenkarú kereszt, mindenik szegletében három gömbös; c) keresztkékkel végződő szemcsés kereszt szegleteiben két holdkába zárt kupak.) Egyenkarú kereszt négy gömböcscsel; d) holdkákba foglalt szemcsés kajom kereszt, szegleteiben ékek.) Egyenkarú kereszt, csucsain gömböcsök, egymással négy holdka által egybekapcsolva; e) két kormánypálcza között E betű, fölötte karikára helyzett kereszt, alatta keresztke fölé hajló boltív.) Körbe zárt kereszt, körülvéve egymást váltó keresztke, négy gömbös és három vonal által; f) keresztkés végű nagy kereszt, szegleteiben függő tönk által kettesével egybekapcsolt négy keresztke, ezek köről négy holdka; g) keresztkés nagy kereszt, mellette négy husáng annak két vonalos karjával egybekapcsolva.) Egyenkarú kereszt, szegletei' irányában egymást váltó négy holdka és annyi gömbös; h) szemcsés vonalon álló magas szemcsés kereszt és más jegyek.) Kereszt, szegletei' irányában egymást váltó négy gömbös és annyi háromszög; i) két, nagyobb boltozat között fekvő kormánypálcza, fölötte és alatta két két karika.) Kereszt négy gömböcscsel; k) négy hosszúkás keresztke között fekvő szemcsés és keresztkés kormánypálcza.) Kereszt négy gömböcscsel.

Imre király alatt kezdődnek a' sclavoniai pénzek is, legalább előbbi királyok alatt verettek mindeddig nem ismertetnek. Előlapi képveretök nyest két csillag között, föliratuk majd MONETA REGIS ℔ SCLAVONIA, néha, de ritkábban REX SCLAVONIE, millyeneket Imrétől kezdve Robert Károlyig találunk, majd MONETA DVCIS ℔ SCLAVONIA, ritkábbsn DVX SCLAVONIE, millyenek egyedül Imre, II. András és IV. Béla alatt jőnek elő; hátlapi képveretök, két koronás fej között talapra helyzett, széles kettős kereszt, alsó karjánál két betű vagy liliom, vagy pontos karika, fölsőnél csillag és hold. Szerző a' hátlapi két betűt a' király' nevének, a' két koronás fejet, eltérve Pálma' véleményétől, ki azokat Dalmátország' czimerének, és Schönvisnerétől, ki előbb (Notit. rei num. 199. lap) II. András király' és fia', Kálmán, fejének, később (Széchenyi. Catal. III. 78. lap) sz. István és László királyok' fejének gyanitá, a' király' és az alatta vezérkedő királyfi' fejének tartja, mert mint a' nemzeti muzeum' codexének rövid krónikája 1098-ra mondja: „Colomannus Rex coronatur, et frater ejus Almus diadema (igy) induitur", a' királyfiak

is megkoronáztattak a' vezérségre, kik közől az első szülött rendszerint magyar, a' második pedig sclavoniai vezér volt. Habár a' codex' idézett szavaibol kissé talán merész következtetés is az, hogy vezéreink a' vezérségre mind megkoronáztattak; mindazáltal az emlitett vélemények közől szerzőé leghihetőbb, miután II. András koronás fővel jő elő itt az V. és VI. tábl. 141—146. sz. lerajzolt vezérségi pénzein, és némelly már atyjok' éltében királyokká koronázott királyfiak is voltak sclavoniai vezérek. Azonban, tekintvén e' két fej' egyenlő koronáját, nem lehetne-e rólok is elmondani, a' mit szerző III. András' pénzeinél a' 158. lap. megjegyzett: „A' két koronás fejet pedig a' mi illeti, azok, úgy látszik, miként Kún László' pénzein, úgy itt is a' királyt és királynét jelentik?"

A' harmadik osztály' iratlan példányait a' király' feje vagy képe, továbbá épületek', állatok', csillag és hold', liliomok', egyszerű vagy kettős kereszt' képverete határozza meg. Ezen osztályból itt adatnak ki elsőben

II. Andrástól: a) +A.N.D...S.D. Monorú vérten magyar hárant csikok.) Három kistornyú boltivben koronás fej szemközt; b) Koronás mellkép szemközt, jobbjában kard, baljában keresztes gömb.) Öt hárant csikos monorú vért; c) Három torony, a' gothboltivre helyzett középső alatt koronás szemközti fej.) Hosszudad, háromszögű vérten öt hárant csik, jobbról csillag, balról hold; d) + ANDREAS. Palástos állvány szemközt, fején háromszögű sipka vagy korona, jobbjában kard, baljában keresztes gömb.) Kéttornyú boltozatban szemközti koronás fej; e) + ANDREAS. Koronás fej szemközt.) Háromtornyú hat ablakos épület; f) + ANDREAS DAL. R. Kétszarvú, széles, rácsos hold fölött csillag.) Két csucsos torony vagy oszlop között csillag és három gömbös, alúl négy boltív. Ezek II. Andrásnak vezérkori pénzei, mellyekről azt jegyzi meg szerző a' 103. lap., hogy nehéz meghatározni: Imre király testvérével volt villongásai közt verette-e, vagy akkor, midőn kisded László' gondnoka 's az ország' kormányozója volt. II. Andrásnak, mint magyar királynak, pénzeit főkép tornyos vár, azután rózsácskák, karikák vagy háromszögek bélyegzik. Iratlan 's elsőben itt kiadott 15 külön nemü pénzei közől némellyek' előlapján pártás vagy koronás fej látszik épület vagy boltív fölött, hátlapján egyházhomlokzat vagy más épületféle; mások' előlapján koronás mellkép van két torony vagy oszlop, vagy kettős kereszt között, hátlapján vár, vagy védfalas torony, vagy lombfüzérbe foglalt kereszt. A' többiek ezek: 1) Kettős kereszt, oszlopos erkély fölött.) Kettős kereszt gömböcsökkel; 2) Erkély, szélein kettős keresztek, fölötte két kisebb bolthajtáson nyugvó boltozat.) Négy husángból szerkesztetett kereszt; 3) Két koronás fej szemközt egymással, fölöttök jobbról hold, balról csillag.) Torony két, kettős keresztű paizs között; 4) Keresztes torony két kúpféle között.) Három toronyféle; 5) Koronás fej, két toronytól körülvett keresztes boltozat alatt.) Kereszt, térein csillagok; 6) Koronás királyi kép, jobbjában kard, baljában ke-

reszt.)(Két tornyú egyházhomlokzat; 7) Torony két kereszt és virág között.)(Virágcsák és karikák által körülvett kereszt; 8) Keresztes torony két lobogó között.)(Egyenkarú nagy kereszt, szegleteiben liliomok. — Liliomos kormánypálcza, mint szerző megjegyzi, először III. Béla' pénzein jő elő, itt pedig, valamint András' legközelebbi utódjainak pénzein, a' liliom már külön képveret gyanánt áll; következőleg el nem fogadható azon vélemény, melly a' liliomokat pénzeinken Robert Károlytól származtatja. Ezen ékesség hozzánk, úgy látszik, Margit, III. Béla' második neje, által jött, kinek atyja, VII. Lajos franczia király, már liliomokat vésete mind pénzére, mind pecsétére.

(Vége következik.)

Koscinsko.

1816.

—

Zöld mohágyon, a' havas' tövében,
Alkonyatkor űl egy vén vitéz,
'S elmerengve, csendes arczulattal,
A' lenyugvó esti fényre néz.
Hajh! de agg mellében mint a' forrás'
Gerjedelme felzajong a' múlt:
Érzi, sorsán tépedt nemzetének
A' szerencsenap lealkonyúlt.

'S mint lenéz — galambfehér hajának
Fürte leng az est' fuvallatában;
Karja csonka! — más kell a' hazának!
Lelke olvad, lelke fáj buvában —
'S a' szabadság' megvert emberének,
Ősz pillái könnyekkel telének.

Vidor Emil.

TÁRCZA.

A' színész és a' critica.

—

Némelly színész — sőt az irók közt is találkozik, ki — különös nagyot képzel abban mondani, ha hirdeti, hogy ő a' criticával mitsem gondol, ő azt nem olvassa, akár dicsérjék akár gáncsolják, mint ez nem régiben is történt egyik híres magyar színészszel. A' derék német színész Brockmann is — ki a' maga idejében celebritas volt — illy gőgös mondásokban tetszett magának: „Gondolok is én vele sokat, akár dicsérnek, akár gyaláznak criticus uraimék; ha a' nézők tapsolnak, elértem czélomat. A' többi nem érdekel". Beszélgette azt is Brockmann gyakorta, hogy ő nem olvas lapokat és semmi „haszontalanságot", mi a' színházról iratik. De szerencsétlenségére egy eset megmutatta, hogy a' dolog másként van. Brockmann egykor sétálás közben 200 ftot veszített el, 's balesetét kihirdetvén, kénytelen volt megvallani, hogy az elveszett pénz Wallishauser „Theater-Journal"jának egyik számába volt becsinálva. Esetleg a' pénz' megtalálója recensens volt: Schwaldopler. A' pénz a' „journal"nak egy olly számába volt téve, mellyben ezen czimű szindarab' előadása birálttatott: „A' hussiták Naumburg előtt", 's benne Brockmann' játéka is, ki Wolf' negyedmester szerepét adta, birálva volt. Brockmann saját kezével a' lap' szélére ezt irá: „Recensens úr többet is irhatott volna felőlem. Édes Dauer ur, szóljon vele adandó alkalommal ez iránt". Dauer nevű színész tudniillik, titkon hordta Brockmannhoz a' lapokat, mellyekben szini birálatok voltak, 's a' recenseuseknél szószólója volt egy pár színésznek. — Ismerek egy kövér magyar tudóst is, kit egykor a' critica irgalmatlanul megzaklatott. Ő, mivel magát védeni nem tudta, a' megvetőt kezdé játszani, 's mindenfelé hirdette, hogy semmi criticát nem szokott olvasni, azonban beszédében pár izben elárulá, hogy az ellene irt criticácat igen is nagy figyelemmel olvasta. Illy gyarlók vagyunk mi pórfiak; szeretünk hetvenkedni ollyasmivel, mit nem birunk.

99.

Magyar játékszini krónika.

—

Lapunk' 2. számában, a' m. j. krónika' rovatában tévedésből két nap nem jegyeztetett fel, azt ezennel pótoljuk:

Jun. 29. Korona és vérpad. Dráma 5 felv. Dumastól. Ford. Jakab István, a' m. acad. költs.

Jun. 30. Bérszünettel először: A' templarius. Nagy opera 3 felv. Irta Marini, olaszból ford. Ney Ferencz, zenéje Nicolai Ottótól.

—

Jul. 2. Zolky, a' vendiák. Dráma 2 felv. B. Maltitz után ford. Fekete Soma, a' m. acad. költs. — Ezt követte Bazzini Antalnak, olasz hegedű virtuóznak, 's több philharmoniai intézet' tiszt. tagjának zenészeti estélye.

Jul. 3. Lumpaci vagabundus. Bohózat énekekkel 3 felv. Nestroytól. Ford. Telepy György, zenéje Müller Adolftól.

Jul. 4. Konti' javára bérszünettel: A' templarius. *Markovicsné* assz., mint működvelő, a' jutalmazandó iránti szivességből, Rebekka' szerepében lépett fel.

Jul. 5. Pártütők. Ered. vigj. 3 felv. Kisfaludy Károlytól. — Kisfaludy e' vígjátékát halála előtt újra dolgozta. Kár hogy kézirata elveszett, mert hihetőleg egy igen jó hatású műtől fosztattunk meg benne. Igy a' mint van — 22 év előtti alakjában — már elavult 's nem igen korszerű többé, ámbár személyein most is megmaradtak az életvaló és jellemzetes vonások; csak némelly mondatok azok, mik 22 év alatt már elkoptak, mert sokszor valának után-csevegve. E' vigjáték igen közel áll a' bohózathoz, sőt a' mint színészeink túlozva és torzitva adni szeretik, valóságos bohózattá is leszen, csak az kell még, hogy énekekkel czifráztassék fel. Azonban ezen felfogás helytelen, 's egy kis mérséklettel, öltözetben, mozgásban, beszédben, egészen mássá tétethetnék, mint a' mi színpadunkon szokott lenni. A' túlzásban Bartha (falu' kovácsa) fő fő mester. Ő, ha kissé póriasabban, vagy jobban mondva, közönségesebben kell öltözni, ugyancsak megadja módját, mint mondani szokás, és olly szurtossá teszi magát: hogy az ember örömest elfordítja szemét róla. Illy szerepből, mint a' mai, hol egy kis szeszélyt vagy tréfát lel, Bartha egész torz-alakot csinál. Járása, kelése, beszéde, öltözete 's mindene arra czéloz, hogy a' nézőket nevetésre erőtesse, pedig tapasztalhatta több izben, hogy kivánt czélját nem éri el. Illyenkor ő sem lát, sem hall; össze, vissza és minden szabály nélkül teszen mindent; feltett süveggel jár ott, hol minden jelenlevők leveszik kalapjokat, erőseket kiált vagy kell vagy nem; 's ha külekedésre kerül a' dolog, ő ugyancsak

virtuozlag tesz ki magáért: úgy üt és taszít, hogy a' nézö aggodalomban van, valljon nem törik-e kéz, ficzamodik-e láb? Pedig ha tudná, hol van az effélékben a' n e t o v á b b, mellyen túl a' müvészet nem müvészet többé, hanem nyers valóság, ö jól adhatná mai szerepét. Török is (Palkó) ugyancsak eröködött kitenni magáért, 's mindent elkövetett, hogy szerepéből carricaturát csinálhasson, a' mi sikerült is neki: de szándéka' sikerültén lihetöleg érzett nagy örömét azon észrevétellel kell megzavarnunk, hogy Palkó' szerepéből Kisfaludy Károly nem akart carricaturát csinálni; pedig Kisfaludy alkalmasint jobban tudhatta mit akar, mint Török. Palkó Kisfaludynál nem bohócz, hanem egyszerü 's kissé együgyü szerelmes ficzkó, 's ennek jelleme más vegyítékből áll össze mint Török' bohóczáénak. Megyery' (kántor') hebegése nem nevettető volt, hanem irtózatos, különben arczjáték, öltözet, mozgás igen jellemzö. Leginkább meg lehetett elégedni Szentpétery és Szilágyi' játékával. Amaz Körmösdi táblabirót, ki a' falu' bölcset játsza, bár nem sokkal értelmesebb az együgyü tanácsbelieknél, emez pedig az öregbiró' szerepét jellemzöleg adák. Szilágyi, ha maga helyén használtatik, egyike szinházunk' jobb tagjainak, 's vannak szerepei, melyeket utána nem könnyü másnak játszani. Emlékezzünk a' többek közt a' hideg, fás és feszes Bolzmannra a' ‚Veszedelmes nagynéne' czimü vigjátékban. Ma azonban nem jól öltözködött. Illyen fekete zsinóros, fehéres vagy inkább szürke zrinyi-dolmányféle öltözetü öreg birót nehezen látott Szilágyi valahol. 'S illyen furcsa zrinyi-dolmányos legény a' tanácsbeliek közt is több volt. Telepi sokkal jobban, és jól vala öltözve kék köntöseiben. Az előadás, egészben véve, pontatlan, lassu és úntató volt. Kisfaludy Károly igen ritkán rántatik elö, 's ekkor is gyengébb müvei, 's ezek is csak amúgy ímmel ámmal adatnak. Hogyan legyen igy részvét eredeti müvek iránt? Ha Kisfaludy, kétségkivül a' jobbak' egyike, vagy talán legjobb szinpadi költönk, is igy untat, fogják mondani a' nézök, ki nézzen meg örömmel más eredeti müveket? Kisfaludynak vannak sikerült vigjátékai — mellyekre egykor minden bizonynyal visszatérend a' nemzeti szinháznak igazgatósága — 's ime ezek nem adatnak; egy pár még elö sem került soha szinpadunkon. Minek? hiszen forditásokból is csak eltengödünk valahogyan, nemde? Pedig a' szinházzal, a' nemzetivel, nincsenek magasabb czélok egybekötve úgy-e, mint az, hogy tengödjünk valahogyan napról napra?

99.

Jul. 6. O t h e l l o. Nagy opera 3 felv. Zenéje Rossinitól. — *Klein* mint vendég a' cz mszerepben.

Jul. 7. A' s z á m ü z ö t t. Dráma 5 felv. Soulie és Dehay után Fekete Soma, a' m. acad. költs.

Literaturai mozgalmak.

Bécsből megérkezett a' G é v a y Antal' diplomaticai oklevélgyüjteményének nyolczadik szállitványa, illy czímmel és tartalommal: U r k u n d e n u n d A c t e n s t ü c k e z u r G e s c h i c h t e der Verhältnisse zwischen Österreich, Ungarn u. d. Pforte im XVI. und XVII. Jahrhunderte. Aus Archiven u. Bibliotheken. D r i t t e n Bandes 1. u. 2. Heft. Wien, in Commission bei Schaumburg u. Comp. N4r. Első füzet 42 l.: Gesandschaft Kg Ferdinands I. an Sultan Suleiman I. 1536—7. Második füzet 56 l.: Gesandtschaft Kg Ferdinand I. an S. Suleiman I. 1539—40. V a l a m e n n y i, I. Ferdinand királyunknak e' k i l e n c z e d i k és t i z e d i k követségét a' török zultánhoz illetö oklevelek mind eddig teljesen ismeretlenek voltak, 's Gévay által itt elöször vonatnak elö a' cs. k. titkos udv. és házi levéltárból. E' kilenczedik követséget, mellyet báró Sprinzenstein Ferencz viselt, eddig csak Bucholtz említette I. Ferdinand király' történetében; a' tizediket pedig, az elhirhedt Lasky Jeromos' itt közlött első szövetségét ismerik ugyan a' történetirók, de ugyan annak második követségével összevissza zavarva adják elö. 'S igy e' két füzet is új világosságot vet hazánk' történeteire az emlitett korban, különösen azoknak diplomaticai oldalokra, melly m nd eddig nagy részt ismeretlen 's elhanyagolva volt. — 'S ime, Gévaynak e' diplomatariuma kezdi már hajtani gyümölcseit. J á s z a y P á l m. acad. rendes tag, kit a' figyelmes iró a' m. academia' Tudománytárából, mint jeles történetbuvárt 's hasonlag oklevélgyüjtöt ismer, hozzá fogott immár hazánk' mohácsi ütközet utáni történetei' uj, az eddiginél bövebb birálati kidolgozásához, fő segédeszközül a' Gévay' oklevélgyüjteményét vevén, 's önmaga is számos eredeti okiratok' birtokában, az eddigi tanokat sok részben megczáfolván, részint megigazitván, helyesben összekötvén 's megalapitván. Az általunk olvasott rész az emlitett ütközet' napjától (aug. 29.) azon év' végeig terjed, 's e' négy havi rövid időszakot mintegy húsz íven adja; folyvást tekintettel levén azon érdekes specialitásokra is, mellyek egy nagy historiai képnek életet, színezetet, és teljességet adnak. Ezeket figyelmeztetésül, 's egy részt a' Gévay-gyüjtemény' újabb ajánlására.

S. F.

Egyveleg.

A' chinaiak' közönössége még vallási szokásaikra is kiterjed. Igazságtalanul vádolnók vakbuzgalom miatt a' chinaiakat; szól egy ujabb utazó, mert templomaik folyvást üresen állnak, 's csak ollykor ollykor tartja érdemesnek valamelly uj tisztviselö, ki igen jövedelmes hivatalt kapott, hogy a' templomokat egymásután bejárja. E' látogatását pedig igy végezi: templomba léptekor egy köteg gyertyát tart kezében, mellyek fahéjból 's jó illatú fából készitvék; e' gyertyákat a' bálvány' szobra előtt meggyujtja, 's néhányszor földig meghajtja magát, a' nélkül, hogy e' mellett valamit gondolna, mi alatt a' pap egy darab fával egy ércz medenczét kongat. Ha a' tisztviselö e' szerint ájtatosságát bevégzé, pénzt vet a' papnak, 's utját a' többi templomok felé folytatja. Még a' közrendü emberek is csak különös alkalommal látogatják meg a' templomokat; igy például, szárazság' idején seregestől tódulnak templomokba a' chinai földmüvelök, 's nemcsak gyertyákat gyujtnak, hanem kenyeret is áldoznak a' bálványnak, csak hogy esöt nyerhessenek. Valódi, szivből származó ájtatosságot a' chinai nép nem ismer. Minden hónapban van ugyan néhány nap, miken a' templomokba sietnek a' chinaiak, de korántsem imádkozás, hanem kereskedés végett. A' templomok' udvarain áruk halmoztatnak föl, különösen divatczikkek, 's a' vevök déltöl estig sétálnak és alkudoznak az árusok közt, kik rendesen igen nagy árt kérnek eleinte, 's utóbb 250 lanról (egy lan 4 forint) 26 lanra is leszállanak. Ugyanekkor álakosok és bohóczok mulattatják a' népet. Este ismét minden távozik, 's jövö vásárig üresen állnak a' templomok, csupán a' papok gyujtnak meg naponként háromszor egy kis gyertyát a' nagy bálványképek előtt, 's mindannyiszor földre vetik magokat. Ha a' papnak nincs kedve e' sulyos kötelességet teljesiteni, ugy egy mendicansát küldi, és ha ennek sincs ideje, akkor valamelly közönséges napszámos viszi azt véghez. A' gyertyák azonban mindenkor pontosan gyujtatnak meg, 's a' gyujtó mindig mélyen hajtja meg magát a' bálvány előtt, 's ugyan kell-e ennél több? Az illy bárdolatlan nép' polgárositása legnagyobb erkölcsi kötelesség, 's azért, szerencse veled, Ó-Anglia!

—zy—

Kiadók; Schedel és Vörösmarty. Szerkesztö: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, vasárnap, julius' 17. 1842.** **7. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám; az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Világpolgárság és hazaszeretet.

—

Szépen és felségesen hangzik ezen szó: világpolgár; de valljon van-e valódi fogalma? — Minden ember tagadhatatlanúl világpolgár, vagy is azon nagy társaságnak, mellyet a' földön minden emberek képeznek, és ezen plánétán elterjedt Ádám' családjának tagja; sőt magasb értelemben is az, tagja ő az eszes lények' végetlen országának, mellyben a' szabadság és erény' törvényei uralkodnak, és mellynek főtagja maga a' mindenható. De közönségesen nem ezen értelemben használtatik a' világpolgár szó. Itt bizonyos tekintetben a' statuspolgárnak ellenében tétetik, 's a' hazafi és világpolgár úgy jőnek elő, mint két ellenkező és egymást kizáró vélemény és gondolkozásmód.

A' hazafi — szinte dicső, de felette gyakran roszúl használt szó — munkás részt vesz azon való' közjavának előmozditásában, mellynek tagja. Hazafiusága nem csupán ama' rokonszenvi érzésekből, az ifjuság' búnélküli napjaira visszaemlékezésből származó ragaszkodás az atyai földhöz, melly minden emberi szivnek olly természetes; még kevésbbé a' hazának azon vak előszeretete, melly vad, más országok' elsőségeit nem ismerő és nem érző, tompa észen alapúl. Ismeri ő a' roszat szinte úgy, mint a' jót hazájában és alkotmányában; de kötelességének tartja az elsőnek kisebbitésére és kiirtására, az utóbbinak pedig megtartására és terjesztésére minden jogos eszközt használni; mert a' jog szent tárgy előtte, mellynek árán soha sem fog ügyekezni hazája' javát megtartani és terjeszteni. Irtózik ennél fogva mindazon javitástól, melly zendülések által eszközöltetik; mivel az által a' statusban minden jog felforgattatik és gyakran sokkal több rosz eszközöltetik; csak lassu újitások által, mellyek nem alulról fölfelé, de felülről lefelé hatnak, törekszik a' javitás' munkáját, hol az szükséges, elkezdeni és bölcsen kivinni. Következőleg irtózik hazájának azon gazdagitásától és nagyobbitásától is, mi csak azon jogos elvek' sérelmével történhetik meg, mellyek szerint a' népeknek egymás iránt viseltetniök kell, mint Aristides Themistoclesnek egy hasonlo, az athenaeiek' javára szolgáló inditványát ezen nemes nyilatkozással vetette meg, hogy az eszköz czélszerű, de nem igazságos. Csak azon esetben, ha a' statuspolgár' jelleme az emberét meg nem semmiti, neveztethetik a' szó' valódi értelmében hazafinak.

Nem munkálkodhatik-e ezen hazafi az egész emberi nem' boldogságán? — Igaz ugyan, hogy nem olly közvetlenül, mint polgártársaién; de minden jó, mit hazája korlátozott körében, sőt mit munkássága' legszükebb sphaerájában — családjában, baráti között — alapit és terjeszt, mind az nyereség az emberi nemre nézve. Az új szerszámok és élelemforrások' feltalálója a' mesterségek' országában, az új igazságok' kifürkészője a' tudományok' mezején, a' szép formák' alkotója az anyagokban, szinekben, hangokban és szavakban, mellyek a' jelen és jövő világnak az izlés' nemesitésének példája gyanánt fognak szolgálni — jótevője az emberi nemnek. Minden, ki kötelességét azon hivatalban, — mellybe a' gondviselés ezen nagy emberi társaságban helyezte, — teljesiti; minden, kinek szive élénkebben mozog, ha felvilágosodás, erény és az emberiség' java van kérdésben, a' szónak legtisztább értelmében világpolgár, ha bár nem is keresi fel távolban a' szenvedő emberiséget, mint Howard, hanem csöndesen és nyugodtan, ama' régi erkölcsi mondás szerint: maradj az országban és élj becsületesen! négy fala közt marad is. De valamelly szerencse- vagy szerelem-hős gyanánt, mint Lafontaine' Flaming-ja jótéteményes kalandokra kimenni, vagy ezen önző maxima: „ubi bene, ibi patria“ szerint a' világban egyedül az élvezet után járni — olly gondolkozás- és cselekvés-módok, mellyek nyilvánitják, hogy annál, ki azokat követi, vagy süvege vagy bal mellényszárnya alatt nincs tisztában a' dolog.

—*beri*—*L.*

Irodalom.

Magyarország' ekkorig ismeretes pénzei, lerajzolva, történeti 's pénztudományi kútfők után megmagyarázva előterjeszti Rupp Jakab, a' N. M. Kir. Udv. Kamaránál levéltári Jelelő. Árpádi korszak. Budán, 1841. 4rét. XVI. 168. és XI. tábla. Ára 4 ft cp.

(Vége.)

IV. Bélától: a) Háromtornyú boltozat alatt koronás fej szemközt. ☧ Keresztet tartó balra fordult szarvas. E' pénzt, jóllehet előlapi képverete András' pénzeiéhez hasonlit, a' hátlapi szarvas miatt, melly IV. Béla alatt előjövő lobogót tartó báránynak csak utánzása, szerző e' királynak tulajdonitja; b) Kettős kereszt négylábu vad előtt. ☧ Jobbra lépdelő griff — 's egy másikon: lombos tárcsában csillag. Szerző e' két pénzt azért tartja IV. Béláénak, mert illy alkatú kettős kereszt egyedül II. András', illy vad pedig e' helyzetben csak V. István' nemelly pénzein fordul elő, aza-

tán griff IV. Béla' pénzein igen, de László' kétségtelen pénzein nem látható; c) Boltozaton szemközt ülő, hosszu köntösbe öltözött, koronás király, jobbjában kard, melléhez hajlott baljában keresztes gömb. ℵ Széles kereszt köről REX betük váltva három szemközti emberarczczal; d) REX BELA REX STS+. Koszorúban szemcsés kereszt, szegleteiben két holdkába zárt pontos ékek. ℵ Vonalkereszt, szegleteiben ékek; e) Szemközt álló koronás király, jobbjában keresztes gömb, baljában hasonló kormánypálcza. ℵ Bögyig ábrázolt kétfejü sas koronás fejekkel. E' pénzt szerző IV. Béláénak mondja a' két koronás fejü sas miatt, melly által a' két királyt, IV. Bélát és fiát V. Istvánt véli ábrázoltnak 's gyanitja, hogy Béla e' képveretet pénzeire Laskaris Tódortól kölcsönözte, kinek leányát, Máriát, nőül birta; f) Szárnyas korona alatt kereszt. ℵ Félkörökbe 's liliomokba foglalt kereszt.

V. Istvántól: a) REGIS STEFAN. Boltozaton ülő hajadon király, baljában keresztes kormánypálcza. ℵ MONETA. E' betük kettős kereszt' oldalai köről helyezve; b) Szemközt ülő koronás király, jobbjában keresztes gömbös, baljában liliomos kormánypálcza. ℵ MONETA RE három sorban irva; c) Koronás mellkép két tornyocska között. ℵ REX STEPHANVS. Balra lépdelő sphinx; d) + MONET R. STEPHAN. Napot ábrázoló, jobbra fordult emberfej, mögötte telő hold. ℵ Szárnyas és fénykörös oroszlán. Illyen oroszlán jő elő más két kiadatlan pénz' hátlapján, egyiknek előlapján jobbra fordult koronás fej vagyon, a' másikén szemközt álló koronás király, jobbjában kard, baljában kettős kereszttel ékes háromszögü paizs. Ez utólsó képveret látható egy ismét más pénz' előlapján, mellynek hátlapján fénykörös sas áll; e) Koronás király szemközt, jobbjában ágaskodó kigyó, baljában liliomos kormánypálcza. ℵ Négylábu vaddal viaskodó bajnok; f) Szemközti mellkép fölemelt karokkal. ℵ + REX ....ANVS. Háttal fordult egymásra tekintő ikermadár. — Ez utólsó pénznél fogva megigazitja Schönvisnert, ki (Notit. rei num. 186. lap) a' következő pénzt: +MONETA VNGARIE. Jobbra fordult koronás fej. ℵ Háttal fordult egymásra tekintő ikermadár — a' bajor Otto' ismeretes pénzén találtató, hasonló helyzetű, de másképen előadott két madár miatt Ottónak tulajdonitá, holott előadott jegyei miatt inkább V. Istvánéval egyez, azért ennek kell tulajdonitani.

Kún Lászlótól: a) E és L betük csillagot magában foglaló boltozat fölött, ez alatt két koronás fej szemközt egymással, alúl liliom. ℵ Krisztus ülve, kiterjesztett karokkal; b) Két hajadon fej boltozat alatt, felűl két csillag. ℵ Balra néző sas; c) Lovagló király, baljában kormánypálcza. ℵ Szárnyas sárkány; d) Lovagló király, jobbjában kereszt. ℵ Szemközti koronás fej három kereszttel ékes boltozat alatt; e) Lovagló király, jobbjában vadászsólyom. ℵ Balra lépdelő sphinx; f) M. REGIS LADISLAI négy sorban irva. ℵ Szemközt álló koronás király, fölemelt jobbjában gömb, balja melléhez szoritva; g) Koronás király, jobbjában gömb. ℵ Hosszudad, háromszögü vérten kettős kereszt; h) Koronás fej szemközt. ℵ + LADISLAI széles, egyenkarú kereszt köről; i) X. LADISL. Jobbra fordult álló páva. ℵ Jobbra futó oroszlán; k) Kettős kereszt köről a' király' kétes neve. ℵ Torony alatt kettős kereszt két fej között; l) Koronás fej két torony között. ℵ Kereszt, szegleteiben csillagok; m) Kettős kereszt két torony között. ℵ Nyilt szárnyu sas szemközt; n) Koronás fej. ℵ mint az előbbi; o) REX LADISLA. Liliom. ℵ Nyilt szárnyu sas csillag és hold alatt; p) LA betük két, alúl csúcsos tornyocska fölé helyezve. Csillagot befoglaló hold fölött liliom. ℵ Jobbra futó oroszlán; q) Csillag és hold fölött koronás fej két torony között. ℵ Hold fölött torony két liliom között; r) Lombos tárcsa L betüvel. ℵ Háttal egyesült két állat, talán madár; s) Koronás mellkép tornyok között. ℵ Vadkecskéhez hasonlító állat; t) Virág boltozat és tornyok alatt. ℵ Nyúlhoz hasonló állat; u) Koronás fej. ℵ Elefánt. — Kún Lászlónak tulajdonitja még szerző e' két pénzt: 1) Oroszlánt legyőző férfi. ℵ Lombozatba foglalt kettős kereszt; 2) Lombos tárcsa L betüvel. ℵ Hold fölött torony két liliom között. Megigazitja tehát Schönvisnert, ki (Notit. rei num. 215. lap) az első pénz' oroszlánát sárkánynak nézve, a' pénzt Zsigmondénak mondja az általa alapitott sárkányrend miatt, a' másikat pedig (Notit. rei num. 195. lap) Robert Károlyénak tartja részint liliomai részint előlapi, mint ő vélé, K betüje miatt; mert az első pénz' állatja, serényére 's farkára nézve, kétségkivül oroszlán, azután Venczelét kivéve a' második korszakú királyok' pénzein sárkány épen nem, az első korszakiakén ellenben mindig szárnyasan fordul elő; a' másik pénz' liliomá, tornya és félholdja épen Kún László' pénzeinek ékessége és előlapi betüje nem K, hanem L gothbetü.

III. Andrástól: a) Jobbra fordult koronás fej. ℵ Kettős kereszt. E' pénzt készitménye és kettős kerentének III. András' egyéb pénzein látható val egyező alkata miatt inkább e' királynak kell tulajdonitani, mint kún Lászlónak vagy I. Károlynak; b) Szemközt ülő koronás király, jobbjában keresztes gömb, baljában liliomos kormánypálcza. ℵ ANRE betük egyszerü, szélesb csúcsu kereszt karjai között; c) Hajadon lovag. ℵ Egyszerü, háromágu 's átfúrt csúcsú kereszt, szegleteiben keresztkék; d) AD betük szemközti koronás fej mellett. ℵ Növény szőlőfürt alakú két gyümölcscsel; e) Egymásnak háttal fordult, nyilt szárnyú ikermadár. ℵ Husvéti bárány; f) Koronás mellkép szemközt, jobbjában kard, baljában liliomos kormánypálcza. ℵ Jobbra lépdelő szarvas, — egy másikon pedig: három tornyú 's nyilt kapuval ékes védfalak. — Szerző a' 160. lapon e' pénzt is: Szemközti koronás fej. ℵ Kettős kereszt hold és csillag között, III. Andrásnak tulajdonitja a' kettős kereszt melletti csillag és hold miatt, melly képveret III. András' pecsétén is látható. Ezután e' jegyzetet teszi: „Az egyptomiak, perzsák, a' magyarok elődi pártusok, rómaiak és más régi nemzetek napimádók valának, pénzeiken napot és holdat láthatni; a' magyarok e' napimádást, már mint keresztények is, ugy látszik legnehezebben tudták elfelejteni, melly az első királyok alatt keményen tilalmaztaték; I. László királyunk' törvénye rendeli: „Quicunque ritu gentilium juxta pu-

teos sacrificaverint, reatum suum bove luant“ (L. I. cap. 22.) „És igy a' keresztény magyar is elmondhatá Jóbbal (XXXI. 26. 27.) ‚Ha láttam a' napot, mikor fénylett, és a' világosan járó holdat és vigadott rejtekben szivem.“ Nap és hold II. András' ideje óta olly gyakran fordul az Árpádok' pénzein elő, hogy e' csillagzatoknak egyedül ékesség gyanánti használata épen nem hihető, melylyek először II. és III. Andrásnak, valamint amazzal nyugaton egykorú IV. Ottó császárnak pecsétein is feltalálhatók.“ Idézett szavaival szerző oda látszik mutatni, mintha pénzeinken a' napot és holdat a' pogányságból fönmaradt eszme' jelének vélné, mire Ref. csak azt kérdi: föltehetni-e a' már két évszázad előtt kereszténységre tért magyarok' keresztény királyáról, hogy pénzeire a' kereszténység' emléke mellé pogány vallási eszme' jelét vésesse?

Nyelve tárgyhoz szabott és tiszta; azonban Ref. egykét becsúszott botlásra talált. Nyelvünkben két, szenvedő ragú nevet, mellyeknek egyike határozott, másika határozatlan, egy mondatban ugyanazon igével egybe nem köthetni, mert mindenik más és más igeragozást kiván, 's mégis szerző igy ir a' 2. lapon: „E' fölirat pénzverő helyet és pedig Székesfejérvárt jelent“ *). Továbbá a' mondat' határozottsága 's azért az értelem' könnyü felfoghatása veszélyeztetik, ha főnév előtt a' melléknevek és annak egyéb határozatai olly rendben állanak, melly ferde értelemre is alkalmat nyujthat, mint például a' 17. lap: „Minden leirt és rajzolatban előadott kétségtelen I. Béla' pénze“ vagy 27. lap: „Néhány illy Gyéza' kis pénze“, vagy 85. lap: „Világosan kiirott király' neve“ vagy 130. lap: „A' legdurvább byzanczi véseményü Béla' rézpénzein“. Hasonlóan nem eléggé határozott a' 19. lap: „A' király' neve 's képe állva“ vagy 22. lap: „A' király' neve 's képe ülve“ ezek helyett: a' király' neve 's álló vagy ülő képe.

Tudósitását Ref. azon szives felszólitással bátorkodik bezárni, hogy szerző a' másik két korszak' pénzeit is szinte illy helyesen leirva 's csinosan lerajzolva mennél előbb közölvén, irodalmunkat ismét egy derék munkával gyarapitsa.

Bitnicz Lajos.

*) Az ige' ismétlésének elkerülésére a' legjobb irók is engedik magoknak e' szabadságot; csakhogy a' közbetétetlt (mint itt: „és pedig Székesfejérvárt“) vesszőkkel (,—,) tanácsos a' mondat' folyamától elválasztani. A' szerk.

Emlékkönyvbe.

Nevem' felirom jel gyanánt,
Melly áll beroskadt sir felett,
Mellyet csak szél' zugása hánt,
'S vad zápor öntöz köny helyett;
És melly alatt szív hamvad el
Szerelme- és reményivel.

'S midőn feléd, kedves leány,
Az életarcz mosolygva néz,
'S pályád' virágos csónakán
Minden percz új kéj közt enyész —
Kiért nem ölte senki gyászt,
Látván e' jelt, hozz egy fohászt.

Császár.

TÁRCZA.

Budapesti élet.

A' juratus. ‚Kemény tuskóba vágta ön fejszéjét, 's tanácsoljuk, hogy legalább minden szeplőt kihagyjon rajzából, mert különben baj érheti önt!‘ — Igy szólnak talán, a' főnebbi czimet olvasván, az érdemes olvasók közől azok, kik csekélységünk iránt némi kis részvéttel szivesek viseltetni, és mi köszönjük az intést; de az adott tanácsot használni mégsem fogjuk, 's ha az elönkbe bukkanó arczokon szeplőt látunk, vagy lép- és májfoltokat, mi ugyan minden hízelgés nélkül 's hiven rajzolandjuk le azokat, hogy a' legegyszerűbb ember is, látván rajzunkat, azonnal minden tétovázás nélkül megismerhesse abban az eredeti' képét. Ezen eddigi szokásunk mellett ezuttal különösen legnagyobb bátorsággal maradhatunk meg, mert ismerjük lelkes ifjainkat, 's tudjuk, mennyire bálványozzák ők a' dicső véleményszabadságot és a' korlátlan nyilvánosságot. „Ki a' napfényre!“ ez most kedvencz jelszava az egész magyar ifjuságnak; meg vagyunk tehát ennél fogva bensőleg győződve, hogy azok, kikről e' sorokban szó leend, a' nyilvánosság 's szólásszabadság' istenitett szellemétől áthatva, tetszést fognak tapsolni sorainknak, habár itt ott egy kissé talán sujtva érzenék is magokat, mert hiszen ki ne tudná, hogy a' mai ifjuságban egészen testté vált ezen isteni ige: véleményét mindenki szabadon és minden tartózkodás nélkül mondja ki! Mi legalább igy ismerjük a' mostani ifjuságot, és azért bátran rakjuk fel minden arczra a' szeplőket és foltokat, hol ollyasokra találunk; egyébiránt csak azt jegyezzük meg, hogy a' kinek nem inge, ne vegye magára. És különben is ugyan mi botrányost mondhatnánk most, midőn a' fokosnak fénykora már elmult, 's helyette a' miveltségi haladásnak gyönyörű zászlaja lobog? Hajdan három utczára harsogó pengős sarkantyu, sujtásos és ökölnyi gombú zrínyi-dolmán, széles kalap, súlyos bot, öblös pipa, sallangos köstök jellemzék külsőleg — mindenkor kivevén a' kiveendőket — a' pesti juratust, most pedig vékony szövet-topány, nyalka frakk, vagy szép egyszerű magyarka, testhez simuló ragyogó fehér vagy koczkás nadrág, legújabb divatú fekete vagy szürke kalap, fényes fehér kesztyű, lovagvesszőcske vagy czérnaszálnál alig vastagabb botocska, illatos szivar, ragyogó szemüveg foglalja el amazok' helyét. A' külsőnek e' kedvező megváltozása valljon nem föltétezi-e egyszersmind a' belsőnek dicséretes átalakulását? Hajdan tivornyázás, káromlások, mosdatlan tréfák, verekedés, henye dőzsölés, és isten tudja még mennyi czégéreskedés miatt vádoltattak a' juratusok, és többnyire nem ok nélkül; de milly egészen máskép van ez jelenleg! Törvénytudományi komoly vitatkozások, értelmes politicai okoskodások, finom társalgás a' legjobb családu hölgyekkel, czélszerű testgyakorlatok a' lovagló intézetben és úszó-iskolában, illedelmes hallgatás és egyszersmind tanulás a' nyilvános gyüléseken, és egyéb illy dicséretes foglalkozások igénylik a' pesti juratus' egész idejét, 's igy igen természetes, hogy

rakonczátlanságra egyetlen pillanata sem marad, mitől egyébiránt különben is hatályosan riasztaná őt vissza az óriási erejü korszellem, melly szászszoros viszhangban peng és cseng minden fiatal ajakról. E' szerint biztosan reménylhetjük, hogy csupán kellemes tényeket fogunk mondhatni, és azért — de ur isten, hová jutottunk ismét! röviden akartunk szólani, és imé, annyira nyujtottuk már ezen bevezetést, hogy egész külön czikknek is beillenék; csak hiában, a' miben mester az ember, attól nem igen bir elállani. Most azonban minden további fejtegetés nélkül egyenesen a' tények' csoportozatába markolunk, és válogatás nélkül szedjük össze az egyes vonásokat, a' szerencsés véletlenre bizván, hogy azokból egészet alkosson.

Reggel van, az óra épen hetet üt, 's a' nép olly vidorúl küldözi sugárait a' szép Pestnek poros utczáiba, mintha egész éjjel semmi baj nem történt volna a' házakban és utczákon; az emberek pedig olly élénkül sürögnek föl és alá, mintha dolog miatt azt sem tudnák, hogy fejök hol áll, ámbár fogadni mernénk, hogy sokan közölök sok pénzt adnának értte, ha valakitől megtudhatnák, mikép kelljen a' hosszu és unalmas nyári napot kellemesen eltölteniök. Azonban, menjünk csak végig az Úriutczán, 's alkalmasint olylyanokat is találunk, kik ezen általános mozgásban nem osztoznak, és a' nyugalom' csöndes örömeit élvezik. Egy kávéház előtt számos ifju ül, diszesen öltözve, és hatalmasul ásitozva, lábaikat egymásra horgasztva, bajszokat pödörintve, botocskáikkal a' kövezetet verdesve, szóval, mindazt elkövetve, a' mihez rendesen folyamodni szokott az ember, midőn nem tudja, hogy mit csináljon. Ez különben igen jeles mulatság, csakhogy egy kissé unalmas. Mi ismerjük ezen ifjakat, bátran leülhetünk tehát a' másik padra, és figyelmezhetünk. Nagy lankadtság látszik ismerőseink' arczain uralkodni, de azon nincs mit csodálkoznunk, mert jelen van már rémnapja a' censurának, melly befütyöl sok ifjúnak. Bizonyosan tanulással töltek az egész éjt, 's azért olly leverettek most. Egyik kávéval tölt poharat tart kezében, de olly aluszékonyan hörbölgeti, hogy minden pillanatban majd kiejti kezéből a' poharat; fogadni mernénk, hogy ez praeclarumot fog kapni, mert látszik, hogy mindnyája közől legjobban erőtette meg magát.

„Mégis csak furcsa, már egy órája lesz, hogy itt ülünk 's még egyetlen lány vagy asszony sem ment erre, a' túlsó oldalon pedig egymást éri a' sok fehérnép.“

„Talán látszik rajtunk, hogy hol mulattunk az éjjel, és azért nem mernek erre járni.“

„„Csalatkoztok, barátim, — ezt mi mondottuk, kik e' sorokat irjuk, — a' hölgyek azért nem járnak erre, mert fenhangon olly kacskaringós észrevételeket szoktatok rólok elmondogatni, hogy még egy hét mulva is pirulniok kell, ha rátok gondolnak.“

„Már ismét papolni kezdesz?“

„„Ahhoz nem tudok, de csak szeretem néha előtökbe tartani a' tükröt, hogy abban színről színre megláthassátok magatokat.““

„Am tartsd tehát, ha ugy tetszik, mi legfölebb csak megberetválkozunk segedelmével, de más czélt ugy nem igen fogsz elérni fáradságoddal.“ ***Zajtay.***

(Folytattatik.)

Polyvák
a' Világ' hirlapi kalászaiban *).

Mondják, ez évben bő termés lesz, mert a' kalászok még hirlapban is kezdik hányni fejeiket 's e' kalászok elég sürüek is, de azért ne csaljuk meg magunkat 's ne igérjünk nagy áldást, mert kivált e' hirlapi kalászokban sok a' polyva, kevés a' szem, mit, ha szükség volna, bővebben is kimutathatnánk. Ez első alkalommal azonban elég legyen csak egy kalászt kicsépelni, hogy polyvái láttassanak.

„Az Athenaeum beszélyei' sorát egy franczia beszélylyel kezdi meg, természetesen magyarra fordítva, e' czím alatt: A' veszedelmes asztal. Tagadhatlan, hogy a' puskaporral terített aljú asztal veszedelmes, mi azonban ennél sokkal veszedelmesebbnek tartjuk az illyféle üres fordítmányt.“ Ennyiből áll a' Világ' 55. számának egyik **hirlapi kalásza**. Ki böngészte e' kalászt nem tudni, mert név nincs a' czikk alá irva: de épen azért, mivel nincs név alá irva, jogunk van mondani, hogy a' böngésző maga S.....y ur, a' szerkesztő.

Ha én, a' megrótt beszély' fordítója, olly elméncz volnék, mint a' kalászszedő redactor ur, egy kis viszszatorlásul ezt mondhatnám:

A' Világ' athenaeumi kalászai' sorát szemtelen, azaz üres, kalászokkal kezdi meg — mellyeket természetesen S..... J..... ur, a' parlagság és meddőség' barátja, böngészett. — A' szemtelen, csak polyvával telt, kalász, tudják jól sáfárkodó gazdáink, igen haszonvehetetlen, mi azonban tudunk valamit, mi még a' polyvánál is haszonvehetetlenebb: az olly hirlapi kalász t. i., melly eléggé szemtelen üres fejjel és üres mondatokkal más lapok' czikkjeire **üresség**et tukmálni akarni. Mondhatnám továbbá, hogy megfontolhatná a' Világ' kalászszedője, miként oktalan, azaz okatlan, okokkal nem támogatott, nem igazolt ítéletmondásokban és hatalomszavakban semmi megfontolás nincs 's az illy ítélet nem ***fontolva haladó*** szellemben, hanem a' legnagyobb ***szeleskedéssel*** van irva, olly szeleskedéssel, melly által az egész fontolva haladó rendszer a' legnagyobb bárgyúsággal ön maga készit magára satirát.

Én azonban a' kalászszedő elménczek' sorába tartozni nem akarván, a' fontolva haladó uraknak ajánlom megfontolásul komolyan: valljon van-e abban haszon az irodalomra nézve, ha nem tanitva, nem magyarázva csupa szeszélyeskedésből, a' Világ más lapok' czikkjeit egy pár szóval legyalázza? Legyalázza pedig névtelenül, a' hogyan szavai még csak autoritas sem lehetnek, mert például a' jelen esetben, a' Világ mint Világ aestheticai tárgyakbani helyes ítéletének még eddig nem adta olly jeleit, hogy józan ember okatlan ítéletmondásaira figyelhessen. Nevet tehát, uraim, ha okot nem akartok, vagy nem tudtok, hadd lássuk legalább, S..... vagy K....., N..... vagy kicsoda, azon hatalmas mű-biró, ki elégnek tartja ez okok' korszakában puszta hatalom-szóval fellépni; hadd ismerjük meg szaváról a' harist. Érdemlene tovább az is megfontolást, hogy egy kis szeszélyes ítéletecskét, egy kis rágalmat, vagy gyermekes kötődést, például illyet: „A' Jelenkor nem fárasztja olvasóit budapesti naplójával, mert nincs vasárnap“, lehet-e a' helyes gondolkodás' szabályai szerint kalásznak nevezni?

Ám legyenek kalászok, ha tetszik, de ne üresek ne haszonvehetlenek, mert mi szükség van irodalmunkban illyekre? ***Sz.....ky.***

*) Ezen rovat, ha rá szükség leszen, támadó és védő rendszerben folytattatni fog e' lapokban. A szerk.

Egyveleg.

Sok nyelv. Borneo' szigetén mintegy száz, ha nem is egészen különböző nyelven, legalább egészen különböző szóejtéssel beszélnek. Valljon Magyarországban hányféle szóejtéssel beszélnek? érdekes volna, ha valaki összeszámitaná, hogy a' soknyelvüség' baráti — kik között egy öreg urat ismerünk — örvendezhessenek a' magyarországi boldogság' annyi alapjainak. —*a*—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, kedd, julius' 19. 1842.** **8. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Megbüntetett pajkosság.

Franczia beszély.

Párisnak egyik nagyobb kávéházában ült egy kisded ember, ki findsa kávéjánál pipát szitt és a' lapokat olvasta. Egészen feketében, de divatosan volt öltözve. Csupán nyakkendője és előinge voltak vakitó fehérek.

Már jó ideig ült itt, midőn egy falka fiatal ember a' kávéházba rohant. Azok' fajából voltak ez ifjak, kik mindennek neki rohannak a' mit látnak, kik előtt minden okos ki szokott térni, mert nyelvökön örökké valami galádság ül. Kivált egyik közölök, kit társai Rudolfnak neveztek, különös jó szeszélyben látszott lenni. Ez a' fenebb leirt kis embernek háta mögé került, 's némi durva tréfák után, mintegy nem akarva, eloltá előtte a' gyertyát. Társai kaczagtak. Az idegen egész nyugalommal újra meggyújtá azt. Most, úgy hivé Rudolf, emberére talált, kivel veszély nélkül üzheti tréfáit. „Jó estvét, iskolamesterkém!" szóla hozzá, 's kezét felé nyujtván, egy szoritásra szétzuzá pipáját.

„Marqueur! egy másik pipát!" kiálta az idegen.

A' társak nevettek. Rudolf a' kis embert isteni ficzkónak nevezte; mivel pedig ez folyvást egykedvűleg ült, Rudolf' ingerkedéseire nem ügyelt, 's Rudolf is kártyázásra hivatván, a' szomszéd szobába társaival eltávozott, 's a' kis ember ott magára maradt.

Ő olvasá folyvást hirlapjait, szivá pipáját és itta kávéját, a' nélkül hogy kedvetlenség vagy harag' legkisebb jelét is adta volna ama' meggyalázó gúny miatt, bár a' jelenlevő vendégek' nagyobb része nem győzött eléggé csodálkozni hallgatásán. Némi idő mulva azonban fölkele, 's a' mellékszobába menvén, hol Rudolf játszott, megrázá annak mellénye' szélét 's ezt mondotta! „Uram, holnap reggel a' boulognei erdőcskében!"

„Jó, jó — válaszolt Rudolf nevetve — de talán csak nem lődözni?"

„Vaj igen".

„Elhozza iskolamester uram ábéczés könyvét is?"

„Azt nem, de egy jól töltött pisztolyt, hogy téged, hitvány gyerkőcze, más világra küldjelek. Egyébiránt én hajós kapitány vagyok angol szolgálatban. Holnap hat órakor tehát."

A' kapitány eltávozott a' nélkül, hogy többé csak egy szót is szólna. Rudolf még sokáig nevette a' kis iskolamestert, de elménczkedése nem akart még is olly könnyen folyni mint előbb; a' kis fekete ember hatalmas komolysággal nézett szemei közé. Igen zavarodott lőn; a' játékban feltünő hibákat követett el, 's ő, ki ellen máskor nem igen sikerült valamelly társának gúnya, igen hallgatott, midőn egyik mondá, hogy ha a' fekete iskolamesterke' első leczkéje is illy jóltevőleg hatott rá, holnap még nagyobb javulása remélhető.

Más nap reggeli hat órakor a' tegnapi egész társaság megjelent Rudolffal a' meghatározott helyen. A' kapitány, díszes egyenruhába öltözve, már várt rájok. A' kölcsönös köszöntések igen nyájasak valának. Midőn Rudolf' társai észrevennék, hogy a' kapitánynak nincs secundansa, egyik ajánlkozott neki. „Köszönöm, mond ez, nekem nem kell secundans, midőn lovászom van velem. Ha elesem, ő tudja mit kell tennie. Önök nem fognak engem orozva meggyilkolni. Uram, ellenes uram, ha nincsenek jó pisztolyai, szolgálhatok önnek magaméival".

Előhivá lovászát, ki maroquin tokocskát hozott hóna alatt. A' kapitány kinyitá azt, 's az indigo-selyem tokból négy damaszk cső csillámlott elő. Rudolf rendkivül komoly volt, a' minőnek még senki sem látta. De hiszen a' kapitány nagyon is ünnepélyes vala. Szilárd nyugalmas tekintetében Rudolf' halála látszott irva lenni; a' fiatal ember nagy zavarodásba jöve.

A' pisztolyok megtöltettek, tizenöt lépés kiméretett, 's az ellenesek helyeiken állának.

„„Uram, szóla Rudolf' secundansa, ön a' sértett fél, öné az első lövés"".

A' kapitány czélzott. Halálcsend a' nézők' körében. Rudolf elsápadt. A' kapitány lebocsátá fegyverét, 's igy szóla: „En nem akarok először lőni, mert tudom bizonyosan, hogy ellenfelem nem fogja megtehetni a' második lövést. Lemondok jogomról. Lőjön ő elsőben".

„„Uram, felelt a' secundans, ön igen is bizakodik kezében. Annál nemesebb jogáról lemondása. De én 's az itt jelen levők mind ezt meg nem engedhetjük. Ön itt egyedül van, secundans nélkül. Ön a' mi védelmünkre 's becsületünkre bizta magát"".

„Micsoda, én ne volnék bizonyos lövésemben? Pisztolyaim igen jól hordanak. Mindjárt bebizonyitandom önöknek. Lovász! vess fel valamit". — A' lovász zsebkendőjét vevé elő. — „Nem azt, valami kisebbet, pénzt vagy gombot, vagy hasonló valamit."

A' lovász egy szem szilvát veve elő zsebéből. A' kapitány parancsolá, vetné a' levegőbe. Ő felveté magasra, a' kapitány lőtt egy kapásra és a' szilva szétfecskendve száz apró darabban hullott le. — A' körülállókat nagy rettegés lepte meg. Rudolf már félhalott vala, ajkai remegtek, térdei összekocczantak; ő bátornak akart látszani, a' kapitánynak csodálati hódolatát szóval jelenteni, de nem tuda szólani; ajkai megkövültek, alig birt lélekzetet venni, nyakkendője csaknem szétpattant.

A' kapitány egy szót sem szólt szilva-lövéséről; megtölté pisztolyát újra és helyére állott. Rudolf is magához jöve egy kissé és szinte helyére álla. A' kapitány erős hangon kiáltá: „Lőjön tehát!" Rudolf lőtt és nem talált. A' kapitány nyájasan szóla: „Lőjön még egyszer, uram. Ön a' félelem miatt magán kivül van, és roszúl czélozott. Ha elesem, jól járnak ezen többi urak is. Tegnap mindnyájan kikaczagtak engem, azért ma mindnyájoknak bele kell tekinteniök pisztolyom' csövébe; egyiknek a' másik után".

Erre mindenik esküvék, hogy nem kaczagott. A' secundans nem monda többé ellent a' második lövésnek. Rudolf most valamennyiért lőtt. Ha ezen komoly szörnyeteg élve marad, mind összelövendő őket mint verebeket. Ezen erős meggyőződésben volt mindnyája. — Rudolf czélozott, szemei karikáztak. A' kis ember nyugalommal és szilárdon nézett szemei közé, 's végre nevetve igy szóla: „Tegnap én az úrnak kis iskolamestere voltam, ma nagynak kell lennem, 's egyszer a' pajkos gyerkőczöknek leczkét tartanom, hogy korosb embereket büntetlen nem szabad gúnyolni. — Ön igen magosan tartja fegyverét; ismét nem fog találni". Rudolf ismét lőtt, de ismét hibázott. Hideg láz futott végig mindenek' tagjain. Most a' kapitány czélzott — de ismét lebocsátá fegyverét.

„Uram, ön igen hitvány ember. En megtegnap estve több helyen kérdezősködém ön felől, minden ember roszat beszél viseletéről. Két percz mulva ön halott. El van-e készülve, kibékült-e a' világgal és istennel? — En nem hiszem. Azért imádkozzék, kérjen mindenektől bocsánatot, kiket megsértett, 's isten legyen irgalmas kegyelmes az ön lelkének. Uraim, le a' kalapokkal! midőn a' világ' nagy mesterével szólunk, fedetlen fejjel kell lennünk".

Mindnyájan levevék kalapjaikat, a' lovász sapkáját. Rémitő szünet; egyik sem mert motszanni, annyira meghatá őket e' ferfiú' egyszerű szava. Rudolf' szive fenn dobogott; ő az élet halál közti borzasztó hidon álla. Imádkozó tekintete felszárnyalt túl a' felhőkön. „Amen!" suttogák a' körülállók' ajkai. Egy kis szilva mint megindità ezen betyárkodó gyerkőczék' szíveit!

Kalapjaikat most ismét feltevék; Rudolfnak a' halál-ora immár ütött; egy csepp vér nem vala arczában, olly nagyon reszkete, hogy csaknem összeroskadt. Hogy kinját rövidítse, a' kapitány csakhamar czélozott, de azonnal lebocsátván pisztolyát, azt lovászának adá, igy szólván megvetőleg hozzájok: „Mind összesen a' mint vagytok, nem értek egy lövet puskaport!" és ment.

Következő estve megjelent ismét a' kávéházban egészen feketébe öltözve. Nem kötődött vele, a' világ' minden kincseért, többé a' tegnap esti hősöknek egyike sem.

* * *

E' kis kalandot nekem egy ismeretlen úr beszélte el egy társaságban, 's azon kivánatot nyilvánitá, hogy az sajtó által közzé tétetvén, a' pajkos ifjúságot intse, őrizkedjék másokat nyilvános helyeken gúny' tárgyává tenni. Megigérém azt neki, 's ime szavamat tartom. Midőn tőlem távozni akarna nevét kérdezém. „Rudolf nevem" felele ő. Merevedten állék csodálkozásomban. A' betyáros ifjoncz, kiről szó vala, talán csak nem e' szellemileg mivelt, csinosan öltözött, és rendekkel diszesitett ősz férfi? — És mégis igy volt. Csendesen mosolyga csodálkozásomom, 's igy szóla diszjeleire mutatva: „Ezeket a' kis iskola-mester' leczkéjének köszönöm. Ügyekeztem durvaságomból kivetkezni, 's igy lőn belőlem ember".

Sz...czky.

TÁRCZA.

Budapesti élet.

A' jurátus (Folytatás). Egy csinos fiatal lány megy el mellettünk, kezében új szalmakalapot visz, és szemeit bátran jártatja rajtunk.

‚Hová, babám, hová?'

„Haza".

‚Ne siessen olly nagyon, lelkem, fölkelt már kisasszonya?'

„Kérdezősködjék az urfi ott, a' hol a' mult éjszakát tölté".

A' lány, csókra termett ajakival, egyet pittyentvén, minden további szó nélkül elsiet.

„Ki volt ez?"

‚Legszebb szobalyány a' föld' hátán, kisasszonyának udvarlok, hogy őt annál kényelmesebben szerethessem; most azonban úgy látszik, hogy ki akar rajtam adni. Szerencse, hogy pár nap mulva vége a' terminusnak.'

„Hol voltatok az éjjel?"

‚Ott, hová ma éjjel ismét elmenendünk. Erkölcsbiró uram is eljöhet velünk, ha tetszik, ha ha ha!'

„Mindenesetre eljövök".

‚Annál jobb, legalább nem boszanthatsz azután unalmas leczkézéseiddel'.

„Ne gondold azt, barátom, csak ugy papol nekünk, hogy máskép fujja és máskép járja, mert alkalmasint ezen gyönyörü elvet követi: ne nézzétek tetteimet, hanem csak szavaimat kövessétek".

‚Igazad lehet; de, hahaha! nézzétek csak kávézó barátunkat, ez ugyan megjárta. Annyira bámult szép szobalányom után, hogy kávéja' nagyobb része szalmakalapjába ömlött, abból pedig fehér nadrágán egyenesen czipőjébe folydogált. Ez már derék'.

E' tréfát jól megnevettük, ámbár az érdeklett hatalmas esküvel erősité, hogy ő abban ugyan semmi tréfát nem lel. Ezen kis mulatság után, változatosságúl ismét sürű ásitozás következett, mit végre azon igen bölcs határozat koronázott, mikép nem ártana az uszóiskolába menni, mert a' hideg viz rendkivül megfrisit, és egyszersmind az egész idegrendszert megaczélositja. Menjünk tehát.

Egy színésznő halad el mellettünk, és nyájasan tekint reánk, mert ki ne tudná, hogy a' tapsok és kihivások majd kizárólag csak tőlünk függenek.

‚Mindennap megtapsolnám, ha...' a' többit elkapá a' szél; a' színésznő azonban alkalmasint mégis meghallá, mert visszatekinte, 's szemeiből ollyasmi vala olvasható, mit jó szivünk nemes haragnak, pajzán tapasztaltságunk pedig buzditásnak szeretne magyarázni. Mivel azonban önmagunkkal habozásban vagyunk tekintetének valódi értelme iránt, tehát ezuttal a' bővebb magyarázgatást inkább elmellőzzük és tovább haladunk.

Egy ur közelit felénk és igen sajátszerű kifejezéssel méregeti ruháinkat, valóban, olly különös van ezen ur' szemében, hogy szinte roszul kezdjük magunkat érezni. Hozzánk érkezvén, nyájasan emelinti kalapját, 's mi szokatlan tisztelettel viszonozzuk, sőt ugyszólván, megelőzzük üdvözlését, és legilledelmesb mozdulatokkal némán haladank el mellette. Talán principálisunk volt? Oh, nem! Csak — szabónk volt ugyan, de bizonyos okoknál fogva igen meg kell előtte hunyászkodnunk. De szabó előtt! Igen ám, mert principálisunk is adósa, 's ezen okból minket nagy szigorral szoritnak a' fizetésre, hogy ő vagy ők aztán annál nagyobb türelemnek örvendhessenek. Illyen a' világ! a' kis bünösnek körmére ütnek, a' nagynak pedig kezét csókolják. Őrizkedjetek tehát, fiatal ügytársaink, principálisaitok' mesterembereivel dolgoztatni, ha akarjátok, hogy fizetés nélkül more patrio haza osonhassatok a' siralmas hirü censura után.

Egy csinosan öltözött ur sietve jő velünk szemközt, utána néhány városhajdú és sűrü népcsapat.

‚Ah, bizonyosan valamelly tanácsbeli, ki fontos functióból jő'.

„Dehogy, hiszen hátra vannak kezei kötve, nem látod?"

‚Igaz bizony, csak most veszem észre; tehát csalatkoztam'.

A' kötözött bünös, hihetőleg vásári tolvaj, hetvenkedve jurátusnak mondja magát, és szabadon bocsáttatását sürgeti.

‚Hazudik a' gazember, ő nem jurátus, és gyalázatosan bitorolja e' szép czimet. Vágjanak nyaka közé a' szemtelennek'.

A' városhajdúk legnagyobb készséggel felelnek meg e' kivánatnak, 's ezuttal jól is tevék azt, mert vajmi sokszor bitoroltatik e' czim illy és másféle gazok által, miből aztán azon kellemetlenség következik, hogy sok olly garázdaságot is zakkantnak nyakunkba az emberek, mik soha még csak álmunkban sem jutottak eszünkbe.

A' hid előtt haladunk el. Micsoda tolongás? Egy csinos öltözetü fiatal ember nem akar fizetni, 's hangos szóvitában van a' pénzszedőkkel, és többször egymásután jurátusnak mondja magát; pedig gyalázatosan hazudik a' semmirekelló, mert két év előtt még gyufákat árult kévéházunkban, most pedig repczével és olajjal kereskedik a' rágalmazó zsidó.

‚Már nem állhatom ki tovább e' szemtelenséget, nyaka közé verek a' hazug gazembernek'.

„Én is rovok reá vagy kettőt".

„„De ugyan gondoljátok meg, barátim, mikép használhatnók mi a' botot, a' zsarnokság' e' gyalázatos eszközét, most, midőn —"""

‚Ej, hallgass, legjobb embereink is félholtra botoztatják azt, a' ki őket meggyalázni merészli, 's azért mégis tiszteltetés' ünneplett tárgyai maradnak, és hangosan kelnek ki a' durva erőszak' használása ellen'.

„Ugy van, nincs olly szabály melly annak idejében kivételt ne szenvedhetne. Most tehát ütlekezzük meg a' rágalmazó zsidót, 's holnap irjunk a' botoztatás' gyalázatossága ellen, és azzal minden rendén van".

Ne haragitsuk meg barátainkat, mert a' szabadelmüség a' mai világban olly szent valami, hogy teljességgel semmi ellenmondást nem tür el. A' hajdani gyufás zsidó tehát, az összecsődült sokaság' nem csekély mulatságára és szellemi élvezetére, jól kikapá a' magáét, és alkalmasint nem fogja szép nevünket többé bitorlani. Ebből tehát láthatni, hogy az igazságnak illy brevi manu kiszolgáltatása mégis csak hasznos, és azért nem is tanácsos azt csupa emberszereteti és személy- 's jogegyenlőségi lágymeleg tekintetekből egészen kiküszöbölni.

Menjünk tovább. Egy kávéház előtt haladunk el, mellynek tulajdonosa valamennyi emberének megtiltá a' bajuszviselést. Hallatlan vakmerőség!

‚Meg kell ezen embert kissé tréfálnunk, ki illy aljas gúnyt merészel üzni nemzetiségünk' egyik legfőbb kitüntető jeléből'.

„Bizony jó lesz őt emberségre megtanitanunk".

A' kávéház' ajtajához lépünk, 's látjuk, hogy több barátunk hirlapokat olvas. Ez bátorságunkat még magosbra emeli.

‚Kávés! hol a' kávés?'

A' kávés közelit és illedelmesen meghajtja magát.

‚Kávés ur, egy pohár vizet'.

A' kávés kissé ránczba szedi ugyan homlokát, de mégis személyesen hozza el a' vizet.

‚Meleg és büzhödt ezen viz'.

A' pohárból egyenesen a' kávés' arczára röpül a' viz.

‚Bocsánat, kávés ur, meztelen arczáról itélvén, azt hivém, hogy valamelly bámész utczagyermek áll előttem, 's azért meg akarám egy kissé ijeszteni'.

„Ha ha ha!"

Mig a' kávés szemét, száját törli, addig mi legjobb kedvvel tovább ballagunk, és néhány pillanat mulva már uszó nadrágban vagyunk, és a' szőke Duna' hüvös hullámai közé vetjük magunkat.

‚Usszuk át a' Dunát'.

„Nem bánom".

„„Én is társ leszek; mi, kik annyi iskolát olly könnyen usztunk keresztül, ezen kis folyamon is könnyen átrugtathatunk"".

A' csolnak utánunk evez, 's mi gondolatkönnyűséggel osztjuk ketté a' hullámokat.

‚Ez ám a' derék haladás! kezünk 's lábunk' minden mozdulatának ellenszegülés nélkül enged a' nagy folyam'.

„Mindig mondám én, barátom, csak akarni kell, 's jobbra balra csapkodni, és szükség' esetén hátra rugdosni, 's úgy halad az ember előre, mintha egész életében sem lett volna hátul".

Illy épületes okoskodások közt végre a' budai partra lépünk.

‚Ugyancsak megéheztem a' hideg vizben, menjünk kávézni'.

„Dicső gondolat!"

„„Mit gondoltok, hiszen ruháinkat az uszóiskolában hagytuk"".

‚Hát aztán? Rajtunk van az uszó nadrág, Budán pedig ugy sem jár annyi ember, hogy valami különös nagy botrányt okozhatnánk.'

„Botrány, ugyan micsoda botrány? Ha a' hölgyek meztelen karokkal 's majd övig kivágott ruhákban járhatnak az utczákon, annak daczára, hogy legfőbb erényök a' szemérmesség, 's ha a' szinházban, úgyszólván, egészen meztelen ugrándoznak annyi száz ember és gyermek előtt a' tánczosnők, tehát épen nem birom átlátni, hogy mi, uszónadrággal ellátva, ugyan mikép okozhatnánk valami különös botrányt".

Illy nyomos okoskodás ellen nincs mit szólani, mi a' kávéházba megyünk, melly csak mintegy száz lépésnyire van a' Duna' partjától; szerencsétlenségünk-

re sok emberrel találkozunk, az öreg asszonyok köpködnek, a' fiatalok pirulva fordulnak el, a' férfiak pedig boszankodva csóválják fejöket. Csak rajta, mi gondunk nekünk másra, midőn kedvünk szerint mulathatunk. A' kávéházba lépünk, két öreg ur hirlapokat olvas, és csodálkozva méreget bennünket fegyveres szemeivel; a' kávés' hitvese elpirul, de nem nagyon haragszik, a' mi egyébiránt igen természetes, mert a' vendégekkel illedelmesen kell bánnia, akármilly öltözetben jelennének is meg nála. Az öreg urak' egyike illetlenségről, 's utoljára rendőrségről mormog valamit.

‚Mit nekünk rendőrség, mi szabad nemes emberek vagyunk, 's nem született még azon ember, ki által magunkat az isteni szabadság' gyakorlatában háborgattatni hagynók!'

Az öreg ur elnémult, 's mi a' reggelizés után a' Duna' partjára sietünk, csolnakunkba ülünk, 's szabadságunk' büszke érzetében vigan eveztetjük magunkat Pestre. És ki gondolná, pedig becsületünkre mondjuk, hogy igaz, néhány nap mulva a' magyar lapok' egyike feddőleg merészlé ezen ártatlan mulatságunkat megemlíteni! Csak rajta, magyar időszaki sajtó, csak rajta, kelj ki folyvást szabadságunk' korlátlan gyakorlata ellen, 's nem sokára tömegestől sirba temetended szép jogainkat!

‚Barátim, kilenczet üt az óra, siessünk gyülésbe, nem szabad ma kimaradnunk, mert igen fontos ügyek jönek vitatás alá'.

„Ugy van, le kell mennydörgenünk a' gonosz szándékuakat. A' haza' reményei egyedül bennünk összpontosulnak, csak mi vihetjük azt ki erőteljesen, a' mit mások elég gyöngén kezdettek meg''.

Kettöztetett lépésekkel sietünk szállásunk felé, mert kardot kell előbb kötnünk, hogy a' békés tanácskozásban részesülhessünk. Vannak botor emberek, vagyis tulajdonkép németek, kik helytelennek hiszik, hogy békés tanácskozásainkon fegyveresen szoktunk megjelenni. Szegény emberek! nem tudjátok, hogy most az egész világban fegyveres béke van divatban, 's hogy fegyver nélkül nyomos és fontos okokat nem mindenkor találhat az ember.

Ej, mi ez, szolgánk még sem kefélte ki kócsagos fővegünket; néhány ütlekkel szükség őt kötelességére emlékeztetni.

„Ugyan, barátim, minek bántottátok szegényt, hiszen ő is olly ember mint mi''.

‚De szolga'.

„Igen, de az emberek' jogegyenlősége, és —''

‚Hallgass, ez egészen más'.

„Értem''.

Csörögve megyünk a' gyülésbe, szerencsére van még hely az asztaloknál, 's mintegy nyolczan egész kényelemmel leülünk. Kevés pillanat mulva a' terem megtelik. Három köztiszteletü szónok érkezik, bizonyosan az előleges tanácskozás miatt késtek el. Öreg már mind a' három, 's az állás nehezökre fog esni.

„Barátim, keljünk föl hárman, és adjunk helyet ezen tisztelt férfiaknak''.

‚Ugyan miért? Mért nem jöttek hamarább, mi is csak olly nemes emberek vagyunk mint ők'.

„Igen, de ők már öregek, és —''

‚Eh, mit, kitelt már idejök az ősz szakállosoknak, miénk a' világ, 's a' hazának reménytől csillogó szemei rajtunk függenek. Egyébiránt pedig minden ember egyenlő; máskor ne késsenek el'.

„Ha minden ember egyenlő, úgy tehát a' hajduk is leülhetnek, ha az állást megunják''.

‚Az egészen más'.

Ezen nyomos ok ellen nincs mit szólani, mert a' hatalmas korszellem mellette látszik harczolni, ennek pedig térdet fejet kell hajtani. A' tanácskozások' folyama megered, 's mély csönd uralkodik a' teremben, mert olly ünneplett szónok beszél, kit magához karolt a' közvélemény. A' szónok magasztas kifejezésekkel mennydörög a' lábra kapott gyanusitások, pártviszályok 's különféle részrehajlások ellen, és megható hangon ajánlja az egyetértést, 's különösen a' szólásszabadságot és véleményi türelmet, mellyek nélkül csirájában hervad el a' haza' boldogitásának édes gyümölcse. Legzajosb éljen és kardcsörtetés jutalmazza a' derék szónokot; hogy e' tetszésviharból nagy részt nekünk köszönhete a' szónok, azt talán emlitenünk sem szükséges.

Erre más szónok emelkedék, ki némileg ellenkező nézeteket akart kifejezni, igen, de mi nem akartuk ám őt kihallgatni, a' mit pedig mi nem akarunk, azt ugyan senki nem fogja teljesiteni, meddig csak épségben tartja meg torkunkat az ur isten! Voltak ugyan némelly urak, kiknek lelkeit a' korszellem' szövétneke nem világositá meg, 's kik annál fogva az előbbi szónok által emlitett szólásszabadságra és véleményi türelemre hivatkozván, kihallgattatni kivánták a' második szónokot, de mi ugyan nem hallgattunk rájok, mert ez egészen más. A' kit a' közvélemény magához karolt, a' kit a' népszerüség' dicsfénye sugároz körül, az bátran beszélhet mindent; de annak csakugyan hallgatnia kell, a' ki ollyasmit beszél, a' mi a' közvéleménynyel, vagyis nézetinkkel ellenkezik; ugy van, uraim, mert ez azután ismét egészen más.

Zajtay.

(Folytattatik.)

Magyar játékszini krónika.

Jul. 8. Hagyjatok olvasni! Vigj. 1 felv. Töpfer után Nagy Ign., a' m. acad. költs. Ezt követte először: Az özvegy' férje. Vigj. 1 felv. Dumastól, ford. Keresztúry. — Az első vigjáték' előadásában nem sok örömünk volt. Hanyag és pontatlan játék elkeseritének minden élvezetet. Megyeri egészen a' súgóra bizta magát, 's a' legnagyobb zavarban látszott lenni. Nem tudjuk, mi lelte egy idő óta ezen jeles szinészünket? Játéka feltünő nemgondolást és szórakozottságot tanusit. Végkép el kell keseredni a' szinház-barátnak, midőn első rendü szinészekben, mint Megyeri, buzgótlanságot és szorgalomhiányt tapasztal. — Dumas' vigjátéka felől ellenben csak örömmel lehet emlékeznünk. Mind a' mü, mind az előadás egyike a' legjobbaknak. E' kis vigjáték jellemekből fejlő comicai helyzetei és pezsgő élénkségü dialogja által igen érdekes. Lendvay (Leo) és Fáncsy (Vertpré) kitünőleg jól adák szerepeiket, 's bennök ma nagy bizonyságát látók annak, mi élvezet az olly előadás, midőn a' szinészek szerepeiket tudván, villám-gyorsasággal vág egyiknek beszéde a' másikéba; ez által az illusio a' legfőbb fokát éri el; gondolná az ember, hogy a' mit hall nem megtanult beszéd, hanem egyenesen a' beszélő' lelkéből keletkezett. Fáncsy és Lendvay e' tekintetben ma maximumát bizonyiták annak, mit valaha magyar szinpadról hallottam, mert a' vigjátékok' magyar előadásában épen a' gyorsaság nelküli beszéd egyik nagy fogyatkozás. Azon jelenések nevezetesen, hol Vertpré Leót, ez viszont amazt hiszi csalatott szerelmesnek, a' legkisebb árnyéklatok is a' költő' gondolatához hiven valának visszatükrözve, a' minthogy e' játék többszöri zajos tapsokra is ragadá a' közönséget. Vajha sokat láthatnánk szinpadunkon illy előadást, akkor bizonyosan más részvét ébredne a' közönségben a' nemzeti szinház iránt. Vétek volna elhallgatnunk L. Róza (Adél) és Hubenayné' (Paulina) helyes játékaikat, sőt még Erkelné is (szobaleány) igen jól tölté be helyét. Látszik, hogy szereucsés szereposztás és ügyekezet mindjárt valami feltünőbbet tud előidézni. Illy kerekded, egymásba vágó előadást igen régen nem láttunk szinpadunkon.

* * *

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, csütörtök, julius' 21. 1842.** **9. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csütörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-uteczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' vegytan mint vezércsillag a' történettudományban.

—

Ez valoban igen különös czim, mellyen sok tudós fogja megcsóválni fejét. A' vegytan, ezen most született lény a' tudományok között, ezen parányokból álló vegytan akar az ősidők' sötétségére világot vetni? Ő merészel ott határozottan haladni akarni, hol a' legalaposb philolog-antiquari vizsgálatok fölakadtak? — Pedig ez mégis igy vagyon. Dorpati vegykém Göbel tanár néhány ivnyi, de felette fontos munkácskájával ez új térben rést tör. Figyeljetek. Az orosz kelettengeri tartományokban talált régiségekről van szo, tehát olly tartományokéről, mellyek későn léptek át a' historia' küszöbén, és csak a' Hohenstaufenek alatt kezdnek jelentkezni. A' német hoditók itt lelt népei' állapotjukhoz képest alig lehettek teremtői azon ott talált számos 's részint igen igen müvészi fémkészitményeknek (Metall-Arbeiten); eddig pedig nem volt biztosan meghatározható, melly mivelt néppel voltak ők egyenes vagy közvetlen viszonyban. Szerző számos illy óságot vegykémlet alá vőn, 's ezen kémletei' eredményét más, részint általa, részint más vegykémek által tett olly vizsgálatok mellé tevé, mellyeknek historiai eredete megállapittatott. Római 's görög ötvények (Legierung) határzottan különböznek egymástól, mert ámbár különfele időkben, de ugyanazon időbeni különféle ötvényeknél is a' rész-arányok különbözők valának, mindazonáltal *egy* elválasztó fal minden időkön átvonúl közöttük, és ez: hogy a' görög rézötvényekben soha sincsen horgany (Zink), csak ón (Zinn) 's ólom (Blei). A' rómaiakban pedig a' horgany mindig igen igen nevezetes menynyiségben van, néhány pénzt a' császári időkből kivéve; ón pedig és ólom igen kevés vagy épen semmi. Az eddigi ószerek' kémletei (szerző Berzeliusnak svéd, Hünefeld Pichtnek rügeni, 's az Abbeville melletti tofabani franczia vizsgálatokat számlalja itt elé) horganyt nem mutatnak, csak néhány éjszaki németországi vidékekben (Goslar, Naumburg, Altenburg, Königsberg,) találtakban van horgany. Göbel kelettengeri 25 tartományiban (csak egy árokban talált melltű tartozik a' pleskowi kormányhoz) kivétel nélkül nevezetes menynyiségü horganyt talált, ezek tehát a' római rovazatba tartoznak, mert a' kelet-ázsiaiak, és névszerint a' chinaiak sem használják a' horganyt.

A' horgany ugyan ismeretlen volt a' római időkben, és egészen a' 17. századig. De az általuk *cadmiának* nevezett ércz, mit ők rézércznek tartának, valóságos horganyércz, 's ezt használták minden ötvényeikben. A' szerző vizsgálatibol ezt következteti, hogy 1) e' fémszerek rómaiak által készitvék, 's e' tartományoknak akkori lakóihoz kereskedés által jöttek; vagy 2) helyben készültek római müvészek vagy benlakók által amazok' felügyelete alatt; ha pedig 3) Kruse szerint (Anastasis der Warager — Dorpat 1841.) a' varagi oroszoktol maradtak, ugy ezek talán még odajöttük előtt római müvészektől kapott utasitások szerint készíték azt. Mindezek tehát szoros viszonyra mutatnak a' rómaikkal, melly alkalmasint egykoru a' historiában ismeretes porosz kelet' tengerpartival. Göbel kémleteit Kruse dorpati tanár' felszólitására tevé; ki ezek' gyüjtője, rendezője 's leirója, és nem soká megjelenendő munkájában e' czim alatt: *Necrolivonica, a' kelettengeri tartomány' története a' kereszténység' behozata óta*, az itt előadottakból 's más vizsgálatokból következőket bővebben kifejtendi. Csak annyit említünk még itt, hogy a' talált *súlyok*' kémlete, névszerint azoké, mellyek a' palferi egyházkerületben kiásott mérleghez tartoznak Parrot' mérése 's Mädler' kiszámitásai szerint a' római *as*- és részeihez tartoznak. Byzantiak és arabok későbbi és aligha egyenes összeköttetésben voltak e' részekkel, mert azok, mellyek erre vonatkoznak, sem hosszu, sem élénk viszonyt nem mutatnak. Krusenak közelebb megjelenendő munkája elé azonban nem lépünk; nem is akartunk egyebet ez ismertetéssel, mint azt megmutatni, hogy a' vegytan még itt is szükséges, ezen két tudomány' egymáshozi viszonyát érinteni, mellyek habár módra 's czélra nézve egyelőre semmi rokonságot nem árulnak is el, azt mutatják, hogy a' tudomány csak egy, és ha mi elválasztjuk egymástól részeit, ezen határt nem a' tudomány, hanem a' mi korlátolt fogalmunk jeleli ki. (Allg. Zeit.)

Irinyi János.

Juniusban 1842.

—

Csak egybeforrva állhatunk,
Hol élni 's halni kell!
E' gondolat mint égi kéz
Lenyúl felénk 's emel.

Oh tarka nép az ős hazán!
Ez ige nagy 's komoly:
Mikor, mikor leszen, hogy az
Velőddel összefoly?

Az ige járt, az ige kelt
'S talált szivekbe rést;

Lelket nekem, hogy zengeném
A' szent szövetkezést! —

De van, kiért az égi kéz
Hiába nyúlt alá:
A' hangot, melly megilleté,
Viszon nem hangozá.

Számára még alkotni kell
A' honban új hazát —
Nem tépetett elég vadúl
Egy ezredéven át.

Felöltené a' multakat
És Róma' hangjait;

Nem tudva, hogy köntös helyett —
Halottlepelt ohajt!

Nem tudva, hogy temetkezik
'S lemond jövőiről;
Ha ó idők' elfonnyadott
Ölére visszadől — —

Mi néki, mit a' nemzetek'
Nagy életkönyve szól? —
Villámot, isten! verje fel
A' villám' álmiból!

Vidor Emil.

TÁRCZA.

Budapesti élet.

—

A' juratus (vége). Egy másik nagyra becsült szónok szivrázó hangon irja le azon iszonyu kicsapongásokat, miket a' köznemesség bizonyos helyen elkövetett, 's beszédének minden részét dörgő tetszéssel jutalmaztuk mi, vagyis, akarók mondani: a' közvélemény. És pedig méltán, mert ugyan ki ne borzadna, midőn hallja vagy olvassa azon durva kicsapongásokat, mellyek fontolva haladás' ürügye alatt követtettek el. Ezen pártnak egyik szónoka, védelmezni akarván az érintett botrányos eseményt, harsány hangon erősíté, hogy illyesmiket az ellenkező pártnak emberei is gyakran követnek el. Ohó, édes uraim, ez már ismét egészen más! Quod licet Jovi, non licet —. Azoknak tetteit a' közvélemény szentesíti, önökéit pedig kárhoztatja, és ez aztán ismét egészen más. Ezen szónok' botrányos szavait tehát lelkesen és derekasan lepisszegjük; mert nekünk jutott azon fényes dicsőség, hogy a' közvéleményt tiszteletben tartsuk fön, 's ne engedjük ellenkező véleményüek által megfertőztetni. E' szerint tehát az egész gyülés alatt mi maradtunk fölül, mert torkaink Jeriko' falait is megdöntenék, 's igy igen természetes, hogy a' közvélemény, vagyis mi, az ellenünk szóló urakat féken birjuk tartani; a' mi egyébiránt legszentebb kötelességünk, mert az édes hazának egyetlen reményei mi vagyunk. Találkoznak ugyan konok emberek, kik ebbeli fényes érdemünket csonkitani akarván, az időszaki sajtó' útján mindenféle badar beszédeket mondogatnak el ellenünk; de ám károgjanak csak, mi ugyan nem is hederitünk irigy szavaikra, hanem nemzeti elszántsággal haladunk szép pályánkon, és büszke öntudattal nevetjük a' világot, tudván, hogy csak az lehet jó, mit mi jónak tartunk.

Valamint mindennek széles e' világon, ugy a' gyülésnek is vége szokott lenni annak idejében, és ebédnél azután lelkesülve folytatjuk a' dicső vitatásokat, mert az illyesek nagy mértékben pallérozzák a' joggyakorló ifjuság' elméjét. Vannak ugyan olly szegényeszü emberkék is, kik azt hiszik, hogy inkább a' hármas könyvet kellene forgatnunk, és hazánk' történeteit tanulnunk. Szegény emberek! Mit keressünk mi azon poros könyvekben, miknek betüit a' felvilágosult korszellem' hatalmas kezei eltörlék? Mi az életbe markolunk, és annak kincseivel gazdagitjuk elméink' tárházát. Mi a' hirlapokat olvassuk, és Amerika' történeteit tanuljuk, azon dicső ország' történeteit, hol a' képviselőházban hajba kaphatnak egymással, sőt lődözhetnek is egymásra a' haza' atyjai, 's hol a' nép maga boszulhatja meg magát azon bűnösöken, kiket nem kedvök szerint büntetnek az illető törvényszékek. Ugy van, mi tanulunk, és midőn olvassuk, hogy a' déli tartományok' valamellyikében egyesület létesült a' kártékony csörgőkigyók' kiirtására, mi azonnal hasonlót tervezünk hazánk' számára. Vannak ugyan, kik mondják, hogy erre nálunk nincs szükség. Se baj, édes uraim, mi egyesületeket tervezünk, ha már egyesülni nem tudunk, 's ennek is megvan a' maga érdeme. Ugy van bizony, mi nem akarunk semmiben a' külföld mögött elmaradni, hanem minden külföldi intézetet utánozunk, alakultaknak nyilatkoztatjuk magunkat, egymást tisztviselőkké választjuk, és az egyesületek aztán többnyire megbuknak ugyan; de az sem baj, mert ugy sincs semmi e' világon, a' mi örökké tarthatna.

De nagyszerű és világdöntő fontosságu okoskodásink alatt imé az est közelit, 's nekünk még fontos ügyről kell tanácskoznunk. Érdemes hazánkfiainak egyik legérdemesbikét kell ma este megtisztelnünk, ki olly igazságtalanúl támadtatott meg, hogy az ellene kimondott szavak' mindegyike egyenesen égbe sőt magasbra kiált, ha tudniillik még magasbra lehetne kiáltani. Néhány százan gyültünk össze ezen nagyszerű ünnepélyes czélra.

„„Barátim, tudjátok vagy ismeritek a' megtámadás' részleteit?““

„Én nem.“

„„Én sem.“

„Minek is azt ismernünk, elég, hogy a' közvélemény ellene van.“

„„Ki mondta azt?““

„Én.“

„„Én is.“

„„„Mi mindnyájan.““““

„„„Hogyan, ti, kik még nem is ismeritek az ügy' tulajdonképi helyzetét?“““

„Mindegy, hagyj föl okoskodásaiddal, ha barátunk akarsz maradni.“

„„„Ah, már ez más, illy fontos okoknak örömest hódolok, és — mélyen hallgatok.“““

A' megtisztelés' terve tisztába hozatik, erszényeink megnyilnak, 's száz forint, vagy valamicskével több csakhamar összegyűl. Lehetnek ugyan olly rövidlátásuak, kik azt hiszik, hogy e' pénzzel egy két szerencsétlen, szenvedő, szegény embertársunkat segithettük volna, kiket olly borzasztó kőszivüséggel sároznak össze hatalmasaink' robogó hintói Budapest' utczáin; oh, de uraim, már ez egészen más, azoknak szabhatunk törvényt, hogy hová tegyék jogszerű tulajdonuk' jövedelmét, de saját pénzünkkel azt tehetjük, a' mit akarunk, a' fölött senki' fia ne merészeljen rendelkezni, mert mi szabadok vagyunk, és jogainkat bitoroltatni senki által nem engedjük.

Ugy van, mi azt tehetjük a' mit akarunk, 's azért most egyenesen a' magyar szinházba megyünk. Állapodjunk meg egy kissé az előcsarnokban, 's tartsunk szemlét a' szépek fölött.

„Ah, milly szép hölgy, szeretném megcsókolni.“

„„Hát még ez, nézzétek csak, barátim, egész kül-

seje, minden mozdulata mutatja, hogy csupán szerelemre van alkotva.“

‚Nézd csak ennek szemét, nyakát és —‘

„„Ugyan hallgassatok, barátim, nem látjátok, mikép pirulnak; bizony végre minden jobb érzésü hölgyet el fogtok szinházunkból idegeníteni.“‘

‚Eh mit, szerelemre vannak alkotva a' szépek, 's egy sem haragszik meg azért, ha e' rendeltetésöket előttük említjük.‘

„És ha neheztelnének is, mi tovább azután? mi ugyan valamennyi hölgy' kedvéért sem hagyjuk magunkat szabadságunk' gyakorlatában korlátoztatni.“

„„Oh már ez egészen más, ezt még nem tudtam.“‘

Már most velünk együtt mások is tudhatják ezen alapigazságot, és szükség' esetén, ha ugy tetszik, hasznukra is fordíthatják. Az előzenének vége, 's a' közönség nagy figyelemmel hallgat a' színészekre, sétáljunk tehát nagy robajjal föl 's alá a' szinteremben, nekünk jogunk van erre, mert hiszen olly üres a' ház, hogy nyulászni is lehetne benne, mi pedig tagjai vagyunk az erkölcsnemesitő, szivképző, népnevelést előmozdító és a' haza' boldogságát felhökig emelő — agarásztársaságnak. Nem tetszik talán valakinek e' tettünk, és rendre bátorkodik bennünket utasitani? Ám tegye, de fogadjuk, hogy meg is ismertetjük vele a' magyarok' istenét! mert a' szinház nemzeti intézet, mi pedig azon tagjai vagyunk a' nemzetnek, kikre legvérmesb reménynyel tekint a' magyar haza, a' mi tetteink fölött tehát csak a' közvélemény biráskodhatik, ezt pedig mi alkotjuk, és azok, kiket annak sólyomszárnyain föllegekbe emelünk. Mi tapsolunk, 's mások piszegni merészelnek. Ki velök, kik nyilvános botránynyal szentségtelenitik meg nemzeti intézetünket.

„„Igen, de hát mikor mások tapsolnak, mi pedig pisszegünk?“‘

‚Az egészen más, ha nekünk jogunk van valamire, abból még nem következik az, hogy e' sajátunkat mások garázdán bitorolhassák.‘

„„Mégis ugy hiszem, hogy a' jogegyenlőség' magasztos elve —“‘

‚Az ismét egészen más; mi határozzuk meg, hogy hol kell és lehet azt alkalmazni.‘

„„Vagy ugy! Na már ez csakugyan egészen más.“‘

A' függöny utólszor gördül le, 's a' közönség tolongva tódul ki a' szinházból; nekünk, kik a' gyors haladás' emberei, akarók mondani, bajnokai vagyunk, előre kell kinyomulnunk; ha e' közben néhány hölgy' öltözetét kissé megrongáljuk, 's lábaikat mellesleg laposssá tapossuk, az még nem baj, mert a' szabók is élni akarnak, és a' lábtaposás sem árt, mert elpuhult hölgyeinket hasznos egy kissé megedzenünk, hogy épebb 's erősebb polgárokkal ajándékozhassák meg a' magyar hazát.

Szinházból egyenesen tanyánkra vonulunk, onnan pedig a' tervezett megtisztelés' végrehajtására sietünk. Van kiáltozás, van éljenzés, van egyéb minden tündöklő kifejezése a' közvéleménynek, mikkel a' választottakat megtisztelni szoktuk, 's végezvén a' végzendőket, és elhangoztatván a' sokat mondani akaró szavakat, lelkesülve távozunk az előre tervezett esti mulatság' élvezésére. Mivel pedig köztudomásu, hogy a' budai várban lakó katona legalább is a' pesti városliget' közelébe szokott mulatni járni, mivel mindig jobbnak hiszi az ember azt, a' mi távolabbra esik tőle, tehát mi sem akarunk Pestnek számos mulatóhelye közöl választani. Vannak Budán, valamint Pesten is, házak, mellyek tulajdonkép nem kocsmák ugyan; hol azonban mégis étel, ital 's egyéb korszerü mulatságok mellett igen jól szokta magát érezni a' magunkféle fiatal ember; különben pedig mindig illendőbb is, ha illy félig meddig magányházakban ünnepeljük estélyinket, mintha nyilvános kocsmákba mennénk, hol gyakran legártatlanabbúl is helytelen összeütközésekbe keveredhetik az ember.

A' finom miveltségü háziasszony kitünő megelőzéssel fogad bennünket, 's lánya és néhány fiatal nővére, kik finomabb kiképeztetés végett jöttek hozzá falusi rokonaitól, nyájas udvariassággal mosolygnak elénkbe. Igen örvendék, hogy illy társaságba jutottam barátim által, mert rég ismert igazság az, hogy a' fiatal férfiak' neveltetése mivelt hölgyek' társaságában fejeztetik be. Mulatságunk' részleteit nem szükség leirnom, elég legyen mondanom, hogy jól ettünk, igen jól ittunk 's még jobban mulattunk. Azonban, az ember igen törékeny edény, mert igen silány agyagból van gyúratva, és ennél fogva bizonyosan senki nem fogja nekünk bünül tulajdonitani, ha öszintén kivalljuk, hogy a' nélkül is magosra emelkedett lelkesülésünk mellett a' szeszes italok csakhamar ártalmunkra váltak. Fejünk csodálatosan keringe, 's e' bajunk' következtében ugy tetszett, mintha a' szobában minden mozgana és helyéről le akarna esni, mi tehát támogatni akartuk a' mozgó tárgyakat, és csodálatos dolog! kezeink alatt minden összetört. És igy akaratunk ellen 's legjobb szándékunk' daczára igen sok kárt okoztunk. A' háziasszony példás szelidséggel türte el ezen szerencsétlenséget, 's nyájasan mondá, hogy ő az efféléket már megszokta, melly nyilatkozása szomoruságunkban nem csekély vigasztalásunkra szolgált. Már távozni akaránk, midőn egész illő szerénységgel jegyzé meg a' jó háziasszony, hogy mulatságunk és az okozott kár mintegy száz jó forintba kerül. Ez ellen természetesen legkisebb kifogásunk sem lehete, 's mi legnagyobb készséggel nyúltunk zsebeinkbe. De ur isten, milly zavarteljes nap volt ez reánk nézve! Történetesen mindnyájan honn feledtük erszényinket. Átkozott feledékenység, mennyi bajt okoztál már nekünk magyaroknak! Pöreink' nagyobb része is jobbadán azon szerencsétlenségből származik, mellynek következtében olly igen gyakran szoktunk határnapokat 's egyéb efféléket elfeledni. Ezen kimondhatlan zavarban tehát kötelezvényt irtunk az emlitett tartozásról, mellyben legfölebb öt nap alatt leróni fogadtuk és igértük azon kis mennyiséget. A' kötelezvényt mindnyájan aláirtuk és szállásainkra távoztunk; mikép? azt csak a' jó isten tudja, mert a' rosz gyártásu pezsgő annyira elhomályositá agyunkat, hogy a' mulatságot netalán követett eseményekre többé teljességgel nem emlékezünk.

De mi történt utóbb! Mi szerencsésen letettük a' censurát 's haza utaztunk, az öt napról pedig tökéletesen megfeledkeztünk. Hitelezőnénk panaszra ment ellenünk, de ugyan megjárta szegény! Nála mulatásunk' alkalmával annyira meg volt zavarodva agyunk, hogy saját neveink helyett egészen más neveket irtunk a' kötelezvény alá. E' nevek' tulajdonosai előhivattak, 's a' hitelezöné borzadott, mert meg kelle vallania, hogy azon urak közöl akkor este egy sem mulatott nála! Pénzéről tehát csak mondjon le önkényt a' jámbor, mert mire mi ismét Pestre jövünk, akkorra bizonyosan végkép elfeledjük öt és tartozásunkat. Ám vigasztalja magát szegény azzal, hogy több is elveszett már Buda alatt, 's boszulja meg feledékenységünket azzal, hogy soha, de soha többé ránk se gondoljon!

Imé, azon időben, midőn mi, kik e' sorokat irjuk, jurátusok valánk, igen számos barátunk és társunk' napjai igy folytak; azóta azonban sok viz folyt már le a' Dunán, 's annál fogva igen természetes, hogy most már egészen más a' pesti jurátus. Szeplős képünket pedig csak azért mutatjuk be itt, hogy attól mostani utódaink visszaborzadván, jelenleg követett müvelt és tiszta életmódjokhoz ezentúl is szilárdul ragaszkodjanak, 's mindig olly tiszteletre méltó és reménydús polgárai legyenek a' szép magyar hazának, mint most.

Zajtay.

Mulattató.

Egy gyászoló özvegy illy jelentést bocsátott ki: Tegnap, a' ma előtti éjszakán meghalt jó férjem, kivel én csak kis ideig voltam boldog. Irigyeim'

daczára is folytatni fogom mesterségemet dolgoztatóim' megelégedésökre. W. Lóra, könyvkötőné.

Négy gazember. Egy bérkocsis észrevevén, hogy egy varga-inas felkapaszkodott kocsia' hátuljára, hátravágott ostorával igy kiáltván rá: Le takarodjál gazember, hiszen a' kocsiban már ugy is négyen ülnek. —*a*—

Egyveleg.

A' házasságok Gretna-Greenben. Nem e' helyen, mint közönségesen hiszik, köttetnek azon szerelmi házasságok, miknél, skót törvények szerint, az érvényességre csak három tanu' jelenléte 's egy világi személy' áldása kivántatik meg, hanem inkább Springfield helységben. E' falu nem messze fekszik Gretna-Greentől, közel a' london-edimburgi országuthoz, 's mintegy negyven csinos és tiszta épitvényü házból áll. Sürü lombozatu facsoportok egészen elvonják e' házakat az utazók' figyelme elől, mintha másfelé akarnák az üldöző rokonok' szemeit vezérleni, kik jelenlétökkel a' boldog szerelmesek' egyesülését gátolhatnák. Igen rosz úton jut az ember Springfieldbe, 's az országut' elején egy rosz kocsma áll, 's ebben diszlik Hymen' boldogitó oltára. Szobába lépünk, 's ugy szólván semmi butort nem lelünk benne. E' templom' papja nem kovács, hanem egy szegény ördög, ki papnak nevezgeti magát, és azon díjakból tengeti életét, miket a' titkos esketések számára gyümölcsöznek. Szegényes és koránsem papi külseje egészen megfelel lakhelye' nyomoruságának. Midőn szolgálatát igénylik a' szerelmesek, ünnepélyesen kérdi őket, hogy házasságra akarnak-e kelni; ha ezt igenlik, ugy azonnal összeesketi őket, mi három tanu előtt szokott megtörténni. Ezzel azonban még nincs egészen befejezve a' dolog; hogy a' házasság tökéletesen feloldhatlanná legyen, 's szükség' esetén annak teljes végrehajtását esküvel is bizonyithassa az esketö, a' nászpárt a' szoba' fenékszinére vezeti, hol egy eddig nem látott ajtón mellékszobába lépteti őket, 's az ajtót rájok zárja. Mintegy fél óra mulva kijönek a' szobából, és a' szó' teljes értelmében férj és feleségnek tekintetnek. E' házasság-kötéseknél rendesen az esketö, a' háziasszony és a' postakocsis, ki a' szerelmeseket hozta, szolgálnak mint tanuk. Ezen utóbbi legalkalmasb erre, mivel az egész uton meggyözödhetett arról, hogy a' hölgy nem szenvedett erőszakot, hanem önként követte kedvesét. Angliába visszatértök után a' springfieldi esketést többnyire ünnepélyesebbel szokták megújitani a' szerelmesek. Franciaországban e' formaságra sincs szükség, mert a' polgári törvény érvényesnek ismer minden hazasságot, melly külföldön az ottani törvények' értelmében köttetett. Évenként többnyire 60—70 házasság szokott köttetni Springfieldben, hol többi közt Erskine és Eldon lordelnökei a' peerkamránák, Westmooreland gr., Ellenborough lord, és a' szicziliai király' fia, a' capuai herczeg is megesküdtek.

Becsületesség keleten. Conelly angol kapitány, ki ázsiai utazását leirá, egykor a' fürdőből történetesen egy törölköző kendőt vitt magával, melly nem volt tulajdona. Midőn tévedését észrevevé, perzsa szolgájának parancsolá, hogy a' kendőt vigye vissza tulajdonosának; de a' szolga nem akará parancsát teljesiteni, mondván, hogy vagy tolvajnak, vagy örültnek fogják őt tartani, ha illy rendkivüli tettet követne el. Kéré tehát urát, hogy tartsa meg a' kendőt, lelkiösmeretét pedig imádsággal könnyitse meg a' jogszerü tulajdonos' boldogságaért.

Vakhit' példája. Milly iszonyu vakhit uralkodik még Anglia' nagy részében, legközelebb ismét bebizonyult. Egy asszony, hosszasb ideig beteg levén, megbüvöltnek hivé magát, melly hiedelmében szomszédai is osztoztak. Egy barátnéja tanácslá neki, fogjon néhány galambot, 's égesse meg szó nélkül, és föl leend szabaditva a' büvészet' erejétől. A' beteg asszony több galambot gyüjte tehát össze, szárnyaiknál összefüzé és zárt szobában megégeté. Több galambnak felmetszé testét, hogy szivök még életökben éghessen el. Tizenhat galambot áldozott fel a' vakhitü asszony, 's betegsége természetesen mégsem könnyült. —*yz*—

Böngészet.

— Az ember szereti a' függetlenséget, és mégis korlátlan kivánságai által maga rohan az ellenkezőbe. Mig balkezével a' lánczokat széttöri, az alatt a' jobbra másokat, és pedig nehezebbeket rakat fel.

— Adni nehezebb mint venni. Azért sért meg gyakrabban az, a' ki ad, mint ki vesz.

— Megbocsátani, mint adni hamar kell. Ha sokáig bocsánatért kéreted magadat, 's igy bünhödteted a' sértést, végre semmi megbocsátani valód nem marad, sőt magadnak van bocsánatra szükséged.

— A' példa elcsábit, ha önkivánságunk elrontott — és óv, ha öntapasztalásunk már okosakká tett.

— Meztelen igazság zavarodottságot szül, valamint a' meztelen szépség tévutakra vezet. Csak a' tiszta szivü türheti el mindkettőnek tekintetét veszedelem és megütközés nélkül.

— Szerelmet olly kevéssé lehet becsepegetni, megvenni, vagy kicsikarni, mint geniet; mint ez szabad ajándéka a' természetnek, ugy amaz szabad ajándéka a' szivnek.

— Szerelem és genie az emberre a' bohóság' bizonyos nemét kenik, mellyből végre örültség származhatik. Mindkettőnek fenyitékre van szüksége, ámbár nehezen vetik alája magokat.

— A' változás kellemetes, és az emberi természetnek szükséges, ha mindjárt roszabbra is.

— A' legnagyobb férfiak is kénytelenek megvettetést és csúfot türni, leginkább azoktól, kik érdemeiket átlátni nem képesek. —*eri—L.*

Figyelmeztetés a' Kölcsey-sorsok iránt.

A' Kölcsey-emlék-társaság' részéről ezennel köz hirré tétetik, hogy a Kölcsey-sorsok' kihúzatása ez évi september' 12. napján fog okvetetlen végbe menni. Kéretnek ez okból azon tisztelt hazafiak, kik b. Eötvös József, Deák Ferencz 's egyéb tisztelt tagjaitól ez emlék-társaságnak sors-jegyeket eladás végett elvállalni szivesek voltak, ne terheltessenek a' Kölcsey-emlék-társaság' elnökéhez, Fáy András urhoz (Kalap-utcza 207. szám), az eladott sors-jegyek' árát beküldeni, vagy legalább bérmentes levelek által september' 1. napjáig okvetetlen bejelenteni, mi számu sorsokat adtak el 's miket nem, mert a' fenn kijelelt határnapig be nem jelentett sors-számok elkelteknek tekintetvén, díjok elváratik. Játszani, mint a' sors-jegyeken jelentve van, csak az eladott számok fognak. Pest, jul. 16. 1842.

Bajza József m. k.
a' Kölcsey-eml.-társ. jegyzője.

Az Athenaeumból, elkésett t. cz. előfizetőinknek, még teljes példányokkal szolgálhatunk. *A' szerk.*

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. Pest, vasárnap, julius' 24. 1842. 10. szám.

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' paraszt bölcs *).

Három mérföldnyire La Roche-Mauprattól, Fromental felé, bizonyosan ön is látott az erdő' közepén egy magányosan álló régi tornyot, melly hiressé lett egy fogoly' szomorú halála által, kit a' hóhér, jó kedvében levén, jónak talált minden törvénykezés nélkül felakasztani, csupán azért, hogy az által urának, egy régi Maupratnak, tetszését megnyerhesse.

Azon időben, mellyről most szólok, már el volt hagyatva Gezeau-torony, és összeomlással fenyegetőzött; egyébiránt országos tulajdon vala, 's az illető tisztviselőség, inkább feledékenység, mint jótékonyság' következtében, menedékül engedé azt át egy szegény öregnek, ki igen eredeti vala, egészen egyedül élt, 's kit a' jó Patience név alatt az egész tartomány ismert.

— Dajkám' nagyanyjától hallám őt emlittetni, ki bűvösnek hitte az öreg különczöt, jegyzém meg, a' beszélőt félbeszakasztva.

— Ugy van; miután azonban e' tárgyat emlitettük meg, szükséges, hogy kimeritőleg mondjam el, milly ember volt tulajdonkép Patience, mert előadásom' folytában többször leend még alkalmam róla szólanom, 's egyébiránt a' körülmények úgy akarák, hogy tökéletesen megismerkedtem vele.

Patience paraszt bölcsész vala. Az ég magas elmetehetségben részesité őt, de a' nevelés hiányzott nála, és különös végzésénél fogva agya tökéletesen föllázadt még azon kevés tanulmány ellen, mellyben részesülhetett volna. Iskolába adaték a' ***i karmelitákhoz; ő azonban, a' helyett hogy tanult 's ügyességét kimutatta volna, nagyobb kedvvel járt el az iskola mellett, mint társainak akármellyike. Kitünőleg szemlélődő természettel birt, 's e' mellett szelid és közönyös vala, egyszersmind azonban büszke, 's vad kicsapongásig tisztelője a' függetlenségnek; vallásos, de minden szertartási szabálynak ellensége; ezenkül kissé czivakodó, rendkivül bizalmatlan 's minden képmutatás iránt szigorú és kérlelhetlen. A' zárdai szertartások nem nyerék meg helybenhagyását, 's nem sokára számüzék őt az iskolából, mivel néhányszor egész őszinteséggel mondá ki nézeteit a' szerzetesek előtt. Ezen idő óta mindig nagy ellensége volt mindennek, mi szerzetes nevet viselt, és határzottan a' briantesi lelkész mellett nyilatkozott, kit jansenistának vádolt a' vidék. Azonban, valamint a' szerzetesek nem oktathatták Patiencet, ugy a' lelkész sem boldogulhatott vele. A' fiatal paraszt, ámbár óriási testi erővel, 's minden tudomány iránt nagy kiváncsisággal birt, mégis ellenállhatlanul iszonyodott minden testi és lelki munkálkodástol. Természeti bölcsészet' elveit követé, mikre a' czáfoló válasz nagy munkájába került a' lelkésznek. Nem kell az embernek dolgozni, igy okoskodék Patience, ha pénzre nincs szüksége, 's nincs az embernek pénzre szüksége, midőn szükségei mérsékeltek. Saját példája hatályosan erősité szavait: ő a' szenvedélyek gerjedező korában is szigorúan erkölcsös vala, csupán vizet ivott, kocsmába soha nem ment, tánczolni nem tudott, 's mindig ügyetlen és félénk volt az asszonyok körül, kiknél különcz jelleme, kemény vonásai 's kissé gúnyolódó szelleme miatt nem is nagy bőcsületben állott. Akár boszut akart állani megvetés által a' megtagadásokon, akár pedig bölcseséggel kivánta magát a' nélkülözések miatt vigasztalni, annyi bizonyos, hogy valamint egykor Diogenes, úgy ő is örömet lelt abban, ha mások' mulékony örömeit becsmérelheté, 's ha néha megjelent is a' falusi ünnepélyeken, csupán azért tevé azt, hogy kérlelhetlen józan elméjének néhány kemény ötletét szórhassa a' mulatozók közé. Gyakran olly keserűn nyilatkozott türelmetlen erkölcsössége, hogy a' tisztátlan lelkiösmeretü egyénekben szomorúságot 's rettegést ébresztének szavai. Ez által dühös ellenségeket szerze magának, 's ezen otromba gyülölség párosulva a' rettegés' azon nemével, mit sajátszerü különczsége okozott, bűvössé kiáltá őt ki az egész vidéken.

Roszul fejezém ki magamat, midőn mondám, hogy Patience nem birt tanultsággal. Megismerni vágyván a' természet' nagyszerű titkait, első röppenésre mindjárt az eget akará elérni szelleme, 's mindjárt az első leczkék után annyira elrémité 's megzavará tanitványának vakmerősége a' jansenista lelkészt, 's annyit kelle megnyugtatására 's féken tartására, és annyit válaszolni vakmerő kérdéseire 's büszke ellenvetésire, hogy nem is maradt ideje és alkalma vele a' bötűket megismertethetni; miután pedig tiz év alatt az oktatást és tanulást gyakran félbenszakasztá, 's majd ismét kedve, szeszélye 's szüksége szerint megujitá Pa-

*) Töredék Sand György' (Dudevant assz.) illy czimü regényéből: Mauprat, melly, Nagy Ignácztól forditva, nem sokára meg fog jelenni a' Kisfaludy-társaság által Hartleben K. A. könyvárus' költségén kiadandó Külföldi regénytárban.

tience, még csak annyira sem juthatott, hogy tökéletesen olvasni tudott volna. Igen nagy munkájába került, ha két óra folytában könyvből egyetlen lapot át birt olvasni, 's a' mellett még meg sem érté a' szavak' nagyobb részét, mellyek elvont tudományu eszméket fejeztek ki. Pedig mind ezen elvont eszméknek birtokában volt ő, érezni kelle ezt minden embernek, ki őt látta és hallotta, 's mindenesetre bámulatos vala azon modor, mellyel, vad költészi hévtől elragadtatva, azokat pórias egyszerű kifejezéseivel elmondá; a' ki őt hallá, csodálkozása mellett bizonyosan kaczajra is hajlandóságot érzett.

Komoly 's rideg elvonultságában üres szóvitába senkivel nem akart bocsátkozni. Természeténél fogva és elvből stoicus levén, szenvedélyes párthive volt azon tannak, melly az áljavak' visszautasitását hirdeté, 's a' mellett rendithetlen gyakorlója az önkénytes lemondásnak; a' szegény lelkészt rendesen kiszoritá minden védokaiból, 's mégis, mikép utolsó éveiben előttem kivallá, épen ezen vitázatoknak köszönheti bülcsészeti ismereteit. Hogy a' természetes okoskodás' e' csapásait meggyöngithesse, az egyházi irok' egész tömegének szavait kényszerült ellene forditani a' jó jansenista, és azok' erősbitéseül még az ős kor' valamennyi bölcseinek tanjait is idézte. Ekkor Patience' szemei, mikép maga mondani szokta, nagyobbulni látszottak fejében, ajkain a' szó elhalt, 's örvendve, hogy minden fáradozás nélkül tanulhat, hosszasan fejtegetteté magának e' nagy férfiak' tanait, és figyelmesen hallgatá életök' történeteit. Látván hallgatását 's figyelmét, már diadalt vélt ünnepelhetni a' lelkész; de azon pillanatban, midőn legyőzöttnek hivé e' föllázadt szellemet, Patience, hallván az éjfélt kongani a' falu' tornyáról, fölállott, tanitójától szives bucsut vett, és a' lelkészlakból kikisértetvén általa, néhány rövid és csipős megjegyzéssel Jeromos, Plato, Euzéb, Seneca, Tertullian és Aristoteles' tanjait halomra döntötte.

Müveletlen értelmességének felsőségét teljességgel nem akará megismerni a' lelkész. Mind a' mellett azonban mégis csodálkozott, tapasztalván, hogy annyi téli estét birt eltölteni kandallója mellett ezen paraszttal, a' nélkül, hogy unalmat vagy

lankadtságot érzett volna, ellenben önmagától kérdé, mikép lehet az, hogy a' falu' iskolamesterét, sőt a' közel zárda' főnökét is, ámbár görögül és latinul is tudnak, unalmasoknak, 's az utóbbit azonkül beszédeiben habozonak tapasztalja? Ő tökéletesen ismeré Patience' erkölcsi tisztaságát, 's az egész tüneményt azon hatalom és tisztelet' eredményéből magyarázá 's következteté, mellyet az erény gyakorlani, 's maga körül terjeszteni szokott. Ennélfogva alázattal vádolá enmagát minden este imájában isten előtt, hogy nem tisztán keresztényi álláspontból vitázott tanitványával. Megvallá védangyalának, hogy tudományában büszkélkedvén, 's azon öröm miatt, mellyet érzett, midőn olly figyelemmel tapasztalá szavait hallgattatni, el hagyá magát kissé csábittatni a' vallási oktatás' határától, 's hogy a' világi bölcseket nagy tetszéssel idézze, és veszélyes örömérzéssel lépett hallgatója' társaságában a' multnak sikjaira pogány virágokat szedegetni, miket a' keresztség' vize nem nedvesite meg, 's mellynek illatát nem szabad olly gyönyörrel magába szini a' lelkésznek.

A' mi Patiencet illeti, ő a' lelkészt szerette. Ez volt egyetlen barátja, 's egyetlen kötelék, melly őt az emberi társasághoz, 's egyszersmind az istenhez csatolta, tudományának szövétnekével. A' paraszt igen nagyra böcsülte a' lelkész' tudományát. Ő nem tudá, hogy a' polgárisult emberek legmüveltebbjei gyakran lelépnek a' tudományok' ösvényéről, hogy saját érdekeiket előmozdithassák. Patience' lelke nagy szorongásoktól szabadult volna meg, ha világosan láthatá vala, hogy tanitója gyakran csalá őt meg, 's hogy e' hiba csak magát az embert és nem az igazságot terhelé. Nem tudván azonban ezt, és látván a' századok' tapasztalásai és az igazság szülte emberi érzelem közti különbözést, folytonos ábrándozások' martaléka lett; mivel pedig mindig rideg elvonultságban elt, az éj 's nap' minden óráiban szerte bolyga a' vidéken, és elragadtatva azon okoskodások' árja által, mellyek a' hozzá hasonlók előtt ismeretlenek valának, tehát mindinkább hitte a' nép azon meséket, mellyek őt bűvösnek hirdeték.

(Folytattatik.)

TÁRCZA.

Felelet Szinfalvynak [1].

Alig tette a' „Világ" e' kérdést: kivel fogna a' rég várt *tenor Wurda* nemzeti szinpadunkon tulajdonképen énekelni? azonnal egy *vigasztalhatlan lap* [2]), melly hajdantól fogva az opera *) iránti okatlan [3]) gyü-

*) Az Athenaeum volt az, melly *egyetlen* honi énekesnőnket, a' tennen magasztalt Schodelnét, addig 's olly makacsúl üldözte, mig önkényes számüzést választa [5]).

1) Ez irat már a' Hasznos Mulatságok' 57. számában is megjelent. Bizonyossá teszszük azonban olvasóinkat, hogy mi nem onnan vettük át, hanem M..... kapitány úr adá azt kezünkbe, erősen követelve kiadatását az Athenaeumban. Azért ha a' kettő között bármi szóbeli különbséget fedezend fel valaki, mi ez általunk kiadottnak minden szavát kéziratból fogjuk igazolni. Szerzője e' czikknek, mint a' Hasznos Mulatságok' 56. számának végső őt sorából látható, a' Nemzeti Ujság' szerkesztője. — Mi ez iratot, minden erős követelések és demonstratiók' daczára, visszautasíthattuk volna lapunkból, azon hang miatt, mellyen irva van: mert egyikünk sem köteles saját házában neveletlen beszédeket tűrni: de nem utasítók el, hanem

lölségéről, kiejtések' póriasságáról 's ügyismeret' hiányáról művészeti bírálatiban tette magát ismeretessé [4]). Olly nyomorult hápogást vitt végbe, hogy valóban azt lehete hinni, hogy vagy a' Capitolium vagy az Athenaeum veszélyben forog. 'S pedig nem úgy áll a' dolog. *Az Athenaeum' napjai megszámítvák, az aszkór megkezdetett*, vége közelg [5]), de távol sem Wurda vagy valamelly énekesnő' bűbájos hatalma által [6]), nem, saját gyöngesége által roskadand le [7]). Annak az oka, hogy most felfortyant, egészen más, egy egészen *sajátlagos* és méltatlan. A' mint tudva van, egy itt tartózkodó énekesnő a' nemzeti szinház' választmányának ajánlotta magát 25—30 ft díjért, minden kivántatandó operát, minők: Norma, Borgia Lucretia, Antonina stb, *Wurda urral énekelni*, 's ajánlata, mennyire mi tudjuk, elfogadtatott. Ezen egyszerü tett dologból 's azon körülményből, hogy a' „Világ" még is a' fennemlitett kérdést tette, az Athenaeumnak egy anonymitás' kedveléséről jól ismert recensense alkalmat vesz magának egy tiszteletre méltó

köszöljük szóról szóra, hadd lássa az olvasó, hogy a' kinek igaza nincs, az csak haragudni, dühösködni, kétségbeesni tud, de mire legnagyobb szüksége volna: meggyőzni és ellenfelét czáfolni, nem. Ezen fölül méltányosnak tartjuk e' czikk' közlését, mert a' nem megsértett és becstelenített — mint némelly dühösködő álmodja — hanem *megrovott* fél általa védeni gondolja magát, 's mi a' védelemnek gátlói nem akarunk lenni még akkor sem, ha a' védelem bennünket — mint a' jelen irat — sértegetni szándékozik. Hadd legyen nekik az ő hitök szerint, ha azt vélik, hogy bántó beszédben czáfoló erő van, a' mi nyugalmunkat az efféle egy perczig sem háborítja meg. A' szerk.

2) Nem értjük miért *vigasztalhatatlan*. Az Athenaeum elég komoly ugyan, de búsúlni és sírni senki sem látta: tréfálni 's enyelegni ellenben szokott. Ha azonban a' nemzeti színház folyvást primadonnák miatti nevetséges csetepaték' mezeje lesz, akkor meglehet igen el og busulni, 's egy elegiát zengend a' nemzeti intézet' árva sorsára, vagy pedig egy gúnyversben keresend vigasztalást és mulatságot a' tulzó operisták' balgatagságai felett. A' szerk.

3) Ha nincs oka a' gyülölségnek, bizodalmas nagy jó uraimék! magok bizonyítják, hogy az opera nem gyülöltetik. Mert ok nélkül ki fog gyűlölni? Hanem gyűlöltetik talán az opera miatti, vagy jobban mondva a' primadonnák miatti *sáfárkodás*; gyülöltetik pedig azért, mert 5 évi tapasztalás bizonyítja, hogy ezen sáfárkodás végetlen kártékonyságú volt a' szinházra nézve. A' szerk.

4) Alázatos szegény szolgái kigyelmeteknek *úrias kiejtésü és művészeti bírálataikban felette sok ügyismeretről ismeretes* opera-hős uraimék! A' szerk.

5) Szegény ember, ki ezt irád, hiszen ha az *aszkór' vége közelg*, úgy helyre áll az egészség. A' szerk.

6) Nagyon igaz! Bűbájos énekesnők csak titeket buktatnak meg, opera-imádók, de nem hírlapokat. A' szerk.

7) 1837 óta, midőn az Athenaeum megindult, mindig jósolgatják bizonyos urak, hogy az Athenaeum leroskadand. Csató még napját is megjövendölte, mikor az meg fog bukni, 's íme az Athenaeum még 1842-ben, az az 6dik évében is áll és jár saját lábain, a' nélkül hogy a' Nemzeti Ujság' mostani szerkesztőjének segedelmére valaha szorult volna. De különös az, hogy az annyiszor bukott urak, a' bukás' nagy mesterei, emlegetik mások' bukását. Vagy a' hajótöréseket szenvedett csak viharokat tud álmodni? Álmodjék miattunk, ha kedve tartja: de mi álom helyett valóságot tudunk, azt nevezetesen, hogy az Athenaeum most még erősebb alapon áll mint eddig, 's a' jóslat' teljesültéhez még kevesebb lehet a' remény mint eddig, pedig mi alkalmasint jobban tudjuk az Athenaeum' belső dolgait, mint bizonyos jövendő-mondó urak, habár ők viszont bukdácsolni jobban értenek is mint mi, azért csak méltóztassanak kétségbeesni bizodalmas nagy jó uraimék az iránt, hogy az Athenaeum *saját gyöngesége által leroskadand*. A' szerk.

8) Természetesen! Schodelné száműzte magát önkényesen; 's miért száműzte? mert kifütyöltetett; 's miért fütyöltetett ki? mert hallgatóit kigyóknak nevezte; 's miért nevezte kigyóknak? mert ezt Schodelnének az Athenaeum parancsolta igy; tehát az Athenaeum volt az, melly Schodelnét száműzte. Nemde igy vélekednek kigyelmetek? Nagyon bölcsen! ez a' kigyelmetek' itélő tehetségének igen szép tanúbizonysága. A' szerk.

's nemzeti szinpadunk körülti érdemeket szerzett művésznőt, Carl Henriette k. a. a' legalacsonyabb és *legilletlenebb* módon [9]) sértegetni *). Mint olly ember, ki, haragtól és dühtől, gyönge eszének utósó maradványait elvesztette [10]), *Szinfalvy* úr, megtámadását azzal kezdi, hogy *maga magának ellenmond*. Mert először azt akarja bebizonyítani, hogy Carl k. a. nem hivatott meg ujlag a' nemzeti szinpadoni szerepelésre — — 'S ha ez úgy van, mikép *félhet* mégis, hogy szerepelni fog? sőt mikép lehet neki az ujlag kötött szerződést megemlítnie, mellyben *egyedül* fordul elő azon záradék, hogy szerepeit 12 vendégjátéka alatt más énekesnő ne adja?**) Vagy tán azt hiszi, hogy Carl k. a. *tolakodni* fog***), nem, ezt ő sem gondolja, hiszen maga megvallja, *hogy előtte a' külföld nyitva áll* [11]). — Minek tehát illy *balgaság*? Vagy áll, hogy Carl Henriette k. a. meghivatott vendégjátékra, 's akkor ellenkezőt állítása *hamis*; 's ha nem áll, és a' „Spiegel" előadása tévedés, „*hogy* 12 *vendégszerepre szerződése van*", akkor másik suppositója alaptalan és *költött*, ha azt mondja, hogy a' jövedelem' ⅔ részét fogja kapni, ha Wurda úrral énekel. De a' hosszas beszéd' rövid értelme körül belül ez: Könnyen fogható okoknál fogva, a' publicum és directio jobban szere'né, ha Carl k. a. és Wurda énekelnének együtt, mint Wurda 's Corradori; a' publicum a' *na-*

*) Carl k. a., ki készségesen és *haszonkereset nélkül* fogadta el a' mult évben a' nemzeti szinház' igazgatóságától hozzá intézett meghivatást, 's csupán nemzetünk iránti előszeretetből azon fáradalmas feladatot tűzé ki magának, hogy egy neki idegen, nehéz nyelven énekeljen, mi által idegen művésznőknek pályát tört szinpadunkon, 's hazai énekesnőinket megtanította, mikép kelljen szinpadon csinosan és érthetőleg beszélni — valóban nem érdemlette meg, hogy egy magyar a' vendégjogot igy megsértse.

**) Hogy Carl k. a. egy *uj szerződés* küldetett legyen a' nemzeti szinház' igazgatóságától, *az tett dolog 's az marad*. Mikép történik az, hogy Szinfalvy athenaeista ezen szerződés' egyes záradékait ismeri? — mellyet ő különben tagadni akarna? ki fecsegi ki az igazgatóság' titkait? — Ezen *uj szerződésben*, igaz, kikötötte Carl H. k. a., hogy sok fáradsággal és feláldozással betanult szerepei míg vendégjátéka tartand, más énekesnőktől ne adassanak, nehogy ismét egy énekesnő, egy uj operában a' főszerepet elfogadni vonakodjék, aztán megint egyszerre kivánja azt, miután Carl k. a. által az a' közönség előtt tetszést nyert, mikép ez a' fekete Dominóval minap történt.

***) Az ellenkezőnek bebizonyítására mi itt az új szerződésnek egy másik pontját akarjuk közölni szó szerint. Carl k. a. kivánatára, hogy a' megujított vendégjátékra különösen szólíttassék fel, azt feleli az igazgatóság: „Miután Carl k. a. vendégjátéka *az igazgatóság' kivánsága nélkül szakasztatott félbe, tehát korábbi meghivatását teljes erejünek tekinti.*

9) Ugyan miből áll ez a' *legalacsonyabb* és *legilletlenebb* mód? Abból, hogy megmondatott, miképen Carl *hangjában hanyatlik, miképen őt felfogadni a' magyar szinházhoz nem tanácsos*, 's hogy *őt már a' német közönség is megunta*. Ezeket mondotta *Szinfalvy*, 's ezek azon rettenetes illetlenségek és alacsonyságok, miért némelly urak dühösködni jónak látják. Adja isten, hogy Carl felől soha alacsonyabb és illetlenebb dolgokat ne irjon egy hirlap se, akkor Carl igazságos és józan bíróság előtt soha egy dehonestatorius pört sem fog megnyerni a' hirlapok ellen. A' szerk.

10) Ha már ész-vesztésről is kell szólni, ez irat igen is bizonyítja, ki veszíté el eszét harag és düh miatt, ha t. i. volt mit elveszítenie. A' szerk.

11) Itt Schodelnéről nem Carlról volt szó, mert Schodelné mondotta azt a' szinpadról, hogy a' *külföld előtte nyitva áll*. Ne keverjünk össze fehéret feketét haragunkban. A' szerk.

gyobb tökély' kedveért, a' directio bizonyos illedelmes tiszteletdíj mellett Carl k. a. részére, az intézet' méltósága, az opera' új fölelevenitése, 's mindenek előtt a' *jobb* jövedelem miatt, mert hogy Carl és Wurda[12])... olly világos, hogy a' vak is átlátja. Hanem *Szépfalvy*[13]) és *barátai* meginl az ellenkezőt akarják. Először: mivel azt gondolják: ha nekünk sikerül, minden jövendő müvelt énekesnőket szinpadunktól eltávolitni, *akkor az operának veszni kell.* Másodszor ez által azt érjük el, hogy kevesebb emberek mennek a' szinházba, 's akkor nem tehetik azon ellenvetést, hogy a' publicum jobban kedveli a' rosz olasz és franczia operákat, mint a' mi remek eredeti drámáinkat, mellyekért *mi* 's *barátaink* azon kis adalékot, mellyet a' haza a' nemzeti szinházra áldozott, tiszteletdíj gyanánt szivesen elfogadnók. Azért választották ezen urak, bizonyos emberekkel egyetértőleg jelszavúl: „*Le az operával!*“[14]). 'S a' mennyiben ezen urak e' czélt szilárdon követik, tökélyes igazuk van, ha azt mondják, nekünk a' közönséges gombócz kedvesebb, mint a' strasburgi pástétom[15]), és inkább akarjuk Corradorit — ki en passant legyen mondva, tiszteletre méltó énekesnö — mint Carlt énekelni hallani. Jól van, uraim, mi tiszteljük izlésteket, *'s nem akarjuk tovább kérdezni*, miért szerencséltetitek épen csak Corradorit ótalmatokkal[16]), mert hogy ti Felbért, Mochonakyt említitek, az, engedelemmel legyen mondva — façon de parler. Erről talán adand később egy tudós egyetem világositást. De mi szükség azért minden férfiui méltóságot elmellőzni, 's rágalomhoz folyamodni, 's egy önvédelmére képtelen müvésznőt lealázni? Nem kellene-e őt nemének illy pórias megtámadásától óvnia? hiszen a' *vadnépek* is tisztelettel viseltetnek az úgy nevezett gyönge nem és vendégjog iránt[17]). Mert látjátok, uraim, olly müvésznőt mint Carl, puszta pártosságból és *rágalom-vágyból* egy Konti mellé állitni, az ép' olly *nevetséges*[18]), mintha a' *valódi* Corradorit a' *pseudo-Corradorival* akarnátok párhuzamba helyezni. Továbbá Carlról azt mondani, hogy nincs hangja, az szintolly *absurdum*[19]), mint nap' világosságát tagadni, végre azon állitás, hogy kedveért senki sem megy szinházba, *rágalmazás*. 'S ha tovább még azt is állitjátok, hogy julius' 4-ikén a' német szinpadon Antonina' szerepeért Belizárból 25 ftot kapott *), az egyszersmind *hazugság és rágalom*, mert Carl k. a. a' három első előadásból ⅓, a' negyedikből fél jövedelmet huzott azon szinháztól. Belizár' jövedelme pedig julius' 4-kén, a' pénztár' jegyzőkönyve szerint, 543 ft 25 kr volt, 's a' fölidézett költségek után 394 ft 4 kr maradt[20]). Ezek tett dolgok, uraim, mellyek ellen rágalmaitok szintolly sikeretlenül vivnak, mint a' bőszült habok, mellyek a' sziklán szerteomlanak. Mi részünkről a' nemzeti szinház' igazgatóságát arra kérjük, hogy az intézet' érdekében azt tegye, a' mit legjobbnak 's leghasznosbnak tart. Carl k. a. pedig legyen meggyőződve, hogy a' vendégszerető magyar hazában találkozandanak olly pártatlan 's tiszta jellemü férfiak, kik méltatlan bántalmaktól őt óni mindenkor készek[21]).

---

12) Több nincs a' kéziratban 's úgy ezt itt érteni nem lehet. A' szerk.

13) *Szépfalvy*? Ki ez? Haragjokban még azt is elfelejtik e' jámbor urak, kivel beszélnek. A' szerk.

14) Boldog isten! mi nagy fölfedezések! A' szerk.

15) Sok mindenfélének hallottuk már az enthusiasták által az énekesnőket neveztetni, de *gombócznak* és *pástétomnak* még nem. Ez uj találmányra szükség figyelmeztetnünk a' közönséget. Ezután ha jól énekel valaki, azt mondjuk: a' *strasburgi pástétom*, ha roszúl: a' *gombócz* énekelt. O curas hominum, o quantum est in rebus inane!!! A' szerk.

16) Nehéz lesz megmutatni, hogy Corradori az Athenaeum' ótalmával dicsekednék, mert bizony szó is alig volt róla. Egyszer azt mondjátok, hogy üldözzük az énekesnőket, másszor, hogy pártoljuk. Tegyétek kezeteket szivetekre, és valljátok meg, hogy magatok sem tudjátok mit beszéltek. Mikor Carl ellen a' magyar szinházban füttyentések történtek, ki volt, ki egész energiával roszalá e' tettet? nem az Athenaeum-e? Nézzétek meg mult félévi 24. számát, ha látni tudtok a' dühösségtől. Ti azonban üldözitek Corradorit, keresztény atyámfiai, minek hivatalos lapotok a' Spiegel' 58. száma is bizonyságát adja, mivel mi azonban, neg ondoljátok, hogy bibelődünk, mert valamennyi imádott 's nem imádott primadonnáitokra, ha egyébiránt a' nemzeti szinháznak nem ártanak, igen parányi gondunk van. A' szerk.

17) E' beszéd felette sokat akar bizonyítani 's azért nem bizonyít semmit. Mind a' mellett, hogy valaki vendég és nő, meg lehet neki mondani, hogy nincs hangja, midőn felőle critica szól. Odáig pedig épen nem terjeszthetni a' vendégi és női privilegiumot, hogy még akkor is, ha valamelly vendég és nő felfogadtatása, egyikünk vagy másikunk' meggyőződése szerint, egy egész intézetre kártékony, ezen meggyőződésünket ki ne mondhassuk, mert igy a' vendégi és nőiség' palástja alatt végtére minden intézetek fenekestől felforgattathatnának. Midőn ügyről van szó, uraim, kérlek, felejtsétek a' személyt és az üres udvariasságokat, 's mondjátok ki lepletlenül, mit igaznak hisztek, mert ha mindig csak bókolgatunk, akkor udvariasak leszünk ugyan, de nem okosak és előre látók. A' szerk.

18) Hajtsa meg magát Konti e' szép bókért. A' szerk.

---

*) Szinfalvy úr felakad azon, hogy Carl k. a. a' tiszta jövedelemnek ⅞ részét vette bérfolyamban, 's azt mondja, hogy kedveért senkisem megy szinházba. Ha Szinfalvy ur azon fáradságot vette volna magának, 's a' nemzeti szinház' pénztári jegyzőkönyveit megnézi, tehát azon meggyőződésre jutandott volna, hogy Carl k. a. minden idegen segedelem nélkül részének és a' mindennapi kiadások, mellyek 40—120 ft között változnak — lehúzása után, 28 mutatványban, mellyekben a' nemzeti szinpadon föllépett, legalább 9000 forintból álló tiszta jövedelmet hagyott az intézetnek. Tessék megnézni, valljon 28 közönséges előadás hoz-e illy jövedelmet?

19) Erre a' másik fél azt mondhatja: az ellenkező állítás absurdum, 's itt végtére is a' többség' itélete győz, melly alkalmasint, ha még nem nyilatkozott volna is, napról napra jobban nyilatkozik. A' szerk.

20) Ez már argumentum, melly, ha igaz, bir czáfoló erővel. 'S hogy senki kétségbe ne vehesse, igazgatóság' hiteles bizonyítványával kellene erősíteni, mert igy épen csak annyi súlya van, mint Szinfalvy' állításának. A' szerk.

21) Ennyiből áll, mit e' haragos iratra megjegyezni szükségesnek véltünk. Jegyzéseink a' fenforgó kérdés' vitatásába nem bocsátkoztak, mivel szerkesztők mások' czikkjeit csak kiadják és nem irják, 's egyes állításokat nem vállalhatnak magokra 's nem is kötelesek, mert igy lehetetlenné válnék minden szerkesztés. Mi csak az Athenaeum elleni nyilakat akartuk jegyzéseinkkel elhárítani. Végül még azt jegyezzük meg, hogy ezen primadonnák miatti sok csetepatékat igen nevetségeseknek és igen úntatóknak is tartjuk, ideje volna, hogy enthusiastáink kissé hidegebben vennék e' dolgokat, 's ne gondolnák, hogy ha *Carl*, vagy *Corradori*, vagy *Mochonaky* nem tetszik valakinek, az mindjart pártütő, eszeveszett, azt G betüvel kell megbélyegezni. Hit és vélemény sok féle van, uraim, 's ezt türnünk kell, különben naponként nem fogunk egyebet tenni, mint egymást üldözni, szidalmazni, egymás' vérét ontani. Vitatkoznunk lehet, szabad és kell is, de dühösködnünk nem szükséges, mert ki például Carl felől azt hiszi, hogy hangja hanyatlik, épen olly kevéssé érdemel kárhozatot, mint az, ki unitarius vagy zsidó, catholicus vagy reformált hiten van; vagy végtére mint az, ki Carlt fölülhaladhatlan énekesnőnek, Catalaninak, Malibrannak hiszi. Hit nem ismer és nem tür semmi kényszerítést. Azert éljen Carl, éljen Corradori és Mochonaky, nektek pedig, haragos urak, legyen eszetek. A' szerk.

Hétfőn, julius' 25. Kovácsné' javára bérszünettel fog adatni először: A' velenczei nő. Dráma 5 felv. Anicet Bourgevis után ford. Egressy Benjamin.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, kedd, julius' 26. 1842.** **11. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' paraszt bölcs.

(Folytatás.)

A' zárdában nem szereték a' lelkészt. Némelly szerzetesek, kiket tanitványa valódi alakjokban ismertetett meg, Patiencet gyülölték. A' lelkész tehát tanitványával együtt üldöztetett. A' szerzetesek bevádolák püspökénél a' lelkészt, hogy titkos tudományokkal foglalkozik, társaságban Patience bűvössel. Bizonyos neme támadt a' vallási háborúnak a' falu és környéke közt. Mind azok, kik a' szerzeteseket nem kedvelék, a' lelkész mellett nyilatkoztak, és viszont. Patience nem akart e' csatában részesülni. Egy kellemes reggelen megölelé barátját és sirva szóla: ‚Ez egész világon csak önt szeretem, nem akarom tehát, hogy üldöztetés' tárgya legyen; mivel pedig mást nem ismerek és nem szeretek, erdőbe költözöm, hol az első emberek' példája szerint fogok élni; örökül kapott földem ötven livrest jövedelmez évenként, 's ez azon föld, mellyen kivül mást soha nem müveltek kezeim, és mellynek fél jövedelmével a' földesuri tartozásokat róttam le, és reménylem, hogy meg fogok halni, a' nélkül, hogy másnak baromi munkát teljesitettem volna.... Ha azonban fölfüggesztenék önt hivatalától, ha jövedelmét elfognák, 's ha munkáltatást kivánó földje leend önnek, akkor tudassa azt velem, 's látni fogja, hogy karjaimat a' munkátlanság nem merevité meg'. '

A' lelkész hiában küzdött e' határozat ellen; Patience eltávozott, nem vivén magával egyebet az öltönynél, melly testét takará, 's Epictet' kivonatát, melly iránt nagy előszeretettel viseltetek, 's mellyből nagyobb megerőtetés nélkül naponként három lapot is el birt olvasni, mit azon szorgalomnak köszönhete, mellyel e' bölcset tanulá. A' paraszt remete tehát magányba költözött. Eleinte ágakból font magának hajlékot az erdőben. De farkasok által háborgattatván, Gazeau torony' alsó teremébe menekült, hol mohból készite magának ágyat, fényes butorzatára pedig néhány fatörzsököt használt; eledeleül gyökerek, vagy gyümölcsök 's egy kecskének teje szolgáltanak, és mind ez nem igen vala roszabb annál, a' mit eddig a' faluban élvezni és használni szokott. Mind ez legkevésbbé sincs nagyitva. Látni kell a' parasztot La Varenne némelly vidékein, ha fogalommal akarunk birni arról, milly jozan életrendszer mellett birhat legjobb egészséggel az ember. 'S ezen nélkülzésekhez szokott emberek közt is még különös kivétel vala Patience. Ajkait soha egyetlen csepp bor sem nedvesité meg, 's még a' kenyeret is mindig fölöslegnek tekinté. Egyébiránt pedig Pythagoras' tanjait épen nem gyülölé, 's azon ritka találkozások' alkalmával, miket ezentul barátjával ünneplett, nyiltan kivallá, hogy nem hiszi ugyan határzottan a' lélekvándorlást, és nem ragaszkodik szigorral csupán a' növényországhoz; de akaratlanul is némi titkos örömet érez, hogy igy élhet, 's hogy nincs alkalma naponként annyi ártatlan állat' megöletését láthatni.

Patience élete' negyvenedik évében határzá magát ezen különös életmódra, 's hatvan éves vala, midőn először láttam őt, és még akkor is rendkivüli testi erőnek örvendett. Minden évben néhányszor vándorlásra szokott menni; de majd akkor bocsátkozom csak Patience remetéskedő életének részleteibe, midőn saját életem' történeteiről fogok szólani.

Azon időben, mellyről most szólok, az erdei kerülők, számos üldözés után, nem annyira irgalomból, mint megbűvöltetéstől rettegés miatt, végre megengedék neki Gazeau torony' elfoglalását; előre is mondván, hogy az első kemény förgeteg' fejére fogja a' romokat dönteni, mire teljes bölcsészi nyugalommal csak azt válaszolá Patience, hogy ha csakugyan illy halált monda ki fölötte a' végzés, akkor ezen itéletet az erdő' akármellyik fája épen olly jól teljesitheti, mint Gazeau torony' omladványai.

Mielőtt elmondanám első találkozásunk' eredményét, bocsánatért kell könyörgenem, hogy ezen előleges életirást olly hosszura nyujtám, 's mégis meg kell még jegyzenem, hogy az érintett husz év alatt a' lelkész' szelleme egészen új irányt követett. Ő a' bölcsészetet kedvelé, 's ezen szeretetét a' derék férfi, a' nélkül, hogy azt világosan akarná, még a' bölcsészekre is kiterjeszté, és az ellenkező hitüeket sem mellőzte el. Rousseau' munkái, belső ellenszegülése' daczára is egészen új körbe varázsolák őt, 's midőn egykor reggel, betegek' látogatásából visszatérvén, Patiencet megpillantá, ki épen gyökereket szedett asztala' számára a' crevanti szirteken, leült vele egy druida-kőre, és mintegy öntudatlanúl elmondá előtte a' savoyeni pap' hitvallását. Patiencenak sokkal inkább tetszett ezen költészeti vallás a' régi szigoru tanoknál. Azon gyönyör, mellyel ezen új eszmék' előterjesztésére figyelt, néhány titkos összejövetel' megigérésére bira a' lelkészt La Varenne' legelhagyatottabb helyein, hol mindig mint-

egy véletlenül jövének össze. Ezen titkos találkozások' alkalmával Patience képzelőerejét, melly rendkivűl ifju és forró maradt a' magányban, lobogó lángokra gyujtá azon eszmék 's remények' varázsa, mellyek azon időben Franciaország' minden térein, a' versaillesi udvartól egészen a' puszták' magános kunyhójaig mindenütt forrongtak. Patiencet lelkesülésre ragadák Rousseau' szavai, 's mindent elolvastatott magának, mit hivatalos kötelessége' megsértése nélkül tudathatott vele a' lelkész. Utóbb a' „Contrat Sociale" egy példányát szerzé meg magának, 's fáradhatlanúl bötüzé azt végig Gazeau toronyban. Eleinte csak némi korlátozásokkal nyujtá neki e' mannát a' lelkész, 's mig egy részről a' bölcsész' nagy eszméit és nagyszerű érzelmeit vele csodáltatá, más részről szükségesnek vélte őt a' fejetlenség' mételye ellen ovakodóvá tenni. Ámde egész régi tudománya' minden korábbi szerencsés idezései, szóval, egész hittudományi müveltsége a' jó lelkésznek, törékeny hid gyanánt ragadtatott el azon bölcs ékesszólás és fékezhetlen lelkesülés' árja által, mellyet Patience magányában fölhalmozott. A' lelkész kénytelen volt neki a' harcztért átengedni, 's ijedten vonulni önmagába vissza. Azonban ezen belső erősségét is romladozó 's minden oldalról bedőléssel fenyegető állapotban lelé. Az új napvilág, melly a' politicai láthatáron feltünt 's minden elmét megrendíte, saját meggyőződését is fölemészté a' lelkésznek, mint vékony hóréteget a' tavasznak első fuvalma. Patience' lelkesültsége, sajátszerű regényes életmódja, melly ihletettséget varázla egész lényére, azon költészeti szín, mellyet titkos viszonyuk viselt, 's a' fellázadtságot nemesitő nemtelen üldözései a' szerzeteseknek, mindezek annyira hatottak a' lelkészre, hogy 1770ben már jól távol vala a' jansenismustól, és siker nélkül keresett a' vakbuzgalom' tanjaiban olly pontot, melly őt a' bölcsészet' mélységébe rohanástól megőrizhette volna, mit olly gyakran nyitott meg előtte Patience, 's mit ő olly gyakran zárt ismét be a' római hittudomány' elveivel.

Patience bölcsészi életmódja' ezen adatainak elmondása után, miket jelenkorunk' egyik embere állita össze, szóla szünet után folytatólag Bernard, nehéz ismét visszatérnem azon egészen különböző benyomásokhoz, miket én, mint már a' mult kor' embere, első találkozásomkor a' gazeaui büvésszel tapasztalék. Iparkodni fogok azonban, hogy hiven adhassam elő emlékezetem' képeit.

Nyári est vala, midőn madarászatból visszatérvén, több kis pórfiu' kiséretében először haladtam el Gazeau torony mellett. Mintegy tizenhárom éves valék akkor, 's társaim közt legerősb 's legnagyobb, kik fölött egyébiránt rendkivűli szigorral gyakorlám velem született uri jogaimat. Igen sajátszerű társias és egyszermind illedelmi viszony létezett közöttünk. Némellykor, midőn a' vadászat heve, vagy napi munka' fáradalmai nagyobb mértékben uralkodtak fölöttök, mint én, kénytelen valék nekik engedni; de illy alkalommal mindig olly ügyesen intézkedtem, mint a' zsarnokok, és még jó idején engedtem, hogy soha ne látszassék, mintha kénytelen lettem volna a' szükségnek hódolni; máskor ellenben nem feledém magamat megboszulni, 's nem sokára remegni látám őket családom' gyűlölt nevének hallásakor.

Az éj beállott már, 's mi fütyölve és kövekkel dobálva a' berkenyefákra, vigan haladtunk előre, és hangosan utánoztuk a' madarak' kiáltozásait, midőn az, ki elől ment, rögtön megállapodott, 's visszafordulván jelenté, hogy nem lép azon ösvényre, melly Gazeau torony mellett vezet el, 's hogy inkább ellenkező irányban menend végig az erdőn. Két fiu azonnal mellette nyilatkozott. A' harmadik azonban megjegyzé, hogy könnyen eltévedhetünk, ha az ösvényt elhagyjuk, 's hogy az éj sötét és számos farkas tartózkodik az erdőben. — Előre, gazfiak! kiálték parancsoló hangon, egyet taszitva az elől menő fiún, maradj az ösvényen, 's ne háborgass otrombaságiddal. — Nem én, szóla a' fiu, látom már ajtaja előtt a' büvészt, hol varázsszavakat mormol, 's nekem ugyan nincs kedvem egy egész esztendei hideglelésre. — Eh mit, szóla egy másik, nem gonosz ő valamennyi ember iránt. A' gyermekeket soha nem bántja, és ugyan mért is bánthatna bennünket, ha csöndesen haladunk el mellette 's még csak egy szót sem bocsátunk ki előtte ajkainkon. — Oh, igen ám, hacsak mi magunk volnánk! De Bernard ur velünk van, és igy bizonyosan megbabonáztatunk. — Mikép érted ezt, otromba? kiálték, öklömet magosra emelve. — Én nem vagyok oka, nagyságos uram, felele a' fiu. Azon vén koldus nem szereti az uraságokat és azt mondá, hogy Tristan urat valamennyi gyermekével együtt egy ágra szeretné akasztatni. — Ezt mondá? Jól van, válaszolám hidegen, menjünk, és majd meglátjátok, mi fog történni. A' ki engem szeret, az velem jő, 's gazember, a' ki elhagy.

Ketten társaim közül kevélységből velem jöttenek. A' többiek tették magokat, mintha bennünket követnének, de négy öt lépés után már futásnak eredtek, 's a' fák közt csakhamar eltüntek, én pedig büszkén folytatám két társammal útamat. A' kis Sylvain, ki elől ment, már távolról levevé fövegét, mihelyt Patiencet megpillantá, 's midőn szemközt valánk vele, félelemtől áthatottan, remegő hangon szóla a' gyermek: Jó estét és jó éjszakát Patience uram! ámbár fejét mellére horgasztá a' büvész és észre sem látszott bennünket venni.

Patience álmodazásiból fölébredvén, hirtelen fölegyenesedék, mintha legmélyebb álmából keltetett volna fel, 's nem minden megindulás nélkül tekinték naptól barnult arczára, mellynek egy részét sűrü ősz szakál boritá. Nagy feje egészen kopasz vala, 's magas homlokának meztelensége sajátszerű ellentétet képzett sűrü szemöldeivel, mellyek alól a' mélyen fekvő gömbölyű szemek villámokhoz hasonlító tekinteteket löveltek elő, mikép azok a' nyár' vége felé a' halványuló lombozaton keresztül szoktak röpülni. Teste alacson vala, de olly izmos és széles vállakkal ellátva, minőkkel hajdan a' gladiatorok birtak. Öltözete rongyokból állott, miknek tisztátlanságába büszkeséget látszék helyezni. Arcza rövid és közönséges vala, mint Socratesé, 's habár a' lángész'

tüze ragyogott is ezen kemény durva vonásokból, én képtelen valék azt észrevenni. Reám csak olly benyomást tett, mint valamelly ragadozó állat, vagy tisztátalan barom. A' gyűlölség' érzete erőt vett rajtam, és meg akarván boszulni a' gyalázatot, mellyel családomat illeté, követ tevék parity-tyámba, 's minden további előzmény nélkül teljes erőmmel feléje röpitém azt.

Azon pillanatban, midőn a' követ ellene röpitém, épen válaszolni akart a' gyermek' üdvözletére Patience. — Jó estét, gyermekek, isten legyen veletek .... Ekkor füle mellett süvölte el követ, 's egy szelid baglyot sujta le, mellyet igen szerete Patience, 's melly épen most kezde ébredezni a' beállott éjszakával, a' repkényfonadék közt, melly az ajtót rámába foglalá. A' bagoly éles kiáltással 's vérezve ura' lábaihoz esett le, ki vad felkiáltással válaszolván erre, néhány másodperczig düh és meglepetés miatt mozdulatlan maradt. Ezután rögtön fölemelvén a' lábainál vonagló áldozatot, hozzánk lépett, 's dörgő hangon kérdé: Szerencsétlenek, ki dobá közöletek a' követ? Azon társam, ki hátul állott, szélgyorsasággal futott el a' kérdés hallása után. De Sylvain, visszatartóztatva a' büvész' hatalmas karja által, térdeire rogyott, és a' szent szűzre, szent Solangera, mint Berry védasszonyára, esküvék, hogy ő ártatlan 's nem ölte meg a' madarat. En, megvallom, nagy kedvet érzék őt a' hinárban hagyni, 's a' kiszabadulást egészen rá bizván, a' sűrüségben menedéket keresni. En tudniillik azt hivém, hogy erőtlen vén szemfényvesztővel leend dolgom, 's korántsem féltem attól, hogy illy félelmes erejü ellenség' kezeibe jussak; büszkeségem azonban mind e' mellett is maradnom parancsolt.

— Ha te cselekvéd ezt, szóla remegő társamhoz Patience, ugy jaj neked, mert gonosz gyermek vagy, és becstelen ember leendesz. Te ocsmány tettet követtél el, puszta mulatságból bánatot okoztál egy aggastyánnak, ki neked soha nem ártott, és gyáva ármánynyal követéd ezt el, rút tettetéssel és udvariasan jó estét kivánván neki. Te gyalázatos hazug vagy, egyetlen társamtól 's vagyonomtól fosztál meg engem, és örömet érzél gonosz tetted fölött.

— Oh, Patience ur, kiálta, kezeit összekulcsolva a' gyermek, ne mondjon átkot reám, ne bűvöljön meg 's ne tegyen beteggé, mert a' bűnös nem én vagyok! Az isten semmisitsen meg, ha én vagyok az! ....

— Ha nem te vagy a' bűnös, ugy tehát ez az? szóla Patience, öltönyöm' gallérát megragadva, 's magosra emelt, mintha valamelly facsemetét tövestől ki akart volna szakasztani.

— Igen, én vagyok az, felelék fönséggel, és ha tudni akarja ön nevemet, ám hallja, én Mauprat Bernard vagyok, 's azt mondom, hogy halált érdemel, ki nemes emberre merészli tenni kezét.

— Halált? Te, Mauprat, te fenyegetsz engem halállal! kiálta csodálkozás és harag miatt magán kivül Patience, és ugyan hol maradna az isten, ha illy tejes száju gyerkőcze, minő te vagy, halállal fenyegethetne olly öreg embert, minő én vagyok? Halállal! Ah, te valódi Mauprat vagy, 's jól értesz a' vadászathoz, átkozott kutya! Alig született 's már ölni akar! Ölni akarsz, fiatal farkas? Tudod-e, hogy te vagy az, ki halált érdemel? Ah, igen örvendek, hogy Mauprat urfit tarthatok körmeim közt, 's megtudhatom, hogy ugyanolly nehéz-e mint más keresztény. Ekkor olly könnyeden magosra emelt, mintha csak fiatal nyúl lettem volna. — Fiu, igy szóla társamhoz, térj magadhoz 's ne félj. Patience nem neheztel a' hozzá hasonlókra és megbocsát embertársainak, mert azok is olly tudatlanok mint ő, 's nem tudják, hogy mit mivelnek; de látod, ezen Mauprat, ez irni és olvasni tud, 's annál fogva tette még sokkal rútabb. Menj, de nem, maradj, akarom, hogy életedben legalább egyszer lásd, mikép veszszőznek meg egy Mauprat urfit. Igen, fiu, te látni fogod ezt, 's kérlek, ne feledd el soha, és beszéld el szüléidnek.

(Vége következik.)

Holdsugár.

Eljött az éj ismét, jövése
E' földre mély csendet hozott,
Hinnéd, hogy véle minden szenvedés
Örökre elszünt 's nyúgodott.

És bánatommal én magamban
Üdvözlöm e' nagy hallgatást,
Megemlegetvén még a' kedvest,
Kitől kéjt vártam 's nyugtatást.

'S ím kél felém sugárral a' hold,
Ah e' sugár ollyan hideg,
Mint melly az ő sötét szeméből
Lángszivemet gyilkolta meg.

Adorján B.

TÁRCZA.

Magyar játékszini krónika.

Jul. 9. Udvarhelyi Miklós' javára bérszünetben: A' templarius. Nagy opera 3 felv. Irta Marini G. M. Olaszból forditotta Ney Ferencz. Zenéjét szerzette Nicolai Otto.

Jul. 10. Bátori Mária. Szomoruj. 5 felvon. Dugonics Andrástól.

Jul. 11. Királyleány mint koldusnő. Szinj. 5 felvon. Irta Raupach Erneszt.

Jul. 12. Sevillai borbély. Víg opera 2 felv. ford. Bántó. Zenéje Rossinitől.

Jul. 13. Monaldeschi. Szomoruj. 3 felv. Irta Dumas. Németből ford. Havi a' m. acad. költs.

Jul. 14. Zürzavar. Vigj. 5 felv. Irta Kotzebue, ford. Ernyi Mihály.

Jul. 15. Dávid. Ered. szomoruj. 5 felv. Irta Szigligeti.

Jul. 16. Bál-éj. Nagy opera 5 felv. Irta Scribe. Ford. Szerdahelyi. Zenéje Aubertől. — *Corradori Teréz* Amália' szerepében mint vendég.

Jul. 17. Lara' hét fia. Dráma 5 felvon. Irta Malefille. Ford. Fekete Soma a' m. acad. költs.

Jul. 18. Norma. Nagy opera három szakaszra osztva. Irta Romani. Zenéje Bellinitől. — *Corradori Teréz* a' czímszerepben, *Wurda* a' hamburgi szinház' tagja, Sever' szerepében léptek fel mint vendégek.

Jul. 19. Intermezzo. Vigj. 5 felv. Kotzebuetől. E' mű Kotzebuenak gyengébb dolgozatai közé tartozik, azonban jó előadás mellett nem únható. A' mai előadásról semmi dicséreteset nem mondhatni, az olly silány volt, hogy e' sorok' iróját a' két első felvonás' látása teljesen kivette türödelméből 's kénytelen vala eltávozni. Haladunk igen szépen, igen dicsőségesen ..... hátrafelé !!!

Jul. 20. Szent-Pál torony' harangozója. Dráma 4 felv. 1 felvonásu előjátékkal. Bouchardy után Fekete Soma a' m. acad. költs. Az előadás türhető. Laborfalvi Róza (Klára) és Fáncsy (lord Bedfort) játékaik érdemlenek leginkább említést. E' mű szerencsésebb szereposztással nagyobb tetszést birna kivíni. Ha a' czímszerep akadozva játszatik mint ma, elvész érdekének nagyobb része. **99.**

Literaturai mozgalmak.

Ezen rovat alatt figyelmeztetjük olvasóinkat egy új találmányra 's egyszersmind egy új literaturai productióra; mert mind kettőnek a' tudományokra nagy hatást, 's ennél fogva nagy jövendőt igérünk. Ez nem egyéb, mint modori hazánkfiának, Raffhegyi, másképen Raffelsperger Ferenczнek typometricai abroszai. Az abroszok az ő eljárása szerint nem metszetnek sem rézbe, sem kőbe, hanem mozgékony betük 's vonalakból rakatnak össze, mint a' könyvszedés, a' mi által nem csak az nyeretik, hogy az illy földképek' ára, mihelyt az azokat eléállitó intézet meg leszen állapitva, felette csekélyre szállhat le, 's igy a' földképek sokkal nagyobb elterjedést vevén, a' mai nap olly szükséges és életbe ható földirat' tudományának alaposb tanulását mozditandják elő; hanem egyfelül mindennemü javitást mindenkoron könnyü szerrel elfogadhatnak, 's igy a' lehető legnagyobb tökéletességre képesek; minden polgári változtatásokat 's a' tudomány' folytonos haladásait felvehetik, minél fogva ezzel mindenkor hason lépést tarthatnak; végre, minthogy az országos neveket 's a' főbb tartományok, városok, hegyek és vizekéin kivül a' többi földirati nevek minden nyelven megmaradnak, könnyü szerrel minden nyelvre fordithatók, a' miért különösen kisebb irodalmakra nézve nagy következésü találmány. Mindezen tekintetekből, 's még a' világos előadás' tekintetéből is — mi szerint a' helynevek fekete, a' vizeké kék, a' hegyeké zöld, az utaké 's határoké barna sárga stb festékkel nyomtatvák — különös saját becset nyernek, 's egyszersmind oro- 's hydrographiai abroszokat képviselnek. Egyelőre a' nyomtató-kiadó Európa 's külön az austriai 's magyar birodalmak' atlásaival inditotta meg munkálatait. Előttünk ezekből két szállitvány fekszik, mellyekben foglaltatnak: Magyarország' keleti fele, két nyilt-iv-réten; Austria, Csehország, Tyrol, az egész austriai birodalom Magyar- és Erdélyországgal; továbbá Európa' nyugotdéli szöglete Lisabonnal 's Algirral, 's keletdéli vége Cyprus' szigetével, Jeruzsalem 's Kairóval 's Ázsia' áttekintetével. Ezen, igen szép kivitelü abroszok' magassága (a' fejér szélek nélkül) 13½, szélessége 17½ új; minél fogva minden részletes lap (specialis abrosz) 2126¼ □ mérföldet foglal magán; 's a' mi különös figyelemre méltó, valamennyi, azon egy polgári egészhez tartozó specialis földképek' mértéke egyforma, nem az általános szokás szerint változó, minél fogva a' külön tartományok' viszonyos nagyságáról nehéz magának érzéki helyes szemléletet szerezni. Eddig ezen földképek *magyar* és német nyelven jelentek meg; minden évnegyedben egy négy lapból álló szállitvány jő ki, mellynek aláirási ára 1 ft 30 kr cp, de csak a' nyomtató-kiadó' pesti ügyvivője Barbacsy József Ádámnál (városház' terén, 8 sz. Grabovszky-ház, első emelet, bal kéz felől 3-d. ajtó). Ezekhez tartozólag jelent meg: A' magyarországi városok' népességének átnézete, vallásra 's nyelvre tekintvén a' legújabb egyház- 's polgármegyei összeirások szerint. Szerkeszté Bárándy János; 's e' tábla' elsejét teszi „Magyarország' statisticai átnézetének", melly a' fent ajánlott atlásokhoz toldalékul járuland. **S. F.**

Hirfüzér.

A' hazából. (Beküldetett.) — *A' bihari casino*' 1842. évi junius' 15. tartott gyülésében egyesületi tag Péchy László előadá, miképen a' „Nemzet Ujság" czimü lapok rendeltetésöket annyira elvéték, hogy nem régen egy férfiúnak, ki nemcsak mint ember, öröme vala az emberi nemnek, de az irodalmi és polgári pályán éltében a' haza' köz tisztelete, 's halálában ennek közbánata által kisérteték, Kölcsey Ferenczнek hamvait tiszteletlenség' ujjaival illetni merészkedtek. 'S miután az ő dicsősége a' nemzetnek is dicsőségévé lön, nemzeti kötelességünkben áll, a' nagy halott' emlékezetét tisztán őrzenünk, 's azokat, kik hozzá a' kegyeletnek szentebb érzelme nélkül közelednek, nagy messze eltiltanunk: kivánja az inditványt tevő tag, hogy a' „Nemzeti Ujság" az egyesületre nézve megszüntnek tekintetvén, ennek köréből, hirlapokba iktatandó határozat' útján, számkivettessék. Nem láthatá részvétlenül az egyesület, mi igen eltávoztak ezen lapok a' szellemtől, melly őket csaknem négy évtized előtt életbe hozá. E' lapok, akkor a' honi érdekek' buzgó képviselői, nevöknek immár meg nem felelnek 's botrány' tárává lettenek. Annál fogva az egyesület, e' lapok' néhai lelkes alapitójának 's a' nemzeti haladás' jelenkorának, hitt elégtételt adhatni határozata által, miszerint köréből a' Nemzeti Ujság, azon általános okból, mivel ez a' kornak és irodalomnak méltó organuma lenni egyaránt megszünt, jelenleg kizáratni 's ezen jegyzőkönyvi czikkely hirlapokban közzé tétetni rendeltetik. —

A' *pozsonyi* tanulóknak azon része, melly a' húsvéti szünnapokban Nyitra vármegyét meglátogatta, követvén ebben talán az eperjesiek' példáját *) egy kis különbséggel (nem tudom, kinek javára?) szinmutatványokat adott. Igy lön a' csupán pór és zsidó lakosokból álló Miava, és a' nem sokkal népesebb Szénásfalu a' nagyszerü Thalia' piaczává. Mind ennél csak e' két körülményt akarom megemliteni: 1) miért nem választattak e' végre nagyobb és miveltebb helységek? 2) Miért nem adattak a' mutatványok inkább magyar mint tót nyelven? mindkét körülmény bizonyosan inkább csődítette volna be a' mivelt hallgatóságot. —*e*—

Böngészet.

— A' képzelt és való közti különbség az örömek és fájdalmak' mezején elveszti jelentőségét. Nem örvendünk és nem szenvedünk-e gyakran képzeletben inkább, mint ha valódi szerencse vagy szerencsétlenség talál? —*eri*—**L.**

*) L. f. é. Athen 34. sz. Hirfüzérét.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, csötörtök, julius' 28. 1842.** **12. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Rövid természettan. Az alsóbb iskolák' számára. I. rész. A' testek' tudománya. S. Patakon Nyomtatta Nádaskay András, 1840. 8r. 212 lap. Egy kőmetszetű táblával. Ára?

Jelen munka, mint az előszóban mondva van, a' tiszán-inneni superintendentia' főiskolájában, a' második grammaticában kézi könyvül szolgál: e' szempontból kell tehát megitélni.

Ref.nek szerencséje van e' munka' szerzőjét közelebbről ismerni, 's jól tudja, hogy ő e' szakban teljes és alapos tárgyismerettel bir, de ha nem tudná is, ez itéletét e' jelen munkából kétségtelenül következtetné: ezért csak sajnálkozását nyilvánithatja a' felett, hogy ennyi készület 's illy alapos tárgyismeret azon régi 's — a' mi fő — semmiképen nem elemi tanitást illető, nem 10—11 éves gyermek foghatóságához mért tanmódra (methodusra) lőn vesztegetve. 'S valljon miben áll ezen régi, 's miben az új methodus? A' régi az egyetemes vagy mindenes fogalmakon 's törvényeken kezdi az előadást, 's ezekből száll le az egyenkéntiekre, úgy hogy az egyenkénti tárgyak, úgy szólva, példákul szolgáljanak a' föllállitott fogalom vagy erő vagy törvények' kimutatására. Ellenben az uj tanmód egyenkénti tüneményekből indul ki, ez egyenkéntiek' szemléletéből, vagy az ezekkel tett kisérletekből hozza ki a' tünemények' lefolyásának módját, vagy is azoknak törvényeit, 's legutóljára adja az egyetemi fogalmakat, erőket, mint a' tünemények' okait. Epen az a' viszony a' két tanmód között, a' mi viszony van a' természetnek a' régi 's új korbani vizsgálata között; a' görög bölcsek egyetemes fogalmat (αρχη, πρωτον κινουν) kerestek, hogy belőle kifejthessék a' részletest és egyenkéntit: ellenben az újabb kor az egyenkéntiek' vizsgálatából következteti a' részlegest 's egyetemit. Hogy a' természet' helyes ismeretére csak ez utóbbi módon juthatunk: azt eléggé mutatja a' tapasztalás. Hogy ez újabb *tanmód* a' réginél (nevezzük ezt *fogalminak*, amazt *nézletinek*) elemi tanitásban helyesebb, sőt csak az vezet czélra egyedül: világosan kitünik abból, hogy e' tanmód származtató (genetica), hogy a' gyermek' ismeretei mindig concret tárgyak, egyenkénti tünemények, mellyeket könnyen 's egész vágygyal sajátit, 's mellyekből szellemi ereje' erősültében, kevés figyelmeztetésre, magától kifejti a' törvényeket, midőn különben a' fogalmakon kezdő tanitás többnyire emészthetlen dolgokat ad a' gyenge elme elébe, de ha képes volna is ez nteket — úgy a' hogy — sajátitni, a' gyenge elmén tett erőszakos facsarás soha nem termi meg azon gyümölcsöket, mellyeket különben a' lélek' czélszerü kifejtésében, a' nézleti tanmód olly gazdagon nyújt. Igen is gazdagon, sokkal gazdagabban, mint ezt a' humanismusi irány, tehát mint akármelly jeles classicusok' sajátitása eszközölni képes volna, mint ezt a' németországi iskolák olly kiáltólag, olly kitünőleg bizonyitják. Egyébiránt e' nézleti tanmód hazánkban is sokkal ismeretesb, 's méltányoltabb, mint hogy ennek bővebb bebizonyitására szükség volna. Válaszszuk el a' természettani tárgyakban a' puszta szemlélhető, vagy kisérlettel kimutatható tüneményt ennek törvényétől 's végokától; tanitsuk a' természettant két folyamatban, az elsőben a' tünemények' szemléletéről, másikban azok' törvényeiről szólván; a' végokok' vizsgálatát, minőek péld. az egyetemi nehézkedés, hév fénydelej, villam' állaga, zárjuk ki az elemi iskolákból, 's bocsássuk által az academiai pályára; ekkor a' természettan' illy előadásából igen is mondhatatlan gyümölcsöket nyerend a' czélszerü kifejtést váró 's igénylő gyermekelme.

Ezek szerint ne vegye rosz neven szerző, hogy elemi iskolák' számára irt természettanának tanmódját nem helyeselhetem. A' természettan' fogalmát én nem elül, hanem a' munka' végén adnám, a' szemlélet 's kisérlet' fogalmát pedig akkor, mikor épen ezeket kivánó tüneményekről szólok; az anyag 's test' fogalmát is nem elvont meghatározásban, hanem szinte nézleti tárgy' szemléletével kezdve fejteném ki. Például a' testek' gyülvényi állapotát igy adnám elő: „Im itt van egy darab kréta, 's e' pohárban viz. Most próbálom a' krétát ketté törni: észreveszem, hogy erre ujjaimnak alkalmas ereje kivántatik. Ha pedig ujjaimat a' vizbe dugom: ez által a' vizrészek elválnak egymástól, 's alig érzem, hogy erre ujjamnak valami erőre lett volna szüksége stb stb". Igy a' 15. §-t ott kezdeném, hogy: „Tapasztaljuk, hogy az ólom 's más érezek is a' melegités által megolvadnak, a' viz a' melegités által gőzzé lesz stb stb" — 's az a' mi §' elején van, a' §' végére jőne. Nem tartom szükségesnek e' menetel' bővebbi mutogatását, annyival kevésbbé, mivel ref.nek a' természettan' illy módoni kidolgozását szerencséje lesz még ez év' folytában a' tisztelt olvasó közönségnek bemutatni, a' „Népkönyv kiadó egyesület"-hez beadott pályamunkájában.

Az előadásnak szinte formáját, nevezetesen a' nyelvet illetőleg megjegyzem: 1) E' következő

műszavak helyett: *reá esés' szöglete*, *látas' szöglete*, *reá tapadás*, *egyenes tükör*, *vizany*, jobbak e' következők: esetszög, látszög, tapadás, siktükör, vizeny. „Sőt egyenes tükör" nem fejezi ki a' speculum planumot; a' vizeny pedig azért jobb a' vizanynál, mivel a' nyelvszokás a' vízhez *e* hangzásu ragokat kiván, péld. vizet, viznek, vizre stb. 2) Kiírok ide némelly nyelvhibákat: *adódnék* 19. lap. adatnék helyett, *fördők* 22. lap. fürdők helyett, *közül* közől helyett, *lész* 24. 's több lapokon e' helyett: lesz, *nyerödik* 44., 64. lap. nyeretik helyett, *kissebb* kisebb h., *sok szilárd testek mennek* 45. lap., e' helyett, sok szilárd test megy, *említénk* 58. lap., említők h., *testel* 65. lap. testtel h., *tő* 57, 172. l. e' helyett tű, *szemlélnénk* szemlélnők h. 3) Az a' sok *való*, mint péld. 13. lap.: *egymással való sokszorozása*, mindenütt bátran kihagyható.

A' munka' tartalmát illetőleg kevés megjegyzeni valóm van. 4. §. a' hizag a' testek' külsejének mondatik. Ez nem áll. 13. §. „*Ugyan azért egymás fölött és mellett rendszerint megmaradnak*" hiányos kifejezés, igy igazitandó: ‚Ugyan azért csekély erő hatására stb". 17. §. mondatik, hogy „*a' feleletet nyerjük, ha ennek hosszát szélességével sokszorozzuk.*" E' kifejezés hiányos, mert e' fölületnek illy kiszámitása csak akkor áll, ha ez rendes négy oldalu képet ábrázol. 18. §. mondatik, hogy az ázalék férgek, *mint más teljesen kifejlett állatok* föl vannak ruházva az élet' fentartására, mozgásra és szaporodásra szükséges tagokkal. Ez tévedés. — 23. §. a' súlyegyen' állapota meg van különböztetve a' nyugalom' állapotától, mellyben a' test akkor lenni mondatik, ha épen semmi erő által nem érdekeltetik. Illy eset a' természetvilágban nincs, akármi állapotban hat a' testre péld. a' nehézség-erő, az áthatatlan anyag pedig ellenhat. — 25. §. mondatik, hogy a' mozgó test, *mozgásra való igyekezetét* nem veszti el minden részében egyszerre. Hibás kifejezés; a' mozgásra igyekezet helyett mozgást kell tenni. Ugyan itt, midőn a' kocsiból kiugrásról van szó, meg kellett volna mondani, mi irányban kell az ugrásnak történni. A' 46. §. a' 43. §. elébe teendő, hogy ott már legyen fogalma a' tanulónak a' szemerről. — 56. §. „Több lapoktól *határozott* alakok" helyett világosság' kedveért jobb volna „több lappal bekerített alakokat tenni. 61 's 69. §-ban ellenmondás van; amott mondva van, hogy egy állat bizonyos terjedelmü savitóban 5-6 annyi ideig elél, mint közönséges levegőben. A' 69-ben pedig ez áll: „a' fojtó savitóval keveredve teszi a' közönséges levegőt, mellyben az isten' bölcseségének igen szép példáját láthatjuk; ugyan is ha tiszta savitót lehelnénk be, életünk igen hamar elemésztetnék, mint más abban égő testek hirtelen ellobbannak stb". 88. §. könnyü ércz és metalloid egynek van téve. Ez nem áll; könnyü érczek a' hamany, szikeny, meszeny stb, ellenben az éleny, vizeny, fojtany stb metalloidok (érczvények). 163. §. meg van emlitve a' déli báb. Megjegyzem, hogy e' tárgy egy képet megérdemlett volna. Azonban egyébkép is hiányos az előadás; mert alul el van mondva a' déli báb' tüneménye, nevezetesen, hogy illyenkor a' tárgyak vízbe állni látszanak; azután elő van adva a' tüneményi' oka, hanem e' magyarázatban nincs többé szó a' vízben állni látszásról, az egész tárgy e' szavakkal rekesztetvén be.... „ezen visszavetett sugárok annakutána szemünkbe hatván, általok képei állnak elő a' tárgyaknak, mint azt már a' megelőzőkből tudjuk". A' szivárvány, nagyitó üveg, távcső' világos előadására mulhatatlanul szükséges egyegy kép, 's ezeknek elmaradását annyival inkább sajnálhatni, mivel a' könyvhöz járuló jó nagy kép-táblán a' felette ritkán álló képek mellett, még ennyi könnyen helyt foglalhatott volna. — 227. §. a' magnes-tűnek nálunki elhajlását minden esetre fel kell jegyezni. — A' tartalmat illetőleg általános jegyzetem ez: mindazon tárgyakat, mellyek csak mint eredmény, tehát kifejtés nélkül vannak a' könyvben feljegyezve, 's mellyeket e' szerint gyermek-elme teljesen át nem hathat, továbbá mindazokat, mellyek élesebb vizsgálatot kivánnak, mint a' milly gyermekésztől telik; mint a' millyen péld. a' hő sugaraknak kősóból vágott hasában keresztül megszegetése, — végre mind azon czikkeket, mellyekben a' végokok (fény, meleg, villam stb) természetének fürkészése adatik, teljesen kihagyandóknak vélem, 's helyökbe a' gyermeket közelebbről érdeklő, könnyebben felfogható 's az életre tanúlságos tüneményeket tennék. A' tartalmon igy igazitva, hiszem, hogy e' könyv, népszerűségében sokat nyerendene.

Szerző' stylje tiszta, világos, 's minden tekintetben a' gyermeki felfoghatósághoz mért, mi e' munka' becsét nem kis mértékben neveli.

A' papiros jó, a' betűk a' s. pataki nyomóintézetnek közönségesen ismeretes össze meg összekoptatott, ezért igen kellemetlen betűi.

Tarczy Lajos.

A' paraszt bölcs.

(Vége.)

Elhalaványultan a' harag miatt, fogaimat csikorgatám, és kétségbeeséssel védelmezém magamat. Patience iszonyu hidegvérüséggel ágakat font össze, és engem fához kötözött. Alig ragadott meg roppant erejű nagy kezével, 's gyönge nádszál gyanánt hajlita meg, ámbár koromhoz képest igen nagy erővel birtam. A' baglyot fejem fölött ágra akasztá, 's a' madárnak rám csepegő vére borzalommal töltött el; mert ámbár csak a' vadászebeket szokták rendesen igy büntetni, ha a' vadat megharapják, agyamban mégis valamelly iszonyu megbűvöltetés eszméje támadott, annyira megzavartak a' düh, kétségbeesés és társam' kiáltozásai; azonban, ugy hiszem, csekélyebb büntetésnek tartottam volna még bagolylyá változtatásomat is annál, mit most ki kelle állanom. Hiában árasztám el őt fenyegetésimmel, hiában esküvém a' legiszonyubb boszut, hiában könyörge térdre borulva legnagyobb szorongással a' pórfiú: Patience ur, az isten' szerelmére, saját boldogságára kényszeritem, ne bántsa őt, mert családja megöli önt! — Patience csak nevetve vállat vo-

nita, 's engem egy marok nyirággal megvesszőzött, és, meg kell vallanom, inkább csak megvetőleg, mint kegyetlenül, mert alig láta néhány csepp vért folyni testemből, azonnal megszünt a' verést folytatni, a' vesszőket elveté, 's szavaiban és mozdulataiban rögtön megbánását gondolám észrevenni szigoruságának. — Mauprat, igy szóla hozzám, karjait mellére kulcsolva, és szilárd tekintetet függesztve reám, megbüntettelek, nemes urfi, 's ez nekem elég. Láthatod, hogy olyasmit is tehetnék most veled, minél fogva ártalmamra soha többé nem lehetnél, ha öklömnek egyetlen csapására méltatnálak és ajtóm' küszöbe alá ásnálak. Kinek jutna eszébe ezen csinos nemes urfit a' szegény Patiencenél keresni? De tapasztalhatád, hogy a' boszuállást nem kedvelem, mert a' fájdalom' első hangjára, melly ajkaidon kijött, a' büntetéssel rögtön felhagyék. Nem szeretek kinokat okozni, mert nem vagyok Mauprat. Igen hasznos leend rád nézve, hogy magadon tapasztalád ezuttal, miképen esik az, midőn az ember más által kinoztatik; bár meggyülöltetné ez veled a' hóhéri szerepet, melly családodban eddig apáról fiura szokott szállani! Jó estét, siess tova, nem neheztelek többé, 's a' jó isten' igazságának elég tétetett. Megmondhatod nagybátyáidnak, hogy vegyenek engem' üldözésök alá. és süssenek meg, ha ugy tetszik, de igen rosz falatot fognak belőlem enni, és olly sültet nyelendnek el, melly még torkukban is föl fog elevenülni, hogy megfojthassa őket.

Ezután kezébe vette az élettelen baglyot, rátekinte és szomoru kifejezéssel szóla: Pór fiu nem tette volna ezt. Csak az uri mulatságok ilyenek. És, ajtaja mögött eltünvén, azon fölkiáltását hallatá, melly csak nevezetes események után szokta elhagyni ajkait, és elneveztetésére alkalmul szolgált: Patience! Patience! Csak türelem, türelem! E' szó, a' jámbor asszonyok hiedelme szerint, varázserejű vala szájában, 's valahányszor e' szót kimondá, mindig valamelly szerencsétlenség érte azon embert, ki őt megbántotta. Sylvain keresztet vetett magára, hogy a' gonosz szellemet eltávolíthassa. A' rémletes szó még a' torony' boltozata alól is viszhangzott, mellybe Patience távozott, azután csörögve csapódott be mögötte az ajtó.

Társam olly nagy ösztönt érze magában futásnak eredni, hogy föloldozásomról is majd megfeledkezett. A' jó isten' szerelmeért, szóla, miután ismét szabad valék, vessen keresztet magára! Ha nem teszi az urfi, ugy bizonyosan megbűvöltetik, 's távozásunk közben fölfalnak bennünket a' farkasok, vagy talán még a' farkassá változható Petienceszal is találkozunk. — Otromba! szólék megvetőleg hozzá, nem ez forog most szóban. Figyelj, ha valaha csak egyetlen szóval is elárulnád, a' mit itt most láttál, ugy azonnal megfojtalak. — Oh, uram, de ugyan mit tegyek tehát? kérdé nem minden gonosz czélzástól ment együgyüséggel, hiszen a' büvész parancsolá, hogy szüleimnek mindent elmondjak. — Karomat ütésre emelém, de erőm hiányzott. Kiállott szenvedésem miatti dühömben majd megfúltam, 's ájultan

földre rogytam, Sylvain pedig azonnal megszökött.

Ismét magamhoz térvén, egyedül valék; La Varenne' ezen vidékét nem ismerém, melly igen puszta és vad volt, 's mellyben eddig még nem fordultam meg. Egész nap farkasok 's vad disznók' nyomait látám a' földön. Az éj sötét vala, 's még két mérföldnyire valék La Roche-Mauprattól. A' kastély' kapui zárva valának, 's a' csapóhid föl volt vonva, 's tudtam, hogy puskalövésekkel fogadnak, ha kilencz óra előtt nem érkezem haza. Százat lehete egyre fogadni, hogy ezen ismeretlen ösvényen egy óra alatt két mérföldet teljességgel nem futhatok keresztül. Azonban ezer halált is készebb lettem volna kiállani, mint a' gazeaui torony' lakosánál menedéket keresni, 's kegyelmére bizni életemet. Büszkeségem inkább vérzett, mint testem.

Futásom' irányát tehát csak a' szerencsére bizám. Az ösvény ezer felé hajlott el, 's ezer más ösvény által metszeték keresztül. Az erdő' végén bekerített legelőre akadtam. Az ösvény' minden nyoma elveszett. Jó szerencsére fölkapaszkodám a' keritésre, 's leugrottam belsejébe. Az éj sötét vala, de még nappal is bajos lett volna eligazulnom ezen tüskés bokros elkerített apró majorokban. Végre fűzbokrokat, 's utóbb ismét sürü fákat találtam, és, meg kell vallanom, kissé lecsöndesült lelkem ismét halálos félelmet kezde érezni. Bátorságra ugy levén neveltetve, mint kutya a' vadászatra, mások' jelenlétében nagy lélekéberséget tudtam nyilvánitani. A' dicsvágy vakmerővé tett, ha nézőim valának; most azonban sötét éj' közepén egészen magamra valék hagyatva, fáradtság és éhség által emésztetve, ámbár azért evésre legkisebb kedvet sem éreztem, megháborodva a' sok rendkivüli fölindulás' következtében, 's bizonyosan tudván, hogy haza érkeztemkor nagybátyáim megvernek, és mégis olly forrón ohajtva ismét honn lehetni, mintha földi paradicsomra reménylettem volna találni La Roche-Maupratban, — egész reggelig bolyongtam szerte, leirhatlan szorongás közt, a' vidéken. A' farkasok' orditása, szerencsémre, távolról ugyan, de mégis olly gyakran éré fülemet, hogy ereimben jéggé fagyott a' vér; 's fölhevült képzelődésem, mintha nem lett volna helyzetem már magában is eléggé veszélyes és aggasztó, ezer rémképeket ébreszte kinaim' szaporitására. Patienceről közönségesen hivék, hogy gyakran farkassá változik. Tudni fogja ön, hogy a' köznép mindenütt hiszi a' varázslat' e' nemét. Látni képzelém az ördöngös kis öreg embert, mint rohan utánam éhes csordájával, maga is hatalmas farkasnak alakjában, nyomdokimat mindenütt követve. Néhányszor egy egy tengeri nyul suhant el lábaim közt, 's mindannyiszor majd összerogytam félelmem miatt. Most, jól tudván, hogy tettemet nem látja senki, egymásután szórám magamra a' keresztnek jelét, mert ámbár hittelennek mutogatám magamat, lelkem' mélyében mégis minden babonás hite föl vala lelhető a' félelemnek.

Végre reggel csakugyan La Roche-Maupratba érkezém. Az ajtó' megnyitását a' közel

árokban várám be, és azután szobámba suhantam, a' nélkül, hogy valaki által észrevétettem volna. Miután nem épen legnagyobb gyöngédséggel őrködének fölöttem, éjszakai távol létemet senki nem tudta meg, és Jean bátyámmal, kivel a' lépesőn találkozám, elhitetém, hogy csak épen akkor keltem föl, 's e' cselem sikerült, 's én az egész napot alvással töltém a' szénapadláson.

TÁRCZA.

Polyvák,

a' Világ' hírlapi kalászaiban.

Szenvey József úrhoz. Ön, tisztelt szerkesztő úr, lapja' 58. számában akar felelni azon czikkre, mellyben egyik hírlapi kalászát kicsépelni ügyekeztem, de felelete — mint erdélyi hazánkfiai mondanák — *erősen gyenge*. A' dolog' lényege az, hogy én az ön' kalászait haszontalanoknak mondám, mert bírálgatások, mellyek okatlanságuk miatt sem mulatnak sem tanítanak. Ön erre nem felel, mert nem lehet. — Ön gúnyolja az én *éles tapintatomat*, *ritka belátásomat* és *bölcs következetességemet*, miszerint önt állítom a' kalászok' böngészőjének: de ismét nem tud semmit igazolni, csak azt bizonyitja, hogy „velleremus si posseremus". Akármint gúnyolódik pedig, a' név vagy jegy nélküli czikket, régi bevett szokás szerint, mindig a' szerkesztők által irottaknak tekintjük, 's ön maga is, kalászszedő szerkesztő úr, úgy nyilatkozik a' Világ' 59. számának 484. lapján, hogy a' *név 's jegy nélküli czikket a' szerkesztőnek kell tulajdonitani*. Minek erőködik tehát azt gúnyolni, mi önnek is hite és meggyőződése. Vagy ma így, holnap amúgy? 'S a' meggyőződés csak köpönyeg, mint bizonyos urak' politicai hitvallása, mellyet a' szellő' fordulása szerint forgatunk? — Ön azt mondja továbbá, hogy én nem a' *mivel*, hanem a' *kivel* akarok bibelődni. Beh igen találékony ön! Hát nem én sürgetem, hogy okokkal rakja meg ön kalászait? 's gondolnám az okok, nem a' *ki*, hanem a' *mi* rovatába sorozandók. Én a' *kit* csak akkor ohajtom tudni, ha puszta hatalomszavát autoritás gyanánt tolja fel, 's valljon nincs-e igazam? Ha nem tudom, hogy Jeremiás beszél, nem találhatom ki, miért a' beszéd olly jeremiádos? — Beszél ön valamit a' *humanitasról* is, de erről alig van tiszta fogalma, mert azt csak igen nagy hiúsága hitetheti el önnel, hogy én személye iránt inhumanus voltam. Vagy az fáj, hogy önt parlagság és meddőség' barátjának nevezém? De én tehetek-e róla, hogy ön okatlan, az az parlag és meddő kalászok' kedvelője? Egyébiránt, ha ön olly nagyon humanus, egy kicsint finomabban is válthatott volna velem szót, mert hogy *értelmemet* megtagadja, *irószörnynek* és *nem-embernek* nevez, az nem nagy bizonysága a' humanitásnak. — Azt is követeli ön, hogy *nevének és személyének hagyjak békét*, *míg rá okot nem ad*. Személyének igen is béke hagyatik, talán még akkor is, ha ön kezd személyeskedni: de nevének nem hagyathatik béke, miután a' Világ' minden számában ott áll, mint szerkesztőé. Hiában, ennek meg kell lenni! a' ki szerkeszt, azt veszszük elő a' név-, és jegytelen czikkekért. Ez úttal pedig okot adott ön reá, hogy nevének nem hagytam békét, mert ön üres szóval, okatlan mondattal akarta megbirálni az általam forditott beszélyt, 's illy bírálat, uram, nem ér egy fakovát, bár mit beszéljen ön. Mondja meg elébb, hacsak két szóval is, mi az, mit ön beszélytől megkiván, beszélyben keres, 's így érteni fogjuk helyes-e szava, midőn e' vagy beszélyt *üresnek* mondja, különben kénytelenek vagyunk az ürességet nem a' beszélyben, hanem az itélőben keresni. Meg lehet ön vajas pogácsát és foghagymás kolbászt keres beszélyben, 's hol ezt nem talál, azt üresnek mondja. Ezt tudva, mi beszély-irók vagy forditók, jó eleve megmondhatnók önnek, hogy a' kolbászt és pogácsát szeretjük ugyan tálban, de beszélyekben illyesmivel nem szolgálhatunk, 's akkor ön más felé forditaná böngésző szemeit, 's békén maradhatnánk egymással. Azt is gondolja ön, hogy többes személyben (mi) csak szerkesztőség beszélhet, 's így, mivel én *jogom* helyett *jogunk*-at mondok, azt hiszi, hogy az Athenaeum' szerkesztője vagyok. Nagyon hibás vélemény! Többes személyben nem csak szerkesztőségek beszélnek, hanem egyes személyek is, 's ez szólás-forma, melly régibb mint akár ön, akár én, 's így nem mi találtuk fel. — Végül bizonyossá tehetem önt, hogy nem *megsértett forditói hiúságból* mondám az ön' kalászát üresnek, hanem általában akarám önt figyelmeztetni, hogy illy teljesen haszonvehetetlen kalászra nem kellene önnek időt és a' Világ' szép fehér papirosát vesztegetni. Isten önnel, kivánok dús kalászokat, mellyek önkényt hullassák a' jó magot, nehogy ismét kénytelenek legyünk csépelni.

Sz ... ky.

Egyveleg.

Lóevő németek. Francziaevő németekről többször vala már szó a' hirlapokban, 's ezt nem igen csodálhatni, mert jó táplálék által a' rosz testet is megjavithatni, és igy igen természetes ezen étvágy; de a' lóevést kissé bajosabb megmagyarázni. Tübingában társaság alakult, azon föltéttel, hogy tagjai kitünőleg csak lóhussal éljenek. A' franczia Charivari fél ugyan, hogy e' miatt a' német nemzetőrség szamarakon leend majd kénytelen nyargalni; azonban mégis ohajtja, hogy a' lóhúsevő egyesületbe valamenynyi németek jegyeztessék föl magokat, 's biztosan reményli, hogy változatosság' kedveért utóbb majd a' macska- és gyikhust is megkedvelendik, mellyesetben Francziaország és Németország közt igen nagy kereskedési összeköttetés létesülhetne, mert Franczia-ország egy német borjuért örömest adna három macskát, egyetlen német ökörért pedig tizenöt gyikot is fizetne.

—yz—

Böngészet.

— Az előhaladás' minden ellenségei fontolják meg, hogy makacs stabilismus olyan nemzetben, mellynek egyetemes miveltsége nem megy nyilván hátrafelé, idővel fölségbántáshoz vezet szükségképen, mert lehetetlen, hogy az egyetemes népfejlés' befolyása alatt a' kormány is ne haladjon valamicskét, 's a' történeti jogok' tulzóinak végtére misem marad egyéb hátra, mint hogy a' kormányban is ellenségöket lássák, 's ellene a' harczot megkezdjék.

Garády.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, vasárnap, julius' 31. 1842.** **13. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csütörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Utazás Triestig *).

Triest, jun. 3. 1841.

Az eszme „kültartományokat utazni be" keblemben olly olthatlan szomjat éleszte, mit a' fontoló ész' minden aggasztó 's rémitő rajzolatai még csak enyhitni sem valának képesek. Valóban nem kecsegtető gondolat, édes övéitől száz és több mérföldnyi távolban vész' vagy súlyos nyavalya' következtében idegen földön lelni meg sirját, a-ma' keseritő öntudattal, hogy a' hátrahagyott rokonok- és barátoknak még csak azon remény is kétes marad, az elhúnyt' hamvai fölött fájdalomfacsarta őszinte könyekkel áldozhatni. Ám ki volna olly gyáva, kit illy ijesztő képek szilárd 's ezer kellemet igérő feltételében megingatnának? Ki tapasztalás' kedveért akar utazni, annak a' szokott kényelemről le kell mondani 's ezer kellemetlenséggel küzdendő tusára edzett szivvel birnia. Vagy tán egyedül e' tekintetben lennének honunk' fiai a' külföld' szülötteinek utánhelyezendők? — Az ige testté lőn — 's kedveseink' ölelő karai közől kibontakozva, a' nehéz pályát megkezdők. — Eddigi útirányunk' rövid vázlatát bocsátva tehát előre, Triest' ecsetelését fogom megkisérteni.

Felső-Magyarország' vidékeit bekalandozva, Gänzerndorfnál a' gyorskocsira ülénk, melly ez alkalommal csak nem két annyi idő alatt futá le pályáját, mint rendesen szokta, mi hihetőleg a' számos, két egész szekeret betöltő, Brünnből Bécsbe szállitandó „röfögő" passagierok' garabonczáskodásának tulajdonitható. E' két külön osztályú utazóknak együtti szállittatása aligha helyeselhető. —

Bécsből, miután útlevelünket az udvari cancelláriánál bemutattuk 's az illető követek által láttamoztattuk, a' három órányira távol Badenba, az életvidám bécsiek' emez az év' kedvezőbb szakában a' hajdani édent elővarázsló, mulatóhelyére rándulánk. 1812-ben porrá égett e' városka, 's most mint a' hamvaiból újolag feltünt Phoenix teljes fényben díszelg. E' Schwechat patakon, hegylábra épitett csinos, egy 's két emeletű házakkal, pompás kertekkel, különnemü, számszerint tizenegy, hideg, meleg, kénes, gyógyerejökről híres fürdőkkel ellátott városba vezető főút gyönyörü fasorral ékitve a' sétatérrel (park) olvad össze. Nevezetesb épületei: a' császári lak, Miksa főhg' palotája, casino, szinház, Sauerhof, Engelsbad stb. Különféle tervezetei (Anlage) közt kitünőbbek: Károly főhg' Weilburg nevü, gyönyörü kastélya és a' szép Ilona' völgye Rauhenstein, Scharfeneck 's Rauheneck hegyivárak' omladékaival. A' kies tájék, a' hasznos fürdők 's az annyira hirben levő vajas-szarvasok (Butterkipfel) számtalan vidékieket csődítnek ide. Arenájában Pokorny' szinész-társasága adja mutatványait. Innen a' kevéssé élénk gőzpályán Bécsujvárosba (Wiener-Neustadt) szállittatánk. — Ezen városon túl kezdődnek az országutat jobb és balról környező sűrü fenyvesek, mellyek Styrián végig vonulnak, 's az itt honoló mély csöndet, a' lételét fennen hirdető kakuk' egyhangu szózatán kivül egyéb repülők' csevegése alig háboritja. A' regényes tájéku Seebenstein falucska, melly Lichtenstein hg' sajátja, egész figyelmünket elfoglalá. Mindkét oldalról fenyűfedte hegyektől öveztetik. Jobbról a' hegyen, őszerű omladék-kastély néma tornyocskájával szemlélhető; alatta pedig nagy kert, patakkal ellátva terül el. Azon kérdésünkre, miért van a' hegyi lak elhagyatva? azon választ nyerők: hogy lakhatatlan, minthogy benne 's körötte éjen át egy kisértet fájdalmas hangon kiáltoz, t. i. egyik várnagy' lelke, ki fizetni képtelen jobbágyának azon büntetést szabá, hogy egy hegyi fenyűt véggyökéig kivágván, azt a' kastélyba czipelje, mi az alattvalónak annyira megháborità elméjét, hogy őrültségében a' várnagyot 's önmagát meggyilkolá. Ezóta tehát egy fát czipelő kisértet' jajgatása hallható. Még azon népmonda is él a' babonás pór' szájában, hogy a' kiáltó hangok egy fuvarostól erednek, ki hajdan a' nagy sárban megakadván, fogadást tön, árbocz-nagyságu viaszgyertyával ajándékozni meg a' vidék' templomát, ha szerencsésen kisegittetik; minthogy azonban fogadását megszegé, lelke éjszakánként „gyio" hangokat kiáltozva, kóborol. Ugyanezen hegy' végormában egy sziklaüreg van, melly fölött egy bádog kereszt töri meg csillámolva a' nap' sugárait; lakója egy 50 évet haladt, csupán hideg étkekből élősködő remete nő. Erdekes élte' folyamáról máskor. —

A' képes házairól nevezetes Aspang m. várost hátrahagyva 's a' noricumi havasok' egyik ágát, melly kanyaruló és fárasztó úta miatt közönségesen Eselsberg név alatt ismeretes, megmászva, Stajerország' virányait pillanták meg szemeink.

Friedberg hegyen fekvő városkán — hol

*) Mutatvány egy sajtó alá bocsátandó illy czimü kéziratból: „Utazási vázolatok".

először ivám az ugynevezett Most-ot (gyümölcsnedvet), melly felette enyhitő, savanyús és gyenge ital — Hartberg csinos város és Pischelsdorf jókora falun keresztül Stajer' fővárosába, Grätzbe hajtatánk. A' belváros Bécs-ként glacis-val 's várfallal van számos külvárosaitól elválasztva. Délkeleti részét Mur' vize folyja keresztül, mellyen csinos lánczhid tartja fön a' város-részek közti szüntelen közlekedést. Három, négy, itt ott öt emeletes házai jobbadán ószerüek, utczái szükek, boltjai diszesek, templomai nagyszerük. A' János főhg alapitotta pompás Johanneumban olvasó-egyesület van, mellyben különféle nyelven 130 hirlap tartatik, könyvtárában 25,000 munka találtatik. A' két emeletes egyetem' homlokzatán eme' felirás olvasható : Colendis juvenum ingeniis, moribus vovit Fran. II. 1803. Könyvtárában 45,000 darab munka foglaltatik. Van benne 1456. évben nyomott könyv. Szinháza belül négy emeletes, ószerü 's kevés izléssel épitett. Itt létemkor Draxler a' jeles bécsi udvari énekes adá vendégszerepeit. A' helybéli szinészszemélyzetről nem sok dicséretest mondhatni, kik közt Lengvári k. a., hazánk' leánya, mint másod énekesnő 's Rettich k. a. mint prima donna a' jelesbek. — A' magas fekvésü várhegyre többfelé akáczfasorral ellátott út vezet, hol jelenleg csupán két külön álló torony, mellyeknek kisebbikén óra vagyon, büszkélkedik. Ezen város' nagyszerüségének a' benne mindenütt felötlő élénktelen jellem nem épen felel meg.

Marburg élénk 's Drávafolyótól — mellyen álló fahid van — keresztül hasitott várost hátrahagyva, csakhamar az ezüst és rézbányáiról nevezetes Feistritz várat érők. Innen az eddig követett országutról kissé eltérve az ide három mfre eső Rohitsch felé irányzók utunkat. Ki nem ismeri a' jeles rohitschi vizet? Maga a' forrás és fürdők a' helységtől egy órányi távolságra vannak. A' kőoszlopokon nyugvó rézfedezetü forráskútból a' savanyu viz vödörrel merittetik, 's töltsér' segélyével pintes palaczkokba töltetik; ezek aztán dugaszszal ellátva 's leszurkolva szerte szállittatnak — palaczkostól 9, a' nélkül 3 p. krért. — Mintegy tizenhárom részint (mesterséges nem természettől) meleg és hideg fürdőkkel ellátott, részint a' vendégeknek lakásul szolgáló, diszes elrendezésü egy, két, sőt három emeletes épület, csinos kert, kellemes sétányok, kies vidék, még inkább ajánlatossá teszik a' már csak fenséges vizeért is látogatásra méltó gyógyforrást. — Innen a' hegy' övezte csinos Cilli városnak menve, ismét az országútra tértünk, melly erre mindenütt jó 's út és mérföld-mutató oszlopokkal van ellátva. Sachsenfeld mezővárost (Markt) érve, legott a' Carinthia' rendei által VI. Károlynak emelt határszéli oszlop ötlik szemedbe. E' városka' egyik fogadójában igen vigkomor jelenetnek valánk tanui. Tudniillik egy fuvarossal beszédbe ereszkedve, kérdezteténk tőle, hová valók vagyunk? Mi magyaroknak, jelesen pedig pestieknek vallók magunkat. Több nem kelle. Fuvarosunk' egére, ki eddig a' legderültebb arczczal 's bölcsészeti nyugalommal fogyasztá lórántját (Abendbrot) legott villámterhes fellegek, rögtöni vészszel fenyegetők vonulának. Kés-villáját fenni kezdve, felkiálta : „Hát azon istenátkozta várost nem pusztitá el végkép a' 38-ki özönviz?“ 'S néhány czifra szitok között olly irgalmatlanúl rohant az épen elébe tett csirkének, hogy kése' sikamlásának hallattára önmaga is felette meghökkenve, borkancsóját mindkét kézzel hirtelen megragadá, egy pár hosszu kortytyal lélekéberségét újolag helyre állitandó. Mert a' késkarczolat olly berzentő hang vala, minőt az egyszeri ember félig sült kakasától, annak metélésekor hallhatott. Kiméletlenül szórt mennykövei főleg a' helyhatóság' egyedei ellen intéztetvén, megsugám utitársomnak, el ne árulja valamikép magát — mint az emlitett testület' egykori bárányi izecskéjét; különben az árviznek, az emberünkön állitólag nem sokkal ezelőtt elkövetett furfangos csiny' (mint ő nevezé) büntetéseül rögtön bekövetkezettnek, reánk nézve minden esetre érdekes okát soha meg nem tudandjuk. Kérelmünkre az esetet nagy teketoriával előadá, mi röviden abból állt, hogy mig a' Két Oroszlán czimerü csapszékbe egy kortyra — mi kissé hosszu lehetett — betért, addig a' kapu előtt hagyott lovak 's kocsi eltüntenek. Jóllehet pedig a' szükséges nyomozást teljesitők' kerekeit — hihetőbb siker' reményében — becsületesen megkené, elorzott javainak birtokába soha többé nem jutott. — Ezen kannibalunk azonban nyájas észrevételeink 's folytonos kortyok által ferde nézeteiről kellőleg felvilágositttatván, ezer bocsánatot kért, ha talán nem eléggé válogatott szavai sértők voltak volna. —

Az együgyű stajer, vallásos, becsületes, vendégszerető, leginkább marhatenyésztésből 's fuvarozásból pénzel. Az izmos 's jobbadán teherhordásra alkalmazott styriai lovak sokkal ismeretesebbek, semmint rólok csak néhány szóval is emlékezni szükséges volna. A' földmivelésre szinte nem csekély gondot forditnak, innen az élelem jóval olcsóbb, mint nálunk ugyanazon áron; sör, bor hasonlag olcsónak mondható, kivált ha tekintjük, hogy ez utóbbi főleg hazánkból szállittatik ide. — A' bajusztalan 's nyirett hajú stajer' fején fekete, keskeny tetejü, széles karimáju kalap ül; feltestét rendesen, de csak ünnepnapokon, kurta, deres szin posztofrakk fedi; bőr vagy bársony nadrága csak térdig ér, 's lábikrái kék harisnyába burkolvák, vagy épen meztelenek: lábbelie topánka vagy hosszu saru. A' némberek hajukat hátrafésülik, közönségesen vörös selyemmel bélelt 's függő zöld szalaggal ékitett, széles szalmakalap vagy gyérebben fehér kendő fedi fejöket; kurta derekú zubonyuk tarka. Arczra csinosak, domború, nagymellüek 's erős testalkatuak; társalgásuk nagyon is fesztelen, de mind e' mellett erényesek.

(Vége következik.)

TÁRCZA.

Feleket Bitnicz Lajosnak.

Bitnicz Lajos, e' folyó 1842. Athenaeum' II. félévi 5. 6. 7. számában „*Magyarország' ekkorig ismeretes pénzei. Árpádi korszak.*" czímü munkának ismertetését adja, kinek figyelmét leginkább az e' munkában elöször kiadott pénz-példányok ragadták meg, mellyről kevés biráló észrevételt közöl, de e' kevés is egyenesen engem érdekel, azért vegye barátilag rövid feleletemet, mellyben szándékom nemcsak néhány észrevételét megigazitani, hanem azon botlásokat is, mellyek vagy később tüntek fel előttem, vagy e' munkában akaratom ellen állanak, futólag megemlíteni, a' magyar pénztudomány egyébként is kellemes és felette érdekes tárgyai miatt számos kedvelőt, de nálunk nehezen szerezhető segéd-eszközeinek részint hiánya, részint hozzáférhetlensége miatt kevés mivelőt számit. Innen magyarázható, hogy a' különben jeles iróink által pénztudományi tárgyakról hirdetett észrevételek, jegyzetek és töredékek, nem egyebek fonák itéleteknél, botlásoknál és alaptalan gondolatoknál. Egyik például sz. István királyunknak olly pénzét emlegeti, mellyen 1001. évszám és pedig arab számokkal van feljegyezve. (Tudom. Gyüjt. 1819. XII. 94 l.) és nincs figyelemmel arra, hogy minden illy pénzpéldány *Jeszenovszky János*' (szül. 1748. † 1815.) kegyes szerzetbeli papnak koholmánya. Másik I. Béláról tanitja, hogy e' királyunk új, formájokra alkalmasabb, értékökre jobb ezüstpénzt veretett, és István, Péter és Sámuel királyainknak *igen apró* (igy) pénzeket tulajdonit (A' magyarok' történetei. Debreczenben, 1837. 8. I. 73. lap); a' mi kevés tanulságot nyujt királyaink' pénzeiről. Legyen a' hely' szüke miatt e' két példa elég annak megbizonyitására, hogy pénzeink méltó tárgyai a' komoly vizsgálatnak.

Bitnicz Lajos azon ohajtását fejezi ki: „Bárcsak szerző figyeltetéséhez kapcsolt volna némi útmutatást, az álpénzeknek a' valóktól megválasztására vezetőt." Csak hogy akkor a' czél lett volna eltévesztve. Illy útmutatást magokból az álpénzekből elvont szabályok szerint kellene adni; de kinek van nálunk álpénz' gyüjteménye? *Molinet* például könnyen megismertetheté *Cauvin János*' álpénzeit; mert azok' mintáit és bélyegeit a' párisi gyüjteményben mind megtalálta: nálunk a' valódi pénzek' gyüjteményéhez sem férhetni; és nem nyilnának-e meg az álpénzverők' szemei tökéletesebb hamisitásra illy szabályok' előadása után? Van törvényünk igaz, mert mire nincs nekünk törvényünk? Zsigmond II. (1405) törvényének 21-dik czikkelye igy szól: „Ne quispiam audeat, vel praesumat, aurum, seu lapidem illum, in quo auri, vel argenti qualitas dignoscitur, habere. Item neque *testam* seu *intimam* pro argenti effusione, et *financia* tenere, exceptis duntaxat aurifabris. Insuper nec separandi cum aqua aurum ab argento, artem exercere, nisi ille vel illi, quibus hujusmodi officia duximus specialiter committenda." De hányadik érti e' törvény' czélját? Legalább hamisitóink e' törvény mellett is árulgatnak koholt pénzeket, gyürüket és más vastagon megaranyozott álczikkeket valódiak helyett, és ki gondol vele? Vagy talán senki sem panaszkodik? Nálunk panaszolkodni! hol az igazságos panasz is, ha szokatlan és rendkivüli, csupa idővesztegetés, haszontalan költség és méró kedvetlenség.

Bitnicz az e' munkában először kiadott pénzpéldányokat gondosan szamitja elő; még sem emliti I-ső Istvánnak 5. l. leirt visszás hátlapi köriratu pénzét, pedig ez itt adatik ki legelőször. Ha e' munkában valamelly pénznem után kútfő nem említtetik, akkor a' példányt kiadatlannak kellene tekinteni; mert a' bevezetés szerint (IV. lap) ama' kútfők, mellyekben az egyes példányok kiadattak, minden pénznem után mondatnak feltalálhatóknak; azonban a' kútfő' fölhozása némelly pénznemeknél ki van felejtve. Igy II. András' I. és XXV. nemü pénzeinél semmi kútfő sem említtetik; de azért e' példányok nem itt adatnak ki először; mert a' 103. l. 2. sz. valamint 114. l. 1. sz. alatt leirt és az V. táb. 142., VII. táb. 170. számok alatt látható pénz-példányok már Appel' munkájában (IV. B. II. Abth. 10. tábl. 1. sz. és 12. táb. 22. sz.) fordulnak elő (Appel's Repertorium. IV. B. I. Abth. Wien, 1828. 8. Vorwort, VI.). De mit árt Appelt felnem hozni? ki I. Gyéza vezér' pénzén DVX MVCISLAVS köriratot olvasott; királyaink' Sclavonia' részére veretett pénzeit nem birta meghatározni (II. B. II. Abth. 824. l.), III. Uros († 1336.) szerb király' ime' köriratu pénzét: CTEΦAH OYPOШ KPAЛ TPETЬI (Sztefan Uros rály treti, azaz: Stephanus Urosius rex tertius), I. Nemanics Istvánnak († 1224.) tulajdonitja (II. B. II. Abth. 798. l.) stb.

Pannonia, nem Győrmegye' egyik városa, mint Bitnicz állitja; hanem a' 6. *l.* felhozott 1093. oklevélnek ime' előadása szerint: „*Primum praedium est Pannonia, ubi monasterium situm est.*" Pannonia annyi, mint jelenleg Szent Márton.

I. Lászlónak *Ladisclaus* neve nem *Ladiszklausz*, mint 31. l. mondatik; mert e' királyunk' 1083. veszprémi oklevelében: *Scamard*, *Sceuleus*, *Scegen* jő elő, a' mostani *Szamárd*, *Szőlős*, *Szegény* helyett.

A' IV. táb. 104. sz. alatt lerajzolt és 72. l. leirt III. István' pénze igaz, hogy különös; hátlapi ST. betüi az előlapján láthatókkal vannak kapcsolatban, mire Bitnicz példát nem talál. Ámbár igen sok mindenféle történik és találtatik, mire példa nem könnyen fordul elő; e' pénz' feliratát azonban nem mondhatni példa nélkülinek. Nem áll-e gyakran számos pecsétek és pénzek' előlapi felirata összeköttetésben azok' hátlapi feliratával? Igaz, hogy itt azonegy névnek betüi vannak mindkét lapon elszórva; de ez sem példanélküli tünemény. Nálunk egykor, mint tudva van, a' vármegyék' három vagy több részre tagolt nevei szintannyi külön pecsétnyomókra vésettek. (Schwartner, Introductio in rem Diplomaticam. Budae, 1802. 8. p. 202.) Nemanya István (1165—1195.) szerbországi fejdelem, III. István (1161—1173.) királyunkkal azonegy időben élt, kinek pecsétét Zanetti (De numis regum Mysiae seu Rasciae. In Argelati Collect. Dissert. de monetis Italiae. Mediolani, 1750. 4. P. III. p. 17.) közli Lucius után (De Reg. Dalm. et Croat. Lib. V. cap. III.) e' pecsétnek

előlapja:	*hátlapja:*
CΦPA	ЛOY
Г,CTE	ZOYП
ΦANOY	ANOYT
MEГA	OY NEM
	ANIA

azaz: ΣΦPAГIΣMA (v. ΣΦPAГMA) ΣTEΦANOY MEГAЛOY ZOYПANOY TOY NEMANIA. (Szphragiszma v. szphragma Sztephanu megalu supanu tu Nemanya; azaz: Sigillum v. signum Stephani magni supani de Nemanya.) Itt a' MEГAЛOY szónak betüi vannak mindkét lapon elszórva szintugy, mint III. István' pénzén. Tudom, hogy Zanetti e' pecsétet *Venczián* azaz: koronázott Nemanics Istvánnak, Nemanya' fiának, első szerb királynak tulajdonitja; de ez nem volt nagy zsupán, hanem (1195—1205.) király, és pénzein REX olvasható.

Bitnicz alig kétkedik arról, hogy IV. István, ez a' koronára többféle mesterséggel vágyó király veretett pénzt, mi által uralkodását megmutassa. Igen, de hol van azon IV. Istvántól veretett pénz?

A' 78. l. leirt III. Béla' pénzének előlapján látható T betűknek *Tertii* szónak magyarázatában Bitnicz ellenmondást keres; mivel a' 81. l. olvasható jegyzet szerint a' király' nevének *rendszáma* IV. Béla' pénzein fordul elő elsőben. Ez azonban nem olly nagy ellenmondás, mint első tekintete mutatja. IV. Béla' 118. l. leirt pénzén IIII. római szám, valódi rendszám; de III. Béla' pénzének négy T betüje nem is szám, annál kevésbbé rendszám; ez továbbá tartományi pénz, amaz nem; és mit tudunk ekkorig a' magyar tartományi pénzekről? Ennél erősebb ellenmondást lehetett volna felfedezni, elmondom magam, minthogy épen eszembe jutott.

91. l. a' jegyzet' végén mondatik, hogy hazánk' pénzein a' felirat mindig latin nyelven adatik elő, 's ez megütközik a' 155. l. tett jegyzettel, hogy LAZLA Kún László királyunk' magyar neve; de ezen ellenmondás e' munkában akaratom ellen áll, következőleg nekem nem tulajdonítható; mert én régen megjegyzém, hogy Kálmán királyunk' pénzein „*Calman*" magyar neve olvasható (Figyelmező, 1837. 1. sz. 4. l.), és tudom, hogy az 1648-ki magyar levél igy van aláirva: „*G. Rakoczy Laszla.*" (Tud. Gyüjt. 1831. IV. 119. l.)

A' sclavoniai pénzek' hátlapján kettős kereszt alatti két koronás fej, a' király és az alatta vezérkedő királyfi' feje, miről Bitnicz kételkedik; mert tekintve ugymond, e' két fej' *egyenlő koronáját*, e' két koronás fej, miként Kún László és III. András' pénzein, úgy itt is a' királyt és királynét jelentheti. Azonban a' sclavoniai pénzek' e' munkában először megalapitott rendszere több fáradságba került, semhogy azt rövid észrevétel eldönthetné. *Egyenlő koronát?* Ha magyar koronát keres Bitnicz az árpádi korszak' pénzein, azt nehezen fogja megtalálni. Kún László' III. nemü pénzein, igaz, hogy szinte két koronás fej adatik elő; de a' király és királyné' nevének kezdő betüivel; III. András' két koronás fővel jelelt pénzeit a' mi illeti, azok összehasonlithatók Kún László' pénzeivel; de a' sclavoniai pénzek nem, mellyek ezektől különbözők, és tartományi pénzek; az is meg van bizonyitva, hogy Sclavoniát királyaink, és rendszerint a' második szülött királyfiak kormányozták, következőleg a' sclavoniai pénzeken látható két koronás fejet természetesebb ezekre magyarázni, mint a' királynékra.

A' 160. l. tett jegyzetről azt kérdi: „föltehetni-e a' már két évszázad előtt kereszténységre tért magyarok' keresztény királyáról, hogy pénzeire a' kereszténység' emléke mellé pogány vallási eszme' jelét vésesse?" Ezt már *Germon* is kérdezé több másokkal, de a' sz. Benedek' rendebeli franczia szerzetesek azt felelik: „Unsere Heiligthumsbehältnisse unserer Kirchen sogar sind bisweilen mit Edelgesteinen gezieret, worauf Bildnisse des Heydenthums eingegraben sind." (Neues Lehrgebäude der Diplomatik. Erfurt, 1767. 4. V. Th. 372.)

De nem tartok tovább magam és mások fölött, olvasóimnak ugyis unalmas vizsgálatot, csak a' nyelvre nézve van még egy ellenészrevételem. Én sehol sem irtam: „*Hajadon lovag*", mert ez a' közéletben annyi, mint *leány, vagy még férjhez nem ment hölgy lóháton.* Nem is tudom, miért változtatá Bitnicz valamennyi *fedetlen fővel* hol jobbra, hol balra vágtató lovagomat, *hajadon lovaggá?*

Luczenbacher János.

Magyar játékszini krónika.

Jul. 21. Alvajáró. Nagy opera 3 szakaszra osztva. Irta Romani, ford. Deáky F. Sámuel. Zenéje Bellinitől. *Markovicsné* asszony mükedvelő Amina', *Wurda* Elvin' szerepében léptek fel.

Jul. 22. Pajzán ifjú. Vigj. 3 felvon. Kotzebuetől.

Jul. 23. Alvajáró. *Markovicsné*, *Wurda* ismét.

Jul. 24. Botcsinálta doctor. Vigj. 3 felv. Moliére után magyarositá Kazinczy Ferencz a' m. ac. költs. Újra színre alkalmazta 's zenéjét több dalmüvekből szerkeszté Vidor. A' vigjáték mulattató volt, az előadás türhető. Nyert-e a' mü az által, hogy dalmüvekből böngészett énekekkel toldatott, még lesz alkalom megmondhatnunk, ez úttal csak azt akarjuk kiemelni, hogy Telepy Máli és Toth Samu egy kettős tánczot jártak, mellyről senki sem tudná megmondani, mi volt, ha csak azon nevet nem adjuk neki, hogy eltorzitott magyar. Különös, hogy a' nemzeti színházban német, spanyol, franczia, stajer stb táncz meglehetősen meghagyatik saját jellemében, csupán a' magyar, a' nemzeti korcsittatik idegenszerü ugrándozásokkal, mellyeket magyar tánczban soha senki nem látott. Látni olly magyar tánczokat nemzeti szinpadunkon, hogy az ember azon gondolatra jöhet, valljon balletmester ur nem akar-e bennünket magyarokat saját házunkban kigúnyolni? 'S fájdalom, senki sincs, ki az effélékre legkisebb figyelmet fordítana 's illy nemzeti botrányt a' szinpadról száműzne. A' közönség' egy nagy részének pedig olly gyönyörü izlése van, hogy efféle korcs termékeket megtapsol és még néha ismételtet is a' helyett, hogy egész energiával kipiszszegné. Új bizonysága annak, hogy a' nagy közönséget izlés' dolgában nem jó volna biróvá tenni. **Keve.**

Jul. 25. Kovácsné' javára bérszünettel először: A' velenczei nő. Dráma 5 felv. Irta Anicet-Bourgeois. Ford. Egressy Benj. 's a' benne előforduló „csajkás dal" (jobban: sajkadal') melodiáját szerzette szinte ő. — *Wurda* a' jutalmazandó iránti szivességből Vogelnak „Csikós" czimü magyar dalát Proch Henrik szerzette zongora-kisérettel éneklette.

Jul. 26. Donna Diana. Vigj. 5 felvon. Irta Moretto. Németből forditotta Komlóssy.

Egyveleg.

Egyesület nyelvkínzás ellen. Lipcsében, hol nem rég egyesület keletkezett az állat-kinzás ellen, most nyelvkínzás ellen van egyesület készülőben, mellynek munkássága leginkább Szászország ellen fog intéztetni, olly czélból, hogy a' német nyelv' hibás kiejtései megjavittatván, a' tiszta kimondás hathatósan mozdittassék elő. Ezen vállalat, ha csakugyan életbe lép, bizonyosan dús eredményü leend. A' kiejtés' hangjának kellemét, melly a' szászok' kedélyes szelidségében alapszik, nem fogja veszélyeztetni az egyesület, hanem csupán a' mással- 's magánhangzók' lelkiösmeretes kiejtését sürgetendi, 's ez által a' szász beszédmód' kellemetlen szélességét 's ürességét kevesbiteni fogja. Mindenek előtt kivánatos, hogy az ország' iskolatanitói is az egyesületbe lépjenek, és üdvös gyümölcseit a' tanitványok közt buzgón terjeszszék. Mi magyarok szinte alakithatnánk egyesületet, hol kiki kötelezné magát hibátlan magyar beszédre és irásra. Hibátlan magyar beszédet hallani nagy ritkaság: de még irásaink is telvék grammatica elleni botlásokkal, részint vigyázatlanság, részint tudatlanság miatt. Alig van 7—8 irónk, ki e' részben kivételt tenne.

Különös házasság. — Schebest Ágnes és Strauss dr (Jézus' életének ismert szerzője)..... ugyan mikép jöhet egymás mellé e' két név? Talán csak látogató jegyen olvashatni effélét? mellyek gyakran nagyobb érdekkel birnak, mint vastag könyvek. Valóban ugy van, Strauss dr ur Schebest kisasszonynyal, a' dresdai dalszinház' ismert énekesnőjével — házasságra lépett. —*yz*—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, kedd, augustus' 2. 1842.** **14. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Utazás Triestig.

(Vége.)

Styriától bucsút véve, többnyire borzasztó sziklahegyek, rengetegek 's felette vad és néptelen vidékek, egyes, szerteszórt majorok és kocsmák valának Illyria' fővárosáig, Laibach-ig, kisérőink. Erre már csupán ezüstpénz van forgásban, az élelem drágább, a' kutak, forrásból bugyogva, igen jó vizet adnak. Laibach nem nagy, de csinos város. Házai egy, két és három emeletűek, templomai nagyszerűk, vendéglői pompásak. Szinházában jelenleg Natale Fabrici' igazgatósága alatt olasz operák adatnak, 's nem csekély tetszéssel fogadtatnak. Előtte kellemes sétatér van. Elszigetelt fellegvárában foglyok tartatnak, 's alatta a' várossal rokon nevű folyam halad, mellynek hullámait János főherczeg' nevét viselő gőzös szabdalja. Van lyceuma, museuma, könyvtára, püspöki laka, pap- és katonaintézete, nyilvános kórháza, II. Józseftől alapitva. Orsolyaszűzek' monostora leánynevelő-intézettel, földmivelő és zenekedvelő (philharmonisch) társasága, edény és taplógyára. A' fél órányira levő Száván 450 lépésnyi hid vezet át. Közelében 3 □ mfnyi posvány létezik, mellynek kiszárításán már több év óta sükerrel dolgoznak. Laibachnak Triest, Fiume, Klagenfurt és Graetz városokkali közlekedése nevezetes.

Felső-Planina és Adelsberg helységek közt van Carniolia' határa, mit az útfalba, márványtáblára vésett illy tartalmú latin fölirás jelel: „Ez útakat Carniolia' rendei I. Ferencz császár' tiszteletére alkoták". — A' világszerte hires adelsbergi Odor' (Grotte) részletes leirásával külön fogok kedveskedni. — Prewald, Susana helységeken vonulva keresztül, legott az egyszerü Optschina, boldogult Ferencz császár' tiszteletére emelt, roppant szobrával foglalja el az útas' figyelmét. Az itt nem gyéren dühöngő Orkán' korlátozása miatt a' lapos, cserépfedelű házakon izmos kődarabok szemlélhetők. Ezen igénytelen falucska öntetszékenyen pislog le a' dombról az alatta elterülő Triest város- és adriai tengerre. Itt szokta az útas vagy az alkonyt bevárni, vagy a' korány' első pirját meglesni, ama' leirhatlan felséges látványnak kéjteli hatását egész mértékben élvezendő, mellyet a' balról elnyuló, nagyszerű, kereskedő-város, jobbról pedig a' számtalan tengeri hajókkal 's meg annyi pontoknak látszó szerte koválygó gondolákkal rakott kikötő, 's a' végetlen tenger' zajló hullámai, vagy szélcsendben ennek csillámló tükrözete nyujtnak a' szemlélőnek.

Triest, az illyriai királyság' egyik kormányszéki városa, az adriai tenger' éjszaki szélén fekszik (a' másik Laibach). Lakói azonban mind nyelvre, mind viseletre és szokásokra több tekintetben különböznek Illyria' egyéb lakositól. Itt már olasz nyelv hallható csak közönségesen, ott pedig romlott tót nyelv divatos. Azokat kiválólag jámborság, ezeket ravaszság jellemzi. Ott marhatenyésztés, itt kalmárkodás a' legkedvesebb foglalkodás. Ott a' férfiak sudarok 's idegesek, itt szikár 's alacsonyok, valamint általában egész olasz földön. Az e' vidéki viselet inkább olasz jellemű, amott a' férfi fejét magas, fekete szalmakalap födi; bajusztalan ajkai közt kurta száru 's magas kupaku pipácska füstöl, — mit nem gyeren hölgyeknél is láthatni, — ujjas mellénye (Spenczer) kék posztóból van, 's alóla fényes gombok csillámlanak, nadrága feketére festett szarvasbőr, saruja pedig térden felül érő. A' nőnembeliek hátrafésült hajukat vagy himzett szegletű, fehér kendőbe burkolják, vagy búbos fejkötőt illesztenek fejökre. A' felette rövid dereku szoknya, melly rendesen vörös kartony, a' különben szép termetű, finom fehér arczbőrű krajni hölgyeket nem kissé idomtalanitja. Ingerlő melleiket piros vagy más szinű selyem kendőcske leplezi. Kék kötényök bő és sürűn redőzött. Lábaikat kék harisnya 's magas sarku topán takarja. A' bort szintugy mint a' férfiak nem útálják. Mulatozásuk cziterazengés és dalszó mellett szokott folyni ünnepnapokon.

Triestet szőlő-kertek környezik, hol az izmos szőlőtők keresztbe rakott léczeken folyván föl, lugasokat képeznek. Pompás izlésü házai három, négy, itt ott öt emeletesek, jobbadán — mint nemzeti szinházunk — meszeletlenek 's udvar' hiányával vagynak, minthogy még a' kapualj is bolt gyanánt használtatik. Utczái — mellyek közt legszebb a' Cono — zsinóregyenesek és tágasak; kövezése különösen jó, 's a' járdák kőoszlopokkal elkülönözvék, hol sem taligások, sem egyéb teherhordók nem faggatják a' járkálókat. Fényes boltjai nem igen vannak, minthogy itt leginkább a' fűszerkereskedés üzetik. Majd minden efféle boltban egy szentkép csügg a' falon, 's alatta égő mécs pislog. Számos gyáraiban főleg kötél és szappan készittetik. Van püspöki laka, nyilvános könyvtára, füvészkerte, liter. társasága, különféle tanodái, mellyek közt a' hajózási iskola 13 tanitójával 's museummal a' legneveze-

tesb. Vannak magánosoknak is igen jeles gyüjteményeik, u. m. De-Rosetti' gazdag könyvtára, Fontana' pénzgyüjteménye stb. Foltozó vargák és szabók az utczákon mindenfelé, de főleg az ó-városban nem csekély számmal láthatók. A' gyümölcs, czitromvíz 's egyéb aprólékok' árulói kiáltó hangon kinálgatják áruczikkeiket. Egy ezüst krajczárért két szép narancs kapható. Volt is ám kelete! főleg utitársam alig birt e' kedvencz gyümölcsével kész lenni. Színháza három vagyon; legpompásabb ezek közől a' három emeletes Teatro Grande, hol jelenben olasz szinművek adatnak, továbbá a' Cirque Olimpique (amphiteatrum), melly most zárva van, és a' kisded német szinház, mellynek fő tagja a' volt pesti arenahős Thomè. Egyházai közt legjelesb az új, két kúpú sz. Antal-templom a' csatorna mellett, épitészi tekintetben pedig a' Sta Maria Maggiore. Nem kevesbbé érdekes régisége és harangtornya miatt a' főegyház (Dom), ez egy római templom' helyén van épitve, mellyből még öt oszlop 's a' régi fal' egyrésze látható. Nagyszerű 's jobbadán erkélylyel ellátott épületei közt első helyet foglal Carciotti görög' két emeletű háza, melly három utczára szolgál, 's évenként 300,000 ftnyi jövedelmet hajtani állittatik, mert megjegyzendő, hogy itt a' lakások méreg drágák, noha az élelem sem mondható legkevésbbé is olcsónak; továbbá a' két kaszárnya, az új lazareth (kórház), vámház és Börse. Legfényesebb fogadó „A' herczeg Metternichhez" czimzett új hôtel. Számos kávéházai nem igen diszesek, 's majd minden nemzetnek van egy sajátlag kijelelve. Itt az italok a' legizletesebben készittetnek, főleg a' kávé és czitromlé (Limonade), mellyeknek adagja öt krajczárba jő. A' piaczokat kutak és szobrok diszitik. A' taligások, a' miéinkkel ellenkezőleg, magok után vonják vasas taligájukat. Teherhordásra rendesen két kerekű szekérbe fogott patkós ökör használtatik. A' bérkocsik a' miéinkkel koránsem vetélkednek, sőt egy fogatúk is divatosak. A' menynyire csinos és izlésteljes azonban Triest' újabb része, annyira piszkos és undokteli az úgy nevezett ó-város vagy is a' várrész, melly rendetlen, szűk utczákból és omladozó, mocskos házakból áll, 's ronda, erkölcstelen néptől lakatik. Néhány szegényebb sorsú kézmüvesek és napszámosokon kivül csupán kéjhölgyek és naplopók, zsebhősök és szerencselovagok szoktak itt honolni, 's fortélyaik és csinyaik' harácsaul főleg az idegenek szolgálnak. Egy illy mesterfogásnak enmagam is tanuja valék. A' révparton narancsokat vásárol egy vándor, közel hozzá megáll egy, legott első pillanatra kalandornak gyanitható, ó-városi gentleman, szemeivel a' vándor' minden mozdulatát figyelmesen kisérő. Ez megindul, az követi. Esetleg a' vándor ép' azon fogadóba menvén, hol szállva valék, távolról szemmel tartám mindkettejöket. Miután a' vándor az udvarban egy asztal mellett helyt foglalt, 's a' gentleman tovább haladni látszék, én szobámba tértem. Némi szünet mulva ablakot nyitva, letekintek az udvarra, 's íme a' kisérő az emlitett vándorral iddogálva beszélgetnek. Látogatást kapván, a' kémkedést

abban kelle hagynom. Azonban estelizés' alkalmával a' pinczér a' következő eseményt beszélé el, a' fölhordott étkek' füszerezéséül. Egy berlini óramüves, a' vele ugyanazon asztalnál poharozó olasztól kérdeztetvén, milly mesterséget űz? nyilvánitá, hogy ő órás, és nagyon szeretne Triestben némi időig mulatni, ha munkát kaphatna. Mire a' csaló magát óramüves-mesternek adván ki, a' vándort munkával legott ellátni igéré. Örömmel fogadá ez az ajánlatot, 's a' csalóval csakhamar azon reményben távozék, hogy ennek lakását megtudhassa. Utközben azonban eszébe jut a' csalónak egyetmást vásárlani, de mivel véletlenül pénzhiánnyal van, a' vándortól kölcsönöz 10 pftot, ennek e' mi csekélységet mindjárt hazajöttével megtéríteni igérvén. Ballagnak ők; de egyszerre némi ürügy alatt a' mester bizonyos házba tekint be, 's a' legényt kis várakozásért kéri. A' kis várakozást azonban kevéssé gyanúsnak vélvén a' vándor, mestere után siet, de azt meg nem lelheté többé, mert a' háznak két utczára szolgáló kapui voltak. A' csaló és megcsalt az általam szemmeltartott egyedek valának. — A' váiba, melly 1813-ban a' francziák által ostromoltatván, csaknem végkép lerontaték, de ismét ugyanazon évben helyreállittaték, több föl és lejárás vagyon. A' tér nem nagy 's a' rajta levő templom és fegyvertár őszerű, csekély épületek. Az előbbinek oldalfalán eme' fölirás olvasható: „Sub Galli arcem obsidentis l. t. Austro-Anglorum pugna M. Oct. Anno 1813 tormentorum missilibus, templum ictum ac pene labens D. justi cultorum aere eodem anno restauratum.

Triest' utczáin napközben foglalkozó kalmárok és napszámosokon kivül mások alig láthatók. Itt az életzaj és tolongás csak akkor kezdődik, midőn nálunk a' halandók már Morpheus' karai közt szenderegnek. Csupán az öröklő napnak a' tengerbe szállta után vonulnak ki lakaikból Triest' szépei és dandy-jei, a' tengerparti sétányon fagylalt vagy egyéb hűsitő' hörpölése közt a' tábori zenét hallgatandók. A' szinházi mutatványok 9-kor vagy után kezdődnek. A' piaczokon lámpafény és gyertyavilág mellett zöldségek, gyümölcsök stb — ez utobbiak font számra — árultatnak 's vásároltatnak, az árulók és kofák' hangos kiáltozása közt. Ezen a' város' minden részeiben egyiránt tapasztalható mozgás és zsibongás — a' révparton hemzsegő, csaknem mindenféle nemzetbéli embercsoportok — a' némi távolságra létező, tűzoszlopnak látszó világitótorony — a' 200—300 árbocz és vitorla — a' sebesen ide 's tova futosó gondolák, valami olly érdekes látmány, mit csak szemlélni, de kellőleg ecsetelni lehetlen. Ezen egyedül kereskedésből és kereskedésnek élő város, jóllehet számos zsidóktól nem lakatik, mégis naponta növekedik, valamint vetélkedője — Velencze — mindinkább csökken. Ma estére bucsút veszünk mind ezen érdekességtől, 's ha a' tenger hullámai nem követelendnek áldozatúl, jövő uratunkat Velenczéből kapod.

Novák Károly.

Temetés.

Néma hölgy fut a' nagy éjszakán,
Kisdedével, reszkető karán;
Egyik éber,
Másik álmodik:
Árva honban,
Árva mindenik.

Méla arczczal kél az éji hold.
Álmiból a' gyermek felsikolt,
És szavára,
A' szülő-kebel'
Rejtekéből
Gyötrelem felel:

„Légy nyugodtan árva gyermekem!
Nem sokáig bujdosol velem!
Új honod vár,
— Benne béke van —
Hol hazát lel,
A' ki hontalan.

Ott szabad lészsz — annak szültelek —
— Békés szomszédid leendenek —
Szűk határin
Szent leend jogod;
'S megtapodtan
Látni nem fogod!"

* * *

Ostrolenka' gyászos térein,
Éj borong a' hősek' álmain;
És ki áll a'
Hamvadók fölött:
Gyermekét ah
Eltemetni jött.

„Férjem itt vitt véres harczokon,
Itt esett el értted, drága hon!
Illy apáért,
Néma sír-kebel!
A' fiú is
Nyugtot érdemel.

Im, fogadd! nyugodtan átadom;
Rongyban ősz hajakkal, így — tudom —
Nem fog ő az
Ősi birtokon,
Vánczorogni
Kolduló boton.

Jobb sötét öledben tudnom őt;
Mint görnyedve zsarnok-arcz előtt.
Haljon addig
Öntudatlanúl,
Mig rabszolga
Lenni nem tanúl!"

A' temetkezési gyász sereg:
Rémletes dalt zúgó förgeteg;
'S mig szoborként
Áll a' bősz anya:
Megrendül a'
Bús halál-tanya.

* * *

Sírhalomnál minden éjfelen,
A' szülő nyugodtan megjelen:
Gyermekét ott,
Mint az éj-madár,
Új honában
Látogatni jár.

Tompa Mihály.

TÁRCZA.

Konyha-Regélő és zöld beszéd *).

A' Regélő hölgyek' számára jelenik meg, minél fogva Garay úr jónak látja szép olvasóinit konyhába vezetni, 's majd csemegéket készit, majd pedig olylyasmiket beszél, miket oktatásnak lehet tekinteni a' rétes-készitésben. Némellyek mondják ugyan, hogy csemegéket leginkább csak czukrászok szoktak készíteni, 's e' szerint Garay ur meg akarja szépeink' életöket édesiteni; de bizony azon csemegék' legnagyobb része olly igen izetlen, hogy korántsem czukrászmühelyben, hanem csupán közönséges konyhában készülhettek. Illő-e ez, vagy nem, ahhoz semmi közünk, mert kinek a' papné, kinek a' palástja! Azonban, mivel a' *kis* Zajtay is kikapja ezuttal a' magáét a' *nagy* Garay urtól a' Regélő' julius' 28iki számában, tehát kénytelen vagyok egy pillanatra konyhájába menni, 's néhány szót, reménylem utolsót ezen nevetséges ügyben, együgyű parlagi tehetségem szerint elmondani. Igy szól ugyanis Garay ur rólam: „Mint különös példáját a' phantasia-gazdagságnak hozhatjuk föl, hogy Zajtay ur még mindig azon tésztát nyujtogatja, mellyet már egy hónap óta gyürogat, nyujtogat azon lisztből, mit egykor egy kis pajkosságból szeme közé szórának. A' tészta alkalmasint keletlen egy kissé, ez lesz az egész baj, hogy annyi nyujtás' daczára sem vergődhetik ki a' rétes' alakjából, mellyben annyi idő óta forog". — Mondám már, tisztelt Garay ur: dudáljunk békével együtt! 's én jó példával mentem előre," s dudáltam is azóta, de ugyan mért nem követi ön példámat? Kifogyott már dudájából a' lehellet, 's most neheztel ön, mint a' gyermek, látván, hogy másnak is sikerül tornyocskát csinálni kártyából? Ne dobja ön el azért a' kártyát, mint a' makranczos fiúcska, hanem épitsen nyúgottan újra, 's majd meglátjuk, kinek épitményét fujja el hamarább a' szellő. Ön szemem közé nem fúhat lisztet, mert egykori szerény nyilatkozatából kitetszik, hogy ön igen magasan fölöttem áll. Akárki' szemébe szórt ön már fövényt, de az enyéimet, hála parányiságomnak! csakugyan nem érte el rozs-darája. Azonkivül nekem nem igen volt még alkalmam konyhában forgolódni, mivel rendesen csak a' már teritett asztalhoz szoktam ülni, 's ez okból ön' technicai ismeretei elől szégyenülve kell visszavonulnom, azon őszinte vallomással: mikép nem tudom, hogy a' tészta keletlen-e, vagy pedig az ön' parabolája sületlen? Mivel pedig nincs szerencsém barátaim közé szakácsot vagy kuktát számithatni, 's a' Regélővel sem vagyok közelebb viszonyban, tehát ön' szép

*) Örömest elutasítnánk lapjainkból olly polemiai czikkeket, mellyekben közügyre vonatkozó dolgok felöl nincs szó, de midőn lapunk' munkatársai megtámadtatnak, kénytelenek vagyunk hasábjainkat személyes védelmeknek, önigazlásoknak is megnyitni. Mult ízben azt reménylettük, hogy a' Garay és Zajtay urak közti összekocczanásnak vége szakadt; azonban a' Regélő' 60. száma Zajtay úr ellen ismét támadólag lép fel, 's igy szoros igazság kivánja e' czikk' közöltetését. — A' szerk.

képes beszédét nem értem, 's nem is magyaráztathatom meg magamnak, minél fogva minden további fejtegetést mellőzve, azon egyszerü és őszinte ohajtással fejezem be szavaimat: bár soha ne sózná ön el konyhájában a' levest, hogy tisztelt vendégeit minél tovább megtarthassa asztala mellett! .... Mi a' „lisztszóró pajkosságot" illeti, mellyel ön dicsekszik, megvallom, ha Regélő' szerkesztője volnék, ezzel nem dicsekedném; pajkosság csak gyermekek közé való, 's pajkossággali hetvenkedés útczai gyermekek közé, 's valóban az utczai porban találhat Garay úr még pajkosabb gyermeket is magánál, 's így a' pajkosságban nincs semmi dicsőség.

De „ad vocem: zöld beszéd" még egyet. Ugyanazon számban „egy jurátus'sal azt mondatja Garay úr, hogy a' „Spiegel" és Zajtay szövetségesek, mivel az előbbi nem találja szépnek, hogy némelly urak mellény 's nyakkendő nélkül barangolnak szerte az utczán, mint valami ágról szakadtak, az utóbbi pedig hideg borzalmat érez, ha jelenlétében „zöldről" beszélnek, vagy ha visszaemlékezik, hogy a' jurátusok egykor nem viseltek everlasting topányt és fecskefarku frakkot. Édes tisztelt jurátus ur, ez csakugyan igen nagyon „zöld beszéd!" Én csak azon borzadok, ha meggondolom, hogy ön a' sallangos öltözettel nem vetette le egyszersmind a' sallangos szellemet, és sujtva érzi magát azok által, miket némelly jurátusok' életéről e' helyen nem rég elmondottam. Egész állitása önnek tehát czáfolatot nem is érdemel, 's ismételve is csak azt mondom rá, hogy az ön' beszéde „igen zöld beszéd!" (Vesd össze regélői él[het]letlenségét).

Igen tanácsos volna egyébiránt, ha Garay úr nekem, ki őt sem első izben, sem most egy szóval sem bántám, békét hagyna, 's ne árulná el kézzel foghatólag azon szánandó gyengeségét, hogy azért agyarkodik rám, mert a' *házi urakról* én is irtam, 's hogy tőlem dicskoszorúit, mellyeket magának genre képeivel kivini izzadoz, félti. Én nem irigylem Garay úr ezen koszorúit, sőt, ha' épen olly nagyon éhezi és szomjazza a' dicséretet, kinyilatkoztatom ezennel, hogy én őt remek genre-kép-festőnek tartom, a' jellemtelen, az az *szeplőtelen* modorban. Tanácsos volna továbbá Garay úrnak, saját javára, ha ellenemi *pajkoskodásai* helyett inkább Regélője' védelmére állana ki a' sikra, úgy is mint szerkesztő, úgy is mint lovag, 's fölemelné nevezetesen már egyszer a' keztyűt, mellyet a' „Világ" olly sokszor oda dobott neki: de Garay úr csak pajkoskodni tud, csipkedni, akadozni, mint a' dudvában rejtező csalán, valahányszor pedig férfias tettre kerül a' dolog, meghunnyászkodva hallgat. Egypárszor már a' Regélő' becsülete és így élete — mert becsület 's élet együtt jár — forgott kérdésben, 's még is Garay úr hallgatott. Például: a' minapában, midőn a' „Világ" igen méltán *szemérmet sértő* beszélyei miatt róta meg a' Regélőt, erre a' pajkos Garay úr nem felelt semmit, csak egy szóval sem igazlá magát, pedig ha e' vád való, akkor a' Regélő, mint nőknek szánt lap, egészen eltévesztette czélját, 's Garay úr saját szerkesztői rendeltetését sem érti. Ime, illy dolgoknál mutatná meg Garay úr, hogy nem csak lisztet tud mások' szemébe szórni gyerkőczeként, hanem férfiasan ki mer lépni, 's bir okok' fegyverével visszaverni méltatlan vádakat. De nem merünk, vagy nem tudunk úgy-e? azért jobbnak tartjuk elbúni 's hallgatni mint kánya előtt megriadt nádi veréb a' csalit közt. ***Zajtay.***

A' koldús földes úr.

(Franczia rendőrségi jelenet.)

Romeuf Kristóf koldulási vád miatt a' fegyelmi rendőrségnek adatott át. A' vádolt elaggott 's rongyokkal fedett öreg.

Elnök. Ön azon oknál fogva fogatott be, mivel az aquinói sz. Tamás' egyháza előtt alamizsnát kért.

Kristóf. Hogy egyház' ajtaját választottam, tudom miért tettem; mert az imádság a' szíveket meglágyítja, 's mivel az emberek kevésbbé tagadják meg a' szerencsétlenektől szegélyöket, midőn az istenhez folyamodnak.

E. De a' koldulás vétek.

K. Sajnálom, de hiszen élnem kell: ha az ön' megyéje azt akarja, hogy ne koldúljak, ám tápláljon; többet én nem kérek; az önök' kedveért nem akarok lopni.

E. Hát nincs semmi élelmi forrása?

K. Öt kispénzem sincs a' nap alatt.

E. Tudja ön bizonyosan?

K. Uram Jézus! hol venném?

E. Ön a' puy-de-dome-i kerületből van.

K. Igen, uram, az az én hazám, onnét származtam.

E. Igen, de pontos jegyzékek szerint ön Clermontban 12 kilometeres földbirtokos, 's mintegy 35 ezer frk értékü vagyonnal bir.

K. Az ellenem mit sem bizonyít, kedves uram.

E. Bizonyítja azt, hogy önnek bőven van miből élnie.

K. Hiszen, földjeimet csak nem ehetem meg?

E. Azok önnek hihetőleg jövedelmeznek?

K. Oh igen, valami csekélységet. Aztán sohasem fizetnek pontosan.

E. Miért nem megy ön hazájába élni? Azzal, mit bir, gazdag volna.

K. Majd meglátjuk később, midőn egy kissé öregebb leszek.

(A' törvényszék Kristófot három hónapi fogságra ítéli.)

E. Meghagyom önnek, hogy fogságából kilépte után azonnal hazájába menjen. Ha ön még egyszer törvényszék elibe kerülend, keményen meg fog büntettetni.

K. Hogyan tegyem azt, uram? egy hitvány sou-m sincs úti költségre.

(A' gazdag koldúst elvezetik, ki mély sohajok közt szemeit az égre emeli.) ***H.***

Egyveleg.

Rococo. E' divattá vált szónak eredetét legujabban igy magyarázza egy német folyóirat: „A' rococo nevet köztudomás szerint (?) egy nagybefolyásu parisi udvarhölgy' szajkójától kölcsönzék, mint egy drezdai levelező állitja! Ezen származtatás egészen alaptalan. A' rococo szó egy kedvelt franczia színész' találmánya, ki mindig vig szerepeket játszott. E' kifejezés csupán azon szükségnek köszöni eredetét, mellynél fogva minden belső jelentőség nélkül el lehessen a' mágokban nevetséges tárgyakat nevezni. Azon színész' nevét még a' franczia academia' szótárában is olvashatni, kitől a' rococo szó származik. A' színész, színpadon állván, egy olly hölgy' tulajdonságit sorozta el, kinek jelleme félig divatszerü, félig pedig már igen elavult vala. A' színész vagy elfeledé a' költő' valódi kifejezését, mi bizonyos más színészekkel is igen gyakran szokott megtörténni, vagy pedig csak jó kedvéből extemporizált, és igy szóla: „Azon hölgy — mikép is fejezzem csak ki magamat — azon hölgy — egészen rococo". Paris, valamennyi nemzet' nevében, azonnal elfogadta e' kifejezést.

—*yz*—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, csötörtök, augustus' 4. 1842.** **15. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán bóríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Párhuzam az ó és újkor (i) művészeti nézetek és nevelések (nevelés) közt, különös tekintettel a' művészeti fejlődésre Magyarországban, írta Dr Henszlmann Imre. Pesten, nyomtatta Landerer és Heckenast 1842. n8. 134 l.

Ha valami külföldi Magyarországba jő, semmi sem lepi meg első pillanatokban annyira, mint az intelligentia' terjedelme a' közép osztálynál 's annak sokoldalusága. Hazánk hasonló ebben Amerikával, hol szinte a' nemzetnek legnagyobb része a' míveltség' egy bizonyos fokán áll, melly különösen első pillanatokban csodálkozást okoz. Ez úgy van 's úgy volt, minden szabad nemzetnél, mellynek institutiói által nemcsak köz élete van, hanem különösen municipalis élete is, melly a' férfit több oldalról kimíveli 's a' tudománynyal némileg összeköttetésben tartja. Nálunk például minden táblabirónak rendszerint a' gazdálkodáshoz kell értenie és a' jogtudományhoz, politicához és közgazdálkodáshoz; ismerni kell megyéje' állapotját és a' hazáét 's a' közadministratio' minden ágait. Ezen sokoldaluság azonban karöltve jár a' felületességgel, mélyebb tudomány nálunk ritka, 's bátran lehet mondani, hogy nincs Európában olly ország, mellyben a' mivelt osztálynál olly kevés volna a' szaktudós, mint nálunk, 's ha aztán találkozik mégis valaki, ki valamelly tudományt szaktudományává tesz, akkor alig kerülheti ki itt Magyarországban az egyoldaluságot, mert az európai tudományos élettől nyelv és távolság által el van különitve, 's ritkán talál tudósokra, kik ugyanazon pályán járván, mellyen ő, a' tévútnak indulót erre figyelmeztetnék, miből természetesen következik, hogy illyen tudósaink a' paradoxot kedvelve a' külföld' tudományos állásával soha összhangzásba nem jőnek. Annál inkább kell örvendenünk, ha szaktudós Magyarországban elfogulatlan munkát ir, melly nemcsak a' száraz szorgalomnak, hanem a' mélyebb gondolkozásnak is nyomait magán viseli, 's a' compilatiók és adathalmazatok közé nem soroztathatik. Illyen Henszlmann ur' Párhuzama. De kinek irta Henszlmann ur ezen könyvet? a' szakembereknek? a' bölcselkedő aestheticusnak? a' művésznek? — Hiszen az aestheticus nem talál e' munkában elég theoriát; practicus nézeteken alapúl a' szerzőnek minden szava. A' művész, ha olvasna is, nem tudná eltűrni, hogy a' jelen művészet előre is kárhoztattatik. 'S a' szerző nem osztogat koronákat, hanem tanácsot ad, hogyan kelljen a' művészetnek jobb irányt adni. Nem ezeknek irta munkáját a' szerző, hanem a' nemzetnek, a' nemzet pedig nem olvas mást, mint politicát, legfelebb azon felül még románt. Komoly szót a' tudomány 's művészet' érdemében nem méltat figyelmére, 's igy Henszlmann ur' szava is vox clamantis in deserto.

Henszlmann ur' nézetei nemcsak a' magyar literaturában, hanem általánosan is újak. Mint gondolkodó férfi, könnyen átláthatta a' művészet' folytonos hanyatlását, mit (72-ik lapon) a' Belvedere' érdekes példájával is bizonyit, hol sok új 's még egy pár esztendő előtt bámult kép, jelesen Einsle' Amora a' függöny megett is a' teremből a' padlásra vándorolt, ugyanazért szerző vizsgálja az újkor' theoriáit, műintézeteit 's művészeti gyakorlatát, 's azt találja, hogy ezek mind mechanismusra vezetnek. Más részről vizsgálván a' régi nemzetek' művészetét, azt tapasztalja, hogy ennek forrása mindig a' vallás volt és a' nemzetiség, 's hogy csak azon művészeknek volt befolyások körözetökre, kik az élettel összeköttetésben maradtak. Ugyanazért sz. mindenütt nemzetiségre utal, a' régi mesterek' studiumára 's a' természet' eleven felfogására. Ezekből reméli a' művészet' újra születését, ezekből különösen magyar művészetet. „Voltak népek, igy szól szerző, kiknek hatalmuk csaknem az egész földre kiterjedett, de műveik nem levén, vagy az idők által megsemmisittetvén, ama' hatalmas nemzeteket ma nem is igen ismerjük, még más sokkal kisebb népek, kiknek műveit az idő ránk szállitá, még most is élnek szemeink előtt. Igy p. o. mi csekély az, mit a' régi perzsákról tudunk, bár a' historia sokat beszél rólok; ellenben az etruskokról mi keveset emlit ez, 's mégis hozzánk eljutott műveik elevenen szólnak ama' nemzetről, mellynek kebelében keletkeztek. A' hunnok a' földről elenyésztek 's életökről tiszta fogalmunk nincs, midőn a' sokkal régibb achajusokat, kikről Homér éneke!, majd úgy ismerjük, mintha őket szemtől szembe láttuk volna. 'S méltán, mert a' historia sem fejlődhetik ki, hol a' művészet hiányzik, mert egyedül az utóbbi teremt új életet a' valódi életből, még pedig ollyat, melly hallhatlan hatással bir minden lelkes nemzetekre 's minden korra. Hol művészet előtte nem létezett, ott a' historia is csak száraz krónikává válhatik, mint azt a' chinaiak' számtalan évkönyvei bizonyitják (?). Azért ha halhatatlan éveket akarunk élni, a' jövő idők' emlékezetében teremtsünk saját nemzeti művészetet (81. lap).“ —

Helyeselvén a' munka' ezen alapeszméjét nézzük most a' részletes kidolgozást. Sz. az első fe-

jezetben a' rajzmüvészetek' feladatáról szól *) 's miután a' szép' rendszerét az academicusok', romanticusok és Hirt' nézeteit birálgatta 's elvetette, Waagenről és Rumohrről pedig megjegyezte, hogy nézeteik — mellyeket azonban sz. elő nem ad — még nagyon újak 's azért a' müvészek által illő tekintetbe nem vétettek, a' müvészet' valódi feladatának tekinti az elevennek, a' jellemesnek és a' czélirányosnak anyagához alkalmazott előadását. 'S ezután taglalgatja az ezen értelmezésben felhozott fogalmakat, és védokait majd mindig a' müvészeti historiában és a' jobb mesterek' remekeiben keresi, a' mint általában munkájából a' régi- 's újabbkori müvészek' munkáinak szorgalmas studiuma tűnik ki. A' második fejezetben a' közönség' müvészi tapintatát és ítéletét vizsgálja szerző, 's itt a' müvészetet igen helyesen a' vallásból származtatja, második forrásául tekintvén a' nemzetiséget, melly „még a' vallásra is hat, 's azt is módositja" (39. lap). Nézetünk szerint a' vallás és nemzetiség' eszméje régi időkben tökéletesen összeolvadt, mert ugyanazon isteneket imádni csaknem erősebb kötelék volt még, mint ugyanazon nyelven beszélni 's az Olymp' isteneinek közös tisztelete jobban tartotta fen a' görög nemzet' egységének eszméjét, mint a' különböző dialectusokban kifejlett nyelv, sőt szerző' fenidézett állitása megforditva is igaz marad, hogy t. i. a' vallás a' nemzetiséget is módositja. — Ez azonban különbséget nem tesz, mert szerző megjegyzi, hogy korunkban a' vallásosság szintugy mint a' nemzetiség' érzete elhamvadott, 's ebből magyarázza a' müvészek' aljasodását 's a' népre való befolyásuknak megszüntét. „Korunkban a' vallás csak kevés embert lelkesit, az indifferentismus napról napra elterjedett és a' hideg ész eltörli (helyesebben letöri) a' bölcsészet' gyenge virágát. Más részről a' nemzetiségek általánosságban és felületességben csaknem egészen elsülyedtek, és ritkán találkozik nemzet, melly még az ősi szokásainak csak jobbjait is megtartotta volna" (40. lap). — Miután szerző a' franczia divatnak a' müvészetre 's általában az izlésre nézve olly káros befolyását élénken lerajzolja 's korunknak idegenkedését minden öneszmélés iránt kárhoztatja, azt következteti, hogy a' mivelt közönség müvészi itélettel nem bir, hiszi azonban, hogy a' nép, melly közelebb áll még a' természethez, azzal még birhat, hogy „eljő még talán az idő, mellyben a' népnek más emberi jogokkal a' müvészeti éldelést visszaadja, melly csak olly emberi jog mint a' szabad birtok" (41. lap).

Ezen apostrophe nézeteink szerint igazságtalan declamatio; a' müvészeti éldelhetés soha el nem vétetett, sőt el sem vétethetett a' néptől, hanem enmagam is hiszem, hogy az idő nincs távol, hol a' müvész inkább milliók mint századok' számára fog dolgozni. Hogy most csak az úgynevezett mivelt' izlését követik, ez nekik bűnül be nem számitható. Nemleges ellenszerül ezen izlés-hanyatlás ellen szerző javasolja, hogy „magunkat a' menynyire csak lehet elzárjuk a' különböző divatmüvek' bábeli zavarral ható befolyások elől" (43. lap) — igenleges ellenszerül pedig a' régi müvek' studiumát 's a' természet' megismerését.

A' harmadik fejezetben vizsgáltatik a' régi német müvészek' müvészeti nevelése, melly czéhbeli formákban szorosabb viszonyban kapcsolá a' tanitványt a' müvészhez, azt alaposabb technicára tanitá, 's alaposabban megismerteté mestere' műgyakorlatában, kinek legnagyobb érdekébe feküdt tanitványából minél elébb segédet képezni. Elavulván azonban a' czéhbeli formák, a' müvészeti nevelésnek ezen módja többé korunkban nem alkalmazható, annál kevésbbé, mivel a' szülők competenseknek tartják magokat, hogy gyermekeiknek műnevelésébe is bele szóljanak, és hogy szerző' éles szavaival éljünk: „Száz eset közt kilenczven kilenczben kigyót békát kiáltanának az illyen mesterre, ki szemöknek bevégzett és elegans munkával nem kedveskednék, kivált ha az ollyan munka arra való, hogy azt tisztelt nevök' napján számos vendégek előtt mutogassák, hogy azok a' kifejlődő kis lángeszecskének nagyot tapsoljanak (53. lap)".

A' következő négy fejezetben a' jelenkor' műnevelésének eszközeit taglalgatja a' szerő az academiákat, műegyesületeket, műutánzásokat és müvészi utazásokat, mellyeknek czélszerűtlen elrendezését és gyakorlatát éles tollal festi. Mi nézeteit e' részben tökéletesen helyeseljük; a' theoria a' müvészetben is elölte az életet; müvészeinknél a' boncztan, a' műacademiai szabályok; a' modellek' használata, 's a' régi müvek' vonalainak másolása, midőn szellemöket fel nem fogják, szintolly keveset használ, mint az alexandriai költőknek Homér' taglalása nem használt. Csak ha az életből meritünk, csak akkor alkothatunk művet, melly az életre hat. Temessék el holtak a' halottakat! —

Szerző illy szellemben a' müvészeknek különösen a' nemzeti élet' felfogását ajánlja figyelmökbe 's a' müvészet' történeteinek studiumát 's csak a' mestereknek tanácsolja a' műutazásokat, nem a' tanulóknak.

Mit szerző a' műegyesületekről 's azoknak hatásáról mond, azt mindenkinek figyelmébe ajánljuk, kit a' müvészet érdekel, ezen fejezet a' styl' tekintetében is a' munkának fénypontja.

Kevésbbé vagyunk a' nyolczadik fejezettel megelégedve, melly a' jelenkornak a' müvészeti technicára vonatkozó néhány müvészeti találmányaikat taglalgatja, mellyek a' valódi müvészi technicát inkább elölik, mint elősegitik. Sz. különösen birálja az aczélmetszést (nem aczélmetszetet, a' mint sz. irja, mert az aczélmetszet az aczélmetszésnek eredménye) a' kőnyomást (nem kőmetszetet, mert a' követ nem metszik, nem vésik, hanem szivatnak bele: ätzen) a' fekete modort, az üvegfestést és a' daguerrotypet. Az aczélmetszésnél szerző határozottabb, jellemzőbb és egyszerűbb rajzolást kivan, mint a' rézmetszésnél, mert — „az aczél szilárdabb anyag mint a' réz". Ezen következtetést nem értjük, épen mivel keményebb az anyag, azért nem használhatják a' mü-

*) A' szerző csak e' helyen határozta meg közelebbről munkája' tárgyát, más helyütt müvészetről 's müvészeti nézetekről szól általánosan, mi alatt mindig csak a' rajzmüvészeteket érti.

vészek a' vésőt olly szabadon, olly szélesen, mint a' réznél; — tudjuk ugyan, hogy az aczél csak akkor keményittetik meg, midőn a' müvész munkáját már elkészitette, a' vas azonban akkor is sokkal keményebb, mint a' réz, 's az anyag maga következteti, hogy a' vonalok finomabbak. Sz. még azt is emliti, hogy aczélmetszőink az egésznek rajzolásával 's a' fővázolatokkal legkevesebbet sem gondolnak, 's hogy müveik egyedül hatásra készitettek. Ez azonban nem illeti egyedül az aczélmetszést, ez szintúgy áll időnk' rézmetszőiről is; aczélba csak azért kezdtek vésni, mert az aczél nem kopik lenyomásnál olly hamar, mint a' réz, 's az aczélmetszetek csak azért lettek olly divatosokká, mert olcsók, mi utilitarius századunkban igen természetes. — A' mit sz. a' fekete modorról mond, az nagy részben hibás, a' modor maga nem új találmány, a' mint azt maga a' sz. is megjegyzi, 's azért nem értjük, hogy foglalhat helyet aczélmetszés, kőnyomás és daguerrotyp közt, — de nem is olasz, hanem angol gyakorlat által fejlődött ki, sőt Angolországban folytonosan gyakoroltatott. Hogy említheti sz. e' helyett Bartolozzit a' rézmetszőt, ki soha fekete modorban nem dolgozott, ezt megint nem értjük, szintolly kevéssé mint azt, hogy a' fekete modor a' „vésőt ecsetté változtatta". Hiszen a' fekete modornál a' véső nem is használtatik, hanem a' vakarókés (Schabeisen).

Az üvegfestészetről is legfelebb azt lehetne mondani, hogy müvészeink az anyag' követeléseit félreismerik; — az üvegfestészet' technicája mindenesetre nyert az új találmány által, hanem alkalmazása hibás, 's üvegfestésről szólni inkább ott lett volna helyen, hol az anyagnak hibás használatáról vala szó. —

A' kilenczedik fejezet nem tartozik a' munka' egészéhez, mert miután az első fejezetben a' theoriákról már egyszer szó volt, megint a' theoriákról szól. Ezen czim alatt azonban szerző csak a' szépnek fogalmát akarja eltörölni vagy legalább a' müvészetből kiküszöbölni, 's helyébe a' „müvészetit" veszi fel. Indító oka nem egyéb mint hogy a' szépet még senki nem tudta értelmezni, és a' szépnek fogalma csaknem minden században és minden nemzetnél változott. Ezen ellenvetés azonban szintugy szolgál a' sz. által ajánlott müvészetire, mi sz. szerint is vallás, nemzetiség 's korszerint változik. Sz. például megemliti, hogy a' régi istenek nem lehetnek többé időnkben a' müvészet' feladata, mig régi időkben méltóbb feladata nem is volt a' müvésznek. Más részről a' müvészetinek értelmezésében sz. megemlitette az elevent, a' mit még kevesebbé lehet értelmezni, mint a' szépet 's practice szintolly nehéz megmutatni, mi az eleven, mint azt, mi a' szép, sőt sz. maga is megvallja, hogy az eleven nem olly határozott egy fogalom, midőn a' 131. lapon megjegyzi, hogy az eleven épitészetben a' jellemzetessel összeforr. Mi ezen egész fejezetben csak egy olly paradoxon' felállitását látjuk, melly a' munkával különben szorosan nincs is összekötve, 's könnyen elmaradhatott volna.

Bővebben szóltunk ezen munkáról, hogy a'

közönség érdekességéről 's bő tartalmáról meggyőződjék. Valóban olly practicus nézetek vannak a' müvészetre nézve e' könyvbe letéve, 's a' szellem, melly a' munkát átlengi, olly ép és egészséges, hogy ezen első magyar műphilosophiai dolgozat' olvasását mindenkinek bátran ajánlhatjuk. Az igazság azonban megkivánja tőlünk, hogy e' helytt a' fényes tulajdonok mellett az árnyékoldalt is megemlitsük. Ezen munka' studiuma t. i. szintolly fárasztó mint tanulságos a' nyelv miatt. —

Minden munkánál, melly müvészi hatásra van számitva, szükséges, hogy a' tárgy az előadással harmoniában legyen; a' szép némbert is szeretjük izletes öltönyben látni szintugy, mint müvészetről értekezést müvészileg szerkesztve. Olly egészséges, olly nemzeti eszmék és tanácsok azonban, fájdalom, nem elég szorgalommal adatnak a' közönség elébe; a' forma nem teszi kedvesebbé a' komoly tartalmat, sőt még el is idegeniti tőle, a' nyelv sokszor hibás *); az egyes részek ámbár organicus összeköttetésben állnak, a' formában nem olvadnak össze egy egészszé. Ez a' könyvnek legnagyobb hibája. Literaturánk' jelen állásában nem szabad többé igy irni, nem a' szerzőnek magának, ki a' negyedik 's némi részben az ötödik fejezetben is, sőt azóta megjelent számos értekezéseiben megmutatta, hogy tud magyarul irni, ha szorgalmasan teszi. A' styl sokszor németes **), nálunk nem első jelenet az irók' első munkáinál, mert valljuk meg igazán, mostani nevelési rendszerünk mellett, nem ritkaság a' magyar iró, ki gyermekségében magyarul nem tudott, kinek illy értelemben a' magyar szó nem anyanyelve, később azonban a' styl is megmagyarosodik, sőt sokkal sajátságosabban fejlik ki, mint ollyanoknál, kik nyelvbeli nehézségekkel soha nem küzdvén, styljökre nagyobb gondot nem fordítanak. Hogy azonban mostan, hol különben is a' gondolkozásmód franczia lett 's német, nyelvünk' egyszerűsége iróink' tolla alatt el ne veszszen, fiatalabb iróinknak komolyan ajánljuk a' régi irók' szorgalmas olvasását, Zrini Miklós' költeményeit, Mikes Kelemen' törökországi leveleit stb.

Pulszky Ferencz.

---

*) Például: „Ki az illy elavult 's korunkba nem való figurát megvet" (megveti) 53. lap. 's „a' rendszer mindig idealróli ábrándozásokat kiáltja (kiált) fülébe"; ugyanott „a' földadott munkák pedig — mérnöki alakokban (alakokból vagy inkább képletekből) állanak". 54. lap. „Valljon ezektől többet lehet-e várni?"; (Valljon lehet-e ezektől többet várni?) ugyanott „az olasz müvészet (hez való) szolgai ragaszkodása által", 121. lap. stb.

**) Illy németes forma: „lábra segiteni" 124. lapon (auf die Beine helfen); „elcsontosodott" 38. lap. (verknöchert, ez azonban annyit jelent mint knochig geworden) „Komám asszony szokásaink" 87. lap. (Fraubasereyen) „a' természet elleninek vadászata" 40. lap. (die Jagd des Unnatürlichen) ezen kép sokszor használtatik a' szerző által, de mindig helytelenül németből, hol a' Jagd ezen szótól „jagen" származik, a' tropus megáll, de nem magyarban hol a' vadászat a' vad szóból képeztetik.

TÁRCZA.

Borsodi olvasókör.

Eredete e' körnek szerény és történetes. E' szomoru télen némellyek, kik olvasni szeretnek, mind a' mellett is, hogy Miskolczon könyváros 's nála kölcsönkönyvtárka van, pénzt és könyveket ajánlgattak össze, 's a' pénz olly szépen gyült, a' könyvek olly sűrün ajánltattak, hogy a' tetszőleg czéltalanul hullatott magból egyesület támada. A' könyvtár soha el nem osztható, mert míg a' kör áll, a' köré, ha pedig ez feloszlanék, a' megye' tulajdona leend, mi okból a' könyvtárlajstrom minden év' végével be fog a' megyének nyujtatni. Czélja a' körnek kettős; fő: gerjesztvén az olvasás' szeretetét, 's reá módot nyujtván, az önmivelődést eszközleni; mellék: könyvvétel és vétetés által az irodalmi munkásságot elömozditani. Magyar munkák körül főképen a' szépirodalmiak, országlatiak és történetiek és e' szakban mozgó folyóiratok fognak megszereztetni; idegen munkákra nézve a' kör még most egyedül a' szépirodalmiakra szoritkozik. A' tagok (nők és férfiak) vagy alapitók, kik egyszerre 6 vagy több p. ftot fizetnek, vagy részvényesek, kik három évben egymásután évenkint 2 ft p. fizetésre kötelezik magokat. A' hivatal' személyei: 1 igazgató, 5 választott tag, 1 jegyző, 1 pénz- 's 1 könyvtárnok. Választmányi ülés havonként, közgyülés évnegyedenként tartatik. A' könyvtári szabályok közt lényeges a' könyvnek mind kiadására, mind fentarthatására nézve azon különbség, miszerint: ujdonság minden könyv, három hónapig megvétele után; régi a' három hónap' elmultával. — A' mellék czél az alapszabályok' VII-kében van kimondva, ekképen: „Az igazgatónak 's választmánynak hazafiúi' tiszteül tétetik, most még felszólitás nélkül is, később csak majd ha a' kör meg fogna kerestetni, a' magyar-irodalmi jelesb vállalatokra előfizetőket 's aláirókat gyüjteni, 's általában a' magyar könyveknek keletet szerezni." Ez azon oldala a' körnek, mellynél fogva az irodalom' előmozditása által a' közügygyel közvetlen kapcsolatba jön, és ezen oldala, melly még egészen új, 's azért további fejleményre vár, de mindenesetre méltó, hogy követtessék, mert ötvenöt megyében ötvenöt illyen kelet-eszközlő kör, mindenik száz-kétszáz részvényes taggal, roppant hatást gyakorolhat a' megyék' legtávolabb vidékeibe 's legelvonultabb birtokosaira is, 's munkálkodásának végeredménye ez lesz: az irodalom mindinkább fog virágozni, mert kelvén a' könyvek, az irónak kedve lesz irni, a' könyvárosnak kedve lesz vállalkozni, a' nemzetben pedig terjedni fog a' közértelmesség, mert ki miért — bár nem örömest — megfizetett, óhajtja hasznát is venni, 's e' szerint ha eleinte azért olvastak, mert a' könyvet meg kelle venniök, később vágy támadván bennök, majd azért kell venniök, hogy olvashassanak. A' kelet gerjeszti az olvasás' vágyát, e' vágy viszont szüli a' keletet. 'S ne feledjük el azt sem, hogy nyelv 's irodalom leghatalmasabb terjesztője nemzetiségünknek, 's ha van is, kinek sem örömet sem bút nem okoz irodalmunk 's iróink' sorsa: lehetetlen, hogy találtassék magyar, kinek nemzetiségunk nem lenne forrva szivéhez. Lelkem' lelkéből ajánlom ez eszmét az ötvennégy megyében mindazoknak, kik az irodalomnak, melly a' közértelem 's nemzetiség' vezetője, és az iróknak, mint az irodalom' fölszentelt teremtőinek, barátai; kik nem akarják, hogy a' Pesti Hirlap 148-dik számában felmutatott 's egyik legdicsőbb költönk' műveit illető eset, gyalázatára e' nemzetnek, átkára az iróknak, ismét megújuljon; kik igazságtalannak tartják, hogy a' költők a' hirkoszorúnak csak töviseit, a' halhatatlan életnek csak kinait érezzék, 's ezt épen ők, kik által a' mi életünk körülvirágoztatik 's megdicsőittetik; kik nem akarják, hogy a' tudós, ki egy eltemetett, egy átkinlódott élet' árán szerzett munkájában a' haza 's alkotmány' életkérdéseit fejti meg 's jövendőjének utait jegyzi ki, hasonló legyen a' szegény mécshez, mellynél felvirasztgatott, azaz: elveszszen, 's kimúljék szenvedésben a' táplálék' fogyatékának miatta! — 'S ezek után, a' borsodi kör' választmánya által megbizatva levén, addig is, míg részletesben intézkedhetnénk, „tisztelettel szólitom fel a' haza' minden iróit 's könyvárusait, hogy a' kik könyveladásban 's aláirás és előfizetés-szerzésben a' borsodi kör' fáradságával élni akarnak, méltóztassanak a' kört megkeresni bérmentett leveleikkel e' czim alatt: „A' borsodi kör' igazgatójának. Miskolcz." A' kör a' sikerről ('s ha kivántatik, a' levél' vételéről is) a' kitüzött határnapokon mulhatlanul tudósitandja a' megkeresőt. Nem lesz tekintet sem az elvre sem a' modorra, melly a' könyvben követtetik; mert ámbár mi a' természetben bizonyos színnek 's a' szellemvilágban bizonyos elveknek vagyunk is barátai, nincs sem a' természet' sok színei közt egy szín, sem a' szellemvilág' sok elvei közt egy elv, mellyet föltétlenül kárhoztatnánk. Csak a' rosz, azaz ész-, ismeret- és izlésnélküli könyv az, mit nem pártolunk; miből világos, hogy intézetünk nem az elvet, de a' művet tekintvén, tisztán irodalmi intézet.

Szemere Bertalan
m. k., igazgató.

Egyveleg.

Donizetti majd valamennyi hangszerző közt legmunkásabb, de egyszersmind legüresebb. Donizetti, egy angol biráló szerint mintegy ötven éves, és már hatvan daljátékot irt, minél fogva huszadik éve óta minden esztendőben egyremásra két daljátékot, 1828tól 1838ig csupán Nápoly' számára huszonkettőt irt, 's ugyanazon időben más olasz városoknak még huszat. E' rendkivüli termékenységet azonban nem csodálhatjuk, mihelyt müveit szigorúbban vizsgáljuk meg. Ezekből ugyanis sem rendkivüli gondolatgazdagság, sem találékony elme vagy nagy tehetség nem tünik ki. Csupán jó szerencsére összeaggatott köz hangok azok, minden jellem- vagy helyzetkülönbség' kitüntetése nélkül. Fiatal és öreg, zsarnok és szerelmes, komoly harczos és gyöngéd lányka, öröm, bánat és harag — mind ugyanazon mitsem jelentő hangkifejezésekkel élnek. Ha két vagy három daljátékot hallottunk Donizettitől, azonnal valamennyi munkáit ismerjük. —yz—

Böngészet.

— Mondják, hogy megelégedés a' boldogság' alapja; de lehet-e az megelégedett, ki tökéletesb után vágyik? Egészen megelégedett egyedül az isten lehet. —eri— L.

— „Ah, akkor volt a' boldog idő!" Sohajtjuk búsan, midőn a' multba visszatekintünk. De e' pillanat lefolyt időnknek csak általános megtekintése, 's egyes napok, órák' eseményit nem futja át az ellágyult képzelet. Éltünk' lefolyt szaka aranyozott szélü kötethez hasonlit; az egész felület fénylik ugyan a' csillogó aranytól, de egyes lapokon kevés a' csillogás.

— Milly megalázva tanit bennünket a' tapasztalás arra, hogy a' vak sors gyakran nagyobb befolyásu 's hatalmasabb szerepet visz terveink' kivitelében, mint önakaratunk. **Berecz Károly.**

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, vasárnap, augustus' 7. 1842.** **16. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' vízgyógymódról.

Lehetnek a' komolyabb tudománynak szánt e' lap' olvasói között ollyak is, kik a' vízgyógymódról saját tapasztalás és meggyőződés után irott gondolatokat olvasni kivánnak, ezek' kedveért irom ez értekezést. Általános vonások ezek csak — mert részletekbe bocsátkozni tilt a' hely' szűke — gyümölcsei pedig több izben tett utazásnak, gyakori elmélkedésnek, és két évi tapasztalásnak, reménylem tehát, hogy az érdeklett olvasó' figyelmét hasztalan fárasztani nem fogom, előre bocsátom azonban röviden orvosi hitvallásomat, azok' kedvéért, kik közelebb nem ismernek, de ismerni kivánnak.

Ezelőtt tiz évvel a' bolygó aranyér' következésében gyakori vértódulásokban szenvedtem fő és mell felé; innét a' gyakori szédelgés, mellnehezedés, vérköpés. Ezek' csillapítására legnagyobb orvosaink 's akkori tanitóim' egyike érvágást javaslott, de rövid könnyebbülés után majd minden két hétben nadályokat kelle elővennem, mellyek' sikere hasonlólag múlékony volt, mig a' megjelenő rendes aranyéri vérfolyás véget vetett bajomnak. De ez is csak egyszer látogatott meg, 's helyét egy mély v. b. csőfekély foglalta el. Félévnél tovább viseltem ezt, tudják többen a' kik vizsgáltak; minden előbbi bajaim eltünték általa, de testem és erőm fogyott, sebészi műtétel javasoltatott, de magam tudván mennyi bajtól menekedtem meg a' természet maga alkotta e' csatorna által, nem bátorkodtam egyszerű külső behegesztés által megszüntetni azt, hanem tanácsosbnak tartottam más belsőleg ható és a' bajnak gyökerét megtámadó gyógymódhoz nyúlni előbb, 's csak utóljára hagytam azt, mellyből egészség is, de az előbbi bajok' visszatérése és maga a' tüdő-vész is vala várható. A' hasonszenvhez folyamodtam tehát, mellyet akkor csak onnét ismertem, mert gúnyoltatni hallottam. Éltem A. Balog Pál orvosunk' tanácsával, 's ím hét hét alatt kigyógyultam a' bajból, mellynek csupa belső úton gyógyitásáról aligha olvashatni máshol; kigyógyultam, és azóta (tiz év óta) sem előbbi bajaim, sem pedig más valaminek nyomát nem veszem észre magamon. Minő ösztönül szolgált ez a' homoeopathiának elfogadására 's tanulására, és minő áldozatokra voltam kész érette, elgondolhatni; hive is maradtam 's vagyok is mindenütt, hol ő elég, mert semmi más úton olly könnyen, biztosan, gyökeresen utóbajok 's gyógyszeri ártalom nélkül nem gyógyulhat ember, 's azért őt a' maga tisztaságában alkalmazom, mert vele legjobban boldogultam; ott azonban, hol az életerő elcsigázva, vagy sok bevétel által eltompulva van, a' régi, idült és mélyen szétágazó bajokban, hol a' beteg-test sok helytelen nedveket termesztett, mellyek' ügyes kivétele nélkül nem is gondolhatni gyökeres gyógyitásra, vele sem mindenkor érhettem sikert. — Aranyér, görvély, kosz, köszvény, alhasbajok, buja-senyv, takonyfolyások, a' gyógyszerül használt érczek, kőbajok s. t. kigúnyoltak néha, 's igy látván, hogy az eddigi gyógymódoktól cserben hagyattam, ha csak e' bajokat csekély körömben is nemzedékről nemzedékre szállni, és nőni hagyni nem akartam, kénytelen voltam tovább széttekinteni. Hat évi 's talán nem is csekély körben tett orvosi tapasztalás után tehát tudni vágytam, valljon a' vizgyógymód pótolja-e valamiben az eddigi hézagokat? de könyveknek, megvallom, nem hittem, mert mind a' mellette, mind pedig az ellene szólókat szenvedélytől elfogulva láttam. Utnak indultam, három év előtt, több hónapot szánva a' nevezetesebb vizgyógyintézetek, főleg a' Graefenbergen és Frey-Waldauban levőknek szemmel tartására, még pedig téli időben, hogy ez évrészben, midőn a' kültermészet keveset segíti a' gyógyulást, tapasztalataim tisztábbak legyenek. Kedvező sikert látván, intézetet állitottam, mellyet Vizgyógy és edző-intézetnek nevezni jónak láttam; olly helyen van ez, mellyet e' végre legczélszerűbbnek tartanak: a' hely magas, szabad és tökéletesen portalan, levegője száraz, tiszta, és a' közel levő erdő 's más buja tenyészet miatt éltető; Pest' első mulató helyének szomszédsága miatt nem untató; lakható szoba van 20, körül helyben, még több pedig a' szomszédságban; fővárosunk közel levén, azok is, kik egész idejöket dolgaik miatt a' gyógyitásra nem szánhatják, estve ki, reggel pedig bejövén, élhetnek vele; vize végre — 's ez a' fő! — 6—8 foknyi R.; tiszta, könnyü, kellemes, kimerithetlen. Ötven felé jár azok' száma, kik két év alatt megfordultak itt különféle avult bajokban; hogy többnyire kivánt sikert értek, mutatja nagyrészint saját kézzel irott jegyzőkönyv. Itt gyüjtöttem tapasztalatimat, mellyek után meggyőződtem, hogy

a) erősitésre, én szeretem mondani, edzésre ennél jobb mód nem létezik. Emlékezhetik kiki, hogy a' megfázott kéz, ha megmelegszik, forróbb a' másiknál; ez többször ismételve az életerőt állandóbb melegtermésre, és a' testet

viszontagságok' eltűrésére szoktatja, erősitésre pedig a' gyógyitás' minden fokán szükség van. Meg kell azonban jegyeznem, hogy a' vizgyógy-módban nem csak a' viz' hidege, hanem a' levegő, a' gyorsabb és rendesebb emésztés, a' szokott gondok és munkák' elmellőzése, a' testnek gyakorlásai, szóval a' physicai gyógyitás' egész kiterjedésében maga is elősegiti az erősödést. — Eső zuhany, rendes viz-ital az emésztő tehetség' fokáig, test-gyakorlás, ülő fürdő az altest' bajainál, vékony kisajtolt — melegitő — boritékok, a' párolgásig melegitett testnek rövid fürösztése, tápláló és könnyen emészthető étel, de soha a' szükségen tul, később fél hüvelyknyi, végre vastagabb sugár-zuhany, teszik az erősitő kezelések' öszvegét, de mind ezek csak néhány perczig véve. Ezután ott, hol nem csak edzés, de a' testnek valamelly bajtóli menekedése is szükséges, jő

b) a' testnek felizgatása, és mintegy jó móddali kényszeritése, hogy a' bajt, melly belsejében lappang, és később talán akkor, midőn a' test már nem birna elég erővel annak meggyőzésére, kitörne, mutassa ki, hogy igy az ellenséget, mellyel meg kell küzdenünk, szinről szinre láthassuk, mit megtudni, még pedig jokor megtudni, nagy nyereség. E' foganat várható ugyan a' hasonszenvtől is, mert ennek is a' betegséghez hasonló változásokat okozó szerei minden bevétel által — bár csekély fokban is — nagyitgatva a' kórjeleket, kitüntetik ezeket, 's csak igy ingerlik ellenhatásra, és mind a' baj, mind a' gyógyszer elleni küzdésre az életerőt; de a' hasonszenvnek efféle hatása nem olly biztos, mint a' vizgyógymódé, azon esetekben, mellyekben az életerő elcsigázva, sok bevétel által eltompitva vagyon, hol a' mélyen lappangó, többnyire öröklött baj szétágazik; hol sok a' kitakarítni való. E' sikert tapasztalásnál fogva nagynak tartom, és valódi nyereségnek, mellyet vizgyógymód nélkül, nélkülöznünk kellene nemünk' tetemes kárával. Történik t. i. majd minden beteggel, hogy miután egy ideig erősödött, az életerő mintegy fellázad, nem akarja fészkében tűrni a' rendetlenséget, az az, az élet-müködések' aránytalanságát, és ennek elmaradhatlan szüleményét, a' kóranyagot; igyekszik mindkettőtől menekedni, mi sok esetben háborodással — crisis — megy végbe, annyira: hogy a' ki nem tapasztalt, megijedhet, és veszélytől tarthat ott, hol ügyes vezérlet alatt örülnie kellene. Itt az időpont, hol orvosra, tapasztaltra és gondosra van szükség, és hol a' vezér nélküli beteg többet árthat mint használhat magának. — E' felizgatásnak eszközlésére az a) pont alatti kezelések' nagyobb és kitartóbb foka, a' viznek nagyobb hidege és mennyisége, gyakoribb alkalmazása, és utána nagyobb kimelegedés, végre a' felhevült testnek hirtelen vizbe mártása, 's azonnali kivétele, mint leghatóbb eszköz, szükséges. E' felizgattatás a' nagy természetbeni súlyegyent helyreállító égi háborúként ott, hol elég az életerő, a' baj pedig nem nagy, a' kezelések kellő fokig vitettek csak, és nincs sok kitisztitni való kóranyag, rövid idő alatt arányt hoz az élet-müködések közé, az az egészséget, de ott, hol a' betegség régi, mélyen lappang, szétágazó, és

sok a' helytelen nedv a' testben, ha szinte helyes is a' kezelés, mégis a' crisis több izben tér viszsza. Ott végre, hol a' vizgyógymódnak izgató kezelései kelleténél nagyobb mértékben alkalmaztattak, vagy a' betegség nemesebb részeket támadott meg, könnyen megesik, hogy az életerő kelleténél nagyobb fokra izgattatik fel, és szükségben vagy szinte ártatlan küzdések idéztetnek elő: lázak, görcsök, gyuladások, fekélyek stb, mellyek legroszabb esetben halállal is végződhetnének, de mindenesetre az életerőt emésztenék, az öregedést siettetnék, ha

c) az enyhitő kezelés elmulasztatnék. A' két első pont alatt emlitett hatása a' viznek bizonyos ugyan, de nem olly szembe ötlő mint ez, mellyről e' helyen szólni kivánok. Bámulásra ragadja ez a' nézőt, és tiszteletre a' gondolkozni képest. A' legégőbb láz, a' legizzóbb velő vagy tüdőgyuladás, a' fekélyek vagy más bármelly rész' fájdalma enged a' 12—18 foknyi egész vagy fél fürdőnek, vizes és gyakran változtatandó részes vagy lepedő boritékoknak, esőzuhanynak, folyófürdőknek, kézzeli simogatás és öblögetésnek; mellyek után minden felesleg meleg elvive levén ágyba, nedves lepedőbe fektettetik a' beteg, jól betakarva izzad, elalszik, 's bágyadtan de egészségesen kel fel. — A' legborzasztobb élet-viharokat illy egyszerü elemnek ügyes kezelése által enyészni látni, és mégis a' gyógymódnak hatásán kétkedhetni, megfoghatlan elfogultság, és magának többet mint a' gyógymódnak ártó makacsság volna; e' gyógymódnak, melly költséges gyógyszer és árthatási veszély nélkül az emberi betegségek' leggyakrabbjaitól menekedni tanit, neve csak testi megváltás lehet. Az életerőnek kicsapongásai akár természetes gyors betegségekben, akár mesterséges crisisekben tartoznak ide. — Történik azonban sokszor, mint felebb emlitém, hogy a' legszabályosabban felizgatott és kormányzott kitörése is az életerőnek nem képes egyszerre helyreállitani az egészséget, hanem illy kitöréssel kezdődik

d) a' testnek tisztitása ott, hol a' betegség kóranyaggal párosúl, mert vannak betegségek kóranyag nélkül, de vannak ezzel is, 's a' hosszas ideig tartók többnyire illyek; ennek eredete a' következő: Az élő test a' mindennapi müködésekre felhasznált anyagát és erejét a' kültermészetből vett táplálék által pótolja, mellyet több rendű átváltozás-fokon által vivén, vérré és testté változtat; kettő tehát a' táplálásnak factora: az emésztő erő, és az eledelek. Az emésztő erő úgy működhetik rendesen csak, ha az emésztő organumok minden tekintetben rendesek; már pedig ezek hányszor rendetlenek? hát a' táplálékok magok hányszor czélelleniek? mind ez esetekben pedig a' készült nedvek, 's az ezekből képződő testrészek, mi módon lehessenek rendes vegyületűek, nem foghatom meg. E' nem rendes vegyületnek tehát, hogy az igaz egészség helyre álljon, változnia, 's a' résznek, melly a vegyületet helytelenne teszi, kiválnia, kiürülnie kell, 's ez az, mit egy szóval kóranyagnak nevezünk. De sokkal világosabban, mint ez elmélkedés, mutatja a' tapasztalás illy anyagnak jelen létét; az izzadásnak

szaga, festő tehetsége, csipőssége, a' vizelletnek szine, bűze, üledéke, a' kelevények 's az ezekből lett fekélyek' alakja, szine, genye; a' vérfolyás, hányás, tüdő, orr, fültisztulás, mellyek a' betegségnek szembeötlő enyhülésével, javulásával egybekapcsolvák, és ép állapotban soha sem jelennek meg, nemde ugyanannyi jelei annak, hogy ezek által ollyasmitől menekszik a' test, mi nem bele való, és mi eddigi baját okozta. Vizital, mosás, izzasztás, fürdés, végbélbe vagy más test-nyilásba történő vízlövetek, továbbá ott, hol sok a' kész kiizzadni való, és elég az élet-erő, hogy a' gyógyulás minél elébb haladjon, és a' sok óráigi ágyban-fekvés elmellőztessék, 30—33 foknyi gőzfürdő, teszik a' test-tisztitásnak eszközeit. Különösen az izzasztást értve, intézetemben nem elébb kezdetem azt meg vendégeimmel, mint midőn a' zuhany-utáni kigőzölgést, és az éjjel önként beálló izzadást kellemetlen szagúnak találom, mert elébb izzasztani akarni annyit tesz, mint a' testet szükséges ép nedvektől fosztani, és a' vénülést siettetni. Mielőtt t. i. a' koranyag kivetésre alkalmassá válnék, és izgatás által a' bőr felé megindittatnék, mélyen van elrejtve az élőtestben, hogy t. i. ennek ne ártson, és csak lassan az orvoslás alatt kezdi kiutasitani a' test; mi mielőtt megtörténnék, ha mégis erőszakoltatik az izzadás, kevés haszonnal, de a testnek kárával esik meg, mi által a' gyógyitás gátoltatik a' helyett, hogy elősegittetnék, 's az élet rövidül.

(Vége következik.)

Esketéskor.

Sötét hajfürteid közé
Halvány virágot tüztenek,
Vidor leánytársid közől
Menyasszonnyá jeleltenek.

Templom felé indúl a' nász,
Elűl az ifjú pár megyen,
Hogy ünnepélyes esküszót
A' szent falak között tegyen.

Ki a' hűségnek esküjét,
En szivének vallotta meg,
Óltár előtt nyugottan áll,
'S a' szent kötéstől nem remeg.

Kinek keblét elváltaták,
Csalóka szív 's álszerelem,
Annak szivét a' megbánás'
Kigyói tépik e' helyen.

Szólj, oh szelíd leányka, mért
Ül e' ború szép arczidon,
'S olly gyászosan miért lebeg
Az esküszó szép ajkidon?

Hájh! a' kebelnek istene
Tebenned is föltámadott,
'S pokollá vált az érzelem,
Melly álnokúl elaltatott.

Ne csald tehát az esküszót,
Hazug, halvány ajkidra fel;
Egy hosszú élet' kínait,
Nem olly könnyű viselni el!

Berecz Károly.

TÁRCZA.

Raupach és Birchpfeiffer.

Heinetől.

Raupach és madame Birchpfeiffer a' közönség' kegyenczei, 's úgy állanak egymás mellett, mint Apoll és Diana, a' drámai művészet' egén. Ezek mindent összevissza irnak, magok játszanak, más költőket 's műveiket hanyagolják. Ugyanazért a' színészek a' költőkkel ellenkezésbe jöttek, holott eddig némi collegialis viszony volt köztök, ollyan legalább, mint bakó, 's a' szegény bünös közt szokott lenni. Ezért van, hogy a' színészek csak olly darabot játszanak örömest, mellyet ők magok készitének. Az illy darab aztán megfelel minden követeléseiknek; föllelik benne kedvencz diszöltönyeiket, hús szinü hímes költészetöket, megtapsolt jeleneteiket, eltávozásaikat, pillangó-lemezes beszédmodoraikat, 's egész affectalt czigány-művészetöket; föltalálják a' nyelvet, melly csak szinpadon beszéltetik, a' virágokat, mellyek csak ezen szinlelt földön nyilnak; gyümölcsöt, melly csak a' zenekar' fényénél érett; a' természetet, mellybe lelket nem isten, hanem csak súgó lehel, a' szinfalközi dühkórt, a' szelíd fájdalmat csiklandós fuvola-kisérettel; bemázolt ártatlanságot bűnbesülyedésekkel; hópénzi érzelmeket, tárogatós éljeneket stb.

Raupach minden évben képes egy tuczet drámát irni, 's e' termékenység nála bámultatik. „De ez semmi boszorkányság — mondja Bosco — hanem csak sebesség.“ Raupach német születésü, és sokáig élt Oroszországban. Itt szerezte kiképeztetését egy moszka Musától, melly őt költővé avatta. Ezen Musa, ez a' czobolyos istenhölgy, nyujtá költőnknek tele pálinkás findsáját a' lelkesedésnek; függeszté vállaira a' tegezt, a' kirgizi elméncz nyilakkal (Witzpfeilen) megtöltöttet, 's adá kezeibe a' tragicai bunkós botot, és lábaira a' nagy cothurnust. Midőn azzal legelsőben szivünkre húzott, vagy roszabbúl mondva, ütött: be megrettentett mindnyájunkat! Eredeti látmány volt szemlélni, midőn Raupach úr Pegazusán, egy kis poroszkán, a' költészet' homok-buczkáin hozzánk vágtatott, 's drámai húsdarabjait baskir módra nyerge alá téve lovaglott. Ez tetszett Berlinben, 's már jó ideje, hogy Raupach — Apolló a' Diana — Birchpfeifferrel isten gyanánt imádtatik a' dramaturgia' csarnokában. Minden felvonásért 30 tallért kap ő ha ir, ő pedig ir, még pedig mindig 6 felvonásos darabot, 's az első felvonásnak mindig előjátéki czimet ad. Minden lehető anyagokat megpuhított ő már Pegazusának nyerge alatt; semmi hős sincs bátorságban ezen tragicai sors ellen. A' német történet' Musája kétségbe van esve. Niobéi fájdalommal nézi ez mint nyakazza le Raupach-Apolló' jeles gyermekeit. És, oh Jupiter! még a' Hohenstaufenekre, a' mi kedves sváb császárainkra, is kinyujtotta kezét. Nem elég volt, hogy Raumer azokat már egyszer megölte, most jön Raupach, 's szinházba hur-

czolja az ártatlanokat. A' raumeri faalakokat bevonja bőr poësisével, orosz bagariájával.

Károlyi István.

Magyar játékszini krónika.

Jul. 27. Norma. Nagy opera 3 szakaszban. Irta Romani. Zenéje Bellinitől. *Corradori Teréz* a' czimszerepben, *Wurda* Sever' szerepében, vendégek. — Corradori — mint a' mai színlap jelenté — utólszor lépett fel. Mondják a' német hirlapok', különösen a' Spiegel' kisebbítéseinek nem akará magát tovább kitenni, nehogy a' külföldi német közönség előtt hitelét, és, mint kezdő énekesnő, jövendőjét, eljátsza. E' lapok ez énekesnő' pártolásával vádoltattak némi primadonnák' dühönczei által, holott az Athenaeum, egész a' vádlás' keletkezteig, egy dicsérő szót sem monda Corradori felől: most, miután ez énekesnő elüldöztetett 's ellenségei — kiket ő alig ha bántott valaha — diadalt ülnek kivitt győzedelmök felett, nem lesz helyén kivül valamit figyelmeztetőleg mondani e' részben is. Corradori kezdő énekesnő, 's szinpadi tapasztalásai kevéssel terjedhetnek hosszabb időre, mint Mochonaky Amáliáé, 's igy tőle nem lehetett 's igazságtalan volt nagy dolgokat várni. Neki fő érdeme még most azon reményekben állott, melyeket jövendő kifejlődhetése iránt minden elfogulatlanokban támaszta. Jó külseje, rövid szini pályájához képest meglehetősen ügyes mozgásai, tartása, csengő és női bájjal teljes, változatos, elég erős 's igy képezhető hangja, mind olly tulajdonok, mellyek őt elébe teszik minden kezdő énekesnőinknek, sőt — midőn egyszerűen énekel, szinezések nélkül, mellyeket még nem bir — kedvesebben lehet őt meghallgatni némi nagy hirű primadonnáknál, 's e' tulajdonoknál fogva nem volt volna rosz nyereség őt a' magyar szinházhoz másod rendű szerepekre felfogadni. Azonban ez nem történt. Mondják, felfogadtatási kecsegtetésekkel rábeszéltetett szerepek' elvállalására, melyeket erején fölülieknek hitt, csakhogy az igazgatóságot némi zavaraiból kiszabaditsa. Igy vállalta el hitele' koczkáztatásával Normát, mi kezdőknek Scylla és Charybdis. Ő nem igényelt semmit, szerénységében nem bánta senkit, áldozatúl tevé ki magát bizonytalan remények miatt, 's viseletének az lőn jutalma, hogy a' német lapokban nem csak nem kiméltetett, mit mint igénytelen kezdő megérdemel vala, hanem egyenesen üldöztetett. Mert, uraim, szégyen megvallani, de igaz: vannak emberek, kiknek dicséretét és gáncsát pénzen lehet megvásárolni, vannak primadonnák, kik a' mi megvásárolható meg is veszik, mert hiszen a' megvásárolhatás nem is kerül sokba: mondják, egy pár huszas némi szinházi referenseknél varázs hatalmú. Illy dolgokra a' szerkesztőségeknek kellene a' legnagyobb szigorral felügyelni, 's nem fogadni el színházróli czikkeket akárkitől, hanem csak ismert becsületességű és dologhoz értő férfiaktól, különben a' szerkesztőségek magok is játékaivá lesznek minden szinházi fondorkodásnak — melly végetlen tenger — 's a' legundokabb galádságoknak, és utóljára is mi szenved ez által? maga a' nemzeti intézet. Szigor, igazság, semmi részrehajlás, és mindenek felett a' színház' java! ezek legyenek jelszavunk színi ügyekben! — Mi itt nem Corradori' védelmére szólunk — benne még csak a' kezdő, 's igy a' jövendő van elveszítve, a' mi mindig kétes, mert de futuris contingentibus.... de szólunk a' nemzeti színház' ügyében, melly német 's alig ha nem ellenséges indúlatú lapok' czélköre kezd lenni, szólunk távol minden személyes érdektől, mert ránk nézve mindegy, akárki énekel vagy játszik szinpadunkon, csak az intézet' hasznos tagja legyen, 's magát illően viselje, és szólunk figyelmeztetve az ügy' barátit a' szinházi fondorkodásokra, mellyek messze ágazók, szövevényesek és nem minden szemnek keresztül láthatók.

333.

Egyveleg.

Magnetismus és somnambulismus napjainkban sok beszédre szolgálnak anyagúl, 's az ezek' ürügye alatt gyakoroltatni szokott csalások, mellyek gyakran a' legtapasztaltabb orvosokat is jégre vezetik, különösen nagy városokban, 's következéskép' Párisban is, folyvást napirenden vannak, ámbár az ottani közönséget nem lehet olly könnyen elámitani, mint a' német városok' lakosit. Egy párisi levél többi közt igy nyilatkozik e' tárgyról: „Számos nyerészkedési eszme, fájdalom, itt is azt okozza, hogy a' bizalmatlanság miatt jobb találmányok sem nyernek illő és figyelmes méltánylást. Számos fiatal orvos, nem birván elegendő gyakorlattal, leginkább mágnesi kisérletekkel tölti idejét, 's gyüléseket tartanak, hogy a' világot a' magnetismus' sikeréről meggyőzhessék. Minap jelen valék illy gyülésen; a' magnetizáló orvos egy szép fiatal hölgyet vezete be, 's meg akará a' gyülésnek mutatni, milly nagy hatalmat gyakorol fölötte. Először mágnesi álomba hozá őt; azután kéré a' gyűlést, határozná meg, hogy minő néma ábrázolatokat mutasson a' hölgy. Egy szentnek elragadtatása inditványoztatott, 's a' hölgy, az orvos' parancsolatára azonnal igen jól ábrázolá Raphael' szent Ceciliáját. Ezután rettegés' kifejezését kivánák, 's ez is sikerült. Most jelenté az orvos, hogy tökéletes érzéketlenség' állapotába hozandja a' hölgyet. Elvégezvén működését, mondá, hogy most már tükkel is szurhatni őt, a' nélkül hogy legkisebb fájdalmat érezne. Nem volt azonban senki olly kegyetlen, hogy e' próbára hajló lett volna. Egy erős férfi karjába vevé most a' gyenge hölgyet, 's keményen megrázá, a' nélkül hogy felébredt volna. Bár mennyire meggyőzők e' kisérletek, Párisban mégis kétségbe vonják valódiságukat. Deleuze, egy a' magnetismus mellett rendkivül buzgó orvos, irományiban, egy fiatal asszonyról emlékezik, ki mágnesi álmában görög 's latin nyelven válaszolt kérdéseire. Egy tudós azonban nyiltan megvallá előttem, hogy e' válaszokra ő készité el a' hölgyet, 's a' könnyen hivő Deleuzet e' szerint elámitották. Említést tettek előttem egy asszonyról Salpetrière kórházból, ki elhatárzá azon intézet' valamennyi orvosát elbolondítani, 's ez okból mindenfelé fájdalmas kisérleteket rendkivüli makacssággal állott ki, meggyőzvén ez által az orvosokat, hogy csakugyan igen sajátszerű állapotban van. A' magnetismus tehát, a' sok ülés, ajánlás és kisérlet' daczára sem bir lábra kapni Párisban. Igen sok a' kontár és csaló, 's majd a' kisérlők ámitják el a' közönséget, majd pedig az illető egyének viszik jégre magokat a' kisérlő orvosokat."

Sakontala, varázs-szépségű hősnéje a' hasonló nevű régi sanscrit-drámának, e' classicai megtestesülése az ős-indiai költészet' egész tartalmának, Riedl által Rómában föstvényben örökitteték, mit jelenleg a' müncheni müegyesület közszemléletre állitott ki, 's melly valódi müremeknek mondatik a' maga nemében. E' kép csupán az indiai hölgyet ábrázolja, nyugottan állva buja növényzet között. A' tárgynak tökéletesen megfelelő alakkezelésben 's színvegyitékben, 's az egésznek rendkivüli biztos valódiságában mindazáltal legtökéletesb müvészeti bevégzettség mutatkozik. Különösen magasztaltatik a' kettős világitás' sajátszerű varázshatása, az alak' egyik oldaláról a' napsugárok, a' másikról pedig világított tárgyak visszaható fénye által. —*yz*—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, kedd, augustus' 9. 1842.** **17. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' vízgyógymódról.

(Vége.)

E' négy, a' vízgyógymód által elérhető czélból, t. i. az edzés, izgatás, csillapítás- és tisztításból láthatjuk, hol van e' gyógymódnak helye? ott, hol van életerő, de szunnyad, vagy a' test el van puhulva; hol kis zivatart támasztani és a' testet némi erőködésekre birni kell, hogy az életműködések' aránytalansága — a' betegség — kiegyenlíttetvén, az arány — egészség — helyre álljon; hol holmit a' testbe nem valót kitakarítani, annak nedveit tisztítani, újítani vagy végre az életerőnek kicsapongásait mérsékelni szükséges; mi itt nemcsak az orvoslás által eszközlött crisisekben, de az önként támadó sebes lefolyásu betegségekben is a' természet' czéljának megfelelőleg történik, 's igy az ez úton nyert gyógyulás nem lehet nem gyökeres, 's az ekkép helyre állott egészség nem lehet nem állandó. E' gyógymód a' betegségek' gyógyitásában utánozza a' természetet, valamint ez önként támadt bajokban felizgatás és ürülések által gyógyit, ugy a' vízgyógymód is, felizgatja a' testet, az avult bajból ujat, a' lassu' lefolyásából gyorsat teszen, és enyhitő kezelés által igazgatja a' kitörést, hogy se nagyobb se kisebb mértékben ne ingereltessék fel a' test, mint mennyi szükséges az egészség' helyre állitására; ez meglevén, maga a' test mutatja, hogy nincs többé orvoslásra szüksége, mert idegenkedik a' víztől, melly azelőtt czélszerűn alkalmazva kellemes volt. Valamint az egyes testrész vízben megfázva 's megtörölve magától kigyúlad és sokkal melegebb lesz, mint a' megfázás előtt volt, épen ugy az egész test is kigyúlad a' jól beható, de csak rövid ideig tartott víz általi megfázás után, minél gyakrabban történik ez, annál nagyobb a' testnek melege, annál több víz kell a' meghűtésre 's annál nagyobb a' rá következő felmelegedés, mind a' hűlés, mind pedig a' kigyúladás, igaz, gyönyörüséggel mind addig, mig e' kettőnek egyike sem vitetik nagyobb fokra, mint a' test kivánja; ekkor kezd a' test csekély lázas állapotba jőni, párologni, éjjel izzadni, mi a' baj' minémüségéhez képest különböző higságu, bűzü, szinü; itt az idő a' pokróczban izzasztásra, ha a' beteg önként keveset izzadna, sőt 30—33 foknyi gőz-izzasztóra is; ha pedig önként izzad ugy, hogy inget váltania kell, szükségtelen a' mesterséges izzasztás, és a' gyógyulás, melly az illy önkéntes izzasztásra következik, valamivel később áll ugyan be, de sokkal gyökeresebb és állandóbb. Minél többet izzad valaki, annál kevesebb más bőrcrisis várható, p. o. kelevények, sömörök stb. Nem minden gyógyuláshoz szükséges az izzasztás, sőt a' baj' minémüségétől függ, a' testnek mellyik nyilásán tisztuljon, vagy egy avagy több uton-e; ott, hol a' test más úton tisztulni készül izzadás helyett hasmenés folyó, csipős, nagy bűzü, szokatlan szinü, vagy vizelés, vérzés stb áll be, de mindezeknek van közös megismertető jelök, valljon a'testnek javára vannak-e, az az igazi crisisek-e, 's ez a' jel: a' könnyebbülés, melly napról napra nagyobb és minden egyes ürülés után érezhetőbb. Néha a' crisis félbeszakad, kis időre elhallgat, de ezért még nem mindig következik, hogy a' test egészséges, sőt ezalatt csak pihen 's készül újabb nagyobb crisishez, mit a' tapasztalt és figyelmes orvos megérez. A' czélszerű gyógyitás közben, ámbár szenvedni látszik a' test, mégis nemcsak nem fogy vagy gyengül, de szinte erősödik, izmosodik, az étvágy majd hihetlen fokra nő, az emésztés bámulandó sebességü, a' kedv derült, az álom 's más életműködések rendesek és különös gyönyörrel összekapcsolvák; mi ha crisis után a' zuhanynyali folytonos élés' daczára is havakig igy marad, nem lehet kétség tökéletes egészségről, sőt újjászületésről; az illy szerencsésnek csak azt kivánhatni, hogy az élet' örömeit ugy éldelje, hogy az ezekkeli élés a' testnek működéseit soha ne zavarja meg többé.

De vannak e' gyógymódnak is határai, mellyeken innét és túl nem terjed hatalma, ide tartoznak minden esetek, mellyekben valamelly az életre elkerülhetlenül szükséges rész haszonvehetlenné levén a' naponként enyésző életet foltozni, az el nem távoztatható korjeleneteket fedezni (palliálni) p. o. tüdő vagy más valamelly nemes résznek genyedésében, sorvadásában, a' nagyobb foku vízkórban, a' végső vénségben; továbbá görcsökben és más folytonos vagy periodicus bajokban, hol javithatlan testhibán alapul a' baj; ez esetekben ha izgattatnék az életerő, minthogy czélt érnie lehetlen, maga magát emésztené meg. — Vannak ismét esetek, mellyekben más p. o. hasonszenvi gyógymód szerint épen olly biztosan, néha hamarébb és mindenesetre kevesb alkalmatlansággal gyógyithatni; ez esetekben e' gyógymód a' vizé előtt megérdemli az elsőséget, mert p. o. az idegláznak második harmadik fokán általvett beteget fürdőbe is kitenni, vagy egyik nedves lepedőből másikba beburkolni nehéz, néha lehetlen, azért is inkább a' hasonszenv mellett maradok, ugyan-

ez áll a' bujasenyvről és majd minden más gyors lefolyásu betegségről.

Ne jusson pedig valakinek eszébe e' gyógymódot valamelly gyógyszeres vízzel biró fürdővel összehasonlítni, igen nagy e' kettő között a' különbség; mert a' fürdőkben, meghatározott orvosi hatással biró víz, vagy inkább a' vízben lévő orvosi szerek alkalmaztatnak, itt maga a' természetnek legközönbösebb folyadéka az egyszerű tiszta víz; ott csak bizonyos betegségekben várnak hatást, itt mindenütt minden bajban, még pedig a' fen előszámlált nidicatiók szerint, ott bizonyos hely és időviszonyok határoznak, a' vízgyógymód ezek' tekintete nélkül mindenkor és mindenütt alkalmazható; fürdőkben a' gyógyitási siker erőltető módon megy végbe, itt az életerő egyszerűn az őt terhelő kóranyagtól megmentetik, edzetik, izgattatik, csillapittatik, 's a' figyelmes orvos azon útmutatás szerint cselekszik, mellyet naponként az életerő' hatásából 's bajjali küzdéséből észrevesz, itt tehát bizonyos tervet előre kidolgozni nem lehet, itt a' terv gyakran változik a' körülményekhez képest; ott a' víz többnyire meleg levén természeténél fogva lankasztólag hat a' testre, 's azonnal elején nagyban alkalmaztatik mind addig, mig hatni kezd, itt a' víz' hidege jól alkalmazva szilárdit, kis fokon kezdve naponként nő a' kezelések' száma és tartása, a' mint ezt a' körülmények és legtöbb esetben a' betegnek magának belérzete kivánja stb; szóval, a' fürdőkben csak egy gyógyszerről, itt a' physicai gyógyrendszerről van szó, 's igy igen nagy a' kettő közötti különbség, sőt nincs is más hasonlatosság köztük, minthogy mindkettő folyadékkal él mint eszközzel. — Nem állitom azonban, hogy e' rendszer más gyógyrendszereket feleslegesekké tesz, sőt mint felebb emlitém, sok eset van, mellyekben a' víz rendszeresen alkalmazva csak árthat, ismét vannak mások, mellyekben a' gyógyitás más úton gyorsabban, könnyebb és kellemesebben érethetik el, mellyekben tehát más gyógymód elsőbbséget érdemel. Nincs más hátra, mint e' gyógymódnak is, valamint minden más tudománynak fáradhatlan, el nem fogult ügyes mivelőket, más részről pedig, főképen a' törvényhozáséról pártolást kivánni a' közjóért. — Idején lenne vízgyógyintézetek' állitásáról és kezeléséről szólni, de erről talán máskor.

Dr Ivanovics.

Hajnácskő.

Eredeti beszély.

I.

Az éj' fekete szárnyai sűrü sötétséggel árnyékozák be a' földet, 's az egész láthatárt egyetlen csillag sem világitá meg. A' koromfekete felhők a' bérczekről emelkedő fáknak csúcsaira nehezültek, 's olly tikkasztóvá szoriták össze a' léget, hogy madarak és állatok nyugtalanúl változtaták pihenő helyeiket, mintha rendkivüli elemcsatát sejtne ösztönük, melly csalatkozni nem szokott. Az idő éjfélhez közelite, 's mint a' sokáig visszatartott harag, olly dühös kitöréssel kezde dúlni az iszonyu vihar. Egy két tompa dörgés után hosszu villámsugárok rohanák keresztül a' sürü felhőtömegeket, a' szél' dörgő süvöltését csak a' mennykő-hullások' recsegése mulá fölül, 's az omló zápornak hullámai óriási szirttömegeket sodrottak mélységbe a' magos bérczekről.

‚Allah nagy és hatalmas! — sohajta ünnepélyes áhitattal egy török jancsár ki a' putnoki vár' keleti ormán őrködék, — allah könyörülő és irgalmas, 's nem kivánja, hogy illy iszonyu viharban életét veszélyeztesse az igazhitü. A' keresztény giaurok félnek az éj és vihar' öldöklő szellemeitől, 's leiszszák eszöket, hogy allah' haragvó szózatát ne hallhassák. Nincs most tőlök rettegésre okunk és bizvást elrejthetjük magunkat a' zápor és villámok elől; mert ugy is megtörténik az, a' minek meg kell lenni, 's valamint a' lelőtt nyilat nem vonhatja vissza az ijász, ugy a' sorsnak végzését sem változtathatjuk meg. Tisztelet a' nagy próféta' fejére, ki bölcseségének mézét ajkainkra kené!‘

„Igazad van, Jussuf, — jegyzé meg álmosan az őrnek társa, — feküdjünk szárazra és álmodjunk a' paradicsom' örömeiről. Illy éjszakán egy keresztény sem hagyja el hajlékát.“

‚Menjünk tehát; de most jut csak eszembe, ha itt nem talál bennünket Rusztán, maga iszsza majd meg a' bort.‘

„Attól nincs mit tartanunk, illy viharban bizonyosan nem tolja ki fekete arczát a' házból. Menjünk.“

‚Dicsőség allahnak 's hatalmas prófétájának!‘

A' két őr eltünt a' bástyáról, 's a' vihar növekedő erővel dühöngött. Jéggel vegyes zápor hullott, 's a' szél olly rémitően ordított, hogy a' mennydörgést is alig lehete tőle hallani 's csak az egyes nagyobb csattanások birtak az iszonyu moraj fölött uralkodni.

‚Ha Fatimának olly igen szép fehér arcza, kedvesének pedig olly gyönyörü sárga aranya nem volna, bizony még csak lábamat sem mozditanám illy borzasztó viharban. Jussuf, Akif, hol vagytok? Saját kezét sem láthatja az ember a' szörnyü setétség miatt. Akif, Jussuf! — Bizonyosan szárazra vonultak. Annál jobb, legalább nem kell vigyáznom, hogy valamikép meg ne lássák aranyos madaramat, a' bort pedig magam ihatom meg, és ugy megáztathatom vele belsőmet, mint külsőmet a' zápor. Szegény zápor, hiában erőködöl, engem ugyan nem igen fogsz fehérré moshatni, hahaha!‘

Ezen szavak Rusztán' fekete ajkairól jövének, ki kötélhágcsóval 's öblös kulacscsal közelite az eltávozott őrök' szokott állomásához. Miután nagy vigyázattal tapogatózott mindenfelé 's meggyőződék arról, hogy az őrök csakugyan eltávoztak, szájához emelé a' kulacsot, és olly hévvel 's olly szorosan nyomá ajakihoz, mintha épen az első szerelmi csókban részesülne. Ezután a' bástya' párkányához közelitvén, a' kötélhágcsó' vas kampóit egy kiálló rovatékra akasztá 's a' kötelet a' mélységbe ereszté.

‚Alig hiszem, hogy eljőjön emberünk; én részemről illy időben a' zultán' egész háreméért sem koczkáztatnám nyakamat. De mi ez? A' kötél feszül és huzódik, tehát csakugyan mégis eljött! Ezer lélekkel kell birnia, hogy illyesmit merészel; azonban, a' merészeket még az elemek is segi-

tik, imé, a' villámok olly gyorsan követik egymást, hogy veszélyes útját pompásan világítják meg.'

Rusztán e' szavai után néhány pillanat mulva egy magas férfi lépett a' kötélhágcsóról a' bástyára, testét török spahi' öltözete födé, 's ragyogó fegyverzete ollyan volt, minőt a' muzulman lovasság' hatalmasbjai viselni szoktak; arczvonásai azonban magyarnak hirdeték őt, 's gyanittaták, hogy harczias vagy szerelmi kaland miatt változtatá magát külsőleg törökké.

,Uram, ezen éjjel csakugyan nem vártalak', — szóla Rusztán, nem birván csodálkozását elfojtani e' merény fölött.

„Viharban is velünk van a' mindenható isten, kinek szent akarata minden hajszálunk fölött őrködik, — felele komolyan az idegen férfi, 's kaftánjáról a' vizet lerázván, igy folytatá szavait: — Rusztán, szereted urnődet?"

,Ki ne szeretné a' szelid Fatimát, ki hatalma helyett mindig csak kegyességét érezteti szolgáival; valóban nem tudom, uram, aranyaidat szeretem-e inkább vagy Fatimát.'

„'S kész vagy érette mindent elkövetni?"

,Saját apámat is megölném, ha Fatima parancsolná.'

„Vedd ez erszényt."

,Uram, ez igen nehéz.'

„Nehezebb fogja követni, ha parancsomat hiven teljesited 's merényünk szerencsésen sikerül."

,Szólj, uram, mindenre kész vagyok.'

„Várj be itt engem, 's az őröket távoztasd el."

,Azokat már elűzte a' vihar.'

„Annál jobb. E' helyről egyetlen pillanatra sem szabad távoznod; midőn visszajövök, segélyedre leend szükségem, 's ha szerencsésen lovamra ülhetek a' vár alatt, ugy ötven aranynyal jutalmazlak, vagy szabad úrrá teszlek, ha velem kivánsz jőni."

,Emberedre akadtál bennem, uram, 's esküszöm, hogy hived leszek, valameddig hófehérré nem változik fekete bőröm!'

„Vigyázz tehát, fél óra mulva itt leszek."

,Meg sem mozdulok helyemből'.

Az idegen férfi a' sötétségben eltünt, a' szerecsen pedig letelepedett a' bástya mellé, hol a' szél ellen némileg ótalmazva volt, 's a' lassan haladó időt az öblös kulacs' emelgetésével iparkodott kurtitani.

Kövessük az idegen férfit, kit bizonyosan veszélyes kaland hozott a' török hatalom alatt álló putnoki várba, minők a' tizenhatodik század' utolsó tizedeiben épen nem tartoztak a' ritkaságok közé.

II.

Nem meszsze a' bástyától alacson kőkerités emelkedék, sűrü lombozatú fák által egészen elfödetve. Az éji kalandor ügyes gyorsasággal az egyik fára kapaszkodván, néhány pillanat mulva a' fának ágai közől, a' falra, onnan pedig a' kertbe ugrott 's egyenes irányban előre sietett, még pedig a' sötétség' daczára is olly biztossággal, melly világosan tanusitá, hogy gyakran haladtak már arra lábai. A' kert' közepe' táján csinos ház állott, mellynek felső emeletéből világ csillámlott le az egyik ablakon, 's ezen világ vezércsillagul

szolgált a' merész kalandornak, ki az ablak alá érkezvén, apró kavicsokkal dobált fel, mire az ablak azonnal megnyilt 's kötélhágcsó ereszkedék le fölülről, mellyen csakhamar fölkapaszkodott az idegen férfi, 's kevés pillanat mulva a' visszavonatott kötélhágcsóval együtt eltünt, 's az ablak ismét bezáratott, mellyre azonnal nehéz függönyök bocsáttattak le, miken nem hathatott többé keresztül a' világosság.

„Tihamér!" — „Fatima!"

E' felkiáltásokat hosszas ölelés követé, 's Fatima és a' spahi öltözetű kalandor, Tihamér, helyet foglaltak a' selyem kerevet' dagadozó párnáin.

Tihamér' szemei kéjittasan tapadtak Fatima' ragyogó szépségü arczaira, 's a' szemérmes hölgy pirulva rejté fejét annak keblére, kit olly szenvedélyesen szerete, hogy olly pillanatban sem vonakodék őt szobájában elfogadni, midőn az minden szabályával merőben ellenkezik az illedéknek. Tihamér' ajkai csóközönnel boritá Fatima' homlokát 's szőke hajfürtei a' hölgynek éjszin hajára borultak. Kék szemeiből merész elszántság villogott, mig a' hölgy' fekete szemei csak hő szerelmi kéj' mámorában úsztak; Tihamér' arczát vidor életerő szinezé, mig Fatima' arczain epedve viritottak a' fehér liliomok. Szóval, külsőleg mindenben ellenkeztek egymással a' szerelmesek, mig lelkeikben a' forró érzelem mindig legtökéletesb öszhangzatott képezett. Édes merengésekből az ég' iszonyu dörgése költé fel őket; Fatima ijedten ugrék föl a' kerevetről, 's remegő ajkai csak e' szokat valának kimondani képesek:

„A' mennykő lecsapott!'

„'S bennünket teheteflen andalgásból tettre ébresztett," — jegyzé meg Tihamér, 's határzottan ragadá meg a' remegő Fatima' kezét.

„Tihamér, én olly igen félek."

„Bátorodjál, kedvesem, tiszta szerelmünk nem vonhatja magára az igazságos égnek haragját. Néhány nap mulva szent hitemre térsz, és szeretett nőm leszesz, 's egyetlen lépéssel földi és túlvilági üdvödet alapitod meg."

„Csak ma ne, Tihamér, keblem olly igen szorong; sejtések gyötrik lelkemet, vagy a' vihar' befolyása uralkodik rajtam, nem tudom, de minden tagom reszket, 's érzem, hogy ma nem birok elég erővel a' szökésre. Majd holnap, vagy holnapután.'

„Nem, kedvesem, az nem lehet, mindent elkésziték 's e' vihar annyira kedvező, hogy jobb alkalmat nem várhatunk. Ezenkivül rövid idő mulva a' keresztények meg fogják támadni e' várat, 's akkor elszakadnánk egymástól."

„Szegény atyám! ő mindig szeretettel hajlott hozzám, 's most a' veszély' idején elhagyjam őt.'

„Abdul basa anyádat eladá, midőn kecseit megúnta, 's talán téged is a' zultán' háremébe küld, ha kincsre vagy bűnbocsánatra leend szüksége."

„Igazad van, Tihamér, ha anyám' szomoru sorsára gondolok, rögtön hülni kezd szerelmem atyám iránt. Tudom, hogy vétkezem ez által, de nem tehetek róla, 's reménylem, hogy istened megbocsátandja bűnömet, kit olly végtelenül jónak bizonyitnak tanitásai, mikre fogságod alatt engem oktatál.'

„Igen, Fatima, az isten megbocsát mindazoknak, kik büneiket őszintén bánják meg. De jer, kedvesem, jer, az idő halad 's minden pillanat örökre semmivé teheti tervünket, ha még tovább is késedelmezünk.“

‚Követlek, Tihamér, legyen üdv vagy kárhozat sorsom, én követlek, mert érzem, hogy nélküled nem élhetek.‘

E' szókat forró ölelés követé 's Fatima a' szobának szőnyeggel boritott részébe távozott; Tihamér pedig fegyvereit rendbe szedé és az ablakot megnyitá. Keble hevesen dobogott, örömtől-e inkább vagy félelemtől, azt maga sem meré egész biztossággal meghatározni, mert kedvesének birhatása legmagasb örömre ragadá ugyan lelkét, de azért nem feledé, hogy saját és kedvesének élete legnagyobb veszélyben forog, mert néhányszor keményen a' bástyához sujtá őt a' dühöngő vihar, midőn a' kötélhágcsón fölkapaszkodott, 's most, karjai közt kellvén majd tartania kedvesét, még nagyobb veszélytől retteghetett. Rövid tusakodás után azonban megnyugtatá keble' hánykodásait azon gondolat, hogy az elemek többnyire könyörületesbek mint az emberek, 's hogy illy viharos éjszakán legalább emberektől nem kellend félnie.

Fatima bő kaftánba burkoltan lépett ki a' szőnyegzet mögül, oldalán görbe kard függött 's fejét kócsagos csalma födé.

Egyetlen néma ölelés után kiemelé az ablakon Fatimát Tihamér, baljával erősen kebléhez szoritá, és a' kötélhágcsón a' kertbe ereszkedett. Földre érvén, azonnal a' kertajtóhoz siettek, mellynek zárát zajtalanul feszité le tőrével Tihamér, 's könnyülő kebellel vezeté ki kedvesét a' szabadba. A' vihar még folyvást növekedő erővel dühönge, 's a' szerelmesek gyors léptekkel tüntek el a' bástya felé vezető ösvényen.

(Folytattatik.)

TÁRCZA.

Magyar játékszini krónika.

Jul. 28. Saint Georges lovag. Szinj. 3 f. Mellesville és Royer de Beauvoir után Csepregi Lajos. — Ez érdekes franczia mű ma meglehetős szorgalommal adatott a' főszerepvivők által. Lendvaynak sikerült a' czímszerep' mind derültebb mind komolyabb oldalait a' mű' szelleméhez hiven visszaadni. Dicsérettel kell kiemelnünk e'színész' azon jó tulajdonát, minél fogva még szabadabb mozgásait is szabályszerűség bélyegzi és szorgalmasan kerül minden túlcsapongást, tagrángásokat, szóval azt, mit a' német „Unform“-nak nevez. E' részben őt egyik magyar színész sem haladja meg, sok pedig, a' jobbak közől is, messze mögötte áll. Sokáig kell gyakorlanunk magunkat, mediig oda juthatunk, hogy a' szabály nem nyüg többé rajtunk, hanem egészen természetünkké vált. Mai szerepe' komolyabb részéből kiemelést érdemel azon jelenet, midőn st Georges lovag de Boulogne urat nem akarja apjának ismerni. E' jelenet sok érzéssel vala adva 's az apának fia iránti kötelességei kifejezéssel szavalva, egy pár szónak a' helytelen kiáltásig felkapását kivéve, mellynek kerülésére jónak hiszszük, Lendvayt figyelmeztetni. Hubenayné' mai (creolnő) játéka ellen azon egyetlen kifogásunk van, hogy beszéde nem eléggé változatos 's igy nem eléggé jellemző volt. A' jeles Szentpéterynek (de Boulogne) is ez volt hibája szerepe' komoly részében, a' derültebben kifogás nélkül jó. Megyeri (Julien), Erkelné (Fanchette), Szilágyi (Platon) dicséretesen játszottak. Tourvel' szerepében *Almási* nevü színész lépett fel, kit még nem látánk a' pesti szinpadon. Alak 's egész külső meglehetős, de nem szerencsés hang; van benne valami férfiatlan, sápító és beszédében valami selypes. Illy hanggal nehéz leszen az elömenetel. Egyébiránt játéka — ha szabad és lehet egy fellépésből itélni — Czelesztin-modorú; hamis intonatio, sok kéz-mozdulat, sok mimica, sok járás, kelés 's egészben mégis kevés jellemző. Vidéken első rendü színészek közé tartozhatik, Pesten a' másod rendüek után volna sorozható.

Jul. 29. Lassu víz partot mos. Vigját. 4 felv. Irta Schröder, ford. meszlényi Molnár János. — Ez érdekes vigjáték ma is, mint sokszor már, nagy tetszéssel adatott, és azok közé tartozik, mellyek mind a' mellett, hogy rég adatnak szinpadunkon, még sokáig fogják magokat a' repertoriumon fenntartani.

Sz.

Jul. 30. Szapári Péter. Szinj. 5 felv. Birch-pfeiffer Karolinától. Ford. Komlóssy.

Egyveleg.

A' farkasok' jogkiszolgáltatása. Egy apátságot az auvergnei hegyekben rendesen szinte ostromlani szoktak a' farkasok, mihelyt mély hó födé a' földet. Egykor annyira megszaporodtak e' ragadozó állatok, hogy a' perjel több vadászt szólita fel a' szomszédságban kiirtatásukra. 10—12 bátor férfi megjelent tehát az apátságban, de az igen mély hó miatt nem lehetett farkasvadászatot tartani. Megérkezésök' estéjén iszonyu ordítás jelenté a' farkasok' közelitését, mellyek, döglovat érezvén az apátságban, egészen a' falakig közelitettek. Egy tapasztalt vadász azonnal igen szerencsés tervet gondolt ki. A' kaput megnyittatá, de erős kötelet hurkoltatott hozzá, hogy azonnal ismét be lehessen azt rántani. Ezután a' döglovat az udvar' közepébe vonatá, 's a' vadászokat töltött fegyverekkel az ablakokhoz állitá, és a' gyertyákat eloltatá. Siri csönd uralkodott. Mintegy három óranegyed mulva egy óriási nagyságu farkas jelent meg a' kapuban, 's vigyázva egészen a' prédáig nyomult, körül szaglálta 's ismét eltávozott; de csakhamar 22 farkassal tért vissza, mellyek azonnal a' prédára rohantak. Ekkor a' kapu berántatott, 's minden ablakból puskák ropogtak. Miután láták a' farkasok, hogy szabadulásra rést nem találhatnak, körbe állottak, 's ugy szólván tanácsot tartottak, melly után a' vezető farkasra rohantak, 's összetépték az ártatlant, mivel árulójoknak tartották. Itéletök' végrehajtása után minden ellenzés nélkül halomra hagyák magokat lődöztetni.

Malmaison kastélyt, Napoleon consuli lakását 's utóbb Jozefin' császárné' palotáját, mellyről olly sok érdekest mond emlékirataiban Abrantes herczegnő, Sanchez nevü spanyol megvette, mint mondják Krisztina özvegy spanyol királyné' számára, ki jövő évben oda szándékozik költözni. —*yz*—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, csötörtök, augustus' 11. 1842.** **18. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Hajnácskő.

(Folytatás.)

III.

Ez alatt Rusztán, bőrig átázottan, olly gyakran emelgeté a' kulacsot, hogy nem csekély boszuságára mindinkább könnyülni érzé azt kezében. Nagyobb szüneteket akarván tehát az emelgetések közé hozni, következő épületes okoskodásra nyitá meg ajkait:

‚Allah nagy, ez bizonyos, és azt sem tagadhatni, hogy Mahomed az ő prófétája! De a' mekkai koporsóra esküszöm, hogy rútul meggyalázta önmagát, midőn a' borivást az igazhitűeknek megtiltá. En, szegény háremőr, a' világ' minden gyönyörétől megfosztottnak hivém magamat, de most, miután a' dicső izű magyar bort megismerém, magával a' zultánnal sem cserélnék, kinek allah hosszabbitsa meg árnyékát, ha föltételül a' borivásról le kellene mondanom'.

Ekkor iszonyu robajjal ütött le a' mennykő a' vár' ellenkező oldalán álló toronyba, 's valamint Fatimát szobájában, ugy Rusztánt is iszonyúan megrémité.

‚Allah, irgalmazz — kiálta magán kivül fölugorva ülőhelyéről —, ne hallgass istentelen szavaimra! Jussuf, Akif! Hol vagytok? Minden tagom reszket. Ah, nem engem talált az iszonyú csapás. De ugyan miképp is gerjedhetne haragra a' hatalmas allah, egy illy nyomoru szerecsen' otromba szavai miatt! Üj le, szegény Rusztán, és várj békével a' magyar vitéz' aranyaira. Allah nagy és Mahomed az ő prófétája!'

E' szavainak a' kulacs' hosszas emelésével nagyobb súlyt adván Rusztán, előbbi helyét ismét elfoglalá, és csendes elmélkedéseknek engedé át magát.

Azonban, szerencsétlenségre a' villám gyujta, és a' vár' ellenkező oldala élénkülni kezdett. Abdul basa lóra veté magát, 's egy aga' kiséretében a' tűzhez siete, mellynek eloltatása iránt ismert lélekéberségével intézkedvén, a' vár' egyéb részeit is körül nyargalá, hogy egyuttal saját szemeivel győződhessék meg: valljon pontosan teljesitik-e kötelességöket az őrök.

Az utolsó állomáshoz közelite már Abdul, 's csodálkozék, hogy az őrök semmi jelét nem adják ott létöknek, midőn Rusztán álmosan kiálta:

‚Ideje már, hogy itt vagy, mert bizony megunta m a' hosszas várakozást'.

„Ki az?“ kérdé e' különös megszólitáson kissé megütközve a' basa.

‚Furcsa kérdés! hát nem ismered Rusztán' szavat? Talán borba fult emlékezeted?'

„Hah, gyalázatos rabszolga! Kutyának ronda fajzata, mit jelentnek rejtélyes szavaid?“

A' basa mérgesen dörgé e' szókat, és a' hang után ugratván, a' futni készülő Rusztánt torkon ragadá.

‚Irgalom!' esenge Rusztán, fuldokolva a' basa' körmei közt.

„Szövétneket — kiálta a' basa —, mi történik itt?“

„„Uram, a' zápor mind eloltá fáklyáinkat“', rebegé félénkül a' szolgák' egyike.

„Rusztán, mit keresesz itt? Hol vannak az őrök?“

‚Az őrök? Nemde az őröket méltóztattál kérdezni, oh uram?'

„Igen; szólj habozás nélkül, vagy kiszakittatom nyelvedet“.

Rusztán a' basa' megjelenése által tökéletesen kijózanult mámorából, 's természettől nyert furfangossága azonnal átláttatá vele, hogy az igazság' kimondása mindenesetre inkább leend ártalmára, mint valamelly jól irányzott hazugság, 's azért pillanatnyi gondolkozás után elhatárzá, hogy Tihamér' aranyait, ha csak lehetséges, még ezentúl is használni fogja, és meglehetős bátorsággal igy válaszolt, térdre borulva, és kezeit a' haragvó basához emelve:

‚Bocsánat, oh uram! mi nyomorú rabszolgák nemcsak testben, hanem lélekben is igen gyöngék vagyunk; mi a' próféta' bölcs törvényeit nem birjuk illő tiszteletben tartani. Az őrök borért mentek a' faluba'.

„Borért?“

‚Igen, oh hatalmas basa!'

„Gúnyt űzesz belőlem, otromba rabszolga? Mikép mehettek volna ki a' kapun?“

‚Ők ... ők ... nem is a' kapun mentek ki, hanem ...'

Rusztán' szava elakadt, mert átlátta, hogy a' kötélhágcsó titkának kimondása által a' bőkezű magyar vitéz' távozását nehezitni fogja; azonban máskép nem vélt a' gonosz hinárból szabadulhatni, 's azért pillanat mulva igy folytatá szavait:

‚Nem a' kapun, hanem ... ezen kötélhágcsón mentek ki a' várból'.

„Hah, nyomorult ebfajzat! majd megcsiklandoztatom én torkaitokat. Aga, szállj le lovadról; Moktár, vezesd el lovainkat, hogy nyeritésök

valamikép el ne árulja itt létünket. Bevárjuk itt gaz czimboráidat, 's mihelyt megérkeznek, azonnal velök együtt karóra huzatlak. Csöndesség, hogy félelem nélkül közelíthessenek a' latrok".

Mély csönd lett; egy rabszolga a' basa' és aga' lovát elvezeté, 's Rusztán' agyában ezer terv és gondolat üzé egymást, 's teljességgel nem birta magát semmire elhatározni, mert csak azon egyre nézve jutott tisztába gondolataival, hogy mindenesetre meg kell halnia, hacsak valami rendkivüli csoda nem segit rajta. Iszonyu rettegése végre ugy eltompitá érzékeit, hogy meglehetős nyugalomnak engedé át magát 's hallgatott.

A' tűz' zaja azonban fölébreszté a' két őrt, kik e' pillanatban sietve közelitének állomásukhoz, 's csak oda érkeztökkor vevék észre a' basa' jelenlétét. Rémülésök olly nagy vala, hogy szó nélkül Abdul' lábaihoz borultak.

‚Mit akartok?' szóla elfojtott hangon a' basa.

„Uram, ezek azon őrök, kikről Rusztán mondá, hogy..."

‚Hogy borért mentek?' kérdé, az aga' szavait félbeszakasztva, Abdul.

„Igen".

‚Hah, átkozott szerecsen! Őrök, hol voltatok?'

„„Tanyánkra vonultunk az iszonyn zápor elől"" — rebegék az őrök és arczaikra borultak.

‚Ugy tehát idegen van, vagy volt a' várban! Legények, néhány spahi azonnal üljön lóra, 's vágtatva járja körül a' vár' környékét, és élve vagy halva hozzák ide mind azokat, kikre talán a' közel téren akadnának. Ti pedig, gaz árulók...'

„Kegyelem, kegyelem, oh uram!" — sikolta egy éles női hang, 's egy öreges asszony, kezében lámpát tartva, két herélt' kiséretében a' basa' lábaihoz omlott.

‚Allah, ne hagyj el! Mi ez ismét?' — kiálta csodálkozva Abdul.

„Irgalom, uram, kegyelem! Fatima..."

‚Lyányom?'

„Fölriasztatván a' tűz miatti lárma által, hozzá sieték, hogy félelmét eloszlassam; de..."

‚Szólj!'

„Szobáját üresen lelém, 's az ablakról a' kertbe függő kötélhágcsó gyaníttatá, hogy..."

‚Hogy elszökött! Hah! gaz szerecsen, most tudom már, hogy mért őrködél itt. Vedd jutalmadat gyalázatos kerítő!'

E' szavai után kardot ránta Abdul, 's egyetlen csapással örökre elnémitá Rusztánt; melly tettét azonban rögtön megbáná, átlátván, hogy most már nem tudhatja meg Fatima' kedvesének nevét. Dühösen kezdé vallatni a' két őrt, de ezek csak annyit tudának neki mondani, hogy Rusztán darab idő óta éjjelenként borozásra szokta őket csábitani, miből helyesen következteté a' basa, hogy ez csak a' tilos szerelmes' bejutásának könnyitése miatt történt, 's féktelen dühe néhány pillanatra egészen elnémitá őt.

Tihamér és Fatima, elhagyván a' kertet, már épen ki akartak lépni a' falat környező sürü fák közől, midőn a' lovak' elvezetésére parancsot adott a' basa; keblöket iszonyu félelem szállotta meg, 's rövid tusakodás után már szobájába akará visszavezetni kedvesét Tihamér, reménylvén, hogy vagy kiszabadulhat még valamikép a' várból, mellynek minden zugát jól ismeré, részint hosszas fogsága' következtében, részint pedig, mivel a' vár' korábbi parancsnokával, Békessyvel, baráti viszonyokban élt; vagy, hogy drágán adja el életét, 's legalább Fatimát nem veszélyezteti. Midőn azonban hallá, hogy a' basa spahikat küld ki a' várból, melly pillanatban épen közelében haladt el a' basa és aga' lovaival a' rabszolga, új terv villant keresztül agyán.

‚Most, vagy soha!' suttogá a' remegő Fatima' fülébe, 's jól irányzott kardcsapással a' rabszolgát holtan földre teríté, Fatimát az aga' lovára ülteté, maga pedig Abdul' harczménére ugrott, 's kedvesével együtt a' spahik' szokott gyülhelyére siete. A' rémülés, zavar és sötétség olly kedvezőn mozditá elő merényét, hogy néhány pillanat mulva a' spahik' csoportjában Fatimával együtt Putnokot elhagyá, 's egyenesen Hajnácskő felé vágtatott.

Magához térvén bámulásából a' basa, iszonyu káromlások közt dühösen kiálta:

‚Még nem haladhattak messze a' szökevények; a' mennyi ló van váramban, annyi ember üljön nyeregbe, az egész várnépet megtizedelem, ha nem fogjuk el a' bűnösöket. Ezen asszonyt az őrökkel együtt a' vár' legmélyebb börtönébe vessétek. Aga, vigyázz a' várra, az üldöző hadat magam vezérlem. Három nap alatt foglalám el ezen erős várat, 's meg fogom mutatni, hogy lyányomat büntetlenül senki nem orozhatja el!'

Rövid idő mulva ötszáz lovassal hagyá el Putnokot Abdul, 's fogait csikorgatá, midőn megtudá, hogy saját és az aga' lován távoztak azok, kiknek üldözésére vihargyorsan robogott tova a' pusztító elemnek csattogó zúgása közt.

IV.

Tihamér és Fatima villámgyorsan röpültek előre a' tűzvérű méneken, 's minél messzebb távoztak a' vártól, annál könnyebben kezdének lélekzeni. Mintegy óranegyednyire a' vártól tiz magyar lovasra bukkantak; Fatima rémülten sikolta föl, de Tihamér csakhamar megnyugtatá őt, mondván, hogy elővigyázatból illy csapatokban osztá el hű fegyvereseit, és hogy annálfogva most már üldöztetéstől sem igen kell félniök.

‚Félek, hogy atyám egész hadával követni fogja nyomdokainkat!' — szóla Fatima, kedveséhez fordulva.

„Attól nincs mit tartanunk — felele bátoritólag Tihamér —, mert elővigyázatom erről sem feledkezett meg. Valahányszor meglátogatálak, mindig megkerülém a' várat, 's a' gömöri, nem pedig hajnácskői oldalon kötém meg lovamat; ha tehát most lovamat meglelik, úgy Gömör felé üldözendnek, 's mi biztosan váramba érkezünk, és Hajnácskő' falai közt azután az egész török haddal sem gondolok".

E' biztatás megnyugtatá Fatimát, 's közelgő boldogságának előérzete csakhamar feledteté vele a' kiállott iszonyú rettegést, annyival is inkább, minthogy hajnal felé az idő kiderült, 's az iszo-

nyu vihart legkellemesb nyári nap követé. Tihamér' fegyveresei ötvenre szaporodtak, 's midőn az utolsó csapat csatlakozók hozzá, akkor már a' kelő nap' sugáraiban pompásan láták ragyogni Hajnácskő' tornyait.

‚Fél óra mulva váramban leszünk, anyám' karjai közt' — szóla örömittasan Tihamér, midőn Hajnácskő' tornyait először megpillantá.

„Oh, Tihamér! — sohajta megújuló kifejezésével az aggálynak Fatima — nem taszitandja-e el anyád magától a' török lyányt?"

‚Ne tarts attól, kedvesem, anyám istenfélő asszony, 's vallásunk nem gyülölséget, hanem szeretetet parancsol.

„És tudta-e anyád mostani lépésedet, Tihamér? Te nekem erről eddig még soha nem szóltál, 's én már többször akarálak kérdezni".

‚Megvallom, hogy mindeddig szentül őrzém keblemben édes titkomat, 's boldogságomat csorbulandni hivém, ha azt bárkivel tudatnom kellene. Most azonban enyém vagy, édesem, 's anyám nem tagadandja meg tőlünk áldását, mert ő szeret engem, és egyedül csak boldogságomat ohajtja. De ha neheztelne is, szemednek egyetlen édes pillantása bizonyosan azonnal lefegyverzené haragját'.

Illy biztatások közt Hajnácskő' falai alá érkeztek a' szerelmesek, 's Tihamér nem kevéssé döbbent meg, midőn látá, hogy a' toronyőr mozdulatlanul ül erkélyében, és a' kapu' megnyitására semmi készületeket nem tesz, ámbár kürtjével szokás szerint üdvözlé a' várurat.

‚Andor — kiálta végre türelmetlenül Tihamér —, mit késkedel olly sokáig, adj jelt a' kapu' megnyitására'.

„Sajnálom, uram — felele hidegen a' toronyőr — hogy parancsodat nem teljesithetem".

‚Nem teljesitheted? Bor beszél fejedből? vagy talán nem ismersz ezen török csalmában? Én Feledhy Tihamér, Hajnácskő' ura, parancsolom, hogy a' kapu tüstént nyittassék meg'.

„‚En pedig parancsolom, hogy a' kapu zárva maradjon, 's hiszem, hogy anyja' parancsát a' fiu tisztelni fogja'".

E' szokat Feledhy Menyhért' özvegye, Mária, mondá, ki Tihamér' fönebbi szavai alatt a' bástyán megjelent. Tihamér meglepetve, 's szoborrá merevülten tekinte anyjára, a' magos termetű 's parancsoló tekintetű asszonyra, kinek egész külseje világosan tanusitá, hogy föltett szándékát mindenkor szilárdul szokta végrehajtani. Fatima remegve tevé kezét Tihamér' karjára, mintegy ótalmat akarván keresni a' haragvó anya' büntető tekintete ellen.

‚Anyám — szóla, első bámulásából magához térve, határzott hangon Tihamér — vond vissza parancsodat, 's hallgasd meg egyetlen fiadat e' várnak falai közt, mellyek atyja' halála óta egyedül őt ismerhetik törvényes uroknak'.

„Hűtsd meg hevedet, kedves fiam — mondá kissé szelidebb hangon az anya — 's atyád' hamvait engedelmességgel tiszteld, mellyel hátramaradt özvegye és anyád iránt viseltetni tartozol. Ne szakitsd félbe szavaimat, 's ne mentegesd magadat. Mindent tudok. Gondolád, hogy a' szerető gondos anya nem kiséri figyelemmel fiának minden lépését? Titkolózásod sebzé ugyan szivemet, de azért mégis hallgaték. Mult éjjel az iszonyú vihar nem hagyott nyugodnom, 's nem csekély rémüléssel hallám, hogy a' pusztító égiháború' daczára ötven fegyveressel a' várat elhagyád, és Putnok felé vágtatál. Tervedet azonnal sejtém, 's ugy intézkedém, mikép azt most tapasztalád".

‚De, anyám...'

„Hagyd szavaimat bevégeznem. Kedvesed' szelid szemei megnyugtatnak, 's azon reményt gerjesztik keblemben, hogy boldog leendsz, 's ennek meggondolása elég arra, hogy mindent legnagyobb örömmel bocsássak meg. De, fiam, ő még pogány, 's szent vallásunk tiltja, hogy hajlékunkba fogadjuk a' pogányt. Mihelyt a' keresztnek szent jelével diszesitendi őt az isten' szolgája, azonnal nem csak Hajnácskő' kapui, hanem karjaim is tárva leendnek előtte".

‚De gondold meg, anyám, menyasszonyom a' putnoki basának lyánya, 's ha megtudja Abdul, hogy Fatimát én rablottam el, bizonyosan haddal jő ellenünk. Mulhatlanúl szükséges tehát, hogy váramból ne távozzam. Vasárnap eljő a' pap, tudod anyám, és Fatimát ünnepélyesen szent hitünkbe avathatja'.

„És én öt napot töltsek el a' pogánynyal egy födél alatt? Nem, fiam, azt nem tehetem. Rimaszombat csak két mérföldre van; ereszszétek meg kantáraitokat, 's még ma este ismét itt lehettek, és én magam emelem le lováról kedves menyemet. A' basától nincs mit tartanunk, mert olly hirtelen nem tudhatja meg, hogy te orzád el e' nyájas galambot".

‚Igazad van, anyám, ugy intézkedém, hogy Abdul egészen ellenkező irányban folytatja üldözését; egyébiránt pedig Bebek barátomat is értesitém már merényemről, 's tőle ma vagy holnap segély érkezendik számunkra. Isten veled, anyám, fényes nászlakomára várj bennünket.'

„Nem lesz okod panaszra. Rimaszombatban nénémhez szálljatok, 's legyen gondod, hogy magyar öltözetben hozd vissza hitvesedet, mert mindentől irtózom, mi törökre emlékeztet, mióta férjem török kardok' élétől vérzett el".

‚Diszköntösömet egy legény hozza utánam, hogy az isten' házában illőn jelenhessem meg. Isten veled, anyám! Mi legyen mátkám' neve?'

„‚Ajándékozz meg a' tiéddel, kegyed' első jeléül, oh asszonyom!'" — szóla hirtelen Fatima, könyűkben uszó szemeit olly kimondhatlan bájjal emelve kedvese' anyjához, hogy a' vakhitű asszony már szinte bánni kezdé keménységét, 's hangjának leggyöngédebb kifejezésével mondá:

„Isten nevében, kedves lyányom, legyen tehát neved Mária, 's imádkozni fogok, hogy szent ótalmába vegyen Magyarország' védasszonya, kinek dicső nevét viseljük".

„‚Mária legyen neve!'" — kiáltá a' fegyveres csoport, 's néhány pillanat mulva lovaik' dobogása a' távolban hangzott el.

(Vége következik.)

TÁRCZA.

Magyar játékszini krónika.

Jul. 31. Botcsinálta doctor. Vigj. 3 felv. Moliére után magyarosította Kazinczy Ferencz, a' m. acad. költs.

Aug. 1. Wurda József' javára bérszünetben: Borgia Lucretia. Nagy opera 3 felv. Irta Bidera, ford. Jakab Istv. Zenéje Donizettitől. *Carl Henriette* mint vendég a' czímszerepben.

Aug. 2. Embergyűlölés és megbánás. Szinj. 5 felv. Irta Kotzebue, fordította Kóré Zsigmond. E' nyomorú műve Kotzebuenak 52 évvel ez előtt nagy tetszést nyert és az akkor 28 éves irónak nagy hirt szerzett Németországban, mit az akkori idők' körülményeiből lehet megmagyarázni: de ki hinné? az még most is gyakran adatik és pedig tetszéssel a' német közönség előtt. Jele, hogy drámai izlés' tekintetében a' német nagy közönségtől nem igen van mit irigylenünk. Ők még mindig szeretik a' természetlent, a' betegest, kivált ha az érzelgéssel van párosulva. E' színművében Kotzebue mindennel kénye szerint bánik: élettel, világgal, emberekkel. Itt már nincsenek titkos ajtók, kulcsok, álomital, gyilok 's tb efféle, mit a' németek a' franczia müvekben nehéztelnek: de azért nincs belső szükségtől is valami föltételezve, ha csak a' kotzebuei stat pro ratione voluntas belső szükségnek nem vétetik. Itt egy feleség és anya, lehet mondani ok nélkül szökik el férje' házától, elszökését megbánja ugyan, de vissza nem megyen, csak hogy érdekes bűnbánó Magdalenát csinálhasson belőle a' drámairó, és egy különös találkozás 's még különösebb párbeszéd által összebékéltethesse férjével. Ezek különben lehető dolgok volnának: de úgy motiválva, mint e' műben, egészséges eszű nézőnek nevetségesek. Van e' darabban organicus hibáin kivül ok nélküli jövés, menés, beszéd, végetlen és únodalmas, reflexio időn és helyen kivüli és pityergő ömledezés több az elégnél. Egyetlen egy egészséges, ép lélekkel és gondolkozással termett alakot nehéz volna e' mű' személyei közől kijelelni, vagy ha van illyen, annak is jellemzése silány, következetlen. Még legérdekesebb a' többek közt Eulália, 's íme ez épen a' bűnös, 's ez iránt ügyekszik Kotzebue rosz szokása szerint részvétet gerjeszteni.... Színészeink meglehetősen ügyekeztek ez iszonyú sivatagságú prósát érdekessé tenni, de az nekik nem sikerült, mert az illyen természetlen világban nem is lehet magát a' színésznek tájékozni. ***Sz.***

Aug. 3. Borgia Lucretia. Nagy opera 3 felv. Irta Bidera, ford. Jakab István. Zenéje Donizettitől. — *Carl* és *Wurda* vendégek.

Aug. 4. A' királyi parancs. Vigj. 4 felv. Töpfer után Lángh Ádám. — Érdemes volna a' fordítás' hibáit kiigazítani, mert e' mü is még soká fogja magát a' repertoriumon fenn tartani. Érdekes az meglehetősen jó jellemzés és helyezetek által. Laborfalvi Róza (Julia), Szentpéteri (báró Wendel) és Szilágyi (II. Fridrik) kitünőleg jól adák szerepeiket. Bartha (Lindenek) hol szerepét tudta, jól, hol akadozott, kiállhatlanul játszott. ***

Boszorkánypör.

A' „Regélő'" ez évi 63ik száma boszorkánypört kezd ellenem, ámbár Kálmán, dicső királyunk ex Stirpe Arpadiana, kit eleink, bölcsesége miatt, Könyves Kálmánnak neveztenek, világosan parancsolá, hogy „boszorkányok ellen, mivel azok nem léteznek, pört indítani nem szabad"; — mivel azonban jurátus allegál benne, tehát az egész procedurát törvénytelennek tartom, 's csak akkor fogok talán replicázni, vagy pedig replicáztatni valamelly „öreg barátom" által, ha valóságos censurált, fölesküdött és diplomaticus prokátort hi ellenem segédül a' Regélő; egyébiránt pedig a' jelen esetben már csak azért sem replicázhatok, mivel hiba történt a' formalitás ellen, Garay ur' „fiatal barátja" ugyanis Ignácznak keresztelt engem, holott az egész világ, értem Magyarország, tudja, hogy nevem „Stephanus Zajtay de Nagy-Zajta", mikép azt Megyeri ur talán már százszor is elénekelte. Máskor, kérem, ne méltóztassanak illy falsumot elkövetni, hanem tekintsék meg a' nagy-pölöskei matriculát, és ne legyenek anabaptisták, mert az effélére jókora birságot szab a' Corpus Juris. Azonban, meg kell vallanom, hogy Garay ur' fiatal barátjának e' „tollpróbáján" jó izüen nevettem; mert ki ne nevetne, midőn például olly vasárnapi lovagot lát bukdácsolni a' városligetben, ki életében először ül nyeregben, 's mindig attól fél, hogy lemarad lováról és a' homokba zuhan. Fogadja tehát azon mulatságért, mellyet nekem az által szerzett, legőszintébb köszönetemet. — A' „Regélő" ugyanazon számában maga Garay ur engem „nemtelen gyanusitás" miatt vádol, 's még is ő maga egyszersmind igen igen nemtelen gyanusításra fakad ellenem, ('s homályosan más valaki ellen is, a' mit azonban nem értek 's következésképp figyelemre sem méltathatok)*; erre most nem felelek, mert jelenleg ismét megragadott a' gonosz szellem, és én ismét „ugynevezett" életképet irok, még pedig ismét szeplőst és ismét hosszacskára nyujtottat; és képzelje ön, igen tisztelt „Regélő", én azt hiszem, hogy ezen ugynevezett életképek' irásával épületesb és hasznosb dolgot kövétek el, mintha a' helyett önnel pántolódnám. Nemde nagy elbizottság ez? Hja, hiában! igénytelen szerénység nem minden embernek jut boldogító osztályrészül! Azonban igérem, hogy mihelyt elég üres időm leend, unalomból 's üdvös elszórakozásul majd felelek talán valamicskét Garay ur' hölgyek elébe illő német urbanitásu gyanusító faggatásaira; de csak talán! mert elvesztegetni való időm nem igen gyakran szokott lenni. ***Zajtay.***

Egyveleg.

Az anyagiság ellen igy kiált föl Köhler Róbert az Abendzeitungban: „Mikor nyilandnak meg végre a' jelenkor' nemzedékének szemei, hogy átláthassa 's megfoghassa, mikép tisztán anyagi érdekek' hajhászása, minden magosb szellemi irány' elmellőzésével, soha nem idézheti elő a' valódi boldogságot".

—*yz*—

*) Annyit azonban mégis megjegyzek reá, mikép igen furcsán hangzik az, midőn Garay ur mondja, hogy egy beszélyt a' Regélőbül visszautasított, miután olly igen nagy szükében van a' beszélyeknek, hogy ugyan e' 63-ik számban egy őrült' történetét közli Boz-Dikens után fordítva, melly a' folyó évi Athenaeum' 27ik számában, martzius' 3ikán, már megjelent. Zajtay.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, vasárnap, augustus' 14. 1842.** **19. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Hajnácskő.

(Vége.)

V.

Tihamér azon reménynyel kecsegteté magát, hogy a' basa ellenkező irányban üldözendi lyánya' elrablóját, ha lovát Putnok' ellenkező oldalán lelendi; azonban csalatkozott, 's épen lova által árultatott el. Midőn ugyanis Abdul Putnokból lovasságával távozni akart, az előre kiküldött spahik közől néhányan visszatértek és magokkal hozák Tihamér' lovát, 's az aga szerencsétlenségre megismeré a' takarón a' Feledhyek' czímerét.

‚Hah, — kiálta örömtől remegve Abdul, — tehát Tihamér ur lopá el lyányomat, kivel bizonyosan még fogsága alatt ismerkedett meg váramban! Megállj, lator, a' mekkai szent koporsóra esküszöm, hogy torrá változtatom nászünnepélyedet! Aga, most hiában üldözzük őket, mert legjobb lovainkon irámlottak el; készíttesd tehát összse a' legszükségesb ostromszereket, 's egy óra mulva útnak indulunk Hajnácskő felé. — Allah nagy, 's reménylem, hogy huszonnégy óra mulva csak füstölgő romok fogják tanusítani, hogy Hajnácskő egykor létezett.'

A' basa' parancsa szigorúan teljesíttetett, 's három ágyu indult meg nehézkesen Hajnácskő felé, mielőtt még a' kitűzött óra eltelt volna. Abdul lóra veté magát, 's épen parancsait osztá ki Putnok' kapuja előtt, midőn öt spahi közelíte, kötözve hajtván magok előtt egy magyar harczost.

‚Uram, — szóla karjait keblére hajtva Abdulhoz az egyik spahi, — parancsod szerint körüllovagoltuk a' várat, 's buzgalmunkban kissé messzébb távoztunk, mint tulajdonkép kellett volna. Már vissza akaránk térni, midőn közelünkben lódobogást hallánk. Kevés pillanat mulva ezen magyar harczos vágtatott el mellettünk; én azonnal utána röpítém nyilamat 's lova összerogyott alatta. Az embert elfogtuk, 's most itt előtted áll.'

„Jól van, emberül viseltétek magatokat. Szólj magyar, ki vagy?"

„‚Foglyod,'" — felele hidegen a' magyar.

„Hagyd a' hősködést, öltözeted mutatja, hogy szolga vagy, engedelmességnél egyebet tehát nem kell ismerned."

„‚Ugy van, de azzal csak uramnak tartozom."

„Az pedig most én vagyok; ne makacskodjál tehát, akaratos pimasz, hanem szólj, míg lehet. Tüstént elevenen karóba huzatlak, ha hallgatsz, 's jó ajándékkal szabadon bocsátlak, ha szólasz."

„‚Uram' nevét nincs okom szégyenlenem, tudd meg tehát, hogy Feledhy Tihamér ur' szolgája vagyok, 's már most bocsáss szabadon, ajándékodra nincs szükségem.'"

„Még nem, előbb mondd meg, mi járatban vagy?"

„‚Követségben valék Bebek úrnál.'"

„És mi hírt vivél neki?"

„‚Irást, mellynek tartalmát nem tudom.'"

„Hol a' válasz?"

„‚Azt csak uramnak adhatom.'"

„Vegyétek el tőle."

A' szolgát megmotozák, 's káromlásai' daczára kebléből elővonák a' keresett választ, mellyből az aga azon igéretét olvasá Bebeknek, hogy egy vagy legfölebb két nap mulva kétszáz lovast küldend Hajnácskőre.

„Annál jobb, — szóla nagy örömmel Abdul, — hallod-e magyar, igéretemet teljesítem, de előbb még egy kis utat kell velünk tenned. Aga, a' legjobb kétszáz spahi azonnal magyar lovassá változzék veled együtt, magam is párduczbőrt akasztok nyakamba, 's fél óra mulva vihargyorsan indulunk Hajnácskő felé. Az ostromszerek és sergem' többi része Ozman' vezérlete alatt kövessenek bennünket, hogy erőszakhoz nyulhassunk, ha a' csel valamikép meghiusulna.

Abdul' újabb parancsa tüstént teljesítteték, 's a' nap még jó távol vala a' leáldozástól, midőn a' magyarokká öltözött spahik Hajnácskő' kapuja előtt megjelentek.

‚Kétszáz kard ugyanannyi darabra konczolja testedet, — sugá a' magyar szolga' fülébe Abdul, — ha parancsomat rögtön nem teljesited; ha pedig igen, ugy tíz erszénynyel jutalmazlak.'

„Isten, bocsásd meg árulásomat! — sohajta a' magyar, és hangosan kiálta föl a' lenéző toronyőrhez: — nyisd meg a' kaput, segélyhadat hozok Bebek urtól."

„‚Mindjárt,'" — felele helyét elhagyva a' toronyőr, — „‚de előbb jelentést kell tennem.'"

Tihamér' anyja, fiától tudván a' segélyhad' megérkezendését, semmi roszat nem gyaníta, 's kevés pillanat mulva Hajnácskő' kapuja megnyílt, és falai közt vad „allah!" orditás harsogott. A' meglepetett őrség részint vérében uszott, részint megkötöztetett, mielőtt még fegyvereit használhatta volna.

‚Fatima! Lyányom!' — kiálta Abdul, néhány spahi' kiséretében a' vár' minden zugát megmotozva.

„Hatalmadon kivül van, áruló pogány, — szóla Tihamér' anyja, midőn az utolsó szobába rontott

Abdul, bátran a' basa elébe lépve, — fiammal együtt olly helyen, hol hatalmad nem sujthatja őket.“

‚Hol?‘

„Az isten' ótalma alatt!“

‚És lyányom?‘

„Az isten' oltára előtt.“ —

‚Hah, átkozott! Szólj, hol vannak? Szólj, asszony, különben ezer darabra tépetlek. Hatalmamba kell kapnom ismét lyányomat, habár az egész mennyet 's földet föl kellene is érette forgatnom!‘

Az anya térdre borult a' szoba' elején függő feszület előtt, 's forrón imádkozott fia' megszabadulásáért, a' basát többé egyetlen szóra sem méltatva.

‚Ragadjátok őt meg, — ordita dühösen Abdul, — és a' legiszonyúbb kinzásokkal csikarjátok belőle vallomást.‘

Abdul még soha nem parancsolt siker nélkül embereinek, 's Feledhy Mária, Tihamér' anyja, kevés pillanat mulva, vakbuzgalmának véres áldozata lett.

VI.

‚Meghalt és mégsem szólt! — mondá rövid szünet után Abdul; — aga, raboltasd ki a' várat, 's falait porig rontasd le, azután visszatérünk Putnokra, 's nyomát keressük a' két szökevénynek.‘

„Uram, Rimaszombat felől mintegy negyven vagy ötven főnyi fegyveres csapat érkezik; ha szemeim nem csalnak, a' vezér mellett egy asszony lovagol.“

E' szókat egy a' szobába lépett alvezér mondá, 's a' basa' arczát örömsugár derité föl.

‚Hah! Talán ők, — szóla rövid gondolkozás után Abdul, — aga, nyittasd meg a' kaput előttök, de embereink résen álljanak, hogy tüstént az egész csapatot lefegyverezhessék.‘

E' szók után a' basa is az udvarra siete, 's legott sipok és tárogatók' vig riadozása csapá meg füleit. A' toronyból vigan harsogtatá a' kürtöt egy spahi, mert az aga már távolról megismeré a' közelitő csapatvezért 's mellette lovagoló hölgyet, és a' függőhid csörögve zuhant le kapcsaiból, 's a' kapunak szárnyai barátilag nyiltak meg az érkezők előtt. A' hangászok örömzenét fúva léptették az udvarra, 's a' fegyveres csapat' vezére és mellette lovagoló hölgy vágtatva követék őket; nyomukban ötven harczas ügetett. Alig ért az utolsó lovag a' kapu' hosszu ivboltozata alá, 's a' függőhid azonnal fölvonatott.

‚Mi ez? — szóla csodálkozva Tihamér, a' fegyveres csapat' vezére, — milly idegen arczokat látok itt?‘

„Nászvendégeidet!“ — kiálta gúnykaczajjal Abdul, 's jeladására Tihamér és kisérői lefegyvereztettek, kiket annyira megfoszta lélekébergéktől a' rendkivüli meglepetés, hogy ótalomra nem is gondoltak, melly ugy is fölösleges lett volna a' négyszeres erő' ellenében.

„Eljöttem menyekződre, szerelmetes vőlegény, — szóla ismét metsző gúnynyal Abdul, — mert illő, hogy az apa is tánczra kerekedjék lyánya' nászünnepén; valóban jól tevéd, hogy nem feledkezél meg a' hangászokról, igy legalább vigan követheted anyádat.“

‚Anyámat? Hol van anyám?‘

„Olly jó helyen, honnan soha nem tér viszsza az ember.“

‚Hah, vérengző pogány, megölted anyámat!‘

„Maga okozá halálát, mert nem akará hollétedet kivallani.“

‚Szegény, jó anyám!‘

„Fatima, jer hozzám, bűnödet megbocsátom.“

‚Maradj mellettem, Mária.‘

„Hah, mit hallok?“

„„Igen, atyám, jól hallottál; Fatima meghalt, 's hamvaiból Mária született, Tihamér' hitvese. Szent kötelék csatol férjemhez, mit egyedül csak a' halál téphet el.““

„Ám legyen kivánatod szerint, átkozott korcs, ki a' prófétát megtagadni merészléd. Illy nagy átváltozásra néhány csepp viz nem elég, sokkal több szükséges erre. Emberek, lánczoljátok össze a' két bűnöst, és vessétek őket a' várnak kútjába.“

Abdul' parancsa betü szerint végrehajtatott.

* * *

Két nap mulva Bebek' segélyhada megérkezett, de csak gyászos romjait lelé Hajnácskőnek, melly azóta soha nem épült fel többé, 's Tihamér és Mária' összelánczolt holttestei a' bedőlt kút' fenekén porlottak el. ***Nagy Ignácz.***

A' római catacombák.

—

Róma' sánczai és mélyen a' föld' lapálya alatt vannak ama' roppant terjedelmü üregek és boltozatok, mik több magokat keresztülvágó csarnokokra osztva egy sajátszerü, néhány mérföldnyi hosszaságu, setét tömkeleget képeznek, mellyből tapasztalt vezető nélkül napvilágra könnyen csakugyan ki nem vergődhetni. A' romaiak' hatalmas kezétől kiásatva követ, és az épitészi müvekre olly igen alkalmas puzzolan földet szolgáltattak csak az örök város' lakói' fényüzésének, mellynek anyagából Róma' gazdag palotái 's a' versenypiacz' diszes emléképületei emelkedtek. Ez üres térekben, mindannyi gondviselés készitette menedékekben rejtették el magokat az üldözött keresztények a' zsarnokok' tekintete 's dühe elől; itt ez imateremnek nem kevésbbé mint temetőhelynek szolgáló barlangokban ülték meg vallásuk' szent titkait ama' rémitő századokban a' jámbor hivek, 's komor falazataik közt a' keletkező egyház' gyermekei mindaddig tartózkodtak, mig az a' világnak törvényeket szabandó 's a' császárok' zászlait keresztjelével ékitendő dicsően lépett elő e' setét lakok' kebléből.

Az illyféle sirboltok' több nemei láthatók Róma' vidékein; a' hajdankor' ezen szózatos emlékei egyiránt nevezetesek és tiszteletgerjesztők, minthogy az egyház' keletkezésére, és a' kereszténység' régi hőseinek csoda állhatatosságára hathatosan emlékeztetnek: a' legterjedelmesb 's legnevezetesbeknek közölök mindazonáltal azok tartatnak, mik a' történetirok' számitása szerint csaknem kétszáz ezer vértanu' holttetemeit rejtvén

keblökben, sz. Sebestyén' temploma alatt 3—4 lábnyi szélességben, 6—7 magosságban több mérföldre terjeszkednek.

A' sirboltok' nagy elterjedése és szabálytalansága veszélyessé teszi látogatásukat; földbomlásokra is akadni bennök, mellyek elzárván a' visszamenet' lehetőségét a' kiváncsiságnak számos áldozatát fedezik nehéz sirhantjaik alatt. Beszélik: hogy egy vezetőjétől kijelelt határvonalt áthágó svéd a' halottak' e' földalatti városában nőstül eltünt; tanitójuk' figyelme alól magát elhúzott 12 növendék szinte itt lelte szörnyü halálát, és nem rég néhány utas benn hosszabb ideig ide-stova bolyongván szerencséjére csak az ott esetleg foglalkodó munkások' segedelmével tuda kivergődni. Egy illynemü kalandra emlékeztetnek Róma' évkönyvei is, melly egyébkép merő költeménynek látszhatnék, ha azokból be nem bizonyulna, hogy az a' franczia academiának egyik növendékével valólag történt. Kiváncsiságtól égve vágyva vágyott a' müvészetnek e' fiatal barátja, öröme szüléinek, egy szépreményü festész, meglátogatni e' setét lakokat, ezen tiszteletre méltó bölcsőjét szent hitünknek. Egyik kezében vezérfonalat, fáklyát tartva másikában, lépett be a' számtalan ösvényektől keresztülvágott boltozatokba. Örül a' hely' szomoru dicsőségének, az éj' ezen pompaépületének, ez árnyékvárosnak 's a' nagy sirok' örökös árnyainak szemlélésén. Egy félreeső szegletben titokteli menedék mutatkozik szemeinek, lát itt szentes edényeket, kőhamvvedreket a' szüzek 's vértanuk' maradványival lerakva, tekintgeti a' kincset 's tova akar lépni, de ah! kiesék kezéből és egyszerre elillant a' lépteit vezérlő fonál. Keresi azt, de hasztalan, eltéved, nyugtalanná válik, odahagyja helyzetét, ismét visszatér, 's nevekedvén félelme minden után kapdos, mellyet neki a' rettegés mutat. Helyről helyre, bolygóutról bolygóutra járván a' szerencsétlen, nagy tért veszen észre a' komor falazat' hátfelén, egy rettentő tömkeleget, mellyből husz különböző ösvény vezet. Mellyiket válaszsza? mellyik vezérlendi őt az elvesztett napvilágra? türetlenül vizsgálja, járja és ismét odahagyja a' ezélba vett járdákat. Az elrémülés gátolja, de sietteti is tántorgó lépteit 's már jéggé fagyasztják szivét veszély-hirdető gondolati. Ő eltévedt; a' helyett, hogy kivergődhetnék, még inkább mélyebben szállt a' komorképü csalkertbe. Szemeinek nyiló új keresztutak minden pillanattal nagyiták zavarodását; minél szorgasabban keresi az odahagyott ösvényt, annál jobban távozék tőle. Már tiz óra mult, hogy reménytelenül bolygott e' fekete rémalakokban, midőn iszonyodása' mértékének betelésére utmutató fáklyáját, az örökös csendü, vészteli éjben ezen egyetlen üdvét, lassudan leégni, leáldozni látá; attól tartva tehát, hogy az léptei által lebegtetvén mindhamarább emésztődjék, megállapodott néhanéha 's mozdulatlanul álla. Hiu elővigyázat, hasztalan minden gond! jő az óra 's a' megrémültnek szive már az éjnek setétjét érezni véli. Előlép ismét 's újra bolyong a' földboltozatok' kanyaruló tévutain; elhaló fáklyája füstölgni kezde 's eloltani készül; a' remegőnek fuvó lehelletétől egy percznyi életet nyer, de csakhamar lepereg a' lángtól felolvasztott viasz a' szerencsétlennek reszkető kezére, megégetett ujjainak erőtlen idegei nem tarthatják többé a' meggyult fáklyadarabkát, mig végre egy utócsillámot vetvén még a' szomoruan eltévedtnek leendő sirjára, földre csik elalélt kezéből 's végkép elalszik az. — — Ezer iszonyatos kisértetet lát most képzeletében a' szerencsétlen, emésztő lélekzavarodást, a' kétségbeesés' aggodalmát, a' bizonyos halált! .... nem azon halált, melly villámsebesen jő 's hirnevet szül, de egy lassút, rettenetest — a' szörnyü éhhalált. E' rémgondolatra megakad a' vérkeringés' ereiben 's milly megható bánat emeli kinját! a' szüléknek, a' soha többé nem láthatandó barátoknak, a' nevét dicsőséggel halmozandó szépmüveknek odahagyása, de főleg annak elvesztése, kinek szeretete 's mosolygása egyedül is legszebb dicsérete, legbecsesb dija volt — valának halálrángásokkal tusakodó lelkének gondolattárgyai! Néhány bánat hullatta, de már dühösség szárította könyek gördültek itt le szemeiről; ő azonban remél, világosságot vél látni, szózatot hallani, föltekint és fülel! .... de ah, e' szomorképü tájok' zavarhatlan nyugalmában szive' dobogásinál 's léptei' viszhangjánál nem hall ő egyebet; a' megmérhetlen árnyvilágban csak örökös éjt lát, örökös hallgatást uralkodni, melly mindinkább nevelé rettegését. Most már érezni kezdé végveszélye' borzalmát egész valójában; fölizgatott szive álomról álomra viszi a' szerencsétlent, felriad, leesik 's hirtelen fölveri magát ismét; már nem is lépeget de tántorog a' régi embercsontvázokon, hogy a' halál' gondolatát verje ki feltüzelt agyából, midőn ime egy könnyü gátra hágott lába, mellynek utána kapdos. 'S mi volt ez? Oh öröm, oh csoda! Megismeri rajta gömbölyegét az elveszett ariadne-fonálnak. Örömtől elragadtatva imádja 's hév csókjaival füröszti szabaditóját, de tartja is erősen félvén, ne hogy ismét elillanjon. Nyomán sietni akar a' napfényt üdvözleni, de egy titkos erő tartóztatja őt vissza a' homályos sirokban, mintha a' még kissé remegőt gyönyörködni késztetné a' veszély' szélén egy hely' iszonyuságán, mellynek látásán ő már örömet érez ugyan szivében, de még bizonyos félelemmel párosultat. Végre hü vezetője után indulván vágyva siet a' helyekre, hová őt a' világosság hivja; 's milly elragadtatás, midőn az egeket látá ismét, miket örökre eltünteknek tarta szemeinek! milly édes örömmel irányzá az ujanszülött hálás tekintetét az ég' sugárzó boltozata fölött trónoló életmentő felé! város, falu, erdő, virány először látszának mutatkozni szemeinek, 's nagy szokatlan örömmel eltelve a' teremtésnapjai' tanujának vélé magát lenni!

(Németből.) ***Ocskovszky Ferencz.***

TÁRCZA.

Magyar játékszíni krónika.

Aug. 5. Ős anya. Szomoruj. 5 felv. Irta Grillpartzer, ford. Horváth Dániel. —

Aug. 6. Bérletszünéssel először: Zsidó hölgy. Nagy opera 5 felv. Irta Scribe, francziából — a' bécsi cs. kir. karinthiai kapu melletti udvari operaházi előadás szerint alkalmazva — ford. Jakab István. Zenéje Halevytől. *Wurda* Eleazar' szerepében vendég. Ez opera nem birt olly tetszést kivini, mint más szinházakban, mit részint a' zene' zavaros jellemtelenségének, részint pedig Konti' (a' templomrend' nagy perjele) hangtalanságának kell tulajdonitani, melly mindjárt az első felvonási dal' hatását is igen csökkenté. Egyébiránt az egész opera meglehetősen be volt tanulva, 's Wurda' éneke a' nem sikerült helyekért némi kárpótlást szerze a' közönségnek.

Aug. 7. Hinko, hóhérlegény és Markitta, a' hóhér' leánya. Szinj. öt szakaszban, előjátékkal 1 felv. Irta Birch-Pfeiffer Karolina, fordit. Kiss Iván. E' német silányság mindig talál ugyan még néhány pártfogót a' magosban, de hatását mégis annyira elveszté már, hogy a' legkomolyabb helyeken hangosan kaczag a' közönség, a' mi igen természetes, mert az olly motiválatlan 's az ész' szabályaival meröben ellenkező csigázásai fölött a' sorsnak, melly ugy tánczol, miként az iró asszonyság fütyöl, csupán kaczagni lehet. Különös, hogy darab idő óta az émelygős német iskola' müveit gyakrabban hozogatják szinpadunkra, talán még inkább meg akarják a' szinházi közönséget ritkitani? Az előadás tűrhető volt, 's csak Bartha' (flandriai gróf) készületlensége 's túlságos kiáltozásai zavarák meg néha az előadást. Lendvay (Hinko), Hubenayné (Markitta) és Szentpétery (Jobst) ismert szorgalmokkal játszottak. ***333***.

Aug. 8. Az özvegy' férje. Vigj. 1 felv. Irta Dumas, ford. Keresztury. Ezt követé: Eleven holt házaspár. Vigj. 1 felv., ford. Telepi György. Valamint első előadáskor, ugy most is igen nagy tetszéssel fogadá a' közönség az előbbi jeles vigjátékot. Szinházi közönségünk, vásári időt kivevén, majd mindennap csak ugyanazon emberekből áll, 's ezen eleven franczia vigjátékot mégis első jelenéstől utolsóig növekedő figyelemmel 's tetszéssel kisérte, valamint az első, ugy a mostani előadás alatt is. 'S mégis vannak hig velejü német irók, kik Dumasnak még csak helyet sem adnak a' franczia szinmüirók közt, és csupán Hugo Victort és Scribet tartják e' nevezetre némileg érdemeseknek; pedig Dumas' ezen kis vigjátéka is többet ér az egész mostani német drámai irodalomnál. Az előadást örömmel a' legjobbak közé sorozhatjuk. Fáncsy, Laborfalvi R., Lendvay és Hubenayné zajosan hivattak. A' második vigjátékban Szerdahelyi mulattatott ugyan, de ez ócskaságot még sem ártana már kissé félretenni. ***

Aug. 9. *Wurda'* jutalmára bérletszünéssel: Zsidóhölgy. Nagy opera 4 felv. Irta Scribe, ford. Jakab István. Zenéje Halevytől. Wurda Eleazar' szerepében mint vendég utólszor lépett fel.

Literaturai mozgalmak.

— Budán, a' m. kir. egyetem' műhelyében elkészültek: 1. Tudománytár, kiadja a' m. t. társaság. 1842. VId. füzet. Tartalma: A' közgazdaság' fogalma és elvei, academ. előadása Györy Sándor r. tagnak, vége; az orosz irodalom' története, közli Fekete Soma, vége; a' tanitási rendszerekről, különösen a' humanismus és realismusról, beköszöntő ac. előadása D. Peregriny Elek l. tagnak; Mikor és miért vitette Rudolf király Prágába a' magy. koronát? Podhradczky J. lev. tagtól; okleveles toldalék, 's név- és tárgy-mutató az első félévhez. A' literaturai részt „a' politicai 's erkölcsi körülmények' befolyásáról a' literaturára 's különösen a' költészetre a' rómaiaknál Augustus óta" czimü értekezés nyitja meg; a' Criticai Szemle' philosophiai, büntetőrendszeri és természettudományi munkákkal foglalkodik; a' bibliographia hat újdonsággal ismertet. — 2. Berzsenyi Dániel' Összes Művei. Költelem 's folyóbeszéd. Közre bocsátá meghagyása szerint Döbrentei Gábor. Harmad kiadás, kéziratban maradott még nem ismertekkel. a) magos 4dr. egy kötetben, most XXXVI és 1—176 l., a' többi novemberi vásárra, ára 4 ft cp. b) 8r. Első kötet, CXVIII és 328 l. Ára 2 ft cp. A' 8r. kiadásban életrajz, Berzsenyi' versei, elül, hátul és alul jegyzések 's magyarázatokkal kisérve találtatnak; amabban ezeken kivül a' prósai irások is megkezdvék, névszerint szépirodalmiak; következik még két értekezése az elhúnytnak: Poetai harmonistica, és: A' magyarországi mezei szorgalom' némelly akadályai. — 3. Munkálatai a' pesti növendék papság' magyar iskolájának. Kilenczedik kötet. N8drét. XIII és 337 lap, kemény tábl. kötve ára? Tartalma ismét forditások, görög, deák, franczia, angol, olasz és németből; 's eredetiek: poetai darabok, 's a' prósaiak közt két historiai dolgozat: a' jezsuiták Magyarországban, és gr. Batthyányi Ignácz erdélyi püspök' élete. — 4. Magyar orvosi és természettudományi Évkönyvek, több orvosok és természettudósok' munkálkodásával kiadja és szerkeszti Schoepf Auguszt. Havi folyóirat. I. köt. 1. szám. Kir. 8r. 66 l. füzve 30 kr cp. Mutatványfüzet, melly egy illy szellemben 's terjeszkedésben szerkesztett magyar folyóiratot csakugyan ohajthatóvá teszen. Rovatai a' következők: 1. Orvosi és természettudományi mozgalom; 2. Kórházak, intézetek, társulatok; 3. kivonatok orvosi és sebészi folyóiratok 's munkákból; 4. orvosi és sebészi eredeti értekezések; 5. eredeti tapasztalati közlések; 6. irodalom; 7. vegyes közlések (hirek). Némellyei e' rovatoknak már ez első füzetben is sokat igéröleg töltettek be. Szerkesztő mindenek felett a' természetnek ép és kór állapotbani önmunkálódásaira kivánja olvasóit 's leendő munkatársait figyelmeztetni, ezen „Évkönyveket" nem észképi elvekből vagy durva empiriából indúló, hanem észlelő 's ez önható természetet munkálataiban pártoló 's mérséklő gyógytudomány' organumává tenni; 's a' kivonatos részben az orvostudomány' tettleges haladásait folytonos átnézetben kitüntetni. Csak az előadásra nézve élénk ohajtásunk az, bár mind a' czikkelyek' belső szerkezetében, mind a' periodusok' alkotásában több logicai és syntacticai rend lenne feltalálható, e' mellett a' kifejezésekben több szabatosság, világosság, szorosb összefüggés; a' nyelv gondosabb, csinosb és hibátlanabb. **S. F.**

Böngészet.

Korunk' egy jellemvonása az: hogy ha bár sok részben felületesek vagyunk, de az életkérdések körül a' dolgok' lényegébe szeretünk tekinteni, 's ez egy biztos lépésünk a' tökélesedés' pályáján.

Berecz Károly.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, kedd, augustus' 16. 1842.** **20. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' magyar jobbágyság).*

I.

Nem szándékom — de jelen czélomhoz képest nem is szükséges — részletesen adni elő a' jobbágyság' történeteit. Csupán azon főbb álláspontokat akarom kiemelni, mellyeken a' jobbágyság átment, míg mostani állapotjára eljutott.

A' magyarországi lakosoknak sz. István' koráig (a' IX-d. század' végétől a' X-d. század' végéig) csupán két osztálya volt. Egyiket a' hóditok, vagyis szabadok, másikat a' hóditottak, vagyis szolgák tették; melly utóbbiak részint a' magyarok által az országban talált föld' népéből, részint más országoknak foglyokként ide hurczolt lakosaiból lettek. A' szabadoknak minden foglalatossága háborúkor katonáskodásból, béke' idején vadászatból állott. A' barmok' őrzése, és a' házi munkák a' rabszolgákra bizattak. A' szolgák ezen időkorban nem személyeknek, hanem csupán dolgoknak tekintettek; miként az ingó javak' adásvevés' tárgyai valának; személyökre, sőt életökre nézve is egyedül uraik' kényitől függöttek.

És ez az első álláspont, mellyben csak kény-urat és rabszolgát, vagy is egyedűl erőszakot látunk:

Szent István foglalván el a' királyi széket (997-ben), europaibb alakot kezde magára ölteni Magyarország; 's a' kereszténység mind inkább terjedvén, szelidülni kezdettek a' társasági viszonyok. Megmaradtak ugyan még akkor, 's még ezután sokáig a' szolgaság; miként ezt szent István' törvényei is bizonyitják, mellyek az olly szabadot, ki más szolgáját megöli, csupán kárpotlásra és bőjtölésre büntetik; de a' szolgaságnak kötelei mégis csakugyan bontakozni kezdettek, 's némi előlépések tétettek a' szolgáknak jobbágyi állapotra leendő emelkedésére nézve. Ugyanis már maga szent István sok keresztény rabszolgákat szabadságba helyzett, a' pápa' unszolására lefizetvén uraiknak a' váltságárt. Továbbá szinte ezen időben szokásba jött, hogy halál' esetére lelki üdvességért, a' templomoknak, vagyis egyházaknak szolgák ajándékoztassanak. Az illyenek a' régi oklevelekben Duschenicusoknak neveztetnek. E' név a' tót duscha szótol származik, melly lelket jelent, 's igy duschenicus lélekért adottat. Ezek csupán némelly tartozások' teljesitésére köteleztettek; egyébiránt pedig személyökre nézve szabadok voltak. Általánosan vévé az olly helyek lakosainak, mellyek a' papság' hatalma alá jutottak, jobban kezdett dolguk lenni; úgy hogy Magyarországon is szinte beteljesedett a' németországi jobbágyok' azon közmondása: jó a' pásztor pálcza alatt lakni (unter dem Krummstabe ist gut zu wohnen). Minek oka leginkább ez volt, hogy a' papok többnyire külső országokból jöttek ide, 's ott már akkor szelidebben kezdtek bánni az urak alattvalóikkal. E' felett némellyek közölök épen a' jobbágyság' kebeléből származván, nem felejtkeztek meg eredetökről. — Végre sokat szelidített a' szolgák' állapotján az ország' gyarmatosítása. Tudniillik már szent István idejében is, de később még inkább, számos gyarmatok jöttek az országnak népetlenebb részeibe idegen országokból; 's ezek hazájokban volt kedvezőbb állapotjokat elhozták ide magokkal; és ezeknek példája is sokat hatott a' szolgák' állapotjának javulására.

És az a' második álláspont, mellyben a' rabszolga lassanként jobbágygyá kezd válni.

A' tatárjárás' elmultával (1243) IV. Béla alatt, az elpusztult ország csaknem általánosan új lakosokkal népesülvén: a' rabszolgaság annyira elenyészett, hogy ezentúl nyomai alig mutatkoznak. A' földmivelő nép a' rabszolgaságból jobbágyi állapotra emelkedett. Nem tekintetett ezentúl dolognak, hanem személynek, 's némi tulajdoni jogokkal is kezdett birni. Cselédjévé lett a' földesúrnak; de örökös cselédjévé. Nem hagyhatta el urát annak akaratja nélkül; 's a' földdel együtt, mellyen lakott, adásvevés' eseteben szinte eladatott, mint a' földnek járuléka.

És ez a' harmadik álláspont, midőn tudniillik a' rabszolga helyett már jobbágy, de földhöz ragadt (glebae adstrictus) jobbágy jelenik meg.

A' jobbágyoknak földesuraikhoz való viszonya ezen időkorban csaknem egyedül földesuraik' kényétől függött. Ezért az ország' majd mindegyik helyén különböző volt. Innen származott, hogy a' jobbágyok olly helyről, hol kemenyen bántak velök, szelidebb földesúr' birtokába kivánkoztak költözni. Ezen költözés' szabadságát, melly az eddig földhöz ragadt jobbágyot az ország' polgárává emelte, III. András adta meg (1298). — Ezen ponttól kezdve mindinkább növekedő hatással látjuk bele szólni a' törvényhozást a' földesúr és

*) Mutatvány illy czimű sajtó alatti munkából: „Földes úr és jobbágy' kézikönyve, törvényi tekintetben.

jobbágy közötti viszonyokba. Nagy Lajos, Zsigmond, Hunyadi Mátyás királyok alatt (XIV-d. és XV-d. század) több törvények hozattak, mellyek részint a' szabad költözhetést, részint a' jobbágyoknak tartozásaikat szabályozzák.

És ez a' negyedik álláspont, midőn tudniillik a' jobbágyot a' közállomány veszi ótalma alá.

Azonban a' bölcs gondoskodással hozott törvények foganatba nem igen mentek. A' költözési szabadság, mellyet maga a' törvényhozás is bizonyos időre néhányszor felfüggesztett, a' jobbágyaikat gyakran erőszakkal is letartóztató földesurak által sikeretleníttetett. A' jobbágyi tartozásoknak mértékét is tettleg nem a' törvény, hanem többnyire a' földesurak' önkénye határozta meg. A' törvénynek mindenkor veszélyhozó nemtiszteléše ezúttal is meghozta siralmas gyümölcsét. A' jobbágyságnak a' nemköltözhetés 's egyéb törvénytelen terheltetések miatti elégületlensége nőttön nőtt II. Ulászló király' koráig; a' midőn azután borzasztón tört ki az ugy nevezett parasztlámadásban (1514), melly a' Bakács Tamás esztergomi érsek által gyűjtött kereszteshadból vette eredetét. Iszonyú mészárlást vitt végbe ezen felbőszült pórhad a' nemességben. De csakhamar lecsilapitá e' támadást Zápolya János, akkor még erdélyi vajda, szétvervén a' pórhadat, 's annak vezérét, Dózsa Györgyöt, kinos halállal kivégeztetvén. Az erre következett országgyűlést (1514) nem a' bölcseség, hanem a' boszúállás vezette. Kemény törvények hozattak az egy részben mindenesetre bűnös jobbágyság ellen; 's tőlök a' költözhetés' szabadsága is általánosan elvétetett. E' törvények természetesen nem javiták, sőt ronták az előbbi rosz állapotot; azokra hozván leggyászosabb sorsot, kik azoknak főkép eszközlői valának. Mert némelly részben magát a' mohácsi nemzeti veszélyt is ezen törvényeknek lehet tulajdonitani; mivel országgyűlésileg (1526: X.) felkelés parancsoltatván a' jobbágyságnak is: az nagyon csekély részben, 's igen hanyagúl teljesittetett.

És ez az ötödik álláspont, mellyben az erőszakot látjuk dúlni fegyverekkel 's törvényekkel.

Új korszak kezdődött nemcsak az egész országra, hanem különösen a' jobbágyságra nézve is, az austriai háznak trónra léptével. Az I. Ferdinand alatt hozott törvények közől, többek bizonyitják (például az 1547-ben, 1552-ben, 1556-ban hozottak), milly atyai gonddal ügyekezett e' bölcs fejedelem a' jobbágyság' nyomorult sorsának javitásán. Csakugyan ki is eszközlötte azt, hogy a' jobbágyoknak a' költözhetés' szabadsága visszaadatott. Mind e' mellett is az országban szinte szakadatlanúl uralkodó zavarok és háborgások miatt, a' jobbágyságnak sorsa voltaképen nem igen javúlt. Még a' költözhetés is, mondhatni, csupán a' törvényben maradt, erőszak és mesterséges módok állván annak ellent.

És ez a' hatodik álláspont, mellyben a' jótékony törvény a' tettleges állapoton győzedelmeskedni igyekezik, de hasztalan.

III. Károly alatt (1715) nagy eredményü változás jött létre az állandó katonaságnak és a' hadiadónak behozatala által. Miután ezen hadiadó az országnak nem nemes lakosaira rovatott: egy okkal több lett, hogy a' jobbágyság, melly azon nem nemes osztálynak legnagyobb részét teszi, minél jobb állapotba tétessék; hogy adóját, mellyért az ország' részéről kezesség nem vállaltatott, könnyebben viselhesse. De különben is a' jobbágyok' elégületlenségének már egy idő óta ujra igen kedvetlen kitörései tapasztaltattak; miként ezt az 1655-diki és 1659-diki törvények is bizonyitják. Különösen Tótország volt illy jeleneteknek színhelye. Azért III. Károly, midőn a' zabolátlan kitöréseket visszanyomta: egyszersmind gondoskodott arról, hogy a' földesúr és jobbágyi viszonyok kellő korlátok által szabályoztatván, az elégületlenség' szülő oka eltávolittassék. Igy adá ki e' fejedelem úrbéri rendszabályát Tótországra nézve 1737-ben. — Többet tett, a' jobbágyság állapotjának javitására nézve, atyjánál, 's többet minden előtte élt magyar királyoknál, III-d. Károlynak leánya, Mária Terézia. Mert atyjának Tótországra nézve kiadott, de végre nem hajtott rendeletét is ő vette foganatba 1756-ban. De ezzel meg nem nyugodott; hanem az 1765-ki országgyűlesen királyi javaslatai közé tette, gondolkoznának az ország' rendei a' földesúr és jobbágy közötti viszonyoknak magyarországbani szabályozásáról. De miután ezen országgyűlés e' sürgető szükség iránt nem rendelkezett: kénytelennek érezte magát Mária Terézia, hogy e' tárgyban országgyűlésen kivül rendelkezzék. E' végre az eddigi törvények és fennálló szokás' kellő figyelembe vétele mellett, a' földesúr és jobbágy közötti viszonyokra nézve egy általános szabályozó rendeletet bocsátott ki, az úgynevezett úrbért. (Urbum, vagy urvum azt teszi ekeszarv; urbare annyit tesz, mint szántani. Innen urbarium annyit tesz, mint a' szántó, vagy földmivelő néposztály állapotját szabályozó rendelet.) Ezen urbéri rendelet 1767-ben végrehajtatott, királyi biztosok' felügyelése alatt, megyei tisztviselők által. A' bánát még ekkor nem volt Magyarországhoz visszacsatolva, 's csak a' visszacsatolás' megtörténtével, 1780-ban vitetett be a' bánátba az urbér, több módositásokkal. Ugyanezen évben vetetett be az urbér Horvátországban is. — Anyjának nyomdokait követte e' részben II. József, 's az örökös jobbágyság' eltörlése 's egyéb urbéri tárgyak iránt több szabályozó rendeleteket bocsátott ki (1785).

És ez a' hetedik álláspont, mellyben a' fejedelmi jóakarat törvényen kivül munkálkodik.

II. Leopold az 1790-diki országgyűlésen a' jobbágyok' szabad költözhetését újra törvénybe iktattatta, 's ugyan akkor a' Mária Terézia által törvényen kivül behozott urbér ideigleni törvény gyanánt elfogadtatott. — I. Ferencz alatt az urbér mindegyik országgyülésen szinte ideiglenesen megerősittetett, 's a' jobbágyok' sorsának javitására számos részletes törvények hozattak. — Most uralkodó V-d. Ferdinand királyunk alatt, az urbér az 1832/6-ki országgyűlésen részletesen átnézve, több pontokban módositva, pótolva és vál-

toztatva, állandó törvény gyanánt, a' törvénykönyvbe iktattatott. És ezen urbéri törvények nemcsak Magyarországra, bele értvén a' bánátot (Torontál, Temes és Krassó megyéket) is, hanem Horvátországra (Körös, Varasd és Zágráb megyékre) és Tótországra (Pozsega, Szerém és Verőcze megyékre) is egyenlően szólanak; az egyes kivételek mindenkor megjegyeztetvén. — Az 1839/40-diki országgyűlés jónak látta az 1832/6-ki urbéri törvényeket némelly kevés, de igen érdekes, pontokban világositani, pótolni, 's némileg meg is változtatni.

És ez a' nyolczadik álláspont, mellyben a' törvény és tettleges állapot öszhangzásba hozatnak.

(Vége következik.)

TÁRCZA.

Budapesti élet.

A' művésznő. Napjainkban az anyagiság' vaskos szelleme tartja durva kezeiben az uralkodó pálczát, jobbra balra sulyos csapásokkal sujtogatva a' lelki élveket, 's testi gyönyörök' vadászatára unszolva az emberek' fiait és lyányait. Igen sajnos ez, de igaz! E' kártékony szellem' befolyása napról napra növekszik, 's a' többség most már csak pénzszerzésen töri fejét, hogy minél mélyebbre merülhessen a' gyönyörök' folyamába. Élődeink sejték ezt, 's azért a' nagyszámu ünnepeket derekasan meggyériték; de valamint sok más tárgyban, ugy ebben is bakot lőttek, mert most már minden napot ünnepnek szeretünk tekinteni, mivel a' vörös betükkel nyomtatott napok nem elegendők arra, hogy a' vigalmakból származó gyönyöröket olly nagy mértékben élvezhessük, mikép azt századunk' zsarnok szelleme kivánja. A' ki nem hiszi szavainkat, ám sétáljon egyet Budapest' utczáin, és saját szemeivel látandja, hogy nálunk örök vasárnap uralkodik, mert azok, kik reggel dolgoznak, délután, vagy legalább este mulatnak, 's, úr isten! hányat látandnak, kinek egész dolga csak annak meghatározásában áll, hogy ugyan mikép lopja el a' napot, vagyis akarók mondani: mikép mulassa magát, 's mikép kerülje el a' szörnyek' legnagyobbikát: a' borzasztó unalmat! Hová fog ezen veszélyes irány végre vezetni? Kérdik némelly urak és hölgyek a' régi jó időből, 's szomorúan csapják össze kezeiket. Bátorság, urak és hölgyek: él magyar, áll Buda még, 's nem fog győzni a' lengeség, mert az anyagiság' szellemével a' müvészet' nemtője csatára szállott, 's mindennap legalább egy lépésnyi tért foglal el birodalmából. És e' szerencsés sikernek óriási haszna van; a' legbárdolatlanabb ember is hő tisztelője már a' müvészetnek, 's igy biztosan reménylhetni, hogy rövid idő mulva csakugyan letaszittatik trónjáról az anyagiság' szelleme, annyival is inkább, mivel a' müvészettel egy kis apró pénz is kapcsolatban szokott lenni, a' mi természetesen még sokkal nagyobb ingerrel ruházza föl az isteni müvészetet. Mi is igen nagyon tiszteljük a' müvészetet, 's még inkább a' müvésznőket, mindenek fölött pedig a' szép müvésznőket, és ez okból igen sokat buvárkodtunk kerülöttök, hogy kifejlődésök' történeteit kipuhatolván, emberismereti tudományunkat gazdagithassuk. Tárczánk' lapjainak nagy részét adatok foglalják el a' müvésznők és müvészek' életéből, 's valóban nem csekély fáradságunkba kerül a' választás a' sok közől; azonban mégis megkisértjük csekély erőnket, 's rövidke rajzát közöljük egy müvésznő' életének, még pedig három felvonásban, 's elő- és utójátékkal, 's ezen felosztást azért választottuk, hogy felvonások közt beszélgetéssel, fagylalttal, vagy ásitással enyhithesse unalmát a' szives olvasó, 's többi felvonásaink alatt kipihent béketüréssel birhasson. Most tehát bátran 's minden tartózkodás nélkül dologra, mert hiszen tudjuk, hogy a' magyar müvész és müvésznő nemcsak az egyszerű 's mosolygó igazságot, hanem a' legszigorubb birálatot és gáncsot is valódi nemzeti elszántsággal szokta eltűrni. —

Előjáték. Falun vagyunk, Budapesthez közel vagy távol, az mindegy, elég, hogy falun vagyunk, és a' kocsma előtt állunk, mellynek nyilt kapuja előtt egy magas férfi sétál föl 's alá, nem csekély mulatságára a' falu' apró nemzedékének, melly iskolából haza felé ballagván, igen nagy örömmel legelteti szemeit a' magas férfi' sajátszerü külsején, melly egy futó pillantatra csakugyan nem épen egészen méltatlan. Szokottnál nagyobb terjedelmü fején bizonyos szeszélyes természetű kalap látható, melly mindig más alakot mutat, valahányszor egyet nyomint rajta birtokosa; alkalmasint a' mostoha sors' csapásai puhiták meg annyira a' boldogtalan kalapot, azonban fogadja el tőlünk itt, négy szem közt, azon vigasztalást, hogy minél többször változtatja valódi alakját, annál biztosb lehet az iránt, hogy rövid idő alatt sokra és nagyra menend a' világban. Arczán a' lelkesülés' színe olly pipacsosan virit, hogy sötétben, szükségből, lámpa gyanánt is hasznos szolgálatot tehetne orra. Nyakravalót nem visel e' férfi, mert a' szabadságot olly igen szereti, hogy nyakát járomba szoritani irtózik, 's mellényt azért nem gombol testére, hogy keble magasztosabban emelkedhessék azon fönséges eszméktől, mellyeket lelke teremteni szokott. Sárga nankin nadrága kurta száru csizmáiba van rejtve, mellyeken félelmes taréju réz sarkantyuk pengnek, 's bő zekéjének szine olly bizonytalan kifejezésü, mint azoké rendesen lenni szokott, kik színöket megváltoztatják. És kicsoda ezen érdemes uri ember? Mi nem tudjuk, ha csak ő maga nem mondja meg. Ah, torkát köszörüli; halljuk!

‚Somlyóvári uram!'

„Itt vagyok".

E' két szót egy a' házból kijövő köpczös emberke mondá, még kopottabb öltözetben, még rezesebb arczczal, 's azon kitüntető mellék jellemvonással, miszerint — nyakán jókora nagyságu dob függött, mellyre egyet kettőt ütött, mi a' falusi ifjuságot lelkesült rikkantásra buzditá, a' kocsmai udvarban szemecskélő aprómarhákat a' legtávolabb zugokba robbantá, 's a' konyha' ajtajában állongó kocsmárosnét következő nevezetes fölkiáltásra fakasztá: „„Forgó szél vitte volna el az illyen amollyan adta komédiásait, mind elvaditják baromfiaimat!""

E' kevés szóból tudhatjuk már most, hogy az érintett két ur ko— akarók mondani színész, vagyis tulajdonkép szinmüvész, 's hogy a' kocsma' szalmafödelü állása Thalia' templomává avattatott, nemzetiségünk' nagyobb dicsőségére, 's az állás' tetején fészkelő gólyának nem csekély boszuságára, a' falusi lakosságnak pedig legbámulóbb örömére. De halljunk szót!

‚Somlyóvári uram!'

„Parancsoljon, igazgató ur".

‚Megbékült már Aranyfalvi Ida kisasszony?'

„Dehogy! Azt mondta, hogy nem mos többé a'

társaságra, ha a' pálinkán kivül mindennap vellás reggelit nem fizet neki igazgató ur".

„Telhetetlen asszony személy! Ugyan hol vegyek annyi pénzt? De ma csak eljátsza még Ophelia' szerepét?"

„Nem az".

„Hm, hm! már ez baj... hah, szerencsés gondolat! Ön ki fogja hirdetni, hogy Ophelia' szerepében a' pesti nemzeti szinház' egyik legkitünőbb, legragyogóbb, leg—legnagyobb müvésznője fog mint vendég föllépni; akármellyiket nevezi ön meg a' sok közöl, nekem mindegy".

„Igen, de hiszen egy sincs itt".

„Oh, az mitsem tesz; játék előtt a' közönség elébe lép ön, 's elmondja, hogy az ünneplett müvésznő rögtön súlyosan megbetegült, 's hogy annál fogva Ophelia' szerepét én fogom eljátszani".

„Ön, igazgató ur?"

„Igen, hogy a' játékrend meg ne zavartassék; bár a' nemzeti szinház is épen igy segithetne magán, a' helyett, hogy olly gyakran megvál oztatja a' játékrendet. Ugy van, uram, azért vagyok igazgató, hogy Ophelia' szerepét is eljátszhassam, nekem mindenre alkalmatosnak kell lennem".

„De hiszen igazgató ur játsza a' király és Polonius' szerepét is".

Az sem baj, ön Hamletén kivül még Polonius' szerepét is magára vállalhatja helyettem".

„Már ugy is kettőt játszom; vagy elfeledte ön, hogy Laertes' szerepét is én viszem?"

„Az olly müvésztől, minő ön, minden kitelik".

„De a' tanulás..."

„A' pesti vendég müvésznő' hire ma bizonyosan jól megtölti erszényünket; Somlyóvári ur, mit gondol, hát ha Polonius' szerepéért külön egy itcze diószegi borocskával..."

„Ah, igazgató ur, hiszen nem azért mondám, de ha épen kivánja..."

„Jól van, megalkudtunk; ezen kivül pedig fogadom önnek, hogy mai előadásunkról magam irok birálatot az illető újság' számára, álnév alatt, 's egészen a' felhökig fogom önt feldicsérni".

„Köszönöm alázatosan. Más alkalommal viszont én fogom önt igy magasztalni."

„Még egyet, szólott ön már a' kocsmárosnéval a' lepedő iránt?"

„Igen ám, de azt mondá, hogy nem kölcsönöz nekünk semmit, mivel a' mult héten azon libája történetesen elveszett nálunk, mellyet „Ludas Matyi" játszásakor kölcsön adott".

„Otromba müveletlen asszony! Hol vagyünk már most lepedőt? Mint Hamlet atyjának lelke teljességgel nem léphetek föl fehér lepedő nélkül!"

„Ah, igazgató úr, nézzen csak azon sövényre, öt, hat, hét fehér lepedő szárad rajta. Egy pár ingyenjegyért talán —"

„Helyesen, menjen, Hamlet barátom, üsse a' dobot, én pedig lepedővadászatra sietek".

És ugy történt. Hamlet, vagyis Somlyóvári ur vigan dobolva haladt végig a' falu' utczáin, 's a' reményteljes ifjuság minden tizedik ház előtt szájtátva hallgatá hangosan elszavalt következő tartalomdús jelentését: „Nemes hazafiak! A' nemzeti szinjátszó társaság, a' felsőbbség' kegyes engedelméből, ma este pontban hat órakor, egy egészen uj, itt még soha nem látott, rendkivüli, hires, pompás és legnagyobb mértékben meglepő, vigsággal elegyes, érzékeny, nagy, szomoru, vitézi és családi regényes szinjátékot fog eljátszani öt felvonásokban, „Hámlét" czim alatt; a' kegyetlenül meggyilkoltatott királynak lelke véres lepedőben és görög tüzben fog megjelenni, szomorú hegedüszó' kisérete mellett. Első hely' ára öt garas, második helyé egy peták; gyermekek csak felét fizetik e' díjaknak, a' kutyák pedig ingyen is bemehetnek, ha gazdáik jót állnak érettök, hogy nem fognak vonitani vagy ugatni. Magas uraságok, kiknek a' puhafa lócza kemény, méltóztassanak magokkal széket hozni. Siketek és vakok, az igazgató' jószivüségéből ingyen hallgathatják és láthatják a' mai előadást, mellynek legragyogóbb, legtündöklőbb dísze leend Hagymaligeti Kunigunda kisasszony, a' nemzeti szinház' első rangú és rendü csillaga, ki a' szép, gyönyörü, szerelmes, de utóbb megtébolyodó és nyomoruságosan vizbe haló Ophelia főnemes kisasszony' szivrendítő szerepét mint vendég fogja eljátszani és elremekelni. A' tiszta jövedelem' egy részét jótékony czélokra szentelendi az igazgató, miket azonban nem nevez meg, mert szerénységénél fogva nem akarja, hogy szép tette köztudomásra jusson. Végre, alázatos tisztelettel kéretnek a' nagyérdemü, nemes hazafiak, hogy Thaliánk' templomában, a' tüzi veszély' elkerülésének tekintetéből, csak kupakos pipákból sziveskedjenek dohányozni, és játék alatt ne méltóztassanak csiholni!"

Hol azon kéregszivü és falelkü közönség, mellyet az illy tartalomdús és lelkes jelentés hő buzgalomra nem birna hevíteni. Csak a' dolog' módját és nyitját kell ismerni, uraim, 's a' többi azután, ugy szólván, magától jö! — De lássunk a' ritka tapintattal biró és buzgó tárgyismerő igazgató után, hogy szerzett-e már illő köntöst a' király' lelkének födözésére.

Szomoruan áll ő uraságа a' sövény mellett, 's hiában ostromolja Panna asszonyt, ki folyvást makacsul állitja, hogy az afféle szemfényvesztő néppel semmi viszonyba nem akar bocsátkozni. Utóbb azonban szemefénye, vagyis egyetlen tizenhat éves lyánya, a' piros arczu szép Sárika is megjelenik a' sövény mellett, 's isten ne vegye bünül szegény ártatlan lelkének, az igazgató ur' lekes szónoklata annyira megindítá érzékeny szivét, 's olly magosra csigázá kandiságát, hogy unszoló kérelmeinek végre engedett az anya, 's az igazgató nagy örömmel indult vissza a' kocsmába Sárika' kiséretében, ki gondosan összehajtogatva vitte magával a' lepedőt, mellyet a' berzseny' csodatevő ereje igen regényes és egyszersmind borzasztó vérfoltokkal látott el.

A' szini mutatvány köz megelégedésre ment végbez, 's nem is tartott sokáig, ámbár a' lélek' rémletes megjelenését kétszer kellett ismételni, mert többen játszván több szerepet, mindazon jelenetek kitöröltettek, mikben az érdeklett szinészeknek együtt kellett volna megjelenniök. Sárika egészen magán kivül volt; elragadtása a' hetedik mennybe ragadta öt, 's öt nap mulva Aranyfalvi Ida kisasszonyon az igazgató ur tuladott, és a' szép Sárika legnagyobb örömmel fogadta el helyét. Keblét magosra dagasztá azon rendkivül büszke öntudat, hogy ezentúl ő mosandja a' társaság' ruháit, 's Ophelia' szerepét ő fogja játszani. — ***Zajtay.***

(Folytattatik.)

Böngészet.

— A' legtisztább szív 's legokosabb fő is tarthat a' szenvedélyektől. Mindenki' kebelében élnek azok. A' hideg ész 's szilárd akarat korlátok közé szoríthatja ugyan: de kinek életében nem jő elő egy olly percz, mellyben átadja magát a' pillanat' hatalmának? hiszen boldogságunk ugy is csak ebben határzódik! 'S keblünk' rabjai használva e' perczet, kirontnak korlátaik közöl — 's a' gyönge embert vagy magasba emelik, vagy iszonyú mélységbe taszitják alá.

— Miként a' nap csak tiszta forrásban tükrözi arczulatát: úgy tiszta 's magas gondolatok csak tiszta lélekben foganszanak. ***Berecz Károly.***

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, csötörtök, augustus' 18. 1842.** **21. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' magyar jobbágyság.

(Vége.)

II.

A' jobbágyság' előadott történeteinek összes eredménye: a' jobbágyság' mostani állapotja.

Mielőtt ennek részletes előadásába bocsátkoznánk: szükséges azt fő vonásiban ugy előterjeszteni, hogy egy tekintettel nemcsak átnézni, de okaiban is megérteni lehessen.

Minthogy az ország' fennmaradására múlhatatlanul szükséges egyenes adó és közterhek az ország' nem nemes lakosain, 's különösen a' nem nemes lakosoknak legnagyobb részét tevő jobbágyságon feküsznek: igen természetes, hogy a' törvényhozás a' jobbágyság' kezében levő földet az egyenes adó és közterhek' alapjának tekinti; és ezen adóalapról, 's az azt mivelő jobbágyságról gondosan rendelkezni kötelességének érzi. E' szempontból indulva:

1) gondoskodott a' törvényhozás, hogy ezen *adóalapot csonkítani ne lehessen.* Ezért

a) nem szabad abból a' földesúrnak a' maga részére valamit elvenni; (kivétetik egyedül a' Verbőczy I. 40-ben foglalt eset, mellyről alább lesz szó a' jobbágytelek' természetéről szóló fejezetben) de cserélni szabad, teljes kipótolás mellett.

b) Ha a' földesur elvett volna az adóalapból valamit, a' mi az urbér' behozatalakor ahhoz tartozott: azt visszaadni köteles.

c) Eddig az által is csonkíttatott az adóalap, hogy ha nemesek' kezébe kerültek a' jobbágyföldek: azoktól sem közterhek nem teljesíttettek, sem adó nem fizettetett. Ezentúl a' nemes is fizet adót az általa mivelt jobbágytelektől; 's a' közterhekben is némileg részt veszen.

d) Hogy az adóalap könnyebben tisztában tartathassék, vagy is a' csonkitástol megőriztessék: nem engedtetik meg, hogy a' földesur, a' közbirtokosok, a' község, ugyanazon helységben jobbágytelkeket szerezhessenek.

Minden félreértés' elkerülésére, általánosan meg kell jegyezni, hogy a' földesuraknak ollyan majorságföldjeik, mellyeket a' jobbágyok szerződés szerint haszonbérlenek: az adóalaphoz nem tartoznak. Az adóalapot egyedül az urbéri földek teszik.

2) Gondoskodott a' törvényhozás, hogy *az adóalap kellőleg míveltessék.* Ezt pedig különösen az által vélte elérhetni, ha olly szabályok állittatnak fel, mellyek egyfelől a' jobbágytelkeknek kevés kezekbe jutását, másfelől azoknak felette kicsiny részekre szaggatását meggátolják. E' végre

a) nem engedtetik, hogy egy helységben ugyanazon személy legfelebb 4 teleknél többet összeszerezzen.

b) Ugyanide czéloz egy részben azon szabály is, hogy a' földesur, közbirtokos és község ugyanazon helységben jobbágy-telkeket ne szerezhessenek. Mert igy a' jobbágyok, kik a' földet magok mivelvén, különös tekintetet érdemlenek, a' jobbágytelkek' vételétől erősebb versenyzők által el nem távolittatnak: és igy a' jobbágytelkek annyira meg nem drágulhatnak, hogy azoknak számosabb kezekbe jutása nehézzé váljék.

c) Nem szabad jobbágytelket egy negyedrésznyinél kisebb darabokra elszaggatni.

d) Ugyancsak a' könnyebb és hasznosabb mivelés' tekintetéből az összesítést, a' hol csak lehet és a' mennyire csak lehet, eszközölni kell.

e) Meg van engedve a' jobbágynak, hogy a' maga telkének haszonvételét (usufructuatio) eladhassa. Ezáltal is ösztön van arra adva, hogy a' jobbágy a' maga telkét javitani, 's minél jövedelmezőbb állapotba tenni igyekezzék.

3) Gondoskodott a' törvényhozás, hogy *az adóalap a' maga czéljának megfelelhessen;* vagyis, hogy az adóalapon fekvő földesuri terhek mérsékeltessenek, hogy attól az adót és közterheket is lehető legyen viselni. E' végre

a) meghatároztatott az adóalapnak, a' földesur' részére pénzben, munkában és termékben járó, általános és állandó haszonbére, az urbér által.

b) Megtiltatott, hogy ezen haszonbért még a' jobbágyság' megegyezésével se lehessen felebb emelni.

4) Gondoskodott a' törvényhozás, hogy *az adóalap minél inkább megerősödjek.* E' végre

a) azon felül, hogy a' jobbágyteleknek állandó haszonbére meg van állapitva, a' jobbágy olly helyzetbe van téve, hogy örökös haszonbérlőségéből törvényes ok nélkül, törvényes úton kivül ki nem vettethetik. És ez által a' jobbágynak a' telekhez csaknem tulajdoni jog adatott; mert a' törvény által igy pártolt örökbérlő a' tulajdonostól keveset különbözik. Azonban

b) arra is ösvény nyittatott, hogy a' jobbágy — ha a' földesur benne megegyezik — telkének valóságos tulajdonosává válhassék. És e' czélból hozatott a' szabad megváltást szabályozó törvény.

5) Jól tudva a' törvényhozás azt, hogy minden ország' összes épületét szellemi kapcsok tartják fenn: gondoskodott, hogy *a' földesur és job-*

bágy között kellő szellemi kapcsok legyenek. E' végre

a) részesíttetett a' földesur a' jobbágyok feletti biráskodásban;

b) részesíttetett a' jobbágy-községek' belső igazgatásában;

c) azonban mindegyikre nézve szükséges törvényszerű ellenőrködés állíttatott.

Ebből áll a' jobbágyság' jelen állapotának vázlata; mellyet röviden e' két szó fejez ki: *adóalap* és *örökbérlő*.

És ezen állapotra megnyugvással tekinthet mind a' törvényhozás, mind a' földesur, mind a' jobbágy.

Megnyugvással tekinthet a' törvényhozás; mert időszerinti kötelességét teljesítette. — Könnyü ugyan a' törvényhozás' végczélját elméletileg felállítani abban, hogy az ország' minél több lakosainak, a' lelki és testi jólét' minél magasabb fokára jutása eszközöltessék: de épen olly nehéz gyakorlatilag ezen elvnek, nem mondom elérése, de csak megközelítése is. Mert az egyéneknek az önjólét utáni törekvése, a' mint egyrészről a' közjólétnek alapfeltétele: ugy másrészről annak legnagyobb akadálya. — Azért a' mint azt egyrészről ébreszteni, ugy másrészről mérsékelni kell. És ez felette nehéz. Benne fekszik a' törvényhozásnak miként feladata, ugy titka is. — Törvényhozásunknak nem új viszonyokat kelle alkotni; hanem a' meglevőket szabályozni. Ezért a' földesur és jobbágy közötti viszonyokat ugy kelle elrendeznie, hogy egyfelől általánosan az országnak nemcsak jelen állapota biztosíttassék, hanem egyszersmind jövendőjére is előkészitő lépések tétessenek; másfelől különösen a' földesurnak és jobbágynak kölcsönös követelései és tartozásai, a' körülmények által feltételezett méltányosság szerint határoztassanak meg. Ezt a' törvényhozás ugy végezte, hogy a' magános érdeket sem vesztė el szeme elől; de ott, a' hol kellett, azon a' közérdek' kedvéért feülemelkedni tudott. Sem a' jelent a' jövőért, sem a' jövőt a' jelenért el nem felejtette. — És azon törvényhozásról, melly a' maga kötelességét jelenleg ugy teljesitette, hogy e' tekintetben Európa' bármelly törvényhozásával mérközhetik, többeket azok közől felülhalad, — méltán feltehetni, hogy mivel az ő munkálodása folytonos: jövendőben is mindenkor fog gondoskodni azokról, miket az ország' körülményei e' tekintetben kivánandnak és megengedendnek.

Megnyugvással tekinthet a' jelen állapotra a' földesur; mert ő rá a' törvényhozás kellő figyelmet forditott. — Tulajdoni jogait annyira kimélette, a' mennyire csak az ország' közérdekével — mellyben a' földesurnak is megvan a' maga szép része — összeegyeztetni lehetett. Midőn egyrészről a' jobbágy iránti követeléseinek törvényes korlátot tett: egyszersmind módot nyujtott, hogy majorsági földeit az elkülönözés és összesités által minél jobb állapotba tehesse, 's azoknak becsét tetemesen nevelhesse. Szellemi tekintetben pedig olly viszonyba tette a' földesurat jobbágyaival a' törvényhozás, hogy ha ennek bölcs czélja kellő figyelembe vétetik, 's az adott hatalom ezen

czélhoz alkalmazva gyakoroltatik: az üdvös eredmények el nem maradhatnak. Mert ha a' földesur, önérdekében is, használva kedvező körülményeit, értelmen és erényen alapult szellemi felsőséget szerez magának: azon felül, hogy jobbágyaivali viszonyait felettébb megkönnyiti; egyszersmind nagy hasznu szolgálatot tehet az országnak, mind szellemileg, mind anyagilag, a' jobbágyak között támadó peres kérdéseknek mintegy békebirói, országos költségbe nem kerülő elintézése — a' községi dolgok' kezelésének rendben tartása, gyarapitása — 's az egész országot annyira érdeklő népmivelődés' előmozditása által. Valóban, ha a' földesur, jobbágyaivali ekként szabályozott viszonyaihoz, még hozzá gondolja dicső körü, páratlan polgári helyzetét, mellynél fogva a' megyei utasitások által majdnem közvetlen befolyása lehet a' törvényhozásra: elégült érzetén kivül, bizonnyal erős hálával kötelezettnek érzendi magát hazája iránt.

Megnyugvással tekinthet a' jelen állapotra a' jobbágy; mert a' törvényhozás ő róla atyailag gondoskodott. Olly állapotba tette, hogy kellő szorgalom és takarékosság mellett, sorsához képest tisztességesen elélhet; miről ön szemeivel meggyőződhetik, ha a' hazában lakó, sem jobb, sem több földdel nem biró, sváb jobbágyokra tekint. Olly állapotba tétetett, hogy nagyobb részben nem irigyelheti más országi jobbágyok' állapotát; ha megfontolja, hogy Oroszországban még legnagyobb részben csak rabszolgák léteznek; sőt még a' mivelődés' legmagasabb fokán álló angol birodalomban is a' földmivelőket a' törvény csak annyira sem átalmazza, hogy a' földesuri önkény által telkeikről ezerenként el ne üzessenek; miként ez a' közelebbi időkben is (1820) nem egyszer történt; — ha megfontolja, hogy Európának számos országaiból folyvást költöznek ki a' lakosok Amerikába, jobb hazát keresni; kik azt mondják: „Sorsunk a' munka; nem az elől akarunk elmenni. Örömest dolgozunk; de Amerikában legalább munkánk' bérét megtaláljuk; nem ugy, mint itt, hol legsanyarúbb fáradozásainkkal is többre nem mehettünk, mint hogy életünket nyomorultan tápláltuk; mert vidékünk' mostoha égalja és földje munkánkat 's fáradságunkat mindig meghiusitá. Legroszabb esetben is jobb életet reménylünk magunknak, és a' hozzánk tartozóknak, mint itt, hol legtöbben a' húst csak nevéről ismerjük, 's hol igazi rabszolgai munkával is alig kereshetünk annyit, hogy adónkat megfizethessük." — Es e' kiköltözöttek között, kik igy beszélnek („Világ" czimü hirlap april. 23-ról 1842) nemcsak reménynyel töltt ifjak és férfiak, de sirhoz közelgető 60—70 éves öregek is többen találkoznak. — Az okos ember, ki előtt lelke' nyugalma kedves, jol tudva azt, hogy mindnyájan egyenlő sorsban nem lehetünk, nem ugy teszen, mint a' balgatag, ki csak a' nála jobb állapotban levőket számlálja, hanem meglátja azt is, hányan vagynak ő nála roszabb állapotban? Ha igy cselekszik a' magyarországi jobbágy is: látni fogja az előadottakból, hogy az ő állapota más országi jobbágyokénál több tekintetben jobb; mert, hogy egyebeket ne emlitsünk, a' természet őt — kevés kivétellel —

könnyen mívelhető termékeny földdel áldotta meg; munkájával pedig elég nagy napi bért érdemelhet az országnak több vidékein. E' felett állapota még nagy mértékben javítható. Itt még a' szorgalmas szolgalegény is időjártával tehetős telkes jobbágygyá lehet; a' jobbágy pedig robotjának, kilenczedjének megváltása által sorsát felettébb javíthatja; hát még, ha magát egészen is megválthatja? mire szorgalma után gyakran eljuthat. Polgári állapota is mindinkább javúl a' jobbágynak, a' földesur' hatalma ő rá nézve kellőleg korlátolva van; a' törvény előtti egyenlőséget egy részben már megnyerte, más részben várhatja a' jövő törvényhozástól. Kormány és nemesség egyenlő jó indulattal vannak iránta, mit sorsának könnyebbítésével bizonyítottak. Nincs egyéb hátra, mint az, hogy sorsának javításán, növekedő szorgalom, értelmesség és becsületesség által ön maga is mindinkább igyekezzék — önjavára.

Sárvári Ferencz.

TÁRCZA.

Budapesti élet.

A' művésznő (folytatás). Első felvonás. Előjáték 's első felvonás közt rendesen mindig több év szokott elmulni, 's gyakran megtörténik, hogy az első felvonásban olly harmincz esztendős emberek lépnek föl, kik az előjátékban még járni sem tudtak. A' mi előjátékunk óta is sok ezer meg ezer cseber víz lefolyt már a' Dunán, 's lehet, hogy azon papiros, mellyre e' sorokat írjuk, ugyanazon zsebkendőből készült, mellyel izzadó homlokunkat törlöttük, midőn az előjátékot írtuk; de nem, ez még sem lehet, mert hiszen csak fél óra előtt írtuk azt, 's e' nem sikerült hasonlítással tulajdonkép csak azt akartuk megértetni, hogy ezen első felvonás és az előjáték közt néhány év mult el. Most tehát a' függöny' felgördültekor a' pesti vendégfogadók' egyikében látjuk magunkat, 's jelesül az első emelet' egyik díszesb butorzatu szobájában. A' pamlagon egy igen vonzó külsejü fiatal hölgy ül, bal kezében piszkos iratcsomót, jobbjában pedig tiszta 's finom fehér zsebkendőt tartva. Hófehér nyakáról, rózsaarczairól, piczíny lábairól, villogó szép szemeiről nem akarunk bővebben szólani, mert az efféléket csodálni és méltánylani szeretjük ugyan, de kellően leírni, fájdalom! nem tudjuk.

A' szoba' ajtaján halkkal kopogtatnak, 's két fiatal férfi meglepő otthonossággal közelít a' szép fiatal hölgyhez. Az idősebbik kezet csókol, 's legnagyobb udvariassággal igy szól:

‚Lovárday Miksa báró, legjobb barátom, — Bájtavi Aranka kisasszony, távol rokonom, 's nemzeti Thaliánk' fájának legreménydúsabb csemetéje.'

„Oh, kérem, — Elek, e' hízelgés engem megszégyenít —"

Mi a' patvar! e' szép hölgy mindjárt első pillanatban olly ismerősnek tetszett nekünk, 's most, miután szavának hangját hallottuk, százat mernénk egyre fogadni, hogy ezen Bájtavi Aranka kisasszony nem más, mint — mint — Kormos Sárika, azon Sárika, ki néhány év előtt lepedővel áldozott nemzeti Thaliánk' vándor papjainak! Imé, igy változik minden a' világban. Csodálkozásunk miatt szavakhoz sem birunk jutni. Milly gyönyörü pillangó lett néhány rövid év alatt a' falusi hernyócskából! És pedig nemcsak testileg, hanem lelkileg is, mert a' két férfival olly módosan társalg, mintha legfinomabb szőnyeg' taposásával töltötte volna egész életét.

És ugyan mikép jutott illy szép sorsra Sárika, vagy tulajdonkép Aranka? Minden boszorkányság nélkül. A' természet igen szép lelki és testi tehetségekkel ruházta őt fel, 's mi csoda tehát, hogy olly ügyes játékszín-igazgató, minő az vala, kivel a' szerencse olly sajátszerü módon hozta őt szorosb érintkezésbe, illy rövid idő alatt ki tudta őt pallérozni? Aranka mindenütt csakhamar kedvencze lett a' közönségnek, elannyira, hogy egy faluban még ebédre is meghítta őt az urodalmi ispán. Hogy az illy fényes kitüntetések kissé elkapatták a' müvésznőt, az igen természetes, 's ennek folytában a' mosónéi szerepről már két év előtt lemondott, sőt mi több, egy esztendő óta már még csak saját csipkéit sem mosta ki, 's miután Füreden egy pesti uracs által koszorúval 's versekkel tiszteltetett meg, tökéletesen meggyőződék arról, hogy neki Pestre kell sietnie, mert müvészete csak a' nemzeti színpadon fog illőn ragyoghatni, melly meggyőződésében az érintett uracs, Bunkós Elek ur, szinte megerősitette őt, 's szép szavakkal és édes eskükkel annyira birta a' szép Arankát, hogy ez, elég hálátlanúl! az érdemes igazgatót elhagyá, 's Elek' kiséretében Pestre utazott, hol néhány vendégszerep után jövedelmes szerződésre vélt léphetni, minek Elek ur is örvende, mert a' kártya volt egyetlen jövedelem-forrása, melly mellett a' müvész barátné' erszényét nem megvetendő segélyforrásnak hivé tekinthetni. A' báró urnak teljes tetszését nyeré meg Aranka, azon igéretével együtt, hogy mai első fellépése mindenesetre legkedvezőbb sikerü leend. A' báró távozik, 's Aranka és Elek egyedül maradnak.

‚Kiállhatlan ember ez a' báró! Elek, sok illy urral kell megismerkednem?'

„Szivesen kell önnek őt látnia, ha tetszeni akar a' szinpadon, mert az ifjuságra igen nagy befolyással bir."

‚Isten neki! de megvallom, hogy már szinte félek a' mai estétől; — nem gondolám, hogy illy sok bajba fog kerülni felléphetésem. Sok ember lesz-e a' szinházban, mit gondol ön?'

„Reménylem, hogy lesz földszint mintegy hatvan ember, mert negyven ingyenjegyet osztogattam el, 's a' báró' barátságaért is elmegy néhány ember."

‚Istenem, hiszen e' szerint a' játékdíjból nem is marad számomra semmi!'

„Fillérkednünk pedig most nem lehet, mert a' ki nem vet, az nem is arat."

‚A' hirlapoktól is nagyon félek, nem lehetne valamikép —'

„Már itt minden befolyásom megszünik, mert a' magyar lapokkal e' tekintetben semmikép nem boldogulhat az ember; csak az a' szerencse még, hogy a' critica 's hirlapok' szavára nem is hederítnek az illető urak, 's a' legjobb tanácsokat is elmellőzik, mihelyt hirlapok' útján mondatnak el nekik. Én tehát szinte kivánom, hogy a' hirlapok roszúl szóljanak játékáról, 's megfogadtatása ellen ovást tegyenek, mert akkor mindenesetre jó szerződéshez fog ön jutni."

‚Ez mégis egy kissé furcsa!'

„Sok illy furcsaság van a' világban! Előadás után az előbbkelő színészeket vacsorára hivám, mindegyik iránt igen nyájasnak kell önnek lennie."

‚Igen szivesen, hiszen társaim.'

„De egyszersmind született ellenségei, kik minden új csillag' föltünése által homályba vélik borulni saját becses személyöket."

‚Tehát nemcsak kisebb vándor társaságoknál uralkodik e' kártékony szellem?'

„Isten mentsen! Minél nagyobb a' társaság, annál nagyobb köre nyilik az árnánynak. Csodadolgokat fog ön tapasztalni; de most csak hízelgjen valamennyinek, ha egyszer szerződésre jut, azután meg-

boszulhatja majd a' néhány héti tettetést. — Volt ön már Kunigunda kisasszonynál?“

‚Még nem.‘

„Ez nagy hiba; előadás előtt mindenesetre el kell önnek oda mennie, még ugy is elég ideje van.“

‚De ugyan miért?‘

„Mert Irmának nagy pártja van; 's ön az ő szerepeiben kiván fellépni; minden tehetsége 's erőködésink' daczára kifütyöltetheti önt, ha akarja.“

‚Az istenért!‘

„Ne ijedjen meg, kérem, az oroszlánt is meg lehet szelidíteni —“

‚Igen, de szinésznőt, akarám mondani: müvésznőt!‘

„Az igaz, hogy ez bajosabb, de még sem lehetetlen. Ön el fog hozzá menni, legegyszerűbb öltözetében, 's körül belől igy szóland hozzá: ‚Nagyságod‘.“

‚Hogyan, nagyságod?‘

„Mindenesetre, ő szinpadon gyakran fölségednek is czimeztetik, mért ne lehetne őt tehát szinpadon kivül nagyságodnak czimezni? Ön tehát igy szóland: ‚Nagyságod mindig olly kegyes a' fiatal kezdők iránt, szabad-e kérnem, hogy mai szerepem iránt némelly tanácsokat méltoztassék adni —‘, és igy tovább.“

Kopognak. Szabad!

‚Levél a' rendező urtól, ajánlom magamat.‘

„Lássuk, mit ir önnek. ‚Kunigunda kisasszony kék ruhában kiván ma föllépni, önnek tehát más szint kell választania.‘ — Pedig ön már mondá, hogy kék ruhában akar föllépni?“

‚Igen, mert az legjobban áll arczomhoz.‘

„Lássa, ez már egy kis ármány; de hiában, ezt is el kell türni, majd eljő az idő, mellyben ön mindezt dús kamattal fogja visszafizethetni.“

‚De ez már mégis kiállhatlan! Kék ruhámat különösen ezen vendégjátékomra készittetém, 's fájdalom! nincs olly fényes ruhatáram, hogy hasonló szépségút választhatnék helyette.‘

„Hiszen ön olly igen szép, 's a' szép hölgyeken minden ruha szép.“

Kopognak. Szabad!

‚Egy levél a' rendező urtól. Ajánlom magamat.‘

„Mi ez ismét? Lássuk csak: ‚Sietve kell önt értesítnem, hogy Gyöngyfi ur' hirtelen megbetegülése miatt Hebegősi ur fogja Jaromir' szerepét játszani.‘ — Ej, ej, pedig egy óranegyed előtt beszéltem Gyöngyfi urral, 's legkisebb baj sem látszott rajta.“

‚Hebegősi urat még nem is ismerem.‘

„Rendesen érzékeny atyákat szokott játszani.“

‚Ur isten, minő Jaromir fog ez lenni?‘

„Ah, most jut eszembe; Gyöngyfi ur legjobb barátja Kunigunda kisasszonynak, ki szerepeit félti öntől, innen származik az egész ármány.“

‚Meg kell buknom.‘

„Csak bátorság, én földszint és a' karzaton ördögileg fogok tapsoltatni, 's minden jól menend. Mindenek előtt rettenthetlen bátorságot 's lélekébereséget ajánlok önnek, mert még több akadályt is gördítendnek ön elébe.“

‚'S még több is lehetne?‘

„Oh, még felét sem tudja ön! Ha ellenséges indulattal viseltetnek ön iránt a' müvészek és müvésznők, ugy még igen soktól lehet önnek félnie. Igy például tegyük föl, hogy önnek játék alatt valamelly eszközre leend szüksége; a' jelszó fülét érendi, és ön nem fogja találni a' kivánt eszközt, 's nehéz verejtékcsöppek folyandnak homlokáról; továbbá, ön igy fog szerepében szólani: „De imé, itt jő —“ és az illető müvész vagy müvésznő késni fog, a' közönség piszszegni kezd, és ön halálos szorongattatást érez; vagy: jelenés közben öltözetét kell változtatnia, 's mivel saját szobalyánya nincs, tehát a' szinházi öltöztető asszony teend körülötte szolgálatot, nyomjon néhány huszaskát markába, mert különben legalább is egykét szalagot ferdén tüzend öltözetére, és a' közönség' szebbik része kaczagni fog, ön pedig szégyelletében szeretne elsüllyedni; vagy: a' sugó vontatva és lassan beszél, midőn önnek leghevesb indulatoskodásra kell fakadnia, 's jaj önnek, ha nem tanulta meg jól az egész szerepet; vagy: —“

‚Az istenért! szünjék, kedves barátom, ennyi akadály százszorosan haladja meg erőmet; el kell vesznem!‘ — „Oh, hiszen lehet, hogy mindennek fele sem fog megtörténni, ha nincsenek önnek a' társaság közt ellenségei; én csak figyelmeztetni akarám a' megtörténhetőkre, hogy készületlenül ne érjék önt a' müvészi csapások.“

‚Istenem, tehát illy fényes országos intézetben is történhetnek illyesmik!‘

„Hiában, a' vándorélet' czafrangjai nem olly igen könnyen szakadoznak le, 's müvészeink ezenkivül maig is olly gyakran szeretnek faluzni, hogy nem csoda, ha a' rosz szokásokat még mindeddig sem birták egészen levetközni.“

‚Varju nem vájja ki a' varju' szemét, és —‘

„Hja ezt csak az állatok közt tapasztalhatni, de mi emberek sokkal magosabban állunk, és azt mondjuk: elég egy pap egy templomban, 's nem fér két kard egy hüvelybe. Azonban bátorodjék, szép barátném; néhány minden tekintetben jeles tagja is van szinházunknak, kik e' részben is dicséretes kivételt képeznek. Egyébiránt pedig Hebegősi urtól kérjen ön tanácsot, hogy honnan hozathatna legjobb pezsgőt a' mai vacsorára, a' hölgyek' öltözeteit pedig magasztalja egészen a' felhőkig, 's tudakozza tőlök szabójok' lakását, 's reménylem, minden türhetően fog menni. Játék előtt én még kávéházba sietek, hol néha kártyázni szoktam egy pár müvészszel, ott majd bankot adok, 's ugy játszom, hogy mindenesetre nyerniök kell; ez majd jó kedvre deríti őket, és mivel játék közben mindig magasztalni fogom önt, tehát bizonyosan nem fognak önnek ártani.“

‚Mennyi ármány!‘

„Hol látott ön szinházat 's szinmüvet ármány és szerelem né kül?“ — Kopognak. Szabad!

‚Levél a' rendező urtól. Alázatos szolgája!“

„Lássuk csak: ‚Hebegősi ur hirtelen vállalta el Jaromir' szerepét, annál fogva könnyebbségeért törléseket kelle tennem, méltóztassék tehát az ide mellékelt sugói kézirat szerint saját szerepében is kitörleni a' megjegyzett helyeket.‘ — Ördög és pokol, már ez mégis több a' kettőnél.“

‚Oh, mit látok! Szerepem' legjobb helyeit törlötték ki, mellyek után eddig mindenütt zajosan tapsoltak. Meg kell buknom!‘

A' pinczér belép.

„„Ezen levelet egy ismeretlen ur hozá a' kisasszonynak. Választ nem kiván.““ A' pinczér távozik.

„Hát ebben ugyan mi van, olvassuk csak: ‚Ön ma ki fog fütyöltetni, ha csakugyan föl merészel lépni azon szerepben, mellyben eddig Kunigunda kisasszony olly müvészileg remekelt. Husz mübarát' nevében NN.‘ — Nem ismerem az irást.“ — „El vagyok veszve!‘

„Én pedig azt mondom, hogy már most meg van mentve. Ismerem én az efféle madarakat, szeretnek ugyan hetvenkedni, de tettre nincs bátorságuk. Ezen levelet most leirom, 's két jó barátom e' két levéllel az egész város' valamennyi kávéházát befutja, mindenütt fölolvassa, 's mellesleg ön' szépségét egekig magasztalja, és fogadom, hogy megtelik a' szinház, mert az efféle kis scandalumok' reménye mindig nagy közönséget szokott becsőlteni. Vigan, barátném, vigan, fejemet merném egy férges almára fogadni, hogy ön fényes diadalt fog ma ünnepleni. Most pedig bátran dologra. Első felvonás után háromszor tapsoljuk ki önt, 's én a' szinpadra sietek és szerencsét kivánok önnek.“ — ‚Adja az isten!‘ — Elek elrohan, Aranka pedig Kunigundához siet. — **Zajtay.**

(Vége következik.)

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, vasárnap, augustus' 21. 1842.** **22. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Paedagogiai töredékek *).

I.

Német iskolák' nyilvánossága.

A' magyar természeténél fogva szereti a' nyilvánosságot, 's mégis nem tudom micsoda régi előítélet' következésében a' nyilvánosság' jótéteményét a' nevelésre ki nem terjesztette. Feltűnő volna, sőt tán sok helyen meg sem engedtetnék, ha szülék vagy idegenek mennének be az iskolák' osztályaiba, hogy közoktatáson jelen legyenek. Sokan gondolják: ez háborgatná a' tanitást, zavarná a' figyelmet és káros befolyást gyakorolna az intézetre. Én, több esztendei tapasztalásomra 's a' külföld' példájára hivatkozva, az ellenkezőt állitom. Idegen előtt tanitó és tanuló rendbe szedi magát: 's már csak a' lehetség is, hogy idegenek' jelenlétében fogja tanitani a' gyermekeket, arra birja a' tanitót, hogy készület nélkül ne lépjen az iskolaterembe, ha a' közönség' megrovásának magát kitenni nem akarja. De a' tanuló' figyelme is nem hogy elszóratnék idegenek' jelenlétében, sőt inkább élesztetik és központosittatik. A' fenyitékre nézve pedig legnagyobb haszna van a' nyilvánosságnak: idegenek előtt a' tanitvány nem talál alkalmat, a' tanitó szükséget túlereszkedni a' napirenden. Diesterweg, korunk' egyik legjelesb paedagogja, nemcsak nagy készséggel vezeti be az idegent bármelly időben iskolája' bármelly osztályába, de leczketervet is szokott azok' számára iratni, kik többször akarják intézetét meglátogatni, hogy igy eleve tudhassák, mellyik órában mi fog adatni elő, 's tárgyat kedvök szerint választhassanak. Sőt még tovább megyen; 1836. évi iskolai programmját igy végzi: „Bemerke zugleich nochmals, dass den Eltern und andern Schulfreunden jeder Zeit der Eintritt in die einzelnen Klassen gern gestattet wird. Auch sind uns Bemerkungen stets willkommen. Eine Schule ist nie eine abgeschlossene, noch weniger eine vollendete Anstalt. Eine jede soll stets im Lernen begriffen sein, damit sie dem Leben gleiche, das in fortgehender Entwicklung besteht". A' nyilvánosságnak mint minden tekintetben, úgy itt is meg van a' maga haszna. De azt nem úgy értem, hogy nyilvános teremekké változzanak iskolateremeink, 's a' kinek eszébe jön, be és kijárhasson kénye, kedve szerint. Minden intézetnek van igazgatója: ki valamelly tanitó' előadását akarja hallgatni, az igazgató által vezettetik be. Ez igy van a' külföldön is. Sok intézetben fordultam meg, de soha sehol sem tagadtatott meg tőlem a' bemenetel, sőt megelőző szivességgel nemcsak az iskolába vezettetém, de különben is kérdezősködésemre szivesen adtak felvilágositást. Berlinben pedig valamennyi iskolaigazgatóval ismerkedtem meg, szabad bemenetelt engedett mindenik a' felügyelése alatt álló intézetbe. A' humanismus' nevében köszönet ez emberbarátoknak! — Sajnálni lehet, hogy azon prot. ifjaink, kik a' német egyetemeken századok óta végezték tudományos pályáikat, nagyobb gondot nem forditottak arra, hogy a' nevelés' ottani szerkezetével megismerkedvén, azt a' hazával is megismertették volna. Mert ha ez, kivált a' tanitói székre készülők' figyelmét kerülte ki, megtörténhetett, hogy nagy előmenetellel hallgatták Wegscheider' dogmaticáját, vagy B. Crusius' moráljat, 's haza jövén, olly vagy még kövűltebb mechanismussal magyarázták a' grammaticai vagy prosodiai szabályokat, mint azt elődeik 2—3 századdal ezelőtt tevék. Máskép kell annak tanulni, ki csak tudni akar valamit, és máskép annak, ki azt egyszersmind tanitani is akarja. A' ki például tudja a' nyelvtant, még nem következik, hogy azt jól fogja tanitani. Tanitásban legtöbb függ a' módszertől: ez pedig mindig tökélyesül.

Terray Károly.

(Vége következik.)

*) Mutatványúl illy czimü sajtó alá menendő röpiratból: Nevelés' ügyében. 1842.

Cornélia' emlékezete.

Ha bizni van mit földi sejtelemben,
'S lát a' magasból tiszta szellemed,
Úgy látod a' köny' árjait szememben,
'S utánad égő, mély keservemet.
Tekints alá, nézz e' kebel-viharra,
Melly csillapúlást hasztalan keres,
Talán egészen érdemetlen arra
Még sem valék, hogy olly forrón szeress.

Egy szív' tövében nyertünk életet mi,
Szebb éveink egy tájon múltanak:
Távolban egymást nem kellett keresni,
Hogy érzeményink egybeforrjanak.
Szent volt a' láncz, melly összefüze minket
Szülők után, de sorstól szálla ránk;
Más tette inkább egygyé kebleinket:
Lelkünk után is testvérek valánk.

Nem mintha példás szellem-kincseiddel
Volnék megáldva, gyarló ember én;
Te benned a' jó' szent forrása tünt el,
Méltó vagy ülni isten' jobb felén;
Azt értem én csak minden szózatommal,
A' bút okozd, ha nem hű szót lelek,
Mit mélyen érzek 's édes fájdalommal:
Hogy mint te engem, úgy szerettelek.

Azt sem! Ki tudna úgy szeretni mint te?
Hol indulat, melly olly tisztán ered?
Oh, bár szeress, az üdvök közepette,
Mert úgy e' földön senki nem szeret!
Érzelmeidnek elpusztult világa
Fölrázza minden hőbb érzéseim',
'S lelkem, miként az árva-füznek ága,
Mélyen lehajlik, bús emlékein.

Ah, láttam én több évi szenvedésid',
Kimondhatatlan: mennyi ért vala!
De hitlenek közt sem hagyott el a' hit,
'S nemesbülél a' búnak általa.
Sérült szived bár, ép maradt erénye,
'S ez szenvedésben fővigasztaló;
Gyakran határt lelt vágyaid' reménye:
Határt szivedben soh'sem lelt a' jó.

Arczod szelíd volt hosszú bánatidban,
Szives bocsánat ült vonásain;
Komoly tanúság hangzott szózatidban:
Átalmazó az élet' habjain.
Mi legnehezb, mi legtöbb küzködést ad,
Míg ifjuságunk fenncsapongva száll,
Te azt eléggé könnyen megtanultad:
Te *nélkülezni* békével tudál.

'S midőn kifáradt sorsod' bal-hatalma,
'S boldog nyugalmad' végre fölleléd;
Midőn az átélt gyötrelmek' jutalma
Hü férj' ölében súgárzott feléd,
'S legszebb örömnek indúltál elébe,
Hivém: a' jó ég fog vezérleni —
Rideg koporsó vett sötét ölébe,
Édes hited nem birt megőrzeni.

'S mellette álltam a' hideg tetemnek.
Jaj énnékem, hogy halva láttalak!
Miért örülnék már én életemnek?
Azért vagyok csak: hogy sirassalak!
Hol fog pihenni csöndes kéjjel a' szem,
Midőn utánad vágy-epedve néz?
Hajh *mély* a' sír, 's az ég *magas* felettem:
Bár hol kereslek, mindig *messze* léssz!

Nem vártam én, oh végzet, kedvezésed',
Hogy ellenem léssz, úgyis tudhatám;
De tűrhetetlen immár üldözésed,
'S kegyetlenebb vagy, mint gondolhatám!
Ha zúgolódom, légyen megbocsátva!
Békételenné tón a' veszteség;
Hol a' keresztény, ki őt halni látva,
Ne mondta volna: Kár érette még!?

De mindhiába! Pályád véget ére.
Örökre hűvös álom szálla rád.
Szent béke lengjen sírod' gyász helyére,
Nyugassza isten hű szived' porát!
'S te, vérező szív, mit fogsz még epedni?
Kifogyhatatlan bú mi haszna nyom?
Ha nem tudál őértte megrepedni,
Légy néma hát! Mit ér a' fájdalom?

Vachott Sándor.

TÁRCZA.

Budapesti élet.

A' művésznő (Vége). Második felvonás. Képzeljük, hogy ismét elnyelt néhány évet a' vén idő, 's lépjünk e' díszes házba; a' tiszta márvány lépcsőkön az első emeletre jutunk, a' csöngetyüt meghuzzuk, az ajtó megnyilik, egy csinos szobalyány lép előnkbe, 's pompás előterembe vezet, melly egyszersmind társalgásul szolgál. Egyedül maradunk a' szép teremben, mert a' látogatók csak öt órakor fogadtatnak el, 's ezen időből még egy óranegyed hiányzik. A' terem' falait arany rámáju olajfestvények díszesitik, a' butorzat legujabb divat szerinti, és rococo izléssel van választva és összeállitva; az egyik ablaknál igen csinos irószekrényke áll, rajta könyvek 's iratcsomók hevernek, fölötte pedig mintegy harmincz koszoru és versezet, mind aranyozott rámában, kellemesen tarkitják a' falat. A' kilátás igen kellemes azon ablakból, 's az asztal előtt álló karszék olly kinálkozólag integet, hogy az óra negyedet igen kellemesül fogjuk ott eltölthetni. Egy pompás kötetü nyitott könyv fekszik az asztalon, jobbra balra tántorgó asszonyi irás tarkitja lapjait. Mért ne tekinthetnénk bele? Az őszinte házibarátnak egy kis ártatlan kandiságot mindig megbocsáthatni. Isten neki, tekintsünk egy kissé a' könyvbe, 's ez legyen legnagyobb bününk.

Ah, napló-könyv. Ez érdekes lehet, főleg, ha őszinteség' hangján van irva, mire azonban nem mernénk fogadni, mert a' szép hölgyek még titkos emlékkönyveikben is szeretik magokat egy kissé szépiteni, főkép ha az illy becses lapokat azután olly vigyázatlanul asztalaikon hagyják heverni. Olvassunk tehát.

‚Eleknek igaza volt; a' kifütyöltetés hire sok embert csődite a' szinházba, 's az összeesküttek nem merték szavokat megtartani. Egymást érte a' sok taps és kihivás. Vacsorám igen tetszett. A' szinészek' nagyobb részének barátságát azonnal megnyerém. A' szinésznők irigy szemmel néztek ugyan reám, de a' szinházi fiatalság mellettem nyilatkozott, és igy nem igen mertek ellenem nyiltan föllépni'.

‚Szerződött tagja vagyok a' nemzeti szinháznak, legmagosb kivánatom teljesült, tetemes dijam pontosan kijár, 's azért elhatározám, hogy vendégszerepekre utazom. Eleknek sok pénzre van szüksége, de az mitsem tesz, ő sokat tett érettem, hálásnak kell lennem, vidéki szinpadokon majd megtöltöm erszényemet'.

‚Valóban, nem tudom, mit gondoljak az igazgatóságról, csak négy héttel késtem el szabad időmön túl, és mégis meg akar büntetni! Hallatlan gyöngédtelenség! Azért is beteg leszek hat hétig, 's majd meglátják, hogy mire mennek nélkülem'.

‚Ragadi báró igen derék fiatal ember; én ugyan nem szeretem őt, de meg kell vallanom, hogy gyöngéd figyelme mégis csak érdemel némi méltánylást. Névnapom volt, 's látogató jegy helyett egy százas banknótát tett asztalomra, a' százas szám mellé e' szókat irván: „Ennyi esztendeig élj!“ A' báró ur igen jó neveléssel bir'.

‚A' levegő olly nehéz és kellemetlen e' városban, két hónapra a' hegyek közé kell költöznöm'.

‚Az igazgatóság eleinte vonakodott ugyan, de utóbb mégis megadá a' kivánt szabadságot. Furcsa bi-

zony, mintha mi müvésznők is ugyan azon szabályok alá tartozhatnánk, mellyek más embereket fékeznek. Egészségemre nézve igen jó volt a' hegyek közé vonulnom, 's milly istenileg mulattam ott! Tisztelöim seregestül tolongtak udvarlásomra, 's a' nagy tekintetü hölgyek majd megpukkadtak mérgökben, látván, hogy olly fényes társaság gyül össze körülöttem. Szegénykék, meggondolhatták volna, hogy nagy tekintetü hölgy könnyen lehet akárki is, de a' müvésznök gyéren teremnek'.

‚Zagyvai ur kiállhatlan ember, kocsia azonban igen gyönyörü, és lovai! 'S ezek fölött mindig szabadon rendelkezhetem. Magam is tarthatnék ugyan kocsit és lovakat, de miért adjak lovakra pénzt, mig olly derék férfiak udvarolnak körülöttem, mint Zagyvai ur'.

‚Néhány barátim mondják, mért nem tanulok énekelni? Én ugyan nem fogok unszolásaiknak engedni, mert az éneklés mégis némi fáradságba kerül, most azonban a' sugó után is elmondhatom szerepemet, ha nincs kedvem tanulásra. Azt mondják, hogy az ének 's zene még az állatokat is emberi érzésekre magositja, és példát idéztek elő a' régi időből, midőn az oktalan állatok elöjöttek rejtekeikből, hogy a' zenét hallhassák. Az akkor volt, de most egészen ellenkező hatása van az éneknek; most az emberek' egy részét lovakká aljasitja és kocsi elébe fogja. Ilyesmit nem akarok okozni, 's halálomig szavaló müvésznő maradok'.

‚Igazgatóságunk valóban igen méltánytalan; három év alatt csak háromszor kivántam magosbra emeltetni díjamat, 's miután háromszor teljesité kivánatomat, most negyedszer csak hosszas vitázás után egyezett meg abban. Ellenvetésül még azt is felhozá, hogy a' legérdemesb tudósok' nagy részének harmadrésznyi jövedelmök sincs. Milly összehasonlitás, müvésznő és tudós! ég és föld!'

‚Egy pár barátném tanácslá, hogy gazdálkodjam, mert öregségemben könnyen inségre juthatok. Milly gyöngédtelenség! Az érdem mindig érdem marad, 's a' haza soha nem türendi, hogy müvésznői szükséget szenvedjenek, miután életök' szebb részét a' hazának szentelték'.

‚Sok bajom van a' rendezőséggel, melly azt akarja, hogy akkor is játszam, mikor nincs arra kedvem. Milly szerénytelen kivánság! Ha az énekesnöknek tetszésök szerint szabad elrekedni, ugyan miért ne ereszthetné meg szeszélyeinek szelét a' müvésznő is? Rajtam ugyan nem fog ön ki, édes rendező úr, mert én akkor játszom, mikor akarok, 's olly szerepben, mellyre kedvem van. Hát még az irók! Némelyek még tanácsaikkal is bátorkodnak alkalmatlankodni, midőn valamelly drámájokban játszom. Ti akartok müvésznőt tanitani? Elkéstetek! Én mindig ellenkezőt cselekszem tanácsaitokkal, a' birálatokat pedig el sem olvasom; csak tapsoljanak tisztelöim, 's mit nekem az iró, és mit nekem a' birálat!'

Még tovább olvastuk volna az emlékkönyv vagy tulajdonkép napló' titkait, de a' társaság csakhamar összegyült, a' müvésznő megjelent, 's mulattunk. Mikép? Üres bohóságokat csevegtünk, mint az divatos társaságokban rendesen történni szokott. Végre egy fiatal ur, ki vagyonának nagy részét a' müvésznő, akarám mondani: müvészet' oltárára áldozá, azon igen okos megjegyzést tevé, hogy az idő igen kellemes, és nem ártana a' mai estét a' városligetben tölteni. A' müvésznő nagy tetszéssel fogadá ez ajánlatot, következéskép természetesen mi is igen helyesnek találtuk azt. A' müvésznő kalapot illeszte szép fejére, 's a' fiatal ur' négylovas hintajába ült, mi pedig bérkocsikban foglaltunk helyet. Már indulni akaránk, midőn a' véletlenül arra menő rendező igy szóla a' müvésznőhez: ‚Az istenért, hova készül nagyság? Már hétre jár az óra'.

„Jelentesse ön a' közönségnek, hogy hirtelen megbetegültem".

A' müvésznő' e' szavai után a' négy szürke tova vágtatott. Hogy e' müvésznő Sárika-Aranka volt, azt alkalmasint nem is szükség említenünk. —

Harmadik felvonás. Több év mulva leirót keres valaki, 's a' külvárasok' egyik legtávolabb utczácskájába utasittatik. A' divatszerü, de igen elviselt öltönyü ur szorgalmasan ir a' szegényes szobácskában, 's mellette egy korosnak látszó asszony ül, szinte meglehetősen elkopott öltözetben, és harisnyát köt; mindkettő szemüveget 's parókát visel, 's arczok' minden vonásából kitetszik, hogy nem az évek' súlya, mint inkább az élés' gyorsasága nyomta el őket. És kik ezen emberek? A' férfinak neve Elek, az asszonyé pedig hajdan Sárika, utóbb Aranka volt, 's most a' házikó' igen szegény lakosi által röviden csak ténsasszonynak szólittatik, mivel kalap nélkül nem igen szokott az utczára menni. 'S honnan e' szörnyü változás? Kor, fényüzés és betegség az imádókat elriasztá, a' szép vagyont eloszlatá, 's a' szinház' ajtaját becsukta, és az ünneplett Arankát legbuzgóbb tisztelői is elfeledék, csak Elek maradt nála, mert gyakori betegsége miatt ápolónéra volt szüksége!

Utójáték. Milly pompás temetés halad végig az uriutczán! Mennyi nép, mennyi hintó! Fáklyás ifjak, zenészek, éneklő kar, bársonynyal bevont koporsó, a' gyászkocsiban hat ló, sok virág, sok viaszgyertya, harangzúgás valamennyi templom' tornyáról; egy pár ezer forinton alól illy temetési pompát nem igen állithatni ki. Ugyan ki halt meg? Aranka, a' müvésznő! Vég napjaiban segély nélkül, inséggel küzdött, 's csak halála rázta föl iránta ismét a' köz részvétet. Sirjára márványt emelnek hajdani tisztelői, kik nyomorát egyetlen falat kenyérrel sem enyhiték; a' hirlapok magasztos hangon tudatják e' veszteséget a' két magyar hazával, és — és azután örökre összecsapódnak a' müvésznő fölött a' feledékenység' tengerének hullámai! mi pedig elszomorodva teszszük le tollunkat, csöngetünk, 's a' függöny legördül. —

Zajtay.

Magyar játékszini krónika.

Aug. 10. Frigyesi Elek, vagy: Menet a' vashámorba. Szinj. 5 felv. Irta Holbein, forditotta Láng Ádám.

Aug. 11. Bájital. Opera 2 felv. Irta Romani. Zenéje Donizettitől.

Aug. 12. E' szinpadon először, Magának akart, másnak kért. Eredeti vigj. 1 felv. Irta Kovács Pál. Ezt követte: Párisi naplopó. Vigj. 2 felv. Bayard és Vanderburch után Dunkel szerint ford. Nagy Ignácz. — Igen elkéstek ugyan színészeink Kovács Pál' vigjátékainak szinpadra hozásával, de nálunk magyaroknál az efféle elkésések más ügyekben is napirenden szoktak lenni, 's azért megnyugszunk azon közmondásban, hogy jobb későn mint soha, és csak arra figyelmeztetjük a' rendezőséget, hogy törekedjék minél több eredeti szindarabot megkisérteni, 's ne mondja, hogy nincs, mert Kisfaludy Károlynak is van egy pár jó vigjátéka, mellyek nemzeti szinpadunkon még nem adattak, 's ezeken kivül még egy pár más eredeti szinmüre is akadhatnak szinészeink, ha egy kissé körül tekintenek, mellyek talán szinte megérdemlik az eljátszatást. Mért nem tesznek próbát Tóth Lőrincz' drámáival? Mért nem egyebekkel? Higyék el, hogy nagyobb böcsületére válandik a' nemzeti szinháznak, ha ollykor ollykor középszerü eredeti szinmüvek' eljátszatása kisértetnék meg a' Birch-Pfeiffer, Kotzebue és Raupach féle rég elkoptatott silányságok helyett. Vagy attól félnek önök, hogy egy két eredeti szinmű talán megbukik majd? Az nem lehetlen, mert közönségünk mindig többet követel az eredetiektől, 's szigorúbb is iráutok; de ez még azért nem nagy baj. A' kül-

föld' legjelesb drámairói közöl is többnek bukott meg egy pár szinmüve, 's csak azt okozá, hogy hirökben ejtett e' csorbát uj és jobb drámával minél előbb helyre hozták. Tehát csak bátorság és melléje egy kis buzgalom, 's drámai irodalmunk bizonyosan emelkedni fog, a' szinházi pénztár pedig alkalmasint nem károsuland. — Egyébiránt az eredeti vigjáték tetszéssel fogadtatott, 's az előadás mind a' két vigjátékban türhető vala, nyelvbotlások azonban szokottnál nagyobb számmal fordultak elő, 's csak az egy Lendvay kerülte el szinészink' ezen, mint látszik, orvosolhatlan hibáját. ***333***.

Aug. 13. Norma czimü opera' első felvonásának egy része; Alvajáró czimü opera' egész második felvonása, és a' Zsidó hölgy czimünek negyedik felvonása. Wurda Sever, Elvino és Eleazar' szerepeiben közkivánatra, utólszor lépett föl mint vendég, 's előadás' végén érzékeny bucsút vett az igen nagyszámu közönségtől. Hire van, hogy jövő évre rendes tagjává leend szinházunknak; annyi bizonyos, hogy ő szerződésre lépni hajlandó, 's minden esetre megérdemli az igazgatóság' figyelmét azon észrevétel, hogy jó operához nemcsak drága primadonna, hanem jó tenorista is szükséges, ha már csakugyan olasz operával akarjuk a' magyar nyelvet 's nemzetiséget terjeszteni. Markovicsné az alvajáró' szerepét éneklé mint vendég, 's egy pár helyen kielégite ugyan, de egészben véve mégis nagyon érezteté, hogy első szerepek most még tulhaladják tehetségét. ***

Aug. 14. Bársony czipő. Regényes szinj. 5 felv., Zulima czimü előjátékkal 1 felv. Pichler Karolina' beszélye után Birch-Pfeiffer Karolinától, ford. Deáki Filep Sámuel.

Aug. 15. A' szinház zárva.

Literaturai mozgalmak.

Pesten, Trattner-Károlyi' műhelyében készültek: 1. Magyar orvosok és természetvizsgálók' Pesten tartott második nagy gyülésének munkálatai. A' gyülés' megbizásából kiadták Bugát Pál és Flór Ferencz. A' jelenvolt tagok' neveinek saját kézvonat utáni lenyomtatásával. N4r. 78 és 12 lap, vel. füzve 2 ft cp. — 2. Lengyelország' hanyatlása 's enyészténeknek okai. Irta Záborszky Alajos. 8r. 70 lap, borit. füzve 30 kr cp. a' Kliegl-gépek' hasznára. — 3. Történeti beszélyek. Remellay Gusztavtól. I. kötet. 18r. 272 l., ára füzve 1 ft cp. A' tiszta haszon a' Pesten tervezett dolgozóház' javára van a' szerző által ajánlva. A' kötetke' négy beszélyének czimei: A' rom' szüze, Beke Pál' halma, Dugovich Titus, Hunyadi János.

U. ott, Heckenast és Landerer' bet. 's az elsőbbiknek költségén megjelent: Theoretisch-praktische Grammatik d. ung. Sprache. Von Gottl. Ed. Töpler. Zweite, verbesserte u. vermehrte Aufl. N8r. XVI és 315 l., kemény tábl. kötve? Az általunk sokszor dicsért könyv' szorgalmasan átnézett, 's több részeiben javitott 's nyelvtudományunk' legujabb állásához emelt második kiadása.

U. ott Beimel J. bet. és költs.: Orvos-gyógyszerészi vegytan. A' m. kir. t. egyetem' orvosi karának helybenhagytával. Irá Mannó Alajos, h. gyógyszerész és a' természettani társulat' r. tagja. N8r. (22 és) 293 lap, füzve 3 ft cp. Az első chemiai kézikönyv magyar nyelven, egészen a' tudomány' jelen állása szerint, mellyhez a' münyelv is alkalmaztatott.

U. ott, Hartleben K. Adolfnál megjelent a' többször ajánlt Neuer Plutarch' ötödik füzete, melylyel az első kötet be van fejezve. VI és 305—427 l., és négy táblán 24 aczélmetszetü arczkép. Ezek közt van Thurzó György és Bethlen Gábor, 's az életrajzokban ezeken kivül találtatik Hunyadi Jánosé 's a' szigeti Zrinyié, és serege az érdekes egyediségeknek, mint I. Max és V. Károly, II. Fülöp, Stuart Mária és Erzsébet királyné, Marmont és Soult, az irók közöl Molière és Racine, Rückert és Uhland, Hufeland és Frank Péter stb. Ára e' gazdag tartalmu füzetnek is csak 1 ft cp. ***S. F.***

Mulattató.

Két fejdelem és egy hadnagy. A' bécsi congressus' idejében egy moszka tengerészeti hadnagy Bécsbe küldeték sürgönyökkel Sándor czárhoz, kit egyébiránt még egész életében soha nem látott. Bécsbe érvén, egy moszka katonatiszttel találkozott, 's szóba eredvén vele, mondá, hogy a' czár' lakását keresi, kihez sürgönyökkel küldetett. ‚A' czár' lakása közel van ugyan ide, de most nem fogja ön honn találni — szóla az ismeretlen tiszt a' hadnagyhoz — hanem adja ön nekem át az irományokat, és —'

„Azt nem tehetem, csupán a' czár' kezeibe adhatom azokat".

‚Épen azért, mert tudja meg ön, hogy én vagyok a' czár'.

„Oh, elhiszem bizony; majd a' czár igy egyedül barangolna szerte az utczákon".

‚Mondom, higyen szavaimnak; de imé amott jő a' porosz király, ő is egyedül sétálgat, 's tanum leend, hogy csakugyan én vagyok Sándor czár'.

'S a' porosz király szinte erősité Sándor czár' állitását, de hasztalan. A' hadnagy nem adott szavaiknak hitelt, 's végre igy szóla: ‚Igen, igen, már mindent hiszek, ön Sándor czár, ön a' porosz király, én pedig a' chinai császár vagyok, 's mivel mind a' hárman hatalmas fejdelmek vagyunk, tehát menjünk e' vendéglőbe, 's üritsünk tartós szövetségre néhány pohár jó bort'. — A' két fejdelem egymásra tekinte, 's a' hadnagy' ajánlatát elfogadá, ki a' bor' árát is megfizette. Kijövén a' vendégfogadóból, a' franczia követtel találkoztak, ki „felséged" czimmel üdvözlé Sándor czárt és a' porosz királyt, mire a' hadnagy elhalványult ugyan, de természetes, hogy azért ura' haragját koránsem vonta magára, kit e' tréfa igen jól mulattatott. ***—yz—***

Iparegyesület.

Az iparegyesület szombaton f. évi aug. 27én d. u. 4 órakor közgyülést tartand a' megye' nagy termében, melly pénztárnok-választással leend egybekötve. A' 300 ez. f. évdijas pénztárnokságot elvállalni kivánók a' szükséges 4000 e. f. biztositék kimutatását aug. 24ikeig a' választmánynak nyujtsák be. A' pénztárból 2000 ezüst forint budapesti házra hatos kamatra kiadatik. Az árvai biztositást t. cz. Luka Sándor igazgató, Simon Flórent ügyész, és Antal Mihály urak vizsgálják meg. Az aláirási ivek' tartalmát a' következő aug. vásárra beküldeni kéretnek az illető t. cz. gyüjtő urak. Kedves kötelességet teljesit a' választmány, midőn Emerling urnak, ki nemcsak díj nélkül engedé át az iparmü kiállításhoz szükséges termeket, hanem az egyesület' ügyében kitünőleg is fáradozott, elismerésül nyilvános köszönetét kijelenti. Az 1842. aug. 10-én tartott választmányi ülésből.

Irinyi János,
helyettes titoknok.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, kedd, augustus' 23. 1842.** **23. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Paedagogiai töredékek.

(Vége.)

II.

A' Poroszország.

A' 15 millió lakost számláló Poroszországot két intézvénye teszi nagygyá és hatalmassá : katonai rendszere és nevelésrendszere ; e' kettőnek köszöni világtörténeti jelentőségét. Minden porosz, ha egészsége és életideje megengedi a' fegyverforgatást, legyen az földmivelő vagy gróf, polgár vagy lelkész *), egyszersmind nemcsak névvel de tettleg született katona is ; tehát a' hány életerős férfi van a' hazában, szükség' idején annyi fegyveres és nem zsoldért küzdő katona áll a' csatasikon. Második intézvénye a' nevelés' rendszere. Poroszország' minden lakosa — 's e' szó minden még a' 19. század' felében is nagy jelentésü — nevelése' következésében bir annyi értelmiséggel, a' mennyire embernek szüksége van, hogy emberi méltóságát érezhesse, emberi kötelességeit és jogait tudhassa. — A' katonai rendszert itt annyiban kell érintenem, mennyiben érintésben áll az iskolákkal : Minerva a' tudományok' istennője is paizszsal és sisakosan lépett a' nagy olympi Zeusz' homlokából elő. — — Az általános szabály ez: minden porosz ifju azon esztendőben, mellyben 20-dik évét éri el, katonának iratik be, 's három esztendeig szolgál az ezrednél. Ez idő alatt részint a' fegyverforgatást tanulja meg, részint katonai élethez szokik. Három esztendő mulva — ollykor előbb is — haza eresztetik, 's előbbeni foglalatosságát ismét folytathatja. Ki haza kerül a' katonaságból, honvédők — Landwehr — közé iratik. Ezek három osztályt képeznek : a. 30 éves korukig esztendőnként egyszer tartoznak zászlójok alá gyülni össze 's 14 napig fegyverforgatásban gyakoroltatnak. Lelkészek, tanitók, kereskedők 's más honn szükséges férfiak, ha bizonyságot mutatnak, hogy foglalatosságaik' körét két hétre sem lehet elhagyniok, felmentetnek az évenként öszpontosulás alol. b. 30—50 esztendős férfiak a' honvédelem' második osztályában állanak. c. 50. esztendőn túl képezik a' harmadik osztályt, 's a' legnagyobb szükség' esetére ezek is tartoznak — mig fegyvert forgathatnak — védelmezni a' hazát. — Innen látni, hogy ha ezen általános szabály mindenkire alkalmaztatnék kivétel nélkül, tehát a' tanuló ifjakra is, pályájoknak a' tudomány' virágzásának nem csekély akadályára félben kellene szakitaniok. Minthogy azonban a' kormány kitünő gonddal ápolja a' tudományokat, a' müvészeteket, a' kereskedést, e' tekintetben kivételt állitott fel. Azon ifjak, kik nagyobb tudományos miveltséggel birnak (gymnasiumban a' tertiát, ipar-iskolában a' secundát végezték el, vagy ide tartozó ismeretekből, ha iskolába nem járnak már, megvizsgáltatván, bizonyságot mutatnak elő) ha 17 éves korukon túl legfelebb azon évnek, mellyben 20 esztendősök lesznek, első augustusáig a' kerületi hatóságnál jelentik magokat, felmenthetők a' három évi katonáskodás alól 's szabad szolgálatra ajánlván magokat, mielőtt 23. esztendőjöket bevégezték, tulajdon költségükön bármikor és bárhol szolgálnak egy esztendeig a' katonaságnál. Ez esztendőt közönségesen nagy városokban töltik, hol mint katonák mellékesen tudományos pályájukat is folytathatják. Innen van, hogy az idegen feltünőnek találja, ha a' porosz egyetemi teremekbe lépvén, egyenruhás, de békés és tudománykedvelő katonákat lát a' Musák' csarnokaiban. Itt a' közkatona is hasonlithatlanul magasabb fogalmat zár magába mint máshol ; itt az egyedek nem szakittatnak ki a' polgárok' köréből és fel nem áldoztatnak egész életökre ; mindenik áldoz egykét esztendőt a' hazának 's igy nincs rá szükség, hogy 100—150 ezer emberélet áldoztassék fel. Az örök ifjuságu porosz hadsereg pedig főbb tiszteken kivül 18—23 éves fiatal hősökből áll. Némi változtatással — egy évezred' miveltségi haladását felejtve — hihetőleg e' rendszert követték egykor a' honkereső győzelmes magyarok. De hiszen a' példabeszéd szerint a' magyar nemes most is született katona stb stb.

*) Római cath. lelkészek kivétetnek ; ez iránti rendelkezését a' jövendőre nézve a' kormány tartotta fel magának. T. K.

III.

Prüfung der Reife.

Még egy pont — az utolsó 's gymnasiumi életben a' legérdekesebb — van hátra, mellyről bővebben kell szólanom. Miután az ifju gymnasiumi pályáját bevégzé, hogy az egyetemre mehessen által, hol szabadon választandó tudományos pályáját önállólag 's tanulmányaira nézve külső befolyás nélkül folytathatja, ugynevezett érettkori vizsgálatot — Maturitätsprüfung der Reife — kell kiállnia. Neve mutatja jelentőségét. Eddig felügyelés alatt állt mint kiskoru a' tanulo, vezetve 's tán kényszeritve is ; most iskolai gyámság alól

fölszabadul 's a' tudományos pályát tudományok iránti szeretetből fogja folytatni. De egyszersmind magába is veszi át szorgalma vagy hanyagsága' érzetét: eddig megcsalhatta a' tanitót, most maga magát nem fogja megcsalhatni. — Az érettkori vizsgálat által be kell bizonyitania, hogy illy szép pályára illő előkészülettel bir. — A' gymnasium' primájának azon növendékei, kik ott utólsó félévöket töltik — Abiturienten — az első három hónapban igazgatójoknál jelentik magokat, hogy a' vizsgálatra elkészültek. Az igazgató felirja neveiket; de ha olly gyöngéket is lát köztök, kik még a' várakozásnak meg nem felelhetnek, tanácsadólag arra ügyekszik őket birni, hogy még egy fél vagy egész évet töltsenek a' gymnasiumban, 's alaposabban készüljenek el, — ha rá nem állnak, tartozik őket az elmenendők' sorába fölvenni. A' névjegyzéket felküldi a' tartománybeli iskolai tanácsnak, melly tagjai közől egyet a' vizsgáló választmány' — Prüfungs-Commission — elnökeül nevez ki 's ez az igazgatóval az iskolai év' két utolsó havában tartandó vizsgálat' napját határozza meg. Ezen iskolai tanácsnok' elnöklete alatt a' választmány gymnasiumbeli igazgatóból, az iskolai pártfogóság' — Scholarchat, a' hol létezik — tagjaiból 's azon tanitókból áll, kik a' primában oktatnak. E' tagokat az igazgató hívja meg. 1. vizsgálat' tárgyai: a) nyelvek: német, latin, görög, franczia — Posenben lengyel —; b) tudományok: vallás, történet földtannal, mértan és természetleirás. 2. elve: minden fitogtatást eltávoztatni 's egyedül a' tudományos czélt tartani szem előtt. 3. formájára nézve a' vizsgálat a) irásbeli, b) szóbeli. Szóbeli vizsgálat legújabb rendelmény' értelmében csak akkor szükséges, ha irásbeli dolgozatokból nem lehet kellőleg itélni. Irásbeli vizsgálat' rende: a' kidolgozandó tárgyakat igazgató és tanitók az ifjak' tudományosságának köréből választják, hogy se ismeretöket fölül ne múlják, se kidolgozásuk játéknak ne tartassék. Minden készitendő munkára több tárgyat javasolnak, mellyek közől az elnök egyet jelel ki. A' dolgozatok pedig ezek: a) anyanyelven folyóbeszédben rövid értekezés; b) latin munka 's rövidebb latin extemporale; c) forditás görögből németre; d) anyanyelvből francziára; e) mértani feladat' megfejtése. Ezekhez járul Posenben a' lengyel nyelv; jövendő theologok és philologok' részéről zsidóból latinra forditás és elemezés — analysis —; azonkivül, kik valamelly szaktudományi pályára különösen készülnek, például mérnökök akarnak lenni, kedvencz tanulmányukból nehezebb feladatot rövidebb idő alatt fejtenek meg. Mi az időt illeti, mellyet a' dolgozatok' készitésére kell forditani, az legfelebb három külön és nem egymásra következő napot foglaljon el, minden napra nyolcz — irásra forditandó — órát számitván, ugy, hogy a' német dolgozatra 5 óra, a' latinra 5 óra, latin extemporaléra 2 óra, görögből forditásra 3 óra, franczia munkára 3 óra, mértani dolgozatra 4 óra (jövendő mérnökök' részéről 2 óra) forditassék. Dolgozás közben tanitó' felügyelése alatt minden segédeszközök nélkül ugy foglalják el a' tanitóterem' padjait ez ifjak, hogy egyik a' másikat se ne háborgassa, se ne segitse. A' felügyelő tanitó jegyzőkönyvet visz felügyeléséről, mellybe feljegyzi az ifjak' neveit, a' feladott tárgyakat, az időt, mikor kapták kézhez a' kidolgozandó tárgyakat, és mikor adta minden egyes tanuló a' tárgyat kidolgozva a' tanitó' kezébe által. Az igy összegyüjtött dolgozatokat az illető szaktanitó veszi kezéhez, szorosan nézi át és kijavitja 's itéletét a' munka alá motiválva irja, egyszersmind kijelentvén, lehet-e a' munka' iróját érettkorunak tekinteni, vagy sem. Akkor a' munkák az igazgatónak adatnak által, ki, ha különbséget lát valamelly ifju' munkája 's primábani egyéb osztálydolgozatai közt, ezek közől némellyeket csatolhat a' szerző' javára amahhoz, 's az ifjak' érettsége felőli véleményével együtt a' munkákat felküldi a' tartománybeli iskolai tanácsnak, melly eldöntő szavazatával az itéleteket megerősiti vagy módositja, 's a' munkákat a' gymnasium' levéltárába letétel végett küldi vissza. — E' vizsgálatról szóló bizonyitványban — Zeugniss der Reife — az ifju' miveltségének és tudományokbani jártasságának fokát egy szóval kifejezni valamint nem lehet úgy nem is kell, sőt inkább körülményesen iratik le, mennyire ment minden egyes tudományokban. Ezen bizonyitványt iskolai közvizsgálat' végével nyujtja a' gymnasium' igazgatója az elmenendőknek által, néhány szives bucsúszót intézvén hozzájok, stb. ***Terray Károly.***

A' fényirat' haladása.

Sokat emlegeték már a' hirlapok Moser tanár' tapasztalásait a' fényirat körül. A' franczia academia' f. é. jul. 18-iki ülésében Regnault több kivonatot mutatott elő Ackerson, Enke 's különösen Humboldt Sándor' közleteiből. Moser ott kezdé, hol Daguerre végezhette volna. Legnevezetesb tény Moser szerint az, hogy a' fényirat két egymás után következő képből áll. A' francziák csak egyet láttak, de a' szőrszálhasogató német itt is kettőt kapott. Moser az ezüstlemezt megiblanyozza és visszás képet kap. Ezt még a' francziák nem látták, pedig ez valóságos oppositionalis szellem, mi abból áll, hogy ott, hol a' világosság nagy volt, elsötétedik az iblanylepel, a' homályos fény pedig mintegy éltetve hatván bagoly természetére, világosbbá szinezi, szóval, a' kép fel van forditva, és ellenkezője áll elé annak, mit el akarnak érni; ez sokszor ugy ment már másutt is. Azonkivül szineket is látszanak magokra ölteni a' képek, 's ez azután a' systematica oppositiobani vélemény-különbség. A' világosabb szinezetüek, és a' menny' másolata kellemes kékes szint, az állandóság 's kitűrés' szinét viselik, mig az erősb szinezetüek sötét gyilkos téglaveres szinüekké válnak. Ez természetesen az iblanyos (Jod) 's büzenyes (Brom) lemezen még a' higanyzás előtt történik. De ez még nem legnevezetesb eredménye Moser' kémleteinek. Világos, hogy ezen felfordult világkép természetlen 's ál eredményt nyujt, de szerencsére itt emberi makacssággal küzdeni nem kell, 's egy kis higanyzás keresztül futván az ereken, a' felfordultat meg-

fordítván, és a' való' negatióját negálván, a' sötétség elhomályosodik, az álfény megvakul, 's egyensúly áll elé, és vele az igazi kép. Moser azonban még egyebet is tapasztalt. Ismeretes tény, hogy ujjal jól lesikált üveglapon tollal vagy bármivel készült iratok, egyenes és görbe vonalok, rálehellés által elétűnnek, ámbár ennek az üvegen semmi tapintható nyoma nincsen. Ezen különös jelenet' okait keresvén Moser, 's a' hárámnak (Oberfläche) olly módosításában vélvén azt rejleni, melly a' kézzel fogó érzék előtt ugyan nyom nélküli, de a' végtelenül gyöngédebb hatásu világosság' éltető sugára által előtünik, olly valamit tapasztalt, mi a' kérdést még bonyolódtabbá teszi. A' higany' háráma is érzékenynek mutatkozik a' jegyek iránt, és mintha emlékeznék ezen felületes, hig hárámjára elkövetett, ámbár nyom nélküli, sérelmekre, mintha a' manet alta mente repostum nála is otthonos volna, még néhány nap mulva is rálehelés után mindazon jeleket ismét előmutatja. Ugyanez tapasztaltatik, ha üvegre játlap (Kartenblatt) tétetik, idő' multával ugyanis levétetvén a' játlap, lehelés által rajzai az üvegen ismét előtünnek. Regnault azt jegyzé itt meg, hogy ezen jelenet olly benyomások által történik, mellyek a' sikált testek' hárámján valami leirat vagy lehelés' segélyével csak látás által jőnek nyilvánosságra, 's másként észre nem vehetők. De a' leggyöngédebb 's legrendkivülibb oldala Moser' kémleteinek, melly valóban csodálatos, ebből áll. Iblanyozott közönséges daguerrei lapra valami medaille vagy bemetszett Carneol tétetvén, tökéletes sötétségben, ezek mind benyomást hagynak hátra a' lapon. De még különösebb Ackerson 's Mosernek azon találmánya, hogy ha iblanyozatlan ezüstlemez jő valami plasticai művel érintésbe, ez az ezüstön egész képét hagyja hátra. És ez a' sötétség' szüleménye? Ezek nem is látják egymást, mégis mintegy telegraphice közlik egymással képeiket. Hasonló körülmények közt közönséges iratokat is lehet az ezüst' hárámjára lemásolni. E' jelenetek nyilván a' nap' szinképsugárnyalábjának szélső sötét sugáraira utalnak, mellyek hév 's vegyjelenetüek, 's létök tagadhatlan. Ne feledjük, hogy az áldást hozó világosság nem valami anyagi, mellyet nagylelkűleg, mint szokták mondani kegyelmesen, áraszt valaki a' világra, hanem szellemi, egymásra hatáson, minden paránynak körébeni munkálkodásán alapuló örökös mozgás, 's a' mozgás élet, világosság 's harmonia, a' tespedés pedig halál és bús, néma sötétség. Moser azon tanácsot adja, hogy a' lemásolandókat igen közel kell tenni az ezüsthöz, $^3/_4$, legfölebb 1 millimeternyi távolban, mi majd a' tökéletes hozzáéréssel határos. A' lapok csilla-lemezről (Glimmerblättchen) szólának, melly közegül használtatik. Ezen távolba ható benyomása a' képeknek sötétben valóban olly igen igen rendkivüli tünemény, hogy most egyelőre csak Humboldt Sándor' tanusága tompithatja el a' kétkedés' fulánkját, bár ezt a' jeles Moser sem érdemlené. Moser már alkalmazza is tüneményét az emberi látásra, 's azt mondja, hogy a' tárgyak' képe az idegreczén megtestesedik. Az itt előadottak azonban könnyen ismételhetők. Ha mindaz teljesedésbe megy, 's be lesz bizonyitva, ugy a' fényirati művészet erős és nevezetes haladási lépést teend. Ha a' tiszta ezüstlap átellenébeni test sötétben is mindenkor átengedi képét a' lemeznek, akkor az iblany, büzeny, higany, minden izgatói segédeivel a' fényiratnak, egyszerre összerogynak; akkor Daguerre' egész munkálata mindössze is csak tökéletlen alkalmazása valami átalános törvénynek, mellynek feltalálására Moser' találmánya rést tört.

(Allg. Ztg.) **Irinyi János.**

Feledés.

Mondád leányka: tudsz te hőn szeretni;
'S a' szép ajaknak könnyen hittem én,
Nap- 's éjen át csak szód' ismételém,
Sokszor, soká — és nem tudám feledni.

Napok jövének, 's én kezdék epedni,
Epedni a' kor' nyájas reggelén:
Ah, nem mosolyga, nem remény felém:
Birhatni téged, a' tiéd lehetni!

Szivem csalódék rejtélyes szavadban;
Lánggal szeretsz — de ah, nem engemet,
Bünöd csak az: nem értéd szivemet.

Légy boldog, o lány, tiszta öntudatban!
Szót nem szegél te, esküt nem törél,
Bár én feledjem, hogy másé levél.

Császár.

TÁRCZA.

Az angolok Olaszországban.

Az angolokkal, mint vigjátéki és regényi alakokkal, már valóban nagyon is visszaéltek az irók. A' különczködést, könnyen hivést 's dúsgazdagságot igen nagy adagokban használták és használják, midőn angolokról van szó. Azonban nem tagadhatni, hogy valami igazat csakugyan még e' túlzásokban is találhatni. Angoloknak jutott először eszökbe a' teneriffai csúcs' legjárhatlanabb ormára kapaszkodni, vagy a' strassburgi székes egyház' keresztjén állva, áldomást üriteni, vagy pedig a' hajó' legmagasb árboczán öltözködni stb. Ezen vakmerő kisérleteken kivül olly legyőzhetlen kandiságot mutatnak rendesen az angolok, melly semmi akadály által nem hagyja magát elnyomatni. Az angol minden buvárkodó vizsgálatnál olly kisszerü pontosságot tanusit, hogy nem tudja az ember: bámulatos bátorságát, vagy inkább gyermekeskedését csodálja-e? Ezenkivül az angol minden nevezetesb tárgyból magával akar valamit vinni, mert kézzel fogható 's anyagi emléket ohajt mindenről, a' mit látott vagy tapasztalt. Mindenek előtt igen szeret mindenütt mint valódi angol élni. Ez okból minden ország' vendég-fogadóiban, hol gyakrabban fordulnak meg az angolok, bizonyos nagyobb kifejlettségét tapasztalhatni a' kényelemnek 's tisztaságnak. Igy van ez különösen a' Schweizban. Egyébiránt az angolok

rendesen azt képzelik, hogy ők mindent jobban látnak, 's czélszerűbben tapasztalnak, mint más utazók. Ennél fogva egy angol utazó Olaszországban, hová rendesen legtöbben szoktak vándorlani, nem elégedett meg azzal, hogy szent Péter' tornyának gömbjében tizenhatodmagával ebédelt, hanem kávéját kivül akará meginni, a' honnan azután az iszonyu mélységbe zuhant. Ugyanazon templomban az igazság' szobrának drága diszítményit egy angol utazó csináltatá, hogy hódolatát bebizonyíthassa. — Tivoliban a' szirtben olly biztos hely találtatik, honnan kényelmesen láthatni a' vizzuhatagot és Sibylla' templomát. Egy nyár sem múlik el azonban, hogy valamelly angol utazó még magosbra ne kapaszkodnék, hol aztán természetesen elcsúszik, és az iszonyu mélységbe bukik, a' nélkül hogy csak hallani is lehetne szerencsétlen esetét a' víznek kabitó zugása miatt. 'S az illy szerencsétlenségek minden évben rendesen megújulnak, és a' Terni melletti vizzuhatagnál is gyakran szoktak megtörténni, hol kötélen bocsátkoznak le az angolok. A' kik Vezúvot látogatják meg, mindig hosszu botot kapnak támaszul, mellynek vége a' lávától 's hamutól megfeketedik, 's Resinában, hol lovakat, vezetőket 's szállitókat szokás bérelni, köztudomásu, hogy e' botokat az angol utazók, selyempapirosba göngyölgetve, ládáik' fenekére rejtik, 's diadal' jeléül Angliába viszik. Hát még mennyit lehetne mondani azon furcsaságokról, miket nevezetesb helyeken a' jegyzőkönyvekben olvashatni, mellyekbe neveiket és észrevételeiket irogatják az utazók! Azonban e' tekintetben más nemzetbeli utazóktól is elég balgaságot olvashatni. Civita-Vecchiában egykor a' gözösre várakozván egy utazó társaság, unalomból a' foglyokat tekinté meg. Köztök volt Gasparone híres rabló is, ki rendkivüli népszerüségre kapott az utazók közt, mert tudva volt, hogy száznál több gyilkosságot követett el. Egy angol utazó egész marok guineevel fizeté meg a' zsivány' néhány hajszálát, 's példáját több gazdag utitársa követé. — Turin mellett, két szikla közt, régi maradványa látható egy római hid' ivének. E' fölött új ivet feszitettek, mellyen a' közlekedés jelenleg eszközöltetik. Az angol hölgyek, főleg a' fiatalok, a' felső ivről kosárban lebocsáttatják magokat az alsóhoz, csupán azért, hogy a' régi római munka' köveinek számát följegyezhessék. — Egy lord fogadott, hogy télen szent Bernát' hegyén kocsiban utazandik keresztül. Kocsia összetörött; de ő felszedé darabjait 's tovább haladott, és a' hegy' túlsó oldalán nagy megelégedéssel mondá, hogy az nem baj, mert ő csakugyan kocsistul jutott oda. Egy másik angol ugyanazon hegyen, 10,000 lábnyi magosságban, kérdé az egyik szerzetest: jó halak vannak-e az ott elterülő tóban? — „Mylord, felele a' szerzetes, e' víz olly hideg mindig, hogy a' halak nem élhetnek meg benne.“ — ‚Tehát e' vízben nem élhetnek meg a' halak?‘ — „Nem.“ — ‚Jól van! tekintsenek ide.‘ — E' szavak után a' rettenthetlen utazó rögtön lehányá magáról ruháit, 's a' hideg szél és duló hózivatar' daczára a' hullámok és jégtáblák közé veté magát, 's igen ügyes módossággal uszkált szerte a' tóban; azután pedig sugárzó tekintettel szárazra lépett, 's a' szabad ég alatt szokott ünnepélyes lassusággal felöltözködött. Visszatérvén a' kolostorba, igen jóizüen reggelizett, 's bátorsága' magasztalásaira egyszerüen csak ezt válaszolá: ‚Nyomoru hal az, melly e' vízben nem bir megélni!‘

—yz—

Magyar játékszini krónika.

Aug. 16. Laborfalvi Róza' jutalmára, bérletszünéssel, először: Paul Jones, vagy: A' kalóz. Dráma 5 felvon. Irta Dumas Sándor. Francziából ford. Egressy Benj. Néhány megható és szinpadszerű, jól kiszámolt jelenettel bir ugyan e' dráma, de egészben véve alkalmasint leggyöngébb szinmüve Dumasnak. Az első és második felvonás csupán elbeszéléséből áll a' korábban történteknek, 's még a' többi felvonásokban is vagyon egy pár illy unalmas jelenet. Ugy látszik, hogy gonosz szelleme a' német pityergő iskola' tanitványává tevé Dumast, mert ál pathos és ugy szólván természettel ellenkező, vétkes, vagy legalább nevetséges nagylelküség vezérli a' főszerepvivőket. E' ferde iránynak érdemlett hatása nem is maradt el, mert a' kifejlés, megindulás helyett, mit az első négy felvonás eszközleni törekszik, 's mi nagy részben, főleg a' negyedik felvonás' végén, sikerül is, csak elégületlenséget, 's itt ott kaczajt okozott. Azonban még a' forditás is sokat ártott e' szinmü' hatásának, mert egy pár helyen részint érthetlen vala, részint pedig a' darab' folyamával egészen ellenkezők mondattak, 's általában a' nyelvhibák egymást érték. „Oh, ön egy angyal!“ 's effélék számtalanszor fordultak elő. Olly nehéz azt megtanulni, miután már annyiszor elmondatott, hogy illy 's ehhez hasonló kifejezéseknél ezen „egy‘ nemcsak fölösleges, hanem nevetséges is? Az előadást a' jobbak közé számithatni, csak Udvarhelyi' (Achard) siránkozásai maradhattak volna el; ezen színészünk, böcsületes öreg ember' személyesitésekor rendesen azon hibába szokott esni, hogy mindjárt első szavait siránkozva mondja ki, 's igy a' fokozatos emelkedés vagy változás' elmaradása miatt beszéde untatóvá lesz. Lendvaynak (Paul Jones) egy pár müvészileg sikerült jelenete vala. Szentpétery (d' Aurais marquis) rövid szerepét megható valósággal játszá. Laborfalvi Róza (marquisnő) nagy bensőséget tüntete ki, 's indulatkitörése a' negyedik felvonásban igen jeles volt. Szerdahelyi (Lectoure) kissé túlzott; ő franczia bárót személyesitett, 's nem valami üres fejü német bangót vagy ugynevezett Landjunkert, melly két jellem közt igen nagy a' különbség, neki tehát Hubenayné (Margaréta) előtt finom udvarisággal kellett volna beszélnie, 's okoskodásinak nevetségességét nem tulozva kiemelnie, mert azok már magokban ollyanok, hogy nevetséget gerjesztenek, különben azt kénytelen hinni a' közönség, hogy maga a' beszélő is meg van elveinek fonákságáról győződve. Hubenayné (Margaréta) és Fáncsy (Emánuel gróf) kisebb jelentőségü szerepeiket szokott szorgalmukkal adák. Nézők botrányig kevesen, 's e' körülmény kissé figyelmeztethetné színészeinket az eredeti szinmüvekre, mert jól tudják bizonyosan, hogy valahányszor eredeti dráma játszaték először, főleg jutalomjátékul, soha nem volt illy csekély a' közönség' száma. Ugyan mért mellőzik tehát mégis olly makacsul az eredeti szinműveket? Mert nem találnak kitünő jelességüt? Jó isten! egy pár hónap alatt mennyi igen silány forditást tanultak be önök, mért sajnálják tehát erejöket annyira a' középszerü eredetiektől? Ennek mélyebb okának kell lenni, mintsem első tekintetre átlátni lehetne. Azonban haladás' és javulás' utján vagyunk, lehet tehát, hogy valahára ezen botrányos és fonák irány is megszünik nemzeti szinházunknál.

—ob—

Aug. 17. Othello, a' velenczei szerecsen. Opera 3 felvon. Zenéje Rossinitől. Sátorfy, a' szász herczegi udv. szinház' tagja, a' czimszerepben mint vendég lépett fel.

Aug. 18. Caesario, a' férfigyűlölő. Vígj. 4 felv. Wolf után ford. Komlóssy.

Aug. 19. Szerdahelyi József' jutalmára bérletszünéssel: Eskü. Opera 4 felv. Ford. Jakab István. Zenéjét irta Mercadante. Felbér Mária a' jutalmazott iránti szivességből, Elaiza' szerepében, mint vendég lépett föl.

Aug. 20. A' szinház zárva.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, csötörtök, augustus' 25. 1842.** **24. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Vázolatok az észtani jogtörténet-rajz' köréből.

I.

Igazán jegyzi meg a' hires római iró, hogy a' historia tanitó mestere az életnek, fáklyája a' multnak, vezérszövétneke az igazságnak. És ámbár első tekintettel a' világ' folyása, a' történetek' hosszu sora, csak esetékesnek, csak véletlennek láttassék is: de komolyabb fontolódás után a' megtörténteknek minden egyes részlete szorosan egymásból folyó láncszemnek fog találtatni, 's a' historia' minden egyes vonásain instenség' mutató ujjai vonulnak el. „Die Weltgeschichte ist das Weltgericht" mond a' német költő. — Ugy vagyon, mig a' jelen kor, mint előitélet-, előszeretet- 's pártszenvedélynek folytonos küzdhelye, nem más a' vizsgálódó történettanra nézve, nyom nélkül átvándorolt sivatag homoknál: a' jelen' határán tul fáradtan lepihent pártviták' és harczos szenvedelmek' sirdombjai felett komoly méltóságában áll elő a' biráló historia, 's az emberi gyarlóság által arra ragadt szennyektől megtisztitva tanulságos példákban mutatja fel a' multat, 's feltünteti ennek erényeit követés, hibáit óvakodás végett, 's mindezeknek fölibe emelkedvén, glóriával köritve tündököl maga, mint igaz, mint az ott fellelhető isteninek képe.

A' historia azonban magában nem egyéb, mint az emberiséggel történt változásoknak hosszu sora, azoknak elbeszélése lélek és élet nélkül. — Az, a' mi azokban a' cselekvő szellemet kitünteti, 's a' mi az adatokat magok helyén hagyva, értelmet és jelenté t ad azoknak, az a' historiára alkalmazott philosophia. Eszmélkedni szerető jelen korunkban a' történetet nyomban követi a' vizsgálódás. Mai időben minden ember részt vesz a' történetekben, az azokra hatással biró 's a' csupa néző egyiránt. Az, a' ki gondolkozni szeret — pedig gondolkozni ki ne szeretne korunkban?! — a' feljegyzett adatokon kivül a' kor' szellemét is hirdeti. — Vigyáznunk kell azonban, hogy épen csupa subjectivusok ne legyünk — mit ugyan igen bajos kikerülni —, 's hogy egyéniségünkön ne szürődjék által a' történeti valóság, 's ne a' mi reflexionkban, mint tükörben láttassék a' történet' képe. Minekünk, kik a' régibb tárgyakat nem látok, hanem azokat csak hátramaradt oklevelekből, szóhagyományokból 's emlékezetből vizsgálhatjuk, el kell felejtenünk a' jelent, a' leirandó korszellemet kell felvenni, 's az akkori idő' szemeivel kell a' történteket tekintenünk. Nem szenved ugyan kétséget, hogy gyakran a' multat a' jelenhez is kell mérnünk; azonban minden illyen esetben mindig csak objectiv szempontról lehet szó; mert subjective birálgatni, 's az adatok' egybevetését 's következtetését ön személyének sajátsága szerint tenni, egyoldaluság 's visszásság lenne. Minden kornak historiáját azért azon kor' tulajdon szellemével és lelkével kell itélni, 's azon kornak jelleméből kölcsönzött szinekkel kifesteni.

II.

A' miket a' fentebbiekben általánosan elmondánk, alkalmazzuk azokat a' jogtudományra. Mert mint minden egyéb tudománynak, úgy a' jogtannak is van észtani történetrajza. Azonban a' jogtörténet-rajzáról eszme nem vala mindig az, mire az már ma lett a' tudományértő szak-embereknél. Előbbi időkben elégnek tarták a' törvényeknek ki alatt 's melly időbeni alkotását száraz-röviden előadni. Nem szükség hosszasan vitatnunk, mikép ez nem is joghistoria, hanem inkább a' törvények' alkotásának chronologieus előadása, vagyis puszta historia legum vala. Pedig e' modorban irvák eddigelé többnyire honunk' jogtörténetéről szóló munkái jelesb jogtudósainknak is. Látni ebből, hogy nálunk ezen tudomány még nem a' legmagasb lépcsőin áll a' haladásnak.

Tovább ment ennél a' tudós külföld, és divatba hozá a' szemlélődő jogtörténet-rajzot; a' törvények' multját t. i., mennyiben azoknak szemtanuja nem lehete, hátramaradt oklevelekből, szóhagyományokból 's emlékekből vizsgálgatá. 'S ez magában igen helyén lett volna, ha a' multak' sajátságos jellemébe magát a' vizsgálódó elme be tudta volna helyezni.

De mivel ezt kivinni nem vala képes, innen eszmélkedésével ugyan következetesen, de a' multak' nemtője iránt nem kis méltánytalansággal megirá a' pragmatica historiát; a' mult idők' törvényeit a' jelen kor' melegével fontolgatva, 's azokat a' mai kor' haladása 's körülményei' szempontjából véve fel, nem ritkán pálczát tört igazságtalan szigoruságában, a' korukhoz lehet hogy illő, 's azoknak kivánatához lehet hogy lelkiösmeretesen alkalmazott törvények felett.

Ezeknél ujabb, 's a' jozan ész és méltányosság' tekintetiből egyedül helybenhagyható a' jellemezve biráló jogtörténettan — characteristico-critica historia juris. — Ez már részrehajlatlan egyenességgel jár el magas hivatásában, a' jelent

a' multtól gondosan elválasztva, minden kornak sajátságából vonja a' következtetéseket, 's felkeresi a' multak' folyamában egybefüggő gondolatokat, 's igyekszik föltalálni az egymást felváltó törvények' hosszu sorában rejtező összehangzó értelmet, más különben a' midőn a' különböző idők' törvényei felett mind elméletileg, mind gyakorlatilag szemlét tart, szigoru birálatát a' felől is kimondja, ha valljon a' törvényhozás pontosan érté-e mindenha korát, 's nem járt-e annak vagy előtte vagy utána? hű tolmácsa volt-e a' nemzeti közérzetnek? teljesitője-e a' közérzetből eredett szükségeknek? — Nem tehete vala-e intézkedései közől sokat másként mint tőn? 's ha igen, miben téveszté el lépteit, mint kell vala más úton járdalnia? 's ekként, midőn ezen szent hivatását teljesiti, a' helyett, hogy elvontan a' törvények' holt betűiről életnélküli meddő phraseologiát adna elő, figyelmez a' törvények' részleteire, vizsgálgatja, mint tökéletesültek azok, 's mint jutának el mai fokára haladásuknak, vizsgálja ugyancsak a' törvényeket jog-philosophiai nézetekből, elmondván az okokat 's körülményeket, mellyek a' változást, haladást, javulást előhivák.

Ezeket előrebocsátva, most már adhajuk érteményezését a' joghistoriának, 's — mi nélkül amaz nem is irathatik — a' jogphilosophiának.

Joghistoria: okszerü körülményes előadása a' törvények' alkotásának, 's az azokon időnként tétetett változásoknak. — Jogphilosophia pedig — értvén itt a' tevőleges jog' philosophiáját — olly tudomány, melly azt vizsgálja, valljon a' tevőleges jogban az észjog' és országlástan' elvei minő vegyitékben találhatók fel, 's a' történetijognak az észjoggali párositására különböző időkben, különböző körülmények közt minő figyelme vala a' törvényhozónak; 's mind ezeknek megbirálása után méltányos itélet a' törvények' multja 's jelene felett, 's okszerű jóslat a' nemzet' — mellynek törvényeiről szó van — jövendője felől.

(Vége következik.)

A' nagyravágyó leány.

Eredeti beszély.

I.

Esti nyolcz óra lehetett, kün csikorgó hideg; és mégis daczára a' holdtalan téli időnek az utczák egészen sötétek nem valának, mert a' házfödeleken fehérlő sűrü hólepel némileg oszlatni látszék a' tompa homály' ködét.

A' pesti országuton barnuló házak' egyikében, szük szoba' közepén ült Hermelyi, iróasztala mellett, bánatos arczát könyökére nyugosztva. A' csöndesen pislogó gyertyafénynél könyűket lehete látni bágyadt szemeiben, mellyeket, ha egész lényén mutatkozó levertségét tekintjük, bú' 's fájdalom' nedűinek mondhatunk. Már jó darab idő óta ülhet e' helyzetben, mert az előtte konyuló gyertyahamv' gondatlan meghagyása koronként homályosb fátyollal burkolá a' szobafalakat.

„Igen — szakasztá meg az ifju sokára a' hosszu szünetet, 's mondhatlan jelentőséggel emelé föl tekintetét — igen, te ki tudád játszani egy bizakodó' reményét, kinek boldogsága, üdve, mindene te valál, ki egyedül birhatásod által hivé feledhetni eddigi szenvedéseit'.

Itt megállapodék, egész testében remegett, neme a' hidegláznak futotta át minden idegét; aztán szemei becsukódtak, 's két nagy csöpp tolult ki alóluk.

„Holnap ...' tovább nem folytathatá, fölegyenesedék 's redőkbe szedve homlokát, mély gondolatokkal tetszék bibelődni.

„Hozzá, hozzá! — kiálta végre majdnem őrjöngő hangnyomattal — kérni fogom őt, térdeimen esdeni, mint istenemet, hogy mondjon le kezéről; 's ha tán nem?...' — itt tűzben villogtak szemei, kezébe ragadá kalapját, 's a' küszöbön átrohanva, olly erővel csapá be ajtaját, hogy az ablaküvegek csörömpölve hullottak a' padlózatra.

II.

Másnap egy belvárosi emeletes házban szokatlan mozgás foglalkodtatá az egyéneket. A' családbeliek nyugtalankodva futostak fel 's alá: egyik az érkező vendégeket fogadá, másik a' már letelepedetteket mulattatá; a' harmadik, egy éltes nő, aligha nem a' család-anya, majdnem perczenként az ablakhoz sietett, kitekintendő, mintha valakit várna. Arcza' redőin öröm és békétlenség válták fel egymást. — Már kilenczet ütött a' város' toronyórája — 's az ohajtva várt még sincs jelen. Sürgés, forgás, rendezés, aggódás és, isten tudja, még hányféle ás meg és uralkodik a' közönséges butorzatu szobában.

De bocsánat, szép olvasó hölgyek! én tán nem is említém e' rendkivüli nyugtalanság' okát? Ezt azonban kegyetek közől mindegyik kitalálandja, dobogó szivecskéjére téve kacsóit, 's e' szavakat intézve önmagához: Ugyan mit ohajt, kiván, remél leginkább e' mozgó gépelyke? — Felelet: a' házasságot, vagy helyesben: a' házzal biró férjhez menetelt. Most már tisztában vagyunk.

Tehát nászra készülnek e' házban, még pedig ragyogóra, minőt hetedhét országon túl sem látott a' bámész néptömeg; nászra, melly pazarfényével felülhaladand minden eddigieket. Ezeket azonban csak a' boldog örömanya: tekintetes Pórhalminé asszonyság, néhai tekintetes, nemes, nemzetes és vitézlett borkúti és csikszerdai Pórhalmi Jónás, több nemes megye' hirhedt táblabirája' elmaradott özvegyének szavai után mondhatom és illetőleg állithatom. — Lehetséges-e ez? hiszen az egész Pórhalmi család — miként ezt maga az özvegy asszonyság szokta rebesgetni — nem igen gazdag?! Mi e' nem igen gazdagságot, titkon megsugva az igazat, közönségesen szegénységnek mondanók. — Pórhalminé' dicsekvését azonban nem csodálhatni, mert ő egyike azon földi lényeknek, kik a' külcsillogást többre becsülik bár milly szellemi tulajdonoknál, ő gyaláz, megszól, rágalmaz, hogy magát 's magáéit magasztalhassa. Teljes hiedelemmel, sőt rendithetlen megnyugvással van a' fe-

ből, miszerint gyermekei a' széles világon legokosabbak, legneveltebbek, legszebbek, szóval: minden jó 's kedveltető tulajdonokból a' túlhaladó lépcsőt birják. Hja, ezt a' mostani kor' haladása kivánja, igényli!

Miért merém tehát fentebb állitni e' nász' leendő nagyszerűségét, pompáját, a' nevezett család' szegénysége' daczára? Szép olvasónőim könnyen kitalálhatják, az az: mert Pórhalminé ezt nekem és számtalan ismerőseinek, rokonainak és nemrokonainak úton, útfélen igy kürtölé ki. De — szüret után dicsérd a' jó bort.

Pórhalminé asszony, miként azelőtt emlitém, gyakran nézeget át az ablaküvegen, már majdnem másfél óráig. Mind hiában — a' vőlegény nem jő. Na ugyan fecske-fecsegő vagyok, hogy szép olvasónőim kiváncsiságát némileg fel kelle vala izgatnom; de illyenek vagyunk mi férfiak! — Az esketés kilencz órára volt rendelve; már tizedfél 's a' vőlegény nincs. Kamilla, a' büszke menyasszony, haragszik, fél, remeg.

‚Tán valaki lebeszélé?' gondolá magában 's hideg veritékcsöppek nedvesíték fehér atlaczruháját — ‚tán beteg lőn? vagy... vagy... vagy...?' Egyik gondolat a' másikat üzé.

Levél küldetett a' vőlegény' lakára: ez zárva 's még le is pecsételve. Csupa kétségbeesés!

Im azonban szolga jő, levelet hozva kezében. Kamilla nem is várva a' küldő' nevét 's az üzenetet, fel akará törni az átvett iratot, de anyjának vala czimezve.

‚Anyám, anyám, jőjön hamar' — sürgeté békétlenül a' leány Pórhalminét, ki nyomban ott termett. — A' levél fölbontaték. Pórhalminé sokat jelentő komolysággal tevé fel orrára évtizedes szemüvegét, olvasáshoz kezdendő, de alig futott át néhány sort, halvány lőn és sápadt, kék és epéssárga. — Térjünk azonban kissé át az előbbi czikket érdeklő körülményekre.

III.

Mielőtt beszélyhőseink' egyikét szobájából tegnap történt kirohanása' czéljában kisérnők, érdekesnek tetsző személyével közelebbről kell megismerkednünk.

Hermelyi szive' leghőbb, legtisztább érzetével szereté Kamillát. — Orvosi iskolájának épen utósó évét végzé be a' mult nyáron, 's bárha majdnem kolduszegény szülőit még kora' gyermekségében elvesztve, a' gyámtalan, elhagyatott ifjunak sok előitéleten kelle átgázolnia, vasiparu szorgalma, szerény magaviselete által mindezeket meg tudá semmisitni, tettel bizonyitva, miszerint nevelői sarkalás nélkül is létezhetik ifju, csüggedetlen buzgalommal lángoló minden szellemileg hasznos és szép iránt, ki élete' vezérfonalaul egyedül jót, nemest tűz ki, kinek főeszméi: romlatlanság és erény. Iskolai pályájának első éveiben ismerkedék meg Kamilla' bátyjával, járatos lőn házukhoz: látá a' serdülő leánykát bájos hajadonná alakulni, 's keble egy eddigelő ismeretlen érzelmet ápolt, tisztát, mint a' tavaszi nap' kelő sugárai; hőt, mint a' nyár' éltető melege. A' leány kezdetben részvevőnek tetszett iránta, vele enyelgett, ártatlan társalgásaiban részesité; de alig fejlődött ki kora' ugy nevezett serdülő éveiből, büszke lőn és nagyravágyó, mit a' gyermekeit túlzásig és majdnem majom-szeretettel kegyelő anya még inkább magasbitott.

Kamilla mindig hidegebb lőn Hermelyi iránt, 's bár, sejtve az ifju' érzelmét, hiúságának töményezett a' gondolat: szépségéhez akár ezer ifjat lebilincselve láthatni, Hermelyit még is nélkülözni ügyekezett. Gyakran tapasztalá, miszerint az ifju nem igenli minden nézetét, nem hódol balvéleményeinek, 's hogy őt minden módon szerény egykedvűségre akarja szoktatni a' világ' külkecsei iránt. De ez a' leánynak nem tetszett; ő fényleni akart, hogy láttassék; diszelgni, hogy csodáltassék! — Hermelyi Kamillát szereté, de a' nagyravágyó hölgynek, ki gazdagság, hiú fény után sovárgott, igen csekély vala e' szerencse; ő legalább is grófot vagy bárót remélett férjül; neki szégyen leendett egy orvos' karjain átsétálni a' Váczi útczát, neki, a' legszebb Kamillának egész Pest' városában! Ő férjre várt, ki négy lovas hintón viendi piperedús személyét hangversenyekre, szinházi páholyba, tánczvigalmakra, estélyekre. Hogyan is lehetne ő orvos' neje? kit az egész jogászbál alatt merő részvényes ifjucskák kértek fel keringőkre, ki egyebekkel véteknek tartotta volna a' szóváltást!!

Egy tánczvigalomban ismerkedék meg Kamilla Kilényi báróval, ki minden tekintetben számára látszott alkotva lenni. Hizelgett szépségeinek: csodálá haja' aranyfürteit; égi csillagoknak vallá szemeit, mellyek' tüzénél bármelyik spanyol grand czigarójára gyujthatna; ajkait korányi harmattól öntözött rózsának nevezé, mellynek kelyhéből a' darázs is mézet szihatna; kacsóit selyempuháknak, lábait olly piczinyeknek monda, hogy tünde sylphként lejthetne a' tojásokon, távol azokat minden széttörési félelemtől. — A' leánynak ezek tetszettek, mert bárótól hallá a' mondottakat, még pedig nem megvetendő kincsü bárótól, miként anyja ezt később kipuhatolá. Az udvarló lovag kikéré Pórhalminétol a' szerencsét: leányának ezután is hódolatát tehetni, mindenkori szolgálatra ajánlá üvegeshintaját, mellyeket Pórhalminé, gondolhatni, nem a' legközönösebben fogadott. Honapok mulva lakodalomról is beszélt néhány kávésnéniketársaság, mit a' háznál némileg már eszközlés alá vettnek a' mult szakaszból tudhatunk.

(Vége következik.)

TÁRCZA.

A' bolgárok.

A' középkor' kezdetében, a' dicsvágyó tatárhad' uralkodása alatt, harczias szelleme 's kereskedési munkássága által annyira félelmessé lett bolgár nemzet jelenleg talán egész Európában legbékeszeretőbb, 's fényüzésre legkevésb hajlammal bir. Mind azok, kik a' mostani bolgárokat ismerik, egyhangulag magasz-

talják békés erényeiket. A' bolgár szolgálatra kész, szorgalmas, igen józan, mindenben nagy elővigyázatot tüntet ki, 's ha egyszer valamire el van határozva, akkor bámulatos kitartás jellemzi minden vállalatát, mi, párosulva óriási testi erővel, képessé teszi őt hideg vérrel, 's kérkedés nélkül daczolhatni még a' legnagyobb veszélyekkel is. Ámbár a' legelnyomottabb népek közé tartozik a' bolgár, a' szegénység még sem aljasitá őt el; tekintete ma is olly büszke, mint valaha, termete magos és szép, 's bőcsületessége minden kétkedés fölött áll; tanu nélkül legnagyobb pénzösszeget bizhatni reá, 's ő bizonyosan legnagyobb pontossággal fogja azt kézhez szolgáltatni. Vádolják a' bolgárt, hogy remeg a' törököktől; ez nem igazságos vád, mert a' bolgár nem reszket, hanem igen jól tudja, hogy tulnyomó erő' ellenében mitsem ér a' hetvenkedés. E' szép tulajdonok mellett azonban igen tetemes hibákkal is bir a' bolgár. Esze korlátozott, 's hidegvérüségéből származó lassusága igen különbözik a' szomszéd tótok' furfangos mozgékonyságától. Midőn a' görögöt szelleme, a' szerbet bátorsága magosra emeli, akkor a' bolgár csak legnagyobb türelem 's vasszorgalom által tüntetheti ki magát. A' kertészkedést annyira szereti a' bolgár, hogy még az országutak mellé is fákat ültet, miknek gyümölcseit csak az utasok használják. Konstantinápolyt élelmi szerekkel a' bolgárok látják el, 's azon tartományokban a' földmüvelést egyedül ők tartják virágzásban. Mind e' mellett földig sujtja őket a' szerfölötti adózás' iszonyu terhe! A' bolgár asszonyok szelidek, könyörületesek, 's munkásak. Termetök magas és karcsu, 's a' görög hölgyek után legszebb növésüek az európai Törökországban. Azon anyai és testvéri ápolás, mellyben az idegent részesitik, ki hajlékukat meglátogatja, valóban szivreható. Az álszemérem vagy bizalmatlanság' egyetlen sugallata sem tartja távol az idegenektől a' bolgár asszonyt, mert erénye felől annyira meg van győződve, hogy megőrzésére nincs azon ovatossághoz köttetve, melly más helyeken hasonló esetben szükséges szokott lenni. Az utas egy szőnyegen alszik a' bolgár' anyjával, feleségével 's lyányaival. A' bolgár, tatár szokás szerint, fejét megnyirja, 's csak egy hosszu üstököt hagy meg, mellyet két fonadékba sodor. Mint puszták' gyermeke, lovától elválhatlan szokott lenni. Minden bolgárnak, még a' legszegényebbnek is van egy lova, mellyen rendesen nyargal. Lefejtett ló- és bivalfejek karókra tüzetve láthatók a' bolgár hajlékok előtt, 's hatalom' jeléül tekintetnek a' bolgár földmüvelők által. Ámbár együtt él a' törökkel a' bolgár, mégis mindketten különbözőleg ruházkodnak. A' délről bevándorlott török, lenből vagy gyapotból készült könnyü szövetü bő, redős öltönyt visel; a' bolgár ellenben, mint az éjszaknak fia, nyár' közepén is meleg ruhát visel, mikép öseitől reá maradt, kik hajdan éjszaki Ázsia' magasain laktanak. Kurta felkötőse ujakkal vagy azok nélkül, a' vastag szalagok, mikkel lábszárait körülfonja, a' nadrág, mellény, széles öv, mind ezek gyapjuból szövetnek. Az asszonyok' öltözete kellemetesb. A' fiatal lyány hajadon fővel jár, 's homlokát virágkoszoru diszesiti. Az idősb asszonyok, dús ékszerrel vélvén az eltünt kecseket pótolhatni, üveggyöngyből készült nyakszoritókkal 's karpereczekkel árasztják el magokat; derekukat aranyozott rézövvel szoritják, 's fejökön sisak alaku rút fejkötőt viselnek, mellyről piaster- vagy más pénzfonadék függ. A' fiatal lányok, kik az efféle diszszert megvetik, szabadon hagyják lengni hosszu hajfürteiket, mellyek hat vastag hullámból folyják körül nyakukat, 's csaknem azon gondolatra kényszeritik az idegent, hogy mesterséges ápolással növesztik illy sürü erdővé hajukat. A' szó' teljes értelmében ugy betakarhatják magokat hajokkal, mint valamelly kendővel. Álmodni hiszi magát az ember, midőn e' vad lyányokat először megpillantja, 's csodálja a' formákat, mellyekről a' legnagyobb férfiasság' bélyege sem törölheti le a' gyöngédség' jellemét; mikép a' puszták' zergéje, vagy a' görök tavak' hattyuja, ugy leng tova a' bolgár hajadon. Az utazó, ki először szólitja meg őket, fél, hogy némáknak találandja őket, anyira hasonlitnak egészen más kor' nemzedékéhez. De bámulva tapasztalja mindjárt az első megszólitás után, hogy a' nyers külső alatt olly lélek lakik, melly müveltebb némberek fölött is kiviháthatná az elsőséget.

—*yz*—

Mulattató.

Az élő halott. Amerikában egy szerető apa' lyányát nőül kérék — tizezer font sterlingnyi jegypénzzel együtt, melly összegnek, fájdalom! az apa nem volt birtokában. Lyánya' életét tehát tizezer font sterlingig biztositá egy nyilvános intézetnél, 's a' lyány e' gondoskodás után csakhamar meghalt, 's hangos énekszóval egészen a' maga módja szerint el is temettetett, és a' biztositó intézet kénytelen volt a' tizezer fontot a' kesergő apának kifizetni, ki azonnal férjhez adá — lyányát, 's tartományba szállittatá. A' biztositó intézet gyanitott ugyan valamit, de Amerikában a' sirokat nem szabad megnyitni, 's igy az élő halott csakugyan birásában marad a' tizezer fontnak.

Müvész és pénzkiraly. Kalkbrenner, nagy hirü zongorász, nem rég a' halpiaczon sétálván, Parisban, olly gyönyürü pisztrángot pillantott meg egy halásznénál, hogy azonnal árát tudakozá tőle. ‚Nem adhatom önnek, felele a' halászné, mert Rothschild ur már megvette'.

„'S mit fog önnek érette fizetni?"

‚Egy Lajosaranyat'.

„Én kettőt adok".

‚Háromért sem adhatom, mert Rothschild urral már megalkudtam'.

„Itt van a' négy arany, küldje ön a' halat Kalkbrenner' szállására".

‚Hogyan, ön Kalkbrenner ur, a' hires zongorász? Oh, már ez egészen más, ugy ingyen küldöm önhez a' szép pisztrángot'. 'S a' zenebarátné csakugyan megtartá szavát, 's ajándékul küldé a' szép halat a' nagy müvésznek.

—*yz*—

Egyveleg.

Szent Rozália' barlangja. Pellegrino hegyen, Palermo mellett, egy barlang találtatik, mellyben, a' monda szerint, hajdan szent Rozália élt 's utóbb meg is halt. Most két oltár van e' barlangban, egyik a' boldogságos szűznek, a' másik pedig szent Rozáliának szentelve. Ez utóbbinak márványszobra szép, alvó, fiatal lyányt képez, ki egyik kezére fejét támasztja, a' másikban pedig feszületet tart. A' ruha, melly rajta van, IIIik Károly király' ajándéka 's ötezer piasterbe került; nyakán gyémánt ékszert visel, minden újján gyürüket, 's keblén, fekete és kék szalagon a' máltai-kereszt 's Mária Terézia' rendjele ragyog. Ezen barlangkápolna menedékül szolgál az üldöztetett szerelmeknek. Ha a' szerelmeseknek, kiket a' szülék el akarnak egymástól választani, sikerül e' barlangban összejönniek, a' nélkül hogy utól éretnének, akkor meg vannak szabaditva, mert mihelyt a' kápolnába lépnek, a' szülék' jogai fölöttök azonnal megszünnek, 's ők csak a' szentek' ótalma alatt állanak. A' barlangban tartózkodó pap kérdi őket: házasságra kivánnak-e lépni, 's ha erre igennel válaszolnak, ugy azonnal misét olvas. Ennek végével, minden további szertartás nélkül, férj és feleség a' két szerelmes, 's fényes nappal karöltve térhet vissza Palermoba, mert a' szülék teljességgel nem zavarhatják meg többé frigyöket. 'S az illy házasságok épen nem ritkák, mert a' pap erősiti, hogy egyetlen hét sem múlik el illy szent szertartás nélkül.

—*yz*—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, vasárnap, augustus' 28. 1842.** **25. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Vázolatok az észtani jogtörténet-rajz' köréből.

(Vége.)

III.

Hogy a' hazai jognak észtani történetrajza cathedraticus előadás' tárgyává tétetnék, sürgetőleg kívánja a' kor, mellyben élünk, — ezen eszmélkedés' kora — melly a' multaktól tanácsot kérni, a' jelent okosan használni, 's igy a' jövendőkről czélszerűen intézkedni komolyan int bennünket. — Legyen megáldott az 1840d. országgyülési KK. és RR.' emlékezete, kik a' 4d. országos ülésben 5d. szám alatti izenetökben nyiltan fejezék ki érzelmöket a' felől, hogy *eljött az idő, mellyben a' polgár a' törvénynek — mellynek engedelmeskedni tartozik —, okait is tisztán tudni kivánja*; és kijelenték meggyőződésöket, *hogy valamint az anyagi szükségek, ugy a' szellemi kivánatok' kielégítésének czélszerű utakat nyitni a' törvényhozás' legfontosb feladata* (lásd 1839d. országgyülési irományok' 1ső kötete' 6dik lapján). — Szerencsés a' nemzet, ha ennek közvéleménye mondaték ki amaz örökigazságu aranyszavakban. Azonban a' nemzet a' jog és szükség' tiszta ismeretére aligha még egészben eljutott, 's a' törvényhozás aligha még felette nem áll ama' kifejezett politicai hitvallásában a' népnek, 's ha ez ugy van — mit pedig a' sajnos tapasztalás' szomoru oktatásai után hinni kéntelenittetünk — ennek, midőn egyrészről az ezen szakbeli irodalom' hiánya, másrészről valljon nem az is lehet-e oka, hogy az iskolai ifju nemzedék a' törvények' holt betüinek gépi betanulásán felül eddigelé nem tételték az azokban rejlő szellem' gondos vizsgálgatására kellőleg figyelmetessé, — holott pedig a' jogtudomány fentebbi regióiba ekként felavatott ifjuság' útján adatnék koronként a' nép' kezébe iránytü, melly azt zavart jogismerete közben magát tájékozhatni segitné; mi ha — bármelly úton is — nem történendik, ha ezentúl is, mint eddig nem készittetik a' nemzet a' czélszerű törvények' elfogadására; ha a' törvényhozás ezentúl is a' nép felett lebegve magát azzal egyenhangba nem hozandhatja; ha törvényeink továbbra is nem szülöttje, hanem anyja leend az időnek: ne csodálkozzunk, ha a' nemzet több végzéseit a' törvényhozásnak azért nem teljesiti, mert nem érti annak akaratát, 's ne csodálkozzunk, ha a' törvényhozás' legfontosb intézkedései is a' nemzet által éretlen egykedvüséggel tekintetnek. —

IV.

Az, ki a' honi jogtörténettan' vizsgálásában egy nemzet iránt, minő a' magyar — mellynek multja nagyszerű vonásaiban mindig szivemelő leend, 's még szerencsétlensége' árnyéklataiban is igéző, 's még botlásaiban is érdekes maradand — nemcsak méltányos, de igazságos is akar lenni, köteles fölkeresni a' nézpontot, honnan e' nemzetet törvényalkotásai közben folytonosan tekinthesse; köteles kitanulni a' nemzetnek saját geniusát, saját elemeit. Mert ne felejtsük el, hogy minden nemzetnek megvan tulajdon nemtője, megvan saját eleme, mellyből ha kiesik, mellyből ha kiveszed, csak ferde képekben fognak mutatkozni minden azon nemzetnek történt dolgai. —

Az angolt marinája, kereskedési elsőbbsége, nemzeti jóléte; a' franciát politicai ábrándjai dicső és hirvágy; a' németet vallásosságból eredő elmélkedési szenve, a' magosb fellengző tudományokbani buvárkodás, az olaszt a' szépmüvészetek iránti vonzalom, jellemzik. A' magyarnak mindezek 's több effélék — jollehet végirányában ez is mind ki van tűzve — nem eleme; alkotvány és nemzetiség' azon testvéresült észme, mellyet ő mint önfejében termett ideáját, keble' legdrágább kincseként őrzött mindenha, 's őriz maig is, 's ha ezeket fenyegeti veszély, csak ezeknek megmentése körül eped kebele. —

Érté tehát akkor mindig hivatását a' nemzet' törvényhozója, valahányszor törvényei által a' nemzet' fennkitett sajátlagos jellemét törekedett kifejteni, balfogást tőn pedig mindannyiszor, valamikor csak a' forrás körül kerengve, vagy épen idegen elemekben kalandozva ellene dolgozott a' nemzeti nyers életerő' kifejlődésének. — Ne feledje el azonban a' jogtörténet-vizsgáló a' körülményeket is, mellyek között vala a' törvényhozó, 's ne feledje a' különböző idők' korszakát, mellynek életszükségeiből önkényt kifejlett eszméktől az európai polgárisodás' határvonalán a' magyar minden sajátlagos eleme mellett is elszigetelve nem maradhatott, sőt inkább mindig ugy kelle ahhoz simulnia, hogy annak eszméjét intézkedéseihez csak okosan assimilálni, nem pedig magától eltaszitani vala szabadságában. Igy látjuk a' magyart e' keleti rajt az ősök' őseitől öröklött istenek' hü imádása, az elfoglalt ország' felosztásában személyesitett nemzet-családi viszonyok' dicseretes kitüntetése közben, minden nemzeti jelleméhezi [illegible]

ragaszkodása' daczára már mindjárt kezdetben — mint ezt vezérczikkei' egyikében a' Pesti Hirlap' szerkesztője is messzeható tekintettel megjegyzé —, a' frank királyok' capitularéinak törvényei közé áthozatala mellett, kénytelenülve engedni a' kereszténységnek; az alkotványával olly merőben ellenkező hübér-rendszernek; a' szerencsétlen emlékezetü ősiségnek; a' reformátiónak, az állandó hadsereg' tartásának stb.

Mindezen 's több efféle heterogen intézkedések' lelkiösmeretes figyelembevételét a' honi jogtörténet' méltányos vizsgálójától annyival inkább igényli az osztó igazság, mennyivel kevésbbé lehete a' nemzet képes aggasztó körülményei között ezeknek ellent állani.

V.

A' magyar, ezen Európában egyedül heterogen sarjadék, egy keleti törzsökből kiszakadott raj, kész minden áldozatokra a' fenyegető veszélyokozta fellelkesülés' első pillanataiban; de tétlenségre hajló dolgainak csendes folyamában, telve nemes hévvel, melly azonban ferde irányadás mellett nem ritkán korlátlan erőre fajult el; telve bajnoki szilárdsággal, de a' melly többször czélt tévesztve, csak vad erő' botor fecsérlésében párolga el; telve nagylelküséggel, de a' melly idegen félreértés 's rosz tapintat' nyomán makacs ellenszegüléssé 's jogaihozi annál szilárdabb ragaszkodássá vált; egyik a' legnemesb és legerődúsabb tagja az európai nagy nemzet-családnak. —

Van azonban ezen nyers, életerős nemzet' jellemében, valami busongó, egy a' multakba fél örömmel, fél keserüséggel visszavágyó, 's a' jövőbe pedig fél aggodalommal 's reménynyel tekintgető hajlam, melly ő neki a' jelent csak szorult szivvel engedi élvezni. — Honnan ezen bánat- 's reményben olvadozó érzelem? Azért-e, hogy az idegen elemek közé szorult magyarnak léte' fenntarthatásáért életre halálra vivott küzdései mindenkor olly súlyosak valának; vagy azért-e, hogy e' keleti nép, mint „elszakadott testvértelen ága nemének", rideg magányában nem lát rokon nemzetet, kivel testvérileg oszthatná örömeit 's keserveit; akármellyik a' kettő közől, sőt bármi más legyen is oka, elég az hozzá, hogy a' dolog nincs másként, 's az állitás' igazságát a' nemzeti daloknak — bármelly korban készültenek is azok — keser-édes ömledezésekben nyilatkozó hangjai kiáltólag bizonyitják.

VI.

Előterjesztvén a' fentebbiekben, mik a' honi jogtörténettannak helyes felfogására véleményünk szerint tartoznak, most már szólhatunk a' tárgy' érdeméhez. —

Minemű intézkedéseket tön a' hon' megalapitásakor Árpád, a' honalapitó, a' fejedelmi vezér, mint szerződött vele Alpárnál a' nemzet, minők valának az alaptörvények, mint alkota ugyanott fejdelem 's nemzet összes akarattal polgári 's büntető törvényeket, 's mint rendeltettek birák az igazság' kiszolgáltatására, szóval a' magyar közállodalom mint szerkesztetett össze — a' miért aztán azon hely Szernek neveztetett — mindezeket Béla király' névtelen irnoka „Hét vezérekről" irt munkája' 40d. fejezetében előadja. — Nekünk, kik vizsgálódó tekintetünket csak a' törvénytárban hozzánk lejutott törvényeinkre kivánjuk függeszteni, az ős fejedelmek alatti nemzetviszonyokról czélunkhoz képest elég legyen annyit megjegyezni, hogy az önalkotta polgári rendszabásokhoz, önválasztotta fejedelmei alatt a' nemzet mindenha hív maradván, Árpád alatt szerkezett alkotványát — melly máig is, mint historiai alapokon nyugvó constitutiónk' talpköve, méltó példánya lehet a' mai korban néhány napok alatt rögtönöztetni szokott, bármennyire magasztalt, betroipozott alkotványoknak is — és nemzetiségét, sértetlenül megőrizve; 's ezeket fejedelmei által is tiszteletben tartatni tudva 's tapasztalva; 's igy oka nem levén reá, — belső háborgásoktól nemis emésztetve; 's fejdelméhez, az, az által külnépek ellen megtámadólag 's védőleg folytatott háborúk' szintugy szerencsés mint szerencsétlen folyamában tántoríthatlanul ragaszkodva — juta el, — meghonosulva új hazájában, — az évezred' végéhez; a' midőn rá nézve az vala a' végzetek' könyvében megirva, hogy Gejza fejedelem után az új évezred' kezdetén, Gejzának Vajk nevü fiában, István királylyal, 's ősei vallása' helyében keresztény hittel, mint kettős uj évezredi ajándokkal kináltassék meg. — ***Szücs István.***

A nagyravágyó leány.

(Vége.)

IV.

A' dunaparton felül izletes modorban épült két emeletes ház diszelg oszlopos homlokzatával. Fenn, a' második emelet' egyik szögletteremében némi szereket rakosgatott Jean, Kilényi báró' franczia inasa. Egyszerre hangos kopogás ébresztő őt egykedvü munkájából.

Egy magas ifju lépett be, halvány dúlt arczczal; haja rendetlen vegyületben árnyékolá be magas homlokát, mellyen léleknagyság 's neme a' szelid-komolyságnak nyugovék. Borús pillantatokkal jártatá körül szemeit a' dús butorzatu teremben, mellynek legkisebb zuga is kéj 's gyönyörrel kinálkozék. Végre egy himelt óra-vánkuson nyugtatá meg nehéz tekintetét, ugy tetszett, mintha ismeretes lenne előtte e' mű' készitőnéje. Szemeiből minden szendeség, sőt a' magát fékezni tudó kedély' utósugara is eltűnt; düh és harag pirositák viaszfehér arczulatát.

‚Hol a' báró?' — kérdé félig hallhatólag, elébbi hevességét mintegy mérsékelni akaró elfojtással.

„Nincs honn, e' levelkét hagyá nagysádnak" — felelé a' kérdezett.

‚Nekem?' — szólt csodálat 's álmélkodás' hangján Hermelyi, huzamos kimondásával kétkedést tanusitva. Feltöré az átadott levelkét, mellynek tartalma következő volt:

— Szokott gyülhelyünkön találsz Z*nál.

Barátod Kilényi sk. —

Az ifju csak most eszmélt föl képzetében 's

a' levél' külsejét vizsgálá. Czím rajta nem vala látható.

‚Kinek hagyá a' báró e' levelet?'

„Tehát nagysád nem V** ur?" — mondá a' francziáknak sajátságos hizelgésével Jean, az ifju' rejtélyes tekintetén megütközve — ezerszer bocsánatot. Egyébiránt urammal csak holnap szólhatni."

‚Csak holnap? — sohajta görcsös rángatózás között Hermelyi 's egy székhez kelle támaszkodnia, hogy kinos helyzetében a' földre ne roskadjon — csak holnap? — ismétlé mély bensőséggel, és remegő szavai üdv 's kárhozat közti kétségben sülyedeztek.'

„Nagysád tán roszul érzi magát?" — hallatá az inas, az ifju' lázbeteg külsejét vizsgálva.

‚Még egyet — gondolá magában az előbbi 's erőtetve kiegyenesített tagjait menésre készteté — még egyet; ha ez is késő, ugy mindenem oda!'

A' szolga már gyanakodni kezdett illy későn érkezett vendégén.

‚Jó éjszakát!' — mondá végre az, Jean' nagy örömére és siri rémként hagyá el a' küszöböt.

„Ez aligha nem őrült" — gondolá magában az inas, nem is gyanitva a' szivbeteg ifjunak kebelviharát, 's az ajtót erősen belakatolá, nehogy több illynemü vendégtől háborgattassék.

‚Még barátai közt is fölkeresem őt — határzá Hermelyi künn a' szabadban — közöttök tán pártolóra lelendek. 'S ha tán azon Z* volna barátа, — folytatá magában, a' báró' levelkéjére eszmélve — ki iskolatársam volt, ki rosz viseleteért az ifjakat csábutakra ferditő lelkületeért kénytelenittetett elhagyni pályáját. Épen laka előtt menék el multkor, midőn némi tolvajlási gyanuból befogaték.

Minden tagja reszketett. Történetileg épen Z* laka előtt haladott el. A' kapu tárva: földszint egyik udvari ablakot több gyertyafény világita.

‚Tán a' végzet is ugy akará — bátoritá magát — hogy kezeim közé jusson a' meghivó levél?'

Az ablakhoz huzódott. A' tágas teremben, mellynek felső, a' téli hideg' daczára tárt ablakaiból melegség 's borgőz tolult, több dőzsölő férfialak mutatkozott.

‚Te ugyan jól állsz, kéjelgő barátom — mormogá fogai közt alig hallhatolag egy zömök testalkatu, a' terem' bal oldalán látható zárt ajtó felé fordulva, 's habzó pezsgőjét ajkaihoz emelé — a' legszebb mátka, 's kié? egy kötéltánczos' fiaé, kinek laka Horatiusként s u b d i o.'

„Való, kétségtelen való — sipegé borázott nyelvvel egy szögletben ülő, ki azonban jelenlegi állapotában nehezen tudna felállni lábaira — V i n e t t o barátunk ternózott."

„„Ugyan mit tennél helyzetében? — kezdé csipős kaczajjal egy bő zekéjü, mécsként pislogó karika szemeit koronként lecsukva, mintha ellenállhatlan varázserő intené őt álomra — szép leány, üres erszény?!""

‚Feledtétek már barátunk' szokását — folytatá az első, még mindig pezsgős üvegekkel tartva szövetségét — ez már, ha jól emlékezem, hatodik neje. Nyolcz, tiz hét után megszökik Pestről 's aztán ...'

„„Aztán ismét más helyütt üti fel vőlegényi tanyáját"" — egészité ki a' bő zekés; 's ajkai becsukódtak, mintha némasággal akarná nagyszerüsiti ez éji jelenetet.

E' szóváltások alatt az ablak melletti asztalnál létezők különféle drágaságokat mutattak egymásnak. Arczaikon roszlelküséget bélyegző gúnymosoly 's ördögi dacz vonult át. Üvegsima szemeikben káröröm 's bűn iránti közönösség tükröződék. Hermelyi borzadva ismeré meg kezeik között néhány hét előtt zsebéből elorzott óráját.

Ez orv-egyesület — gyanitá a' künnálló, 's figyelme perczenként magasbult.

Ekkor a' szomszéd terem' ajtaja fölnyilt. Kilényi báró volt a' belépő.

‚Csitt — suttogá az első, mellette ülő barátjának — most nem tanácslanám olly fenhangon kimondani véleményeinket.'

„„„Éljen Kilényi, a' boldog vőlegény!"""" — hangozék mindenfelől 's borözön nedvesité a' már is elázott torkokat.

„Éljen Vinetto!" — hallatá egy tőlünk kezdetben már ismert mámoros hang, szögletülésében.

„„„„Ki merész e' nevet hallatni pokol-gégéjéből?!""""" — harsogá méreg-dühében a' báró.

Siri csendben alélt az eddigelő zajos bűnbarlang. — Hermelyi a' kapun kisietett.

„„„„„A' városi rendőrség' nevében — kiálta az épen mellette tomboló éji lovas őrökhöz cseh nyelven — szálljatok le, itt orv-tanyára bukkanék."""""

A' vasasok, tán anyai nyelvök' hallatára még inkább felbuzdulva, villámsebesen ugrostak le lovaikról, pillanat mulva a' ház' belsejébe tolulván.

„„„„A' viszontlátásig!""""" — kiálta benn a' báró' hangja.

„„„Egy tapodtat sem!""""" — dörögé a' belépő Hermelyi, 's visszautalá a' kisietni akarókat.

Az egész társulat megkötöztetett, 's mire hajnalodék, hideg börtönköveken ébredtek az éji tivornyázók mámoros álmaikból.

V.

‚Nem, személyesen nem megyek el hozzájok, — határzá végre hosszu meghányás után Hermelyi — rögtöni megjelenésem nagy levertséget okozna'. — 'S elővevé tollát, a' tegnapi eseményről hiven értesitendő a' képzetben boldog örömanyát. Igy a' vőlegényi elmaradás 's Porhalminé' megzavartatása' okai tudvák.

De mit mondjunk Kamilláról, a' büszke, hiu leányról, ki arany fellegvárából a' porig sülyedt? őt egy kóbor, egy orv-egyesület' czinkosa, főnöke akará nőül. Mit szóljon vendégeinek, kik szájtátva lesék a' dolog' kimenetét? Utójára is kénytelen lön megvallani az igazat, szégyenpirulás közt. — Porhalminé szinlett áhitattal kezdé a' gondviselést magasztalni, melly leánya fölött olly hűn őrködik, 's eszközéről, a' fiatal orvosról, bizonynyal megfeledkezendik, ha levelet hozo szolgája némi emlékeztetésül nem lenne.

‚Látd leányom — mondá többi között — egyedül Hermelyi volt mentőd a' veszedelemből.'

Kamilla vállait vonogatva, egykedvüleg mosolygott, mintha misem történt volna 's ezzel vég-

ződék a' pár- vagy tán helyesebben magánybeszéd, mert hiszen Kamilla válaszra sem méltatá a' mondottakat.

VI.

Az elfogatott orvegyesület szigoru vallatás alá veteték; czinkos tetteik napfényre jöttek. Bizonyitvány-koholók és hamisitók, csalárd játékosok, utczai zsebelők' orgazdái, a' legelvetemültebb keresetet és erénytelenséget gyakorlók, emberiségünk' megannyi átkos mételyei, lőnek felfödözve. Kilényiről, ki gavalléri szerepét még szolgái előtt is mesterileg játszá, az álarcz lehuzaték; ő minden más volt, csak báró nem. Lakásán találtatott néhány iratból egy, adóságaiért Olaszországból megszökött kötéltánczos fiának, Vinettonak ismertetett; főnöke volt a' nevezett orvegyesületnek. — Már több helyütt tartá menyekzőjét, az elcsábitott hölgyeket gonoszúl elhagyva. 'S e' merényeit annál könnyebben gyakorolhatá, minthogy nevét minden városban megváltoztatta. — Bűntetteit társaival tán most is lakolja.

Kamilla és Porhalminé előbbi nagyravágyásukat folytatják, bizton remélve, hogy előbb utóbb egy négylovas hintó álland meg kapujok előtt, a' menyasszonyt salamoni pompában elviendő. De a' fennhéjázás, melly gazdagokban is idegenitő, szegényekben pedig épen kiállhatlan és nevetséges, alig ha siriglani pártával nem jutalmazandja, szépsége' daczára is, hajadonunkat.

És Hermelyi? — kérdik kivánesilag szép olvasónőim, kik közől tán némellyeket érdeklett a' fiatal orvos' személye. — Az ifju' bensejében egy húr pendült meg: az önmagábaszállás. Megtudva szolgájától: milly hálátlanul és közönösen fogadtaték tán legnagyobb köszönetet érdemlő inditványa, szivéből a' Kamilla iránti vonzalom és szeretet végkép kialudt, férfiúi szilárdság kezdé edzeni kebelét 's nemes lelke' teljes megnyugvásában más irányt ada érzelmeinek. Beutazá a' külországok' nagyobb részét, honnét, feledve egykori boldogtalan szerelmét, tapasztalat-dúsan tért viszsza honába 's az orvosi karnak egyik tudós tagjává lett. Férj és atya már: férje egy szellemileg kiképzett angyalszépségü nőnek, ki büszke lehet olly jeles egyént birhatni hites társul; atyja egy ébenfürtü leánykának, kiben valódi hasonképét birja szeretett neje' bájainak és ártatlanságának.

Lakner Sándor.

TÁRCZA.

Magyar játékszini krónika.

Aug. 21. Zsibárusné, báró és csizmadia. Bohózat 2 felv. Blum után ford. Poczkos Jani. Zenéje Görgltől.

Aug. 22. Fekete domino. Víg opera 3 felv. Scribetől; ford. Lengyel Dániel. Zenéje Aubertól. — *Carl Henriette* mint vendég Angela' szerepében. Néző rendkivül kevés. Néhány zártszékkel több, sok páholylyal, sok karzati, második emeleti és földszinti jegygyel kevesebb mint közönségesen.

Aug. 23. Stibor Vajda. Ered. szomoruját. 4 felv. Kisfaludy Károlytól. — Néző jóval több mint közönségesen, több mint a' tegnapi operai előadáson, holott tegnap azonfölül még vendégeskedés is volt. Ha az eredeti müvekre több gond fordittatnék, talán mégis lehetne irántok részvétet gerjeszteni. Vannak eredeti szinmüveink, mellyeknek olly b zonyosan mint kétszer kettő négy, volna színpadi hatása, ha kellő szorgalommal adatnának. Hanyag előadás rontá le érdekesebb müveink' szinpadi hitelét 's nagy részint ez oka, hogy az eredeti dráma napjainkban nem von nézőket a' házba. Valljon lesz-e, és mikor olly idő, mellyben szinházunk szellemileg, vagy jobban mondva, müvészileg is lesz igazgatva, midőn a' játék, az előadások' pontossága leszen fő gondja az igazgatónak? A' szinházi országos választmány, mint halljuk, ismét összeült e' napokban; reméljük, nem kerülendi el ismét figyelmét a' szinházi igazgatás' e' lényeges része? Mert ha pusztán csak anyagi dolgokra ügyelünk, csak arra, hogy a' pénztár szigoru ellenőrség alatt álljon, hogy a' ruhatár, diszitmények, épület jól conserváltassanak, a' müvészetre ellenben nincs gondunk, akkor még anyagilag sem fog ez országos intézet biztosan megalapittathatni, mert pénztára is csak ugy állhatand jó karban, ha szellemileg leszen jól igazgatva a' szinház, ha a' nézőket müvészet fogja bevonni ellenállhatlan erővel. Tehát müvészetre ügyelés, szorgalmas játék, egybevágó, kerekded, pontos előadások, legyen a' jelszó; e' nélkül hasztalan minden törekvés; sőt minden panasz, jajveszéklés csak tehetetlenség' jele lesz, meddig e' gyökeres reformot meg nem kisértitek. **99.**

Töredékek

az elhúnyt G—B. Agnesz gfnő' naplójából.

— Az isteni bölcseség bizonyosan mindent jól, és a' maga legalkalmasb idejében cselekszik; 's ha ti talán okát nem tudjátok: miért ütött a' sors olly fájdalmas sebet sziveiteken, nyugodjatok meg, és legyetek meggyőződve, hogy az isteni gondviselésnek minden cselekedetét, melly most olly sötét- és irgalmatlannak látszik, egykor köszönettel fogjátok imádni.

— A' távozó, könnyebben viseli az elválás' keserűségét, mint az, ki visszamarad; a' távozás már önmagában felvidulást szül, de misem vidithatja fel azt, a' ki marad, sőt egyre fájdalmasabban érzi keble' veszteségét; 's ha eljő az idő, mellyben a' kedves lényt szokása szerint hozzánk belépni láttuk, 's ő nem jő, és hasztalan várunk az ismert lépésekre, nem halljuk szavát 's meggyőződünk, hogy elhagyott bennünket, — oh az illy fájdalom sokkal nagyobb, és nehezebb elviselése.

— Szép hold! melly most mindent szeliden világitasz meg, miért nem vagy tükör, hogy láthatnám benned azt, kit szeretek 's ki most tőlem olly messze él! Talán ha ő is ohajtozva rad pillantana, meglátna engem 's igy ismét találkoznánk szelid fényedben.

Közli **Haraszthy Samu.**

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, kedd, augustus' 30. 1842.** **26. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Túrmező.

Hogy honunk' alkotmányos viszonyai a' külföld előtt majdnem egészen ismeretlenek, és Európa' figyelmére olly sok tekintetben méltó hazánk valóságos „terra incognita", fájdalmas ugyan, de még is némileg abból magyarázható, hogy a' nemzet' életéből, és a' középkor' szabad testületalakitási szelleméből eredt jelen jogállapotunk a' többi nyúgati európai álladalmak' alkotmányos szerkezetétől lényegesen különbözik; feltünőbb azonban és fájdalmasabb azon körülmény, hogy még saját honunk' határain belül is, több nevezetes és közfigyelmet érdemlő intézmények kellőleg megismertetve nincsenek, és a' magyar saját honi földe' viszonyaiban több tekintetben járatlan; minek bizonyitására csak a' szabad kerületek' belszerkezetet kell emlitenünk, mellyről vajmi kevés és hiányos adataink vannak. Korunkban a' homály ugyan mind inkább felderül, időszaki sajtónk tágasb körben mozogván, e' hiányt is pótolni kezdi, és derék Fényesünk, legujabb munkái által, tetemes előmenetelt eszközölvén, hálánkat méltán igényelheti; de még sok a' teendő. Igy a' túrmezei nemesek' szabad kerületének ismertetését még Fényes sem közlé, sőt az „Oesterreichische National-Encyclopaedie" czimű munkában, és a' „Közhasznú ismeretek-tárában" sem akadhatni ezen olly érdekes kerületnek csak nyomára is. És még is, most leginkább szükséges, hogy a' magyar hazájának belső viszonyait ismerje, mert haladni, a' fennálló törvényeket czélszerűleg javitani, és a' kornak mind inkább sürgető követelményeit a' jelen, századok óta divatozó, jogállapottal összeegyeztetni, 's igy bölcsészi szempontból, de történeti alapon a' kivánatos változásokat életbe léptetni, mostani helyzetünk' teljes ismerete nélkül lehetetlen. Túrmező pedig, ámbár mindenkor alkotmányos sajátságaink' legérdekesebbek' egyike, mert mint a' szentgáli vadászokban a' királyi udvarnokok', úgy a' túrmezei lelkes nemességben a' hajdani, annyira dicsőitett vármegyei szerkezetnek utolsó maradványait szemléljük; még is a' mostani időpontban kettős érdekkel bir, midőn erőteljes felszólamlása vármegyéinkben tárgyaltatik, 's minden igaz magyar' keblében rokonszenvű viszhangra talál. Megkisértem tehát a' túrmezeiek' szerkezetét röviden megismertetni, bővebb kifejtését avatottabb kézre bizván.

A' túrmezei nemesek' közönsége (*universitas nobilium campi Turopolya*) hajdan a' zágrábi várjobbágyok' mezejének nevezete alatt ismeretes, szabadságát IV. Béla királytól nyerte, ki 1225-d. évben, minekelőtte még a' királyi székre lépett volna, mint vezér, ezen, jelenleg 24 községből és 600 nemes családból álló kerületet a' zágrábi vár' szolgálatától felmenté, és lakosait országos nemesekké tevén, fényes szabadalmaik' talpkövét megveté. Ritka vitézségök, tántoríthatatlan hűségök, és koronás fejedelmink és a' közös haza iránti buzgó vonzalmok', de főkép a' vészteljes török háborúk' idejében számtalanszor kitüntetett bátorságok' jutalmául tizenhat koronás király és három kir. vezér IV. Béla' szabaditéklevelét részint megerősiték, részint új engedményekkel 's kiváltságokkal öregbiték, mellyek az ország' törvényei által is helyben hagyattak *); mig II. József' kiegyenlitési rendszerénél fogva ezen szabad kerület is Zágráb vmegye' hatósága alá kerülvén, csak II. Leopold alatt helyeztetett ismét vissza százados jogai' élvezésébe. — A' szerencsétlen 1809. hadjárat' következésében kötött szépkúti béke által Horvátország' Száván túli része a' magyar tengermellékkel együtt a' francziának átengedtetvén, Túrmező is előbb franczia, 1813-ban pedig Ausztria' kormánya alá jutván, mint a' károlyvárosi kerület' kiegészitő része Illyriához tartozott. Ámbár a' túrmezeiek' szerkezete mind a' két kormány alatt épségben maradott, még is testvéri szeretettel ragaszkodván azon nemzethez, mellyel századok óta közös alkotmány, leélt jó és rosz napok' emlékezete, és a' legélénkebb viszontagság-edzette rokonszenv' kapcsai által fűzetett, a' felséghez visszakapcsoltatásáért folyamodván, hazánk' törvényhatóságait kérések' pártolására atyafiságos bizodalommal felszólitják. Engedett az igazságos fejedelem az ország' köz kivánatának, és 1822-ben a' m. tengermellékkel és Horvátország Száván túli részével Túrmező is visszacsatoltatott a' magyar szent koronához.

Ezen nemes kerület, szabaditékai' értelmében, külön előjárósággal bir, melly a' túrmezei grófból (comes terrestris), mint főnökéből, a' helyettes vagy algrófból, a' felkelő sereg' kapitányából, 12 valóságos, több helyettes és tiszteletbeli táblabirákból, jegyzőből, ügyvédből, számvevőből stb, kik a' 24 községnek köz akarattal választott 's utasitással ellátott képviselőivel képezik ezen ns kerület' köz gyülését, melly *Nagy-Goriczán* tartja üléseit, és a' gróf által hivatik

*) 1659: 106. 1723: 69. 1741: 60.

össze. A' telki gróf, algróf, és az egész tisztviselői kar, kivévén a' táblabirákat *évenként*, december 13., sz. Lucza' napján, Lukavecz' várában, szabaditékleveleik' őrhelyében, tisztújitás alá kerül, melly a' hivatalkodó gróf' elnöksége alatt megkezdetik, az ujdonan választotté alatt pedig folytattatik, úgy hogy a' kijelelési jogot a' táblabirói kar, a' választóit pedig ezekkel együtt a' 24 község' követei, utasitások' értelmében, gyakorolják. Az ekkép' szabad akarattal választott *túrmezei gróf*, mint ezen kerület' törvényes képviselője, külön kir. meghivó levél által a' magyar országgyülésre meghivatik, és százados gyakorlatnál fogva a' KK. és RR. táblájánál szavazattal, és a' vármegyei követek közötti ülésjoggal a' dunaiak' asztalánál bir; a' társországok' közgyülésein pedig hasonlólag szavazattal birván, a' káptalani követek után ül. Ezen ns kerület III. Károlytól 1737. hiteles pecsétet nyert; és saját büntető hatósággal, két helységbeni vásár- és kebelbeli egyházaira nézve pártfogói joggal él; és minekutána a' túrmezei nemesek 1560. a' zágrábi káptalan előtt magokat örökbefogadott és osztályos testvéreknek vallották volna, és ezen örökbefogadást Rudolf király 1582. megerősité, Túrmezőben a' kir. ügyvéd' örökösödésének, mint a' székelyeknél, többé helye nincsen. A' felkelő sereg béke' idejében 120, háború' esetében 300 főből álló, külön zászló és kapitány' parancsnoksága alatti gyalog csapat évenként rendesen a' fegyverekben gyakoroltatik, és némelly ünnepélyek' alkalmával tisztelkedik, háborúban pedig a' társországok' felkelő seregének kiegészitő része; egyenruhája sötétkék attiladolmány fehér zsinórokkal. Es igy a' túrmezei nemes minden testvérei között a' nemesség fő kötelessége' *folytonos gyakorlatában maradván*, ezt még ma is teljes mértékben teljesiti.

Mi ezen kerület' beligazgatását illeti, ámbár, mint emlitém, külön országgyülési képviselői joggal bir, történetileg könnyen megmagyarázható okoknál fogva, Zágráb vármegye' utján levelez az ország' főkormányszékeivel, és politicai tárgyakban ezen vármegye' határozatai, a' túrmezeieket is, mint a' többi kebelbeli nemességet egyaránt kötelezik, de a' végrehajtás a' telki gróf' illetőségéhez tartozik, úgy szinte a' Túrmezőben lakozó és a' többi vármegyei jobbágyok között semmi különbség nincsen. Törvénykezési tekintetben, minden a' túrmezeiek közt, vagy ellen inditott pörök' törvényes birája a' túrmezei gróf, kitől azonban a' felebbvitel Zágráb megye' törvényszékéhez történik; kivévén a' fenyitő, ügyészi, és erőtlenitési pöröket, mellyek a' gróf' elnöklete alatt tartatni szokott grófi törvényszék (sedes comitalis) előtt támasztatnak, és közvetlenül a' báni táblához vitetnek felebb. Ezen viszonyoknál fogva a' túrmezeiek Zágráb megye' tisztujitó székein is, legújabb időkben kétségbe vont, de legfelsőbb helyen megerősitett *fejenkénti szavazattal* birnak; az 1832/6 országgyülés, a' törvényszékek' elrendezését tárgyazó javaslatában, első bíróságúl ezen kerületben a' grófi törvényszéket kijelelvén, a' fölebbvitelt minden pörökben a' báni táblához rendelé, és e' tekintetben ezen nemes kerületet Zágráb megye' hatóságától fölmenteni kiváná. Jelenleg már több év ota a' grófi hivatalt Jozipovich Antal, az algrófét Pogledich Ferencz, a' felkelő sereg' kapitányságát pedig Jappai Spissich Károly viseli.

Ez rövid vázlata a' túrmezei kerület' szerkezetének. Ohajtható, bár annak bővebb, oklevelekkeli támogatott megismertetését nyernők e' kerület' valamellyik lelkes fiától. En jelen, a' hon' ismeretéhez való zsenge adalékomat azon őszinte kivánattal fejezem be, hogy a' haza' védangyala mind inkább szorosabbá fűzze az egyetértés', testvéri bizalom' és szeretet' kapcsait Magyar- és Horvátország között; 's hogy *ezen vitéz nemesség még századokig élvezze őseiktől örökölött, és az idők' viszontagságai közt híven megőrzött szabadságát!* A' magyar ezen kerületnek a' közös haza' javáért tett áldozatait, minden alkalommal bebizonyitott vonzalmát és hű ragaszkodását soha el nem felejtendi. ***Erczi Pál.***

Irodalom.

A' mezei rendőrség' főbb szabályai. Az 1840. IX. törvényczikkely' nyomán irta Zsoldos Ignácz. Pápán. 1842. 16r. 48. l. Ára kötve 4 p. kr. 50 példány kötetlen 2 ft 30 kr cp.

A' törvény' nem tudása, ezt mondjuk, senkit nem ment ki: ezért olvastatjuk föl, 's nyomatjuk ki időnként az új törvényeket, mellyeket megtartatni, 's mellyeknek megsértését a' sértőnek beszámittatni kivánjuk. Mind helyes és elegendő mód ez ott, hol a' nép eléggé müvelt arra, hogy az új törvényeket olvashassa 's megérthesse, vagy hol a' törvény elég egyszerü a' kihirdetés általi megismertetésre. De *nálunk*, 's különösen e' *rendőrségi törvényeket illető*leg, lehetetlen meg nem vallanom, hogy sem a' kihirdetés, sem a' kinyomatás czélra nem vezetnek. Nekünk e' törvényeket már népiskoláinkban tanittatnunk kell, ha ohajtjuk, hogy a' m. rendőrségi kihágások teljes igazzal beszámithatók legyenek, ha ohajtjuk, hogy e' rendőrségi törvények megtartassanak, ha ohajtjuk, hogy népünkben a' mások' vagyona vagy joga iránti szent érzelem czélszerüen fejtessék ki.

Azért Ismertető örömmel lepetett meg e' könyvecske' látására, mert csak igy tartja lehetőnek, hogy e' fontos törvények igazán a' nép' életébe is átmenjenek. Örömmel lepetett meg, látván, hogy abban a' m. rendőrség' főbb szabályai nem pusztán a' törvény' szavaival, hanem mindenütt példákkal világosittatva, adatnak elő. Végre még teljesebb örömmel lepetett meg neveléstani pontból, látván, hogy az nem kérdésekben 's feleletekben van szerkesztve, mint elég roszul csak nem minden népkönyvünk, hanem a' kérdések, leginkább tanitók' kedveért a' munka' végére függesztvék, miáltal az értetlen tanulás lehetőleg akadályozva van.

Azért, minden tekintetben igen alkalmas e' könyv arra, hogy minden nemű falusi iskoláink által örömmel fogadtassék, 's az illetők által ennek köztanitása megrendeltessék. Különben is annak ára elég csekély arra, hogy szegény népünk által megszereztethessék, szabályszerű stylje, 's

a' nyomtatás' csinossága pedig elég alkalmasok, hogy gyermekeinkre a' tartalom' sajátításán kivül még egyéb oldalról is jótékonyan hassanak. Üdvözlet a' derék szerzőnek minden jóktól! *U.*

Gróf Ráday Gedeonné' sírjára.

Julius' 22., 1841.

A' tétre hitt gyermek sír bölcsejében,
'S okát ki tudja, és ki érti meg?...
Oh nem tud a' szülő gondolni arra,
Mit kér a' hang, melly sírva fölrebeg.

Egy érzelem lángol csak kebelében:
A' gyermeket szívhez ragadni fel,
'S feledve mindent édes birtokában,
Az első csók' tüzével öntni el.

'S a' gyermek úgy sír és remeg karában,
Miként ha kis szivében vérzenék;
'S miként ha esdne: oh, anyám, bocsáss meg,
Ha éltemen neked bút váltanék.

De anyja nem sejt; meghalt gondolatja,
Midőn a' csókba lelke szálla át,
Hogy felmagasztalt kéjben gyermekének
Kettős élettel töltse ajakát.

'S a' gyermek felgazdagszik ifju bájjal,
És benne polgárt, védet nyert a' hon;
Vagy lőn az élet' ékes növirága,
Melly meghozá gyümölcsét gazdagon.

'S a' pálya nyíl, a' pálya bécsukódik
A' lét' tavaszvirágu keletén,
És törve lesz, ki rengő bölcsejében
Zokogva sirt jó anyja' örömén.

Érezni látszék csalfán szép jövőjét,
Melly életét legszebbjén metszi meg,
Min hű szerelmü társ 's apró kis árvák
Nap- 's éjszakán hosszan kesergenek.

És a' szülő sohajt: oh, mért születtél,
Ha megrabolták benned örömem',
'S ha életedre búim' fellegéből
Könyük' esője közt emlékezem?!...

'S a' társ, 's az árvák mind felzokognak:
Nőm, szép szerelmem, kedves jó anyám!
'S melly bujok' tengeréből felmerüljön,
Nincs szó egyéb a' sirok' ajakán.

'S most könyez a' barát; 's szól végre a' hon:
Hová ölemből ritka hü leány?...
Ki foszta meg gyöngyimnek szebbikétől,
Fénylő jövendőm' rózsás hajnalán?

Ki fogja szedni tetteid' kalászit,
Mellyekben honszerelmed' magja van;
'S leend-e szív, hol ujra megteremve,
Böven viruljon úr' áldásiban?!...

És képe elborúl, 's hü fi- és leányi
Könyezve osztnak bút és bánatot,
Mik gyászvirágul körzik a' koporsót,
Hol jégfagyottan ifjú nőhalott.

És a' halott egy lelkes férfi' nője,
Polgárerénybe gazdag honleány,
Hét árva szép reménynek édes anyja,
Kik kedves gond alatt csüggtek karán;

Nép' anyja, gyámja árva- és szegénynek,
Kit a' sors csak hitében gazdagit,
Hogy bár nem ért nagy észt, de jó szivével
Megnyerte mégis a' menny' ajtait.

'S a' férj' könyében osztoznak baráti,
És a' barátok mind jó honfiak,
Kik a' halálnak e' sulyos csapásán
Igaz honérdekből szomorganak.

'S im öltenek gyászt arczok' bús szinével,
Érezve, értve a' közbánatot,
Melly a' halottra legszebb szemfödélül
Hü honfi- és lányaktól adatott.

'S áldván a' sírt, hol elpihent a' jó nő,
'S imába szővén halhatlan nevét,
Buzgó kebellel kérjük istenünket:
Oszd fel nőink közt kedves szellemét!

Beöthy Zsigmond.

TÁRCZA.

Nyilatkozat.

Rupp urnak „Magyarország' ekkorig ismeretes pénzei. Árpádi korszak.“ czimü munkájáról az 1842. Athenaeum' második félévi 5. 6. 7. számaiban némelly igénytelen észrevételeket közöltem, mellyekre Luczenbacher ur az Athenaeum' ugyanazon félévi 13dik számában, mivel azok, mint mondja, egyenesen öt érdeklik, feleletképen ellenészrevételeket tesz és enyéimet megigazitja. Tudományos dologban csalhatatlanság, ugy hiszem, senkinek sem adatott, azért véleményem' megigazitását még ollyantól is forró hálával fogadnám, kinél e' tárgyban Luczenbacher urénál kisebb jártasságot tapasztalnék; de más részről egyedül győző okoknak hódolván, kötelesnek érzem magamat észrevételeim közöl legalább némellyeket felvilágositani, hogy igy, mennyire lehet, a' köztünk fenforgó különbözéseket kiegyenlitsem.

A' pénzeinken előjövő Pannonia föliratról a' felelet ezt jegyzi meg: „Pannonia nem Győrmegye' egyik városa, mint Bitnicz állitja, hanem a' 6. lap. fölhozott 1093. oklevélnek imez előadása szerint: „Primum praedium est, Pannonia, ubi monasterium situm est, Pannonia annyi, mint jelenleg szent Márton.“ Már pedig a' kérdéses Pannonia szóról Rupp vagy Luczenbacher ur' munkájának 6. lapján ez áll: „Azt azonban nem tagadhatni, hogy Magyarországban volt Pannonia nevü város,“ és a' 7-diken: „De a' pénzeinken olvasható Pannonia név magára az országra magyarázható inkább, mint e' város' pénzverő helyére“; azért a' felelet' végszavaihoz: „Pannonia annyi, mint jelenleg szent Márton“ csak azt toldom: ez pedig város — Győrmegyei mezőváros, következőleg Pannonia is, ha város volt, győrmegyei város volt. Egyébként valljuk meg, mind Luczenbacher urnak mind nekem, ki öt követém, a' felhozott

oklevél' szavainál fogva csakugyan Pannoniát nem városnak hanem helységnek kell vala írnunk.

III. Istvánnak a' IV. tábl. 104. szám alatt lerajzolt és a' 72. lapon leirt pénzéről tett azon jegyzetemre: „Nincs példa, hogy a' név' betüi igy a' pénz' mindkét lapján el volnának szórva", a' felelet azt mondja: igen is van, mert nálunk egykor, mint tudva van, a' vármegyék' három vagy több részre tagolt nevei szintannyi külön pecsétnyomókra vésettek, sőt Nemanya István szerb fejedelemnek és III. István királyunk' kortársának pecsétét például fölhozza, melyen ugyanezen szónak betüi a' pecsét' mindkét lapján el vannak szórva. Ez ugyan mind igen helyes és nyujt is némi valószinüséget; de eldönti-e teljesen a' kérdést, miután a' munka' 83. lapján irva van: „Pecsétekről pénzekre, valamint más külföldi emlékekről magyarokra kétségtelen következtetést nem vonhatni?"

Hogy IV. István veretett pénzt, azt, mint irám, ezen király' jelleme gyaníttatja, mire Luczenbacher ur azt kérdi: „Igen, de hol van azon, IV. Istvántól veretett pénz?" Kérdésére kérdéssel válaszolok: Hol volt mintegy két év előtt II. Lászlónak kétségtelen pénze 's ime az újabb föltödözés megmutatá, hogy van?

Luczenbacher ur arra, hogy a' III. Béla' harmadik nemü pénzének elölapján látható négy T betünek Tertii szóra magyarázata megütközik a' munka' 81. lapján olvasható jegyzettel, melly szerint a' király' nevének rendszáma IV. Béla' pénzein fordul elő, elsőben azt feleli, hogy III. Béla' pénzének négy T betüje nem is szám, annál kevésbbé rendszám. Értsük meg egymást. Én csak azt irtam, hogy ő a' négy T betüt Tertii szónak magyarázza, ez pedig rendszámot jelent, valamint a' munka' 125. lapj. irva áll: „Hihetőbb azonban, hogy a' metsző ezen QVARTVS (helytelenül KVARTUS) szó helyett álló K betüvel rendszámot akart előállítani." Azután feleletéhez azt adja: „Ez továbbá tartományi pénz, amaz nem, és mit tudunk ekkorig a' magyar tartományi pénzekről?" Épen ezért talán vizsgálatot érdemelne: volt-e III-dik Béla királyunk Bosznaországnak illy nevü harmadik királya?

A' sclavoniai pénzeknek a' munkában először megalapított rendszerét 's pedig helyes rendszerét korán sem akará eldönteni azon rövid észrevétel, hogy miként kun László' és III. András' pénzein, úgy ezeken is a' két koronás fej a' királyt és királynét jelentheti, mert, véleményem szerint, a' rendszer ezen észrevétel mellett is megállhat. Nem is kerestem az árpádi korszak' pénzein magyar koronát, miután ezeken mindannyin, a' 2-dik korszak' pénzein kevés kivétellel szinte mindenütt, sőt a' 3dik korszakúak közől is némellyeken csak nyilt korona látható; de csakugyan II. Andrásnak a' 141—146 szám alatt lerajzolt vezérségi pénzei példát nyujtanak arra, hogy a' vezérek' koronája más alakban is vétetett, mint a' királyoké. Azután kun Lászlónak csak harmadik nemü pénzén van ott a' két koronás fej a' király' és királyné' nevének kezdő betüivel, ellenben nincs ott az ötödik nemüeken. Azonban valamint tudósításomban, úgy itt is nyilván vallom, hogy Luczenbacher úr' véleménye, melly részint a' sclavoniai pénzeken a' két koronás fej a' királyt és az alatta vezérkedő királyfit jelenti, leginkább valószinü. Erre nekem, a' mit Luczenbacher úr sem munkájában, sem feleletében ki nem emelt, V. István' tizenkilenczedik nemü pénze nyújt okot, mellyen a' két koronás fej fölött S és L (Stephanus, Ladislaus) betük szemlélhetők. Csak még egy hasonló példát, és a' vélemény nem szenvedhet többé kétséget.

A' 160. lap jegyzetről tett kérdésemre: „Föltehetni-e a' már két évszázad előtt kereszténységre tért magyarok' keresztény királyáról, hogy pénzeire a' kereszténység' emléke mellé pogány vallási eszme' jelét vésesse?" feleletül fölhozott idézet a' kérdésnek aligha eleget tesz. Mert csak azt bizonyítja, hogy a' keresztény szentségtartók néha olly drága kövekkel is ékesítettek, mellyekre a' pogányság' jelképei valának vésve, de azt nem mondja: valljon a' kövekre azon jelképek akkoron vésettek-e, vagy talán a' talált régi 's olly jelképekkel bélyegzett kövek csak belső érték miatt tüzettek a' szent edényekre, miként ma is némellyek illy köveket gyürüikbe 's más ékszereikbe foglaltatva hordoznak, nem is ügyelvén a' jelképek által kifejezett eszmékre. — Különben is, ha pénzeinken a' csillagot és holdat a' napimádás' jelképének tartjuk, az azokon előjövő sárkányt, oroszlánnal küzdő embert, szőlőfürt alakú gyümölcsöt stb, mivel ezek Hammer szerint (Mysterium Baphometis revelatum. Frundgruben des Orients. VI. B. I. Heft. — Hasonlítsd Hammer munkája' megbirálását Raynomardtól. Hermes. 1819. IV. köt. Anhang.) a' gnosticusok' tanitmányainak jelképei, arra kellene magyaráznunk, hogy eleink akkoron ezen tanoknak is hódoltak, e' magyarázatban pedig, ugy hiszem, senki sem osztozik. Talán természetesebb 's azért hihetőbb lenne itt a' kettős kereszt, mint hazánk' czímere, mellett álló csillagot és holdat szláv ajkú tartományaink' czimerének állítani, miként Pálma (Schönvisner. Not. rei num. 198. lap) a' sclavoniai pénzeken a' kettős keresztünk mellett mindig ott álló csillagot és holdat Bosznaország' czimerének tartja, és II. Andrásnak, mint Dalmatország', hová Boszna is tartozott, királyának VII. tábl. 170. sz. alatti pénzén nyilván ott van a' csillag és hold. Él e' vélemény a' horvátoknál, mert a' közöttük keletkezett illyrpárt, a' mit mellékesen említek, épen ez okból tüzeti vörös sapkájára a' csillagot és holdat.

Végre tudósításom' nyelve ellen tesz egy észrevételt, azt állítván, hogy hajadon szó a' közéletben annyi, mint leány vagy még férjhez nem ment hölgy, 's azért a' hajadon lovag, mint én irtam, annyi mint leány lóháton. Bocsásson meg Luczenbacher ur, de itt vele kezet nem foghatok, mert hajadon szó saját értelemben 's a' közéletben csak annyi, mint födetlen hajú. Kresznerics' szótárában ez áll: „Hajadon. Innuptus, non velatus, M(olnár) A(lbert. — Hajadon fő. Caput intectum, crinitum. M. A. — Hajadon leány. Innuba puella virgo. — Hajadon pór. Faludi. E. M. p. 240." — és maga Luczenbacher úr is illy értelemben veszi a' munka' 85. és 88. lap. hajadon főt irván, mi által kétségkivül nem leányfejet, hanem födetlen hajú fejet, vagy kurtábban mondva, födetlen fejet akart kifejezni. Azonban, mivel nálunk főkép a' leányok járnak födetlen fővel, a' hajadon szó különösen leányt is jelent. Innen a' magyar Zsebszótár' szerkesztői helyesen jelelék meg, hogy hajadon, mint főnév, leányt, mint melléknév, födetlen hajút jelent. Midőn tehát Luczenbacher úrnak egyik 's nem valamennyi, miként irá, födetlen fővel balra tartó lovagja helyett hajadon lovagot, és egyik, födetlen fővel ülő királya helyett hajadon királyt irtam, ezt csak rövidség' okáért és, ugy hiszem, Faludi után nem helytelenül tettem.

Bitnicz.

Töredékek

az elhúnyt G—B. Agnesz gfnő' naplójából.

— Sok időre leend szükségem megszokni azon gondolatot, hogy ő nincs jelen; minden a' mi körültem van, képét hozza vissza, minden úgy van, mint előbb; minden, mire szemeim függesztem, változatlanul áll; csak ő hiányzik, 's hiányzását mindig fogom érzeni.

Közli **Haraszthy Samu.**

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, csötörtök, september' 1. 1842.** **27. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Színművek' jutalmazásáról *).

Korunkban sok ember igen sokfélét olvas, és ki gondolkozni is szokott a' tárgyak felett, midőn olvas, többnyire mindig megteszi rögtön saját észrevételeit, mellyeket azután vagy magának tart, vagy másokkal is közöl, vagy, ki épen írni nem rest, a' nagy közönség' rostájába veti. Innen van, hogy most sok ember, ha mindenbe nem is, de olly sokfélébe bele szól, sőt ha észrevételét fontosabbnak látja, felszólalásra benső ösztönt érez. Illy ösztön vezet engem is jelenleg e' felszólalásra a' színészet' ügyében, és észrevételim talán annyira elolvashatók leendenek, mivel a' dolog közvetlen engem nem érdekel, minthogy szindarab-író nem vagyok, és ismervén magamat, tudom, nem is leszek, bár gyermekkoromban Argirus' historiáját színre alkalmazni megkezdém is, sőt nem egyszer színmű-előadással mulatoztam pajtásimmal.

A' f. e. Jelenkor' 27. sz. naplójában olvasom: „hogy Párisban Balzac egy vígjátékot hozand szinpadra és a' három első előadás' egész jövedelmét kapja, mi mintegy 60 ezer vftot hozhat be; és a' magyar drámairó' jutalma! az első előadásból semmi, 's a' következő háromból egyegy harmad, mi 200 (!) vftra sem igen megy." — Nemzeti szinházunknak nem jövedelmezés — mint a' pesti német vagy egyéb szinházaknak, — hanem erkölcsi hatás és nemzetiség' terjesztése főczéljai, mellyek' elérhetésére alkalmas szindarabokra van szüksége. Erkölcsi hatást a' nemzetre főleg a' nemzet' életéből vett események gyakorolhatnak; nemzetiség' terjesztése pedig a' míveltebb nemzeti nyelv' megkedveltetése által eszközölhető (értvén: színészet' útján); hogy tehát valamelly szindarab a' nemzeti szinház' czéljaival megegyezzék, annak eredeti magyar műnek kell lenni, hogy a' nemzetre hatással levén, a' nemzeti nyelv' megkedvelését is előmozdítsa soknyelvü hazánkban. Ez oknál fogva nemzeti szinházunk' igazgatósága iróink' buzdítása végett a' magyar eredeti szinművek' megjutalmazására bizonyos szabályt állapított meg. E' szabályt már többször is olvastam, de soha sem gerjesztett bennem annyi figyelmet, mint az említett naplói megjegyzés. Véleményem szerint az érdeklett szabály szerinti jutalmazása szinművek' iróinak sem czélszerű, sem igazságos.**) — Miután a' nemzeti szinházra nézve szükséges az is, hogy pénztára olly karba juthasson, mellynél fogva költségeit fedezni képes legyen, és ezt szinte csak ugy érheti el, ha minél jobb darabokat hozand szinpadra: minden a' szinművek' alkalmasságuktól függ. De alkalmas művet készíteni nem könnyű, azonban több között hamarább találkozik, mint kevés közt; olly jutalmazási szabályt szükséges tehát alkotni, hogy minél többen hajlamot érezzenek szinművek' irására. A' mostani szabály nem czélszerű e' részben, mert minden iró művének első előadását legjövedelmezőbbnek tartja, midőn a' második, harmadik stb előadásból — ismervén már a' közönség a' darabot — nem sokat remél, sőt nem-kedvező fogadtatás, vagy — mi szinte megtörténhetik — némelly roszszándékuak' fondorkodása által darabjának megbukása' esetében még papirosának ára sem kerül meg; de legjobb esetben is, mint a' tapasztalás bizonyítja, fáradságának igen csekély jutalmát veheti. Illy körülményben bizonynyal kevesen érezhetnek vonzódást szinművek' irására. A' szabály tehát nem czélszerű. — De nem is igazságos; mert ha egy új darab hozatik szinpadra, és nagy közönséget szerez, e' részben a' szinháznak semmi érdeme sincs. Nagy közönséget vagy a' szindarab' czime 's tárgya, vagy azon bizodalom, mellyet szerző magának a' közönségnél kivivott, gyűjt be; már pedig ez mindkettő a' szerzőnek érdeme, igazságos tehát, hogy annak gyümölcse is övé legyen. Azonban a' szinháznak is vannak követelései, 's az egyesek' javáért áldozatokat nem tehet; a' szabály tehát ollyan legyen, melly a' szinházat nem károsítván, az iró' reményeinek teljesülhetését sem gátolja. Illy szabály volna véleményem szerint a' következő:

1. Minden eredeti színmű, melly a' szinbirá-

*) E' czikkelyt, mint tartalmából is kitetszik, már régen irtam, de elfoglaltságom miatt letisztázására időt akkor nem nyervén, róla teljesen megfeledkeztem. E' lapok' II. félévi első számaiban Vörösmartynak rokon tartalmu czikkelyét olvasván, ismét eszembe jutott, és beküldését azonnal feltevém. A' dolog által közelebbről nem érdekeltetve, e' részben személyemet senki olly váddal nem illetheti, millyet koszorús költőnknek is lehet várni pártszellemüektől. Javaslataink egy irányuak és csak kevésben különböznek; de mindkettőnké egy czélszerű határozatnak alapul szolgálhat. *J. J.*

**) Reménylem, megengedi az igazgatóság ezen egyenes kifejezésemet; rövidség' okáért a' körülírásos kifejezéseket kerülni akarom. *J. J.*

ló választmány által előadhatónak ítéltetik, a' szerző' kívánságára legalább egyszer színpadra vitessék. De

2. Köteleztessék a' szerző a' színház' napi költségeire nézve teljes biztosságot nyujtani. Ellenben

3. A' színházi napi-költség' *) lerovásán felül minden jövedelem a' szerzőt illesse.

4. Az egyszer előadott műnek még kétszeri előadására a' színháznak teljes joga legyen szabad rendelkezéssel; és ha az igazgatóság a' darabot többszöri előadásra méltatja, a' második és harmadik előadás' tiszta jövedelmének is fele a' szerzőé legyen.

5. Ha többszöri előadatásra a' színházi igazgatóság nem ajánlaná magát, szerző annak egy második előadatását is kívánhassa napi-költségek' biztosítása mellett. Azonban ha netalán az előadás jövedelmező volna, a' tiszta jövedelemnek felét tartozzék a' színháznak engedni.

6. Három előadás után a' szerző ismét szabadon rendelkezhessék műve felett: azt eladhassa, vagy szerződésileg akármelly színháznak átengedhesse. (E' részben igen czélszerűleg volna használható Vörösmarty ur' javaslata a' jövedelmi petekre nézve, de nem a' szerző élte' folytáig, hanem bizonyos évekig, mert például családos szerző rövid idő alatt meghalván, hátrahagyott családja, mellynek ekkor még nagyobb szüksége lehet segélyre, sokat veszithetne).

7. Ha valamelly művet a' színház' igazgatósága elvállalna, tartozzék az első előadáshoz készittetett és szükségessé vált eszközöknek az első előadás' jövedelméből lerovott értékét a' szerzőnek visszatéríteni.

8. Semmiféle színművet szerző vagy tulajdonos' engedelme nélkül bár hol is előadni szabad ne legyen. (E' pontnak létre jövetele egy az irói tulajdont biztosító törvény' feladata leend.)

Ezen 8 pont bővebb magyarázatot nem kiván, csak a' 3ik pont értelme szerint a' szerzőt illetendő első előadási tiszta jövedelemről akarok néhány jegyzést tenni, minthogy lehetnek, kik a' felebb érdeklett igazságosság' ellenére is e' jövedelmet a' szerzőnek kissé sokalnák. — Igaz, lehetnének esetek, hogy az első előadás jól jövedelmezne, 's néha valamelly szerző tán érdem fefett is megjutalmaztatnék, főleg azon — fájdalom — nálunk divatozó szokás' következésében, mellyet különösen az irodalom' mezején tapasztalunk: hogy szerzőnek baráti munkáját hirlapokban jól feldicsérik, míg olly szerző' munkájáról, kinek barátja vagy ellene nincs, senki egy kukkot sem szól (sem jót sem roszat **) kivevén, hogy az Athenaeum' Tárczája könyörül rajta. Igy — meglehet — némelly darabokat jó barátok majd előre jól feldicsérnek, nagy lármát ütnek felőlök, és a' közönség menend a' színházba, ha csalatkozik is; míg kevésbbé ismert iró' müvéről senki sem szóland és a' közönség is csak gyér leend; ez azonban mit sem tesz: első esetben a' közönség csak egy kétszer fog csalatkozni 's azután vigyázóbb leend; a' második eseten segitend az 5. pontban foglalt második előadás.

Még a' napi költségek' biztosításáról kell szólanom. Lehetnek szerzők, kik ezt tán terhesnek találnák, mert némellyek' vagyoni állapotja sem engedné meg ezt; illyeken segithet jó barát is, sőt ha műve jó, 's jövedelmezéshez reményt nyujt, a' színházigazgatóság biztosítás nélkül is előadatja azt; és ez volna szerzőre nézve legnagyobb dicsőség, ez biztosítaná főleg a' közönség' részvétét, és igy az első előadás' jövedelmezését. A' pártfogásra nem találandó művek alkalmasint ollyanok leendenek, mellyeknek színpadoni megmaradását nehezen lehet reményleni. (Ezen biztosítási feltétel mellett azután bátran előadathatnának a' már nyomtatásban megjelent művek is.)

Joo János.

*) E' napi költségeket igy értem: számittassanak össze a' színháznak minden évi-költségei, még az épület és egyebek' fentartására szükséges petet sem véve ki; az öszveg osztassék annyi részre, mennyi előadás van egy évben; a' kijövendő szám teendi a' napi költség' mennyiségét, mellyhez adassék azután az előadandó darab által megkivánt rendkivüli költség. A' színház' körülményeit közelebbről ismerők azonban alkalmasint kétféle számvetést is fognak szükségesnek találni, t. i. dráma- 's opera-számvetést és a' kettőnek külön alkalmazását, — és igazságosan. *J. J.*

**) Pedig bár csak roszat is szólana valaki, mert ez által némelly szerző alkalmat nyerne sok félreértés, helytelen felfogás, vagy a' részletesen ki nem fejtettek' bővebb felvilágositására; vagy végre legalább ön hibáinak elismerésére; egyszersmind a' gondolkozni nem szerető közönség némelly munkának becséről értesittetnék. *J. J.*

TÁRCZA.

Igazolás

a' Regélő' vádlásai ellen.

Bella geri placeat nullos habitura triumphos. Lucan.

Menekedni akarván bajaitól, mellyeket maga okozott Zajtay ellen irányzott kétszeri szükségtelen megtámadásaival, a' Regélő' szerkesztője, Garay ur, most lapja' 63. számában jónak látta engem szerkesztői tisztemben rendre igazitani.

Neheztelve említi, hogy én nem átallottam Zajtay' ő ellene irt czikkét az Athenaeum' hasábjaiba felvenni..... Boldog isten! tehát még ez is baj? Mit nyert volna valljon, Garay ur, azon esetben, ha ohajtása szerint cselekszem, 's a' czikket elutasitom? Nem nyomathatta volna ki Zajtay azt külön, hozzá mellékeltetvén valamellyik laphoz? miként ez már több izben 's nem rég is egy Garay ur ellen intézett irattal történt, melly ki nem jöhetvén kisebb olvasókörü lap mellett, a' Pesti hirlap' néhány ezerből álló olvasóinak kezébe jutott? Elutasitván a' czikket, Garay úron semmit nem segitek, Zajtayn pedig méltatlanságot kö-

vetek el 's magamat részrehajlás' vádjának teszem ki, elnyomni akarván a' mindenkit egyenlőn illető önvédelmi szabad jogot.

Meg nem tartóztathatá magát Garay ur, egy kis gúnytól is ellenem, mintha én csupa polemiai előszeretetből adtam volna ki a' kérdéses czikket, mi egy jelentésü evvel, mintha én a' polemiát annyira kedvelném, hogy még kecskegyapjúróli pörlekedéssel is — millyen e' Garay ur által támasztott és folytatott pör — örömest tölteném el az Athenaeum' hasábjait. Megbocsátom e' kis ingerkedő bökést Garay urnak, ki különben is e' Zajtayvali vitatkozásban — miként ha országos jelentőségü tárgy iránt volna kérdés — igen felhevültnek látszik, remélve, hogy a' közönség ugy ismer engem, mint ki fontosabb és közérdekü tárgyak iránt, kétes dolgok' felvilágosítása miatt, soha sem kerültem ugyan a' vitatkozást, fontosabb tárgy nélküli feleseléseket ellenben sem támasztani sem folytatni soha sem szerettem, sem mások által folytattatni nem láttam örömmel.

Zajtay' czikkje visszautasítását azért várta volna Garay ur tőlem, mert az nem személyes védelem — miként én a' csillag alatti jegyzésben állítám, hanem a' felvett tárgytól eltérve, radicalis dühvel és irtási bőszszel egészen Garay ur' személye és lapja elleni nemtelen gyanusítás. — Felvett tárgytól eltérve! Valljon mi ezen vitában a' felvett tárgy? Semmi más nem, véleményem szerint, mint hogy Garay ur Zajtayt bökdösse. Ha tehát Zajtay Garay urat visszabökdösi — a' mit meg is tesz — egészen a' felvett tárgynál marad, 's csak visszamér azon mértékkel, mellyel neki Garay úr mért. A' gyanusítás, nemtelen gyanusítás szavak a' Széchenyi-Kossuth vita óta stereotyp szavak lettek hirlapi feleseléseinkben. Ha valami mondatik egyikünk vagy másikunk felől, mi nincsen inyünkre, azonnal előállunk e' szavakkal, ráfogjuk, hogy az gyanusítás 's mivel a' nemtelen gyanusítás, mi egy a' rágalommal, már magában is rút dolog, korunk pedig kétszeresen is rúttá bélyegezte, nagyot vélünk mondani, ha valakit, be nem bizonyítva is, nemtelen gyanusítónak bélyegezhetünk. Távolról sem szándékom, akár javalva, akár roszalólag, Garay és Zajtay urak' szóvitájába szólni, de fel levén hiva Garay úr által, mint a' Zajtay-czikk' kiadója, kénytelen vagyok önigazolásamúl kimondani, hogy én e' Zajtay-czikk iránt egészen másként vélekedem, mint Garay ur, 's minthogy én e' kérdésnél nem vagyok fél, Garay ur ellenben az, hihető, hogy én járok az igazsághoz közelebb. Zajtay nem mondja állitólag, hogy a' Regélő szemérmet sértő beszélyeket ad olvasóinak — ebben vélheti Garay ur lapja' gyanusítását — hanem csak azt, hogy a' Világ illy váddal terheli a' Regélőt 's e' vádat — ha való az, ugy mond Zajtay kételkedőleg — ő olly súlyosnak tartja, hogy, vitába keveredvén Garay urral, alkalmat veszen magának szemére vetni, miért nem tisztitja inkább lapját e' vádtól, mig vele és másokkal figyelmet nem érdemlő csetepatékban vesztegeti idejét. Ez véleményem szerint nem gyanusítása a' lapnak, hanem komoly figyelmeztetése Garay urnak, hogy kinn táborozván, nem látja mint forog veszélyben saját hajléka és tűzhelye otthon 's nem ügyekszik lapjáról illy gyanúkat elhárítani, mellyek a' nöknek szánt Regélő' hitelét végkép a'ásshatják. Ha Garay ur e' figyelmeztetés által feledség vagy gondolatlanságából felizgattatván kilép 's megczáfolandja a' Világ' állitását, nem lesz-e az hasznára lapjának? Én azt hiszem, igen. Zajtay mást nem igen tett, mint emlékezteté — korholva ugyan, és szemrehányólag — Garay urat, hogy kicsiny és felesleges dolgokkal bibelődvén, elveszti szemei elől a' nagyobbakat, a' lapjára nézve kerülhetlenül szükségeseket. A' Regélő tehát nincs gyanusítva, mert a' Világ' vádlását Zajtay nem ismétli, van egyedül — ha van — Garay ur' bátorsága és ügyessége e' szavakban: „De nem merünk, vagy nem tudunk ugy-e, azért jobbnak tartjuk elbúni 's hallgatni." Ez azonban a'

gyanúsításnak, ha csakugyan annak lehet nevezni, olly parányi neme, melly neheztelést sem érdemel, ha meggondoljuk, hogy vitatkozni nem merni és nem tudni, teljességgel nem becstelenitő, mert voltak és vannak többen, kik e' nélkül is derék és tisztelt férfiaknak tartatnak. Igaz, hogy ha Garay ur el nem háríthatja lapjáról a' vádat, akkor Zajtay' figyelmeztetése árthat a' Regélőnek, szóba hozván újra a' Világ' erős és súlyos vádlását: de ez esetben az nem gyanusítás többé, hanem valóság és tagadhatlan tény és ekkor — tisztelet, becsület, de igazság is! — megérdemli Garay ur Zajtaynak vagy akárkinek korholását; én azonban erősen hiszem, hogy Garay urnak sikerülni fog a' vádat lapjáról elhárítani 's e' hitemben egész bátorsággal, minden szerkesztői jegyzés nélkül, közre bocsátám Zajtay' neheztelt czikkét.

Azt látszik továbbá Garay ur mondani, hogy ha Zajtay' czikkje személyes védelem volna, akkor ki lehet vala azt adnom, de mivel nem az, tehát..... Gondolatom szerint nemcsak az személyes védelem, midőn valakinek ellenünk irányzott csapását magunktól elhárítjuk, hanem védelem az is, ha a' megtámadót mi is csapásokkal ügyekszünk gyengíteni 's ez által elvenni kedvét jövendőre hasonló megtámadásoktól. Zajtay' czikkje a' védelemnek e' második neméhez tartozik 's illy védelmet én annál inkább kiadhatónak gondoltam, mivel reménylém, hogy jövendőre el fog Garay urnak kedve múlni e' tárgy nélküli polemizálástól Zajtayval, minek én minden „polemiai előszeretetem" daczára nem örömest, csak kénytelenségből nyitom meg az Athenaeum' hasábjait. Zajtay másod izben támadtatván meg, nemcsak csapásokat hárít feje fölül, hanem maga is sujt és csapkod, 's ez tőle nem rosz tactica volt, mert Garay ur' utóbbi felelete reményt nyujt, hogy jövendőre a' békét óhajtónak békét hagyand 's nem fog két izben is semmiségek miatt vele szóvitákat kezdeni. Egyébiránt figyelmessé teszem Garay urat, hogy ha Zajtay' czikkje merő bántás volna is, nem igen lehetne oka miatta neheztelni, mert önmaga kezdé a' gúnyolódást 's felhiván Zajtayt, mind okot mind jogot ada neki élesebben is szólni.

Olly czikkeket, millyen Zajtaynak e' többször említett czikkje, kiadni is kényes dolog, úgy mond Garay ur, csillag alatt mintegy helyeselni pedig olly tett, mellyet legalább discretionak nem nevezhet. Helyeselni? Megvallom, e' szó' olvasásánál csodálkozás fogott el, hogy Garay urat tüze és bántódási szertelen érzete annyira elragadá, hogy a' legvilágosabb dolgot sem látta meg, sőt épen ellenkezőleg a' feheret is feketének nézte. Hol helyeslém én Zajtay' czikkjét? melly szavában a' csillag alatti jegyzésnek? Nem épen ellenkező van-e szavaimban? nem az van-e mondva, hogy csak kénytelenségből vétetik fel e' czikk, mivel szoros igazság kivánja, hogy a' megtámadottnak védelem engedtessék, mert a' szerkesztőség nem örömest közöl czikkeket, mellyekben közügyre vonatkozó dolgok felől nincs szó. Ime hová ragadja Garay urat tüze, hogy dolgokat merjen állitani a' valósággal merőben és homlokegyenest ellenkezőket! Egyébiránt helyeselni a' czikket, ha annak ott helye volt volna, 's meggyőződésem szerint helyeslést érdemle, fogtam volna, lett legyen az bár discretio vagy nem, mert helyesléseket vagy roszalásokat nem discretio, hanem meggyőzölés szerint kell osztogatnunk.

Azon discretiót, hogy Zajtay' czikkjét ne helyeseljem és ki ne adjam, azon okból követeli Garay ur, mert ő elvbarát. Igen, de hát ha Zajtay is elvbarát és ő is követelni fog, nem discretiót, hanem szoros igazságot, akkor is discretiót gyakoroljunk Garay iránt és igazságot tagadjunk meg Zajtaytól? Mi az elvbarátságot illeti, én azt tudom becsülni és méltányolni, hol helye van, de azt is hiszem, ha elvünknek tekintetet és hitelt szerezni ohajtunk — 's ezt ki ne ohajtson? — le kell tennünk a' személyes vonzó-

dásokról, hol két perlekedő fél közt állunk; és elvrokonink' személye miatt senkit se nyomjunk el, senki' jogát ne sértsük, mert ez aztán nem elvrokonság lesz, hanem személyes szövetkezés támadó és védő rendszerben, hol nem elvek uralkodnak többé, hanem szenvedelmek, előszeretet egy és ellenséges indulat más rész iránt, 's vitáinkban nem az leszen czél, hogy valami kifejtessék, hanem, hogy Péter győzzön, ne pedig Pál, mitől isten mentsen. Én illyesmitől, menynyire emberileg lehetséges, mindig óvakodtam 's mindig fogok, 's ki azt hiszi, hogy barátim miatt valakit jogában sérteni is hajlandó volnék, az elveimet igen roszul ismeri.

A' személyi becsülés' követelését illetőleg — mivel Garay ur engem fenyeget — meg kell jegyeznem, hogy becsülést akár mineműt, személyit vagy nem személyit, követelni nem lehet, akarni nevetséges; azt nem követelni, nem kicsikarni, hanem megérdemelni lehet és kell, a' ki pedig meg akarja érdemelni, nem olly discretiókkal eszközlendi, miknél fogva egyik félt pártolván a' másikat elnyomjuk, hanem avval, ha két perlekedő fél között, akár mint bíráló akár mint szerkesztő, állván, lehetőleg részrehajlatlanul viselendi magát. Én azt hiszem, hogy azért, mert a' megtámadott Zajtay' védelmi czikkjét kiadtam, mind a' mellett, hogy az — mint Garay ur véli — elvbarát ellen volt intézve, minden részrehajlatlanok' becsülését megérdemlem. Ha valaki, ki magát talán elvbarátnak vallja, e' miatt nem akar becsülni, sajnálom, de róla nem tehetvén követelni becsülését nem fogom, nekem elég azon meggyőződés, hogy a' becsülést még tőle is, ha igazságos akar lenni, megérdemlem.

Szó van e' Garay-Zajtay pörben valami világi inclinatioról is, azaz: csodálkozik a' Regélőnek bizonyos boszorkány-kergető juratusa, hogy az Athenaeum Zajtaynak világi inclinatioját egészen helyben hagyni látszik 's ellene legalább egy csillagocskával nem törekszik magát megóvni. Illyen észrevételt, megvallom csak gyermek tehet, kinek koponyája még nem keményedett meg. Baj-e az az Athenaeumnak, ha Zajtayban a' Világ iránt inclinatio van, ha csakugyan van? és aztán az ellen, hogy inclinatio a' Világ iránt Zajtayban van, az Athenaeumnak szükség-e óni magát? Mivel e' juratus urnak a' boszorkány-kergetéshez nagy inclinatiója van, ez ellen, nehogy maga is boszorkány-kergetőnek tartassék, a' Regélőnek kell-e magát csillagocskával megóvni? Risum teneatis! Feltévén ez igen bölcs juratus urral, hogy a' Világ iránt inclinatióval lenni ártalmas dolog, hogyan lehet az az Athenaeumra nézve ártalmas, ha nem az Athenaeumban (azaz annak szerkesztői elveiben) van ez inclinatio, hanem csak Zajtayban magában? Az igen bölcs és még sokkal elménczebb juratusnak boszorkány-kergetési tüzében a' tárgyak ugy összezavarodtak szemei előtt, hogy az Athenaeumot is Zajtaynak nézte.

De figyeljünk csak, mit mond Garay ur e' juratusi észrevételre csillag alatt: Sajnáljuk ugymond, hogy ez incisumot (e' világi inclinatio iránti észrevételt) veres krétánkkal ki nem húzhattuk, de fiatal barátunk (t. i. a' juratus) egyátalában el nem akart állani állításától, mert ez ugymond személyes védelméhez tartozik 's mi örömest minden embernek meghagyjuk a' maga hitét annál inkább, mivel az Athenaeum'szerkesztőjének nézetei szerint a'személyes védelmekben kénye' kedvére hagyhatjuk az írót stb. Ebből az látszik, hogy Garay ur a' maga fiatal barátjának, a' juratusnak, inclinatióróli beszédét igen súlyosnak tekintette, melly az Athenaeumot porig fogja nyomni, 's ezen fölül azon hiedelemben van, hogy az Athenaeum' szerkesztője ezen észrevételért igen meg fog bántódni, azért tartá jónak, magát az Athenaeum' szerkesztője' nézetével körül pánczélozni; azonban ezen előkészületek egészen szükségtelenek valának, mert az Athenaeum' szerkesztője előtt bizony nem látszik igen fontosnak, akármit hisz Garay ur' fiatal juratus barátja az Athenaeum Világhozi vonzalmáról, vagy Világtóli idegenkedéséről 's annál kevésbbé, minthogy beszédében, mint felebb érintém, merő fogalom-zavar van csak és semmi egyéb. Mi Garay urnak látszólagos roszalását illeti azon nézetre nézve, hogy a' védelmekben szabad beszéd — azaz szerkesztői önkény által nem korlátolt—engedtessék; erre azt vagyok bátor megjegyezni: mint kétszer kettő négy olly bizonyos vagyok benne, csak egyszer jöjön Garay ur azon keserves és nyomasztó helyezetbe, hogy magát méltatlankodások vagy igazságtalan észrevételek ellen védeni kellvén, védelmét valamellyik lapszerkesztő a' legnagyobb önkénynyel változtatgatni, csonkítani és toldani fogja, bizonyos vagyok benne mondom, hogy Garay ur az én nézetemet igen hajlandó leszen elfogadni. Nincs egy-egy méltatlanabb és igazságtalanabb tett, mint a' megtámadottra olly védelmeket tolni, mellyeket ő elvállalni nem akar. Általában nem is lehet feltenni, hogy a' vádlás és megtámadás' súlyát, egyes szavainak erejét valaki jobban érezhesse mint a' vádlott maga 's ha ő érzi legjobban, fel lehet tenni azt is, hogy a' méreg' ellenmérgét, mellyel magát védhesse, ő fogja legjobban kitalálni 's ennek kitalálásában neki, menynyire csak lehetséges, a' legnagyobb szabadságot kell engednünk.

Ennyiből áll, mit Garay ur ellenem irt vádlására, mellyben szerkesztői eljárásomban rendre utasít, megjegyeznem kellett. Reménylem, meggyőztem az olvasót, hogy a' ki renden kívül járt, az nem én valék, 's hogy Zajtay' czikkjét kiadván, csak azon kénytelenségnek engedtem, mellybe Garay ur maga helyezett: Garay urtól pedig várom, és kérem is őt ezennel, hogy ha jövendőben az Athenaeum' iróival leszen baja, azt velök, ne a' szerkesztővel, kire az nem tartozik, ügyekezzék elintézni, mert különben is a' czikkek' ki- vagy ki-nem-adása iránt támasztható észrevételekben alig lehet czáfoló erő a' megtámadottakra nézve, puszta panasz pedig úgy is csak gyengíti a' panaszkodó' ügyét.

Még egyet befejezésül. Némi apró csipdezések és czélzások a' Regélőben — néha eltakarva, néha igen is világosan — azt látszanak sejtetni, mintha e' lapnak kedve volna magát az Athenaeummal összeütközésbe tenni. Az Athenaeum mind eddig szilárdan került minden összeütközést a' Regélővel azért leginkább, mert Garay ur magát elvbarátnak tartja 's én is hajlandó valék hinni, hogy az, azonban már eddig is adattak okok rá, hogy az Athenaeum' szerkesztősége az eddigitől különböző politicát kövessen a' Regélőre nézve, 's ha a' Regélő ingerkedéseit folytatandja, ám lássa, de akkor minden bizonnyal összeütközés fog következni a' két lap között, minek az Athenaeum' szerkesztője nem leend oka. Egyébiránt legyen bár béke helyett harcz, az Athenaeum soha nem fog azért síkra lépni, hogy fegyverei a' Regélő' arczán nyomokat hagyjanak — hogy Garay ur' kifejezésével éljek — hanem azért, hogy kétes dolgokat felvilágositson, roszul tudottakat magyarázzon, 's tévedéseket igazitson, mert csak illynemü harcz méltó irókhoz. Arczokat sebzeni, hogy rajtok a' vitázás' nyomai meglássanak, vagy állatok vagy vad gladiatorok', de nem mivelt, annál kevésbbé tudományokkal foglalkodó emberek' körébe való.

Bajza.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, vasárnap, september 4. 1842.** **28. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél iv. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer ház 222. szám) az apácza-templom közelében, földszint jobbra.

Új csillagtan.

Németországi tudós Wirth, illy czimű munkájában: Fragmente zur Culturgeschichte. Kaiserslautern 1836., az emberi nem' mivelődése' történetét fejtegetni akarván, erre legbiztosabb kalaúznak állítja a' csillagtant (astronomia), és földismeretet (geognosia).

Én jelenleg Wirthnek említett munkájában még csak rendszer nélkül előadott csillagtanának némelly főbb vonásait akarom rövid vázolatban előadni. —

Ő a' kopernicusi naprendszert vizsgálgatván, abban igen sok képtelenre, sok megfoghatatlanra talált. Nem foghatá meg nevezetesen:

1) Az égitestek' mozgásának nehézkedésből (gravitatio) magyarázatát; mert, ugy mond, ha az égitest más égitestnek minden pontjára nehézkedik, vagy más szokkal, ha az égitestek egymást minden pontjaikkal vonják magokhoz; úgy a' mozgásbeli képtelenség számtalan kérdésekre ad alkalmat. Igy p. o. megfoghatatlan az, hogy a' nap, miután a' földet a' periheliumban forgatja maga körül, hogyan bocsáthatja azt el az aphelíumba, és megforditva? stb.

2) Nem foghatja meg a' tizenegy vándorcsillagnak napkörüli forgását, mellyek közől különösen Uranusnak naphozi viszonyát Kepler' csillagtani törvénye szerint kiszámitván, helyesen következteti, hogy Uranushoz a' nap csak egy közönséges álló csillagnak látszik, hogy annál fogva a' nap semmi vegetatiot nem eszközölhet, sem azt meg nem világosithatja.

3) Nem foghatja meg a' naputja' elhajlásának, napéjegyenlitőpont' (punctum aequinoctiale), éghajlat' változásának, özonviznek, hegyek' származásának stb, mellék, vándor, és üstökös csillagok által okozott zavarból magyarázatát; mert ha a' természetnek parányporszemei közt is a' legnagyobb rendet látjuk: nem lehet feltenni, hogy a' világ' mérhetlen gömbjei közt zavar, rendetlenség uralkodnék. Vagy ha a' mellékvándorcsillagok zavart okozhatnak: úgy a' végetlen nagyságú állocsillagok' milliárd sokaságának mennyivel nagyobb zavarokat kellene okozni naprendszerünkben, pedig ezt még senki sem állitotta. Nem az égitestek közt van hát a' zavar, hanem az azokról tanitó eddigi csillagtanban.

4) Képtelennek tartja a' tengerapálynak és dagálynak Newton szerinti megfejtését. A' newtonisták ugyan is azt mondják, hogy ezen tüneményt okozza a' napnak és különösen a' holdnak vonó ereje; melly úgy esik meg, hogy a' nap vagy hold, a' földnek azon félgömbjét, melly feléje van fordulva, közelebb levén hozzá, erősebben húzza maga felé; de minthogy a' földközépponti vonó erő által visszatartóztatnak a' földrészek: a' nap 's hold vonó erejének csak az lesz következése, hogy a' földet borító viztömeg feldagad. — Ezen newtoni magyarázat szerint, hogy a' földnek azon oldalán, melly a' nap vagy hold felé van fordulva, dagálynak kell előállani, világos, de, hogy a' földnek átellenben lévő oldalán is ugyanakkor dagálynak kell előállani, ezen magyarázat szerint, megfoghatatlan. Ugy szintén az újholdkori különös tengerdagály a' fentebbi magyarázat szerint érthető; mert akkor mind a' nap, mind a' hold egy irányban hatnak a' földre; de a' holdtöltekori különös tengerdagály ugyanazon magyarázat szerint, érthetetlen; mert akkor a' nap és hold átellenes irányban hatnak a' földre.

5) Legképtelenebbnek tartja azonban azt, hogy a' napot Kopernicus óta egyhelybeni tespedésre kárhoztatták. Valoban csodálatos is az, hogy a' többi égitestek mozognak, és ez maga egy helyben vesztegel. Nem csodálja azonban Wirth, hogy Kopernicus azon gondolatra vetemedett, hogy a' napot megállitsa; mert az előtt a' föld állott: és igy könnyű 's természetes volt a' másik tulságba esni, tudnillik a' napot állitani meg. Az igaz, hogy a' nap' megállításával több tüneményt kimagyarázhatott Kopernicus, mint elődei, de nem igaz, hogy minden kérdést meg lehetne ezen rendszerből fejteni; mert p. o. a' napéjegyenlitő pontnak, naputja' elhajlásának, özönviznek, földútja' külpontosságának stb változásai kimagyarázhatlanok, 's a' dolgon csak ugy segitenek a' Kopernicus' követői, ha ezen változásokat, mellékvándor 's üstökös csillagok által okozott zavarnak tulajdonitják.

Ezek szerint a' kopernicusi csillagtannal nem barátkozhatván meg Wirth, uj rendszert gondolt, mellynek rövid vázlata e' következőkben központosúl:

a) Az égitestek nem nehézkedő, hanem villanyiranyos (electrico magnetica) erő által mozognak, még pedig az iranynak (magnes) ezen közönséges és egyszerű törvénye szerint: az ugyanazon gönczölök egymást ellökik, a' különbözők egymáshoz vonzódnak. Ha ez áll (állani kell pedig szükségképen, mert p. o. a' földnek iranyosságát senki kétségbe nem hozhatja), úgy többé nem lehet félni mellékcsillagok által okozandó za-

vartól; mert bár egyik égitest a' másikhoz igen közel menjen is, de ha az iranytengelyek nem gönczölös viszonyban, hanem párhúzamban vannak egymással: sem vonzódás, sem ellökődés nem támadhat.

b) Minden égitest (Gestirn) két egymástól külön látszó szilárd gömbből áll, mellyeket valamelly rugós hig anyag, p. o. viz, lég, vagy aether tart össze. Az égitestnek egyik gömbje éjszaki, másik déli gönczöl (polus). Továbbá minden égitestnek van egy fensőbb rangú neki megfelelő égi teste vagy napja, mellynek hasonlólag két szilárd golyóbisa van: és igy a' két égitest közti mozgás, a' négy golyóbisnak viszonyos gönczölösülése (Raport) által eszközöltetik. Ezen rangozat azonban az égitestek közt folytattatik a' végetlenségig, ugyhogy nem csak a' mi földünknek, hanem a' mi napunknak is van napja, és igy tovább; mellyek egymásközt gönczölös szerkezetben vannak, azzal a' megjegyzéssel, hogy két égitest közől a' felsőbb rangúban a' villanyosság, az alsóbb rangúban pedig az iranyosság van lenyomó súlyban.

c) Mi az égitestek' forgása' minőségét illeti: az nem tengelyforgás, mint Kopernicus' követői állitják, hanem csak hintázás (Pendelschwingung, oscillatio). Hogy ezt megérthessük, tudni kell, hogy Wirth szerint minden égitestnek van egy főtengelye, melly a' két különlévő gömböt összeköti: ezen tengelyre hat a' fensőbb égitestnek összepontosult ereje; olly formán, mintha a' felsőbb égitestről egy fonál nyulna le az alsóbb égitest' főtengelyéhez köttetve, 's hol ezen kötés' csomója van, nevezi súlypontnak (Schwerpunct, centrum gravitatis), és ezen sulypont körül, mint középpont körül, történik az alsóbb égitestnek — mint ezen állásban összefordított kettős pendulumnak — hintázása, melly hintázást okozza az alsóbb égitest' gönczöleinek a' fensőbb égitest' gönczöleivel való kölcsönös viszonyúlása (Raport). Ha az emlitett súlypont a' főtengelynek középpontjára esik, akkor látni való, hogy mind a' két pendulum, az az mind a' két fél tengely, mellynek külvégeit a' két szilárd gömb teszi, egyenlő ivdarabot (Bogen) rajzol. Ebben az állásban tehát szinte hasonló az alsó égitest egy mérleghez, melly a' súly-kiegyenlithetéskor fel 's alá hintázódik. Minthogy azonban a' felsőbb égitest a' maga fensőbb egiteste körül hasonlólag mozog: látni való, hogy a' sulypont a' főtengelynek nem mindig közepén áll, hanem a' középponttól eltávozván, hol egyik, hol másik golyóbishoz megy közelebb; 's e' szerint hol egyik, hol másik golyóbis vagy golyóbisos pendulum rajzol nagyobb ivdarabot, még pedig mindig megforditott szerben, az az, ha az egyik gömb kis darab ivet rajzol, akkor a' másik nagyot, és megforditva. Ebből látni való, hogy az égitestek' mozgása nem egyéb lesülyedésnél és fölemelkedésnél (Fall und Steigen).

(Vége következik.)

Echo ur.

Franczia beszély.

XIV. Lajos' udvara, melly sokáig legvidorabb életkedvvel tünteté ki magát, végre elaggott ura' példáját követé, 's minden arczon, mellyen különben vidámság 's túlcsorduló szeszély fénylének, csak a' legvégtelenebb unalmat lehete látni.

Néhány kevésnek azonban igen kinos volt e' megváltozás. Ezekhez tartozék Tercy chevalier; ő sehogy sem tudott alkalmazkodni a' szigorú komolysághoz, a' hallgatag trappistaélethez, melly napi renden vala.

Szeretetreméltó, kellem- és szellemteli, azon kivül bátorsággal, melly a' siker felől mindig bizonyos, megáldatva, a' chevalier egyike volt a' legelragadóbb 's legfényesb uraknak XIV. Lajos' udvarában.

Akkor a' király fiatal, udvarias, szenvedélyes vala; szivesen hallgatá elbeszélését a' kalandoknak, mikkel az udvar 's város egyiránt mulatkozának, 's gyakran történt, hogy a' chevalier volt hőse ollyan eseteknek, mellyek szerencsések valának mosolyt kicsalni ő felségétől. Tercy, kinek meg volt engedve ura' legközvetlenebb közelében mulatni, használá a' kegyet, mellyet birt, 's meglehetős szabadon bánt a' királylyal.

Ez igy tartott, mig az udvar vidám, élvvágyó vala 's mulatságoknál egyébre nem gondolt; de mihelyt a' király' nézetei megváltozának, 's gondolatait vallás felé fordítá, Tercy érzé, hogy neki is, mint másoknak, meg kell változnia.

De szerencsétlenségére megszokott módját az igen megnehezité 's mindig kitört tulajdonképeni természete; sőt, szabadalma levén gúnyát mindenre lövellni, a' változás miatt, melly neki annyira nem kedveze, magát az udvart is bátor volt gúnyolgatni.

Többször vetemült azon vakmerőségre, hogy gondolatait hangosan nyilvánitá.

Egy napon sötét szinü 's czimertelen kocsi áll meg ajtaja előtt, belőle férfi lép ki 's kiséretében a' chevaliernek, kinek vonásai egészen megváltozának, nyomban visszatér. A' kocsi azután Faubourg St. Antoine felé roboga el legnagyobb gyorsasággal.

Tercy chevalier' eltünte természetesen felötlött.

‚Ah, sohajtának, ő olly szeretetreméltó, olly udvarias vala, olly szépen tudott valamit elbeszélni.'

„Ő bátorságteli férfi volt 's kár volna értte, ha magát száműzni akarná!" tevék hozzá a'hölgyek.

„„Hová lehetett?"" kérdék mindenhol. Jeles tulajdonait hangosan dicsérék, nevét lelkesedéssel emliték.

Ha a' kérdést, hova lehetett? a' bastille' börtönösei' egyikéhez intézék vala, ez a' szép hölgyeket, kik olly részvéttel panaszkodának a' chevalier' távolléte miatt, bizonytalanságuktól igen könnyen megszabadithatta volna.

Két hosszu év alatt ideje volt a' szegény Tercynek szórakozottság nélkül gondolkodni vigyázatlansága fölött. Ezen időköz' lefolyta felé, sok sürgető folyamodás után, a' bastillet végre csakugyan elhagyá.

Ismét látni akarák őt; reménylék, hogy hajdani mulattató szeszélyét megtartá még, valamint szellemdús és csipős gúnyvágyát is, melly szerencsésnek tevé őt a' bastille-lel megismerkedhetni.

De ah, mi változás történt e' férfival!

Magaviseletében nem vala többé ama' hanyag: ‚bánom is én', mi azelőtt a' jó tonhoz tartozék. Ő, mint sodronybábok, feszessé lőn.

A' chevalier nem emlékezék előbbi személyére; bátorsága félénkségnek ada helyet; szavait aggódva méré személyességéhez azoknak, kikkel beszéle.

Nem sokára a' chevalier a' legroszabb fényben, mellyben csak állhatni, a' nevetséges lét' fényében álla. Két év óta elavult tekintetét egy szó egészen megsemmité.

Egy este Tercy chevalier a' Comédie-Française-ban, a' nem rég férjhez ment 's e' miatt kissé halvány és szenvedő színü G..... marquisnő' páholyában vala. A' szép marquisnő, ki igen részvevőnek mutatkozék a' chevalier' története iránt, megkisérté, néhány szót nyerni tőle. De ahhoz nem juthatván, eszközhöz folyamodék, melly rendszerint sikerül, t. i. panaszkodáshoz.

‚Ah én felette roszul vagyok!' szóla panaszhangon.

„Én is," viszonzá a' chevalier.

Néhány percz mulva újra kezdé: ‚Fejem tűzként ég!'

„Enyém is" válaszolt Tercy.

A' marquisnő figyelmesbben vizsgálja 's határozott-, hideg- 's nyugodtan állni látván őt, megváltoztatja tervét 's alkalmat vesz magát mulattatni.

‚Ah, kiálta, szivem borzasztóan fáj!'

„Nekem is — szivem fáj."

‚Ugy érzem magam', mintha oldalbordáim összeakarnának törni.'

„Én is — törni."

‚Azt hiszem, vajudásom' ideje közelget.'

„Nekem is vajudásom' ideje közelget."

A' chevalier szavát nem végezheté, mert a' kitört kaczaj, melly a' páholy' minden zugából hallatszék, hangját elnyomá.

‚Viszhangom!' kiálta, ismét szóhoz jutva, a' marquisnő.

Ez idő óta a' chevalier: ‚Echo ur' mellékneve nyert. ***Garády.***

TÁRCZA.

Nagykőrösi iskola-ügy.

A' nagykőrösi iskolai és egyházi előjáróságnak becsületére válik, miszerint, mint nyilvánosság' barátja, mind iskolai, mind egyházi tanácskozásait nyiltan tartván, abban minden tárgyhoz értő ember' ítéletét kihallgatja. — Illy nyilvánosság után vevénk mi is részt a' nkőrösi felső tudományú ifjak' mind köz-, mind szoros vizsgálatában is, — melly utolsó máshol zárt ajtókkal történik — figyelemmel kisérők az előhaladást, melly azon iskolából kikerülésünk óta történt. Az egyházigyülésben, melly főleg az érintendő iskola-ügyben tartaték, közvetlen részt nem vettünk, igen is közvetve, de hiteles kutfő után. A' tény, mit szőnyegre akarunk hozni, ez: A' kecskeméti és nagykőrösi iskolák' több éves vetélkedése ismeretes. Ezen vetélkedés szülte azt, hogy a' nkőrösi iskolában három tanitó alatt a' philosophiai tudományok, és az első évi jogtudományok, sőt politica és Magyarország' tényleges közjoga is tanittatik, mi másutt, és méltán a' második évi joghallgatók' tanulmánya. Ezek mellett Nkőrösön tanittatik még gazdaságtudomány gyakorlatilag és népiskola oktatástan, mindkettő azért, hogy az egyházi kerület mind a' népiskola oktatás-, mind pedig a' gazdaság-tanban ügyes mestereket nyerjen. És ezen magas eszme' eredetét gróf Teleki Sámuel úr ő nagyságának köszöni. — Hogy a' párhuzam megtartassék legalább eddig, ide vetjük, mikép Kecskeméten négy tanitó alatt e' három szak tudományok tanittatnak: philosophiai, theologiai és jogtudományok.

A' nkőrösi vizsgálatokon vettünk észre haladást, de, megvalljuk, nem sokat az idő óta, mellyben e' szeretett Athenaeumból kikerültünk. Kedves és új jelenet volt előttünk a' gazdaságtudomány, melly az iskola' udvarán kerttel, a' városon kivül 25 holdnyi földdel levén ellátva, a' haladásnak szép sikerét mutatá. —

Hogy az egészben nem olly haladást tapasztalánk, mint jeles professoraitól várni jogositva vagyunk, okát mi is régen, de némelly előjárók is részint a' tudományok' több halmazában, részint a' különnemüek egy professor általi tanitásában helyezék. Ezért az iskolai szék egy inditványt tervezett azon három elvből indulva ki, 1) Hogy a' melly tudományok sem philosophiai, sem első évi jogtudományok közé nem tartoznak, ne tanittassanak, 's a' tulajdonképeni philosophiából is csak a' szükségesebbek; 2) hogy a' mennyire lehet az egynemü tanulmányok azon professor által tanittassanak; 3) hogy sem a' professor urak, sem az ifjak sok órákkal ne terheltessenek. Inditványoztatott még egy negyedik elv is, hogy a' kenyértudományok, millyen a' népiskola-oktatás és gazdaság-tudomány, szabad választás szerint hallgattassanak. Az utósó elv mellőztetvén, a' három első elv elfogadtatott, 's egy tanulmányi terv készíttetett a' jövő iskolai évre foganatba vételendő. Szükség megemliteni, mint az egész tervben lényegest, miképen a' második elvet, a' már egy éve mult iskolai közvizsgálatra, a' méltóságos fő gondnok' elnöklete alatt kinevezett választmány adá, melly azt rendelte, hogy professor Fitos Pál ur vegye át professor Warga János urtól a' természetjogot, mint szorosan philosophiához tartozót; Warga úr pedig a' neveléstan mellett tanitsa a' népiskola-oktatástant, mint egy ágát a' neveléstannak, e' helyett professor Karika Pál ur a' vegytant, mint a' gazdasági tudományok' alapját, de azért a' gazdaság-tudomány mellett a' leendő mesterek' képezését gyakorlatilag vezesse; sajnálni, hogy ezen választmányi javaslat a' legközelebbi egyházkerületi gyülésen — elő sem jöhetvén — meg nem erősittetett. Ezen tanulmányok' fölcserélése már az, mit a' nkőrösi egyházi gyülés el nem fogadott, még pedig, mint halljuk, a' következő okok miatt:

1) Professor Karika Pál ur volt egyházkerületileg mesterképzés végett kiküldve; tehát ezt egyedül ő tudhatja, következőleg népiskola oktatástant más nem tanithat.

2) Az által, ha a' népiskola-oktatás más által tanittatnék, fölbomlik az egyházkerületi — még 1836-

bani — végzés, melly három év mulva a' mestereket Kőrösről és nem Kecskemétről veendené.

3) Az érintett tanulmányi csere, melly az egyházkerületi választmány által is javasoltatik, nincs megerösitve. —

Ez utósó ok nyom ugyan valamit, mert választmányi javaslatot foganatositani gyülés erösítése előtt nem lehet — azonban vannak esetek, hogy szükség és remélendő megerösités' esetében szabad és tanácsos, mint itt, mert mi bátran kimondjuk, kötelességünk kimondani, miként a' gazdaság-tudományhoz aránylag a' nepiskola-oktatástan mint mindig, úgy jelenleg is roszul ütött ki, 's az egyházkerületről föl lehet tenni, hogy szebb remény alatt a' javaslatot megerösitendette volna. Mi a' második okot illeti: az egyházkerület, 's a' nkörösi egyház közti szerződés ezelőtt már több évvel tétetett, és a' szerződés' foganatositása még csak nem is közeledik, következőleg fölbomlásról szó sem lehet. Kecskemét nagyon tudja ez ügy' állását, 's örül, mert eddigelé tanitókat ő ad az egyházkerületnek, 's illy esetben aligha nem mindig adand. A' harmadik okot, mi megvalljuk, igen sértőnek találjuk professor Warga János urra nézve; mert mi, volt növendékei, nyiltan valljuk az egész haza előtt, 's fölhivjuk minden volt növendékeit, miképen mi azon oktatástani eszméket — mellyeket közvizsgálatokon jelenleg hallánk — a' nkörösi iskolában belépti első és több években mindig hallottuk, 's azon nevelési és oktatási eszmék után mit tőle nyerénk, becsületet, életmódot szereztünk magunknak, 's rá ezer szülék' áldását halmozni hallottuk. — De ne mi szóljunk, szóljanak több nevelés és oktatás-tani munkái, mellyek részint készek, részint készülők, mellyeket Természettana' borítékán is elősorozva láthatni. — Sajnálni lehet, hogy messze ismerik az érdemet, helyben nem. Mi azonban legtávolabb vagyunk attól, mintha prof. Karika Pál urtól az oktatástani ismeretet megtagadni akarnók. Nem, ezt igen is elismerjük. De, uraim, oktatásra több kell ismeretnél. Ezt a' nkörösiek' szellemének megmutatásaul, kik sok jót tehetnek az iskola-ügyben is, mert nálok sok erő van, csak hogy azt szellemileg is kell központositani, leginkább pedig fondor személyességtől távol lenni. — ***B, sz, n, m, g, t.***

Literaturai mozgalmak.

Az augustusi vásár sok jót hozott mind a' budapesti, mind a' vidéki sajtók alól. Budán, az egyetem' bet. megjelentek: 1. Nagy Ignácz' Munkái. Első, második és harmadik kötet: Beszélyek. N18r. I. 281. II. 285. III. 297 ll. velinen, borítékba fűzve 3 ft cp. E' három kötetben e' termékeny és ügyes elbeszélőnk' huszonkét, részint sok felé elszórva volt, részint először világot látó elbeszélése foglaltatik. Miután báró Jósika Miklós a' mult 's ez esztendőben is megvonta tőlünk Musája' újabb szerzeményeit, eredeti beszély-irodalmunk' parlagsága mellett örömmel fogadhatjuk e' három kötetet, melly sok és sokféle érdekű tartalmával, tárgyai' tarkasága 's a' kidolgozás' különszinüségével ajánlja magát. — 2. Nemzeti könyvtár' 6-d. füzete, melly Kisfaludy Károly' Minden Munkái' folytatását hozza, magos 4rétben, 709—868 szeletig. Itt berekesztetnek a' szinművek Csák Mátéval, 's az elbeszélések közől adatnak: Barátság és szerelem, Vérpohár, Tollagi Jónás' viszontagságai, 2 rész, Viszonlátás, Sulyosdi Simon, Mit csinál a' gólya, Tihamér, és Sok baj semmiért. E' füzet' ára is, mint a' többieké 40 kr cp. Sajtó alatt van a' hetedik, melly a' még hátra levő elbeszéléseket, a' vegyes iratokat, a' költő' kiadatlan zsengéit (köztök Zács Klára és Brutus szomorújátékokat) és töredékeit, a' jegyzéseket, a' Schedel által újra dolgozott életrajzot, a' czimlapot Kisfaludy Károly' új aczélmetszetű képével, 's több fametszetekkel együtt hozza; 's mellyel ezen, a' tiz kötetes kiadásnál sokkal teljesb és hibátlanabb kiadás be leszen fejezve. — 3. A' Tudománytár' hetedik füzete, illy tartalommal: A' moldvai magyarokról Petrás Incze, közli Döbrentei; A' m. hadsereg' törvényczikkei 1589—96—ban, közölve Jászay Pál rt által; a' nemzeti gazdaság' rendszereiről, academiai beköszöntője Trefort Ágoston ltnak; Kiadatlan római pénzek (rézt.ábl.ával) és okleveles toldalék Luczenbacher Jtól. A' literaturai részt egy, az angol irodalom' jelen állapotját előadó bő czikk nyitja meg Chasles után; következik Hagen' munkájának „Von der Staatslehre" és Rotteck 's Welcker' országtani táruknak (Staatslexicon) ismertetése; 's végül bibliographia Balogh Páltól. Hozzá járul e' füzethez, és külön is kiadatott 4. Magyar academiai Értesitő. I. Év, V. szám. N8r. 79—106 l. Ára 7 kr cp. Magában foglalja e' szám az 1841. aug. és septemberben tartott kis, a' nagy, igazgatósági gyülések és akkori köz ülés' dolgait. E' számmal e' folyóirat' első éve befejeztetett. — 5. Magános magyar törvény kérdések és feleletekben. Előadva Acsádi Acsády Sándor kir. táblai hites ügyv. által. Második kiadás, az illető legújabb törvényczikkekkel bővitve. Pesten, Kilian György' tulajdona. N8r. (XIII és) 258 l., kemény töblába kötve 2 ft cp. — 6. Beszterczei vidéke. Irta D. Zipser Kr. Endre, magyarra tette D. Edvi Illés L.

Budán, Gyurián és Bagó' bet. megjelentek: Petrichevich Horváth Lázár' Munkái. Negyedik és ötödik kötet: Kaleidoskop, vagy Levelek Emíliához, élet, irodalom, politica és müvészet' körében. Két rész. I. 134, II. 118 ll. velinen, füzve 2 ft. Kellemes csácsogások, 's mert kellemesek, ajánlatra is méltók az üres és unalmas csácsogások' e' korában. A' nyomtató műhelyt igen dicsérhetjük, igen ajánlhatjuk.

Pesten, Landerer és Heckenast' bet. megjelent: 1 Fogházjavitás. Irták b. Eötvös József és Lukács Móricz. Kiadja Heckenast. N8r. VIII és 350 l., vel. füzve, 3 tervvel 3 ft cp. — 2. Elméleti 's gyakorlati német nyelvtan, leginkább honunk' leány növendékei' számára. Irta Steinacker Gusztáv. 8r. — l., kemény táblába kötve 1 ft cp.

U. ott, Károlyi' bet. és Geibel K.' költségein kijött: Birói parancsok magyar példányokkal. Alkalmas kézikönyv birák', ügyvédek és perlekedők' számára. Kiszedé Bovankovics Józs., jogtanár és h. ügy. N8r. (XIII és) 258 l., kemény tábl. kötve 2 ft cp. (*Folytatjuk*). ***S. F.***

Töredékek

elhúnyt G—B. Agnesz gfnő' naplójából.

— A' távol kedves' képe könnyen elhalványodik a' férfiúi érzékek' durva éghajlatában; ők szabadon emelik azt fel a' szélvészek és a' náp' égő sugarának ellenében; a' némberek ellenben a' sziv' legmélyebb helyére rejtik el, szorgalmasan tisztitják, 's a' hüség' zománczával vonván be, az megszépül és megöröködik.

— A' szerelem, mellyről beszélünk, a' beszélgetés által meggyengül és elgőzölg: de a' rejtve tartott szerelem önmagát erősiti és lassan emésztő méreggé változik.

— Legédesb öröm a' kedvesseli beszélgetés után, gondolatainak olvasása, 's az irás- a' beszélgetés' húga; mindkettő édes égi adomány, melly bizalom-szikrát gerjeszt az ember' szivében.

Közli ***Haraszthy Samu.***

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, kedd, september' 6. 1842.** **29. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Új csillagtan.

(Vége.)

De hogy a' dolgot még világosabban értsük, menjünk át a' mi naprendszerünkre különösen:

d) A' mi közvetlen naprendszerünket teszi a' nap és föld; mert, ugymond Wirth, a' nap körül csak egy alégi test mozoghat, nemcsak azért, hogy gönczölös viszonyban közvetlenül csak két égitest lehet, hanem azért is, mert ha több vándorcsillagok forognának a' nap körül, mint Kopernicus állítja, azt megfogni nem lehetne, a' mennyiben azok vagy egyenlő nagyságuak volnának, vagy nem; ha igen: akkor azokat a' nap egyformán vonván, egyenlő távolságra vonulnának attól, 's egymásba ütköznének; ha különböző nagyságuak volnának: ugy nem a' nap körül, hanem egymás körül forognának. — Mind a' napnak mind a' holdnak két egymástól külön levő szilárd golyobisa van; amott aether, itt tenger kötvén azokat össze. A' mi földünk alsó, a' nap felsőbb rangu égitest. A' napnak egyik gömbje az, mit mi napnak nevezünk = déli gönczöl, másik gömbje az, mit mi holdnak hivunk = éjszaki gönczöl. — Hogy e' két gömb egy égi testnek hemisphaeriumai, a' több erősségek közt igy mutatja meg Wirth: Mind a' napnak mind a' holdnak Kopernicus által ugynevezett tengelyforgása 27 nap és néhány óra alatt végződik; látszó átmérője mind a' kettőnek olly annyira arányos, hogy a' mennyivel egyszer egyik kisebb, ugyanakkor a' másik annyival nagyobb; ezen visszás arány van álláspontjukban is, mert a' hol van télen a' nap, ott van nyáron a' hold, és megfordítva; nap és hold szüntelen átellenben vannak egymással; mindkettőnek szüntelen ugyanazon képét láthatjuk stb. — Hogy a' földnek mellyik legyen két golyóbisa, világosan nem fejezi ki; hanem hogy két gömbjének kell lenni, azt a' többek közt igy bizonyítja meg: Télben a' föld sebesebben forog (Kopern. szerint) a' nap körül, mint nyáron, mellynek következése az, hogy a' téli félév rövidebb mintegy 7 nappal a' nyári félévnél; ugyde mikor a' föld' éjszaki részén tél van, akkor a' déli részén nyár van: és igy mikor az éjszaki rész sebesebben forog, akkor a' déli résznek lassabban kell forogni; ugyde ha a' föld szilárd gömb, akkor ennek egyidőbeni különböző forgása képtelenség: mellyre nézve a' földnek szükségképen két gömbjének kell lenni. —

e) A' mi a' földnek mozgása' minőségét illeti, az a' felebb előadott módon történik: nevezetesen nem egyéb hintázásnál; még pedig minthogy ezen hintázás a' föld' főtengelyére eső súlypont körül megy véghez, a' hintázás kettős; azaz (a' földet ugy képzelvén mint kettős pendulumot, mellynek összefordított szárai a' súlypontnál gondoltatnak egyenes irányban összeérni, és a' mellyek közől egyiket éjszaki, másikat déli pendulumnak nevezhetjük) ha az egyik gömb 12 óra alatt leesik, az alatt a' másik gömb fölemelkedik, és megfordítva. Ezen leesés és fölemelkedés okozza a' nappalt és éjszakát, 's ebből áll a' földnek 24 órai vagy egy napi, vagy Kopern. szerint tengely forgása. Minthogy pedig a' földnek főtengelyére eső súlypont a' napnak a' maga napja körüli hintázása' következésében szüntelen változik: látni való, hogy a' földnek déli és éjszaki gömbje csak akkor rajzol egyenlő ívdarabot, ha a' súlypont a' főtengelynek közepére esik, a' mikor is a' nappal egyenlő az éjszaka; mihelyt pedig ezen középponttól a' súlypont eltávozik, azonnal az ívdarabok egyenetlenek lesznek; nevezetesen ha a' súlypont az éjszaki gömb felé közeledett: akkor a' déli gömb nagyobb ívdarabot rajzol az éjszakinál, és megfordítva. Ezen alapúl a' napoknak hosszusága és rövidsége, melly éjszakon és délen visszás arányban van szüntelen. —

De az a' kérdés már, hogy a' földnek esztendei útja miben áll? — Ez, mint Wirth mondja, construáltatik a' naponkénti hintázásokból, 's ezeknek ívdarabjaiból illy módon: midőn a' súlypont az éjszaki gömb felé való nyomulásának végpontját elérte: a' déli gömb akkor rajzol legnagyobb ívdarabot, és ezen ív teszi féloldalát az ecclypticának. Visszatérvén azonban a' súlypont éjszaktól délfelé, midőn nyomulása' végpontját itt elérte: az éjszaki gömb akkor rajzol legnagyobb ívdarabot, és ez az ív teszi az ecclypticának másik oldalát, mellynek e' szerint tojásdadnak kell lenni szükségképen. Ebből látni való, hogy a' földnek esztendei mozgása nem egyéb magának a' súlypontnak változásánál, melly az ő periodicus járásával okozza az esztendőnek négy részeit; az ugynevezett ecclyptica pedig nem egyéb azon két félivnél, mellyeket a' föld' 2 golyobisa átellenben rajzol a' súlypont' visszafordulásakor (Sonnenwende).

f) Itt illő lesz azt is megemlíteni, hogy Wirth a' nap' fényelését a' föld és nap' irányos gönczöleinek egymásra hatásából magyarázza, mellynek következésében mind a' napnak mind a' földnek golyobisán villany terül el, minthogy a' villany nem egyéb az irany' fensőbb potentiájánál. Mivel pedig a' mi földünk, mint alsóbb rangu égitest, az

iranyt birja lenyomó súlyban: a' villanyosság rajta csak az ugynevezett éjszaki fényben tünetkezik. Meg kell azonban jegyezni, hogy bár a' hold is a' nap' testének golyóbisa, mégis nekünk európaiaknak azért nem fénylik, mert a' mi gömbünk, szintugy mint a' hold, éjszaki gönczöl; az ugyanazon gönczölök pedig egymást ellökik, és igy villanyosságot sem eszközölhetnek: következésképp' a' mi holdunk, a' déli golyóbison lakóknak napjok és megforditva.

g) Mi okozza a' napéjegyenlitő pontok' változását, napútja' elhajlását, iranytü' elhajlását, éghajlat' változását, ez úttal rajzkép nélkül kifejteni részint hosszu, részint bajos volna: elég legyen róla most annyi, hogy azt okozza a' mi napunknak, a' maga napja, ennek ismét a' maga napja körüli stb periodicus hintázása, melly mind, a' legszigorúbb természeti rendnek 's törvényeknek van alávettetve.

h) Forditsuk inkább figyelmünket a' mindennapi tengerapálynak és dagálynak kimagyarázására. — Ezt Wirth igen egyszerüen igy fejti meg: Midőn a' föld' déli golyobisa leesik, ugyanakkor az éjszaki felemelkedik, 's ekkor a' tenger' vize rohan a' déli golyóbis felé, 's ennek lesz dagálya, amannak apálya, és megforditva. Mind a' dagály mind az apály azonban nemcsak napi, hanem egyszersmind hónapi és évi szokott lenni; amazt a' föld' hintázása, emezt a' nap' hintázása okozván. Sőt mind az apály, mind a' dagály százados és évezredes is, miket az első, másod, harmad stb rangu napok okoznak periodicus mozgásaikkal; 's az illy dagályokat nevezzük kisebb nagyobb rendü özönvizeknek, mellyeknek tehát bizonyos periodicus idejök van; sőt az is bizonyos, hogy a' lehető legnagyobb özönviz is, a' földnek csak egyik gömbjét öntheti el. Ezeket ha előre pontosan ki lehet számitani: valóban jóltévő befolyással bir a' nemzetek' kármentesitésére. — Wirth az emlitett kisebb tengerapálylyal 's dagálylyal az életnek mindennapi álomba sülyedését, ébredését; a' nagyobbakkal, az életnek halálra szunnyadását, 's majd újra felserkenését, ugy szintén a' nemzeteknek alászállását, fölemelkedését, szépen hasonlitja össze, megmutatván, hogy valamint a' tengernek kisebb nagyobb rendü apályai a' földövek' cserélgetései által a' földbe új erőket teremtenek: ugy az életnek rövidebb 's hosszabb ideig tartó álmai, mint szintén a' nemzeteknek szakonkénti látszólagos hanyatlásai, nem közönséges vagy általános lebukást szülnek; hanem azok egy általános miveltségi felebb hatolásra, egy általános tökéletesbülésre szolgálnak mozzanatúl. — Hogy Wirthnek ezen rövid vázolatban érintett csillagrendszere megáll-e minden tekintetben, nem vitatom; mert neki is vannak állitásai, mellyek kétséget támasztanak (ha csak ezeket majd kiadandó rendszeres munkájával el nem háritandja); annyit mindazáltal bátorkodom nyilvánitani, hogy némelly tekintetben elsőbbséget látszik érdemelni Kopernicus' rendszere fölött; legalább az bizonyos, hogy a' Kopernicusi rendszernek gravitatióból magyarázatánál az ő villanyiranyos érőből magyarázata sokkal fenségesebb, 's a' mértani számitásoknak sokkal biztosabb igazolója, a' tünemények' kimagyarázására jóval alkalmasb. Egyébiránt Wirth' rendszerének legalább azon haszna lesz, hogy a' tudósokat gondolkozásra ébreszthetni, 's arra inditthatja, hogy ez igen fontos tudománynak, a' csillagtannak hibáit, fogyatkozásit, a' mint lehet kiigazitani törekedjenek. ***Szalai István.***

TÁRCZA.

Béka-egér-harcz.

Szabad sajtó, szabad száj,
Mind a' kettő jaj beh fáj!

Egy jobb jurátus.

Pozsonyban nyáron sok a' por, télen nagy a' sár, e' bajok azonban legalább kellemesen váltogatják egymást, 's az által türhetőkké lesznek; de a' Hirnök télen nyáron jár, akár van por, akár pedig sár, 's még a' Századunk sem marad el, 's száraz bár, de mégsem sorvad el, mert van a' ki öntözgeti, midőn czikkel töltögeti; ezt cselekvé többi közt, hogy már rim nélkül szóljunk, legközelebb aug. 25-én a' 67-ik számban „egy jurátus minden jobb társa' nevében: „*A' jurátusok' igazolása Zajtay ellen*" czim alatt. Szeretnénk e' czikknek illő nevet adni, mert nevéről szólitják a' gyermeket, de nincs arra szükség, mert elég a' tisztelt olvasónak tudni, hogy hol jelent meg a' czikk, szellemét és irányát azután könnyen kitalálhatja, miután a' harist szaváról, a' rókát farkáról, az embert pedig társáról szoktuk megismerni. A' czikk' jelleméről tehát szót se, mert meglelte zsák foltját, tarisznya madzagát, 's eczetes kanta dugóját. Mielőtt a' tárgy vagyis konkoly' rostálásához fognánk, általánosan legyen szabad megjegyeznünk, hogy miért fogunk tulajdonkép ezen hálátlan munkához, mi, kik Hercules' erejével nem dicsekhetünk, 's mégis Augias ur' elhiresült épületéhez közelitünk? Azért teszszük ezt, 's azért kell azt tennünk, mert a' kérdéses jurátus minden jobb társa' nevében nyilatkozik, 's mi arról mindeddig egyetlen szócskát sem tudtunk. Lánczos lobogós! tisztelt collega, hát mi rosz jurátusok vagyunk? Hátrább az agarakkal, édes bajtárs, mert ugyan meggyül velünk bajod, ha nevünket rágalmazod. Ti jobbaknak nevezitek magatokat! Szégyeljétek magatokat! Felőlünk nélkülünk vagy rólunk nélkülünk irtok és határoztok azon században, mellyről hazánk' legnagyobb fia mondá, hogy az nem övé, hogy neki az nem kell! 's mégis ti tettétek azt, kikben testté vált azon isteni ige, hogy semmit rólunk nélkülünk! Szégyen, gyalázat, mi is jurátusok vagyunk, 's ti nélkülünk, azaz tudtunk 's megegyezésünk nélkül nyilatkoztatok; igen, nélkülünk, mert tudjátok meg, hogy eddig mi is a' jobbak közé számitottuk magunkat, ezentúl azonban mi a' legjobbak fogunk lenni, mert százados rokonságtoktól, tisztelettel legyen mondva, egy kissé nagyon irtózunk. Elmondottuk, miért szólalunk fel, 's lássuk már most tehát, hogy mit fogunk mondani.

Először is a' Hirnök' szerkesztőjét *) kell megdicsérnünk azon nemes buzgalmáért, mellyel a' „*botránkoztató, rágalmazó, alávaló, gyalázatos, mocskos*“ **) Zajtayféle czikk elleni igazolás „szelidebb“ részeit közlé csak; dicséretünk mellett fogadja ön egyszersmind köszönetünket t. Hirnök ur, hogy az egész „igazolást“ nem közlötte, mert ha annak kihagyott része még vaskosabb a' közlöttnél, ugy annak közzé tétele bizonyosan olly homályt vetett volna a' jobb jurátusokra, a' miveltség' minden valódi barátja előtt, hogy a' legjobbak' legjobb viselete is nem igen könnyen birta volna azt feledtetni. Tehát köszönet, domine Hirnök, és ezentúl is fave et vale!

Most pedig hozzátok, jobb társak, 's engedelmetekből, saját szavaitokat idézve, fogunk szólani: „*Legújabban a' Budapesti élet' jól ismert erényes képü irójának erkölcstelen, szolgai, roszirányu, valódi él- és satyra nélküli czikkeiben tükrözik vissza irójának jelleme, mellynek mocsárával eláraszta az Athenaeum' roskadozó épületét.*“ ***) Mi köze a' közönségnek ahhoz, hogy ti ismeritek-e Zajtayt? Ismét személy után szagláltok, a' tárgyra nézve pedig csupán szennyes melléknevekkel tudtok föllépni? Vagy nem arra tanít a' „Pesti Hirlap“, hogy nem arra kell nézni: ki beszél, hanem mit beszél? Kitetszik, bajtárs, hogy csak jegyzősködtél, 's azért nem tudsz irni, mert különben a' gyönyörü mellékczimeket mind egy hajszálig ugy bebizonyitottad volna, mint kétszer kettő négy. „*Alacsony irányu czikk*,“ mivel bizonyitottad ezt be édes collega? Vagy alacsony iránya van annak, ki a' roszat ki akarja irtani? „*A' mostani jurátusok' jóra változott szellemét bizonyos szemfényvesztői fogással látszik dicsérni, de csak látszik.*“ Hát édes collega, te a' szivbe és vesékbe látsz? Te Zajtaynak lelkében akarsz olvasni? Jóra változott szellemünk; tehát rosz volt ugy-e? Ezen egy kifejezéseddel is megmutatád, hogy Zajtaynak igaza van, mert hiszen ő is világosan mondja, hogy jóra változtunk. Igen, de „*az általa föllhordott dolgok' nagyobb része csak a' legközelebbi jelen időben történhetett meg.*“ Milly ártatlan vallomás ez, édes jobb bajtárs, hiszen ha ti azon dolgokra ráismertek, akkor csakugyan meg kelle történniök, 's akkor igen jól tevé Zajtay, hogy napfényre hozá azokat, mert mindnyájunk' jelszava. ‚Éljen a' szólásszabadság! Éljen a' nyilvánosság! Ki a' napfényre, uraim!‘ Itt ugyan, tisztelettel legyen mondva: nagy bakot löttél, édes bajtárs! „*Vannak dolgok, mellyeket mivelt olvasóközönség előtt napfényre hozni nagyobb botrány, mint azokat elkövetni.*“ Ezt tagadjuk, mert csak abban fekszik az egész titok, hogy miképen történik ez: castis omnia casta, édes bajtárs, egyetlen csókot olly szavakkal irhatni le, hogy minden fiatalnak szivvérét lázongásba hozhatjuk, míg ellenben valódi botrányos, akarjuk mondani erkölcstelen dolgokat ugy irhatunk le, hogy az elvetemült kéjencz is undort fog érezni, 's legalább rövid időre magába száll. Ez azután nagy különbség. „*Zajtay bizonyos jól ismert okokból származó ember- és világgyülölete miatt porlepte szobájában mindent összeir.*“ Mért nem mondottátok el azon jól ismert okokat? Mi közötök már ismét a' személyhez? Mikor és mennyi port nyeltetek szobájában? Tudjátok-e, hogy az effélének aljas személyesség a' czime, melly ügyünket minden józan érzelmü ember előtt méltán rontani fogja! — „*Mi jurátusok közgyülésen az idősb 's érdemesb urak' helyeit elfoglaljuk.*“ Nem emlékszel már a' tavali közgyülések' egyikére, midőn négy társunk egy későn jövő igen tisztelt grófnak nem akart helyet adni, kinek azután más nyujta széket? A' kávéházban akkor e' miatt egy kis vita is volt. Csodálom, hogy feledé Zajtay elmondani, miképen színházban a' földszinti padokat elfoglalván, a' világért sem kelnek föl sokan közölünk, ha húsz hölgy ácsorog is hely nélkül a' pad' végén. A' Pesti Hirlappal akartok takarózni? Oh, az is eleget szabdalta már az illetőket, 's most is gyakrabban tehetné, ha az alatt hasznosabbat nem tudna mivelni. „*A' jurátusok' nagyobb része* (tehát koránsem mind) *türelemmel hallgatja ki bármelly párt' emberét is, mihelyt ennek beszédéből benső meggyőződés és érzelmesség tündököl.*“ Ej, ej, bajtárs, valljon ki bizta reánk ennek megitélését? Nekünk a' közgyülésen hallgatnunk és tanulnunk kell! „*Midőn azt kell tapasztalnunk, hogy a' magát szabadelműnek árulgató Athenaeum* *) *általunk igen tisztelt kiadói és szerkesztője illy roszirányu pasquillek'*** *közrebocsátásával mintegy szándékosan gyengitik meg a' lapjaik iránt mutatott jó véleményt* ***) *megvalljuk, a' csodálkozás' meglepő perczei közt szót sem tudánk találni e' körülmény' megmagyarázására.*“ Ne csodálkozzatok, bajtársak, hanem gyanusító és piszkos czélzásu szavaitokat bizonyitsátok be adatokkal. Mi, kik ezt irjuk, szinte tiszteljük az itt érintett férfiakat, 's meg vagyunk győződve, hogy a' két magyar hazában a' józan többség bizonyosan soha nem fogja hinni, habár valamennyi jobb jurátus ugyegéljennel erősitené is, hogy ők szolgai, roszirányu pasquilleknek lapjaikban helyet adnának. Itt tehát nagyon elvetettétek ismét a' sulykot, mert ezen egy állitástok is, sokat akarván bizonyitni, mit sem erősit, hanem inkább arra fogja birni az értelmes közönséget, hogy Zajtay' minden szavának hitelt adand. „*Olvasó közönségünk' nagyobb részének a' Budapesti élet még eddig sehogy sem tudott tetszeni.*“ Megsugta ezt nektek az olvasó közönség' nagyobb része? Ez a' szerkesztőség' dolga, 's ez iránt csak az adhatna felvilágositást, mert csak az tudhatja, hogy mért közöl olly czikkeket, mikben a' Budapesti élet „*hamisan van characterisálva, és találós, éles, elmés, valódi jó satyra helyett, unalmas, hosszura nyujtott fecsegés, szeméremsértő, erkölcstelen, botrányos beszéd, 's a' legroszabb, legszolgaibb irány* (mivel botlásinkat elmondá! ha ha ha!) *található benne. Mi többé a' közmegvetés' tárgyává aljasult* (néhány jurátus' botlásai rajzoltattak, és közmegvetés, ha ha ha!) *Zajtay' czikkeit olvasni sem fogjuk.*“ Tessék, collega, tessék, mi pedig olvasni fogjuk azokat, ha megengeditek, 's ha különben rá érünk, mert vannak esetek, hogy a' legnagyobb statusférfi a' legparányibb gyermekektől is tanulhat valamit. „*Nincs időelőttibb munka, mint még most hazánkban satyrát irni akarni.*“ De engedelmetekkel, collegák, épen most kell irni satyrát, még pedig vérig hatót, mert

*) Nevezetes, hogy a' Hirnök a' betyárkodások' apologiáját nemcsak közli lapjában, hanem helyesli is. Most már illyenek által ügyekszik legalább a' fiatal emberek' részvétét megnyerni, ki fontosabb czikkekkel nem birt népszerüségre vergődni. Bizonyossá tehetjük a' Hirnök' szerkesztőjét, hogy egyetlen egy nemesebb keblü ifjat sem hóditand részére illy tacticával, ha kiket pedig meghóditand a' betyárkodók' seregéből, azokhoz sok szerencsét kivánunk neki. A' szerk.

**) A' Hirnök' ismert szótárának virágai. A' beküldő.

***) Csak vigyázzon magára a' Hirnök, melly az Athenaeum' roskadozását 6 év óta szüntelen jövendölgeti, hogy maga előbb össze ne roskadjon az Athenaeumnál. Ha az Athenaeum a' mostani politicai lázban roskadozna is, nem volna nagy csoda, de csoda az, és csak saját nyomorából magyarázható, hogy a' *politicai* Hirnök jelenleg, midőn csak politica iránt van részvét, olly roskadozó lábakon tántorog. A' sz.

*) Az Athenaeum soha sem árulgatta magát sem szabad-, sem szolgaelműnek, a' mi akart lenni, az volt is minden árulgatás nélkül: szabadelműségét azonban nem avval akarja bebizonyitani, hogy némelly neveletlen fiatal emberek' garázdaságait megrovó czikkeket hasábjaiból elutasitson. Garázdálkodásban nem áll a' szabadelműség, 's ha valaki azt hiszi, hogy igen, azt kérjük igen szépen, ne számitsa az Athenaeumot szabadelmü lapok közé. A' szerk.

**) A' jurátus ur nehezen tudja mi a' pasquill, azért megbocsátjuk neki e' szót, mint ollyannak, ki nem tudja, mit cselekszik. A' szerk.

***) Itt a' jurátus ur akaratlanúl is szép dicséretet mond az Athenaeumra. Szerinte az Athenaeum olly lap, melly az általa igaznak hitt szóért nem retteg maga lételét is kockáztatni. A' szerk.

megfúlunk a' visszaélések közt, ha a' satyra' csalán-csomójával is nem segítünk irtogatni, legalább a' hol lehet, mert keveset tenni is jobb, mint csupán henyélve „bodor füstöt" eregetni. — Végre, véleményünk e' tárgyra nézve ezekben öszpontosul, mikért egyenként mi mindnyájan jót merünk állani: 1) Vannak köztünk minden terminuson néhányan, kik ollyasokat elkövetni képesek, 's hajlandók és követnek is el, miket Zajtay elősorol. 2) Zajtay, a' mi nézetünk szerint, miután maga is megmondja, hogy csak néhányról van szó, 's miután minden garázdaságot csak ezen néhány által követtet el, ezekkel meg akará rakonczátlanságukat gyülöltetni, 's ezt igen jól tevé, mert 3) az illy társainkból utóbb aprócska zsarnokok és botozó virtuózok válnak. 4) Néhányról szólván Zajtay, az egész jurátusságot nem sérthette meg. 5) Minket legalább nem sértett meg, és mi nem is veszszük magunkra szavait. 6) A' ki magára veszi szavait, 's haragszik és aljaskodik, 's neveletlenül gyanusítgatásra fakad miattok, az nyiltan vallja meg az által, hogy ő azon néhánynak egyike, mert a' kit nem éget a' tűz, az nem fujja, 's a' kinek nem inge, az ne vegye magára, miképp Zajtay maga is mondja. 7) Ennél fogva a' kérdéses „igazolásnak" mind hangja, mind tartalma miatt ünnepélyesen ellene mondunk, és azt, mint tudtunk és helybenhagyásunk nélkül közre bocsátottat, ezennel visszautasitjuk.

Egy jurátus,
minden legjobb, vagyis valódilag jó társa' nevében.

Literaturai mozgalmak.

Az augustusi vásár (II). Trattner' műhelyében, Geibel' költs. továbbá megjelent: 1. Ausführliche theoretisch-praktische Grammatik d. ungar. Sprache für Deutsche, nebst einer Auswahl von Beispielen nach der Interlinear-Methode und Übüngsaufgaben zum Übersetzen aus dem Deutschen in's Ungarische. Von Moritz Bloch, Mitglied d. ung. Gelehrten-Gesellschaft. N8r. VIII és 334 l., kemény táblába kötve 2 ft cp. Valahára, annyi magyar nyelvtan után, mellyekből senki nyelvet tanulni nem fog, ismét egy ollyan, melly illő készülettel, azaz mind a' methodica' mind azon nyelv' tudományos ismeretével, melly taníttatik, dolgoztatott; a' Töpler' derék grammaticájának méltó vetélytársa, mellyben a' nyelvész is talaland itt ott újat, 's nemcsak újat, de meglepőt is. — 2. Nemzeti képes ábécé, olvasó és mulattató könyv, magyar szorgalmas fiúk és leányok' számára. Nálunk eddig egészen új mód szerint irta Vajda Péter. 32 színezett rézmetszettel. N8r. 88 l. velin. csinos rézmetszetü kemény táblába kötve 1 ft 40 kr cp. — 3. Magyar és német szó- és mondattan gyakorlati szempontból tanitványai' számára szerkezte(tte) Melczer Lajos, a' pesti ev. gymn. egyik oktatója. Ungarische u. deutsche Wort- u. Satzlehre stb 8rét. 90 lap, félkemény táblába fűzve, ára? Egyenesen kimondjuk, hogy elemi nyelvtanaink közt ez a' legjobb. Itt két nyelv' alkotásával ismerkedik meg a' tanitvány egyszerre 's egymás mellett; a' mit tanul, meg fogja érteni, 's a' gyakorlat igen czélirányosan folyvást támogatja a' szabályt. (Van hibás forma is, t. i. a' tiszta gyökerü igéknél a' kötmód jelen id. 2. személyében az öreghitett rag (jál, jél) tétetik ki, tehát várjál, messél, legyél stb; reményljük, a' második kiadásban ez el fog maradni; valamint az ollynemü elcsusszanások is, mint az 5. §ban: „Midőn különféle szónemeket egymással összekötve kiejtjük (kiejtünk helyett).

Ugyanott Landerer és Heckenast' műhelyében, az utóbbinak költs. megjelentek: 1. Földrajzi tanitás a' tanuló ifjuság' számára, sok kérdésekkel és feladatokkal, szó 's irásbeli megfejtésre. Első folyam: tiszta v. tér szerinti földrajz. 8r. IV és 138 l. Második folyam: csillagászi és természeti földrajz, Harmadik f.: a' polgári földrajz' elöiskolája, együtt 124 lap, két részben, kemény táblába kötve 1 ft cp. — 2. Szépirást tanító. Czélszerü felvilágositásokkal, példányokkal és egy mintalappal népiskolák' számára. Irta Gömöry Fridrik, h. ügyv. Hárant 4r. 8 lap tömött szöveg és 12 igen szép vonásu magyar és német iráspélda, kőbe metszve. Csinos boritékba fűzve 16 kr cp.

U. ott Beimel' bet.: Értekezések a' vegyes házasságokról. Hirlapokból szedegetve kiadta Vida Incze, ajtatos osk. áld. pap 's hitszónok. N8r. XVI és 268 l. fűzve 1 ft 15 kr cp.

U. ott Trattner' bet. 's a' szerző' költs.: Népkönyv, irta 's kiadja Stancsics Mihály. 12rét. Első füzet, 85 l. Második f. 64 l. mindenik külön 10 kr cp.

Pozsonyból vettük: 1. Hellen nyelvtan' elemei. Wigand K. Fr. költs. N8r. VII és 86 l. kemény tábl. kötve 30 kr cp. — 2. Mathematicai előcsarnok. A' szónoklati osztály' növendékeinek használatára irta Lichard Dániel, a' selmeczi ág. vall. kerületi lyceumban mathematicai 's physicai tudományok' ny. r. prof. Két, kőre rajzolt idomtárral. Kiadta 's nyomt. Wigand K. Fr. N8r. VI és 205 lap, kemény táblába kötve 1 ft 12 kr cp. Mint nem szakma' embere csak azt jegyezhetem meg, hogy az előadás szabatos, világos, a' nyelv tiszta; a' nyomtatás mint Wigand' egyéb kiadásai, meglepőleg szép. Figyelmet érdemel az is, hogy azon felekezet' emberei, mellynek a' német és tót nyelvekhez szitása miatt örömeink sok ideig csonkák voltanak, olly lelkesen kezdik a' magyar tanitást, sőt irást is. Meglassátok, ők lesznek az elsők, kik bennünket minden szakokban elemi és kézi könyvekkel látandanak el, és pedig jókkal, mert ők rendszerint ismerik a' tudomány 's oktatási módok' legújabb állását a' mivelt külföldön, hol magokat a' tanitói dicső hivatásra kiképezni szokták. Elmondjam-e, hogy a' pesti ev. gymnasium' mind az öt tanitója fellépett már magyar tankönyvekkel: Taubner, Kánya, Dierner, Balassovics és Melczer uu., kik közől a' középsőnek jelenleg is egy magyarországi historiája van sajtó alatt. Csak előre, tanult buzgó férfiak! dicsőségtek 's a' mi hálánk kettős, mert a' nyelv, mellynek elébbvitelére és terjesztésére olly lelkesen munkálódtok, nem anyai nyelvetek, 's nektek több e' köz édesanya, a' haza, mint népfelekezeti érdekek és vonzalmak. — 3. Egyházi unio, értekezés a' magyarországi protestansok' vallási egyesüléséről. Irta Simko Vilmos, pozsonyi ág. hitv. evan. pred. és prof. Weber S. Lajos' tulajdona. N8r. 76 l., vel. fűzve 30 kr cp.

Szombathelyről vettük: Érzelemvirágok. Irta Szelestey László. Nyom. Reichard Kár. N16r. 240 l. vel. fűzve ára?

Kassáról: Az egyházi javak' szabályozását indítványozó borsodi levélnek taglalása és felvilágositása. Werfer K. bet. 8r. 107 l. 36 kr cp.

Egerből: Ne nyúlj hozzám! Korszerü szózat az egyházi javak' indítványozott elvétele' tárgyában. Az érseki lyc. bet. N8r. 57 l. fűzve 20 kr cp. (*Folytatjuk*). **S. F.**

Böngészet.

— Kik az életben sokat vesztének, csak azok érzik valódilag, milly megbecsülhetlen kincse az emberiségnek a' remény. ***Berecz Károly.***

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, csötörtök, september' 8. 1842.** **30. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Anyai áldás.

Franczia beszély.

A' mult század' vége felé, közvetlenül a' politicai viharok' lecsöndesitése 's a' társasági rend' helyreállitása után, Francziaorszag' egyik nagyobb városában egy idegent vettek észre, kinek egész létezése fölött rejtélyes homály uralkodék. Marialva néven szólittatá magát, 's az emberek azt mondák, hogy déli Amerikából származott. Termete karcsu és magos vala, tűzteljes szeme fekete mint a' bogár, de mind ezen érdekes szépsége ránk európaiakra nézve kissé föltünő volt arczszine által, melly az indiai fajokkal azon távol összevegyülést gyanittatá, mellyet a' spanyol gyarmatokban gyakran találhatni, mikép azt mindnyájan tudjuk. Francziául tisztán 's hibátlánul beszélt, 's némi elzárkozottsága' daczára is nemes és fesztelen bánásmóddal birt. Arczvonásai harmincz esztendősnek gyanittaták őt, 's életmódja világosan tanusitá, hogy tetemes vagyonnak volt birtokában.

Ugyanazon időben színésztársaság települt meg azon városban, 's mutatványokat kezde adni a' huzamosb idő óta zárva állott színháznak. Francziaország uj életre ébredt akkor, sebei gyorsan hegedtek be, 's a' jobb jövendő' reményével a' kéj- 's örömvadászat' vágya is fölébredt, és sokáig nélkülözött élvekhez vonzá a' sziveket; mert sok elvesztett évet kelle helyre pótolni, olly éveket, mikben csupán a' hóhérnak viritottak az ünnepélyek! N.' lakosai csapatonként tódultak a' színházba; a' színésztársaság középszerű vala, de egy fiatal hölgygyel birt, ki maga egyedül is megérdemlé e' buzgalmat. Lam... kisasszony huszadik évében állott akkor; arczvonásai nem valának ugyan tökéletesen szabályszerüek, de mégis igen csábitó egészet képeztek, bőre vakitó fehérségű volt, 's teste leggyönyörűbb szobormintául szolgálhatott volna; e' mellett természetes társalgási jártassággal 's szivhez szóló hanggal birt. Nagy hatással játszott ő azon nyomoru melodrámákban, mellyek angol regényekből gyártattak, 's azon időben általánosan divatoztak; még inkább tetszett mindazáltal Colombina és Zuzanna' negédes szerepeiben, mert ő egyszersmind tánczolt 's énekelt, minthogy azon időben az igazgatók' szigoru állapota miatt gyakran mintegy sokszorozniok kelle önmagokat a' színészeknek, 's mindenre tehetséggel birniok, még pedig olly csekély áron, mellyért napjainkban még csak egy nagykendőt sem lehetne a' szinésznő' fehér vállaira boritani.

Ne kérdezzétek, ha találkoztak-e imádói; első nap szerelmi levelkék esőztek minden felől, 's virágok és ajándékok a' fiatal szinésznő' számára; de Lam... kisasszony minden tekintetben csodalyány vala, neki nem kellett szerető: a' szerelmi ajánlatok viszonzás nélkül maradtak, a' virágok elhervadtak, 's az ajándékok nem fogadtattak el. A' férfiak meglepetve érzék magokat, minden iparkodásuk hasztalan volt, 's a' legvásottabbak is kénytelenek valának megvallani, hogy nem boldogulhattak, ámbár különben fennen dicsekedtek, hogy eddig sem szinpadon, sem kivűle nem találtak még kegyetlen hölgyeket. A' kijátszatott kalandorok boszúra kerestek tehát alkalmat; de az elvonult 's egyszerű életmódu szép szinésznő még rágalomra sem szolgáltatott alkalmat. Látogatásokat nem fogadott el, 's a' szinészek közől is csupán egy pár érettebb koru járhatott hozzá. Lakásán az egész napot nagy és változatos szerepei' betanulásával tölté, 's szinpadi öltönyeinek igazgatásával, miket mindig legkitünőbb izléssel tudott megujitani. Az est' bekövetkeztekor mindig egy ötven éves asszony kisérte őt a' szinházba, nem anyja ugyan, hanem nevelőnéje, mikép azt bizalmas, de egyszersmind tiszteletteljes magaviseletéből gyanitni lehete; szinházban, minden tettetett szemérmeskedés nélkül, folyvást igen tartózkodólag viselé magát, 's valóban kedves ellentét vala őt a' szinpadon majd kedélyesen, majd pajzánul enyelgni látni, mig a' szinfalak közt mindig hideg komolyságot tüntetett ki.

Egykor igen furcsa felfödözést véltek tenni az emberek, melly e' szigoru erénynek halálos döfést adhatott volna; fátyolos fővel 's köpenybe burkoltan láták őt ugyanis néhányszor korán reggel lakásából távozni; de utána lopózkodván, nyomába jöttek a' titoknak: a' szinésznő misét hallgatni ment a' legnépteleneb templomba. Templomba járó szinésznő természetesen még sajátszerűbb ingerrel birt, 's e' pillanattól még nagyobb érdekkel kisérék minden lépteit. Eddigi élete' legparányibb részleteit is gondosan fürkészék, 's körülményes hirek' hiányzása miatt némelly történetkéket koholtak, és bizonyos társaságokban, hol még a' régi szellem uralkodék, jámbor szemhunyorgatás közt azt suttogák, hogy magos származásu árva a' szinésznő, 's szüléit a' nyaktiló, vagyonát pedig a' nemzet által veszté el. Regény volt ez csak, mellynek légalakjai csakha-

mar eltűnni kényszerültek a' határzottabb adatok elől.

Lam... kisasszony tisztes családnak gyermeke volt Touraine' egyik kisebb városából; atyja ügyvéd volt, egész vagyonát könnyelmüen eltékozlá, 's a' forradalom' kiütésekor legnagyobb szegénységgel küzdött. A' változott viszonyok még azon néhány védencztől is megfoszták őt, kiket eddig elhanyagolt hivatása által magának talán szerezhetett volna. Szülővárosát tehát elhagyá, 's H....ba költözött, nejét 's lyányát, akkor még gyermeket, a' sors' önkényére hagyva. Minden vagyon nélkül levén, eszébe jutott, hogy egykor időtöltésből néhány szerepet játszott, mint műkedvelő, most tehát szükségből színészszé lett. Néhány év alatt, miket városról városra vándorlással töltött el, bizonyos szerepekben meglehetős hírre kapott, 's annyi pénzt szerezhete magának, hogy azon két elhagyatott lényt is gyámolithatá, kiktől balsorsa miatt el kelle válnia, 's kik vándorélete' daczára is kedvesek maradtak szivének.

Neje előtt, ki mindig keresztet hányt magára, valahányszor színház mellett ment el, gondosan titkolá a' forrást, mellyből segélyét merité; midőn azonban egykor lakhelye' közelében mulatott, 's ellenállhatlan vonzalomtol ösztönöztetve, ölelni siete nejét 's gyermekét, néhány szomszédai, kik a' tartományi fővárosban játszani láták őt, 's akkor is csak álneve és szinpadi öltözete miatt nem ismertek rá, most egész bizonyossággal állitták, hogy ő azon színész, kinek ügyességét megismerni alkalmok vala. Hiában erősité, hogy ő nem azon művész, 's hogy csak a' történetes hasonlat vezeti őket ezen hiedelemre, neje gyanakodott, 's elutazása után csakhamar saját szemeivel győződék meg, hogy ő csakugyan színésznek hitvese. Halálos csapás volt ez a' nélkül is gyönge egészségére; darab ideig betegeskedett még, 's végre bekövetkezett az ünnepélyes pillanat, mellyben bucsút kelle a' világtól vennie. Tizennégy éves lyányát ágya mellé térdelteté, 's előre látván, milly életmódhoz kellend folyamodnia, esküre kényszeríté őt, hogy tisztán 's szűzen tartandja meg magát azon férfi' számára, kivel egykor összekapcsolandja majd sorsát a' szentegyház. A' zokogó gyermek szóról szóra ismétlé mindazt, mit elébe mondott a' haldokló anya, 's utólsó áldásában legszentebb érzések közt ünnepélyesen részesült.

Midőn utóbb, atyja' parancsának engedve, színésznővé lett Lam... kisasszony, a' színészi pálya' minden csábjai közepett, mindig rendületlenül hű maradt ezen szünet nélkül előtte lebegő esküjéhez. Atyját iszonyu szerencsétlenség által veszté el. Lam... ügyvéd, 's utóbb, a' forradalom' kezdetén, színész, az akkor uralkodó elveket is legnagyobb buzgalommal sajátivá tette. Mint tagja az elhirült Jacobinusok' társulatának, fényes hazafiui ajánlatokat tett, minők akkor rendesen divatban valának. Ő jó ember volt, 's rosz tettre képtelen, de hangja rendkivül kemény volt a' brissotisták, mérsékpártiak 's egyéb üldözői ellen a' respublicának, a' színházban pedig olly harsányul éneklé a' Marseillaiset, hogy szinte zengett a' ház. Rövid idő mulva thermidor' 9ike után, mint vörös fővegőt 's vérszivót, mikép a' jacobinusokat akkor nevezték, üldözőbe vevék az uj rendszer' párthivei; ő azonban bátran daczolt eleinte a' veszélylyel; B...ben mindazáltal számos vakmerő fiatal ember társulatot alakitott a' korábbi kormány' vértetteinek megtorlására, 's a' jacobinus színész megjelenése mindig véres kicsapongásokra szolgált alkalmul a' színházban, 's egykor este, midőn, haza akarván menni, a' színház' hátulsó kis ajtaján az utczára lépett, hét vagy nyolcz álarczos férfi megrohanta őt, 's számos tőrszurással földre teríté. A' szerencsétlen színész azonnal meghalt.

Lam... kisasszony' e' története N. város' legkitünőbb társaságában jutott köztudomásra, 's igen élénk hatást gerjeszte, különösen pedig a' szomoru kifejlés igen megrenditni látszék két férfit a' jelenlevők közől. Az egyik a' már érintett idegen volt, a' másik pedig egy mintegy negyvenöt éves férfi, majd egészen kopasz fejjel, vörhenyes szakállal 's kancsal tekintettel, egyébiránt szerencsétlen játékos, de kitünő vivó, 's egyszersmind ismert vezére az uj kormányrendszer' helybeli párthiveinek. Ő több ellenkező véleményüt párbajban ölt meg, 's az ebből származó rettegés bizonyos tekintélyre emelé őt a' társaságban. Eleinte a' fiatal színésznő' imádóihoz csatlakozott, de mivel a' többivel együtt határzottan visszautasittatott, tehát ellenségeihez szegődött, 's színészi tehetségeit mindenkép kissebbitni 's böcsmérelni törekvék. Korábbi éveinek története volt különösen azon tárgy, mit elmésségével rendesen elárasztott; az itt elmondott adatokat ugyanis mesének iparkodék bebizonyitani, különösen pedig azt, melly atyja' halálára vonatkozott. Véleménye szerint ezt csak a' rendőrség koholá, mert Lam... részegen tántorga ki a' színházbol 's elesett, és ez okozta halálát, mit azután a' jacobinusok az emlitett mese' koholására használtak. Midőn azonban egykor társaságban ismét ez állitását védé, történetesen az idegen' tekintetével találkoztak szemei, ki merően néze rá; a' játékos nagy megindulással fordult el tőle, 's nem is érinté többé e' tárgyat.

Marialva szinte osztozott az általános hódolatban Lam... kisasszony iránt, de érzelmei nem a' szokott modorban nyilatkoztak; ő nem intéze hozzá szerelmi üzenetet, 's nem is törekvék hozzá közeliteni, csak játszása alatt vonult közel a' hangászkarhoz, 's e' helyén mozdulatlanul maradt, szemeit az előadás' elejétől végeig folyvást a' színésznőre függesztve. Majd a' jeles játék, majd pedig a' szép színésznő' kellemei által elbájoltatva, mindig legnagyobb elragadtatással távozott a' színházbol. Lam... kisasszony mindig egészen szerepébe volt ugyan mélyedve, de végre mégis észre kezdé venni az idegen férfi' erdekes szép alakját, ki őt mindig szemmel tartá, 's kire föllépése olly hatalmas benyomást látszék tenni. Eleinte csak müvésznői 's egyszersmind asszonyi önszeretetének hizelgett e' kitüntetés, utobb azonban, szinte észrevétlenül, mindinkább foglalatoskodtatá őt ezen állhatatos és figyelmes néző, 's megszokta őt mindig ugyanazon állomáson látni, 's első föllépésekor tüstént őt keresék

szemei, sőt játék alatt is többször hozzá fordultak, mintegy hatását akarván látni játékának; minden más jele a' tetszésnek közönös kezde előtte lenni, 's csupán az érdekes idegen' számára játszék. Néma 's gyors véleménycseréjök igen nagy hasznára volt, mert e' hű tükörben azonnal meglátá a' benyomást, mellyet előidézni képes vala, 's a' kelő nap mindenkor uj szilárd tanulmányokra buzditá őt, hogy este ismét nagyobb tökélylyel léphessen fel.

A' nagy tetszés, mellyben folyvást részesült, természetesen irigyeket támaszta társaságában, 's főleg a' némberek közt. Az utóbbiak közől különösen az első szerelmesnő tünt ki, ki mindig roszul játszott 's nem is volt már fiatal. Ez egyáltalában tökéletes ellentétet képezett Lam... ellenében, igy például, mig ez egy szeretőt sem fogadott el, amaz viszont egyet sem utasitott viszsza. Azon színésznő, kinek szerelme olly tág és rugalmas, rendesen sok jóakaróval bir a' közönség közt. Ezen becsületes színésznő elhatárzá tehát, hogy használni fogja őket azon érdem' lealázására, mellyet utolérni nem tudott. Csakugyan ármányos szövetség támadt a' „rátartós" kisasszony ellen, mikép azon hölgyet nevezék, ki a' szinházban erkölcsös akart lenni. Ez összeesküvés először kohécselés es pisszegésben nyilatkozott, valahányszor a' jeles színésznő' kitünőbb szereprészei megtapsoltattak, 's e' kicsapongást mindinkább nagyobbulo merészséggel üzék. Végre elhatárzó lépésre készültek. Egykor este ugyanis nem hallá meg az ünneplett színésznő a' zárszót, 's a' nem tetszés' kitörő jelei által még inkább megzavartatván, beszédében habozni kezde, mit azonnal néhány éles füttyentés követett. Ezen szokatlan hang egészen megfosztá őt lélekjelenlététől, 's bár mennyire tapsoltak is jóakarói, a' fütyölés mindig zajosabban hangzott.

A' földszinti terem, mellyben akkor még mindenki állott, két ellenséges táborra oszlott, melly egymást szorongatá, öklözé, 's végre a' tusa valóságos verekedéssé vált; a' zavar annyira növekedett, hogy a' rendőrség alig birta a' csendet helyre állitani.

E' jelenet alatt Marialva hátra fordulván, ellenállásra buzditá a' rokonérzelműket, 's midőn szemeit ismét a' szinpadra emelé és észrevevé, hogy Lam... kisasszony remegett, 's arcza még a' festék alatt is elhalványult, és közelgő ájulást gyanittatott, rögtön átugrott a' zenészkar fölött a' szinpadra, megragadá a' hanyatlani kezdő színésznőt, 's könnyeden a' szinfalak mögé vitte. Ott magához térvén hálát rebegett átalmazójának, ki félelmét bátoritó szavakkal eloszlatni törekvék. Lassanként lecsöndesült a' zaj, 's a' nyugalom ismét helyre álla. Ekkor nagy alázattal előlépett az igazgató 's jelenté, hogy Lam... kisasszony' mostani ingerült állapota miatt a' drámát nem lehet befejezni, 's kéré, hogy a' helyett egy vaudeville által legyen szabad a' hézagot pótolni. Az igazgató' szerény szavait tetszéssel fogadá a' közönség, 's a' rögtönzött szinmű' előadatásában megegyezett, melly minden botrányos zavar nélkül végig játszatott. Másnap este, midőn a' megbántatott színésznő remegő szivvel lépett föl, háromszoros tetszésviharral fogadá őt a' közönség, 's ármányos vetélytársa több napig föl sem merészlett lépni.

(Folytattatik.)

TÁRCZA.

Literaturai mozgalmak.

Pesti augustusi vásár (III). Pécsett, a' püsp. lyceum' mühelyében megjelent: 1. Pécsi Auróra 1843. Szerkeszté B—gh Károly. Weidinger Alajos' tulajdona. 16r. 192 l. Kuthy Lajosnak Mahlknecht által mesterileg metszett aczélképével, vastag velinen, sajtolt vászonba kötve arany szélekkel, ára 3 ft c. p. Eördegh, Kunoss, Kuthy, Nagy Ignácz, Vajda 's más ismeretes irók' munkáikkal, valamint külső csinosságával is ajánlkozik. — 2. A' városok' rendeztetése iránt (irta Bayer Márton, Pécs városa' tanácsosa). N8r. 63 l. velinen, füzve 30 kr cp. Mind a' két könyv a' pécsi mühely' kezelőjének becsületére válik. — 3. Eszmék az élet' czéljairól, áttérve a' társas élet' viszonyaira. Fejtegette Mészáros Károly. 8r. 120 l.

Pápán, a' ref. főiskola' bet. megjelentek: 1. Természettan, irta Tarczy Lajos, a' pápai r. főoskolában természeti tudományok' tanára 's m. acad. r.tag. Második, teljesen újra dolgozott 's javitott kiadás. Az egész mintegy hat füzethen jöend ki, mindeniknek ára, 40 kr., átvételkor tétetik le, csak az utolsó fizettetik ki előre. Eddig két füzet jelent meg, legnagyobb 8rétben tömötten 's igen szépen, szép velinre nyomtatva 1—160 l. — 2. A' mezei rendőrség' főbb szabályai. Az 1840: IX. törvényczikkely' nyomán irta Zsoldos Ignácz. 16r. 48 lap, füzve 4 kr cp. (ismertetését l. az Ath. 26. sz.). — 3. Lelki énekek, Albertini után. 12r. XX és 435 l. Ára? Ezen, Mária Dorottya főhg asszonynak ajánlt énekek, újabb izlésben, a' költészet' felsőbb kivánalmait is szem előtt tartva, készültek. Sajnáljuk, hogy szerzőt, vagy mint magát szerényen nevezi, fordítót nem ismerjük, hogy nevéhez kapcsolhassuk annyira parlag egyházi költészetünk' nevében köszönetünket lelkes próbatételéért, az egyházi éneket költői ihlettel 's nemesebb hangon szólaltatni meg. A' gyönyörü kiállitás (előttünk velin példány van) megfelel a' belső becsnek. — 4. Halotti énekek. Készittettek és kinyomattak a' helv. vt. köv. dunántuli főtiszt. egyházkerület' rendeléséből, hogy ezekkel a' kebelbeli ref. egyházak halottaik' eltemetésében éljenek. 12r. VIII és 100 l. Az énekek többek által készitve, nem egyforma becsüek; de az egészen mégis meglátszik az előszóban emlitett törekvés, azt a' nyelv és izlés' jelen kivánataival összhangzásba hozni. Az elég tömötten 's közbe iktatott kótákkal nyomatott könyv' ára kötetlenül nem több mint 18 váltó kr. — 5. Keresztyén kiskatekhismus. Készittetett a' helv. vt. köv. túl a' dunai superintendentia' főtiszt. consistoriuma' rendeléséből az alsóbb iskolák' számára Tóth Ferencz, a' pápai ref. ekkl. pred. és superintendens által. Nyolczadik kiadás. 8r. 72 l. kötetlenül 4 kr cp. Szerző két részre osztja kátéját,

az elsőben a' keresztyén hittudományt, a' másodikban a' ker. erkölcstudományt adja elő.

Kecskeméten, Szilády Károly' bet. megjelentek: 1. Halotti búcsuzó versek. Szerzé Szenczi Fördös Dávid, nagydorogi lelkész, egyházkerületi tanácsnok, 's ... tbiró. A' kecskeméti h. v. főiskola' kiadói tulajdona. N8r. 261 l. Ára? Halotti verseknek nevezi a' szerény szerző e' vallási és didacticai költeményeket, mellyek tartalmasságuk, 's az őket melegítő érzeménynél fogva nem csak czéljoknak meg fognak felelni, t. i. vigasztalásul szolgálni azoknak, kiket a' halál kedveseiktől megfosztott, 's vallási érzelmek' felköltésével megnyugvást csepegtetni a' sérült keblekbe; hanem oktató költészetünk' gazdagitmányaiúl is tekinthetők, 's fognának még inkább, ha a' verselés gondosb és hangzatosabb, a' nyelv nemesebb volna. E' költői és vallási elmélkedések' tárgyai: Lélek' halhatatlansága, Test' föltámadása, Kedveseinkkel a' síron tuli összeköttetés, Utolsó itélet, Maradandó a' mulandóban, Az ember méltósága, Az idő mint vigasztaló, Öregség' koszoruja stb. Younggal, kit szerző előszavában említ is, gyakran találkozunk; 's ez a' munkának kétség kivül neveli becsét. A' második rész „bucsuzó"kat foglal magában. Ezek szivből irattak, 's azért a' szivre el nem véthetik hatásokat. —2 Egyházi almanak 1842-re. A' helv. v. dunamelléki egyházkerület' részéről szerkeztette Polgár Mihály, egyházkerületi főjegyző. G. Teleki Sámuel', e' kerület fő gondviselőjének Eybl által kőre rajzolt igen hasonló képével. 8r. 255 (és 17) lap, velinen, füzve 48 kr cp. Érdekes tartalma: a' kerület' főtanácsának személyzete után az egyházvidékek' részletes előadása, nem csak a' lelkipásztori 's tanitói személyzettel, hanem az ekklézsiák' rövid statisticai ismertetésével is, melly szakaszban számtalan, öseink' egyházi 's magányéletére fényt vető adatok találtatnak elszórva, az e' kerületben levő iskolák' szerkezete és személyzete; az 1836. óta (midőn utolszor jött illy almanach) abban meghalálozott tisztviselők' rövid életrajzai, a' ref. iskolákat, papi eljárásokat, vallást, ekklézsiát stb illető kir. rendeleteket, tárgyak 's idő szerint elrendelve (igen érdekes); végre a' magyarországi reformatusok' 1791-ki budai nemzeti zsinatjok' története a' 163—255 lapig, a' más országokbani protestánsok' igazgatási rendszerök' előrebocsátásával. A' jelen almanach, melly a' dunamelléki ref. egyházkerület' költségén jelent meg, velinen, füzve 48 kron c. p. kapható (ritka olcsóság!) a' kerület' nyolcz esperesénél, Kecskeméten a' ref. segédpapnál, Pesten, a' ref. paplakon 's Eggenberger és fia acad. könyvárusoknál. — 3. Elemi olvasókönyv a' francz*) nyelv gyakorlatilag tanulására. Tanulótársai' számára összeszedte A. Zs., a' kecskeméti ref. főiskola' növendéke. 8r. 40 l. Ára? A' Machat' gyakorlatainak forditásai. — Mind a' három könyv' kiállitását valóban gyönyörünek mondhatni; 's a' kecskeméti műhely mindinkább érdemli, hogy termékei' izletességét, a' nyomtatás' egyforma tisztaságát 's feketeségét, 's a' correctséget tekintve a' haza' legjobb műhelyei közé számittassék. (*Folytatjuk*). **S. F.**

*) Kérdezzük, hogy miért *francz*? Hogy a' magyar nyelv' természete e' szót meg nem emészthette (mikor e' nyelvtermészet minden hivatlan beavatkozástól szabadon munkálódhatott), bizonyitja, mert belőle egyszer Ferenczet, másszor franczi*át* csinált Mi szállott meg benneteket, hogy *minden szót fürtok, faragtok, ok, szükség és szabály nélkül!* Ha a' nyelv bevette volna valahogy e' borzasztó franczot, ti bizonyosan feltámadnátok ellene; de tudnátok-e olly jó tapintattal e' makranczos szót a' magyarhoz simitani, mint elein, nagyon lehet kétleni, miután ujitásaitok nem legmélyebb felfogását mutatják sem azon törvényeknek, mellyek a' magyar szóképzés, sem mellyek a' hangrendszer felett uralkodnak. *S. F.*

Mulattató.

Az elvtelen ember, a' bécsi Saphir szerint, mindenütt otthon van, neki minden étel és vélemény egyenlő jó, ő mindent dicsér, mit a' háziasszony dicsér, és mindent gáncsol, a' mit ez gáncsol. A' vallási türelem is elve, zsidó vagy keresztény, neki mindegy, csak emberi eledel legyen asztalán. A ellen beszél, ha B is ellene beszél, 's magasztalja, ha C dicsérettel emlékezik róla. A' muvészt megtapsolja, ha szomszéda tapsol, 's a' vacsoránál gyalázza, ha szomszéda roszul szól róla. Igen vagy nem egyszerre hangzik ajkairól ugyanazon tárgyról, a' mint azt a' különböző emberek kivánják. Ő felolvas, kártyamesterségeket mutat, elveszi a' gyertya' hamvát, rendbe állitja a' székeket, társasági játékokat ajánl, minden mükedvelőt dicsőnek mond, 's háta mögött kaczag, reggel erre esküszik, este pedig ugyanarra más értelemben, mikép környezőinek elvei kivánják; idegen müvészekhez tolakodik, számokra bérkocsiról, látogató jegyekről 's egyebekről gondoskodik, társaságokba vezeti őket, tapsolókat szerez, hirdetéseket eszközöl, 's a' müvésznőknek legalább is tizezerszer udvarol kézcsókokkal. Minden ember előtt mosolyg, 's háta mögött vállat vonit, 's csak azért sérteget néha, hogy tüstént meghatólag bocsánatot kérhessen. Ő mindenkinek asztalkendője; ő üres tükör, mellyből csak az néz ki, a' mi bele tekintett; lelke ollyan, mint az olvasztott irósvaj, minden benyomást elfogad, és azonnal ismét összeolvad; szive olly utcza, melylyen minden ember sétálhat. „Ismeri ön X. urat?" — „Oh, igen derék ember az, holnap nálam ebédel." — Ez az elvtelen ember' arczképe. —*yz*—

Egyveleg.

Logan, hires indiai főnök, ki sokáig buzgó párthive volt az angoloknak, 's szolgálatukban gyakran tünteté ki magát, fogságba kerülvén, a' közgyülés elébe állittatott, melly arról tanácskozék, hogy mint katonát haditörvényszék, vagy pedig mint hazaárulót fenyitőtörvényszék elébe kell-e őt állitani. Logan azonban megszakasztá a' vitatkozást, mondván, hogy a' közgyülésnek nincs joga fölötte itélni, mivel ő az angol királynak nem tartozik alattvalói hűséggel, 's ő, mint indián főnök, a' világ' minden nemzetétől független. Midőn kérdék, mért ragadott fegyvert Anglia ellen, ezt válaszolá: „Fölszólitok minden fehér embert, szóljon, mikor lépett éhesen Logan' hajlékába, a' nélkül hogy jól lakva hagyta volna azt el? Érkezett-e oda vizes ruhákkal, a' nélkül hogy száraz öltözetet kapott volna tőlem? Az utóbbi véres háboru alatt sátorában maradt Logan, mint képviselője a' békének, sőt annyira ment szeretete a' fehérek iránt, hogy honfitársai, mellette elmenvén, igy szólottak: „Logan a' fehér emberek' barátja!" Logan tehát mindig reménylé, hogy megélhet köztetek, de egy ember által keservesen megsértetett. Crissel ezredes az utóbbi tavasz' folytában, minden ok nélkül 's hideg vérrel egész családomat lekonczoltatá, és még hölgyeimet 's gyermekeimet sem kimélte. Véremnek egyetlen csöppje sem foly már emberi erekben! Ez felébreszté boszúmat, 's tökéletesen ki is elégitém azt. Ne gondoljátok, hogy Logan retteg; ne higyétek, hogy Logan meg fog szökni, életének megszabaditása végett. Ki fogna Loganért sirni? Senki! Senki!" — E' megható beszéd igen megindította az egész gyülekezetet. A' közgyülés tetszését nyilvánitá, 's tüstént szabadon bocsátotta őt. Virginia' minden lakosi vetélkedve buzogtak őt tisztelettel 's ajándékokkal elhalmozni, és igy Logan dicsőségesen tért vissza hajlékába. —*yz*—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, vasárnap, september' 11. 1842.** **31. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Anyai áldás.

(Folytatás.)

Minden kitünő színésznő' életében vannak események, mellyek ahhoz hasonlítnak, mit fönebb elmondánk. A' jelen eset azonban elhatárzó következményü lett Lam..... kisasszony' életére. Marialva, azon pillanatban, midőn kocsiba lépett a' még igen gyönge színésznő, szerényen engedelmet kért, másnap egészségi állapota iránt személyesen tudakozódhatni. Ennek megengedése mindenesetre olly csekélység vala, hogy kevesebbet nem is tehetett bátor ótalmazójának a' színésznő. Marialva tehát megjelent nála, 's rövid látogatása alatt olly nyájas és minden keresett udvarlástól ment társalgással törekvék magát megkedveltetni, hogy kevés nap mulva bizvást ismételheté látogatását, a' nélkül hogy visszautasittatástól kellett volna tartania. Ezt mindig több látogatás követé, 's végre kellemes szokássá vált az idegenre nézve a' színésznő' naponkénti meglátogatása, melly érzésében — ez is osztozott.

Legnagyobb csodálkozással látá Marialva a' szinházi kisasszony' belső nyugalmát 's igénytelenségét, melly kicsinkedéssel határos buzgalommal egyesité hivatása' komoly tanulmányait a' női és házi munkákkal. Gyakran ismétlé előtte szerepét, 's több helyére nézve tanácsot kért tőle; Marialva, a' könyvet kezében tartva, pontosan ismétlé a' zárszavakat, 's értelmes műbiró' ezimére érdemesité magát. Illy alkalomkor többször bámulá azon sajátszerü ellentétet, melly a' szép színésznő' életében mutatkozott. Szinte hinnie kelle, hogy két egészen különböző lény van itt egy némberben egyesitve, annyira különbözött a' házias lyányka a' színésznőtől. Marialvára ez folyvást nagyobb hatást kezde gyakorlani, meg levén azonban szokva indulatai fölött uralkodni, 's támogattatva egyszersmind a' természetes spanyol közönösség által, forró gerjedelmeit el tudá rejteni, 's vigyázatlan nyilatkozástól annyival is inkább őrizkedett, mivel a' legtávolabb czélzásnál is olly komoly kifejezést ölte a' szeretetre méltó lyány' arcza, melly semmi jót nem jóslott; lehetőségig azon kedélyes nyájas társalgásra kelle tehát szorítkoznia, melly rendesen csak egynemü emberek' sajátja szokott lenni. A' szinházban páholyába akart menni, de erre engedelmet teljességgel nem kaphatott; ezután igen finom móddal ajándékokat kezde neki küldeni, de ezek hasonló gyöngédséggel visszautasittattak; midőn egykor, bizonyos alkalommal, virág-füzérrel kedveskedék neki, a' többi virágok közt egy rózsa is találtatott, melly gyönyörü gyémántot rejte kelyhében; a' rózsa, elválasztatván a' füzér' többi virágaitól, ez egyszerü szavakkal visszaküldetett: ‚A' rózsákat nem szeretem. Lam..... Matild.'

E' viszony, mellynek részleteit a' nagy közönség nem ismeré, természetesen azon hirt szülé 's keringteté a' városban, hogy Matild a' gazdag idegennek ajándékozá szivét. Marialva, midőn a' társaságokban tréfák 's szerencsekivánatokkal halmozák őt el e' miatt, szilárd tagadással válaszolt, 's általánosan olly hangon nyilatkozott, mintha a' színésznő' hirét minden illy ráfogások ellen ótalmazni akarná; szavait azonban nem hitték, vagy legalább tetteték magokat, hogy nem hiszik, mert Franczia országban a' divat mulhatlanul kivánja, hogy a' nők mindenek fölött gyöngéknek tartassanak; olly elv ez, mellyet egyenesen az ottani nők' neveléséből kell következtetni. Az idegent tehát folyvást faggaták ezen hóditásával, 's a' gúnyolók közt leginkább F.....ey tünteté ki magát; ki azonban csak Marialva' távollétében engede szabad utat rágalmainak, 's jelenlétében mindig tartózkodónak 's részvétlennek mutatkozott.

Egykor ismét ezen tárgy körül forgott a' beszéd, 's különböző nézetek fejlettek ki róla. Néhányan, Marialva' szavaira hivatkozva, fogadtak is Matild' ártatlanságára, de a' többiek által, mint könnyen hivők, csak kikaczagtattak. Az idegen, megszokván az efféle beszédeket, csak csöndesen mosolyga; egy gőgös, gazdag fiatal kereskedő azonban, ki borozás közben igen túlcsapongó szokott lenni, hirtelen szólni kezde, elhatárzottan, hogy valahára csakugyan kimerítő nyilatkozatra birandja az idegent, 's meg fogja tudni: valljon szerencsés kedvese-e Matildnak vagy nem? Ő azon korlátlan agyú emberek' egyike vala, kik, mihelyt valamelly tárgyat megragadtak, puszta makacsságból nem bocsátják el többé, akár fontos az, akár pedig érdektelen. Ugyanazon okból, melly miatt Aristidest az athenaei paraszt elkárhoztatá, őt is untatá Matild' erényének folytonos magasztalása, mit mindennap hallania kelle; hogy tehát akármi módon véget vethessen valahára ezen unalmas mendemondáknak, egyenesen azt állitá, hogy Marialva csak második kegyencze a' szép színésznőnek.

‚'S ki volt az első?' — kérdé élénkül Marialva.

„Én!" — felele daczosan a' kalmár.

‚Ön csak tréfálni akar, — jegyzé meg nyugottan az idegen — itt sem elsőről sem máso-

dikról nem lehet szó, azt önök csak olly jól tudják, valamint én, 's erről mindenki meg fog győződni, mihelyt közelebbről vizsgálandja meg a' fiatal színésznő' életmódját.'

A' másik neki tüzesedék, 's félvén, hogy gúnynak teszi ki magát, ha enged, bizonyítványt akart e' hideg 's határozott erősítés' ellenébe helyezni, és azért hangosan mondá, hogy egykor este, midőn szokatlan órában vezetteték oda, Marialva négyszem közt lepte őt meg Lam..... kisaszszonynyal.

,Ez már sok! — szóla szilárd hangon Marialva — ezennel esküszöm, hogy Lam..... kisaszszonynál ezen urral soha nem találkoztam.'

„Én tehát hazudtam ?" — kiálta szikrázó szemekkel a' kereskedő.

,Illy következtetéseknek nem vagyok barátja, — szóla bámulatos hidegséggel az idegen. — Ön' elméje olly ingerült állapotban van, melly emlékezetét megzavarja. Szedje össze magát, 's megleend győződve, hogy soha nem tette át lábát annak küszöbén, kinél, mint állítja, velem találkozott.'

„Én, — viszonzá elfojtott dühhel a' fiatal ember — nem szoktam szavaimat mértékre vetni, annak kifejezésére, a' mit gondolok, 's ezennel az egész társaság előtt hazugnak nyilatkoztatom önt."

E' kegyetlen szavak nagy izgást szültek, mert mostani szokásaink szerint az illy nyilatkozat mulhatlanul „vért kiván", mikép azt azon bárdolatlan vad időktől tanultuk, miknek intézvényeit már rég megsemmisitettük. Mindenki hallgatott, 's Marialva, lesujtottan, néhány másodperczig, földre szegzett tekintettel hallgatott, arczvonásait görcsös vonaglás remegteté meg, végre pedig ünnepélyes hangon e' szókat mondá:

,Uram, én lelkiösmeretére hivatkozom, mint böcsületes emberére! — En nem ismerek egyéb eszközt az igazság' földeritésére.'

Midőn a' fiatal ember látá, hogy e' villongás illy hallatlan közönösséggel fogadtatik, saját fölhevülése által izgatva, és barátainak hallgató helyeslésétől bátorittatva, minden korláton kitört, 's dühe folyam gyanánt kezde ömleni, melly semmi akadály által nem szoríttatik meg. Vadúl jártatá tehát tagjait, 's káromkodva legdurvább szitkokat szórt Marialva ellen, mint olly ember, ki nem bir már magával, vagy hevessége' minden következményeire előleg el van készülve.

Marialva méltósággal állott föl 's komolyan szóla:

,Nem akarok többet hallani..... Ezen ur nincs természetes állapotában, 's ismétlem, hogy lelkiösmeretére hivatkozom, határzottan újitván meg azon nyilatkozást, valamint isten előtt tenném, mikép azt emberek előtt teljesitem most, hogy egyetlen szó sem hagyá el ajakimat, melly az igazsággal ellenkeznék.'

E' szavak után eltávozott!

A' társaságban nagy fölindulás mutatkozott; lassanként azonban csillapodni kezde a' gondatlan megtámadó' heve, melly által magát elragadtatni engedé, 's gondolkozóvá lett. Gyanitván, mire fog e' vita valószinüleg vezetni, visszavonult, miután a' jelenlevők közől két tanút választa. Azonnal haza siete ezután, hogy a' történhető legnagyobb szerencsétlenség' esetére legalább sürgetősb ügyeit elrendezhesse.

De a' reggel megjelent 's nem hozott kihivást, sőt még néhány nap telt el, a' nélkül, hogy az idegen magát jelentette volna; a' fiatal ember diadalmas kifejezéssel kezde tehát mosolygni, mert önszeretetének igen hizelge azon tisztelet, melly ez eseményből reá háromlott; utóbb pedig feledé az egész történetet, 's kereskedő házától visszahivatván, a' várost huzamosb időre elhagyá.

E' történet azonban igen föltűnt az egész városban, minden társas körben majd kizárólag csupán erről beszéltek, 's meg nem fogható, hogy az idegen, kinek korábbi tettei bátorságot tanusitának, illy bántalmat megboszulás nélkül birt eltűrni. Marialva néhány nap mulva ismét megjelent a' társaságokban, de igen hidegen fogadtaték, 's második megjelenésekor néhány meghittebb ismerőse megmutatni törekvék neki, hogy elégtétel nélkül ez ügyet böcsülettel már nem is intézhetni el; de az illy nyilatkozatok elől mindig gondosan kitért. Utóbb azonban komolyabb fordulatot kezde venni a' tárgy, mert „Böcsület-törvényszék" alakult, 's rendesen vitatá a' fönforgó eseményt, a' sértésnek minden legcsekélyebb körülményét ismételve; végre pedig F.....ey, kinek itélete illy ügyekben rendesen túlnyomósággal birt, igy nyilatkozott:

,Uraim, bizonyos, hogy a' „mulatt" meghazudtoltatott 's arczcsapást kapott, mert itt a' szándékot tettnek kell tekintenünk; ő nem akar párbajra kelni, mi tehát, meggyaláztatásunk nélkül, nem tűrhetjük őt többé társaságunkban, 's előzetését ezennel magamra vállalom.'

Marialva ellenben úgy viselé magát, mintha mi sem történt volna, 's szokott látogatásait a' társalgási körökben folytatá; sajátszerű modoránál fogva minden erőtetés nélkül türé el, hogy minden oldalról kitérengtek előtte. Matildnál sem hagyott föl látogatásaival, ki hálát érzett ugyan iránta azon buzgalomért, mellyel jó hirét óvalmazá, de egyszersmind titkon csodálá, hogy a' durva bántalmakat olly nyugodtan birta eltürni. Franczia szive nem birá az illy béketürést fölfogni. 's legnagyobb élénkséggel kelle mind arra visszaemlékeznie, mit Roussean, Richardson és kortársaik a' párviadalról irtak, hogy illőn képzelhesse, mikép a' fiatal idegen elég léleknagysággal bir a' tizennyolczadik század' azon dicső mesterek' tanait gyakorlattal szentesiteni, kikről egyébiránt mindig legnagyobb tisztelettel nyilatkozott.

(Folytattatik.)

TÁRCZA.

Magyar játékszíni krónika.

Aug. 23. Stibor vajda. Ered. szomorujáték (a' szerző drámának nevezte) 4 felv. Kisfaludy Károlytól. — Kisfaludy Károly per excellentiam jellemfestő volt, színműveiben 's elbeszéléseiben egyformán; nála helyzetek és dictio nem önczél, hanem a' jellemzésnek szolgáltak. Illy művek' színpadi szerencséje egy részt az adatástól is függ; 's illyen különösen Stibor vajda is, melly nyelvbeli gyarlóságai mellett, ugyis mint legelső, maradandó becsü magyar dráma, de főleg mint részeiben és egészben nagyszerű mű érdemli különös figyelmünket. Tudva van, hogy a' szerző magát abban igen szorosan tartotta a' regékhez, szorosban talán mint kelle, különösen Stibor' hitvese Dobrochna' jellemére 's a' vajda' halálára nézve; de tudva van az is, hogy ő maga át szándékozott dolgozni a' darabot, 's abban Dobrochnának egészen más szerepet juttatni. A' catastroph mindazáltal, mellyben némellyek hol deus ex machinát, hol fatumot, 's igy is ugy is drámaitlan elemet akartak látni, meg fogott maradni, mint a' melly nemcsak Demeter' mély jelentésü jellemképének következékes kivitelét tette lehetővé, hanem csakugyan egy felsőbb gondviselő hatalom' büntető, de egyszersmind a' boszút bün nélkül eszközlő sujtását érezteti. 'S e' kimenetel csakugyan szelidíti a' fájó hatást, mit egész mértékében hagyna fenn e' mű, melly

> „..... komor
> Szinekkel festi egy setétb időnek
> Gyász állapotját, mellyben a' szegénység
> Lenyomva ércz igában szenvedett,
> 'S az emberszámból is ki volt törölve.“ —
> Ajánlás.

ha Demetert saját nyugalma' örök elvesztésével a' zsarló' hóhérjává látnók felavatva. Mit az előadás' birálata bevezetéseképen a' jellemekről mondani szükségesnek tartanánk, igen kevésből állana, ha azokat néhány nap előtt egy pesti divatlapban megróva nem találnók. Ott Stibor (és Dobrochna, miben kezet fogunk) szintugy túlzottnak mondatik a' gonoszban, mint a' többi személyek a' jóban, kik „hiba nélkül erényesek, 's épen azért nem lehet őket valódi jóknak 's igazi embereknek tartani.“ Itt mindenek előtt meg kell jegyeznünk, hogy minden drámai személynek nem szükséges minden oldalról festetni, hanem csak arról, mellyel a' drámai cselekvénynyel érintkezik; 's azon tan, melly teljes képeket követel, csak a' dráma' cselekvő vagy szenvedő fő személyeire vonatkozik: millyenek itt Stibor és Demeter, az első határozólag, ez minden többiek felett határozatva. Ezeknek igen is teljes rajzát igénylhetjük, a' másod és harmad rendüekről csak részes képek kivántatnak. Hasonló tévedés azt hinni, hogy a' gonoszt csak ugy lehet „igazi embernek tartani,“ ha szíverényekkel is bir, 's a' jót, vagy mint mondatik az erényest, ha hibákkal is. A' rosz és jó' vég szélei között még sokféle olly erkölcsi tulajdon van, melly viselőjét érdekessé, emberivé teheti, illyen a' szeretet, vitézség, nagylelküség, lovagiság, nyílt jellem, ész- és akaraterő, tudomány stb; másfelül holmi gyengeségek, helytelenségek stb; és péld. Moor Ferencz nem azért szükölködik emberi érdek nélkül, mert az erénynek egy szikrája sem deríti fel lelke' sötétségét, hanem mert a' mellett hogy gonosz, még álnok, fukar, ön bűntársához hűtlen, a' legnagyobb mértékben gyáva, ki sem élni, sem halni nem tud, és üres minden szeretettől, kivevén maga iránt. Nem igy Stibor. Ő kegyetlen ugyan, mint legtöbb zsarnoka korának, de minden kegyetlenségét felhevült vér mellett gyakorolja, 's nagy ingerültség' pillanataiban is bizonyos mérsékletet bizonyít, mint fia (I. felv. 2. jel.), de Dezső (II. felv. 2. jel.), és Beczkó iránt is mindenkor; e' mellett lovagias érzetü, kitől a' fegyvertelen Demeternek nincs bántása, sőt párviadallal kinálja meg őt (III. felv. 5. jel.); vitéz, érzékeny a' dicsőség iránt (IV. felv. 1. jel.); tetterővel biró, mit Beczkóvár' épittetésével is bizonyított (II. felv. 1. jel.); 's róla Dezső mondja ugyanott:

> . . a' mi csak nagy és alávaló,
> Jó és rosz, nagy mértékben feltalálható
> Stiborban stb.

Ezek mindannyi pontok, mellyekkel részvételünkre érdemesül. Még kevésbbé lehet a' darab' erényes jellemeit eszményiséggel vádolni. Avagy „hiba nélküli erényes“ Demeter, ki a' boszú' gyilkos gondolatival foglalkodik? Rajnáld, ki ismervén atyja' szertelen büszkeségét, elég gyenge engedni szenvedelmének, mellynek jó vége nem lehet, és saját atyja ellen kardot ránt, sőt kiről a' birálat nem minden önmagával ellenkezés nélkül azt mondja: „állítólag a' legtiszt. érzelemmel szereti“, „dőre lépés“, „gyávaság“: ezek csak nem attributumai az eszményiségnek? végre idealis jellem-e e' Dezső, kit Beczkó kíméletesen hoz öneszméletre, mondván:

> Ki szüntelen levegőbe néz,
> Gyakorta az megbotlik a' földön.
> II. felv. 3. jel.

's nem azért lakol-e is ő, mert Rajnáldból polgárt és papot nevelt inkább a' durva századnak, mint kemény lovagot? Fenakad a' birálat abban is, hogy Demeter, Máté, Rajnáld, Dezső, Margit csak szóval fenyegetik a' zsarnokot, és „közölök egy sem bir elég tetterővel őt bűneihez képest..méltán megboszúlni (értsd: megbüntetni). Ugy látszik e' szerint, hogy Mátétól is kurta igazságtétel kivántatik, azaz legalább is egy kis gyilkolás a' földesuri nyomásért, 's igy nagyobb bün' elkövetése kisebbért; de nem természetesb-e a' nem katona, hanem földmivelő ember' ez érzése és szándéka:

> . . Nem, tovább
> Nem szenvedem; még egyszer kérem őt,
> 'S ha most se' hajlanék az emberiség'
> Szavára, elhagyom lakásomat,
> Ezen vidéket, mellyből a' rend,
> Törvény 's igazság elköltöztek úgy is stb
> I. felv 1 jel.

Rajnáld? ebből a' biráló legalább is atyagyilkost csinálna, és Dezsőből is, minden természeti szelidsége és papsága mellett (mert Dezső, mielőtt a' darab censura alá ment, barát volt) gyilkost, ámbár, mint Beczkó mondá Mátének:

> Ne kaptál volna a' bolond' tisztébe stb.
> I. felv. 2. jel.

És Margit? Mit tehet egy szegény parasztasszony a' hatalmas dynasta ellenében? még ettől is tetterőt kivánni Stibort bűneihez képest megbüntetni! — De Demeter? kinek a' vajda atyját megölette, nem ugyan, mint a' birálat mondja, ok nélkül, de igen olly okból, melly csak Stibor előtt volt ok (III. felv. 5. jel. különben ez is a' hagyományból vétetett). Épen Demeter' jelleme a' darab' fényoldala. Demeter a' birálónak egy hetvenkedő pórfiu, ki „igen bőven és szenvedélyesen beszéli el, mint fog a' vajdán boszút állani; de mikor már tettre kerülhetne a' dolog, bizonyos ál erénynyel takart ürügy miatt nem váltja be esküvel szentesített fogadását.“ Igaz; de hát ha a' költő épen illy jellemet akart festeni? Nem volt-e az neki szabad? 'S hát ha épen illyennel lehetett előkelőleg „a' valódi emberinek mély, sajátos jellemzését“ elérni? Lássuk. Mindenek előtt ne feledjük, hogy Demeter úgy a' vadászi mint a' hadi, 's mi akkor ezzel egy volt, a' gyilkoló mesterséghez nem értett:

> . . karom
> . . fegyvert forgatni nem tanult.
> III. felv. 5. jel.

és: Nyugott elmével
Ballagtam én egykor ekém' szük
Nyomában, v é r e s s z á n d é k o t k e b e l e m
N e m t á p l á l t stb. III. felv. 3. jel.

hogy ő természetes józan észszel 's emberi öntudattal biró, 's lelkületre benső, kedélyes és vallásos embernek festetik, 's hogy az illy természet mások felett sínli saját, de tízszeresen az övéinek csapásait; azért érzése fellázad a' méltatlan nyomáson, fel a' boszúig, mellynek gyökerei az emberi indulatban ágaznak el; de ő azt keblében marasztja. Mert mindenek előtt anyja 's testvére' sorsa tartóztatja, neki azokról gondoskodnia kell: így látjuk őt az I. felv. 5. jelenetében Rajnálddal: . . leköt nagy esküvésem.
Rajnáld! itt olly dolog történhetik,
Melly engemet sokára vagy talán
Örökre kedvesimtől elszakaszt. Felelj,
De szólj igazságot: kire bízhatom
Anyámat és Gundát, ha én elköltözöm?

Az alatt megjő atyja' halálának évnapja. Az emlékezet élén kebben költi fel a' boszú' indulatát, 's a' III. felvon. 3. jelenésében már a' módról látjuk őt tünődni, mellyel szándékát kivigye: . . öt látorként meg
Támadni és o r o z v a meggyilkolni?
Nem — így nem! illy alávaló szándék
Az emberséggel meg nem egyezhet.
Nyilvánt elébe lépek, és tettére
Őt visszaemlékeztetvén, öldöklő
Vasat döfök melyébe.

de újra az övéinek jövendője áll előtte, újra kétségekkel küzd: . . g y á m o l t a l a n
Anyám lekötve tart, hugom' szerencséjét
Elmémben forgatom, midőn kedves
Atyám' kiomlott vére szüntelen
Boszúra ostoroz. M i h e z n y ú l j a k?
O égi jóság! légy nekem vezérlőm
E' kétes pályán.

Ekkor atyja' lándzsáját pillantja meg, mellyet az Stibortól vett ajándékul: a' szándék megért benne, kezében már a' boszú' eszköze —, 's belép a' vajda. Ő a' víni, az ölni tudatlan, a' csak hódolni 's engedelmeskedni szokott, azon perczben mellyben a' bünnel szövetkezett, megrémül — nem a' vajdától, hanem e' percz' közellététől, mellyben a' rettenetest tennie kell. A' vajda' tudakozódásaira elmondja teljesen és bőven történetét, de esküjét is, mintha a' szörnyü emlékezet' megújításából önmagának bátorságot akarna meríteni, a' bünösét pedig gyengíteni. De ebben ő természetesen csalódott. A' vajda szól: hozz
Fegyvert! harczolj velem, ha olly igen
Ohajtod véremet! . . hozz fegyvert, mondom,
Mert ketté vágom éretlen fe.ed'
'S velőddel a' kutyáim' hízlalom.

Ki várná itt, hogy Demeter, ez a' Demeter, kivel eddig ismerkedtünk meg, a' teljességgel meg nem hökkent, hanem saját próbált erejében bízó urral összecsapjon? Nem, azt
Én nem teszem, mert úgy tekintelek
Mint útas embert, a' ki ótalmat
Keres házamban a' háborgó fergeteg
Ellen, nem, itt nem harczolok veled;
Mert szent előttem nemzetem'
Szokása, és meg nem szegem soha
A' házi barátságot; de kinn h) tégedet
Előtalállak, kinn, kinn a' szabadban
Veled megmérkezem.

Itt igen is hihető, hogy egy kis és pedig eléggé motivált bátortalanság is tartóztatja Demetert a' párbaj' elfogadásától; de kevésbbé physicai mint erkölcsi bátortalanság, mert ha nem e z, úgy mi tartóztatja őt a' IV. felv. 6. jelenésében, hol az alvó Stibor egészen hatalmába volt adva, boszuját rajta minden veszedelem nélkül 's biztosan tölteni? A' vendégjog' tiszteléses Demeternél nem á l ürügy (annál kevésbbé „á l e r é n y n y e l takart ürügy", mert a' házi barátság nem ál erény, 's legkevésbbé a' boszú' ellenében, melly soha sem igaz erény), hanem természetével szorosan összenőtt és forrt érzés, melly ott, hol egy jobb kedély különben is nem vakon, hanem csak magával küzdve határozhatá el magát gyilkos boszúra, könnyen nyerhet túlnyomóságot. És semmi sem lehet szebb mint azon mód, mellyel a' költő tovább fejti Demeter' jellemét, 's a' poetai igazságtétel, mellyel Stibornak úgy méretik mint ő mért másoknak, de egy felsőbb kéz által; 's ekkép Demeter, ki különben is olly borzasztón veszté el szüléit 's testvérét, tiszta öntudattal menekedhetett meg az örvény' szélétől, mellyhez olly közel állott. Olly erkölcsi szükség uralkodik e' szövedék felett, hogy, ha másképp jő a' dolog, azt lehetne kérdezni: van-e igazság a' csillagok felett? 'S lássuk, itt a' catastroph előtt is, mint motiváltatnak Demeter' akadozásai? Először is Gergely, ki le volt Demeter' atyjának kötelezve, kiszabadítja ugyan ezt tömlöczéből, de igyekszik őt elvonni gyilkos szándékától: Ne légy gyilkos, ne terheld lelkedet
Illy nagy vétekkel, inkább halj meg, és
Az é g' u r á r a b i z d a' b ü n t e t é s t,
Melly a' gonosztól nem marad el soha.
IV. felv. 4. jel.

Demeter lecsillapítja ez által is újra felébredt kétségeit: Mint rettegek, vérem szorúl
Ereimben, lelkem csüggedez 's borzad
Ezen pillantattól; pedig
Illy gyilkosság v é t e k c s a k n e m l e h e t,
Mert nem méltatlan szenvedély
Késztet, hanem a' letiport emberiség
Énáltalam boszulja meg magát.

de azok újra fölébrednek, mikor az alvó előtt áll: Alszik, megvárom míg felébred;
A z á l m o t m e g n e m g y i l k o l o m,
H o g y k é s z ü l e t l e n e l n e h a g y j a e'
V i l á g o t. Végső órájában ő
Talán keresztülfutja életét,
És töredelmes szívvel megbánván tetteit,
Irgalmat nyerhet. IV. felv. 6. jel.

E' lelki állapotjában találkozik Beczkóval, kinek következő szavai bizonyosan viszhangzanak lelkében: Gyilkos eszköz van kezedben,
Boszúállás a' szívedben,
Emésztő tűz ég szemedben,
De kevés ész a' fejedben:
Mert akkor te meggondolnád
Hogy a' mit a' szem jónak lát,
B é k é t a z n e m m i n d e n k o r á d,
S ö t b u b á n a t o t t e t é z r á d.

Nem maradhatott végre hatás nélkül a' Beczkó' románcza is, mellybe ez példázólag befoglalta é'etpályáját, 's e' sorokkal végzé: Te is add fel szándékodat,
N e l é g y m a g a d' b i r á j a,
'S utóbb csendes árnyékot ad
A' nyugalom' pálmája.

Az indulat ugyan még folyvást boszút sugal, de jobb valója nem szünik a' büntett ellen berzenkedni: Nem, el vagyok tökélve: ő vagy én! —
Melly félelem borzasztja szívemet!
Mint rettegek! — Nagy isten, oh m i t
É r e z h e t a' g o n o s z t e v ő, h a
. . a' m u l a n d ó s á g n a k a j t a j a
M e g n y í l i k, é s a' n a g y b i r ó k e z é b e n
A' b ü n' m é r t é k e m á r h a n y a t l i k — oh
Mennyei igazság! e l n e h a g y j e z e n
S z ü k s é g e m b e n stb.

's e' ponton, hol nem tudva mit tegyen, 's az égtől kérve erőt tenni vagy nem tenni, mármár összeroskad küzködései alatt, rohan elő a' kigyó által sebzett Stibor, és Demeter? — a' kigyót öli meg, és zsarnokához a' szánat és részvét' szavait intézi: Uram, ne félj, nem bántlak, térj
Magadhoz, légy erős. IV. felv. 8. jel.

's a' szánakozással engesztelődés és könnyebbülés tér kebelébe. Demeternek így kellett kifejlődni, különben eddigi kedélyállapotjai nem igazak; 's e' tökéletes kiegyenlítéséből a' földi hangzavarnak egy olly neme keletkezik a' megnyugvásnak, mellyet emberi boszú nem nyujthat. Előttem Demeter egyike a' legeredetibb, legsikerültebb drámai jellemeknek, mellyeket ismerek; 's ha Hamletben egy okoskodó' scepticismusán fordul meg a' darab, itt Demeterben egy vallásos küzdönek scepticismusát látjuk koronázva. Mind ezeket, ha hely és czél engednék, győzőbben lehetne fejtegetni a' dráma' minden részeiben fekvő adatokból, de elég legyen ez, elég magára a' darabra utalnunk, melly psychologiai mélységre egyetlenül áll irodalmunkban, 's minél többet tanultatik, annál több, annál gazdagabb eredményeket nyújt. (Vége következik.)

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, kedd, september' 13. 1842.** **32. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Anyai áldás.

(Folytatás.)

Igy állottak az ügyek, midőn egykor este társaságba lépvén Marialva, a' jelenlevők, minden kivétel nélkül, hátat fordítának neki; eleinte, szokás szerint, tetteté magát, mintha ez illetlenséget észre sem venné. Mély csönd uralkodott. Ekkor hirtelen fölugrék F...ey 's hangosan szóla:

„Uraim, többször vala itt már szó Lam... kisasszonyról, 's bizonyos viszonyról, melly jó hirének ártalmára van. Megvallom most, hogy én igen hajló vagyok hitelt adni a' színésznő' ártatlanságának, mivel tudom, hogy Francziaország' büszke hölgyei a' gyáva férfiakat soha nem szenvedheték'.

E' szavak után redőkbe vonult az idegennek halvány 's fenyegető homloka, 's néhány lépést közelitvén F...ey felé, igy nyilatkozott:

„E' meggyaláztatás alkalmasint hozzám intéztetett?"

„Csak gondolja meg az ur — felele gúnymosolylyal F...ey —, hogy nincs-e olly nyilatkozat, melly becsülete' kissé kemény kérgén keresztül birna hatni'.

„Ah, én tehát gyáva vagyok? — viszonzá Marialva, — azt hiszem, — folytatá, ingerültségét elnyomva, — azért illetnek engem e' czimmel, mivel néhány nap előtt L... urral nem vittam. Engedjék meg leghatározottabban kérdeznem önöket, hogy nem más, hanem csupán ez okból sértegetnek engem?"

F...ey megvető tekintettel igent monda.

„Istenemre! — szóla kifakadva az idegen — szerencsétlen játékot űz ön! Minden más sérelmet eltűrtem volna, de ezt csakugyan nem lehet kiállanom. Ezért holnap reggel elégtételt fog ön nekem adni".

F...ey eleinte szinte elámult a' csodálkozás miatt, annyira meglepé őt e' váratlan kihivás, de szilárdul megmaradt szerepe mellett, 's a' párbajt elfogadá.

„Ön könnyen találhat tanút ezen urak közt — szóla folytatólag Marialva — de én mint idegen, 's főleg az eddig történtek után, alig merek e' czélra önök közől valakit fölszólitani; ámbár egyébiránt annak, ki engem a' harcztérre kisérend, ugy hiszem, nem leend oka magát miattam szégyenleni".

Öten vagy hatan a' jelenlevők közől azonnal készeknek nyilatkoztak e' szolgálatra, 's Marialva egyet kiválaszta tanújaul. Óra és hely meghatároztattak, a' sértett fél fegyverül kardot választa, 's azonnal eltávozott, mihelyt minden körülményekre nézve megegyeztek. Ezen váratlan kihivás, még pedig a' város' legjobb vivója' ellenében, kizárólag közbeszéd' tárgya lett minden körben. Marialva' e' bánásmódja különböző észrevételekre szolgált alkalmul, mivel össze nem tudák azt egyeztetni korábbi tettével, mellyet hasonló körülmények közt, egészen máskép intézett el. Ez annyival is inkább föltünt, mivel első megsértője olly ember vala, kivel igen könnyen végezhette volna baját. F...ey' egyik barátja mondá ugyan, hogy ez csupán üres kérkedés, 's másnap bizonyára orrvére fog majd folyni a' hősködőnek, de azon ur, kit tanujául választa Marialva, minden efféle beszédnek véget vetett, azon nemes nyilatkozatával, hogy az ügy' végrehajtása előtt illy nyilatkozatokat teljességgel nem fog eltűrni.

Mi F...eyt illeti, ez igen nagy nyugalmat 's derült kedvet mutatott, tapasztalt szem mindazáltal könnyen észreveheté, hogy e' tettetés mögött bizonyos elfogultság rejtezik. Ő, mint főszemélye e' kalandnak, egészen szokatlan bátorságot láta csillogni az idegen' szemeiből, mit nem birt magának megmagyarázni; e' nyugtalanitó gondolatokat azonban csakhamar számüzé, 's a' társalgást ismét azon üres csevegésekre fordità, mikben olly nagy mester volt, 's miket mindig éles megjegyzésekkel tudott élénkiteni. A' társaság legjobb kedvvel fejezé be tehát mulatozását, mintha semmi nem zavarta volna azt meg. Puncsot parancsoltak azután az urak, játszottak, énekeltek, 's az elválás' pillanatának bekövetkeztekor F...eyvel együtt mindnyájan feledék, hogy e' vig estét olly reggel követendi, mellyen talán a' halálnak is szerep fog jutni.

A' párbajnok gondolatokba mélyedten szállására tért. Oda érkezvén, 's egyedül maradván szobájában, kardját elővevé, hüvelyéből félig kihuzá, 's fénylő aczélát pillanatig vizsgálá a' gyertya' lobogó világánál; emlékezetébe idézé azon számos alkalmat, mikben olly jó szolgálatokat tett neki ez éles fegyvere, 's vivói ügyessége mellett olly rettegett hirbe hozta őt. Megnyugtatva e' hizelgő visszaemlékezés által, lefekvék 's elaludt, mig ajkai azoknak neveit mormogák, kiket kezei halálra vagy legalább bénákká sujtottak.

Másnap korán reggel a' két bajvivó, tanúikkal együtt, a' kitűzött helyen megjelentek. A' vá-

roson kivül fekvék e' tér, közel az arra kigyózó folyam' elhagyatott partjához. Egy omladozó falnak még fönálló két sarokrésze, mellyre furcsa alakokat festegettek a' városi őrség' katonái, 's miken néhány eltévedt golyónak nyomai valának láthatók, szük kört képezett a' magányos téren, mellynek másik oldalát néhány lombvesztett, szomoru tekintetü fa csipkézte körül, 's a' komor őszi reggel ködével nem igen vigasztaló vagy örvendetes egészet képezett. Szokásból néhány békéltetési kisérletet tevének a' tanúk, mivel azonban Marialva oda nyilatkozott, hogy csupán nyilvános és ünnepélyes visszavonása által a' sérelemnek mondhat le a' párbajról, tehát minden további alkudozás megszünt, 's a' bajvivók harczra készültek.

A' fiatal idegen' külseje nyugott vala, de szomoruság által fátyolozva, minél fogva szinte azt kelle hinni, mikép titkon sohajt, hogy illy lépésre kényszeritteték. F...ey ellenben, könnyelmü kérkedése' daczára is alig elnyomhatott félelmet tanusitott. Felruháikat levetvén, karddal markokban, csendesen közelíte egymáshoz a' két ellenség; ekkor hallák a' tanuk, hogy Marialva mondá, mikép jól tudja, hogy olly emberrel áll szemközt, ki egyike volt a' szerencsétlen Lam... színész' gyilkosainak.

E' név' hallásakor dühösen harapá ajkait F...ey, 's a' párbaj megkezdeték! — Iszonyu harcza volt az két embernek, kik egész erejökkel törekedtek egymás' életét megsemmisiteni, mellynek eredetét 's titkát egyedül magának tartá fön az isten, 's mit csak azért adott az embereknek, hogy egymást kölcsönösen gyámolitsák, 's minden szerencsétlenség' elviselésében egymáson könnyitsenek!

Néhány pillanatig majd egészen egyenlő szerencsével folyt a' harcz, de az első rohanás is megtanithatá F...eyt, hogy félelmesb ellenséggel még soha nem mérkőzött; rendkivül szorongattatván, néhány lépést hátrált; az egymást villámgyorsan követő csapásokat mindazáltal mégis ügyesen kerülte ki, 's legnagyobb hidegvérüséggel tért ki az ellenség' kardjának hegye elől, melly mindig csak szivét látszék keresni. Ezután ismét támadolag harczolt, előbbi helyét visszafoglalá, 's egész erejét és ügyességét összesitvén, jol kigondolt álcsapás által vélt győzelemhez juthatni, és pillanatra nem födözé testét egészen kardjával, hogy halálra sujthassa ellenségét, de — a' halálos csapás őt érte!

Marialva' kardja több hüvelyknyire mellébe nyomult. F...ey összerogyott, 's arczvonásai halálra váltak, redős homlokát iszonyu halványság lepte el, 's halálveriték kezde rola gyöngyözni. A' tanúk legnagyobb gyorsasággal segitségére rohantak, vérét elállíták, 's a' közel álló kocsiba emelék őt. Szállására érkezvén, erős érvágás' következtében ismét magához tért, de csak néhány összefüggetlen szót rebeghetett, 's környezőire elhaló tekintetet vetett. Az orvos lehetlennek mondá a' segélyt, 's hogy kevés óra mulva meg kell halnia. — Halál' fia volt a' kérkedő! Ez állapotban egy öreg asszonyra hagyák őt barátai, ki istenről akara hozzá szólani, de... a' szerencsétlen nem hitt istenben!

Marialva egyedül maradt a' harcztéren. Komor ábrándozásba merülten állott a' véres helyen, 's görcsös remegéssel tekinte a' hosszu vérnyomra, melly a' füvet vörösre festé... E' vért, ezen embervért az ő kezei onták ki! Darab ideig állott igy, átkozva a' társaság' azon iszonyu törvényét, melly őt gyakran ellenállhatlan undorral tölté el. Visszaemlékezése azon egyetlen lényre, melly még becsessé varázsolhatá életét, ismét magához térité őt, 's lépéseit mély bánatban azon ház felé vezérlé, mellyben Matild lakott. Még korán volt, 's azért késett belépni, de utóbb mégis kopogott 's az ajtót megnyitá... Belépésekor fölkiáltva emelkedék székéről Matild, 's remegve és halaványan ismét visszahanyatlott. Marialva azonnal lábaihoz omlott, kezeit ajkaihoz szoritá, 's forró szerelmének leggyöngédebb erősitésére fakadt.

Matild nem is gondolt többé visszautasitására, mert a' legiszonyúbb szivszorongás közt eltöltött éj után ismét látta őt most, kit, miután még este értesült a' küzdendő párbajról, forró képzeletében, csak vérében uszva 's holtan vélt ismét láthatni. Azon elv, melly szerint eddig élt, elveszté hatalmát, 's az ész parancsolta korlátokon annál nagyobb erővel ronta keresztül érzelme, minél huzamosb ideig sikerült annak szózatát elnyomnia! Néhány pillanat édes odaadásban múlt el, 's Marialva egész üdvözitő tudatát élvezé annak, hogy szerettetik, 's elragadtatása őrjöngéssel határos lett.

A' fiatal színésznő' szerelmi elragadtatásamindazáltal csak rövid ideig tartott. A' megfontolás csakhamar visszafoglalá jogait, 's titkon sohajta már a' fölött, mit gyöngeségnek nevezett, 's közelitni látá a' pillanatot, mellyben azt ismét jóvá kelle tennie, megtörve azon összeköttetést, melly olly becses volt előtte, 's mellynek még sem akará böcsületét feláldozni; gondolkozó 's szomoruvá lőn, 's úgy látszék, mintha oltani akarná a' lángokat, miket ő maga lobbanta föl. Marialva mind ezeket érthetőleg olvasá kifejezésdús szemeiből, ajakit kétes mosoly játszá körül, 's Matild' homlokát szemérem' pirja futá el, midőn meggondolá, milly reményekre jogositható őt e' vigyázatlansága! Rövid szünet után Marialva felállott, 's minél előbbi visszatérést igérve eltávozék.

(Vége következik.)

Haladásunk.

Rég peng már ajakinkon ez égi szavacska ‚Haladjunk!'
Ám, mi okozza tehát, hogy maig elmaradánk?
Árva hazánk már századok óta örökli ez átkot:
‚Tenni ne merj, te magyar, 's pártra szakadj, ha beszélsz!'

Kelet és éjszak.

A' rabszolga szabadságot vásárol aranynyal
A' távol keleten, 's elveti a' rabigát.
Éjszakon áruba adja jogát sok száz szabad ember,
És aranyért önkényt rút rabigát fogad el.

Nagy Ignácz.

TÁRCZA.

Magyar játékszini krónika.

Aug. 23. Stibor vajda, dráma Kisfaludy Károlytól (Vége). Még Beczkóról kellene néhány szót szólnom, kiről mondja a' bírálat: „Beczkó' beszéde sem elmésség, sem allegoriai képezés' tekintetében nincs jól tartva, 's valóban az egész alak szegény utánzása Shakespeare' nagyszerű 's mély értelmű bohóczainak". De szóljak-e, miután hinnem kell, hogy vagy az ki ezeket mondhatá, Shakespeare' bolondjait csak hírből ismeri, vagy én, mi könnyen lehet, nem fogom fel helyesen e' „nagyszerű bohóczokat". Mert én ugyan Shakespearet nagy jellemfestőnek ismerem, sőt óriásinak tartom az emberi indulatok' kifejtésében; de bolondjait [millyekre, megvallom, Lear királyén és Touchstonon kivül csak kettőre emlékezem: az Olivia' (What you will) 's a' Rousillonné' bolondjaira (All's well that ends well)] a' nagyszerűtől eddig olly távoliaknak hittem, mint eget a' földtől. A' biráló tehát ez aestheticai száraz időjárásban bizonyosan tanulságos dolgot tenne, ha 1) kifejtené a' nagyszerű' fogalmát, mihez bármelly aestheticai kézikönyv segedelmére lehet, 2) egy nagyszerű „bohócz" fogalmát, mihez már kevesebb subsidiumokat találand, még Flögel' Gesch. d. Hofnarren munkáját sem véve ki; 3) ha e' meghatározásokat Shakespeare' nem egy, hanem több „bohóczaira" alkalmazná, megmutatván, melyek minél fogva nagyszerűek; 4) ha Beczkóról — nem azt mutatná meg, hogy „beszéde sem elmésség, sem allegoriai képezés' tekintetében nincs jól tartva", mert ezt megmutatni bajosan lehet, — hanem hogy Beczkó a) általában utánzás, b) Shakespeare' utánzása, c) annak szegény utánzása. Az összehasonlító critica felette oktató valami, 's megérdemelné, hogy néha annak is szánjunk egypár perczet. Addig is én őszintén elmondom a' dologban véleményemet. Shakespeare' vigjátéki bolondjai puszta tréfálók, Spassmacherek, elszármaztatói a' szerző' elmésségének 's gondolatbőségének, önczélok, mellyek magokért 's nem a' drámáért vannak, 's azokból minden baj nélkül kivehetők; beszédeik hasonlókép magokért vannak, 's ennyiben szükségtelenek; mulattató jó barátok, kik néha számos olly vonatkozásaik miatt, melyleyknek tárgyai most már ismeretlenek előttünk, általunk már nem érthető szó- és gondolatjátékokat szórnak, néha (salua venia) suletlen tréfákat is tálalnak fel, többször igen elmések, 's mély értelmű, többnyire satirai észrevételekben gazdagok. Csak a' Lear' bolondja gerjeszt részvételt kedélyes elmésségével 's ura iránti hűségével; de ő is cselekvőleg nem lép fel, post festa jő: a' tükör, mellyet Lear elébe tartogat, sem a' jelen fájdalmat nem szelidítheti, sem jövendő bajt nem fordít el; ő némileg a' régi chorust képviseli, vagy ha úgy tetszik a' darab' erkölcsi oldalának megtestesített commentariusa, 's inkább a' közönség' kedvéért van jelen, t. i. a' sötet képet koronként felderíti ugyan, de csak hogy annál meghatóbban lássuk e' borzadályokat. 'S valóban e' bolond olly lazul függ össze az egészszel, hogy már a' harmadik felvonásban eltünik, a' nélkül hogy őt nélkülöznők. Mind ezekkel nem tagadjuk azon bölcseséget, melly tarka ruhájához hason képes beszédeiben rejtezik. — Kisfaludy' bolondjai: Beczkó, Rikkancs és Vidor, határozottabb egyedek, szorosban beszövöttek a' drámákba (Beczkó t. i. és Vidor, mert „Záh" mellyben Rikkancsnak, mint az első felvonásból látszik, nagy szerep volt szánva, töredék maradt), sőt Vidor annyira, hogy nélküle a' darab úgy, mint van, nem létezhetik; élettapasztalás és élettudományban olly gazdagok, hogy újabb iróink e' három jellem' anyagával alkalmasint beérnék egy fél életen keresztül; különösen Vidor csinokban és tréfákban, Rikkancs elmésségben, Beczkó, bölcseségben; mind a' három eredeti és sajátságos, rokon és pár nélkül a' literaturákban. — Ez az én igénytelen véleményem, mellyet kész vagyok visszahúzni, mihelyt ama' négy fő 's kivált a' három alpont szerencsésen ki lesz viva. — A' bírálat' vég szavait csak mosolyogva ismételhetni: „Van azonban Kisfaludy' jelen szinmüvében néhány jól sikerült hatásos jelenet is, mi a' költő' drámai talentumát világosan tanusitja". Nem, urak; hatásos jelenetek drámai talentumot teljességgel nem tanúsitnak; e' hamis vélemény hiteti el némellyekkel, hogy drámai talentummal birnak; pedig valamint jelenések nem drámák, úgy a' drámai talentum nem egyes hatásos jelenésekben, hanem abban mutatkozik, ha egészeket tudtok alkotni. Stibornak kitünő psychologiai jelenései vannak, de drámaisága és nagyszerüsége az egészben van. Ez fogja fentartani e' müvet irodalmunkban, ez a' színpadon; 's ott annál fényesben, minél miveltebbek lesznek olvasóink; itt annál hatásosabban, mennél inkább fogják színészeink a' philosophiai cselekvény' (hogy egy jeles aestheticusunk' műszavával éljek) menetelét szóni és kifejteni tudni. E' münek és több társainak, a' nyelv' avultsága mellett is, csak ezután fog koruk feltünni.

'S e' kor' megközelítésére az aug. 23. volt előadással a' kezdet meg van téve. Nem mintha az egész előadást sikerültnek lehetne mondani, de minthogy az a' darab' értelmébe behatni akarást 's igy szorgalmat bizonyított, egyes részeiben pedig csakugyan örvendetes sikert. Az est' pálmája Lendvayé (Demeter). Egy német aestheticus azt mondja Schröder' Learjéről, hogy az érthetőbb commentariusa volt a' Shakespear' remekének, mint minden commentatorai Johnsontól maig. Lendvaynak is meg kell adnunk azon dicséretet, hogy nem csak átlátta e' szerep' fontosságát a' darabban, 's azt szeretettel és studiummal igyekezett kiemelni: hanem hogy azt lélektani pillanattal hatotta meg, és arra minden phasisaiban a' mi színpadunkon szokatlan világosságot hintett. És csak azon kitünő gondnak, mellyet a' jellem' belső kifejezésére fordított, tulajdonitom, hogy még most a' külsőnek kevesebb jutott: Demeter' mozgásain úgy mint hangkifejezésén kevesebb kerekdedség 'több naivság és nyerseség inkább helyén leendett. Szentpétery mint Beczkó, nem elégitette ki ezúttal várakozásunkat. Melly jeles, melly kitünő ábrázolat volt a' Lángh Ádám' félszázados ünnepén a' II. felv. vég scénája! E' helyzetben Beczkónál a' szív fölébe kerekedik az észnek; 's Szentpétery igen értette őt itt egész kedélyes gondolatlanságában ábrázolni; kevesebbé sikerült őt ma a' maga dualismusában állitani elő, melly szükség által választott szerepe és keble' érzései közt van, és soha ki nem egyenlittetett; 's melly tekintetben az I. felv. 2. jel. a' vajdával, a' II. felv. 2. jel. szinte azzal, 's ugyan itt a' 3. jel. Dezsővel különös studiumot kiván. A' tréfa, egy kis szójáték nem hiányzanak nála, helyén alkalmazott példabeszédek, mulattató, gyakran a' legélesb gúnytól csipős példázgatásai, rövid concis szólásmódja, 's általában eszének élénksége derült alakká teszik Beczkót, 's az egésznek sötét jellemét felderítik; mindazáltal lelkének alapszine komoly, 's azért, hol tiszta énje győz rajta, az igazságot leplezetlen is kimondja, a' miért Stibor őt (I. felv. 2. jel.), hol bolondi szerepéből kicsik, meg is inti:

Tréfát, bolond! enyelgő tréfát, nem
Okoskodást kivántam én tetőled.

A' színész' feladása tehát az erkölcsbíró és mulattató közt illő középet tartani, legmetszőbb beszédeit azon aggodalmatlansággal mondani, mellyet nem semmivel-sem-gondolás, de szabad helyzete enged, 's e' szabadság' szerencséjének éreztetésével: „'S az ember, mig szabad, szerencsés" mond ő III. felv. 2. jel.; a' gúnynak uralkodást kell engednie a' tréfán; e' gúnyt pedig a' szív' melegével húmorrá emelni. Mert a' románcz szerint (IV. felv. 6. jel.)

Most ő úr, mert senkit sem fél,
Igazságot vall szá a,
Jót tesz, hol tehet, 's így boldog,
Ámbár csörög sapkája.

Dicséretet érdemelt Fáncsy is, ki Rajnáldot szeretettel 's bensőséggel ábrázolta. Laborfalvi Róza figyelemmel munkált kis és kevés mesterségű szerepében. Minden egyéb el volt hibázva, vagy gyengén játszva Mindenek előtt Stibor Bartha által tönkre téve. Hogy a' kegyetlenséggé fajult szertelen erőnek physicai megfelelő kifejezést adjunk, nem szükség magunknak medveképet csinálni, 's mindjárt az első jelenésben úgy bögni, hogy aggodalom fog el, mint járnak majd füleink, ha négy felvonást hallgatunk keresztül. Stibor' előadásán, az indulatos jeleneséket kivéve, a' nyugalom' azon nemének kell elterjedni, melly az erő' önérzetét szokta követni, 's méltóságnak, melly a' magas helyzet' 's hatalom' tudatát mindenkor kiséri: e' méltóság és nyugalom szelidíti aztán a' vadságot, melly a' jellemben, tettekben, beszédekben fekszik. 'S egy kalandor' hegyke dölyfe 's hánykolódó kevélysége, 's egy hatalmas országnagy' büszkesége közt nagy a' különbség. Stibor teljességgel nem tartozik azon szerepek közé, mellyek, mint mondani szokták, magoktól játszszák magokat; az gondolkodó színészt kiván, ki a' felebb, hol e' jellemről néhány szóval emlékeztünk, kiemelt elemekből életvaló képet tud szerkeszteni, különben érdek nélküli nemlény, mint a' millyen Barthàé. A' drámai költő igen is gyakran bízik a' színészben, hogy a' mit ő itt ott leteszen, ez azt meg fogja érteni, 's a' néző' elébe állítani. — Dezső vesztett secularisáltatása által; 's az előadás (Szilágyi) e' veszteséget nem pótlotta. Vannak szerepek, mik azon nemnél fogva, mellyhez tartoznak, színen kevés érdekűek, 's ha még is némi, bár csak belső fontossággal bírnak, figyelmet, sőt egy kis erőlködést kívánnak. Ha Szentpétery nem volna jelenleg azon egy magyar színész, ki Beczkót, (bővebb studium és gyakrabbi adás után) bizonyos tökélylyel személyesíteni képes, a' darab megérdemelné, hogy Dezsőt ő adja. Az a' morális méltóság 's komoly kedélyesség, mellyet e' színészünk olly hatásosan tud munkáltatni, Dezsőt mód nélkül emelné, 's a' darab' egy pár kényes jelenését az érdektelenségtől megmentené. — Az asszonyok', értjük Margit és Gunda' (Erkelné és Hubenayné) jelenései egyhangu sopánkodás és nyöszörgés voltak. Laborfalvi és Lendvayné' kezeikben melly egészen más lehetne ezekből! Nem kellene feledni, hogy szereposztáskor, míg vannak használható erői a' színháznak, addig mellékszerep nincs. Dobrochnában pompázhatott volna más; Margitnak olly jelenése van, melly csak ügyes színésznő' kezében lehet megillető, mihelyt pedig nem illyen, a' darab vallja kárát. — Végül szerencsét kívánunk színházunknak a' választáshoz. Illy nemü darabok nem fognak még most olly hatást szülni, milyenhez a' franczia új iskola szoktatta nézőinket; de nincsenek hatás nélkül ezek is, mit a' most még csak félig jól adott Stibor is bizonyított; azon felül leginkább illy művek képezik a' színészt, 's e' haszon, kivált nemzeti színpadon, úgy hiszem, nem legkisebb figyelemre méltó. **S. F.**

Aug. 24. Belizár. Nagy opera 3 szakaszban. Irta Cammarano Salvator. Zenéje Donizettitől. — *Carl Henriette* Antonina, *Sátorfy* Alamir' szerepében mint vendégek.

Aug. 25. Lorenzino. Dráma 5 felv. Irta Dumas Sándor. Ford. Egressy Benj.

Aug. 26. Először: A' puritán család. Dráma 5 felv. Malefille után francziából ford. Egressy Benj.

Aug. 27. Fölemelt ár mellett bérszünettel: Eskü. Nagy opera 4 felv. Irta Rossi Cajetan. Ford. Jakab István. Zenéje Mercadantètől. — *Schoberlechner Sofia* assz., több philharmoniai társaság' tagja, a' berlini kir. opera-ház' vendég-primadonnája, Elaiza' szerepében mint vendég.

Aug. 28. A' velenczei nő. Dráma 5 felv. Irta Anicet-Bourgeois, ford. Egressy Benj.

Aug. 29. Paul Jones. Drama 5 felv. Irta Dumas Sándor, ford. Egressy Benj.

Aug. 30. Fölemelt ár mellett bérszünettel: Gemma di Vergyi-ső felvonása és az Eskü' 3. 's 4-d. felvonása. —*Schoberlechner* Gemma és Elaiza' szerepeikben mint vendég.

Honi gyár-véd-egyesület.

List' nemzetgazdasági munkájában olvasható, miképen gyártmányi erők' előállítása által a' földmivelő országban (például nálunk) a' testi, szellemi 's természeti erők' 's alapzatok' (fonds), és végre a' tőkék' olly tömege vétetik alkalmazásba 's használatba, mellyek eddig nem használtattak, 's így benső gyártáserő nélkül nem is használtattak volna. Valamint tehát nem félhetni attól, hogy a' földmivelő erőből a' gyárak' virágzására nagy, vagy csekély erőrész is volna átkölcsözendő; sőt több munkátlan és heverő karok' mozgásba hozatalával mind a' két 's különnemű erőknek nagyobb conglomeratióját várhatni: épen ugy statusgazdasági csalhatatlan hiszekegyül vallhatjuk azt, hogy a' nemzet' minden egyes polgárra kiható jólétének emelkedése nem csupán 's kizárólag anyagi termesztésétől, hanem termesztményeinek benső felhasználásától, 's azoknak külön nemü 's alaku kereskedési czikkekké változtatásától méretik. Ezt tanúsítják azon idegen polgárisodás 's nemzeti hatalom, miket minden gyárilag előhaladt állományokban eddigi szükkörü nemzetgazdasági nézeteinknél fogva csak bámulnunk kell; 's ezt tanúsíták III. Eduárd 's Erzsébet, nagy Fridrik 's II. József, Washington 's Napoleon' e' tárgyú igyekezetei 's intézményei. Lehetetlen nem örülnünk azért, valahányszor 's valahol csak nálunk ez eszmének életté alakúlását szemléljük, 's azon mindenütt ébredni kezdő hazafias igyekezetet, minél fogva egy kis türelmes nélkülözéssel maholnap odajuthathatásunkat remélhetjük, hogy pártfogolt 's kizárólagos használatba vett gyáraink, iparműczikkbeli szükségeinket versenyezve is pótolandják. E' nézetekből lépett ns Komárom megyébe is az eszme életbe, midőn annak különféle rangú 's számos előkelő tagjai olly egyesületbe léptek, miszerint minden külföldi posztót nélkülözve, magokat egyedül honi gyárkészítmények' használatára kötelezék. Elnökül hazafias buzgalmu derék főszbiránkat, Huszár Ferencz urat, nyervén meg, addig is, míg ezen védegyesületnek szabályai tökéletes szerkezetbe jöhetnek, az egyesület' méltányos érdekében hiszem felszólítni a' ns megye' és város' minden még hiányzó egyéb t. cz. tagjait, hogy végig menve e' kis eszme' nagyokká érendő eredményeinek lánczolatán, ne tagadják meg külsejök' külföldi színének csekély nélkülözését akkor, midőn ez eszme az egész hazában mindinkább, 's bár egyetemesen is elfogadtatván, ipari előmenetelünk- 's haladásunknak nem csak reményeit, de valóságát is rövid időn élvezendjük. ***Beöthy Zsigmond*** m. k. egyesül. jegyző.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, csötörtök, september' 15. 1842.** **33. szám**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak hérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Anyai áldás.

(Vége.)

Egyedül maradván Matild, ujabb álmodozásokba merült; határzata erős alapokon nyugvék; de milly áldozatába került annak végrehajtása! Milly lélekszilárdságot, milly önmegtagadást kivánt e' határozat! Szive majd megrepedt, ha áldozatára gondolt. Szilárdsága' daczára forró könyűkkel teltek meg szemei, 's a' nevelőné, ki- 's bejárása közben bánatát észrevevén, e' szókat mondá magában: ‚Előre tudtam, hogy ez lesz ezen ismeretség' vége!' Nem, a' jó öreg asszony mitsem tudott.

Este felé örömtől sugárzó tekintettel jelent meg ismét az idegen, két férfi' társaságában, kiknek komoly 's kissé ünnepélyes külseje igen fölizgatá a' hölgyek' kiváncsiságát. Marialva bemutatá őket Lam... kisasszonynak. Az egyik spanyol király' ő felségének consula volt, a' másik pedig jegyző egy közel városból. Ez utóbbi, tiszteletteljes meghajtással, iratot nyujta a' fiatal színésznőnek, ki zavarodva 's remegő kezekkel fogadta azt el; de alig pillanta tartalmára, 's viritó arcza elhalványodott és egész testét hatalmas rázkodás futá végig; az irat kisiklott újai közől, kezei imádságra kulcsolódtak, 's éghez emelt könyterhes szemekkel e' szókat rebegé:

‚Oh, anyám!'

Az áhitat' e' kiömlése ahhoz, kinek jámbor emlékezete Lam... kisasszony' egész élettitkát képezé, illy pillanatban, annyira megindità Marialvát, hogy kezét legnagyobb tisztelettel ragadá meg, 's újjára egyszerű gyürűt vont. A' nevelőné, ki eddig nem tudá, mit gondoljon, most rögtön megérté az egész történet' összefüggését, 's minden tartózkodás nélkül átengedé magát a' megindulással párosult örömnek, 's ugyanazon pillanatban kaczagott és könyezett; maga a' consul, castiliai komolysága' daczára is megindulást érzett, 's a' jegyző, ámbár az illy családi jeleneteket már megszokta, szinte a' többihez illő érzést fejeze ki, mig mindent elkészitett egyszersmind a' legdúsabb nászszerződés' aláirására, melly eddig gyakorlatában előfordult. Spanyolországi grand, S. P. gróf volt az, kinek neve, mint a' szép színésznő' jövendő férjeé a' szerződésben állott.

Az esketés másnap reggel ment véghez a' consul' lakásán, 's minden készület megtéteték a' fiatal házaspár' elutazására, melly másnapra határoztatott, mert Marialva siete azon várost elhagyni, hol minden pillanatban attól kelle tartania, hogy párviadala' következményének kitudása által most már kétszeresen kellemetlen helyzetbe jutandott. A' szertartásnál szükségkép jelen lenni kellett néhány egyén hallgatásra kéretett. Este felé ismét a' szokott társas körbe ment Marialva. Belépése észrevehető fölindulást okozott a' nagyszámu gyülekezetben, mellynek kiváncsisága magosra vala feszülve. Miután leülésre szólitá föl a' társaságot, mély csönd közepett, következőleg nyilatkozott.

‚Uraim, fölvilágositást tartozom adni, a' legközelebbi két eseménynél mutatott magamviselete iránt, mit ezennel teljesitek. Franciaországban rövid ideig tartózkodván, tanulmányaim' befejezése végett, ismét visszatértem hazámba, Mexikóba, 's több évet az uj világ', jelesül az egyesült statusok' beutazásával tölték el, mellyek' csak nem rég bevégzett forradalmát az egész világgal együtt magam is bámulám. — A' nép' nézetei akkor még forrongásban valának, pártok támadtak, Jefferson és John Adams, a' szövetkezés és központositás, elválaszták egymástól az embereket, 's keserű és éles vitatásokra szolgáltak anyagúl, mikből, a' fiatal emberek közt, nyilvános téreken, gyakran heves szóváltás támadott, mellynek többnyire párbaj lett vége. Egy nap sem múlt el a' nélkül; valodi mészárlás jött napirendre'.

‚Ez volt az emberek' szellemének hangulata, midőn K...ba érkezém, ott is több gyászos esemény fordult elő a' vélemény-különbség miatt; de egy idegen bölcsész 's barátja az emberiségnek, rövid idővel oda érkezésem előtt, szerencsés volt e' bajnak gátot emelhetni. Hosszasan gondolkozván a' párviadalról, 's mély buvárkodás után az eddig ellene használni szokott eszközök 's törvények' tömkelegében, meggyőződék, hogy az eddig e' tekintetben követett irány nemcsak nem semmitheti meg e' balga előitéletet, hanem inkább még nagyobb elterjesztésére szolgál; mert, mig az erkölcsbiró és törvényhozó nyiltan orgyilkosságnak bélyegzé a' párviadalt, az emberek nem láttak abban egyebet, mint egészen rendes elégtételt a' szenvedett bántalmakért; mind az erkölcsnek, mind a' törvényhozásnak hátrálni kelle tehát a' szokások' uralkodó befolyása előtt. A' bölcsész ez észmére tért: ha sikert akarunk, ugy meg kell ez előitéletet kerülnünk, 's nem egyenes támadást intézni ellene. E' czélra alapszabályokat gondolt ki, titkos társulat' számára, mellynek tagjai becsületökre, vallásukra, szóval mindenre, a' mi legszentebb e' világon, esküvel kötelezzék mago-

kat, hogy párviadalt soha többé nem fognak küzdeni, kivevén, „ha egyszer már el nem fogadott kihivás' következtében, más által újabb kihivás történnék.“ — Gondolkozzanak pillanatig e' föltétről 's egész fontosságát át fogják látni. A' fő ok, melly bennünket arra kényszerit, hogy valamelly bántalmat megboszuljunk, mit különben szivesen szeretnénk csupán megvetni, rendesen csak azon eszmén alapszik, hogy megbecstelenitve állandunk a' világ előtt, ha életünket nem koczkáztatjuk az elégtételért, 's hogy a' társaság' nagy része által ez esetben becstelen gyáváknak ne bélyegeztessünk.'

‚Épen e' gondolat ellen akará a' bölcsész a' társaságot fölfegyverzeni, midőn a' párviadalt azon esetben megengedé, ha a' bántalom, korábbi sérelem' meg nem boszulásából származott. E' szerint átalmazva volt az ember a' gyávaság' gyülölt és utált vádja ellen, mellytől egész lényünk irtózik, 's melly undor legvalódibb oka szokott lenni minden párviadalnak.'

‚Ez nem egyéb volt, mint önmagában leküzdeni a' párviadalt, önmagában gyengitni meg a' balitéletet, 's önmagából meritni a' hatalmas erőt, annak lépcsőnkénti aláásására a' közvéleményben.'

‚Az emberbarát eleinte csak kevesekkel közlé tervét, 's ezek a' társaságnak legbiztosb alapját veték meg. Az enyémhez hasonló kaland, melylyet örökké sajnálni fogok, köztudomásra juttatá a' társaság' létezését. A' tagok' egyike ugyanis nem fogadá el a' párbajra szólittatást, 's néhány nap mulva egy másik embert megölt, ki őt ugyan e' tette miatt párviadalra hivá föl. A' társaság azonnal szaporodott, több párviadal elmellőztetett, 's a' kihivások többé nem igen ismételtettek. Az előitélet le volt győzetve.'

‚En magam is lemondék arról, 's ámbár átkozám azt, kétszer mégis kénytelen valék megvini. Fegyverforgatásban túlnyomó elsőséggel birván, a' legjobb mestereknek is félelmes vetélytársa valék, 's buzgón ragadám meg az alkalmat, tökéletes lemondásra e' szerencsétlen ügyesség' gyakorlatáról, (egyetlen esetet kivevén, mellyben csakugyan vinom kelle), 's fölvétetém magamat a' társulatba, és az alapszabályszerű esküt letevém..... Önök tanúim, uraim, hogy eskümet híven teljesitém!'

Rövid szünet után, melly alatt azon különböző benyomások nyilvánultak, miket a' társaságban e' szavak okozának, igy folytatá beszédét Marialva:

‚Ha hitelt adnak önök szavaimnak, ugy magok is elfogadandják azon társaság' elveit, mellynek czélja leend szép hazájokban határt tűzni azon szokásnak, melly századunk' fölvilágosult szellemével homlokegyenest ellenkezik.'

E' szavak után átnyujtá az amerikai társulat' alapszabályait, angol és spanyol nyelven, 's bucsúzni kezde.

‚Mi nem látjuk egymást többé, — igy fejezé be szavait, — 's most, midőn elhagyom önöket, ismételve, legünnepélyesebben nyilvánitom, hogy azon kétszeri vitában, mellyet önök közt ki kelle állanom, az igazság mindig tökéletesen részemen vala. Az egész világon nincs hölgy, ki nagyobb

tiszteletet 's böcsületet érdemlene Lam..... kisasszonynál, 's erről bizonyosan meg leendenek önök győződve, hallván tőlem, hogy családom' czimét 's rangját osztom meg vele, melly — engedjék önök ezt republicánusok előtt mondanom, kik véleményem szerint nem sokáig fognak republicánusok maradni — az utólsó mexikói császárt ősei közé számitja.'

Ez utólsó szókat mosolygva mondá Marialva, 's udvariasan üdvözölvén a' társaságot, a' közelállók' kezeit barátilag megrázá és eltávozott.

Másnap korán reggel diszes uti hintó állott négy postalóval annak lakása előtt, ki nem vala már többé Lam..... kisasszony. A' szinésztársaság' igazgatója 's pénzszedője hirt kaptak ez eseményről. Az utóbbi régi barátja volt Matild' atyjának, 's azon egyetlen tagja a' társaságnak, kit bizalmára méltatott. Fiatal nő' szemérmes elragadtatásával lépett ki, Marialva' karjára támaszkodva, az új grófnő. Öreg társait nyájasan fogadá, 's bucsúját üzené általok a' többieknek.

Az igazgató engedelmet kért őt megölelhetni, életében először, mikép szükségesnek vélt elővigyázatból megjegyzé. A' másik szinte előlépett, 's mig a' fiatal szép hölgyet, kit ugy szólván gyermeksége óta ismert, karjaiba zárá, valami nehezet érze mellénye' zsebébe csúszni. Ezen pénzszedő igen szegény vala, 's néhány testi gyöngeség közel láttatá már vele a' kórházat. Könyűkig megindulva e' váratlan 's gyengéd nemesszivüség által, forrón szoritá ajakihoz azon kezet, melly ugyanazon pillanatban jótétre nyilt meg, mellyben a' szerencse meg kezdé azt tölteni.

E' pillanatban a' postakocsis pattogott, az igen megindult grófnő, férjével 's nevelőnéjével együtt, a' kocsiba ült, és ez utóbbi büszke tekintettel méré a' bámuló szomszédokat. A' kocsi megindult, 's a' grófnő elhagyá erényeinek parányi színhelyét, hogy fölváltva majd Madridot, majd Párist lakja, utóbb pedig legkitünőbb dísze legyen egy éjszaki udvar' gyönyörü hölgykoszorujának.

Férje, mint diplomatai ügyvivő, congressus' bonyolult drámájában lépett föl, 's nem neje volt már az, ki ezentúl komédiát játszott! —*yz*—

Az életből.

Junius' 5-én.

Ős Budának bércze völgye,
Tarka néppel telve van;
A' magyar polgár pohárka-
Sört iszik nyugalmasan.
Hogy Hunyad' magas fiának
Lakja, kerte, hol valának —
Untató ki néki mondja:
Mult időkre semmi gondja!
Mert vasárnap van — mulat.

Pesten, egy komoly teremben
Honfiak' gyülése tart:
Nézd, Hunyadnak nagy fiáért
Lelkesedni a' magyart!
Nemzetünnep! a' falakról
Ősök intnek csöndesen;
Honfiúk és ősi képek
Lesznek együtt — ötvenen.

Melly felé egy ezredévnek
Hű emlékezése von,
Mennyi fényes uri nép van
A' felejtett Rákoson.
Hol ő nyargalt hajdanában:
Angol futtat mostanában —
És ezer szív és ezer szem
Felriasztva, megfeszülten —
Egy sovány lovászra néz.

Pesten egy komoly teremben
Honfiak' gyülése tart:
Nézd Hunyadnak nagy fiáért
Lelkesedni a' magyart!
Nemzetünnep! a' falakról
Ősök intnek csendesen;
Honfiúk és ősi képek
Lesznek együtt — ötvenen.

Vidor Emil.

TÁRCZA.

A' chinai thea.

A' chinai theának azon nemei, mellyek nálunk közönségesen árultatnak, vad állapotban 10—12 lábnyi magas bokrokon terem, müveltetés alatt azonban csak mintegy 5—6, sőt több helyen épen csak 2—3 lábnyira emelkedik. A' thea' tulajdonképi hazája déli hegyes tartományaiban van Chinának. Nem rég Ansamban is, angol birtokon, találtak theát, azon hegyeken, mellyek csak mintegy 6—8 ezer lábnyi magasságuak, 's kedvező sikerrel müvelik e' hasznos növényt az ottani gyarmatosok. Javában a' hollandiak, Brasiliában pedig a' portugálok tevének hasonló próbákat, de az eredmény nem lett kedvező, valamint a' mocca-kávé is elveszti sajátszerü zamatját az átültetés által. China és Japanban századok óta müvelik e' növényt, 's származásáról következő monda kering a' nép' ajakin: Darma, jámbor papja Buddhának, Indiából Chinába jött (Krisztus előtt a' 6-ik században), tanjait ezen országban is terjeszteni akarván. Hogy vállalatára erőt 's magának egyszersmind illő tekintélyt szerezhessen, fogadást tett, számos napot 's éjszakát buzgó imádságban tölteni el; de végre, legjobb szándéka' daczára is erőt vett rajta az álom. Midőn fölébredett, neheztelésből 's hogy fogadása' megszegéseért magát megbüntesse, szemhéjait lemetszé 's a' földre veté; ezekből azonban ezelőtt egészen ismeretlen növény sarjadzott föl, mellynek leveleit megevé, 's ez által új erőhöz érzé magát jutni, 's ezentúl az álommal is jobban daczolhatott. Tanitványinak buzgón ajánlá tehát ezen nagybecsü növényt, leginkább azért, hogy ajtatoskodás közepett az álom meg ne lephesse őket. Az európai orvosok régente szinte erősítő italul ajánlák a' theát azon megjegyzéssel, hogy a' szembajokat is gyógyítja. Egész Ázsia jelenleg évenként legalább is 450 millio font theát fogyaszt, melly összegből csupán Chinára 300 millio font esik. Európa csak a' tizenhetedik században ismerkedék meg ezen itallal; jelesül pedig Hollandia és Moszkaország kezdé azt először használni. Gazdasági tekintetben leginkább a' szőlőmiveléssel hasonlíthatni össze a' thea' termesztését. Valamint a' venyige ugy a' thea is mindenek fölött a' hegyeket kedveli, mellyek, helyzetöknél fogva, gabona-termesztésre nem igen alkalmatosak. Mind a' föld' munkálásában, mind a' termesztmény' kezelésében legnagyobb szorgalom és ügyesség kivántatik, mellyek nélkül valamint jó bort, ugy jó theát sem nyerhetni. A' thea' leveleit évenként háromszor törik le; az első törésbeli mindig legfinomabb, 's császártheának neveztetik. Chinában a' thea' főzése és feladása a' nevelés' főbb pontjai közé tartozik, 's ugy taníttatik, mint Európában a' táncz vagy vívás. A' valódi értő thea-ivók Chinában 700 nemét különböztetik meg a' theának, 's első ízlelésre meg tudják mondani, minő edényben főzetett a' thea, és minő fa égett az edény mellett.

—*yz*—

A' Mezei Naptárt illetőleg.

A' magyar gazdasági egyesület' ismeretterjesztő szakosztálya örömmel fogadván azon hazafiúi részvétet, mellynél fogva honi iróink a' Mezei Naptárt becses dolgozataikkal felsegíteni szíveskedtek, midőn érette ezennel köszönetét nyilvánítja, egyszersmind az egész magyar irói közönséget kéröleg eleve felszólítja: miszerint e' népiratnak jövő év' elején már sajtó alá bocsátandó 1844-dik évi folyamát munkás hozzájárultával minél tartalomdúsabbá tenni, 's ez által az egyesületnek földmivelő köznépünk' ismeretei öregbítésére czélzó őszinte törekvéseit zsengéjében ápolni szíveskedjék. Iránya a' szerkesztőségnek 's felügyelő szakosztálynak e' népiratra nézve ugyanaz levén, melyet eddigelő követe, kedvesen fogadtatnak minden olly dolgozatok, mellyek annak megfelelendnek; jelesen: gazdasági népszerű rövid értekezéskék, beszélyek, erkölcsi rövid oktatások, háztartási tanácsok, magyar történeti 's földleirási vázlatok, anekdoták, népdalok stb. A' prózai dolgozatok' tiszteletdija nyomtatott ívenként 20 pfrt. a' költészetieké értékökhöz mérve aránylag több. A' Mezei Naptárba szánt küldeményeket bérmentesen vagy privát alkalom' utján alulirt a' magyar gazdasági egyesület' titoknoki hivatalában (Borz-útcza 219-ik sz. a' Boronkayféle ház' emeletében) fogadja el. Minthogy pedig a' következő folyamat' nyomatása már a' jövő február hónapban fog megkezdetni, 's minden bele iktatandó czikknek a' szakosztályi ülésben előleg át kell vizsgáltatni, ennél fogva azoknak beküldhetésére a' jövő januar hónap' utólja tüzetik ki határidőül. Költ Pesten september' 5-én 1842.

Kacskovics Lajos.

Magyar játékszini krónika.

Aug. 31. Troubadour. Ered. szomorúj. 4 felv. Irta Szigligeti.

Sept. 1. Fölemelt ár mellett bérszünettel: Belizár opera' első felvonása 's egy zenészeti és szavalati egyveleg, két szakaszban. *Schoberlechner* és *La Roche Amália* mint vendégek.

Sept. 2. Falusi egyszerűség. Vigj. 4 felv. Töpfertől. Ford. Nagy Ignácz, a' m. acad. költs.

Sept. 3. Az énekes karszemélyzet' javára bérszünettel: Nagy énekes és zenészeti estély. *Schoberlechner*, *La Roche Amália* és *Klein* a' jutalmazandók iránti szivességből mint vendégek léptek fel. — Schoberlechner asszony' müvészkedéséről a' közvéleményt gondoljuk kifejezni e' néhány szóban: ő többet tud, mint a' mit bir, az az mesterileg énekelne, ha hangja teljes erejű és tisztaságú volna, de annak kevés frisesége van már és hanyatlásnak indult. Hogy ez énekhez képest — ámbár nem tagadhatni, hogy az érdekes — a' fölemelt árt és a' sok bérszünetet egymás után igen megsokallá a' közönség, a' mai nézők' csekély száma tanúsítá. Karénc-

keseink, kik úgy is nem igen fényesen vannak fizetve, nagyobb jövedelmű jutalomjátékot érdemlettek volna. **333.**

Sept. 4. Tékozló. Tündér rege 3 szakaszb. Raimundtól. Ford. Jakab István. Zenéje Konradintól.

Sept. 5. *Sátorfy József* javára bérszünettel: Portici néma. Nagy opera 5 felv. Irta Scribe, ford. Szilágyi Pál. Zenéje Aubertől. — Nézö igen kevés.

Sept. 6. Parlagi Jancsi. Vígj. 4 felvon. Németből ford. Kovacsóczy.

Sept. 7. Az őrült' gyermeke. Dráma 5 felv. Soulie után ford. Nagy Elek a' m. acad. költs.

Sept. 8. A' szinház zárva.

Sept. 9. Norma. Nagy opera 2 felv. Irta Romani. Zenéje Bellinitől. — *Carl Henriette* Norma, *Sátorfy* Sever' szerepében mint vendégek. Nézö igen kevés. Nem csoda, ha a' nemzeti szinház roszul jövedelmez, mert olly sáfárkodás minél fogva a' napi jövedelmet vendégekkel kell megosztani, kik nem tudnak nézöket bevonni, a' legszerencsétlenebb, a' mit képzelni. Olly jövedelmet, mint a' mai volt, szindarabbal is lehet csinálni minden vendégek és pedig méregdrága operista-vendégek nélkül, a' szinház' rendes tagjaival, kiknek különben is kijár szokott fizetésök.

Sept. 10. Griseldis. Drámai költemény 5 felv. Halm Fridriktől. Ford. Fáncsy Lajos, a' m. acad. költs. Nézö olly kevés, hogy szinte meg lehete számitani. Lassanként megszünik a' részvét e' német beteg productum iránt is. Pár évvel ezelött még Griseldis mindig szépen jövedelmezett, most már más időket élünk: a' nézöket meglehetösen elijesztgettük a' szinháztól rosz repertoriummal, hanyag játékkal 's végtére észrevétetett az is, hogy a' griseldisféle müvek egészséges érzésü magyar embernek nem valók. **99.**

Hirfüzér.

A' hazából. Nagy-Kanizsán és környékén a' mult hónap' 31. olly erös földrengés volt, hogy a' legerösebb házak is megrázatának. A' kegyes szerzetbeliek' temploma két helyen megrepedt 's a' torony' keresztje ellenkező oldalra fordult. A' ferenczieck' klastroma, tisztek' háza, zsidók' temploma és a' nem régiben épült vendéglö a' zöld fánál, mind igen szilárd és erös épületek, megrepedeztek. Némelly házaknál a' kémények és tüzfalak bedöledeztek, szobákban a' rakványok (Aufsätze) lehülltak 's a' cserépzsindelyek a' házfödelekről Inkey János kamarás ur' kastélya Pallinban tetemes kárt szenvedett. Homok-Komárom, Korpovár, Német, sz. Miklós, Lángviz, Freiviz stb falukban pinczék és falak beomladoztak. A' föld folytonos hullámzásban tetszett lenni. Némelly falukban még sept. 1. és 2-dikán is érezhetök voltak a' rengések. — Szisziekről irják, hogy ott részvénytársaság alakult, mellynek szándéka Száva és Kulpa' vizein szabályszerü gözhajózást felállitani, melly jövö tavaszkor veendi kezdetét. Az e' czélra rendelt hajók folytonos összeköttetésben tartandják Zimonyt Sziszekkel, Karloviczot Zágrábbal 's ugy lesznek épitve, hogy legnagyobb vizáradásakor is járhassanak.

..mb.

Hirlapi ellenőr.

Szépirodalom a' franczia'knál. A' Hirnök' 69. száma beszélyeket közöl a' franczia kamarákból, mellyeknek egyikét, úgy mond, Lamartine mondotta a' női kormány mellett, másikát pedig Guizot ellene. A' franczia'knál a' szépirodalom igen magas fokon állhat már, ha a' kamarákban a' politicai szónokok is beszélyeket mondanak pro et contra. Érdekes volna megyei gyüléseinken is illy beszély- szónoklatokat és replicázásokat két ellenfél között hallani. Ki tudja nem folynának-e némelly megye' gyülésén a' tanácskozások több nyugalommal mint most? Nem volna-e több fontolvahaladás, 's ez által kevesebb tyúkszem lábainkon, mint jelenleg, mert a' beszély-forma nyugalmasabb előadást kiván 's a' nyugalmas ember vigyázva teszi lépteit, járdákat keres és szorgalmasan kerüli az utczákat, mellyeknek kövezete tyúkszem-tenyésztő intézet. **K. P.**

Mulattató.

Új eredeti iparlovag. Brüsselben új ága nyilt meg az iparmüvészetnek. Egy fiatal ember ugyanis hirlapok' útján illy nyilvánitással lépett föl: „Miután nem mindennapi mulattatói tehetséggel vagyok fölruházva, ritka tanulmányokkal birok, 's utazásimon hasznos és rendkivül sajátszerü tapasztalásokat gyüjték, tehát szolgálatimat ajánlom azon urak 's hölgyeknek, kik nyilt házi kört tartanak, valamint ollyanoknak is, kik unatkoznak. Kész vagyok szállásomon vagy másoknál mulattatni. Előfizetök' számára, kik havonként huszonöt frankot fizetnek, mindennap kétszer áll nyitva társalgási teremem. Nálam csak válogatott közönség fogadtatik el. Naponként három óra tanulságos és mégis kellemes csevegésre fordittatik; az esték ujdonságoknak vannak szánva az irodalom, müvészet, erkölcsök 's szokások' köréből; minden éleselmüen adatik elő, de mindenkor sérelmes durvaság nélkül. Finom vitatásoknak is hely engedtetik, csak hogy politicai czélzásuak ne legyenek. Idegen házakban minden órai mulattatásért tiz frankot követelek. Minden héten csak három ebédre hivást fogadhatok el, egyenként húsz frankért, a' vacsorát azonban oda nem értvén, mellyért külön fizetést igénylek. A' szellem, melly a' mulatságban uralkodjék, előre határoztatik meg. Szójátékok és elmésségekre nézve szinte előre történik meg az alku és egyezkedés, hogy véletlenül meg ne sértethessék valaki a' társaságban. Kivánatra tisztességes öltözetü mulattatókat is hozok magammal, hogy nagyobb változatosság 's élénkség uralkodjék a' társaságban, miből még azon haszon is háromlandik a' fizető uraságokra, hogy egyetlen szót sem kellend kimondaniok, mert mi különválva jól fogjuk öket mulattatni. Ugyanezen embereimet, meghatározott dijért, kölcsön is adhatom azoknak, kik a' társaságokban nem igen ismeretesek, 's kiknek jó barátokra van szükségök." E' gyönyörü példa rövid idő mulva alkalmasint egész Németországban számos utánzóra fog találni. **—yz—**

Töredékek

elhúnyt G—B. Agnesz gfnő' naplójából.

— A' bizodalmat szinte mint a' kincset, csak csendességben tarthatni meg: a' hivatlan kincsásó előtt tüstént elenyészik.

— A' vigság gyönge illatu virág: ritkán szabad szagolnunk, ha azt akarjuk, hogy illata tartós és kellemes legyen.

— Az igaz barátságot 's az igaz szerelmet soha se keresd a' nagy világban, és ne a' férfiaknál; ezek egy ideig mint ifjak majmolják: később a' férfiaktól a' körülmények tova üzik azt, csak a' nemes tiszteletre méltó némberkebelben találod trónusát.

— Elválás a' halál' felesége; szép lánya ez utálatos szülöknek — a' viszontátás!

Közli ***Haraszthy Samu.***

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, vasárnap, september' 18. 1842.** **34. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Birói parancsok magyar példányokkal. Alkalmas kézi-könyv birák, ügyvédek és perlekedők' számára. Készíté Bovánkovics József, jogtanár és hites ügyvéd. Pesten, Geibel Károly' tulajdona, 1842. Nyom. Trattner-Károlyi. 8r. 174 lap. Ára 2 ft cp.

Épen akkor, midőn a' politicai állást nyert magyar nyelv' terjesztése felülről is munkába vétetett; midőn valahára a' perlekedők ügyvédeik' munkálatait, a' birói itéleteket, sőt az ügyeikben nyert birói parancsokat is anyai nyelven olvashatják; — azon időben, midőn a' törvényi műszótár' megállapításáról, 's a' törvényi stylus' tisztításáról van a' kérdés: igen korszerű volt a' jelen könyvnek megjelenése, nem csak azért, mert segéd-könyv, hanem főleg mivel egyetlen és első a' törvényi irodalom' e' nemében. —

Czélja szerzőnek, mint a' bevezetésben nyilvánítja, *a' parancsok általános ismertetésének előbocsátása mellett, a' birói parancsokról törvénykezési gyakorlat' szempontjából szólani, 's addig is, míg a' keletkező mester-* (mű-) *szavakat e' tárgyban is egy részről a' szokás, más részről nyelv- és jogtudósink állandóvá teendik, közhasználat végett példányokat nyujtani.*

Szerző czéljának e' szerény nyilatkoztatása után, biráló azon czélt tekinti, mellyet birák, ügyvédek és perlekedők, mint kiknek jelen munka kézi-könyvül van czímezve, általa elérendők lesznek, valamint azon hasznot, mellyet a' törvényi irodalom e' munkában nyere.

Ezen két szempontból megkülönbözteti biráló jelen munka' *beltartalmát, külső alakjától.* — Beltartalmára nézve ez minden kívánságot kielégít. — Szorosan ismerte szerző felvett tárgyát, 's ahhoz tartalomdús rövidségben hű is maradt.

A' bevezetésben a' parancsok' ismertetéséről (1. §.), felosztásáról (2. §.), az általános birói parancsokról (3. §.), a' különös birói parancsokról (4. §.), a' parancsot adó hatóságról (5. §.), a' parancsok' törvényességéről (6. §.), tűzetéről (7. §.), alkrészeiről (8. §.), czímzetéről (9. §.), foganatáról (10. §.), foganatosításának gyakorlati módjáról (11. §.), birói parancsok iránti engedetlenségről (12. §.), hamis előterjesztők' büntetéséről (13. §.), parancsok' díjáról (14. §.), parancsok' nemeiről (15. §.) értekezik kimerítőleg.

Nem helyesli biráló az 1. §-ban ezen meghatározást: „*Jog' körében létezhető parancsok' egyszerű fogalma abban áll, hogy mindenik, azok által, kiket illet, betöltendő kötelező rendelet*“, — mert a' parancsok' kötelező ereje, az 1791: 12. t. cz. szerint attól függ, ha megvannak-e benne e' törvény által meghatározott és a' 8-d. §-ban is élőszámlált kellékek, és ha nem ellenkeznek-e az előtörvényekkel 's a' törvényes szokásokkal; ellenkező esetben azok nem kötelesznek, hanem az alsó biró által félretehetők.

A' mit szerző a' 3-d. §-ban, a' törvénytelen parancsok' félretétele helyett indítványoz, hogy t. i. „*illendőség 's felsőbbek iránti köteles tiszteletből, a' birák* törvénytelen parancsok' ellenében *ne azonnal a' törvény engedte egyenes félretétel' eszközét használják, hanem inkább a' rendelmény' törvényelleniségét kifejtő föliratt al, foganat nélkül, mint remélni lehet, nem maradandóval éljenek*“ — nagyon elméleti okoskodás, mert, ha a' parancsot az előadás' hamis volta miatt kell az alsóbb birónak félretenni, akkor a' parancsoló felsőbb birónak tekintete ezen félretétel által teljességgel nem kisebbitteték, ki ezen óvással adta a' parancsot: „a' dolog, miként előadatik állván és ugy levén“, az az, ha a' parancsot kérőnek előterjesztése igaz; — ez esetben pedig, minthogy az előterjesztés' hamissága miatt tétetett félre, a' különben helyes szerkezetű parancs, az előterjesztő bélyegeztetik általa, 's a' mellett a' II. r. 22-d. czíme szerint nyelvváltsággal is büntettetik. Ha pedig (a' mi alig történhető) törvény által tiltott parancsot kellene az alsóbb birónak félretenni, akkor az alsóbb birónak állásához mért illő tekintete' ellenére volna, ha neki alázatos fölirásban kellene hódolatok közt kijelenteni azt, hogy ő, a' parancsot adó felsőbb biró által kiadni méltóztatott törvény elleni parancsot, az előtörvények' rendelete mellett, el nem fogadhatja, különben pedig minden esetben az igazságos ügy vesztene ezen fel és leirásokkal, már pedig tudjuk, hogy csak egy nap is végetlen kin az igazság' kiszolgáltatását váróra nézve. — Biráló is azok közől való, kik Fáy Andrásnak „kegyletek“ czímű czikkét, 's a' Pesti Hirlap' Vezérczikkjeinek törvény és birák iránti tiszteletre fölhivó szózatait kötelességül irták sziveikbe, másokra nézve pedig forrón ohajtják; de a' szerző által felhozott esetben nem látja kisebbitve a' felsőbb birák iránti tiszteletet, nem az első esetben, a' másodikban pedig a' törvény és biró iránti tisztelet jőne összeütközésbe.

Abban sem egyezik meg biráló, mintha „*az országgyülési karok és rendek törvényt tervező föliratára* (*humillima repraesentatio*) *adatni szokott k. királyi választ, ámbár királyi leiratnak neveztetik, még is törvényes nézpontból tekint-*

ve, nem lehet szorosan parancsnak mondani (3. lap.), mert a' *királyi jóváhagyást* nem szoros értelemben sem lehet *királyi parancsnak* nevezni, különben a' magyar törvény az lenne, mellyről szerző a' 4-d. lapon ezeket mondja: „*fejdelem és király' tetszése és önkénye, új rendeleteket 's új parancsokat szült, nem csak egyes korszak, hanem kevés évek alatt is*".

A' 16-d. §-tól kezdve vannak a' parancsok' különösebb nemei, előre bocsátva mindenütt a' megnevezett parancsnak törvényi és historiai ismertetése, melly után következnek az ugyan azon nem alá tartozó parancs-példányok, illy renddel: *megkereső parancs*, káptalanhoz, megyéhez, kerületi táblához, sz. k. városhoz, itélő mesterhez (16. §.); *vallató p.*, szolgabiróhoz, — nádori vallató parancs (17. §.); *megismertető* (18. §.); *összeiratő* (19. §.); igtato, királyi, országbiroi (20. §.); *perhalasztó*, átalános és különös (21. §.); *mulasztó* (22. §.); *kihívó*, alapperben, folytatólag (23. §.); *siettető* (24. §.); *előmozdító*, meghagyólag előmozditó (25. §.); *mellőző*, egyházi, megyei birósághoz (26. §.); *késleltető vagy haladékozó*, az 1840. 27. t. czikk előtti és szerinti, haladék-terjesztő (27. §.); *tiltó*, kerületi táblához, megyei bióhoz (28. §.); *felfüggesztő*, megyéhez, végrehajtást felfüggesztő 's utasitó (29. §.); *utasító*, meghagyva utasitó, utasitva meghagyó (30. §.); *értelmező és magyarázó*, magyarázva tiltó (31. §.); *birót jelelő* (32. §.); *zár és letiltó*, tárnoki, meghagyolag biroi zárt rendelő megyéhez, letiltó kerületi táblához (33. §.); *átküldő*, I. II. III. IV. V. (34. §.); *zároldó, letiltást oldó*, I. II. (35. §); *végrehajtó*, végrehajtást igazitó (36. §.); *itéletileg iktató*; *itéletet újító*, I. II. III. (37. §.); *oldó*, föloldva útasitó, föloldva folytató, I. II. III. IV.; *itéletet semmitő 's folytató; végrehajtást semmitő*; *visszafoglaló*, visszafoglaltatólag átküldő, semmitve visszafoglaló 's útasitó; *határjárási*, határjárást siettető; *osztoztató; erőhatalmi; visszahelyhező; letartóztató*, régibb letartóztató; *ótalmi*, folytató ótalmi; *menedék* (45. §.); *sürgető*, meghagyólag sürgető, sürgetőleg semmitve utasitó (46. §); *fenyegető*, mennydörögve siettető meghagyó, fenyegetve semmitő visszafoglaló 's utasitó (47. §.); *sort ugrató* (48. §.); *törvényesítő* (49. §.); *újító*, kegyelmi újito táblai perben, kegyelmi újitó kerületi táblához, személynöki városhoz (50. §.).

Ezen tartalomból látni lehet, miként szerző, bár sajátságosan különös czimek alatt 's czélszerű rend nélkül, a' parancsok' minden nemeire elegendő munkát forditott, 's hogy e' könyvben elég használható parancs-példányok vannak, a' felvett gyakorlati tárgyaknak változatosságában; — de azért bár a' példányok tennék e' könyvnek főhasználatát, nem forditott azokra szerző olly figyelmes gondot és combinatiot, mint a' parancsok' ismertetéseire, mellyek általánosan jók, a' *határjárási, menedéki* és *igtató parancsoknak ismertetései* pedig különösen is kiemelendők. — Ennyit e' munka' beltartalmáról.

(Vége következik.)

TÁRCZA.

Válasz dr Taubner úr' Ellenjegyzeteire *).

Dr Taubner úr közre bocsátván Ellenjegyzeteit, elvárám, hogy talán még egy dologértő kimondandja véleményét a' Mértan felett, 's vagy az én nézeteimet vagy dr Taubner' uréit javalandja. Mivel azonban ez mind eddig meg nem történt, azt hiszem, enmagamnak tartozom azzal, hogy az „Ellenjegyzetek" iránt némelly észrevételeket tegyek, 's birálatomban némelly előforduló kitételeket pontosabban meghatározzak. Ez kissé későn történik ugyan: de a' késedelem inkább hasznomra van mint káromra, minthogy most menten az első kellemetlen benyomástól, mellyet az „Ellenjegyzeteknek" rám szükségkép tenniök kellett, nyúgalommal kimondhatom véleményemet úgy, hogy azt későbben szégyenleni okom nem leend. Ha az „Ellenjegyzeteket" én irom, el nem tökélhettem volna magam higgadtabb vérrel még egyszer olvasni azokat, sőt még rájok sem gondolhatok vala a' nélkül, hogy enmagam előtt elpirúljak.

Ha szigorúan birálta a' „Mértant", 's annak hibáit kiemeltem, azt, gondolom, a' tudomány' érdekében cselekvém, 's kötelességemet mint becsületes meg nem vesztegetett biráló teljesitém, várván nézeteimnek vagy jóváhagyását, vagy megczáfolását. Visszatartóztatám magam minden itélettől dr Taubner úrnak a' mathesishez való hivatása felett; kerülék minden czélzást a' szerző' bővebb vagy csekélyebb ismereteire; túl nem léptem határát az udvariság és becsülésnek, mellyel ellenünknek tartozunk: jól tudván, hogy minden vitázásnak oda kell czéloznia, hogy az igazságot kikutassa, nem pedig hogy a' máskép vélekedőt sértse; hogy gúny és megvető szó nem ok; hogy az ellennek kigúnyolása 's beszennyezése által az irodalmi alnépet részünkre vonhatjuk ugyan, de a' miveltebbeknek csak botrányt okozunk. Én a' miveltek' számára irok, másoknak hagyván az irodalmi alnép' kedvezése utáni törekvést. —

A' szókötésbeni legnagyobb pontosság mellet is még is balúl érthetnek bennünket, kivált ha nem jó akarat exegetál. Azonban a' becsületesség mindent cum grano salis ért. De dologhoz.

Midőn, azon álláspontot kijelelni akarván, mellyből dr Taubner úr' könyvét méltányosan birálni kell, mondám: „Kivánni nem lehet, hogy az academicus oktatók' vagy műtani iskolai előjárók' igényeinek megfeleljen": igényeket érték, miket olly tanitó könyvre tehetni, melly academicus vagy műtani előadáshoz alkalmas legyen, nem pedig azokat, mellyeket átaljában egy tisztán mathematicai könyvre nézve tehetni. —

„Anyagi czélok után törekedni" annyit teszen, mint külső hasznot hajhászni. Anyagi czélt elérni akarunk tudomány által, ha élelmet szerezni igyekezünk vele. Midőn tehát mondám, hogy a' mértan által bölcsészeti iskoláinkban anyagi czélok után törekednünk nem kell: azzal azt akarám kifejezni, hogy ne akarjunk képezni gyakorlati mérnököket, épitészeket, kereskedőket stb; de sehol sem állitám azon képtelenséget, mellyet dr Taubner úr rám tolni igyekszik: mintha azért tanitanók a' mértant, hogy azt a'

*) L. Athenaeum' 1842. 1. 64. és 65. számait.

dolgokra, mellyek anyagok, soha ne alkalmazzuk!! Épen a' tétel' alkalmazásában mutatja a' tanítvány, ha felfogta-e? Azért is mindennap dolgoztatom tanítványimat, 's kijavítom irásban beadott dolgozataikat, mit minden volt tanítványom bebizonyíthat. De példákat kidolgozni még nálam nem tesz anyagi czélok után törekedni. Ha dr Taubner úr bírálatomnak 9-dik pontját figyelemmel olvassa, alig követendi el azon oktalanságot, hogy sajnálja tanitványimat, kiknek olly száraz alaki tanítójuk van (!). —

Véleményem, hogy t. i. a' mathematicai oktatás' czélja bölcsészeti iskoláinkban anyagi nem lehet, dr Taubner ur szerint, régi rokkant compendiumokból merittetett. Kérem, nevezze meg nekem ezen compendiumokat! 'S feltévén, hogy ő azt teheti: a' kérdés még mindig áll: valljon igazán hamis-e a' vélemény? avagy hamisnak kell-e lenni mivel régi? Igy állani kellene azon tételnek: hogy minden régi rosz! a' mi képtelenség.

Továbbá azt mondja dr Taubner úr: „Látszik, hogy biráló Salamonjánál tovább nem igen ment, és franczia gyakorlati mathematicusok' munkáit csak hallásból sem ismeri" (!)

Mellőzve a' sértést, melly ezen becsmérlő szavakban a' köztiszteletű Salamon iránt rejlik, a' ki még most is élő iró és technicusokat*) tanító mathematicus Bécsben a' cs. k. polytechnicai intézetben, világos, hogy dr. Taubner úr ezen rámondatban tovább megy, mint az előzményekben foglaltatik. Minthogy a' birálatban kifejezett véleményem az újabb franczia gyakorlati mathematicusok' véleményével össze nem egyezik: tehát azokat még nevéről sem ismerem! Ekképen alig itélne itélésben a' mértannál gyakorlott ész! Hiszen én valamennyi franczia gyakorlati mathematicust nevéről ismerhetek, nem tudván, hogy mit irtak; sőt munkáikban is jártas lehetek, a' nélkül, hogy osztanám véleményöket. Avagy elég talán az újabb franczia gyakorlati mathematicusok' véleményeit ismerni, hogy mindjárt az övék mellett nyilatkozzunk? Mi okból? Az Ellenjegyzetek' szerzője okot nem ad. Talán csak mivel újak? Igy minden újnak jónak kellene lenni. De én sok új állitmányt, sok új elvet ismerek, melly csakugyan nem helyes. 'S igy valamelly nézet' újsága nem lehet egyedüli oka helyességének. — Tehát az újabb gyakorlati franczia mathematicusok' nézete talán helyes, mivel gyakorlati: úgy azon egy esztendőben, melly bölcsészeti iskoláinkban a' mértanra van szánva, elméleti és gyakorlati mértant kellene tanitanunk; ez pedig csak úgy történhetnék, ha vagy az elméleti részt előre bocsátanók 's a' gyakorlatit utána küldenők, mire az idő igen rövid lenne, vagy a' gyakorlati mértan' tételeit az elméletbe beleszöni kellene, a' mit tenni lehetetlen, 's mi ellen maga dr Taubner úr is igen helyesen nyilatkozik, mondván: „A' gyakorlati mértant minden műtani intézetben külön kell tanitani. Az elemitant a' gyakorlati vagy alkalmazottal egyszerre zavar nélkül előadni nem lehet." — Gyakorlati tartalmuk a' franczia mathematicusoknak tehát semmi oka nem lehet nézeteik' helyességének. — 'S igy végre az új franczia gyakorlati mathematicusoknak igazaknak kell lenni, mivel francziák! De mi még korán sem vagyunk olly vak imádói a' külföldinek, különösen a' franczianak, hogy csupán csak azon okból tartanánk helyesnek valamit, mivel franczia. Sok rosz jött már Franczia-országból! —

De az újabb franczia gyakorlati mathematicusok nem irának ám bölcsészeti iskolák' számára: azért nincs is szavazatuk azon kérdés' eldöntésénél: mi végett kell bölcsészeti iskoláinkban tanítani a' mértant. — De, tegyük fel, hogy bölcsészeti iskolák' számára irtak: én még soha sem hallottam, hogy a' franczia bölcsészeti iskolák utánzásra méltó minták gyanánt tüzettek volna ki. Magok a' franczián is kételkednek iskoláik' jó elrendezésén, 's értelmes férfiakat Nemetországba küldenek, hogy ott vizsgálják az iskolákat. 'S igy nem volna rosz, ha mi, kik közelebb állunk a' némethez, kiknek egyetemeit látogatjuk, kiknek compendiumait új iskolai rendszerünkben ajánljuk: ha mi, mondom, ugyan azt tennők. Tekintsük tehát, melly czélt törekszenek elérni a' németek bölcsészeti tanodáikban a' mértan által, 's azt találandjuk, hogy a' paedagogiai tekintélyek Németországban: Niemayer Aug., Herrmann, Schwarz, Diesterweg stb., kik csakugyan jól tudták, hogy a' dolgok anyagok, a' mértani oktatás' alaki czélja me'lett nyilatkoztak. Még Ohm' nézetét is, kit szerző maga tekintélynek tartani látszik, itt helyén lesz idézni:

Wenn Universitäts-Vorlesungen über reine Mathematik Zuhörer voraussetzen, welche mit dem Einzelnen bereits mehr oder minder bekannt geworden sind, und welche nun all das Einzelne, von einem abstrakteren und höheren Standpunkt aus, in einen vernunft-nothwendigen innern Zusammenhange, in einer wissenschaftlichen Einheit, auffassen sollen, nur dadurch an allgemeiner geistiger Ausbildung möglich zu gewinnen, vielseitig angeregt, zur Erfindung neuer Wahrheiten vorbereitet, so wie zum leichteren Eindringen in die höheren und höchsten Theile der Mathematik befähigt zu werden; wenn es ferner solchen Universitäts-Vorlesungen zukommt, die verschiedenen Ansichten, jede für sich klar und bestimmt hinzustellen, das ihnen gemeinschaftliche herauszuheben, und so der abstrakten Wahrheit immer mehr sich zu nähern: so ist der Zwek der Vorlesungen an einer technischen Anstalt, deren Zöglinge ihre Mathematik unmittelbar in das praktische Leben übertragen sollen, und wiederum an einem Gymnasio, dessen Schüler sich erst zum Universitäts-Vortrag vorzubereiten haben, jedesmal ein ganz anderer, wenn auch in allen Fällen formelle Bildung vorzüglich berücksichtigt werden musz. Während an der Universität mehr darauf ankommt, den Zusammenhang des ganzen kennen zu lehren, den Geist zu vergleichenden Reflexionen anzuregen, den Ideenkreis zu erweitern, — kommt es an einer technischen Anstalt mehr darauf an, die abstrakten Begriffe der Wissenschaft möglichst anschaulich zu machen und vorzüglich von derjenigen Seite zu betrachten, von welcher sie in ihrer Anwendung auf das Leben sich zeigen, damit der Zögling während des strengen systematischen und wissenschaftlichen Vortrags (der nirgends fehlen darf in der Mathematik) doch immer zugleich die Möglichkeit und auch die Art und Weise der Anwendung bemerke und durchschaue. Ein dem letzteren ähnliches Bedürfnisz hat das Gymnasium, ob gleich der Unterricht daselbst weniger die praktische, mehr dagegen die formelle Ausbildung, aber doch immer nur die Ausbildung des Verstandes zu berücksichtigen, das heist den Schüler vorzüglich an ein selbstthätiges und consequentes Denken zu gewöhnen hat. Die reine Elementar-Mathem. v. Dr. M. Ohm. 1. B. Vorwort. p. 5 — 6. Der Vortrag in Prima kann den, im Anfange berichteten Universitäts-Vortrag, seinem Geist nach durchblicken lassen. — Ebendaselbst p. 17.

Der Verfasser würde dieselbe Zeit mehr darauf verwenden die allgemeinen Ansichten der Schüler zu berichtigen und immer mehr zu verallgemeinern, ihr Denkvermögen zu üben, ihre Urtheilskraft zu schärfen, überhaupt mehr allgemeine formelle Bildung fördern. Ebendaselbst p. 18. —

Dr Taubner ur nevetségessé tenni akarván nézetemet, úgy látszik, elfeledé, hogy maga is kézikönyvében a' mathematicai oktatásnak a' bölcsészeti tano-

*) Itt a' mértani tanítás' czéljáról van a' szó. Salamon technicusokat tanít; tanitása' czélja tehát anyagi. Megfoghatlan, hogy én, a' ki dr Taubner úr' állítása szerint Salamonnál tovább nem igen mentem, hogyan tüztem ki mégis tanitásomnak egészen más czélt. *F. A.*

dákban alaki nyomosságát nemcsak elismerte, hanem minden mások felett ki is emelte. A' görögöket említvén mondja: A' görögök kitüntetőleg a' mértant tudománynak nevezék, a' mértani tudományokat a' legalkalmasb előkészületnek minden egyéb tudományra, különösen és legkivált a' bölcsészetre. Említé Platont, Xenocratest, Hippocratest, kiknek ítéletökkel én is tökéletesen egyet értek. Továbbá igy szól:

„Az újabb kor a' mértan' nagy erejét mint alaki eszközt a' szellem' képezésére épen nem ismerte félre". 'S ezen állítást úgy bizonyítja be: „Mivel az jelenleg minden jól elrendezett alsóbb és felsőbb iskolai intézetben az oktatás' főtárgyát teszi". Itt világosan ki van téve az ok, mellyből a' mértan iskoláinkban az oktatás' főtárgyát teszi. —

Aztán igy szól: „E' mellett az újabb kor a' mértanban létező gyakorlati elemet sem mulasztá el általában a' nagy nyomosságot illetőleg kiemelni, mellyel az a' közélet' viszonyaira, a' művészetekre és természettanokra bir".

Ez mind szép és igaz; mind e' mellet mégis állításomnál maradok: hogy a' mértani oktatás' czélja bölcsészeti iskoláinkban csak alaki lehet. Mert mi a' mértanból a' közélethez tartozik, az a' mesterember és művésznek, kik a' felsőbb iskolákat nem látogatják, épen olly szükséges, vagy még szükségesebb, mint az ügyvédnek, vagy papnak, vagy orvosnak; ezeket a' közhasznú tételeket tehát, már az alsó iskolában tanítani kell. Tehát jól meg kell különböztetni a' mértani tanitást alsóbb iskolákban a' felsőbbiekbenitől. A' felsőbb iskolákba már felkészülve jönek a' tanulók a' köz életre szolgáló mértani tudománynyal: ezen iskolai osztályokban tehát már czéljának kell lenni a' mértani oktatásnak, mint a' dolgok' megmérésére és megszámlálására tanítani az ifjakat.

(Folytattatik.)

Hírfüzér.

A' házából. A' *nagyszáloki* vagy jobban *tátrai* *) fürdőből — rút neve *Schmeks* — következő tudósítást vettünk: E' fürdőhely évről évre élénkebb. Mai nap, midőn e' levelet irom, a' társasági ebédnél több mint 100 vendég volt, pedig sokan, kik betegek vagy magány-kedvelők, szobáikban ebédelnek. E' nevekedő részvétet nagy mértékben a' hirlapoknak, nevezetesen az Athenaeumnak **) lehet köszönni, de az főként még is Rainer haszonbérlőnek érdeme, mert e' helynek csakugyan ő középpontja, ő lelke. Sok pesti vendéglő tanulhatna e' becsületes szász embertől, mint kell a' vendégeknek kényelmét szerezni csekély pénzért. Itt 6 tál olly izletesen készitett ételért, minőt talán egyik pesti vendéglőben sem kaphatni, csak 24 pengő krajczárt fizet egy személy, természetesen boron kivül; de bor itt nem is igen kell, mert a' viz' jósága felülmúl minden dicséretet, 's kielégiti az egészséges gyomor' minden kivánatát. A' reggeli, tejes kávé, drágább ugyan mint Pesten (12 pengő kr. két szarvassal), de aztán több is és hasonlíthatlanúl jobb, mert illy tejet épen nem, zsemlyét pedig bajosan kaphatni Pesten. A' szoba naponként 24 kr., a' legszebbik, de vannak olcsóbbak is. Rainer maga talpig becsületes ember. Nála ugyan kevés a' hajlongás és bók: de annál több a' valódi szivesség, 's kérd meg őt bár mire, ha csak tehetségében áll, teljesitendi kivánatodat. Pesti vendéglő vagy pinczérei száz bókot tesznek, százszor megcsókolják szóval kezedet, meddig egy kérésedet pontosan teljesitik 's minden léptöket méreg drágán fizettetik, a' levegőt is pénzen adnák, ha isten engedné: Rainer ellenben egy bókot sem teend, de kivánatodat készséggel, 's vagy pusztán szivességből, vagy csekély árért teljesitendi. Üres szarkaugrásokhoz szokott uracsok talán kifogást tesznek viselete ellen, de ki valódi készséget és szivességet többre becsül sima beszédnél, az azonnal megszereti a' becsületes embert. — A' kilátás innen elbájoló. Hátad megett a' *Királyorr*, a' *lomniczi*, *gerlachfalvi* óriási tetők örök borongású felhőikkel; előtted kinyitva végetlen messzeségig Szepes megye: halmok, mezők, szántó-földek, faluk, városok 's folyókkal behintve. E' tiszta, egészséges levegőben, fenyvek' sötét árnyékain, zuhogó vízomlások mellett andalogni mennyei élv! — Társalgási nyelv itt — fájdalom! — német. A' gömöri vendégek, kik évenként számosan jelennek meg, szoktak ide egy kis magyarságot hozni. Jelenleg is többen vannak e' megyéből, 's köztök Gömör' két derék alispánja is itt mulat néhány nap óta. Itt van Veszter Sándor is, 's tanitja a' divatba jött körtánczot, mellyen kapva kapnak a' szepesi német kisasszonyok. Igen jól érzem magam e' helyt, de megvallom jobban érzeném, ha több magyar beszédet hallanék 's kevesebb kártyázást látnék. Megfoghatatlan ezen kártyázási szenvedély! Itt olly sokféleképen tölthető egészséges lelkű ember az időt; a' nagyszerű természet ingyen kinálja lélekderítő élvekkel 's ezen uracsoknak ez nem kell, ők .... kártyáznak. Nem hitethetem el magammal, hogy azokban, kik itt kártyázni képesek, egészséges ép lélek lakozzék; ők bizonyosan betegek, olly gyógyíthatlanúl, hogy töltsenek bár éveket itt, és éljenek naponként e' tátrai hatalmas vízgyógygyal, élvezzék az itteni gyógyerejű levegőt és vizet, tegyenek hetenként mozgást a' lomniczi csúcsra, felkai völgybe, vagy kohlbachi zuhatagokhoz, soha egészségök helyre nem álland. Ők el vannak veszve az emberi társaságnak, a' szerencsétlen kártyavitézek! 's jobb volna, ha ide nem is jönének megmérgezni jelenlétökkel e'szent helyet, hanem maradnának bűnbarlangjaikban, millyen a' pesti wurmhofi kávéház, vagy az eperjesi játék-barlang. — Följegyzésre méltó hiánynak tartom, hogy e' helyen a' Pesti Hirlapon kivül semmi lap nem tartatik. Pedig ha valahol, itt igen elkelne a' vendégeknek a' hirlapolvasás. Illy elzárt, a' világ' zajgásaitól távol eső helyen kettős érdekű tudni az idő szülte mozgalmakat. Én, mint magyar, a' magyar vendégek' érdekében hiszem figyelmeztetni a' derék Rainert, hogy a' Pesti Hirlapon kivül a' Világot, Athenaeumot és Regélőt jövő évben rendelje meg; vendégei meg fogják köszönni.

G.

— Kolosvárról. Erdélyi főkormányzó gr. Teleki József az erdélyi muzeum' gyarapítására következő ajánlatot teve: Több száz és némelly ritka 's becses darabokból álló első kiadások (editiones principes) és nyomtatási régiségek' (incunabula artis typographiae) gyüjteményét, valamint a' magyar tudományos társaság által eddig kiadott minden nyomtatványok' egy példányát, némelly más magyar nyelven kijött könyvekkel, és mellé 3000 pgő ftot, mint tőkét, mellynek évenkénti kamatai föként honi nyelven kijött régibb és újabb, 's ezek közt különösen a' magyar tud. társaság által kiadandó munkák' megszerzésére használtassék. — Szászváros széki fő orvos Fogarasi Lészai Dániel, szinte a' muzeum' gyarapítására ezer darab nagyobb részint római 's görög pénzeket ajándékozott. — .... *mb.*

*) *Schmeks* nincs is a' *nagyszáloki* hanem a' *mühlbachi* határban. A' szerk.

**) Az Athenaeum Szontagh Gusztáv, Tóth Lőrincz és V. I.-től közlött terjedelmesebb czikkeket a' tátrai fürdőt illetőleg. A' szerk.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, kedd, september' 20. 1842.** **35. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Birói parancsok magyar példányokkal. Alkalmas kézi-könyv birák, ügyvédek és perlekedők' számára. Készíté Bovánkovics József, jogtanár és hites ügyvéd. Pesten, Geibel Károly' tulajdona, 1842. Nyom. Trattner-Károlyi. 8r. 174 lap. Ára 2 ft cp.

(Vége.)

A' mi *külső alakját*, u. m. az előadást, stylust és szerkezetet illeti: biráló nem tarthatja jelen könyvet a' törvényi irodalomra nézve nagy nyereségnek, mert 1) számos, nyelvtan elleni hibákkal bővelkedik, — már pedig a' jelen korszakban jól és helyesen írni többé nem dicsőség, hanem kötelesség; 2) mert a' műszavak' használásában, vagy újak' alakításában nem volt szerencsés a' szerző; holott több jeles műszótáraknak már több év előtti megjelenésök után, most azoknak jó tapintatu megválasztását, az újak' alakításában pedig alaposságot van jogunk követelni, kivált attól, ki kézikönyvet ír, 's igy mintegy mutató ujja után vezeti a' szokást, melly ha egyszer rosz irányt nyert, csak nagy munkába kerülő reform térítheti a' helyes útra.

A' fentebbi állitások' igazlásaul álljanak a' többek közől csak e' következő kijegyzések: — az ok és okozat közti különbség' nem tartására: *közhasználat* (1. l.) közhasználás, — *fölméretek* (68. l.) fölmérések, — *pénzkeletváltozat* (103. l.) pénzkeleti változás, — *balmagyarázat* (104. l.) balmagyarázás, — *ovatára* (133. l. ovására, — *bővebb megvizsgálat*, bővebb megvizsgálás helyett stb; — a' ban, ben, ba, be ragok' rosz használására: *törvényszünetbe* (129. l.) törvényszünetben, — *folyamatban tenni* (123. l.) folyamatba tenni helyett stb; — az aligmult és mult idők' kellemetlen egyhanguságára: *mikép panaszkodának, pert fogadának, fölebb vivének, itéletet valósággal nyerének* (50. l.); — *reá onnan erede, hitelezőinek adósa marada* (56. l.); — a' 65-ik lapon pedig egy pontban egymás után, minden változtatás nélkül nyolcz mult idő; — a' kellemetlen hangzásu kitételekre: *törvényességérei kellékek* (18. l.) törvényességére megkivántatott kellékek helyett, — *miután mi figyelve's tekintve* (34. l.) *szabadon elni hagyni* (58 l.) *megkülönböztetni tanitani*, — *őtet*, stb.

A' műszavak' megválasztásában, vagy újak' alakításában nem volt szerencsés a' szerző, például: *levelestár, sekrestye*, levéltár; *birói szemlátomázás*, birói szemle; *tértetvény*, téritvény helyett; továbbá *perhalasztó parancs* (m. prorogatorium); *mulasztó* p. (m. dilatorium), mellyek helyett sokkal helyesebb a' derék Fogarasy szerint: *perhaladéki és perhalasztó parancsok. Kihívó* p. (evocatorium) nem fejezi ki a' nevezni akart parancs' értelmét, mert azon parancs által nem *ki*, hanem *fel*, a' királyi táblára vagy primási, érseki és püspöki szent székre hivatnak a' peres felek, és igy helyesebb Fogarasy szerint *fölhívó* parancs. — *Mellőző* p. (m. declinatorium), melly által a' per a' nem illető hatóságtól, illető bíróságához *tételik* vagy *átasíttatik át*, és igy ez helyesen *átutasító* parancs. — Az 56-ik lapon *késleltető parancs* (m. moratorium) helyett jobbnak mondja szerző a' *haladékozó p.* elnevezést, biráló pedig helyesebbnek tartja az elsőt, mert azon parancs késlelteti a' pernek vég eldöntetését. Ezen kitétel: *haladékoztatni* nem is használt, nem is helyes — *Átküldő p.* (m. transmissionale) helyett jobb és határozottabb a' *fölebbküldő* elnevezés, mert azon parancs által felsőbb birósághoz és igy *fölebb* küldetik a' per bővebb megvizsgálás végett. — *Oldó p.* (m. relaxatorium) helyett jobb *fölmentő parancs*, 's igy *felmentőleg folytató* oldófolytató helyett, mert az alperest fölmenti a' rá nézve terhes itélettől; — *sort ugrató p.* helyett szintén jobb *soron kivül tevő* (m. extraseriale, — valamint *sürgetőleg semmitve utasító parancs* helyett jobb semmitve sürgetőleg-utasító parancs. 'S miután a' jelen korszakban nem *villámlanak és menydörögnek* többé a' parancsok, helyesebb az illyen villámló menydörgő kifejezések helyett *fenyegető* szóval élni.

E' lapok több izben figyelmeztették és meg is rótták már iróinkat, a' *nok, nök* raggal alakitott kellemetlen hangzásu szavak' használásaért. Szerző sem kerülte ki e' hibát, mert a' *polgármestert polgárnoknak*, a' királyi és kerületi tábla' *közbiráit* mindenütt *ülnököknek* nevezi. — Az *ülnök* szót a' váltótörvénykönyv műszóvá emeli, de meghatározott jelentéssel; jelenti t. i. az első birósági váltótörvényszékekhez választott kereskedői tagokat, kiket a' V. T. II. R. 5. §-a megkülönböztet a' bíráktól. — Ezen combinatio' nyomán, véleményem szerint, a' királyi és kerületi tábla' bíráit *ülnököknek* nevezni hiba, mert ideje volna már a' törvényi műszavakat különbségök szerint használni.

A' birói parancsok bizonyos komoly méltóság' hangjain szólanak, mint felsőbb bírónak alsóbbhoz irnia kell. Ezen természetéből fogva a' birói parancs sajátságos stylust, mindenütt pedig törvényi kifejezéseket kiván. Ez ellen is vétett a' szerző, midőn a' parancsok' szövegében illy kitételekkel

élt: *előlrajzolt ügy*, *birói meglakolás* (55 l.) *kutatás*, — *alispán és hozzá melléklendő*, másutt pedig *hozzácsatolandó szolgabiró* (132 l.) e' helyett alispán és segédül veendő szolgabirája. — *Mellékelni vagy csatolni* a' törvényi szótár szerint irományt szoktak. — *Az igazság' kipuhatolása* (32 l.) közbeszédben vagy irásban használható kifejezés, de a' parancs' szövegében nincsen helyén.

Végül megjegyzi biráló, miként e' könyvben nincsenek a' parancsok egymás alá, nem és faj szerint mindenütt rendelve, igy például a' 20-dik §-ban az iktató parancs áll, a' 37. §-ban pedig itéletileg iktató parancs, mellynek pedig mint fajnak a' nem (genus) alatt kellett vala előadatni; — igy szinte a' 38. §. oldó parancsról, a' 33. §. pedig zároldó parancsról szól. De az egész könyvben sincs illő rend, mert a' bevezetésnek nincs határa, úgy hogy az abban megkezdett §§-ok az egész könyvön végig folytattatnak, 's ekként az egész munka csupa *bevezetés*.

Várady Károly.

A' stilista *).

A' lakomának vége volt, 's az idősb Békessy már harmadszor intett öcscsének, ki a' kis Afanusiával szokatlanúl nyájasan társalgott, mig az angol gouvernante szerfelett sértve, 's pityedt ajkakkal fészkelődött székén: végre észrevette az intést, 's miután balkeztyüjét jobb kezére huzogatta, kifogyhatlanul kacsingatva a' kis szavalóra, mind a' hárman elbúcsuztak. Az egész Kridai család a' pitvarig kisérte őket, hol a' nőszemélyzet fel 's lemártogatta a' bókokat, mig báró Vizi, kinek nagy ellenszenve volt a' piszkos ajtókilincsekkel, kezét mosogatta az ebédlőben.

Rendelést tőnek, hogy szánjok az alsó udvarba kövesse őket; addig ők gyalog menendnek látogatást tenni az ifju grofnak.

Az idősb Békessy elől haladott, utána Buváry ment, fénylő arczczal 's igen aprókká lett szemekkel. Az ifju Békessy megátalkodva foglalá el bátyja' baloldalát, 's igy az ösvény mellett lépegetett a' térdig érő hóban, szünetlen mosolygva.

Ugyan miért kotrod a' havat? kérdé bátyja, eridj elől vagy utánam.

Ó! kérem — mond Feri — jól megyek itt is.

Ahogy tetszik, öcsém, jegyzé meg Békessy senior. — Ah! itt közeledik a' helység' derék birája, kit igen jól ismerek.

Valóban, szemben vándorainkkal egy roppant vaskos egyed jött, egyenlően veres arczczal, melly csak orrczimpái körül vön kékes árnyazatot. Szürke guba födte ólomgombos ujjasát, 's fejére széles karamu kalap nőtt.

Jó napot, nemzetes uram! mond az idősb Békessy kalapot véve, mig Feri jókora ugrást tön Buváryra, hogy a' derék birónak helyt adjon, ki mint egy harangláb mozgott előre 's nem látszott tudomást venni a' jöttekről.

Jó napot! mond a' biró kupaktanácsi méltósággal vetvén egy feddő tekintetet Buváryra, ki a' tilos égő pipát azonnal kikapta szájából.

Nos, mond az idősb Békessy részvéttel: hogyan van a' feje drága nemzetes uram?

A' fejem? csattant fel indulatosan a' biró: valahányszor találkozunk, mindig azt kérdi a' tekintetes ur.

Részvét, nem egyéb, kedves nemzetes uram.

Részvét? hát miért nem kérdi egyebemet, például lábomat, miért épen fejemet? teringettét!

Azért földi, mond Békessy alázatosan, mivel nálunk nem szokás a' csizmát lehúzni, mikor valaki kalapot emel.

A' biró meglepetve, gúnyosan emelintett kalapján, azután büszkén 's mérgesen fordult Buváryhoz. Tudja-e a' tekintetes ur, hogy az utczai pipázásnak tizenkét forint a' büntetése?

Térdig érő hóban nem gyül meg a' falu, mond Buváry megszégyenülve.

Békessy csendesen vonta elő tárczáját: itt van két angyal és öt pengő, a' mi felül esik a' tizenkét váltón, igya meg egészségünkre.

A' biró' arczán pillanatra visszautasitó kifejezés mutatkozott, de az utánozhatlan arczokat az ötösön megpillantván, görcsös önkénytelenséggel 's egy futó tekintettel a' közeli csapszék' czégérére, utána nyúlt 's szó nélkül rejtvén azt el piszkos zsebébe, méltóságos daru-léptekkel távozott.

Buváry Békessyre meresztette szemeit: En az öt pengőt meg nem adom, mond: mégis, ha az illy falusi tuskók kissé több morest tudnának.

Látd barátom, mond Békessy: ezt bűndíjul fizetem. Igazságtalan valék a' derék falusi chán iránt, ő csupa alázatból nem köszönt.

Hogyan? mond Feri kivánczsian tekintve bátyjára.

Azért öcsém, mivel átlátja a' szerény ember, mikép nem nagy tisztesség háromlik ránk köszönéséből ő kelmének. — En azt hiszem, ha a' derék ficzkó valahogy a' districtualis táblához jőne, azonnal köszönne.

Hi-hi-hi! nevetett egy rikácsoló hang a' haladók mögött:

Mindnyájan hátra tekintettek, 's a' tisztes rectort látták, ki mesés hosszuságu léptekkel vágta keresztül a' havas utczát, hogy előbb találkozhassék a' menőkkel, mig szinehagyott szürke köpenye vitorlaként lebegett utána.

Isten velünk, rector! mond Békessy senior.

Hi-hi-hi, válaszolt a' rector.

Mit nevet ön? mond Feri komolylyá vált arczczal.

Na csak ne tagadja téns urfi, mond a' rector, maga is eleget nevetett, láttam, hi-hi-hi.

Nem jól látta az ur, felelt Feri elpirulva 's haragosan.

De jól ám, ki is ne nevetne Kridai uron 's a' nagyságos asszonyon, hi-hi.

Hogy hogy? kiált fel Buváry elszörnyülködve. Micsoda beszéd ez, hiszen recturam házi barát, 's oda fenn minden szavoknak viszhangja volt.

Az idősb Békessy vidámon mosolygott: Látd öcsém, ki mindig nevet, arra könnyen rá fogják, hogy mást nevet ki, ez argumentum ad hominem.

---

*) Mutatvány illy czimü munkából: Az ifju Békessy' kalandjai. Lásd Athen. 1842. I. 260. 598.

Feri komolyabbá vált. Nem jól beszél recturam, felelt: mit is nevettem volna, aztán igaza van Buvárynak, furcsa dolog, hogy recturam most igy beszél. — E' szokatlan hosszuságu apostroph után az ifju duzzadtan emelé lábait a' nagy hóban.

A' rector egyre csiptetett szemeivel. Ej, mond, mit tegyek, ha ott vagyok, úgy kell beszéleni; mert nincs nagyobb haragjuk, mint ha valaki az ifju grófot dicséri.

Ön eredeti ficzkó! mond Békessy senior: ugyan mondja csak, mire való volt azon persely az asztal' közepén?

A' persely hi-hi-hi? Hm, annak nem kellett volna ám ott lenni: nem vették észre a' téns urak, hogy kacsingatott Eulália kisasszony az egyik inasra?

Nem vettem észre, mond Békessy.

No a' bolond inas aligha egyébre nem értette a' kacsingatást, mert visszakacsingatott 's olly lélekbeli megzavarodásba jött, hogy egy tál paszulyt szinte a' fejemhez vágott. Pedig csak a' perselyért történt.

A' perselyért? szólt Feri bámulva.

Persze, felelt a' rector, látják a' téns urak, mióta Kridaiak a' kastélyban laknak, sokat változtattak szokásaikban. Eddig a' kisasszonyok a' gombóczokat felvágták a' késsel, azután bele szúrták a' villát 's ugy ették. Most angol módon, mindent két kézzel esznek, még a' borsót is. Egyik kezekben a' kés, másikban a' villa, miket igy tartanak mint a' szentek a' liliomot. Aztán csupa komédia nézni, hogyan küzdenek, mig a' késsel a' gombóczokat a' balkezekben tartott villára rányomják, én hármat is megettem addig.

Jól van, de hát ezzel mi köze a' perselynek? kérdé nevetve Békessy.

Mi köze? az, hogy a' ki nem eszik két kézzel, mikor magukban vannak, garast fizet a' perselybe.

Ha-ha-ha, nevetett Feri azonnal komolylyá vált arczczal.

Aztán a' bécsi szakács, a' gróf Tornai kuktája volt, talán Bécset sem látta, folytatá a' rector.

Ej ej, recturam, ki látta az illy házi titkokat elárulni. Mond Buváry feddőleg 's kárhoztatva.

Az angol gubernantné pedig, szólt újra a' rector, nem hagyván magát megzavartatni, az a' mamzel kisasszony, annak az angol chirurgusnak szobaleánya volt, ki olly nagyot ágált a' mult farsangon hi-hi-hi.

Feri nagyon elpirult.

Az idősb Békessy nevetett. Ön, mondom én, szólt, eredeti ficzkó! hová megy most?

Kissé haza feleségemhez, egy pár farsangfánkot dugtam a' zsebembe számára, azután átmegyek az ifju grófhoz. Ő nekem igen jó uram, a' minap egy köböl buzát ajándékozott.

Buváry 's Feri egészen elhalványodtak, mig a' rector egy veresre festett ház felé intézte lépteit.

Semmire való ember! mond Buváry, minő demoralisatio van a' világon!

Pletyka, szóhordó, kétszinü ember, mond Feri.

Mulatságos egyed! fejezte be Békessy.

Ugyan barátom, mond Buváry boszúsan, nem sir-e lelked, az emberi kedélynek ezen általános rothadásán? Ugyan mi helybenhagyhatót talál optimismusod ezen elerkölcstelenült köpenyforgatóban?

Semmit, mond Békessy csöndesen, de az ur istennek sok bolondja közt ezek a' legártatlanabbak, aztán nevetni lehet rajtok.

Ártatlanok? mond Feri fejét csóválva.

Igen, mond bátyja, mi a' manó kárt tehetne az illy ember, kinek szaván ugy sem megy el senki. 's mi veszély érhetné Kridaiékat, ha világosságra jőne, hogy a' gouvernante szobaleány volt?

De megengedj barátom, mond Buváry hevülve, az illy szajkó Péter a' leggyöngédebb házi titkokat kifecsegheti 's egymás ellen ingerelheti a' legjobb szomszédokat.

Azt hiszem, mond Békessy, hogy Kridaiék őrizkedni fognak vele titkaikat közleni, azután gyöngéd titok és Kridaiék!

Igen de — mond Feri nagy lélekzetet véve: a' mit a' grófnál hall, azt is kibeszéli.

Azt bátran teheti, mond nevetve az előbb szóló.

Igy beszélgetve végig haladtak a' hosszu utczán 's az ifju gróf Kassay' lakához érkeztek.

(Vége következik.)

TÁRCZA.

Válasz dr Taubner úr' Ellenjegyzeteire.

(Folytatás.)

Mi a' természettan' értéséhez szükséges mértanbani jártasságot illeti, arról ezt jegyzem meg. Én megkülönböztetem igen szigorúan azon csep tapasztalati physicát, melly egyedül a' bölcsészeti tanintézeteinkben tanithatik, 's melly a' közéletre elegendő, a' felsőbb természettantól.

A' tapasztalati physikát (Experimental Physik) igen könnyen értheti az, a' ki tökéletesen felfogta azon mértani előadást, melly az alsóbb iskolákban gyakorlati — és a' felsőkben alaki czél' elérése végett adatott elő; nem szükséges, hogy a' mértani tanitás mellett a' tapasztalati physica különös tekintetbe vétessék.

De másképen van a' dolog a' felsőbb Physicánál. A' felsőbb physicára czélzó mértani előkészület bölcsészeti tanodáinkban csak *távolabb mellékes czél* lehet.

Az oktatásnak *főczélja* az, mellyet minden tanulónál elérni szükséges; *mellékes czél* pedig az, mellyet csak egynehánynak elérni lehető. Szigoru következetes gondolkozáshoz, igazság-szeretethez, a' jellem' szilárdságához minden tanulót szoktatni kell, azért az mértani oktatásnak főczélja bölcsészeti tanodáinkon; a' felsőbb physicára a' legjobb tanodák sőt egyetemekben is ezer tanuló közől alig megyen *egy* által, azért a' felsőbb physicára czélzó mértani előkészület bölcsészeti tanodáinkban csak mellékes czélja

lehet a' mértani oktatásnak. — A' felsőbb physicához továbbá sokkal mélyebb és bővebb mértani tudás kivántatik, mint mennyi bármellyik egyetemen egykét — annál kevésbbé egy — esztendő alatt szerezhető. — Egy igen híres physicus mondá: csak ki tíz esztendeig foglalkodott szüntelen a' mértan' legfelsőbb theoriáival, a' nélkül hogy physicára csak gondolt volna is, csak az, a' physicához jövén, mozoghat benne kényelmesen. Ezen felsőbb physicára elő nem készíthetünk közvetlenül, hanem csak közvetve; ezen előkészítés tehát legfelebb csak egy távolabb mellék czélja lehet a' mértani oktatásnak bölcsészeti tanodáinkon. — Egyébiránt állítom: hogy azon a' mértan' tanulása által szerzett alaki míveltség, mellynél fogva képesekké leszünk a' mennyiségeket nyugodtan és helyesen méltányolni, azoknak egymáshozi valódi viszonyát kellőleg kifejezni, és ezen mennyiségek' összeköttetéséből helyes eredvényeket elvonni, sokkal képesebbekké tesz minket a' felsőbb és alsóbb physica' tanulására, mint minden mütételek' ismérete. —

Első pontomat: „Hogy a' leendő bölcsész a' mértani tanulmányok által szigoru és következetes gondolkozáshoz szokjék," illetőleg kérdi Taubner ur: „Tehát a' mértan maga nem a' szigoru és következetes gondolkodás' eredménye?" — Ezt én őszintén és nyiltan igenlem és mondom: Épen mivel szigoru és következetes gondolkozás' szüleménye; mivel benne szigoru és következetes gondolkozás-mód olly szembetünőleg és világosan tükrözi magát; mivel a' tudomány' eszményéhez (Ideal), mint az észtan kivánja, olly nagyon közelít: épen azért minden tudományok közől legalkalmasb arra, hogy a' tanulót szigoru és következetes gondolkozásra és rendszeres tanulásra szoktassa. Ki a' mértant csak alakitani akarná is, annak már szigoru gondolkozásmóddal kellene hozzá járulnia; de mináunk máskép van a' dolog. — Ha Taubner ur azt akarja rám tolni, mintha állitottam volna, hogy a' mértanból a' bölcsészetet kell tanulni: felelem, hogy ez azon merész állitmányokhoz tartozik, millyenek az Elenjegyzetekben több izben előfordulnak. —

Második pontomat: hogy a' leendő bölcsész a' mértan, mint komoly és szigoru tudomány mellett, férfias komolyságra és szilárdságra képezze magát stb illetőleg kérdi dr Taubner: Hát a' bölcsészet nem komoly és szigoru tudomány? — Felelem: igenis, sőt igen komoly és szigoru tudomány, mert az eszmék' tudománya; tárgyai pedig a' tisztán gondolt igazságok. A' bölcsészet' tárgyának csak felfogásához is már tetemes gondolkozásbani ügyesség kivántatik. A' mértan a' tiszta szemléletbeni fogalmakból alakított tudomány. Tárgya szemlélő, 's hozzá gyakorlatlan gondolkozók is közelíthetnek; igazságai minden kételkedésen felüliek; az egész világ ugyanazon módon ismeri meg azokat, épen mivel szemlélhetők. A' bölcsészet igazságainak nincsen azon evidentiája, vannak különféle vélemények felettök, épen ezért, mivel csak gondolt igazságok. A' meggyőződés rólok soha nem nyer, 's legkevésbbé a' fiatal lelkekben azon világosságot és biztosságot, mint a' szemlélt igazságokról; és nem a' sok és különféle, de a' világos és biztos tudás képezi a' jellemet. A' legdicsőbb bölcsészeti igazságok, fel nem világosodott és nem bizakodó lelkekben semmi vagy csak igen csekély hasznot hajtanak.

(Folytattatik.)

Magyar játékszini krónika.

Sept. 11. Tündér világi leány vagy a' dús paraszt. Bohózat 3 felv. Raimundtól. Ford. Szerdahelyi. Zenéjét irta Drechsler. — A' második emelet, de kivált a' karzat, mellynek számára iratvák a' bohózatok, tömve volt nézőkkel, mi annak jele, hogy a' bohózatok' kora, mint némellyek hiszik, még épen nem mult el. Igen szép volna, ha a' magyar közönségben legnagyobb részvét jó tragoediák, és jó vigjátékok iránt mutatkoznék, de miután a' míveltség' ezen fokán még nem állunk, miután bohó tréfák és csecsebecsék kedveltetnek, nem okosság a' dolgot erőtetni és bohózatok, operák' kiküszöbölésérőll álmodozni. A' nép a' bálványozást nem hagyja el egyszerre, ahhoz idő kell. Nem árt ugyan emlékezetbe hozni koronként, hogy a' nemzeti színházzal országosan és törvényileg kitüzött czélok szavaló müvek (nem pedig német bohózatok, olasz operák) által érétnek el föképen, hogy igy a' feledékenyek, nem gondolkodók vagy épen gondatlanok, vagy végre azok, kik személyes tetszésöknek közérdekeket is készek feláldozni, folytonos figyelmeztetés és ellenőrségnek legyenek kitéve, de bohózat- és opera-irtásról jelen körülmények közt nem lehet szó *). Egy német színházban, hogy külsőségeknek (millyenek az öltözet és diszitmények) túlbecslésétől elszoktattassék a' közönség 's figyelme a' valódi müvészetre irányoztassék, előadások igen egyszerü diszitményekkel 's szokott mindennapi köntösökben kezdettek tartatni. A' szándék igen dicséretes, de korai 's hirtelen vala 's következése nem az lön, hogy a' közönség a' mellékes külsőségek' túlbecsülésétől szokott el, hanem az, hogy színházba épen nem ment 's a' tervvel fel kelle hagyni. A' példa igen is kézzel foghatólag taníthat bennünket, hogy hirtelenkedés és túlzás ritkán eszközölhetnek jót. Kell ügyelni aesthetícai kivánatokra, de tanácsos ügyelni a' divat' bálványaira is, ki a' kettő közt egy józan közepet bir és tud tartani, az érti kora' szellemét. Csupán egyiket vagy másikat tartani szem előtt hiba, melly megtermi kártékony gyümölcseit. ***Sz. E.***

Sept. 12. Borgia Lucretia. Nagy opera 3 felv. Irta Bidera, ford. Jakab István. Zenéje Donizettitől. — *Carl Henriette* a' czimszerepben, *Sátorfy* Gennaro' szerepében mint vendégek. Nézö ismét igen kevés.

Böngészet.

— Mi vizsgálat alá vesszük a' földet, melly lábaink alatt elgördül — ezernemü növényeivel 's állatvilágával; az eget csillag milliárdjaival — behatni törekszünk a' föld' rétegeibe 's a' csillagok' forgását lángtekintettel követjük — 's igy a' természet' nagy könyvéből az örök végetlenség' titkait akarjuk kiolvasni; — 's a' szellemvilágot, melly keblünkben él, alig méltatjuk egy futó pillantatra, 's ismeretink' csekélységén panaszkodunk. — Figyeljünk tehát a' gondolatok' végetlen folyamára; szivünk' redőiben fölvirágzó érzeményeinkre, szóval tanuljuk előbb ismerni az összeolvadt szellem- 's anyagvilágot, magát az embert, 's mindjárt tisztább fényben álland előttünk a' külvilág, hisz' annak miniatürjét már megismertünk.

Berecz Károly.

Töredékek

elhúnyt G—B. Agnesz gfnő' naplójából.

— A' szerelem az a' szívnek, mi a' korány a' virágnak 's a' tavasz a' természetnek.

— A' béketürés könnyíti a' meg nem javítható bajokat. Közli ***Haraszthy Samu.***

*) Bajza, ki talán legelsőben vagy legalább legerősebben emelt szót az ellen, hogy a' magyar színházban az operának a' dráma alárendeltetik, maga sem tartja tanácsosnak az opera' kiküszöböltetését. Lásd: „Szózat a' magyar pesti színház' ügyében. Budán 1839."

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, csötörtök, september 22. 1842.** **36. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' stilista.

(Vége.)

Az ifju gróf az udvaron volt, 's mellette egy csínos, mintegy huszonhat éves szőke úr állott, túl pedig egy köpczös kerek képű egyed fokossal, karikással és pipával kezében, mig rozsaszin bonjourjának zsebéből lenyúlva, a' honi dohányzacskó' sarlangjai söprették a' földet. Az ifjú szőke úrnak szerfelett komoly tekintete volt, mig az idős vastag úrnak állandó bachanti mosoly terült arczán. Egy csinos juhakol felől jöttek, 's Béla kellemesen meglepetve üdvözlé vendégeit, kezét rázva mindegyiknek.

A' vastag úr a' karikással, Buváryra meresztette szemeit: Servus, Guszti! mond, mi lelt, teringettét, hiszen olly részeg vagy mint a' csap!

Ah, kedves atyám! mond Buváry mosolygva, mindig jó kedvű.

Na, mond az öreg, mégis inkább szeretlek így látni, mint mikor a' Les freres blasè társaság' gyülésein egy pohár víz mellett, a' kecske' gyapjáról szónokolsz.

Micsoda társaság? kérdé az ifju szőke úr komolyan.

Egy pár kost vettem Hunyadiéktól, vágott közbe Béla, épen azt nézegettük most.

De ezeket magunk is megtekintjük, mond az idősb Békessy.

Máskor, barátim! mond Béla, már sötét van, most menjünk a' meleg szobába.

Meg kell vallani, jegyzé meg menet közben az ifjú szőke úr, megállva 's előre tevén jobb lábát: hogy egy illy kos, nagy factor az oeconomiában, 's alig hiszem, hogy a' first flower of the earth, a' nemes Albion, ennél potenczirozottabb gyapju nemesitőt producálna.

Béla kissé békétlenül rázta fejét, én pedig azt hiszem, mond, hogy Hunyadiék el nem adják legjobb kosaikat.

Ne mystifikálja ön magát nemes gróf, mond a' szőke, en a' juh-theoriák' discussiójába nem akarok elegyedni, de — ezzel megfordult és bal lábát tette előre — de individualis intuitiom e' tárgyban az, hogy e' kos, classicus kos!

Feri nagy szemeket vetett a' szólóra, zsebkendőjét vette elő és mosolygott.

Mindnyájan behaladtak 's néhány szobán át a' gróf' salonjába érvén, a' kényelmes butorokon helyet foglaltak.

Feri egy tág karszékbe ült, egészen kikelve képéből, zsebkendőjével törölgette homlokát, 's mindenkép ügyekezett bátyjának valamit mondani, ki Bélával 's az idősb Buváryval gazdasági tárgyakról beszélgetett.

Te nem jól vagy Feri? mond Béla, parancsolsz-e valamit, nem dőlnél-e le a' mellékszobában?

Nagyon fáj a' fejem, felelt Feri, mindenkép erőködvén jó kedvet mutatni.

A' pozsoni champagnei, nem egyéb, mond Békessy senior. Tanuld meg barátom, hogy magyar champagneiből soha se igyál többet három pohárnál, az ördög a' negyedikben van. Nemde Vantai úr?

A' szőke úr igenelve intett fejével.

Ezen tüstént segitünk, mond Béla nevetve, 's csengetyű-zsinórt vont meg.

Egy cseléd lépett be: Champagneit! szólt Béla, mig Feri 's Buváry az ifjabb, rábámultak.

Igazad van Béla barátom, mond az idősb Békessy, egy jó pohár Montebello tiz pohár pozsonit megigazit.

Homeopathiai elv, szólt Vantai: valami rosz nedvnek exhalatióját egy másikéval paralizálni. Az antidotum extraserialis de radicalis reformot eszközöl a' főben.

Ferinek egy pohár eredeti pezsgővel kellett a' Kridai úr' surrogatumát megszerezni, 's nem tudjuk ez-e, vagy a' képzelődés ereje okozta, de nem sokára könnyebbülni látszatott.

Most a' társalgás átalános lőn. Béla elbeszélteté magának az egész iharvári lokomát, sajnálta, hogy a' derék művészt nem hallhatá, mondá, hogy igen el volt foglalva. Később Buváry a' Láng' heveskedését hozta szóba 's Etelinek mérséklett magaviseletét.

Eteli? szólt Béla: igen sokat olvastam tőle: többi közt sonettjeit Katharinához. Megvallom, nekem nem igen tudnak tetszeni. Valami hányavetiség van bennök.

Magam sem goutirozom, mond Vantai, minden exaltatiómat depotenczirozza az illy ultrirozott költői suprematia' praetensiója.

Ki az a' Katharina? kérdé Békéssy az idősb.

Nagyon lelkes leányka, testvére Etelinek, mond Béla.

Testvére! kiált fel Feri, hiszen ezt sehol sem mondja, 's majdnem szerelmesen ir neki.

Fi donc! mond Vantai: csak fel nem tehetem, olly literariai notabilitásról az illy — miként nevezzem — literariai incestust!

Ugyan hagyjátok neki a' Katharináját, mond

Békessy senior: Nem tudom, hogyan bánthat illy rajzolt Katharina, hiszen csak sonetteket csinált neki, — szerezzetek ti is Katharinát magatoknak.

Már megengedj, barátom, de ez nem megy. Szólt az ifjú Buváry.

De már miért ne menne! mond Békessy.

Én, intelligens főtől, valóságos tactus-hiánynak's gyöngédtelenségnek tartom ezt, mond Vantai, 's ez a' minimuma annak, mit helyes logica után, ha a' discussio' arénájára akarnék ereszkedni, e' tárgyban enunciálnék.

Ne bántsátok szegény Etelit, mond Békessy: mindenesetre jobb, ha sonetteket ir Katharinájának, mint ha elegiákat irna, mert azok hosszabbak.

Vantai felkölt 's egyik asztalon a' hirlapokat nézegette.

Apropos! mond Béla, ifjabb Buváryhoz intézve szavait: az elegiákról juta eszembe, mikor lesz a' társulatnak gyülése?

Gondolom nem sokára, mond az idősb Békessy, a' kérdett helyett felelvén: mert nevét akarja változtatni.

Nevét? kérdé az idősb Buváry.

Igen, felelt az ifjabb, kissé tétovában; a' Les freres blasé nevezet, mint nem magyar, sokakat elidegenített. Mi úgy véltük, hogy ‚A' nemes ábrándozók' czim sokkal szebben hangzik.

Plausibilisebb denominatio, jegyzé meg Vantai; a' németek is — kik közt annyi genialis capacitás van, majd nem igy nevezik ezen anomaliáját az emberi kedélynek, gondolom: Die edlen Thoren.

Gondolom, mond az ifju Buváry sértve 's feszengve, igy valahogy. Minket egyébiránt olly kevesen értenek! tevé hozzá, mélyen sohajtva ki a' champagnei illatot, nekünk ezt türnünk kell.

Kérlek, barátom, ne mulasd el a' gyülés' napját tudtomra adni, mond Béla. Mindenkép ügyekezvén kissé vidorságra hajlandó vonásainak komoly árnyazatot adni.

Minden bizonynyal, mond Buváry junior erőtetett mosolylyal. Hozd el Ferit is magaddal, barátom, folytatá az idősb Békessyhez fordulva.

Ugyan, domine spectabilis! szólt az idősb Buváry: beszéljünk okosabb dolgokról: miként történik az, hogy az idén, midőn mindenütt olly roszul terem a' búza, uraságodnak olly fölséges termése van? Tegnap az egész estét azzal töltötték a' tanyámon béreseim, hogy az ön buzáját magasztalták.

Trágya, uraim! trágya for ever! mond Vantai.

Hiszen én is trágyáztatok tanyámon, felelt az előbb szóló, még sem termett semmim az idén.

Hja, szólt büszkén Vantai, mert önnél nincs rationalis oeconomia, nincs systema, nincs radicalismus a' reformokban, béresei ex professo vámpyrok, minden inteligentiájok a' kulacsba esett. Mind a' bel- mind a' kül administratio abnormis, szóval egész oeconomiájának mechanismusa a' legsilányabb élet-manifestatiókat adja; — hol itt a' practicus hatás!? hol a' vis motrix? hol a' helyesen alkalmazott factorok, hol a' vegytani processusok! hol a' különböző anyagok' assimilatiója közös sükerre — a' gépek — az — az — de ki győzné ezt előszámlálni! —

Teringettét! kiált fel az öreg Buváry, egy szót sem értek! hát ez mind szükséges a' trágyához, hiszen ez egy valóságos — —

Philippica ugy-e? bocsánat uram, midőn demonstrationalis hévben vagyok, positive szoktam nyilatkozni, uraságodnak gazdálkodása az absurdumok' conglomeratuma, erre nem kell commentar!

Uram, ez gorombaság! süsse meg uraságod a' conglomeratumát és beszéljen most a' trágyáról, de nem hirlapi magyarsággal!

Uraságod neheztel: me nec vultus instantis tiranni mente quatit solida! — De ám legyen, térjünk a' status quaestionisra, az én trágyám, uram, a' maximuma a' természet' aenigmáinak: saját találmányom! de cosmopolitismusom nem engedi, hogy titkot csináljak belőle: hallja ön, az agricultura' e' legnagyobb factorának ingredientiáját: gips, porrá tört csontok, mész, czukorrépa hulladékok, zsombékföld, patkány turás, elmállott gyep és forgács, bor-seprő, pálinka-moslék, mindennemü trágya 's annak megbecsülhetlen leve, mik egy erre készitett kővel kirakott gödörbe gyüjtetnek. Én e' részben radicalis reformot eszközöltem. Nálam, a' másoknál szemétdombra szánt hulladék fractiók, potenczirozott amalgamává, valóságos animalis mosaikka válnak, 's midőn mind ezek homogén massává assimilálódnak, a' szántóföldekre egy egy pyramist emeltetek belőlök. Itt a' titok, uraim! octoberben láthatja egyenként emelkedni őket ugarjaimon, 's ollykor egynek vagy másnak tetején magamat, hosszú látcsővel nivellálni földjeim' declivitását, convexitasát vagy concavitasát, 's e' szerint iranyozni gazdasági tacticámat. A' planum inclinatum, három lábnyi eséssel 's nedvfogó árkokkal, patkány-fogyasztó föld furásokkal, jéghárító szalmatekercsek hosszú póznákkal, 's hézagonként, a' földek közti üresen hagyott helyeken, eső-gyüjtő kőrösfáimmal, — igy áll gazdaságom, igy állok én trágya dombom' tetején! et si fractus illabatur orbis inpavidum ferient ruinae.

Az idősb Békessy figyelmezni kezdett, 's szerfelett mulattatva forditotta karikás karszékét Vantai felé. Bravo, Vantai úr! — eső, szárazság, jégeső, minden ellen óvások, valóságos magyar rendszer, átalános protestatio!

Én azt hittem, szólt az idősb Buváry felduzzasztván arczát, hogy ön a' póznákat a' verebek ellen emeltette.

Meglehet, uram, hogy ezt gondolta ön, 's gondolják mások is, mert a' vitorlák a' póznák' tetején a' jég mellett, még a' volatilis parasitákat is eltávolitják. Egyébiránt gondoljon ki ki a' mit tetszik, de nézze meg őszszel csűrömet, 's csapásairól ismerend az Atrides' fiára!

Barátim, annyit mondhatok, szólt Béla: hogy még nem tudom Vantai úrnak rosz termését.

Szabad legyen uraságtoknak, folytatá Vantai, egy példát beszélnem el, melly az evidentiáig igazolandja assertumaimat. Harmadéve egyik földembe czukorrépát vetettem. A' humus e' localitásban olly vastag stratumot képez, hogy a' mag' kifejlésének processusát semmi vis motrixxal sem akartam potenczirozni. Mindazáltal a' szokott postulatumok megvoltak. Többszöri mély szán-

tás, keverés, helyes idő a' vetésre, 's a' dolog' criteriuma, positive jó mag. A' rendes munkák, a' maga idejében megtétettek, a' növekedés minden phasisai természetes progressióban haladtak, szép répáim voltak, eminens répáim! de nem csodások, tehát elégedetlen valék. Tavaly trágya-amalgamámból, mellyben az animalis és vegetalis athomok' chemiai összeköttetésbe jöttek, 's egy sajátszerű félig porló, érdekes massát képeztek, csak igen csekély quantumot hintettem a' földekre, 's mit gondolnak önök, mennyit nyomtak középszerűbb répáim?

Hosszas hallgatás — végre boszúsan felkiáltott az idősb Buváry: Hat fontot legfelebb!

Hat fontot?! kiált fel Vantai, felugorván székéről; ezzel gyorsan haladt egyszer fel 's egyszer le a' szobán, 's ekkor hirtelen megállván az idősb Buváry előtt, keresztbe fonta karjait, 's a' tőle kitelhető legnagyobb büszkeséggel kiáltotta: egy mázsát urak, egy mázsát!

E' pillanatban sajátszerű dübörgés hallatszott kün, 's a' rector összekuszált hajjal, 's a' legrendetlenebb öltözetben rohant a' salonba. Mindnyájan meglepetve ugrottak fel.

Mi baj, domine Kancsi? mond Béla.

Méltóságos gróf úr, nagy szerencsétlenség történt, jaj oda vagyok!

Ne bámuljon, domine! mond az idősb Békessy, ki egyedül maradott ülve, csak nem ég a' falu?

Beszéljen hát recturam! nógaták többen.

Jaj, oda vagyok, Eulália kisasszony, báró Vizi, az inas — irtózatos szerencsétlenség!

Mi történt hát velek! mond Feri 's az ifjú Buváry egyszerre.

Megszökött! nyögött a' rector.

Ki szökött meg? kiáltottak egyszerre mindnyájan.

E-u-l-á-l-i-a — páhogott a' rector.

Valga me dios! valóságos evasio 's nőrablás in optima forma! kiált fel Vantai: itt la, minő jó volna most a' gens d' armeria — helyes politia — —

Miért nem a' szent hermandad! mond az idősb Békessy, nem mozdulva üléséből.

Menjünk! kiáltott az ifju Buváry Ferinek, ki azonnal késznek mutatkozott. Szabadítsuk meg! rettentő dolog! oh idők!

Ne bántsátok, mond Békessy senior: igen rosz szolgálatot tennétek neki, ha visszahoznátok — gyanitom — majd előkerül!

Igen, de.... hebegte Feri.

Alt Móricz.

TÁRCZA.

Válasz dr Taubner úr' Ellenjegyzeteire.

(Folytatás.)

Harmadik pontomat: „hogy, midőn szünet nélkül világosan gondolt igazságokkal foglalkozik, világosság utáni szomj és igazság utáni vágy ébredjen fel benne stb" illetőleg, kérdezi dr Taubner ur: „Valljon milly homályosság járhat nyereséggel az értelmességre nézve?" Felelem: semmi. De mit sem is mondék az értelmességet illető homolyosságról. Vannak valóban homályosságok, mellyek által hasznot hajhászni lehet, 's mellyeket a' mértan mellett világossághoz szokott ész már természeti hajlamból kerülend; p. o.

Ha az ellenpártra, az állás-pont' előmozdítása végett olly állításokat koholunk, mellyeket az soha nem mondott. Athen. lap. 1022, sor 22 al.; lap 1021, sor 11; lap 1037, sor 16 fel.

Ha az ellen' véleményét némelly szavak' hozzá adása által zavarba hozni igyekszünk. Ath. lap 1023, sor 11 fel.

Ha szántszándékkal felületes határozatot adunk. Ath. lap 1023, sor 22 fel.

Ha valami tudomány' tanításának czélját és ugyanazon tudománynak feladatát összezavarjuk. Ugyanott.

Ha axiomát és alaptételt átaljában, összezavarni igyekszünk. Ath. p. 1036, sor 5 al.

Ha a' bebizonyitás, példák általi megfejtés és gyakorlati alkalmazás közti különbséget szemmel nem tartjuk. Ath. lap 1037 fel.

Ha a' lény és anyag fogalmai közti különbségre nem figyelmezünk. Ath. lap 1037, sor 13 al.

Ha mellékes dolgokat fődolgokká teszünk. Ath. lap 1038, sor 3 fel.

Ha átaljában kimondjuk, a' mi csak némelly egyes dolgokat illet. Ath. lap 1038, sor 17 fel.

Ha a' felsőbb és alsóbb iskolákbani tanitást meg nem különböztetjük egymástól. Mértan, lap 7.

Illy homályosság iránt természeti utálatot érzend a' mértan mellett erősödött ész, 's a' ki azt nem érzi, tettel bizonyítja, hogy a' mértan mellett nem erősödött. Mikor birálatomat irtam, ezen szántszándékos homályosságról még nem tudék semmit, 's csak azon ügyvédi mesterfogásokra gondoltam, mellyek által némellyek vagy a' rosz ügyet halogatni, vagy zavarban halászni szoktak.

(Vége következik.)

Magyar játékszini krónika.

Sept. 13. Leányőrzők (szerző szerint, és csak igy helyesen: *A'* leányőrző), vigjáték 3 felv. Kisfaludy Károlytól. — E' darabban meg kell a' külső actiót, ha e' szóval élni szabad, mellyre a' czim vonatkozik 's melly a' helyzeteket szövi, ama belső, a' psychologiai actiótól különböztetni, melly a' jellemek' kebelvilágában megyen véghez. A' hivatással biró színész' dolga amannak minden vidám oldalait kibányászni, hogy a' közönség' jó kedve szakadatlanul táplálttassék: de egyszersmind tekintetet engedni a' nézőnek a' kebel' műhelyébe, láttatni vele folyvást azon állapotok és cselekvések' menetelét, mellyeket a felületen át nem ható szem ugyan alig sejdit, de a' mélyebb pillantásu élvezőnek a' helyzetszövedéken keresztül is igen tisztán 's világosan észrevehetők. Amaz nem lát egyebet, mint Sziklási' ezer baját, midőn Nellit, kit atyja hozzá küldött hogy távolság és idő szerelméből kigyógyitsák, minden férfiszemtől őrizni

akarja; 's hogy nem csak ebben játszatik ki, mert hisz a' szerelem minden akadályon győz, hanem maga is annyira sarokba szoríttatik, hogy akaratja' ellenére meg kell házasodnia. De a' gondolkodó néző ezek mögött egy erkölcsi eszmét lát megtestesítve; t. i. a' szerelmet, 's ennek képviselőjét: a' nőnemet megboszúlva a' csélcsap Móriczon, a' vén-szerelmes Szálkain, a' tiltott vágyásu Sziklásin: az első igazán belé szeret Nellibe, 's odább kell állnia; a' második, mint köz gúny' tárgya kénytelen hátrálni; a' harmadik tettel kénytelen megczáfolni, miket tiltott viszonya' palástolására színlett nőgyülöletében a' szépnem ellen hirdetett. A' három fő szerep közt Móriczé vig és furfangos, Szálkaiéban legtöbb furcsaság van, Sziklásiéban valódi vis comica magasb értelemben; 's így ez utolsó legmélyebb, legnehezebb, 's ezek mellett is legkevesbbé háladatos. Udvarhelyi igen hasznos tagja színházunknak, de Sziklási őneki óriási feladás. E' fél komoly, tapasztalt, beható eszü, élénk okoskodót, kit a' maga casus reservatusa örök függésben tart, ki mást érez és hisz, mást vall, sőt önmagát és másokat irtóztató sophismáival mystificálni igyekszik; ki ezeknél fogva mindig kettős szerepet játszik, egy titkosat, mellyet azonfelül maga előtt is rejteni akar, 's egy nyilványost; kit Móricz többször mármár kicsal rókai rejtekéből, de az olly formán nevetségessé lételtől, mint péld. a' korlátolt elméü Szálkai, örökké éber észereje által megőriztetik, míg a' sophismák az élet' categoricus imperativusa előtt nem oszlanak: ezen Sziklási sziklás feladat minden középszerüségnek. Udvarhelyi sem azon beszélő arczczal, sem azon hajlékony hanggal, sem ama chamaeleoni szavalattal nem bír, mellyek Sziklási' kettőségét folyton éreztetni, 's azon nemét a' comicumnak hatásba tenni képesek, melly e' színműnek olly jeles rangot mutat ki a' vig literaturában; ő hiával van azon lelki élénkségnek, 's az ennek megfelelő külső ügyességnek, melly Sziklási' sajátja, 's melly őt olly érdekes ellentétbe hozza a' lelki- 's testileg feszes, ügyetlen, 's korából kirivó Szálkaival. Sőt ő, a' darab' psychologiai vivője, Szentpétery által, ki Szálkait (egy kis túlzást a' kerti scenában kivéve) mesterleg személyesitette, 's öltözetben, mozgásban, arcz- és szóbeszédben valóban eredeti, jellemző, 's véghetetlen mulattató volt, nagyon a' háttérbe szoríttatott: a' darabnak kétség kivül nem csekély kárával. — Lendvay kedvvel játszotta Móriczot; de azon hatást, mellyet Nelli nem csak szeszélyére, de szivére is tett, nem éreztette eléggé, 's igy Sándornak, a' Nelli' hü és szerencsés imádójának (Egressy B.) méltó diadalma nem volt reá nézve elég büntető, 's ómaga nem gerjesztette vég felé azon sajátnemü részvétet, mellyre a könnyelmüségeért lakoló szerelmes, ki maga nyitott utat vágytársának a magának szánva volt menyasszony' birásához, különben számot tarthatott. A' költő, igaz, nem ad szájába érzékeny panasz és bánat' szavait, de bizik a' színészben, hogy kikapván ez érzést a' szerep' folyamából, mit őneki szóval tennie nem szabad, hogy Móricz maradjon, ez hangban és arczkifejezésben önkénytelenül is fogja érvényessé tenni. Annál vonzóbbá lenne igy Móricz lemondása által, melly Lendvay' előadása szerint sokkal kevesebbe kerül Móricznak, mint szükségkép kellene. Őszinték vagyunk, mert Lendvayt gyakran találtuk ollyannak, ki szerepe' finomságait mind megérteni, mind kifejezni birja; 's ő nem csak felderitni, nem csak szivre hatni, hanem a' kétesebb színvegyületekkel is ügyesen bánni tud. — Hubenayné, mint Nelli, kisded szerepében érdekes jelenet volt; annál kevesbbé leheténk ma Kovácsnévval megelégedve. Ez a' Margit nem a' könnyű szerepek közé tartozik. Előtte kétféle kilátás nyilik, de épen azért helyzete könnyen két szék köztivé lehet: ő Lőrinczet, a' becsületes kertészt, reservában akarja tartani, de időnként reménysége csillámlik Sziklási' kezéhez is; e' felé érdek, de bizonyos hódoló ragaszkodás is — szerelem, ha szabadna szerelmet éreznie — vonzza, amahhoz az alsóbb rendüek' legszokottabb vezér érzése: az asszonyi nem' rendeltetésének valósitása, melly a' házasságban éri czélját. Neki tehát nem szabad aljasnak lenni, hogy Sziklási' hajlandósága 's végső lépése valószinütlenné ne váljék; viszont nem gógösnek, hogy Lőrinczet el ne vadítsa: hanem olly középnek, ki eredeti formáit és jellemét viseli ugyan, de kihez leereszkedni magában nem nevetséges. Kovácsné egy e' mütől egészen idegen, bohózati elemet hozott a' darabba, ő közönséges paraszt gazdasszony volt öltözetben, erkölcseiben, szólásában, kihez leereszkedését Sziklásinak alig hihetjük; 's ez az, mi által kétség kivül sokat rontott. Margit nem azért van a' darabban, hogy rajta, hanem hogy Sziklásin nevessünk. Ellenben Telepi, Lőrincz' igénytelen szerepében, mesterleg működött; előadása olly correct, olly világos, olly érdeklő volt, 's annyira a' valóság' 's egy illy nemesb hangu vigjáték' korlátain belül, hogy kitüntetését itt el nem mulaszthatjuk. Érdemet mellékszerepben is lehet tenni, 's a' tökéletesség ezekben is becses. Mik volnának e' mély értelmü, szellemdús és testben lélekben drámai költönk' müvei, ha minden személy olly értelmességet, szorgalmat, és önmérsékletet bizonyitana játékában, millyenért Telepit e' maiban még egyszer üdvözöljük! — Szilágyi (Jakab inas) mulattató volt. — Még egyet! Vigjáték, igen is, fajbeli természeténél fogva már, élénkebb beszédcserét, némi könnyüséget 's helyenként látszó gondatlanságot kiván; de soha sem az érthetőség' rovására. Lendvay olly sebesen beszélt többnyire, hogy igen gyakran egy szó a' másikba fúlt; és sem ő, sem főleg Udv. nem emelték ki eléggé beszédeikben a' vis exemplit, sőt Udv., szerepének bizonyos egy- és magashangu elkiáltozása által, fülsértő 's fárasztó is lett, a' nélkül hogy minden szót tisztán hallhattunk volna. És Sziklási nem úgy önti észrevételeit, mint ha könyvből olvasná, reflectáló természete bizonyos nyugalmat kiván a' szavalásban, mellybe a' kifejezés' változatosságának kell mozgást hoznia. Színészeink többnyire azt hiszik, hogy elég ha azt tudjuk mi történik, holott azt is szeretnők tudni, mit beszélnek. Míg a' szinpadi szavalás időben 's erőben kiszámolt, könnyen hallható és érthető, és pedig úgy, hogy ne csak a' szót, hanem ennek igaz értelmét is könnyen és világosan felfogjuk, nem leszen, mind addig a' tartalmas darabok fárasztók és úntatóknak fognak találtatni, és szerencsét csak a' sima csekélység, 's a' sok külső cselekvény teend, ha nem egyebet fedezne is ez, mint véghetetlen ürességet. — Noha tehát a' mai darab' előadása csak egyes részeiben mondathatik sikerültnek, ohajtható, hogy színészeink mind azzal, mind Kisfaludy' többi színműveivel lelkisméretesen megvívjanak; azok, mint jellemdarabok, őket 's a' nézőt képezni mások felett alkalmasok. Közönség közép számmal, mi a' mostani időkben, midőn drámáról van szó, annyi mint sok; 's e' mellett mind végig derült. **S. F.**

Jövő szombaton, sept. 24. *Carl Henriette* k. a. porosz kir. udv. kamera énekesnő jutalomjátékául bérletszünéssel: Templarius. Nagy opera 3 felv. Irta Marini G. M. Olaszból fordította Ney Ferencz. Zenéjét szerzette Nicolai Otto. A' jutalmazandó énekesnő *Rebekka*' szerepében először lesz szerencsés föllépni.

Böngészet.

— Sok hiszi, hogy a' szabadelmüek a' szegényt a' vagyonosak ellen ingerlik, midőn ezeknek azt mondják: ne tegyétek őt még szegényebbnek! **Garády.**

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, vasárnap, september' 25. 1842.** **37. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Dalhon. Irta Vajda Péter. Harmadik füzet*). Pesten. A' szerző és Eggenberger Józsefnél. 1841. 12dr. 197 lap. Bolti ára 1 ft 12 kr cp. A' szerzőnél és aláírási ár 1 forint cp.

A' költészet közöttünk komor szint kezd ölteni. Az agg tölgyek kidőlnek 's a' fris sarjadék gyér és roszul ápolt. Számoló életrevalósággal anyagibb szükségek' kielégitésén dolgozva, keveset gondolunk a' lélek' ama' gyengédebb igényeivel. Annyival inkább kellene azon ritka egyeseknek teljes szivből örülnünk, kik, mint könyvünk' szerzője, a' költészet' szent ihletésével a' lant' húrjaiba nyúlva megszólamlanak. — A' magyar irodalom' baráti ismerik Vajdát az ő félig gyermekded együgyü, félig komoly tudományos modorával, melly bennünket épen ezen ellenkezetével a' valóság' esetlen jeleneteiből mintegy enyelegve és játszva 's tőlünk alig sejtve lelkünk' mélyére elvezet. Kik e' modornak baráti — 's ki ne volna az? — azoknak e' könyvet igen is ajánlhatjuk.

Az első darab kevés gyermekkori érzelmek körül forog, de ezek mélyek és a' költő kedélyes bensőséggel nyugszik egy érzelmen, a' helyett, hogy képek' mámorában könnyeden egy lélekállapotról a' másikra lebegne. Már gyakran volt alkalmunk Vajdában a' természet' azon finom tapintatu lélekbuvárát csodálni, ki, a' külvilág' tárgyait tiszta derült szemmel nézve, annak minden legkisebb szépségeit fölfogja. E' darabban a' fölfogási finomság különösen kitünő. Itt egy gyermek tudákos vizsgálgatásokba és édes párbeszédbe ereszkedik minden őt környező lényekkel. Szülei után a' fényes nap, a' halvány hold, a' költöző felhő, a' suhanó szellő stb szólittatnak meg 's felelgetnek. E' párbeszédekben van valami, a' mi a' kevésbbé finom érzelem előtt pusztán elhangzik, 's a' mire a' critica jóformán ki sem terjeszkedhetik, ez pedig nem egyéb mint épen az érintett fölfogás' finomsága, melly nekünk az aranykor' amaz örömeit látszik visszaidézni, hol az embert környező természet lelket nyere és az egész teremtés fölött a' sympathia' varázsa kiömlék.

A' második darab, mellynek czime „Imadalok" komolyabb tartalmú. Itt a' legfelségesb igazságok „Isten és halhatatlanság" tárgyaltatnak, de nem ama' száraz didacticai pedansággal, melly egy pár általános és azért mitsem mondó szavak által eligazitottnak és lecsillapitottnak véli az örök lélekháborút; hanem valódi költői ihletéssel, a' szerző merész kézzel a' mindennapiság szőtte fátyolt ama' fogalmakról lerántva, azoknak sejtelmes becsét fényes költői színekkel tünteti elő. Au fond — azt mondja e' fontos tárgyra vonatkozólag egy jeles franczia iró — il importe peu que l' homme puisse resoudre ces questions; ce qui importe, c'est qu'il ait pu se les faire. Igaz és jeles észrevétel, mellyet minden, ki esze' és a' philosophia' becsületét szivén hordja, föltétlenül aláirand. E' jeles észrevétel' értelmében vannak szerzőnk' következő lángszavai gondolva:

„Fölvetem szemeimet az egekre 's lelkemet szemem' erejére ültetem és elszárnyaltatom őt; messze, messzebb mint hova halando juthat."

„És midőn az örök tért átkalandozván, határhoz soha nem jutok; midőn az aether' hullámai között fölemelkedhetem a' végetlenig 's lebocsátkozhatom a' végetlenig, és nem találok szigetet, mellyen kipihenjek; midőn megbámultam a' forgo fénygolyókat, 's számlálván őket, utólsóra nem akadhatok; midőn kérdezem a' földtől: mi tartja őt, 's a' föld a' naphoz utasit, és kérdezem a' napot: mi tartja őt, 's ő a' Siriushoz utal, és megkérdem a' Siriust és ő tovább küld; midőn testemet kérdezem: honnan van és hová lesz? midőn magába bocsátom lelkemet: fejtse meg maga' lényét — és nem tud megfelelni: akkor világosan áll előttem, hogy gyönge, tudatlan lény vagyok, csekély halacska az ismeretek' tengerében, 's szellőtől fölkapott porszem a' világ' árjában. De csekélységem' érzete nem gátol, hogy hozzád emelkedjem, ki a' határtalanságot meg tudod határozni, ki a' Sirius' pályáját kimérted, ki a' hányatottnak virágos szigetet tudsz teremteni, mellyen kinyugodjék. Fejtetlen kérdéseim melletted szonokolnak, vágyaim téged hirdetnek, 's reményem dicsőségedben ölel. Ki tiz kérdést meg hagyál fejteni, el fogsz vezérleni ezerek' föloldásához, ki gondolkozni hagyál anyagom és lelkem' kapcsáról, el is fogod oszlatni a' homályt e' kapocsról."

„Őserő, világszellem, nagy vagy te, nagyobb világodnál, és fényes, fenyesb mint ezer napod. Oh érintsd meg lelkemet nagyságod' leheletével és küldj szememre egy csillámot fénytengeredből."

„Fáradatlanúl akarlak keresni, őserő, a' végetlen zatban, de fáradalmaim' sükerét csak ugy merem remélni, ha tőled nyerek világot utamra."

A' harmadik darabban a' gondolatok mint nagy-

*) Az első füzet' birálatát l. a' Figy. 1840. 27d. sz, 's a' másodikét u. ott a' 49d. számban. A' szerk.

becsü, de nem egyenlően köszörült gyöngyök csak lazúl vannak egy könnyen szakadható fonalra fűzve, az eszmék és képek látható egybeolvadás nélkül állanak és a' szerző' föladata a' természeti tüneményeket mint megannyi szellemeket varázskörébe idézni 's beszéltetni, eredeti ugyan, de a' szellemek' rohanása által költőnk — ugy látszik — nagyon is meglepetvén, zavarodásában a' dévaj seregnek nem tudta magát urává tenni.

A' következő beszélyek alkatokban egyszerüek, hősök a' polgári élet' jámbor együgyüségén túl nem vergődött és azért a' helyzetek is kevésbbé meglepők: mind a' mellett ismét e' beszélyekben is érezzük az eredeti sajátszerüségnek rejtett és ki nem magyarázható kecseit, mellyek nem engedik a' szerző' gazdálkodó modorát e' nemben is hiányosnak mondani.

Utóljára jön egy tisztán didacticai költemény. Az olvasó itt magát a' természet' megmérhetlen ősműhelyében képzeli, hol az erők' vidor serege a' képzelet' változó szineiben cselekvő személyek gyanánt lebegnek el szemei előtt, 's minden lelépő erőt nyomban egy élet követ. 'S valóban, ha a' természettel meg akarunk barátkozni, azt ekkép kell benső szövedéke szerint összealkotnunk 's nem szétbonczolnunk. Mert nem egyedül az ismeretek' terjedelme és összefüggése, nem is azon könnyüség, mellyel tapasztalásinkat ismert fogalmakhoz kapcsoljuk és a' sajátszerü idegen hangzatu szavakat más közönségesb kitételekkel fölcseréljük, teszik a' természetismeretet. Az ugynevezett természetvizsgálók az egész lét' mindenségét csak nagy lakomának nézik, az éji pompa a' millió csillagokkal csak kedvökre világit és a' növények és állatok' seregei inyök' számára keletkeztek. Az ollyan emberek egész éltöket töltheték a' természettudomány' szolgálatában, de a' természet' benső lelkéről sejtelmök soha nem leend. A' természet begyes és csak azon mélyebb kedélyüeknek nyilvánitja titkait, kik azt szerelmes hévvel keblökre ölelve, mint könyvünk' szerzője, társaságában találják életboldogságukat, és „örömeik' legjobb részét az ő kebléből szijják*)".

Bloch Móricz.

*) l. Az állatország, forditotta Vajda Péter; a' ford. előszavában.

Mutatvány,

Klopstock' Messiasa' I. énekéből.

A' kerubok most ünnepi fénynyei szálltak az égből
Szét a' világkörben, maga ment csak Gábor a' boldog
Földre; a' szomszéd csillagok ezt szép hajnali fénynyel
Üdvözlék, 's minden részről hallotta az angyal
A' föld' új neveit: „A' világok közt te királyné!"
„Te a' teremtmények' választott pontja!" Az égnek
Hőn szeretett kedvelője, barátja!" Az isteni fönség'
Másod lakhelye!" „A' megváltás' nagyszerü titka
'S nagyszerü müvének hallhatlan drága tanúja!"
Igy hangzott a' kör, szerafok' dala zenge szavába;
Hallá Gábor, azért gyorsan szállott le a' földre.

A' hűs völgyeken itt még álom lenge, 's homálylyal
Barna, barátságos felhő ült néma tetőin.
Gábor a' megváltót keresé a' hallgatag éjben
Láng pillantatival, 's őt egy szük völgybe' lelé föl,
Melly az olajfáknak bérczei közt lopva futott le.
Gondolatokba merülvén ő itt szenderedett el,
Egy szirtoldal volt fekvőhelye Messiásnak,
Gábor látta minő édesdeden alszik előtte,
Néma csodálattal függött szépsége' vonásin,
Mellyeken ember- 's istenség olvadtanak egybe.
Lángszeretet, nyugalom, kegyelemmosoly, égi szelidség,
És örök irgalmának hiv könnyűi mutatták
Arczain a' megváltó' lelkét tiszta tükörként,
Bárha vonalmait a' szelid álom' fátyola födte.
Egy vándor szeraf igy láthatja nyugodni virány közt
A' föld' színét a' tavaszalkony' szürkületében,
Hogyha az estcsillag föltünt a' puszta egen már,
És a' derengő lombsátorból bámulatára
Csalja ki a' bölcset. Gábor szólt végre hevűlten:

„Ó te, ki mindent tudsz 's fentartasz földön egekben,
És szavamat hallod, bár szent porsátorod alszik,
Drága parancsidat én készséggel végbevivém mind!
Most, uram! elmegyek én, ez atyád' akaratja, parancsa,
Megdicsőitendem váltságod' mennyei művét.
Ó ti teremtmények! hallgassatok addig e' körben;
Mert e' néhány rohanó perczenek, míg itt van az isten,
Drágábbnak kell lenni tinéktek minden időnél,
Mellyben az embernek gyors kész szolgái valátok.
Hallgass el, szellő! a' sirok' puszta mohánál,
Vagy kelj föl szeliden remegő halk lengedezéssel.
És te közel felhő! mélyebb nyugalomba merítsd el
A' hűvös árnyakat. Ó szép czedrus! zúgni ne merj most.
Kis liget! o hallgass: a' teremtő szendereg itten."
A' gond' szózata igy hangzott el az angyali ajkon.

Tárkányi Béla.

TÁRCZA.

A' krokodilusok.

Sok érdekes iratott már ezen félelmes szörnyekről, következő adatok azonban mégis birandnak talán még némi ujdonsági ingerrel. Általános megjegyzésre méltó, hogy ezen kártékony állatok rendkivül szaporák, falánkságuk pedig kielégíthetlen, 's az élő és holttesteket egyenlő ingerrel falják fel, sőt másnak hiányában még köveket is nyeldesnek. Midőn áldozatukat megtámadják, leütik 's elragadják, olly példátlan gyorsaságot fejtenek ki, hogy egyetlen segélykiáltást is csak igen ritkán hallhatni azon szerencsétlen emberektől, kiket sorsuk a' szörnyek' gyomrába temet. Ragadmányukat tüstént viz alá rántják, de darab idő mulva ismét megjelennek a' viz' felszinén. Ha kicsiny a' martalék, ugy uszva falják azt fel, mi közben fejök egy pár arasznyira a' vízből kinyúlik; nagyobb állatok 's emberek' testeit azonban rendesen a' partnak elhagyatottabb részére hurczolják este vagy éjjel, hol aztán később gyakran találhatni még néhány maradványokat, miket nem birtak elnyelni. Ragadmányukat erős ide oda vetéssel szokták eldarabolni, melly czélra azonban fogaikat 's első lábaikat is használják. Általában inkább mondhatni a' krokodilusokat éjjeli mint nappali állatoknak, 's valamint a' ragadozó nagy macskafajok, ugy ezek is rendesen későn este 's éjféltájban legveszélyesebbek szoktak lenni. Az indiai szigetvilág' benszülöttei tehát csak legnagyobb szükség' esetén mutatják magokat naplenyugvás után azon folyamok' partján, mikben krokodilusok tanyáznak, 's akkor legnagyobb vigyázatnál vannak. Ha rövid utazásaik közben, miket apró csolnakokon visznek véghez, meglepi őket az éj, mindig a'

folyam' közepén iparkodnak maradni, hol a' hullámok' folyása gyorsabb, mert ott nem fenyegeti öket olly nagy veszély, mint a' partok' közelében, hol rendesen lassubb szokott a' folyam' haladása lenni. Borneoban gyakran olly gyorsan rabolják el partról 's csolnakokból az embereket, hogy a' közelállók is csak ritkán vehetik észre a' szörnyü szerencsétlenséget. A' vén, tapasztalt krokodilusok gyakran darabokra zúzzák farkokkal a' benszülöttek' porhanyó, gyönge naszádaikat, és a' vízbe merülő embereket menthetlenül tova ragadják. Illy szomoru esemény történt többi közt 1838-ban is Borneo' szigetén. Egy benszülött ugyan is hitvesével 's gyermekével együtt áldozata lett Duson folyamban egy óriási krokodilusnak, még pedig tizennégy nap alatt. Először az anyát és gyermekét ragadá el az éhes szörny, 's a' férj megesküvék, hogy irtózatosan boszulandja meg keserves vesztességét. Horgot vetett tehát a' ragadozó állatnak, 's negyedmagával volt a' csolnakon, hogy minden veszélyt annál biztosabban kerülhessen el. Azonban rögtön iszonyu csapás érte a' csolnakot a' víz alól, 's mind a' négy ember elmerült. Három közölök szerencsésen partra szabadult, de a' negyedik örökre elveszett. A' szerencsétlen férj ugyanazon krokodilus' agyarai közt végzé életét, mellyen övéinek gyászos halálát meg akará boszulni! —*yz*—

Válasz dr Taubner úr' Ellenjegyzeteire.

(Folytatás.)

Szivesen megbocsátom dr Taubner urnak, ha más nem igen finom, 's talán csak sértett hiuságból származott nyilatkozásai közt mondja: hogy a' mértan' előadásának újabb, azaz, gyakorlatibb, anyagibb irányu módszeréről fogalmam sincs; csak azt kivántam volna, hogy ő méltóztassék azon újabb, azaz gyakorlatibb, anyagibb irányu módszert megmagyarázni és megalapítani. Tán azt véli, hogy azon újabb módszert megmagyarázá és megalapitá, mondván: a' mértan' főczélja a' dolgok' megszámlálása és megmérése? Ez igen határozatlanul és felületesen van mondva. Világosabban állana a' dolog igy: A' mértan tárgya a' mennyiségek' összehasonlitása (Ohm) *); czélja tehát a' mennyiségek' viszonyainak kifejtése. Ugy de én nem a' mértan, hanem a' bölcsészeti iskoláinkbani mértan' tanulásának czéljáról szóltam, melly czélt Niemayer, Schwarz, Diesterweg, Ohm és valamennyi német iskolai terv tökéletesen kifejtett.

De tán dr Taubner úr maga is az újnak nem olly nagy imádója, mint Ellenjegyzeteiben velünk és önmagával elhitetni akarja. Mértanának előbeszédében mondá: hogy többnyire Martinyt, kit annyira megszoktunk, akarja követni; a' mit csakugyan meg is tett, egész iveket, de fájdalom nem a' legjobbakat, fordítván szóról szóra a' Martiny' könyvéből. Pedig tudjuk mindnyájan, hogy Martiny az újnak nem igen nagy barátja. Továbbá, a' ki szokott módra, még ott is, hol az nem helyes, annyiszor hivatkozik, az csakugyan inkább a' régihez mint az újhoz látszik hajlani. Illy ellenmondásokat a' mértan mellett erősödött ész aligha elkövet vala.

Igy, gondolom, megczáfoltam ezen ellenvetéseket, mellyeket dr Taubner úr elvem és három pontjaim ellen intéze. Mi azon észrevételeimet illeti, mellyek könyvének egyes részeire vonatkoznak: örömmel veszem észre, hogy többeket hallgatva is helyeseknek ismer el; hogy mások ellen tett kifogásai részint szerzőnek más helyen kifejezett állitásaival ellenmondásban állanak, részint tárgyunkhoz nem tartozó csak általános mondásokat foglalnak magokban; részint pedig czáfolatom' lényegét meg nem támadják.

Ha a' tizedes rendszeri határozatom nem helyes, az onnan van, mivel tán forditásom hibás. Németben ez igy hangzik: Jede Einheit eines Zahlzeichens zur Linken hat einen zehnmahl grösseren Werth, als jede Einheit seines Nahmes zur Rechten. Jede forditja Fogarasy minden-nel. Ha ez nem helyes, Fogarasy urhoz utasitom a' mértan' szerzőjét. Egyébiránt az én hibám dr Taubner' hibáján még nem javíthat. Épen olly kevéssé menthető hibája azzal, hogy Liouville és Saigey ugyanazt követték el; mert ebből csak az következtethető, hogy a' franczia mértanárok is rosz határozatokat adhatnak. —

Valljon megfelel-e az arányszámokról adott határozata ollyan határozatnak, minőt az észtan kiván, hazánk' minden ész- és mértantudóinak megbirálására hagyom. Én az előhozott okoknál fogva rosznak lenni vélem. De miért nem védi a' szerző az arányszámoknak második határozatát? —

Az Ellenjegyzeteknek második részében mondja a' szerző. „Nincs olly alaptétel, mellyet másik alaptétellel be nem lehetne bizonyitani.“ A' mértan' 3. és 4. §-ában pedig: „Alaptételek be nem bizonyithatók.“ (!!) Alaptétel a' mértanban axioma. Ha alaptétel alatt mást ért szerző Ellenjegyzeteiben, akkor elhagyta a' mértan' mezejét; ha pedig alaptétel alatt axiomát ért, akkor mind képtelenség, a' mit Ellenjegyzeteiben birálatomnak második pontjára mond. — A' mértan mellett megerősödött ész illy hibát nem igen követ el! — Szerző azt akarja rám tolni, hogy az alaptételeket példákkal fel nem világositom. Ez alaptalan állitás. Minden előadásomat példákkal világositom fel, de a' példák általi megfejtést jól megkülönböztetem a' bebizonyitástól. Hát a' mértanban 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18-dik szám alatt előhozott tételek csupán csak a' más tételeknek példák általi megfejtése-e? Miért nem mondá azt a' szerző világosan a' maga helyén? Melly axioma példája p. o. a' következő tétel:

„Két szám' sokszorozmányát az egyik sokszorozóval elosztván a' másikat nyerjük.“ — vagy

„Két szám' külzelékét a' kivonandóhoz adván a' megkisebbitendőt nyerjük“ stb.

Vagy ki ismerné el ezen tételeket axiomáknak? Maga dr Taubner úr sem, mert ezeket ugy mint másokat is, bebizonyitotta. Ismételem tehát, hogy ezek csak a' négy számtani műtételek' folyadékai és igen távol összeköttetésben állanak az alaptételekkel. Systematicai rendhez nem igen szokott az, ki a' mértan' 19—22-ik lapján álló tételeket egyenlő ranguaknak vélné. — Csodálatos dolog, hogy philosophiae dr ur meg nem különbözteti a' bebizonyitásokat a' példák általi megfejtések- és gyakorlati alkalmazásoktól! —

Nem tudom, mi okból dr Taubner ur sok állitásokat rám akar tolni, mellyeket én soha nem mondék. Igy Athen. 1037. lap el akarja hitetni az olvasóval, hogy én minden újitásnak ellensége vagyok, holott birálatomnak 4. pontjában csak azt mondom: „Elemi könyvben új és a' szokottal ellenkező fogalmakat előadni nem tanácsos. Hogy ha pedig szükségesnek találná valaki a' régi és szokott fogalmaknak más értelmet tulajdonitani, akkor kötelességében áll az ol-

---

*) És pedig minden tekintet nélkül azon gyakorlati alkalmazásra, melly valaha eredményéből talán nyerhető leend. Igy fejtegették a' mennyiségek' arányait Archimedes, igy Des Cartes, igy a' legeszmésb újabb mathematicusok. Melly gyakorlati alkalmazást nyer p. o. Archimedes' azon gyönyörü szép theoremája az egyenlő kimérésü teke, golyó és henger felől? Melly gyakorlati alkalmazást nyernek a' képzelt mennyiségek (imaginäre Grössen), mellyek épen azért nevezteinek ugy, mivel semmi dologra nem alkalmazhatók? Melly gyakorlati alkalmazást nyer azon csodálatra méltó analyticus tértannak legnagyobb része, melly az újabb mathesisnek dísze? Épen az újabb mathematicusok a' mértant mint önálló tudományt tekintik, 's annak határait minden leendő hasznára irányzott tekintet nélkül terjesztik ki. Az még nem igen emelkedett fel a' tudományosság' fokára, a' ki mindig csak anyagi nyereség után jár! Az a' tudományt nem szeplőtlen mennyei istennőnek, de derék, tejjel és vajjal öt ellátó tehénnek tekinti! — Hát nem profanáltatnak-e elegendőleg ifjaink a' közéletben? még bölcsészeti iskoláinkban is csak az anyagi nyereséget mint törekvésöknek legfőbb czélját kell kitűzni? — *F. A.*

vasót figyelmeztetni az újításra". Azt vélem, hogy minden józan ember egyet értend velem. Én birálatomnak 4. pontjában három kifogást tettem, miért védi a' szerző csak az utólsót? még pedig puszta álokoskodás által? Miért nem védi a' közelitési törekek 's a' tökéletes és tökéletlen gyökekről határozatait?

Lény és anyag különféle fogalmak. Minden fogalomnak, minden eszménck van lénye, de nem egyszersmind anyaga. Az erény, az igazság, a' barátság-, a' lélek-, az isten' fogalmának van lénye; de nem szólhatok az isten, a' lélek, az erény' stb anyagáról. Tehát semmiféle ellenmondásban nem vagyok, ha mondom: „A' mathematicai oktatásnak czélja bölcsészeti iskoláinkban nem lehet anyagi," és azután: „A' határozatokban és fejtegetésekben inkább kell a' meghatározott és megfejtettnek lényegére, mint külső alakjára tekinteni, azaz: a' betüvetésben inkább kell a' műtételnek értelmére, jelentésre és czéljára mint a' betűknek csupa külső összekapcsolatára tekinteni.

Dr Taubner ur Ellenjegyzeteiben igy szól: „Ohajtható volna tudni, ki az oka, a' bécsi mathematicusok-e mint oktatói, vagy a' biráló maga mint tanitványuk, hogy a' felső és elemi mértan között helyes különbséget tenni teljességgel nem képes?"

Nem tekintvén azon sértést, melly rám nézve ezen nem igen finom szavakban rejlik, csak azt akarom kérdezni, hogy mi által gerjesztették fel a' bécsi mathematicusok dr Taubner ur' gyülölségét annyira, hogy Ellenjegyzeteiben több izben őket megvetéssel említi? A' mennyire tudom, egyikök sem alázta meg magát a' mértan' megbirálására; én pedig birálatomban egyszer sem hivatkoztam rájok mint tekintélyekre. Egyszer említém Littrowot, hogy véleményét megczáfoljam. Másodszor Salomon' könyvét neveztem meg mint ollyat, melly szinte megérdemelné, hogy a' jobb mértani könyvek közé soroztassék; többet a' bécsi mathematicusokról mitsem mondtam. Mi okból mondja tehát Taubner ur: „Látszik," hogy biráló Salamonjánál tovább nem igen ment." Itt csak azt jegyzem meg, hogy Salamon' kézikönyve sokkal bővebben, világosabban, következetesben és alaposban adja elő a' mértani tételeket mint dr Taubner ur' mértanja. —

Tovább igy szól: „Hol csak a' bécsiek tudnak valamit, minden szóváltás sikere len volna". Hát hol — kérdem — hol hivatkoztam én a' bécsiekre mint mértani tekintélyekre? —

Végtére: „Ohajtható volna tudni ..... nem képes?"

Ha véleményem helytelen, czáfolja meg; ha hibáztam, tőlem tessék számot kérni; de kiméltessenek olly férfiak, kiktől a' mértan' szerzője és birálója még igen igen sokat tanulhatnak.

(Vége következik.)

Magyar játékszini krónika.

Hivatalos tudósitás a' nemzeti szinház' igazgatása iránt. A' magyar nemzeti szinház' tárgyában az 1840. 44. t. cz. által kiküldött országos választmány' részéről ezennel közhirré tétetik: hogy azon legfisztább szándék, mellyel a' nemzeti szinház' ügyének kezelése vezéreltetett, a' már közhirré tett 's ekkorig nevezett igazgatás formája által, miden legjobb igyekezet mellett is nem kedvező sükert tüntetvén elő — miután Simoncsics János, eddigi igazgató ur, kedvező módok és formák' választásából keletkezhető jobb siker' reménye alatt hivataláról eleve lemondott: azon igazgatói hivatalnak betöltésére, folyó évi novemb. 14-dik napja tüzetik ki olly módon, hogy a' hazafikebelre 's ügyes kezekre várakozó hivatalra lépni kivánók szándékukat az országos választmány' elnökének, Gyürky Pál ur ő excellentiájának folyó év nov. 13-káig kinyilatkoztassák. Leveleik Pest Hatvanon át Kis-Terenyére intézendők; maga pedig a' választás f. év novemb. 14kén itt Pesten történendik; az uj igazgató' választásaig az igazgatás jelen helyzetében hagyatván. — Ezen felhivás pedig azon reményben bocsáttatik köztudomásra, hogy azon hazafiak, kik szivekben meggyökeresedett hazafiuság mellett kebleikben e' diszes hivatalhoz hivatást éreznek, puszta formák miatt nem vonakodandnak az eddiginél sokkal tágasabb kört nyert igazgatóságra jelentkezni; mert jövendőre nézve az igazgató csupán a' törvényből meritett 's igy mellőzhetlen főfelügyelésre nézve álland az eddigi igazgató országos alválasztmány alatt, t. i. 1) a' törvény' értelmében adandó segélypénz' kijelölésre, 's arra történendő felügyelésre; 2) a' szinház' állandó fenállására nézve, 's hogy figyelme mind a' drámára mind az operára kölcsönösen kiterjesztve legyen, 's a' játékszin localis bohózatokkal el ne öntessék, 's 3) a' számadások bevétele 's megvizsgálása végett; mire nézve világosan megjegyeztetik, hogy a' törvény' értelmében adandó segélypénzen tul az országos választmány magára fizetéseket nem vállal; valamint a' számadásokból kitünendő hasznot sem követeli, sőt azt egészen az igazgató' javára hagyja; 's igy az arróli tudomást 's vizsgálatot csupán a' végett kivánja meg, hogy a' jövő országgyülésre törvény' értelmében adandó számadás és véleményezéshez adata legyen. Egyébiránt az igazgatónak ugy a' szinészek' fogadása és elbocsátása, mint az egész gazdálkodási szerkezet' elrendelése teljes szabadságára bizatik, világosan megjegyeztetvén, hogy a' szinház' ruhatáráról 's minden hozzá tartozó eszközeiről szorosan gondoskodni köteles; e' részben a' választmány' betekintése fenhagyatván. — Végezetül a' szinházigazgatásra aprólékos részletekben még kedvezőbb feltételeket szabó országos választmányi határozatoknak megtekintésére a' vállalkozni szándékozók Simoncsics János igazgató úrhoz utasittatnak. — Költ Pesten, sept. 12. 1842.

Fráter Pál m. k. tollvivő.

Töredékek

elhúnyt G—B. Agnesz gfnő' naplójából.

— Ne cselekedjél semmit haragodban; — miért akarnál tengerre szállni szélvészkor?

— Ha mások rosz kedvüek, nem szükséges, hogy mi is komorokká legyünk; mert az épen ugy volna, mint ha feketével találkozván, mi is befeketitnők magunkat.

— Miként ha tűzre vizet öntünk: ugy oltja el az indulatos ember' haragját a' szelid felelet.

Közli ***Haraszthy Samu.***

Évnegyedes előfizetés.

A' 40. számnál fog végződni folyóiratunk' 3-dik évnegyedi folyamata. Szives bizodalommal szólitjuk fel tisztelt előfizetőinket, ne terheltessenek rendeléseiket a' jövő évnegyedre minél előbb megtenni.

A' III. évnegyednek ára helyben 1 ft 40 kr

— postán 2 „ — „

Az első évnegyedből még teljes példányokkal szolgálhatunk. ***A szerk.***

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, kedd, september' 27. 1842.** **38. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Napló-töredékek.

II.

Mult alkalommal *) mintegy bevezetést akarván vázolni, szakadozott pontokban, úgy szólva, csak a' külszint, vagy legalább csak az első pillanatra felötlő pontokat, akartam szinezni. Az, mint előszó, vagy mint előleges széttekintés, az első benyomás' sugárait tükrözte; akkor csak annyit kivánhattam, ezuttal azonban megvallom, egy lépéskével tovább ohajtanék menni.

Azon állítás, hogy mindenütt azt kell vizsgálni, mi azon helyen legjobb, kétségtelenül igen helyes; 's e' tekintetből Németországban bizonyosan az iskolákat fogjuk megtekinteni, mert vajmi sok még az, mit nálunk ez ügyben javitani, 's innen átültetni lehet, 's midőn iskolai rendszerünk', vagy is rendszereink', leghelyesebben rendszeretlenségeink' csodálatos összegét alkotó fonákságainkra emlékezém, vajmi gyakran voltam kénytelen György Fridr. Kár. márkgrofnak (Baireuth) 1735. halálos ágyán mondott szavait ismételni: Ah! besonders der Schulen nimm dich an, du lieber Gott, dass doch die im Lande gebessert werden **). — Azonban ezen elvnek minden fontossága mellett is, végtére némi másodrendűségi szinezete leszen, ha bizonyos magasabb szempontból, minden országot általában, mint egyes tagját valamelly világrésznek, 's nem annyira azt tekintjük fődologul, mint vannak a' kerekek az erőművekben alkotva, mint inkább: miként áll maga az erőmű a' világ' egyetemében. És senki se idézze ellenem, mellesleg legyen érintve, miként ezen két viszony összefüggésben áll egymással, mert azt nekem soha sem volt akaratom tagadni,

*) Lásd Athen. 1842. I. 67 és 68 számait.

**) Iskoláink minden hiányai között egyike a' legbotránkoztatóbbaknak, 's előttem kétségkivül a' legnagyobb fontosságu, melly a' hazai nyelv' tanítása körül mutatkozik. Mert nem sok utána járás kivántatik, hogy meg legyünk győződve, miként az, sok helyen épen nem, vagy a' hol igen, a' hasonlíthatlanúl legszámosabb helyen roszúl taníttatik. Én nem teszek kivételt a' legfelsőbb iskoláktól kezdve a' legalsóbbakig, ugy szinte a' leányiskolák, nevelőintézetek, 's házi magánynevelések között, csak legfölebb igen keveset, mellyek között mind összesen, ha pontos adatokkal birnánk, megdöbbentően kevés kedvezőt találnánk. — Ha Német- és Franciaországban igen fontosnak tartatik, és méltán, az anyai nyelv' tanítása: ugy az Magyarországban kétségtelenül kétszer olly fontos. — Az iskola' falai között nem ritkán hallani magyar születésű és nevelésű ifjakat, kik azt szokták mondani, miként nekik nincs szükségök a' magyar nyelv' tanulására. Ezen ügyetlen beszéd maga mutatja, milly borzalmas roszul taníttatik jelenleg a' magyar nyelv, mellynek még csak azon haszna sem volt, hogy a' növendékkel legalább sejtette volna, mi lehessen tulajdonképen ebben a' czél. — Csak ugy lehet egy nyelvet valóban tudni és annak szépségeit kellőleg ismerni, ha azt nyelvtani szabályok szerint is tanulók ismerni, mert dajkai és irói nyelv mindenkor különböztek egymástól, 's mert a' nyelv' tudásához nem csak a' folytonos beszéd, hanem a' nyelvtani szabályok' ismerete is tartozik, 's hogy egy általában nem következés, miként pontosan, azaz szabályosan is tudja a' nyelvet, ki egyébként azt folyton beszéli, azt nevelési rendszerünk' rendkivüli gondatlansága miatt nálunk naponta, 's minden körben tapasztalhatni. — Nevelési rendszerünk ezen botrányos hiányának lehet tulajdonitani annyi egyedeknek elkülföldiesedését is. — Kik a' magyar nyelvet nyelvtanilag nem tanulák, — és kivált ha alapos és jó tanulást értünk, rendesen igy van az egész honban, — igen természetesen azokra nézve a' magyar nyelv' valódi ismerete és szépségei nem eléggé ismert dolgok; ebből az következik, hogy ha valaki történetesen semmi más nyelvet vagy hasonlóul csak roszul tanul, akkor megmarad a' magyar nyelv' zászlója alatt; azonban ha történetesen valamelly idegen nyelvet rendesen és nyelvtanilag jól megtanul, az által ezen idegen nyelvnek közelebbi ismeretére jut, mint saját hazai nyelvének, sőt annak szépségeit is közelebbről fogja ismerni, mint saját hazai nyelvének bájait, 's ez okból nem lehet felettébb csodálkozni, ha az illyenek rendesen azon nyelvhez pártolnak a' magyar nyelv' zászlója alól, mellyet jobban ismernek; ez igen természetes, 's csak az a' természet elleni, hogy más nyelvet jobban ismernek mint hazai nyelvöket. — Itt van, ugy vélem, a' magyar irodalom árva létének is fóoka, mert a' melly nemzet' kebelében nincsen érdek az anyai nyelv' szépségei iránt, 's ezt igazán csak a' nyelv' pontos nyelvtani ismerete, 's az ezzeli foglalkozás eszközölheti, ott bajosan fog fölvirágozhatni az irodalom, 's ha történnek is e' nemben irók' részéről lépések, a' közönség, melly nem tanulta nyelvét pontosan ismerni, 's nem barátkozott meg annak rejtettebb kincseivel, mint nagykoruságig nem fejlődött, idegen marad az aestheticai munkálatok' irányában. És imé ezen első, de csalhatatlan lépés a' hazai érzelmek' elhanyaglásában, melly szükségesképen a' hazafiuság' csökkenésére is nem csekély befolyással bir, egyenesen az által idéztetik elő, mivel a' nevelési rendszer vagy teljesen gondatlan, vagy a' tárgy' méltóságához képest nem elég gondos a' hazai nyelv' gyökeres ismeretének terjesztésében. *I. J.*

én csak azt akarám kifejezni, hogy a' részeket is csak azért kell vizsgálni, hogy az egészet annál inkább megértsük. Érdekesek kétségkivül az egyes részek, de ha a' részleteket egybeolvasztva, az egész együttvéve tekintetik: alkalmasint nem kisebb érdekkel fognak illy alakban birni; és részint, mert az én czélomhoz közvetlenebb utnak látszik előttem, és részint mert — mondhatja talán valaki nem minden találás nélkül — általánosságokról legkönnyebb, természetesen ismét csak általánosan beszélni, én magamnak ez utóbbi módot választva, tartok egy bizonyos mértéket, melylyel különbség nélkül mindent egyformán, mint egészet 's magánállót, ugy szólván, tömegben méregetek, 's melly előtt minden egyéb más — például egyes részlet — csak annyiban bir közvetlen befolyással, mennyiben azon fő eszmére netalán egyenes hatása van. — Az alkotmányos életnek, szellem-iránynak 's tán törekvésnek, ugy szinte eszméknek, 's az ezekkel közelebb távolabb rokonságban álló működésnek, vagy hajlamnak legnagyobb érdeke van előttem.

Politicai lét előttem a' nemzet-épület, melly a' kebelében levők' vihartóli megóvására mulhatlan szükségü, 's mellynek egyszersmind rendeltetése, a' zivatar ellen megóva, egy alkalommal lehetségét eszközölni a' termek' pompás ékesithetésének; értem ez alatt, hogy az épület' elkészitése után tudomány és müvészetek hamar fölvirágozhatnak, de addig létök sincs biztosságban. Mig terem nincs, azt föl sem lehet ékesiteni, 's mig épület nincs, terem sem lehet; a' nemzet-épület, a' politicai lét; a' terem' ékesitése, a' tudomány és müvészetek, és ime a' vázolat, azok' számára, kik helyteleniteni képesek egy nemzet életében a' politicai szenvedélyt és hajlamokat.

Felettébb szükséges tehát, hogy mindenek előtt maga az épület legyen elkészitve, mert hol ez nem történt; azaz, hol a' gyakorlati világban, a' személy és vagyon-bátorságot 's az általános közjólétet illető első kérdések, eldöntetlenül maradtak, vagy legfölebb, hol rend van, de alkotmány nincs, mint például Poroszországban, csak időközileg, bizonyos halandó' életéig levén ezen kérdések elintézve, de addig is csupa szeszélyhullámzástól függnek, azon tul pedig épen semmi biztosságban sincsenek: ott kétségkivül minden egyéb más is meglehetős ingó alapon áll. — Mindenek felett szükséges, hogy előbb alap legyen, mellyen tudomány és müvészet fölvirágozhassanak. — A' nemzetnek erősnek és fényesnek, azaz gazdagnak és miveltnek kell lennie; de hogy illyen lehessen, előbb szabadnak kell lennie; és ime Németország igen ellenkező uton indult, de a' következmény csak intő például szolgálhat minden honi reformatornak. a' teendők' sorát össze nem zavarni. Németország nem igy tőn, és ez okból Nemetország valóságos üvegházi növény, 's bármilly jo egyes oldalai legyenek is, az egész állapotot ugyan távolról sem lehet irigyleni.

Nemzetek' életében a' logicai egymásutánt aligha zsinórral ki lehet mérni, 's tán leghasznosabb volna nem mindig egy nótát fúni, hanem itt, ott, és mindenütt egy időben haladni, de irány, és legalább főbb vonalokban, aligha kétségbe lehetne vonni egy bizonyos logicai egymásután' létét.

És bocsánatot a' bátorságért, hogy nemzetek' logicai egymásutánjának zsinórrali kimérésébe bocsátkozom.

Status-tudományi elméletekben kétségbevonhatlan elvnek tartatik, miként status-alkotásra nép, és annak állandó lakhelye szükségesek; status-lét nélkül azonban tudomány és müvészetek sem virágozhatnak föl, tehát akár magáért, akár pedig csak azért, hogy védszárnyai alatt tudomány és müvészetek fölvirágozhassanak, a' statusnak először a' saját létét illető kérdéseket kell elintéznie, a' mi nem egyéb, mint hogy egy status teendőinek során a' politicai élet és érettségfejlesztés első helyen áll. Igen is, kell anyagi és szellemi jóllét, és egyik sem egyedül; de részint saját magáért, részint, ha ugy tetszik, hogy a' másikat meg lehessen szerezni, főleg pedig biztositani: szellemi alapra kell épiteni.

Nálunk igen sok dolgok — fájdalom — még felettébb aprós állapotban vannak, de mert a' haladási lépések ezen uton tétetnek, Magyarország' viruló jövője iránt nem annyira szép reményeket, mint inkább erős hitet lehet táplálni.

Németország' életében épen ezen oldal ellen lehet legsikeresebb kifogást tenni. — Itt az irány épen különböző; ezen urak ékesitgetéssel foglalkoznak, 's minden alapossággali kérkedékenységök mellett, e' helyen az alapot mellőzni látszanak. — En nem értem, hogy a' német nemzet' életében miért volna azon feltűnő félszegség, ha annak nem itt van oka. — Ők a' tőlök kitelhető leghatározottabb hangon kérkednek, hogy nemzetök legértelmesebb, 's hogy ezen hang nem elég nagy, csak annak kell tulajdonitani, mivel a' nemzetek ritkán veszik az alkalmat határozottan, de ha veszik is, a' bátorságot soha sem sajátitják nagyon is szólani. Azonban igazsága van, ki megjegyzi, hogy ezen igénylett értelmességet nem felettébb lehet a' népben észrevenni, mert olvasás, irás mulhatlanul szükséges dolgok ugyan az értelmességre, de még azokkal a' czél semmiként sincs elérve, 's általok még csak a' legelső szükségü eszközök vannak megszerezve. A' kicsiny fejedelemségek e' tekintetben ugyan sokat tevének, azonban egyszersmind eszközül is szolgáltanak, hogy a' nemzet' szelleme minden önálló szilárdságot levetkőzve, vagy is inkább föl sem véve, kicsinyes lőn, 's akadályozák, hogy a' nemzeti jellem' kifejlődése tömör erejü irányban történhetett volna. A' nevelésre pedig ismet kénytelen vagyok visszatéröleg idézni, hogy az a' belpoliticai életnek jelentősége' hiányában szellemre nem hathatva, csak mintegy felületen uszkál a' nemzet fogékonyságára hatás' tekintetében; ezekből magyarázhato a' német szellemi erő' porhanyósága, összefüggetlen fonalokban, 's határozatlan szinekbeni szétágazása; a' közszellemi törpeség, élettelen tengődés, 's polgári jellemre ható zsibbadozó ügyetlenség, melly nyilvános életében, minden tudományossága mellett a' tulajdonképeni tudósoknak, olly kétségbevonhatlan jelenségekben mutatkozik az egész nép' életében. En nem gondolnám, hogy ez onnan származnék,

mivel állitólag kevés lelki erő, éberség és rugékonysággal volnának a' természettől megáldva; én azt vélem, ennek legnagyobb oka azon mostoha körülményekben gyökerezik, mellyek é' nemzet' nyilvános életére nehezedtek. Azonban tán az sem fogna egészen csalatkozni, ki az okokat nem csak kivűl, hanem belől is keresné. — A' német fölöttébb szolgálatra kész, 's engedelmességre hajlando; ezen tulajdonokat semmiként sem lehet alapban hibáztatni, mert azok kutfejei a' szelidség és kedélyességnek, — melly utobbira nézve azonban, ha nem tartanék, miként nagyon is hosszas leszek, egy pár észrevételt lehetne megemlitenem, — de ezen tulajdonok tulhajtott mértékben egyszersmind forrásai a' szolgaság és gyávaságnak,

és senki se legyen a' bárány-szelidségnek, melly semmi indulatot nem ismer, határtalan imádója, mert a' bárány-szelidség' fő alkatrésze: gyávaság. Nehéz volna ugyan pontosan kimutatni, minő arányban vannak ezen tulajdonok illy minőségben a' nemzet' életére befolyással, de ha a' szellemi hatálytalanságot és erőtlenséget töméntelen változatban, ugy idézem, mint mellyet — némi részben legalább — innen is eredni, a' világ általánosan megismert, nem fogok talán igaztalanul semmit a' világra. — 'S illy apróskodások egy 30 milliónál számosabb nemzet' életében vannak!

(Folytattatik.)

TÁRCZA.

Válasz dr Taubner úr' Ellenjegyzeteire.

(Vége.)

Birálatomnak 8-dik pontjában megróttam azon módszert, melly által dr Taubner ur a' szám- és tértani sorzatok' összegeinek képleteit találta fel, és mondám: hogy illy mesterfogások a' felsőbb mathesishez tartoznak. „Egyébiránt — folytattam — a' felső mértan csak abban különbözik az elemi mértantól, hogy mindenféle mesterfogások által csodálatra méltó rövid úton jut eredményekhez, mellyeket az utóbbi csak igen nagy kerüléseken képes elérni.“ — Ezen utólsó pont csak könnyeden kiejtett észrevétel volt, mellynek kihagyása által a' 8. pont nyomosságából még legkissebbet sem veszt. Fő dolog marad benne a' megczáfolt módszer, melly által az összegek' képletei (Summenformel) találtattak fel. Azt vártam, hogy dr Taubner úr czáfolatomat megtámadni és módszerét védni fogja. De csalatkoztam. A' fő dolgot elmellőzvén, mellékes észrevételemen kap, azt nevetségessé igyekszik tenni, a' végett hogy egyéb állitásaimat is a' járatlanok szemei előtt gyanúsokká tegye. — De ha észrevételem helytelen volna is, ha magam sem volnék képes a' felsőbb és elemi mértan közt helyes különbséget tenni: mégis állana czáfolatom!

De mellékes észrevételem is helyes! Igaz, hogy a' mathematicusok a' felsőbb és elemi mértan közti hatások felől tisztában még nincsenek, de azt mindenki megengedi, hogy a' differentialis és integralis mütételek a' felsőbb mathesishez tartoznak. És ezen mütételek dr Taubner úrnak csakugyan eszében valának, midőn nyomban az előhozott, nem tudom miképen nevezhető szavai után, igen édesen úgy szól: „Édes biráló úr! a' felsőbb mértan, nem mesterfogásokban, hanem egészen más számitás nemeinél fogva különbözik az elemi mértantól“.

A' differentialis mütétel olly szabályokat foglal magában, mellyek az elemi mértan' mütételeiből különös mesterfogás által t. i. a' határok' módszere szerint vonattak el. Az elemi mértan' mütételei szerint épen oda juthatni, de nagy kerületeken, hova a' differentialis mütétel röviden vezet; valamint azt a' leghiresb mathematicusok és physicusok megmutatták. Lacroix (Traité d. Calc. Diff. et Integr. A) első szám alatt Barrow' módszerét hozza elő: Tangenseket a' görbékhez húzni. Második szám alatt azon törvényeket ismerteti meg, mellyeknek egy nehéz, üresség̀ben fekvő pont vagy test alá van vetve. — Poisson (Traité d. Mecanique T. I. p. 184) egy üres golyó' vonzó erejének hatását mutatja egy nehéz pont iránt, melly a' golyó' üres terében akármelly helyen áll. — Baumgartner (Physik. 1832. p. 802) a' szivárvány' theoriáját adja elő. Mind ezen példákat fejtegették a' nevezett physicusok nem kurtított módszer szerint; ezeken a' diff. mütétel' értelmét világosan mutatták meg; ezen és illyenféle példákból a' diff. mütétel' rövid alapszabályait vonták el. — Hogy az integralis mütétel, mint a' diff. mütételnek ellentéte, csaknem merő mesterfogásokból áll, és a' tudomány' nevét sem érdemli, mindenek előtt tudva van, kik csak valamit értenek a' dologhoz. — A' nekem szánt „Risum teneatis“-t tehát magára alkalmazhatja dr T. úr.

Birálatom' 10. pontjában állitám: „A' mértant ugyanazon időben több szerző szerint tanúlni lehetetlen“, és dr Taubner úr' általános declamatioja' ellenére még most is ugyanazon véleményben vagyok. Ohm véleményemet pártolja, mondván: „So nützlich es sein mag, das der Unterricht in einer Sprache von mehreren Lehrern nach verschiedenen Weisen gleichzeitig an der Anstalt getrieben werde, so schaedlich erscheint dem Verfasser eine solche Einrichtung in Bezug auf den mathematischen Unterricht. Der Schüler mus in der Mathematik den innern Faden, der das Ganze zusammenhält, gleich von vorne herein nachnehmen, erfassen, und sich selbst daran weiter forthelfen können, wenn er Lust und Liebe für die Wissenschaft gewinnen will; aber er mus ihn auch nirgends wieder verlieren, wenn er nicht mit ihm zugleich diese gewonnene Lust und Liebe für den Unterricht mit verlieren soll. Es scheint demnach für einen günstigen Erfolg des mathematischen Unterrichts an einer gelehrten Schule erforderlich zu sein, das der Unterricht in der ganzen Anstalt nach demselben Lehrbuch (oder vielmehr nach demselben, aber consequenten System) getrieben werde, so viel wie möglich von unten herauf von demselben Lehrer.

Ha dr Taubner úr' Mértanában helytelennek találom, hogy a' mértan' történeti kifejlését 's a' mértani irók' jegyzékét, a' tudomány' fejtegetésének elébe bocsátotta, és Martinyról, ki ugyanazt tevé, mit sem szóltam: annak oka az, mivel dr Taubner úr' és nem Martiny' könyvét biráltam. Én Martiny' latin compendiumát azért használom, mivel jobbat magyar nyelven ezen óráig még nem birunk. Én Martiny' hibáit igen is ismerem; de hiában hivatkozik azokra dr Taubner úr, mert más' hibái miéinket nem mentik ki.

Feleselni szándékom soha nem volt. A' feleselést tudós vitától igen jól tudom megkülönböztetni. Birálatomban azon nyilatkozást bocsátám előre, „hogy sem-

mi más czélt elérni nem akarok, hanem csak mértani okoskodásunkra nézve üdvös gondolatcserét ébreszteni, melly annál inkább távol leend minden személyes czivakodástól, minél több alkalmam volt, a' tisztelt szerző' jeles tehetségeit 's igénytelenségét megismerni." Ezen czélt jelen körülményekben elérni lehetetlen; de én, gondolom, annak oka nem vagyok. Sajnálom, szivemből sajnálom az Ellenjegyzetek irójának olly fénhéjázó, megvető és szenvedélyes beszédét, megjegyezvén egyszersmind, hogy szenvedélyes és sértő szavakat megczáfoló okoknak el nem ismerek; sőt azt állítom, hogy a' szenvedélyes felelet mindig a' czáfoló okoknak gyengeségét akarja palástolni.

Fuchs Albert.

Hirlapi ellenőr.

Valami a' magyar dráma felől. — Az Ungar' 210. számából azt tanúljuk: hogy *az egész drámai magyar literatura nem ér annyit, mint gróf Teleki László' Kegyencze.* Valljon azon jámbor úr, ki ezt irja — kinek neve, mellesleg legyen mondva, paradox-vadászatról és különczködésről eléggé ismeretes lehet az Ungar' olvasói előtt — tud-e annyit magyarúl, hogy magyar színműveket olvasson, vagy ha igen, olvasta-e a' magyar jobb színműveket, hogy illyen merész állításokkal előlépni bátorkodik? — Én kétlem.

Tisztelet, becsület gróf Teleki Lászlónak; senki sem készebb nálam elismerni, hogy Kegyencze hivatást bizonyít: de hogy az hibás mű 's nem lehet többnek mint fiatal iró' első próbájának tekinteni, ez, gondolom, most már, miután színpadon is megfordult és olvasás által is eléggé ismeretes lőn, nem kérdés többé, és egyébnek talentumot bizonyító próbánál azok sem fogják már tartani, kik eleintén talán némi elószeretetből hajlandók voltak e' művel olly nagy zajt ütni. A' drámai irodalom, igaz, nem áll még magas ponton, ha valami nagy tökélyeket keresve biráljuk azt, de ott még is áll, hogy kezdő iró' egyetlenegy próbáját, ha kétszer olly jó volna is, mint a' Kegyencz, elébe nem tehetjük.

Egyébiránt ne csodálja senki a' magyar drámai irodalom' középszerű állását, mert az alig 25—30 éves korú 's minden hatalmasabb pártoltatás nélkül emeltetett oda, hol áll. Valljon mellyik színmű-irónk adott el művéből csak 1000 példányt, hogy buzdítást kaphatott volna? Mert az irónak nem csak pénz kell, hanem részvét is a' közönségben, sőt valódi költőknek, quorum ex meliori luto finxit praecordia Titan, a' részvét még nagyobb buzdítás mint a' pénz. Nálunk a' magyar academia' alapitásaig sem pénz, sem részvét nem kecsegtette a' dráma-irót; most az academia jutalommal kecsegteti, de részvét a' közönségben talán még kisebb van mint volt, 's ezért a' jutalmaknak mind eddig nincs is fényes eredménye. Azonban ha más nemzetekre tekintünk, kiknél a' drámai irodalom igen régen miveltetik, nincs okunk olly igen pirúlni. Az óriási német irodalom például, magoknak a' németeknek nyilatkozása szerint is, nem nagy számmal mutathat műveket, mellyek az alapos és jozan, nem tulságosan akadékoskodó criticát kielégitsék; mert bátor vagyok tagadni, például, hogy színmű, melly előadatásra nem való, mellynek színpadon hatása nincs, omnibus numeris absolutum legyen. Színmünek előadatás fő czélja, 's e' nélkül az nem felel meg rendeltetésének; e' tekintetben pedig a' különben nagy Goethe sem igen erős. Minek tehát épen csak a' magyar drámánál túlságos követeléseket tenni, minek leszólni a' magyar drámát, melly csak tegnap született, olly lapban kivált, melly magyar érdekek' képviselője akar lenni. Kisfaludy Károly maga nem mindennapi erejű színmű-iró volt, 's ha németül ir vala, nagyobb hirben áll a' nagy német irodalomban, 's színpadról jobban fog ismertetni, mint nálunk, kik hajlandóbbak vagyunk egymást gáncsolni, mint egymás' érdemét elismerni, kik teljességgel nem akarjuk és nem tudjuk becsülni, a' mi miénk, 's örökké külföldiskedünk, és — a' mi legöregebb hiba — kiknél veszekedő fiatal criticasterek mindig vannak, kik kalandoznak az irodalomban querentes quem devorent; pedig Kisfaludy Károlynál nekünk több drámairóink is vannak, drámánk pedig nem egy, melly sokkal hibátlanabb az általam mind személyesen, mind pedig sokat igérő talentumánál fogva igen tisztelt gr. Teleki' Kegyenczénél.

Némelly embereink — 's ezen gyarlóság kivált a' hazánkban élő, vagy rövid ideig itt tartózkodó német literator urakon szokott megesni — bekukkantanak egy kicsit a' magyar dolgokba, hallanak valahol harangozni, 's azonnal készek, mint valami dodonai oraculum tríposról, nagy hangú alaptalan itéletmondásokkal. Aestheticával foglalkodó iróink' egyike — kit én egyébiránt becsülök studiumaiért, ámbár meg kell vallanom, hogy ő a' különködéseknek nagy barátja — minap azt mondá, hogy *drámáinkban nincs egy valódi jellem is, csak kisérletek*, 's ennek okát a' franczia színművek' befolyásának tulajdonitván, a' kisérletek közt csak Kisfaludy' Mokányát, Gaal' Peleskei notáriusát és Baczúr Gazsiát tartja méltóknak említésre. Én azt hiszem, ezen úr csak azon magyar színműveket ismeri, mellyeket szinpadon látott, pedig itt igen kevés fordúl meg. Ha szorgalmasan átolvasná a' magyar drámai irodalom' jobb műveit, alkalmasint *jellemeket* is találna, vagy legalább *több kisérletet*, 's akkor másként fogna nyilatkozni. Lehet azonban, hogy nekem a' jellemekről más fogalmam van mint neki, 's ez esetben gyökeres oka van véleményeink' különbözésének: de miután én Shakespeare' azon jellemeit, mellyeket ő idéz, szinte sikerült jellemeknek tartom, okom van hinni, hogy szava a' magyar drámai jellemekről elhirtelenkedett, nem pedig olvasás utáni itélet. Egyébiránt azt is meg kell jegyeznem, hogy az általa idézett Kisfaludy Károlyra a' franczia drámáknak nem volt 's nem lehetett befolyása, mert ő drámái' nagyobb részét megirta, mielőtt a' franczia regényes dráma-iskola Hugo Victorral 1827-ben elkezdődött.

Keve.

Egyveleg.

A' gólyák' vérbirósága'ról több természetbuvár szólott már, 's állitásait hiteles tapasztalásokkal bizonyitá be. Érdekes többi közt e' tekintetben a' következő adat is: ha a' hím gólya' párja hütelen lesz, 's mintegy házasságtörést követ el, akkor seregesen gyülekeznek össze a' mezőn a' gólyák, 's hangos kelepelés közt hosszasan tanácskoznak. Ez alatt a' vádlott gólya szigorúan őriztetik, 's csak ritkán kerülheti el a' törvényes büntetést, vagyis a' halált. Mihelyt az illető tanács megállapodik egymás közt a' határozatra nézve, azonnal kört képeznek, 's jeladás után kiáltozva a' házasságtörő gólyára rohannak, 's agyon vagdalják. Ezen, ugy szólván, erkölcsi szigoruság egészen megegyezik a' gólyák' életrendszerével, 's nem is képzelhetni gyöngédebb családi életet, mint minőt a' gólyák közt tapasztalhatni.

Vasutak' sorsa Amerikában. Az ujyorki hatóságok nem rég árverés' utján adattak el két vasutat; az egyik, melly mintegy 600,000 dollárba került, 4,600 dolláron kelt el; a' második pedig, mellyre majd egy milliót költött a' status, csak 4,500 dolláron vétetett meg, mivel csak egyetlen árverő jelent meg.

—yz—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, csötörtök, september' 29. 1842.** **39. szám**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Napló-töredékek.

(Folytatás.)

Németország — mondám — valódi üvegházi növény. — Ezek az urak annyit kérkednek alapossággal, hogy a' legfinomabb udvariság mellett is szinte bajos szemökbe nem mosolygani. — Ezek az alapos urak a' tornyot tetején kezdik építeni. — Statuslétök, azaz politicai kifejlődésök, kivevén egy pár apróbb királyságot, ugyszólván, alig van valami, 's mégis olly megfeszitett erővel törekszenek minden utakon és ösvényeken tudományoskodni, miként ha már minden egyébbel, különösen az elemi dolgokkal készen volnának. — Mintegy XIX. századi nomad csoportot láthatni a' hannoverai, weimari, mecklenburgi, porosz — és még a' hány van — tudósokat a' tudományosság' zászlója alatt ide és oda vándorolni. Az semmit sem tesz, mondaná talán valaki, egész Németország közös haza, 's az illyen táborozás nem egyéb mint saját hazájában egy városból másikba menni; igen is, ha a' hazát egyedül csak a' nyelv, 's nem nagy mértékben a' különböző kormányzási módszerek' különböző befolyásai határoznák, én nem mondom, hogy ezen vándorlás hazaárulás, de ugy vélem, miként észrevehetően olvasztgatja azon bizonyos kellékét a' hazafiuságnak, mellyet provincialismusnak vagy akárminek nevezzünk bár, azt mégis aligha tagadhatjuk, miként alkalmasint nagy befolyással bir a' hazaszeretetnek a' kebelbe lehető mély gyökerű beoltására. — Miért vitte a' német világpolgársági nézeteit olly nevetséges magas fokozatig? Miért olly ritka itt, 's hol jelensége van is, olly halvány szinezetű a' valódi hazaszeretet? — Én azt hiszem annak első okául azon nomadi állapotot számithatni be. — Ebben, vagy legalább annyiban, hogy hazájának legnagyobb ostora a' számtalan fejedelemség, bizonyosan minden német egyet ért velem. Azonban vannak dolgok, mellyek nem mintha elég súlyos hatásuak nem volnának, hogy vágyat ébreszszenek egy jobb jövendő után, de mert erősséggel birnak a' történeti emlékekben, minden szebb jövendőnek még csak reményét is csaknem teljesen elfojtják.

Mi a' tudományosságot illeti, az állitás' igaz voltát, mivel egyébként olly örömest látszanak a' németek kérkedni, miként hogy a' német isten' választott népe volna a' tudományok' mivelésére nézve, tán tagadni is lehetne, bárha ez, csak ismét egy vonás volna, mellyben a' németek egy bizonyos nemzethez hasonlitanának, melly az ó világban hasonlóul isten választott népének mondatott, 's mellynek végtére is az egész világ' egyetemében szétszóratás lön sorsa, azonban csak azt akarom megjegyezni, hogy ha például más nemzet adta volna magát olly saját hévvel, miként a' német, a' philosophiára, én kétlem, hogy azt annyi lényeg és beltartalom mellett, ugyanannyi szóár közé sánczolta volna, sőt a' rövidség mellett hihetően még egy más jó oldalt is megszerzett volna: a' kellőbb világosságot; megjegyezvén, hogy itt a' rövidség alatt csak a' Noah' idejebeli vizözönhez hasonló szóözönnek, ezen a' hosszadalmasságbani olly föltünő sajátságnak kikerülését értem, melly ellenkező oldalról már alkalmasint olly elsőséget vihatott ki magának, mint rövidség' tekintetében a' laconicus styl. — Es tudja isten, mint van még az alapossággal, ezen tárogatón hirdetett német erénynyel is. Hegel, halálos ágyán, nyilvánitotta, hogy teljes életében őt csak egy ember értette meg, 's az is félreértette, 's ime Hegel egy phil. osztály- vagy pártfőnökké lön. Én nem állitom, de a' kettő közől talán egyik állani fog: vagy Hegel rugaszkodott messze, vagy a' németek (tanitványai) nem bizonyitának alaposságot, midőn föl nem tudák fogni; ha az utóbbit engedjük meg, a' felelet egyenesen következik; ha az elsőbbet, ugy én nem tudom, miként ismerhet egy alapos tudományu nemzet olly embert osztályfőnöknek, 's ebben valóban némi gyermekesség rejteznék, kik rendesen azt szokták szépnek tartani, mit nem értenek, 's mi a' leggonoszabbnak látszik előttem, az, hogy egyik mint másik eset igen gyöngén bizonyitana nem mondom különös, de csak középes becset is a' dolog' lényegének. — Es ez aztán azon hiresztelt alaposság! —

Es még egyszer emlitem meg röviden végül, miként ha valaki csupán annyit mondana, mi jó lábon áll ez vagy amaz a' németeknél, meglehet semmi vagy igen kevés kivételem volna ellene, azonban, ha valaki azt állitaná: ime a' német, milly szép és jó kifejlődést tud a' világtörténetben előmutatni, ezt határozottan merném tagadni.

Azonban keressünk közelebbi 's határozottabb szineket. — Az újabb időben egy iró nem annyira azért, mit és hogyan, mint inkább azért: mi nemben irt, némi jelentőséget vivott ki. — Ezen iró Bülow-Cummerow; Poroszország' állapotjáról irott munkáján van ugyan némi szinezete a' minden körülmények közt becsülhető férfias egyenességnek, azonban nem messze kell haladnunk a' csinos nyomtatásu könyvben, hogy minden férfiassága mellett némi hajporos öregséget vehessünk benne észre, telve rendi előitélettel, igé-

nyekkel, és szenvedélyekkel*), kivánnám juthatott Börne' kezeibe, hogy érdeme szerint megdolgozhatta volna a' kósza lovagot. Tetszelkedik ugyan az iró a' szabadság' nevével, de az valódi kaczérkodás, 's ugy látszik, mintha egyike volna azon népbarátoknak, kik némelly jogok' látszatos élvezetében részeltetni akarják ugyan a' népet, de csupán azon szándékból, hogy megtartott többi előjogaik' birtokában annyival biztosabbak lehessenek; mintha azon számoló urak' egyike volna, kik nem az igazságért, sem bellényegeért, hanem csak azért küzdenek, mivel történetesen némi hasznot is hoz; kik örökös kegyuri gyámság' követelésével még a' jót is, mit nyujtanak, átkossá teszik, 's kik népjogok' megállapitására csak nem is gondolnak, 's azt mint nem létezőket tekintetbe sem veszik; neki minden vágya Poroszország' alkotmányos kifejlődésére nézve, hol, mint a' szabadsággal tetszelkedve mondja: „nagy szabadságot" ohajtana megállapittatni, csupán tanácsló szózati hatáskörrel felruházott rendigyülésben határoztatik. — 1842-ben a' szabadság' nevében illy ohajtás! XIV. Lajos' idejében szabadságról szó sem volt, 's a' status maga a' király volt, és az igen jól van, azaz, legalább következetlenség nincs benne, de a' szabadság' nevében kivánni az elvet, hogy a' király maga legyen a' status, már az csakugyan hiába való fölvétele a' szabadság' szent nevének. Ki kell mondani: nem kell szabadság, éljen az önkény 's börtöne. De teljes hiányát a' szabadságnak, mint „nagy szabadságot" okoskodni fel, ez nem a' legtisztességesebb. Azonban ha a' szabadság ellen akartok küzdeni, töröljetek ki előbb néhány századot a' világtörténetből; de hiszen azt mondjátok, Poroszországban „nagy szabadságot" akartok megállapittatni; ha ez czélotok, ugy ki kell mondani, miként igen eltévesztettétek az utat, mivel tanácsló szózattal felruházandó rendigyülésekkel teljes lehetetlen, hogy védjeinek ismerjen a' szabadság — országgyülés csupán tanácslói szózattal! — Ahhoz valóban mégis saját felfogás kell, hogy ezt szabadságnak lehessen ismerni. — Vagy azt gondolja Bülow, hogy a' porosz nép nincs megérve a' szabadságra? Valóban, ez nem a' legjobb színben tüntetné föl a' hiresztelt porosz népnevelést. A' vakmerőség, mellyel a' legvalódibb határtalan uralkodás a' szabadság' nevében védetik, mindenesetre sajátságos.

Tömege közben az összefüggetlen állitásoknak a' nemzeti képviseletet mesebeszédeknek nevezi, melly nyilvánitásra, nekem ugy látszik, egy bizonyos homályos eszme vezeti, melly egész munkáján végig van szőve, 's mellynek érintetlen hagyását különösen lehet Schererben hibáztatni. Ugy látszik, hogy Bülow nemzeti képviseletet nem tud másképp, mint bizonyos adómennyiséghez kapcsolva a' választói jogot, (Wahlcensus) képzelni, ez ellen kivált ha nagy mennyiség vétetik alapul, azon egyébként helyes ellenvetést hozza fel, hogy igy csak a' vagyonosak lesznek képviselve; és ime a' szabadsággali kaczérkodás! — E' részbeni gondoskodásaért, hogy necsak a' vagyonosak, de a' szegények is részesitve legyenek a' törvényhozásbai befolyás' jótéteményében, tán köszönetet lehet neki mondani, azonban ez hirtelenkedés volna; Bülow csupán azért emlité ezen népszerü eszmét, hogy alkalmat vehessen kényelemmel térni át a' rendi képviseletre, 's egyáltalában nem az jő ki a' dologból, mit várni lehetne, miként hogy tán módot javasolna, mint lehessen a' nemzeti képviselet' elvét valósitani; hanem e' helyett elveti az egész népképviseleti elvet, hogy egy már készen levőt vonhasson elő zsebéből, melly semmi más mint a' rendi képviselet. Illy fonalú okoskodások után tán mégis igazsága van, ki megjegyzi, hogy az egyetemekben levő tudománykodás nem ment át a' nemzet' életébe, mert ime Berlinben ez idő szerint hét logicát tanitanak, 's mégis ugy látszik, a' logica nem ment át a' nemzet' életébe. — Kijelenti továbbá, és ne feledjük, ez mind „nagy szabadság" neve alatt történik, hogy az adó megajánlási jog, hongyülést nem illethet; egyébként megismeri, hogy statusadósságokat csak a' hongyülés' megegyezésével tehetni; továbbá ministeri felelősséget kivánni — ugymond — és ezt nem akarnám magyarra tenni, thörigt; 's hogy a' tanok vegyületben legyenek, 54. lapon ezen szép szavakat mondja: Azon pillanattól kezdve, mellyben társaságot alkotánk, természeti jogainknak némi megszoritásokat, ollyanokat t. i., mellyek nélkül a' közállomány fen nem állhat, kell szenvedniök. Azonban a' status' fenállásában a' pénz egyike a' legelsőbb feltételeknek, mit alaposan senki sem tagadhat meg, 's ez okból az adózási kötelesség, a' társas viszonyoknak főpontja (halljuk!). — Sőt hogy az elvzavar annál csodálatosabb legyen, a' statusköltségek 's jövedelmekről számadás mellett meleg kebellel szónokol, 's még pedig minő czifrasággal! Mintegy nemtő intézi a' fejedelmek' lelkiösmeretéhez szavait „mi helyes legyen ezen számadás' letétele, melly által az egész hon előtt megmutathatni az előljárók keze' tisztaságát." — Az illyen haszontalan czifrázatokat csak nevetni kell, mert hol (?) a' nemzet nem érett meg, illő méltóságu helyet foglalni a' valódi alkotmányos jóvoltokban; hol csak tanácsló szózattal bir a' hongyülés: ott az ország, minden statustani elvek' ellenére, tulajdonképen nem is status, hanem a' fejedelemnek hitbizományu magánytulajdona (fidei commissum); 's ha a' polgároknak élete, szabadsága, házitüzhelye és széles e' világon mindene, a' fejedelem' jó tetszésére lehet bizva, én nem tudom, miért ne lehetne azon adoul fizetett nyomorult egy pár fillér, mint csak egy része azon összegnek, melly egészben alkotja a' fejedelem' szenvelyéhez kötött magány tulajdont, hasonló önkény alatt.

(Folytattatik.)

*) A' Deutsche Jahrbücher 124-5-6 számaiban Scherer (birálója) találó elménczséggel nevezi ezekért publicistischer Edelmannnak, kit egyébként bár általában egyetértve vele, felületes birálatáért nem lehet eléggé hibáztatni, mit csak egyszerüen akartam említeni, 's távolsem mintha ez ügyben vele versenyezni ohajtanék, mit tenni csak német polgárnak lehet kötelessége. *I. J.*

TÁRCZA.

Magyar játékszíni krónika.

Sept. 14. Bűvös vadász. Nagy opera 4 felv. Irta Kind, ford. Szerdahelyi, zenéje Webertől. — *Sátorfy* mint vendég Gáspár' szerepében. *Szerdahelyi Nelli* mint Agatha.

Sept. 15. Az élet csak álom. Dráma 5 felv. Calderontól.

Sept. 16. Bujdosó Amor. Vigj. 4 felvonásban Kotzebuetól.

Sept. 17. *Sátorfy'* javára bérszünettel Egyveleg 4 szakaszban: Belizár opera 1. felv.; Norma' 1. felvonásának egy része; Portici néma' 2. felv. és Othello' néhány jelenete. — *Szigligetiné* és *Benza* a' jutalmazott iránti szivességből mint vendégek.

Sept. 18. Zrínyi. Szomoruj. 5 felv. Irta Körner, ford. Szemere Pál.

Sept. 19. Báléj. Nagy opera 5 felv. Irta Scribe, ford. Szerdahelyi. Zenéje Aubertől. — *Carl Henriette* mint vendég Amália' szerepében.

Sept. 20. Vallomások. Vigj. 3 felv. Bauernfeld után M. K. — Felvonások közt egy pápai magyar zenész kar *Sárközi Ferencz* igazgatása alatt játszotta meglehetős ügyességgel többnyire Egressy Benj. zenemüveit, mellyek közt voltak gyenge compositiók is.

Sept. 21. Jánosfinnland' herczege. Szinját. 5 felv. Weissenthurntól.

Sept. 22. Kimer, nyer! Vigj. 2 felv. Forst és Leutner után Remellay Gusztáv, a' m. acad. költs. — Ez érdekes vigjátékocska egy kis szerep-nem-tudással ugyan imitt amott, azonban mégis jó hatással adatott. Laborfalvi R. (Ascoli herczegnő), Lendvay' (Ruy Torillo), és Szentpétery' (Santa Cruz) játékaik a' sikerültebb játékok közé számithatók. Különben is e'három szinészünk tanusit csak egy idő óta ügyekezetet és előhaladást. Dicséretesen emlithető még Hubenayné, ki I. Károlynak, a' 15 évü királynak, szerepét jellemző élénkséggel 's 15 éves fiúhoz illó pajzánsággal tudta kiemelni. Barthàné' (Maria Anna) játékán meg lehete ismerni a' hosszas távollét' és régi pihenés' jeleit. Járás-kélésében valami idegenszerü és tartásában aggodalmasság látszott. Az első felvonás közt a' pápai zenészek hallaták magokat, nagyobb részint ismét érdektelen müveket játszva. Szerettük volna megsúgni nekik, ne játszák örökké csak Egressy Benj. compositióit; játszanak más magyarokat is. Egressyéi közt vannak érdekesek is, de egy részök roszul egybeaggatott reminiscentiák, és a' mi fődolog, nincs bennök semmi bélyegző, semmi jellemzetes. Illyen volt ma például a' „Távozás", mellyet alig lehet érteni, mi akar lenni. Szinpadról nem is mindennek van sikere, a' mi magányos körökben tetszik. ***333.***

Hirfüzér.

Budapestről. Utczáinkon rendkivüli tisztaság van néhány nap óta, kövezeteink ollyanok, mintha szappannal volnának megmosdatva. Vidéki olvasóink, kik Pestet ismerik 's tudják, hogy szép négyszögű kövezeteink' daczára sem dicsekedhetünk valami nagy tisztasággal, azt fogják gondolni, hogy az utczai szemetet talán haszonbérbe adtuk valami pálinka-égető uzsorásnak — mert pálinkát, mondják, mindenből lehet égetni, még kukoricza-szárból is — 's most már ő tisztittatja útczáinkat, de vidéki olvasóink méltóztatnak rendkivül csalódni: utczáink' tisztaságát senkinek másnak nem köszönhetjük, mint a' jó istennek, ki egy hét óta minden éjjel esőt teremt 's vele lemosván a' kövezet' piszkát, áldáshozó napját dél felé földeriti, hogy kiszárasztva a' nyirkot, dél után kényelmesen sétálhassanak az utcza' járdáin gonoszok és ártatlanok egy iránt 's még azok is, kiknek hivatalos kötelességök volna a' piszok-ügybe betekinteni. 'S ez igy megyen fővárosunkban nem csak nyáron, midőn a' portól és szeméttől, hanem télen midőn a' hótól szabadit meg bennünket isten' végetlen jósága. Mi nem teszünk e' részben semmit. Láttunk nagy városokban nagy tisztaságot, gondolkodánk róla, honnan ez? 's abban állapodott meg gondolatunk, hogy a' tisztaság négyszögü kövezetben áll 's ime rakatjuk utczáinkat négyszögü kövezettel: de azért nincsen ám tisztaság! mert a' szemetet a' négyszögü kő sem nyeli el, sem a' havat nem olvasztja fel. Emberi kéznek kellene naponként tisztogatni. Vagy talán ez költséges? Meglehet, de illy városban, hol annyi sok rosz egylet és jó egyesület 's intézet van, hol sötétség-, fogfájás-, kopasz fej-irtó intézetek vannak, hol borenyésztő társulat létezik, kappan-hizlaló és franczia-evő criticusi egyletek vannak, hol a' szinész nótákat csinál criticusára — mondhatom, szép kis müvészet! — a' criticus pedig mint egy kis Góliáth neki kakaskodik és tönkretevéssel, meggyalázással fenyegeti a' szinészt — mondhatom, szép kis critica! — ott bizony nem volna nagy boszorkányság egy por, szemét, hó, cseresznye-mag, gesztenye-héj vagy egy szóval piszok-irtó egyletet állitani, „egyletet" mondom, mert a' piszok mellé nem illik a' szép *egyesület* szó. — Még más újság is van Pesten; halljják csak kegyetek, vidéken lakó szép kisasszonykáim!... Itt a' férfiak szerelmökben agyon lövik kedveseiket! Ez még is csak furcsa szerelem úgy-e? Illyennek hire sincs kegyeteknél. Hja, kegyetek távol vannak Budapesttől, nem tudják mi a' divat. Egyébiránt azt hiszem, hogy ha kedvelik is kegyetek a' pesti divatot, ez egy alig ha meg fogja tetszésöket nyerni. Pesti kisasszonykáink is úgy vannak vele; egyiknek sem tetszik ez a' lődöző szerelem 's arról gondolkodnak, hogyan lehessen meggátolni, hogy ez szokássá váljék. Én tudok egy módot, 's az azt hiszem, tetszeni fog kegyeteknek, angya'i szép kisasszonykáim, 's ez abból áll, hogy mihelyt valamelly leányka bele szerelmesedett valamelly ifjúba, azonnal öszsze kell őket esketni, mert a' budai szerelmes tiszt is azért lődözött, mivel kedvesével egybekelnie nem lehetett. ....***mb.***

Literaturai mozgalmak.

Pesti augustusi vásár (IV). Budán, a' m. k. egyetem' bet. megjelent: 1. Báró Eötvös József' Munkái. Első és második kötet: A' karthausi. Irta B. E. J. I. kötet, 1. és 2. rész, 8r. 293 l. II. kötet, 3. és 4. rész, 319 l. velinen, kemény táblába simitott papirosba kötve 4 ft cp. — 2. Igen könnyü és minden számra használható fejből számolás gyermekek' számára, kérdésekbe és feleletekbe alkalmazva; kiadá Csejtey József, nyilvános elemi tanitó Pesten, a' Józsefkülvárosban (m. és német nyelven). 8r. 39 l. Rosz magyarsággal készült. — 3. Universalis schematismus ecclesiasticus ven. cleri romano- et graeco-catholici saecularis et regularis I. Regni Hungariae, Partiumque eidem adnexarum, necnon M. Principatus Trans., sub benignogratiosa protectione E. Cons. R. Locumtenent. H. per Aloys. Reesch de Lewald pro A. 1842—3. redactus. N4r. 1430 szelet, egy statisticai tábla, 's a' hg-primás' rézmetszetü képe.

Pesten, Landerer és Heckenast' bet.: 1. Levelek Némethonból. Irta Mérey Károly. 12r. 178 lap, finom vel. boritékba fűzve 1 ft 20 kr cp. A' bevétel

idei kárvallottaink' némi felsegélésére van szánva. — 2. Der Karthaeuser, von Baron József Eötvös. Verlag v. Heckenast. Nl2r. I. Bd. 355 l. II. Bd. 410 l. A' szerző' arczképével 's két igen szép czímvignettel, fűzve 4 ft 40 kr cp.

U. ott Trattner' bet. A' földleirás' tudományának előleges fogalmai. 8r. 14 (tizennégy) l. Ára?

Pozsonyból érkezett: 1. Elemi mennyiségtan. II. rész: Mértan. Bucsánszky Alajos' tulajd. 8r. (8 és) 247 l. fűzve 1 ft 20 kr cp. — 2. Legszükségesebb tudnivaló a' magyar váltójogból, minden polgárnak és üzérnek. Irta Ejury Károly, vált. ügyv. U. ott. 8r. 15 l. velinen, fűzve 10 kr cp. — 3. Magyar chrestomathia, vagy jeles magyar irók' némelly válogatott darabjaik. Nyelvgyakorlásra és szavalásra az ifjuság' számára összeszedte Németh Sándor, pozsonyi ev. lyc. magyar nyelvtan és liter. prof. Schmid Antal' bet. 8r. IV és 119 l. fűzve 36 kr p.

Debreczenből vettük: 1. Földünk 's néhány nevezetesb ásvány' rövid természetrajza, különös tekintettel a' felsőbb polgári 's közép tudós iskolák' szükségeire. Készitette Csécsi Imre (orv. Dr és coll. prof.). Nyomt. Tóth Lajosnál 8r. IV és 160 l. kötetlenül 30 kr cp. A' jeles szerző' czélja volt főleg a' reál iskolák' növendékei' számára egy, az egyetemes földismeretre tartozó tudományoknak alapul szolgáló kézi könyvet nyújtani, az értelmi erőket olly sikeresen fejlesztő 's azért annyira czélszerű szerkesztő (syntheticus) tanmód szerint. A' tárgyak' helyes választása, elrendelése, azoknak a' tudomány' jelen állása szerint világos és kellemes irásmóddal előadása köz elfogadtatásra érdemesitik a' derék tankönyvet. — 2. Tiszta erkölcstudomány. Jó igyekezetü növendékek' számára. Irta Csécsi Imre. 8r. VIII és 40 l. félkem. tábl. 10 kr cp. Az első rész istenről, a' második isten, ember és magunk iránti kötelességinkről, a' harmadik a' halálról 's azt követő állapotokról szól. Egyike a' legjobban irt könyveknek. — 3. Földesur és jobbágy' kézikönyve törvényi tekintetben. Irta Sárváry Ferencz hites és váltóügyv. a' debreczeni kir. vtszék' iktatója stb. 8r. 159 l. fűzve 1 ft 12 kr cp. A' jó hirü szerző bevezetésül a' m. jobbágy' történetét 's jelen állapotát vázolván, tárgyát két részben adja elő, mellynek elseje az urbért, másodika a' földbirtokot, földesurat és jobbágyot érdeklő—, különösen az arány, a' kisajátitás, mezei rendőrség, vizek és csatornák, földesur és jobbágy' örökösödése, szóbeli per és vásári bíróságról szóló, új törvényeket magyarázza.

Erdélyből érkezett: 1. Brassai Sámuel' Bankismeretének második, berekesztő füzete; melly munkáról lapjaink rövid idő mulva szólni fognak. — 2. Ugyanattól: Rajzminták fiatal gyermekek' számára. Angol előkép után. Kolosv. özv. Barrané és Stein' kereskedésében. 8r. 57 l. és kőrajzu táblával 472 tárgy' rajzával. Velin. fűzve, tokban.

Végre Bécsből, Raffhegyi Ferencz' földirati intézetéből megérkezett 1) a' typometriai atlás' harmadik szállitványa is. Hivatkozván itt azokra, miket e' vállalatról lapjaink' 11. számában ismertetőleg mondottunk, újra ajánljuk azt a' közönség' figyelmébe. A' jelen szállitmányban találtatik: 1. Magyarország és a' hozzá kapcsolt tartományok' földabroszának harmadik lapja, vagyis hazánk' nyugotéjszaki negyedrésze Budapesttel; 2) Morvaország és Szilézia; 3) Ázsiai Törökország, az európai összes abrosz' 23. (t. i. egyik szélső keleti) lapja; 4) Európai Török- és Görögország. E' lapokon is ugyanaz a' szabatosság a' kivitelben, melly az elsőket ajánlotta. Becses hozzáadás az országok' nagyságá-'s népességének, valamint a' városok' népszámának kitétele. Ohajtható, bár a' nyelvre több gond fordittatnék: Puszta Sindschar (S. Puszta), Tigr Fl. és mindenütt Fl. (Tigris vize vagy folyó), Sziget Negroponte (N. szigete) stb, magyar abroszon türhetetlenek, habár az értelmet nem ferditik is el. Hasonlag a' helyesirást is, az ismeretes mivelt nyelvek' neveit kivévén, magyarnak szeretnők. 'S e' hibák épen azért könnyen megigazithatók, mert a' mozgó szedés áll, 's igy mindennemü pótló javitást enged. — 2. Magyarország' statisticai összes átnézete czimü táblás munka' második lapja, illy külön czimmel: A' magyarországi mezővárosok' népességének átnézete vallásra 's nyelvre tekintvén, a' legújabb egyház- 's polgármegyei összeirások szerint szerkeszté Bárándy János, kiadá Raffelsberger Ferencz. A' jelen lap a' Dunán innen 's túl 's a' Tiszán innen fekvő mvárosokat mutatja. E' táblai összeállitása a' számoknak kerületek, megyék 's helyek szerint felette érdekes combinatióra ad alkalmat. Az egész munka, mellyre olvasóink' figyelmét fordítani kötelességünknek tartjuk, tiz táblából és négy abroszból álland. A' táblák' elseje, mellyet már a' minap jelentettünk, a' városokat (kir., püspöki, jászkún, hajdu, szepesi, koronai és kincstári, szabados, szabad hadi városok) terjeszti elő; a' IIIdikon befejeztetnek a' mezővárosok; a' IV- és V-iken az urbéri vásáros helyek állandanak; a' VI-ik a' földterjet, a' lakhelyek és lakházak' számát, a' népszámot lakhelyek és nyelvkülönbség szerint, végre a' népesség' arányát megyék és hadi kerületek szerint, a' VIId. ismét az összes népességet állitandja elő vallási különbség szerint, a' fárákkal együtt, az egyházi szerkezetet a' papság' átnézetével, úgy az oktatási ügyet az ide tartozó intézetek 's tanitó személyzettel, mindent a' különvallási felekezetek szerint; a' VIIId. a' mezőgazdasági viszonyokat; a' IXd. a' nemesi és polgári rendet, a' kereskedési és ipari viszonyokat, a' jogkormányt és parasztrendet; a' X-d. az egyházi kormányt terjesztendi elő, és befejezésül minden érdekes tudnivalókat, mik rovatokba nem sorozhatók és számokkal ki nem fejezhetők. Az összes munka' ára előfizetés' útján 4 ft 20 kr cp., egyenként minden tábla 30 kr cp. Kaphatók Barbacsy Józsefnél, a' bécsi typometriai intézet' ügyviselőjénél Pesten (városház' terén, 8. sz. 1. emel. balról 3-d. ajtó). **S. F.**

Böngészet.

— Az ügyetlen és készületlen criticus, midőn avatatlanul mások' gyöngeségeit akarja kimutatni, rendesen a' magáéit tünteti ki, 's igy mások helyett önmagát birálja meg.

— Ha minden szinházi biráló' beszéde igaz volna, alig ha léteznék jó szinmű a' világon; 's miután egy azon darabról is különbözök a' vélemények, nyilvános, hogy sokan lőnek bakot.

Lauka Gusztáv.

Évnegyedes előfizetés.

A' 40. számnál fog végződni folyóiratunk' 3-dik évnegyedi folyamata. Szives bizodalommal szólitjuk fel tisztelt előfizetőinket, ne terheltessenek rendeléseiket a' jövő évnegyedre minél előbb megtenni. A' IV. évnegyednek ára helyben 1 ft 40 kr

— postán 2 „ — „

Az első évnegyedből még teljes példányokkal szolgálhatunk. ***A' szerk.***

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, vasárnap, october' 2. 1842.** **40. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél iv. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Napló-töredékek.

(Folytatás.)

Igen helyesen figyelmeztet azonban egy dologra, melly körül — igazsága van! — egész Európában sok tévhit 's öncsalódás van; 's ez a' ministeri felelősség, mellynek mindenütt eleget véltek tenni, ha az előzetes költségvetést tanácskozási tárgyul tevék, holott ez uton a' ministeri felelősség mint üres szó, valóban „papiroson" marad, mivel az igazi felelősségnek csak végszámadásban lehet valódi biztositéka. Azonban ha helyes volt is a' figyelmeztetés, ezen dologból B. ismét nem azt hozza ki, mit várni lehete, hogy t. i. módot fejtend ki, miként lehessen az valósitható; ezen tárgyat ekként ismét csak azért hozá fel, hogy mintegy áthághatlan akadályt mutatva elő, egyenesen áttérhessen kedvencz elveire. Azonban a' végszámadás' előterjesztése iránti eszmével, ugy vélem, valóban eszközölni lehet, miként a' felelősség „papiroson" ne maradjon, melly röviden tán mintegy illyen formán volna. — Az előzetes költségvetés előmutatásának mindig meg kellene maradnia, de ebben állana a' valódi számoltatás; ekkor csak felvilágitást adhatna 's kivánhatna a' hongyűlés, 's a' vita általános, 's csak a' rovatokat, és nem a' mennyiséget is illető volna, azaz, ha a' netalán adott felvilágositásra sem szállitaná a' ministerium alább valamelly rovatra nézve önkényt a' ki tett mennyiséget, ha egyébként a' rovatot meghagyja a' hongyűlés, az azon rovat alatti összeget semmikép sem állana körében megcsonkithatni, 's e' részben mindösszesse is csak felvilágitást adhatna a' ministeriumnak; azonban év' lefolytával végszámadás terjesztetnék elő, 's természetesen a' kiadást bizonyitó minden oklevelek' mellékelésével, 's e' szerint nem csak „papiroson" nem maradna a' felelősség, hanem még a' jelen körülmények közötti azon vád sem maradna a' hongyűlés ellen, miként akarják ugyan némelly dolgok' valósitását, de megcsonkitván a' reá megkivántató összeget, egyszersmind a' ministerium' kezét is megkötik; sőt miután aligha lehet a' szükséget előre pontosan tudni, 's biztosság' kedvéért rendesen többet kell kivánni, mint mennyire valóban szükség van, ezen felmaradt felesleg, végszámadás' előterjesztése' esetében, mint a' dolog' természete minden esetben kivánná, visszaesnék a' hongyűlés' rendelkezése alá, mi által hihetően nem csekély mennyiség volna meggazdálkodva. Csak ezen vázolat' nyomán lehet igazi felelősség, melly vázolat nekem, ugy tetszik, mind a' ministeri, törvényes értelemben vett, legszabadabb mozgást biztositja, mind pedig a' felelősség' elvének teljesen megfelel, holott a' divatos előzetes költségvetésnek egyedüli előterjesztése és nyirbálása, mind egyik, mind másik részt nyomja. Ez, mint egy tekintetre látszik, a' háziadó iránti számadásokra nézve, megyék 's helytartótanács között fenálló viszonyhoz igen sokat hasonlit.

Legkülönösebb, 's itt bizonynyal felettébb nevetségessé lesz Bülow, hol az uri-hatósági viszonyokat védve, tulfeszitett francziafaló germanomaniájában, messze elébe teszi a' porosz szabadságot a' franczianak. — A' franczia alkotmánynak kétségen kivül tömérdek, 's igen nevezetes árnyékoldalai vannak, legnagyobb például, hogy egy igen nagy része a' nemzetnek kivűl van az egyenes befolyáson; de azért az afféle beszéd, minőt B. teszen, a' lehető legnevetségesebb pöffeszkedés, mert végtére is úgy áll a' franczia alkotmány a' poroszhoz, mint 1=0. — „Volna csak a' franczia népnek — mond B. — azon joga és szabadsága, mi nekünk van" *). — Ezen ellentét által, nem tudom, gúnyolni akarta-e Poroszországot, mert bár azt mindenki meg fogja vallani, hogy Poroszországban rend van, de az kétségkivül jókora költői tehetséggel birna, ki szabadságot is képes volna bizonyitani; e' tekintetből hasonlitásba állitani Poroszországot egy alkotmányos honnal, saját hazája' gyönge oldala elleni kiméletlenség. Es ime egy példa, hogy a' tulvitt tömjénezés alacsonyitó sértés lehet. — Ezen francziafalóságokról csak azt bajos meghatározni, mint gyermekes és vénasszonyos gyarlóságok, nevetségesebbek-e vagy szánandóbbak? Azonban a' rajnai dalon kivűl csaknem egyetlen tárgy ez, mi egy kis szenvedélyt vagy vérkeringést, 's némi lobogó, bár fonák lelkesedést képes a' jó németekben gerjeszteni.

Még egy másik iratot kell megemlitenem. — A' censurai zsibbasztó kötelékek' némi megoldása óta, Koenigsberg tekintélyes élénkséget kezde a' sajtó' körében kikifejteni. Ugyanott jött ki egy munka **), mellynek szerzője, Wallesrode, a' férfias erőt 's felvilágosodott szellemet egyesitve, német pedant untatóság nélküli kedveltető jeleneteket mutat elő. W. pedanteria nélküli használható

*) Wenn nun dem französischen Volke die Rechte und Freiheiten gewährt würden die wir haben.

**) Glossen und Randzeichnungen zu Texten aus unserer Zeit. Vier öffentliche Vorlesungen.

értelmi kincse Németországnak, 's ezzel, ugy hiszem, nem köznapi embert jeleltem. Sok jó elmésség, 's annyi metsző él, azonnal Börnére emlékeztetnek; azonban még is úgy látszik, hogy azon egész világ-egyetemet végig pillantó, 's azon kifogyhatatlan, mindenütt egyenlő eszme bőséggel járó élénk tehetséget, azon imperátori erőt, mellyet Börne tárgyai' lényegének elmés és szüntelen uj tanulságu bonczolásában kitüntetett, 's melly neki azon hatalmat 's mennyköveket szerzé irodalomban, mellyekkel O' Conell a' szónoklat' mezején bir, 's mellyeknek összege, és szüntelen kész, éber léte olly fényesen különbözteti, 's kiválólag jellemzi Börnét, olly nagy mértékben nem birja Wallesrodenak egyébként derék röpiratkája; de Börne már meghalt és W. még él, és ez nevezetes jövendőt hagy ezentulra sejteni.

Némelly vidéki lapok hasonlóúl meglehetős életet tanusitanak a' politica' mezején, azonban a' berliniek, még az özönviz előtti állapotban tengődnek szellemi irány, vagy épen irányadásra nézve; e' mezőn valóságos nem-lények, 's ha szerkesztőik, mint szellemtelen irodalmi napszámos férczelők, összeüték valahogyan az idegen lapok 's levelezéseikből vett adatokat, azt vélik, hogy már eleget tettek a' hirlap-szerkesztés' fontos kivánatának. — Azonban a' közönség sem látszik eléggé szükségét érezni valami jobbnak, 's úgy látszik, hogy a' jó németeknek ez semmiként sem rontja szomjokat a' bajor sör iránt, 's legfölebb, ha a' divat' emberei akarnak lenni, philosophiai buvárkodásokat tesznek, de minden előlépések mellett is, miket e' nemben előre tettek, ha valaha valamelly nemzet egy tudományt szertevonczolt, 's mellőzve vagy alárendelve a' lényeget a' casuistica' nevetséges aproskodásával dagályos de üres szavakba törpitett: én kétlem, hogy a' németeket felettébb meghaladta volna. En nem állitom, hogy kizárólag Hegel' zászlója alatt indulnának a' szélmalom-harczra, mert bár határozottan nem akarnám is mondani, nekem még is úgy tetszik, mintha Schellingnek minden törekvése abban állana, hogy megmutassa, miként az ész' nevében és utján homályoskodni egyedül neki van kizáró szabadalma; 's mintha Hegel' tulfinomitott módszere, 's furcsálkodó ellentételei csak arra ösztönöznék, hogy ugyanazon homályoskodást rövidebb, vagy legalább más úton érhesse el.

(Vége következik.)

A' dalnok.

A' dalnok, ihletett kebellel
Ragadva lantját, fölkele:
'S eláradott a' hon' határin
Varázshatalmu éneke.

És im a' hőseket feledség'
Sötét borúi nem fedék;
Nagy tetteikben ősapáit
Látá a' késő nemzedék.

A' régi nagyság 's hir' sugára
Ragyogtanak föl énekén;
'S mert nem lelé mit lantja zengett,
Sohajtott.... 's bús köny ült szemén.

Az andalitó dal' hatalma
Megbájolá a' szíveket:
Midőn az esti hold' világán
Zengett szelíd szerelmeket.

Megénekelte a' virágdús
Tavasznak ifjú kellemét,
Megénekelte a' tavaszban
Az édes ajkú fülmilét.

De megszakadt a' hur, 's az ének
Busan reszketve elhala,
Az énekesre éjt borítván
A' néma sírok' angyala;

'S ki fellengő lángszellemével
Ezer világokat ölelt:
Sorban a' köznap' emberével
Nyugalmat egy szük sirba' lelt.

Ott alszik ő .... feledve alszik,
'S felette vad kórót terem,
A' megzengett hon' szégyenére,
Emlék helyett, a' sírverem.

Rajt' a' leány gondos kezekkel
Virágokat nem öntözött;
Nem zenge dal... bús őszi szél sír
A' hervadt sír-kórók között.

De a' tavasz zöld szőnyeget von
Dombjára, és a' fülmile:
Hajnal' hasadtán 's alkonyatkor
Keservét róla zengi le.

Tompa Mihály.

TÁRCZA.

A' kakas' sánczа.

Német monda.

Egy halomtetőn, a' windecki kastély' közelében, láthatók egy sánez' maradványai, mellyek, úgy látszik, hajdan némi erősséghez tartoztak. Ha kérdezik a' táj' lakóitól e' sánez' eredetét, e' mondát beszélik el:

Volt egykor a' windecki erdőben egy öreg asszony, ki egyedül lakva élt önmaga által készített fakunyhójában. Sem szüléit sem barátait nem ismeré senki, de benne csodálatos titkok rejtezének. Tanulá a' növények' erejét, és több izben gyógyitának ki ügyes kezei soknemü mérges sebeket. A' földnépe messziről is tódult hozzá tanácskérés végett, sőt magok a' nemesek sem tarták szégyennek tudományához folyamodni. Mind azok, kiknek gyógyszereket vagy tanácsot adott, valami ajándékkal járultak hozzá; de ő azt kevélyen megvetette. Igy mindig szegény maradván, nem volt egyebe a' világon nyomorult kunyhójánál és egy nagy fehér rendkivüli erejü kakasánál. Egy

reggel lakja előtt üldögöltében egy pár szép gyermeket láta közelgeni. Az öreg, kinek lelke jó 's nemes volt, pihenésre hivá föl azokat, 's nekik gyümölcsöt és egy egy darab kenyeret adott. A' kisebbik gyermek' tekintete élénk volt, és arczvonásaiból dacz és bátorság' jelleme sugárzott ki, de a' másik' magatartása félénk levén, remegve süté le szemeit. A' kék kantus és szőrkalap alatt egy gyönge lsánykát ismert meg az öreg. Nevét 's utja' czélját kérdezvén, igy felelt a' leányka: „Nevem Ecksteini Emma. Ön tudja mi nagy háború volt a' strasburgiak és e' föld' lakói közt. Az utolsó csaták' egyikében nagy bátyám a' strasburgi káptalan' főnöke fogolylyá lőn: 's a' windecki kastélyba hozatott. Ő a' mi gondnokunk, ő az, ki nekünk atyánk helyett volt, 's én útra indulék testvéremmel, szabadulását eszközlendők".

— Van-e miből lefizetnetek a' váltságbért? — kérdezé az öreg.

— E' gyémántos keresztet hozám — mondá a' leányka — és ha ez nem leend elég, öcsém és én könyörgünk Reinhard úrnak, hogy őt szabaddá.... 's helyébe minket tegyen foglyává.

Az öreg asszony megindulva hallgatá e' beszédet, 's miután kissé gondolkozott: ‚Figyeljetek — monda — én tudok egy módot nagybátyátok' megszabaditására. Kitudtam, hogy ez éjjel fog a' windecki kastély megrohantatni. Két kém jöve vizsgálódni, és már kitanulták, mellyik a' vár gyöngébb oldala. Mondjátok meg Reinhard úrnak, hogy vigyázzon, fegyverkeztesse föl minden embereit, 's vára' elébe egy nagy sánczot vájasson. Ha pedig nem volna ideje illy munka' végzésére, mielőtt ellenei eljönek: vigyétek el neki az én fehér kakasomat, 's mondjátok, hogy ezt azon helyen tegye le, hol egykor ősapja elhunyt, hol egy kökereszt lőn fölemelve.

A' leányka rettegve pillantott az iszonyú kakasra, melly az ösvény' hosszában sétált, sivító kukorikolása közben diszforgóként hajlongatván vörös taréját; de öcscse ügyesen ragadá azt meg két szárnyánál fogva, 's mindketten köszöntvén a' jó öreget, 's visszatértökben viszonlátást igérve, Windeck várkastély felé vevék útjokat.

Midőn már kezdének a' hegyre fölhágni; egy nemes jellemet mutató, méltóságos járású ifju lovaggal találkoztak, ki hozzájok közeledvén kellemteli hangon kérdezé hová mentöket. Ez Reinhard volt. A' leányka elmondá útját 's az asszonynyali kalandját; de a' lovag' tekintete őt megrettenté, 's öcscsének kelle bevégezni a' beszédet. Miután mindkettőt kihallgatá a' lovag, kérte őket a' kastélyba menésre; ez alatt figyelemre vevén a' neki ajánlott tanácsot, nem kétkedett annak követésében, mert az öreg' tapasztaltságát jól ismeré, sőt némellyek azt varázslónőnek mondák. Nap' lementekor hóna alá vevén a' fehér kakast, azt a' kijelelt helyre tette le. Éjfélkor visszatérvén — a' kakas eltünt. De a' lovag egy széles, mély, gonddal ásott és bástyavonallal födözött sánczot vőn észre, vára' gyöngébb oldalát körülvevőt. Egy nagy kard csillogott a' kökereszt talpazatánál, 's ez az ősapja mellé földbezárt kard volt. Fölvevé ezt a' lovag, 's tüstént új láng lobbant át idegzetén. Tárogató hangzott, 's harczi moraj zúgott fel. Strasburg' népe jo rendben közelgett. Messziről csillámlottak a' nap' sugarát visszaverő fegyvereik és aczél sisakjaik. Három kitünt fők vezeték a' hadat, kiket rendületlen katonák követtek. Reinhard is közelgett elejökbe csapatjával. A' varázs sánez védé őt, és ősе kardja' hatalmának semmi pánczél, semmi fegyver nem állott ellent. Soká tartott a' harcz, vér patakzott alá a' halom' oldaláról. Vége levén a' vitézi küzdelmeknek, a' strasburgiaknak hátrálniok kelle 's Reinhard győztesen vonult kastélyába vissza. Még azon este megadá foglyának a' szabadságot.

Idő' multával nagy ünnepély készült Strasburg' székesegyházában, zúgtak a' templom' minden harangjai. Az egyház' minden fiai stolát 's karinget öltének, mi alatt lovagok vonultak el a' nagy hajózat' hosszában, legszebb fegyvereikbe öltözötten. Jött Reinhard, kezén a' szőke Emmát vezeté; kezeiken váltott jegygyürü díszlett, és az öreg egyházfönök egyszerre áldá meg kegyelmes ellenét, és a' leánykát, ki a' kegyelmet eszközlé. —

Károlyi Sámuel.

Hírfüzér.

Erdélyből. „Kolosvárt — irja az Erdélyi Hiradó — rég nem volt olly általános apály mint most. Alig láthatni itt ott valakit, ki állandóan nem ide való lakos. Szinte mindnyájan falura vonúltak, most országos ülések nem tartatván. Köz idő-töltések sincsenek. Örömmel hirdetjük, hogy volt arena itt is a' nyáron. De minő arena? Például sz. István király' napján elővettek egy régi franczia darabot, mellyben a' protestansok és catholicusok czivódnak. A' protestans szó helyett pogányt irtak. A' franczia király, királyné 's más francziák' nevét elcserélték a' magyar király István, a' királyné 's meg egy sor Kondor, Fodor, Bodor stb nevekkel. Igy lett egy új eredeti darab szent István' tiszteletére. Egyébiránt az egész darabot szóról szóra adták. Ez volt ám a' magyar darab! Ez a' közönség' értelmességére figyelmező becsülés! Illyen társaság érdemli a' pártfogást? Pár év előtt egy borbereki nemes atyafi Marusportuson komédiát hirdetett, a' bemenetdijt beszedte, nejét egy macskával az asztal alá bútatta, és ő egy hátulsó ajtón elillant a' huszasokkal. Mi ezt kisebb szemtelenségnek tartjuk. Valamellyik kicsi német statuskából egy ember Francziaországban volt a' lázadáskor, utazói naplójából könyvbe irta a' mit látott és hallott volt; de a' könyvvizsgálat egy változtatással bocsátá sajtó alá, t. i. hol ez volt irva in Frankreich, ezt irta helyébe in Russland. Nem bánták, történjék akármi, csak ne Franczia, hanem Moszkaországban. Mi azonban azt kivánjuk, ne hazudja magát magyarnak a' mi franczia, se megforditva. Az efféle parodiai eskamotirozásokból szivják a' hason értelmüek ama' vádat, miszerint most mindent magyar rámára, magyar kaptára akarnak húzni. A' kolosvári színház' igazgatósága most biceps: áll Kilényiből és Czelesztinből. Valljon mi történik a' színházzal? Kilényi és Czelesztin urak egyik sem merészli magát igazgatónak hirdetni; de mindkettő annak tartja. Be helyes volna az inter duos litigantes tertius gaudebit alkalmazásának! Jövő öszön a' muzeummal talán a' színház is napi rendre jövendő az országgyülésén. Bár akkor jőnének értelmes színészek Kolosvárra. Most úgy is üres a' színház. A' színésztársaság Szamosujvárra került". — Brassóból, sept. 17., irják, hogy ott a' környéken évek óta nem emlékeznek olly gazdag aratásra mint ez idén van, — a' gabonának minden fajaira nézve. — Szegszárdon e' hónap' 5. 's 6. tartatott közgyülésében Tolna megyének egy szigetvári eredetü Lichtenstein nevü, héber vallású, magyar ajkú ifjú törvény-gyakorló, hogy szabadsága legyen a' törvényszékekre bejárnia, felesketett. A' türelemnek e' szép példáját leginkább a' jeles Bezerédj István vita ki. ....*mb.*

Debreczen, aug. 26. Folyó hó' 24-kén a' ref. collegiumi jog-hallgatók Kliegl ügye' gyámolitása végett a' helybeli szinházban Csató' Megházasodtam czimü vigjátékát adták elő, és ezt mind a' mellett, hogy az emlitett hálátlan mü nem a' legjobb tapintattal volt választva — mivel ennél tartalom 's hatásnélkülibb darab alig van ismeretesb eredeti szinmüveink közt — kevés kivétellel, várakozás és koruk feletti készültséggel 's hatással játszák el. — A' jó szándék szokás szerint ismét silány pártolásra talált,

mert mind városi családaink, mind az iskolai 's városi elöljárósághoz tartozók közöl egyetlen egy alázta meg magát az előadásra; úgy hogy a' Kliegl-ügy' gyámolitására (nem érdem nélkül ugyan) adakozni kész volt nézőség nagy részt fiatalságból állott!! — 's ennélfogva a' tiszta jövedelem 100 v. ftra ment; mellyből a' szük állapotban levő színészeknek kelletvén 50 v. ftot átengedni, a' Kliegl-ügy' gyámolitására eső, 's nálam felküldés végett letett 50 v. ftot olly kérelemmel küldöm a' t. szerkesztőség' kezeihez, hogy ezt az illető úrnak legyen szives átszolgáltatni *). **Kovách László.**

Egyveleg.

Olvasó-intézetek Angliában. Az egyesült angol birodalom' három királyságában összesen 6500 olvasó-intézet létezik. Ezek közöl 260 állando, 's az évenként megvásárlott könyvek által folyvást szaporodik; 600 minden évben eladja a' már kiolvasott könyveket 's tőkéjét ezáltal is szaporitja. Ez intézetektől a' nyilvános nagy könyvtárak egészen el vannak választva, 's a' köz értelmesség' terjesztésére ezen utóbbiakat nem is tartják olly hasznosaknak, mivel egyes olvasók' szükségeiről nem igen gondoskodhatni. Az előbb emlitett 260 állandó olvasó-intézet 8000 családot lát el olvasmánynyal, az utóbbi 600 pedig 14 ezernek nyujt szellemi élvezetet. Ezenkivül van még 150 hirlapi olvasóegyesület, mellyben mintegy 9000 család részesül, miből azt következtethetni, hogy Angliában 30000 család miveli magát folytonos olvasás által; ide azonban a' gazdagabb családok természetesen nem is számitandók, mellyek ez élvezetet társulatokon kivül is meg birják magoknak szerezni. Ezen intézetek' részvényes tagjai évenként egy vagy két guineet fizetnek. Egyébiránt ezen intézetek egészen a' részvényesek' igazgatása alatt vannak, és a' nyilvános könyvtáraktól semmi tekintetben nem függnek. Ez utóbbiak' száma 1500, 's ezek rendesen 100 ezer embert látnak el olvasmánynyal, a' történetesen oda vetődő 's csak rövid ideig olvasó egyének' számát ugyanannyira tehetni. Van még minden városban, helységben 's majorban apróbb hirlapi olvasó-egyesület, mellyek' számát 5000re tehetni, legalább is 50,000 olvasóval. Továbbá lelkészi, iskolai, politicai és külön czélu alapitványi könyvtárak is nagy számmal találtatnak, valamint olly társulatok is, mellyek a' tudományok' egyes szakainak előmozditásával foglalatosak. Az ország' 20 millió lakosa közöl tehát mintegy 280,000 részesül ezen intézetek' jótékony hatásában. — Nagy érdekkel birna, ha hazánkra nézve is illy számitással lépne föl valaki; az adatok azonban alkalmasint szomorúbban fognának hangzani, mert nálunk az olvasás nem igen kedveltetik. Imé egy példa. Egy Z. megyei táblabiró' asztalán a' „Kelet népe", egy fölmetszetlen példányát pillantván meg valaki, csodálkozva tekinte a' tekintetes urra, ez pedig igy mentegeté magát: ‚No lássa, spectabilis amice, menynyi dolgom van! Egy ev óta fekszik már asztalomon ezen könyv, 's maig sem volt időm, hogy elolvashattam volna!'

A' népesedés' szaporodását sajátszerü 's mégis természetes mód által véli meggátolhatni bizonyos Charles ur Londonban, 's erről röpiratot is bocsátott közre. Szerinte az igen nagy népesedést a' szülések' gyérebbülése, ez utóbbit pedig a' gyermekek' három évi szoptatása által gátolhatni az anyák által. Azon eltérés a' gondviselés' világos czéljától, — igy szól többi közt Charles, — melly szerint minden anya maga köteles szoptatni gyermekét, nemcsak kiáltó igazságtalanság a' gyermek iránt, hanem egyszersmind több bajt okoz, mint bármelly önkényes müködése az emberi életnek. Azon asszony, ki elkerülhetlen szükség nélkül mellözi ezen kötelességét, a' barmoknál is alábbvalóvá teszi magát. Az emlős állatok' 1200 faja közöl egy sem folyamodik állattársához, ez anyai szent kötelesség' teljesitése végett. Ezen szereteti ösztön olly nagy az állatoknál, hogy a' bozontos medve, habár semmi táplálékot nem talál is éhsége' enyhitéseül a' hó alatt, kölykeit folyvást szoptatja, 's valóságos csontvázzá válik. A' nőstény oroszlán vagy tigris, életét áldozná föl inkább, sem mint ezen édes kötelesség' teljesitésiről lemondana. A' szoptatás' természetes ideje az embernél három esztendő. A' gyermek csak ezen idő' lefolyta után, 's nem hamarább, szokik el önkényt az anya' emlőitől, 's az 1200 emlős fajnak egyike sem alkalmatos tenyésztésre a' szoptatás' ideje alatt, mert a' természet egyszerre két müködést nem teljesit. Ezen alapon nyugszik az én népesedési elméletem". Ez állitását a' régi görögök, rómaiak és zsidók' példáival is erősiti Charles, kiknél három évi szoptatás divatozott, sőt Shakspeare' Romeo és Julia czimü drámájában is illy szokás emlittetik.

Szinészi segélyegyesület. Párisban segélytársulat létezik szegény vagy beteg színészek' számára, melly csak 1840ben lépett életbe, 's már is tetemes pénzerő fölött rendelkeztetik. E' társulatot, melly egész Franczaországban elterjed, Taylor báró igazgatja, a' másod-elnökséget pedig Samson a' Theatre-Erançais' egyik igazgatója viseli. Mult évben 26098 frankra emelkedés a' segélytársulat' jövedelme, 's elszegényült színészek közt 2485 frank osztatott ki. Scribe, Delavigne és Meyerbeer legkitünőbb buzgalommal segiték e' jótékony czélu társulatot virágzásra emelni, 's az abban részesült színészek' száma már 1400ra megy, kik minden hónapban egy pár itcze borral kevesebbet isznak, 's ezáltal jövendőjöket biztositják, melly előregedett színészekre nézve, fájdalom! nem mindig legörvendetesb szokott lenni.

A' legujabbkori ujgörög költészet több nagyhirü férfival dicsekedhetik, kik közöl leginkább Sutsos testvérek (dráma és eposban), Nerulos (vigjátékban), tünnek ki. Sőt mi több, hölgy-költésze is van már az uj Görögországnak, Karis' nőtestvérében, kinek „Missoltrnghi' ostroma" czimü költeménye legnagyobb lelkesülést szült az egész országban. Legsajátszerübb az ujgörög költészet' kifejlésében annak iránya, melly szerint minden figyelmet érdemlő és sikerültebb költeménynek tárgya: harczra buzditás, politicai elvcsata, 's szerencsétlen 's legyőzhetlen, emésztő szerelem. —yz—

*) A' pénz t. Antal Mihály úrnak, ki a' Kliegl-ügyi pénzek' gyüjtője, fizettetett le. A' szerk.

Évnegyedes előfizetés.

A' számnál jelen végződik folyóiratunk' 3-dik évnegyedi folyamata. Szives bizodalommal szólitjuk fel tisztelt előfizetőinket, ne terheltessenek rendeléseiket a' jövő évnegyedre minél előbb megtenni. A' IV. évnegyednek ára helyben 1 ft 40 kr

— postán 2 „ — „

Az I. II. és III. évnegyedből még teljes példányokkal szolgálhatunk. **A' szerk.**

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

A THENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, kedd, october' 4. 1842.** **41. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán borítéki alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Napló-töredékek.

(Vége.)

Legyen szabad még néhány szót tennem a' waterlooi csata' évnapjáról, és bocsánatot kérek a' szerkesztőségtől, hogy illy hosszassá lettem. — A' meghalt király, egy pár évtizeddel ezelőtt emlékszobrot állittatott Berlin' egyik köztérén Blüchernek. Én azt tartom, Blücher mint egyszerű katona igen derék legény lehetett, 's például mint közlegény, altiszt, vagy legfölebb zászlótartó, a' baljában tartott lobogót, utólsó szükségben, tán egy maga is képes lett volna, meglehet egész csapat ellenséggel szemközt, jobb kezével dicsőségesen megótalmazni, de mint hadvezér szót sem érdemel. — Hadvezért nem kar, hanem fej alkot, 's Byronnak igen sok igazsága lehetett, midőn a' waterlooi csatára Napoleon' irányában büszke Blüchert, kőhöz hasonlitá, ki abban büszkélkedik, hogy véletlenül alkalmul szolgált egy embernek elbukására. — Mivel azonban Blücher' berlini szobra a' fővezérnek van emelve, alig tudok mellette elhaladni, hogy mindannyiszor ingert ne érezzek mosolyra. A' szobor, meg kell jegyeznem, nem tudom akaratból-e, avagy nem, a' hadvezér Blücher ellen igen sok gúnyt fejez ki, 's ez által külsőleg is ingerel a' mosolyra. B. korántsem gondolkozván, mint hadvezért kellene talán jellemzeni, hanem födetlen fővel, ki talán a' harcz' hevében veszté el fövegét, közlegényi szakmányt teljesitve, kivont karddal 's mérges tekintetet szegezve egy lába alatti ágyúra van ábrázolva; én nem tudom, mit akar ezen tekintet jelenteni, azonban a' fővezért jellemezhető lelki foglalkozásnak, a' gondolkodó észnek, semmi jelenségét sem vehetvén a' szobron észre, 's csak a' közlegényt lehetvén a' meztelen kardu, mérges tekintetü szablya-hősön személyesitve látni, ebből alig lehet a' dolgot máskép megfejtenem, mintha hallani vélem illyforma, ágyuhoz intézett magánybeszédét: Te ördöngős eszköz, hozzád az kell, mi nekem nincs, 's ezerek' helyét pótolod ki, 's én miattad és nélküled minden erő mellett is gyönge vagyok. — Azonban ha ezek' folytán alig tudok a' szobor mellett mosoly nélkül elhaladni; jun. 18. a' waterlooi csata' évnapján, még egy saját körülmény járult nevelni az okot, melly derültségemet eszközölni szokta. — Ki irja le meglepetésemet, midőn távol a' németek' ábrándjától, kik erővel valami derék hadvezért akarnak Blücherben látni, szorosan a' fölebb irott nézetekkel összehangzólag találtam a' szobrot ékesitve. — A' rendesen födetlen fő, ez uttal sem volt födve, és semmiféle onnan szerényen lekivánkozható koszorút nem aggattak rá; azonban koszorút csak mégis kellett valahová akasztani, és ime a' koszorút a' kard' markolatján lehet szemlélni. — Ez igen helyes! Blücherben a' közlegény van kiemelve. Jelentősebben Börne sem rendezhette volna.

A' tárgy' rokonságánál fogva, még egy más képet említek meg. — Berlin' délkeleti oldalán valami emlék-alakút pillantván meg egykoron, kérdésemre: minő esemény vagy ki' emlékére legyen azon oszlop emelve, feleletül nyerém: a' szabadsághaboru' emlékére, 's mivel Európa a' következmény után itélhetve, azon háborút, melly ezen név alatt itt értetik, nem igen nevezi, mert helyesen nem nevezheti szabadsághaborúnak, ez okból könnyen megeshetnék mással is, miként az velem megtörtént, hogy azon háboru egy perczre sem fogna képzeletében előtűnni, képzeletében mondom, mert emlékezetében aligha föltünhetik. — Ezen név alatt itt a' franczia háborúnak azon részét értik, melly Napoleon' bukása körül nem annyira fejdelmek mint nép által viseltetett. — Az emlék öntött vasból csinos mű, de vétek vagy ügyetlenség a' szabadság' nevét azon háboru' jellemzésére használni, mellynek emlékére ezen darab vas felállittatott, kicziczomáztatott és körülkerittetett. — — A' porosz király alapban angol pénz' befolyása által ösztönözve, állhatatlan politicáját akadékoskodóvá is téve, harczba elegyedett Napoleonnal. Egyetlen nap, egyetlen csatára volt szükség, 's egész Poroszország összetörött. — Később azonban, idő és alkalom kedvezőnek mutatkozván, a' szabadság' nevében, mellyet az állitólagi franczia járom helyett nekik adandó, fegyverre szólitá jelen és mult kori alattvalóit II. Fridrik' megcsonkitott birtoku utódja. A' szóban erő feküdött, 's a' sors ugy akará, hogy a' csatában, mellyet a' gyanútalanúl fegyvert fogott poroszok a' francziákkal vivtanak, a' legjelesebb hadvezér ellenében, egy kimivelt hadtudományi ismeretek' hiánya miatt számba sem vehető, vezető lön győztes. A' kő, melly eszközül szolgált, hogy a' győzelemhez szokott császár diadalszekerének tengelye ketté törött; a' győzelmet inkább nyert, semmint azt kivivott hadsereg' élén — Blücher volt, mert Wellingtonról, hizelgés nélkül, alig lehet egyebet mondani, mint hogy ő is jelen volt.

A' világhóditó hadsereg, az öreg gránátosok könyeket sajtoló alázó szégyenben maradtanak; ők, kik annyi csaták' zivataraiban lankadni nem tudó hévvel, — és Róma' erős korára emlékez-

tető óriási erővel, — harczolva őszülének meg, kik golyózápor' özönében élve át életök' legjavát, megtanultak a' legerősbeken is győzedelmeskedni: gyermekektől a' harcz' mezején, egy fölkerekedett csoporttól győzetének meg. — Kik lobogó harczias lelkesedésökkel sajátosan egyesitének egy bizonyos kérgesedést, melly őket rettenetes elszántságukban az élet' minden legkisebb becse iránt fogékonytalanoknak mutatta; de melly eszközlé azt is, hogy mivel csak testeiken át lehetett a' nagy katona-császár' közelébe férkezni a' harcz' mezején, az egy századnegyeden át elégséges bástya volt, sőt még legnagyobb veszélyében is őt mindenha megotalmazni. Ők, az érczkaru hadsereg' legderekabbjai, kik fejenként egyegy napoleoni választásnak valának példányai, hiában tüzelének, több mint harmincz győzelmes csatában edzett rendületlen nyugalommal; ők a' csatatérre szegezve lábaikat, egyetlen férfiuként állhatának bár, de nem akadályozhaták, hogy a' hadsereg, csak az öreg gránátos testőrségre hatástalan, zavarba ne bonyolodjék, 's nem tarthaták fel, hogy a' felbomlott foszlányokba szakadozó, megzavart csapatok a' vihartól szét ne széleztessenek. Minden a' mit tehetének, abból állott, hogy utolsók maradtak; 's csak egyetlen ta talék csapat, és az ellennek azt kellett vélnie, hogy az egész nehéz napnak veszélyei megújultassanak, 's csak rendkivüli erő kifejtéssel sikerült, ezen maradványát az olaszországi és aegyptusi hóditó tábornak nem leverni, de elboritva, 's a' levegőt fogva el körülötte, kényszeritenie azon egyetlen vigasztaló öntudattal elégedni meg végső csatapiaczi becsület gyanánt, miként császár-vezérét soha el nem hagyva, legvégső esetben is megmenté a' fogságba eséstől.

Azonban, és tisztelet a' névnek, a' fölkerekedett csoport a' szabadság' nevében győzelmeskedett, 's egy pillanatra hinnünk kellene, hogy isten' szabaditó keze munkálódott a' dologban, 's mintegy megújitva az ó világi jelenetet, nyujta erőt a' gyerkőcznek földre teríthetni a' Goliáthot, hogy ez által a' poroszok' szabadságának kegyelését kitüntethesse, 's Blüchernek csak azért lön a' sorstól csodásan kezébe játszva a' győzelmes szerep, hogy alkalmat kapjon királya, alattvalóinak adott szavát beváltani. És valóban, ha tán nem ezért, én akkor nem tudom, miért kellett volna más okból Napoleonnak megbuknia. — Azonban ezt csak egy pillanatra kell ekként hinnünk, mert a' képzelet és számolat' fényesen szinezett képeit, a' rideg valónak komor képe cseréli fel. Lehetett, sőt ollyannak kellett ugyan az oknak lenni, melly az eseményeket kútforrásuknál intézé, azonban a' következmények nincsenek lelkiösmeretes szorgalommal épitve a' sors által kimutatott alapra. —

Irinyi József.

Pesten,

Aug. 24-kén.

Hullám alá ott künn magot temettek,
Mellyből — daczos habok, piruljatok! —
Maholnap hajh a' szellem' fegyverének
Nagy győzedelmi íve kelni fog!
Nyakát a' vén folyam' békén lehajtja,
Melly olly sokáig délczeg 's büszke volt.
A' honfiak nagyobbat ünnepelnek:
Az ész előtt egy nemzet meghajolt!

Nemesbül, kit bölcsője mond nemesnek
'S mert munka sok van, nyujt kezet;
Igy a' jövendő' boldogabb mezőin
Aratni nem fog, a' ki nem vetett.
Egy ezredév sokat, sokat felejte,
Aludjanak a' holtak csendesen. —
Választott nép, nagy ősök' sarjadéka!
Kezedben áll, hogy e' hon egy legyen.
Jog és szabadság a' szentelt födél:
Alatta forrjon egybe! — és megél.

Tudom, tudom, hogy vonzó földi érdek
A' gyarló emberen nehéz bilincs;
És áttekintni túl a' nap' határin
Mindenkinek saspillantása nincs:
Lesz még ború 's a' völgy' hideg ködében
Lejárt időket zengő rommadár,
De nem hazug talán a' szív' sugalma:
Ki olly soká az nem hiába vár.
Választott nép! ki gúnynyal néz reád,
Temesse föld alá gyalázatát!

Hajh mit a' jobbak közted hirdetének —
Nehéz a' leczke és magasszerü! —
Te megtanultad — és Dunánk fölé hogy'!
Növekszik a' megtestesült betü! —
Magasztas ige' lelkes hirdetői!
Ha lesz, ki meg nem állja hangjait
'S veritékért tövissel fog fizetni:
Az öntudat' nyugalma istenit,
És nemzedékről nemzedékre át,
Meleg szivekben élni, üdvöt ád!

Vidor Emil.

TÁRCZA.

Kos ur' szivbajai.

Remegve ragadom meg első lábommal a' tollat, reszketve mártom azon fekete nedvbe, melly annyi bajt okozott már a' világon, és lesujtatva semmiségem' iszonyu érzete által, csüggedve fogok az iráshoz. De mégis csakugyan hozzá fogok, mert engedelmes polgára vagyok az állatországnak, 's gyülésünk azt határozá, hogy az állatok megismertetni kötelesek életöket az emberekkel; irnom kell tehát, de nem magamról fogok irni, mert szerénységem ezt tiltja, 's különben is több rokonom irt már önmagáról, egyébiránt pedig fajom annyira el van mindenütt terjedve, hogy eléggé ismeretes vagyok 's nem szükség magamról szólanom. Lesznek ugyan, mert a' gáncsolók' serege vajmi nagy! kik azt fogják mondani, hogy olly megvetett fajból származó á latnak, minő szerencsétlenségemre én vagyok, nem illik az iró állatok közt tényleg föllépni; ezeknek azonban, szerényen bár, de határozottan, csak ezt sugom: az állatországban is meggyujtaték már a' haladás' szövétneke, 's a' jobblét' sánczai közé diadali pompával vezettetnek be egyenként azon megvetett állatfajok, mellyek eddig onnan kizáratva valának, 's a' mi a' hatalmas medvének,

farkasnak 's egyéb erős állatoknak szabad, az most már nekem is meg van engedve, mert az állatok sem akarnak haladás' ügyében az emberek mögött elmaradni, 's meg fogják a' gúnyolódó igazságtalan világnak mutatni, hogy ők a' jelenkor' kivánatait megértették, 's bátran fognak a' tizenkilenczedik szá d' szellemével haladni, habár sarkaiban megrendülne és tengelyeiből fordulna is ki a' világ. Polgári kötelességemen kivűl még a' barátság hatalmas szózata is lábamba kényszeríti a' tollat, 's én e' szózatnak engedek, még pedig örömmel engedek, 's megmutatom a' romlott világi embereknek, kik gyakran a' legszentebb baráti jogokat is lábbal tapodják, hogy mi megvetett állatok e' tekintetben is nemesebbül tudunk érezni, mint ők, kik a' világ' urainak neveztetnek.

De most jut eszembe, hogy emberek' számára irok, 's hogy annál fogva mindjárt első soraim' elolvasása után, minden oldalról azon kérdés fog hangzani: ki irta azokat? mert az emberek olly furcsa állatok, hogy nem a' tárgygyal, hanem inkább csak a' névvel szeretnek bibelődni, pedig ugyan nem mindegy-e, akár a' görény ölte meg a' tyukot, akár a' menyét, ha már csakugyan megöletett? Engedjétek meg, tisztelt emberi olvasóim, hogy nevemet elhallgathassam, mert valamint köztetek, ugy köztünk sem rontattak még le annyira a' botor előitéletek, hogy pirulás nélkül birnám, böcsületes bár, de megvetett nevemet kimondani; a' mai emberi világban többen cselekszik azt ugyan, minden érzete nélkül a' szégyennek, ámde nyiltan meg kell vallanom, hogy a' nemes önmegtagadás' ezen nemében mi szegény állatok még igen hátra vagyunk. Jellemem' egy pár vonását mondom csak el tehát, 's a' ki azokból rám ismer, ám tartsa meg magának nevem' titkát, 's nyilvános kihirdetése által szeplőtlen arczomat ne pirítsa meg. Türelmem határtalan, 's van-e ennél szebb erény? Van-e ember, ki ebben velem mérközhetnék? Nincs, nincs! Sőt épen azon ember, ki nevemre egyébiránt legérdemesb, rendesen legtürelmetlenebb szokott lenni. Tekintsetek szét a' világban, 's állitásomat igazolva tapasztalandjátok. Szorgalmam határtalan, 's e' mellett igényteleuségem mégis szinte a' megfoghatlansággal határos; én izzadok és dolgozom, 's az életnek semmi kényelmében nem részesülök! Eledelem olly silány, hogy minden állat undorral fordul el tőle. Bundám visszataszító, mert tisztitásra senki nem tartja azt méltónak. Halálom után csak kutyák rágódnak csontjaimon, 's azon embert keményen megbüntetik, ki embertársaival eteti meg húsomat. 'S míg a' kecskének böre szép hölgyek' lábaihoz simul, a' rókáé pohos urak' háját őrzi télben a' hideg ellen, a' borjué a' haza' védeinek hátán bátran az ellenség' szeme közé néz, a' csikóé a' szivderitő kulacsot födi, az ököré pedig sarkantyúsan peng az erőteljes férfiak' lábain, ugyan mi történik ezek helyett az én szegény böremmel? Vagy olly iratok készülnek rajta, miket nagyra becsül ugyan a' világ, de miknek becse mind e' mellett is napról napra csökken, vagy pedig dobra feszittetik, hogy még halálom után is verettessem! Egyébiránt őseim' egyike megszólalt hajdanában, egy másik ősömnek csontjával pedig ezer embert sujtott halálra egy régi hős. Ezen adatokból már most magyarázgassátok nevemet tetszés szerint, 's a' ki még ezzel sem elégszik meg, 's makacs konoksággal folyvást csak ki létemet motozgatja és fürkészgeti, ám ne sajnáljon tükrébe tekinteni, és azonnal szinről szinre meg fog engem látni.

Ezeknek leirása után már most barátom' szomoru történetének előadásához fogok. Hazánk' legmagasb regényes bérczei alatt, számos év óta, legnagyobb egyetértésben élt egy több száz főből álló község, tulajdona egy böcsületes öreg táblabirónak a' régi jó időből, 's a' községben én igen tisztes hivatalt viseltem. Csodálkoztok ezen, nagyérdemü olvasók? Tekintsetek szét a' világban, 's tapasztalni fogjátok, hogy napjainkban ez már mindennapi dolog. Szivem most is

fennen dobog, ha azon boldog napokra visszaemlékszem, miket el'húnyt barátom' tá saságában leéltem! 'S kik voltak azon község tagjai? Böcsületes, tős gyökeres származásu, eredeti magyar juhok, hosszu szőrü bundában 's kacskaringós szarvakkal, mikép Nóé' bárkájának hajdan kitünő díszére váltanak. Táblabiró gazdánk valóságos tekintetes ur vala, a' pásztor pedig csak kendnek nevezteték, a' mi elég nagy igazságtalanság volt, mert ő bizony nagyobb tiszteletet érdemle, miután bojtárokat sem tartott, hanem maga személyesen őrzé a' gondjaira bizott nyájat, 's kocsin soha nem járt, hanem eredeti ősi alázatossággal csak hátamon terelé jobbra balra a' jó kedvü nyájat, 's kényelmes lakás helyett csupán az én árnyékomban pihent. Még két érdemes tagja volt községünknek. Kormos és Duncsi, talpig böcsületes és hűséges két komondor, mellyek száz lépésnyire is megszagolták a' sötétben lappangó kártékony farkasokat, mellyek a' világ keletkezése óta mindig legnagyobb ellenségei valának a' jámbor juhoknak, ámbár ezek senkinek nem vétenek, 's olly türelmesen nyiretik magokat, mintha csupán ezért szabadultak volna ki a' vizözön' hullámaiból; pedig gyakran meg is vérezi őket az olló. Bocsánat ezen kis eltérésért, de meg akarám kissé vágni a' kártékony farkasokat, már csak azért is, hogy nagyon el ne bizzák magokat, 's lássák, mikép a' mai világban már én is meg merem őket rugdosni, ha történetesen velök találkozom.

Egykor ragyogóbban kelt föl a' nap, 's nyájasabban fuvalt a' szelid szellő, mint rendesen szokott, én jobb kedvet érzék mint máskor, 's hangos énekléssel magasztalám a' természet' ellenállhatlan bájait, remegő trillákkal fejezve ki benső felhevülésemet; a' pásztor szörnyü búsan furulyázott, jeléül, hogy legrózsásabb kedvben merengett lelke; a' tekintetes ur tajtékpipájából olly füstfelhők emelkedtek, mint valamelly száz lóerejü gőzös' kéményéből; a' komondorok pedig ollyanokat ugrostak széles jó kedvökben, hogy a' világ' akármelly színházának tánczosai sem foghattak volna ki rajtok. Illy rendkivüli pillanatokban rendkivüli eseményeket szokott megérlelni a' nagy természet. A' világ' minden krónikáiból tudjuk, hogy rendkivüli nagy férfiak' születését többnyire rendkivüli természeti tünemények szokták megelőzni. Ezen hosszu tapasztalás által bebizonyult igazság ezúttal is teljesült; a' leirt, nagy jelentőségü, ünnepélyes pillanatban ugyanis egy szelid, kimondhatlanul nyájas és példás életü juhocska anyává lett! Szemeiben a' fájdalom közepett is örömkönyük rezegtek, édes örömkönyük, mert elsőszülötte nagyreményü hím bárányka vala, egykor hatalmas kossá leendő, 's fényt és dicsőséget árasztandó az egész családra. Az anya forrón szoritá kebléhez a' gyönyörü csemetét, apja' valódi képmását. 'S az apa kos nemde szinte örvende neve' e' derék kis örökösének? Fájdalom, ő többé semminek, 's annál fogva ennek sem örvendhete, mert egy pár hét előtt a' kegyetlen farkasok' áldozata lett! Csak szarvait leltük meg a' közel erdő' szélén, 's azokat mindennap könyüivel fürészté az érzékeny özvegy! De a' kegyetlen sors ezzel még nem szünteté meg keseres csapásait, az anyai örömeket csak néhány pillanatig élvezheté a' szerencsétlen özvegy, 's párája, egyetlen fájdalmas sohajban, örökre ellebbent, és első szülöttje siralmas árvaságra jutott! A' napnak sugárai vérszinben tánczoltak végig a' liliomruhába öltöztetett mezőkön, és könyüzve törtek meg a' folyamok' kemény jégpánczélában, én pedig szomoruan horgasztám le füleimet, 's kétes sejtéseim miatt búsan csóválám fejemet, mert tapasztalt szemeim messziről is bizonyos domborodásokat pillantának meg a' kis juhpolgár' fejének hátulsó részén, mikből mi, kik a' koponyatannak párthivei vagyunk, szerelmi kalandokat szoktunk jóslani. Mivel pedig igen jártas vagyok a' világban, tehát igen természetes, hogy ezen szerelmi hajlamokból sok bajt hivék idővel ezen ártatlan hím báránykára háramlandni, 's azért eltökélém, hogy életének min-

den lépését figyelemmel fogom kisérni, 's mint hű tanácsosa lehetőségig ótalmazom őt a' romlott világ' csábjai ellen. Föltétemet szigoruan teljesitém, 's gyászos kimulásaig mindig változhatlan hűségü barátja valék. Szomoru történetét pedig azért mondom el, hogy az ártatlan juhocskák e' siralmas példán okuljanak, sőt talán egy pár ember is tanulhasson belőle valamicskét, a' mi épen nem olly lehetlen vagy nevetséges, mint talán első pillanatra látszik, mert a' mostani felvilágosult világban bizony az én szavamra is hallgatnak. —

(Folytattatik.)

Hirfüzér.

Budapestről. Az anticriticának és polemiának egy igen sajátságos neme akar közöttünk divatra kapni: okok helyett ököl és bot kezdenek használtatni védelmi és czáfolati fegyverül. Gyönyörü időszak! Ha benne előhaladni fogunk, iskoláinkban logica helyett a' dorongozás' tudományára tanittassuk gyermekeinket, mert ezentúl ügyvédi, szónoki, irói pályán, nem okkal, hanem bottal kellend demonstrálni. A' fontolva haladó a' rohanva haladót fejbeütéssel fogja megakadályozni rohanásában; az alperes megöklözi felperesét, iró munkája' jóságát, színész helyes játékát és kiváltkép a' primadonnák' adjutansai imádott urnéjok' isteni szép hangját poffal, és furkós bottal fogják bebizonyitani az ellenkező véleményüeknek. Ne gondoljátok, hogy a' dolgot nagyitom, vagy szavaimmal légbe hadarászok. Tényeken alapul a' mit mondok. E' napokban, mint a' Világ' 78. számában bővebben olvashatjátok, egyik pesti német lap' szerkesztője valami uracsoktól, kik hihetőleg a' dorongologiai tudományból eminensek, az utczán megtámadtatván, agyba főbe veretett. Kérdés, miért? Minthogy ez az ur békeszerető, jámbor és szelid ember, 's igy senkinek nem lehetett oka személyes magaviseleteért rajta boszút állania, hihető és csaknem bizonyos, hogy megveretése nem volt egyéb mint anticritica lapjának valamellyik czikkjére. Ugyane' napokban, mint halljuk, egyik magyar színész játék közben azon üzenetet vette fenn a' szinpadon, hogy játék után hátára czáfolatokat fog kapni, és a' czáfolatnak e' kézzel foghatólag bizonyító nemétől hihetőleg csak azért menekedett meg, mert számos jó baráti' kiséretében ment szinházból haza. Nem egyszer történt, hogy énekesnők' lovagjai, agyon lövéssel, párviadallal fenyegették a' szinházi referenseket azért, mert bátorkodtak kimondani, hogy ez 's amaz énekesnő hibásan énekel, vagy torka csötörtököz, vagy hangját elvesztette és az ütlegelés, vagy másnemü alacsonkodás csak azért maradt el, mert a' lapszerkesztőkben elég férfiuság és böcsületesség volt a' szinházi referens' nevét holmi szinházban bérért tapsoló uracsok' és járdataposó vitézek' kivánatára föl nem fedezni. — Nemde szép tanúságai ezek annak, mint szeretik, némelly ólmosbot-vitézek a' rendet és mint türik az ellenvéleményt. A' magát megsértettnek vélt, nem azon úton követel elégtételt, melyen társasági életben egyedül kell és szabad, hanem maga biráskodik és maga leszen végrehajtóvá egyszersmind saját ügyében. Nem szólva arról, rendezett társasági életben mi szabad mi nem, nem arról, mi illendő, mi méltányos és igazságos, azt kérdem csak az ütlegek' ezen embereitől: Valljon, saját javokat tekintve, czélszerü-e, ha kit sértőnek gondolnak, physicai erővel megtámadni? Elérik-e ez által, a' mit elérni akarnak? Megtisztithatják-e magokat valamelly vád vagy mocsoktól verekedés által? és a' közvéleményben, melly előtt magokat netalán megsértetteknek hiszik, nyernek-e csak hajszálnyit is? Nem épen ez által mocskolják-e be magokat, ha különben ártatlanok és kitisztithatók voltak is? Nem kétképen sujtja-e őket a' közvélemény, melly előtt magokat igazolni akarják? Mert az által gyanússá sőt csaknem bizonyossá lesz, hogy a' vád, mit csak bottal véltek megczáfolhatónak, igaz és ezen fölül megbélyegzik magokat mint aljas nép, mint uton álló betyárok, kiket egy perczig sem bátorságos szabadon bocsátani. Pedig hány van közöttünk, ki hajlandó magának a' legkisebb vélt sérelemért verekedéssel elégtételt venni! 'S aztán éljen nálunk a' szabad szó, éljen egymás véleményének türelme! — Azonban ne essünk kétségbe és ne veszitsük el azonnal bátorságunkat, mint egyik politicai magyar lap' szerkesztője, kinek nem kell, ugymond, a' szabad sajtó azért, mert i ly dolgok történhetnek. De ennek, kérem alázatosan, nem a' szabad sajtó oka, hanem az, hogy szabadság' dolgában újonczok vagyunk, hogy még nem szoktuk meg a' szabad szót, nem vált vérünkké egymás véleményének türése, 's csak most kezdünk hozzá szokni, most kezdjük tanulni a' szabadságot. Mert ne gondolja valaki, hogy ez olly kicsi és könnyü dolog. Szabadnak lenni tudni nehéz tudomány, és ezt tanulni kell egyes embereknek ugy mint népeknek. Megszokjuk mi is mind a' szabad szót, mind a' véleménytürést bizonyosan és megtanuljuk a' szabadságot, csak kissé korosodjunk e' helyezetben. Addig pedig nincs más hátra, mint az, hogy a' rend, illedelem, méltányosság és szabad szó' valódi baráti erős áttörhetlen phalanxot képezzenek azon gyalázatosak' utálatában és megvetésében, kik illynemü czáfolati fegyverekkel élnek, mit ugy fognak kellőkép eszközölhetni, ha kikerülendik, nem társalkodnak vele, nem szenvedik meg magok közt, mint rendbontót, alávaló úton állót, és dögvészes embert, az ollyat, kire a' felhozottakhoz hasonló tények sülnek ki, 's ugy tekintik őt mint szemetjét és söpredékét az emberi nemnek, kivel társalkodni becsületes embernek szenny. **99.**

Töredékek

elhúnyt G—B. Agnesz gfnő' naplójából.

— Vannak pillanatok, mellyek csak akkor fontosak, midőn az örök enyészet' szélén jelennek meg; feledni szoktuk a' roszat, a' jó pedig önmagát tartja fön, 's a' távolság nagyobbitja kellemét.

— A' hegyek és berkek, mellyek' közelében kedves tárgyunk lakik, a' falak, mellyek őt bezárják, mindig indulatos érzékenységgel néznek ránk.

— A' szerelmet 's bizodalmat misem pótolja ki.

Közli **Harasztthy Samu.**

Böngészet.

— A' ki auctoritast nem tisztel, még csak középszerüségre sem vergődhetik, mert maga magát túlbecsülvén minden megveti, 's figyelemre sem méltattatik; de hogyan is méltatnák annak mondásait, ki a' másokéit, bár azok axiomák volnának is, nem méltatja.

— Vannak, kik piszkolódva lépnek fel az irodalom' mezején, azt hivén, hogy igy legkönnyebben szereznek nevet; igen csalatkoznak; — nevök' örök bukása annál könnyebb, minthogy alapja nincs, mellyen megállhatna.

— Sokan beszélnek „irodalmi aristocratiáról,“ 's azt kárhoztatják; pedig a' democratia irodalomban tespedést föltételez 's a' haladást háttáltatja — ha azt azon értelemben veszszük, mellyben sokan venni szeretik. **Lauka Gusztáv.**

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, csötörtök, october' 6. 1842.** **42. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' saint-porti világtalan.

Franczia beszély.

A' történet, mellyet elbeszélni szándékozom, nem régen, még pedig Páristól csak néhány órányira történt. A' benne szerepet játszó négy személy közől kettő szegény földmivelő, a' harmadik derék falusi orvos, a' negyedik iró. Emezt önök jól ismerik: ő egyike a' tiszteletre legméltóbb íróknak. Sokan, hogy drámáit láthassák, tolongtak a' szinházba 's általok meghatva, megrázatva lőnek; kik darabjait 's érzetteljes beszélyeit olvasták, nemes és kellemteli iratainál férfias könynyeket hullattak.

Itt azonban sem dráma, sem költemény vagy beszély, hanem egyszerű anekdot forog fen, mellynek tartalma mindazáltal telve van szellem- és kedélylyel 's melly megmutatandja, mit tehetnek tiszta felhevültökben a' nemes lelkek.

Az említett iró Saint-Port kis helységben lakik. Közelebbi rajzától mentsen föl az olvasó. A' legbensőbb emberélet' történetében vannak lapok, mellyeket elrejtünk, mint némelly kertész az édes narancsvirágokat, hogy illatuk annál ingerlőbb 's titokteljesb legyen. Nevezzük tehát irónkat Dumont álnévvel.

St. Portban Péter nevű férfi is, ki taligás, lakik.

Hat hónap múlt el a' nélkül, hogy Dumont a' taligást ismeré vala, mi igen természetes. Dumontnak St. Portban csinos, kényelmesen elrendezett mezei laka van; Péter alacson kunyhóban lakik.

Egy napon azonban e' kunyhórol sötét hir hatott a' költész' kellemes mezei lakához. Egy taligás, szólt a' hir, a' kőbányában tűzaknát (Mine) vala felgyujtandó, a' végett, hogy egy nagy szikladarabot fölvettessen, de megelőzvén őt a' gyúladat, most veszélyesen megsebesülve, sajnálatra mélto állapotban fekszik.

Dumont, hogy lássa a' beteget, nyomban a' kunyhohoz ment.

Péter igen bátor, szilárd jellemű férfi. Fájdalmát tehát nyugottan tűré 's nejének, ki magát ágyánál vigasztalatlanságnak adá át, gyakran ismételé a' szavakat:

‚Ne sirj, kedves nő; kérd inkább az istent, hogy vagy meghalnom engedjen, vagy ha megszabadulok a' haláltol, olly karban maradjak, miszerint dolgoznom 's bennünket táplálnom lehessen'.

Néhány hét' multával a' derék orvos, ki a' megsebesültet minden lehető gonddal gyógyitá, megfogva annak kezeit, szóla:

„Péter, ön' felüdültében eddig kételkedém; most már nem kételkedem: ön élni fog!"

‚'S lábaim, gyógyász?'

„Azok önnek megmaradnak".

‚'S kezeim?"

„Azok is. Tagait ön ismét egészen használandja."

‚Valóban? Az, orvos úr, sok, igen sok, de — nem minden. Szemeimről ön nem szól? Három hét óta, mellyeket a' fájdalom' e' fekhelyéhez bilincselten tölték, ön arra itélt, hogy szemeimet pólyával őrizzem, mellyet éjjel úgy, mint nappal, levennem nem szabad. Sokáig tartand még ez? Nekem úgy rémlik, mintha a' napot évek óta nem láttam volna — égek a' vágytol azt ismét láthatni; orvos úr, fogom-e azt nem sokára tehetni?'

Az orvos nem felelvén legott Péter' kérdéseire, ez fölötte nyugtalanná lőn; fölegyenesedvén ágyában, a' gyógyász felé mohón fordula.

‚Ön, orvos úr, hallgat? Elnémultát mire magyarázzam? Ah, értem önt, karjaim 's lábaim megmaradnak, de szemeimet elvesztem, megvakúlok. Nemde? nem? O szóljon, szóljon ön! Én férfi vagyok, velem nyiltan lehet beszélni — megvakúlok?'

„Jól van tehát — bizonyosan még nem tudom, de — tartok tőle —".

‚Tart tőle, mondá ön? O, orvos úr, ez elég: én megvakulok! Három hétig imádkozám istenhez: „Mennyei atyám, légy ez egyben irántam kegyelmes, hagyd meg erőmet, hogy magamnak 's nőmnek kenyeret szerezhessek." — A' forrón kért kegyelmet ő meg nem adá — én világtalan vagyok! világtalan! szörnyü az isten' akarata!'

A' szegény beteg' e' panaszai után néhány percznyi szünet lőn. Végre a' gyógyász, ki a' fájdalmakat, mellyekre vigasztalása nem vala, tovább nem nézheté, fölkelt 's hévvel megszoritván a' szegény taligás' kezeit, megindulás' hangján szóla:

„Péter, isten önnel! Bátorodjék neki!"

Távozni akart, de Péter visszatartóztatá őt 's összegyüjtvén minden erejét és eltökélését, melly lelkében még fenmarada, szólt:

‚Többé tehát semmi remény, orvos úr? Épen semmi? Világtalan? Egész éltemben?'

„Azt, Péter, nem mondám! Én csak attól tartok — veszve minden még nincs — még reménylek!"

„Uram, istenre kérem, ne bánjék velem mint gyermekkel! Kétértelmü szavaiban hallom az igazat. Legyen ön bátor nekem azt nyiltan megmondani, mert kimélete megrepeszti szivemet. Leütni a' férfi' fejét, azt az igazság néha kivánhatja, de őt a' nyaktiló' bárdja alá fektetni 's mondani, a' bárd tán le nem esik, az barbar játék volna! Végezze ön, gyógyász ur, e' játékot, hiszen ön nemes férfi! Ne hitegessen ön, ki olly igaz 's hamisság nélküli, reménynyel, mellyben nem osztozik 's mondja meg egyszerűen: Péter, semmi segély!'

„No tehát, Péter! szólt az orvos, mialatt önmagával erős tusát vini látszék, megmondom,hogy semmi segély!"

‚Köszönöm, orvos úr — ön úgy beszélt velem, mint állhatatos férfival beszélni kell.'

Miután az orvos elhagyá a' szomoru hajlékot, Dumont lépett be. Barátságosan köszöntvén Péter' nejét, a' beteg' ágyánál leüle.

Péter meghallá az öreg Dumont' csendes, lassu lépteit 's kezét nyujtá neki. Azután zokogástól elnyomott hangon kérdé:

‚Látta ön az orvost?'

„Igen, barátom, láttam őt."

‚Ah, Dumont úr, én igen sajnálatra méltó vagyok!'

„Igaz; de önnek, Péter, barátai vannak."

„Visszaadhatják-e ők szemeim' világát? Képesek-e ők megtenni, hogy láthassam vonalmait azoknak, kiket szeretek? Önéit, Dumont úr, melyeket még nem ismerek 's mellyeket ismerni olly nagy örömemre vált volna? Visszaadandják-e Luizám' láthatását, szelid arczát, melly vidor vala, ha én is az valék, és szomoru, ha buslakodám? Jaj nekem, a' világtalanért barátai mitsem tehetnek.'

„Legalább megkisértendik ön' fájdalmait megédesiteni."

‚Fájdalmimat! — o, reménylem, azoknak nem sokára vége lesz. Én reményt többé nem táplálok, jól érzem, hogy végem 's hogy e' kunyhót csak azért hagyandom el, hogy ott nyugodjam, hol atyám nyugszik. De akkor, Dumont úr, szegény nőmet nem fogja elhagyni, úgy-e?'

„Nem, Péter, nem; barátom, én sem önt, sem őt nem fogom elhagyni."

‚O, én csak érette esdeklem; mi engem illet, idegen segélyre soha nem szorulék 's arra ezután sem lesz szükségem. Hat hete lesz már, mióta ön engem' ismer, mert hat hét óta szenvedek —nem kétlem tehát, hogy e' rövid idő alatt is lelkemben olvasott már, mint én önében. Valamint én önt jó és szeretetteljes férfinak, úgy ön engem' derék- és büszkének ismert. Jelszavam: „élni 's dolgozni vagy meghalni." — O, mi jól megértők egymást.'

Péternek igaza vala, a' nemes Dumont kiösmeré őt. A' vészes nap óta, midőn olly szörnyű csapás éré a' taligást, irónk minden reggel a' kunyhóhoz ment meglátogatni a' megsebesültet; minden reggel vigasztalá 's reménynyel biztatá őt; közelgő felüdüléséről, kigyógyulása- 's jövendőjéről beszélt vele; vidám napokra kilátást nyitott előtte; de pénzsegélylyel, mire Péternek látszólag nagy szüksége vala, soha, legmeghittebb beszélgetés közben sem meré őt megkinálni. Vannak emberek, főleg alsóbb néposztályokban, kiknek nemesen szigorú külseje, komoly arczulata 's büszke beszéde igen mély érzést árul el. Dumont legott látá, hogy Péter illyen emberek közé tartozik 's fogadalmat tőn, tisztelni egy nemes sziv' e' durva büszkeségét; ámbár e' szegény' kunyhójában legzordabb alakú nyomorral találkozék, bátorságot mégsem vehete magának kérdeni, tehet-e valamit e' nyomor' enyhitése végett. Kedvező alkalomra várt, mig e' pontot maga Péter érintendi. Ez megtörtént ugyan, de mint olvasóink láták, egészen másként, mint Dumont ohajtá. Minden szóra, mellyet emez hozzá intéze, csak azt válaszolván, hogy az élettel többé semmi köze, Dumont végtére mondá:

‚De ha ön, Péter, meghalna, mi lesz nejéből, ön' Luizájából, kit olly bensőleg szeret?'

„Nos, nincs-e ön, Dumont úr?"

‚Nem vagyok-e én önért úgy, mint ő érette?'

„Értem? O nem, mert alamizsnát senkitől, öntől sem fogadok el."

‚Szolgálat nem alamizsna.'

„Szolgálat, mellyet akkor is elfogadunk, midőn tudjuk, hogy azt soha nem viszonozhatjuk, alamizsna. Illyen szolgálatokat én nem akarok; azt ön igen gyöngéden érezé 's engem' megkiméli annak kinálásával, mit ön szolgálatnak nevez."

‚Meg valék győződve, hogy ön azt el nem fogadandá, 's én, mint ön maga mondá, legtávolabbról sem gondolék arra, hogy önnek szolgálatot tegyek, de gondolék Luizájára 's azt hivém—'

„Hogyan? mit?

‚Azt hivém, neki tán használhatok, jól értsen ön meg — n e k i, egyedül neki!'

„Ah! — 'S mi szándéka vala önnek?"

‚En azt akartam — de reménylem, nem fog ön megharagunni, mert, mint mondám, a' dolog csak engem' 's Luizát illet — ön tudja, hogy a' zenét szenvedélyesen szeretem, néhány barátot akartam tehát magamnál összegyűjteni 's Luiza' javára hangversenyt adni. E' hangversenyt — nem akarom önt megcsalni — tegnap adám 's itt hozom Luizának a' jövedelmet. Ez ellen csak nincs kifogása, nemde, barátom?"

„Nincs, uram nincs. Ön jó, jeles férfi! 'S most nagyobb joggal, mint bármikor, mondhatom: én e' világon már mire sem vagyok alkalmatos, én elmehetek, el kell mennem, mert a' szegény nő hiányt miben sem szenvedend."

‚Ah, félre illy gondolatokkal! Harminczadik évében az embernek nem kell még meghalni akarnia 's ön élni fog. De most isten önnel! Ön ma szomoru; holnap ismét eljövök, hogy lássam, nyájasb hangulatú-e. Isten önnel, barátom, holnapi viszontlátásig!'

Dumont más nap, következő napokon is, eljöve, de Pétert mindig komor gondolatokba mélyedve lelé. Az orvos nem jöhetett nyomára a' titkos betegségnek, melly alá ásta égészségét a' világtalannak, kinek ereje oráról orára csökkene. Dumont nem tudott már mit vélni.

Végre egy reggel, midőn naponkénti látoga-

tását Péternél ismételé, Luizát elébe sietni látá. Ő halvány 's bágyadt vala; arczán kétségbeesés volt kinyomva.

‚Ah, Dumont úr, kiálta, ha nem jő segitségünkre, vesztve minden.'

„Mi történt? Péter' sorsa megroszult volna? Én Párisba megyek, hogy orvost hozzak."

‚Ah, uram, nincs orvos e' világon, a' ki meghalni akaró beteget meggyógyitson.'

„Mit mond ön?"

„Hallja csak Dumont úr: Péter azt mondá nekem, hogy többé nem szeret, hogy iránta m gyülölséggel hal meg, ha közlöm önnel az eltökélést, mellyet magában feltőn; de szerencsétlenebb, mint már vagyok, úgysem lehetek 's e' fenyegetéseket megvetem; ha átkozna is, mint fenyegetett, utósó pillanatában, önnek mégis mindent megmondok. Tudja meg tehát ön, miszerint eltökélé magát éhhel megölni."

„Éhhel? E' legborzasztóbb halállal?"

‚Oh, neki oroszlán bátorsága van. Négy napja, mióta térdelve kérém őt, venne magához egy kis táplálékot 's máig nyakasan megveté azt. Eleintén úgy hivé, hogy sebei be nem gyógyulandnak, hogy betegsége erősb lesz a' gyógyszernél, de látva, hogy azok behegedtek, hogy az élet viszszatér, magát komor búkórnak adá át. Ah, Dumont úr, önnek, kit ő szeret és tisztel, önnek kell rá parancsolnia, hogy éljen, mert ha ő meghal, én is meghalok.'

„Ne veszitse ön el bátorságát, kétségbeesnünk még nem szabad. Most menjen ön férjéhez, ne szóljon neki, hogy engem' látott 's kérje az istent, segitsen bennünket."

Néhány percz múlva Dumont Péter' szobájába lépett 's a' beteghez szóla:

‚Nos, Péter, folyvást gyöngélkedik még és szenved? Annál roszabb; én reménylem, hogy ön nekem szolgálatot teend; de ha nem sietend meggyógyúlni, kénytelen leszek máshoz folyamodni 's azt sajnálnám; mert olly kedves volt volna önnek valamivel tartoznom, önnek, ki senkinek sem akar valamit köszönni.'

„Ah, mit várhat ön egy szerencsétlen világtalantól?" szóla Péter elhaló hangon.

‚Mondom önnek, Péter, valódi szolgálatot! Ha e' perczben ön' két karjával rendelkezhetném, igen s zerencsésnek tartanám magamat.'

„Hogyan? Mit tehet a' világtalan' két karja?"

‚Sokat arra nézve, ki azokat helyesen használja. Hallgasson csak, Péter, 's nyomban megtudja, mi érdekes volna rám nézve, ha ön' felgyógyulta meggyorsittatnék. Tudja ön, hogy házamtól a' kút igen távol van?'

„Valóban, igen távol! Legfölebb kis óranegyednyire."

„Mind a' ket szolgám mégis igen nagynak találja e' távolságot. Mivel a' kút nincs közvetlenül ajtóm előtt 's az orvos e' vizből, még pedig sokat, innom világosan parancsolt, gondoskodnom kell, hogy vele magamat némileg ellássam; mondjak bármit, szolgáim csak félig engedelmeskednek és sokszor kell más, nem ama', nekem hasznos kútból innom vizet, melly még betegebbé tesz. Igaz, szolgáim azzal nem törődnek, ha szenvedek. Ők csupán saját hasznukat keresik 's e' miatt átalják a' néhány lépést, mellyek nekik távolaknak látszanak.'

„A' semmirekellők! A' lomha ficzkók! Oh, volna csak szemem!"

‚E' czélra, kérem önt, minek volna a' szem, ha ereje van egy kis hordót vonzolni? különben Luiza segitené önt 's ketten hordhatnának vizet, mi egészségemnek annyira szükséges.'

„Hogyan, Dumont úr, ön hiszi, hogy mi ketten, Luiza és én, önnek használhatnánk?"

„Azaz, önök visszaadhatnák egészségemet, sem többet, sem kevesebbet.'

„Valóban? Én — világtalan, a' millyen vagyok, — én adhatnám önnek egészségét vissza? — — Luiza, nincs kevés húsleved, vagy egy csepp borod, egy darab kenyered? Ellenállhatlan étvágyat érezek."

‚Hogyan, barátom, ön megegyez?'

„Élni? És mennyire! Azon percz óta, midőn hasztalan ember többé nem vagyok, midőn munkámat végezhetve kenyeremet megérdemelhetem, halálra többé nem gondolok. Adjon kezet, Dumont úr, én szavamat kötöm le, hogy nyolcz nap mulva annyi sok tiszta vizet ihatik, a' mennyi tetszik. Oh istenem! Mennyire szeretendem az életet, mivel tudom, hogy valakinek 's valamiért hasznos lehetek."

És most nyájas olvasó, ha a' történet St. Portba vezetend, ha az úton, melly a' kúttól a' falu' legcsinosb házaig visz, komoly és csendes tekintetű földmivelővel találkozandol, kit fiatal és szép nő kisér, ha mindkettejöket egyesült erővel hordót vonni látandod, vedd le süvegedet a' férfi előtt, mint tekintélyes embert megsüvegelünk, mert e' földmivelő nem mindennapi szellem, ő csupán belseje' befolyásával egész lélekkel átlátá, hogy férfi nevet csak az érdemel, kinek munkássága hasznot hajt az emberiségnek.

Garády.

TÁRCZA.

Kos úr' szivbajai.

(Folytatás.)

Barátom' első ifjuságáról keveset szólok, dajka' emlőin nevelteték ugyan föl, de azért semmi fogyatkozást nem szenvede, mert mi állatok e' tekintetben is igen kedvezőleg különbözünk az emberektől, kik többnyire saját gyermekeikkel is keveset gondolnak, míg például a' tyúk még az apró kácsákat is szeretettel ápolja és neveli. Barátom már első ifjuságában mutatá némi jeleit szerelmes hajlamainak; mert a' helyett hogy fiatal kos társaival homlokának erejét hatalmas

döngetésekkel próbálgatta volna, inkább a' szép báránykákkal játszadozott, mellyek közöl a' legszebb is szerencsésnek tartá, ha csak egyetlen pillantást nyerhete is barátom' ragyogó és kifejezésdús szemeiből. Barátomnak olly érzékeny szívet adott a' természet, hogy miután a' férfiassag' erőteljes korába lépett, virágról virágra szállonga, mint a' fehér nadrágos és sárga kesztyűs férfi-pillangók, 's szerelmi fogadásokat és ígéreteket csak azért tett, hogy legközelebbi pillanatban ismét megszeghesse azokat. Épen nem szándékom őt e' miatt vádolni, mert a' kik nagyra születtek, azoktól nem várhatni 's nem követelhetni, hogy illy apróságokra nézve a' nagy tömeg' mindennapias gondolkodásmódját kövessék. A' mi a' közönséges állatnak bűnül rovatik föl, az a' hatalmasabbaknál legcsekélyebb gáncsra sem érdemes. A' ki nem hiszi ez állításomat, ám tekintsen kissé körül a' világban, 's bötü szerint valónak fogja azt találni. Egyébiránt barátomat még az is védheti, hogy szépsége ellenállhatlan vala; midőn ő Kormosnak és kis fiának társaságában sétálni ment a' mezőn, minden bárányszem megakadt rajta, és pedig méltán, mert termete, arcza, szemei és mozdulata olly sajátszerü varázszsal birtanak, hogy őt látni 's szeretni mindig csak egyetlen pillanat' műve volt. Barátomnak e' kecseit nagy mértékben emelé azon rendkivüli tünemény, miszerint vastag szarvai csigában csavarodtak össze halántékai körül, 's nem meredeztek egyenesen fölfelé, mint a' többi magyar juhok' szarvai. E' meglepő tünemény fölött igen sokat okoskodtam, de minden siker nélkül, végre levelezésbe léptem iránta bátyámmal, ki több német tudományos egyesületnek tagja volt, 's a' moszka tudós-társasággal is szoros összeköttetésben állott. Ennek fáradhatlan szorgalma 's feneketlen mélységü tudománya, végre azon meglepő magyarázatot hozta napfényre, hogy ezen rendkivül fontos és nagyszerü tüneményt teljességgel nem lehet megmagyarázni. Azon értekezés, mellyben ezt megmutatá, az egész tudós világban legnagyobb lelkesüléssel fogadtatott.

Barátom' tüzes szemei azonban nemcsak saját nyájunkban okozának pusztításokat, hanem a' szomszéd helység' kecskenyáján szebb felét is szenvedélyes lángokra gyújták, 's barátom, szokása szerint, itt sem maradt érzéketlen. Volt azon kecskenyáj között egy kecske kisasszony, mellynek kecseivel csupán barátom' férfias kellemei mérközhettek. Ezen kecske hófehér vala; szőre a' selyem' vékony szálaival vetélkedett finomságban 's gyönyörü ragyogásban; sima szakállában Ámorok' pajzán serege játszadozott; vékony hasitéku rózsaszín ajakin a' legnyájasb, a' legszelidebb mosoly trónolt; szabatos orra és villogó kis szemei rendkivüli elmésséget gyaníttattak szép idomzatu kis fejében rejleni, 's fölfelé kanyaruló parányi farka olly negédes pajzánságot tanusita, hogy az életünt Kormos is édes mosolyra vonitá tertyedt ajakit, és helyeslést billente bozontos farkával, valahányszor e' gyönyörü kecskét megpillantá. De hát lábairól mit szóljak! Mikép magasztaljam táncát! Oh, az ő tánczа a' leghidegebb vérü kosnak szivét is lángra gyujthatta volna. Higy bocsületszavamnak, szives olvasó, hogy illy szép tánczot, illy kifejezésdús ugrásokat, soha, sehol, még a' nemzeti színházban sem láttál. Csoda-e tehát, hogy ennyi ellenállhatlan kellemek szeretett barátomat lelánczolák? Elsler Fanny előtt egész Amerika meghajolt, a' szép kecske kisasszony' lábaihoz pedig barátom, a' kosok' legnemesbike, remegve térdelt le, 's megható kifejezésekkel szép szíveért esdekelt.

„Bocsánat, szép nagyság, — igy szóla, jobb lábát szívére szorítva, 's szikrázó szemeit a' gyönyörü kecskére emelve, barátom — vakmerőségemért; de ön' varázs kellemei megfosztának eszméletemtől, minden érzésem csak e' két szóban öszpontosul: imádom nagyságát!"

„Uram — szóla pirúlva 's legnagyobb zavarodottságban a' bájos kecske kisasszony — kérem — keljen föl."

„Nem — itt lábainál akarom hallani boldogságomat, vagy halálos ítéletemet. Oh, ne fordítsa el tőlem szép szemeit nagyság; derítse föl ezen ragyogó két csillagával keblemnek sötét és viharzó éjszakáját! Szerettetni vagy meghalni! ez jelszóm, 's szarvaimra esküszöm, hogy örömtelen életemet tüstént erőszakkal tépem ki forró keblemből, ha nagyság kegyetlenül utasítja vissza szívemnek tiszta lángjait!"

„Oh, uram, — ön igen meglepett engem, — mérsékelje szavait, mert hizelgései nem vigyázatlan fülekbe, hanem forró vérbe esnek. Hol vagyok? Itt nincsen senki, csak a' csábító magány környez. Hová csevegé ön őrizetlen szívemet!"

„Oda, hol a' bátortalan szenvedély vakmerőbb lesz, 's a' hevülések szabadabban beszélhetnek a' hevülésekkel" — kiálta Schiller' Fiescojával barátom, 's szívéhez, onnan pedig forró ajakihoz szorítá hév szerelme' tárgyának első lábait.

„Ah, uram, ön kegyetlen! Ártatlan szivemben ismeretlen érzelmeket 's vágyakat ébreszt, miknek teljesültéről még csak álmodnom sem szabad."

„Hogyan, 's ki merészlené szerelmünket gátlani?"

„„Én!""

„„„Mi mindnyájan!""""

A' fönebb szócskát az apa bőgé, az utóbbiakat pedig a' család' többi tagjai ordíták. A' szép kecske ájultan rogyott a' harmatos fűre, barátom pedig iszonyu kifejezéssel e' szókat dörgé: „Majd meglátjuk!" — 's a' zajra oda futott Kormos' kiséretében azonnal hozzám siete.

(Vége következik.)

„Stibor Vajda" birálata' ügyében.

A' Regélő' szinbirálója, ki magát Igazfi Szilárdnak nevezi, azon észrevételekre, miket én „Stibor Vajda" előadatásáról soraimban az ő enunciatumai felől tettem, a' nevezett lap' 76. számában válaszol, ha t. i. válasznak mondhatni, egy előbbi állításnak minden fejtegetés és bizonyítás nélkül, de annál indulatosb, sőt irtó háborúval fenyegetőző ismétlését. 'S miután hét hasában nem többet, mint a' minap negyedfélen mondott, noha ennyi hely alkalmasint elégséges volt egy puszta czáfolat' elfogadására; nyilatkoztatja, hogy „ha én erősen rajta leszek és nyilvánosan kijelentendem, 's ha neki ideje, és valamelly journálaink' körénél tágasb hely engedendi" meg fogja bizonyítani, mit e' hasában nem bizonyított. Én, ki tudományos és aesthetikai kérdések felett háborút nem szeretek, hanem ezekhez mért elfogulatlan és higgadt elméü vitatkozást igen is; ámbár illyet a' szilárd úrtól nem várok, egész nyugalommal várom be borzasztó készületü megrohanását, sőt fel is szólitom, bizonyítsa be, mit annyi szóval nem bizonyított, 's czáfolja meg, mit kisebbitésekkel és szertelenkedésekkel megczáfolni nem lehet. Engem résen lel, ha felelete azt fogja mutatni, hogy küzdésre nem felszines, elhamarkodott nézet melletti makacskodás, hanem már azelőtt létezett, 's alapos meggondolás után kimondott meggyőződés birta.

S. F.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, vasárnap, october' 9. 1842.** **43. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Ungarische Wirren und Zerwürfnisse. Leipzig. Otto Wigand 1842. 8d. 72 lap.

Mióta nemzetiségünk' ügye országos figyelemre méltattatik's halad, számtalan névtelen német röpirat jelent meg ellene a' külföldön; miket azonban a' magyar nagyúrias megvetéssel feleletre sem méltatott, azt kivánván, hogy magyar ügyben magyarul szóljanak hozzá, még pedig házán belül. Azonban minekutána a' panslavok' „utólsó lovagja" Csaplovics ur, irodalmunk' mezejéről kiugratott, a' holdba menekült és senki helyét nem pótolja, ideje 's tán tanácsos is lesz, grand seigneuri helyezetünkből kiemelkedve, ez iratokat őrködő szemmel kisérnünk 's ha nyomoruságuk miatt hosszas philippicát nem is érdemlenek, szerzőikkel legalább egy pár szóval éreztetni, hogy ébren és talpon vagyunk.

A' legújabb, itt szóba hozandónak szerzője, egy egész jeremiáddal tisztel meg. Szerinte a' magyaroknál nem kevesebb mint a' tótok' módszeres kiirtása van szándéklatban, mind a' mellett, hogy szóval irásban ellenkezőt hirdetnek, mert a' mephistophelesi körmök világosan láthatók, mit utóbb érintendő bizonyitványokkal kétségen kivűl tenni igyekszik. 'S mi által igazolhatják — kérdi ő — a' magyarok ezen jogtalanságot? Ezer éves birtokot emlegetnek, ugymond, 's magyar hazát, de a' tótok' birtokjoga öregebb 's magyar haza a' Karpátok közt már a' magyarok' ide érkezte előtt virult. Ez ujság úgy-e, 's roppant fölfedezés? de ez még semmi, e' röpiratból még azt is tanuljuk, hogy a' magyarok ez országot meg nem hóditották, sőt hogy az nem is Magyarhon. Bizonyitványait utóbb részint német nyelven adandjuk, mert a' képtelenség olly nagy, hogy nyelvünkre át sem forditható. 'S im hazai zavarunk' első kútfeje: a' magyaromania.

A' második: a' vegyes házassági breve. Itt azonban hosszas előadástól fölmentetni kérem magamat, az ügy ismeretes és hirlapokban 's megyei gyüléseken már annyiszor ismételtetett, hogy e' szó' puszta hallására is füleimet be szoktam dugni. Elég az hozzá, a' magyaromania és a' vegyes házassági ügy zavarba hozták: 1) az egyházakat, nemcsak a' catholicus clerust a' világiakkal ellenkezésbe bonyolitván, hanem a' protestansokat is a' papistákkal, sőt a' két protestans egyházat önmagokkal 's egymás közt. A' lutheranusok közt különösen az aristocraták' hierarchiája, a' reformatusok közt a' papmarasztás dühösködik, nem tudhatni magyaromania vagy a' breve által-e felizgatva. Továbbá hoc fonte derivata clades az iskolára 's tudományra is terjed, sőt politicai 's házi életre, gyűlölséget gerjesztve hazánk' különböző népei közt 's zavarva az üzletet 's polgári foglalatosságokat. A' zavar, szóval, mindenütt 's mindenben olly irtóztató, hogy a' névtelen szerző végre megvallja, mikép itt csak felsőbb isteni vagy emberi kéz segithet; az utólsót óhajtván. 'S itt a' tőle annyiszor ismételt szavakat ellene használhatjuk: „Ich kenne dich Spiegelberg!" Tehát felsőbb kéz vessen ennek véget? de talán nem juliusi ordonance-ok által? A' rendes törvényes úton, úgy-e, ez nem eszközölhető? Különösen a' lutheranusok' egyházi gyüléseik iránt bizodalma csökkent, ott „rixae et clamores" uralkodnak 's horrendum dictu! még tót papok is a' panslavok ellen kelnek ki. Illy körülmények közt folyamodni kell, és aláirni, és Bécsbe menni, 's ha az ember azután visszajön, és kérdőre vonják, sőt vizsgálat alá, 's sarokba szoritatik, kénytelen ráfogni 's igazságot csavarni — itt a' firka születési története!

Szóljunk azonban komolyabban: ha a' magyarok' joga Magyarországhoz kérdőre vétetik 's hazánk a' külföld előtt olly zavarban tüntettetik elő, hogy rajta rendes törvényes úton segiteni nem lehet — ezek olly állitások és vádak, miknek szemtelenségét visszatorlatlanul nem lehet hagynunk. 'S mivel e' sorok' irója találgatta, kivel lehet dolga, teljes homályban maga sem kiván burkolódni. Tudja meg tehát ellenfelem, hogy én is lutheranus, még pedig származásra 's népfajra tót vagyok, de nem pansláv, ki herfort- és clärchen-féle érzékenységgel könnyező szemekkel Nyitra és Dévén' romjain csügg 's Magyarhon' határai közt, bucolicai elragadtatással, Slaviáról álmodozik, melly kilencz századok óta az „Ezer egy éjszaka" meséi közé számittatik — tót mondom népfajra, de nemzetre 's nyelvre nézve magyar, ki nagy Lajos és Mátyás' koraikra büszkén emlékezik, mivel elei diadalmaikban szintugy részt vettek mint az eredeti magyarok, sőt tán (számosabbak levén) nagyobban, 's ki azért mint a' magyar állodalom' hű polgára Svatoplukra 's az Árpád előtti időkre sóvárogva nem pillant, mivel ez honpolgári tekintetben bűnös lehetne, ha olly végtelenül nevetséges nem volna. De hogy e' szavakban ellenmondást ne találjon 's a' nemzet és nép, nemzetiség és népiesség közt végre pontos különbséget tegyünk: legyen olly szives a' szer-

ző a' mondandók' bevezetéseül, következő rövid dissertatiót kegyesen fogadni.

Az emberiség népekből áll, azaz külön származásu és nyelvü népfajokból. Ezek az ősidőben kétség kivül mind függetlenek voltak, de időközt elszaporodván, egymást meghóditották. Lettek igy állodalmak, független polgári testületek, miknek tagjai nem egy, hanem több népfajból egy erkölcsi testté alakultak. Ez igy levén, ha szavak 's fogalmak által meg akarjuk különböztetni, mi a' valóságban egymástól különbözik, össze nem szabad zavarnunk a' nemzetet a' néppel 's igy a' nemzetiséget a' népiséggel. Azon nép, melly hont szerez 's állodalmat alapit, népiségét nemzetiséggé emeli : a' meghóditott hon, az alkotott állodalom, nevét viseli, e' honnak szinei, a' hont szerző nép' szinei, nyelve e' népnek, nemzeti nyelvvé válik. Ez oknál fogva az alávetett különfaju népeknek, mint ollyanoknak, nem lehet nemzetiségök, nem a' hont szerző népfajtól külön vált nemzeti szineik, nemzeti dalaik, czimerök, nemzeti nyelvök, de mivel saját származásuak 's nyelvüek, van népiségök, saját népszokásaik, népdalaik stb. Ha pedig a' hoditó népfaj által egyenlő joggal az alkotmány 's haza' jogaikban részesitteitek, állodalmi tekintetben 's mint az egy hon' egyenlőjogu polgárai a' hóditó népfajjal együtt egy nemzetet képeznek, egy 's szintazon nemzetiségben részesülnek, melly azonban, mivel nem eredeti, hanem átruházott, nem más, mint a' hon- szerző 's alkotmány-alapitó népfajé. Példákkal világositom fel a' dolgot, 's hogy részrehajlónak ne látassam, a' magyarral kezdem. Magyar nép van Magyarországon kivül is, Bucovinában, Moldvában, Bessarábiában, mint van slav nép Cseh- Lengyel- 's Oroszországokban. De nemzet-e azon bucovinai 's moldvai magyar, mint magyar? Tagadom; az nép, mert állodalmat nem alapitott; nemzet csak Magyarországban. Hasonlólag mi tótok, mint tótok, Magyarországban nem lehetünk nemzet, mert tót állodalom itt nem létezik, hanem csak nép; nincs tót nemzetiség, tót nemzeti nyelv, hanem van népiségünk 's népi nyelvünk 's ha nemzetnek nevezzük magunkat, akkor nem népi hanem állodalmi értelemben, mint Magyarhon' egyenlőjogu polgárai 's keblében született 's nevelt fiai, szintazon joggal tartozunk a' magyar nemzethez, mint azok, kiknek elei párducz-bőrbe burkolva lóháton jöttek ki Scythiából, uralkodó népfaj nincs 's nem lehet köztünk, állodalmi tekintetben a' magyar nemzetiség, nemzeti szinek, alkotmány 's haza szintugy a' miénk mint az eredeti magyaroké; ez értelemben tótok, németek, ráczok, oláhok — mindnyájan egy nemzet, mindnyájan magyarok vagyunk, a' magyar alkotmány' eredete, egy évezred óta, az egy nemzeti egyesület' szerencsétlenségében 's dicsőségében egyképen részesülvén.

Ezen igen szükséges bevezetés után, lássuk már most panslav hittársam' állitásait egyenként.

A' vádak' homlokán a' magyaroktól szándéklott tótok' módszeres kiirtása áll. Mi által bizonyitja ezt be a' röpirat' szerzője? Először magyar hirlapok 's munkákból idéz helyeket, miket szóba nem akarok hozni, mivel egyesek' nyilvánitott nézetei ugy sem nyomnak sokat; de utóbb az utólsó országgyülés' ő felségéhezi feliratát hozza elő 's ezt igy csavarja el : In den Volksschulen sollte die einzige Unterrichtssprache die magyarische seyn." Már most kérdem, jött-e ez valakinek eszebe? Az egész felirat' czélja nem volt-e csupán az, hogy a' magyar nyelv a' latin helyett tanitási nyelvvé emeltessék, de hogy tót és német gyermekeket, anyai nyelvök helyett, mindjárt az elemi iskolákban, magyarul 's egyedül magyarul olvasni 's irni tanitsanak — illy oktalansággal képviselőket vádolni, kissé erős dolog. Azonban az elcsavarás szerzőnknek elejétől fogva végig mestersége. A' nyiregyházíakat p. o. feddi, hogy a' magyar nyelvet tanitási nyelvvé tevék, kivált vallásra nézve 's itt előhozza az ismert pásztori levelet, hol az egyház' előljárói korholtatnak, mivel arra kisdedeiket ismeretlen nyelven oktatatják. Igaz-e ez? Ki ismeri Nyiregyházát? Az ott lakó lutheranusok, az igaz, a' tót felföldről költözködtek oda, de körülvéve Szabolcs megye' tiszta magyar ajku népségétől, fiaik természetesen magyarosodtak 's igy a' magyar nyelv' használatának szüksége vallási tekintetben is köztök feléledt. De ez helytelenség, ez „abderitai hazafiuság", őket tótul kellene oktatni, ha egy tót szót sem értenének is; mert a' ki egyszer tót, annak minden tekintetben tótnak lenni 's maradni kell in saecula saeculorum. Igy szerzőnknek Orosháza, tót helység 's Székács, mivel ott született, nemcsak tót hanem tiszta tót, ámbár a' ki ismeri, bizonyithatja, mikép egy tót szót alig képes tisztán kiejteni 's tizenkettőnél többet alig ért. Ellenben az árva, turócz- 's liptó megyei magyar származásu nemesség, mivel tótok közt lakik, nem magyar többé, hanem tót, 's Zay-Ugrócz' birtokosa erőszakosan nyomja el a' tót nyelvet, sőt a' tótokat ki akarja irtani, mivel az atyjától (alkalmasint József' idejében) alapitott német iskolát, magyarrá változtatta át. Ez crimen laesae majestatis nationis panslavicae, melly utólsó hősével együtt tán a' holdban, de itt alant a' világon sehol nem létezik. A' többi kisebb súlyu adatokat elhallgatom, hogy két fő vádjára azonnal felelhessek, 's ezek: hogy a' tótok a' magyaroktól erőszakosan elnyomatnak 's hogy mind a' mellett, mást tevén 's mást mondván, ezt tagadják, palástolják.

(Folytattatik.)

Éjfélkor.

Szivemhez egy igét
Nincs a' ki szólana,
'S a' tenger-éjszakán
Velem virasztana;

'S ah! mert nem fojthatom
Keblembe a' panaszt:
Könyüimmel, hideg
Lapokra jegyzem azt. —

Tompa Mihály.

Hunyadi János.

Haddal jött Mohamed, sorstól kicsikarni, hogy ozman
Fél-hold kérkedjék, Hunnia' síkja fölött.
'S ím Hunyadink, Magyarország' napja, kivillan egünkön;
Fénye elől tova tűn színehagyottan a' hold.

Gyulay Pál.

TÁRCZA.

Kos ur szívbajai.

(Vége.)

Az egész éjt lázas nyugtalanságban tölté el barátom, szemei vadul forogtak fejében, 's ajkiról iszonyu fenyegetőzések harsogtak; majd párviadalra akart kelni az apával 's valamennyi bak tagjával az egész kecske családnak; majd ismét titokban akará kedvesét ellopni, 's vele a' sötét bérczek közé költözni, honnan a' müvelt világ' előítéletei számüzetvék; majd pedig öngyilkosságot említe, és szarvaira esküvék, hogy önkényt a' farkasok' fojtó karjai közé rohan, ha szerelmesének dobogó keblén nem szabad az élet' örömeit élveznie. E' borzasztó éjszakát soha nem fogom feledni!

„Barátom — így szólék többi közt ünnepélyes hangon a' szerencsétlen szerelmeshez, — végy erőt szíveden, 's győzd le szenvedélyedet, és gondold meg, hogy a' győzelmek' legnemesbikét vijjuk ki, midőn önmagunkat győzzük le! Látod, szeretett barátom, a' kecskéknek csakugyan igazok van, hogy veled nem akarnak szorosb családi viszonyba vegyülni. Ők egészen más életmódot, más szokásokat követnek; téged a' pásztor megnyír, ők pedig csak tejjel adóznak az övéknek; ők minden tekintetben nagyobb szabadsághoz szoktak, mint te; és ugyan mi lenne szerelmetek' édes gyümölcseiből! El birnád-e türni, hogy tőled elválva, a' kecskék' életrendszerét követnék? Vagy kívánhatnád-e, hogy szerelmesed' rokonai türnék azt el? Látod, barátom, a' józan ész teljességgel nem javalhatja szerelmedet, higy szavamnak, frigyeteket soha nem fogná áldás követni, és pásztorunk bizonyosan teljes erejével gátolná e' szerelmedet.'

„Hallgass, — kiálta sértő ingerültséggel barátom, — illy észrevételek csak tőled telhetnek ki."

E' szók után elfordult tőlem barátom, 's én örömest megbocsátám neki bántó kifakadását, mert a' szenvedély még az emberek' agyát is meg szokta zavarni, annál inkább tehát a' kost, mellyet az oktalan állatok közé szokás számítani.

Másnap reggel hosszasan látám barátomat az öreg Kormos' fiával tanácskozni, 's arcza mindinkább fölvidult. Ennek én örvendék, de egyszersmind busultam, mert igen vásott ficzkó volt a' böcsületes Kormos' fia; neve Szellő volt, 's ő e' névnek ugyancsak meg is felelt! Alig hányá el első fogait, 's már a' legnagyobb komondorokkal is verekedett, 's minden fiatal agár, kopó, vizsla és komondor kisasszony körül olly ügyesen udvarolgatott, mintha még a' nagy diofán túl is minden országot bejárt volna már. —

Aggályom kevés nap mulva rémségesen teljesült. Szellő' ledér tanácsainak örömest engede barátom, és titkon találkozott szerelmesével. Alig mult el néhány nap 's a' szerelmesek örök hűséget esküdtek egymásnak a' hold' ezüst sugárinál; de fájdalom, már másnap elárultattak. A' szép kecskéért ugyanis egy hatalmas szakállu bak szinte hevesen lángolt, 's éber féltékenysége tanujává tette őt a' szerelmesek' édes andalgásának. A' bak tajtékzott szörnyü dühében, midőn az első csókot látá a' szerelmesek' ajakira tapadni, 's nemtelen boszujában szörnyen elbődült, 's kemény homlokával barátomat hátulról földre terité! E' zajra az egész kecskehad összerohant, 's günykaczaj közt tombolt szerencsétlen barátom körül. Ez azonban e' nagy szerencsétlenség közepett fényes jelét adá magasztas hidegvérüségnek, mikép azt rendkivüli veszélyekben a' kitünő nagy jellemek mindig tanusítni szokták, 's komolyan e' szókat mondván:

„Bak ur, holnap reggel e' helyen találkozni fogunk!" — megvető tekintettel eltávozott.

Másnap korán reggel a' csatahelyre sieténk; barátom mint párbajnok, én és Szellő mint tanúi. Néhány pillanat mulva a' bak vetélytárs is megérkezék tanúival. Én békítői szerepet akarék ugyan játszani; de hasztalan! Tanácsom gyakran meghallgattatik a' világban, de itt siketeknek beszéltem. A' vetélytársak tiz lépésnyire hátráltak egymástól, 's fejeiket lehorgasztván, már egymásra akarának rohanni; de a' pillanatban éles sikoltás hasitá a' levegőt, 's a' szerelmes kecske kisasszony könyüs szemekkel a' harczterre rohant, 's a' két küzdő között térdre borult, hangosan kiáltva e' szókat a' bak felé:

„Uram, kedvesem szivéhez csak véremen keresztül fog ön utat találhatni!"

„Ha ha ha! — nevete metsző günynyal a' bokrok közől rögtön előlépő apa, — milly regényben olvasád e' haszontalan hősködést? Nemes bak, győzd le ezen gyalázatos kost, és lányom akarata' ellenére is tiéd leend."

A' szép kecske eszmélet nélkül viteték el a' harczterről, 's a' vetélytársak egymásra rohantak. A' ki német lovagregényeket olvasott, az birhat némi fogalommal ezen szörnyü összeütközésről. Csak a' vaskaru Berlichingen sujthatá olly keményen halomra ellenségét, mint barátom az utálatos bakot. A' kos erősen megállott lábain, de a' bak véresen rogyott össze, 's kevés pillanat mulva iszonyu kinok közt hörgé ki fekete párját. Homloka az iszonyu összeütközésnél ketté hasadt! 's én hangos diadali éneket harsogtatva, büszkén vezetém vissza nyájunkhoz barátomat. Örömünk azonban nem sokáig tartott, mert másnap hire futamodott, hogy a' szép kecske nyom nélkül eltünt. Némellyek azt mondák, hogy az apa dühében megölte az ártatlan állatot, mások ellenben azt hivék, hogy rokonainak dühétől rettegve, futásban kerese szabadulást a' kecskék' legszebbike, 's a' közel bérczek közé menekült. Én lágy szerelmi dalokat hangoztaték a' hegyek' tövében, de hasztalan! Az eltünt kecske nem válaszolt, 's a' kos baráti hü keblemen zokogta ki szilaj fájdalmának metsző keserveit! —

Minden vigasztalás hatás nélkül pattant vissza barátom' szenvedély dúlta kebléről, 's még a' ledér Szellő' könnyelmü enyelgései sem birták őt mosolyra fakasztani. Már attól kezdénk félni, hogy elméje megháborodik, mikép az a' mai világban nemcsak kosokon szokott megtörténni; de gazdánkat rögtön más, jobb világra szólitá a' szomoru halálharang, 's ez annyi mindenféle változást szült körülöttünk, hogy szeretett barátom' bánata kissé elszórakozott. A' fiatal tekintetes ur, az elhunytnak fia, az egész jószágot új alakba öltözteté, 's annyira ellentéte vala mindenben atyjának, hogy még pénzt sem adott kamatra senkinek, hanem inkább maga vett föl mindenkitől. Nyájunk is tövis vala szemében, mert miután ő valóságos nemes ember vala, tehát azt akará, hogy juhai is a' legnemesb fajokból származzanak, lovaival együtt, 's hogy e' szerint ugy szólván egyetlen rokon családot képezzen. Valóságos spanyol juhokat, angol lovakat, cseh juhászt és német jobbágyokat szerzett tehát, a' nemzeti gazdálkodás és népesülés' boldogító előmoz-

dítására; a' juhnyájat pedig velem együtt eladá, 's ezentúl az én tisztségemet hihetőleg ő maga fogja betölteni. —

Egyedül csak az fájt mindnyájunknak, hogy azon mezőket el kelle hagynunk, hol minden kavics, minden bokor, minden vakandtúrás kedves emlékekkel állott kapcsolatban ránk nézve. Én különösen azon patakot sajnálám, mellynek partján, a' gyázfüzek' suhogó ágai alatt, költészi merengéseimet olly gyakran szárnyaltatám magasra; 's azon szoros völgyet, mellyből olly kimondhatlanul regényesen hangzott vissza énekem' fülcsiklandoztató zenéje! Hiában, a' világban minden változik, emberek és elvek egyenlőn váltogatják fel egymást, 's a' mi fekete volt ma, azt fehérnek kürtölik holnap, ha a' megváltozott érdek' megfordult köpönyege ugy kivánja; miért zúgolodjam tehát épen csak én a' világ' e' változhatlan törvénye ellen? E' világbölcseségi nézetek által már meglehetősen megnyugtatva érzém magamat, midőn azon éjjel, melly után örökre távoznunk kellett volna régi kedves tanyánkról, barátom és Szellő, egészen váratlanul, előttem megjelentek. Arczkifejezésök bizonyos nemét tanusitá a' kétségbeesett elszántságnak, 's minden mozdulatok gyanittatá, hogy rendkivüli ok tartja őket ébren az éj' rémes homályában. A' falu' tornyán éjfélt kongott az óra, 's az egész vidéken siri csönd uralkodék, mit csak a' baglyok' iszonyu huhogása és a' lappangó farkasok' tompa vonítása zavart meg. Agyvelőm remege csontjaimban, fogaim vaczogtak, 's füleim magosra nyuladoztak fel. Első lábaimat némán nyujtám látogatóimnak, 's rövid szünet után, félig elfojtott, de mégis érthető és ünnepélyes hangon igy szóla barátom:

‚A' hármas szám mindenütt tiszteletben 's szerencse' jelének tartatik. Mi hárman vagyunk itt, 's ma a' hétnek harmadik napja van. Barátom, én e' tájtól nem birok megválni! Kisértsük meg a' szerencsét, szökjünk a' hegyekbe.'

„‚A' hegyekbe?'' — kérdém álmélkodva.

‚Igen a' hegyekbe, hol a' szabadság lakik, mint egy német költő mondá, 's hol talán, ah! szerelmem' tárgyát is feltalálhatom.'

„‚Én sem szeretném e' vidéket elhagyni, de gondold meg barátom, hogy az illy fontos tárgyat illőn meg kell előbb fontolni, mielőtt —''

„„‚Oh, — szóla közben nem minden gúny nélkül Szellő, — ön ismeretes ugyan azon különös előszeretetéről, mellynél fogva mindent csak hosszas fontolgatás után szeret tenni; de uram, itt gyors elhatározás és bátor tett szükséges, ha boldogulni akarunk, különben nem szabadulunk meg pásztorunk' fütykösétől.'''

„‚De mégis —''

„„‚Semmi de, — akar ön vagy nem? Önnel együtt megyünk, ha ugy tetszik, vagy ön nélkül, sőt ha ellenünk szegülne is ön, mi mindenesetre megkisértjük a' merényt, 's majd meglátjuk, kié lesz a' koncz!'''

‚Baráti érzelmeinkre kérlek —.'

Ennyi ostrommal nem birtam daczolni, néma, forró ölelés után, azonnali szökésre határoztuk magunkat. Szellő tanyánk' ellenkező oldalára futott, 's olly hangosan kezde jelt adni, mintha legalább is tiz farkas közelített volna a' nyájhoz. Kormos és Duncsi azonnal a' hang után futottak, mint régi hü szolgák, kik csak addig élnek, míg urok' parancsait és érdekeit vakon mozdíthatják elő; ekkor Szellő mindinkább távozott a' nyájtól, folyvást más hangon csaholva, mintha legnagyobb tüzzel üldözné a' farkasokat, 's én és barátom az alatt szerencsésen kisurrantunk a' nyáj közől, a' nélkül hogy szökésünket valaki észrevette volna. A' hegy tövénél ismét egyesült velünk Szellő, 's hajnalkor egy távol völgy' gyönyörü pázsitján örömdalt zengénk szerencsés megszabadulásunkért! Dalunkra kellemes viszhang válaszolt, 's a' távol bérczek' egyik kiálló csúcsán — a' szép kecske kisasszonyt pillanták meg örömkönyüktől ragyogó szemeink! Barátom egészen feledé szokott komoly méltóságát, 's zerge gyanánt iramlott tüskén bokron keresztül az ismét feltalált kedves' ölelésére, melly szinte vig szökdécseléssel közelíte szive' lángjainak választott tárgyához. Csak egy szirthasadék választá még el egymástól a' szerelmeseket, a' kecske már ölelésre nyitá első lábait, 's barátom hatalmas ugrásra feszíté izmait; de oh! ereje nem felelt meg akaratának, 's ő — a' feneketlen mélységbe zuhant; kedvese pedig ezen kiáltással: ‚Az előitélet elválaszta bennünket egymástól, ám egyesítsen tehát most örökre a' halál!' utána ugrott. Csontjaik az iszonyu mélységben porlanak! —

Mind ez egyetlen pillanat műve volt, 's az egész borzasztó történet most is csak rémes álom gyanánt lebeg szellemi szemeim előtt. —

Barátom és kedvesének gyászos kimulása után néhány napig czél nélkül haladtam szerte a' világban, búsan fontolgatva, hogy mire határozzam magamat. Szellő egy pár nap mulva meguná panaszaimat, 's elhagyott, én pedig fontolgatám folyvást a' teendők' sorát, míg végre, midőn épen mély okoskodásokba valék merülve, egy ember hirtelen fülön fogott, hátamra ugrott 's néhány nap mulva Pesten egy vizhordó asszonynak eladott, kinek szolgálatában azóta egész nap be vagyok fogva. Szellőt szinte Pestre sodrá sorsa, 's kevés hét mulva a' bakó' legényei halálra sujták a' szerencsétlent, mivel független szabadságban akarván élni, egy gazdához sem szegődött, 's nyakszorítót nem viselt. Most már barát nélkül, egyedül 's elhagyatva állok a' világban, 's bocsánatot kérek a' nagyérdemü olvasó közönségtől, hogy keserves bánatomat, szeretett barátim' siralmas történetének leirásával némileg enyhiteni merészlém! — ***Tyukody.***

Forgácsok.

— E' hónap' 3. egy német szinházi referens, a' hidon keresztül a' pesti szinháztól a' budaiig menténben, 17 mondd tizenhét, még ezután következendő előadásokról irt szinbirálatot zsebéből kiveszített. Ki őket meglelte 's kézhez adandja, minden birálatért 2 garas jutalmat nyerend. Hajlandó volna a' megkárosodott recensens nagyobb jutalom-adásra is, ha tőle telhetnék, de ez nem lehetséges, miután ő, mind a' mellett, hogy régi folyóiratokból nagy fáradsággal szedegetve férczeli e' birálatokat, maga sem kap többet szinészektől egy 60 soros czikkért négy garasnál, énekesnők pedig, kik egy kicsit szépecskék, csak kegyes mosolylyal fizetnek, a' mit kész pénzül senki sem fogad el, 's kávéházban csak egy pohár czukros vizet sem kaphatni érte a' referensi gyilkos szomjuság' eloltására.

— Egyik politicai lapunk' véleménye szerint semmi politicai szinezettel nem birni annyit tesz, mint minden politicai pártokon fölül állani. Igy áll fölül minden pártokon egy pesti tőzsér, ki árul veres fonalas czigarókat a' nyargalva haladók' számára, hogy azonban a' fontolva haladók is czigaró nélkül ne maradjanak, gondoskodott róla, hogy a' vevő' kivánatára a' czigarókról a' veres fonal leoldathassék. Árul továbbá e' pártatlan tőzsér podrecsányi pipákat és sallangos kostököket a' haladni nem akarók' számára.

— Mondják: némelly vidékeken e' nyáron a' csapszékekben szokatlanul jó borok mérettek. Oka ennek az volt, mert nagy levén a' szárazság, nem volt mivel vizezniök kocsmáros uraiméknak. Minden rosznak van jó oldala is. ***Zsiday.***

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, kedd, october' 11. 1842.** **44. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Ungarische Wirren und Zerwürfnisse. Leipzig. Otto Wigand 1842. 8adrét 72 lap.

(Folytatás.)

Mi tótok, Magyarország' népei közt a' legszámosabbak levén, ki nyomhatna el minket, azaz nyelvünket erőszakosan? Ez csak az *alladalomtól*, 's ránk lutheranusokra, vallási és iskolai dolgokra nézve, az *egyháztól* történhetnék! Az országgyülés, az igaz, a' magyar nyelvet *diplomaticai* nyelvvé tette. Volt-e ehhez joga? Felelem: nem csak joga, de kötelessége is, mit utóbb be fogok bizonyitani, máskép joga sem lehetne. 'S a' magyar *nép*' képviselői inditványozták-e ezt? vagy egyszersmind a' tót és német népéé is? Az ebbeli inditvány az országgyülés' alsó táblájától indúlt ki. Legyenek már a' megyei követek pusztán a' nemesség' képviselői vagy egyszersmind a' megyék' nemtelen népességéé is: mind a' két esetben, a' tót, német stb származásuak benne levén a' nemességben, mint a' népességben, az inditvány nem a' magyar néptől, hanem a' mindenajkú magyar *nemzettől* keletkezett, mellynek érdekében tétetett. Ez esetben tehát a' tót nyelv' erőszakos elnyomása a' magyar által nem történt. De a' lutheranusok közt talán az egyház által? Iskoláinkat magunk tartván fen, magunk is rendelkezünk azokkal. 'S ím az utósó egyetemi egyházi gyülés a' magyar nyelvet *tanitási nyelvvé tevé*, a' latin helyett 's e' reform az 1842. iskolai évvel *életbe is lépett*. Erőszak volt-e ez; 's a' tótok a' magyarok által nyomattak-e el ez esetben? E' lépés' elutasithatlan szükségéről utóbb szólandok; itt csupán az jöhet vizsgálat alá: lehetséges-e ez úton a' nagyobb szám' elnyomása a' kisebbtől? A' lutheranus egyházban a' magyarok a' nem magyarok ellen mint 1 : 3-hoz állanak, egyházi gyüléseink tisztán democraticai szelleműek, a' parochialis gyülések népi ősgyülések, az esperestségiek 's többiek tisztán képviseletiek, nyilvánosak, hol a' követeken kivül, még minden jelenlévő hitsorsos is szabadon a' tárgyhoz szólhat. Illy szerkezet mellett, ha valahol képviseleti testület hű kinyomata a' nép' akaratának, a' lutheranus egyházi gyülések azok. 'S mind a' mellett az utósó egyetemes egyházi gyülés a' magyar nyelvet iskoláinkban tanitási nyelvvé sanctionálta. Igen, 's ez hazámfiai, nevezetes tény: democratiai elveken alapuló egyházi gyüléseink két harmadrészben nem magyar, nagyobbára tót népesség' küldöttei, sőt e' tót népesség maga ősgyülésekben (mert a' zayugróczi iskolai rendszer minden egyes egyházban vétetett tanácskozás alá) fogadja 's határozza el — nagyobbára tót népesség mondom, az első minden Magyarhonban létező egyházak közől! Értjük-e, pansláv uraim, mit jelent ez? Azt, hogy ezen tót-német népesség nem pansláv hanem magyar szellemű, hogy népessége' megtartása mellett, mint hű magyar polgárok, az eredeti magyarokkal együtt, nyelvben mint alkotmányban, törvényben 's hazában egyesülni akarnak, 's mivel ez egyesüléstől eddig legtávolabb állottak, erre első lépést tesznek is — olly lépést, melly végtelen következésü. Mert a' magyar nyelv irodalmi vagy diplomaticai rangra immár fölemelkedvén, azt csak iskolai nyelvvé kellett még tennünk, hogy a' nemzeti élet' kifejlődésének 's a' nemzet' nemzeti müvelődésének *teljes hatásu* organuma lehessen. A' ki ezentúl a' nemzet' *értelmességéhez* tartozni akar 's a' lutheranus iskolákat látogatja, tót vagy német, *tökéletes magyarrá képeztetik azokban*; már a' *jövő nemzedék*, 's ez által ezen egyház értelmessége közt, egyszersmind a' magyar nyelv elkerülhetlenül *társalgási nyelvvé is válik*; mert a' melly nyelven a' gyermek és ifju' gondolatai, érzései és akarata' nyilvánitását megszokta, abban azt a' férfi is folytatja. A' lutheranus egyházban tehát, nemzetiségünk fő fejlődő stadiumain át esett immár 's további terjedését e' *rendszabályok*' *hatására* hagyhatják, lelkiösmeretes életbe léptetésöket az iskolai felügyelőkre 's az ellenőrködést az időszaki sajtóra bizván. 'S ím ez az, mi a' panslávoknak fáj, mi alapban a' sok névtelen firkáknak, aláirásnak, folyamodásnak, Bécsbe menetelnek oka. Nem olly buták, hogy át ne lássák, miképe e' rendszabály által a' tót nyelv szónokszékre és házi körre szigeteltetik 's ha ez a' többi egyházaktól is követtetik, nemzetiségünk örökre meg lesz alapitva. Azért a' lutheranus egyházi gyülések ellen kelnek ki 's a' nem pansláv tótokat „renegatusoknak" 's „amphibiumoknak" nevezik. Dicső népem! pansláv papok gyanút gerjeszgettek a' nemzet előtt hazafiui érzéseid felől, te *tettel* feleltél; becsületed fényesen igazolva van a' világ előtt!

Ez tehát az erőszak, mellyet a' magyarok a' tótok felett gyakoroltak. 'S ezt titkolák, palástolták! Boldog egek! hiszen minden discussio nyilvános helyen folyt 's a' magyarnál nincs őszintébb, mindent a' mi szivén fekszik nyiltabban kimondó nép a' világon. E' tekintetben kétségen ki-

vűl a' politicusok' útósó padján foglalunk helyt. De ha pansláv uraimék mind a' mellett még nem tudnák, mit akarunk mi egyesült magyarok, tótok, németek stb, szóval a' magyar nemzet: íme kimondom egyenesen, röviden és szárazon. Nemzetnek szintazon rendeltetése van mint egyes embernek. A' mint tehát minden ember önmagát és egészségét elébb fentartani köteles, hogy azután tökéletesedhessék 's jólétét megalapithassa: úgy a' nemzetnek is elébb fenmaradásáról 's azután jóléti, erkölcsi 's értelmi haladásáról kell gondoskodnia. Fölébredvén a' magyar nemzet, mindenek előtt nemzetisége' biztosítása körül fáradnia kötelessége volt, mert ez a' mint egy részről élet' kérdése úgy másról nemzeti fejlődhetését is föltételezi. Egység nélkűl nem létezhetik, fel nem állhat semmi, a' természetben, mint ember-világban. Nemzeti felállhatásra tehát egység kell nemzeti életben, az állodalmi élet' fokaiban: közös alkotvány, törvény 's nemzeti nyelv által, melly utósó egyszersmind a' nemzeti művelődésnek egyedűli eszköze, mint ezt minden polgárisodott nemzetek' története bizonyitja. De ezen nemzeti felállhatásra 's művelődésre elkerülhetetlen egység mellett, a' nyilvános állodalmi életben, különbség lehet a' részekben. A' nemzet' akármi származású értelmiségének, annak, melly a' nyilványos ügyek' életbe léptetője, magyarnak kell lennie! de az élet' alsóbb fokain, az isteni tiszteletben 's házi körben a' népisség, népi nyelv 's a' saját erkölcsök 's szokások, érintetlenűl maradnak. 'S itt a' látszó ellenmondásnak feloldása. Soknyelvü nemzet vagyunk, azért hogy nemzetiségünket szilárdon megalapitsuk, együtt nemzeti műveltségben előhaladhassunk, a' magyar nyelvnek irodalmi, diplomaticai, tanitási 's társalgási nyelvvé (felsőbb körökben) kell válni; a' népiesség 's népi nyelv' jogai e' mellett sérthetetlenűl maradnak 's igy nemzetiségünkkel barátságosan össze férhetnek. Az állodalom a' házi 's vallási élet' belső szentségeibe be nem folyhat, minden népiskolában az első oktatásnak (olvasás 's irásban) a' nép' nyelvén kell történni; hogy azonban a' sok közt közös nyelvünk is legyen 's az egyházban a' hazafiak egymást megérthessék: a' népnyelvbeni oktatást a' nemzeti nyelv' tanulása kövesse, a' mennyiben ez szükség és eszközölhető. 'S íme kimutattam azt, a' mit pansláv hitsorsosom „mephistophelesi körmöknek" nevez. Nemzeti nyelvünk' phasisait egyházunkban immár bevégzette; nagyban nem marad semmi hátra többé, mit az állodalom vagy egyház még tehetne, 's igy azon kérdésre is megfeleltem: mit akar a' magyar nemzet nyelvmozgalmával? A' szükséges meg levén téve, kibékűlhetnénk, kezemet nyujthatnám mondva: Soyons amies Cinna!

De panslávval nem hiszem hogy ki lehetne békűlni; íme itt szerzőnk felveti azon kérdést: „Mi okokkal igazolják a' magyarok a' tótok ellen elkövetett igazságtalanságot?" 's azt mondja: „Evezredes birtok jogot hoznak fel 's magyar hazáról beszélnek; de a' tótok' birtokjoga e' hazához öregebb; ez nem pusztán Magyarhon 's igy a' magyar nyelvnek elsősége sem lehet." Nehéz e' gallimathias közt eligazodni. E' sorok' irója németűl aligha jobban nem tud, mint e' pansláv úr, 's idevágó sorait négyszer olvasta el: de hazudna, ha mondaná, hogy eligazodott rajtok. Nehéz sőt lehetetlen illy képtelenséget rendesen és világosan előadni. A' mennyiben azonban e' chaosban eljárhatott: értelme nem kevesebb, mint tagadása e' hon' meghódításának a' magyarok által, tagadása a' magyar állodalomnak 's hazának. „Eben darum weil Ungarn keine Magyaria ist, wollen wir so sprechen, wie man in Ungarn von jeher gesprochen." Leáznám az emberi észt, ha illy esztelenségek' czáfolatába ereszkednem; ez ellenében álljon tehát e' rövid észrevétel. A' magyar állodalom' származása szintaz, melly Európa' többi állodalmié: a' népek' költözködési idejében alapittatott, karddal, mint minden más. De e' mellett a' magyaroknak elég politicai belátásuk volt, hogy a' meghódított népeket magokkal egyenlő jogokkal a' társasági testület' egészébe felvegyék, természetesen azon magától érthető föltétel alatt: hogy mind arra, a' mi ezen álladalom' felállhatása' 's kivirágzásának föltétele, velök nem csak egyetértenek, hanem azt tehetségök szerint elő is mozditják. Máskép béke 's egy nemzeti testté összeállás nem is gondolható. Ez az eredeti szerződés, mellyet az alávetett népek tettleg az által kötöttek, hogy az állodalom' egyenlőjogú polgáraivá lettek. Ellenkező esetben, köztök 's a' magyarok közt, a' harcznak folyni kellett volna a' megsemmisitésig. Hogy ezen hallgatva kötött alapszerződésnek tot népem megfelel, bizonyitják a' legújabb esetek. Ha azonban ennek a' panslavoktol ellenmondatik, ha sovárgó szemmel Szvatopluk' idejére 's Nyitra 's Dévén' romjaira pillantanak: ez — meddig a' gondolat 's érzemény körében maradt, szóba nem hozható dolog. De vigyázzatok, uraim! A' megye-gyülésekben, az utósó general-conventen, bármelly hevesen folyt is a' vita, az utósó szó nem mondatott ki, de végre tudatni kell azt véletek. Szvatopluk és Moimir' országa fel nem állhat, a' magyar állodalom' felforgatása nélkűl. Harópiratokban ennek jogos felállását feszegetni merészlitek — ez már túl megy a' gondolat' körén, melly belső; még egy lépés, 's a' tett' mezején álltok 's akkor megszűnik a' polemia, 's a' büntető törvényszék' hatása következik.

(Vége következik.)

Chantilly.

Francziaországnak történetileg érdekes kastélyai és várai közt Chantilly is méltó helyet foglal el, mellynek környéke kedvencz mulatóhelye jelenleg a' szép világnak, 's hol pompás loversenyek tartatnak. A' Montmorencyk épiték azt, kiktől II-ik Henrik' zendülése következtében, fegyveres erő által Condé herczegek' birtokába jutott. Midőn a' legnagyobb Condé e' kastélyt elfoglalá,

komoly lovagvár' alakját viselé az, tornyok 's csapóhidakkal és tökéletes harczkészülettel, minél fogva épen nem hasonlított herczegi lakpalotához, 's öröm és ünnepélyek' tanyájához. 1688-tól egészen halálaig mindig szépítteté Chantillyt a' nagy Condé. Mindenek előtt a' nagy tornyokat lerontatá, 's óriási és rendetlen öt szögletű alakot adatott az egész épületnek. Belseje a' nagy korszak 's versaillesi nagy királyhoz illő pompával vala díszesítve; aranyozás, drága márvány, Correggio Claude-Lorrain' gyönyörü festvényei és Gobelin' csodálatos kárpitjai födék a' falak' minden részeit. A' kertekben, miket Lenotre rendezett el, Pujet' legszebb szobrai valának szemlélhetők. A rocroyi hős úgy élt e' helyen, a' pazarfény közepett, mint XIV-ik Lajos, szinte Franczia ország' legnevezetesb embereitől környeztetve, 's mosolygva Sevigné asszonyság' elmés ötletei fölött, vagy a' gyönyörü Ninon' társaságában Moliére' Tartuffejének fölolvasására figyelve, máskor pedig korának nagy hadvezéreivel beszélgetve. Midőn egykor Mignard képiró által festeté magát, igy szóla hozzá: „Az a' kérdés már most, Mignard úr, hogy a' herczeg vagy képiró fogja-e halhatlanná tenni e' képet?“ — Nagy lakomáiban XIV-ik Lajos is egész udvarával együtt részt vett. A' nagy Condé' fia építteté azon roppant istállót, melly még ma is bámultatik, 's mellyben 240 lónak van helye. Ugyanez készitteté a' „kis kastélyban“ Nattier által azon gyönyörü festvényeket, mellyek még napjainkban is köz csodálat' tárgyai; továbbá szinházat építtete szökőkútakkal, 's érdekes fegyvergyüjteményt alapita, mellyben IV-ik Henrik' kardja, azon karszék, mellyben Fuentes spanyol herczeg 's parancsnok a' rocroyi ütközetben, halálos sebet kapott és d' Arc Johanna', az orleansi szűz' pánczéla őriztetett. Azon korszak' pazar pompáját, e' valóban királyi lakpalotában, 1753-ban ismét megujiták, midőn nászünnepét tartá Rohan-Soubise herczegnővel egy fiatal Condé. A' menyasszony' atyjánál két hónapnál tovább tartottak az ünnepélyek, Chantillyben pedig másfél hónapig. Minden este újabb varázsfényü mutatványok mulattaták a' vendégeket; tűzjáték a' tó fölött, világitas az egész parkban, játék, drámai előadások, lakomák négy-ötszáz emberre, tánczjáték, sajkaversenyek stb., legnagyobb pompában váltogaták egymást. Hasonló fényes ünnepelyekkel lepték meg e' kastélyban II-ik József császárt, ámbár Falkenstein grof álnév alatt látogatta azt meg. Többi közt, midőn a' kert' egyik távolabb részében pihent, rögtön magyar és tyroli hangok zendültek meg közelében, 's mezei népség lépett elébe birodalmai' minden részeiből, nemzeti tánczok által tanusitván hódolásukat. Józsefet könyűkre inditá e' gyöngéd figyelem, 's az ünnepély után igy szóla Condé herczeghez: „Valóban, inkább mondhatnók, hogy én fogadom el önt most Bécsben.“ — 1783-ban III-ik Gusztáv Franciaországba jövén, szinte nagy ünnepélyekkel tiszteltetett meg Chantillyban. —yz—

A' költő' végálma.

Keblembe' még az érzeménynek
Értelme nem vala,
'S hogy átölelt szivem' leánya:
Dúsan, mint a' tavasz' viránya
Virült fel általa.

Ébredt az ének, 's zengve szállott
A' hir' gyors szárnyain;
Keblem varázs tűz lelkesité,
Halántékom babér köríté
Szent berkek' árnyain.

Szerelm, halandó életünknek
Magas költészete!
Ah ihless még utószor engem!
Éltem' hattyúdalát lezengem
'S dal lész enyészete.

A' szív kiégett....'s én letépem
Fürtimről a' babért,
Zöldeljen e' sir' barna fáján,
Virasztva éjfelek' homályán
Az árva dalnokért. —

Mindenbe', mit szépnek tud a' szív,
Kit énekeltem én,
O lány! ha a' sir visszaadna:
Keblemben újlag dal fakadna,
'S virágos érzemény.

Alszol te....'s én alunni vágyom;
Sirod leend honom —
Hisz' álom a' költőnek élte,
Mit árt ha csak helyét cserélte? —
Ott újra álmodom. —

Te árva lantom, függj felettem....
Eljő az estlebel
'S hurjaidba kapkod lágy-susogva,
Az énekest fel-felzokogva
Te szenderitsed el!

Tompa Mihály.

TÁRCZA.

Magyar játékszini krónika.

Sept. 23. Miveltség és természet. Vigj. 4 felv. Albinitól. Fordította Balog István. — Az előadás, egyes dolgokat kivéve, egészben véve türhető vala. Nagy dicséretet érdemel négy öt elsőbb rendü szinészünk, kik, mióta Megyeri és Fáncsy betegek, Egressy Gábor vándorol, Lendvayné utaz, Barthàné és László fürdenek, örökké szinpadon élnek, dicséretet érdemlenek, mondom, hogy képesek kedvvel, képesek igy is játszani, a' mint játszanak. Láborfalvi R. (Aurora) és Hubenayné (Aspasia), Szentpétery (Pontos Merkurius) és Lendvay (gr. Tüzes) szorgalmas játékaikon kivül dicsérettel említhető Bartha' (Szikra Mihály) mai játéka is. Ö nem csak szerepét tudta, hanem azt jellemzőleg is játszá; csak az kár, hogy Bartha illy szerepekben nem tudja megtartani a' kel-

lő határt 's aljasságokra engedi magát ragadtatni. Ivás közben az a' torok-böfögtetés, bizony nem volt színpadra való. Megengedem, hogy jellemzetes 's ennél fogva talán czélszerű is azoknak, kik a' *szép*' fogalma nélkül is ismernek és képzelnek müvészetit, de megvallom az illy müvészet kissé csömörletes. Ez Egressy Gábor' színészeti theoriája szerint van gondolva, ki azt tanítja *), hogy *a' művészet második élet, vagy az élet' ismétlése* **) 's müvészi hitvallása az, hogy *ha a' jellemnek hangbeli nyilatkozása a' testbeli kifejezéssel tökéletes öszhangzatban van, 's egy teljes egészet alkot, e' képben a' természethű, igaz és szép egyiránt föl lesz található.* Alkalmazzuk csak e' theoriát a' jelen esetre; a' korhely jellem' egyik hangbeli nyilatkozása a' torok-böfögtetés, ha tehát a' torok-böfögtetés a' korhelyeknél sajátságos testbeli kifejezéssel tökéletes öszhangzatban adatott, az szép is volt és, a' mi fő dolog, müvészi 's igy éljen a' torok-böfögtetés, éljen minden általában a' mi jellemző, mert ez Egressy szerint, szép is egyszersmind! Meg kell vallanom, hogy ha színészeink müvészkedni e' szerint fognak, akkor majd látandunk, nem csak torok-böfögtető, hanem más szebbnél szebb müvészetet is, mi aztán megérdemli, hogy feltalálójától Egressy-müvészetnek neveztessék. Csak az a' nagy kérdés végtére: ki fog gyönyörködni illy müvészetben, melly az ember' gyomrát felkeveri? Íme, milly eredményekre jutunk azon új theoria által, melly szépről, megnemesített, idealizált természetről nem akar tudni 's ezeknek fogalmát számüzni gebeszkedik a' müphilosophiából. Izlést és vas gyomrot kivánok mindenkinek hozzá: de én részemről köszönöm szépen a' mulatságot, nem fogok vele élni. Egressy Gábort egyébiránt bizonyossá tehetem, hogy az ő színészkedése — legalább az eddigi — nem ezen theorián épült. Ő önmagát csalja hamis okoskodásaival 's ha jó tapintatát szerencsétlen theoretizálásokkal fogja eltompítani, annyira eltévedend, hogy nem fogja magát többé a' müvészetben tájékozhatni 's haladand rák' módjára visszafelé, minek a' mult télen Pesten létekor egy pár jelét is adta már. A' theoretizálás nem Eggressy Gábornak való; ezt bebizonyítá, úgy hiszem, minden értő előtt, Párbeszédével, legújabban pedig egy levéllel, a' Regélő 80. számában, hol a' müvészi formáról tétova beszédeket tart, mellyeket szerencsére senki sem ért, még talán maga sem ***). Tanácsosabb volna, ha Egressy csak szerepeinél maradna és játszanék szorgalmasan, új aestheticai elvek' feltalálásán pedig nem törné fejét, mert bizony betöri. Illyesmihez rendszeres, nem rhapsodisticus ismeretek kivántatnak, és buvárkodó ész, melly ne csak a' tárgyak' felületén szökdelni, hanem azok' fenekére is lehatni birjon. Azért figyelmessé teszem azon fiatal színészeket, kiket Egressy Gábor Párbeszéde' egyik helyén *int*, mint ollyakat, kiknél *az ő szavának értéke van*, hogy Egressy Gábor' játékára figyelemmel legyenek ugyan — mert tőle fiatal színész tanulhat — de szavai, irásainak (kivált midőn valakivel vitatkozik) óvakodva adjanak hitelt, mert ezek nem egyebek, mint részint homályban tapogatózásai egy olly szellemnek, melly magával sincs tisztában, részint pedig makacs bizonygásai a' megbántott hiuságnak, mikkel ő saját meztelenségeit takargatja. Ezekben káros tanok foglaltatnak a' színmüvészetre nézve, és én, miként igérém, alkalmat veendek magamnak egy pár észrevételt tenni a' Párbeszédre — mit egy részben íme ezennel is már teljesitek — hogy a' kiket érdekel, figyelmeztessem ezen röpirat' tévesztő dogmáira. Hosszas értekezésbe bocsátkozni 's íveket irni, Egressy Gáborként, e' lapok' köre sem engedné: de fölösleges is volna. Mi a' müvészetet illetőleg az emlitett röpiratban mondatott, azt tisztába hozhatni néhány rövidke észrevétellel, a' többi üres szó-özön, részint személyeskedés ellenem — mit én csak mosolygásra tartok méltónak — részint pedig hánykolódás és dicsekvés, mire lehetne ugyan mondani mulatságos dolgokat, de minek? illyesekkel nem viszszük előbbre az ügyet egy hajszálnyival sem, és ki annyira elbizta magát, mint Egressy Gábor e' röpiratban, hogy játéka' helyessége felett még értekezéseket is nem átall tartani, azt nem lehetne felvilágositani millió napok' világával sem, azt csak szánni lehet. Majd felnyilnak talán egykor szemei ön magoktól, 's adja isten, hogy előbb, mint későn legyen.

Szeberéklébi.

Sept. 24. *Carl Henriette*' javára bérszünettel: A' templarius. Nagy opera 3 felv. Irta Marini, ford. Ney Ferencz. Zenéje Nicolai Ottótól. Néző meglehetős számmal.

Sept. 25. Először: Pénz, dicsőség és nők. Vaudeville 5 felv. Irta Cogniard és Delaporte, ford. Csepregi. Zenéje Szerdahelyitől. — Kevés figyelmet érdemlő mű, melly Szerdahelyi' élénk játéka nélkül alkalmasint meg fogott bukni.

Sept. 26. Mátyás király Moldvában. Szinj. 4 felv. Irta Weidmann, ford. Czövek István. Rozzant régiség mind az eredeti, mind a' forditás. Szomorú dolog, midőn még Mátyás király' dicsőitését is németből kell magyarra forditani, és pedig silány németből! — A' pápai zenészek ma utólszor hallaták magokat. **99.**

Sept. 27. Sevillai borbély. Vig opera 2 felv. Zenéje Rossinitól. — *Benza* mint vendég Basilio' szerepében.

Sept. 28. Kronsteini harczjáték. Vigj. 5 felv. Holbeintól, ford. Komlossy.

Sept. 29. Alvajáró. Nagy opera 3 felv. Irta Romani, ford. Deáky F. Sámuel. Zenéje Donizettitől. — *Carl Henriette* Amina, *Benza* Rudolfo' szerepében mint vendég.

Böngészet.

— A' körülmény, hogy elleneink vannak, mutatja, hogy érdemünk is van, 's ez utósóval megvivunk az első ellen. ***Károlyi Sámuel.***

*) Lásd: „Párbeszéd Szebeklébi és Egressy Gábor között, színészeti dolgokról. Budán 1842."

**) A' müvészet a' természet' utánzása nemde? Tehát a' rég megczáfolt 's ezért elavult, elfeledett, batteuxi iskola' tanaira fogunk ismét visszatérni, sőt nemcsak, még őt is meghaladjuk, nem a' szép természetnek, mint ő állitá, hanem az egész természetnek, a' mint az érzékeinknek nyilatkozik, szolgai utánzójává teendjük a' müvészetet. Ez valóban szép haladás lesz! De mit is várhatni egyebet attól ki csupa originalitásból nem akar hinni semmi theoreticusnak, ha maga Aristoteles volna is az (lásd Párbeszédet Szebeklébivel), következőleg minden eddig tudottakat le akar törölni az emberi emlékezet' lapjairól, 's helyette önnön agya' képtelenségeit irni rá. Ugyan dicsekedhetik Egressy müvészet felőli eszmélkedéseivel, mellyeket, mint mondja, Shakespeartől, a' bécsi várszinházban és gyakorlatból tanult, mellyek, valomása szerint, vérén vannak átszürve és a' gyakorlat' kohában megedzve. Ezen eszmélkedések bennünket azon eredményre vezetnek, hogy miután minden meg van a' természetben, mit a' müvészettől követelünk, és pedig semmi müvészet által, utól nem érhető tökélyben van meg, nincs ok miért fáradjunk és költsünk a' müvészetért; a' müvészet egészen fölösleges és szükségtelen minden Egressy Gáborokkal és színészkedésökkel együtt. *Sz.*

***) Különös, micsoda eszméje van ezen úrnak a' müvészeti formáról. Az neki nóta, melly semmi egyedit, semmi sajátságost ki nem fejez. Ki adott valaha illy definitiót a' müvészeti formáról? Némelly urak csak azt tudják megfogni észszel a' mi kézzel is megfogható, mi nem illyen, azon mindjárt elbotlik eszök. És aztán, hol tanulta Egressy azon módját az igazság-kutatásnak, miszerint valaminek rosz magyarázatot adunk csak azért, hogy veszettnevét költhessük? *Sz.*

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, csötörtök, october' 13. 1842.** **45. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Ungarische Wirren und Zerwürfnisse. Leipzig. Otto Wigand 1842. 8d. 72 lap.

(Vége.)

Hazánk' végtelen zavarának második okát panslav szerzőnk, mint mondám, a' vegyes házassági ügybe helyezi. Ennek fejtegetésébe a' világért sem ereszkedném. Vannak tárgyak, mik idejöket múlták 's közéjök előkelőleg theologiai viták tartoznak. Ha az ember öt gyomorral birna, mint a' fűvel rágó állatok, örökké ugyanazon tárgyon kérődznék; de akkor helyből sem mozdulva mint az állatok, társasági állapotja egy pontban vesztegelne. Vagy beállhatott volna-e a' politicai reformok' korszaka, ha az európai emberiség a' reformatio' vallási vitáit elhagyva, állodalmi kérdésekre át nem megy? 'S nálunk nem épen ez-e részint kifejlődésünk' egyik akadálya? Összegyűl a' régen óhajtott országgyülés, nagy reménynyel kecsegtetjük magunkat, 's ím valami vallási tárgy előkerekedik és a' meg nem szűnő viszálkodás végett más semmi sem történik, vagy legalább kevés, végtelenül kevesebb, mint e' viszály nélkül történhetett volna. Azért hideg vér, honfiaim, sőt phlegma! Egykor hazánkban is egy bizonyos vallásos mania uralkodott, az embert kurtitották mint az angolok lovaikat, csakhogy ellenkező végen, 's Caraffa, a' híres kurtító, valósággal egyik szerencsétlen ősömmel igy remekelt Eperjesen: de én azért sem Caraffáktól sem a' kurtitástol nem félek. Tempi passati! Mig a' világ a' vaticanumi villámoktol rettegett, sűrűn szórattak; a' mióta egy zsúpot sem gyujtanak többé, Rómában nem bajlodnak velök. Igy lesz ez a' brévékkel is: idő és felvilágosodás a' legbiztosabb orvosság ellenök 's bizonyossá teszem honfiaimat, sirba nem döntik sem a' kereszténységet sem a' protestantismust. Egyébiránt szerzőnk ellen meg kell jegyeznem, mikép a' vegyes házassági bréve egyedül Magyarországnak nem szólt, hanem a' keresztény világnak 's ha belőle zavar keletkezhetik, ebben honunk csak ugy mint más országok részesülhet.

'S ím előadtam hazai zavarunk' két kútfejét. Lássuk már, mi következik szerzőnk szerint mind ezekből. A' zavar uralkodik szerinte

1. Az egyházban 's egyházi dolgokban, különösen a) nagy gyűlölség uralkodik a' két protestans felekezet közt. Fabulas narrat! A' ki honunk' társasági állapotjait ismeri, tudja, mikép azóta hogy a' vallási unio in thesi elfogadtatott, szellemileg egyesülünk 's a' régi előítéletek és gyűlölség szűnedeznek.

b) A' catholicus és a' protestans egyház egymással czivakodnak. A' vegyes házassági ügy felkerekedte óta csak egy ellentét fejlett ki metszőleg: a' világi 's egyházi rend közt. A' catholicusok közösen opponálván a' protestansokkal, természetesen mint egy felekezet' emberei, szorosabban csatlakoztak egymáshoz

c) a' lutheranus és végre,

d) a' református egyházakban is; amabban az aristocratiának hyerarchiája patvarkodik; minden nemes egy atillaköntösbe burkolt pápa; ebben a' papmarasztás. A' lutheranus egyház' szerkezete democratiai levén, aristocratiáról keblében szó sem lehet. Ha azonban mind a' mellett a' világi tagok az egyházi gyülésekben némi túlnyomóságot gyakorolnak, a' politicai viszonyok' nagyobb ismeretének 's főleg nemzeti nyelvünkbeni nagyobb jártasságának tulajdonithatjuk, hozzá számitva azon tekintetet, mellyet a' földbirtok tulajdonosainak szerez. Ennek tiszteletes uraink nagyobbára magok az oka; miért nem tanulnak jobban magyarul? A' szónoklatban elég gyakorlatok van, 's tudományban bizony nem állanak a' világiak mögött. Ha aristocratiáról a' protestans egyházban szó lehetne, a' calvinista consistoriumokat lehetne ide sorozni, mivel állandó, egész életre választott tagokból állanak. Ezt panslav szerzőnk nem tudja. A' marasztás' méltatlansága egyébiránt ezen egyháztol már elismertetik 's egyik kerületi gyülés azt már keblében el is törleszté, a' lutheranus rendszert fogadván el. De folytassuk szerzőnk' jeremiádját. A' zavar uralkodik továbbá:

2. Az iskolában és tudományban. A' catholicus iskolákban a' tanitási nyelv majd a' régi latin, majd a' nemzeti; a' reformatusokéban különböző rendszerek uralkodnak; a' lutheranusok ebben leginkább eltérnek egymástol 's felette szegények; azon kivül pedig a' nevendékek közt a' magyarok czivakodnak a' tótokkal. Ki ennek oka? Nem a' panslavok? 'S a' mi az iskolai rendszert 's tanitási nyelvet illeti, a' lutheranusok (mint szerző is megvallja) a' zay-ugróczy terv' elfogadásával e' bajnak véget vetettek; a' reformatusok' két superintendentiaja új terveket fogadott el már, lényegben a' zay-ugróczy rendszerhez hasonlokat, 's hogy ez a' catholicus iskolákban is jövő országgyülés' alkalmával történni fog, az iránt a' dolog' elkerülhetlensége bizonyossá tesz.

De végre zavar uralkodik 3. a' különböző népek közt hazánkban. 4. a' családi életben 's 5. az üzletben 's polgári foglalatosságokban. Itt mindenek előtt ellenmondanom kell azon állitásnak: hogy a' tót népesség közt gyűlölség uralkodnék a' magyarok ellen. Mi inditotta fel a' panslávokot? A' nemzeti nyelv diplomaticai és tanitási nyelvvé tétele. Érintetett-e ez által a' tót nép érdekében? Nem, csak azok, kik egyházban vagy állodalomban hivataloskodni akarnak. Ezeknek ezentúl magyarul kell tanulniok. A' népiskolákban azonban az elemi tanitás ezentúl is anyanyelven történik mint annakelőtte, 's ha már most is a' nevendékek magyarul tanulnak, annak utóbb nagy hasznát veendik; mert a' tót nép, mint aratók, szekeresek, iparűzők, minduntalan forgolódik az alföldön, fazekat, fanemüeket, vasat szállitván oda 's életet hozván vissza. A' világi rendü tótokat sem érintette a' törvény érdekökben, mert hiszen nagy részint önmagok' hozzájárultával készült; sőt a' magyar nyelv' tanitási nyelvvé emelése, mint már emlitém, a' nagyobbára tót egyházak által egyenként fogadtatott el. Tehát az új rendszabások által egyedül azok érintettek kellemetlenül, kik papi hivatalra készültek vagy már tót papok, mert egyedül ezeknek kell ezentúl akaratok ellen is magyarul tanulni. 'S ím ezek firkálnak német röpiratokat, elferditett, eltorzitott alakban tüntetvén ki hazai állapotainkat a' külföld előtt; ezek irnak alá, folyamodnak 's mennek Bécsbe! 'S számuk? Két száz panslav lutheranus pap! Ez az egész öszveg a' magyar tót népesség' millióival szemközt. Igenis, hazámfiai, én itt népem' nevében ünnepélyes óvást teszek mind azok ellen, kik Magyarhon' tót származásu honfiait a' panslavokkal azonositani merészlenek. Mi nemcsak panslavok nem vagyunk, hanem azok' legnagyobb ellenségei, igy állván velök szemközt, mint a' horvátok és túrmezőiek az illyrekkel. Mi a' panslavismus, azt a' szerzőtől nem fogjuk tanulni. Olvastuk Kollár' munkáját. De ez annak csak philologiai oldalát tünteti ki. A' panslavismus azonkivül gondolkodás 's érzésmódban áll. Hogy tetté ne fajuljon — arról majd gondoskodni fogunk. 'S ím itt a' különbség Magyarhon' tót származásu polgárai 's a' panslavok közt: a' tót honfi a' magyar állodalmat 's magyar hazát a' magáénak ismeri, mindazt létesiteni kivánván, a' mi ezen állodalom 's haza' fenállását 's felvirágzását feltételezi. A' panslav e' magyar állodalomban és hazában Slaviáról álmodozik 's magányos sétákon, Nyitra 's Devén-várak' romjain az elmult idők után sohajtozik. A' tót honfi a' magyar nemzet' történetét magáénak vallja, magáénak minden borús 's derült napjait, 's jól tudván, hogy ősei e' hon' ezer csatáiban csak úgy, sőt nagyobb számmal vettek részt, mint annak többi népei; tudja 's ezen eszmélet büszkén emeli keblét, hogy Lajos és Mátyás korai' dicsősége az ő dicsősége is. A' panslav ellenben eltagadja nemzetét annak egész történetével, emlékezete csak az Árpád előtti időkben mereng 's magányban sentimentalis elragadtatással 's egészen ellágyulva Szwatopluk 's Moimir' neveit hangoztatja. A' tót honfi végre becsületes slovák nyelven beszél, megelégedett a' hazai ügyek' folyamával, mert kivánsága szerint mennek, 's jó reménynyel, derült pillanatot vetvén a' közelgő jövendőbe, vigan költi el felséges túrós galuskáját. A' panslav ellenben maga által koholt, a' tóttól nem értett nyelvvel él, neki nincs étvágya; komor és bús 's naponként súlyosabban nehezedvén rá a' magyar nemzetiség' terhe, fogy 's képe sárgásodik vagy zöldül. Tudjátok-e, ki csatázott eddig a' panslavokkal a' magyar hirlapokban 's az „Allgemeine“ban? Magyarok? Koránt sem; tót 's német származásu honfiak 's szégyennek tartanók, ha erre ezentúl is a' magyarok szorulnának.

A' családi élet- 's üzletben bábeli nyelvzavarunk igen is botránkoztato jeleneteket idéz elő. De mi következik ebből? Hogy a' zavar maradjon a' mint van? Ez oktalanság. Következik egy nyelv' szüksége, mellyet minden magyar honpolgárnak tanulnia 's értenie kell 's ez a' nemzeti, a' magyar.

Szerzőnk szerint végre e' zavar a' politicai életben is mutatkozik. 'S mi oknál fogva? Mivel, ugy mond, több felekezetek vannak; a' Pesti Hirlap máshová húz 's máshová Széchenyi István. Uram' fia, minden szabad alkotmányu országban minden felekezetnek régóta van organuma, ez a' discussiónak feltétele 's normalis állapot. Mi most kezdünk valamit; a' két szélek képviseltetnek már; de az igazi közép még nem; ennek szószólója még eddigelé csak Széchenyi; 's panslav hitsorsosom, már olly zajt üt, mintha Magyarország lángban volna.

'S itt az irat' tartalmának vége. Következik a' berekesztés, hol mint már érintém, szerzőnk a' csomó' feloldását felsőbb kéztől kivánja. Részemről a' dolgokat egészen ellenkező szinben látom. Meggyőződésem szerint, honom' kivirágzására nézve még soha sem volt olly kedvező viszonyok közt mint most 's ha okosan intézendjük ügyeinket, ha nem vesztegelve de homlok hanyatt nem is rohanva, hanem más nemzetek' történeteit szivünkre véve, haladásközt jobbra balra 's a' hátulsó kerekekre is tekintgetünk, felsőbb kézre nem szorulva, rendes törvényes uton elintézhetjük dolgainkat. Ki halad, annak mozogni kell, 's igy ha a' sirkert' csendének paradicsoma nem is foghat körül, mind a' mellett, minden panslavok, illyrek 's vegyes házassági ügyek' ellenére, csüggedetlen bátor szivvel nézhetünk a' jövőnek szemébe. ***Hernádtáji.***

TÁRCZA.

Lajos Fülöp mint iskolamester.

1793. augustus' 29-kén Lajos Fülöp a' sz. gotthardi kolostorhoz érkezék 's az ajtónál csöngetett. Az ablakban egy capucinus jelent meg.

‚Mit akár ön?'

„Szállást 's eledelt, magam és társam' számára" — felele a' herczeg, kinek elég oka volt e' kérdés fölött csodálkozni, miután azon kolostornak csak az rendeltetése, hogy az utazóknak szállásul szolgáljon.

‚Gyalog utasok itt nem fogadtatnak el, főleg — ezt éles vizsgáló tekintettel tevé hozzá a' capucinus — olly gyalog utasok, kik közé ön is tartozni látszik.'

„De, tisztelt atya, mi mindent megfizetünk, a' mit önök kívánni fognak."

‚Ott átellenben jó szállás van önök' számára,' — felele az irgalmas capucinus, és az ablakot becsuká. A' szerzetes, ki olly szabadelmü nézetet fejte ki, egy kocsmára mutatott, mellyben öszvérhajtók szoktak szállásolni. Ott ugyan csupán enyhet és sajtot talált a' herczeg, de egyszersmind jó tanitásban részesült, mellyet a' rosz vacsora és kemény ágy által még elég olcsón vásárlott meg. Ennek emlékét mai napig megtartá Lajos Fülöp, 's Horace Vernet igen szellemdús rajzban jellemzőleg örökité ezen kalandot. Ugy látszik egyébiránt, mikép a' franczia forradalom és véres tetteinek híre azon időben borzadást szült a' franczák ellen a' schweiczi hegyekben. Nyelv és öltözet' következtében könnyen meg lehete őket ismerni, és sehol nem fogadák őket örömest vendégekül, mert a' hegyek' távol részeiben azt képzelék, hogy egész Franczia ország most már csupán rablók és gyilkosokból áll. Könnyen képzelhetni, hogy a' schweizi testőrség' lekonczoltatása e' hiedelmet nagy mértékben mozditá elő, 's a' szomoru esemény annál nagyobb hatást szült e' vidéken, mivel a' schweizi testőrség leginkább csak a' hegyi kantonokból szokott gyüjtetni. Gordonában, Graubündenben, csak olly rosz fogadtatásra talált a' herczeg, mint sz. Gotthardon. Egy kis kocsma' tulajdonosnéja teljességgel nem akará a' szegény vándorokat befogadni. Iszonyu rosz idő vala, 's az éj már közelített. Mégis sokáig és alázatosan kelle a' herczegnek könyörgeni, mig a' makranczos asszony' szánakozása annyira felgerjedt, hogy neki és társának szalmát adott a' közel félszerben. Lajos Fülöp azonban olly rosz időben járta be a' havasokat, melly a' legizmosb erőt is kifárasztaná, 's azért a' szalmán édesebben aludt most, mint a' Palais Royal vagy Versailles' legpuhább selyem párnáin. Milly boldogok lettek volna oldalán atyja és testvérei, kik épen akkor Marseille' egyik sötét börtönében szenvedtek! Hajnalkor egyhangu szabatos lépések költék fel álmából Lajos Fülöpöt, 's szemeit felnyitván, nem csekély bámultára láta egy paraszt suhanczot puskával fel 's alá sétálni nyughelye előtt, mintegy őri kötelességet teljesitve. Kérdésére azt válaszolá, mikép nagynénje, a' fukar és igen gyanakodó kocsmárosné, bizá reá ezen tiszteletbeli szolgálatot, olly szoros meghagyással, hogy tüstént lője főbe a' francziát, ha éjjel talán felkelne és ki akarná őt rabolni. A' vierwaldstaedti tó mellett két francziára talált a' herczeg, az egyik pap, a' másik pedig kereskedő vala, kik egy hajóssal az átszállitási díj fölött versengtek. A' papnak nem volt pénze, 's Lajos Fülöp kifizeté helyette illetékét, ámbár maga sem igen volt bőségében a' pénznek. A' pap igen hálás ember vala, 's kéré a' herczeget, fogadná őt magához káplánul; melly ajánlatát, az akkori körülmények közt, Lajos Fülöp természetesen nem fogadhatta el. A' kereskedő egykor opticus volt a' Palais Royalban, kinek tulajdonosa, mint állitá, gyakran vásárlott tőle szemüvegeket. E' mellett erősité, hogy Orleans család' minden tagját igen közelről ismeri. A' herczeg' zavarodása nem sokáig tartott, mert a' palais-royali opticus csak ugy ismeré Orleans család' tagjait, mint akárki, a' ki soha nem látá őket. Lajos Fülöp' pénze már majd egészen elfogyott, utólsó lovát is el kelle adnia, 's közelitett az idő, mellyben a' havasi utak járhatlanokká szoktak lenni. Legközelebbi jövendője tehát igen igen szomoru vala. Ekkor Montesquiou táborfő, kivel folytonos öszszeköttetésben állott, Bremgartenbe hivá őt. E' nemes barátja az alatt munkás vala, hogy a' hegységben szerte bolygó herczeg' számára menedéket szerezhessen. Montesquiou tudta, hogy Reichenauban, Graubündenben, reformált és catholicus nevelőintézet alapittaték. Ezen elrejtve és távol fekvő hely mindenesetre igen alkalmas volt fiatal barátjának menedéket biztositani, mellynek megszerzése annyival is inkább sürgetős vala, mivel Zürichből értésére esett, hogy nem titok már, mikép az Orleans család' menekvő tagjai még Schweizban tartózkodnak, 's mindinkább világosabb lett, hogy a' schweizi kormány végre kénytelen leend engedni a' külföld' unszólásinak, 's ki fogja határai közől tiltani a' szerencsétlen menekvőket. Az utóbbi időkben ezen unszolások sürgetőbbek lettek, 's Austria és a' franczia respublica igen határzottan fényegetőztek, mert ezek Lajos Fülöpöt azon férfinak tekinték, ki egykor ismét helyre fogja állithatni a' franczia királysági rendszert, habár maga sem gyanitaná azt még. Bremgarten akkor Bern és Zürich' osztályos tulajdona volt, 's a' hatósági elnök, Kottinger, minden évben három hónapig mulatott Bremgartenben mint kormányzó. Ő és Wysz, a' zürichi polgármester, baráti érzést tápláltak a' magas menekvők iránt, 's lehetőségig iparkodtak őket az üldöztetések ellen biztositani. Az ő munkás közbenjárásuknak tulajdonithatni, hogy a' herczegnő és Genlis asszonyság Klára' kolostorában helyet kaptak. Tőlök tudta meg Montesquiou mindig azon rendszabályokat, miket a' cantonok Lajos Fülöp ellen időről időre foganatositatni határoztak. Igy tudá meg azt is, hogy kémek motozzák a' herczeg' hollétét, 's hogy tanácsos ezen ármányok ellen minél hamarább tökéletesen biztositani. Montesquiou közelebbről ismeré Jost urat, ki egyik tulajdonosa volt a' reichenaui nevelőintézetnek. Jost ugyanis a' schweizi testőrségnél, 's utóbb Montesquiou' hadosztályánál is szolgált Sabaudiában. A' táborfő tudta, hogy Jost kitünő katonatiszt volt, lovagias bőcsületérzéssel birt, 's iránta mindig kitünő tiszteletet tanusitott. Egyszersmind értésére jutott, hogy Reichenauban Chabaud-Latour franczia tanitó' megérkeztét várják, ki még mindig késett megjelenni. Montesquiou tehát azon tervet készité, hogy Lajos Fülöpöt Chabaud' neve alatt helyette tanitóvá teendi Reichenauban. Teljes joggal hivé, hogy az által minden üldöztetés ellen biztositni fogja őt. E' szándékát tehát Jost urral tüstént tudatá Genlis ur' unokaöcscse, Du-Crest-Sillery által, ki Lajos Fülöp és Dumouriez' társaságában szökött ki Franczia országból és szinte Schweizban tartózkodott. Jost azonnal kész volt a' táborfő' kivánatát teljesiteni, hogy ő is részesülhessen a' hatalmas királycsalád' egyik tagjának megmentésében. Egyszersmind azonban értesité a' táborfőt, hogy csak akkor vihetni véghez a' tervet, ha benne Tscharner és Nesemam, szinte elöljárói a' nevelőintézetnek, megegyeznének; kik egyébiránt olly becsületszerető férfiaknak ismertettek, hogy minden veszély nélkül lehete velök a' titkot közleni. Mihelyt Lajos Fülöp ezen értekezéseket megtudá, azonnal örömmel egyezett meg az egész tervben, mert a' tanitói pályát olly tiszte-

letre méltónak tartá, hogy a' világ' egy fejdelme sem szégyelheti annak elfogadását. Helyén leend itt megemlíteni Lajos Fülöp' azon szavait, mikkel, a' restauratio alatt, adományát kisérte, mellyel a' szükölködő iskola-mestereket gyámolító egyesület' felsegítéséhez járult. „A' mi részvétemet a' szükölködő iskolamesterek iránt szükségkép rendkivül neveli, azon körülményen alapszik, hogy egykor magam is ezen tisztes polgárosztályhoz tartoztam. Számos sorsváltozásomhoz, mellyek földi osztályrészemül jutottak, az is tartozik, hogy egykor, kemény üldöztetés' idején, mint tanitó fogadtattam fel egy gymnasiumban, hol nyolcz holnapig oktattam a' növendékeket. Reménylem tehát, hogy adományomat, mint egykori iskolatanitóét, az egyesület el fogja fogadni." 1793-ban tehát Reichenauba ment Lajos Fülöp, csupán hű Baudoinja' kiséretében, kitől azonban Churban meg kelle válnia, hogy az incognitót annál inkább föntarthassa. —*yz*—

Ne-ki-de-minek *).

Felvilágositásul nehézségeidre (a' Regélő' 81. számának 876. lapján) te véletlenül tudós, szükségesnek látom, magyarázatomat töltsséren agyadba önteni, mert hiában rugdalózol 's hivatkozol „bölcseség-fogaidra" nem azok, de még csak őrlő fogaid sem nőtek ki.

„Ha minden szinházi biráló' beszéde igaz volna" igy kezdém bizonyos magyar lapban — melyet igen jól ismersz — szerinted „bölcs" mondásomat, mellyet te nem akarsz hinni, de azt csak elhiszed, hogy akkor annak beszéde is igaz volna, ki a' szinmüvet rosznak mondá, mert remélem, a' minden szó csak úlba igazit, te dühöncz kalandor, 's igy miután majd minden szindarabról roszat is mondtak, „aligha léteznék jó szinmü a' világon". Itt ismét az aligha világol sötét útadon; az utólját: „'s miután egy azon darabról is különbözők a' vélemények, nyilvános, hogy sokan lőnek bakot" magad is elhiszed, miután anynyi haszontalan és oktalan birálók között, kik szabadjegyért birálnak hivatalosan, találkoznak számtalanszor ollyanok is, kik egy héttel előre készitik el a' birálatot, nehogy a' kezeikre bizott kopár tábla üresen maradjon 's az a' nélkül is hitvány termés utáni száztólit nélkülözniök kelljen 's igy mi csoda azután, ha egymást éri az absurdum 's minden harmadik lövésre bak esik. Felséges hasonlatosságodra pedig, melly minden tekintetben gyöngye a' módi iskolának, Vachot Imrével ezt felelem: Oh charlataneria divina!

Lauka Gusztáv.

Magyar játékszini krónika.

Sept. 30. Először: A' zalameai biró. Dráma 5 felv. Irta Calderon. Griesz után ford. Gaal a' m. ac. költs. — A' spanyol irodalom' legnagyobb drámaköltőjének e' jeles müve meglehetős szorgalommal és a' nézők' nagy tetszésére adatott. A' forditó köszönetet érdemel, hogy repertoriumunkat e' művel gazdagitá. Szentpétery dicséretesen ábrázolá Don Crespo' zalameai biró' szerepét. A' jámbor, istenfélő, talpig böcsületes: de becsületére igen kényes, szilárd 's férfiúi elhatározottsággal teljes paraszt előttünk élt és mozgott. Bartha don Lope de Figuerva' szerepét nem rontá ugyan el, de kielégitőleg nem adhatta, mert szerepét kellőleg nem tudván, érthetlen dolgokat hadart össze. Kár volt egyébiránt olly hamarkodva beszélnie is. Minden, mi a' megérthetés' rovására történik, rosz és hibás, ha mindjárt jellemző volna is. Szilágyi (Nunno) szinte nem tudá szerepét. Laborfalvi R. (Isabella) nem képzelhetjük mi okból, kedv nélkül és bágyadtan játszott. Lendvay (don Alvaro), Szerdahelyi (Rebolledo), Erkelné (Crispa), Udvarhelyi (don Mendo) dicséretes szorgalommal. Néző közép számmal. ***99.***

Octob. 1. A' templarius. Nagy opera 3 felv. Irta Marini, ford. Ney. Zenéje Nicolai Ottótól. *Carl Henriette*, mint vendég, Rebekka' szerepében.

Oct. 2. Pénz, dicsőség és nők. Vaudeville 5 felvon. Irta Cogniard és Delaporte. Ford. Csepregi. Zenéje Szerdahelyitől.

Oct. 3. Láncz. Vígj. 5 felv. Irta Scribe. Ford. Vajda Péter és Nagy Ignácz, a' m. acad. költs.

Oct. 4. Bájital. Víg opera 2 felv. Irta Romani, ford. Deáky F. Sámuel. Zenéje Donizettitől. — *Benza*, mint vendég Dulcamara' szerepében.

Oct. 5. Rózsa. Ered. vígj. 3 felv. Szigligetitől. — *Pázmán* Nagy Endre' szerepében mint vendég lépett fel. Értelmes beszéd, meglehetős szinpadi alak ajánlják e' szinészt: de Szentpétery' játéka után e' szerepben, nehezebb vállalatba fogott, mint a' mit megbirhata. ***

Egyveleg.

A' divat' birálatához. A' hölgyruhák' most divatozó formája, vagyis szabása, mint látszik, torzitott egyesitése azon két fő alapformának, melly általában emberi ruházatra használtathatik; tudnillik a' szüknek a' bővel. Az előbbi testhez simul és a' tagokat kitünteti, mig az utóbbi redőkkel boritja és eltakarja azokat. Az előbbit a' hölgyruhák' felső részein láthatni, hol azok a' természettel merőben ellenkezőleg fulasztásig összeszoríttatnak, elannyira, hogy még a' karoknak kecses, szabad mozgása is lehetlenné tétetik, miután a' derék' összeszoritása által az erő már úgyis elfojtatott, melly nélkül pedig valódi szepséget nem is képzelhetni. A' ruházat' másik ős alakját, a' bőséget, derékon alól szemlélhetni, melly a' felső test' összeszorítása által még inkább szembe tünik, 's olly nevetséges hordóalakot kölcsönöz a' szép hölgyeknek, hogy nem is tudja az ember: sajnálkozást vagy vigságot kelljen-e érezni, midőn ezen szemsértő eltorzitást látja. 'S gondolják talán némelyek, hogy ez szeméremből történik, 's a' rendkivüli bőség csupán elrejtésre használtatik? Oh nem, sőt párnácskák is használtatnak, hogy a' test' bizonyos része jobban tünjék szembe a' bő redők alól. Tehát még ellenmondás is létezik ezen nevetséges eltorzitásban. Egyébiránt lassanként talán majd e' lázból is kigyógyúl a' világ, ha nem egyszerre és rögtön legalább egyenként és fontolva. Mielőtt azonban ez megtörténnék, nem ártana egyenlőre legalább „emberkinzás" elleni társulatot alakitani, melly az iszonyú fűzést eltörlené, melly annyi fiatal lyányt valóságos nyomorékká tett már. —*yz*—

A' „Nemzeti Almanach" ügyében szombaton, f. hó' 15-kén, délután 3 órakor, a' magyar tudós társaság' teremében, közgyülés fog tartatni, mellyre minden t. cz. részvényes ezennel meghivatik. Pesten, oct. 7-ikén 1842.

*) Jobb volna igy: Neki! de mi? 's én kiáltanám: go rombaság! Ez az urfi maholnap igen gazdag lesz, mert bizonyíthatom, hogy kölcsöneit 10 percent kamattal fizetjük vissza. *L.*

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, vasárnap, october' 16. 1842.** **46. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Bella.

Serb négrege.

Éj volt, a' teli hold ezüst fényben süte le az ég' ázur boltozatáról, 's rezgő sugárait csillámolva meríté a' tenger' kékes habjaiba, mellyek az éjszaki széltől háborgatva, vad morajjal törték meg magokat Montenegro' bércz lepte partjain. — A' tengerhez közel kolostor áll, aggszerű barna épület, alacson, réz fedte toronynyal, mellynek érczharangjai most vészjoslólag zengtek le, a' szomszéd czetinyi völgyekbe. A' völgy' lakói érték a' harang' szózatát, 's elővevén a' falról jó csővü, hosszú fegyveröket, 's felkötve a' kardot, melly őseiktől szállt rájok örökül, csoportokba gyültek össze, 's megindultak szent Mihály' zárdája felé, hová tanácskozásra hivá őket egybe vészjósló hangja a' zugó harangnak. — A' zárda' ajtai nyitva valának, 's a' nép ezeken a' csarnokokba lépett, mellyeken túl az agg érseknek nyiltanak szobái. Petrovics 's Vasal a' 70 éves szent férfiú durva szőrpokrócz lepte ágyon ült, 's melette a' zárda' tizenkét barátja félkört képezett. — A' szoba' falán izmos feszület lógott, alatta imaszék, mellyen most széles vérlepte pallos nyugodott. — A' belépő férfiak érték a' néma felhivást 's megcsókolva az agg' kezeit, szótalanul körbe álltanak, várva mig telve lőn a' szoba 's csarnok, melly azt környezé.

'S a' mint összegyültek a' bérczek' fiai, az agg tisztes vladika felkelt ágyáról, két baráttól vezetve belépett a' körbe, mellyet a' barna arczú hős férfiak képeztek. — Melleikre tevén két kezöket, hajták meg ők magokat, 's az agg vladika reszkető hangon imigy beszélt.

„Férfiak, a' szabad Montenegro' bajnok fiai! — Ez éjszakai tanácskozásra hivott össze benneteket, zárdámnak érczhangú szónoka; a' honnak, e' szabad, szeretett bérczeknek sorsa az, mi segitségért esedez hozzátok. — Montenegro évszázadok óta szabad, mert ha bár körültünk minden tartományokat meghódított is az ázsiai tar, a' bérczeken itt megtört hatalma, 's mig máshol a' rabláncz' súlya nyomja a' meghódított népeket, a' montenegrói, itt e' hegyek közt, szabadon éli át éltének napjait. Ámde e' szabadság kétes birtok 's addig tartó csak, mig mint hiúzok őrizzük e' bérczeket, mint oroszlánok küzdünk, ha hegyeink felé közelg az ellen' tábora; 's milly gyakran történik ez! A' montenegrói' élete örökös harczból áll; ő tavaszkor ha a' hegy' füve zöldelni kezd, harczra kél 's csak késő őszkor, ha a' fa lehullatta már levelét, tér vissza lakába, a' bérczekről, mellyeknek függetlenségét őrizé a' nyáron keresztül. — Lám! csak imént vertük vissza a' törököt, 's már ismét levél érkezett hozzám a' bosnyák basától, követelő, adnók meg a' harácsot, mellyet a' mult évben tőle megtagadánk — 's barátim! nem pénzt, nem aranyat kíván ő, mert ezt a' szegény montenegroi a' nélkül sem adhatna, nagyobb kincs az, mit ő követel, tizenkét hölgy, — bájdús és viruló, 's köztök Bella, a' te nőd, vitéz Stanisity! — Tudom barátim, hogy ezen kívánat bérczeink közt helyeslést nem talál, 's hogy előbb meg kell halni minden montenegrói férfiúnak, mielőtt csak egy nő, nem szép és ifjú, de vén es nyomorú birtokába jusson a' buja töröknek; nem, még ha mind elhalnánk is, ha nem volna több férfiú Montenegro' bérczein, még akkor sem rabolna itt nőt a' török, mert hölgyeink, mint mi, égnek a' szabadságért, 's inkább öngyilkosság által végeznék itt a' hon' bérczei közt éltöket, minthogy rabnői lennének a' pogány töröknek. — Ezt előre tudva, hiveim, a' feszület alá tettem a' véres pallost 's összehivtalak benneteket, hogy letéve kezeim közé a' hűség' esküjét, vezért válaszszatok, ki bátran vezessen benneteket a' határ-bérczekre, mellyeknek aljában Ali-Arszlán a' bosnyák padisah felüté negyven ezret jóval haladó kegyetlen táborát."

Az érsek szólni szűnt, 's a' férfiak „Szmert, Szmert ovom Türkem!" kiáltással ránták ki kardjaikat hüvelyéből 's letérdepelve a' feszület előtt, esküt mondának a' felett, hogy holtig 's utósó emberig védni fogják a' bérczeket 's a' szabad függetlenséget, melly fő kincse a' nemzetnek — 's az érsek ezt hallván, áldva emelé fel kezeit — 's elővevén egy érez feszületet, oda illeszté azt, minden férfiúnak ajkához.

„Most rajta. válaszszunk vezért!" kiáltának ők, 's a' patriarcha elfoglalá előbbi nyughelyét. — „A' vezér az legyen, kinek legínkább érdekében fekszik, a' tar' veszélye, szólt Nicolevics Wuk, a' férfiak' egyike — 's ezért Stanisityt, kinek bájló nejére Arszlán vágyik, nevezzük vezérré; a' bájló nőt ő forrón szereti, 's a' hazárt 's értte, mint bőszült oroszlán fogja védni a' honnak bérczeit.'

„„Igen, igen Stanisity a' vezér!" kiáltának mindnyájan 's a' diacon felvevén az imaszékről a' véres kardot, oda adá azt, az agg érsek' kezébe. — Reszketve emelé fel ez a' piros fegyvert, 's megilleté avval az elébe térdelő Stanisity' vállát, úgy hogy a' vér bemocskolá annak ruháit.

„Stanisity! az isten, boldogságos szűz — szent Mihály, Nicola 's Kozma' nevében, a' sereg' vezérévé avatlak! menj 's miként Gábor archangyal állt égő pallosával az éden' küszöbén, úgy állj te őrt a' honnak bérczein, 's miként szent György leküzdé a' sárkány-alakban ellene rohanó ördögöt, úgy verd te vissza a' pokol' fiait, kik harczra szálltanak ellenünk. — E' vér, melly ruháidon látható, általam megáldott bárány' vére, törökvér mossa azt le válladról vagy ten véred, ha holtodat kivánja a' honnak szent ügye."

E' szavak után felkelt az új vezér ama' lelkes ékesszólással, mellyet a' kebel' túlhevűlt érzelmei öntenek a' nyelvre, igéré a' nemzetnek, hogy holtáig védendi a' hon' szent ügyét, 's kéré őket, hogyha elhúlna a' csaták' mezején, vennék pártolásuk alá Bellát, szivének egyetlen kedvesét.

Ez éji tanácskozás után szétoszlottak kissé a' férfiak, reggelre összejövendők újra a' határon, hogy mire a' nap felkél, fegyverök jól irányzott golyóival üdvözölhessék Arszlánnak ébredő táborát.

II.

Égben vagyunk-e, istennek hetedik egében, hol a' szépség' legfőbb bája virúl, 's hol az angyalok' szelid arczain olly kecsek díszlenek, mellyekről itt nincsen a' föld' szegény fiainak fogalma;— vagy talán Mahomed' édenébe vezettek lépteink, hol arany pálmák' aljában leirhatatlan bájú húrik nyugosznak, szebbek 's kecsdúsabbak, mint a' tündér ideál, mellyet valaha előteremtett a' költőnek lángképzete. — Nem, nem földön vagyunk mi, itt e' tekén illy bájarcz nem virul, illy szemek nem ragyognak itt — illy eperajk itt nem osztja élvadó csókjait. E' nő földi lény nem lehet; angyal ő 's fentebb világi lény, kit leküldött ide az ég, hogy fogalma legyen a' föld' fiának, a' szépség' fő fokáról, a' mint azt, a' teremtő angyalain kifejezte. De mégis nem égi tünemény ő, hiszen ajkai csókra nyilnak, 's férfi-nyakat ölelnek hómárvány karjai. — Ah, ki a' boldog, kiért ez angyal ég? ki a' szerencsés, ki beszivhatja é' rózsa-szájnak mézédes csókjait? Stanisity a' montenegrói hős, a' férfiú, kit imént emelt vezéri polczra a' nemzet' bizalma, 's e' hölgy itt, Bella — a' bájoló — kit harácsúl kivánt a' pogánynak buja kéjvadász keble. Montenegroiak, ti jól választottatok; a' férfiú, ki illy kincset bir, nem fog hátrálni, hogy megtarthassa az üdvet, mellyet e' hölgynek szerelme nyújt; mint bőszült oroszlán fogja leölni Arszlánnak népeit.

A' férfiú nejét öleli át, 's míg szemei vadon ragyognak, ajkai a' tart átkozzák, ki e' kincsét meré követelni. Ő harczra szállna a' pokol' legszörnyebb fiával. „Nem Bella, te nem lészsz Arszláné; e' kar csodákat mivelend, e' cső százakat ölend el, 's mire kétszer letűnik a' nap' arany tányéra, Arszlánnak, a' buja kéjúrnak hengeritem elődbe halovány 's rút fejét; most áldjon az ég; az éj tünni kezd, a' hegy tova még 's mire a' nap felkél — kezdődni kell a' véres csatának.

Még egy hosszú csók, 's a' pár elhagyá a' szűk szoba' alacsony falait, 's míg a' férfiú bátran távozik, könyezve néznek utána a' nőnek ragyogó fekete szemei. — Mi ez, bennök köny ragyog; a' montenegrói nő sirni tud, ha férje a' hazáért küzdeni távozik? hát nem osztja-e ő is, a' szabadság-vágy' magasztas érzetét; ő, ki megveti a' férfiút, ha nem száll bátran ki a' csaták' térére, midőn veszély fenyegeti a' hazának független bérczeit?

Nem, Bella szinte a' szabadságért ég, 's ama' boldog három év alatt, mellyben birja szeretett férjének bajnok kezét, ő még soha sem könyezett; vidámon, mintha vigalomra távoznék csak férje, tekintett ő utána — 's ha könyek ragyogtak szemében, ezek csak a' nemzeti büszkeségnek voltanak könyei, ámde ma, bú lepte kebelét; éjszaka, míg férje távol volt, akkor, midőn még nem is tudá, hogy az ellen' hada közeleg, ijesztő álom tűnt fel előtte, undok rémképével; férjét látta a' csatamezőn, mint vérlepte halottat, undokul összevagdalva, 's fej nélkül, mert ez egy közel karón vala felszúrva, mellynek aljához lánczolák őt a' török' bakói.

'S a' nő, a' remegő nő, leereszté fekete fürteit, 's zokogva térdelt egy kép elébe, kérve az isten' szent anyját, védné a' harcz' vészei közt férjét, férjét, kit olly forrón 's hiven szeretett. —„Ha elhúllna, ó égi asszonyom, ha vére a' hon' szabadságáért folyna ki, oh akkor adj erőt meghalni, mint illik hű nőhöz. Igen, igen, én halni fogok, halni 's átköltözni oda, hol ismét látom őt, de ha halok, nagyszerű legyen halálom; — 's a' vér, melly keblemből foly, a' hon' szabadságának legyen piroslo kútfeje. De mi ez? hisz éj van még, már ropognak a' hősök' puskái. — Hah! a' montenegróiak ők, kik orozva törtek a' törökre, midőn ez a' bérczek közt gyanitá még bőszült ellenét. Hah! — mennyi lövés egyszerre! ezeket a' törökök küldék feléjök — oh ég, könyörülj, küldd angyalaidat le, hogy pajzsaikkal védjék Nicolámnak bajnoki kebelét. Ismét apróbb lövések! a' montenegróiak' vérüdvözlete, 's utána a' török fegyverek' öldöklő robaja. — Hajh, milly hosszas ropogás, mi vad lárma, mi öldöklés. Istenem' anyja, az eldöntő percz ez, most védd őt, most könyörülj. — Hah! mi ez? a' fegyver-ropogás gyengül, ők győztenek, a' hadi lárma tova vonul, ők a' megvert törököt üldözik. Hála, hála neked egeknek asszonya, te meghallgatál, ők győztek, 's mire a' nap délpontjára ér, én ismét ölelem szivemnek kedvesét."

„Most fel, el a' zárdába, hova visszatérnek a' hon' hősei — ott látom őt, szoritom keblemhez, 's ha szűm szivén dobog, büszkén mint soha még, fogok körül tekinteni: mert ő a' győztes, az én férjem, 's kedvesem."

Az akarat tette lőn, a' nő felölté ruháit 's távozott.

III.

Mit jelent ez? a' torony' harangjai ismét zúgnak, ámde nem élénken 's felhivólag többé, hanem búsan, mintha gyász temetést hirdetnének rekedt hangjai. — A' nép nem a' zárdába lép, hanem a' templom felé siet, mellynek felnyitvák ajtai. — Mi ez! az egyház' közepén gyászravatal áll 's rajta egy férfiúnak fekszik vérező holttest. — A' halottat bús férfiak környezik, 's a' szemekből, mellyek nem sirtak soha, most könyeknek

bús árja foly. — 'S amott a' templom' ajtajától jajveszékelő nő közelg, halovány arczczal, széttépett hajakkal; Bella az — 's e' halott itt Stanisity a' hadvezér, drága ára a' győzelemnek, mellyet övéi kivíttanak.

A' nő a' holt testre borul, 's a' pirosló vér, éjhajának festi be szálait; de ő ezt nem veszi észre, sír, zokog, majd eszméletlenül összerogy, 's nem hallja a' vigasztaló szavakat, mellyeket hozzá intéznek az agg vladika 's elhúnyt férje' hű baráti. Nőket hínak ezek elő, kik karjaikba emelve az alatt Bellát, épen távozni akarnak vele a' cellák' egyikébe, midőn néhány férfi lélekszakadva rohan be a' szent egyházba.

„Vladika! 's ti hős férfiak, — szólt az egyik — mi gyászhírt hozunk.“ Ámbár hátravonulása csak színlett futás volt, hogy egyesülhessen serege' másik részével, melly tőle elmaradt, most ismét előre tör az ellen, 's ha nem sietünk, ellepi bérczeinket, mert az ott maradt hősök nem elegendők visszatartani a' török sereg' bősz rohanását.“

A' férfiak megrettenve állának 's tanácskozni kezdtenek, 's ismét új vitézek érkeztek.

„Arszlán követeket külde hozzánk — mondák ők — 's azt üzeni, hogy ha kiadjuk Bellát, Stanisity' szép özvegyét, haza tér táborával; több hölgyet nem követel.“

„„Átok a' gaz tar' fejére! — kiáltának mindnyájan — 's százszoros átok arra, ki nem védi holtáig a' hon' bérczeit, 's Nicola' bájdús ifju özvegyét.““

E' perczben, mintha égi álom lepte volna el a' szép halvány Bellát, egy mondhatatlan báju mosoly környezé éledő arczát, 's fölemelvén nagy éjszín szemeit, méltóságteljesen kelt fel a' padról, hová a' hírnökök érkeztekor ápoló barátnéi helyezék.

‚Nem, férfiak — mondá ő — miattam ne folyjon vér, én örömmel esem áldozatúl a' hon' sorsáért. E' perczben elhúnyt férjem' szelleme lebegett körül, tőle tudám meg azt, mit az ég' ura nekem parancsol. Éltem Nicola' holta által elvesztő érdekét; rám többé az üdv' édene nem mosolyg; napjaim ridegek lennének a' nélkül is, 's csak a' könyek' árja lepné bús szememet 's mit érne ez, és mit a' gyáva női siralmak. Nicola' neje méltó lesz férjéhez 's mint ő feláldozza éltét a' hazáért, — én menni fogok, kisérjetek a' tar' táborába, 's a' hon mentve lesz.‘

A' vladika 's a' férfiak egy akarattal ellenmondtanak, megemlítve, miként esküt tőnek Nicolának, hogy holta' esetében utólsó csepp vérökig védik szép özvegyét, de mind hasztalan, a' nő szilárdon megmaradt határozata mellett, bár mint ellenzék ezt a' férfiak, bár mint kéré őt a' tisztes vladika, szilárdul a' mellett maradt, hogy miatta ne folyjon vér 's hogy ő férjének álmában hallott parancsa szerint köteles áldozatúl menni, a' bőszült vad ellennek' sátrába.

De mind hasztalan; baráti visszatarták, 's ő egy nemével a' gúnynak legeltetve szép szemeit a' montenegrói népen, mintha egy új terv született volna e' perczben agyában; felhagyva előbbi szilárd daczával dőlt férje' holt testére 's a' montenegróiak látván, miként törik meg ereje a' szívfájdalom' óriási kinjai alatt, ismét a' vladika' ágya körül gyültek össze tanácskozni a' teendők felett, csak néhány nőt hagyva őrizetül a' holt test 's Bella mellett, 's ezek is csakhamar álomba meredve dőltek le a' közel kövekre.

‚Hah, montenegróiak! — szóla halkan a' nő — ti azt hiszitek, hogy ellenállástok megtörte szilárd eltökélését a' boszuszomjas női kebelnek? Csalódtok; ellenetek gyönge erőm mitsem tehetett, ámde a' csel győz; ti távoztatok, 's itt a' holt testnél hagytátok a' jajveszéklő bús özvegyet; e' testnél, mellynek tátongó sebe boszút kiált, e' testnél, mellynek minden újabb látása arra emlékeztet, hogy rettenetesnek kell lenni a' boszúnak a' vér-tettért, melly elölte szivemnek imádott kedvesét. A' nők alusznak, nem őriz senki, a' percz kedvező. Nicola, add e' tőrt, melly övedben csillog, 's mire a' hajnal pirúl, teljesedett nőd' vérboszúja.

E' szavak után egy hosszú csókot nyomott a' nő férje' hideg arczára, 's a' tőrt keblébe rejtve távozott, 's néhány percz múlva a' török küldöttek' elsiető lovainak dobogása zavará meg az éj' néma csendét.

(Vége következik.)

TÁRCZA.

Figyelmeztetés bányászi műszavak iránt.

Csekély tudatom szerint, a' tudományok' bármelly szakában sincs annyira elhanyagolva nemzeti nyelvünk, mint a' tulajdonképi bányászi tudományokban. Ezen elhanyagolás' okai ismeretesbek, hogysem elősorolásokkal az olvasót úntatni szükségesnek tarthatnám. Csak annyit említek, hogy miután korunkban a' magyar sem ritkaság a' lángészi pályán, 's naponként kívánatosbbá válik a' nemzeti nyelvnek általános kimiveltetése, és a' magyar szótárak is szaporodnak; nem ártand, korán gondoskodni, hogy a' hírlapokéhoz hasonló hibás átfordításai némelly bányászi szavaknak lábra ne kapjanak.

Illyenek a' következő szavak, mellyek egyik vagy másik hírlapban több ízben megjelentek:

Anyagválasztó, *érczválasztó* (Markscheider). Mimódon lehetett ezen német szóból: Markscheider, *anyag-* és *érczválasztót* gyártani, képzelni sem lehet; holott a' m. tudós társasági Zsebszótárból is könnyű lesz vala kivenni, hogy az bizony nem egyéb, hanem bányamérő, bányamérnök (geometra subterraneus); vagy szószerint fordítva is „határválasztó“, és hogy ennélfogva semmi anyagot vagy érczet nem választgat.

Bányabevezető (Einfahrer). Értse a' ki értheti; de én megvallom, hogy ha nem tudom mi az Einfahrer, annak ezen magyar kifejezését soha meg nem értettem volna. Ennél sokkal jobbnak, egyszerűbbnek 's

még érthetőbbnek is találom bányajáró-t használni.

Érnyitó, *bányakutató* biztos (Schürfungs-Commissaer). Mindeniknél jobbnak tartom az Erdélyben régen ismeretes érczkutató-t. A' fejtegetést hosszasb volta miatt elmellőzöm.

Főhutamester (Oberhuttmann), a' mi németül annyi mint Oberhüttenmeister és nem Oberhuttmann. Meg kell pedig ezeket egymástól különböztetnünk, mert a' kettő között nem kis különbségecske létezik. Olvastam *főhutást* is. Én ezt sem találom helyesnek, mert az Oberhuttmann egy, a' bányáknál lévő alsóbb rendű-, vagy ifjabb tiszt, főhutás pedig viszont csak az Oberhüttenmeistert jelentené, minthogy a' huta' fogalma az olvasztáséval együtt jár, az Oberhuttmann pedig nem bibelődik az olvasztással Oberhüttmeister lehetne talán magyarúl „főkormányos?" 's az Oberhuttmann? meglehet még várakozni fog egy jó magyar szóra. *)

Olvastam még egy magyar lapban ezen kifejezést is „*werkesek*". Miért nem *bányások* jól megkülönböztetve a' bányászoktol.

Olvastam *stollen*-t. Miért nem *bányamenet* vagy *bányatorok* (a' mi ettől *bányaszáj* (Mundloch) egészen különböző, minthogy a' bányaszájon megyünk be, a' torkon keresztül a' bányába) vagy mint az erdélyi bányászok mondják, kevés német hangzással: *istoly*?

Rétegmester (Schichtenmeister). Igaz, Schicht jelent réteg-et; de jelent szakmány-, munka' idejét is, 's e' szóban Schichtenmeister a' bányász soha sem gondol a' rétegekre. Lehetne talán *munka-* vagy *szakmánymestert* használni.

Megjegyzésre méltó, hogy *Einfahrer* bányajáró, is *Schichtenmeister* munkamester, ugyanazon egy foglalatosságu tisztek, 's csak különböző kerületek, 's országokban használják egyik vagy másik elnevezést a' kettő közől.

Kötelességemnek tartám e' rövid figyelmeztetést megtenni. Ha valaki a' nyelvészetben jártas, jobb kifejezésekre tanitand, örömest fog tanulni az ezen egyszerű sorokat irt, de holtig tanulni kivánó bányász.

N. N.

Hírfüzér.

Külföldről. Egy, sept. 29. Párisból irt, levélből következő érdekes híreket tartunk közlendőknek: Sept. 25. Sue és Pyattól egy színmü adatott, czime: Matild. A' mű rendkivüli tetszéssel fogadtaték és száz előadást remélnek neki egymásután. E' levélnek irója kéziratban volt szerencsés megkapni, mert még nyomtatásban nem jelent meg, és fordítja magyarra. Mihelyt kész leszen vele, azonnal megküldendi Nagy Ignácz' Színműtára számára, 's igy remélhetjük, hogy a' magyar színi repertorium ismét egy érdekes franczia művel fog gazdagodni, a' mi bizonyos uraknak nem fog ugyan tetszeni, de ez nem baj. A' mű Suenek egy regénye után van dolgozva. — Malefille, a' „Fehérek" irója, midőn mondaték neki, hogy színműve magyarra van forditva, felkiáltott: „Tehát van magyar irodalom?" Előbb azt vélte, hogy a' levél' irója német nyelvet ért. A' dolog egyébiránt tetszett neki. — Párisban magyar lap nincs, legalább azon két helyen, hol eddig volt, nincs. — Van Párisban egy magyar — igy ir tovább a' leviróról — ki Magyarországon soha sem lakott, hanem egy évig tartózkodott ott. Neve Báthori, erdélyi fi. Apja Martinovics' ügyében érdekelve, kifutott Törökországba, hol a' fiú nevelkedett. Ő most már középidejü ember. Az atyai háznál teljesen megtanult magyarúl. Lakott Konstantinápolyban, Londonban; volt lengyel katona és Mehemed Ali' szolgálatában tiszt. Ázsiában sokáig volt. Beszél magyarúl, németül, franciául, angolúl, olaszúl, törökül, lengyelül, perzsául, arabúl és még nem tudom hogyan. Itt a' kir. könyvtárnál van. Szeretne hazájába menni vagy inkább apja' hazájába, de a' követség lengyelországi tettéért akadályozza, 's ő maga is fél, hogy Magyarországban nem tudna elélni. — List Vörösmarty' hozzá irt verséről semmit sem tudott ez ideig 's igen kellemesen leptem meg vele, bárha én csak távolról sem gondoltam, hogy újság fog lenni. Csak az volt baj, hogy ő nem ért magyarúl; a' vers nekem meg van, de mit értem vele? List későbben igen szíves volt, de első látogatásomkor, ha azt vártam volna, a' mint pedig irtam, hogy csupán mint hazafi foglaljam el, csalatkoztam volna. Sokat mernék rátenni, hogy ha ajánló levelem nincs hozzá, ha szivesen lát is, de máskorra meg nem hiv. Ő ugyan másoknak úgy mutatott be, mint hazafiát, de egyszersmind mint a' ki egy benső barátjától van ajánlva. Meglehet, hogy csalatkozom; egyenesen kérdőre vonni nem volt alkalmam: de úgy vélem, Listben a' magyar hazafi nincs ugyan elveszve, megromolva pedig semmiképen sincs: de ő külső ösztön nélkül elégtelen arra, hogy magyar hazafivá váljék; hiszem, hogy lehet eset, de ha körülmény, vagy valaki elő nem hozza, ő magától soha sem fogja kifejteni azon erőt, melly magyarrá tegye és fél franczia- 's a' mi még sajnosabb, fél németségből kiemelje.

* * *

*) Huttmann: irástudó 's egyéb tulajdonai által is kitünő hevérek közől választott, de bányászi academiát nem végzett, legfelebb ha vidéki kezdő bányászi iskolában (illyen a' nagyági Erdélyben) magát képezett, felügyelő: de nem tiszt. *N. N.*

Egyveleg.

Madridban az iparüzést majd egészen kizárolag csak a' tartományokból összesereglő idegenek gyakorolják. Valamint más fővárosok' lakosi, úgy a' madridiak sem alkalmasok nehéz munkára, sőt ezen utóbbiak még az apró kereskedés' üzésére nézve is kiválólag legügyetlenebbek az egész világon. A' közönséges madridi kereskedőkkel csak nagy bajjal üzérkedhetik az idegen, mert azok minden mozdulatokat lebocsátkozásnak szeretik tekinteni, 's a' mellett mindenre olly igen magos árt szabnak, hogy valódi rablási rendszernek van az ember kitétetve. Catalonia, Valencia, Aragonia, Montana de Santander, Asturia és Galiczia szaporitja folyvást Madrid' lakosságát, melly magára hagyatván, rövid idő alatt egészen kiveszne, ha ezen új erő által nem gyarapittatnék. E' bátor férfiak' erőteljes karjai emelének fegyvert Napoleon ellen, mit az elpuhult régi lakosok soha nem merészeltek volna tenni. Egyébiránt Madrid' minden szükségeit vidékről pótolja: epret a' 30 mérföldnyi Aranjuez szállit Madridba, baraczkot az 50 mérföldnyire fekvő Toledo, irósvajt Aszturia és őszibaraczkot Aragonia. Madridot minden tulzás nélkül a' romlottság' fészkének mondhatni, nincs olly rosz ügy, olly gyalázatos bűntett, melly ott átalmazóra ne találna, mert Madridban a' cselszövény mindig napirenden van. Nyelvén becsületet, szivében fondorkodást hord a' madridi, 's ebből származik azután az, hogy a' tartományi lakossággal ritkán szokott rokonszenvü egyértelmüségben lenni. E' romlottság annyira kivetkezteté még eredeti jellemökből is a' madridiakat, hogy az, ki valódi spanyolt akar látni, ne Madridban, hanem a' tartományokban nézze magát körül.

—*yz*—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, kedd, october' 18. 1842.** **47. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Compendium historiae Philosophiae Leandri Jos. Stanke Benedictini Pannonii AA. LL. et Philosophiae Doctoris ... in r. scientiarum Academia Jaurinensi Philosophiae theoreticae et practicae professoris. Viennae typis congregationis Mechitaristicae 1841 n8r. 236 l.

Mint szoktuk, jelen birálatunkban is elvekből indulunk ki, mit egy részről az eszmetan (philosophia) méltányos, másról ingó fogalma kiván, de igényelhet az olvasó is; mert az elvek állván vagy összerogyván, állni és bonlani fognak az azokra vitt nézetek, igy a' birálat is. Ezen tekintetből, mielőtt a' birálatra mennénk át, rövid nézetünket adjuk 1) az eszmetan' történet-fogalmáról, 2) az eszmetannak más tanokhozi viszonyáról, 's 3) az eszmetan-történet' felosztásáról.

1) Némellyek az eszmetan' történetén vélemények' tárát értik, holott a' vélemény egyedi képzelmü, alanyi érdekü 's kedvencz eszméü gondolatok' öszvege, nem pedig egyetemes magábani magáérti és magából fejlési gondolat; következőleg *alanyi nézetekkel az eszmetan' történetét előnteni nem szabad.* Ez első elvünk.

A' pusztán alanyi érdekü nézeteknek egyetemes helyett vétele szüli az eszmetan' történetében az egymással annyira ellenkező rendszereket, holott az egyetemes fogalmu nézetek' részleteseikrei 's ezeknek azokrai különböző hatásuk miatt az egyetemesek a' részleteseket háttérbe szoritják vagy alapitnak szilárd egyedi nézeteket. És épen a' gondolkozásnak illyen magábani, magáérti, és magábóli még pedig összetes vagy tartalmas, tehát sem alanyi sem tárgyi külön fejlése az, mi második elvünkre vezet; mi szerint: *az eszmetan' története az egyetemes, de tartalmas gondolkozás-fejlés' tana.* Ebből önkényt foly a' harmadik, mi szerint: *az eszmetan történetben a' különböző eszmetanok' időszaki benső kifejlését 's azoknak egy bizonyos elvre vitelét kell tekinteni.* Mert ha a' világtörténet sem pusztán gépileg egymás mellé rakott esemény-halmaz, hanem az események' egymást létesitő mozgásra fejlése: menynyivel inkább szükségképeni és benső fejlésü az egyetemes eszmék' története mint tisztán szellemi mozgás?

2) Miután a' nép' anyagi szükségei kielégitve voltak, kezdett az bölcselkedni; tehát az eszmetan olly korszakban lép föl, mellyben valamelly nép' szelleme első természeti anyagiságából fölemelkedett, 's a' szellem magának eszmék' országát alkot. *Ezek szerint az eszmetan' történetében minden kornak saját eszmetanát kell keresni, és pedig olly népnél csak, melly az anyagi életből a' magasabb szellemibe emelkedett.* Ez negyedik elvünk.

Az eszmetan' koronkénti fejlésében nehezen fejlett ki valódi fogalmára. Mi a' részletes, tudományok általi kiképeztetést illeti, azoknak is valamint az eszmetannak is eleme a' gondolkodás, de azok tartalmai véges tárgyak és jelenetek, az eszmetané pedig végetlenek. A' részletes tudományokba az eszmetan csak alakilag, rendszeritőleg foly be 's egységet ad ezeknek. Miután a' részletes fogalmak kifejtettek, az eszmék először mint az önészmélet' közvetlen tartalmai tünnek föl — párhuzamban az anyagi közvetlen jelenetekkel — a' részletes eszmék' fejtegetése mint alak által emelkednek azok valódi és tartalmas gondolkodási állapotra. *Tehát az eszmetan' történetét fejlésében az eszmetan és más részletes tudományok' viszonyánál figyelmezni kell arra, hol merült az ész, az egyetemes törvény' fejlésénél a' részleges fogalmak' hiánya miatt a' véges tárgyak vagy jelenetek közé, mert az illy egyetemes törvényekre törekvés közelítés ugyan az eszmetanhoz, de még nem eszmetan.* Ez ötödik elvünk.

Közel jár az eszmetanhoz a' vallás fölötti vizsgálódás, mert tartalma mindkettőnek egy, ugymint: a' gondolkodás, de az alak különbözik. Az eszmetanban tartalom és alak egy az eszme 's ennek fejlése, a' vallásban is a' tartalom az eszme, de az alak külső 's különböző müvészeti jelenet, melly őskezdetét regéken kezdi 's a' képes jelenetek mint tárgyak a' tiszta eszmékkel nem olvadhatnak egygyé, az illy vallás rege-vallás. A' vallásos regékkel foglalatos gondolkodókról már régen kimondta Aristoteles iteletét. *Περι μεν των μυθικως σοφιζομενων ουκ αξιον μετα σπουδης σκοπειν.* *Tehát az eszmetan' történetében vigyázni kell a' határra, melly van a' vallás és eszmetan 's ezek' történetei' fejlése közt.* Ez hatodik elvünk.

A' gondolkodásnak mint alanynak a' véges jelenetek közé sülyedése a' képes és csak értelem-elvonásos jeleneteknek gondolkozó ész helyetti feltünése, az ugynevezett népszerü bölcsészeteket közvetiti. *Ezt a' tulajdonképeni eszmetantól az eszmetan' történetében szinte el kell választani, 's határait kijelelni. Az értelmesség még nem eszmetan.* Ez hetedik elvünk.

A' valódi eszmetan ott kezdődik, hol a' gondolkodás minden egyedes és részletes fogalmakon fölül emelkedve, mint egyetemes levő fogatik fel,

mi szükségképen gondolkozási szabadsággal történik, 's ugy hogy ezen gondolkozás sem tárgyi anyagiságba, sem anyagi énlegességbe nem esik. *Tehát az eszmetan' történet-fejlésében az egyetemesség és tartalmasság mellett főleg szabad gondolkodásra kell figyelni.* Ez nyolczadik elvünk.

3) Minthogy a' gondolkodás mint egyetemes lét szabadságban, és tartalmasan a' görögöknél kezdett föltünni, mert a' görögök előtt a' szabadság *egyedes*, a' görögök közt *részletes* a' kereszténységgel lett az *egyetemessé*, még pedig a' görögöknél ezen gondolkodás inkább a' külső tárgyiságra a' természetre vala viszonyulva, az uj plátói eszmetannal kezdődik a' második túlság az énleges alanyiságba fellengés, mi főleg a' közép kort jellemzi. Az uj kor kezdett a' szélsőséget egyitve kisebb nagyobb súlyegyen-tévesztéssel egyetemesen gondolkozni, főleg Bacotól kezdve; *ezért az eszmetan' története : görög, közép és új korra osztatik.* Ez kilenczedik elvünk.

Ezen nézeteket mint olly elveket, mellyekre a' könyv' birálata irányoztatik, előre bocsátván, lássuk a' könyv' tartalmát véleményünkkel együtt.

A' bevezetésben az eszmetan' szokott értelmezését, mi szerint az az igaz, jó és szép észszerü tudománya legyen (§. 1.) szélesnek találjuk, mert észszerűleg lehet és kell gondolkoznunk az egyedes és részletes tárgyak körül, 's bár maradjon meg az igaz, szép és jó az eszmetan' tartalmául, de oda kell érteni, hogy az eszmetan az igaz, szép és jó' eszméinek egyetemes fejléstana, és épen ezért használjuk mi jelenleg az *eszmetan* szót észtan helyett.

Bár mi a' görögök előtt sajátlag eszmetant nem ismerünk, mindazáltal vannak főleg a' hinduk és chinaiak' gondolkodás-történetében olly egyetemes eszmék, mellyek mint az emberi ész' fejlésének, ha szinte kezdő 's csaknem közvetlen elemei is, az eszmetan' történetében kijelelendők, és azt szerző birálattal kisérve (§7—19) helyesen tevé, főleg ha azokat, mint kell, a' természettanra viszonyitja vala. De nem lehet tagadni, miként az eszmetan' történeteibe felvett önkényties tudományok sőt részletes fogalmak' történetét, például a' phoeniciaiak' betü és hajózás-feltalálásukat, valamint az aegyptusiak' mértani stb ismereteiket, mellyek vagy saját egyenkénties tanaik vagy az egyetemes irodalom' történeteibe illők, az eszmetan' történeteibe fölvenni, 's mint fentebb kifejténk, illyeket egymással összezavarni nem szabad. Még van egy különös jellem, mi szerző' munkájából főleg ott, hol a' különböző eszmetanokat birálja, élesen szembeötlő, 's ez a' birálatnak a' tényleges vallás' fogalmárai vitele, mit már a' héber bölcsészeteknél megkezd, kikre isteni ihletésre épült tanaikat a' teremtésről a' világ' igazgatásáról, a' bűn' eredetéről főleg helyesli (§. 13.). Fentebb látott elveink szerint az eszmetant a' vallástannal összezavarni, 's főleg azt erre alapitva, itélni nem szabad, sőt inkább megforditva.

Szerző régi és új eszmetant különböztet meg (§. 6.), igy annak történeteiben is két nagy időt kell megkülönböztetni az eszmetan' történeteiben. A' régihez számlálja a' most érintett görög előtti időszakot igy a' régi eszmetan-történetben második időszakot foglal el a' görög eszmetan.

(Folytattatik.)

Bella.

(Vége.)

IV.

Sátora' lágy pamlagán nyugodott Ali-Arszlán a' bosnyai basa, véráztatta durva kezeivel éjszin fürteit simogatva, egy bájdús hölgynek, ki az odaolvadó szerelem' egész hevével, hizelge a' buja kéjben égő basának. Künn mély csend volt; a' tábor, mellyet a' szép nő hozzá érkezte után mindent feledő basa, Onagasta vár' aljába vont viszsza, a' nyugalom' halk csendét éldelé, mig maga a' vad főnök szerelem-ittasan ölelé magához a' szép, fiatal özvegyet. A' mint ennek hó-arczát ilették ajkai, Mahomed' édenében, a' legszebb h ú r i ölében vélte magát áthelyezve 's buja tüzének lángjai vadúl lobogtak. Midőn átkulcsolták a' nő' hó karjai, az ég' kapuit vélte felnyilni maga előtt. De mi ez? a' nő, ki eddig egészen oda olvadva, mintha férjének nyugodnék ölelő karjai közt, csüggött a' buja törökön, most kissé hátra vonja magát, a' szemek, mellyekben előbb az odaolvadás' lángja lobogott, vad haragszikrákat lövelnek; a' hó kar, melly előbb a' tart ölelé, most egy éles tőrt villogtat, a' basa mindezt nem veszi észre, 's midőn elandalodva ennyi éldeletben az üdv' tetőpontját reményli mármár elérni, a' tőr' éles hegye döfi keresztül szivét.

A' tar halva dőlt hátra, 's a' nő fölemelé véres tőrét. „Hah! esküm teljesitve van; a' vad hiénát elaltatám, mielőtt kéjt éldeltek volna karjaim közt buja érzeti, e' tőr járta által undok kebelét. A' diadal, mellyet ünneplék, kettős, hűségem illetetlenül áll, 's ő élni szünt. 'S most el, népemhez; el hozzájok az öröm-hirrel; ide e' vérhelyre jőjjenek ők, bámulva lássák, mint menté meg a' nő, kit ők siránkozva véltek föllelhetni férje' sirjánál, hazáját. El; az őrt elaltatá jó álom-italom, az ébredéstől töröm mentse meg; meze fedje tagjaimat, 's mire először megzendül a' hajnalt hirlelő kakas' hangja, a' nő által vezérlett montenegróiak' kardjain ezer török' vérét lelje a' hajnal' koránya.

E' szavak után kirántá Bella Arszlán' kardját, 's mintha egy új terv villant volna agyán keresztül, bámult néhány perczig a' holttestre, 's majd e' szavakkal: „Jőj velem, vérnadály te, győzelmem' jeléül," lemetszé a' töröknek halaványfejét. — Két jól irányzott döfés még, 's az őrök élni szűnnek, 's a' nő tar köntösbe burkolva távozott.

V.

A' montenegróiak, elhagyva a' gyászrejtő egyházat, ismét őrhelyeikre vonultak; hiúzként őrködni ott, nehogy, ha védtelen látja a' határokat, Arszlán álnokul rohanja meg ismét honuknak bérczeit. —

A' hegyek közt fekete palástyaikba burkolva ültek lobogó tűz körül a' férfiak' elsőbbjei, mig

maga a' sereg, csapatokra oszolva, őrködött szerte a' bérczeken. A' vezérek a' mult napról beszéltek, 's átkokat szórtak a' török ellen, ki elölé a' férfiút, a' bajnok Nicolát, kit mindnyájan olly forrón szerettek, ki büszkesége volt a' bérczeknek, mint első bajnok a' csatában 's bölcs tanácsadó honn, ha a' Mihály-klastromba hívta őket össze az érsek' parancsa.

De ím, mi ez? az éj' setét légét sikoltás hasítja keresztül, ollyan, minőt egy sebesen dobott kő' repülése szokott a' csendben okozni; a' férfiak orzó megrohanást gyanítva kapnak fegyvereikhez; de majd bámulva állnak, mert a' tűz közelében valami zuhan le, 's ez halvány feje a' bosnyák basának.

Iszonyodva fordultak el, 's mint hátratekintenek, egy török palástba burkolt alak lép ki az éj' sötétéből, 's a' mint szétveti bő köpönyegét, Nicolának szép özvegye áll szikrázó szemekkel előttük.

„Férjem' sírjánál véltetek, barátim, — mond tompa hangon a' szép nő —; én az alatt a' hasztalan siránkozás helyett Nicola' nevéhez méltón ülém meg, férjemnek torát; mint hajdan őseinknél állat' vére önteték áldozatul az elhunyt bajnok' sírjára, ugy öntém én ki férjem' halála' emlékeül vérét a' legiszonyuabb vadnak, ki évek óta üldözé szegény kis honunkat. Im a' rettenetes férfiu' feje itt fekszik; éltét egy hölgy egy férje' halálát megboszuló nő ölte el, 's miután ő oda, könnyű leend szétverni a' csordát, melly általam elveszté vezérét; azért fel, férfiak, utánam előre, e' fő' póznára tűzve legyen lobogónk, 's az általunk véletlen megtámadt törökök rettenve lássák lobogó sátraik' fényénél, halvány fejét a' zsarnok vezérnek.

A' férfiak örömzajgással fogadák a' bajnok hölgy' e' bátor szavait, 's a' mint ott álla ez, leomlott éjszín fürtjeivel, ragyogó fekete szemeivel, 's harag pir lepte bájló arczával, egy angyalt véltek látni, kit az égből küldött le mentésökre, a' keresztények' mindenható istene. — A' bájló hölgy bátran lépdelt előre 's a' férfiak önkénytelenül követve a' kecsdús vezért, a' török tábor felé rohantak.

Póznára téve vitte előre a' basa halaványfejét egy montenegrói levente, 's a' hősök a' hirtelen felélesztett fáklyákkal meggyujták a' szélső sátorokat, mellyeknek tüze felkapatva az éji szellő által, pusztitva harapózott szerte a' táborban. Iszonyatos rendetlenség uralkodott itt; a felváltó őrök halva lelvén elődeiket, a' sátorba rohantak, hol fej nélkül látván urok' testét, jajveszékelve zajt ütöttek, melly egy csoportba csalá a' tábor' népeit, 's mindenfelé rendetlenséget 's zavart szüle a' seregben. Ez alatt előre rohantak Montenegró' hősei, 's mig egyrészről a' láng tön iszonyu pusztitást, másrészről a' montenegroi fegyverek dönték

halomra a' török sereget, melly a' láng' fényéné' meglátva ura' halvány fejét, rémülve futott el al csatatérről, hol nyolcz ezer török végzé el életét.

Bella, a' lelkes nő bajnokul részt vett, a' csata' vészeiben, 's midőn visszafutott Bosniába a' tar, egy klastromba vonult 's ott siratta holtáig, szive' egyetlen kedvesét.

Ő elholt, ámde emléke él, 's valahányszor harczra szállnak, még mindig szabad bérczeik' védelmére Montenegró' hős fiai, a' védszentek után, kikhez imádkoznak, tisztelettel említik meg a' hősnő' nevét, kinek tőre ölé el Montenegró' leghősebb ellenét. ***Remellay Gusztáv.***

Ifjuság.

Az ifjuság' reménygazdag korában
Rajoskodók az eszmék 's érzetek;
Embert 's világot hévvel átkarolva
Mindütt viránvon 's képen függenek.

Multjába nem vetvék bük és keservek,
Utánok hogy sebek fakadjanak;
Sem a' jövő még meg nem ért fölötte,
Hogy meghiült remények sujtsanak.

Élv és öröm, remény, képek 's virágok
Szövik jelenje' kéjes perczeit;
'S nincs gond, se rettegett sors, melly letépné
Dúsan tenyésző zöld leveleit.

Szerelme a' nap, melly ragyog körüle,
'S borúljon el bár, mégis kedves az:
Oh, mert mi bűját 's kéjét átlehelte,
Az a' szívélet, 's szívnek ez tavasz.

Beöthy Zsigmond.

Emlékkönyvbe.

Sok, rideg álomként, az egekben kergeti üdvét;
Más a' földi javak' kéjözönébe merül;
Téged boldoggá lelkednek erénye avasson,
'S áldását szerelem' hű keze adja reá.

Álmodd ifjúság' szép álmait és ha fölébredsz,
A' sejtett szerető' karjai fogjanak át.

Álmodjál örömet 's ha fölébredtél, ne csalódjál,
És ha: csalódásod szebb öröm' anyja legyen.

Ismerj meg bút és örömet: rövid éj legyen a' bú,
És az öröm hosszú, boldog aranykori nap.

Vörösmarty.

TÁRCZA.

Magyar játékszíni krónika.

Octob. 6. Belle-Isle Gabriela. Dráma 5 felvon. Irta Dumas Sándor, ford. Nagy Elek, a' m. acad. költségén.

Oct. 7. Örökké. Vígját. 3 felvon. Irta Scribe. Ford. Csató Pál, a' m. acad. költs.

Oct. 8. Fekete domino. Víg opera 3 felvon. Scribetől. Ford. Lengyel Dániel. Zenéje Aubertől.

Oct. 9. Egy pohár víz. Vígj. 5 felv. Scribetől. Ford. Nagy Ignácz, a' magyar acad. költs.

Oct. 10. Angelo, Padua' zsarnoka. Szomoruj. 4 felv. Hugo Victortól. Ford. Csató Pál, a' m. acad. költs. — A' franczia nagy költőnek e' jeles műve egészben véve szinpadunkon már sokkal jobban is adatott, némelly részekben azonban ma is sikerültnek mondhatni az előadást. A' hosszas távollét után visszaérkezett Lendvayné némelly jelenéseket igen jól emelt ki 's ismét tanúsíta e' lapoknak azon állitását, hogy őt az érzések' ábrázolatában kevés magyar színésznek sikerült még utólérni, meghaladni pedig egynek sem. Mennyi hév és láng a' szerelmi jelenésekben Rodolfóval! milly elragadó öröm a' viszonlátásnál, és mi mély bú az elváló jelenésnél, hol Rodolfót először 's hiedelme szerint utólszor csókolja meg. Illy sok kifejezésü játékot nem mindig láthatni, még magának Lendvaynénak sem mindenkor sikerül ez igy mint ma; mert a' müvészethez ihletés kell és az ihletés' perczei makacsok, nem mindig engedelmeskednek parancsainknak. Laborfalvi R. (Thisbe) szinte jelesen adá a' derék szinésznő' szerepét, kivált a' jelenés, midőn éjjel bejő Bragadini Katalin' szobájába, és feltékenysége' egész boszujában kutatja kedvesét, igen jellemző játék volt. Dicsérettel említendők még Szentpétery (Angelo) és Lendvay' (Rodolfo) játékaik is. Szigligeti Homodei' szerepét nem birja 's hogy ő ezt el merte vállalni, csak azon körülmény mentheti, hogy Megyeri és Fáncsy, kik e' szerepet adni szokták, mindketten betegek.

Keve.

Egyveleg.

A' tánczot keleten majd egészen kizárólag csak némberek gyakorolják, mit ott férfiakra nézve illetlennek szokás tartani. Főbb rangu mozlim örökre elvesztené hitsorsosi előtt becsületét, ha kisülne ellene, hogy valaha tánczolt. A' némberek ellenben igen szeretik a' tánczot; a' nők férjeik előtt tánczolnak, hogy mind őket, mind egyszersmind magokat mulattassák, sőt kölcsönös látogatásik' alkalmával is többnyire tánczolással töltik az időt. Nyilvános vagy magányünnepélyeken gyakran bérelt tánczosnők mutatják magokat, kik kereset gyanánt üzik a' tánczmesterségét. Fiúk és ifjak is tánczolnak néha némberruhában, de férfiak csak igen ritkán. Midőn férfi dolgozók tánczolnak, mozgásaik inkább élénkül beszélő szónokéihoz, vagy szinész' mozdulataihoz mint tánczoséihoz hasonlítanak. Karok és fej többet mozognak, mint a' test maga; zenére nincs is szükségök, mert csak kezeik' erős összecsapása szerint mozognak. Az arabok néha haditánczot is lejtenek, melly által a' csata' kezdete előtt rendkivüli ingerültségbe helyezik magokat. A' régi zsidóknál igen megszokott mulatság volt a' tánczmind a' két nem tánczolt, de valamint magány köreikben, ugy nyilvános ünnepélyeken is mindenkor külön válva. Az ó testamentomban gyakran vallási szertartásul is használtatott a' tánczMirjam és a' zsidó hajadonok zene, ének 's tánczál által ünneplék az aegyptusiak' megsemmisülését, Dávid pedig a' frigyszekrény előtt tánczolt, midőn azt Abed-Edom' házából Jeruzsalembe szállitották. Zenével összekapcsolt tánczmint a' zsidóknál 's egyéb régi népeknél csak az öröm' általános kifejezésére használtatott, minden vallási, világi 's házi tekintetben egyenlőn. Voltak mindazáltal olly népek is, mellyek kiválólag vallási szertartásul használták a' tánczot, mig ez a' zsidóknál épen nem alkotá egy részét a' vallás' gyakorlatának. Krisztus' idejében a' legvénebb zsidók, a' Sanhedrin' tagjai, az iskolai tanitók, 's a' legkitünőbb férfiak is nyilvánosan tánczoltak, sátoros ünnepek' estéin, zene mellett, a' templom' udvarán. A' templomokat környező erkélyeket asszonyok foglalák el, kik a' tánczon szemeiket legelteték; az udvart férfi nézők lepték el. E' szertartást Dávid' tánczának emlékezetére szokták gyakorlani.

A' „Lion" kifejezést Németországban gyakran igen helytelenül alkalmazzák általánosan minden piperőczre, mert e' név csak azokat illeti, kik a' piperőczök közt első helyet foglalnak el, 's kiknek tetteit a' többiek hódolva utánozzák. Néha valamelly divat' egész szakában csak egyetlen lion uralkodik. De nem is csupán öltözete által különbözteti meg magát a' lion, mert erre még állása a' társaságban, kitünő tulajdonságai, felötlő tettei, és balságai is befolyással vannak, mellyek őt a' némberek előtt a' nap' ünneplett hősévé képesek tenni. A' közönséges piperőcz tehát koránsem Lion, hanem csupán dandi vagy fashionable. London 's Párisban minden nagyobb ház szinte keresi az alkalmat, hogy társalgásait illy kitünő lion által érdekesbithesse.

Üveggyártás Csehországban. 75 cseh üveghuta közől 13 legfinomabb készitményeket is gyárt, 8 pedig csupán tükörüveget állit ki, melly részint a' hutákban, részint külön gyárakban köszörültetik, hol üveggyöngyök, csilárok stb is készittetnek. Az összes üveggyártás' értékét esztendőnként 6 millio pgő forintra tehetni. Az egész ausztriai birodalom' nagy része cseh üvegekkel láttatik el, 's ezen kivül még legalább 25000 mázsányi üveget évenként külföldre is szállit Csehország.

—yz—

Böngészet.

— A' vallás ne olly fa legyen, melly illyen vagy ollyan meghatározott gyümölcsöt terem, hanem termékenyitő harmatnak kell lennie, melly minden növényt megüjitson. Olajlámpa se legyen, melly csak ez vagy amaz szegletet világitsa meg; hanem nap, mindent megvilágositó.

— Az ördög lólábát el nem takarhatja, bár milly öltözetben jelenjék is meg.

— X— orvos az állati magnetismust használja a' gyógyitásban, de kik vele gyógyittatják magokat, előbb tartoznak minden érznemüeket neki átadni.

— Kérdés: miért hidegebbek a' magas polczon ülő urak azoknál, kik semmi polczon nem ülnek, ha valamelly őszinte vállalatot kell pártolni? — Felelet: mert a' lomniczi csúcs a' hóvonalon fölül esik.

— Nagy baja e' nemzetnek, ha szent czélja' kivitelében egy rész nappalt, másik éjet, harmadik holdfényt akar.

Károlyi István.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, csötörtök, october' 20. 1842.** **48. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Compendium historiae Philosophiae Leandri Jos. Stanke Benedictini Pannonii A. A L. L. et Philosophiae Doctoris... in r. scientiarum Academ'a Jaurinensi Philosophiae theoreticae et practicae professoris. Viennae, Typis congregationis Mechitaristicae 1841. N8r. 236 l.

(Vége.)

Szerző az eszmetan' történetét az emberi ész' egyetemes benső kifejlése nélkül csak időtanilag kezdi összerakni (§. 4. stb), holott ezt bizonyos szoritással még a' polgári történettanban is kerülni kell, egészen elkerülni pedig az eszmetan' történeteiben, mert azon egyedes eszmékkel, melyleket talán helyesen hozunk föl ez vagy amaz eszmetanárról, mi keveset teszünk azon roppant épülethez, mellyet az emberi nem' egyetemes eszmei kifejlése alkat, ha az eszméket saját helyökre, saját munkássági viszonyukba nem birjuk rakni, vagy talán mi pusztán gépileg munkálkodván, az olvasó nem birja az eszméket összerakni, 's nem bir azoknak fejlő egységet adni. Tehát a' szerző által fölvett görög eszmetan', valamint fő, úgy alosztályzása is benső fejlésű elvünk ellen van. Leghelyesebbnek, 's benső elveken alapulónak tartjuk a' görög eszmetan következő fejlésű felosztását. I. A' tulajdonképeni görög eszmetan' kezdetétől, mellyben tárgy és alany, ha különböző módosulással is, egymás közt összefüggésben maradtak a' stoicismussal kezdődő előföltételményi és kétkedélyi rendszerig (Dogmaticismus és Scepticismus). II. Az előföltételményi és kétkedélyi rendszertől, mellyben az alany kezdett túlnyomósággal birni a' tárgy fölött, az új plátói eszmetanig. III. Az uj plátói eszmetantól, hol a' vizsgálódó alany egészen a' magasztos égbe, a' tárgy pedig mélyen alá a' megvetett földre billent. Igy jön a' görög eszmetan mind inkább tárgyi tulságba a' középkori inkább alanyi eszmetannal. A' görög eszmetan' ezen nagy időszakában a' következő kisebbeket lehetne, mint benső fejlésűeket, megkülönböztetni: Thalestől a' Sophistákig, melly időszak inkább a' természet-eszme egyetemes vizsgálásával foglalkodott. A' Sophistáktól Plátóig, melly időszak inkább az alanyra vala figyelmes. A' harmadik időszakot alkotja Plató és Aristoteles, kik a' tárgy és alany' vizsgálását egyiték. A' második fő időszak alanyiságra hajló jellemével a' stoicusok, epicureusok és uj academicusok' nézetein fejlik. A' harmadik fő időszakot alkotják a' mysticus Philo, Gnosticismus és az alexandriai gondoskodás. Az első legtermékenyebb két időszakban legbensőbb fejlésű lépcsőzet történik a' joniai eszmetanról a' pythagorásira, eleaira, Heraclitra, Empedoclesre és Anaxagorásra. Ezen három utolsók nagy szerepet visznek a' görög eszmetan' fejlésében. Szerző általán véve nem méltányolta azon szempontból a' görög eszmetant, mint azt a' fentebb érintett fő jellemzetek szerint koronként tennie kellett volna. Birálatában mindenütt fő okúl, vagy minden istenitést vagy istentagadást hoz fel ellenök; igy szerző eszme- és vallástant elvünk' ellenére összezavar. A' görög eszmetan' főleg első időszaka, természet-eszmetan volt, 's nem lehet tagadni, miként a' görögök a' természet' részletes jelenetei' fejlését nem birván, a' természet-eszme' helyes fejtegetésére nem emelkedhettek; igy tág 's pusztán egyetemes nézlésű levén elvök, általán véve eszmetanok a' mai kor' kivanatához mérve hiános. Azonban minden eszmetant, mint fentebb érintők, saját korában kell birálni, 's ott kijelelni azt, mennyit hatott akkor az emberi ész' egyetemes fejlésére, 's úgy viszonyitani azt a' mai kor' eszmetanához, hogy a' nagy vagy kis köz, az emberi ész' egyetemes fejlésének haladása, 's kisebb vagy nagyobb visszaélése kitündököljék, de e' végett szükség vagy eredetiben idézni az eszme-tanárok' fő elveiket, vagy pedig a' legnagyobb hűséggel forditva fejtegetni. Mennyire vétett szerző ezen elv ellen, megtetszik onnan, mert eredetileg egy szót sem idéz, forditásban is csak egyes szavakat hoz fel, melly elv elleni vétségből mi eredmény foly, többeket hozhatnék föl, de elég legyen fölhozni Heraclitot. Erről szerző felhozza, miképen minden dolgok' eleméül a' tüzet teszi, a' tűz lassanként kialudva léget, a' lég vizet, a' viz földet szül; melly ha párolog, ismét vizzé, ez léggé, a' lég ismét tűzzé megy át. Ismeré csak és idézé vala szerző Heraclit' egyetemes elveit: *παντα ειναι και μη ειναι* és *ουδεν μαλλον το ον τω μη οντος ειναι* Arist. metaph. IV. 3. és 7., mi semmi egyéb, mint a' közvetlen létnek más lét ellenébe tevése vagy tagadása. Továbbá: *τα μεν αλλα παντα... ρειν, ειναι δε παγίως ουδεν ἓν δε τι μονον ὑπομενειν εξ ω ταυτα παντα μεταςχηματιζεσθαι πεφυκεν.* Arist. de Coelo III., mellyben az egység 's abból örökös ható és visszaható mozgás általi kifejlés' elve van fölállitva, mondom, idézé vala szerző ezeket, kétségkivül megvallja, miképen Heraclit ha ismeri az egyes természeti jeleneteket, ugy, mint ma azt a' természet-tanár ismeri, őt, mint legnagyobb természet-eszmetanárt, üdvözlendi, kinek szabad

és bátor gondolkodása ellen a' tényleges vallás' hittanai ellenmondhatlan védokul nem hozhattak föl. —

Minél inkább közeledik a' görög eszmetan a' gyakorlati oldal' kifejléséhez (§. 40), annál helyesebben fogja fel szerző az egyes eszmetanárok' véleményét, és épen a' gyakorlati oldal miatt, ha a' sophisták' iskolájáról sok helyest mond is, még sem láttatik azt eléggé méltányolni, mert a' sophisták voltak azok, kik a' görögök közt eszmetani fogalmakra fölvergődtek, kik az egyetemes gondolkodás' elveit fejtegették, kik nélkül Görögország, az a' mi egykor volt, nem leend, a' periclesi kor soha nem létesül, kik nélkül Aristoteles nagyszerű munkájával elő nem álhatand. Mi elvünk szerint a' népszerű eszmetant, millyen a' romaiaké, értelemtannak tartjuk, következőleg annak, mint az egyetemes eszme' kifejtőjének, az eszmetan' történetében helyet nem adhatunk. A' görög eszmetan' összeomlási időszakában a' keresztény eszmetan nem egészen eredetiségében fejtetik. Recens ohajtaná, miképen már valaha az apostoloknak, mint Krisztus követőinek, eszmetani gondolkodásuk az eszmetan' történetében méltánylólag fejtegettetnék.

Szerző az arab eszmetant is (§. 84) az új eszmetanhoz sorolja. Mi, fentebb kifejtett elvünk szerint, a' középkori eszmetant, mint nagy időszakot, különböztetjük meg, melly a' következő fokokon fejlett az uj eszmetant megkezdő Bacoig: 1) az arab inkább tárgyi eszmetanon, 2) a' tulságig egyoldalu alanyi scholasticismuson, 3) a' tudományok' fölelevenitésénél kezdő egyes eszmék' fejlésén, mik ugy tünnek fel, mint az uj eszmetan' előállását előkészitő egyenkénties mozzanok. Itt helyeselhetni azt, miként szerző az arab eszmetanárokkal, — kik az egyetemes gondolkodás' fejlésére ugy is keveset tettek, soká nem bajlódik, de a' végett hogy a' Scholasticismus' végeredményét az emberi ész' egyetemes kifejlésére kimutathassa, mi, röviden mondva, semmi más: *mint lénytelen túlcsigázott gondolkodási üres alakiság*, helyesebben cselekszik vala, ha először a' scholasticismus' viszonyát vizsgálja a' kereszténységre, ezután előadja a' scholasticusok' gondolkodását, még pedig nem századonként sorolva azokat, mert itt, mint föntebbi elvünk mutatja, nem gépileg kell összerakni, hanem fejteni, végre ha kifejti a' scholasticismus' fent emlitett eredményét, 's igy lép át a' tudományok' visszaállitási időszakába. Azért, hogy Anselm a' 11., Erigena pedig a' 9. században élt, a' Scholasticismusnak legnagyobb lökést Anselm adott; igy őt illeti az első hely a' scholasticismus' alapitói közt. Illyen fejtést az eszmetani történetben minden irótól, de szerzőtől kiváltan azért is igénylünk, mert birálataiban sokat roszal ugyan a' scholasticusok közől, de sokat is helyesel, nála a' scholasticismus' hatását az emberi ész' egyetemes kifejlésére igen nehéz kivenni, 's úgy látszik, miként elvéhez hűven többet helyesel mint roszal, mit azzal is bizonyit, mert a' tudományok' visszaállitási időszakában a' reformatiórol, úgy mint eszmefejtő mozzanról, nem is emlékezik, pedig hallja csak, mit mond erről egy kis ember, neve

Hegel: Das Princip der Reformation ist gewesen das Moment des Insichseyns des Geistes, des Freiseyns, des Zusichselbst kommens, eben die Freiheit heiszt in dem bestimmten Innhalte sich zu sich verhalten, die Lebendigkeit des Geistes in dem was als anderes erscheine in sich zurückgekehrt zu seyn (Geschichte der Phil. III. B. s. 262); mi nyelvünkön nem hiven forditva, mert ez nem is lehet, ide megy: A' reformatió' elve a' szellem' önállóságának, szabadságának és magához visszatérésnek mozzana, melly szellemiség nem csak magában marad, hanem másra kihat, 's azt, mi nem ugy tünik fel, miként szellemileg kell, áthatja, mintegy magába véve átváltoztatja, hogy mindenben a' szellem, és nem a' külső legyen a' fő, 's a' külső jelenet is a' belső szellem után itéltessék.

Az új eszmetan' történetében hoz fel szerző irókat, kik az emberi ész' egyetemes fejlésére mit sem tettek, kikről el lehet mondani: Ils se sont battus les flancs pour etre de grands hommes, mint Gessendi, ki inkább mértanár volt, és Geulinx, Arnold stb, másokat ellenben elhallgat, mint az egész scot iskolát; vagy névvel emlit, mint a' franczia eszmetant, pedig ezek nem csak körükben hatottak, hanem ezekből emelkedett a' legújabb franczia eszmetan, minek hazánkban is vannak kedvelői, mit csak ezen tekintetben sem szabad elmellőzni, vagy csak függelék gyanánt emliteni. Az új eszmetan' története legczélszerübben kezdetik meg az inkább tárgyi vagy tapasztalati Bacoval, kinek ellenébetétetik az értelem-elvontság, az inkább alanyiságra hajló Cartésen, Spinozán és Mallebranschon, a' tapasztalati Lockon, 's ezen dualisticai ingás közt a' velünk született eszmékhez folyamodó Leibnitzen, a' tapasztalat és elvontság közt küzdő Wolfon fel az eszményi Berkeleyig, és a' kétkedő Huméig. Innen a' scot iskolán és a' franczia anyagiságon száll az egyetemes eszme' fejlése, mig a' legújabb eszmetan egészen új irányt ad annak.

A' legújabb eszmetan' hőseit méltán jeleli ki szerző. Jakobi, Fichte, Kant, Schelling és Hegelben, mert azok, kik a' legujabb időben ezeken kivül eszmetanár név alatt emlittetnek, vagy szigorú utánzók, vagy pusztán szorgalmas összeszedegetők, vagy végre a' jó eszméknek szerencsés elrontói, semmi esetben pedig nem eszmetani rendszer-alapitók. — Valamint helyesen fejtegeti az érintett irók' rendszereit, ugy mulasztja el helyesen kifejteni a' hatást, mit az érintett rendszerek szültek; millyenek Jakobinál a' hitre, Kantnál és Fichtenél az észre viszonyúló egyoldalú alanyiság. Schellingnél az alanyi és tárgyi egységen megkezdett közvetlen képzelem, Hegelnél ugyan ezt vitázó renddel fejtegető gondolkodás. Amazoknál az alanyi egyoldaluság miatt hajótörést szenvedett gondolkodás mint kétségbe esett végre a' szivhez, érzelemhez folyamodik, ezeknél az alanyi és tárgyi egységével kezdett gondolkodás a' rendszerbe szükségképen behozza a' természettant, és recensens egyedül ezen bölcsészeti rendszert helyesli, még pedig folytonosan vitázó mozgalmi és nem közvetlen képzelmi modorban, melly az egyetemes lény' fejtegetésével foglalatoskodik,

midőn amannak szükségképen ingó dualismusba kell esni; mert az egekig feszitett egyoldalú alanyiság mellett sem mellőzhetjük a' természet, sőt min magunk' eszmei szemlélését, vagy ha azt mellőzzük, iszonyú hiány esik gondolkodásunkon, mit vagy bizonytalan kétely, vagy mozdulatlan hanyagság tölt be.

Ha már a' munka' tartalmát és menetét fentebb kifejtett elveinkre viszonyítjuk, úgy találjuk, hogy szerző elvünk közől némellyiknek teljesen eleget tett, másokat teljesen elvétett, másokat csak részletesen vétett el, 's részletesen tőn azoknak eleget. Igy első elvünk szerint nem alanyi, hanem egyetemes eszméket ügyekezett fejtegetni: de a' második' ellenére egyetemesen ugyan, hanem sok helyt tartalmatlanúl 's egyoldalulag; a' harmadik elvet pedig egészen elvétette, mert az eszmetan' történetében a' benső és szükségképeni fejlésre nem ügyelt, részint vétett a' negyedik elv ellen, mert a' görögök előtt eszmetant csak nem minden népeknél keres, holott ehhez a' chinaiak, hinduk és aegyiptusiak is csak bölcsészet-töredéket adtak, ennek irányában hibázta el részint az ötödiket is, midőn például a' phoeniciaiaknál kereskedést 's hasznos találmányokat hord fel egyetemes eszmefejlés helyett. A' hatodik elv ellen a' görögök előtti vallásos irányú bölcsészet-töredékek hosszasb fejtegetései által vétett, valamint a' római bölcsészet' népszerüségével a' hetedik ellen, a' nyolczadikat egyedül a' görögök előtti szabadságtalan bölcsészet-töredékekkel sérté meg, a' kilenczediket pedig ó és új eszmetan-történet' megkülönböztetése által.

Láthatni tehát, miként szerző munkája' összeállításában elveinket jobbadán csak részletekben sérté meg, következőleg az ezen pályán az eszmetan-történet' czéljának megfelelendő — miszerint az eszmetan' története a' legbensőbb szellemi világ-történet — hasznos könyv lehet vala, ha nem holt latin, hanem élő, jelesül nemzetiség tekintetéből hazai nyelven iratik, mert az eszmetan' története eszmék' fejlésével foglalatoskodván, ebben új eszmék szükségképen jőnek elő, miket o nyelven kifejezni szabatosan nem is lehet, de az új és kifejlett nyelv kifejezi az ó eszmék' részleteit is.

Warga János.

Virágemlékek.

I. Az elválók.

„Add vissza ím e' rózsát
Emlényt adok helyette".

Mond a' leány 's a' rózsát
Ifjától visszavette:

'S nem vette vissza véle
Az esküdött szerelmet,
Adá az emlényt csak, mert
Egymástól válni kellett.

'S elmult immár az óra,
Melly elszakadni intett,
Ó szive' kedvesére,
Még egyszer feltekintett:

„Ha elmégy" köny között mond,
Mert bánat szólt szavában,
„Reám is emlekezzél
Sorsod' nehéz utában,

'S térj vissza nem sokára,
Ne sirjak ugy utánad,
Mert fáj az én szivemnek,
Ha rajta dúl a' bánat.

És hogyha tán meghalnék,
Emlékem' meg ne vessed;
Megjöve majd e' rózsát
Szivem' porán keressed". —

II. Az özvegy.

Fátyolba vonták a' koporsót,
Fölötte négy fris rozmarinszál,
'S az özvegy fojtó néma búban
Sötét szoborként csöndesen áll.

Mint a' keresztbe tett virágok
Letépve gyönge szép szerelme,
Az ifju férj, kit a' haláltól
Tán életével visszavenne.

De a' temetkezés megindul,
Ó könnye már megindult régen,
Még kér a' sirnál: „oh a' kedvest
Adjátok vissza vissza nékem".

Esdése indít; — ám hiába!
Ott állnak ők mind egy seregben,
Segélyt egyik sem adhat, a' holt
Elhamvadand a' földüregben.

'S imé betennék — még az özvegy
Kart nyujt utána, de helyébe
Fagyos megdermedő kézzel csak
A' rozmarint ölelheté be.

Adorján.

TÁRCZA.

A' kafferek' birászkodása.

1824ben egy angol természetbuvár a' kafferek' földét utazván be, tapasztalá, hogy a' kafferek' főnökei igen igazságos és pártatlan birák. Az utazó elégületlen volt rabszolgája' magaviseletével, kit a' városból vitt magával. Miután sem pirongatás, sem néhány korbácsütés nem birta őt engedelmességre téríteni, elvádolá őt az utazó Macomonál, ki főnöke volt a' kafferek' törzsének, Keissi folyam mellett. A' rabszolga tanúkat állított elő, hogy ura igazságtalanul bánt vele; ez ellenben azt hozá föl vádúl, hogy rabszolgája szemtelen, tunya 's engedetlen, és azért

megkorbácsoltatását kivánta. Erre Macomo tudatá a' perlekedő felekkel, hogy a' kafferek' földén rabszolgák nem léteznek, 's hogy azért viszonyukat csak kölcsönös szerződésen alapuló állapotnak kivánta tekinteni. Véleménye szerint az ur némelly kényszeritő rendszabályokat használt ugyan, miket keménykedésnek magyarázott a' szolga; de az előbbi nem bizonyitá be, hogy szolgája erőszakoskodás által fájdalmasan megsértette őt. Én tehát, igy folytatá szavait a' főnök, szerződésteket fölbontottnak nyilatkoztatom, a' szolga mehet, a' hová akar, az állitólagos ur pedig, kárpótlásul a' verésért, egy ökröt tartozik neki adni. Ez itélettel az angol koránsem volt megelégülve, 's azt hivé, hogy a' rabszolga igazságtalanul kapott kicsapongásaiért büntetés helyett jutalmat. Macomo erre igy válaszolt: ‚Ha vétkezett a' szolga, akkor előmbe kellett volna őt vezetni, 's az urnak nem volt joga személyesen biráskodni, 's magának saját öklével elégtételt szerezni. Miért ülnék itt különben napkelettől napnyugatig, ha nem azért, hogy itéletet hozzak, midőn szenvedély és boszu a' különben helyes tapintatu embereket is botor tettekre vezérli?' Az angol sajnálá, hogy Macomo olly roszul ismeri a' polgárisult müvelt emberek' szokásait, 's még a' szent tulajdonjogot sem akarja tisztelni, és egyszersmind nyilvánitá, hogy e' miatt Sommerset őrnagy 's határparancsnoknál panaszt fog tenni, ki majd meg fogja Macomonak mutatni, hogy elefánt és más állat közt mi különbség van. Macomo nyugottan ezt válaszolá: ‚Tudom, hogy Sommerset hatalma az enyémet fölülmulja. Ó elefánt, de sem engem, sem apámat soha senki nem nevezett állatnak. Ti bölcsebbeknek tartjátok magatokat a' kafferéknél. De ezt koránsem bizonyitjátok be, ha a' hatalmat az igazság fölé emelitek. Ha visszatérsz gyarmatodba, akkor saját felsőséged' itéletére bizhatod ügyedet, de itt senki nem áll fölöttem, 's azért jobb lesz, ha igazságos itéletemet teljesited.' Az angol csakugyan engedett, 's megadá az ökröt a' rabszolgának. —*yz*—

Literaturai mozgalmak.

Budán, a' m. kir. egyetem' műhelyében megjelentek: 1. Kazinczy Ferencz' Eredeti munkái. Összeszedék Bajza József és Schedel Ferencz. Második osztály: Levelek. I. és II. kötet; e' külön czímmel is: Kazinczy Ferencz' Levelei Kis Jánoshoz. Két kötet: 1793—1831. N12r. I. kötet XVIII és 384 l. II. köt. 383. egy hasonmással, velinen, fűzve együtt 2 ft cp. Megindult e' szerint Kazinczy' leveleinek a' literatura' minden barátai által régóta annyira ohajtott gyűjteménye, 's meg az elhúnytnak érdekesbjeivel, a' Kis Jánoshoz irottakkal, mellyek egy közel negyven évü időszakot ölelnek. Bizvást mondhatni, hogy nincs könyvünk, melly ezen, irodalmunkra nézve olly nevezetes évkörre, nyelv- 's literaturai fejlődés, literatoraink, ezek' viszonyai, de még müveltségi 's társas állapotjaink' tekintetében is több világosságot hintene. Ehhez járul a' szerző' felette érdekes egyedisége, melly e' levelekben híven ki van fejezve, az epistolaris stilus' élénk, kedélyes, elmés és finom hullámzása, mellyre nézve Kazinczy Ferenczet a' legjelesb franczia levélirókkal vetélkedni látjuk; a' miért e' gyűjtemény irodalmunk' körében szintolly új mint nevezetes jelenet. Az olvasó, kit a' honi állapatok érdekelnek, szintúgy nem fog e' kötetektől megválhatni, mint nem bármelly derék regénytől. Egyébiránt e' két, magában egy külön egészet képző, kötet Kazinczy eredeti munkái' academiai kiadásához csatlakozik formára és elrendelésére nézve, mellyből eddig szinte két kötet jelent meg *), 's tavaszszal a' harmadik fog kiadatni. — 2. Szinmű tár, kiadja Nagy Ignácz. XXXIII-d. füzet: Népszerűség, vigjáték 5 felv. Delavigne után francziából ford. —rt—; és Szív és ész, vigj. 1 felv. Steigentesch után Kazinczy Gábor. 497—560 szelet. Kisfaludy Károly' képével, fűzve 40 kr cp. — 3. Tudománytár, VIII-dik füzet, illy tartalommal: 1) A' moldvai magyarokról tudósitása Petrás Inczének, folytatva; 2) Cházár Andrásnak, a' váczi siketnémaintézet' inditványozójának ('s Gömör és a' haza' egykori kitűnő publicistájának) életrajza, Sztrokay Antal rttól; 3) Az országtani theoriák' eredete, kifejlése 's gyakorlati befolyásáról az újabb Európában, Heeren ut. Horváth Mihály. Az okleveles toldalék II. Rákóczi Ferencznek 1705-ki igen nevezetes (eredeti magyar) káromkodási tilalmát hozza. A' literaturai részben folytattatik a' külföldi legújabb hadi literatura' áttekintete Kiss Károlytól; megnyittatik a' spanyol irodalom' jelen állapotjának előadása egy spanyol iró után; 's a' Criticai Szemle' szakaszában három természettudományi (Perty: Allg. Naturgeschichte; Rennie: Faehigkeiten u. Kraefte d. Vögel; Meyen: Pflanzenphysiologie) 's egy történettani munka (Böttigers Weltgesch. in Biographien) van ismertetve. Végül bibliographia. — 4. Legújabb pesti titoknok. Az élet' minden körülményihez egyedül magyar nyelven. Magában foglalja az élet' különbféle viszonyaihoz alkalmazandó levelek' készitésmódjának példánymintáit, elméleti és gyakorlati szabályokkal, valamint különbféle czimek, nyugtatványok, végrendelet, szerződmények 's folyamodásokat, a' váltójog' rövid vázlatával együtt. Kézi levelezőink' számára gyüjtötte Palánky Károly. Pesten, Geibel K. tulajdona. 12r. 151 l. velinen, fél kemény kötésben 40 kr cp. *S. F.*

*) Az első kötet' ára, melly Kazinczy' eredeti poetai munkáit foglalja magában (XIX és 305 l.) 1 ft 12 kr; a' másodiké (X és 414 l.) 2 ft 10 kr cp. *S. F.*

Forgácsok.

— Budapesten annyira elhatalmazott a' tolvajság, hogy egy pánszláv úrnak fényes nappal kilopták kezéből a' magyar grammaticát, mellyet épen akkor vett Eggenbergernél, azon czélból, hogy belőle magyarúl tanuljon. E' hallatlan vakmerőség szoros nyomozását igényli a' helybeli rendőrségnek, 's mi ezennel szivvérünkbe mártva tollunkat, nyargalva haladásunk' egész energiájával szólítjuk fel azt, hogy ez ügyben semmit el ne mulaszszon. Ez nem privát, hanem közügy, mert ha a' magyarul tanulni szándékozók illy módon fognak jó szándékaikban gátoltatni, akkor lehetetlenné tétetik a' magyar nyelv' megtanulása. Hol kellend a' vakmerő tett' elkövetőjét nyomozni, nem szükség mondanunk, azt olly bölcs politia, mint a' budapesti, melly ártatlanokat is becsip és megdönget, csakhogy a' vétkesek büntetlenül ne maradjanak, magától ki fogja találni.

— Egy német literaturai lapban a' német philisterek rajzoltatván, jellemző vonásul felhozatik az is, hogy a' német emberiségnek ezen faja soha könyvet nem vesz. A' philister, úgy mond, kolcsön könyvtárak, olvasókörökre és teremekre számol. Két tallér egy könyvért? Égbekiáltó vétek volna! Inkább fizet a' német philister két talléri egy rosz hangversenyért, mint egy jó könyvért. — Hát valljon a' magyar philister mit csinál? Ő sem hangversenybe nem megy, sem könyvet nem vesz. Könyvtára azon 20—30 darab Kartigám, Erbia, Albano, Zindi 's Vandaféle könyvekből áll, mellyek még apjáról maradtak rá. Ő nyáron nem olvas, csak télen; kályháját jól befüttetvén, megdől juhászbundáján, bodros füstöt bocsátva egyet rikkant inasának: Jancsi, hozz egy könyvet amonnan az almáriom' tetejéről, mert aludni akarok. ***Zsiday.***

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, vasárnap, october' 23. 1842.** **49. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' jó barát.

Franczia beszély.

—

Rara avis in terris.

Az olvasók' két osztályának tanácsoljuk olvasatlanul hagyni a' következő sorokat; azoknak t. i., kik nagylelküséget pórban nem hisznek 's azoknak, kik fölingerlésül 's felmagasztaltságul cselszövény- 's ábrándteljes történeteket — természetlenül fölhevűlt képzerő' szüleményeit — ohajtanak. Beszélyem illyen olvasók' számára nem iratéK; egyszerű az, 's ugy tartom, természetes. Ki szivvel nem olvas, meg nem fogja érteni; így jobb, ha fáradságtól legott megkiméli magát.

1833-ban, Roche-Chouart-utczában, Párisban egy pénztőzsér lakott, kihez becsületesség- 's értelmességre nézve a' városban 's kivűle igen kevés hasonlíta. E' férfi' neve Jean Delaunoy vala. Vagyona roppant lehetett volna, mert minden üzlet, mit húsz év óta tön, szerencsésen üte ki, de mivel bőkezüség' és szolgálatkészség' példánya vala 's erszénye minden becsületes szerencsétlennek mindig nyitva állott, csak annyia volt, hogy kényelmesen 's kellemesen élhete.

A' crisis, melly a' juliusi forradalmat kiséré 's örvényébe számos kisebb üzért sodra, Delaunoy ur' szerencsekörülményeire igen roszul hatott; közepette az egyetemes megrendülésnek Delaunoy ur' néhány bizományos háza kénytelen levén fizetéseit felfüggeszteni, azoknak segitségül kellett lennie 's igy történt, hogy maga a' derék üzér is legnagyobb zavarba juta.

Azonban, elég dühös volt bár a' vihar, minden remény vesztve még nem vala és szokott munkássága és kitartásával Delaunoy ur feltartandotta a' köztiszteletű házat, mellynek értelmes igazgatásával húsz éven át fényes tekintetet biztosita. De a' halál kérlelhetlen ‚nem'-et monda, 's meg nem engedé, hogy figyelem 's fáradság összegyüjtse az esetleg elszéledt pénzt. 1836-ki sept. súlyos betegség ragadá el Delaunoy urat, ki azon fájdalommal vált el a' világtól, hogy árvát hagy maga után.

Delaunoy Paulina tizenhét éves, tehát épen azon életszaku vala, midőn a' fiatal leánynak atyai gyámolat 's anyai gyöngédség szintolly megbecsülhetlen, mint szükséges. A' szegény Paulina anyját, kinek e' leány' szülése életébe került, soha nem ismeré, 's most atyjától is rögtön megfosztaték!

Ki Paulinát látá, nem lehetett legmélyebb sajnálatot nem éreznie a' gyermek iránt, melly az élet' darabos és vészteljes útán, hol nem egyszer a' legjelesb erő is megbukik, a' legnemesb bátorság is kimerül, egészen egyedűl vala járandó. Ki e' fiatal leányt megindító halványságával, kék szemeivel, mellyeknek szelid kifejezése lélekhez szóla, picziny szép szája' búskomor mosolyával, fekete hajával, melly többé alig pirosló arcza körül fénylő fürtökben játszék, gyöngéd termetével, mellyet durván érinteni maga az égi szellő is félt volna, ki e' fájdalom-illette tüneményt látá, akaratlanul is fel kelle kiáltania: szegény virág, a' vihar téged' szétzuzand!

De nem. E' látszólag töredékeny alak alatt erős, eltökélett sziv doboga. Paulina atyja' lélekerejének örököse vala. Magát elhagyatottnak látván, érezé egyszersmind, hogy győz rajta a' fájdalom, ha annak ellene nem szegül. Bátran emelé fel tehát fejét, 's erővel elnyomá könyeit.

Az első kötelesség, mit magának mindeneknek előtte kiszabott, az vala, hogy atyja' nevét minden kisebbitő és sértő megtámadástól őrizze.

Szándékában magát gyorsan eltökélé. Delaunoy ur' hátrahagyott butorzata, jóllehet nem pompás, de igen jeles vala. Azonkivűl Paulina ékszereket, gyürüket, drága shawlokat stb birt. Zongorája is — kedvencz szere — vala, mellyet minden álom, gond- 's reménybe, mik fiatal leányszivet izgatnak, titkon beavatni szokott. Bármi kedvesek valának neki e' tárgyak, mégsem vonakodott azokat a' tömeghez adni, 's minden kincs, minden ékszer helyett az atyai név' diszét, ezen, eddigelé olly fényes és tiszta drágakövet, magának megtartani.

A' vészteli nap közelge.

Paulina nem engedé magát a' ház' elhagyására rábeszélni. Ő nem akart csak fél áldozatot tenni, ő fogadalmat tön a' keserü poharat fenékig kiüriteni. Daczára a' rosz szokásnak, melly a' párisi nőknek tiltja kedves halottaiknak nyilvánosan megadni az utólsó tiszteletet, atyja' koporsóját nyughelyéig gyalog elkiséré; sőt a' pap 's barátok' eltávozta után is, mig a' sirásó bevégzé borzasztó munkáját, könyei- 's imáival a' nyilt sirnál marada. Ő volt utólsó, ki az elhunytnak istenhozzádot sirva kiálta. Ugy vélte tehát, hogy csak akkor hagyhatja el a' házat, midőn elmult szerencséje' valamennyi néma tanúja eltünik e' legdrágább emlékezetek által megszentelt helyről.

Ah de a' szenvedő nő bátorságára igen sokat épitett!

A' vevők 's eladók alig léptek a' szobába, alig hallatszék a' kiáltó' szava, 's szegény Pau-

linán iszonyu fájdalom vön erőt. Feje szédelge; mi alatt a' hátrahagyott tárgyak' eladása, e' borzasztó tőzsérkedés, elkezdeték, ugy rémlett előtte, mintha legtitkosb örömeit, legtisztább hajlamait érzéketlenül illetnék; végtelen fájdalommal emlékezék atyja' csókjaira, mellyekkel őt olly pazarul tetézé, a' szeretet' szent szavaira, mellyekkel hozzá gyermeksége óta beszéle; visszaemlékezék a' drága anyanévre, mellynek buzgó tiszteletére szive felszentelt oltár vala, ámbár őt soha nem látá; legmélyebb belseje' gondolatai, miket csak istennel közlött, rögtön feléledve rohanák őt meg. Ugy rémlék előtte, mint ha vére volna az, mellynek egyes cseppeivel csereberélnek, mintha teste volna az, mellyet felosztanak, mintha éltét kivánnák, mintha lelkét aranyon megvásárolni akarnák. Borzadott a' szégyen- 's kétségbeeséstől 's arczát kezeivel elfödé, hogy ne nézze tovább az iszonyu látványt, mellynek szemébe nyugodtan nézhetni vélt.

Valóban! a' hátramaradottakra nézve nem lehet undokabb látvány az elhunyt' tömege' illyen elvásárlásánál.

A' szegény árvára nézve mi mélyeknek és szivrepesztőknek kellett lenni az érzeményeknek e' rendetlenség és zavar közt, melly rögtön ronta be ott, hol tegnap még rend 's fény uralkodék! Ki látta volna ezen esetleg szétszórt könyveket, mellyeket közönös kéz fölveve 's újra eldoba, ezen itt ott fekvő öltönyöket, mellyek viselőjök' életmelegét látszának még magokban tartani, e' bútorokat, mellyek' egyes darabjai össze vissza valának állitva, mint azt a' pillanat' kényelme kivána, e' félüres fiókokat, e' tárt ajtokat, mellyek minden kandinak megengedék belsejéig nézni a' szobáknak, hol nem régen még csendes, tiszta szeretet uralkodék — illy látvány mellett nem kellett-e vélni, hogy itt rablás vagy dögvész, vagy tűz okozá a' borzasztó pusztulást?

De hol rablás vagy dögvész vagy tüz dühönge, az összegyűlt sokaság, mert gondolatai komolyak és szomoruak, maga is komoly és néma. Itt azonban zaj 's öröm hangzik 's nagy isten, milylyen öröm! Hangos kaczaj, illetlen tréfák, minden gyöngéd érzést kigúnyoló beszélgetések jellemzék az öröm' e' nemét.

Millyen szív dobogott azon emberekben, kik illy körülmények közt vigak lehetének. Oh, ők igen becsületes embereknek tartják magokat, éles elméjök-, szemességök-, nyerész szellemökről igen sokat vélnek. Igaz, hogy rájok számolni nem lehet. Az őket nem nyugtalanitja, hogy közöttök ártatlan, fiatal, atyja' elvesztésétől megrázatott leányka van. Nagy hidegvérüen beszélgetnek a' szép nyugszékről, mellyben a' ház' hajdani ura életét kiadá.

Csodálkoztok rajta? Ők azért jövének, hogy vásároljanak; mással ők nem gondolnak. Oh, ne hagyjátok magatokat megzavartatni, hiszen ők egészen jó emberek, békés szomszédok, csodálatra méltó honvédők, erényes családatyák. Kérdezzétek meg csak őket! Sőt vannak köztök többen, kik a' szegények' pénztárába adóznak, barátaik iránt szivesek — ha a' szivesség pénzbe nem kerül. Ugy de sokat kivánni nem lehet.

(Vége következik.)

Virágemlékek.

III. Szerelem' füzére.

—

Szép kelet' kies virányán
Ifju lány ült kert' hüsében,
És felé a' nyájas alkony
Illatot küld szelletében.

Éjhajával játszadozni
Szállnak messziről fuvalmak,
Lába mellé gyönge füvek
Olly örömmel meghajolnak.

Barna ifju járt a' kerthez,
Andalogva minden estve,
'S játszni nézte igyen őtet,
Szerelemmel és epedve.

Észrevette lángszemekkel
Őtet ott kelet leánya,
— Millyen édes bús tekintet! —
Minden estve látni vágyta.

'S inte egyszer; jött az ifju,
Mond a' lányka: „Holnap itten
Ugy-e ifju búdat nékem
Elbeszélheted meghitten?“ —

Ő megegyezett örömmel,
Égve várja a' perczet már,
És sebes gyors gondolatja
Meglepő szép álmakon jár.

Választott virágbeszédet,
Melly elmondja hő szerelmét,
Mert a' szerelem volt búja,
Ez tartá búban az elmét.

Rózsát 's mindent egybefüzött
Kinjeléül égésének,
Majd ezek fognak beszélni
Lánggal a' lány' lágy szivének.

'S eljött a' virágfüzérrel;
Ah a' kedves régen itt vár,
Titkosan im a' virágot
Kert' falán át nyujtaná már:

Ekkoron magas lakából
Kitekint a' hölgynek atyja
'S látva lányát és az ifjat,
Hirtelen gyúl indulatja;

És gyorsan kapott nyilának
Megvoná halálos ívét,
A' vesszö repült — 's találta
Közepén az ifju' szivét.

Hogy meleg vér serkedett fel
A' leány' fehér kezére,
Fölijedt és visszahökken
'S lát a' haldokló' sebére.

Búval ment el, és a' mellyért
Kedvesének halni kellett,
Gyászszal a' virágfüzérből
Megtanulta a' szerelmet.

IV. Az árva.

Járt a' szellő szelid lengéssel
Ingatva fákat füveket,
'S elszálla a' kis kert felett,
Hol a' beteg nö gyönge kézzel
Liliomtövet ültetett.

Mellette kisded gyermekének
Zendüle meg bájszózata;
'S felkelt az özvegy' bánata
Nehéz levén a' sors' szivének —
'S fiához hü indúlata.

Hogy ismét eljött téli szárnynyal
A' szellő, új hantot talált,
Melly alá a' nő sírba szállt —
Miként egy hivő — lemondással
Kiszenvedvén már a' halált.

És visszafordult a' fúvalom
Sirván az árva gyermeken,
'S hogy néki örömet tegyen
Mert szánalom nincs emberekben —
A' kikeletért elmegyen. —

Szép új tavaszszal tére vissza,
Ifju virágokat hozott,
'S a' kertben, hol anyja lakott,
Hogy örömeit sokszorozza,
Kifejté a' liliomot.

'S a' gyermek vídult, völgyön halmon,
A' merre vágygyal eltekint,
Feléje minden kéjjel int,
És örömet vált a' fájdalmon
'S boldog lesz ég' szülötteként.

'S utána futkos a' lepének
Melly öt ingerli röptivel: —
'S im a' liliomhoz jut el.
Mit monda a' vi.ág szivének?
Ah ö békét hagy a' lepének
'S ismét bánatba sülyed el.

Adorján.

TÁRCZA.

Literaturai mozgalmak.

Pesten, Landerer és Heckenast' bet. megjelentek: 1. Törvényszéki Orvostan (medicina forensis). Orvosok, seborvosok, birák 's törvénytudósok' számára. Irta Eltér József, orv. Dr, Pest megyei tiszt. főorvos. Pesten, Geibel Károly' bizománya. N8r. XVI és 362 l. velinen, füzve 2 ft cp. Miután Molnár, Bene, Kovács' kézikönyveik részint elavultak, részint (az első és harmadik) azonfelül nem sikerült fordításokként figyelmet többé nem érdemelnek, egy, a' tudomány' jelen állásához mért törvényszéki orvostan' kézi könyve legelőkelőbb szükségeink közé tartozott, nemcsak az iskola, hanem az élet' tekintetében is. Kinek alkalma volt számosb, 's az ország' különféle részeiben hivatalbeli orvosok és sebészek által készült tudósításokat 's látleleteket olvasni, valamint ügyvédek, kiknek gyakran más alapjok nincs, mellyre vádjok vagy védelmök épületét raknák; birák, kik épen a' legkényesb esetekben gyakran egyetlenegy orvosi tudósításra alapíthatnák ítéletöket, szám'alanszor érezhették, hogy, ha lelkismeretesek akarnak lenni, minden ítélettételtől tartózkodniok kell: olly határozatlanok, olly felületesek, annyira szilárd tudományos alap 's minden birálati szellem nélküliek azok gyakran. Oka, mert mit az illetők, a' tiszti sebészek kivált, az iskolában elmulasztottak, alkalmas vezérkönyv' hiában utóbb sem pótlották ki. Már ennél fogva is köszönetet érdemel D. Eltér, hogy illy életbe vágó, érzékeny szükségen segíteni igyekezett. A' munka több helyt sietség' tetemes jeleit mutatja ugyan szerkezetében 's a' kifejezés' szabatossága 's határozottságára nézve; e' mellett nem ritkán majdnem fordítói ragaszkodással követi Berntet, mit ott, hol ez irót javítani, bővíteni, világosítani bajjal lehet, nem hibáztatnánk, ha az előszó e' részben teljes őszinteséggel nyilatkozik vala; azonban ez utóbbi épen nem, az elsőbb gáncs kis mértékben szállítja alá (a' kitanult orvosra nézve legalább) a' könyv' használatosságát. Az a' mint van, jobb kézi könyveink közé tartozik; 's a' törvényszéki orvostani kézi könyvek közt, ide értvén a' külföldieket is, teljességénél fogva figyelmet érdemel; különösen a' mérgezésekről, a' törvényszéki bonczolásról bővebben ereszkedik ki más compendiumoknál; a' mérsékményekről is szól, mellyleknek a' birói beszámításra igen is tetemes befolyásuk van stb. Irva a' könyv igen jól van; az egészen új 's merészben alkotott műszók mellé jó volt volna a' megfelelő deákot zárban feljegyezni. Igy a' könyv irodalmunk' illető szakában valódi haladást eszközöl. — 2. A' magyar vaknevelő-intézet' eseményei, néhány vizsgálat és jelentéssel, annak jelenlegi állapotáról. Szerzé az intézetépület' talpkövének letétele' alkalmakor Dolezálek A. József, a' főnnevezett intézet' kormányzója. (Az ünnepélyes talpkőletét ő cs. k. fhgsége az ország' k. nádora által oct. 3. 1842. vitetett végbe). N4r. 16 l. magyar és német nyelven, egy czímképpel, melly a' régi épületet az árvíz által megrongált állapotjában 's az újat ugyanazon helyen mutatja; valamint egy emelt betükkel nyomtatott mutatványlapot, millyenekkel a' vakok' könyvei nyomatnak (E' rövid de kimerítő tudósítás szerint az intézet' tőkéje jelennen meghaladja a' 93 ezret peng.; de talán ezzel is felér az igazgató' lelkessége, buzgósága, emberszeretete 's ügyessége, mellyet az intézetnek szánt. Ő lelke az egésznek. Van-e gond arra, hogy a' nélkülözhetetlen férfinak maholnap utódja legyen?). —

Ugyanott Trattner' bet. 's Emich Gusztávnál bizományban: Cosmorama. Haladás és párt' tekintetében. Irta A. N. Z. 1843. 8r. VI és 135 l. velinen, füzve 1 ft cp. A' könyv' czikkelyei: Felébrülésünk 's haladásunk' kezdete; jelen viszonyaink; a' haladást elősegítő eszközök' megválasztása: magyar nyelv, engedmény, nemzeti jellem; a' haladást gátló akadályok, pártok és pártoskodás.

Szinte Pesten, Hartleben K. A. kiadónál megjelent: Neuer Plutarch, oder Bildnisse u. Biographien der berühmtesten Maenner und Frauen aller Nationen und Staende; von den aeltern bis auf unsere Zeiten. Nach den zuverlaessigsten Quellen bearbeitet von einem Vereine Gelehrter. VI-ik füzet, vagyis a' II-dik kötet' elseje. N8r. 80 l. négy acélmetszetü táblával, mellyeken a' követk. szép arczképek találtatnak, mellékletül az életrajzokhoz: Mária Therezia, II. József, Columbus, Cook, Correggio, Rembrandt; Tasso, Milton, Palmerston, Melbourne, Rafael, Murillo; Wilberforce, Heber (angol térítő), Turenne, Sully, X. Arszlán, Roscoe; Seume, Klinger, Medicisi Lőrincz, II. Gyula pápa, III. Vilmos angol és IV. Henrik franczia király. A' valóban derék munka' minden füzete 's igy ez is 1 ft cp.

S. F.

Egyveleg.

Jean Paul' folyamodása. A' bécsi nagy congressus' idejében Sándor czár számos egyéb kérelem közt Jean Paultól is kapott folyamodást, mellyben letartóztatott nyugdíjának visszaadatását sürgeté. E' folyamodás igy hangzik: „Azon nagyszerü időnek közepette, midőn fölséged Európa' intéző birája, valamint korábban megszabaditója (!) volt, 's a' diadal' nemtőjéből a' béke' őrszellemévé vált, egy kis magányos ügy lép trónja elébe. De valamint a' szellem előtt nem létezik semmi elérhetlen nagyság, ugy a' jóság előtt nincs semmi kicsiny és megvetésre méltó tárgy. Huszonöt évnél tovább dolgoztam a' Musák és philologia' számára, midőn egy német fejdelem, a' frankfurti nagy herczeg, 1808-ban ezer forintnyi díjt rendelt számomra, hogy a' szegénységben születettet gyámolitsa, kinek teste csupán szellemeből kényszerült élni. A' nagyherczegség' diadalmas elfoglaltatása után, 1814-től kezdve, felsőbb határozatig, e' díjamat a' főkormányzóság letiltotta. Valljon a' magos szövetségesek, kik német szabadság 's egyszersmind német tudományosságért küzdöttek, visszavételét parancsolandják-e a' fejdelmi segélydijnak, azon irótól, ki ugyanazon időben európai szabadság' érdekében irt, midőn saját szabadságát Davoust ellenben koczkáztatá? Én most Sándor czár' szivéhez fordulok, miután a' jóakaró gondviselés épen az önzés' jelen századában, Európa' legmagasb trónjára az emberszeretetet ülteté. Szellemèhez fordulok, melly szellemeket pártol, melly, miután nincs már nagyobbitható nagy országa, kivevén a' legnagyobbat, a' határtalant: a' tudományok' országát, szellemileg is leghosszabb napokat törekszik adni az éjszaknak a' geographiaikhoz. Azon uralkodó, kinek kormánypálczája magneshez hasonlit, melly szeretve vonz magához, 's egyszersmind oktatva mutatja az égnek tájait, meg fogja a' remények' vakmerőségét bocsátani, mikre embereket 's országokat egyenlőn kényszerit. Élvezze felséged még sokáig az egyetlen általános monarchiát: a' szerelemét, miután a' gyülölőt 's gyülöltet legyőzte, 's az öröm még sokáig, a' gyász pedig csak későn sirjon ön felett.“ —*yz*—

Legszebb park a' világon. — A' Capo di Monte nevü óriási várat, a' király' nyári lakát körülvevő, néhány órányi terjedelmü park, mellyet német születésü Deenhardt nevü kertész egészen angol módra készitett, nagyszerü elrendezése 's minden leirást felülhaladó környéke, kilátásai által a' város, tenger, hegyek, szigetek, faluk, villák 's várakra a' világ' legszebb parkjának mondatik. A' király különös kegyelméből minden vasárnap szabad bemenetele van ide a' közönségnek.

Családtörvénye az angol királyi családnak. Az angol királyné III. György által hozott egy házi törvény' erejénél fogva, mint legöregebbike a' családnak, akármellyik angolhoz szabadon, rokonai megegyezése nélkül, férjhez mehet, ellenben a' család' egyik tagja sem léphet házasságra a' királynő' megegyezése nélkül. A' királynő a' maga választásában korlátlan hatalmu; ő minden britt alattvalóhoz, ha mindjárt szénegető volna is az, férjhez mehet, mihelyt azonban választása külföldire esik, a' parlament' megegyezése kivántatik. —*z*—

Böngészet.

Az igaz bátran szemébe néz akárkinek is; csak a' vétkes süti le szemeit, ha avval kell találkoznia, kit igazságtalanul megbántott. A' világosság fölemészti az éjszakát.

— Az irodalmi tövis és virág igen sokszor különbözik a' természet által előmutatott tövis és virágtól. Az irodalmi tövis t. i. nem szúr, a' virág pedig illat nélküli.

— A' német dráma tükrözi a' világot a' mint kellene hogy legyen; a' franczia a' mint van. A' franczia eszes leányka, a' német szigoru erkölcsü vén hölgy. ***Lauka Gusztáv.***

Jelentések.

A' napokban jelenik meg:

I.

Magyarok' története.

Első könyv:

Árpádi korszak.

Irta Horváth Mihály, phil. dr és m. t. t. rendes tag.

II.

A' KISFALUDY-TÁRSASÁG' ÉVLAPJAI.

Harmadik kötet.

Czuczor, Hunfalvy, Jósika Miklós, Kis János, Schedel, Schedius, Székács, Szemere Pál' munkáikkal; 's az 1842-ben jutalmazott 's dicséretet aratott pályairatokkal.

Előfizetés

GARAY JÁNOS' VERSEIRE.

Diszkiadás. Finom velin n. kir. Sréten, legalább 20 iv nyomt.

Tiz éve körülbelül, mióta lyrai munkáim több hazai zsebkönyveink 's belletriai lapjainkban szétszórva a' t. cz. közönség' kezében vannak; érdemesnek tartja-e a' magyar szép világ munkáimnak e' nemét még egyszer 's pedig lehető egészszé olvasztva is birni: azon szives határozatától függend, mellyel e' felszólitásomat pártolandja, vagy visszavetendi, — a' lépést, ugy hiszem, legalább megkisértenem lehetett. Tisztelettel értesitem tehát a' két haza' t. cz. olvasó közönségét, hogy a' mai naptól november' végéig bezárólag lyrai verseimre előfizetést nyitottam. A' gyüjtemény 200nál több darabot, egy ötöde egészen új, 's általában mintegy 100 szerelmi dalt 's néhány hatvan balladát 's románczot foglal magában, legalább 20 iv legnagyobb királyrétben, finom velinen a' kir. egyetem' egészen új betüivel bizonyára egyike leend költségesebb 's szebb kiadásainknak 's haaz előfizetési gyámolitások idején beérkeznek, a' munka, minthogy jelen pillanatban felénél több készen van, már a' novemberi vásárra is kiadathatik. — Az előfizetés 2 azaz két forint pengőben. Előfizethetni Pesten alulirtnál, 's Heckenast ur' könyvkereskedésében; Erdélyben t. Méhes Sámuel urnál az Erdélyi Hiradó' szerkesztőjénél. Költ Pesten, october' 15-kén 1842. Garay János.

(Leopold-utcza, 189ik számu Rottenbiller-ház' 2-ik emeletében.)

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, kedd, october' 25. 1842.** **50. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' jó barát.

(Folytatás.)

De nézzétek! E' kaczagó, zsibongó, számoló társaságban komoly magatartású, arczában búskomor férfi jelenik meg. E férfi nem vevőnek jó! Vevőknek illyen méltóan kimért magatartás nincs. Azután feje födetlen 's tisztelettel hajtja azt meg. Ő kegyelet' tekintetével látszik üdvözölni e' lakot, melly különben vidor 's lakhatólag elrendezve, nem sokára sírként néma 's romként elhagyatva leend. Nézzétek, nézzétek! arczán köny gördül le, 's azt ő eltitkolni nem törekszik. Oh! e' férfi, becsületes kalmárok, legkisebb darabot sem veend el előletek; miatta csődülettől nincs mit tartanotok. Ő megáll, valami után tudakozódik — mit akar? Ah, becsületes kalmárok, azzal ne törődjetek, dolgaitokhoz neki valóban semmi köze. Szemei, mellyeket nyugtalanul jártat körül, szavai, mellyeket élénk szomorral mond ki — utána vágyódnak, kiéi még nem régen valának e' szép dolgok, miket ti most igényeltek, mert megfizetétek, becsületesen megfizetétek azokat. Az ellen kifogás nem lehet.

A' jövevény megtudja, hogy árverés' kezdetekor Paulina e' becsületes kalmároktól messze eltávozott, ereje kimerült, iszony- 's kétségbeeséstől lőn meghatva; megtudja, hogy menedéket a' legtávolabb 's legsötétebb szobában kerese, ő, kinek számára megholt jó atyja a' legpompásb, leggazdagabb szobát butoroztatá fel.

Alig tudaták ezt a' férfival, 's ő legott gyors léptekkel elsiete, a' mondott szobához megy 's a' szegény árva' ajtaján félénken kopogtat.

A' férfi kétségtelenül barát; kétségkivül tudja, hogy a' részvétben, melly sír a' síróval, bizonyos rokonszenv uralkodik, melly szelidebb 's ezerszerte hatalmasb a' szokott vigasz-okoknál, 's igy könnyeit Paulina' könnyeivel siet vegyíteni. E' közös fájdalomban mit fogtatok volna látni, becsületes kalmárok? A' fájdalom, mennyire tudom, nem vásárolható portéka. Távozzatok, hagyjátok e' leányt, e' férfit együtt sírni, 's csak folytassátok a' csereberét, a' zajt és kaczagást.

Paulina taboureten mélyen gondolkodó helyzetben üle. Ő egészen magába merültnek látszék. Kezei tárdeire valának támasztva, 's feje, a' sors' csapásitól mintegy szétzúzatva, kezére hajtva nyugvék. Könnyei folyni megszüntek, és szemeiből, mellyek' merevensége elijesztő vala, homályos tűz tört ki. Ajkai halványok valának, és szája' szögletei, fájdalmat 's iszonyt mutatva, görcsösen összehuzódának. Mozdulatlan 's halvány mint vala, a' fájdalom' istennője' régi szobrának látszék, nem azon fájdalomé, melly harcz nélkül lemond, hanem azé, melly legyőztetése után is ellenszegül.

E' szegény fiatal leány előtt térdre borul a' férfi, kire a' vevők' seregében már figyelénk. Külseje igen egyszerü; termete szép, annál szebb, mivel magatartásából nemes szív szól. Széles, edzett kezei bizonyítják, hogy élete megfeszített munkának van szentelve. Homlokán, mellyre gond 's fáradalom barázdákat ideje korán huzának, becsületesség ül, 's halványszürke szemeiből természetes jószivűség néz ki. Röviden, első pillanatra sem lehet kétleni, hogy e' széles mell alatt nemes szív dobog. Halljuk őt magát beszélni. Nyers és erős hangját tompitani és szelidíteni törekszik; ő nem vágy szép mondatokban beszélni, de a' szavakban, mellyek szájából mesterkéletlen- 's rendezetlenül jőnek, mi őszinte a' becsületesség! —

„Meg ne ijedjen ön, Paulina kisasszony, szóla, én barátja, Champré Péter vagyok, ki azért jő, hogy önt ne hagyja egyedül fájdalmával. E' fájdalmak nagyok és súlyosak; de alattok ön nem fog leroskadni. Ön, Paulina kisasszony, úgy tőn, mint jó leány! — Ön' atyjának barátai voltak, kikhez ön folyamodhatandott, ön azt nem tevé, ön nem ohajtá, hogy mondhassák, Delaunoy ur' leánya nem volt volna képes egyedül és saját erejéből atyja' nagy becsületessége' 's lelkismetessége' értelmében, mellynek az ő élete egészen szentelve vala, tovább is kereskedni. Az öntől igen szép. Jobban ön' atyja sem tehet vala. De most, miután leánykötelességeit olly dicsően teljesité ön, most ideje, hogy magáról, hogy a' jövendőről, melly önre vár, gondolkodjék. 'S ugy látom, ön gondolkodik is arról; ez az, mi önt annyira szomoritja, nemde? De azért nem kell bátorságát elvesztenie. Segélyforrások önnek nem fognak hiányzani. Hol atyja vetett, ön arathatand. Az itteni piaczon van elég ember, kiknél önnek pénze van, 's azok, meg vagyok győződve, nem vonakodandnak önnek átadni sajátját. Mi sokan vannak köztök, kik jó és szilárd üzletet visznek, 's kik ön' atyja nélkül szegény ördögök, 's kézi munkájokból élni kénytelenek volnának, ha napról napra 18 órának munkában töltése életet jelent. Nekem például volt-e csak egy sous-m, mielőtt ön' atyja segíte rajtam? — Péter, egy napon, megfogva kezemet, szóla hozzám, te már huszonöt éves vagy, nem akarsz saját üzletet kez-

deni? — Hogy azt tehessem, viszonzám, kettőre van szükségem — pénz és hitelre. A' kettő közől nekem egy sincs. — Én mindkettővel megkinállak. — Köszönöm, büszkén válaszolék, min ő mosolyga — én nem tudhatom, visszafizethetem-e önnek adósságomat. — Gondold meg, mondá ő, hogy neked csak biztos vagyonra kölcsönözhetek. — Biztos vagyonra? hiszen nekem semmim sincs. — 'S neved' diszét, viszonzá ő, semminek sem veszed? Azon névét, mellyet becsületes atyád, Champré Miklós visele, ő, ki tizenöt éviglen pénztárnokom vala, és sem helyzete' megváltoztatását, sem fizetése' megnagyobbitását nem ohajtá, mert neki, mint vala, jó dolga volt, mivel tevékenysége 's ügyessége, mint ő vélé, nagyobb fizetést az 1200 francnál, miket házamba lépte óta évenként kapott, nem érdemlének. Illy név rám nézve nem elegendő kezesség-e? E' névre én neked, mennyire szükséged van, legkisebb aggodalom nélkül adandok. Te ács vagy, mesterséged' ismered, pontos és ügyes vagy, dolgodnak jól kell folynia. Rajta tehát, mától fogva pénztáramból bármikor kölcsönözhetsz. 'S most munkához! — Igy szólt ön' atyja, kisasszony. Ez bizonyára szép ajánlat vala, mit én köszönettel fogadék, mester lettem 's istennek hála! tiz ezer francnyi szép vagyonkát szerzék. 'S most reménylem, kisasszony, hogy kérésemet meg nem tagadván, ezen összeget ugy használandja, mint ön jónak látja, mint ha öné volna. Ön engem' visszaza nem utasithat, mert az rám nézve szemrehányás leendne, mint ha én elfogadván atyja' jótéteit, jogtalanságot követtem volna el. Nem, nem, ön nem ollyan undok, és szelid hangja bizonyosan azt válaszolandja: Péter, én önt nem akarom szerencsétlennek tenni, ajánlatát elfogadom.'

E' szavak után Péter várakozásteljesen, lehajtott fejjel, mély lélekzet közben hallgata. Mivel Paulina nem válaszolt, rápillanta. Látá, hogy helyzetét, mióta ő jelen van, nem változtatá. Vizsgálá különben kifejezésteli szemeit — e' szemek most tompák 's merevek valának. Félelem' érzete lepé őt meg; azt meré, mit más körülmények közt tenni bátorsága nem volt volna; kemény kezeivel megragadá a' vigasztalatlan' kis puha kezecskéit, 's leggyöngédebb, legmeghatóbb kifejezésekkel, miket találhatott, kéré, kényszerité őt, egy szót, csak egyetlenegy szót szólna hozzá.

Paulina néma marada.

Péter borzasztót kezde látni 's aggodalomteljesen kiálta:

‚Istenem, hát nem vala elég atyjától 's jövendője' biztosságától őt megfosztanod, még az ész' világát is megvonod tőle!'

Könnyek hullának barna arczán alá, térdein magán kivül, vigasztalatlanul marada. De rögtön fölemelkedék.

‚Könnyek? szóla. Nem vagyok-e én férfi? Én segélyül jövék a' nyomornak, 's itt legfőbb nyomort — őrültséget találok! De, férfiszavamra mondom, azt is le akarom győzni!'

Mindenek előtt ollyan segély- 's felvigyázatról gondoskodott, millyenre Paulinának ezen helyzetében legnagyobb szüksége vala. Péternek még anyja volt, egyszerü hölgy, egészen olly jószivü, mint fia. Ennek sebtiben következő sorokat ira:

‚Kedves anyám, az, kit vigasztalni jövék, szerencsétlenebb, mint gondolók. Dolgaimat 's tiéidet hagyd legott abba, siess hozzá, 's történjék bármi, perczre se hagyd őt el. Tán még ma este látandasz engem', tán holnap. E' rövid idő alatt légy neki az, mi nekem mindig valál, az anyák' legjobbika.'

E' pillanat óta Péter, ki bizonyos vala a' benyomás' felől, mit anyjára levélkéje teend, egyébről nem gondolkodott, mint lehetőleg gyors végrehajtásáról a' tervnek, mellyet szellem és szivvel szöve, a' tervnek, mellynek végczélját az olvasó bizonyosan kitalálja — eszét t. i. Paulinának visszaadni.

Ah, sikerülend-e neki a' gyógyitást, mit magában feltőn, kieszközölni? — Menend-e orvoshoz? Az őrültség egyike ama' tilokteljes örvényeknek, mellyekben gyakran vall szégyent az emberi tudomány. Őrültség a' teremtő' ama' sulyos keze, melly a' teremtvényre nehezül. Hogyan 's mikor táguland itt isten' haraga? Azt csak isten tudja; ő legyen segélye a' szegény Paulinának!

Midőn Péter elhagyá a' szobát, mellyben menedéket keresett az árva, a' szerencsétlen eladásnak, melly a' szomoru catastrophát okozá, épen vége volt. De a' vevők még el nem oszlának; mindenki sajátja' elviteléről rendelkezék. Péter közéjök lépvén, mondá:

‚Uraim, mint önök cselekvének 's vásárlának, én is épen ugy, mint a' többi, a' vevésben részt vehetek vala; a' csődületet én is nevelhettem volna. Azt nem tevém; mindenki cselekszik gondolkodása szerint. Önöktől most egy szolgálatot, valódi szolgálatot, kérek. E' bútor, mit önök épen most vásárlának, 's melly sem jobb, sem roszabb, mint bármelly más bútor, mellyet naponként árulnak, nekem tetszik 's ohajtom azt birni. Engedjék át nekem egészen ugy a' mint van, 's 50 proc. nyereményt ajánlok értte. Értenek engem' önök?'

Egyike a' kalmároknak szót emelve elkezdé a' szokott litaniát, melly alkalmasint egykorú a' világgal: rosz idők járnak, szerfölött drága minden, a' költség tetemes stb.

Péter dörgő hangon szakitá félbe a' szólót.

‚Nekem, ugy mond, veszteni való időm nincs. Én önöknek fényes ajánlatot tenni véltem. Ugy látszik, önök más nézetűek. Uraim, alázatos szolgájok. Pénzemet kevésbbé kapzsiaknak engedem megérdemelni'.

Ő távozék. A' kalmárok átláták, hogy vonakodásukkal igen jó üzletalkalmat fognának elszalasztani. Oh a' becsületes emberek! A' vevőt visszahivák 's az alkut megkötek.

(Vége következik.)

TÁRCZA.

Magyar játékszini krónika.

Octob. 11. Templarius. Nagy opera 3 felv. Irta Marini, ford. Ney Ferencz. Zenéje Nicolai Ottotól. — *Carl Henriette* mint vendég Rebekka' szerepében.

Octob. 12. Az ikrek. Vigj. 4 felv. Franczia eredeti után Schneider. Ford. Nagy Ign., a' m. acad. költs.

Octob. 13. Savage Richard. Szomorúj. 5 felv. Gutzkowtól. Ford. Lukács Lajos. — Gutzkownak e' művével, midőn először feltünt, nagy zajt kezdtek ütni a' németek, de lassanként magok is észrevevék, hogy a' zajra nem volt olly nagy ok, 's most már csendesen vannak. A' mű egyike a' legérdektelenebbeknek, és ha még olly jól volna is egybeállítva, mint nincs, ha a' motivatiók kielégítőbbek volnának is, már tárgyánál fogva kevés vonzó van benne. Itt egy fiú azon eszmén ábrándoz, őrjöng, hogy anyját, kit nem ismert, feltalálta, és azon vágyban, hogy őt e' feltalált anyja fiává fogadja, olvad fel minden gondolata 's érzése. Lehet, hogy valamelly gazdagabb költői kebel, és az emberi lélek' ábrázolatában ügyesebb szellem, a' fiú és anya közti viszonyok' természethivebb, életvalóbb festése által e' magában szegény tárgyat igen érdekessé birta volna tenni, de hogy Gutzkow ezt nem vala képes, ha maga a' mű eléggé nem bizonyitaná is, kiáltólag bizonyitja azon körülmény, miszerint e' mű olly hirtelen túl élte magát, 's a' közönségnek épen nem kell még Németországban sem. Itt nincs egyetlenegy jellem, melly a' nézőben vagy olvasóban maga iránt némi részvétet vagy vonzódást gerjesztene, sőt azon egy pár személy is, melly mint jellem figyelmünket egy két pillanatig lekötheti, csak alárendelt szerepű. Savage Richard maga nem egyéb német érzelgésü ábrándos bohónál, kiben semmi férfiasság, semmi önbecs-érzet, ki minden ok nélkül őrjöng. Ő magát poriglan alázó hűséggel ragaszkodik egy olly anyához, ki érte semmit sem teve, mint hogy szülte; ki őt csecsemő korában kivetette, és fiává fogadni nagy korában, midőn fürtei már költői koszorúkkal ékesek, midőn őt minden valamire való anya büszkén vallhatná gyermekének, sem akarja, hanem megvetve, lábbal tapodva, megátkozva elutasítja. Savagenek — Gutzkow e' német poetájának — azonban ez mind semmi; ő nem hagy fel iráutai vonzódásával, és tovább is folyvást igen szemtelenül tolakodva, erőnek erejével fia akar lenni ez asszonynak. És ha kérdjük, mi oka ezen megmagyarázhatlan ragaszkodásnak? Nem tudunk magunknak semmi kielégitő választ adni. Becsületet és nevet akar magának szerezni Savage az által, ha magát ez előkelő hölgy' fiává fogadtatja? de neki nagyobb becsülete, hire, neve van, saját érdemeivel szerzett, mint a' mit bármi nemü szülétés adhat. Vagy a' hölgy olly kedves, szeretet 's tiszteletre méltó, feddtelen erkölcsü, kinek fia lehetni olly mondhatlan kéj? Sőt ellenkezőleg: lady Maclesfield semmi egyéb nem, mint igen közönséges kaczér, szivtelen és kedélytelen nő, kinek semmi belső miveltsége nincs, ki nem is olvas, ki saját kifejezése szerint „egyáltalában idegenkedik attól, mit literaturának neveznek", kinek minden gondja a' pipere, az egymást váltó szeretők és hódolók, kinek úgy mint kitünő erkölcsü nőnek semmi jó hire és neve. 'S ime illy nőnek akar Gutzkow' költője erőszakosan fiává lenni! Vagy tán gazdagsághoz remél ez által juthatni? Ezt egy ideig elhinnők: de miután őt Tyrone'l lord kincsekkel halmozza el, mi szükség még tovább is egy olly nő' kincseire áhitoznia, ki őt megveti? Vagy semmi önbecs-érzet nincs ezen Savage Richardban, hogy megátkozva, megvetve és utáltatva is nem hagy fel ez asszony' pénzére szemjazni? Ki fog az illy jellem iránt vonzódást érzeni? ki fog az ő idétlen ábrándja és érzelgése miatti szenvedésén, halálán szánakozni? Valóban csak hasonló bohó ő hozzá; egészséges gondolkodású ember ezt fogja mondani: jól tevé, hogy más világra költözött, mert e' föld nem örjöngőknek való. Lady Maclesfieldet már felebb jellemzők, 's hogy ő sem lehet különös érdekü személy, könnyü megfogni. Ámbár e' jellem még is több figyelmet érdemel, mert erő és elhatárzottság van benne: Savageben ellenben semmi illyes nincs. A' mellék-személyek közől miss Ellen szinésznő, részvéte és szerelme által, némileg érdekelhet bennünket, Steele pedig elmeszikráinál fogva. A' többi alak csak drámai gép. A' mű egyébiránt unalmas már azért is, mert mind a' mellett, hogy Gutzkow' dialogusa elég ügyes szerkezetü, az az jól foly egymásból és szakadatlan lánczolatú, de nem drámai; örök megállapodások és mozdulhatlanság a' cselekvényben bélyegzik. Bizony bizony nagy szegénységet tanúsit jó drámákban, hogy a' németek illy művel csak egy pillanatig is kérkedni tudtak. Játszva a' mű meglehetősen volt. Laborfalvi R. (lady Maclesfield) és Lendvay (Savage Richard) kiemelték a' mit lehetett.

Szebekiébi.

Literaturai mozgalmak.

A' vidéki sajtó is derekasan mozog. Kecskeméten, hol egyike legjobb műhelyeinknek, igen értelmes vezérlése alatt a' tulajdonosnak, mindinkább virágzásnak indul, kézikönyvek' kiadására alakult egy társulat olly czéllal, hogy jó tankönyveket a' lehető legjutányosb áron adjon a' tanulók' kezeibe. Ez, miután lyceumi prof. Tatai Andrásnak taval megjelent, 's a' legilletékesebb birák által helyesléssel fogadott Görög nyelvtanát megszerezte, 's árát füzetlenül 36 pkrra szabta; ugyan ezen tudósunk' következő újabb munkáival gazdagitja most iskolai irodalmunkat: 1. Elemi mértan. Első rész: Számtan. N8r. VIII és 370 l. Az igen szépen kiállitott munka' ára füzetlenül nem több mint 56 pkr, fűzve 1 ft. Meg kell jegyezni, hogy ez nem ugyan azon szerzőnek 1836-ban megjelent, 's a' maga idejében a' mi lapjainkban is megismertetett elemi mathesisének második kiadása, hanem attól rendszerre, terjedelemre 's a' műnyelvre nézve lényegesen különböző, egészen új munka, mellyhez felette becses, sőt a' dolgozni is akaró mértanárnak nélkülözhetlen pótkönyv: 2. A' természetes számok' logarithmusai 1től 10000-ig öt tizedes jegyekkel. Lalande' táblái után kiadta T. A. N8r.; a' napokban fog áruba bocsátatni 12 pkrjával a' „Mértan"nal, külön 20 kron. — Ugyan ott sajtó alatt vannak körösi prof. Warga J. Magyar nyelvtana, 's a' pesti ref. főiskola' elrendezését tárgyazó pályamunkák.

Pozsonyban, Bucsánszky Alajos' költs. ujabban e' két ifjuságiirat jelent meg: 1. Az elbeszélő atya, v. rövid történetek gyermekek' számára Glatz Jakab ut. ford. Becser Soma. 8r. 7 képpel, fin. vel. kemény kötésben 30 kr cp., szinezett képekkel 1 ft. 2. Az elbeszélő anya, v. rövid történetek gyermekek' számára Glatz J. ut. ford. Becser J. 8r. 7 képpel stb 30 kr, szinezve 1 ft. Mindenik kötet mintegy ötven elbeszélést foglal magában ezen, az ifjusági literaturában méltán elhiresült hazánkfiától.

Bécsben, utolsó füzetei is megjelentek a' következő munkának, melly e' szerint már most teljesen kapható: Ifjuságot képző ismeretek' tára. Szerkeszték Nagy Márton és Zimmermann Jakab, bölcs. DD. és cs. k. terez. lovag intézetbeli magyar nevelők. I. köt. (1840) XII és 408. II. 390. III. 392 (1841). IV. 391 l. (1842), együtt 4 ft 48 kr c. p.

Olcsóbb áron a' szülék nem képesek ennyi hasznosat magában foglaló munkával, melly maga egy kis könyvtár, gyermekeiket megörvendeztetni.

Erdélyből következő munkák érkeztek: 1. Bentham Jeremiás' Munkái. Első kötet: Polgári 's büntető törvényhozási értekezések. Bentham' kéziratiból kiadta Dumont István, francziából Récsi Emil. Első köt. Kolosvárt, Tilsch és fia tulajd. N8r. XXVII és 285 l. szép nyomt. postapap. fűzve 1 ft 48 kr cp. Ismét olly könyv, mellyet minden rendbéli olvasóknak ajánlva ajánlhatunk. Itt nem csak a' törvénytanár, hanem a' bölcs és az ember is szól; tárgyakról, mellyek mindnyájunk javával szorosan összve vannak fűzve, beható ész' sugaraival világítva, emberszeretetével melegítve, 's igy oktatva, művelve 's érdekesen elfoglalva egyszersmind. 'S hol és mikor lehete czélszerűbb Benthamét újra is szőnyegre hozni, mint nálunk, hol minden nemes közvetlenül vagy közvetve befoly v. befolyhat a' törvényhozásba; 's az e' pályára előkészítésben kevés iró van inkább alkalmatos. Élénk részvétet ohajtunk, 's a' könyvnek erős keletet, hogy fordítók és kiadók minél lelkesebben és gyorsabban haladhassanak Bentham' jelesb és közebb érdekű munkái' magyaritásában. Az ár valóban jutalmas. — 2. Kék könyvtár. Házi és iskolai oktatásra szolgáló kézi és segédkönyvek' gyűjtemenye. II-d. szállitvány: Kisdedek számvetése. Angol mintára. Kolosv. özv. Barráné és Steinnál, a' kir. lyc. bet. XV és 184 l. vel. fűzve 30 kr cp. Kimondhatatlan becses tankönyvecske, nem az eddig nálunk még nagyon is divatos szajkó formára, hanem a' fejlesztő, értelmi munkásságra ébresztő új mód szerint, mellyel a' legkisebb növendék is maga szerkeszt, alkot, és semmit nem tanul, mit nem ért 's mit egyszersmind gyakorlani nem tud. A' jelen könyvecske' segedelmével — melly szánkba rágja úgy szólván e' tanmódot — a' legegyszerűbb szüle vagy mester képes mind magát, mind gyenge 4—6 éves növendékét könnyű szerrel igen jeles fejszámolóvá tenni, 's az arithmeticai categoriát ezekben úgy kifejteni, hogy mire őket egy lépcsővel feljebb viszszük, 's krétát vagy ónt adunk kezeikbe, a' legnagyobb nehézségeken velök már túl vagyunk. Újra ajánljuk tehát a' hasznos munkácskát mind házi, mind kisdedovói oktatásra vezérfonalul a' tanitóknak. — 3. Zeyk János' Színmű tára. I. kötet: Balduini. Libanoni Dryashölgy. Ered. ős regényes hősszinmű öt szakban. Kolosv. a' ref. főiskola' intéz. 8r. 79 l. 20 kr cp. — 4. Magyar pogány hitregék. Bevezetésül az „Álmos" czimű tündérműhöz. Irta Bodor Lajos. 8r. 107 l. és: Álmos a' honkereső, tündérmű (sic). 178 l. Kolosv. a' k. lyc. bet. Barra özv. és Steinnál, fűzve 2 ft 40 kr cp (sic!). — 5. Utasítás a' selyem és eperfa-tenyésztésre, orvos dr és bábamester Váradi Sámuel által. Egy kőre metszett tábl. NEnyeden, a' ref. coll. bet. N8r. 96 l., fűzve 24 kr cp.

S. F.

Felszólitás irodalmunk' ügyében.

Azon munka iránt, melly magyar nyelven „*Magyarország' ekkorig ismeretes pénzei. Árpádi korszak*", latinul pedig külön „*Numi Hungariae hactenus cogniti. Periodus Arpadiana*" czim alatt Budán, 1841-ben bocsáttaték napfényre, különbözők a' vélemények; mások a' latin részt eredetileg a' czimlapon olvasható Rupp Jakabnak tulajdonitván, a' magyart egyedül szerencsés fordításnak vélik; mások ellenben annak magyar részét tartják eredetinek és Luczenbacher Jánosra ismernek az egész munka' folytában, és épen azért, mondják sokan, ennek neve, mint szerző társé, nem a' czimlapon, hanem csak az előszóban fordúl elő. — Minthogy irodalmunk' érdekében áll ezek iránt tisztába lennünk: ezennel felszólittatnak az illető felek, sziveskedjenek megmagyarázni: mit kell e' munka' magyar részéről tartanunk, 's világositsák föl azokat, kik nem birják annak akár eredeti, akár forditási mibenlétét magából a' munkából megfejteni. Pest, october' 15. 1842.

*J** és többek.*

Hirlapi ellenőr.

A' magyar irodalmat a' Regélő' 80-d. száma ekként jellemzi: „Tudjátok-e mi most nagy részben a' magyar irodalom? — Egy journalaink' széles lapjaival takaródzó, 's még is rongyos elvetemedett erkölcsű fél magyar fél német pesti útczagyerek, ki legnagyobb kedvét leli az örökös hajbakapás, veszekedés, személyes piszkolódás és a' tolvajság' fertelmes mesterségében, — egy útczagyerek, ki midőn a' sarat és a' szemetet akarja az útból elsöpreni, többnyire önmagát mocskolja be, vagy más tiszta ruhájú embereket 's a' bepiszkolás' bűnét a' világért sem ismeri el magáénak, hanem mindig egy vagy más társára fogja. Ez az önzésnek legmakacsabb, legelfajultabb gyermeke. Tudná isten mi lesz belőle?" — Ha a' legdühösebb panszlávot, ki, mint tudva van, nyelvünk 's irodalmunknak nem nagy barátja, pénzen fogadnók meg, hogy mocskolja le a' magyar irodalmat con amore, a' mint szemének szájának tetszik, többet nem mondhatna róla, mint a' mit a' Regélő mond. Senki nem tehet róla, hogy azon urak, kik e' czikket irák és kiadák, illy hitben vannak a' magyar irodalom felől, minőt e' czikk nyilvánit: de előttem feltünő különösség, 's az lehet mindenki előtt, hogyan kivánkozhatnak ez urak egy illy rongyos, veszekedő, útczaseprő, tolvaj, fertelmes irodalomhoz tartozni? Én ha illyennek hinném a' magyar irodalmat, szégyenlenék nem csak magyar lapot szerkeszteni, de még csak magyar irói tollat is valaha kezembe venni.

Több ész mint erő, uraim. A' túlzás gyakran önmagát is megbünteti, ki sárral dobálódzik, magát is besarazza, e' saját mondatát *Ne-ki-de-mi* úr jobban meggondolhatná.

Káláy.

Jelentések.

A' népkönyvkiadó egyesület' részéről figyelmessé tétetnek minden, a' népnevelés' ügyét tettleg előmozditani kivánó hazafiak, különösen a' közelebbi érintkezésöknél fogva köznépünkre legjótékonyabban ható magyar földesurak, lelkészek és iskolai tanitók, hogy Tarczy Lajos' koszorúzott Népi physikájának 3 első füzete, a' következő pesti novemberi vásárkor, diszes és olcsó kiadásban fog megjelenni. A' többi 2 füzet is ezután nem sokára létrejövend. A' könyv' vevői a' 3 első füzet' átvételekor egyszerre teendik le az egésznek árát. Pest, oct. 18. 1842. Választmányi határozatból.

Vachot Imre,
egyesületi jegyző.

Almanachtársaság. Azon t. cz. irók, kik a' Nemzeti Almanachban megjelent dolgozataikért az illető tiszteletdijt még nem vették föl, ezennel kéretnek, hogy követeléseik iránt magokat Csanády Ferencz társasági pénztárnok urnál Pesten, ujvilágutczai Reisinger ház 2-ik emeletén, f. évi november' 15ikéig jelenteni sziveskedjenek, mivel azontul e' tiszteletdijakról a' társaság fog rendelkezni. Pest, oct. 18ikán 1842. A' közgyülés' meghagyából.

Nagy Ignácz,
jegyző.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, csötörtök, october' 27. 1842.** **51. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Főti dal.

Octob. 5-én.

—

Fölfelé megy borban a' gyöngy;
Jól teszi.
Tőle senki e' jogát el
Nem veszi.
Törjön is mind ég felé az,
A' mi gyöngy;
Hadd maradjon gyáva földön
A' göröngy.

Testet éleszt és táplál a'
Lakoma;
De a' mi a' lelket adja,
Az bora.
Lélek és bor két atyafi-
Gyermekek.
Hol van a' hal, melly dícső volt
És remek?

Víg pohár köztt édesebb a'
Szerelem.
A' mi benne keserű van,
Elnyelem.
Hejh galambom, szőke bimbóm,
Mit nevetsz?
Áldjon meg a' három isten,
Ha szeretsz.

Érted csillog e' pohár bor,
Érted vív,
Tele tűzzel, tele lánggal
Mint e' szív:
Volna szívem, felszökelne,
Mint a' kút,
Venni tőled, vagy szerelmet
Vagy bucsút.

Hejh barátom, honfitársam,
Bort igyál.
Víg komor, vagy csüggeteg vagy,
Csak igyál.
Borban a' gond megbetegszik,
Él a' kedv.
Nincs a' földön gyógyerőre
Több illy nedv.

Borban a' bú, mint a' gyermek,
Aluszik.
Magyar ember már busult sok
Századig.
Ideje hogy ébredezzen
Valaha.
Most kell neki felvirulni
Vagy soha.

Bort megiszsza magyar ember,
Jól teszi;
Okkal móddal meg nem árthat
A' szeszi.
Nagyot iszik a' hazáért
'S felsivit:
Csakhogy egyszer tenne is már
Valamit.

No de se baj, máskép leszen
Ezután.
Szóval tettel majd segítsünk
A' hazán.
Ha az isten ugy akarja
Mint magunk,
Szennyet rajta és bitor bűnt
Nem hagyunk.

Rajta társak hát igyunk egy
Húzomost;
Bú szerelmek, házi gondok
Félre most:
A' legszentebb- legdicsőbbért
Most csak bort,
De ha kellend, vérben adjunk
Gazdag tort.

A' legelső magyar ember
A' király:
Érte minden honfi' karja
Készen áll.
Lelje népe' boldogságán
Örömét
'S hir, szerencse koszorúzza
Szent fejét.

Minden ember legyen ember
És magyar,
A' kit e' föld hord 's egével
Betakar.
Egymást értve, boldogítva
Illy egy nép,
Bármi vészszel bizton bátran
Szembe lép.

Ellenség vagy áruló, ki
Hont tipor,
Meg ne éljen, fogyjon élte
Mint e' bor.
Áldott földe szép hazánknak,
Drága hon,
Meg ne szenvedd soha őket
Hátadon.

'S most hadd forrjon minden csep bor,
Mint a' vér,
Mellyet hajdan frigyben ontott
Hét vezér,
'S mint szikrája a' szabadba
Felsiet,
Ugy keresse óhajtásunk
Az eget.

Légyen minden óhajtásunk
Szent ima.
'S férfi keblünk szent imáink'
Temploma.
És ürítsük a' hazáért
E' pohárt:
Egy pohár bor a' hazáért
Meg nem árt.

Érje áldás és szerencse
Mindenütt,
A' hol eddig véremésztő
Seb feküt.
Arcza, melly az ősi bútól
Halaványi,
Felderüljön mint a' napfény
Vész után.

Hű egyesség tartsa össze
Fiait,
Hogy leküzdje éjszak' rémes
Árnyait:
Künn hatalmas, benn virágzó
És szabad
Bizton álljon sérthetetlen
Jog alatt.

'S vér, veríték vagy halál az,
Mit kíván,
Áldozatként rakjuk azt le
Zsámolyán,
Hogy mondhassuk csend- 's viharban:
„Szent hazánk!
Megfizettük mind mivel csak
Tartozánk."

Vörösmarty.

A' jó barát.

(Vége.)

Péter sohasem tön valamit félig. Ő azon erős szellemekhez tartozék, mellyek a' nélkül, hogy időt vesztegessenek, vagy magokat bármi akadály által megzavartassák, egyenesen czéluk felé törnek. Ő az emberek' ollyan fajából vala, hogy mondhatá, ‚ha ezt nehéz is végrehajtani, megteszem; ha lehetetlen, mégis megtörténendik.'

Péter tudta, hogy Párisban mindent kaphatni: pénzt nem kímélve. Gyorsan vásárolt is. Nem telt két órába, szállás vala kibérelve. Arról anyját tudósitá. Egy kárpitos, ügyes és izletteli müves, legott szobaékitéssel foglalatos. Mi a' bútorokat illeti, különös gond- 's elrendezéssel rakja el helyeikre. Millyen buzgalommal, millyen indulattal, mondani fölösleges. Mindent a' legnagyobb pontossággal idézett emlékezetébe vissza, hogy minden dolgot ugy állitson fel, mint különben állt vala, miszerint elfeledhesse Paulina kisasszony jelen fájdalmait 's magát az annyira kedves multba visszahelyezettnek vélhesse. Oh, kedves olvasók, csodálnotok kellett volna őt, ha látandjátok, mint törekvék sértetlenül összeállitani az ezernyi csekély semmit, mik egy nő' butorzatához tartoznak, 's mikkel csak nők tudnak bánni a' nélkül, hogy azokat összetörjék. Nézzétek csak, e' férfi, kinek durva kezei csak fejszeforgatáshoz szokvák, mi félénk óvatossággal nyul a' csinos csekélységekhez, miket alig merünk erősen megnézni, hogy szét ne törjenek. Otromba újjaival most szattyánnal behúzott ébenfa- 's elefántcsont-piperasztalkát fog meg. Féltében, hogy a' töredékeny gyöngéd remekmüvecskén kárt ejthet, magában tartja erőszakosan lélekzetét. A' szegény Hercules jobban fárasztja magát, mint bármi legkeményebb munkánál. De nem érdekes, megható példa-e ez?

Végre rendben, illő helyén van minden 's épen ideje is vala, mert Paulina, Péter' anyjától támogattatva, épen kocsiból szálla ki.

Most a' főpróba kezdődik. Megválik, Paulina, kit őrültté tön a' fájdalom, meglátván az ereklyéket, mellyeket méltatlan szentségtelenités, ugy látszék, soha nem érinte, eszét valljon viszszanyerendi-e?

Péter elnyeli őt szemeivel, mozdulatlan arczán mozgalomnyomot keres. Ah, Paulina rábámul, a' nélkül, hogy őt megismerné! Szólnak hozzá, ő nem felel! Péter kezénél fogja, zongorájához vezeti őt: ő nyugottan vezetteti magát, de nem támad benne semmi emlékezet; homloka, ajkai halványak, szemei szárazak 's merevek maradnak. Kezei mintegy esetleg bolyongnak a' billentyűkön, de sziveig egy hang sem hat. Vesztve tehát minden remény? Péter ettől fél, fejét lesüti, sirni kezd.

Ekkor a' beteg' arcza rögtön élénk pirt kap; szemei újra élednek, keble dagadoz, szája, melly imént erősen zárva vala, leirhatlan kifejezésü mosolyra nyilik 's felkiált: ‚Atyám! — atyám!'

Az eszmélet' e' jelét egy goth nagy karszéknek, mellyben atyja meghalt 's utólsó álmát, utólsó csókját nyujtá neki, látásakor adá. Most meg vala törve az éj, melly szellemét eddig homályitá 's lelkébe sugár lövelle.

Lassanként egészen magához jő, szemei körültekintenek, kezei tapogatóznak, eszmélete mindig tisztább lesz; megpillantja ágyát, asztalát, valamennyi becses kincsét, mellyeknek még ma örök istenhozzádat mondani vélt, — eszébe jut minden, megért mindent 's örömkönyektől elfojtott hangon, hangon, mellyben szép lelke' egész belhálája fekvék, Péterhez fordulva szóla: ‚Péter, szeretném önt megölelni!'

'S Péter, ittasan a' szerencsétől, hozzá hajol, kezét szivére nyomja, annak dobogásait, hogy keblét ki ne feszitsék, mintegy elfojtani akarva; lábaihoz veti magát és szűz csókot nyer a' szép árva' ajkairól.

Ez a' történet, mellyet az eset utáni napon a' derék Champré Péter' szájából hallék, ki most szerencsés férje a' szeretetreméltó kecses Paulinának. Ő gyöngéd szerelem' egész buzgalmával csügg férjén. Midőn vele megismerkedém, tréfából mondám: ‚Ön őrültként szerelmes férjébe, ez egyetlen jel, melly ön' egykori tébolyodottságára emlékeztet.'

Ő mosolyga. „Szerencsés őrültség, szóla, mellyből, esküszöm önnek, soha ki nem gyógyulok!"

‚Isten hallja önt, megindultan viszonzám, 's az ég' angyalai örülnek e' szövetségnek!'

Garády.

TÁRCZA.

Az orosz gőzfürdő Pesten.

Azon fürdővendégek' ugy szólván stereotyp köre, kik épek 's erősek, és csupán mulatságból, vagyis tulajdonkép egészségök' megtartása és szilárdítása végett, hetenként többször derekasan oroszul fürdenek, 's e' mellett bizonyos számu szenvedő egyének, kik jobbadán az orvosok' tanácsából, külön felvigyázat alatt, gőzfürdőket használnak, képezik a' számra nézve még eddig igen korlátolt közönséget, melly tizenhat hónap óta Scheibl ur' intézetét látogatásával tisztelte meg; ehhez örömmel számithatni még néhány orvost is, kiknek több nyájas látogatást köszönhet az intézet. Ezen beavatottak' csekély számán kivül Budapest' többi tisztelt lakosi csak nevéről ismerik az orosz gőzfürdőt, 's annál kevésbbé lehetnek hajlandók ez itt még új fürdőnemet használni, mivel épen ismeretlensége miatt olly sok zavart eszme uralkodik róla, mellyek használatát vagy gyanusitják, vagy pedig egészen mellőztetik. Kötelességemnek tartom a' tisztelt közönséget, az itteni orosz gőzfürdő' belső rendezetével és szokott használatával, legalább a' legszükségesb adatokra nézve megismertetni.

Scheibl ur' orosz gőzfürdője Leopoldvárosban, a' szarkautczai 30-ik számu Nákó-ház' udvarában találtatik. Egy hatvan négyszög ölnyi elkülönzött kis épület az egész intézetet magában foglalja, melly két osztályból áll, mellyek' egyike a' hölgyek', másika pedig, melly valamivel nagyobb, a' férfiak' használatára szolgál. Mindegyik osztály külön bejárással levén ellátva, külön 's társasági fürdőt, két öltözőszobát és egy előszobácskát foglal magában. A' fürdőszoba' leirásához fogok, mint a' tulajdonképi sanctuariuméhoz, mellyben Hygiea és Aesculap' titkai ünnepeltetnek.

Az orosz izzasztó kamara öt vagy hat négyszög ölnyi tágasságu és ehhez mért nagyságu közönséges szoba, mellynek egész elrendezése csak lehetőségig egyenlő hévfokozat' fentartására czéloz. A' falak, boltozat és padló tehát síma és jól egymáshoz illesztett fenyűdeszkákkal borítvák, 's a' szükséges levegőt és világosságot egy jól elzárt kis ablak és keskeny dupla ajtó bocsátja be. A' szoba' belső elrendezése egészen megfelel az eddig mondottaknak. A' padlótól másfél lábnyira veszik kezdetöket a' fekhelyek a' fürdővendégek' számára. Közönséges széles padok ezek, simákra gyalult deszkákból, 's emeltebb helylyel vannak ellátva a' fej' számára hasonló anyagból; a' padok négy sorban majd egészen a' szoba' boltozatáig emelkednek, 's főbb részét képezik a' belső butorzatnak, mellyhez kiegészitésül még egy hévmérő, néhány kád ülő fürdők' használatára, többféle faedények 's egy nagyobb fürdőkád járúlnak, szükséges készülettel együtt az egyszerü-, az eső és gőzzuhanyra. Hogy lelkiösmeretes legyek, tehát még néhány tuczat beszappanozott gyapjukendőt említek meg, 's az ártatlanul rosz hirbe hozatott lombos nyirágakat sem feledem el. A' legalsó pad alatt van a' szellentyüvel ellátott cső, mellyen a' vízgőz az üstből a' kamarába ömlik.

A' vendég, levetkezve és előkötönynyel ellátva, egy jól kitanult szolga' kiséretében a' gőzzel már elárasztott szobába lépvén, vízzel könnyeden leöntetik, 's szükség szerint egy vizes szivacsot tartván fején vagy szája előtt a' padok' egyikén helyet foglal és elnyúlik, magosb vagy alantabb padon, mikép tudniillik magosb vagy alantabb foku melegség kivántatik; e' helyzetben az izzadással csakhamar megjelenő kellemes érzéseknek engedi át magát. A' környezet' ujdonsága, 's a' szokatlanul meleg és gőzzel elárasztott levegő eleinte, némelly először belépőkben némi szorongást gerjeszthet ugyan; de egy kissé meghajlott állás, vagy néhány itcze víznek a' fejre öntése, 's egy pár mély lélekzés csakhamar minden kellemetlen érzést eltávoztat. Óranegyednyi tartózkodás után kezdetét veszi a' dörzsölés. Jót kitisztázott, beszappanozott 's gőz által átmelegitett gyapjuszövetü ruhadarabbal a' vendégnek egész testét gyöngéden 's szükség' esetén erősebben is dörzsöli a' szolga; azután zuhany alá lép a' vendég, hogy a' szappantól megtisztuljon, 's vagy ismét visszatér fekhelyére, vagy pedig illő kihűtés után a' fürdőt elhagyja. A' padoknak gyakori öntözés által tisztán tartása, legfőbb feladata a' fürdőszolgának. Midőn szükséges a' testet, vagy egyes szenvedő részeit nagyobb átpárolgásra birni, akkor a' nyirágak és gőzzuhany használtatnak. A' lombos nyirágakkal vagy csupán legyezgetik a' testet, 's ez' által ráhajtják a' megsürüsödő gőzt, vagy pedig könnyeden veregetik, hogy a' bőr' munkássága nagyobb mértékben izgattassék fel; a' gőzzuhany csupán a' test' egyes szenvedő részeire alkalmaztatik. Igen különbözők a' léghőség' fokozatai, valamint a' vízzel kihütéséi is, mind a' fürdőben tartózkodás alatt, mind a' szobából távozás előtt. Erőteljes, egészséges testek a' viz' hévmérsékletének minden fokát kiállják; a' hideg kellemes érzést gerjeszt bennök, 's valamint a' kádban, ugy a' zuhany alatt is annál jobban érzik magokat, a' fürdő után pedig annál erősebbeknek, minél magosb volt a' gőz' hévfoka, 's minél alantabb állott a' vizé; természetes azonban, hogy mind a' kettőnek meg van határa, mellyen túl csak ártalmasan hatna. Gyönge, finomabb idegzetü 's beteges egyéneknél, valamint a' hévfokozatot, ugy az egész bánásmódot is az orvos határozza meg. Igy a' gőznek hévfoka 30° R. 45°-ig, a' vizé 10° R. 30°-ig vitethetik. Valamint a' fürdőben tartózkodás egy óranegyedtől egész órára, ritkán tovább is terjedhet.

A' rekkenő, elzárt, gőzzel terhelt 's ezenkivül a' fürdővendégek' kipárolgásai által tisztátlanná lett levegőnek beszivása 's a' hideg vízzeli locsoltatás vagy leöntés képezik azon rémeket, mellyek eddig számos embert riasztottak vissza az orosz izzasztó kamara' ajtajától: talán leküzdhetem a' rémeket a' józan ész' 's tapasztalás' segélyével. Mert, nem tekintvén azt, hogy a' beszivott vízgőzök' üdvös sikerét orvostani okokkal támogathatnám, mellőzöm ezt és részint csak a' tisztelt vendégek' tanusitására hivatkozom, részint pedig saját érzésemre, mellyet az orosz gőzfürdőben tapasztalék, 's bizonyithatom, hogy abban, néhány másod perczynyi tartózkodás mulva sokkal könnyebb és kellemesb a' lélekzés, mint valamelly álarczos tánczvigalomban, vagy hangversenyteremben, melly helyekre pedig csupán mulatság' kedveért szoktunk összegyülni. Mikép érezzük magunkat a' budai, mehadiai vagy pösténvi meleg fürdőkben, hol a' hőség mellett, melly az orosz gőzfürdőitől (mell jobbadán 32° — 34° R.) nem igen különbözők, számos beteg' kipárolgásain és vizgőzön kivül még kénes gyülégszeszt is kénytelenittetünk magunkba szini? A' lég' megromlása iránt a'gőzfürdőben kiki megnyugtathatja magát, ha tekintetbe veszi, hogy a' vendégek' testeinek kipárolgásit, a' mindig megújuló és emelkedő vizgőzök magokba fogadják 's vízzé változván ismét folytonosan leverődnek, melly a' mindenütt meglyuggatot padlózaton azonnal elfoly, minél fogva folytonosan tisztittatik a' levegő, miben egyébiránt ugy sem lehet hiány olly helyen, hol ablak és ajtó találtatik.

Mi pedig a' hirtelen kihütést viz által illeti, az valóban nem ollyan, a' minőnek képzelik. Legkülönbözőbb mérsékü vizünk van, melly mindig az egyénnek, főleg ha beteges, szüksége szerint választa-

tik, 's ha nem érzi mindenki a' szokott kihűtések' jótékony hatását, ugy azt csupán önfejü bánásmódnak kell tulajdonitani az ismeretlen elemben. Nekem mindig örömemre szolgált, ha a' kérdezőket az illő fürdórend iránt legkörülményesebben felvilágosithattam, 's a' fürdőszolgának a' szerinti utasitást adhattam. — Még mindig különösnek tetszik nekem, mikép lehet gőzölgő pokrócztakaróból jéghideg vizbe ugrani, 's abban bár csak kevés másodperczig is tartózkodni, a' nélkül, hogy az egész természet megrendülne az emberben, 's azért nem birtam magamban a' szánakozást elfojtani, midőn egy kárpáti vizgyógyintézetben az épen kihűtött beteget a' vendégszoba' asztalain és padain kék orral szerte ugrosni látám, hogy megmerevült tagjait némileg ismét fölmelegithesse, midőn a' rosz idő miatt (september' elején voltam ott) a' fenyűerdőben nem futkározhatott: ámde azt soha nem fogom csodálni, hogy rendkivül meleg levegőben, minő az orosz gőzfürdőé, szükségét érzi az ember annak, hogy hosszasb ott tartózkodás után a' rendkivül átmelegült bőrt hüvös locsolásokkal ismét rendes állapotába hozza vissza, mi a' kipárolgást nem nyomja el, mivel az a' legjobb eszköz az izzadást a' gőzfürdőben derekasan elősegi teni, ha testünket néhányszor hidegen leöntetjük, vagy néhány másodperczig a' kádban mozgunk. Ezen kihűtések a' gőzfürdők' használatával olly szoros kapcsolatban állnak, hogy egyik a' másik nélkül czélszerűleg nem is létezhetnék; egyszersmind edző eszközül szolgálnak ezek a' légmérséklet' hirtelen változása ellen ingatag légkörünkben, mi által ez orosz gőzfürdő egyenlőn alkalmassá lesz minden évszakban, 's ez az, mi az oroszokat szörnyü telök ellen aczélositja. A' gőzfürdő viz nélkül gyötrelemmé válnék, valamint gőz által nem melegitett levegőn kivül a' hideg zuhanyozás, ha nem ártalmas, de bizonyosan igen kellemetlen, én mind a' kettőt megkisértém, 's egyiket sem ajánlhatom.

Visszaéléseket 's azokból származó bajokat tökéletesen elmellőzni, ez intézetnek is olly kevéssé sikerülend, valamint általánosan lehetlen bármelly emberi működést a' maga eredeti eszményi tisztaságában megtartani; meddig azonban a' józan ész 's tapasztalás' tanácsit nem utasitjuk vissza, addig csak jótékony hatását leend alkalmunk tapasztalni az intézetnek. A' test' megedzése, az egészség' megtartása, végre számos testi gyöngélkedés és betegségből kigyógyulás, — ezek azon gyümölcsök, miket az orosz gőzfürdő' józan 's czélszerüen intézett használatától várhatni, melly tárgyak, mint diaeteticát 's a' gyógytant illetők az orvos' körébe tartoznak. Az orvosnak kell mindig meghatározni, hogy szükséges-e és mikép ezen gyógyerejü szert használni, ha valódi sikerét kivánjuk tapasztalni. Egész sor nagyobb és apróbb bajt hozhatnék elő, ugymint csúzot, köszvényt, sömört, megrögzött náthát, és hurutot, idült szemlobokat, fülfolyást stb, mik ellen a' gőzfürdő, részint egyedül, részint czélszerü gyógyszerek' alkalmazása mellett, valamint hathatósan, ugy egyszersmind kellemesen használt; de nincs értelmes orvosokban hiány, kik minden egyes esetben meg tudják határozni, lehet-e ellene e' gyógymódot használni, vagy nem. 'S ennek érintése által fontos szolgálatot vélek tenni a' tisztelt közönségnek, mert orvosok 's nem orvosokra nézve, semmi nem gyakorol ártalmasb hatást, mint az öngyógyitás.

Az illőn kihűtött vendég a' fürdőt elhagyja, mindjárt az ajtónál egy szolga fehér lepedővel födi fejét és testét, 's ismét az öltözőszobába vezeti, melly előbb levetkezésül szolgált, 's minden lehető kényelemmel el van látva. A' padló ugyanis szönyegekkel, a' fal pedig mindenütt gyapjuszövetü kárpitokkal van borítva, a' szoba nagyobbára kárpitokkal egymástól elválasztott czellákra felosztva, mellyeknek mindegyike nyugágyakat foglalván magában, egyes vendégek' számára szolgál; e' mellett az öltözködéshez szükséges apró eszközök sem hiányzanak. E' szobában, hol egész éven át + 16° — + 18° R. fokayi közép hévmérsék uralkodik, addig tartózkodik a' vendég, mig bőre ismét visszanyeri szokott melegségi fokát. Azon esetek igen ritkák, mikben utóizzadás kivántatik meg.

A' közönséges fürdési idő nyáron reggeli 6, télen 7 órától délutáni 2 óráig annál czélszerübb, mivel a' tele gyomor valamint az orosz, úgy más fürdővel sem fér össze. Egészséges, erőteljes egyének igen jól cselekszik tehát, ha éhgyomorral jelennek meg e' fürdőben, másoknak, főleg a' gyöngébb nemnek könnyü reggelit ajánlok valamicskével a' fürdés előtt.

Dr Stockinger.

Hirlapi ellenőr.

Különös Világ-ban élünk!! eddig gyakori panasz az volt irodalmunkban, hogy a' birálók elvek nélkü', puszta tetszés vagy nem-tetszés szerint, birálgattak, most meg már az nem tetszik, ha valaki elvekből birál. A' Világ' szerkesztője *) lapja' 85. számában a' „Hirlapi kalász" rovatban elvbővelkedéssel gúnyolja Warga Jánost, ki Starke' philosophia' történeteit az Athenaeumban birálta.... Oh szemleiró, kalászszedő tudósok! beh csak furcsa criticusok vagytok ti. A' ti beszédeitek' nagyobb része nem egyéb egy kis szeszélynél, egy kis ellenséges indulatocskánál; a' szerint javaltok valamit ma, és gáncsoltok holnap, a' mint az ágyból jó vagy rosz kedvben keltetek fel. Bár csak el birná már egyszer mondani valamellyitek, mi nézetből indul ki; senki sem kivánná, hogy elveket soroljatok elő, mint Varga János; megelégednénk csak egy elvecskével is: de ti ezt nem teszitek, ti elvecske helyett nyelvecskével birháltok. Ti ugyan ezt tehetitek, mert tiétek a' Világ, a' hatalom és dicsőség, ne gondoljátok azonban, hogy mint a' „Miatyánkban" áll „mind örökké"; mert irva vagyon: „A' mi erős alapon nem épült, az nem lehet maradandó." Egykor átlátandjátok, hogy névtelen ember' okatlan beszéde batkát sem ér, 's vagy csak jó maggal teli kalászokat adtok, vagy semmit. Hiszem és reménylem.

Sz.....ky.

Böngészet.

— Vannak cselekedetek, mellyeknek végbevitelére nem elég, ha csak szivünk nincs, sokszor a' főnek is el kell maradnia. De nem minden, ki akar, lehet ostoba. Ha van sajátság, mellynek velünk kell születnie, az bizonyosan az ostobaság lesz. Ki a' veszélyt el akarja kerülni, nem kell azt sokszor látnia. A' szoros sziklás meredek helyeken 's a' mélységek felett szédülés és lezuhanás' félelme nélkül csak a' pogyászszal terhelt szamár járdalhat.

Minél több szellemmel bir valaki, annál több sajátságot és eredetiséget bir másban föl fedezni. Közönséges ember előtt minden ember egy forma.

Károlyi István.

*) Már bocsásson meg a' Világ' érdemes szerkesztője, meddig a' Kalászok név vagy jegy nélkül adatnak ki és sehol nem mondatik, hogy azokat ő nem irja, addig mi, más lapoknál bevett szokás szerint — haragszik vagy nem haragszik érte — őket általa rottaknak hivén, iránt ok csak hozzá intézzük szavunkat. Ő is mint kalaszszedő igy teve a' Nemzeti Ujsággal: emlékezzék csak vissza! *Sz.....ky.*

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, vasárnap, october' 30. 1842.** **52. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Napló-töredékek.

III.

Páris, sept. 25. 1842.

A' regényes thüringi erdőn keresztül, melly Schiller' emlékét kelti az ember' kebelében föl, 's a' kastélykoszorús fejedelmi Rajnán alájöve, Németországból, Belgiumon át, Francziaországba értem. A' kicsiny, de iparos, és azért nevezetes belerejű ország' fővárosában, Brüsselben, épen együtt ültek a' követek, kiknek egy pár ülésén nagy kiváncsisággal és figyelemmel valék jelen; voltam a' szinházban, hol 1830. aug. 25. a' „Portici néma" előadatásakor rögtön a' Marseille-it kivánva elő a' nép, kezdetét vette a' forradalom; meglátogattam a' forradalom' leghevesebb 's tulajdonképeni napjaiban elesettek' emlékét. A' szobor fehér márványból a' történet' Musáját ábrázolja, mint ez, egy baljában tartott márványlapon sept. 23., 24., 25., 26-át 1830. fölvési. Az emléket, mint az rendesen szokás, emelvény körzi, mellyre lépcső vezet, de ezen emelvény nem függ öszsze az emlék' talapjával; más szóval, a' szobor' földszintje nem egy arányban áll az emelvény' fölrészével, hanem ezen utobbi valami két ölnyi távolságra a' szobortol, mintegy 8—9 lábnyi magas kerítésként veszi azt körül; e' szerint az emlék, vagy is talapja, ugy szólván kútban áll; azonban ez korántsem ad az egésznek kellemetlen tekintetet, sőt inkább egy bizonyos oknál fogva ezen gondolat igen helyesnek látszik lenni; a' szobrot, vagy is ennek udvarát körző emelvény ugyan is belül egy körülfolyó nyilt csarnokot képez oszlop-sorozattal; ezen körülfolyó csarnok' beloldala minden oszlopközben egy egy fekete márványlappal borítva, ezekre az említett négy napon elesettek' nevei arany-betükkel vannak följegyezve. Martyrjai levén a' belga szabadság és függetlenségnek, kiknek vérével Brüssel' térei a' szabadság' mezejévé szenteltettek, 's kiknek közremunkálásával a' függetlenség és szabadság dicsőségesen felvirágzottanak, az emlékhez, melly örök időre dicsőiti nevöket, az egész hon' tisztelete és áldása járul. A' csarnok' fenék-szinén, szemben az ide vezető bejárással az 1830. ideigleni kormány' határozata áll, melly szerint 1) Az elesetteknek e' köztéren leendő eltemettetésök, 2) egy nemzeti emléknek állitása, 3) özvegyeik' és gyermekeik' javára évdij-fizetés határoztatott. — Vezetőm, kinek testvére egyike az arany-betükkel jegyzetteknek, maga is jobb karja' vesztésével adózott hona' oltárán. Az érintett határozat szerint ezen hely egyszersmind temetőhelye is levén az elesetteknek, mint illyen, az egész olly megható és olly szép, hogy szinte halálra csábitja az embert. —

Az első nevezetesebb város, mellyet Belgiumból kiérve Fsanczia országban értem, Valenciennes volt; a' középületeken nemzeti zászlók lobognak, 's egy tekintetre azt vélhetni, mintha egészen más világba volnánk áthelyezve, mert bárha a' jelenet e' nemben Belgiumból jöve, melly franczia hasonszenvvel, szokással és nyelvvel van eltöltve, kevésbé új; azonban épen azért e' tekintetben Belgiumot külön sem számitva, a' hasonlitás csak Német- és Francziaországra vonatkozik. A' nép' elevensége, mi a' Rajna' bal partján még Németországban észrevehetőbbé kezd lenni, igen kellemes látományul itt tető-pontján mutatkozik; kikkel találkozánk, kocsisunk majd mindenkivel kölcsönös elmeskedésbe és ingerkedésbe ereszkedett, de mellyek, mondhatom, minden pirító hatás nélkül juthattak akármelly nő' füleibe, 's mi legjobban meglepett, ostorcsapás egyetlen egyszer sem váltatott; a' kocsi után gyermekek futostak, nem annyira koldulni, mint ellenkedni és tánczolni; czigánykerekeket hánytak, kiabáltak, 's rendesen semmit sem kapva, mintegy csupán a' figyelem és nézésért „köszönöm, uraim és asszonyaim" mondván, ismét elmaradoztak! ollykor egy egy fuvarból visszatérő hegyke posta-kocsissal találkozánk, ki versenyre buzditá kocsisunkat, 's mivel minden teher sőt kocsi nélkül volt, rendesen elhagyva versenytársát, midőn jól előre haladott, visszafordulván kinevetett, 's ismét bevárva, ujolag versenyre szólitott.

Párisig huszszor váltott lovat a' gyorsszekér, 's mint egy leánynézőbe menő, ujdon választott szolgabiró, olly sebesen haladtunk. Franczia-ország és sebeshaladás! — Véremet érzém gyorsabban keringeni ezen gondolatra. Szerencsétlen én, ki dögvészes honába vetődém a' mindennemű romlottságnak! Itt az ősz ember egy végig vétkezett hosszu életen át, szüntelen bűn' eszközévé kölcsönözve a' legelvetemedettebb lelket magában hozdozó testét, kezein még most is érzik a' bünhödt vér' szaga. Szemeiben az örök gyehenna' tüze lángol; nyelve fulánkja az áspisnak; homloka és arczája térhelye a' derültségnek, melly tulajdonosa nemtelen és vad, az az mindenkori ösztönének kielégitésekor rajta világol, 's melly savanyu ránczokba vonul össze, ha másoknak kegyes és jámbor cselekedeteit látja; ősz fürtei, mely-

lyek más főknek galambszelidségű külszint adnak, kigyói a' Medusafőnek. Ezen ember egész életén át nem szünt meg mindent, a' mi szent, lábbal taposni, őt megfertőzése minden szent érzelemnek és szeméremnek, istentagadás, rablás, gyilkolás a' nyilt erőszaktól egész az alattomos méregkeverésig, 's tömege a' minden rosznak és elvetemültségnek bélyegezik. Férfiak, ifjak és gyermekek ezen képtől csak annyiban különböznek, hogy a' romlottság' ezen polczát még el nem érve, csak utban vannak szünetlen igyekezettel, hogy ősz apjokhoz hasonlók lehessenek. A' nők könnyű szerelmeikben négy és öt felé osztva egyiránt ugyan azon egy időben érzelmeiket, a' felebarátok' szeretetében semmiként sem maradnak hátra. Az egész nemzet dicsőség utáni hiu őrjöngésében minden gyakorlatias irányt mellőzve, hitvány felület és szélsőségekben lobog és párolog el, szédelgésében egy darabka hirért, mint a' kisujjom, vak hévvel és vad dühöngéssel mindenét kész levén cserében odaengedni. — Istentelen nép, a' föld, mellyet érint, átkozott, a' levegő, melly körülveszi, lehelletétől megvesztegetett. És, még egyszer, szerencsétlen én, ki dögvészes honába vetődém a' mindennemű romlottságnak! Igyekeznem kelletik, hogy a' ragadó dögvésztől szerencsével ment maradhassak; mert Francziaország nem egyéb egy kórháznál, 's tanyája egy, a' polgárosodás' nevében és szine alatt kicsapongó kannibali csoportnak. — — Ez zúgott minden felől füleimbe, 's ezek jutának eszembe, midőn Franciaországban tudva magamat, egyszerre martalékává levék — a' gyorsszekéri sebeshaladásnak. — Sebeshaladás és Francziaország! Mi irtóztató dolgokat rejt ezen eszme; mennyi forradalmi anyag, 's mi minden vegyűl ezen gondolathoz! — Pedig a' sebeshaladás tulajdonképen semmi egyéb a' szalmánál, némelly parókásfőnek annyiszor elcsépelt szalmájánál. — Azonban az igazság' nevében meg kell jegyeznem, hogy ha semmi rosz oldala nem volna is a' haladásnak általában, a' gyorskocsi' sebes haladásának valóban kellemetlen oldala volt. Éjjel nappal egyiránt haladva ugyan is, egy folyton kocsiban kellett vesztegleni, de nem levén még utazásom' kényelmetlenségére táblabiró, az ülve alvást nem igen értem, 's e' miatt, midőn végtére kiszállottam, annyira fárasztónak találtam folytonosan gyorsszekérben ülve az éjjeli utazást, 's annyira elálmosodtam utána, hogy még most is, egy hónappal később, midőn, lelkemre mondom, senki sincs a' szobában, mellyben irok, kivel kedvem volna szerelmem' elhitetni, nem időtöltés, hanem buelfelejtéseül szinte ösztönt érezek az ásitásra, 's mint istenfélő jámbor ember, az éjjeli utat semmi nem táblabiró embernek nem kívánhatom.

Párisba délnél valamivel korábban érkezve meg, épen akkor juték, midőn itt a' valódi nap kezdődik. Alig félóra mulva az utczákon fel 's alá hullámzó ember-tengerhez csatlakozva, elindultam szemeimnek kellő éldeletet szerezni. Az ész és szív' vezetői szerepe immár szorgalommal és finomul kiméretett, már a' szemen van a' sor, mert például Párisba érve, az idegennek parancsnoka szeme lészen, 's általában véve a' szem' befolyása a' politicára tagadhatatlan, mert, például, a' vagyontalanok' harcza a' vagyonosok ellen egyedül a' szem' ingereinek sugallatából ered.

— A' francziák sajátos nemzeti büszkeséggel, melly hazafiui érzelmében minden ország' lakosának annyira jól áll, bizonyos akaratlan metsző gúnynyal, melly sérti ugyan az idegent, de a' franczia szokásokat majmoló világ' ellenében, minden franczia kebelben igen természetesen egy kis kevélységgé válik, nem ritkán kérdik az idegent, mint 's mennyire vannak hazájában a' franczia irodalom eredetiben és forditásban, nyelv, szokások, táncz, divat, 's két nagy időszakaikból az eszmék elterjedve. Azonban, mit az irás mond: ki téged kővel dobál, viszonozd azt kenyérrel, nemesebben betölteni, mint a' francziák, alig lehet. En igen kiváncsi voltam tudni, minő érzelmeket táplálnak a' francziák a' németeknek ellenök intézett kikeléseik' irányában, 's ime egy kis töredék, mit ez ügyben észrevettem. — Az első forradalom előtt, midőn a' franczia nemzet még egészen más világban élt, nem levén elégséges önmagának, (miként még most is csak három ország áll ezen polczon: az éjszakamerikai szöv. statusok, Anglia és Francziaország), másokra jobban kiterjedett figyelme; azon időben a' németeket a' francziák közpélda beszéddel az udvariatlanság és finomtalanság' példányainak nevezték. Föl van jegyezve, hogy már a' 17. század' végén Schomberg tábornokot, ki német eredetű, de franczia szolgálatban volt, ezen százados példabeszéd felettébb boszantotta. A' derék tábornoknak sok igazsága volt neheztelni, mert a' németeknek az udvarhiányt nem igen lehet szemrevetni. Ez azonban régiség, jelenleg minden franczia, kinek a' németországi ellenök intézett kárhoztatásokat tudtul adám, 's ezt mindennel, kivel tehetém, megtettem, csak csodálkozni tudott ezen irányon, melly, mint a' francziák mondják, és ezt legteljesebben hiszem, a' németeknek saját érdekök ellen van, 's egészen mások' javára szolgál. Ezen hitre még csak egyetlen tagját sem láttam indulatba jőni, ezen „heves" nemzetnek. Némellyekre nézve ujdonságnak látszik lenni, mit alig képesek hinni, 's mindenki egyiránt károsabbnak tartja a' németekre, 's méltatlanabbnak a' franczi-ákra, semhogy boszantó is lehetne. — Franciaország, mondják, egy századnegyedig állott harczban egész Európával, de Francziaország egy nemzetnek sem ellensége. És ezt lehetlen meg nem ismerni, 's ki ellenszenveket költve, az egész nemzet' nevét és hitelét igyekszik beszennyezni, az egyenesen érdeke ellen munkálódik a' szabadság' ügyének.

A' francziáknak, mint minden nemzetnek saját tulajdonai vannak; ezekért sokan becsűlik, mások becsmérlik, de azért nincs ország és nemzet a' világon, csak egy részben is részese az európai miveltségnek, mellyre Francziaország befolyást ne gyakorolna; külalak, divat, sőt még a' gondolkodás is, ha nem lételt, de ébredést innen nyer, 's épen azért a' jámbor németek ábrándjaikban csak élettelen eszközök és kerekek az erő-

műben, mellyet mások igazgatnak. Az illyesmi a' legnagyobb ügyetlenség.

(Folytattatik.)

Rendőrség.

‚Csipd le deresre, Mihók, e' pimaszt, ki pipázni merészlett
A' falu' csűrében, és botodat ne kiméld'.
Mennydörög a' falu' csűrében tele szájjal az esküt;
'S a' falu' csűrében ő czigarózva veret.

Szabadelmüség.

‚Dúst 's koldust az ur isten egyenlő jogra teremte;
Pór, jer, ölelj, 's te nemes: szünk 's jogaink rokonok!' —
„Gróf úr, lyánya szeret, nőül kérem". — ‚Ki elölem,
Kurta nemeske!' — rivalg a' szabadelmü nagy ur.

Nagy Ignácz.

Egy népszerű munka' szerzőjéhez.

Népszerü műddel czélt értél, mert kiknek irád azt,
Még a' turót 's vajat is műdbe borítva veszik.

Honfi.

Nem mind honfi, ki itt született, itt fészkel, a' nemzet'
Nyelvén szól és hord nemzeti öltözetet.
Honfi, ki él 's hal e' hon' javaért, 's ha hogy üdve kívánja,
A' mie van szivesen nyujtja be áldozatúl.

Orvosy.

Nincs kór, nincs kereset. Búsúl hát Orvosy, bajszát
Pödri, leül, méláz, tollt ragad, égbe tekint.....
És ír: nem recipét hanem ódát, éneket. 'S ím lőn
Kór: csömör, émelyedés; lőn beteg és — kereset.

V—i Barna.

TÁRCZA.

Igénytelen terv
nyelvünk' társasági kifejlődése' ügyében.

Való ugyan, hogy nyelv nem egyedüli alapja a' nemzetiségnek, 's hogy főleg alkotmánynyal biró nemzetnél, csak akkor lobbanhat fel az önérzet' azon szent tüze, melly olly magasztas kifejezése a' nemzetiségnek, midőn nem csupán nyelvét, hanem institutioit is mérlegbe vetve a' többiek ellen, észreveszi, hogy institutioi üdvesbek; de való más részről az is, hogy a' melly nemzet nyelvét elhanyagolja, az, ha csak önmagát nem ámítja, illy önérzetre számot nem tarthat; állapotja roszabb a' némaságnál, mert a' némának vannak legalább bizonyos jegyei, mellyek által magát érthetővé teheti, 's másokat is megért, de illy nemzet' állapotja egy kimondhatlan zűrzavar. Például, fájdalom, kényszerítve vagyok tulajdon nemzetemet előhozni, mert tekintsünk szét Európában, tekintsünk szét az egész civilisált világon! hol találunk népet, annál kevesbé nemzetet, mellyben annyi anya gyermekeihez, annyi hölgy kedveséhez, annyi nő férjéhez, annyi testvér testvéréhez honi nyelven szólni pirulna? Mondják ugyan, és reménylik sokan, hogy mind ez jobbra változandik, mihelyest nyelvünk átalánosan diplomaticai leend, mert e' lépésben látják biztosítva nemzetiségünk' egyik fő alapját a' magyar nyelvet, 's igy nemzetiségünk' jövendőjét is. Meglehet, de addig is, mig ez ohajtott idő megérkezendik, szíveskedjék meghallgatni az olvasó közönség, 's főleg hölgyeink, egy igénytelen véleményt, mellynek reményei kevesbek, 's melly abban egyedül, ha nemzeti nyelvünk diplomaticai leend, nemzetiségünkre nézve boldog jövendőt még nem lát. Mert bármilly üdvös törvényeket hozandnak lelkes törvényhozóink nemzeti nyelvünk' ügyében, ezen törvények csak azon kérdéseket érinthetik, mellyek a' nyilvános életbe vágnak, a' magány 's társas élet' szabályzásába nyelv-tekintetből törvény parancsolólag soha sem ereszkedhetik, 's ha ezt tenné, megszünnék törvény lenni, és zsarnok-parancs volna. A' törvényhozás egyedül nemzeti nyelvünknek más jövendőt nem készíthet, mint azt, hogy diplomaticai legyen, 's igy ha nemzeti nyelvünket minél előbb társas életünkbe belé nem forrasztjuk, jövendője ugyan az, mi a' holt latin nyelvé, pedig gondoljuk meg, mit teszen az, holt nyelv' nyomdokait követni; tudjuk-e, hogy illy nyomdokok sirba vezetnek?

Azért ne késsünk azon eszközökhöz nyulni, mellyek nyelvünk' társalgási kifejlődését előmozdítják, (szóval, annak életet adnak), hiszen törvényeink ezt még idegen ajku honfitársainknak sem fogják eltiltani; 's fogjunk az alatt, mig törvényhozóink nyelvünket diplomaticaivá emelik, azon munkához, mellyet ha nem is parancsol, de ohajtva kíván a' törvény' szelleme: emeljük minél előbb társalgási nyelvvé, leendő diplomaticai nyelvünket.

Számtalanok azon eszközök, mellyek közakarattal és állandóan használtatva, ha nem is mindjárt, előbb utóbb bizonyosan czélhoz vezetnek. A' sokak közt csak egyet hozok elő, melly hölgyeinket illesse főleg, sőt egészen kezeikre legyen bizva.

Mielőtt kimondanám, mi legyen ezen eszköz, nyiltan kijelentem, hogy ha meg volnék győződve arról, miként nem szokatlanság volt azon fő ok, melly hölgyeinket a' magyar nyelv' használatától eddig visszatartá, hanem egyenesen 's egyedül megvetés, akkor letenném tollamat, 's inkább a' semmiség' örvényébe vetném e' kevés soraimat is; mert ez esetben szeszély' irgalmához folyamodni keserübb volna magánál a' gúnynál: de miután az ellenkezőt vélni, szent hiedelmeim közé tartozik, 's tudom, hogy hölgyeink' közelgése nemzeti nyelvünkhöz, egyedül a' szokatlanság' zátonyain szokott fennakadni, 's azon ismeretes panaszon: hogy alig vannak még jeles íróink, ezek pedig hölgyeink' pártfogása és meleg részvéte nélkül előteremni soha sem fognak; bátorkodom hazánk' lelkes hölgyeit felszólítani, hozzanak magok közt egy nemzeti nyelvünk' társalgási kifejlődését előmozdító egyesületet létre, mellynek többiek közt feladata legyen évenként a' szépirodalom' különbféle ágaira nézve pályamunkát kitüzetni; nem díjak, hanem a' hölgyeink által nyilván kijelentett méltánylás legyen az, melly a' jelesb munkákat koszorúzza. Képzelhető, az illy koszorúzott regénynek, mennyivel fog szaporodni olvasója 's kelete, egy illy hölgyeink által jelesnek elismert szindarab mennyire megtöltendi szinházunkat. —

Czime ezen egyesületnek ez lehetne: Nemzeti

nyelvünket pártfogó nőegyesület. Igaz, hogy e' terv még csak alaprajz, egy gondolat; de ha némi eszmecserére adna alkalmat, 's főleg hölgyeink' figyelmét ébresztené, talán tiszta képpé is válhatnék.

Lehető, hogy ezen eszme megrontathatnék már csiráiban is, némi ellenvetések által, ha azokat czáfolatlanul hagynók, illyen p. o. az: hogy hölgyeinknek nem hivatások pálya-munkákat itélgetni. Való, hogy hivatásuk nem ugyan az, mi a' férfiaké, de még is szinte olly nemes; 's ha meggondoljuk, hogy itt a' nyelv' társalgási kifejlődéséről van szó, mellybe hölgyeinknek annyi befolyások van, 's csak egyenesen az ő befolyások hiányzik még: lehetlen azt nem mondanunk, hogy illy ellenvetésekre hölgyeinknek csak tulságos szerénysége adhatna alkalmat, különben is, hol annyi hölgy létezik, ki egy Byron, Lamartine, Hugo Victor, Balsac, stb munkáiról olly meglepőleg helyesen itél, ott az illy ellenvetés valódi sértés volna!

Azért ismétlem felszólításomat nemzeti nyelvünk' ügyében, azon nyelv' ügyében, mellynek érdekessége nem egyedül abban áll, hogy eredeti, de abban is, hogy egy alkotmányos nemzet' nyelve! 's nem népcsordáé, mint némelly fanaticus böszültségében mondja; hanem egy nemzet' nyelve, melly alkotmányát nem köszöni három napi rögtönzésnek, de nem is helyez reményeket egy olly alkotmányba, mellyet Sziberia' aquilója hozand. ***Peláthy István.***

Egyveleg.

Viktória királynő' virága. Guiana' erdei és folyói gazdag 's még korántsem eléggé megvizsgált tért foglalnak magokban, melly a' természetbuvárok' számára nagy fontosságu eredménynyel kecsegtet. Sok növény ismeretes ugyan már a' külső alak' leirására nézve, de még nagy részben egészen ismeretlen Europában számtalan növényországi terméke Amerikának, miket müvészi, orvosi és táplálati tekintetben kitünő sikerrel használni lehetne. Az itt szóban forgó növény, melly a' vizi liliommal rokon, Victoria Regina nevet kapott, miután ehben az angol királyné megegyezett, 's néhány év előtt Schomburg német utazó által födöztetett föl, ki jelenleg angol Guianában tartózkodik, 's e' növényről a' londoni füvész-társulathoz következő jelentést intézett: „1837. január' 1sején, küzdve az akadályokkal, miket a' természet legkülönbözőbb alakokban elönkbe gördite, midőn Berbice folyamon föl felé hajóztunk, azon helyre értünk, hol a' folyam elterült 's egy kis tengerszemet képezett, mellyben legcsekélyebb nyomát sem lehete tapasztalni a' vizhaladásnak. A' tengerszem' déli végén egy tárgy vonta magára figyelmemet, mit teljességgel nem birtam világosan megkülönböztetni; gyorsabb evezésre nógatám embereimet, 's csakhamar átellenébe jutottunk a' tárgynak, melly kiváncsiságomat fölizgatá: sajátszerü növénycsoda volt az. Minden fáradalmat feledék, mert, mint füvész, gazdag jutalmat lelék azokért. Egy öt—hat lábnyi átmérőü óriási lomb vagy levél terült el a' viz' fölszinén, fölül világoszöld, alól karmazsin piros szélekkel; e' csodálatos levélnek tökéletesen megfelelt a' buja virág, melly több száz lapból állott, 's mellynek szine a' legtisztább fehérből számtalan fokozatu átmenetet képzett a' testszinbe, 's végre egészen vörösbe. A' csöndes viz egészen el vala e' virágokkal árasztva. Egyikről a' másikhoz eveztem, 's mindig ujabb csodálkozásra leltem okot. A' levél fölül világos zöld, alól karmazsin vörös, alakja gömbölyü, 's száránál kissé behajló; széle három vagy öt hüvelyknyi magosságu. A' virág' szára, közel a' kehelyhez, egy hüvelyknyi vastag, 's mintegy ¾ hüvelyknyi hosszu rugalmas tövisekkel van födve. A' kehely négy levelü, minden kehelylevél hét hüvelyknyi hosszu, alul három hüvelyknyi széles, vastag, belül fehér, alól, vagyis kivülről vörösös barna és tövises. A' kehely' átmérője 12—13 hüvelyknyi, 's ezen nyugszik a' gyönyörü virág, melly száz meg száz levelével a' kelyhet egészen eltakarja. Megnyiltakor egészen fehér e' virág, 's csak közepén testszinü, melly azonban kifejlésével az egészre elterjed, 's rendesen már másnap minden levelén látható. Kellemes illata még neveli szépségét. Utóbb sok illy virágot leltünk, 's minél tovább haladtunk fölfelé, annál óriásibb alakban mutatkoztak. Egy 6 láb 's 5 hüvelyknyi hosszu levelet is leltünk, mellynek széle hatodfél, virága pedig tizenöt hüvelyknyi átmérőü vala. Némelly virágban 20—30 bogarat leltünk, mellyek rövid idő alatt egészen meg szokták azokat semmiteni." —*yz*—

Spanyol haramiák. Octob. 7. 1840. Toledoban két haramia: El Rojo de la Fuente és el Feo de Spes lövettek agyon. Az első 100 a' második 27 embert ölt meg.

I. Vilmos német-alföldi király' magány-vagyona többre becsültetik 168 millió francnál (64,700,000 ft pengőben).

Páris' népessége. Páris városa, melly 1836-ban 900,126 lakost számlált, most többel bir egy milliónál. Népessége ezen városnak egy század alatt, olly sok véres háború' daczára, csaknem kétszer annyira nevekedett. —*a*—

Forgácsok.

— Oettinger' „Charivari"-ja próbalapján olvasom, hogy egy angol lap kiszámitá, miként a' bolha, melly egy szemer nehézségü, másfél hüvelyknyi távolságra tud ugrani. Ezen arányban számitva az ember, ki 150 fontot nyom, bolha' ugró erejével birván, egy pillantat alatt 12,800 angol mérföldnyi távolságra ugranék, 's egyszerre Uj-yorkból Cochinchinába, 's két ugrással a' világot átugorhatná. Jó isten! mért nem bolhák az emberek? akkor mi nyargalva haladó magyarok ugorva haladhatnánk, és a' csengeri és tyukodi fontolva haladók' ólmos botjai sem érnék el koponyáinkat. Ekkor mi nyargalva haladók — mert én magam is az vagyok! — beállanánk mindnyájan ugorva haladóknak, 's egy veres fonalas lapot a' napban adnánk ki, 's olly fényes vézérczikkeket irnánk bele, hogy kénytelen volna minden ügetve, fontolva, ülve, állva, fekve haladó és nem-haladó felnyitni szemeit a' világosságra.

— Egy új iró tünt fel a' hirlapi pályán, ki dicsekszik, hogy „bölcseség-fogai" már neki is kinőttek. Hogy fogai vannak ezen urnak, ha nem dicsekednék is velök, elhinnénk, mert ugyancsak harap ám velök, de hogy fogai bölcseség-fogak legyenek, ezt saját bizonyitására is nehéz elhinni, mert ő e' fogaival ellenséget, jó barátot minden válogatás nélkül összemar, a' miben én legalább nem látok nagy bölcseséget.

Zsiday.

Böngészet.

— Az erős tölgy századokig ellen áll a' viharoknak, végtére ledönti a' fejsze és árboczot készitnek belőle. Itt ismét viharokkal daczol mind végiglen. Képe a' szilárd jellemnek.

— A' bölcs sebesen hajtja végre, mit hidegvérrel, kiszámitva kezdett.

— Ne higy annak, ki mindent, mi szép és jó, aranyhoz hasonlit.

— A' túlságos szerénykedés alatt rendszerint titkos gőg lappang. —*a*—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, kedd, november' 1. 1842.** **53. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fól ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Napló-töredékek.

(Folytatás.)

Hallgattassék meg a' másik rész is, mondá a' francziák elleni rágalmakat érintve Farkas Sándor, és Farkas Sándornak, mint annyi sok másban, itt is igaza van. — Ezen nemzet némellyek szerint, mert gyáva törpeséggel nem veti magát a' porba, hogy térden csúszva elhaló nyögéssel susogva kolduljon Posaként Schiller Don Carlosában: gondolat-szabadságot, — már istentelen. Mert nem csinál minden kitagolt szóhoz olly fontos képet, mint egyik szomszédja, már semmi mélység sincs benne. A' gondolat és szószerkezeti mélység különböző dolog; a' gondolatnak szóárba bonyolítása nem mélység; a' német az egyszerü dolgokat is fontos képpel, mélyen kerekitett fenékkel, 's összebonyolitva adja elő; a' franczia pedig a' legmélyebb eszmét is egyszerűen 's könnyen érthetően igyekszik előadni, mit nyelvének a' németet meghaladó müveltsége igen elősegit. — Nevezetes azonban, hogy némellyek kimondhatatlan ügyességgel még azzal is vádolják, hogy a' szabadságot és élénkséget bálványozza. — Hát kérdem én, mik azon ész előtt megállható elvek, mellyek szerint ezen ugynevezett bálványozást hibáztatni lehetne? — Mióta van a' szolgaság' érzelme annyira felmagasztalva, hogy széditő mámorában magának a' szabadságot vehetné, nemcsak alattomos utakon, melly rendeltetése, hanem nyiltan és gúnyolódva kelni fel a' szabadság' neve ellen? — Ne káromoljátok az elvet, ha talán kinövéseit veszitek észre, mert fontoljátok meg, hogy az erénynek utja rögös, és hosszas idő, 's kitartó szorgalom, és nem csupán akarat kell, hogy azt meg lehessen haladni; a' bűn' ösvénye ellenben nyugalmas, (ez a' világ-hirü béke a' zavarok' ellenében), mellyhez csak akarat kell, 's aztán kényelmesen veszthegelhettek egy helyen.

Es most teritsük szét Páris' térképét, vagy kinek nincs, engedjen szabad tért képzelődésének, mert miket másolok, azoknak eredetie leirhatlan élénk szinezetü.

A' város' délkeleti részén látszik a' napoleoni győzelmi iv, (Arc de Triomphe de l'Etoile) 1806. kezdetett, és 1836. bevégeztetett; szinte 10 millio frankba került. Magassága 152 láb: az iv' belrészén 96 nyert csatatér' neve van feljegyezve, 's ezen kivül különösebb helyeken allegoriai jeleneteknek közepette: Auszterlitz, Jéna, Friedland, Ulm, Wagram, Eylau, Alexandrie, Pyramides, Aboukir, Heliopolis, Jemapes, Fleurus. Marengo, Rivoli, Arcole, Lodi.

A' győzelmi ivtől a' város felé van az elyseumi mező, roppant térség, melly a' Nagy-Kúnságon is tekintetbe veendő földbirtok volna; ezen belül egy vonalban a' Concorde tér a' Tuileries palota' kertje, maga a' palota, melly királyi lakhelyül szolgál, a' Carrousel tér és a' Louvre.

A' tér, mellyet mai nap Concorde névvel neveznek, a' még nem rég mult időkben különböző név alatt ismertetett, minők XV. Lajos', Revolutio' és XVI. Lajos' tére; Lajos Fülöp egy obelisket helyeztetett közepére, mellyet Aegyptusból nyert, 's ez által mintegy saját nevezetességet akart a' térnek adni; hasztalan! az eseményeket a' történet' évlapjairól nem lehet kitörölni. — Azon helyen, hol most az obelisk áll, vált el XVI. Lajos' feje testétől; Danton, Robespierre, Bailly és számtalan mások, maga a' mostani királynak apja, az akkori orleánsi herczeg, mindnyájan itt vérzettenek el. 1793. jan. 21től 1794. jul. 28. azaz, XVI. Lajos és Robespierre' lefejeztetésének időpontjai között e' helyen működött 18 hónapig a' nyaktiló, 's mint Desmoulins „Vieux Cordeliers" czimü folyóiratában mondá: „A' kivánesiság az uj darabok iránt, mellyeket csak egyszer lehetett előadni, mindenkor töméntelen népet vont elő." — Desmoulins, midőn ezt irá, mérsékelni kivánván a' fölhevült szenvedélyeket, nem sejtette, hogy épen ezen mérséklés' bűnével vádolva, hasonló sorsa fog lenni. — Ő volt a' népnek első vezetője; a' Palais Royalban most is meglevő Foy kávéházban, rendes gyülhelyén, 1789. a' hazafiaknak ő játszotta a' főszerepet; innen lépett elő jul. 12-én, 's a' kertben egy asztalra állva, első volt, ki a' néphez szónoklatot tartott; később más uton haladván a' forradalom, mint ő szerette volna, 's visszarettenvén, hogy a' nyaktilóval rendes mesterség üzetik, emlitett folyóiratában mérséklést kezdett hirdetni. Ez halálát készité elő. Dantonnal egy időben lépett a' vérpadra. — „Ime a' háladatosság, mondá, mellyel a' szabadság' első apostolának fizetnek!" — Nem sokára Robespierre is követé, 's ez után megszünt a' vérítélő szék.

Ezen tér, az idő szerint, Párisban a' legszebb; egy felől a' nyilegyenességü út' végén az elyseumi mezőn keresztül, látszik a' napoleoni győzelmi iv, hol a' Neuillybe vezető ut kezdődik, mellyen a' kövezeteken rögtönzött trónnak örökőse, hasonló véletlenséggel, hasonlóul kövezeten lőn a' halál' martalékává. Az ennek megfelelő ol-

dalon ismét egyenesen végig a' palota' nagy kertjén, a' Tuileries, 's túl a' palotán a' Carrousel téren, ismét egy Napoleonnak szentelt más győzelmi ív; másfelül a' boulevardok' kezdeténél az izletes Madeleine egyház, mellynek közelében az illy nevet viselt temetőbe XVI. Lajos' teste tétetett (most azon helyen egy szeszélyes alaku kápolna áll, 's a' test a' restauratio alatt St. Denisbe vitetett); az átelleni oldalon pedig a' következkamara diszeleg.

(Folytattatik.)

Tyukody uram' borzasztó éjszakája.

Töredék.

Csak maga maradt Tyukody uram karszékében, mint a' zivatar által partra vetett czápa az iszapban, csakhogy a' szörnyeteget a' víz löké ki, 's az után sovárgott, Tyukody uramat pedig először a' méltóság ülteté karszékébe, 's aztán a' bor tartá ott. A' tágas teremnek, mellyben ülőhelye állott, deszkapadolata tiszta ugyan nem vala, de falai igen füstösek. Körül kancsók, poharak, palaczkok, ritkán egészen többnyire cserepekben hevertek, 's ennyi halált néhány átázott abrosz és asztalkendő takart szennyes szemfödél gyanánt, míg a' nagyszerű temetőben Tyukody uram kedvencz agara járt az enyészet' férgeként, kedvére ropogtatva az asztal alá hányt csontokat. Az állatnak az evésen és ura' esetlen czirogatásainak eltürésén kivül ugy sem volt semmi dolga, mert mióta a' kissé gyorsabb haladás urát fényes megyei hivatalából kizárta, azóta a' fontolva-haladás' elvét híven ápolván, az agarászatnak, mint a' vadászat' igen sebes nemének kérlelhetlen ellensége lőn, agarait — hogy ne beszéljünk mindig a' világ' négy részéről — a' megye' mind a' négy járásába szétüzé csak Dudásban, az említett kedvencz állatban, talált annyi, talán jobb tartásából származott restséget, hogy őt az ujonan keblébe fogadott elvhez alkalmasnak képzelé, 's ezért maradt, 's ropogtathatá a' hű kutya az asztal alatti csontokat. A' két leirton, a' falakat lepő légy legiókon 's néhány hálójában nyugvó pókon kivül élő lény a' szobában nem mutatkozik, legalább még egeret, hihetőleg az alig szűnt zaj miatt, látni, hallani nem lehete. A' falon képek függöttek mint Tyukody uram'részint tekintetes, részint nagyságos ősei. Az elsőt mindjárt igen szeretnénk leirni, de lehetetlen, mert arczát sűrü légysereg födi, 's mivel ez rendesen történni szokott, Tyukody, ki minden dolgok és tünemények' okait kifürkészni szereté, 's az olajfestést is ismerte hiréből, mint Faragó az aert; azt határozá, hogy a' kép igen jó provencei, vagy is mint ő mondani szokta, brabanczi olajjal van festve, 's igy a' képnek veres dolmányából láthatjuk, hogy viselője férfi és híres ember volt; a' többi képekkel annyi dolgunk nem levén, felőlök hallgathatunk. Az asztalok körül, mellyeknek hosszu, de itt ott erőszakosan megtört sora nyult el Tyukody ur előtt, csak alig volt már kettő három összegyűrt 's bemocskolt abroszokkal fedve, 's rajtok földabroszi alakok láthatók, mellyek hihetőleg Magyarországot

képezék, mivel igen zsirosak valának, 's körül idegen fehérség által elszigetelve, mint mi szegény barna keleť népe, a' halaványnyugotiak talán éjszakiak által, 's igy a' szemlét végezve ismét a' karszékhez jutunk, 's Tyukody uramhoz, ki ült rajta mint

„Impositum saxis late splendentibus Anxur"

vagy hogy kereszténnyebbek legyünk, mint hajdanában Jób egy nem olly messze fényló dombon. Őt, mit már emlitettünk, két ok készteté karszékében ülni; először a' méltóság, mellyre nagyon sokat tarta, kivánná, hogy vendégei előtt karszékben üljön, másodszor a' vendégségben bevett nagy mennyiségü bor nem hagyá őt onnan felkelni, 's ezen két ok a' legfontoltabb haladó előtt is elég lehet arra, hogy valakit hamarkodással ne vádoljon, ha miattok ülve marad. 'S ezen két okból bocsátá el vendégeit nagy kegyesen 's ülve, mert méltóságát félt koczkáztatni, ha tántorogva állna fel 's maradását azzal menté — ha még maradást elvénél fogva menteni szükséges, — hogy erősitetve a' nemes barátjai által hátrahagyott szellemtől újabban átgondolandja a' lakoma alatt folyt tanácskozások' országos fontosságu tárgyát.

Ott ült tehát Tyukody uram teli fővel, 's agyában országos gondolatai 's az érmelléki' szesze helyért vittak. 's ő maga neutralis hatalom maradt a' két hadakozó fél között, és sokáig fontolá melyiknek siessen — vagy is ballagjon — segélyül. Végre kiforrt a' nagy határozat, 's Tyukody uram ahhoz egészen méltó állapotban eltökélé az ezredéves magyar constitutiót m e g m e n t e n i. E' nagyszerü határozaton megörülve, 's mivel maga levén, méltóságát, kitől félteni nem vala, fölemelkedni készült székéből, de sokkal sebesebben mint ez történt, 's egészen elvei elleni sietséggel rogyott vissza. Mérgében szolgáját kiáltá, ez tüstént belépett, de Tyukody előtte is feltve méltóságát csak észrevétlenül akart a' tárgyra térni, 's előbb finomul másról kezde beszélni, 's minden kitelhető méltósággal szóla:

„Péter töltsd meg a' pipámat."

‚Hiszen töltve fekszenek nagyságos uram előtt.'

„Bamba — kiálta Tyukody — nem ezeket értettem én; a' nagyot, a' czimerest."

‚Abból épen most dohányozik nagyságos uram.'

Tyukody észrevevé ismét hibáját, de azt elismerni tanácsosnak nem vélte. — „Ostoba, nem azt mondtam én, gyujtsd meg."

‚Hiszen ugy füstöl mint a' pap' kéménye' — szóla csodálkozva az inas.

„Szamár, nem azt mondtam én. Hideg van, zárd be az ablakokat."

‚Nagyságos uram, még a' táblák is mind be vannak zárva.' Válaszolá az inas gyanitani kezdve nagyságos ura' állapotát.

„Ö.....g adta marhája soha sem értesz meg, hát nem azt mondtam-e, le akarok feküdni; kész az ágyam?"

‚Kész volt nagyságos uram, de abban ez egyszer nem hál.'

„'S mi az ö.....gért nem? — Mak filkó! — Kérdé a' bámulás miatt nem is haragudhatva eléggé Tyukody. Hát annyira jött már a' magyar con-

stitutióval, hogy a' nemes embert ágyából is kizárjak.“

„Tekintetes Páczafalvy uram feküdt bele, mindjárt vacsora után.“

„Fel kell kelteni, feküdjék más ágyba“ dörgé Tyukody.

‚Nehéz volna, mert mint bele veté magát minden deszka áttört alatta, 's az ágyneművel a' földön fekszik, 's felette az üres nyoszolya áll, mint a' birka körül a' fedetlen karám; ezen kivűl egyik sarkantyuját a' derékhajon keresztül egészen a' matráczba vágta, 's a' másikkal nagyságos uram' képét rántotta le. A' sarkantyút épen ott, hol nagyságod' szive volna, ütötte belé.‘

„Átkozom a' dominiumát! riada fel Tyukody, no'szen csak ne volna körülbelül száz cortes hatalmában, majd más ágyat vetnék én neki, de igy — hagyjátok aludni. Feleségem ugy sincs itthon, annak ágyát készitsétek el.“

‚Azt is elfoglalták már.‘

„Ki a' tüzes kutyafejü tatár? hogy váljék alatta minden pehely gerebenszeggé!“

‚Két porcsalmai dominus sed non valde, az egyik hosszában fekszik az ágyon, másik keresztben az ágyon és pajtásán, azt mondták, hogy még csak a' gyepen háltak zöld lepedőn, de szobában soha sem, mert lepedőnek nézték a' zöld selyem ágytakarót, 's ráfeküdtek.‘

„Ihol la, ezer pokolbeli ördög! ezért még csak ha feleségem haza jő, lesz bajom. — De semmi, ők derék legények; különösen az egyiknek ollyan a' torka, mint a' feltámadási angyal' tárogatója, 's az arany szabadság' feltartásáért elromolhatik egy darab vászon. — En a' vendégszobába megyek.“

‚Az ugy teli van, hogy a' benne hálók egymás' hortyogásától nem is alhatnak.‘

„Hát ezer lobogós mennykő! már saját házamban ágyat sem kaphatok? végre a' kakas-ülőre szoritanak.“

‚Oda is szinte későn ért volna nagyságod, mert Putina Gyuri be akarván bizonyitani, hogy nem részeg, erővel a' kakasülőn kivánt hálni; fel is mászott nagy nehezen, de a' másik oldalon tüstént lebillent, 's alkalmasint nyakát töri, ha szerencséjére a' nagy ládába nem esik, mellybe a' nagyságos asszony zab közé tojást rakott el, 's ott annyi rátottát csinált, mennyi kántorböjtben sem fogyott el, 's el is aludt benne keményen.‘

„Tökfilkó, nem tudtál számomra legalább egy szobát megőrzeni.“

‚Lehetett is! minket cselédeket mindenünnen kivertek, csak Julist akarták megtartani az ököritóiak, de az a' szomszédba futott valahová.“

„Lódulj hát te is pokolba gaz ember, 's ne lássalak többé szemem előtt, de ha hilak, tüstént itt légy.“ Kiáltá Tyukody, 's szolgája kivül termett az ajtón, ő pedig ismét egyedül maradt Dudással, 's első foglalatossága volt boszankodni, hogy fontolva haladó barátai olly sebesen foglalának el minden fekhelyet. „De hiába, vigasztalá magát, keleti vér, őseink is illy gyorsan foglalák el hazánkat; derék legények, nekik csak fő kell, 's én mindent kiviszek velök. Ebben egyszersmind előbbi nagy föltételének a' constitutiót megmenteni, végrehajtása' módját is feltalálta. Enyém a' többség, bemegyek a' gyülésre, 's ott utólsó csep véremig védem az alkotmányt; corteseim mindenre készek, 's meglátom, hogy haladnak a' haladók, ha utokba állok.“ Ezen terv' részletei, mellyeket csak az ismétlés' elhárítása miatt nem akarunk közleni, egészen elfoglalák Tyukodyt, annyira hogy végre maga sem tudá már, valóban gondolkozik-e vagy álmában az ehhez legillőbb állapotban folytatja fontolva haladását. — 'S im ekkor borzasztó eset adá elő magát; látvány, minőt a' Tyukody család' évkönyvei még nem említének. Ugyan is a' nagy ajtó megnyilék, 's belépe egy lény — minő? megnevezni nem lehet — ez két emberi láb vala, 's a' derék' alsó része, a' talptól csipőig. Ruházata két izetlen kordováncsizma sarkantyu nélkül, granátszin, de nem igen szük magyar nadrág elég széles arany paszomántokkal, volt, a' nadrágról elől egyegy arany óraláncz lógott le nagy pecsétnyomókkal, 's csipőit egy kivágott nyuszt prémü mente' alsó szárnyai takarák, a' bal alatt két vékony szijacskán viziránylag kötött kis, ugy szólván gyermekkardocska lógott; egy szóval a' szörnyeteg egy közepében ruhástól ketté vágott mult század végi fényes öltözetü magyar nemes' alsó fele volt.

(Vége következik.)

TÁRCZA.

Visszaigazitása egy igen tudós 's minden tekintetben gazdag urfinak.

—

Vannak megtámadások — fájdalom, hogy vannak — mellyekre felelni nehéz, nehéz pedig nem azért, mintha az ezekre kellő felelet valami tudományos készültséget föltételezne, hanem mivel ezen megtámadások annyira aljasak, hogy félnünk lehet az azokból ránk ragadható piszoktól. — Miért felelünk tehát? kérdik többen; — felelünk, mert sokszor az alapos okokból kifogyott szennyes vitézek magány életünk' oldalait támadják meg, nyomoru hazudságokkal lépvén fel adataik' erősitésére; 's igy ha a' közönség egy részének balitéleteitől vagy néha gúnyjától mentek akarunk maradni, ki kell mutatni, mennyiben igaz némi gyáva gyerkőcz' állitása, 's mennyiben rágalom. Illy kellemetlen helyzetben vagyok jelenleg. A' Regélő' 81. száma' 876. lapján megtámadtatám a' nélkül, hogy akár a' Regélő' szerkesztőjét akár álnevü gúnyolóját valaha csak egy szóval is bántottam volna. E' megtámadásra feleltem e' lapok' 45. számában 's most megtámadóm egy személyeskedéssel teljes czikket iktata a' Regélőbe. E' czikk megvetéssel bizonyára legczélszerűbben toroltatott volna meg, ha abban egy pont nem találtatnék privát életem' oldalát érdek-

lő. A' czikk elég szemtelenül „jóakaratu tanácsok“ czímet visel; ezek tehát jóakaratu tanácsok? tanácsok, mellyekre a' közéletben valamelly Neki-demi-hez hason szörü miveletlen uracs physicai okokkal felelne. Én őszintén megvallom, 's ezt még azon czikk' kijövetele előtt többeknek nyilvánitottam, hogyha csupán irodalmi életem támadtatik meg — nem fogok felelni; miután csekély munkálataim' megitélését nem pártoskodó, hanem szilárd jellemü, nem charlatán, hanem tudományosan müvelt férfiaktól várom 's fogadom el, mindenkor tiszteletben tartván az ez uton keletkezett véleményét a' közönségnek. De a' fennt emlitett ok miatt felelek, egy uttal pedig minden pontra, hogy az elsőkre adandó véleményemből kitessék, mit itélek az illy szenvedélylyel készült 's gondolatlanul odavetett irka-firkákról. —

Én ha „silány irataim nyilványos helyen közrebocsáttattak“ nemszerencsémnek — mint megtámadóm mondja — hanem szerencsétlenségemnek tartom, 's a' mennyiben csekély itélő tehetségem engedé, ovakodtam is az illyenek' közrebocsátásától, ha mindezek mellett akadt szerkesztő, ki hozzá kiadatás végett beadott munkámat silánynak találta, 's mégis közre bocsátotta, nem én vagyok a' szerencsétlen ember, hanem azon szerkesztő; 's midőn a' közönség engem kiadót munkám után gyenge irónak nevez, akkor azon dicső szerkesztőt, „oktalan, tudatlan“ czímmel tisztelheti meg, — 's pedig igen méltán.

Megtámadóm második pontjában jóakaratu tanácsának azt beszéli, hogy az olvasó közönség előtt sem névvel sem hitellel nem birok. Vigyázzon magára ez az irodalmi oroszlán, mert ha lehúzatik bőre, majd meglátjuk, ki rejtezék alatta.

A' harmadik pontban azt is beszéli, hogy én életemben nagyon keveset tanultam, 's még csak természeti józan itélő tehetségem sincs. Ugyan ugy? Ez az urfi talán azt hiszi, hogy a' ki Eperjesen és Gyöngyösön nem járt iskolába, mind ignorans. Higye el Ne-ki-de-mi, hogy őt Eperjes és Gyöngyös nem tették universal-genievé. Bár mi nagyon elbizta is magát, hogy a' Regélő szabad dispositiójára áll, neki még sok tanulni valója van 's ha bizonyos könyveket elvennének tőle, még csak olly fiók tudós is a' minő most, megszünnék lenni. Ő nagynak képzeli magát 's valóban az is; egész elefánt: de tudja-e miben? más irók' kibüngészésében.

A' negyedik pontban állitása nem igaz, mert én becsületét nem támadtam meg, ha pedig ő a' például felhozottakat magára vette, jele, hogy vétkes; mint vétkes pedig megérdemli, hogy fakoljon. Három utólsó sorát jó lesz többször átolvasnia, mert ezek magára illenek legjobban, 's tanulhat belőlök, ha képes meg is gondolni, a' mit ir.

Az ötödik pont ismét nem igazat beszél. Én azt sehol és soha sem lőbbantám senki' szemére, hogy pénzért dolgozik, miután magam is azt tartom, hogy ingyen, minden anyagi vagy szellemi haszon nélkül dolgozni, esztelenség. Azért pedig, hogy hivatalom 's világi állásomat akará gúnytárgyul használni, vegye generalis absolutiómat, 's adjon hálát uristennek kényelmes állásáért, mit egyedül neki köszönhet, 's miután önmagának legkisebb érdeme sincs benne, igyekezzék azt meg is érdemelni. Nyomoru vitézek az illyenek! 'S ők mernek aztán liberalismusról és aristocratia ellen beszélgetni.

Nem rég egy lapban olvastam, hogy egy német szinbiráló egy héttel előre készité szini birálatait, mi nyilvánosságra alig került volna, ha a' készen levő birálatokat az a' jó ur el nem veszíti, 's azok mások által nem találtattak volna meg. Én ezen adatot állitásaim' erősitésére emlitém; mint veheté ezt magára Ne-ki-de-mi, kinek nevét mint szini biráóét a' Regélőben soha sem láttuk 's hogyan lobbanthatja ezt most szememre, fejtse meg olly ember, ki magát nyilvánosan okosnak dicsérni nem szégyenli. —

Most jön egy pont, melly telve van a' leggyalázóbb hazudságokkal 's legszemtelenebb rágalmakkal. E' pontban az mondatik, hogy én a' szinházi csarnokban órákig ácsorogtam retour-billetért, mellyel bemehessek. Mielőtt a' dolgot felvilágositanám, szükség megemlitenem, hogy nekem magamnak is volt 's van szabad jegyem, mellyet már általam látott előadások' alkalmakor Terebessy Sámuel magy. tud. társ. irnok ur használt, m're ő elég bizonyságom, 's igy, ha valamelly előadásba szándékom lett volna elmenni, aligha kellett volna másra szoru'nom. Mit e' részben mondhatok, ennyiből áll: egy párszor történt, hogy Vachot Imre felszólitott az előadás' vége felé, nem akarnék-e betekinteni a' szinházba? én, miután a' szinházban különösen egyszer egy ismerősömmel valami szorgos közölni valóm volt, elvállalám a' jegyet — elvállalám még egy második izben is, de ekkor már Vachot Imre' kérésére. E' második esetről bővebben még most nem szólok, nem ezen urfi iránti gyengédségből, hanem egy nőszemély iránti kiméléssből. Miattam hadd lássék tisztának a' szennyes urfi. Ő e' tettét akkor szivességnek keresztelé 's most e' szivesség alacson fegyverul, ámbár igen meggondolatlanul használtatik ellenem. Hogy más' szabadjegyét soha sem használtam, 's annak megnyerése miatt sohasem ácsorogtam a' szinház' erkélye alatt, bebizonyitására felszólitok akárkit is, nevezze meg magát, adott-e nekem valaha szabadjegyet? — Valamint a' második rágalomra is, melly recreationalis kirándulásokat, hivatalból történteket emleget, szabad legyen nyilatkozatra felkérnem a' szerkesztőségeket, találkozik-e közöttük egy is, ki nekem akár a' szinházba akár a' szabadba járást hivatalos kötelességemmé tette, vagy adott-e csak egy is szabadjegyet vagy költséget erre vagy arra nézve. — Maradjak pedig akár földszintén akár a' galleriáján az irodalomnak, mindenkor szemmel fogom tartani az irodalmi páholyt, mellyben az elbizott urficska tartózkodik. — Ez az urfi mindig magasabb helyekre kapaszkodott, mint hozzá illett volna; vigyázzon magára! ha illy magasról leesik, bizonyosan kitöri nyakát. — Hogy adósa vagyok hazámnak, abban igazsága van az urfinak, igyekezni fogok azt tehetségem szerint lefizetni. Ha a' szegény nem fizet, bocsánandó: de ha a' gazdag nem fizet, nagy bűn. — Az urfi talán minden adóságait lefizette, mivel a' hazának tartozott? 'S most tán már semmi tenni valója, mint mocskolódni és másokat ok nélkül bántani? Szép hivatal!

Egyébiránt figyelmeztetem az urfit, hogy gyermekes ijesztgetéseitől nem rettegek, szavamnak ura vagyok bármikor 's bárhol is, — háládatlansággal pedig nem tudom, ki vádolhatja magát jobban, én-e vagy ő. Hogy minden tekintetben gazdagabb nálamnal elhiszem — de én megelégszem sorsommal..... Van hála az égnek egészségem és soha nem voltam kénytelen a' te gazdagságodhoz, mellyel dicsekszel, gyönyörü urfi, alamizsnáért folyamodni 's bizom istenben, ezen túl is elélek nélküled magam' emberségéből.

Végül: ajánlva megfontolásul, mi sok ok van arra, hogy a' tanácsadó urfi ne nyugtalankodjék 's név szerint nekem hagyjon békét, szépen kérem őt saját javára, húzza meg magát, mert ha tovább piszkálódik meg fogja látni, hogy a' szerencsétlen furuglyásság, mit emleget, bizony bizony őrá fog sülni.

Egyébiránt miután jelenleg még nincs hideg, hagyjuk a' köpenyt viharosabb napokra. Nekem Ne-ki-de-mi-hez semmi közöm. Ne-ki-de-mi köpeny, mellyel a' rájött 's jövendő viharok ellen Vachot Imre takarózik, melly hitem 's állitásomat czikkjéből, de más erőseb bizonyitványokkal is igazolhatni fogom, ha a' nálam minden tekintetben gazdagabb urfi még tovább is mozogni fog.

Lauka Gusztáv.

Kiadók Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. Pest, csötörtök, november' 3. 1842. 54. szám.

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Tyukody uram' borzasztó éjszakája.

(Vége.)

Tyukody sokad magával levén, alkamasint inkább bámult, mint félt volna e' csoda jelenettől, de most egyedül 's éjjel az ámulásra a' sok között sem lelt okot — mi azonban rajta másutt, különösen gyüléseken is meg szokott történni — 's egész valóját iszonyu rettegés fogá el; arcza lángolt, agya tüzelt, vére forrott, és szive' dobogása még Dudás' csont-ropogtatásai felett is hallható volt, 's lélek-borzadása a' tetőpontot éré, midőn a' rémet egyenesen maga felé látá haladni, 's rémültében azt sem vevé észre, mi talán bátoritására szolgált volna, hogy a' kisértet fontolva, az az igen lassan haladt, 's előtte minden bántás nélkül elballagván, az ijedt' elvei szerint megállott, még pedig épen a' leirt kép alatt, de az igazi csoda csak most kezdődék, a' kép megrázkódék, az ős kiemelé jobb kezét a' festésből, 's magát hatalmasan arczúl csapá, 's a' legyek' dandára dongva repült fel arczulatárol, mire a' kép kivált a' ráma' korlátai közől, 's az alant álló lábakra esvén, velek összeforradva egy tekintetes vagy nagyságos urat képezett azok közől, kik a' mult század' végével ugy megmenték a' magyar alkotmányt, hogy nekünk szegény utódaiknak még most is saját szűz vállainkkal kell az épületet támogatnunk, 's a' nagy teher' könnyebbitését, az alkotmány' erősitését eszközlenünk, még most is alig távozhatunk el tőle, mert félnünk kell, hogy a' „circumvallata constitutio" jerikói bástyái' omladékaiba temet, ha a' vészkiáltás hangosabban zendül meg.

Tyukody az uj tüneményt látván, nagyot lélekzett, mert észrevevén, hogy a' rém nemes ember, őse, 's hihetőleg fontolva haladó, nem tartá azt többé olly félelmesnek; tiszteletére felemelkedék tehát, de maga sem tudá mi okból, teste hosszában a' kisértet' lábaihoz rogyott, 's a' következő társalgását e' helyzetből folytatá, mert a' rém magasztos büszkeséggel tekintvén a' fekvőre, megszólala:

„Szeretett unokám, Márton! Félek, mielőtt végrehajtanád e' nagy dolgot, mellyben fejedet töröd, addig más' fejét be kell törnöd, sőt talán ten fejed is betörik, de mit árt az? a' magyar nemes feje a' népnek, 's e' főnek szent és szűz veleje a' constitutio, de csak constitutio olly szűzen, mint mi azt számotokra megőrzöttük, 's légy kész betörni más koponyáját, hagyd betörni a' magadét is, csak hogy a' szűz velő megőriztessék, mert mit érne a' te, mit társaid' koponyája, ha belőle a' veszedelmes, a' kárhozatos ujitók e' drágálatos velőt kicsempészik. Unokám, légy erős szándékodban".

A' hideg siri hang, mellyel ezek mondattak, 's melly ugy hangzék be az életbe, mint emberi törvények között az emberiséget sértő kiváltságok, végig borzada Tyukody' minden tagjain, bár valamennyire bátorodék, a' rémet magával egyértelműnek tapasztalván, és reszkető hangon felelt:

„Üdvezellek dicső nagyatyám, ki a' holtak' országából jösz, engem gyarló embert erősiteni; öntsd belém lelkedet, hogy biztosan haladhassak utaidon'.

„Szerencsétlen, milly szót ejtél ki — kiálta fel a' rém — te haladni akarsz, e' szó az, melylyért most előtted állok, melly nyúgodni nem hagy siromban. Haladni ne merj, te állj, mint század óta nemzeted, a' vagy jobb akarsz lenni őseidnél, okosabb a' tojás a' tyuknál? Te állj, mondom, és ne haladj, de állj erősen és mást se hagyj haladni, 's akkor épen olly dicsők lesztek, mint mi valánk".

„Öntsd belém lelkedet!" nyöszörgé őse' haragos hangjától ijedten Tyukody.

„Minek azt, a' ki állni akar, mint neked állnod kell, annak lélekre nincs szüksége, a' lélek veszedelmes dolog, mert előre hajtja az embert, azért neked, mint igaz magyar nemesnek, ki a' constitutiot megőrzeni erősen akarod, semmi szükséged rá; a' lélek már csak azért is veszélyes, mert maga után vonja a' lelkiösmeretet, ez pedig igen kételkedő valami, és semmiképen sem leli magával megférhetőnek, hogy olly sok szép kiváltságai vannak a' nemesnek, hogy más viseli a' terhet; ezt fel ne hadd ébredni magadban, 's hogy ne ébredhessen, azért a' lelket is megtagadom tőled".

„Legyen a' te akaratod'. Mondá Tyukody könnyebbülten.

„Hallád tanácsomat, gondold át". Szóla a' rém, 's fordult, mintha el akarna tűnni, de e' pillanatban mennydörgés robogá végig a' termen; Tyukody, 's maga a' rém is elhalványultak, Dudás csontjait hagyva futott az ajtó felé, 's a' terem' ellenkező oldalán uj csoda történt; ugyanis egy kép ősi magyar ruhában, kezében buzogánynyal, 's fején forgós kalpaggal, gyermeke azon cselekvénydús kornak, mellynek erőteljes arczain a' vitézség és nemzetiség' bélyegét csodáljuk, buzgányt emelve megszólalt:

„„Te pulya élő, 's te halott, ki az életet csalni szemfényvesztő gyanánt hagytad el sirodat, reszkessétek haragomat. Haladni kell a' magyarnak, mint haladtak ősei, mielőtt a' gyávaság 's tespedés elzsibbasztá sebesen buzgó vérét; haladni kell, mint mi haladtunk a' háború' vészeiben 's a' béke' műveiben, hazánkba fogadva minden a' kor által kivánt újat, 's nem mint ti vélitek, tunyán állván nélkül sorvadni hagyni, hajdan olly eleven intézeteinkben; minket ezer háború nem ölt meg, de ti igy a' béke' közepén fogtok elveszni. Gyávák, térjetek meg!““

A' rettenetes szózat elhangzott, de Tyukody azt ijedtében egészen nem is hallá, 's a' rém alig vevé észre a' csendet, hiv unokájához fordult.

„Édes unokám, ne hallgass e' csábító szavakra, az ördög szóla bennök, hazánk' pusztitó ördöge, maradj te az én hivem, 's én foglak erősiteni; hogy is képzelnéd igaznak, mit azon sátán mondott, ki csak a' magyar nemes boldogságát irigyli. Higy nekem és üdvözülsz".

E' szavait a' rém olly példátlan nyájassággal mondá, mintha tisztujitás előtt egy cortes csapattal beszélt volna, mi is egészen bátorrá tevé Tyukodyt, kivált az előbbi fenyegető szózatot is elnémultnak tapasztalván, 's e' körülményt a' rém is használá méltó unokája' teljes elkábitására.

„Lásd, unokám, elhallgatott az igazság' szava előtt a' sátán, igérd meg, hogy szót fogadsz nekem".

‚Esküszöm!' felele Tyukody.

„„Ég és pokol hallották esküdet.““ Viszonzá a' rém, ujra mennydörgött, 's mire Tyukody felpillanta, a' rém eltünt, a' szobában csend vala, a' koppantatlan gyertyák homályosan égtek, 's Tyukody már vélni kezdé, hogy álmodott, de világosan emlékezék, hogy karszékében ült, 's most egész nagyságos hosszában és szélességében a' földön fekvék, melly esetet a' fontolva haladás és méltósága' érzete, másnak kisérteti jelenetnél természetesebbnek, tulajdonitani tiltá. Borzadva tekinte körül, de csak Dudás viszonzá részvevőleg pillantásait. A' falon függő nagy óra éjfélt kongott, 's Tyukody rémülten szaladt ki a' teremből, bár fejét ürültnek, 's igy eszét jobban helyén érzé, mint a' félelmes tünemény előtt, mert tudnunk kell, hogy Tyukody ur rendszerint okosabb szokott lenni üres mint teli fővel.

„Péter — kiáltá a' tornáczon — Péter, Péter!““ majd nem a' kétségbeesés' hangján, 's Péter ijedve szökék fel a' lóczáról, mellyen köpenyegébe burkolva feküdt.

‚Mit parancsol, nagyságos uram?'

„Ágyat szerezz nekem akárhonnan".

‚Ágyat, nagyságos uram? de még csak feküdni sincs helye. Nézze ott a' szalmát, még az is tele van vendégekkel". Péter e' szavainál egy szalma-rakásra mutatott, melly házi használatúl az udvaron állott. Tyukody felé közelget, 's a' felhőkből kitünő hold' fényénél látá, mikép inasa teljesen igazat monda, ugyan is a' szalmában tiz vagy tizenöt nemes alvék hortyogva, 's köztök a' házi úr' három izmos juhász kutyája. Ezek régi ellenségei valának Dudásnak, az úr' kedvenczének, 's alig érzék most közelitését, ugatva riadtak rá; Dudás visitva keresett menedéket ura' lábainál, 's ez pipaszárát emelve ijeszté a' háziebet, de a' zaj egy alvó vendéget felébreszte, ki a' lárma miatt már a' hazát, az az a' primae nonust gondolá veszélyben, 's rekedt hangon kiáltá a' hon-mentő mondatot:

„„Nem fizetünk!““

A' szó mint az angyal' tárogatója hatott az alvókra, egy pillanat alatt ébren valának, 's borzasztólag harmóniátlan viszhang támadott.

„„„Nem fizetünk! nem fizetünk!““"

„Derék legények! — mondá magában Tyukody — még álmokban is jó helyen jár eszök, már ezekkel meg lehet menteni a' constitutiót". Mire, bizonyossá tevén vendégeit, hogy itt fizetésről szó sincs, hamar sikerült őket lecsilapitani, 's elfoglalván előbbi helyöket, ismét álmodozának a' nemfizetés' boldogságáról.

Tyukody szobája felé ballagott, de ott Páczafalvyt még mindig a' leirt helyzetben lelé, 's arczképét irgalmatlanul felsarkantyúzva; innen a' cselédszoba felé tért, de már az ajtónál visszaijedt, mert egyik vendége a' sütő-tekenőbe dőlvén, a' már meggyurt tésztán igen puha ágyat találva, keményen aludt. Látá a' gazda, miként saját házában nincs nyughelye, elszánta magát kivándorolni, hiszen őseink is igy tettek Ázsiában, gondolá. —

„Péter, fogass be". Kiáltá, 's nem sokára kocsin ült, a' szomszédfaluba egy már a' vacsoráról hazatért barátjához hajtatván.

Az ég ismét elborult, holdnak, csillagnak nyoma sem volt, 's Tyukody váltig mérgelődék a' sürü felhőkre, bár azok olly fontolva haladtak, hogy mozdulni sem látszának helyökből, de hiába! ő is csak ott volt barátja elvének, hol kártól félni nem lehetett. A' novemberi szél meglehetős élesen fütyölt a' szekér' ernyeje alatt, mintha gúnyolni akarná a' saját házából éjjel szállást keresni költöző nagyságos urat, ki farkas-bundájába burkolván magát, csak orra hegyét hagyá zsákmányúl ez időnek. A' falu, mellybe sietett Tyukody, csak félóránnyira fekvék lakától, de már egy óráig is hajtottak. 's czélhoz nem juthatának. Tyukody aggódni kezde, 's kocsisa kis faggatás után nyiltan megvallá, hogy eltévedtek, 's épen nem tudja merre járnak.

„Hajts a' pokolba! — kiáltá Tyukody — valahol csak találunk falura". 'S ismét siker nélkül mentek egy óráig. A' nagyságos úr ujra káromkodáshoz folyamodék, midőn a' kocsi egyet zökkent, és szerencsésen feldőlt.

‚Itt vagyunk', mondá hidegen a' kocsis, de Péter alig birá kiszabaditani az ernyő alól nagyságos urát. Kiszabadulván kimeríthetetlen szóbőséggel folytatá a' félbeszakadt szitkokat, de mind hasztalan, mert maga is átlátá, hogy tovább menni nem lehet, 's az éjszakát itt, szabad ég alatt, kell töltenie.

„De hol vagyunk, csak azt mondjátok meg lánczos teremtettét?" kérdé Tyukody.

‚Azt nem tudom, nagyságos uram!' felelé a' kocsis.

„Legalább is két mérföldnyire hazulról". Folytatá az úr.

„„Annyira bizonyosan"", erősité Péter.

„Emeljétek hát fel a' szekeret", parancsolá Tyukody. Ez megtörtént, saját magos segedelme is hozzá járulván, mire a' lovakat kifogván, megkötözött első lábakkal legelni bocsáták. Tyukody Márton pedig a' szekérbe feküdt, 's rövid tünődés után sok szenvedésétől elnyomatva álomba merült, szitkozodva, hogy házától olly messze és szabad ég alatt kell az éjet eltölteni. Cselédei ott telepedtek le, hol legjobbnak találták.

A' hosszu éj végre lassan vonni kezdé sötét szárnyait az égről, a' hideg levegőhöz, 's rosz fűhöz nem szokott lovak sürűen tüsszögtek; itt ott kakasszó hangzott, mi felébreszté Tyukodyt, ki alig birá mozgatni a' hidegtől 's rosz fekvéstől dermedt tagjait.

„Nézzetek körül, hol vagyunk, már hajnallik; falu mellett kell lennünk, mert kakasszót hallok", szola cselédeinek, 's ezek felfedezésekre indultak; de Dudás kiszökött a' szekérből, ugatva egy eddig nem látott fal előtt megállott. Tyukody a' kedvencz agár után mereszté szemeit, Péter pedig felé ment, 's csodálkozva kezdé vizsgálni a' falat, mint régi ismerőst szoktunk, kinek neve eszünkbe nem jut. Már jó darabig álla ott, midőn a' fal' tulsó oldalán egy fő emelkedék fel, 's a' bámulás' hangján megszolala.

„Péter, mit csinálnak itt kentek?"

„De kend mit csinál itt, János?" kérdé felelet gyanánt 's bámulva Péter.

„Mit csinálok — viszonzá a' fő — furcsa kérdés; kutya-ugatásra jöttem ki nézni, ki lappang a' kert alatt".

„Hát kend itthon van?"

„Hogy kérdezhet illyen zöldeket, hol lennék másutt?" csodálkozék János.

„Jaj ebugattát, nagyságos uram, saját kertünk alatt háltunk!" Kiálta fel Péter, 's ura nehezen felvánszorogván a' szekérből, nagy boszuságára meggyőződött, mikép saját kerte alá tévedve, a' hideg éjszakát, lakától alig ketszáz lépésnyire a szabadban tölté. Nehogy elárultatván gúny' tárgyává tegye magát, cselédeit szidni sem merte, hanem hallgatást parancsolván nekik, haza hajtatott, hol az alatt nagy dolgok történtek. Tyukodyt pedig igen bántá, hogy az alkotmány' megmentése elhatározásának mindjárt első éjszakáján annyira porul járt. ***Szalkay Máté.***

Hazámban.

Arany kalászszal ékes rónaság,
Mellynek fölötte lengő délibáb
Enyelgve űz tündérjátékokat,
Ismersz-e még? Oh ismerd meg fiad'!

Rég volt, igaz, midőn a' jegenyék'
Árnyékain utolszór pihenék,
Fejem fölött mig őszi légen ált'.
Vándor daruid' v betűje szállt.

'S midőn az ősi háznak küszöbén,
Kezet szorítva, búcsút mondtam én,
'S a' jó anyának áldó végszavát
A' szellők már régen széthordozák.

Azóta hosszú évsor született,
És hosszu évsor veszte életet,
'S a' változó szerencse' szekerén
A' nagy világot összejártam én.

A' nagy világ az életiskola,
Holott könyüimből sok elfolya,
Mert olly rögös, mert olly kemény az út,
Az ember annyi sivatagra jut.

Ezt én tudom — mikép nem tudja más —
Kit ürömével a' tapasztalás
Sötét pohárból annyiszor kinált,
Hogy ittam volna inkább a' halált.

De most a' bút, a' hosszú kínokat,
Mellyektől e' szív olly gyakran dagadt,
És minden szenvedés' emlékzetét
Egy szent öröm' könyűje mossa szét.

Mert a' hol enyhe bölcsőd' lágy ölén
Az álom első mézét szítam én,
Vidám napod mosolyg ismét reám,
Hű gyermekedre, édes szép hazám!

Petőfi Sándor.

TÁRCZA.

Magyar játékszini krónika.

Octob. 14. Tündér lak. Eredeti víg opera 2 felv. Irta Egressy Benj. Zenéje Szerdahelyitől.

Octob. 15. Házasság XV. Lajos alatt. Vigj. 5 felv. Dumastól. Ford. Egressy Benj. a' m. acad. költs.

Octob. 16. Először: A' nagyidai czigányok. Néprege 3 felv. Irta Szigligeti. Zenéje Szerdahelyitől.

Octob. 17. Saint Georges lovag. Szinj. 5 felv. Mellesville és de Beauvoir után franczióból Csepregi Lajos.

Octob. 18. Bájital. Víg opera 2 felv. Irta Romani. Zenéje Donizettitől.

Octob. 19. Veszedelmes nagynéne. Vigj. 4 felv. Egy felvonású előjátékkal Albinitól. Ford. Szigligeti, a' m. acad. költs.

Octob. 20. Dávid. Ered. szinj. 3 felv. Szigligetitől.

Octob. 21. Először: Oscar, vagy megcsaltam nőmet. Vigj. 3 felv. Irták Scribe és Duveyrier. Ford. Egressy Benj.

Octob. 22. Alvajáró. Nagy opera 2 felv. Irta Romani, ford. Deáky F. Sámuel. Zenéje Bellinitől. — *Markovicsné* a. mint vendég Amina' szerepében.

Octob. 23. Garabonczás diák. Bohózat 3 szakaszb. Munkácsy Jánostól.

Octob. 24. Gróf Benyovszky. Szinj. 5 felv. Kotzebuetól, ford. Láng Ádám. — *Megyeri* hosszas betegsége után ma lépett fel ismét először a' kozákok' hetmanja' szerepében.

Octob. 25. Bérszünettel Carl Henriette' javára: Eskü. Nagy opera 4 felv. Irta Rossi Kajetán, ford. Jakab Ist. Zenéje Mercadantetól. — Opera volt, ven-

dég lépett fel, jutalom-játék volt, Carl' jutalomjátéka és utólsó vendégszerepe, mind annyi czimek, melyeknél fogva reményleni lehetett, sőt kellett, hogy nagy számú nézők fognak begyülni, és íme még is olly kicsin számmal jelentek meg. Valljon, hol volt az énekesnő' publicuma, mellyet némellyek egy pár izben hirdettek, mellyel Carl a' magyar szinházi operát, mint mondják, fölemelte? Miután a' szinházi czédula és hirlapok jelenték, hogy Carl Henriette' jutalom-játéka lesz, hogy utólszór lép fel, csak megjelenhetett volna nagy számúnak hiresztelt közönsége: de bizony szánandólag kevesen jelentek meg. Karzat, második emelet, zártszékek, földszin, páholyok mind üresen ásitoztak az énekesnőre. Volt azonban taps és kihivás dühösnél dühösebb, 's volt koszorú többnél több, 's a' mi csodálatos, mind ugyanazon egy köpenyeg alól röpült ki a' szinpadra. De mit érnek e' koszorúk, uraim, mit a' sok erőtetett kihivás? Ezeken az énekesnő csak egy pár keztyűt sem vehet magának. Ha jutalmazni akarjátok azt, kit olly igen tiszteltek, hullassatok kevesebb koszorút a' szinpadra, de annál több koronát — koronás tallért — a' pénztárba tiszteletetek' jeléül, és jelenjetek meg számosan, akkor legalább, mikor az énekesnő' búcsú-ünnepe van. Ha olly nagy számmal voltatok, kik tisztelétek Carl Henriettét mint müvésznőt, ma illett volna megmutatni magatokat, hogy ne hagyassék az énekesnő csupán enthusiasta barátinak tapsai és ujongásai martalékává. Ez illy jó barátok' tulságai szokták elrontani a' legüdvesebb dolgokat is. Illy jó barátokkal, minőket én azonban nem a' derék Carl Henriettenek, hanem ellenségemnek kivánnék csak, kik néha csupa jó akaratból a' legbotorabb dolgokat viszik végbe, gyakran van szerencsétlenségök dicsekedni a' müvésznőknek. Illy jó barátoknak köszönheti Schodelné is a' mi vele történt; ha ő nem ezekre, hanem vélt ellenségeire hallgatott volna, ma is tagja lehetne a' magyar szinháznak, és békésen huzhatná a' 20,000 ft jövedelmet. De az illy jó barátok addig szokták erőtetni a' dolgot, mig idegenséget nem támasztanak a' legjobb ügy iránt, 's csömörletessé nem teszik még azt is, a' mi különben kedves lehetett volna. Ments meg uram minden jó ügyet, és jó embert illyen jó barátoktól, ezek többet ártanak mint az ellenség. Mi az énekesnő' mai szerepét illeti, az sikerültebbjei közé tartozik, azt ő dicséretes szorgalommal adá, és megérdemlette azon tetszést, mellyet a' közönség nem-vakbuzgó és sterotypice tapsoló, hanem józan része nyilvánitott. Az ezeken kivül hallatszó jó barátok' előre kicsinált bravói, kihivásai sokkal inkább elveszitették már hitelöket, minthogy itt csak említésre is méltók volnának. Kisérje jó szerencse az eltávozandó énekesnőt pályáján, 's legyen elhitetve, hogy neki Pesten nem volt egy ellensége is, nem volt senki, ki ártalmára törekedett volna, hanem voltak számos jó baráti a' hizelgők' nyomorú czéhéből, és voltak fanaticusok, kik ügyének nem csak nem használtak semmit, hanem ártottak igen sokat. ***Sz.....vi.***

Octob. 26. Egy szinész' élete. Szinj. 4 felv. Desnoyer Károly és Labat Eugentől, ford. Egressy Benj.

Egyveleg.

Párisi koldusok. Más országban isten, biblia 's énekeskönyvhöz folyamodnak a' koldusok, hogy könyörre indithassák az embereket; a' párisi koldusok e' példát nem követik. Ezek csak elmondják szükségöket, 's eszkösznek, hogy egy pár fillérrel boldogokká lehet őket tenni, 's ha valamit kapnak, azt nem az isten, hanem saját nevökben köszönik meg. A' párisi koldus gyakran igen sajátszerü módon vonja magára a' figyelmet, 's ki birná azt gáncsolni, midőn a' szemérmes koldus ártalmatlan fogásokkal törekszik a' sétálók' szivét meglágyitani! Ezen fogások közt különösen megindita engem az, — igy szól egy ujabbkori utazó, — mellyet egy vak koldus szokott használni. Gyakran legnépesb utczákban lelem őt kutyájával, halk hangon énekelve kérő igéit; baljában botot tart, mellyel a' sarokköveket motozza, jobb kezében pedig kutyája' nyakszoritójához csatolt zsineget, mellyen urát vezeti a' hü állat; örvéről csöngetyü függ, melly a' jövő-menőket urára figyelmezteti. E' kutya nem távozik a' faltól, sőt inkább lehetőségig hozzá simul, midőn valaki előtt ki kell térnie, az utczasarkoknál ügyesen fordul be, 's gyorsan halad keresztül a' benyiló utczákon, hogy vak gazdáját kocsi ne érhesse. Midőn kötele huzódik, nyugottan megáll, visszatekint, 's csak akkor indul ismét utnak, mikor botjával érinti gazdája. Ha csontot talál utjában, nem eszi azt meg azonnal, hanem csak szájába veszi, és akkor elégiti ki korgó gyomrát, midőn ura pihen. — Egy kézen lábon nyomorék szamaras targonczán járja be Páris' utczáit, 's mögötte egy bérlett suhancz nyikorgó kintornát forgat. A' nyomorék nem koldul, hanem csak szorgalmasan figyelmezteti az embereket: ‚Uraim, ne feledkezzenek meg a' müvészetről!' — Hasonlag koldulnak azon zenészek is, kik egy ház előtt sem állnak meg, 's nem szólongatják adakozásra az embereket, hanem várakoznak, mig önkényt megnyilik számokra a' könyörület' erszénye. A' legfinomabb, 's egyszersmind a' legmeghatóbb koldulás-nemet a' Boulevardon látám. Egy 15—17 éves fiu targonczát vont, mellyen beteg anyja ült, ki rimánkodva tekinte a' sétálókra. A' targoncza nehéz volt, az anya vastag, a' fiu kissé gyönge, 's az utcza meredek. A' fiu' arczáról veriték csorgott, 's minduntalan meg kelle állapodnia, hogy lélekzethez juthasson. Legalább is minden ötödik ember nyujtott valamit e' szerencsétleneknek, 's minden arczon megindulást idéze elő, a' gyermeki szeretet' e' magasztos példája. ‚Türelem — szóla gyakran az anya, — türelem, fiam, majd megszabadit bennünket kinainktól a' halál!' — „Oh, anyám!" — felele a' fiu, olly megható hangon, hogy könnyűket érzék szemeibe tolulni. — E' vonásokból alkalmasint nem tűnik ki olly nagy erkölcsi romlottság, minőt bizonyos urak olly igen törekednek a' francziákra hárítani.

Sajátszerü levél. Lavater, az ismért physiognomista, ki egykor olly nagy hirre tudott emelkedni, most pedig már majd egészen feledés' tengerébe merült, munkáiban levelet adott ki „Munkáim' vevőjéhez" czimezve, melly alkalmasint egyetlen a' maga' nemében. A' levél' kezdete im ez: „Nincs kinzóbb azon gondolatnál, mint, hogy munkáim' megvétele által valaki megcsalatott; az én czélom ez bizonyára nem volt. Szándékom azonban mindenkit kármentesiteni, kinek megcsalatását mint iró, nem az én itéletem, hanem saját meggyőződése szerint okoztam. Imé, itt tehát becsületszavam: a' ki valódi neve' aláirásával, hozzám vagy kiadómhoz valamelly munkámat, e' nyilatkozat' kiséretében visszaküldi: „„Én ezen rosz munka' megvétele által meg vagyok csalatva, 's azért az ide mellékelt könyvre költött pénzemet ezennel visszakivánom", azonnal vissza fogja pénzét kapni.""" Rosz könyvek' összefirkálása csakugyan csalás, de Lavater' e' levele mégis nagy gyermekeskedést tanusit. ***—yz—***

Mulattató.

Jó megkülönböztetés. Egy uracs hasztalan veré lovát, a' makacs állat mozdulni sem akart helyéből. Egy másik úr, látván ezt, igy szóla: ‚Ne gondolj vele, az okosabb enged!' A' lovag boszúsan feleletre vonó a' beszélőt, ez azonban nyugottan csak ezt válaszolá: ‚Hiszen nem önhöz, hanem lovához szólottam.'

—yz—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. Pest, vasárnap, november' 6. 1842. 55. szám.

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Hűség és halál.

Eredeti beszély.

—

Az estély.

Gabriéla grófné' teremei fényesen valának kivilágítva, a' díszruhás szolgaság, robogó hintók 's a' bevonuló vendégek' tömege gyaníttaták, hogy a' grófné szokatlan ünnepélyt szándékozik létesíteni házánál. —

Gabriéla méltán nevezteték szépek' gyöngyének; mert kellemes viselete, míveltsége, szépsége mindenkit elbájolt, 's alig volt körében mulató férfi, kinek kebelében a' bájos hölgy iránt forrobb érzelmek ne támadtak volna. — Ezek között volt Lorrain Viktor is. Gabriéla grófné általa istennő gyanánt imádtaték, de a' szegény ifjunak nem volt bátorsága nyilatkozni, mert a' gúnytól félt.

Mai estvén ő is a' hivott vendégek' sorában volt, dobogó kebellel haladott keresztül a' kültermeken, 's ki ekkor figyelmesen vizsgálta arczát, benne olly bánatos vonást vehete észre, melly szánakozásra indít.

Egyedül találta Gabriélát, ki, öltözetét rendezve tükrei előtt, a' zajra megfordulván, angyali szépségben álla Viktor előtt. Ez zavarodva, némán állott egy ideig, majd a' grófné' kezeit nyomá ajkaihoz 's szemeiből köny cseppent alá.

„Mi indítja meg annyira Lorrain? kérdé Gabriéla."

‚Sorsom' meggondolása szép grófné! Ha remélhetnék önben részvevő szivet találni, vagy ha tudnám, hogy ki nem gúnyoltatom, megmondanám, miért omolnak arczimon bánat' könyei.'

A' grofné zavarodottnak látszék. — „Ugy vélem, mondá, ön iránti viseletem biztosíthatná önt, hogy gúnytól nálam nem félhet."

‚Igaza van, szóla Viktor, kegyed mindig szíves, mindig jó volt irántam, megengedte, hogy barátjának nevezzem magamat! Ah de szivem nem elégedék meg baráti szeretettel, 's túlhágta korlátjait. Ki Gabriélát látja, közelében él, maradhat az csak barát? Nem szép grófné, — illy esetben az ész megtagadja szolgálatát, 's a' szerelem győz — 's most mindent tud, Gabriéla! En önt a' bodulásig szeretem.'

Vég szavainál kezébe rejté arczát 's a' teremben csend lön. Gabriéla' arczain meglepetés' bibora feküdt, Viktoréin halál-sápadtság.

„Lorrain ur! szóla végre a' grófné, érzetét nagyra becsülöm, 's távol legyen, hogy kigúnyolnám, de Auber grófné Lorrain' neje soha nem lehet."

‚'S miért nem? kérdé hevűlve Viktor, én érdemeket, hirt, dicsőséget vetek a' mérlegbe; talán igy helyre áll az egyensúly. — Ön szabad, senki kényétől nem függ, még ma nekem nyujthatná kezét.'

„Nem, jó barátom, mondá Gabriéla, ez nem lehet; ön nem elégednék meg kezemmel, ha azt szivem nélkül nyujtanám."

‚Szive nélkül? Tehát szeret! Oh nem hiába gyanítám, hogy érzetem csak boldogtalaníthat, — 's mégis reménylék! — Gúnykaczaj hangzék e' szóknál ajkairól. — Engedjen meg, Auber grófnő, hogy a' szegény Lorrain szerelmi vallomást mert tenni. Legyen olly boldog, mint szivem' mélyéből kivánom. En is boldog leszek! — 'S ismét gúnyosan kaczagott fel — boldog mint az éden' lakói! De tudja meg grófné, a' szerelem 's gyűlölség rokonok; és ha viselete az utóbbira kesztet, olly dühösen fogom gyűlölni, mint most imádom.' E' szóknál elhagyá a' grófnét.

A' vendégek ezalatt nagy számmal gyültek a' termekbe, 's több csoportozatokban élénken beszélgettek. Senki nem tudá képzelni, miért tétettek a' pompás készületek, 's minek e' szokatlan fény?!

A' bizonytalanság csak kevés ideig tartott. — Alig hagyá el Viktor a' grófné' szobáit, 's lépett a' tánczterembe, megnyilt a' fő ajtó, 's rajta fényes kiséretben Gabriéla lépett be, mellette Clarot marquis, több előkelőkkel. — A' belépőket tetszés' zajgása fogadá, 's midőn a' grófnő pirulva 's zavartan mutatá be Clarot marquist, mint leendő férjét, a' teremben hangos taps-zaj 's éljenezés hangzott.

A' mentő.

Két évvel ez esemény után Viktor szobájában ült; asztalát irományok lepték el 's ő maga egészen munkába látszék mélyedve. Két év alatt egész Franczia-ország lényeges változásokon ment keresztül. — A' forradalom mindennek más szint adott, 's most alacsonyak osztának halált a' volt hatalmasoknak.

Viktor is a' birák közé tartozott, 's gyakran lön ártatlanok' mentőjévé. — Mindenki tisztelé, szereté a' szelid Lorraint, mig társai utálat 's gyűlölség' tárgyaivá lettek.

Igy ült mostan is munkálati mellett, gondolkodva, mint segitsen embertársain; 's ki két év előtt mint virúló, kedves ifjút látta, a' gondolkozó ifjuban rá nem ismert volna.

Munkálatiból az utczán támadó zaj ébreszté föl; kitekintett 's e' pillanatban a' hírtelen megnyilt ajtón egy nő rohant a' szobába 's lábaihoz.

„Szabadítson meg az egekért, Viktor! kiálta — hóhérjaim nyomomban 's ha ön el nem rejt, veszve vagyok.“

‚Keljen fel, Clarot grófné, mondá Viktor, fölemelve Gabriélát — Tőlem reményl ön szabadítást? Nem tudja, hogy csak itélnem szabad 's nem mentővé lennem?!‘

„Tudom, válaszolt Gabriéla — tudom, hogy emberi önkény törvényeket szabott ön elébe, mellyektől nemes lelkének irtóznia kell, — de azt is tudom, hogy e' törvények szép lelkét el nem rútíták, érzését meg nem korcsosíták. Mit tehetek róla, hogy grófné vagyok? Ezért még nem érdemlem a' halált. Ah magam érzem legjobban, hogy ez kútfeje boldogtalanságomnak.“

‚'S kegyed nem volt megelégedve sorsával?‘ kérdé Viktor.

„Gazdagságom ki nem elegített — hányan irigylik sorsunkat, mert tagjainkat selyem 's arany fedi, mert fényes hintókban járunk, 's mert nekünk minden hódol. — Ah nem tudják sokan, mi nyomasztó gyakran a' nagyság! Hányszor adtam volna oda felét napjaimnak, ha drága köntösimet polgári ruházattá, fényes palotámat egyszerü paraszt lakká változtathattam volna! 'S most is nem azért környez a' halál, mivel grófné vagyok?! Hah! csengetnek nyomozóim, rám akadnak. Az egekért, Viktor, rejtsen el, másként szemei elől vérpadra hurczolnak.“

Viktor' szemeiben köny csillogott; megindulva nyita meg egy rejtett ajtót 's a' grófnét egy kis szobába bocsátá. Alig csukta 's fedezte be az ajtót, midőn a' törvényszék' szolgái szobájába léptek.

„„Lorrain polgár! Mi a' törvényszék' parancsából jövünk. Házába Clarot grófné menekült, kiről tudjuk, milly ellensége a' köztársaságnak.— Kötelességül teszem önnek, őt azonnal kiadni““ mondá az egyik szolga.

‚Ön csalódik — mondá Viktor — lakomba senki nem menekült; motozzanak fel mindent, 's győződjenek meg állításom' valóságáról.‘

A' szolgák minden rejteket kikutattak, gyakran jövének a' rejtett ajtó' közelébe, 's szintannyiszor jégborzadás fogá el Viktor' kebelét, végre semmit nem találva távozának.

Elmentök után Viktor megnyitá az ajtót; a' grófné halálsápadtan 's reszketve lépett elő.

„Az első veszély el van háritva, — mondá — de estig itt kell maradnom, míg módot találok a' menekvésre. Férjem már túl van a' határokon; ő csak élte 's szenvedélyeinek kedvez.“

Hosszu szünet lön, mi alatt Viktor figyelmesen vizsgálta ason arczot, melly két év előtt olly életteli, most hervadt rózsáival sok szenvedést 's bút tanusított. Viktor' kebele szorult e' látásnál, érzé, milly kedves előtte most is az, ki ifjusága' első szerelmének tárgya volt.

‚Gabriéla! Ön szenved, szóla végre bánatos hangon Viktor, szóljon, miben enyhíthetem fájdalmát; ha éltem' feláldozása önt boldoggá teheti. Ah, milly kedves lesz megválnom tőle.‘ —

„Nemesszivü, kedves barátom! Ön' tiszta lelke jobb sorsot érdemelt volna. — Miért nem boldogítám mind kettőnket, midőn hatalmamban állott? — Higye meg, Viktor, gyakran áztatám párnáimat keserü könyeimmel, gyakran irigylém sorsát utolsó szolgámnak. Ez kötelességét teljesítvén, mitől sem tartva, magának élhetett 's talált hű kebelet, mellyre simulva vele örülhetett, együtt bánkódhaték, míg én ezrek felett ragyogva részvevő szív nélkül folytatám örömtelen éltemet, 's most bujkálnom kell, nehogy vérpadon, megbecstelenítve végeztessem ki.“ — Hangos zokogás nyomá el Gabriéla' szavait.

‚Kedves Gabriéla! mondá Viktor illetődve — Szerencsétlen barátném! Ön szenved?! A' keserüség' pillanatiban, midőn szerelmem elutasitva lön, szivemben vétkes kivánat támadt: önt boldogtalannak láthatni, 's kárörömmel varázslám elémbe, mellyben bánat könyei omlandanak alá arczain. — Azt hivém, ekkor majd gúnyosan kaczagok fel, de nem, minden könye egegy szemrehányás — oh szelid barátném, Gabriéla! megbocsátasz-e?‘

„Megbocsátani? azt-e, hű barátom, hogy éltem' mentője levél? Balsorsomat megérdemlém, mert megvetettem hű szivedet 's elhitetém magammal, hogy a' marquist szeretem, mivel grófi czim 's gazdagsága kecsegtettek, későn tapasztalám, hogy mindez csak üres szó, 's hol a' szív nincs kielégítve, ott boldogságom nem létezhetik. — Férjem' szép külseje, 's grófi czime nem fedezheték a' durva lelket; szóval, én mondhatlanul szerencsétlen levék. A' forradalomban férjem nagy részes lön, alig menekülhetett, 's hogy könnyebben futhasson, szobámba csukott, hiszen mi neki neje' élete! Hív szolgám szabadita ki tömlöczömből, midőn a' törvény' szolgái már lakomhoz közeledének; alig menekülhetém; 's segelmed nélkül a' vesztőhelyen vérzettem volna.“

Az estve bekövetkezék, 's a' grófné hű szolgája' kiséretében hagyta el Viktor' lakását.

Az elitélt.

Gabriéla túl vala minden veszélyen, 's Viktor ismét szokott magányában. — Álomként vonultak el képzetében a' tegnapi nap' eseményei. A' multat idézé lelkébe elő; azon boldog napokat, hol minden viruló remény volt közelében, hol szerelmének, Gabriélának élhetett. — A' jelen most zordon, a' jövő homályos volt. Megszabadul-e Gabriéla? boldog lesz-e? illy kérdések forogtak agyában, 's a' kinos bizonyosság, hogy tőle örökre kellett válnia. Az álmatlanul töltött éj siri sápadtságot hozott bágyadt arczaira 's szemének kialudt tüze nyilvánitá, milly súlyos belharczot kelle küzdenie.

Kalapját vevé; a' szabadban reményle elszéleszteni kinos képzetit, midőn ajtaján koczogattak.

Két törvényszolga lépett be.

„„Lorrain polgár! Ön foglyom a' törvényszék' nevében, kövessen.““ Mondá az egyik.

„Kövessem? kérdé Viktor meglepetve, hová 's miért?“

„„Ez rám nem tartozik, felelt a' kőszivüvé edzett. Itt a' parancs 's önnek jőnie kell. Társam irományait fogja a' törvényszéknek általvinni.““

Viktor csak akkor győződék meg mindennek

vaióságáról, midőn birái előtt 's a' törvényteremben állott.

Egy hosszu asztal mellett három férfi ült; szenvedély dúlta arczaikon szánakozás vagy irgalom nem honolt, 's emberélet játék gyanánt forgott kezeikben.

‚Lorrain polgár! — szóla d' Herbois, egyike a' biráknak — önt súlyos vágy terheli. — Clarot grófnét látták házába menekülni 's nem ok nélkül gyanitjuk, hogy ön segité szökésében.'

Viktor hallgatott.

„No's polgár! szóla Barrere, kaján szemekkel nézve Viktort — mit jelent e' zavar? miért nem felel, nem menti magát? tudja-e, hogy ha e' vád valóságon alapszik, ön vérpadon veszti életét?"

„‚Szóljon egyenesen polgár, — mondá Viktor, büszkén nézve biráira, — 's mondja ki nyiltan, hogy mindenesetre vérpadot várhatok. Kell-e önöknek gyanunál több? Hány ártatlan vérzett el kezeik alatt, 's mennyi vérzett volna, ha néhány emberérzetü nem itélt volna körükben?! Mit tagadjam? nyiltan kimondom, mentője vagyok Clarot grófnénak, 's érte száz éltet szivesen áldoznék. Itt vagyok, konczoljatok fel; minden csep vérem egyesülni fog a' többi áratlanokéval 's boszút kiáltani a' szörnyetegek ellen, kik minden szentet, minden jogot, hatalmat baromilag bitorolnak 's a' szép szabadságot rabigává, vérpaddá alakitják!"'

‚Vigyétek, kiálta d' Herbois, holnap vérző fejét lássam.'

Még az nap tudta egész Páris, hogy Lorrain Viktor, a' közjó-törvényszék' biráinak egyike, halálra itéltetett.

Az elitélt egykedvüleg hallotia birájának itéletmondását, élte semmi vonzót nem nyujta neki, 's egy vagy más módon megválni kötelék itől rá nézve mindegy volt. De bármilly erős lélekkel birt is, midőn setét tömlöcze' küszöbén átlépett, borzadás futotta végig tagjait. — Mig az ember ifju, érje bár bal sors, ragaszkodik az élethez; jövője felől terveket képez, reményeket táplál 's ezek' teljesültéről örökre lemondani fájdalmas.

E' képzetek támadtak Viktor' agyában is, székre veté magát 's arczát kezével fedezve keserü könyeket hullata.

„Isten! — mondá — illy ifju, 's vérpadon halok meg! Gabriéla! ha belsőmbe tekintenél, látnád, mi pusztává tevéd éltemet! — De nem, ne tudjad ezt, igy nyugott perczed nem lehetne. — Alig tiz éve, midőn atyám örömkönyekkel tevé áldó kezeit fejemre, 's belőlem a' honnak diszt, az emberiségnek üdvöt igért. Szegény, nem vélte akkor, hogy évtized mulva vesztőhelyen vérzem!!— Holnap illyenkor mindennek vége; eltöltött éveim semmiként tünnek a' feledékenység' tengerébe, 's alig lesz, ki tudja, hogy éltem egykor! — Gabriélát sem látom többé! én esztelen, reménylék! Reménylém, hogy sorsom végre kiláradt, 's mondhatom egykor, boldog vagyok. — 'S talán igy lesz. Néhány óra mulva életemmel szenvedésimnek is vége, rám nézve pedig boldogság lesz nem érezni."

(Vége következik.)

Házasság.

A' midőn oltár elébe
Lép a' lány, akkor m e n y asszony;
Eljön onnan, 's ime másnap
Lett belőle már csak asszony.

Az való, hogy eskü által
Két személyből szépen egy lesz,
Ah, de nem lehet tagadni:
Hogy a' m e n y már másnap elvesz.

Vachot Sándor.

Kis gyermek' sírjára.

1.

Játszám 's meghaltam; játékim' folytatom égben:
Nem lehet isten előtt, játszva örülni, tilos.

2.

Ketté vált a' család; én mentem ölelni a' holtat:
Nem lehetett egyedül hagynom az édes anyát.

3.

A' sírnak szentsége föd itt bú és bajok ellen:
Éltél volna soká, nem vala biztos e' sors.

Vörösmarty.

TÁRCZA.

Irlandi boszú.

Nem rég iszonyú történet jutott a' közönség' tudomására Dublinban. Murphy, irlandi földbirtokos, hitvesével együtt mint tanu lépett fel több honfitársa ellen, kik egy angolt meggyilkoltak. Néhányan közölök halálra itéltettek, mások ellenben szabadon bocsáttattak. Ez utóbbiak megesküdtek Murphy és neje' halálára. Rövid idő mulva megtámadák tehát házát, 's kivonszolák a' szabadba, mivel Irlandban nem büntetik olly szigorral a' házon kivül történt gyilkosságot, mint azt, melly a' házban követtetik el. Az asszonyt férje' halála után akarák felkonczolni. Mig a' férjet kivül megölék, az alatt fölébredt a' nőben az irlandi boszúvágy. Lyánya, Judy, hozzá lépett, 's mondá, hogy meg akar vele halni. ‚Nem — felele az anya — meg fogsz bennünket boszulni, 's azért élned kell. Hallod atyád' utólsó halálhörgését? A' gyilkosok nem sokára visszatérnek, 's engem is kivisznek; de nem megyek velök, 's itt kell engem megölniök; te pedig jól vigyázz mindenre, mert föl kell őket adnod. Lépj ezen függöny mögé, 's figyelj csöndesen, mozdulatlanul, és csak a' boszúra gondolj 's könyörögj lelkeinkért!'

„Soha, anyám, soha.....“

‚Judy, akarom, haldokló atyád' nevében, anyád' nevében, kire halál várakozik, parancsolom.....‘

„Anyám!“

‚Esküdjél, hogy engedelmeskedni fogsz..... A' szent bibliára esküdjél.....‘

A' szerencsétlen lyány vonakodott.

‚Akarod, hogy anyád megátkozzon?... Esküdjél!‘

„Esküszöm!“ — szóla végre a' lyány. Az anya utólsó csókját nyomá ajkaira, és a' függöny mögé kényszerité őt, többször ismételve e' szókat: ‚Könyörögj érettünk a' mindenhatóhoz, Judy, és mindenre figyelj!‘ — Ezután, hogy lyánya mindent világosabban láthasson, fát dobott a' kandallóba, melly azonnal lángra lobbant.

A' gyilkosok ismét megjelentek, 's ki akarák a' házból az asszonyt vonczolni, de olly erősen kapaszkodott egy vas karikába a' szerencsétlen, hogy teljességgel nem lehete őt helyéből kimozdítani. A' gyilkosok tehát végre azon helyen megölék őt és gyorsan eltávoztak. Judy mindent látott 's az iszonyu jelenet' daczára tökéletes nyugalomban maradt. Csak akkor, mikor már mindennek vége volt, midőn anyja' holttestéhez akart közelíteni, hagyá őt el ereje, 's eszméletlenül összerogyott. Igy találák őt másnap reggel. Magához térvén, elmondá a' látottakat, 's a' bünösek elfogattak és törvényszék elébe állíttattak. Eleinte makacsul tagadtak mindent, mert azt hivék, hogy egy tanu sem fog ellenök fölléphetni. Végre előállott Judy, 's elmonda mindent, a' mit látott, 's a' mi történt. Mindenki borzadott 's a' gyilkosok' ügyvéde nem birá e' kérdést magába fojtani: „Olly hidegvérüséggel birt ön, szüléi' meggyilkoltatásakor, hogy mindenre figyelhetett?“

„Anyám parancsolá, — felele Judy, — hogy boszuljam meg őt, s az isten erővel áldott meg, hogy anyám' parancsát teljesithetém.“

Az esküttszéki vizsgálat alatt tökéletesen megtartá Judy nyugalmát 's lélekjelenségét; de látni lehete azért rajta, hogy szivében kemény harczot küzd a' fájdalommal a' kötelesség. Midőn megengedteték, hogy távozzék, ájultan rogyott kisérőnéje' karjaiba.

A' gyilkosak felakasztattak, 's Judy rövid idő mulva örökre elhagyá Irlandot. —*yz*—

Egyveleg.

Különös eset. Egy, genfi hirlapokban közlött, esetből ugy látszik, mint ha fensőbb hatalom lépett volna közbe, h mis esküvést meggátolandó. A' kalmártörvényszék előtt egy adós vonakodott 40 ft csekély öszveget megfizetni hitelezőjének. Bizonyitványok hiányzának. Az adós esküvésre ajánlkozék. Az elnök vagy kevés bizalommal vala az adós' őszintesége iránt, vagy nem akart olly csekély öszvegért esketni, e' miatt a' vádlott' lelkiösmeretére hatni 's őt a' követelt öszveg' lefizetésére birni törekvék. Hasztalan minden igyekezete. Az adós vonakodása mellett marada 's esküvésre ajánlkozék, de mielőtt kezét bibliára teheté vala, guta üté őt meg, 's nyomban meghala. (*A—r.*).

Porosz városkövetek. — Tartományi gyülésekre a' porosz városok közől három követet küld: Berlin (1838-ban 300,000 lakossal), Boroszló (98,000 l.), Königsberg (64,000 l.), Danzig (56,000 l.), két követet: Köln (66,000 l.), Magdeburg (51,000 l.), Posen (32,000 l.), Münster (19,700 l.), Elbing (18,700 l.), Görlitz (13,670 l.). Ellenben egy követet küld: Stettin (38,000 l.), tehát nem többet, mint Stralsund (14,000 l.), vagy Grifiswald (10,000 l.), vagy Anklan (7,400 l.); Aachen (38,000 l.); Trier (11,000 l.); Glogau, Liegnitz, Brieg (11,000 l.); Lauban (5,500 l.); Frankfurt (23,000 l.); Salzwedel (7,000 l.). (*St.-Lex.*)

D.

Skót udvariasság. Midőn a' skótok kitünőleg akarják valaki iránt barátságukat tanusitani, öcska czipőt, papucsot vagy egyéb illy lomot dobnak feléje. Különösen a' vőlegényeket és menyasszonyokat szokás illy ünnepélyesen megtisztelni. Nem rég Edinburghban sir Robert, a' mostani ministerelnök, is illy czipővel tiszteltették meg, mellyet vidám arczkifejezéssel mutogatott az összecsődült néptömegnek.

Müvészi megtiszteltetés. A' bajor király mult évi martiusban a' müncheni kir. szinházban, az elhunyt Eslair' emlékére szini mutatványt engedett adatni. Eslair huszonöt évig dísze volt az udvari szinháznak; emlékét Gaertner tanitó tervezé, és Sickinger szobrász készité, melly sept. 8-án már el is szállittatott Mühlauba, hol örök álmát aluszsza a' nagy müvész. —*yz*—

Böngészet.

Rosz gyümölcsbe féreg nem esik 's midőn az irigy varjak, tollainak mocsoktalan fényén megbotránkozva, beszennyezik a' hattyút, ez csak egyszer merül a' viz alá, hogy tiszta ezüstszinben felbukván, szokott magatartással tovauszszék.

— A' haladást, mellyet ezután teend az emberiség, nem ismerjük, de abból, mellyet eddig tett, lehet rá következtetni. Eddig az emberek előhaladának; hihető, hogy utódaink is előhaladandnak.

— Azt ohajtani, hogy jó csak jóval eszközöltessék, annyi, mint a' történettanból idyllt 's a' világból Arcadiát csinálni.

— Az emberek' legkártékonyabb szokásai közé tartozik, magokkal gépileg elhitetni, hogy annak, mi sokáig tartott, mindig kell tartania.

— Lelkiösmeret- és polgári szabadság tulajdonképen csak a' mindent tehető akarat' müvei; rabszolgák nincsenek, csak azok, kik abba beleegyeznek vagy azon eltökéléshez, hogy tovább nem lesznek azok, erejök hiányzik. A' kedélyek' hatalma kicsikarja végre a' valódi szabadságot, valamint tartós gyöngeségök szükségkép zsarnokságra vezet.

— Annak érzete, hogy jogai vannak az embernek és nincs önkény alá vettetve, emeli, bátoritja 's edzi a' férfit, büszke önérzetet szül, melly anyja a' szabadságszeretetnek.

— Roma 's Athen, mellyeket müvészetünk 's tudományunk bámulatra ragadnának, csodálnák az europainak emberiségét is, ki abban találja dicsőségét, hogy ember 's földén rabszolgaságot többé nem tür.

Garády.

Köszönet és nyilvánitás.

Midőn „Mértan. I. Rész. Számtan“ czimü munkám' példányainak elkeltével a' t. cz. közönségnek buzgó részvéteért, valamint azon t. cz. oktató 's mérnök urak', barátok' 's jóakarók' készségeért, mellyel előszómban kijelentett kérelmemnél fogva magány leveleik által kézkönyvekre figyelmeztettek, sokban felvilágositottak, müszavakat küldöttek, ezennel szives köszönetemet tenném, bátor vagyok egyszersmind nyilvánitani, hogy mind a' számtan' (Arithmetica) második javitott és bővitett kiadása, mind a' mértan (Geometria) sajtó alatt van, 's illy czim alatt „Mennyiségtan. I. Rész. Számtan. II. Rész. Mértan“ egybe összekötve lesz kijövendő. Pest, october' 29-én 1842.

Dr Taubner Károly.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, kedd, november' 8. 1842.** **56. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Napló-töredékek.

(Vége.)

Páris' legfeltünőbb része a' Palais-Royal. Miként a' patakok a' folyókba, 's végre összesen a' tengerbe folynak: ugy valamennyi út a' világ' minden részéből, legvégül a' Palais-Royalba vezet, mondja büszkén a' franczia, 's valóban ebben sok igazság van; azonban szinte megforditva is lehet állitani, hogy a' Palais-Royal gyulpont, honnan a' szikrák az egész világra széthatnak. Egy párisi hajdan huzamos ideig lakott a' spanyolországi széleken, végre elhatározá magát Párisba visszatérni; látván útra készültét, hová megyen ön? kérdé tőle egy ismerőse; a' Palais-Royalba, felelé a' párisi. — Az idegen meglepetik, hogy a' divat' születési és székvárosában minden időben piszkos és sáros utczákat talál; azonban ez a' Palais-Royalban egészen ellenkezően van. Ez épületben a' világhirű kerten kivül, három udvar van; legnevezetesebb rész azonban a' kert, mellyet háromfelül a' palota' szárnyépülete környez, negyedik oldalról pedig az udvartól a' pompás Galerie d' Orléans választ el, melly két sor boltból áll, közepén üveg fedéllel, 's mindkét küloldalain is szinte sétatérül készitve; ezen épületben csak üveget látni. A' kertben a' három szárny-épület, melly azt körülveszi, boltozatos folyosójával hasonlóul födött sétatérül szolgál; ezen három oldal 174 ivből áll, a' kert felé nyitottan, az ellenoldalon pedig, fényes kirakatu boltokkal ellátva; e' szerint az egészet nedves idő és forró nap ellen óvó széles sétatér 's gazdag boltok, olvasó és étteremek, kávéházak környezik. A' palotának két udvarára hasonlóul nyilnak boltok, azonban a' kertiek érdemlik az elsőséget. Pénzváltók, aranymivesek, drágakőárusok, kiknek vagyonuk nem nagy halmozatú, mindenöket kirakatba helyezik, mellyet tulajdonképen kirakatnak sem lehet nevezni, mert az épület ivezetekre, 's csupán kőfalakra levén épitve, minden boltnak kivétel nélkül csupa üveg előrésze, melly mögött a' hely egészen kirakati térül használtatik. Mások, kiknek áruik nagyobb halmozatu, az üveg mellé közvetlenül semmit sem tesznek, hanem belsejét boltjoknak félkörded alakra rendezve, az egészet kirakattá alakitják. — Itt a' nap' minden részében lehet sétálókat találni, legszámosabban azonban este vannak. A' kertbe kocsi és ló be nem mehetnek, és ennyiben különbözik a' boulevardoktól — fedett sétatérrel is egyedül birva — melly a' városban szabálytalan roppant félholdként terül el, semmit sem engedvén fényben a' Palais-Royalnak.

Párisban annyi ezer idegen között, alig lehet ezeknek jelenlétéből valamit észrevenni; az egész roppant városban egy nyelv él; a' melly boltokban más nyelvet is értenek, különös tulajdonul ki van irva; erre ugyan I. István királyunk azt mondaná: „Egy nyelvvel nem erős a' hon". — Itt nem lehet észrevenni, mint egy bizonyos más országban, hogy kik előkelőséget akarnak fitogtatni, — és számosoknak minden legkisebb lépésök arra van számitva, — tudja isten mi távolországi nyelven beszélnek. Szinházban, utczán, sétatéren, sőt még tanácskozóteremben is szomszédok között, mennyi idegen nyelvet hallani nálunk honi ajkakról? — Párisban legfölebb a' Palais-Royal' néhány boltjai előtt, mellyeknek áruik csak a' sziget-hon' dús lakói által fizethetők meg, látni ollykor egy pár hirtelen szőke vagy is vörös haju mylordot vagy beafsteaket, mint az angolokat a' franczia közönségesen nevezni szokta, kik ez országban idegen nyelven beszélnek, 's a' többi egész népség egyetlen nemzetnek látszik lenni, 's annyi bizonyos, hogy legfölebb csak idegen beszél idegen nyelvet, sőt még a' nők is, kiknek másutt az ellenkező legkitünőbb gyöngeségök, mindnyájan csak hazai nyelvöket beszélik.

A' Palais-Royalban számtalan olvasó-terem van, de kertje maga is egy nagy olvasó-terem; négy szögletében egy egy kis szobácskában hirlapok vannak, mellyeket csekély bérért olvashatni, 's mellyeknek adózói körül állva, vagy a' fákhoz támaszkodva különbféle arczkifejezéssel, hogy szinte meg lehet rajta ismerni, ki minő politicai véleményű, olvassák a' lapokat; mások, kik egy pár garassal többet akarnak költeni, a' kertben levő számtalan székek' egyikére ülnek le; csupán ezen székosztási jogért fizetett bér 1831ben, melly évről följegyezve találtam az adatot, 32,000 francot jövedelmezett a' tulajdonos polgár-királynak. A' földszint és első emeletet egészen nyilvános helyek foglalják el, 's a' kocsizás és lovaglás kivül egész életet végig lehetne e' palotában élni, résztvéve minden ismert kényelmekben, 's minden szükségest megszerezhetve. Étel, ital, fényüzési, ruházati czikkeket ezen palotában a' leggazdagabb raktárakból lehet válogatni, 's hogy semmi el ne maradjon, az épületben két szin ház és fürdők is találtatnak.

Egyike ezeknek a' Théâtre Français, első szinháza az egész világnak. XIV. Lajos, ki a' franczia irodalomért, müvészetért és dicsőségért any-

nyit áldozott, 's ki a' franczia szokásoknak, irodalomnak és nyelvnek azon roppant hóditását készité az által előre, melly alatt e' mai nap az egész világ meg van hajolva, 's melly eszközli, hogy ha Francziaországban egyetlen példány sem kelne el, a' franczia irodalmot csupán a' külföldiek is fentartanák, — a' Molière' igazgatása alatti színész társaságnak 1665. elsőben csupán az üres czimet: troupe royale, később azonban 1682ben évenként 12,000 livret adott; XV. Lajos ezen összeget évenként 55,000 francra emelé, 's azonkivül a' királyi és udvari páholyok (!) évenként több mint 200,000 francot jövedelmeztek, 's az udvari ruhatár, ruhatára volt a' színháznak is. Saját a' forradalom' vész- és zavarteljes idejében Páris' városa (Pest városának is van német színháza), különbféle és tetemes segélylyel járult a' színház' fentartásához. Napoleon, a' nagy katona, 's bárha nem alkotmányos alapu, de finom és mély belátásu törvény-alkotó, kinek törvénykönyve saját a' németektől, ma is remeke gyanánt csodáltatik az észnek, kit elpuhulással akár mint katonát, akár mint statusférfit vádolni senki sem fog, de ki épen, mert mélyen belátó elmével birt, jól tudta, hogy a' nemzetnek, melly él, mulhatlanul virágoznia is kell, mert a' melly nemzet sem nem virágzik, sem legalább útban nincs, hogy valaha virágozhassék, annak kétségtelenül ki kell vesznie a' népek' sorából, 's tudván, hogy egy nemzetnek virágzása szorosan összefügg a' müvészet' és irodalom' virágzásával, a' színészetet, mint müvészetet, magáért is, 's mint azon eszközt, melly által az irodalom közvetve pártoltatik *), figyelme tárgyául vévén, a' Théâtre Français 400,000 francot fordított; a' restauratio alatt, midőn Francziaország' dicsősége és becsülete másod rendű, és fő dolog a' Bourban család' java volt, mennyire lehetett, a' Th. Fr. kevéssé segittetett. Jelenleg évenként 200,000 f. kap.

Ezen színházban több előadásokat néztem meg; különösen figyeltem, ha valljon igaz-e, mit némelly urak állitanak, hogy maga az itteni közönség is, a' franczia „silányságokat" csak ujdonságuk' érdekénél fogva nézi meg első előadatásuk' alkalmával; látván Scribe' „Lánczát" a' czédulán hirdettetni, siettem az előadásra. Teljesen elfoglalt zártszékek és földszint mellett összesen 8 páholy volt üres, ezek között 5 földszinti, mellyek a' világ' valamennyi színházainak páholyai között alkalmasint a' legsötétebbek és legkellemetlenebbek; van pedig a' színházban összesen öt emelet, páholy és karzat, mellyeknek ketteje előtt ismét egy neme a' karzatnak nyúlik előre, 's ezen két emelet, kivévén a' legfelső kakasülőt, részint telhetően, részint a' legsürűbbben el volt foglalva.

Az előadásra nézve legyen szabad futólag megjegyeznem, hogy bárha az itteni színészek, a' társalgási darabokban szükséges könnyűségben jóval felül állanak a' miéinken, de ezen oldalon kivül mind összevéve, kiket láttam (szerencsétlenségemre egész Berlinben létem alatt, beteg levén, Seydelmannt, legjobb színészöket a' németeknek, nem láthattam), nem véve ki sem a' németek' sem a' francziákat, a' miéinkre nézve az összehasonlitás korántsem kedvetlen; evvel azonban nem azt akarom mondani, hogy legjobbjaink hasonló fokán állanak a' művészetnek, mint az itteni legjobbak, hanem csak azt, hogy kik azt vélik, miként a' külföldi színészek egészen más, felsőbb országában élnek a' művészetnek, kikhez a' miéinket csak hasonlitani sem lehet, teljesen csalatkoznak, igy például magában a' „Lánczban", melly pedig társalgási darabok közé tartozik, Imre (Lendvay, itt Rey) és Aline (Hubenayné, itt Maillet) feltünően jobban voltak nálunk személyesitve; én megismerem, hogy hasonlithatlan nagyobb arányban esik az itteniek' javára az összemérés, de hogy csak bizonyos arányban esik is a' mi színészeink' javára, már az is nyereség, mert a' franczia színészetnek csak virágzó állapota, a' miénknek összes léténél, több mint egy századdal idősebb, 's még is ha valamelly színész müútazást teszen, találkoznak, kik ezen igen helyes lépést kárhoztatják; ezt tevé, ha ugyan jól hallottam, mert az egészet csak második kézből tudhatom, a' mult hónapokban a' Regélő; holott kivánni lehetne, bár minden jobb színészünk elzarándokolna nem csak Németországba, hanem Párisba is.

A' franczia szinpadnak legnevezetesebb tagja ezuttal Rachel k. a. — Párisban mindenki panaszkodik, hogy a' színészet a' császárság' ideje alatt jóval kitünőbb fényfokon állott, de az ekkori tagok közől egy rész már elhalt, más rész pedig, például Mars és St. Georges k. a., a' szinpadtól elbucsuzott; St. Georges azonban ollykor még föllép, kit e' napokban alkalmam levén Hugo Victor' Tudor Máriájában látni, mennyiben egy tagról következést vonhatni az egészre, valóban méltán sajnálkozhatni az elmult időkön. Rachelre nézve azonban mindenki kivételt teszen, 's bárha nekem ugy tetszik, mintha némelly perczenetekben valóban némi „kis leányi" önfeledés tükrözné magát játékán — minek valótlanságát ugyan, jól tudom, ezerek volnának készek esküvel erősiteni — azt ki kell jelentenem, hogy véleményem szerint Rachel legnagyobb tehetséggel bir valamennyi színész között kiket láttam, 's olly fiatal korában levén még, főként jövendője elláthatatlan, de mint tudva van, ő csupán tragédiákban lépvén föl, ezzel egy kis kellemetlenséget szerez, minthogy a' többi színészek tragédiában igen gyöngék, 's a' látomány ezekben csak nem ollyan, mint midőn

*) A' színészet az irodalmat az élettel köti össze, ez egyike legnagyobb érdemeinek; ezen oldalánál fogva befolyást gyakorol az irodalom' pártolására, melly rendkivüli érdekkel bir egy nemzet' életében, mivel nemzet finom nyelv nélkül még vajmi csecsemői korában van életének, finom nyelvet pedig, alaposan legalább, csupán irodalom mivelhet, mellynek ismét egyik legnevezetesebb ága a' drámai irodalom, melly valamennyi mivelt nemzet' életében föltalálható tapasztalás szerint szinte hévmérőül tekinthető annak megitélésében, mennyire haladott immár az egész irodalom, 's ezzel összefüggésben a' nemzet, mellynek az tulajdona. Arab nyelven, mondják, sok tudományos munka van, de dráma, gondolom, semmi, és ki hallott az arabok' miveltségéről, mint nemzeti tulajdonról valamit? — A' drámai irodalom azonban szinpad nélkül alig, vagy csak nyomoruságosan tarthatja fen magát. *I. J.*

apróbb városainkban vendégszerepel valamellyike legjobb szinészeinknek. A' franczia szinészek nézőjátékban és társalgási darabokban otthonisággal birnak, de tragoediában pathos felé hajlanak, 's ezen játékokban, mellyeket pathossal nem rontanak el, szinte mondani merném, hogy még roszabbul játszanak pathos nélkül.

A' szinház' csarnokában, mindig a' Théâtre Françaist értve, Voltaire' szobra áll Lekain és Talma-é között; ülőhelyzetben mindhárman, 's az utóbbiéra Macbet, Hamlet, Othello, Zaire, Mahomet stb darabokból, ha jól számolám, 56 szerep van feljegyezve. Ezen érdem-méltánylás a' drámaköltő és két derék szinész iránt első belépéssel igen helyén és kellemesen tűnik fel.

Bizonyos idő óta erősen kereng a' hir, hogy Hugo Victor, Delavigne és Vernet Horace paireknek fognak neveztetni; ez meglehet nekik érdekesebb, én azonban érdekesebbnek találom magam személyére, hogy a' Théâtre Fr. számára Dumas uj darabról gondolkodik, Delavigne alkuban áll, Scribe pedig tovább mint alkuban, uj vigjátékát, mi e' perczben még nincs készen, nov. közepe' táján bizonyosan elő fogják adni, 's végül Hugo V. is uj darabot hoz szinpadra. A' parlament szét van oszolva, de mint látszik az irodalom' körében nem csekély élénkség van.

Irányi József.

Hűség és halál.

(Vége.)

A' látogatás.

A' nap végére hanyatlott, 's közeledék a' végső éj, mellyet Viktor életben tölthetett. — Körűle csend uralkodék, csend belsejében is, mert lelkét önvád nem terhelé. Ábrándjaiból léptek ébreszték föl, tömlöczéhez közeledők. Az ajtó megnyilt, 's Viktor szoborként szotlanul meredt a' belépőre.

„Szent isten, Gabriéla! kiálta ijedéséből felüdűlten, mit keres itt, hol lépteit halál környezi?"

Gabriéla' szemeiből könyek omoltak alá.

„Mit hallék, Victor!! Ön kivégeztetik, és miattam?! Ah, szoljon, nincs semmi remény, semmi mentség?"

‚Semmi, mondá nyugodtan Viktor, éltem néhány órányi még, áldjon az ég, Gabriéla! hogy végperczeimet jelenléteddel boldogitod'.

„Ne szóljon igy, Viktor! minden hang tőrdöfés kebelembe. — Hálátlanul vetém meg szerelmét, 's éltét áldozza érettem. — De halnod nem szabad, Viktor. Elhagyám rejtekemet, hogy lássalak még egyszer, 's aztán a' birák' kezeibe adjam éltemet."

‚Az egekért, Gabriéla! ezt nem lehet, nem szabad tenned! életem veszve már — szavaim a' vérbirákat boszúra inditák, 's történjék bármi, halnom kell. Minek nehezitni halálomat? Ah, Gabriéla! ha kedves volt előtted, ki most éretted halhat meg, ha akarod, hogy végpillanatimban szelid béke helyett kétségbeesés ne környezzen, hogy ne átkozzam azon perczet, mellyben először látlalak, állj el föltételedtől, maradj életben!!'

„Sokat kivánsz, Viktor! Elni azon öntudattal, hogy boldogságod', életed' gyilkosa levék, hogy elfojtám magamban az érzetet, 's inkább engedék a' fény' csábjainak, mint szivem' vágyainak. Ah, Viktor! az élet igy ezerszerte kinosabb halálnál; de élni fogok, mert kivánod, 's bünhödnöm kell".

Zokogás fojtá el Gabriéla' szavait, Viktor' arczain is köny pergett alá.

‚'S ha többé nem leszek, Gabriéla! ha siromat feledékenység boritandja, emlékezzél rólam, ki mindenemet neked áldozám!'

„Emlékezni fogok, mondá zokogás közben Gabriéla, mint isteni lényről, kiben a' szép, nemes érzetek, a' tiszta lélek homálytalanul diszlettek. Hozzád intézem imámat, mint ég' angyalához, mint istenemhez.

E' szóknál Viktor' kebelére borult, 's ajkaik először érinték egymást.

‚Ha tudtam volna illy hamar leendő halálomat, együtt szöktünk volna, 's boldogok lennénk. Ah, Gabriéla! most mind hiába. A' végzet rendelé halálomat, 's én meghalok. Te, kedvesem, boldogitád végóráimat, 's most nyugott vagyok, békén várom a' halálos csapást. — De tovább együtt ne legyünk, jelenléted nehezitné halálomat; reszketnék, 's ez ördögi éldelet lenne biráimnak. Elj boldogul, Gabriéla! szeretni, 's áldani foglak siromban is!'

E' pillanatban lépett be a' tömlöcztartó, 's Gabriélát távozásra inté.

„‚Időnk eljár, mondá, 's életem kedvesebb minden aranyánál'".

Szótlanul hullottak egymás' karjaiba, 's néhány percz múlva Viktor magára hagyatva volt tömlöczében.

Halál.

A' végső nap, mellyet Viktor támadni láthatott, szürkülni kezdett. Búsan néze ki a' természet' szépségeire. A' felkelő nap előzve az éji borút, deritő fényben ragyogott a' látkörön, körülte minden csendes volt, belseje nyugott.

„Egy óra még, 's aztán válni mindentől, sohajta fel. Miért kell tudnom, hogy szeretsz, Gabriéla, miért nevelni végórám' kinait!? Most, midőn olly boldogúl élhetnék, halnom kell, soha nem izlelve a' valodi boldogságot".

Kevés idő mulva a' Viktort környező csend zajongássá vált, lármásan nyiltak, csukódtak a' mellette lévő tömlöczök' ajtai; gyakran hallaték e' közben keserű zokogás, vagy szivrepesztő nyögés.

Most Viktorra jött a' sor. Tömlöczének ajtaja nyilt, de törvényszolga helyett d' Herbois lépett be. Viktor fölemelkedék, egybefont karokkal nézte a' közelgő vérbirót, 's néhány perczig siri csend lőn.

„No's, polgár! hogyan vagyunk? kérdé végre d' Herbois, arczáin sápadtság ül, alkalmasint a' halál' félelme szülte. Bátran, polgár! hiszen csak egy percz, 's mindennek vége".

Victor elfordulva hallgatott.

„Ne veszitsen azonban minden reményt, folytatá d' Herbois, csak öntől függ megmenteni életét; mondja meg, hová menekült, hol tartózkodik Clarot marquisné, 's azonnal szabad".

‚Kegyelmet nem vártam, 's illy áron nem is

akarok, szóla büszkén Viktor. Azt hiszi ön, hogy inkább szeretem éltemet a' becsületnél?! Én meghalok, 's érttem alig omol néhány köny, de Clarot grófnét maga a' természet is megsiratná. Ha volt akaratom megmenteni őt, lesz erőm értte meg is halni, az elhatározó perczben nem ingadozok. Csak teljesítse kötelességét, polgár! majd egykor ön is jutalmat veend tetteiért.' D' Herbois gúnyosan nevete.

„Ön Clarot grófné' életét hiszi veszélyezve, mondá közelebb lépve Viktorhoz. Bizalmasan szólva, soha nem volt föltételemben őt' kivégeztetni. De, tudja ön, Clarot marquisné szép, bájos, 's egykor tárgya lőn szerelmemnek, de elutasitva levék. Most ön megmentheti éltöket; felfödözi előttem a' grófné' lakását, 's ha ön enged kivánatimnak, mindketten szabadok".

„Illy aljas ajánlatokkal mersz előmbe lépni! kiálta Viktor. Gabriéla megveté szerelmedet, mert ismeré ocsmány lelkedet; azt hivéd, a' szenvedés képes lesz változtatni érzésein?! Tiszta lelke iszonyodnék közeledni illy alávaló, baromi indulathoz. — Eredj most, parancsold bakóidnak, hogy százszoros halált hozzanak fejemre, legeltesd szemeidet ártatlanok' vérében, eljön az idő, hol a' hatalom kiragadva kezedből, átkot, halált szór rád, 's az utókor iszonyodva fogja emliteni a' szörnyeteget, ki d' Herbois nevet viselt. —

D' Herbois arczain a' düh, meglepetés váltva mutatkoztak; hevesen nyitá meg az ajtót 's inte bakóinak.

„Vigyétek, kiálta, hurczoljátok mint ebet, 's egy óra-negyed múlva kivégezve lássam".

Néhány percz mulva Viktor vérpadon állott; nyugottan jártatá szemeit a' sokaságon.

„Gabriélám! élj boldogul', suttogá, 's egy halvány alak felé inte kezével.

A' néptömegből ekkor hangos zokogás hallaték, 's következő perczben Viktor' vérző fejét hordozá a' bakó. —*rt*—

TÁRCZA.

Magyar játékszini krónika.

Octob. 27. Bak őz. Vigj. 3 felv. Kotzebuetól. — Kotzebue egyike volt a' legügyesebb német szinműiróknak, 's talán senki sincs a' roppant német irodalomban, kinek olly sok műve és annyiszor fordulna meg szinpadon mint övé, mert ő szinpadra tudott dolgozni, jobban mint akárki más a' német drámairók közől, 's neki ebben volt legnagyobb ereje. Hogy művei, kivált komoly szinművei közt, sok silányság van, 's bennök sok psychologiai valótlanság, gyarló motivatiók, 's a' mi leggonoszabb, hamis tanitás és morál, ezt minden kissé gondolkodó meg fogja vallani: de ő általában drámai talentum volt, és nem középszerű, 's bal körülményeknek kell csak tulajdonitani, hogy azzá nem válhatott, mire nemtője által hivatva volt. A' Bak őz is azon művei közé tartozik, mellyek valahányszor repertoriumra kerülnek, igen mulattatják a' közönséget: de erről különösen meg kell jegyeznünk, hogy e' szinházi mulatkozás' daczára is igen ohajtható volna, ha a' Bak őz vagy végkép félre tétetnék, vagy csak kihagyások és változtatásokkal adatnék, mert benne annyi trágár kétértelműség van, hogy tisztességes nőszemélyeknek pirulniok kell hallására. És miért vannak e' trágárságok, ha kérdi valaki, egyéb választ nem adhatni, mint: azért, hogy a' nézők kaczagjanak és mulassák magokat. Tehát semmi erkölcsnemesitő, semmi magasabb czél miatt, a' mi ha ki nem mentené is, legalább könnyitené a' költő' ebbeli bűnét. — 'S imé itt egy kissé vissza gondolhatunk a' franczia drámákra, mellyek szinte trágársággal vádoltatnak. Nem akarjuk állitani, hogy a' franczia szinművek e' részben minden vádon fölül álljanak: de hogy a' német és franczia irók közt e' tekintetben igen nagy a' különbség, azt nem nehéz átlátni annak, ki elfogulatlanul akar itélni. A' franczia előnkbe állitja a' bűnt egész mezitelenségben ugyan, de azt egyszersmind iszonyúvá és utálatossá ügyekszik tenni: a' német szinte előnkbe állitja azt, de ő mulatja magát rajta, ő a' nézőket gyönyörködtetni akarja vele, sőt néha a' leghamisabb morált, a' vétket tanitja és kedvessé ügyekszik tenni. A' franczia drámáknak némellyike, mellyekben a' bűn leplezetlenűl állíttatik pellengérre, nem való fiatal embereknek: de érett korúaknak tanulságos, a' német nem való senkinek, mert fiatal embereket botránkoztat, korosabbaknak pedig ál tanitásokat tart, melly ál tanitásoknak azon veszélyes következése van, hogy a' nagy közönség általok megszokja a' vétket kevesebbé undoknak nézni, honnan annak megkedvelésére és elkövetésére csak egy a' lépés. — A' mai játék meglehetős volt, különösen Szentpétery (Kapari) és Lendvay (gróf) játéka dicséretes említést érdemel. ***Keve.***

Hirfüzér.

Budapestről. A' német szinház' azon három jó madara közől, kik a' mult izben, mint a' Pesti Hirlap értesíte bennünket, Hirsch Zsigmond urat utczán és lakján is útonállókként megtámadák, egyik — mint halljuk — három napi börtönnel büntettetett. Kis elégtétel egy nagy bűnért, de még is valami, mi a' városi hatóságnak dicséretére válik. A' szinházi igazgatóságnak volna most már kötelessége, hogy illy garázda embereket intézeténél ne szenvedjen meg, mert ezek nem is nagy becsületet csinálnak a' német szinháznak, de kérdés, az igazgatóság nem várhat-e maga is illyen emberektől durvaságokat? És én megvallom, ha igazgató volnék, nem akarnék betyárokat igazgatni. Különben is egyik sem olly müvész, hogy elmenetelök nagy kár volna a' pesti német szinészetre nézve. Minket ez esetnél az ragad csodálkozásra, hogy míg a' magyar ifjúság e' jó madarakat kifütyölésre tartá méltóknak, a' német közönség tapssal és kihivásokkal tisztelé, mellyeket ez útczai hősök' egyike nem pirult nyilvánosan is, sajtó útján, megköszönni. Valljon ki tudná megmondani, mi volt ez ütleg-hősök' tettében pártolható és tapsra, kihivásra érdemes? Valljon a' német közönség helyesli azt, ha az emberek saját ügyökben magok vesznek elégtételt olly módon, melly ha divatra kapna, felforgatna minden társasági rendet? Vagy dicséretre méltó dolognak tartja az útonállást, az ököllel irt anticriticát? Tudjuk ugyan, hogy nincs olly gyalázatos tett, mellynek ne találkoznának egyes pártolói, de hogy egy szinházi közönség' nagy többsége útczai garázdaságokat védjen, ez olly rendkivüli történet, mellyet méltó feljegyeznünk olly esetekre, midőn a' magyar durvaság és német simasag felől közöttünk vitatkozás keletkezik, a' minő esetek, fájdalom, nem ritkák. ....*mb.*

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. Pest, csötörtök, november' 10. 1842. 57. szám.

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Az Athenaeum 1843. évben.

A' jelen év' végével hatodik esztendei folyamát zárandja be az Athenaeum. Nagy számu olvasókkal soha sem dicsekedett e' lap: de más hason tartalmu lapokhoz képest, mellyek e' hat év alatt, sőt előbb is, a' magyar irodalomban keletkezének 's eltűntek, egy sem volt olvasók által több, jeles munkatársak által annyi részvéttel gyámolitva. Kevés kitünő irói nevet mutathat irodalmunk, melly egyszer másszor az Athenaeum' hasábjain meg nem jelent volna; előfizetői' száma pedig, melly — csere és ajándék-példányokat ide nem értve — néha 800 fölül állott, egyszer az 1000-et is haladta, 500 alúl a' legmostohább időben sem hanyatlott. Való, hogy öt millio magyar közt öt száz olvasó csekélység, sőt még ezer sem sok olly lapra, melly, tartalma' körét tekintve, többnyire társ nélkül állott az irodalomban 's első rendü iróink' munkái által segitteték: de ha szem előtt tartandjuk, miképen nálunk eddigelé a' nagy közönség mindentől, minek tudományos szine van, szembeötlőleg idegenkedett 's részvéte ma, midőn a' politica csaknem minden más iránti érdekeket ugyszólva kitörölt a' kebelekből, még inkább csökkent, kénytelenek nembarátink is megvallani, hogy az Athenaeum' olvasói száma, ha nem a' legnagyobb, bizonyosan a' legnagyobbak közé tartozik, mit irodalmunk e' nemben mai napig mutathat 's a' részvét e' lapok iránt jelenleg is, midőn minden figyelmek országos és anyagi tárgyak felé hajlanak, ollyan, hogy e' tekintetben a' tudományok' barátinak nem volna oka elcsüggedni. Körülbelül hatodfél száz olvasóval dicsekszik lapunk ollyannal, kik csaknem kezdet óta maig hivei 's kik reményt nyujtanak, hogy hivei maradnának mind végiglen, ha e' lapokat az eddigihez hasonló alakban folytatnók. Kénytelenek vagyunk azonban pályánk' hatodik évében őszintén megvallani, hogy e' hetenként három izben megjelenő lap' szerkesztési gondjai, más többféle elfoglaltatásink mellett, olly sokneműek és terhesek, hogy húzamosb idő után végre kifárasztanák a' lelki erőt és megrontanák a' legszilárdabb test' egészségét is, 's mink több hosszu évi terhes munka, szellemi és anyagi tetemes áldozat után — mert tudományos szinü lap bizony nem jövedelmezett még eddig nálunk — leléphetnénk journalisticai pályánkról, melly — legyen egész szerénységgel mondva — virágokat is nevelt ugyan a' magyar irodalomnak, de nevelt sok tüskét is nekünk szerkesztőknek 's felhagyhatnánk az Athenaeum' folytatásával, a' mint hogy már-már el is valánk tökélve e' lépésre. Azonban, meggondolva egyrészről azt, hogy lapunk jelenleg megint társ nélkül áll a' magyar journalisticában — mert egyetlen tudományos folyóiratunk, a' Tudománytár, sem tartalmi körére, sem megjelenési időre nézve nem hasonlit az Athenaeumhoz — meggondolva nevezetesen, hogy a' tudományos munkák' criticájának jelenleg csaknem kizárólag maga az Athenaeum organuma; tiszteletbe tartva továbbá lapunk több évi barátinak nyilatkozását is, kik ebbeli szándékunkat megtudva, nem javalák a' lépést, sőt akaratunkkal ellenkezőleg nyilatkozának, egy közép-ut' választására tökéltük el magunkat. E' közép ut abból álland, hogy bezárván a' jelen év' végével okvetetlenül az Athenaeum' első hat évi folyamát, egy uj folyamot kezdendünk 's a' szerkesztői terhek' némi könnyitésével ugy fogjuk folytatni, hogy ez által olvasóink ne csak ne veszitsenek, hanem tetemesen nyerjenek. Mert meg kell vallanunk féléví tapasztalás után, hogy az Athenaeum, mellyet olcsóbbság és szerkesztői könnyebbség miatt, tevénk mostani alakjába, igy várakozásunknak meg nem felel: megmaradván egyfelől a' sürü kiadás' alkalmatlanságai, másfelől gátolván bennünket a' hely' szüke, nagyobb 's érdekesebb közlésekben a' nyomtatásnak — mellynek apró betüi ellen is több panaszt hallánk — minden tömöttsége mellett. E' bajok' elháritására módositásokat gondoltunk czélirányosnak, mellyek szerint, meghagyván belszerkezetére 's tartalmára nézve mindazt, mit hat évi tapasztalásunk az olvasóra nézve kedvesnek és érdekesnek bizonyitott be 's e' lapot vonzóvá tehette, csupán megjelenése' idejére nézve, az az külsőleg, teendünk változtatást.

A' változtatás következőkből fog állani. Megjelenendik 1843. évben az Athenaeum minden 15 napban egyszer harmadfél vagy három ives legnagyobb nyolczadrétü füzetben, boritékkal, olly forma alakban mint Lewald' közkedvességet nyert Európá-ja, jó nagyocska, még gyengébb szemüeknek is könnyen olvasható betükkel. E' füzetekbeni kiadást az olvasóra nézve ajánlatossá teheti az, hogy bennök hosszabb tudományos és szépirodalmi czikket is meg nem szakasztva, egyszerre közölhetünk. Elegendő tért adhatván illy nagy nyolczadrétü 2½—3 ives füzet egy értekezésnek, egy könyvbirálatnak, vagy ismertetésnek egy eredeti 's egy forditott beszélynek, a' körülmények-

hez képest igen változatos és bő Tárcza mellett. Sokat és sokfélét nyerhet az olvasó gyakori félbeszakasztások' kellemetlensége nélkül 's egy illy füzet két hetenként gazdag élvet nyujthatand.

A' lap' beltartalmát és szerkesztését illetőleg igen keveset akarunk mondani. A' hozzánk hat éviglen hű olvasó eléggé ismerheti tapintatunkat a' czikkek' választásában 's tudja mit vagyunk képesek mit nem. Annyit nyilvánítunk csak, hogy az Athenaeum eddigi munkatársainak legnagyobb része folyvást társunk maradván, ügyekezendünk a' koronként feltünendő irói tehetségeket is lapjainkhoz megnyerni. Az Athenaeum' régi programmjához hivek, tudományos czikkjeink' válogatásában a' népszerü előadással összekötött alaposságot tartandjuk szemünk előtt; criticaiakéban, kerülve a' puszta gáncsot vagy javalást, tudomány elveire épitett itéletü birálatokkal törekszünk ismertetni az irodalom' feltünendő termékeit. Beszélyek és versek' válogatásában végre ügyekezni fogunk, hogy minél több tanitva-mulattató és szivképző műveket nyerjen olvasónk 's ügyelni fogunk, hogy kerültessék minden illedelem-sértő 's lapunk e' tekintetben egész biztossággal adattassék nők és ifjak' kezébe is. Tárczánk, nagyobb levén tére, tartalmasabb leend az eddiginél 's lebocsátkozván a' napi eseményekig, összekötendi lapunkat a' folyó idővel, kiemelni ügyekezve mindazt, mi körébe tartozván jellemző és korbélyegző.

'S ime elmondók, mi az olvasónak lapunk' jövendőjére nézve értesitésül szolgálhat. Egy van még, mit a' közönségnek meggondolasúl ajánlunk. Élénkebb 's részint tartalmasb irodalmat csak ugy várhatunk, ha az irók czikkeikért irányos díjat nyernek, mert felserdült irodalomban az ingyen munkák igen természetes okból ritkán sokat érők, díjjal pedig csak az eddiginél nagyobb pártolás mellett szolgálhatunk. Ezek szerint félig a' közönségtől függ irókat teremteni és fenntartani. Mit midőn kimondunk, bizodalommal várjuk el a' közönség' itéletét, melly mint minden irodalmi huzamosb vállalatnak, ugy lapunknak is életet adhat vagy megszünést. *A' szerk.*

Serbia 1837. év óta.

Historiai rajz.

I.

Hogy azokat, mik legújabban Serbiában történtek, kellőleg érthessük, vissza kell röviden tekintenünk mindazokra, mik ott Milos' lemondása óta, sőt már előbb megzavarták a' közcsendet. A' Csernyi György által kezdett 's Milos által bevégzett forradalom után, ez utóbbi Serbiának fejdelme lön, 's pedig majdnem korlátlan hatalommal, mert ama' gyenge korlátokat, mellyeket Csernyi szerencséje' hanyatlásakor elvállalt, az idő, körülmények 's a' harcz alatt dictatori hatalommal biró Milos vas akarata' következtében már rég elenyésztek. Milos a' nép 's hadsereg által szerettetett, ennek bizodalmára támaszkodva tett mindent, a' nélkül hogy megosztotta volna hatalmát azokkal, kik, mint vele egykor egyrangu 's hatalmu népvezérek, vitak a' forradalom' korában. Ezen elmellőzés, e' kizárás a' kormányzói hatalomból mélyen sérté a' volt hadvezéreket, kik nem épen legtisztább szándékkal azt követelték, hogy a' török járom alól kimenekült Serbia, most ujra egy súlyosabb járom alá essék, azaz, hogy minden Nahia kapitány korlátlan hatalommal uralkodván kerületében az illy oligarchák által korlátolt fejedelem a' hatalomnak csak czimét viselje 's valódilag az oligarchák' kezei közt legyen a' status' hatalma. Milos, részint korlátlan hatalom után törekvő lelkületénél fogva, részint mivel tudta, hogy a' zavarban 's régi rendetlenségben halászni akaró oligarchák természetes ellenei leendnek a' rendnek 's rendezett országlásnak, melly közelebb hozhatja Európához 's emelheti Serbiát, minden hatalmát az oligarchiai hatalom' gyengitésére fordità egy részről, mig másfelől vas karokkal irtá ki a' visszaéléseket 's teremté elő a' rendet, melly rövid idő mulva olly bámulatosan emelé fel Serbia' jólétét. Ámde épen ezen kezdődő civilisatio' eredményei, a' jólét' megalapitása, a' vagyon' biztossága 's a' rablások 's zsarolások ellen hozott törvények, a' kereskedői rendnek minden erőszak elleni védése, voltak azok, mik ellenkeztek az oligarchák' érdekeivel, kik ez által korlátolva látták ama' rendetlenséget, mellyen azelőtt hatalmuk alapult. A' herczeg ellen az oligarchák' kebelében egy hatalmas párt keletkezett, melly minden a' herczeg elleni törekvéseit ennek szilárd akaratán 's erőteljes jellemén megtörni látván, más oldalról kezdett ellene munkálni. Milos ugyanis Serbiát önálló 's minél inkább kifejlett tartománynyá akarván átalakitani: jól tudta, hogy ez csak ugy történhetik meg, ha a' fejedelem is felmenti magát minden külföldi gyámságtól 's befolyástól, 's mint önállásu uralkodó egyedül a' nemzet' szükségeihez 's nem külső akarathoz képest viendi kormányát; de épen ezen önállás utáni törekvés volt az, mi sérté bizonyos pártot, melly már előbb kitünteté, miként vágy bele avatkozni a' serb dolgokba, az által, hogy bár a' török udvarhoz hű Milos az orosz-török háboru alatt minden izgatás' daczára békén maradt, mégis a' békekötésben pártolása alá vette Serbiát. Ezen párt, tudva a' fontosságot, mellyel a' dunamelléki tartományok előbb utóbb birandnak, mint Oláh- és Moldva-országokban, ugy Serbiában is, kénye után mozgó géppé akará átalakitani a' fejedelmet, 's mivel nem sikerült a' háboru alatt felázitani, 's igy az által, hogy a' békekötéskor a' lázadásáért boszúra vágyó török ellen biztositsa lekötelezni Milost, oda irányzá minden törekvését, hogy az önálló, érdekeinek nem hódoló fejedelem ellen pártot teremtve elő a' nemzet' kebelében 's ennek lecsillapitása által a' herczeget, a' párt' segitese által azt kötelezve le, minden esetre befolyást vivhasson ki Serbia' ügyeire. 'S ki hinné, hogy ezen párt, látván, hogy minél inkább nő Milos' hatalma, annál messzebb feküsznek reményei épen egy alkotmány' létrehozásán dolgozott, 's e' politica jól volt kiszámitva, ők tudták, hogy a' szilárd akaratu fejdelem nem türend korlátokat, hogy a' befolyást nyerendő oligarchák ezzel vissza fog-

nak élni, 's hogy e' két elem' összeütközése által örökös zavarok lesznek, mellyek közt épen ő lehet a' legkivántabb közbenjáró. 'S e' tekintetből Wucsics, Petronievics 's többen titokban felizgatva, előbb jó szóval, majd daczolva követelték Milostól, hogy ön maga szabjon egy alkotmány által hatalmának korlátokat, mit ez tenni nem akarván, az elégületlenek Konstantinápolyba menekültek 's ott a' serb alkotmány az ugynevezett Usztáf, létre jött. De milly alkotmány volt ez! A' fejedelmet megfosztá minden hatalmától, 's a' nélkül, hogy a' népnek, melly ezelőtt évenként küldöttei által egybegyűlve tanácskozott a' fejedelemmel, legkisebb befolyást adott volna a' közügyekbe és törvényhozásba. A' status' főhatalmát egy 17 tagból álló senatusnak adá kezébe, egy senatusnak, mellyet épen a' veszélyes olygarchák képeztek. Igaz, ezen senatorokat a' herczeg nevezhette ki jövőre, de mit ért e' jog, ha most épen az elhatározó perczben legdühösebb elleneit, kik egyszersmind a' népszabadság' legdühösebb ellenei valának, tolta a' porta 's kül befolyás nyakára, 's kiket, mivel a' senatori hatalom örökös, bár mint törtek is ellene, bár mint visszaéltek is hatalmukkal, kitennie többé nem lehetett, ha a' porta előtt bűnösöknek el nem ismertetnek: 's épen e' pont, ezen elitélési jog az, mi aláásta egy időre Serbia' jövőjét, mert ha a' serb fejdelem erőteljes férfiu, ha legkisebbet vét, a' porta' érdekei ellen, egy senator izgattatik fel, 's elitélése ürügyöt ad, a' nemzet' jogát csonkitolag beavatkozni Serbia' ügyeibe.

Milos, mint előre lehetett látni, nem birt megbarátkozni ezen ugynevezett alkotmánynyal, ő nem látta által, mi haszna legyen abból a' nemzetnek, ha ez, melly eddig az ő erőteljes, minden külbefolyástól ment kormánya alatt, olly szembeszökőleg haladt előre a' jólét' ösvényén, most 17 olygarchának jusson hatalma alá, 's hogy kezei közől kicsikarva a' hatalom, az most minden korlátok nélkül 17 embernek, kiknek érdeke épen ellenkező a' nemzet' érdekével jusson kezeibe, mondom, kiknek érdeke homlok-egyenest ellenkező a' nemzet' érdekével, mert még az örökös fejedelem és születési aristocratia, kénytelenek kimélni a' népet. Az éltök' idejére választott olygarchák, kiknek hatalmát utódaik nem öröklik, e' rövid idő alatt szivják ki, a' mennyire lehet, a' nemzet' zsirját. — A' nép, melly, mint minden a' természeti állástól nem messze távozott nemzet, az anyagi nyers erőt tiszteli leginkább, 's melly minden miveletlensége mellett is látta a' közjólét' emelkedését, bámulattal határos szeretettel csüggött Miloson, kinek csodálandó vakmerősége annyi hős tettet vitt végbe a' forradalom alatt, ki megmenté őt a' török' nehéz jármától, 's ki a' szomszéd, még török iga alatt nyögő nemzetek' helyzetéhez képest olly kedvező helyzetet vivott ki Serbiának, a' nép, mondom, a' herczegen csüggött 's roszalta a' méltatlan bánásmódot, mellyel az olygarchák Milost üldözték. A' nép' e' rokonszenve felől értesittetvén a' senatus, arra kényszerité a' herczeget, hogy a' vele tartó hegyi nép közepett fekvő Kragujevaczból, a' kül befolyásnak inkább kitett Belgrádba tegye át a' kormányszékeket 's lakását. Milos nagy nehezen egyezett meg ebben, 's midőn Belgrádban mindinkább növekedtek az oligarchák' méltatlankodásai, ő tudva, hogy ha törésre kerül a' dolog, a' nép 's katonaság részén leend; mindinkább ellene szegült a' párt' merényleteinek, melly végre majdnem foglyaként bánva a' herczeggel, annak a' belgrádbóli távozást is megtiltá. E' méltatlankodás' hire szétterjedvén Serbiában, a' nép 's katonaság előbb zúgolódni kezdett, 's majd halván, hogy Milos a' senatus által fogva tartatik, a' kragujeváczi őrség, féltve szeretett fejedelmét, fellázadt 's eltökéle, hogy a' néppel egyesülve, megmenti a' méltatlanul sértett herczeget. Ezen első kitörés' hirére a' hegyekben mindenütt felkelt a' nép pártolni a' fejedelmet, 's csakhamar egy nem megvetendő csapat indult Belgrád felé, hol Milosnak, bár titokban örült a' lázadásnak, mellynek egyik létrehozója testvére Jován vala, látnia kellett, miként tesz a' megrettent senatus lépéseket baráti' elnyomására. E' perczben Milos, kitől sokan meg akarnak tagadni minden miveltséget, bár melly diplomata' becsületére váló hidegséggel nézte a' kragujeváczi eseményt, 's épen legbőszültebb ellenét, Vucsicsot, nevezé ki vezérül lecsillapitására ama' lázadásnak, mellynek részére kedvező befejezésén ő épen nem látszott kételkedni. Hitte ő, hogy a' nép az ő partját fogva, a' diadal a' lázadóké leend, 's ha ellenök épen Vucsics küzdött, a' diadal után legszebb alkalom nyilandik annak bármikénti elmozditására.

De a' forradalom nem elégité ki Milos' reményeit; Wucsics 's a' vele egyesült, a' népre állásánál fogva nagy befolyással biró belgrádi érsek a' belgrádi őrséget 's gyorsan felfegyverkeztetett szomszéd vidéki népet magokhoz vevén, a' lázadók elébe indultak 's velök Belgrádhoz közel találkozván 's az irni nem tudó Milos helyett minden kormányzási rendeleteket kiadni szokott Petronievics főcancellar (protocsalnik) által a' herczeg' nevében kiadott visszatérést parancsoló rendeletet látván, a' két vezérnek sikerült elhitetni a' néppel, hogy ők a' herczeg ellen mitsem terveznek, hogy ez tört a' nemzet' szabadsága ellen 's most már engedve minden rendben van. A' lázadók abból, hogy Milos nyugodtan maradt Belgrádban, azt hivén, hogy ő csakugyan kibékült a' senatussal, lecsillapulva szétvonultak 's a' diadalmas Wucsics' pártja' öröm-lármája között visszatért. — Találkozván a' fejedelmi ház' emberei közt olly aljas árulók, kik most a' győztes párthoz szegődve, a' fejedelmet, ki távol ezen lázadás' létrehozásától, annak csak létezését tudá, 's titokban mint neki kedvezőt pártolá, most nyiltan avval vádolták, hogy a' kragujeváczi katonaságot 's népet lázadásra ő ingerlé, miért is Wucsics Milost az alkotmány elleni lázadással 's bűnös törekvéssel vádolván, egy vizsgálat kezdetett meg, mellynek folytalatt a' párt minden kimélet nélkül sértegeté Milost; a' legdurvább alacsonyságokra vetemült, sőt őt mint foglyot is őrizteté; ezt látván ő, nehogy bősz ellenei' áldozata legyen, titkon Zimonyba menekült, majd, nehogy távozása által jogát koczkáz-

tassa, visszatért; inkább erőltetve mint önként, sőt, mint Belgrádban hallám, Wucsics által agyonlövéssel fenyegetve, a' trónt fiának a' betegen fekvő Milánnak, kit az az Obrenovics család' örökösödési joga 's a' portának ezt megerősitő rendelete szerint a' nélkül is illetett, adta át.

Milos erre előbb oláhországi jószágaira, később pedig Bécsbe vonult.

(Folytattatik.)

Piperkőcz.

—

Régi nemére magyar, magyar-e jellemre? ne kérdezd;
Dalja olasz; német 's franczia nyelve: de rossz.
'S im — őt míveltnek fenn hangon hirdetik; o hon!
Benned e' míveltség vészteli kórjelenet. —

Barna Ignácz.

TÁRCZA.

Magyar játékszini krónika.

—

Octob. 28. Moori vásár. Vigj. 3 felvon. Blum Károly után magyarositotta Kis Iván a' magy. acad. költségén.

Oct. 29. Joob Zsigmond' javára bérszünettel először: Golkondai királynő. Víg opera 2 felvon. Irta Romani. Olaszból ford. Szerdahelyi. Zenéje Donizettitől.

Oct. 30. Ludas Matyi. Ered. énekes bohózat 3 felv. Irta Balog István. Zenéje Szerdahelyitől.

Oct. 31. Éder Luiza' javára bérszünettel: Golkondai királynő. — Nézö feltünöleg kevés. Alig jövedelmezett ez est többet, mint a' mi az előadási költségeket fedezte. Különben ennek maga a' jutalmazott volt oka, mert nem kell vala ezen operát választania, melly első előadáskor sem tetszett a' közönségnek 's lehetett látni, hogy a' repertoriumon nem fogja magát fentartani.

Nov. 1. Oscar, vagy megcsaltam nőmet. Vigj. 3 felv. Irtak Scribe és Duveyrier. Francziából ford. Egressy Benjamin.

Nov. 2. A' szinház zárva.

Nov. 3. Megyery Károly' javára bérszünettel: Peleskei notárius. Eredeti énekes bohózat 4 felv. Gaaltól. Zenéjét irta Thern. Az énekes kar Vörösmarty' Fóti dalának zenéjét, mellyet Thern készite, éneklette az utólsó felvonásban. Nézö nagyszámu, minek mindenki örvendhetett, mert a' derék Megyery, ki erős ép egészséggel annyi élvet szerze a' szinházi közönségnek, megérdemli, hogy most beteges állapotjában gyámolittassék.

Nov. 4. Beatrice di Tenda. Nagy opera 2 felvon. Irta Romani, ford. Jakab Istv. Zenéje Bellinitől. — *Markovicsné* asszony mint vendég a' czimszerepben lépett fel. Nézö kevés. ***

Ma estve (nov. 10.) Lendvay Márton' javára bérszünettel fog először adatni: Othello. Szomorujáték. 5 felv. Shakespearetől. Ford. Vajda Péter. Mire a' két város' magyar közönségét ezennel figyelmessé teszszük.

Hírlapi ellenőr.

—

Vak veti világtalannak! A' „Regélő“ neheztelve emlité egykor, hogy a' pesti német lapok' egyike — az Ungar, ha jól emlékezem — néhány aprócska hirét németre fordità 's hasábjain a' forrás' megnevezése nélkül közlé. Mi az érdeklett német lap' e' tettét nem tartjuk bűnnek, mert magyar lapjaink sem igen szokták azon német lapokat idézni, mikből főleg apróbb czikkeiket meritik, 's meggyőződésünk szerint már csak azért sincs erre szükség, mert a' valódi kutfőt ugy sem mindig tudhatja meg az ember, miután az érdekes kis hirek valamennyi német lapon keresztülvándorolnak, 's igy igen sok bajba és időveszteségbe kerülne a' tulajdonképi eredeti kútfő' kinyomozása. Ugyanezt mondhatni magyar lapjainkról is, és azért nem hiszszük méltányosnak azon követelést, hogy a' német lapok' az efféle apró czikkek' forrását megnevezzék, főkép miután azokat talán az illető német szerkesztők is hallhatták, 's mindenesetre ellenök nehéz bebizonyitani, hogy a' 3—4 sornyi kósza hirecskét tulajdonkép honnan vették. Midőn azonban valamelly magyar lap, más magyar lapból hosszu czikket szóról szóra közöl, 's a' forrást még sem nevezi meg, az már csak ugyan öreg hiba, főleg, ha olly lap követi azt el, melly követeli, hogy még 3—4 sornyi hirecskéit is a' forrás' megnevezése mellett közöljék az idegen nyelvü lapok. Illy hibácskát többször követe el már a' Regélő, 's más magyar hirlapokból több czikkecskét 's hirecskét közlött a' forrás' megnevezése nélkül. Legközelebb 61-ik számában, jul. 31., Orleans hg' gyászos halálát két egész hasában szóról szóra betűről betűre *) közlé a' Jelenkor' 60d. számából, a' nélkül hogy e' forrást megnevezte volna. A' Regélő igen szeret másokat csipdezni, 's ez ellen nincs semmi kifogásunk, ám kövesse kiki tetszése szerint meggyőződését; de mégis azt hiszszük, hogy az, ki másnak szennyet akar szemére lobbogatni, előbb mosdjék tisztára, nehogy beteljesüljön rajta a' magyar példabeszéd: „Vak veti világtalannak!“ **) ***Mokány.***

*) Azon nyolcz kilencz hibát kivéve, mellyek a' Jelenkorban nincsenek; mert a' Regélő igen bővelkedik nemcsak sajtó, hanem nyelvtani szarvas hibákkal, 's számtalan helyesirási következetlenséggel; ez utóbbira nézve kivált olly habozást árul el, minőhöz hasonlót csak a' Közleményekben tapasztalánk.

M.

**) E' czikkecske, mint tárgya is mutatja, régen iratott 's rég hever nálunk. Mi nem adtuk azt ki *discretióból* a' Regélő' szerkesztője iránt, minthogy ez a' jó ur avval hitegetett bennünket, hogy elvrokonunk. Miután azonban igen is kiviláglik, hogy épen nem elvrokonunk, sőt talán elvnek nem is rokona, jövendőre mi is felhagyunk a' discretióval 's előszedegetjük az efféle félretett czikkecskéket, mellyek nem személyt, hanem dolgot fognak tárgyazni, 's bizonyitani fogják, minő értelmesen, következetesen, pontosan és jó tapintattal van szerkesztve a' Regélő, ez egyetlenegy magyar divatlap.

A' szerk.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, vasárnap, november' 13. 1842.** **58. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Serbia 1837. év óta.

(Folytatás.)

Mint mondám, Wucsics egy párt által levén e' forradalom' létrehozására felbujtatva, most Milos' elüzetése után vélte elérhetni terveit olyképp, hogy Oroszország, mint fővédő, az elűzött Milos' családjának a' trónróli kizáratását követelve, az általa pártolt Csernyi Sándort, ki alatt ő birta vala a' főhatalmat, ajánlja annak helyébe; ámde az orosz udvar Milos' elüzetése után nyugodtan maradt, mert előrelátó politicája jól kiszámitá, hogy ha most ő ajánlana egy új uralkodó házat, az ellene különben is gyanakodó hatalmaknál ellenkezésre találna, 's végre ezek által kényszeritve, engedni kéntelenittetnék, 's igy csak befolyását koczkáztatná; azért hát egyelőre megelégedett a' dolgok' ennyire jöttével. Várni akart, mig Wucsics enmaga előlépvén, terveivel egy forradalmat idézend elő, melly alatt azután alkalma lehet azon fél mellett nyilatkozni, mellyet inkább 's könnyebben kormányozható eszköznek találand. 'S valóban Wucsics önerejéből is mert föllépni, azt állitván, hogy miután a' Milosnak Serbia' trónját adományozó ferman többek közt igy szól: „'S a' trón mindig legöregebb fiadra szálljon", most, midőn az öregebb fiu mag nélkül halt el, a' trón nem illeti annak Milosnál Oláhországban mulató ifjabb öcscsét, Mihályt, hanem a' portának joga van másnak adományozni újra Serbiát. Nem kell emliteni, milly kába vala ezen ellenvetés, mert miután ugyanazon ferman örökösödési joggal adományozta, vagy inkább kölcsönös szerződés' következtében adta által az Obrenovics háznak Serbiát, e' szavak nem czélozhattak egyébre, mint hogy meghatároztatván az első-szülöttségi jog 's örökösödési sorozat a' család tagjai közt, egyébként támadó viszálkodások elmellőztessenek, ez azonban az oldalagos örökösödést nem zárta ki, sőt nyilván elismerte, hogy ha az idősb fiu mag nélkül hal el, annak kell a' trónra lépni, ki utána korra legidősebb. Hogy e' czélját elérhesse Wucsics, mint mindig tenni szokta, ugy most is avval gyanúsitá a' porta előtt az Obrenovics családot, hogy az függetlenség után vágyva, előbb utóbb el akar a' portától pártolni; ámde a' sultán, talán a' külhatalmak' közbenszólásától tartva, vagy az orosz földön nevelt fiatal Csernyiben még kevésbbé bizva, sőt leginkább azért, mert azt hitte, hogy ha Wucsicsot, meg tudván őt nyerni, eszközül használja, általa a' fejedelem' kiskorusága alatt megcsonkithatja annak jogait; Serbia' belügyeibe befolyást nyerve, alááshatja annak függetlenségét 's alkotmányát, melly a' nélkül is rég szálka vala szemében. Mondom, a' sultán mind ezen okból Wucsicsot kezdé közbevétetni, 's ez, ki bármi áron kezei közé akarta ragadni a' főhatalmat, elfogadá az ajánlott szövetkezést; ő ugyan is, látván, miképen az orosz által cserben hagyatott, most a' törökhöz szegődött által, 's ollyképp, hogy ő a' kiskorú herczeg' gyámjává 's helyette kormányzóvá neveztetvén, mindinkább nyesse annak hatalmát, 's török beavatkozásra adván okot, a' nemzet' függetlenségét végkép' aláássa. Ezen árért őt a' sultán, Petronievics barátjával, 's Obrenovics Jefremmel, Milos' öcscsével, egyetemben, az ifju fejedelem' kiskorusága alatt, ennek gyámjává 's helyettesévé nevezte ki.

Az első lépés a' fejedelmi hatalom' csonkitására Wucsics által csakhamar megtétetett. Mihály ugyan is a' sultántól megnyervén az investiturát, egy proclamatiót bocsátott közre, mellyben kijelenté, hogy a' trón, családja' örökösödési jogánál fogva, rászállván, a' helyettesek ezentúl az ő nevében vezetendik a' kormányzást, 's egyszersmind az atyja' pártolásáért befogatott politicai raboknak amnestiát adott. A' herczeg' ezen proclamatiója ellen szólalt fel Wucsics, tagadva, hogy ő Mihály' nevében kormányoz, mert ő a' portától nyervén gyámi 's helyettesi hatalmát, a' kormányt mindaddig, mig Mihály a' sultán által teljes korunak nem ismertetik, nem ennek, hanem a' portának nevében viendi. 2-or, a' herczeg nem kormányozván még önnevében, Wucsics azt, hogy neki joga legyen amnestiát adni olly embereknek, kik ő ellene, a' mindenható ellen, Milossal tartottak, tagadá. Nem tudja az ember boszankodjék-e vagy nevessen e' balga vakmerőség felett? mert miután a' porta Mihályt investiálta, 's helyette nevezett helyetteseket, kinek nevében kormányozhattak ezek, ha nem Mihályéban? miután a' porta, a' serb usztaf szerint, minden beavatkozástól a' serb belügyekbe ki vala zárva. Ha hát nem Mihály' nevében akart Wucsics országlani, 's a' porta' nevében nem országolhatott, önmaga akart uralkodni, 's egy uj oligarchiai hatalmat létrehozni, melly a' nép felett uralkodva, 's a' herczeg' jogait is bitangolva, az ő kezei közé adja az uralkodást, 's igy aláássa a' nemzet' alkotmányát 's függetlenségét. 'S ezen ember, ki ezt tette, bátorkodik magát az alkotmány' védőjének nevezni!

Azonban Jefrem a' két barát' túlnyomósága ál-

tal minden kormányzási befolyásból kizáratván, de egyszersmind családja' jogait is féltvén, a' pétervári cabinetnél keresett menedéket, 's előadva, mikép Wucsics a' portával szövetkezve, most, midőn övé a' hatalom, romba döntend minden orosz befolyást, mig ellenben, ha a' gyermek Mihály lép trónra, ezt, mint általa kormányzottat, az orosz politica' bábjává teendi: ezen ajánlat oda birta a' pétervári cabinetet, hogy miután Mihály teljes-korúsitásért folyamodott, 's a' többi hatalmak is látván, miként Wucsics Serbia' függetlensége aláásására czéloz, sürgették Mihálynak, kire, mint ifjúra, mindegyik befolyást reménylett kivívni, teljes-korúsitását; ő is e' mellett dolgoztatta követét, mire a' porta nem állhatván ellent ennyi ostromnak, Mihályt teljes-korúnak nyilvánitá ugyan, de Wucsicsot 's Petronievicset, mint belső cabineti tanácsnokokat, mellé adá.

A' teljes-korúvá nevezett Mihály, vagy inkább a' nevében uralkodó Jefrem mindenek előtt Wucsicsot 's Petronievicset akarta végkép elmellőzni, 's ezért azt jelenteté ki Mihály által, hogy a' portának Serbia' ügyébe nincs joga beavatkozni, 's mivel a' portát 's őt egyaránt kötelező szerződés által létre jött usztaf egyedül csak a' senátus által korlátolja a' fejedelmi hatalmat, ő ezenkivül semmi a' porta által nyakára tolt megszoritást sem ismer el, 's azért a' két cabinet-tanácsnokot hivatalától elmozditja. Ámde Wucsics makacsul követelte meghagyatását, 's ő, ki magát az alkotmány' védőjének szereti nevezni, nyilván cselt szövött az alkotmány ellen az által, hogy a' portának ezen a' belügyekbe avatkozó fejedelem' 's nép' jogait egyaránt sértő, 's az alkotmánynyal homlok-egyenest ellenkező tettét pártolva, az annyi áldozattal szerzett nemzeti függetlenség' koczkáztatásával, a' porta' kezei közé akará játszani a' belügyek feletti rendelkezést.

Ezen ellenzéssel szemközt csellel élt a' fejedelmi párt, ugyan is jól tudva, hogy a' nép, melly nehezen tűrte Milosnak rögtönzött elüzetését, melly csak azért létesülhetett, mivel, mire Wucsics erőszakának hire ment az országban, Milos már lemondott a' trónról, hogy, mondom, a' nép most is örömmel látná visszatérését, azt hirlelé szerte, hogy Mihálynak nem egyéb czélja, mint a' trónt Milosnak adni által, 's e' tervében őt csak a' Wucsics-párt akadályozza. E' hirre mindenfelé nőtt a' Wucsics elleni ingerültség, 's csakhamar (1840) Belgrádban reactio ütött ki Micsics' vezérlete alatt Wucsics 's társai ellen, melly miatt ő 's Petronievics, Simics stb, a' török által tartott várba kénytelenittettek menekülni.

Azonban Mihály, elleneitől megszabadulva, jobbnak látta a trónt maga részére megtartani, 's azért azt nyilatkoztatta ki, hogy mindaddig kénytelen atyja' visszahivását elhalasztani, mig a' török által pártolt Wucsics-párt' tökéletes megbukása 's száműzetése által a' visszahivás' minden akadályai elháritva nem lesznek. E' hir hitelre talált, 's Micsics szétbocsátá népét, 's Mihály a' wucsics-pártiakat senátori hivataluktól is megfosztva, Jefremet a' senátus' elnökévé, Protichot főcancellárrá, Rajevichet belügyi, 's Radisevich Istvánt (zimonyi hazánk fiát), Milos' volt cancellárát, 's

mind annak, mi Milos alatt Serbia' emelésére 's mivelésére létre jött, buzgó teremtőjét, az igazságkiszolgáltatás' ministereivé, végre több hiveit senátorokká nevezé ki.

A' porta az alatt pártolása alá vette a' wucsics-felekezetet. A' serb alkotmány szerint ugyan is a' senátorokat csak úgy teheti ki a' fejedelem, ha ők előbb a' hazai törvényszék által elmarasztaltatva, itéletök a' porta által is helybenhagyatik. Már érintém e' szabály' veszedelmes voltát, melly most annyi bajra adott okot. A' porta ugyan is e' jogához ragaszkodott, mig a' herczeg Topdzsiderbe összegyűjtve a' nemzet' képviselőit, miután ezek a' wucsics-pártiak ellen egy vád-levelet adtak be, 's azoknak, mint az alkotmány ellen törekvőknek, számüzetését kérték, Mihály ellenök vizsgálatot tett folyamatba, melly alatt egy uj nehézség adta magát elő; ugyan is a' serb usztaf nem rendel a' felségsértésre birót, 's az egyéb fenyitő ügyekben minden vétkes önhatósága alá tartozik, 's innen most, midőn minden Nahiákból voltak vádlottak, biró egyik kerületi törvényszék, de a' belgrádi felebb-viteli szék sem lehetett, melly mint első bíróság nem itél, ez okból a' herczeg, mint kit az alkotmány szerint ennek korlátain kivül a' belkormányzás, 's általában a' tisztviselők' kinevezése illet, egy bíróságot nevezett ki, melly elébe azonban a' pártosok megjelenni vonakodtak; mire a' birák őket makacsságból elmarasztalva száműzetésre itélték, mire a' porta, előbb üzenetek által hasztalan sürgetve, a' wucsics-pártiaknak hivatalukban meghagyását, most az ügy' elintézésére Musa Effendit mint biztost küldé Serbiába, hol azalatt Wucsicsék a' belgrádi török basa' védelme alatt tartózkodtak.

A' biztos' követelését szinte visszautasitá Mihály, azt állitván, hogy igaz ugyan, miként a' senátorokat csak a' porta' megegyezésével tehetni ki, ámde az alkotmány' ezen rendelete a' jelen esetre nem alkalmazható, mert miután a' senátus a' fejedelmi hatalom' ellenőrködésére van alapitva, Wucsics 's Petronievics, midőn a' fejedelmi hatalmat gyakorló helyetteskormány' tagjai lettek, a dolog' természeténél fogva senátorok lenni megszüntek, e' két hivatal összeegyezhető nem levén; továbbá a' senátus az alkotmány' őre, 's ők a' porta' kénye által kinevezett 's ennek befolyása előmozditására intézett helyettesi-hivatal' elfogadása által az alkotmány ellen vétkeztek, 's tettleg lemondtak a' senátori hivatalról; ők hát senátoroknak többé nem tekinthetők, 's azokká csak újabb kinevezés által lehetnének, miután azonban ezek' kinevezési joga a' fejedelmet illetne, 's ő Wucsicsot 's pártjat a' senátusban nem akarná, ezek csak mint magány polgárok tekinthetők, kik jogszerűen voltak elitélve.

A' fejedelem' e' nyilatkozata után Wucsics, Petronievics és Simics, 's még mintegy 100 serb elhagyák Serbiat, 's a' porta' biztosa is eltávozott. A' kivándorlottak, nevezetesen főnökük, látván, miként a' porta' közbeszólása nem elegendő, ismét az oroszhoz is folyamodott, de ez most hidegen utasitá vissza őket, mert Jefremben czéljai' leghivebb eszközét vélte feltalálhatni, a' porta az a-

latt mindig folytatá pártolását, mert főleg midőn Izzet basa lőn nagyvezérré, ki épen ezen kivándorlottak által akarván aláásni Serbia' függetlenségét, végre annyira únszolta a' herczeget, hogy ez a' kivándorlottaknak, Wucsicsot, Simicset 's Garancsanint kivéve, amnestiát adott; mire azok Petronievicstől vezéreltetve 1841., 's végre a' szinte kegyelmet nyert Wucsics ez évi aprilisban visszatértek, 's a' belgrádi basa' védelme alatt állóknak nyilvánittattak. A' herczeg ezen engedékenységével nem elégedve meg a' porta, mint előbb, úgy most is, hivatalaikba leendő visszahelyeztetésöket követelte, mi azonban Mihály' kormányánál ellenzésre találván, hosszabb vitára adott alkalmat.

(Folytattatik.)

A' távozó.

És menni kell, te völgy, te kor, isten veled!
Hol annyi tündekép 's álom kecsegtetett.
A' honvidék' 's ifjúkorom' határinál
Előttem messzeföld 's az élet tárva áll.
Élet, hol tenni kell, a' forró 's nyugtalan —
És ennek eltakart sikamló padja van!
Szülőtől nem jövök megáldó csók után,
Fel nem szenteltetém könyűs pillantatán.
Nem volt ki mondaná nagy ünnepélyesen:
„Ha visszatérsz, fiú, az arcz piros legyen!
Tudod, mi ember és nemzetnek üdvöt ad —
Világos ész, erő és egy szent akarat!“
Illy ige ősfedél alatt emel nagyon —
Szülőim' háza künn a' temetőn vagyon.
De pusztán nem bocsát e' föld határiról:
Lelkemre szent anyám', a' hon', igéje szól —
'S az isten ugy beszél szivem redőiben:
Szavadhoz, szent anyám, az árva hű leszen!

Vidor Emil.

Az ősi kard.

„Fiam, lejártak napjaim! —
Melly védte a' magyar' honát,
Őrizzed kardom', a' család'
Négy százados tulajdonát.

És — mert ki tudja a' jövőt? —
Ha zúgna tán a' harczvihar,
Honért, királyért lelkesen
Villogtasd mint igaz magyar“.

És függ a' kard, de béke van
'S henyélve, hogy ne függjön ott,
Belőle a' vitéz fiú
Dohányvágót csináltatott.

Tompa Mihály.

TÁRCZA.

Ásvány-gyüjtemény és raktár.

A' természeti tudományok, ha valaha, úgy jelenkorunkban különös figyelemre méltattatnak. Átlátta az emberiség, hogy a' mivelődés' lehető legmagasabb fokára csak a' természeti tudományok' segedelmével juthatni, mellyek mindenféle tudásnak alapját teszik. Továbbá világos lett, hogy a' természeti tudományok nem csak a' szellemi gazdagodás' kútfejei, hanem az anyagi világban is használhatók, és pedig mind a' termesztő, mind az iparüző osztályoknál. Ujabb korunk' gyárai, erőművei és sok hasznos intézetei a' természeti tudományok' fejlődésének köszönik létöket, 's kilátásunk van, hogy ezen jók nem csak apadni nem fognak idő' jártával, hanem ugyanazon tudományok' segedelmével egyre gyarapodnak, növekednek. Ekképen igen rendén levőnek találjuk, ha mind ez egyesek kedvvel viseltetnek a' term. tudományok iránt és mivelik azokat, mind az iskolákban nagyobb tekintet fordittatik rájok. A' haza pedig örvendhet fiainak, kik e' szükséges tanokkal foglalkodva, igen haszonigérő mezőn fáradoznak. Ezen faradozók pedig annál nagyobb tekintetet érdemelnek, minthogy eddigelé munkájok ritkán kapta meg érdemlett jutalmát, hazánkfiai között kevés levén a' tan-értő és buzgó ember, ki akár gyüjteményt vásárlott, akár kiadott munkát vett volna. Nemzeti nyelvünkkeli szerencsétlen állapotunk e' mezőn nagyon is feltünő volt. Mi annyira hátul, a' külföld annyira elül: kilátásunk is kevés, hogy magyar természettudományi irodalom keletkezzék. Azonban kezdet több felé van téve, 's hogy a' folytatás minél szebb és örvendeztetőbb legyen, az a' közönség és a' hazafiak' buzgóságától függ. Először van szerencsénk jelenteni, hogy a' Természettudományi társulat két buzgó, munkás és lelkes tagja az irodalmat két természettudományi munkával szaporitja. Kubinyi Ágoston ugyanis népszerűleg 's a' nagyobb közönség' számára leirta a' „Magyarországi mérges növényeket“ szinzett képekkel kisérve. Mihálka Antaltól pedig sajtó alá kerül a' magyar cryteallographia (jegőcz-isme'. Ezen munkákat ismertetni annak idejében el nem mulatjuk. Jelenleg szinte Mihálka ur' vállalatára akarjuk az ásványtan' kedvelőket figyelmeztetni. Mihálka ur több évek óta nem csak az ásványtan' elméletével foglalatoskodik, hanem legbuzgóbb ásványgyüjtőink' egyike is; ásvány-példányainak száma annyira szaporodott, hogy egészen rendezett ásványismei (oryctognosia) és földtani (geognosiai) gyüjteményekkel képes a' fölszólitóknak szolgálni; miszerint hazafiui kötelességünknek ismerjük, figyelmeztetni az ásványtan' barátait, a' szülőket és rokonokat, kik karácsoni vagy új évi ajándékkal akarnak gyermekeik és kedvelt kisdedeiknek kedveskedni, főleg pedig a' testületek és tanodák' előljáróit, hogy *Mihálka Antal* ur orvos és a' term. tudományi társulat' tagja, rendezett és pontosan meghatározott ásványok' kisebb, nagyobb gyüjteményével igen jutalmas áron kész minden őt felszólitóknak szolgálni. Reméljük, lesznek, kik e' korszerű ajánlatot hasznokra forditandják, valamint ideje volna, a' külföldiek' példájára Pesten, talán a' termész. tudományi társulat' befolyása mellett, természettudományi czikkekből gyüjteményt és illetőleg kereskedési raktárt állitani fel. De az idő ezt is meghozandja. Addiglan, kik Mihálka úr' ajánlatát használni akarják, rendelést tehetnek akár a' Természet-tudományi társulat' jegyző-hivatala által, akár magánál Mihálka Antal urnál; kinek lakása Pesten, a' belvárosban, nevendékpapi útcza' 306. számú ház' 2. emeletében van.

—jd—

*Válasz J** és többek' felszólítására.*

Az Athenaeum' folyó félévi 50. számában tett kérdés, valljon „Magyarország' ekkorig ismeretes pénzei" stb., és: „Numi Hungariae hactenus cogniti" etc. czimű két nyelven kiadott munkámnak magyar vagy latin textusa tekinthető-e eredetinek, 's ki az egyik vagy másiknak szerzője vagy fordítója? rám nézve annál meglepőbb volt, miután minden figyelmes és elfogulatlan olvasó abban föllelheti a' feleletet, hogy valamint a' czimlapon, ugy az előbeszédben 's az egész munka' folytában is én neveztetem e' munka' szerzőjének.

Hallgatva mellőzném e' szerint a' kérdést, ha néhány az Athenaeum' előbbi számaiban is előfordult észrevételek nem késztetnének szavamat fölemelni. Szokásom levén mindenkinek megadni a' magáét, nyiltan megvallám vezérszómban, hogy „számos, kivált történeti segéddolgozatot nyujtott Luczenbacher János stb. sőt az egész magyar rész ennek tollából folyt (értetik: általa fordittatott), több pénztudományi ismeretet köszönhetek Somogyi Jánosnak" stb, a' nélkül, hogy sejdithetém, mi szerint némelly értelmes, tudományos munkák' szerzésében megkéretni szokott férfiak' barátságos közleményei és adatai, öket mindjárt szerzőtársakká avassák fel.

Latin kéziratom ugyanazon alakban, mikép nyomtatásban megjelent, már 1841diki aprilban kész volt, midőn L. ur magaszólitott fel, hogy azt általa magyarra fordittassam; és magát kölcsönös egyezkedésnél fogva kötelezé, ezen munkát — minden szerzői igény nélkül — illő tiszteletdij mellett a' szükséges jegyzetekkel együtt felvállalni. E' szerint tehát a' pénzek' teljes rendszeres elintézése, összeállitása és leirása, valamint az egész pénzismeret, úgy szinte a' historiai jegyzeteknek egy része tőlem, mint a' munkának tulajdonképeni kezdője és szerzőjétől ered. — L. ur ellenben jónak látván, a' királyok' életrajzaiban és történeti jegyzetekben néhány változtatásokat tenni, azok' legnagyobb részét újonnan átdolgozta, 's ámbár numismaticánál az a' mi historiai, inkább mellékdolognak tekinthető, mégis meg kell vallanom, hogy az emlitett jegyzetek a' munkának különös diszére válnak. 'S még is hajlandó valék, e' munkát a' magam és L. ur' nevében kibocsátani, ha ő — mint illő — a' magasbra rugott nevezetes költségek' kölcsönös terhét viselni akarta volna.

Egyébiránt a' L. ur által jelesen irt magyar textus tulajdonképen nem tekinthető fordításnak, miután ez az általam átdolgozott latin textussal egy időben, és egyetértőleg iratott, és ez által az egyenlő irásmodor azt gondoltatja, mintha mind a' két textus ugyanazon tollból folyt volna. Budán, nov. 9. 1842. ***Rupp Jakab.***

Magyar játékszini krónika.

Nov. 5. A' velenczei kalmár. Dráma 4 felv. Shakespearetől. Ford. Lukács Lajos. — Az előadás igen hanyag volt. A' fő szerepvivők — az egy Fáncsyt kivéve, ki hosszas betegsége után ma lépett fel először Shylock' szerepében, 's sok részben igen jó tapintattal találta el Shylock' jellemét — többnyire készületlenek voltak. László (Gratiano) azon jelenésben, hol a' törvényszék előtt Shylockot gúnyolnia kellene, a' gúnyból carricaturát csinált, mi nevetséget gerjesztett ugyan, de azért helyes felfogás nem volt. Laborfalvi Róza (Portia) igen egyhangúlag mondá fel szerepét. Lipcsei Klára (Nerissa), mint mindig, hidegen, fásan, érzéstelen játszott. Shakespearre több gondot kellene fordítani, ha hitelt, ha kedvelőket kivánunk neki szerzeni a' magyar közönség előtt.

Sz.

Nov. 6. Nagyidai czigányok. Néprege 3 felv. Szigligetitől. Zenéjét készité Szerdahelyi.

Hírfüzér.

Budapestről. Híre van, hogy a' magyar szinpadon Minkné asszony, német énekesnő, fog vendégszerepeket adni. Ez énekesnő is azok közé tartozik, kik rég elérték culminatiói pontjokat, és onnan már lefelé szállanak. Fájdalom, hogy szinházunk' operaközönsége egy idő óta vagy még fövetlen, vagy csak maradék-eledelekkel vendégeltetik. — Jónak látjuk emlékezetbe hozni e' helyt a' hónapi napot, nov. 14. napjat, midőn a' nemzeti szinház' tárgyában kiküldött országos választmány' tagjai összeülnek és elhatározandják, kinek kezébe adassék a' nemzeti szinház' jövendő sorsa. Ha kik még nem tettek nyilatkozást szándékjok felől a' választmány' elnöke előtt, siessenek, nehogy későn járjanak. ***....mb.***

Böngészet.

— Némberi szív gyakran márványhoz hasonlit. Az ügyes kőfaragó ezer meg ezer csapást intéz rá, a' nélkül hogy a' kötömeg meghasadna; de egyszerre széttörik utóbb, 's ugyanazon alakban mutatkozik, melylyet az ügyes kőfaragó előidézni annyi csapással iparkodott.

— Az ifjuság panaszkodik, hogy a' vastag kalászok a' buzavirágot elnyomják. Az öregség panaszkodik, hogy a' virágok a' kalászokat meghamisitják. Béküljetek meg! Fiatalság, fogadd el az öreg kézből a' kalászt; öregség, vedd el a' fiatal kézből a' virágot, 's azután rejtsétek és szépitsék éveiteket mindketten kalász- és virágkoszorukkal. ***—yz—***

Előfizetési jelentés.

Az Athenaeum' ára jövendőre is az marad, melly e' jelen félévben volt:

Postán félévre	3	ft	48	kr.
Helyben —	3	—	„	—
Postán évnegyedre	2	—	„	—
Helyben —	1	—	40	—

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Kolosvárt az Erdélyi Híradó tek. szerkesztősége, Nagy Enyeden tek. Vajda Dániel, Debreczenben Csáthy könyvárus urak szivesek az előfizetést elfogadni. Bécsiek a' cs. postahivatalnál tehetik megrendeléseiket. Ki 9 előfizetőt gyűjt, annak egy példánynyal ingyen szolgálunk. ***A' szerk.***

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, kedd, november' 15. 1842.** **59. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán borítéki alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Serbia 1837. év óta.

(Folytatás.)

II.

Serbiában ezek alatt a' cabinetben hiányzott a' kellő akarategység, melly egyedűl lett volna képes ez időben sikerrel feuntartani az Obrenovics-ház' ügyét. Jefrem ugyan is, az orosz politica' képviselője, mint fejedelmi bátyja, korlátlan hatalom után vágyott, míg ellenben Radisevics, az orosz befolyás' ellene, minden lépteit, különösen az általa ajánlottak' alkalmazását ellenzé. — E' férfiu fő mértékben birván Mihály' bizodalmát, miután az által a' népnevelés 's cultus' ministerévé neveztetett, újra folytatá már Milos alatt megkezdett tervét. Ő ugyanis Serbia' jövőjének 's nagyságának alapját abban vélte rejtezni, ha a' népnevelés és európai intézkedések által fölemeltetve 's erkölcsökben szelidülve, közelebb simúl Európához, mellyhez tartozni hivatása. Ő jól látta, hogy a' török birodalom romba dőlte után, sőt talán előbb is, európai kérdés lesz Serbia' ügye, 's mivel keble' meggyőződése az vala, hogy ekkor Serbiának nem a' nemzeti életet elnyomó éjszakkal, hanem a' szelidebb kormányu Austriával kell tartania, evvel törekedett assimilálni Serbiát, miért is, pártolása' következtében a' legtöbb hivatalok austriai származásu férfiakra bizattak.

Radisevics a' népnevelés' ügyét szivén hordva, ki tudta vinni a' senatusnál, hogy az a' status pártolása alá vétetett, mire évenként közköltségen 150 elemi iskola jött létre, mellyeknek évenkénti szaporitása volt a' lelkes minister' iparkodásának egyik fő feladata. Ezenkivül mivel ott, hol kormányzás, nevelés, isteni tisztelet 's minden a' nemzeti nyelven foly, ennek mivelese 's alkalmas könyvek' kiadása elkerülhetlenül szükséges, Radisevics' elnöklete alatt Belgrádban egy tudós társaság létesült, mellyet a' status könyvnyomtató intézettel látott el; azonkivül egy lyceum' épitése terveztetett, nemzeti színház nyittatott 's erre egy új épület' emelése határoztatott, szóval minden megtétetett, hogy a' főváros miveltetvén, ebből sugározzék szerte a' miveltség az egész országban. E' hivatását olly szépen felfogó férfiu nem rég egy proclamatiót bocsáta a' nemzethez, mellyben lelkesen előadá, miként az adó egyaránt vettetvén ki mindenre, ámde a' dúsabbak által kevésbbé éreztetvén, ha a' szegény annak fizetésével eleget áldoz, a' vagyonosoknak szent tiszte, még azontúl is áldozni a' nemzet' javára, miért is a' vagyonosabbakat a' népnevelésrei adakozásra kérte fel. A' felhivás sikeres volt, mert bár csak három hónap telt el, annak költe óta már 8000 pft gyült be a' szent czélra. Radisevics továbbá ismervén a' befolyást, mellyet a' papság a' miveletlen népre gyakorol, ennek sorsát kezdé javitani, azt a' nép' adományozásától függetlenné téve, részint földek' adományozásával, részint a' közpénztárból folyó illendő fizetéssel ellátva, hogy igy benne a' mivelődésre szánt nagyszerü terveinek pártolójára, Mihály kormányának védőjére találjon.

Mig ő igy munkálkodott hatáskörében, a'többi ministerek is előre haladtak hivatásuk' pályáján. — Ugyanis a' kormány jól tudva, mennyire hatnak a' törvények az erkölcsök' szelidítésére, egy új polgári 's fenyitő törvénykönyvet dolgoztata ki, magyar ügyvédek' közbejöttével, mellynek ez őszön kellett vala senatusi helybenhagyás alá kerülni. A' kereskedés' emelésére kitünő gond fordittatott, az utak, mellyeket már Milos megkezdett, tovább készittetek, 's jó karba tartásukra felügyeltetett, 's mivel a' kormány minden orosz befolyástól mentté akarta tenni Serbiát, az ezt közepén átfolyó 's a' Szávába ömlő Mosava' szabályozása iránt egy részvényes társasággal alkudozás kezdetett, hogy igy Austriával 's ez által Európával kapcsolatba jövén a' nép, egy uttal innen szelidebb erkölcsök szivárogjanak által, míg más oldalt, ha törésre kerül a' dolog, a' nemzet csupa kereskedési haszonból is e' hatalommal legyen kénytelen tartani. A' bányákra nézve külföldi műértők hivattak, kik dús bányákat fedezve fel, azok' tömérdek hasznot igérő megnyitása megkezdetett.

Ámde mindezek pénzt 's költséget kivántak, 's a' közpénztár, mivel Milos' elüzetése után Wucsics az adót a' nép' megnyerésére alább szállitá, 's mivel az előleges költségeket kivánó bányák még nem jövedelmeztek, viselni képtelen leven, a' kormány kénytelen vala az adót ideiglen kevésre fölemelni. Ez új eszköz vala a' kivándorlottak' kezei közt a' herczeg' rágalmazására, 's miután ez az erdők' divatba jött túlságos pusztitását 's az új növés' leetetésének meggátlását czélzólag, olly erdőket, mellyek nem tartoztak valamelly helység' határához, statusjavaknak nyilvánitá, bennök a' favágást eltiltá 's a' makoltatást ott, hol káros volt, épen nem, egyébütt pedig csak bizonyos dijért engedé meg, a' kivándorlók mindezekből új panaszokra kerestek alkalmat, Mihály 's kormánya ellen; azt a' nemzetiség elleni törekvéssel 's a' szabadság 's eddig minden tartozásoktol ment földtu-

lajdon' ebbeli mentessége elleni törekvéssel vádolva, mik annyival inkább rosz benyomást tettek a' népre, mivel a' külföldi származásu 's a' néppel összeolvadni nem tudó tisztviselők, nem valának eléggé ügyesek 's népszerűk ellen-okok, 's a' dolog' állásának felvilágositása által más útra téríteni a' népet, melly igy minden ellenhatás nélkül kitéve az emigransok' örökös bujtogatásainak, mindinkább idegenkedni kezdett a' külföldinek nevezett kormánytól, melly szerintök a' nemzet' legféltékenyebben őrzött két kincse, a' nemzetiség 's szabad föld ellen intézé törekvését, 's melly avval vádoltatott, hogy a' makk adó alá vetése által csak az első lépést tette, 's hogy valamint most ezt veté teher alá, ugy későbben a' földeket elfoglalandja 's az eddig szabad földeket úrbéri teher alá vetendi.

Ezenkivűl a' nép mint mindenütt nehezen tűrvén az adó' fölemeltetését, a' kormány' ezen rendelete ellen annyival inkább ingerült vala, mert ama' fentebbi szükségek, mellyek a' nemzet' emelését ohajtó kormányt e' lépésre birták, a' nevelés, rendezett tisztviselői kar 's utak' készitése előtte ismeretlen szükségek valának, 's a' nép' kegye után sovárgó emigrans párt által mint felesleges költségek festettek.

A' dolgok' e' bel állásához még a' kül politica' fondorkodásai is járultak. — Jefrem ugyan is, az orosz irányu, látván a' ministeriumnak másfelé hajlását, ez ellen is törni kezdett 's igy a' fejedelmi párt a' tagok' viszálkodásai által gyengülvén, 's ön kisszerü czivódásaival levén elfoglalva, koránsem fordithata olly figyelmet, mint kellett, a' török porta által pártolt emigransokra, kik a' belgrádi basa' védelme alatt állva, szorosabb felvigyázás alá ugy sem valának vonhatók 's titokban a' törökkel czimborázva előkeszitték a' jövendő forradalom' alapját.

'S pedig, hogy annyival inkább eltávolithassák magokról a' kormány' figyelmét, egy szinleges összeesküvés jött létre, mellyről az hirdettetett, hogy a' nép által mindig kedvelt Milost akarja visszahívni, e' hir villámcsapás vala a' kormánynak szintugy, mint a' bátyjával megférni nem tudó Jefremnek, ki most újra a' ministeriummal egyesülve, minden figyelem ezen milosféle összeesküvés' fölfedezésére fordittatott, 's a' wucsics-párt, mint kevésbbé veszélyesnek tartott, végkép vigyázat nélkül hagyatott, ez pedig e' figyelem-hiányt 's a' kormánynak egy nem is létező szörny' üldözésére forditott figyelmét használva, 's a' belgrádi 's viddini basák által pártoltatva, mind inkább közeledett czéljához. — Ez alatt az ifju Resavácz, ki mint Milos' védője adatott ki, egy lepecsételt iratot tön le Belgrádban lakó ipánál, mellyre a' kormány épen a' letevők' emberei, de szinleg a'kormánynyal tartók által figyelmessé tétetve, az iratokat lefoglaltatá's benne egy Milos'visszahivására czélzó terv' körülményes leirását olvasá, melly által még inkább megerősittetvén eddigi gyanujában, Resaváczot elfogatá 's börtönbe záratá. Most azt vélvén a' kormány, hogy minden vigyázatát Milos ellen kell intéznie, ennek néhány legdühösebb elleneit, bár különben az emigrans párthoz tartoztak, akarta megnyerni az által, hogy őket hivatalokra alkalmazá, 's igy lön Markovics Glio az élelemtár' elnöke, 's Novakovics a' kragujeváczi vár 's őrség' parancsnoka, mert e' hely levén előbb Milos' székvárosa, itt törhetett volna ki legelőbb részére a' forradalom, mit az által vélt megakadályozhatni a' herczeg, ha oda legdühösebb ellenét küldé. 'S épen e' nézetből tűrte nyugodtan a' kormány, hogy az emigrans főnökök a' kerületekbe szétoszlottak, mert tudva, hogy ezeknek legtöbb oka van Milos' visszahivásától félni, hitte, hogy ezek is kezet nyujtanak a' rettegett vész' leküzdésére.

Izzet nagyvezér az alatt nem hagyván fel a' serb' függetlenség ellen czélzó tervével, azon ürügy alatt küldé Schekib Effendit Serbiába, hogy a' feleket kihallgatva, az emigransok' visszahelyezése iránti kérdést eldöntse. Ez végre megérkezett 's jövetelekor török hadsereg vonult egybe a' határokon, mint mondatott, a' szomszéd bolgárországi zavarok' fékezésére. — A' dolgok igy elő levén készitve, Wucsics titokban elhagyá Belgrádot 's Szendrőben felütvén a' lázadás' fáklyáját, Novakovics a' kragujeváczi őrsereget bujtá fel, Markovics az élelem 's fegyvertárt adá át, mig a' többi emigrans főnökök más részekben kezdték meg a' zendülést 's mindenütt kinyitva a' tömlöczöket 's a' rablókkal szaporitva seregeik' számát, az illykép meglepett fejedelem e' hirre szinte ellenkészületeket tön, ámde az őt pártoló nagyobb rész nem levén mint az ellenpárt elkészülve, 's ez az ágyutelepeket is elfoglalván, habár az ország' legtöbb részeiben kedvezőleg nyilatkozott is a' nép Mihály mellett, az emigransok, kik tudták, hogy minden a' gyorsaságtól függ, előre nyomultak, 's két csatában meggyőzve a' herczeget, seregeit szétverték.

Mihály, ismerve Wucsics 's pártja' később tanusitott vad kegyetlenségét, nem merte bevárni igy minden segély nélkül az előre nyomuló ellent 's a' magyar határszélekre menekült, mire Wucsics hallván, hogy Micsics tetemes sereget gyüjtött Mihály' részére, pártját Belgrádnál összevoná 's társaival a' török biztos által pártoltatva előbb egy ideiglenes kormányt alakitott, majd övéivel 's a' török seregekkel Belgrádhoz közel egy helyre vonult 's ott rövid tanácskozás után Csernyi Sándort, a' hont előbb védelmező, de később a' vész' perczében gyáván elárulo Csernyi György' fiát, ki rövid idő óta Mihálynál mint segédtiszt szolgált, fejedelemmé kiáltatá 's a' török biztos ezen egy párt által, a' nemzet' tudta 's akarata nélkül török szuronyok közt elválasztott fejedelmet rögtön megerősité.

Ezek után Micsics meggyőzetvén a' Wucsicstól vezérlett serb-török hadsereg által, Stanics a' financzminister a' herczeg által oda át felejtett pénztárokkal a' forradalomhoz lépett által, mig társa Rajevich a' belügyminister, börtönbe záratott. Ekkép menekülve Wucsics egy időre a' herczeg' védőitől, a' terrorismus' korszakára emlékeztető vadsággal kegyetlenkedett mindazok ellen, kik a' herczeg' baráti valának, jól tudva, hogy csak a' vad kegyetlenség rettentheti meg egyelőre

az Obrenovics ház' számos barátit, kik látva, milly sors vár rájok 's különben is biztosan remélve, hogy ezen a' serb nemzet' jogai 's alkotmánya' sértésével létesült abnormis állapotnak el kell múlnia, nem koczkáztatják vakon éltöket, 's az alatt az új fejedelem megerősittetvén, Wucsics mégis némi törvényszerűségi szint reménylett nyerni védencze' ügyének.

Az Obrenovics-ház' Belgrád' vidékén lakó baráti mind e' mellett sem maradtak menten a' pártütő' vad kényétől, 2000-nél több ember fogatott el 's záratott börtönbe, 's miután a' tömlöczök tömve valának, a' földbe ásattak gödrök, hova belöketvén a' szerencsétlenek (mint serb 's külföldi hirlapok mondják), rájok ganéj 's szemét hányatott ugy, hogy betegségek kezdvén támadni, százanként haltak el a' szerencsétlen rabok. — A' belgrádi austriai jobbágykereskedők' boltjai feltöretve portékaik elraboltattak, mintegy 300 tisztviselő Serbiából kiüzetett, többnek nyakára kötél köttetett 's hurczoltatott bot-ütések 's gúny közt szerte a' táborban. Aggok 's főpapok, többek között a' szabácsi protopop börtönbe lökettek 's egy ifju theologot, ki az Obrenovics-ház mellett nyilatkozott 's ezen lázadásban Serbia' szerencsétlenségének csiráját mondá rejtezni, önkezeivel veré agyon Wucsics, a' vad pártfőnök, ki azalatt kegyeltét, nem tekintve a' külhatalmak' consulainak e' lázadás elleni nyilatkozatát, Schekib Efendivel megerősités végett Stambulba küldé.

Hagyjuk ez undok szörnyet 's az általa előidézett polgári had' vészeit, 's nézzük, miként állnak a' serb ügyek, európai szempontból tekintve, 's pedig először: van-e 's lehet-e joga a' portának az Obrenovics-ház' kizárásával más valakit emelni fel Serbia' trónjára?

Hogy e' kérdést eldönthessük, miután a' jog csak azon uton 's azok által vehető el, 's igy sem mindig, kiktől eredt, vegyük mindenek előtt szemügyre az Obrenovics-ház' Serbia' trónjához levő örökös jogának eredetét.

(Vége következik.)

TÁRCZA.

Felelet gyilkosomnak.

Meggyilkoltál, mégis élek,
Hamis portéka a' lélek.

A' valódi gyilkosokat rendesen ég és föld közé teszik ki szellőzés végett, vagy, ha nemes emberek, nem magasztalják fel, hanem inkább megrövidítik, az az fejöket elveszik vállok közöl, a' mi aztán csaknem egyre megy. Ha Becskereki csak lúdtollal papiroson gyilkolt volna, még ma is élhetne, mivel pedig nem él, hanem lelkét kiszellőztették bűnös hüvelyéből, logice következik, hogy ő nem lúdtollal gyilkolt, hanem fanyelü bicsakkal. Az én gyilkosom avval dicsekszik a' Regélő' 89-dik számában, hogy engem megölt, de mivel ő él, nem is lett rövidebb, mint volt, 's a' materia peccans is ott van vállai között, bizonyos, hogy ezen vékony pénzü aspis csak tréfált, midőn engem halottnak hirdetett 's azért hamis tudósitása ellen ezennel ünnepélyes óvást teszek, 's j e l e n t e m, h o g y é l e k!

A' finom izléssel szerkesztett divatlapnak, a' legpiszkosabb uton, a' mocskolódás' utján celebritas felé *nyargalva haladó*, de minden perczben felfordulható, ezen omnibusnak fentebb idézett számában *szegény erdődi sváb fiúnak* gúnyoltatom. Én, ha csakugyan szegény sváb fiu volnék, csak büszke lehetnék, hogy szigoru sorsom' daczára, nélkülözve annyi vachott-urfiféle kényelmeket, a' magyar nyelvet tisztán megtanulhatám, 's e' nyelv által értelmi kiképeztetésem' csekély gyümölcseit a' hazának bemutathatnám, mi minden esetre, ha nem sokat is, de egy keveset letöröl azon adóságból, mellyel Imre urfi szerint a' hazának tartozom. Midőn a' sváb név gúnyosan rám tukmáltatik, ezt én igen furcsán viszonozhatnám, de nem akarok egy dibdáb miatt, egész nemzetet bántani. Azt pedig, hogy a' Regélő mást szegénysége miatt akar gúny' tárgyává tenni, felrójuk ezen lap' liberalis és haladási szellemü tettei közé, hadd világitson ragyogó csillagként dicsteli pályáján. A' szerkesztő ur sem volt az előtt olly igen gazdag ember, mig regélni nem kezdett, de azért nem találkozott olly nemtelen, ki szegénységével őt gúnyolná. Erre megemlékezhetnék mohó regélései közben.

Hogy engem Bajza ur által *egy pár nyomorú scudiért bérszolgailag használt eszköznek* *) mond Vachot Imre, nem haragszom; ha illyen alávaló hazudságért boszonkodnám, méltán lehetnék nevetség' tárgyává. Illy szegény beszéd ellen csak egy fegyver: megvetés.

A' ki engem *minden tekintetben semmi embernek* mond, annak én méltó joggal a' legbecstelenitőbb czimet ragaszthatnám homlokára, de nem teszem: gögös férgeken csak szánakozni lehet.

Végül ne kecsegtesse ön, gazdag urfi, magát, hogy eltemetett, 's ne higye, hogy rágalmai rám száradnak, vissza adám én azokat önnek mind, miután jog szerint ön' sajátjai, de különben is önre illenek legjobban, mint gallér a' subára. De legyek bár *halott*, rémként fogom őt kisérteni tekervényes utain — mellyeket czéltalan mocskolódásokkal tett kitünőkké — 's valahányszor irodalmunk' kárára, szokása szerint, valami absurdumot kikottyant, mindannyiszor meg fogok jelenni a' tudatlanság' bélyegét homlokára sütni önnek; tudja ön? legbölcsebbike az iróknak, kivel a' többit ijesztgetik **). ***Lauka Gusztáv.***

Literaturai mozgalmak.

—

Pesti novemberi vásár (I.). Pesten, Landerer és Heckenast' bet. megjelentek: 1. T ö r v é n y-

*) Valljon midőn Vachot Imre ur az Athenaeum' hasábjain vitázott Kúthy, Fáncsy, Orosz József stb ellen saját ügyében, épen ugy mint most Lauka ur, ő is „egy pár nyomoru scudiért bérszolgailag használt eszköz" volt-e? A' Regélő' urai, kik ezelőtt irói voltak az Athenaeumnak, tudhatják, hogy semmi polemiai czikkekért díj nem fizettetett nekik.

A' szerk.

**) A' Regélő' urainak igen nagy vágyodások van Laukávali épen olly gyermekes, mint haszontalan vitájokba engem is bele keverni, azért fentartom magamnak e' lapok' jövő számában e' tárgyat illetőleg néhány felvilágositó szót szólani.

Bajza.

széki Orvostan' alapszabályai Frommhold Károly orvos doctor stb. Pesten. N8r. VIII. és 87 l. vel. füzve 1 ft. Ismét egy törvényszéki orvostani kézikönyv, önállón gondolkodó, tudományos míveltségü és gyakorlati férfiútól, melly nem akarja tárgyát kimeríteni, hanem a' közvetlen haszon nélküliek' mellözésével e' tan' minden életbe vágó kérdéseit röviden ugyan, de eligazitólag megfejteni. Mi nagyobb részt sikerült is Szerző e' végre megelégszik az ide tartozó tapasztalatok és ezeknek tudományos vizsgálata' eredményeit adni, gondosan kimutatván mindig gyakorlati becsöket 's folyvást szem előtt tartván a' törvényszéki-orvosi praxist. Előadása tömött, 's többnyire szabatos és világos. Vélemény helyett gyakran némelly törvényhozások' illető végzéseit hozza fel, mint az austriai, a' porosz, a' napoleoni törvénykönyveket stb. Különös gond jutott többi közt a' mérgezéseknek, melly tárgy nálunk eddig tökéletesen el volt hanyagolva. Ajánljuk e' könyvet a' törvényszéki orvosokon kivül a' lelkiösmeretes ügyvédek és biráknak is, kiknek bár laicusi, de értelmes ellenőrségök számos büntető esetekben intésül és buzditásul szolgálna e' tárgyakban sokszor felette könnyelmüen dolgozó orvosaink 's kivált sebészeinknek. — 2. Nógrád megye' beligazgatása' állapotjáról hivatalos jelentés a' második alispány által 1841. 3096. sz. végzés következésében 1842. jan. 17. tartatott közgyülés' alkalmával előterjesztetett. N8r. 102 l. velin. füzve 50 kr cp. E' munka' szerzője bold. Sréter János Nógrád vmegye' volt második alispánja, egyike azon kevés férfiaknak, kik nem a' fényben keresték a' valódit, hanem a' valódiban a' fényt, kik kis körükben igazán nagyok tudtak lenni, 's azon ritka mesterséggel birtak: függetlenek lenni meggyőződésökön kivül mindentől, 's e' mellett mindeneket szerető függésben tartani magoktól. Sok ember halt meg, ki felett pompás dicséretek hangoztattak; Sréter azokat meg is érdemlette. Az ő neve felejtve lesz, mert az igénytelen jótevők hamar elfelejtetnek; de vetett magvai gyümölcsözni fognak az utókornak is. Egy illy mag a jelen munka, első 's egyetlen nálunk a' maga nemében; őszinte férfias gyónás beligazgatásunknak — millyen ez legtöbb megyékben szokott lenni — ezer fogyatkozásairól. Bár illyek is tarthatnának valahára közfigyelemre számot, a' sok közjogi meddő v. kétséges sikerü inditvány helyett! 'S Nógrád' rendei, mikor e' hivatalos irományt a' közönségnek általadták, nemes önmegtagadás és igaz hazafiuság' tettét követének el, mellyért országos hálát érdemelnek.

Ugyanott, Eggenberger J. és fia acad. könyvárusoknál megjelentek: 1. Dunántúli kis magyar. Irta Lukács Pál. 1843. 12r. 108 l. velin. kem. tábl, kötve 30 kr cp. A' gyenge gyermeki elméhez alkalmazott kis physica geographia 's Magyarország' földirátának kezdete, a' dunántúli kerület. Szerző újra bebizonyitotta kisdedoktatói nem közönséges hivatását; valoságos öröm őt e' gyermekded beszélgetéseknél követni, mellyekben egy magában száraz tan, kedves, könnyü 's a' gyermekészt csodálatosan felgerjesztő módra, beszélykékkel és versekkel átszőve, adatik elő. — 2. Kisded utazó. Lukács Páltól. Második bővitett kiadás. Eggenberger' bizománya. K16r. 92 l. füzve 10 kr cp. Egy, olvasóinknak már egyszer bemutatott, szinte igen jó gyermeki olvasmány. — Köszönettel veheti a' literatura Eggenbergerétől 3. a' Honi irodalmi hirdetőt is, mellynek most 2-dik száma jelent meg, 's ingyen osztogattatik. Nem lehetünk eléggé munkásak meglevő könyveink' hirdetgetésében; mert mindennapi tapasztalás bizonyitja, hogy azok' csekély keletének egyik és nem csekély oka azok' nem ismertetése is.

Ugyanott Geibel Károlynál jelent meg: 1. Tapasztalások és intések a' nőnevelés' mezején, lelkes szülék, nevelők 's a' nevelés' szent ügyét szivökben hordó hazánkfiai' számára. Irta Steinacker Gusztáv, ezelőtt a' nt. reform. consistorium által Debreczenben alapitott leánynevelő intézet' igazgatója, jelenleg ev. lelkész Gölniczen. Előszóval bevezeti Fáy András. 8r. XVI és 87 l. vel. füzve 30 kr cp. — 2. Újdon bővitett szófüzér, vagyis a' tudomány, müvészség, társalkodás és költészet, újonan alkotott, fölélesztett v. idomitott szavainak jegyzéke. Egyszersmind helyesitéseül 's pótlékaul az eddigi szótáraknak hasonértelmü magyar és német-latin kifejezésekkel megvilágositva, gyüjté Kunoss Endre. Eredeti saját-kiadás. 1843. VIII és 118 l. vel. füzve 50 kr cp.

(*Folytatjuk.*) **S. F.**

Egyveleg.

Stone Vilmos, nagyhirü statisticai lángész, nem rég Londonban meghalt. O az, ki az angol országos adósság' furcsa statisticáját feltalálta, kiszámitván tudniillik, hogy vert pénzben minő tért foglalna el az, 's mennyi ember és kocsi kivántatnék tova szállittatására stb. Ha gazdák vagy statusférfiak illyféle számolatra szorultak, azonnal csak hozzá folyamodtak. Ezen nevezetes ember minden társasági viszonyt a' számtan' változhatlan törvényei alá vetett, mondván, hogy csak számokban rejlik a' valódi igazság. Igy összeszámitá, hány pohár pálinkát és mennyi beefsteakset isznak és esznek meg naponként Londonban. E' vizsgálatait mindenkor közlé a' hirlapokkal, mellyek nagy fontossággal közönség elébe juttaták azokat. Ezen számolás annyira szokássá vált nála, hogy szinházban az embereket 's asztalnál a' tányérokat számitgatá. O éjjel nappal mindig számolt. Egyébiránt igen különös, hogy ezen ember, ki egész életében mindig calculált, utóljára calculusban (hólyagkőben) halt meg.

Élethosszabbitás' mestersége. Olvasóink' tartós egészsége természetesen nagyon szivünkön fekszik, 's azért sietünk őket egy illy czimü német munkára figyelmeztetni: „Utólsó és legbiztosb gyógyszer az idősült nyavalyák ellen, vagy Cornaro Lajos' négy értekezése a' mértékletes élet' jótékonyságáról stb. Vizgyógyászati 's egyébb észrevételekkel kiadta dr. Munde K. (az ismeretes vizgyógyász)." Cornaro saját tapasztalása után szól. O rendkivül mértékletlen élet által annyira megrongálta testét, hogy 40-dik évében már semmi kilátása nem volt életét meghosszabbithatni. Ekkor legnagyobb mértékletességre szánta magát, 's hiven maradván határzata mellett, száz esztendős lett. Tiszta szivünkből kivánjuk, hogy sok magyar olvasó kövesse Cornaro' példáját. Egyébiránt mintegy hetven és mulva bővebben fogunk majd e' munkáról szólani.

Kézmüvesi büszkeség. De la Gaité párisi szinházban nem rég Vanderburchtól egy uj vaudeville adatott, mellyben a' kardcsiszárok' mestersége vagyis tulajdonkép magok ezen kézmüvesek nevetség' tárgyaivá tétetvék. Ezen urak annyira sértve érzék magokat, hogy két levelet irtak a' szinházi igazgatónak, 's kifütyöléssel fenyegetőztek, ha a' kérdéses vaudeville még egyszer szinpadra kerülne, mert ők nem közönséges mesteremberek, hanem müvészek, kiket a' többi kézmüvesekkel nem szabad összevegyiteni, stb. Egy német lap különösnek találja, hogy az egyenlőséget szerető franciák illy türelmetlenek is lehetnek. Franczia lapokból azonban láthatni, hogy a' levélirók németek 's Berlinből származtak, minél fogva feljajdulásukban épen semmi különöst nem találhatni.

—*yz*—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, csötörtök, november' 17. 1842.** **60. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Serbia 1837. év óta.

(Vége.)

III.

Csernyi által, mint említém már, kezdetvén el a' serb forradalom, már az alatt némi függetlenséget vivott ki Serbia, 's később Obrenovics Milos alatt folytattatván a' szabadság-harcz, a' porta nem önkényt, nem ajándékból, hanem a' serbek' győztes fegyvere által kényszeritve ismerte el a' serb nemzet' beligazgatási függetlenségét, 's a' győztes Obrenovicscsal alkudozva, békekötés 's szerződés által ismeré el ennek örökös jogát, 's igy ez nem vala ajándék, de föltétel, melly mellett a' béke létesült; 's továbbá a' serb nemzeti függetlenség, 's a' fejedelmi háznak avval egy eredetű jogai, a' bukaresti, akermani 's drinápolyi békék által megerősitve, 's orosz pártolás alá levén véve, miután mindezen békekötések az európai hatalmak' megegyezésével, 's némikép biztositékával (garantia) történtek, a' serb nemzet 's török porta közti viszony megszünt a' porta' magány rendelkezése alá tartozó lenni, 's európai kérdéssé változott által, olly annyira, hogy miután a' porta, később az usztafot megerősitő ferman által, a' serb belügyekbeni avatkozásról nyiltan lemondott: 's miután az európai hatalmak az elnyomatott keresztény vallású jobbágyoknak minden önkénytőli megőrzését politicai elvül tűzték ki, 's végre miután Európa' érdeke kivánja, hogy a' roskadozó török birodalmat belviszályok ne rázkódtassák meg, a' portának joga semmikép sem lehetett szerződés, békekötés, 's a' serb nemzet' hozzá való viszonyát 's jogait meghatározó usztáf' ellenére az Obrenovics' házát a' trónról kizárni, a' nélkül, hogy e' kérdést előbb a' külhatalmak' megegyezése alá terjeszté, mert miután az Obrenovicsok nem voltak egyedül a' porta' kényétől függő basák vagy helytartók, hanem kölcsönös szerződés 's európai helybenhagyás, sőt jótállás mellett örökös joggal országló fejedelmek, miután joguk, 's az ebből eredő belbéke némikép Európa' érdekével volt összekötve, tróntóli megfosztatásuk a' nemzeti jog' sértése, 's mint illyen a' nemzetek' biráskodása alá tartozó.

De elkülönözve e' diplomatiai szemponttól, nézzük az ügyet, az Obrenovics-háznak a' portával levő viszonyánál fogva.

Mondjuk — mi nem áll — hogy az Obrenovicsok nem voltak mások, mint a' porta' vazalljai, még ekkor sem lehetett joga a' hűbéri (fendalis) törvények szerint az örök joggal oda adományozott hűbért máskép' visszavenni, mint ha a' vazall iránta hűtelenséget (felóniát) követett el, mit azonban az Obrenovics-ház nem tett, sőt minden, bár milly kedvező alkalomkor is, hű maradt a' portához, 's igy miután a' hűbér örökre adományoztatott neki, a' porta' lépése, még ha a' viszony csupán hűbéri magány-kérdés volna, sem volt jogszerű.

A' serb alkotmány 's nemzeti függetlenség nem volt a' porta' ajándéka, hanem azt a' fegyveres erő csikarta ki; de ha az volt volna is, miután a' porta az usztáfot megerősité, ezen alkotmányt biztositó szerződés lőn a' kétfél' kölcsönös jogainak alapja, 's mivel a' szerződés kölcsönös volt, 's a' serb nemzet az általa teendőket meg nem sérté, a' portának Serbiára nézve csak annyi joga lehetett, mennyit neki ezen alkotmány enged, 's ez őt a' serb ügyekbeni minden beavatkozástól nyilván kizárja, 's kérdem, nem avatkozott-e itt a' porta a' serb belügyekbe (mert nem a' legfontosabb belügyi kérdés-e a' fejedelem-választás' kérdése?), 's nem ő hozta-e létre, nem ő vezérlé-e küldöttje által a' lázadást, melly különben nem jött volna létre? Igen, az által, hogy ő titokban a' pártot felbujtogatva, annak védelmére biztost 's hadi erőt küldött, hogy a' lázadást pártolása alá vette, 's csak az általa védetteket hallgatván ki, az ez által 's közvetve általa teremtett fejedelmet a' nemzet' minden kihallgatása nélkül megerősité, nyilván kimutatta, hogy a' serb nemzeti függetlenség ellen tör, hogy ezt akarja aláásni, 's olly fejedelmet nevezni ki önkénye által, ki alatt ismét ő uralkodjék Serbia felett; mert ha szándéka egyéb vala, ha értette, ha teljesiteni akarta a' serb nemzet iránti kötelességeit, miután a' wucsics-párt panaszlólag lépett fel a' fejedelem ellen, e' felől jó előre tudósitani kell vala őt, 's egyszersmind felhivni a' nemzetet, hogy kül utasitásokkal ellátott képviselőket küldjön egy nemzeti gyülésre, 's ha ez előbb a' panaszlót 's panaszlottat kihallgatva ohajtotta volna az Obrenovics-ház' száműzetését, akkor ő hozzájárultával, e' megegyezést helyben hagyva, jött volna az ügy azon állásra, hogy az Obrenovics-ház' európailag biztositott (garantirozot) jogánál, 's az ebben rejtező legitimitási elvnél fogva, az európai diplomatia' tanácskozás-tárgya lehessen.

De a' dolgok' jelen állásában, bár milly kivánatos is, hogy a' külhatalmak ne avatkozzanak a' porta' belügyeibe, e' beavatkozás el nem mellőzhető, mert itt a' porta egy keresztény nemzet'

jogait tapodva szét önkénytesen, ezt védni az európai politica' szent kötelessége; 's továbbá, miután a' porta a' közte 's a' serb nemzet közti, 's ezáltal közvetve európávali, mellynek érdeke a' békét kivánja, fenálló szerződést önkényleg feltörte, miután egy uralkodó családot jogától megfoszta, 's a' tőle belügyeire nézve független nemzet' függetlenségét megsérté, természetes, hogy ő, a' vétkes, itt biró nem lehet, hanem miután ő itt egy jogszerű, szabadalmában megsértett nemzettel áll szemközt, ez ügyben nem divánja, hanem Európa lehet a' biró; 's pedig annyival inkább, mert a' porta ezáltal nyiltan tanúsitá, hogy előtte az európai béke nem szent, hogy ezt gondatlansága által felzavarni minden perczben kész, hogy ő azt ön tartományaiban sem képes fentartani, hogy neki hinni nem lehet, mert ha érdeke kivánja. feldúl minden biztositékot, mellyel a' hatalom alatt álló keresztény népek vele szemközt el vannak látva.

'S mire vezetne ez? Most a' serb alkotmányt dúlta fel, maholnap az oláhnak 's azután a' moldvainak áll, 's ha az európai hatalmak most rögtön tiltólag közbe nem szólnak, nem leend egyéb hátra, mint részint nézni, hogy a' porta minden őt uraló keresztény népek' jogait letiporva, azokat ismét vad önkénye alá csikarja.

Kétségtelen hát, hogy ez ügyben be kell Európának avatkoznia, 's a' fontosabb kérdés csak az lehet, miképen döntessék el az ügy, mert miután a' török tanusitá, hogy előtte a' szerződés 's jog nem szent, 's miután az illy jog-tapodások európai hadra adhatnak alkalmat, 's szükségkép adni is fognak, az a' kérdés, valljon továbbá is koczkára lehet-e tenni az európai békét, 's a' török' fő hatalma alatt lehet-e hagyni Serbiát, miután világos, hogy ő az ott létező, 's az Európára olly veszélyes, főkép itt illy közel veszélyes éjszaki befolyásnak tág játékkört engedő belpártokat nem csak fékezni nem tudja, hanem önmaga idéz elő olly állapotot, melly egy kis éjszaki szél' hozzájárultával annál inkább lángba borithatja Európát, mivel az új fejedelem, kinek atyja, ki maga orosz kegyelem-kenyeret evett, ha az éjszaki colos ohajtja, ennek örömmel nyujt kezet.

'S ha áll, hogy az Obrenovics-ház, mint méltatlanul sértett, jogai' orvoslása nélkül nem maradhat; ha áll, hogy Európa' békéje a' töröknek Serbia feletti fő uralkodását megszüntetni kivánja, kinek lehet joga inkább Serbia feletti felügyeléshez, mint ama' fejedelemnek, kinek koronázásakor Serbia' zászlója lobogott, ki magát czimében Serbia' királyának nevezi, 's ki egyedül képes mind a' békét fentartani, mind arra ügyelni, hogy egy részt a' pártolása alatt állandó Obrenovics-ház tisztelje az alkotmányt, 's más részről ez se legyen kitéve a' pártok fonák fordorkodásának, de mindkét rész biztosan állva, Serbia a' béke 's jólét' ama' polczára lépjen, mellyet helyzete 's nagysága igényel. Pesten, septemberben, 1842.

Remellay Gusztáv.

Vég.

Égi tisztán, mint a' szent oltár' lángja hazádért,
Küzdj fel az érdemnek sziklatetője felé;
Mid marad a' lángból? tört szived' hamva 's fölötted
Tán emlék, mellyel csúfol a' hála 's halál.

Vörösmarty.

Egy szünetlen politizáló hölgyre.

Hogy rokon a' honnal kebeled, szép hölgy, ki ne hinné?
Nincsen-e mindkettőn völgy, halom és sivatag?

Vachott Sándor.

TÁRCZA.

Felvilágositó szózat

a' Lauka-Vachot pör iránt.

Ismét és már másod izben vagyok megtámadva a' Regélő' urai által szerkesztői eljárásomban, ismét és már másod izben kényszeritttem a' Regélő' czéltalan feleselésibe, mellyeket az Athenaeum' iróival mindig ő támaszt, beleszólni, 's most annál inkább, minthogy a' Regélő' urai — Vachot Imre és Garay János — erőnek erejével engem is bele akarnának vonni a' csevegések' e' végnélküli háborújába. Nem vitázni akarok, minek e' helyt tárgya sem volna, hanem az olvasókat felvilágositani, 's végét szakasztani e' mind két részről meglehetős élességgel folyt, de semmi üdvös eredményt nem igérő hirlapi vitának. Kezébe akarom adni e' lap' olvasóinak a' gombolyag' fonalát, mellynél fogva e' roppant fontosságú vachot-háború szemeik előtt kézzel fogható világosságban le fog gombolyodni. Nem annak reményében szólok, hogy a' Regélő' urai hallgatásra birassanak, épen nem, ehhez mint sejteni lehet, alig lesz bennök erő, hanem annak reményében, hogy minden további szóváltást az Athenaeum' hasábjain e' Lauka-Vachot pörben szükségtelenné tegyek.

Lauka Gusztávtól az Athenaeum' 39. számának „Böngészet" czimü rovatában egy töredék-gondolat közöltetett, minden czélzás nélkül valakire, egész általánosságban elmondva. E' gondolat a' Regélő' egyik álnevü irójának, ki magát *Ne-ki-de-mi*-nek nevezé, nem tetszett, 's jónak látta érette Laukát a' Regélő' 81-d. száma' 876. lapján megróni. Ezt tennie lehetett, szabad volt, sőt, minthogy tévesztő véleményeket megigazitani az irói pálya' egyik szép hivatása, ha a' gondolatban tévesztőt látott, megrónia talán kellett is: de nem kellett 's nem volt szükség arra, hogy a' megrovás gúnyhangon történjék, 's hogy az álnevü megrovó azonnal neki esve a' böngészőnek, őt *készületlen*, *ügyetlen* 's *avatlannak* csúfolja, szóval bántsa, mert ez méltatlanság volt. Lauka a' bántást és gúnyt neheztelve vette és vehette kétszeresen is: először, mert bántaték, a' nélkül hogy ő valakit bántott volna; másodszor, mert bántaték ollyanok által, kiket ő, közelebbi társalkodásban élvén velök, baratinak hitt. Felelt tehát e' gúnyra e' lapok' 45. számában 's felelt, igen természet- n, gúnyhangon, mire, mint fel-

hivott, és pedig egészen vétlen felhivott, felszabaditva, 's annál inkább felszabaditva vala, mert gúnyolója álnév alá rejtezkedék, mig ő neki saját neve alatt kelle a' kicsúfoltatás, a' nevetségessé tétel' súlyát tűrnie. 'S e' körülményt ne feledjék azok, kik e' vitát az igazság és méltányosság' szempontjából akarják megitélni. A' neve alatt föllépett irónak többet szabad mondani álnevű gáncsolójára, mint ha ez is saját neve' kiirásával szólna. Lauka' e' válaszára álnevű megtámadója a' Regélő' 85. számában illy czim alatt: „Jó akaratú tanácsok egy némelly hetvenkedő irócska' számára" egy czikket közlött Lauka ellen, hol Lauka megnevezve ugyan nincs, de — a' mi tökéletesen egyre megy — ki van téve a' figyelmes olvasó' újmutatásainak, sőt mondásai és szavai is idézve levén, minden kétségen kivül tétetik, hogy a' kiről szó van, az nem más, mint Lauka Gusztáv, a' mint hogy itt a' két városban csaknem újjal mutatának rá mind azok, kik e' hiába való szóváltást elolvasni méltónak tarták. E' czikkben a' regélői álnevű iró, nem éleskedik, nem gúnyolódik többé, hanem az elbizakodás' meglepő hangján — miben kivált Vachot Imre igen erős — egyenesen mocskolódik. A' czimek, mellyeket Lauka e' czikkben kap: *silány iratú*, *üres irkafirkáló*, *sem névvel sem hitellel nem biró*, *szánandó szerencsétlen ember*, *természeti józan itélő tehetség nélküli*, *tisztátalan nyomorult ember*, *szerencsétlen furuglyás* stb efféle. Dicsekszik e' czikkében az álnevű Ne-ki-demi úr, hogy ő Laukánál *minden tekintetben* ('s igy szellemileg és vagyonilag) *gazdagabb ember*, és szemére vetteték, hogy Lauka *szegény*, *irásbeli mesterségből él* [1]), hogy a' *szinház' csarnokában órákig ácsorog*, *csakhogy néha néha retour-billetet kapjon*; 's hogy őt *valamelly szerkesztőség kegyelemből a' szabadba gyalogoltatja*, *hogy heti napszáma után egy kis vasárnapi recreatióban részesüljön*, *a' szánandó szerencsétlen furuglyás*. 'S itt ismét nem kell feledni, hogy mind ezeket álnevű iró mondja egy saját nevében föllépett irónak. E' mocskolódó iratra, mi következett, mi következhetett egyéb, mint hasonló hangú? Gúny gúnynyal, bántás bántással viszonoztatott, azon szabály szerint, milly mértékkel ti mértek, ollyannal méretik nektek vissza, és ezen fölül hogy a' fegyverek egyenlők legyenek, Lauka kinyilatkoztatá, miszerint Ne-ki-de-mi álnév alatt nem más rejtezik, mint *Vachot Imre*, melly állitását tagadás' esetére bebizonyitani igérte.

Erre a' Regélő' urai, lapjok' 89. számában, saját arczokban léptek fel, és neki estenek nem Laukának, kivel bajok volt, kivel szükségtelen feleselésbe keverték magokat, hanem — ki fogta volna várni e' különös fordulatot? — neki estek *Bajza József*nek, kinek ez egész kecskegyapjúróli pörhöz semmi köze; és feleltek, az országos hirű vén Bodónéként, egészen mást beszélve, miről eddigi vitájokat kezdék és folytatták. Beszéltek az Athenaeum' kis közönségéről [2]);

1 Íme, a' XIX. században, a' haladó Magyarországban, egy nőknek szánt lapban, mellynek haladás és szabadelműség jelszava, melly müveltséget és izlést akar közöttünk terjeszteni, a' gyengéd női fülek' hallatára az vettetik szemére egy iparkodó fiatal embernek, hogy *munkával keresi kenyerét*! Eléggé érettek-e az illy urak arra, hogy értelmiség' vezetői legyenek?

2) *Az Athenaeum, vagy hogy olvasóink is* (az az: a' Regélő' olvasói, mert úgy látszik, a' Regélő nem csak Garayé, hanem Vachot Imreé is) *tudjanak valamit ezen kis közönségű lap' létezése felől*..... Igy szól a' gyermeki göggel irt czikk. Garay' Regélője egy éves, az Athenaeum pedig hat éves lap, 's az egy éves ismerteti meg a' közönséggel a' hat éveset! A' magyar olvasó közönség még semmit sem tudott Vachot Imre' létezése felől, mikor már az Athenaeum rég ismeretes volt, 's Vachot Imrét magát is az Athenaeum ismertette meg az olvasókkal, 's íme most ő ismerteti az Athenaeumot! az az: hirdeti a' tojás, hogy tyúk is van a' világon! A' Regélőnek alig van 150 előfizetőjénél több mint az Athenaeumnak, és még is ő beszél megvetőleg *kis közönségről*, holott neki, mint egészen mulattató lapnak, legalább is két annyival kellene birnia, mint a' komolyabb tartalmú Athenaeumnak. Ha több ezer előfizetővel dicsekvő lap, milyen a' Pesti Hirlap, kérkednék illyesmivel, még lehetne némi súlya beszédének, ámbár sok nem, mert politicai és mulattató lapok' olvasóköre minden nemzetnél több szokott lenni, mint tudományos színüeké, de a' Regélő!!! — Ez valóban szánakodásra méltó pöffeszkedés! Mintha vak gúnyolná a' sántát. Oh, ezek a' leopold-úlczai bölcsek!

elmondák, hogy az Athenaeum tudománytalan óság, melly alig lézeng; beszéltek Bajza József' messze terjedt harczias híréről, kitől gyávák, becstelenek, tapasztalatlan ujoncok és ügyetlen, tudatlan katonácskák, szóval mindenek rettegnek, csak egy bátor, tapasztalt, tudós katona nem, és ez egy — uraim, figyelmezzenek! — ez egy *Vachot Imre* [1]). Mondatott, hogy Vachot Imre Bajza Józsefnek egykori vivótársa volt, és igy ismeri az ő minden szövedékes hadi fortélyait, erősebb és gyengébb oldalait [2]), de azért a' vivás' mesterségét még sem töle tanulta [3]). Hirdettetett, hogy Vachot Imre Bajza Józsefnek hü alattvalója [4]) és egyik legbuzgóbb companistája volt, de most ez ő ellene a' legellenségesebb indulattal viseltetik; hogy Vachot Imre Bajza Józseffel az előtt egyet értve, kezet fogva 's Bajza Józsefet segitve [5]) vivott a' magyar szinházi ügyben 's más tárgyak mellett, hogy Vachot Imre méltányolta Bajza József' elveit és irásait: de alig született a' Regélő, 's ugyan ekkor alig olvadt le félivre [6]) a' több dolgozótárs által elhagyott [7]) Athenaeum, 's alig kezdett Vachot Imre a' Regélőhöz csatlakozni, 's Bajza Józseféitól sok tekintetben lényegesen eltérő nézeteit is [8]) több tárgyak felett szabadon 's önállólag nyilvánitani, Bajza József neheztelni kezdett, és hol csak lehetett, ezt több izben éreztette is vele [9]). Elmondatott, hogy Vachot Imre *sajnálkozva* nézi e' megszakadást, de elmondatott egyszersmind igen nagy következetességgel, hogy

1) Bajza Józsefnek csak azért kell illy irodalmi félelmes nagy hősnek lennie, hogy Vachot Imre még nagyobb lehessen. Etiam bene!

2) Ezen sok *harcz*, *katona*, *újonez*, *had*, *vivó társ*, *hadifortély*, *vivás-mesterség* emlegetéséből azt gondolhatná a' jámbor olvasó, hogy Vachot Imre és Bajza József együtt közlegénykedtek a' franczia háború' ideje alatt, holott illyesmi nem történt, hanem csak Vachot Imre játszik katonásdit, 's tudjuk, hogy a' gyermekek is illy játéknál katonai müszavakat szoktak használni.

3) Ezt jó volt megmondani, nehogy valaki kételkedjék, mintha Vachot Imre nem volna divina favente clementia született hös.

4) Mentsen isten illy alattvalótól, ki olly könnyen ellenséges táborba tér át, és olly hűségtől, melly azonnal elszakad, mint rosz fonal

5) Várjuk csak el! még az is ki fog sülni, hogy a' miket Bajza József a' szinházi ügyben 's más tárgyak felöl neve alatt közrebocsátott, még azokat is Vachot Imre irta neki, mert hiszen ki is volna képes más ollyanokat irni, mint a' leopold-utczai studiumos készültségü úr.

6) *Ugyan ekkor?* Milly hiteles pontossággal tud-e ez a' Vachot Imre úr beszélni! A' Regélő' születése fél évvel korábbi, mint az Athenaeum' félivre változása.

7) Ugyan kik azon többek, kik az Athenaeumba dolgozni megszüntek, és áttértek a' Regélőhöz: Alig tudnának három nevezni, kik Az Athenaeumot elhagyták, 's kizárólag a' Regélőbe irnak. Hiszen a' Regélőbe többnyire újonez fiatal irók nevei tünnek fel, 's maga Garay úr, ki első hirdetésében régi irók' segedelmével kecsegtette olvasóit, legújabb hirdetésében csak annyit mondhat már, hogy *ifjúság által van környezve*. Azon *többek* alatt nem lehet mást érteni, mint Garay Jánost és Vachot Imrét, kikről csak annyit mondok, hogy egy pár vándor fecske nem csinál nyarat. Az, hogy ők nem irtak ez évben az Athenaeumba, nem lehetett oka a' félévi reformnak, és jövendőre is nem fogja megbuktatni az Athenaeumot, erről ugyan biztosithat m e' két urat.

8) Felebb azt vallja Vachot Imre, hogy ő *becsülte*, *méltányolta* az én *el eimet*, 's íme alig születik meg a' Regélő. Vachot Imrének egyszerre valami boszorkányság által „Bajza úréitól lényegesen eltérő nézetei" lesznek. Én azt hiszem, ki illy döblerféle szemfényvesztő gyorsasággal mától holnapig lényeges változásokon tud a' maga meggyőződéseiben átmenni, az igen gyenge lábon áll elvek', nézetek', meggyőződések' dolgában.

9) Vachot Imre úrban alkalmasint a' kis biró szólalt meg. Érezvén t. i. belsőkép, hogy rosz fát rak a' tűzre, 's minden ok nélkül lényegesen ohajt különbözni; maga idegenkedett, 's azt képzelte, hogy más neheztel rá. Az pedig, hogy én

rajta *csak örvendeni* tud [1]), mert most alkalom nyílik dolgokat felvilágosítani, mik irodalmunk' történetének hiányára örökös titokban maradtak volna [2]). *Azért hát rajta*, így végzik szavaikat a' Regélő' urai, *folytassuk a' nyilt harczot! ne feszegessük, ki kezdte*[3]), *hanem csak harczoljunk. Ez literariai érdekű tárgyak' komoly, tudományos megvitatása leend, nem pedig apróságos személyeskedő polemia, millyenekkel Bajza József szeret és tud bibelődni. Szép dolog*, így mondanak, *a' harcz, nagyon szép azért, mert Zrínyi azt mondá, hogy itt fegyver fegyverrel találkozik össze.* Végtére, hogy Bajza József jó előre megijedjen, tudtára adatik neki, hogy *studiumos készültség* — van studiumtalan is? — *a' szűk* [4]) *Leopold-utczában is van*, hol Vachot Imre és Garay János laknak, és avval fejeztetik be e' hatalmas hadizenet, hogy fenyegetőznek a' Regélő urai, miképen *ott, hol a' levetősdit kell és tudják játszani, Vachot Imre nem lesz utolsó vitéz.*

'S íme előadám, mennyire lehetett szavakhozi hűséggel, a' Lauka-Vachot pör' folyamatát, kiemelve, minden legkisebb felvilágosító körülményt. Csupán azt kell még emlitenem, hogy neheztelve emlegetik a' Regélő' urai, miért vette fel az Athenaeum' szerkesztője Lauka' feleleteit lapjába, és miért engedte meg Laukának kimondatni, hogy Ne-ki-de-mi csak köpönyeg, mellyel Vachot Imre takarózik 's vádoltatik Bajza József, hogy a' Regélő 's ennek iró-társai ellen *konkolyt hinteget*, 's fenyegettetik, hogy e' *konkolyból magának keserű kenyeret arathat, miként már sokszor aratott.*

Nem nevet-e az olvasó az iróí-pörlekedésnek e' különös nemén? 'S nem ötlik-e fel eszében mintegy önként ezen kérdés: valljon miféle faja lehet az a' bogaraknak, melly ezen pörlekedő urak' fejében motoz? mert csak illy valami rendkivüli tüneménynek tulajdonítható, hogy emberek' esze, könnyen felfogható, egyszerű dolgoknál, illy csodálatos kör-tánczot járhasson. A' Regélő' urai összevesznek Laukával, isten tudja mi czélból? és Bajza Józsefre akarják önteni mérgök' egész özönét; Laukát kellene megczáfolniok, vagy az ő katonásdi stylusokban szólva: legyőzniök a' viadalban, és Bajza József ellen kardoskodnak; Laukával kezdenek vitát, de vagy megúnva a' kisszerű csetepatét, vagy nem bizva szó-erejökbe, hogy Laukát elnémithassák, Bajza Józseffel akarják végezni, 's neki nyilt harczot izennek. Vitájok' tárgya az, Lauka híres iró-e vagy nem, szegény ember-e vagy nem, kapott-e „retour-billetet" a' szinházba vagy nem, sváb-fiúe vagy nem, 's a' Ne-ki-de-mi köpönyeg alatt Vachot Imre van-e elbujva vagy nem, 's ezek nekik *literariai érdekű komoly tárgyak*, mellyeket e' tudós urak *tudományosan megvitatni akarnak*, mellyekből be fog bizonyodni, hogy Bajza József nem csak apróságos, személyeskedő, haszon nélküli, polemiákkal szeret és tud bibelődni. Bajza József es a' Regélő' urai közt, nem komoly tudományos és literariai érdekű harczra, hanem még csak apróságos személyeskedőre sincs tárgy józan észszel fölvéve a' dolgokat, mert Bajza József a' Regélő' urait nem bolygatta képzelt dicsőségökben, hanem a' Regélő' urai bolygatták az Athenaeum' iróit, ők támadák meg Zajtayt, ők Laukát ok nélkül, 's még is erőnek erejével harczra szólíttatik fel. E' körülmények nem kézzel foghatólag bizonyítják-e, hogy a' Regélő' urainak semmi más szándékok nincs, hanem csak veszekedni akarnak vagy kell vagy nem, van rá tárgy vagy nincs, van ok vagy nincs; 's hogy ez egész Laukávali összekapás nem egyéb mint kiszámított, de ügyetlenül kiszámított, ürügy, Bajza Józseffel minden áron vitát kezdeni. Mi ennek aztán vég czélja, azt ezen bölcs urak tudják. Én azt hiszem, ha nem puszta vitázási viszketeg, és vachot-imrei nyugtalankodás, ha nem hirszomj oka, akkor egyéb czélja nincs a' Regélő' urainak, mint, hogy új év kezdődvén, a' Regélőnek előfizetőkre volna szüksége [1]) miket vitákkal is lehet néha csőditeni, ámbár nem mindig, mint boldogult Munkácsy János' Rajzolatai, melyleyknek nyomdokaiba kezd a' mostani Regélő lépni, saját károkkal egykor bebizonyíták. ***Bajza.***

(Vége következik.)

---

neheztelésemet valahol éreztettem volna vele, mese-beszéd. Erre egy adatot sem volna képes Vachot Imre felhozni.

1) Ime e' „szilárd" úr, mi szépen festi saját fonákságait! Ő tegnap fehéret hitt és vallott, ma már feketét, tegnap természetesen úgy ok nélkül, legalább józan ész előtt megállható ok nélkül, mint ma; 's ugyanazon dolgon egyszerre *csak* örvendeni és sajnálkozni is tud.

2) Az az: alkalom nyílik gyermekes kakas-viadalmakra, mikben Vachot Imre' nagy gyönyörűségét leli. A' minthogy e' Laukávali kakas harczot nagy részben e' szenvedélyének köszönhetjük. — A' fenyegetés, hogy dolgok fognak elmondatni, felvilágosíttatni, irodalmunk' történetére tartozók. miknek meghallására egy erősebb kor kell mint a' mostani stb, effélét már másodszor ismétel a'Regélőben Vachot I. úr. ugyan álljon elő hát már nagy fontosságú pletykáival, ne fenyegetőzék kába gyerkőczék' módjara. Azt képzelné valaki, hogy e' fenyegető úr valami nem hallott dolgokat tud, pedig, meglássa az olvasó, régen elcsépelt dolgokat, mellyek már az Athenaeum miatti zajgásokban unalomig voltak beszélve, találand fel újra, és probibit ridiculus mus.

3) De csak feszegessük, mert ebből sül ki, hogy a' Regélő' urai szüntelen fészkelődnek, nem hagynak másnak békét, 's minden áron csak veszekedni akarnak.

4) Már miért volna szük, mikor nem az?

---

1) Az Athenaeum 400 előfizetővel meglehetős erős lábon áll, 's így soha sem volt oka, ha különben kedve volt volna is, erőszakos útakon olvasókat csődíteni; a' Regélő ellenben 580 előfizetővel már meg van bukva; 's miután első félévi előfizetőinek száma egyszerre százakkal csökkent a' második félévben, nincs egyéb hátra, mint nyakra főre minden áron előfizetők' csődítéséhez látni; különben gonoszúl áll a' „leopold-utczai studiumos készültség." Bocsásson meg az olvasó, e' micrologiákért, e' közönség elébe nem való számolásokért! bizony nincs örömem bennök: de a' Regélő nagy fontosságuaknak tartja az efféléket, azért emlegeti az Athenaeum' *kis közönségét*, 's így szükség neki micrologiákkal, az ő stylusában, felelni.

Előfizetési jelentés.

Az Athenaeum' ára jövendőre is az marad, melly e' jelen félévben volt:

Postán félévre	3	ft	48	kr.
Helyben —	3	—	„	—
Postán évnegyedre	2	—	„	—
Helyben — —	1	—	40	—

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Kolosvárt az Erdélyi Híradó tek. szerkesztősége, Nagy Enyeden tek. Vajda Dániel, Debreczenben Csáthy könyvárus urak szivesek az előfizetést elfogadni. Bécsiek a' cs. postahivatalnál tehetik megrendeléseiket. Ki 9 előfizetőt gyűjt, annak egy példánynyal ingyen szolgálunk. ***A' szerk.***

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, vasárnap, november' 20. 1842.** **61. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Latin nyelvtani ékes és képes szókötéstan, a' harmadik és negyedik nyelvészeti osztály' számára, irta Agyagos Molnár Sámuel a' losonczi ref. lyceumban oktató 's t. Nógrád vármegye' táblabirája. Pesten 1842. Trattner és Károlyi' bet. K8r. 62 l. Ára 20 kr cp.

Az iskolai kézikönyvek' hiányának érzete hitta fel a' szerzőt — mint előszavában mondja — hogy a' harmadik és negyedik nyelvészeti osztály' számára a' nyelvtani ékes és képes szókötéstant (syntaxis) honi nyelven kiadja. E' nyilatkozatát oktató urnak méltánylom először azért, mert mind a' mellett is, hogy a' czimlapon magát e' munkácska' irójának, az előszó' végén szerzőjének nevezi, itt legalább megismeri, hogy mindössze is csak kiadója; másodszor azért, mert ő kézi, csak kézi, 's nem j o kézikönyv' hiányát kivánván pótolni, czélját tökéletesen elérte. — Van egy régi könyv — sajnálom, hogy kezem közt nem levén, legalább czimét ki nem irhatom — d e b r e c z e n i g r a m m a t i c a név alatt ismeretes, ebben már 30 év előtt olvasható volt, az oktató ur' szókötéstana; de van egy más régi könyv is „Praecepta ornatae et figuratae syntaxeos, jam o l i m edita, nunc denuo recusa Posonii 1794., ebben is feltalálhatjuk az egész ékes és képes szókötéstant, például: „De Trajectione, regula 1. adjectivum inter et substantivum eleganter vox alterutra inseritur, ut: unus ex tam multis amicis veram justitiae laudem adeptus." Oktató ur szerint, lap 43. „Az általtételről. 1-ső szabály: a' mellékneveket a' főnevektől egy vagy két szó közben (sic) tétele által elválasztani illő p. o. unus ex tam multis stb.

Igen röviden kivánom e' kézikönyvecskére birálatomat előterjeszteni, minthogy főnebbi soraimban mintegy ki van mondva az itélet, azonban mellőzve a' kitéréseket, csak szorosan a' dologhoz ragaszkodom. Az egész munka 62, kis nyolczadrét lapra terjed, ára 20 kr cp. ugy hiszszük merséklett 's ez, mi benne legdicséretesb, mert a' tanulók' nagyobb számát inkább szegények, mint tehetősek teszik. A' nyelv nem épen tiszta, szókötéstan' oktatásától mindenesetre többet várnánk, sőt néhol érthetlen; például, mindjárt az előszó' kezdetén „A z i s k o l a i k é z i k ö n y v e k' s z ü k s é g é t a' n e v e l é s k ö r ü l t i (m é r t n e m k ö r ü l i?) t i s z t á b b 's c z é l h o z v e z e t ő b b m u n k á l a t o k n a p r ó l n a p r a j o b b a n é r e z v é n, o h a j t a n d ó v o l n a" stb különösen a' tevődik, tétetődik, tartatodik 's egyéb ó d i k-ő d i k kifejezésekkel nem igen szabályosan él; terminologiájához nem mindig hű — mi különösen a' tanitványok' érdekében lenne szükséges — igy v e r b u m most ige, majd időszó; s u b s t a n t i v u m most magában-érthető, majd főszó; n o m e n most név, majd szó stb.

Mi a' munka' érdemét illeti:

A' 6. lapon azt mondja oktató ur „összekötni annyit teszen, mint azon egyes szavakat, a' melylyekből a' tétel és beszéd előáll, természetes rendbe rakni, és azon elrendelésnek okát adni" — és innen azt következteti, hogy minden tételben két rend van u. m. természetes és mesterséges, de ha már a' tételt azon szabályok szerint, mellyeket az 5 és 7. §ok tanitanak, egészen természetes rendbe raktam, ugy tartom, ugyanazon tételben mesterséges rend már nem leend; én e' szerint a' 4-dik §-t igy szeretném: összekötni annyit teszen, mint azon egyes szavakat, mellyekből a' tétel és beszéd áll rendbe rakni, — a' rend pedig kétféle, természetes, vagy mesterséges. — 9. lap, 3. szabály „Ha a' beszédben két vagy több alany van, akkor a' mondatot a' többes számba kell tenni p. o. Petrus et Paulus sunt studiosi" — igenis, ha a' két alany egymással összeköttetik, de ha egymástól elválasztatik, nem fog állani a' szabály p. o. Petrus aut Paulus est studiosus. — 10. lap, 5. szabály „a' kérdésnek a' felelettel meg kell egyezni ezen latin vers szerint: quo te quisque roget casu, responsio detur. Jó lett volna közbeszúrni, hogy t ö b b n y i r e, mert ha például időszóval kérdezünk, és az időszó más szavakkal tétetvén össze, más ejtést kiván: a' felelet nem fog megegyezni a' kérdéssel p. o. quanti emtus est liber? duabus drachmis stb: 11. lap, jegyzés — „ha a' nevek összitők — collectivum — jollehet az egyes számban legőenek is, az időt a' többes számban kivánják maguk mellé p. o. turba clamant" — ilyen összitó szó s e n a t u s is, és istenben boldogult Cicero — de hihető, csak Catilina elleni tüzes kifakadásakor — eltévesztette a' szabályt, 's azt mondja: senatus haec intelligit stb. — 11. lap, 9. szabály: „a' nevezést, velekedést, ismerést és teremtést jelentő szenvedő időszok két nevező ejtést kivánnak maguk mellé p. o. virtus clara, aeternaque habetur" — a' példában három nevező ejtés van, 's igy a' szabályt ugy kellett volna módositani, hogy az előszámlált időszók három nevező ejtést kivánnak, — de én azt is hiszem, hogy a' „clara 's aeterna" szók csak azért vannak nevező ejtésben, mert — mint oktató ur mondja — a' melléknévszók a' magok' főneveikkel tartoznak

megegyezni számban, nemben és ejtésben; mondok én a' felhozott szabályra jobb példát, vegye szivesen oktató ur: Cicero appellatur pater patriae, Petrus creatus judex. — 13. lap, 13. szabály elmondja, hogy a' legfelsőbb lépcsők (superlativi gradus) a' többes szám' nemző ejtését kivánják magok mellé; ellenben a' hasonlító lépcsők (comparativi gradus) elvevő ejtést kivánnak. Jobbnak láttam volna ezen a' hasonlító lépcsőkről szabályt az elvevő ejtés' szókötéstanában emliteni, 's e' helyett inkább ezt mondani: a' hasonlító lépcsők, ha két dolgot hasonlitunk össze, szinte a' többes szám' nemző ejtését kivánják, p. o. manuum agilior est dextra. — 16. lap 25. szabály; miután megállapitja, hogy az interest és refert időszók mit kivánnak, azt is megjegyzi, hogy néha a' tárgy' helyébe névmás tétetik, és akkor a' birtokot jelentő névmások nem a' nemző ejtésbe, hanem a' többes számba tétetnek p. o. interest mea hoc scire. Ezen szabály után egy betűvel sem tudunk többet mint ez előtt, már csak azért sem, mert a' kérdéses esetben a' nemző ejtés' szókötéstanáról levén szó, ha csak annyit mondunk, hogy midőn a' tárgy' helyébe birtokot jelentő névmást helyettesitünk, azt nem a' nemző ejtésbe, hanem a' többes számba kell tennünk, még mindig nem tudjuk, hogy mellyik ejtésbe? talán a' példa világosit? nagyon keveset, mert mea lehet a' többes szám' nevező, vádoló 's hivó ejtéseiben. Én ezt egy avult syntaxisban igy olvastam: pronomina possessiva, mea, tua, nostra, vestra, cuja, verbis interest et refert ablativo casu junguntur ut: et tua et mea maxime interest te valere. Cic. epist. és e' szerint a' birtokot jelentő névmás, nem többes, hanem egyes számban, 's ott az elvevő ejtésben lesz, oka, mint azon szerző megjegyzi: hoc exemplum, ut et prosodia apud comicos ostendit, hos ablativos foeminini generis dici, per ellipsim substantivi causa vel gratia. M. Joannis Rhenii comp. lat. gram. 272. lapon. — 22. lap, 32. szabály „minden cselekvő, szenvedő, semleges és letevő — ez deponenst jelent — igék, vádoló ejtést kivánnak.“ 40. szabály: „némelly semleges időszók vádoló ejtést kivánnak magok mellé az elmaradt előljárók miatt“ hogyan lehet ez, oktató ur? hiszen a' 39. szabály szerint minden semleges időszók, a' 40. szabály szerint pedig csak némelly semleges időszók kivánnak vádoló ejtést? ne sajnálja tanitványainak legalább megfejteni e' rejtvényt! — 24. lap, 45. szabály „hivó ejtéssel élünk a' felkiáltásokban és megszólitásokban, a' honnan ezek mellé az időszó mindig a' második személybe szokott tétetni p. o. o amici, diem perdidi.“ Itt bizonyosan a' „perdidi“ lesz időszó, és most tanultuk meg először, hogy ez az elmult idő második személye, minthogy a' hivó ejtés „o amici“ igy kivánja maga mellé. Bizonyára sok szép új dolgok! holtig tanul a' jó pap, ha a' vén muzsikusként mindennap egy nótát nem felejt. — 25. lap, 50. szabály „elvevő ejtést kivánnak ezek: dignus, indignus stb.“ Épen a' dignus és indignus névmásszókra nézve nem találtam volna fölöslegesnek megemliteni, mi szerint ezek nemző ejtéssel tétetvék össze, — okom rá az, hogy ha az oktató ur nyelvtani ékes és képes szókötéstanát hallgatott tanulók Virgilius' versei közt ezt is olvasandják: descendam magnorum haud unquam indignus avorum, Virgiliust ne kárhoztassák, mintha rosz latin volt volna! — 26. lap, 51. szabály „a' bőséget és szükséget jelentő időszók, a' milyenek ezek: abundo, egeo, indigeo stb elvevő — az „indigeo“ra nézve megemlitettem volna, — hogy nemző ejtést is kivánnak, p. o. aeget aeris Cappadocum rex. — 36. lap, 77. szabály „a' bőséget és szükséget jelentő igehatározók, millyenek ezek: satis, abunde, affatim, parum, partim, p. o. cur frondis parum est? elmaradt, hogy mit kivánnak!!!

(Vége következik.)

Váromladék alatt.

Fenn a' tetőn váromladék,
Alatta szép leány;
'S miként ha könye hullana
Az ős idők után.

Tavasz' legszebb virága! mért
Omolnak könyeid?
Tán e' tetőn 's e' szirt körül
Nyugosznak őseid?

Felejtsd a' gyászos multakat
Sötét emlékivel —
Letünt a' vész, hazánk' egén
Áldáz keservivel.

De hajh még most is sok kebel
Pártos viszályra gyúl,
'S az ősi nyelv nem zengedez
Mindenki ajkirúl. —

Hazánkban a' sok hő kebel
Ha együtt érzene,
Az egybefont szellem 's erő
Mindent kiküzdene.

Súgd, oh szelid leányka, meg
E' hon' lakóinak:
A' nyelv azon édes kötél,
Min egybe forranak.

Berecz Károly.

TÁRCZA.

Felvilágositó szózat

a' Lauka - Vachot pör iránt.

(Vége.)

A' dolgok ugy állván, mint e' lapok' mult számában előadatott, nincs egyéb hátra, minthogy Bajza József, az Athenaeum' szerkesztője, ki ellen a' Regélő urai jónak látták helyes ok nélkül irtó háborút kezdeni, a' vádak iránt igazolja magát és nyilatkozzék.

Mindenek előtt töredelmes gyónást tesz Bajza József és megvallja nagy rettegését Vachot Imre' katonai tehetségétől. Ezen uri ember *Marsnak és Hadurnak első szülött fia*, született *mestere a' vivásnak*,

hol szószátyárkodásból áll a' háboru, ő nem *nagyító üvegen látott*, hanem valóságos égostromló Titán, kiről országszerte tudva van, hogy *ott, hol levetősdit kell és tudnak játszani első és győzhetlen tudós katona.* Aggodalmak közt tekint másik ellenségére is Garay Jánosra, az öreg Bodóné' eltagadhatatlan unokájára, ki soha sem a' bor' áráról, hanem mindig másról beszél. Ez az ur szörnyü logicus; neki a' sophismák' megpillantásában valóságos sas-szeme van, csak az kár, hogy miután olly élesen meglátja a' nyulat, nem birja egyszersmind meg is lőni. Ő nem régiben megmutatta a' világnak, a' bölcseség' erejével, hogy női lapban, millyen a' Regélő, lehet trágár dolgokat is irni, azon salvifica clausula azerint, hogy castis omnia casta. Épen nem lehet gyávaságúl felróni Bajza Józsefnek, ha fél illyen vitéz és bölcs uraktól. Azért tanácsosnak is tartja, magát a' meghunnyászkodás' palástja alatt összehuzva, kegyelemért esdekelni, hogy a' Lauka-Vachot pör' terheinek viselésétől, mellyben ő sem föl- sem alpöresként nem állhat, nem is ingerálta magát bele, kegyesen fölmenteni méltóztassanak.

Mi már Bajza József' szerkesztői bűneit illeti t. i. 1) hogy Laukának Vachot Imre elleni válaszait kiadta, 2) hogy Vachot Imre' nevét fölfedeztetni engedte és 3) hogy konkolyt hinteget, ezeket ő elismeri nagy bűnöknek, de reményli, magát belőlök kitisztathatni 's azért alázatosan könyörög, legyen irgalmas a' két hatalmas ur őt kihallgatni, mert igazsága' érzetében egyszersmind azt is kereken és röviden kijelenti, hogy ha a' Regélő' urai meg nem hallgatják, meg fogja hallgatni a' közvélemény, az irodalmi pörök' appellatorium foruma, hol a' ki nem hallgatott, meg nem czáfolt fél mindig favorabilis sententiát nyerhet.

Nem az az első kérdés, miért nyomatá ki Bajza József, az Athenaeum' szerkesztője, Lauka ön védelmi czikkjeit? hanem az, miért engedte meg a' Regélő' szerkesztője, Garay János, Vachot Imrének Lauka' megtámadtatását? miután Lauka mint athenaeumi iró volt Vachot Imre által a' Regélőben igazságtalanul megtámadva, az Athenaeum' szerkesztőjének erkölcsi kötelessége volt, neki az Athenaeumban a' védelmi szót megengedni. Az sem első kérdés, miért engedte meg az Ath. szerkesztője Laukának magát olly hangon védeni a' mint védte; ennél van ismét egy elsőbb kérdés, miért engedte meg a' Regélő' szerkesztője Vachot Imrének Laukát olly hangon megtámadni, a' mint megtámadá. Ha e' két kérdésre a' Regélő' szerkesztője meg bir felelni, de nem pusztán beszélve a' levegőbe, hanem megfelelni, akkor kötelessége lesz az Athenaeum' szerkesztőjének magát az első kérdésre nézigazolni, a' második kérdésre nézve pedig fontra vagy mázsára kellend vetni a' bántásokat és gorombaságokat, miket a' két pörlekedő fél egymás ellen használt, 's a' melly részen lesülyed a' mérleg, az követte el a' szerkesztői bünt. A' Lauka' ok nélküli megtámadtatásában van első szikrája a' kilobbant lángnak; ha őt Vachot Imre netalán hibás mondatában csak megigazítja, de nem bántja, nincs semmi baj 's a' két pörlekedő ur ma is karöltve sétál együtt, a' helyett hogy most mogorva szemekkel néz egymásra. Az Athenaeum mindazt csak folytatta és kénytelen kényszeritve folytatta, mit a' Regélő kezdett és íme, szembeötlő fonáksággal, mégis nem az Athenaeum panaszkodik, dúl fúl, hanem a' Regélő! Ennek a' Regélőnek örökben nyert betegsége, hogy magának bajokat csinál és kezd, mellyeket aztán nem végez, orvosolni nem tud, 's mégis mindig ő jajveszékel, ő panaszkodik.

Második sérelme a' Regélő' urainak: miért engedte Bajza József Vachot Imre' nevét fölfedeztetni, 's e' vád súlyosittatik azon észrevétellel, hogy Bajza József nem tartá meg azon elveket, miket az álnevüség' védelme és biztosítására olly leczkéztető modorban hirdetett. E' vádnak két része van: egyik Bajza József szerkesztői engedékenységet, másik elveihezi hűtlenségét illeti. Szóljunk először is e' másodikról. Itt Bajza József kénytelen egy kissé megállapodni és magát kicsodálkozni. ..... Elegendőkép kicsodálkozván magát a' Regélő' urainak esze' forgásán, miként terelnek össze tücsköt, bogarat, szól illyetenképen: Bajza Józsefnek kötelessége-e, minden iró' nevét védeni és biztosítani? Ügyésze-e ő vagy tulajdonosa valami álnév-biztosító intézetnek? Bajza József az Athenaeum' álneveit, mellyek az ő szerkesztői becsületességére vannak bízva, védi és biztosítja avval, hogy föl nem fedezi őket, készebb pört vállalni helyettök — mint már tevé is — hogysem a' rábizott nevet kimondja: de arra Bajza József nem kötelezte magát, azt sehol sem mondotta, hogy akárki', akárhol megjelent álnevét biztosítani fogja, nem igérte nevezetesen azt, hogy a' Regélő' álneveit, ha tudja, ha bebizonyíthatja 's kimondására szüksége van, ki hem fogja maga is mondani, vagy az Athenaeumban mások által kimondatni nem engedi. A' Regélő' álneveit, mennyire rá vannak bizva, védje és biztosítsa Garay János ur tőle telhetőleg; vállaljon érettök pört, evictiót, ez az ő dolga, de nem a' Bajza József' kötelessége. Mit Bajza József az álnevüség' védelmére monda, az nincs e' jelen esettel semmi hasonlatban; az az erőszakos vallatást, a' törvényes kutatásokat, esketö birói parancsot illeti, mit ő károsnak tart és szükségtelennek hirlapoknál, miután van szerkesztő, feleletre vonható, ki becstelenítés vagy károsítás' eseteiben, ha az álnevet fel nem fedi, megpöröltethetik. Hogy valaki álnevü mocskolójának nevét, ha azt akármi módon — szabad eszközökkel t. i. — kitudhatta 's bebizonyítani is képes, ki ne mondhassa, illy fonákságot Bajza József soha sem mondott. Itt tehát méltóztassanak a' Regélő' urai egész studiumos készültségökkel megkülönböztetni a' tudás és nem tudást, az erőszakos kutatást és kimondást. A' tudás és kimondás ellen Bajza Józsefnek nincs semmi szava; a' nem-erőszakos kutatás ellen már vannak nemi észrevételei; az erőszakos vallatás és kicsikarás ellen pedig igen igen sok, mert ezt irói pályán általában kárhoztatja. Miután a' Regélő' szerkesztője sem esketö parancs által vallatva nem volt, sem senki meg nem rohanta fegyveres kézzel vagy más erőszakos uton, hogy a' *Nekidemi* nevü irót megvallja, hanem Lauka tudta meg ezt, hihetőleg szabad eszközök által, világos, hogy midőn Bajza Józsefet következetlenségbe akarták hozni saját elveivel, nem birtak oda ütni a' hová néztek. Lauka megnevezte Vachot Imrét 's ehhez Bajza Józsefnek semmi köze. Vachot Imrének dolga neve' kitalálását tagadni vagy elismerni, és Lauka' kötelessége tagadás' esetében állitását bebizonyítani. *)

Ha az én nevemet vagy nevem alatt munkámati, személyemet gúnyolja valaki, rágalom' tárgyává tesz, ha engem sért, hogy nekem szabadságom, jogom ne legyen, álnevü sértőmet megnevezni, ezt csak nem fog-

*) Azt kérdi Vachot Imre: „Valljon mit mondana Bajza úr, ha valaki sejtésből, gyanúból, hallomásból az irodalom' zajos piaczán ezt kiabálna: Uraim, a' mi csak Szebeklébi, Keve, Káldy, . . . mb, Zsiday, 99. Sz . . . . vi álnevek alatt apró csirkekakasokként búvik ki a' világosságra, mind az Bajza' tollából ered s' ama' szilaj tátos, mellyen Zajtay csendőrb ztosi hegykeséggel lovagolt, Nagy Ignácz' tulajdona." Mit mondana Bajza úr? Bizony nagy dolog is erre valamit mondani! Bajza úr erre azt mondana', hogy meddig e' piaczi kiabálás csak sejtés, gyanú, addig mese-beszéd, 's többet egy szót sem szólana. Ha pedig ez a' valaki, tovább menvén, a' gyanút, és sejtést mint bizonyosat említené, akkor azt mondaná, hogy a' puszta beszéd bizonyítvány nélkül hazudság. Sejteni, gyanítani szabad, uraim, a' mennyit 's a' meddig tetszik: de valamit bebizonyítani, ez mar kissé nehéz. Bizonyíttassék be tehát, ha lehetséges, hogy az elősorolt álnevek alatt Bajza József ír; Csak rajta, ha lehet! De Bajza József szerkesztői titkait, nem olly könnyü megtudni mert ő nem szokta „magát beszéd közben elárulni" mint bizonyos más urak; az ő nyelvének nem szabad esze előtt, hanem csak esze után járni. Ő annyira óvakodó és vigyázó, hogy néha álnevü irói' czikkjeit saját kezével írja le 's úgy küldi szedő' kezébe, mert tapasztalta, hogy vannak emberek, kik a' kéziratok után is lesekednek, mint ez a' 25 nevü iró' czikk'eivel történt, De azért tudja-e valaki bizonyosan maig is ki volt ezen 25?

ják a' Regélő' urai tagadni 's azt megengedni szerkesztőnek, hogy a' sértett fél sértője ellen e' jogát használhassa, nem vétek, hanem szoros igazság, ez is tagadhatlan 's igy meg van felelve a' vád' második részére is. *)

Egyébiránt szükségesnek tartja Bajza József kinyilatkoztatni e' helyt azt is, hogy szerkesztői elvei polemiai czikkek 's álnevüség iránt most is azok, mik évek előtt voltak. Ő Laukára nézve egy hajszálnyival sem viseltetett több kedvezéssel, mint a' mennyit méltányosnak vélt, mint a' mennyivel egykor Vachot Imre iránt viseltetett, midőn ez az Athenaeumban vitázott ellenfeleivel. Neki akkor a' kedvezés igazságos volt, jól esett, ne panaszkodjék tehát, midőn most másnak is jut illyen kedvezés ő ellene. Lauka' czikkjei Vachot ellen, mellyeket Bajza József csak menthetőknek hisz a' felhivás által, de nem helyesel, nem is örömest vett fel az Athenaeumba, semmivel sem személyeskedőbbek mint Vachot Imreéi voltak egykor az Athenaeumban, 's ime mégis akkor nem jutott eszébe Vachot Imre' ellenfeleinek, az ő czikkjei miatt, egészen mellőzve őt, az Athenaeum' szerkesztőségét megtámadni, miként most Vachot Imre teszen, hanem a' két pörlekedő fél egymással végezte dolgát.

Mi a' *konkoly hintegetést* illeti, elég legyen ez úttal előlegesen kimutatni egy konkolyt a' Regélő Tárczája' 405. lapján **), hol Bajza József nem bántva a' Regélő' urait, mint Zajtay, nem bántva mint Lauka, kigúnyoltatott. E' konkoly után, mellyet több apró csipdezés is követett, már az Athen. fel vala hiva a' megkezdett konkoly-hintegetés' folytatására. de az Ath. ezt nem tette, semmit a' Regélő és szerkesztője ellen nem adott ki, óvakodott ollyan hősekkel, mint a' Regélő' urai, összeütközni, csupán védeni engedé magokat az Ath.' megtámadott iróinak. Emlékezzünk a' „nyujtás' mesterségéről" folyt vitára, mellyet különös nagy fontossággal Garay János kezdett Zajtay ellen. A' konkolyhintegető ur tehát a' Regélő' érdemes szerkesztője. Meglehet, hogy az általa hintegetett konkolyból *keserü kenyér* fog kisülni, de e' kenyeret aligha nem Garay ur fogja megenni, mert Bajza József régi tapasztalt araté, ő már többször learatta a' mások által vetett konkolyt, meg is sütötte belőle a' keserü kenyeret, de még nem jött, hála istennek! azon szomoru kénytelenségbe, hogy e' keserü kenyér' falatjait ő izlelje. Ő azon ember ma is a', ki volt évek előtt. Ő mióta pályájára lépett megy azon, elveihez és magához híven; sokan állottak utjába, áskalódtak ellene, gátlani akarva őt, de menetelében meg nem akaszthatták. Ő már érzett erősebb szeleket is fúni, volt nagyobb háborukban is, mint e'mostani arczkarmolósdi és levetősdi játékok; látott elhúlni hetvenkedő vitézeket, átszökni az ellenség' táborába; ismét, körülmények változván, visszatérni, szánni bánni vétkeiket: de ő maga végiglen hű maradt magához; őt magát megőrzötte a' gondviselés, mert nem vak szenvedély, nem hiuság' csábjaitól, hanem lelkiösmérete' tisztaságától 's a' józan észtől kért és fogadott el tanácsot.

A' hadizenetre, mellyre a' Regélő' urai felhivják, meg kell jegyezni, hogy Bajza József soha sem vonakodott felvenni a' keztyút, mellyet elébe dobtak: de mindig szerette megnézni a' mezőt, mellyen víni kelle és az embereket, kik kihíták. Ő nem tartja magát híres vivónak, mint Vachot Imre mondja, ő csak óvakodik, igazságtalan és czélnélküli vitákba keveredni. Ő a' kihivást ez úttal is elfogadná: de semmiképp sem tudja kitalálni, mi felett lehetne vitázni. Ha azt akarták a' hadizenő urak, hogy csatába keverjék őt, meg kell vala mondaniok, mi leszen a' csata' tárgya, mert Bajza József, hű bele Balázs, ok és meggondolás nélkül, akárki' fiával szószatyárkodásba nem engedi magát kevertetni. Ez úttal nem lát okot, tárgyat és czélt háborúra, hanem csak azt látja, hogy a' Regélő' urai, elvégezvén táborozásaikat a' franczia drámák ellen, (mellyek nevetséges módon előbb kezdődtek, mintsem ellenség lett volna és minden ember' csodálkozása 's egy kis mosolygására ellenség nélkül is folytak le), most már megúnták magokat 's mulatság' okáért katonásdit akarnának játszani Bajza Józseffel. A' szándék nem fog sikerülni, mert Bajza József nem gyermek többé, hogy őt katonásdijáték mulathatná: de különben is a' Regélő' uraival jelenleg nem igen tanácsos, minden embernek vitába keveredni. Most nagy tüzben vannak ezen urak, be kell várni, mig tüzök szünik. Egyike ezen uraknak megvallá, hogy ellenfeleinek *arczán* szokta kezei' *nyomait* hagyni, másika *levetősdit* akar játszani. Bajza József a' csatázás' e' nemeiben nem gyakorlott; birkozni mint Vachot Imre és karmolni mint Garay János nem tud: de valamint mást nem is akar földhöz sujtani vagy arczokat összekarmolni, ugy magát sem örömest sujtatja és karmoltatja, mert ugy vélekedik, hogy a' harcz' illy nemei nem eszközei annak, hogy valamit kifejtsünk és felvilágitsunk. Azért keressenek e' harczszomjas urak magoknak más embert, kinek kedve leend külekedésekhez.

Jövendőre, ha tárgy lesz engem illető, és a' Regélő' urai jeleit adandják, hogy nem levetősdit akarnak játszani, hanem hasznos, czélszerü dolgokat illendően megvitatni, mindenkor készen fognak találni.

'S ennyi legyen elég ez alkalommal. Reménylem, hogy e' Lauka-Vachot vitába nem lesz többé szükség e' lapokban szólni. ***Bajza.***

*) A' névkútatásnak egyéb iránt Vachot Imre maga különös kedvelője. midőn álnév alatt támadtatik meg, Radnay Tivadorrali pörében neki fontosabb volt a' névkutatás, mint maga a' vita' tárgya. mit én, ha emlékezni akar rá, akkor sem tartottam helyesnek.

**) Én a' drámai meglepésekről az Ath. 1841. II. 63. szám. 995-6. hasábjain néhány komoly megjegyzést tettem. Ezt a' Regélő nem megigazitá komolyan, mint illik, hanem szo kása szerint, kigúnyolt érette, holott tudta az aláirásból, hogy a' jegyzéseket én irám, én, ki gúnyra nem szolgáltattam okot ezen uraknak.

Böngészet.

— Annyira csodáljuk Anglia' alkotmányát! Pedig az, mi e' ritka alkotmányt olly nagy mértékben jótékonynyá teszi, a' földmivelő', polgár', gentleman' honszeretete, nagylelkűsége, függetlensége. E' szivekbe, mellyek szabadon dobognak, oltsunk csak rabszolgai érzelmeket 's meglátandjuk, mit gyümölcsözendik alkotmányuk' szép palladiuma.

— Nép, melly jogokat még bir, rabszolgaság által leméltatlanitva még nincs, kész hona-, szülőföldeház- 's birtokaért vérét 's vagyonát feláldozni, midőn az emberi méltóságából kivetkeztetett rabszolga nem is mozdul.

— Egy alkotmánynak sincs tartóssága iránt kezessége, ha csak, kevesek' élő jogait elismerve, nem az egész nép' szivében él.

— Vagyonosság és erkölcsösség előmozditják az élet' tartósságát.

Holnap nov. 21. bérszünettel Fáncsy Lajos' javára fog adatni másodszor: **Matild.** Dráma 5 felv. Irták Pyat és Sue, ford. Irinyi József. Ezen előadás' 2. és 3. felvonása közt *Deus Eliza* kisasszony, működvelő, a' jutalmazandó iránti szivességből Donizetti' Belizár czimü operájából az első felvonási nagy áriát teljes zenekar' kiséretében éneklendi.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, kedd, november' 22. 1842.** **62. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Az igazság' egyik martyrjának életpályája.

—

Társaságokban épen nem szokatlan, hogy saját tökélyeink' szünetlen fölhordásával mulattatjuk a' jelenlevőket. De hiszen, ha természetes kötelességünk, f e l e barátinkról csak jót beszélni, úgy véljük, minmagunkat, mint közelebbi nemcsak f e l e-, sőt inkább t e l e- (az az teljes tökéletes) barátunkat dicsérni, nem kevesbbé kötelezetünk. Nincs kedvem ezen bohó önszeretet' valódi okait fürkészni, mert nem akarok magamnak még halálom után is elleneket szerezni. Ezt egyedül azért említem, hogy ebbeli szándékomat némileg igazoljam. Ha annyi béketüréssel viseltetel azok iránt, kik magokat életökben magasztalják: ne vond el tőlem figyelmedet, midőn halálom után nyilvánitom ki-létemet. Abban magam is egyenlő vagyok a' többi halandókkal, hogy nevemet halhatlanná tenni ohajtom, ha bár testemnek el is kell porhadnia. Ám ha életpályám' elbeszélését megtiltani kivánnád, úgy szerencsétlenebb volnék mindazoknál, kiknek érdemeit legalább addig hiszik, mig az örökség el nem fogyott. Az igazság' szeretete olly nyomorú helyzetbe tőn, hogy elhúnytomat alig tudá meg más, mint a' halottjegyző. Ha nevezetes vagyonnal birtam volna, úgy elkeseredett örököseim az egész várossal tudatandották, hogy derék rokonuk istenben boldogulva kimult: vagy még halott-ágyamban hiteles szónokot valék szerezhetendő, ki a' keresztény községnek azon örök igazságot magyarázta volna meg, hogy minden rettentők közt legrettenetesb a' halál, és hogy erényes lelkem felette korán távozék hatvanhárom éves hüvelyéből. Azonban illy pompásan bucsúzni el a' világtól, mazurságom nem engedé. Mint az igazság' vértanuja húnytam el, az az szegényen 's meg nem könyezve senkitől; és hogy az utókor tudhasson valamit felőlem, magam vagyok kénytelen fölszólalni.

Hogy 1774d. évi sept. 17-én M. városkában születtem, ez nem épen különös fontosságú körülménynek látszik lenni, valamint saját vétségem nélkül történt, hogy apám méltóságos, nagyságos és tudós, örökös főispán és három uradalom' korlátlan dynastája nem volt, hanem csupán, ha egyebként anyám' szavainak hitelt adhatni, ugyanitt polgár és szabómester vala. Két foggal jövék a' világra, és mindjárt első évemben beszélni tanultam, 's már két éves koromhan képes voltam szüleimet fecsegésemmel megszédíteni. Ők ezt örvendetes előjel gyanánt tekinték, hogy idővel nagy jogtudós leendek. Tévedtek azonban, és a' következés megmutatá, hogy ez az igazsághozi vonzalmam' szerencsétlen előpostája vala. Mit rajtam elég korán észre lehetett venni. Alig valék négy éves, midőn sejteni kezdém, hogy apám hivatásában nem épen lélekösmeretesen jár el. Ezt ugyan gyermekileg, de még is elég érzékenyen, szemére lobbantám nemzőmnek, és mivel ezt nem gyéren tevém, végre derekasan megvesszőzve, izlelteté velem az igazság' első gyümölcseit. Mindazáltal ez el nem rettente. Atyám behunyá örökre szemeit, 's anyámat, mint fiatal özvegyet, engem pedig mint neveletlen gyermeket hagyott a' világban. E' fölött szülőm végtelen elkeseredettnek mutatkozék. Jajveszékelt 's kiáltozott, mély gyászba burkolózék, férjével vágyott elhamvadni 's az egész világról lemonda. Gyermeki együgyűségemben mindezt valónak hivém, 's tizenkét hétig éltem e' tévedésemben. Ezek' lefolytával anyám' borús ege derülni kezde, enyelgett, mosolygott, szomszédait meglátogatá, és én különféle fiatalokat láttam ki és bejárni a' nélkül, hogy ő ezért boszankodnék. Szóval, férjét elfeledé, 's nem vala többé kedve azzal elhamvadni. Kérdém, valljon miért ámita igy el engem és másokat? A' válasz egy pár arczcsapás lőn. Egykor a' tükörben nézdelve magát, kérdé: nincs-e szép anyám? En nem-et mondék, 's ez minden szülői szeretettől megfoszta. Nem szivelhete többé maga mellett, 's iskolába küldetésem elhatároztaték. Mi megtörténvén, néhány évig a' nyelv' alapszabályait tanulgatám. Jónak találtaték, más iskolába leendő áttétetésem; én engedelmeskedém, 's velem eleinte elégültek valának; ez azonban nem soká tartott. Iskolatársaim' néhányai hanyagok valának, 's én röstségüket korholni bátorkodám. Némellyek olly tudományok' tanulásával foglalkodtak, mellyekről én azt hittem, hogy izléstelenek, 's a' tudósnak csak terhére válnak. Mások dölyfösek valának, mivel képesek voltak latin és görög nyelven megmondani, kitől alkottattak. Ezek előtt azt nyilvánitám, hogy nem nézhetek rájok kaczaj nélkül. De nyiltszivüségemet senki meg nem köszöné, 's mindnyáját elleneimmé tevém. Egyik tanitóm' boszusága, kiről azon alapos itéletet hozám, hogy erősebb öklére mint tudományára, olly nyomatos volt, hogy rövid idő alatt az iskolát odahagynom és nyilvános bocsánatkérésem' alkalmával meg kellett köszönnöm, hogy egyéb gyalázat nélkül elbocsáttatám.

Ezen véletlen csiny majd mamelukká teen-

dett. Ijedtemben megfogadám, hogy soha többé igazságot nem szólok. De úgy jártam, mint azon költők, kik a' verskoholásról mondanak le. Most a' főiskolákba vándorlék, mellyekről felette magas fogalmam volt, mi azonban csupán tapasztalatlanságomat árulá el. Azt hittem, hogy itt olly emberekre bukkanok, kiknek egyedüli gondjok a' haza iránti kötelességek' miképeni teljesitésének megtanulása, kik szülőik' reményeit létesiteni 's őket jótéteikért kármentesiteni törekszenek, kik azon tudományokat, mellyek után neveiket viselik, teljes ügyekezettel sajátukká tenni szándékoznak. Illy embereket véltem itt föllelni; de tévedtem. Mindjárt első estve egy csapat ittas fiatalság' kurjongása 's zörömbölése riaszta fel mélázásomból; 's eleinte azt véltem, hogy lázadás vagy legalább is tűz támadt közelemben. Kitekinték az ablakon, 's épen e' pillanatban terült el a' sárban a' csapat' vezére, 's beszédeikből kivevém, hogy a' világbölcseség' egyik hősét igyekeznek ismét talpára állitni. Ezen esemény figyelmessé tőn. Szemügyre vevém iskolatársaim' viseletét. Megismerkedem egygyel, ki a' hittan' szorgalmas tanulója vala, 's azzal dicsekvék, hogy a' csapszékben már kétszer — saját szavaival élve — rútul leitta magát. Egy földim mind a' két törvény' tanárává kivánt szenteltetni, mert benső meggyőződése sugallá, hogy semmi törvénytan sem képes őt valódi honpolgárrá szentelni. Huszonöt p. ft őt iróvá és 25 pengő forintos iróság levelezőtaggá tevé; 's mivel nagyobb biztosság végett vitatkozását magyarra kelle fordítanom, fáradságomat megjutalmazni igéré, de mivel pénzét még ugyanazon este eljátszá, közelgő házasságával vigasztala. Szobaszomszédom a' gyógytan' tanulója vala, inkább szeretett azonban húsos testekkel foglalkozni, mint undorító csontvázakkal, és átkozá tanitói' izetlen önfejűségét, kik őt olly számos görög szavakkal gyötrötték. Ezek 's ezer hasonló példák naponként tűntek szemembe; és én hallgassak, az igazságot ki ne mondjam? Mindenképen erőködém, hogy meg ne szegjem fogadásomat, és sokan, kiknek szép gondolat vagy elmés ötlet születik agyukban, de azt helyesen alkalmazni nem képesek, nem éreznek olly belső marczanglás 's nyugtalan fájdalmat, mint a' mit én akkor érzettem. Végre a' természet minden erőtetést legyőze. Bátran kimondám, hogy csaknem valamennyi iskolatársaim' viselete illetlen és botor, 's ezért őket minden alkalommal korholám 's balgatagságukat nevetségessé tevém. Több izben nemcsak a' vétkeket, hanem a' személyeket is gúnyversekben fostém le, 's ez nekem kétszeres kéjelvezetet szüle. Azonban becsületességem, az igazsághozi ragaszkodásom, leghelyesb nézeteim roszúl jutalmaztatának. Társaságom kerülteték, megvettetém, kigúnyoltatám, és fülembe jött, hogy néhányan összeesküvének, engem nyilvánosan meggyalázni. Mi csakugyan meg is történik, ha elég jókor más helyre nem költözöm, ott kezdett tanulmányaimat befejezendő.

(Vége következik.)

Irodalom.

Latin nyelvtani ékes és képes szókötéstan, a' harmadik és negyedik nyelvészeti osztály' számára, irta Agyagos Molnár Sámuel a' losonczi ref. lyceumban oktató 's t. Nógrád vármegye' táblabirája. Pesten 1842. Trattner és Károlyi' bet. K8r. 62 l. Ára 20 kr cp.

(Vége.)

Vessünk pár pillanatot az ékes szókötés-tanra. Leforditva „ornata"ból, meglehetősen van, helyesebben, mint a' „figurata" képesre, de ennek többek hibái 's hiányai.

44. lap, 3. szabály: „a' mellék névszók, és névmás-szók a' magok főneveiknek, akár előttök, akár utánok álljanak mindegy, ékességnek okáért mindazáltal most elejökbe, majd ismét utánok szoktak tétetni, p. o. assiduus usus, fortes viri". Az eredetiben igy áll a' szabály: nomina adjectiva, substantivis praeponuntur, sed adjectiva pronomina postponuntur, possessiva in ultimo sita commode eleganter in finem periodi rejiciuntur; nem mindegy tehát, akár elül, akár utól álljanak a' mellék-névszók, ékesség' okáért elejökbe tétetnek a' főneveknek, a' névmás-szók utánok, a' birtok névmás-szók pedig épen a' tétel' végére, p. o. non potui quin sententiam tibi declararem meam; 's igy jól is van. — 48. lap, 14. szabály: „a' reményt és véleményt jelentő igéket leginkább határozatlan móddal és vádoló ejtéssel szokták kifejezni, de sokkal ékesebb azokat *fore* vagy futurum esse-vel, *ut* részszóval, és összefoglaló móddal kitenni, p. o. non dubito fore, plerosque Attice!" — magát a' szabályt meglehetősen forditotta le oktató ur, de, úgy látszik, a' példát — melly az eredetiben nem áll — roszul alkalmazta, hiszen ő mondja, hogy „fore" vagy „futurum esse"-vel, „ut" részszóval és összefoglalo móddal kell kitenni! hol van már a' fölhozott példában az „ut" részszo? hol az összefoglaló mód? En azt tanácslom oktató úrnak, jobb lesz ezentul az eredetiben levő peldákat minden gondolkodás nélkül leirni, azon egyszerű okból, mert azok jok, p. o. spero fore, ut venias; nunquam ratus sum fore, ut tantae opes conciderent. — 48. lap. 16. szabály „ékesiti a' latin beszédet, ha az „est" időszot, a' „quod" ráviteles névmás megelőzi, p. o. luxuria est, quae civitates evertit." Hogy a' szabály nem igaz, oktato ur tettleg bizonyitja, mert fölhozott példájaban a' ráviteles névmás nem előzi, hanem követi az „est"-et. — 52. lap, 28. szabály „az egy helyből más helybe menetelt jelentő időszok' hanyatloi *urus*-ba kimenő részesülőkké szoktak változtatni, p. o. venis salutaturus, pro salutatum" — a' példában „salutatum" változik „salutaturus"-sá, nem hiszem pedig, hogy oktato úr nyelvtanilag megmutathatná, hogy a' saluto szo egy helyből más helybe menetelt jelentene; én tehát bátorkodom a' kérdéses szabályt helyesebben igy forditani le: az *um* hanyatlót, ha egy helyből más helybe menetelt jelentő időszóval tétetik összze, *urus* részesülővé ékesen változtatjuk át, p. o. venis salutaturus, pro salutatum; mert a' *venio* egy helyből más helyre menetelt jelent. — 54. lap, 34. szabály „ékesiti a' latin beszédet, ha a' *dico* időszó helyett *nego* tétetődik — halljátok! — p. o. negat se quidquam audivisse, e' helyett, di-

cit se nihil audivisse“ én is hozok föl egy példát: dico me Losoncini fuisse, alkalmazva a' szabályt: nego me Losoncini fuisse; és íme az értelem egészen ellenkező; igy kellene tehát a' szabályt modositani: a' *dico*-t csak akkor cserélhetjük föl *nego*val, ha a' *dico* után tagadás következik. — 57. lap, 44. szabályra fölhozott példa: mare integrum quam longum est, csak ugy lesz alkalmazható, ha hozzá teszszük: Pompejus pacavit. — stb.

Birálatom ennyi, 's most láttad, nyájas olvasó, ez azon homályos, hibás 's tévesztő kézikönyv, mellyet a' szerző tanitványai' kezébe ad, 's ez azon hervadt virág, mellyet e' részben parlag irodalmunk ez évben mutathatott elő. Eszreveteleim többek is lehetnének, mellyek a' figyelmet megérdemelnék, de hely szüke miatt többekre nem terjeszkedhetem. Különben is a' könyv' megismertetésére ennyi elég. **Z. Y. X.**

TÁRCZA.

Magyar játékszini krónika.

A' szinház-igazgató választása elhalasztatik. 1810. évi 44. törvény-czikk' értelmében a' nemzeti szinház' igazgatása' tárgyában kinevezett országos kisebb választmány' részéről ezennel köz hirré tétetik.

Miután folyó év september hó' 12. tartatott nagy választmányi ülés' határozatánál fogva felhatalmaztatott volna a' kisebb választmány, hogy a' hirlapok' útján közhirré tett, és e' folyó év' 's hó' 14. napjára rendelt nemzeti szinház-igazgató' választását eszközölje; a' vállalkozók pedig mind e' mai napig azon föltételeknek, mellyek előnkbe szabattak, magokat alá nem vetvén: a' válalkozók közől pedig egy bővebb megfontolás végett egy pár hét halasztást kivánván; ezen tekintetekből ezúttal, hogy egész lelkiösmeretességgel 's nyilvánossággal legyen e' nemzet' tulajdona tárgyalva; intézkedni nem lehetvén. Az igazgató választásának határnapja Pestre, folyó év' december hó' 19. napjára, tétetik által; akkor e' választmány hatásköréhez képest a' szinház' állapotja felett múlhatatlan intézkedendik. —

Ha a' vállalkozók némi szükséges adatok, és a' választmány által megállapittatott feltételeket látni kivánnák: Simoncsics János szinház-igazgató úrnál mindenkor megtekinthetik; valamint nyilatkozataikat is, ki azt elnök ő exellentiájánál benyujtandja, nála letehetik. ***Fráter Pál***, m. k.
választmányi tollvivő.

Nov. 7. Erkelné' javára bérszünettel először: Az ördög' naplója. Vaudeville 3 felv. Irták Arago és Vermond. Francziából ford. Egressy Benj. Zenéjét szerzették: Szerdahelyi és a' fordító.

Nov. 8. A' pajkos jurista. Vigj. 5 felv. Kotzebue után Baranyi Péteer.

Nov. 9. Bájital. Vig opera 2 felv. Irta Romani. Zenéje Donizettitől. *Füredi* úr, a' kolosvári szinháztól Belcore' szerepében, mint vendég, lépett fel.

Nov. 10. Lendvay' javára bérszünettel először: Othello. Szomorúj. 5 felv. Shakespearetől. Eredetiből ford. Vajda Péter. — Kiknek fogalma van müvészetről, kik Shakespeare' müveit nem csak nagy hiréből ismerik, hanem valósággal olvasták vagy előadatni látták, 's annak tökélyeit felfogni, megérteni ügyekeztek, mind azoknál egy a' vélemény az iránt, hogy igen kivánatos volna Shakespeare' müveit nálunk is megkedveltetni, meghonosítani. Ha minél előbb sikerülendene ez ohajtás, igen sokat fognánk nyerni szinészeti dolgokban, 's egy nagy lépést tennénk a' tökély' útján. A' közönség szoknék ezen müvek által szinpadi csecsebecsék, üres spectaculumok és semmiségek helyett való dolgokhoz, ollyanokhoz, mik a' müvészet' lényegét teszik. Drámairóink tanulnák gyakorlatilag a' szépnek és igaznak ösvényét keresni, mellyen a' görög tragicusok, mellyen az újabb kor jelesei örök müveket alkotának. Szinészeinknek végre alkalom és tárgy adatnék, e' müvek által öszhangzatba hozni magokon és magokban az eszményit a' valóval, az az jellemzetessé tenni az eszményt a' nélkül, hogy a' szépnek és müvészinek határaiból kilépve, a' mindennapiság' körébe sülyedjenek. De minél kivánatosabb Shakespeare' meghonosítása, annál jobban kellene ügyekezni, hogy e' müvek czélszerüen hozassanak a' magyar közönség' elébe. A' német nemzetnél Shakespeare igen ismeretes lön, és némelly szinházak' közönsége által igen kedveltetik, ott t. i., hol a' szinmű iránti fogékonyság szemfényvesztő látványok által el nem tompittatott. Ez Schröder' érdeme; ő volt, ki Shakespeare müveit kor, hely és nép' igényeihez alkalmazva, szinpadra kezdte hozni. Igy kellene nálunk is Shakespeare-rel bánni. Szinészeinknek soha sem kellene shakespeari müvet könnyelmüleg, tőlök telhető készület nélkül, előadni. Forditóinknak pedig lelkiösmeretesen meg kellene gondolniok, mit bir meg közönségünk mit nem, mi egyez, legalább nem ellenkezik, izlésével, gondolkodásával, mi nem. Korunk Shakespeare' korától igen messze esik, 's az angol gondolkodás és izlés is különbözik a' miénktől. Forditani classicai müveket hiven kell ugyan, de szinpadon előadni nem mindig lehet, és Shakespeareet nevezetesen hüség' rovására koczkáztatni, müveitől elidegeníteni a' magyar közönséget, nem okosság. Elidegenedik pedig, ha szóhüséggel hozzuk szinpadra. Othellonak, általam különben igen tisztelt forditója, véleményem szerint, elhibázta a' dolgot, hogy forditásában kitételeket engedett szinpadon elmondatni, mellyek hivek lehetnek ugyan — ámbár a' szavak' válogatásában is igen sok fekszik — de magyar közönség elébe nem valók, botrányosak. Ohajtjuk 's igen kérjük a' fordítót, hogy a' „szajha, ringyó“ 's tb efféle jövő előadáskor vagy kihagyassanak, vagy másokkal cseréltessenek fel, mert ezek nálunk nem magasabb ihletü szomorújátékban, de aljasabb nemü bohózatban is idegenitők volnának. Nem kell elfelejteni, hogy ha Shakespeare, magyar levén, ma irná Othelloját, szavak és kifejezésekre nézve kényesebb volna. Mi az előadást illeti: az épen nem volt kielégitő; szinészeink nagyobb része vagy készületlen volt, vagy kedv nélkül játszott. Kiemelni csak Lendvay (Othello) és Fáncsy (Jago) játékaikat lehet; ők némelly helyeket igen jól adtak, de szerepök' mélyébe ők sem hatottak mindenütt, a' mi azonban megbocsátható, mert Shakespeare sok tanulást kiván. Általában e' szinházi est, olly rosz benyomást hagyott maga után, mit csak sajnálni lehet, 's ohajtható, hogy egy más shakespeari müvel minél előbb kitöröltessék a' keblekből. Nem hallgathatom el többek között a' megfojtási jelenést. Istenért! ne hurczolja többé Othello Desdemonát, és ne fojtsa párnákkal agyon szemünk előtt, mert ez hajborzasztó. E' jelenés köz iszonyt gerjeszte. A' megfojtás az ágykárpitok között mehet végbe, de ne szemünk előtt. Nec pueros coram populo Medea truci-

det! a' philosophus költő már régen adá e' szavakban a' bölcs intést. *B.*

Nov. 11. Golkondai királynő. Vig opera 2 felv. Irta Romani. Zenéje Donizettitől. Ford. Szerdahelyi.

Nov. 12. A' fehérek. Drama 5 felv. Irták Malefille és Artigues. Ford. Egressy Benj.

Nov. 13. A' nagyidai czigányok. Eredeti bohózat Szigligetitől.

Nov. 14. A' templarius. Nagy opera 3 felv. Irta Marini. Olaszból ford. Ney Ferencz. Zenéje Nicolai Ottótól.

Nov. 15. Az ördög' naplója. Vaudeville 3 felv. Irták Arrago és Vermond. Ford. Egressy Benj.

Literaturai mozgalmak.

Pesti novemberi vásár (II). Budán, a' m. kir. egyetem' bet. 's academiai költségen megjelentek: 1. Külföldi Játékszin, kiadja a' m. tudós társaság. Tizenkilenczedik kötet: Miss Sara Sampson. Szomorújáték öt felvonásban Lessingtől. Fordítá Kazinczy Ferencz. N12r. 141 l. velinen, fűzve 36 kr cp. E' mű a' német drámai irodalom' egy bizonyos időszakának majdnem fő képviselője, 's ha egyéb oldalai nem volnának is, már csak szellemtörténeti tekintetben is nevezetes tünemény, 's mint illyen minden gondolkodó olvasó' figyelmét megérdemli. Hogy az érzékeny szivek, valamint azok, kik tapasztalják, hogy minden, a' mi Kazinczy Ferencz' tollából került, fejtőleg és képezőleg hat mind e' napig, örömüket lelendik e' dolgozásban, arról bizonyosak vagyunk. — 2. Tudománytár. Közre bocsátja a' m. tudós társaság. Septemberi füzet. Tartalma: 1) Az országtani theoriák' eredete, kifejlése 's gyakorlati befolyásáról az újabb Európában, Heeren után Horváth Mih. folyt. 2) Petrás Incze a' moldvai magyarokról; csángó-magyar népdalok, mellyeket véghetetlen sok természetesség 's valódi költői érzelem tesznek kedvessé. 3) Cházár András' életrajzának befejezése, Sztrokay Antaltól. 4) Négyszöggyökér-vétel' és osztás' új módja, Zengedytől. 5) Bosnyák tárgyak, P. Gegő Elektől, második közlés. Az okleveles toldalékban Lugossy József egy 1595-ki magyar végintézetet közöl jegyzetekkel. A' literaturai szakaszt Ph. Chasles és Sainte-Beuve' két czikkelye nyitja meg a' franczia irodalomról. A' Criticai Szemle egyetemek' javitását tárgyazó iratokat, és Davistől China' leirását ismerteti. Bibliographia rekeszti be az egészet.

Ugyanott a' Kisfaludy-Társaság által kiadva: 1. Kisfaludy Károly' Minden Munkái, VII-dik füzet, 869—1012 sz. E' füzetben berekesztetnek az elbeszélések, közöltetnek teljesen a' vegyes iratok, 's megkezdetnek a' kiadatlan zsengék és töredékek. Itt találtatnak: 1) A' gyilkos, szomorújáték' első felvonása, 1808-ból, 's így Kisfaludy K. első eddig ismeretes drámai próbatételének töredéke; 2) Zách Klára dráma 5 felv. 1812ből; 3) Brutus, szomoruj. 5 felv. Voltaire után; a' szerzőnek egyetlen egy utánzata. 4) A' korcsházi vásár, vigjáték' és 5) Konstantinápoly' bevétele, historiai dráma' töredékei, e' két utobbi 1820-ból. A' boritékon jelentetik, hogy „ámbár e' munkák már eddig is tetemesen fölülhaladták az elölegesen vélt ivszámot, 's e' mellett is a' hátralevők az életrajzzal még egy nyolczadik füzetet töltenek be, melly azon felül az új aczélmetszetü arczképen kivül még négy fametszettel is lesz ékesitve Hőfel Balázs' mesterkezétől, a' Kisfaludy-Társaság még sem igényel kárpótlást, 's e' nyolczadik füzettel, képeivel együtt, még ez év' vége előtt kedveskedni fog vevőinek". — 2. Külföldi Regénytár. Kiadja a' Kisfaludy-Társaság. Első kötet: Grandet Eugenia. Irta Balzac, francziából fordította Jakab István. Első rész. Pesten, Hartleben K. A. sajátja. 1842. K8r. 156 l. finom velinen, színes boritékba fűzve 40 kr c. p. Minden hónap' utólsó napján egy kötet jelenik meg, melly átvételkor fizettetik ki. A' darabok' választása, az áttétel' gondossága, ritka csinú és izlésü kiállitással párosúlva méltóvá teszik ez új, 's irodalmunkban érzékeny hézagot pótló gyüjteményt arra, hogy köz kedvességgel fogadtassék.

Ugyan ott a' szerzők' költségein: 1. Szinmütár, kiadja Nagy Ignácz. 34-d. füzet, illy tartalommal: A' haramiák, szomorúj. 5 felv. Schiller után (újra) fordította D. Schedel F., és: Falusi egyszerűség, vígj. 4 felv. Töpfer Károly után ford. Nagy Ignácz. Ezen 109 szeletü füzet' ára szinte csak 40 kr cp. — 2. Elemi számtan az egész és tört mennyiségekről. Irta Barts Ferencz, kegyes rendi oktató, bölcs. és hittan' dra, és a' bölcs. kar' tagja. N8r. 84 l. kötve 12 kr cp.

Szinte Budán, Gyurián és Bagó' bet., Emich Gusztáv pesti könyvárus' bizományában megjelent: Körömkór, vagy az emberi köröm' minden nyavalyáinak alapos gyógymódja. Irta Miszlay Mátyus, gyógytanor *), szemészmester és fogorvos. 8r. 62 lap, vel. fűzve 24 kr cp. (*Folytatjuk*). *S.F.*

Könyvjelentések.

I.

Remellay Gusztáv úr, jövő évi martiusi vásárkor adandja ki már készülő „*A' világ' közönséges története a' teremtéstől* 1842. *végéig*" czimü munkának első füzetét. A' munka, melly iskolai tanulmányi könyvül is szolgálhatand, havonkénti öt ives füzetekben fog, legfelebb másfél év alatt, megjelenni; hasonlólag Rotteck, Becker munkáihoz, mellyek 's más külföldi jelesebb történet iratok, fognak e' munka' alapjául szolgálni. Ára egy füzött kötetnek 20 p. kr leend; a' tervezet a' tél' folytában közzé fog tétetni.

II.

Az Emlény 1843. évre

megjelent és Heckenaszt Gusztávnál megszerezhető diszes kötésben 4 fton, habos selyem kötésben 5 fton cp. 6 aczélmetszéssel.

Tartalma: Álom és valóság, beszély *Császár Ferencztől.* Koni fegyvernöke, ballada *Garay Jánostól.* A' fejérvári templomban, vers *Vidor Emiltől.* Az özvegy, beszély *Gaaltól.* Hódolat, vers *Zichy Antaltól.* Ne csüggedezz, vers *Kunosstól.* Pötöle Gyárfás, beszély *Vachot Imrétől.* A' puszták' fia, vers *Kunosstól.* Imre én és a' halál, beszély *Frankenburg Adolftól.* Az útas, románcz *Neytől.* Az életből, vers *Vidor Emiltől.* Hegyi dal, vers *Szelesztey Lászlótól.* Hasonlítás, vers *Keresztúrytól.* Léliához, vers *Vachott Sándortól.* Föltétel, vers *Császártól.* Fenék-vár, beszély *Nagy Ignácztól.* Epigrammák *Gaal* és *Garaytól.* Az orvos, beszély *Neytől.* Búcsúhangok a' hitszegőhöz, vers *Riskó Ignácztól.* Leel, Nemzetiség, vers *Lakner Sándortól.* A' lovag' szerelme, vers *Szemere Miklóstól.* Számüzött, vers *Riskó Ignácztól.* Platter Emilia grófnő' sirjára, vers *Gaaltól.*

*) Volt tanár, 's a' szó jó is, szép is. Lett azután: tudor, 's már itt lehetett kérdezni: miért a' bevett jó és szép szó helyébe mást, miután a' professorra ugy is van jó és elég szép szavunk kettő is: tanitó és oktató. 'S most jő egy harmadik, 's már ennek sem tanár, sem tudor, hanem tanOR! Ha ez igy megy folyton tovább, gazdag, igen is, lesz nyelvünk, de aligha magunk is megköszönjük. Urak, ne tegyük magunkat e' fürás, faragással, e' haszontalan, czéltalan, és csak gyermekes viszketeget eláruló ujitó vágy által nevetségesekké! *S.F.*

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, csötörtök, november' 24. 1842.** **63. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Az igazság' egyik martyrjának életpályája.

(Vége.)

A' sors olly férfihoz vezete, ki szabad tartást ajánlott 's irántam nagy szivességgel volt. Azt hivé, hogy kedélye nagyon hasonlit az enyémhez, 's ez őt szánakozásra birá. Nem mondhatnám, hogy az igazság' heves pártolója vala. Mindenütt és mindig helyeslést nyerni, véleményét makacsul védelmezni 's mindenkivel legirgalmatlanabbul bánni, ki ellenkezőleg itélt — ez vala fő szenvedélye. Ő egyike volt ama' tudósoknak, kiknek ugyan nincs tehetségök valami hasznost irni, de annál nagyobb szigorral szokásuk mások' dolgozatait átkutatni. Egy vesszö, egy pont, egyetlen egy betü elégséges őket a' legnagyobb dühbe hozni 's azokat számüzni, kik nekik ellenmondani merészkednek. Bámulatos könyvgyüjteménye volt saját izlése szerint, minthogy azt hivé, hogy az nem becsületes tudos, ki legalább hét vagy nyolcz font könyvet nem irt. Eszébe ötlött engem kérdeni, valljon mit tartok felőle? Ezen kérdés halálsápadttá tőn. Ha azt mondanám, hogy ő ügyes és a' közjonak hasznos férfiú, ugy új jotéteményekkel fogna halmozni; de mindezeket el kell vesztenem, ha igazat mondandok. 'S én mégis megmondam. Azt nyilvánitám, hogy az ő tehetségeivel felruházottak a' tudományosság' épületénél nélkülözhetlenek, mivel az omladékok' elhordásához szükségesek, nehogy ezek az épitőket gátolják. 'S elveszésemre több nem kivántatott. Legott távoznom kelle házából ezer latin gúnynevek' kiséretében, mellyeket azelőtt soha nem hallottam, és csak joval később olvasám Y. irományaiban.

Ezen moecenásom' elvesztését egy jogtudós eléggé kipótolá. A' honi törvényekben ugyan legkevésbbé sem volt jártas, de annál gyakorlottabb vala a' romaiakban. Dolgom jol ment nála; de mivel meghallá, hogy felőle azon vélemenyt ejtém, mi szerint, képesebb „pro rostris" beszédet tartani, mint helyes replicát fogalmazni, irántami jotéteit legott megszüntetvén, ex L. I. c. de donat. revoc. bebizonyitá, hogy soha többé szemei elébe ne jőjek.

Egy véletlen eset' következtében E.' városban telepedtem meg. Ugy látszek, itt meg fogom vetni szerencsém' alapját. Minden kivánatom szerint folyt; nem tudom, az emberek szivelheték-e jobban itt az igazságot, vagy ez csak onnan vala, hogy mindent nyilván ki nem fecsegtem, mit magamban gondolék. Hivatalt kaptam a' városnál, melly elég jövedelmes volt. Egy pár évig minden jól ment 's elöljáróim' teljes megelégedését birám, miről is ez időben bizonyitványt — szükségem levén rá — dicséretekkel halmozva adának. Történt azonban, hogy főnök-tanácsnokommal egy bukott kalmár' tömegének összeirására kiküldetvén, a' lelettárt, tisztázása' alkalmával, felette tökéletlennek, a' napidijok' felrovását pedig nagyon is tökélyesnek találám; ebbeli helytelen 's időtlen véleményem' következménye hivatalom' elvesztése vala.

Nem sokára egy úri háznál két gyermek' nevelőjévé levék. A' gyermekek' dicséretes előmenetén a' szülők felette örülének. De mivel később a' házi asszony is igénybe akará venni csekély tehetségemet, én pedig ebbeli kivánatának eleget tenni vonakodám, a' gondos anya addig ostromlá férjét, mig ez a' fiúknak nálamnál értelmesebb nevelőt nem fogada.

Ennekutána egy hires literator' dolgozataival foglalkozám, de mivel a' számtalan nyelvhibákat kiigazitani 's ezt neki megemlitni elég oktondi valék, ezen keresetágtol is azonnal elüttetém.

Joggyakorlatom' első eve után a' fővárosba vándorlék, hol jelesb táblai ügyvédeink' egyikéhez ügyszorgalmazónak szegődtem. Itt tapasztalati ismereteim nem kevéssé növekedtek. Nem egyszer izgata igazságvágyom csekély észrevételeimet főnökömnek megsúgni: de mindannyiszor elfojták azt eddigi csapásaim' remképei. Vajha ezen ösvényről soha el nem tértem volna! — Főnökömhöz vagy is inkább főnököm' házához egy tiszteletre mélto férfiu vala járatos. Ez a' ház' hölgyeivel felette nyájas volt, 's velök az erkölcsiség' elveit kézzelfoghatólag ügyekezett megismertetni. Es minthogy jelenlétem legkevésbbé sem volt képes őt, véleményem szerint, nem igen helyes tanában megzavarni: néhány csipős szavakkal adám értésére, hogy ál tana aligha keserü gyümölcsöt nem fogna teremni. — 'S ez elég volt mennyet és földet ellenem fellázitani. Főnököm előtt a' hölgyek és a' tiszteletre mélto férfiu vallástalannak, istentagadónak rajzolának: elleneim' szent haragának kikerülése végett tehát e' háztol is bucsút venni kénytelenittetém.

Néhány évet vándorolva tölték; mig végre sorsom kiengeszteltnek mutatkozék. Azon föltét alatt, hogy bizonyos személyt nőül vegyek, hivatalt nyerek. E' lépésre az éhség és szegénység kénytetének. Eddigi körülményeim annyira lefegyverkeztetének, hogy mindennel megelégedém, mit

az előtt ki nem állhattam volna. Nőm szereté a' társaságot, ő játszék. Vagyon 's jövedelem piperére fordittaték, a' háztartás mellőzteték, 's vajmi sokat kelle elnéznem, mihez több mint közönséges béketürés kivántaték. Türelmem megszakadt, azt mondám, hogy a' nőnek iparkodnia kell férje' tetszését megszerezni, minden mérték fölötti költségeket kerülni, a' gazdaságot ügyesen vezetni és semmi uralkodást nem igényelni, mit az irás és rend a' férfiakra ruházott. De milly boldogtalanná tevének ezen igazságok! Tapasztalám, hogy a' hölgy' haraga ártalmasabb valamennyi teremtményénél. Meztelen koldusnak, földönfutó garabonczásnak neveztetém, kit az úton kapartak fel, 's nem érdemes, hogy szeretetre méltó nője által olly kitünő sógorságba jöve; és valóban kevésben mult, hogy nőmet térdre hullva nem valék megkövetendő, ki azonban szerencsém vagy szerencsétlenségemre-e, nem tudom, véletlenül kimult. Elleneim' csoportjai ezentúl szünetlenül üldözének. Ha én nem kiméltem senkit, rajtam sem akart senki szánakozni. Előljáróim álnokul rászedének, 's én olly vétkekkel terheltetém, mellyek legkevésbbé valának sajátaim. Kérdésre vonatám 's hibáimat megvallani sürgettetém; azonban én azt állitám, hogy ártatlan vagyok, elleneim pedig hazugok és előljáróim megvakitott 's részrehajló birák. Kárhozatomra több nem kivántaték. Hivatalom' elvétele, csekély vagyonom' elkoboztatása és nyolcz évi börtön valának őszinteségem 's becsületességem' jutalma. Végre kiszabadulván, a' város- és országból számüzetém. 'S ezóta lehetlen volt szerencsémet valahol megalapitani, sőt olly alávaló módon kellett hátralevő éveimet töltenem, hogy ezt az utókorral tudatni sem akarom. Nyomorún, meztelen, minden barát nélkül, az egész világtól megvetve, de mégis belső megnyugtatásomra mint az igazság' martyrja 18-ik évben húnytam el, és bátor az egész emberiség utált, magammal mégis elégült valék.

Életpályája ezen u. n. igazság-martyrnak — ugy hiszem — elég nevezetes. Ő valóban 1838ban lakásán holtan találtaték, hol éhség és hideg miatt meghalálozottnak gyanittatik. Tetemei az egyetemnek adatának el, hogy a' szükséges temetési költségek födöztethessenek. Ugy vélem, e' szomoru példa mindazoknak óvakodásul szolgálhat, kik azt képzelik, hogy az igazságérti nagylelkü buzgalom, ha ők másoknak a' személy' tekintete, barátok 's előljárók' kimélete nélkül szemtelenül mondják szemeik közé azt, mit gyakran önszeretet, dölyf, hálátlanság és értelmetlenség tesznek nyelvökre. (Németből.) ***Novák Károly.***

Midőn ő búsult.

Halvány arczczal fehér szép öltönyödben,
Kezedre hajtva búban fejedet,
Ülsz fájdalmidnak árjától felvetten
Mint gyászoló hattyú vizek fölött.

Tekintetedben hiába keresném,
Nincs ott többé erőmnek nappala,
Melly egykor minden reggel minden estvén
Ébredt veled 's nyugodni járt vala.

És nem mint hajdan, nem vet a' vidámság
Sugárzó fényt szép homlokod körül,
'S a' régen édes igéző mosolygás
Most ajkidon mindig megkeserül.

Csak szép szemednek van még bájsugára,
Az még mindig nemes fénynyel lobog;
Ah! a' csillag, melly hajnalokkal jára,
Setét éjfélkor is tisztán ragyog.

'S szép vagy; hisz a' szobor fehér márványból
A' bánatot kellemmel jegyezi,
Most homlokod' komoly bús méltóságból
Mi mondhatatlan báj környékezi! —

Emlékezem lejárt jobb napjaidról,
'S mind a' reményről mit birál velek,
'S midőn — még erről szivem olly nyilván szól!
Ifjabb valék 's nagyon szerettelek.

O e' napok! hagyd emlegetnem őket —
Akkor te vidám 's tán boldog valál,
Bár kérdjem én most tőled ez időket,
Rólok ugy-e sohajtva szólanál?

Mert szebb jövőnek nézhetél elébe,
Gazdag remények vittek tégedet,
'S im most a' szivnek minden vesztesége
Enyhetlen kinnal tépi kebledet.

'S én is, és te is, mindketten kiszenvedők
A' sors' szeszélyét, melly volt ellenünk.
'S mint távol pusztán egyvidéki szellők
Találkozván egymásra ismerünk.

És én, ha visszajő még mint egy álom
Múltam 's rajta búval gondolok át,
Tán enszivemben könnyen feltalálom
Nehéz sorsomnak inditó-okát.

De te, ki csendes elrejtett világban
Szeretteid közt, kedves példaul,
Mint völgy' virága, legnagyobb magányban,
Éltél szelíden és ártatlanul.

Ki jó valál miként az ég' kegyelme,
Ki szivedben tán roszat sem tudál,
És ékesitett szép, magas, nagy elme
Illy sorsra ah ki bűneért jutál?

Sem a' jelen, sem a' jövő, sem a' mult
Feléd kecsegtetőn nem intenek:
Ebben elvesztéd mi neked virúlt
És amazok sötéten fejlenek.

'S késő, ha bús szivedbe visszazárod,
Kifejlesztett nemesb érzelmeit,
Késő, ha még tán a' jövőtől várod,
Csalódott kebled' enyhüléseit.

Vágygyal hisz a' szív mindent a' jövőről,
'S a' sors mindent mi másként hoz reánk!
Ez a' boldogság, mellynek édenéről
Mi emberek mindnyájan álmodánk.

Az álmodó fölébred 's átkaképen
Lebegni tudja fent a' végzetet,
Csak az tán boldog, a' ki életében
Soha nem hitt, remélt és szeretett.

Adorján.

TÁRCZA.

Egy tót kalendáriom miket nem mond!

Szokatlan, sokat jelentő fontos képpel toppanván e' napokban szobámba egyik ismerősöm, miután hóna alól egy tót kalendáriomot rántott elő, azt gondolám, hogy ezen kalendáriomban talán édes magyar honunknak valamelly üstökös csillaggali összeütközése jósoltatik, 's ezért borult el jó emberemnek különben derült homloka. „No — igy szólalt meg, mialatt a' kalendáriomban sebesen forgatott — meg nem foghatom, hogy azok a'panslavok nem rettegnek olly hosszura kiölteni medusai fejöknek nyelvét, 's ezt még ekkor sem foghatnám meg, ha erre privilegiumot kaptak volna, mert a' hosszura kiöltött nyelv veszedelmes, csúnya dolog, 's vannak, kik iránta antipathiával viseltetvén, minden privilegium' daczára is tövestől kiszakíthatnák." Ezt mondván boszankodva átadá a' kalendáriomot, mellyet a'jövő 1843-dik évre Fejérpataky Gáspár adott ki Szentmiklóson, 's mellynek, a' többi közt, 104-dik lapján, *) jegy alatt a' következőket olvasám: A' magyarhoni evang. tótok annál inkább érzik, mit veszitettek ezen valódilag nagy férfiban, ótalmazójuk és atyjokban (t. i. bold báró Prónay Sándorban, az ágost. vall. evangelicusok előtti főfelügyelőjében) minél inkább visszaél utódja (gróf Zay Károly) a' neki átadott méltósággal: gyalázza a' tótokat 's nyelvöket, gyanússá teszi a' hatalomnál, melly szerencsére őt mindeddig semmivel sem tünteté ki — őket ennek háborgatja, közéjök meghasonlást, viszálkodást, gyűlölséget hinteget, a' magyar tanulókat professoraik ellen huszítja, és igy a' benne helyezett bizalomra 's hivatalára érdemetlenné lesz. Ő a' sz. hittan' jelöltjeit a' tót nyelvbeni — mellyen isten igéjét kellend hirdetniök a' népnek — tökéletesedésökre vezető minden eszköztől meg akarja fosztani, hogy a' tót evang. egyházak még tót lelkészeket se kaphassanak, 's aztán a' reformatusokhoz vagy máshová kényszerüljenek fordulni. Az ágost. vall. evangelicusoknak a' reformátusokkali egyesülése, megmagyarosodása, 's a' tótoknak egész magyarhonbóli kiirtása, ez az ő terve, melly ellen férfiasan szegülni minden jó evangelicusnak szent kötelessége. — Hirdetés szerint Pesten már 1842-iki aprilis' 1-én kellett volna megjelennie egy magyar „kalvinista-lutheránus" ujságnak, de nem hagyjuk magunkat aprilisbe küldetni. — Az egyetemes gyülések, a' mostani főfelügyelő elnöksége alatt, hasonlítanak a' megyei tisztújításokhoz, mellyeken felfogadott, összeverbunkolt jött ment nyers emberek, isten és lelkiösméretlenül, vad lármával, szitkokkal és teremtettékkel, templomban, nemzeti ügyekről tanakodnak. A' hit 's egyház körül buzogva fáradozó férfiakat szóhoz sem juttatják 's tetszésök szerint hoznak határozatot a' tótok 's nemzetiségök' megsemmisítésére. De az efféle conventek' rendeléseit ki lépteti életbe, — ki tartandja meg? — És ezt mind egy tót kenyér, veriték 's tenyerek által nevekedett ember míveli a' tótok ellen, kinek bold. atyja Tranoscius' minden énekét könyv nélkül tudta, 's a' tót evangelicusok iránt olly kegyelemmel viseltetett, hogy tót bibliákat vásárolván, azokat ő maga kötötte be, 's a' nép között szétajándékozta. Nekem is, ki ezeket irom, volt kezeimben egy illyen jól 's erősen bekötött könyv."

Ha ezen rágalmi halmaz valamelly honi hirlapba tétetik le, érdemteljes szerzőjét csak szánni tudnám, mert meg vagyok győződve, hogy a' míveltebb közönség, melly mind gróf Zaynak érdemeit, tiszta jellemét, mind az utólsó három évi evang. egyetemes gyüléseknek komoly tanakodások után hozott üdvös határozatit jól ismeri — senkinek interpretatióját sem várta be, ezen vastagnál vastagabb daróczos rágalmakra a' megérdemlett szégyenbélyeget azonnal rá sütötte volna, mélyen, kitörölhetlenül; — de miután kalendáriom használtatott e' rágalmak' kikürtölésére; kalendáriom, melly csaknem minden szegény embernek almáriumán, vagy ha ezzel nem bir, tűkre mögött vagy a' padlás' gerendáján díszelgve található 's mellyből a' szegény ember vasárnaponként vagy unalmas téli órákban gyakran még inkább olvasgat, mint a' sz. bibliából, sőt, ha emlékezete győzi, belőle sokat könyv nélkül is megtanul: kötelességemnek érzem nyilvánitani, hogy a' szerző ezen meggondolatlan, vagy ha meggondolta, álnok, mindenesetre gyalázatos tette által bünt követett el a' pórnép, bünt a' protestantismus, bünt a' haza ellen. Szálljon magába a' rágalom' irója 's a' bünnek súlyát bizonyára jobban fogja érezni, vagy ha érzelme nincs, legalább átlátni, mintsem bizonyító okaim hosszu sorára szüksége volna; 's ennél fogva röviden csak azt kérdem: nem lázitás 's igy nem bün-e a' pórnéppel, melly mind azt mit könyvben — legyen az bár Csizió, 's egy álmos könyv vagy kalendáriom — olvas, szent igazságnak hiszi, elhitetni, hogy őt papjaitól, isten' igéjének hallgatásától megfosztani, vallását erőszakosan megváltoztatni épen azok akarják, kikben vallásának legerősebb támaszait, védőit, a' vallásosság' buzgó előmozditóit tanulta tisztelni? elhitetni, hogy egyházának ügyei fölött nem tisztességes érdemteljes férfiak, hanem alávaló részeges, istentelen és lelkiösméretlen kóborlók rendelkeznek? elhitetni, hogy az egyetemes gyülés' tagjai szelid szavak helyett szitkokkal, teremtettékkel tanakodnak? Ismételve kérdem, az illy égbekiáltó hazudságokat a' miveletlen pór elébe szentigazságként tálalni nem borzasztó bün-e? De ha a' rágalomhős tagadni merészelné, hogy az általa kimondott vádak merő hazudság, ám bizonyitsa be vádjai' alaposságát, nevezze meg azon tanulókat, kiket gróf Zay professorai ellen huszított; mutassa meg, mikor és mi erőszakhoz nyult a' gróf a' tótok' magyarositására; nevezzen meg csak egyet, kit a' gróf az egyetemes gyülésrei megjelenésre felfogadott, csak egyet az egyetemes gyülésen szólók közől, ki az illendőség' határait túllépvén, durva kifejezésekre, szitkokra stb fakadt, 's a' vallás a' hon' ügyeiben üdvhozólag nem fáradozott volna. De hogy ne láttassam azoknak védőjeül fellépni akarni, kik tettek szólván mellettök, erősebb lábon állanak, hogysem valakinek védelmére szorulni kényszerülnének, 's mivel szándékom leginkább az volt, hogy figyelmeztessem a' tisztelt közönséget, mennyire ragadhat a' dühösség némelly panslavot: terjedelmesb fejtegetésbe nem bocsátkozom 's záradékul még csak azt jegyzem meg, hogy — ha isten éltet — az 1844ik évi tót kalendáriom' számára én is irandok egy cziklecskét, mellyben a' pórnépet inteni fogom, miszerint az éji madarak' huhogásival mit se gondoljon.

Menypóri Elek.

Hirlapi ellenőr.

Uj neme a' francziák' gyülöletének.

Tudjuk, mi szörnyü gyülölséggel viseltetik a' Regélő a' franczia drámák iránt 's harczol ellenök, mintha a' hazát új tatárjárás fenyegetné, de meg nem elégedve a' szajnai színmüvek' üldözésével, most haragja a'

franczia bor ellen fordul, hihetőleg — fogja mondani a' nagy közönség, melly a' franczia drámákat pártolja, — a' Regélő' criticusai, kik dr Henszlmann Imre szerint*) a' franczia szinmüveket „darabokra szaggatván' sorban felfalják, annyi franczia' fölemésztése után szomjasak 's most a' champagnei vagy luneli nectart akarnák bögyökbe szini, de koránsem igy van a' dolog, az ő szomjokat csak tinta oltja. Egyik fő leventéjek, mint tudva van, hires hydropatha; ő állitá Prieszniz Vinczét Napoleon mellé. Ezen szomjas criticus urak bort nem isznak, csak gyülölségből akarják csökkenteni a' franczia bor' becsét. Ennek bizonyitványául lássuk a' Regélő' 81. száma' 880. lapját, hol „Champagnei" czim alatt ez áll: „Még Ay és Sillery is 13 millio üveg igaz C(c)hampagneit szolgáltatnak évenként. Francziaország' összes borjövedelme egy 100,000 tallérra megy" Uraim, kik valaha champagneit ittak, figyeljenek! Francziaországban a' Regélő szerint csak Ayban és Silleryben és csupán pezsgő 13 millio üvegnyi készül, egy üveget csak 3 francra téve, ennek ára 39 millio franc vagyis 7,800,000 tallér 's hol vannak még az ennél sokkal többet tevő más franczia borfajok a' hires burgundi, bordeauxi, luneli stb mellyek ama' 7 milliót könnyen háromszorozzák 's mégis a' Regélő az egész franczia borjövedelmet csak nyomoru 100,000 tallérra teszi. Látott-e már valaki nemzeti gyulölséget ennyire vinni 's a' franczia borokat illy semmi árúknak hirdetni? A' Regélőnek szabad ugyan a' francziákat gyülölni, nemcsak álokok miatt, mellyeket egyszer másszor felhordogat, hanem ok nélkül is, miben a' Regélőnek szinte csodálatos szép tehetsége van, de csupán gyülölségből statisticai hamis adatokat terjesztgetni a' közönség előtt, ez már csakugyan nem szabad. Pansláv 's illir ellenségeink meglehetősen gyülölnek minket magyarokat, de enyyire még sem mernék kisebbiteni a' magyar bort; ők okosabbak, inkább megiszszák, ha hozzá férnek. Azért kérem a' francziagyülölö urakat, igyák meg a' franczia bort, de ne gyalázzák hamis adatokkal, mert illyesmivel csak saját magok hitelét koczkáztatják.

A propos! E' borgyalázó czikkben „2200 akó hectoliti borról" van szó. Mi ez a' *hectoliti bor* vagy *hectoliti akó*? „Hectolitre" maga nagyobb franczia bormértéket tesz. Vagy az akó talán könnyebb érthetés végett van mellé téve? ha igen, ugy a' Regélő nehezen ért czélt, mert valljon jobban ismernők-e az Ermellék 's vidékén divatozó csebret, ha csebri akónak mondanók? Vagy tán azt hitte a' Regélő' igen tudós szerkesztője, hogy hectolit helynév? No ez még mulatságosabb!

De mondok még többeket is a' francziák iránti idétlen gyülölség' bebizonyitására. A' 69. számu Regélő a' Boulogne erdöcske nevü sétatért is elvette a' francziáktól 's Londonba vitte ajándékul Shakespeare' földieinek, mert azt mondja: „Jelenleg leghiresebb sétatérek: Londonban a', boulognei erdőcske stb." — Ugyane' czikkben az is mondatik, hogy Kensingtonban a' kertek is mulattató sétatérek. Bizony bizony derék statisticus ez a' Regélő' szerkesztője. O azt hiszi, hogy Kensington valami roppant város, mellyben kertek is vannak, pedig gyermekek is tudják, hogy Kensington kert, London' városában. A' Regélő Francziaországot csupa gyülölségből, Angliát csupa barátságból nem ismeri, ugyan milly indulatnak kell benne támadni, hogy végre egy országot ismerjen *).

Dr Henszlmann úr most láthatja, hogy még korán volt a' Regélő' iróit és szerkesztőjét a' francziák' gyülöletére tanitani. Ők sokkal előbbvaló és szükségesebb tanulmányok hiával vannak még.

Montebello.

*) Regélő, 93. szám, 1069. lap.

*) Ime egy czikkecske a' Regélő' szerkesztőjének, quae facilem paret ori bolum, mellyben dolgok foglaltatnak, szerkesztői ügyességet bizonyitók. Ha e' czikkre ismét felelend a' szerk. ur, tanácsoljuk neki, hogy védokokban keressen czáfolati erőt vagy menedéket ne szavakban, 's ne maga által koholt állitásokat czáfoljon, hanem azt, mi ellene mondatik. Lap'a' 91. számában sületlen csemegéi közt vakmerően ráfogta az Athenaeumra, hogy ez azért neheztel, mert a' Regélő az orleansi herczeg' halálát hiteles lapból vette. Ez nem igaz, uram! Az Athenaeum megrótta önt, hogy saját szemében gerenda levén, mégis másében szálkát keresett, hogy ön egy kis kósza hírecske' forrásának meg nem nevezéséért rótta meg az Ungart, holott maga hasábokra terjedő czikket vesz ki a' Jelenkorból és árulja, forrás' meg nem nevezése nélkül, sajátja gyanánt. Ezt kell, uram, megczáfolni, ha birjuk, ha pedig nem, ne fészkelődjünk, hanem csak húzzuk meg magunkat, mert az Athenaeum alaptalan csevegéssel nem hagyja magát elutasittatni.

A' második szám alatti silány gyorsasággal készült hirlapi csemegére „classicai lassuságunkkal", máskor irandunk magyarázatot. Addig is ajánlunk több szorgalmat és gondot a' Regélő' szerkesztésében, hogy többről több ne jöjön a' rovásra, mert már eddig is ugyancsak sok van rajta.

A' szerk.

Színházi jelentések.

— Az igazgatóság' rendeléséből értesittetnek a' t. cz. dráma-szerzők, hogy minden zavar és tévedés' kikerülése végett a' nemzeti szinpadra szánt müveiket ezentúl nem máshoz, hanem egyenesen igazgató Simoncsics János urhoz küldjék 's azokat el-nem-fogadás' esetében ismét csak töle kivánják vissza.

Szigligeti Eduárd m. k.
szinh. titoknok.

— Jövő szombaton nov. 26. bérszünettel Konti Károly' javára először fog adatni a' Párisi vizhordó, nagy opera 3 felv. Boullytól. Ford. Deáki Fülöp Sámuel. Zenéje Cherubinitól.

— Jövő hónap' 3. Barthàné' javára bérszünettel először adatandik: Pszt! Vigj. 2 felvon. Scribetől. Ford. Lukács Lajos; és Belizár czimü opera' első felvonása. *Minkné* assz. a' pesti német szinház' énekesnője a' jutalmazandó iránti szivességből Antonina' szerepében fog föllépni.

Előfizetési jelentés.

Az Athenaeum' ára jövendőre is az marad, melly e' jelen félévben volt:

Postán félévre	3	ft 48	kr.
Helyben —	3	— „	—
Postán évnegyedre	2	— „	—
Helyben —	1	— 40	—

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Kolosvárt az Erdélyi Hiradó tek. szerkesztősége, Nagy Enyeden tek. Vajda Dániel, Debreczenben Csáthy könyvárus urak szivesek az előfizetést elfogadni. Bécsiek a' cs. postahivatalnál tehetik megrendeléseiket. Ki 9 előfizetőt gyüjt, annak egy példánynyal ingyen szolgálunk. ***A' szerk.***

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, vasárnap, november' 27. 1842.** **64. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Monarchiai elvek és reformok.

Már Staël asszony a' franczia lázadás fölötti elméleteiben igyekezék megmutatni, mikép az európai monarchiák a' legújabb időkig majd mindnyájan a' képviseleti formák' irányát tűzék ki czélokúl. „A' legelső lépés a' hübéri nemesség' korlátozásában állott. Ezen alapra épiték némelly kisebb olasz és német státusok szabadságuk' rendszerét. Erre következék a' kereskedés, fényvágy' és adózás' korszaka, miből aztán a' népnek körül tekintő belátási képessége, jog- és hatalomérzete keletkezett. Mind ez a' képviseleti gyülések' útján ellenállhatlanúl a' koronai jogok' megszoritására vezete. Anglia, ezen a' kereskedési jólét' mezején első hatalmú állomány, a' fölebbi elvek' végrehajtásában példával ment elő. Ugyan ezen elvek működnek minden continentalis állományoknál, 's hasonló eredményeket is kell szülniök".

Az 1838diki Edinburgh-review' 60-d. száma igen helyes tapintattal jegyzi meg, mikép minden politicai hason-irányu haladásnak alapoka abban áll, hogy még a' despoticus kormány' léptei is közvéleménytől függenek. Mert erejében minden kormány csak úgy tartós 's biztos, ha azok' közvéleménye által vezéreltetik, kikben az állomány' ereje pontosul; következőleg e' szerint a' katonai státusokban a' katonáskodó néptöbbség, a' még miveletlen 's durva népü országokban az ész- és nagyobb földbirtokosok, 's végre civilisált polgári társaságokban azon egyének' egy vagy másképnyilvánulo véleménye által vezéltetik, kik összekapcsolt ész- és birtokerejük' útján, ha alkalom és körülmény kivánják, hatályosan együtt működni birnak. Olly kormány, melly e' néposztályok' összes véleményével szemközt áll, egyidőre uralkodhatik, de fenmaradása mindig kétes. A' legtermészetesb 's czelszerűbb alkotmány tehát mindenesetre az, melly kormányát képessé 's egyszersmind kötelezette teszi arra, hogy a' közvélemény' csatornáit ismerni 's használni tudja; 's ép' ez oknál fogva volt a' középkori feudalis nemesség- 's papságnak olly könnyü kirekeszteni trónból és egyházbol herczegeit, mint ez Azsiában a' hadi szolgálatuak közt jelenleg is divatban van. Nálunk, hol a' közlekedési útak mind kereskedés, mind sajto által eléggé nyitvák, nem hiányozhatik alkalom, hogy a' nemzet' közérzelme akár rokon, akár ellen-nézetei' kifejtésére nézve mé nyilvánulhasson. 'S bizonyára Europa' majd minden statusaiban ekként készitvék fel az eszközök, mik szerint a' különböző érdekek' szavai kitudathassanak. A' dolgok' illy állásában lehetetlen igy el nem ismernünk, miként a' fentebbi czél' elérésére csupán az összes érdekek' képviselete szolgálhat legtermészetesb eszközül.

E' pontról még sokkal határozottabban, 's lehet mondani, diadalmasabban szólt egy nagyhirü americai minister: „Európa, vagy a' létező főhatalmak' jelenleges helyzetének átnézete" czimü, 's Bostonban kiadott munkájában. Ő a' fentebbi okoskodás' minden rejtekeit teljesen fölfejtegetve, azokból czáfolhatatlan 's meglepő eredményeket sző ki. Bizonyitványul a' következő monarchicus szellemben szerkezett mondatok szolgáljanak:

1. A politicai reformok' azon szelleme, melly a' földön mindenütt működve él, szükséges és természetes tanújele az embernem' művelődési lépteinek, 's e' szerint következőleg az iparnak, nemzeti jólétnek 's tudományoknak is.

2. Az egész embernemnek érdekében áll, a' müveltségben mindig és szüntelen előbbre haladni; mivel a' társaság' minden egyes osztályainak boldogsága csak úgy érethetik el, hahogy az ipar a' kézmüvészet' és kereskedés' mindegyik szakában emelkedik.

3. Szükségkép következik, hogy a' társaság, ha jólétét gátló némelly akadályok' megszüntetésén iparkodik, 's ezen ügyekezet alkotmánya' javitásával van szorosan összekötve, kizárolag és egyedül a' köz jólét' biztositását tekintse.

4. Nagyon természetes, hogy azon érdekek, mellyeknek az alkotmány' politicai javitásával veszniök kell, a' társaság' akaratban szövetkezett többségének ellenszegülendnek.

5. Ha figyelmesen vizsgáltatnak azon pártok, mellyek közt polgárisult országban e' nagy kérdés forog fenn: valljon megkisértessenek-e némi alkotmányi javitások, vagy sem? — úgy találjuk, hogy egyik részről az előre küzdő néptöbbség, másik részről pedig azon egyének emelkednek fel, kik személyes hasznok' biztositását látják a' réginek vagy fenállónak conservatiojában, 's kikhez a' még befolyásuktol függő osztálybeliek is csatlakoznak.

6. Mivel még sok nemzet igen alsó fokán áll a' miveltségnek, a' politicai javitások kivivó eszközeül használandó új népesitvény' ereje sokkal csekélyebb lehet, hogysem a' czél vele teljesen elérettethessék.

7. Mert a' reformoknak a' polgárisulásra 's népboldogságra kell munkálniok, szükség, hogy azon rendszabályok, mellyek azok végett felállit-

tatnak, szabad szellemű 's irányú intézményeket szüljenek.

8. Ha tehát valamelly kormány a' kereskedést 's az ipar' minden műágait fejteni 's előmozditni ügyekszik, mint azt alattvalói' javára tennie is kell, ezen ügyekezete által a' politicai javitásokat szükségesiti.

9. Azon eszközök, mik a' javitások' elveit akarják elfojtani, ép' az elveknek erejét fejtik ki, ha az alatt a' státus-adósságok fölötte megszaporodtak.

10. A' mesterkélt tőkének ezen tömérdek nevelése nem egyéb, mint a' birtokosok' terheltetésével egybe kapcsolt azon kiadás, melly szükséges, hogy a' tőke' értéke megmaradjon; mert ezen kölcsönzetek egyedül az adó-jövedelmektől függenek, mellyek' lefizetésének terhe ismét csak az országra 's birtokosaira nehezül.

11. Következőleg minden illy status-kölcsön vagy adósság által a' pénztőzsérek' haszna növekedik, a' jószág-birtokosok' terhe pedig sulyosbul; vagy más szóval: a' birtok ingóvá tétetve, pénzzé változik át. Azonban a' pénzérdek, érdeke egyszersmind a' civilisatiónak, 's e' szerint a' politicai reformoknak is.

12. És igy a' státus-adósságokat, mivel azok a' szokott 's fenálló institutiók' hiveit szegényebbekké, elleneseit pedig gazdagabbakká teszik, mint vagyon-tömeget lehet tekinteni, melly a' régi intézmények' rovására, az újaknak elősegéléséért alkottatott.

13. Ha már most, mint azt a' kormányok' érdeke kivánja is, kereskedés és műipar mindinkább nagyobb tökélyre emeltetnek, bizton állithatni, mikép a' politicai, vagy máskép: alkotmányjavitások is nagyobb alapot 's előmenetelt nyerendenek. (Idegen kútfőből).

Beöthy Zsigmond.

Laurám' sírján.

A' kis halom, melly eltakar,
Mélyen behorpada,
Felette a' zöld lombozat
Sárgára hervada.

Keresztkéd, melly égszinü volt
Fakúló szint visel,
Könyét hullatta rá az ég,
Színét az mosta el.

Tested, melly a' földből leve,
Ismét földdé lehet:
De lelkemből, oh égi kép!
Senki el nem vehet.

Lauka Gusztáv.

A' bűnbánó.

Angol beszély.

Midőn e' helységben megtelepedtem, minek épen most huszonöt éve, községem' legnevesb személye Edmunds vala, ki közel egy kis jószágot bérben birt. Visszataszitó, vad szivü, rosz ember volt, tunya 's feslett magaviseletü, kegyetlen és szilaj jellemü. Azon néhány betyáron kivül, kikkel idejét mezőkön vesztegette, vagy csapszékben bolondoskodott, egyetlen baráta vagy ismerőse sem volt; beszélni senki sem vágyott vele, kitől sokan féltek, 's kit minden ember megvetett; szóval, Edmunds az egész világtól kerültetett.

E' férfinak nője 's egy fia volt, ki idejöttemkor mintegy tizenkét évü vala. Nagyságáról e' nő' fájdalmainak, a' nemes és csüggedtlen türelemtől, mellyel ezeket viselte, kinairól az aggodalomnak, mellyel fiát nevelte, való fogalma senkinek sem lehet. Az ég bocsássa meg gyanúmat, ha szeretetlen, de erősen 's lelkemből hiszem, hogy férje rendszerileg törekedett több évig szivét megrepeszteni; de mindent elviselt fia' és ennek — jóllehet különösnek látszhatik sokaknak — atyja' kedveért; mert bár nyers volt 's vele kegyetlenül bánék, szerette őt egykor; 's emlékezete annak, mi volt neki hajdan, szenvedése' folytában türelmi 's kiméleti érzeteket ébresztett kebelében, mellyektől isten' minden teremtményei, a' nőkön kivül, idegenek.

Szegények voltak — nem lehettek másként, ha a' férj illy pályát fut; de az asszony szünetlen 's fáradhatlan szorgossága jókor 's későn, reggel, délután 's éjjel megóvá őket tettleges nyomortól. Ezen iparkodásai azonban roszúl jutalmaztattak meg. Kik lakásuk előtt este — néha az éj' késő órájában — elmentek, beszélék, hogy kinos zokogásait hallották egy nőnek, és ütlegek' suhogását; 's főkép egyszer, midőn már éjfél után a' fiú egyik szomszéd ház' ajtaján szeliden kopogtatott, hová, hogy természetlen atyja' részeg dühét kikerülje, elküldetett.

Azon egész idő alatt, 's midőn a' szegény teremtés gyakran viselte a' roszbánás 's erőszak' nyomait, miket egészen el nem rejthete, kicsi templomunk' folyvásti látogatója volt. Rendszerint minden vasárnap, reggel 's délután, ugyanazon ülést foglalta el fiával oldalánál; 's bár mindketten szegényül voltak ruházva — sokkal szegényebbül mint annyian alacsonyabb rendü szomszédaik közől — tiszták 's csinosak valának mindig. Mindenki birt egy bólintattal, egy szives szóval „a' szegény Edmund' számára", 's néha, ha megállt pár szót váltandó egy szomszéddal az istentisztelet után a' kis szilsorban, melly a' templom' ajtajához vezetett, vagy hátul időzött szemeit anyai büszkeség 's gyöngédséggel legeltetve egészséges fián, ki kis pajtásaival előtte játszadozék, elárada gondredőzte arczán a' szivben érzett hála' derüje, 's bár nem vidám 's boldognak, legalább nyugodt- 's megelégedtnek látszék.

Öt vagy hat év mult, a' fiú erős 's délczeg ifjúvá vált. Az idő, melly a' gyermek' gyarló alkatát megerősitette, 's gyönge izeit férfi-erejüekké szilárditotta, legörnyité anyja' termetét 's meglassitá lépteit; de a' kar, mellynek őt támogatni, kifejté magát az övéiből, az arcz, mellynek őt vidámitni kellett volna, nem tekintgete többé az övére. Régi ülését elfoglalta, de egy üresen állt mellette. A' szentkönyv olly gondosan vitetett el, mint mindig, a' helyek fölkerestettek 's behajtattak, mint szoktak vala: de nem volt, ki vele együtt olvasta volna; és könyei sürün 's gyorsan

csöpegtek a' könyvre, és elhomályositák a' szókat szemei elől, szomszédai olly szivesek valának mint hajdan, de elfordult fővel kerülte üdvezletöket. Időzés nem állitotta meg lábait az ős szilek alatt; hirtelenkedő boldogsága' derüje elkomorult. A' bús asszony szorosban húzta fejkötőjét arczára és sebesen lábola el.

Elmondjam-e, hogy az ifjú ember, ki, visszatekintve gyermeksége' legelső napjaira, mikre emlékezete 's öntudata terjedhetett, 's lehozván tekintetét a' jelen pillanatig, semmire sem emlékezhetett, mi nem volna hosszu folyamata önkénytes nélkülözéseknek, miket anyja ő érette szenvedett, rosz bánással, sértésekkel, erőszakkal összekapcsolva, 's mindent érette? Elmondjam-e, hogy anyja' szivrepedését gondatlanul semmibevéve és kaján szándékkal elfeledve mindent, mit érette tett és tűre, romlott 's elhagyott emberekkel szövetkezett, 's őrülten futott nyaktörő pályát, melly magának halált, anyjának szégyent vala hozandó? Jaj az emberi természetnek!

A' boldogtalan asszony nyomorusága 's balsorsa már már a' legmagasb fokot érte. Számos csinek történtek a' szomszédságban, a' tettesek fölfödözetlen maradtak 's merészségök növekedett. Egy vakmerő és súlyos lopás olly szigort 's éberséget hozott maga után a' motozásban 's keresésben, millyenre nem számoltak. Az ifjú Edmunds 's három czinkosa gyanúba esett. Elfogatott — bezáratott — vallatott — elitéltetett .... halálra. — Egy nő' vad és szivrázó sikoltása, melly az itélőteremben, mikor az ünnepélyes itélet kimondatott, viszhangzék, most is zeng fülemben. A' sikoltás olly rettenettel hatott a' bűnös' szivére, millyent vallatása, elitéltetése — maga a' halál' közeledte sem idéztek elő. Ajkai, mellyek folyvást makacsúl zárvák voltak, most önkénytelenül vonaglának 's mozgának; arcza hamuszinűvé lett, kitörvén a' hideg veriték minden izzólikából, merev tagjai remegtek, midőn a' börtönbe ment.

Lelkitörődése' első kinaiban térdre veté magát a' szenvedő anya lábam előtt, 's forrón fohászkodott a' mindenhatóhoz, ki őt mostanig minden háboraiban gyámolitotta, szabaditsa meg a' jaj' e' világától, és tartsa meg egyetlen magzata' életét. Fájdalom-kitörés, 's erőszakos vonaglás, millyennek nem hittem többé tanuja lehetni, következett. Tudtam, hogy szive e' naptól fogva repedezett, de soha azontul nem hallottam ajkairól panaszt vagy zúgolódást.

Szomorú látvány volt szemlélni naponként ezen asszonyt a' börtön-udvarban, forrón 's kitartóan igyekezvén, szeretettel 's kérelemmel megrögzött fia' kemény szivét lágyitani. Makacs 's megindulás nélkül maradt ő. Itéletének váratlan megváltoztatása tizennégy évi átvitelre sem inditotta meg egy pillanatra is viselete' konokságát.

De az asszony' megnyugvási 's türési szelleme, melly olly soká föntartotta, nem volt képes testi gyöngeségét 's gyarlóságát meggyőzni. Megbetegvék. Roskadozó tagjait elvonszolta ágyáról, fiát még egyszer látogatandó, de ereje szétfoszlék 's kimerülten földre rogyott. És most a' fiatal ember' magasztalt hidegsége 's különössége csakugyan kisértetbe jött; és a' bünhödés, melly rá nehezedék, csaknem őrültté tette. Egy nap mult, és anyja nem vala nála; más nap áldozott le, és ő nem jöve hozzá: harmadik este sötétedett be, és még sem látá őt, és huszonnégy óra mulva el kell tőle válnia — tán örökre. Oh! rég felejtett emlékei elmult napoknak, mi hatalommal áraszták el lelkét, midőn a' szűk udvaron föl 's alá iramlott — mintha futkozásai által hamarább nyerne értesülést — és mi keserűn szorongatta reménytelensége' 's elhagyottsága' érzete, meghallván a' valót! Anyja, egyetlen rokona, kit valaha ismert, betegen — tán — haldokolva fekszik — egy mérföldnyire a' helytől, mellyen áll. — Volna szabad és nyűgetlen, néhány percz helyezné oldalához. A' kapuhoz rohant, és kétségbeeséssel ragadván meg a' vasreteszeket, megrázá azokat, és a' vastag falhoz üté magát, mintha a' köveken keresztül akarna útat nyitni; de az erős épület megszégyenité gyönge erőködéseit, és összecsapta kezeit és gyermek gyanánt sirt.

Én vittem el az anya' bocsánatát 's áldását fiának a' börtönbe; és én hoztam ennek ünnepélyes bánalomfogadását, 's forró esdeklését bocsánatért az anyának a' betegágyon. Részvevő könyörülettel hallgattam a' bánkodó embert ezer tervecskét előterjeszteni anyja' vigasza- 's otalmára midőn megtért; de tudtam, hogy több hónappal előbb fog e' világtól bucsút venni, mintsem ő rendeltetése' helyére juthatni.

Éjjel vitetett el. Kevés hét mulva elrepült a' szegény asszony' lelke, bizalmasan remélem 's ünnepélyesen hiszem, örök boldogság' 's nyugalom' helyére. Maradványai fölött én tettem a' temetkezési szolgálatot. Kis templomudvarunkban fekszik. Sirja fölött nincsen kő. Gondai ismertek valának az emberek, erényei isten előtt.

(Vége következik.)

TÁRCZA.

Viszhang Peláthy István' igénytelen tervére.

Valahányszor nemzeti nyelvünk' terjesztése, és a' közéletbe átolvasztása iránt hathatós buzditásokat, lelkes felszólamlásokat 's remény-dús terveket olvasok nyilvános lapokban, ha bár e' nemes törekvéseknek szivből örvendek is, mert a' nemzet' ébredését tükrözik: mindannyiszor még is némi fájdalmas érzelem rezeg át keblemen, hogy e' nemzetnek, mellynek dicső multja is már elegendő lehetne fiait magasztos nemzeti érzetekkel elömleszteni, e' tekintetben még szüntelen izgatásra van szüksége. Valóban, ha körül tekintünk a' népek' történetében, nem találunk nemzetet a' legnagyobb zsarnok' önkénye alatt is sinlődőt, melly rablánczai közt enyészete' romjain is, a' végső pillanatig nemzetiségéért férfiasan ne küzdött volna. És mi sajnálatra méltó nemzet! közönösek vagyunk azon egyetlen kincs iránt, mellyet minden nép

féltékenyen őrze, 's lomha aluszékonysággal várjuk a' viharos időt, midőn gyáva jajveszékléseink örökre késők leendnek. Nézzük a' szomszéd maroknyi nép' mozgalmait, miként buzog nemzetiségét a' többi élők' sorába emelni, milly szilárd elszántsággal semmiségéből hatalmas nemzetté alakulni! és pirulva hámulnunk kell a' roppant haladás' következményeit, irigyelve becsülnünk a' férfias nép' példás buzgalmit, midőn ellenben mi fél-század' lefolyta alatt is, csak sóvárogva a' teendőknéi veszteglünk. Hol rejlik tehát a' titok' bűvös forrása, hol visszamaradásunk' kárhozatos oka? csekély vélekedésem szerint, mert amott az ifju nemzedék egygyé olvadtan férfiasan hevül a' nemzetiségért, emitt pedig a' részvétlenség' átka dúl. Csak nálunk is egyszer ifjainkban testesüljön azon magasztos eszme, hogy magyarrá születni dicsőség, 's azzá maradni szent kötelesség, és szivárogjon át fogékony szivökbe a' hazafiuság' amaz isteni érzete, hogy hő keblök csak lelkes magyar hölgyért fog fellobogni, csak a' hon' kedves leányát a' hűség' oltára előtt nővé vallani, hiszem, istenemre hiszem! nem fog magyarhonban többé anya gyermekéhez, nem hölgy kedveséhez, 's nő férjéhez pirulva magyarul szólani. Lám a' tavali szláv-vigalmakban, milly büszke öntudattal társalga a' szláv-hölgy nemzeti hangokon, milly lelkesülten lejté lehunyt nemzete' öltönyében az ősök' tánczait, mert lelke' mélyéből sejté, hogy a' hőn érző ifju szláv sarjadék, csupán nemzete' leányáért akar és tud hevülni. És vettünk-e mi részt valaha illy nemzeti ünnepben, láttuk-e illy dicső lelkesülését ifjainknak, tapasztaltuk-e, hogy tömérdek költséggel adott tánczmulatságaikban nemzeti nyelv, nemzeti öltözet, szóval nemzeti jellem lett volna fő irányúl kitűzve? valóban soha, soha sem! — pedig habár minden körülmények közt lovagias gyöngédséget 's legnagyobb figyelmet követelek is férfiaktól nők' irányában, de azért a' nemzetiség' lealázásával idegen elemmé törpülni, és nemzeti nyelvét elhanyagolni, szabad nemzet fiainak nem szabad, 's gyávaság nélkül tenni nem lehet.

Ezért, jóllehet igen méltánylom is Peláthy István barátomnak a' „nemzeti nyelv' pártfogó női egyesület" iránti tervezetét, és önmagam is keblem' tiszta érzetével ohajtom, hogy bájos hölgyeink, kiket az ég olly sok szép tulajdonokkal megáldott, kecseik legfőbb diszének a' nemzetiséget tekintsék; de addig, míg ifjaink hideg közönösséggel viseltetnek azon nemzet' nyelvéhez, mellynek alkotványát élvezni büszkék, 's míg önmaguk társas körökben, még magyar hölgyekkel is idegen nyelven társalgani nem pirulnak — mondom — addig minden a' nemzeti nyelv' ügyében teendő kisérletek csak perczenetnyi fellobbanások leendnek, miket a' leggyengébb divat' fuvalma is képes leend megsemmisitni, pedig nekünk nemzeti nagy jövendőre van szükségünk, mellynek veszélyeztetése nélkül tovább nem szabad, tovább nem lehet késnünk.

Mivégre, ifju barátim! ébredjetek az ősök' százados álmaiból, és lovagi nemzethez illő férfias elszántsággal viyjátok ki magatoknak az utókor' becsültetését, mellyre csak ugy számithattok, ha azon magasztos eszme hazafiuság és nemzetiség minden viszonyaitokban, minden vigalmaitokban heviti tiszta kebletek. ***Thanhoffer Pál.***

Hirlapi ellenőr.

Olasz zenét nem szabad magyar nyelven énekelni. A' Spiegel' 93. számában egy szini biráló ezt mondja: „Pixis Francilla kisasszony, midőn tőle a' bölcsődal' ismétlése (a' német színházban) zajosan kivántatnék, magyarúl éneklette azt el, a' mi, természetszerint, a' tetszés-nyilvánitásokat szükségképen nevelé, de őszintén megvallva, úgy találók, bár mennyire diesérjük is a' művésznőt, hogy annyi magyar szó' tanulásával a' pesti közönség iránti becsülését nyilvánitá, nem volt az egészen maga helyén. Az olasz zenéjü dalművekben legfelebb azt lehet megengedni, hogy kedvencz áriák olasz nyelven ismételtessenek". — Miket nem tudnak mindent felfedezni a' szinbiráló urak! Tehát a' zenehangokhoz általában valami különös nyelv kell, és, például, olasz zenében szükségkép olasz szavakat kell énekelni, másként vége a' művészetnek. E' szerint olasz operakönyvecskéket (libretto) nem szabad magyarra forditani, mert magyar nyelven az olasz zene nem énekelhető. Ugyan megjárnátok magyar operisták! de szerencsétekre ezen szini biráló egyetlen egy okkal sem fogja támogathatni állitását; 's ha kérditek, miért nem lehet megengedni a' magyar nyelvet olasz zenében? legfelebb ezt válaszolhatja: azért, mert a' Spiegel' szinbirálója nem akarja, mert neki hihetőleg a' magyar nyelv nem tetszik, mire mi csak azt mondjuk: nagyot nőjenek az illy bölcs és okos urak!

24.

Mulattató.

Az akarat is elég. Két úr a' hosszu asztal' két ellenkező végén ült, 's egymással hevesen összezördült. „Ha ön mellett ülnék — kiálta az egyik — ugy segéljen violentiát követnék el, de elégedjék meg ön tett helyett az akarattal, 's képzelje magának, hogy valóban pofon ütöttem önt". — „Uram — felele hidegen a' másik — ha közelebb ülnék önhöz, úgy kardomat testébe mártanám; most azonban érje be puszta akaratommal, 's tekintse magát valóságos halottnak". —***yz***—

Egyveleg.

Uj német lovag-academia. A' rajnai nemesség, fiai' számára, lovag-academiát, vagy más hasonló nevelő-intézetet szándékozik alapitani. Igen örvendetes, hogy a' kormány semmi akadályt nem gördit a' rajnai lovagok' e' szándéka ellen; a' tanitási szabadság' nagy elvének minden körülmény közt hodolni kell, de a' nyilvános birálat nem fogja gúnyától megkiméini ezen ódivatu uj intézetet. A' figyermekek, vagyis az alapitók' értelme szerint helyesebben: az urfiak grammaticai tanulmányokkal fölkészülve lépendnek az intézetbe, 's mindaddig tanulnak ott, mig tökéletesen kiműveltetve ősi lakásukba, vagy pedig, mint hadnagyocskák, a' hadseregbe léphetnek. Ezen intézet annyiból csakugyan igen hasznos leend, mivel az urfiak csak magokhoz hasonlók mellett fognak ülni, 's nem kényszerülendnek szabó vagy varga' fia mellett helyet foglalni, kik végre még bátorkodhatnának az urfiakat szorgalomban 's ügyességben meg is haladni; ellenben ezen elzárkozás ismét föl fogja az úrfiakban ébreszteni azon előitéleteket 's oktalan követeléseket, melyek miatt gyakran olly méltó gúnytárgyul szolgáltak már a' müvelt világnak. A' tanitók azonban, fájdalom! polgári rendüek leendnek, 's ki fogja majd csodálni, ha már csak azért sem tanulnak az urfiak, mivel szégyenökre hiszik válni, hogy polgártól tanuljanak! Igen jól cselekednék saját érdekében a' nemesség, ha legalább az általános müveltség' tekintetében nem iparkodnék magát a' haza' többi fiaitól elszigetelni.

—***yz***—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, kedd, november' 29. 1842.** **65. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Bankismeret. Irá Brassai Samu. Kolosvártt, özvegy Barrán é és Stein' tulajdona. 1842. 8r. (10 és) 359 lap. Ára?

Soká tünődém azon: valljon adjam-e e' munka' ismertetését, e' munkáét, mellynek épen alappontjai 's elvei tetemes tévedéseket, egészen ál tanokat foglalnak magokban; valljon nem lesz-e ismertetésem, illetőleg birálatom újabb vitáknak 's talán kellemetlen vitáknak, mellyek már eddig is hivatalomból felmaradt parányi időm- 's erőmet ezeknek más, talán mind magamra mind a' közönségre nézve hasznosb tárgyra fordítása helyett tőlem majd egészen elrablák, újabb kútfeje stb eff.? Más részről: elkerülhetem-e e' munka' ismertetését, miután ez nem csupán tudományos tárgyról, hanem életbe mélyen vágó ügyről, melly mármár országos javaslatok 's indítványok közt foglal helyet, értekezik? — Végre csakugyan, felszólítás' következtében is, elszántam magamat e' jelen birálatra. Elszántam pedig, mert elsőben: szerzőt sokkal tudományosb és erényesb férfiúnak hiszem és vallom, mintsem győző okok és alapos okok ellen is mind az ügy' mind saját érdeke' ellenére vitát támasztani kivánna; másodszor: mert ez ügy sokkal szentebb, hogysem más bárminő tekinteteknek feláldoztassék; harmadszor és főképen, mert mind azokból ítélve, mik ekkorig — ki kell mondanom — nálunk e' tárgyban bár többire jeles férfiak által közöltettek, nemcsak szomoruan bizonyítják, miszerint e' tárgyra nézve honunkban az alapos ismeretek teljesen hiányzanak, hanem a' mi legszomorítóbb, azok csaknem valamennyien saját jártasságuk felőli üres ábrándokkal telvék. 'S talán egy két avatott- 's avatandónak a' vitatkozásokra szüksége nincsen, de annyival nagyobb szüksége van azokra a' közönségnek, melly a' sok ferde elvekkel 's állitásokkal már is olly zavarba hozatott, hogy maga sem tudja, mit kelljen hinni- avagy tennie.

Az idézett munka két főrészből áll: eszmélétiből (talán: elméletiből), és szemléleti vagyis historiaiból.

Mind a' szerző mind az olvasó meg fogja az alább előadandóknál fogva engedni, hogy előleges puszta vázolat helyett hely- 's időkimélésből mindjárt az elvek- még pedig csak a' főelvek' birálatához fogok, az aprságokkali bibelődésre ki sem terjeszkedvén. Népszerű előadásra törekedtem, hogy mindenkitől könnyen megértessem.

Főczélja a' munkának a' czédulabank' (jegybank) ismertetése (13. §.). Kezdjük egyszerre ezen. Mindjárt az elején a' jegybank' fogalmában ál tanra bukkanunk.

„Képzeljük — ugymond a' 36. lapon — hogy Townson bankár, kinél számos kereskedők' és más vagyonos emberek' tőpénzei vannak megőrzés és kezelés végett letéve, a' lerakóknak ne adna különkülön nevökre szóló nyugtatványt a' nála letett sommákról, hanem, ha föl teszszük 100,000 ft idegen pénz volna nála, ötven-ötven ftről írna két ezer kötelezvényt." Ezeket 's a' többit a' 41. lapon továbbá igy világositja fel: „Gondoljunk csak Townson helyett egy egész bankártársaságot, nevezzük ezek' számitó asztalát és pénztárát banknak, kötelezvényeiket bankjegyeknek 's azzal az egész dolog a' *) tulajdon képébe 's alakjába van öltöztetve."

Ezekben szerző a' jegybankot 's ennek alakulását világosan a' letétbankkal (szerinte: tárbankkal) zavarta össze 's ismét a' jegybank' részvényeit ennek jegyeivel. Mindenik közt kimondhatlan nagy a' különbség, mellyet ha tisztán fel nem fogtunk, a' többiek' zavaráből soha ki nem vergődhetünk. A' dolog ebben áll: Ha valakinél pénzemet csak leteszem, ezt tetszés szerint egy vagy más módon vissza is kivánhatom. Ez áll a' letétbankról. Az illy bankból tehát őrzés (jobban szólva: könnyebb átruházás) végett letett pénzemet bármikor kivehetem akár én, akár jogszerü engedményesem. 'S ha ekképen valamennyi betevők (részvevők) kiveszik letett pénzeiket, az intézet természetesen megszűnik, de kára senkinek sem lehet, hisz a' föltett módon mindenki kikapta pénzét, 's másnak az intézethez semmi köze, semmi viszonya nem volt. Egészen másképen áll a' dolog a' jegybankkal. Kik jegybankot alkotnak 's e' végett a' bank' tőkepénzeül szolgáló sommát összeteszik, ezek pénzökért épen nem jegyeket, hanem részvényeket kapnak. A' részvények a' betevőknek vagyis bankalkotóknak adott olly kötelezvények, mellyeket a' bank' kitelése' idejéig teljességgel nem lehet, nem szabad a' bankban pénzzé tenni, vagyis felváltani. Ellenben a' jegyeket, mellyek, mint mondám, teljességgel nem a' részvevőknek, vagyis betevőknek, hanem mint alább látandjuk a' banktól kölcsönvevőknek 's általok a' közönségnek adatnak, minden órán tartozik a' bank az előmutatónak beváltani. Ekképen látjuk, teljesen ellenkező tulajdonságu a' kettő. De hogy gyakorlatilag

*) Szerző az ‚a', az' articulust, mint itt is, tömérdekszer használja, midőn helye nincsen. *F.*

megmutassam, az eredményekben is véghetetlen a' különbség a' kettő között. Ha egy társaság bankjegyek' kibocsátása végett egy milliót összeteszen 's a' részvevőknek róla részvényeket ad ki, holnap pedig nem több csak annyi jegyet bocsát ki, mint tőkéje van, t. i. egy milliót: ha holnapután a' részvénybirtokosok előjöhetnének (mint előjöhetnek a' jegybirtokosok 's előjöhetnek letétbankoknál a' részvevők) 's letett pénzöket egyenként azaz az egy milliót mind kivehetnék, mi fogna majd a' jegyekkel történni, ki fogná azokat, ha előmutattatnak, beváltani stb? Illyen bank természet szerint soha nem létezett és soha nem létezhetik. 'S ezekre szerző talán azt mondja: igenis, egészen megkülönböztette (42. lapon) a' bankbirtokosokat a' jegybirtoklóktól. Ugy ám, de ott a' bökkenő, hogy a' banktól azok' részére kiadott kötelezvényeket, kik a' bankba pénzöket be- vagy leteszik, bankjegyeknek nevezte, ez pedig teljességgel nem áll. Mert ezek részvények, ezeknek birtokosai tehát a' bankbirtokosok, nem jegybirtoklók. Igen de — azt feleli talán szerző — ő nem akarja értetni az első betevőket vagyis alapitókat, hanem azokat, kik miután már a' bank áll, későbben teszik le a' banknál pénzeiket 's ezekért jegyeket kapnak. — Soha, de soha jegybank mint jegybank letéteket el nem fogad, hanem elfogadja azokat mint letétbank, azaz, ha illynemü bankkal is egyesülve van, mint a' banknak letéti osztálya; és soha a' jegybank letéteket (t. i. tulajdonképeni 's pénzbeli letéteket, millyenekről van itt egyedül szó) kölcsönképen el nem fogad, hanem azokat csak könyvébe jegyzi fel, vagy ha jegyeket ád azokért, ez esetben azok többé tulajdonképeni letéteknek sem tekinthetők, mert valamint a' jegyek a' letevőnek, ugy a' letétek a' banknak tulajdonaivá váltak; vagy ha végre váltók avagy utalványok' kiadása végett történik letétel, ez ekkor is szinte tulajdoniságot ad. 'S a' mi itt fő dolog, egy jól alakitott jegybanknak sem hivatása, sem czélja, sem valódi nyeresége nem a' kölcsönvétel, mit szerző itten ért, hanem a' kölcsönadás. És épen itt a' szörnyü tévedés, mit a' mindjárt alább mondandókból még világosabban fogunk érteni.

„A' czédulabank tehát — folytattatik a' 41d. lapon — olly országos pénztár, mellybe egy részvényes társaság bizonyos somma tőpénzt leteszen 's erre mint nyilvános zálogra a' közönségtől két-, három-, vagy négy annyi pénzt kölcsön felveszen, 's ezért kötelezvényeket ad ki bankjegyek neve alatt".— Boldog isten! hogyan lehet illyet mondani, 's hogyan lehet hogy valaki valamelly tárgynak legelső elemeiről sem bir helyes fogalommal, mégis róla egy nagy könyvet irni képes? „A' közönségtől pénzt kölcsön fölveszen!" Milly rettentő tévedés! Egészen ellenkezőleg áll a' dolog. Nem a' jegybank (t. i. — millyenről lehet itt csupán szó — egy jól alakitott jegybank) kölcsönöz a' közönségtől, hanem megforditva a' közönség (t. i. a' jegyeknek a' bankból legelső kérői 's kivevői) a' jegybankból.

(Folytattatik.)

A' bűnbánó.

(Vége.)

Az elitélt' elutazta előtt meghatároztatott, hogy anyjának, mihelyt csak engedelmet nyer, irand 's hogy a' levelet hozzám intézendi. Az atya határozottan vonakodott fiát, elfogatása' perczétől fogva, látni és egészen közönös vala előtte, akar él, akar meghal. Sok év mult és tudósitás nem jött tőle; és mikor több mint fele átvitele' idejének elmult 's én levelet még sem vettem, azt következtetém, hogy meghalt. Edmunds azonban megérkezvén a' gyarmatba, távol helyre küldetett, 's azon körülménynek lehet tán tulajdonitani, hogy, bár több levelet bocsátott utnak, soha egy sem jutott kezemhez. Ugyanazon helyen maradt az egész tizennégy év alatt. Ideje' lejártával, erősen ragaszkodva hajdani szándékához 's fogadásához, mellyet anyjának tett vala, utra kelt Angolország felé, számtalan nehézségek közt 's gyalog tért viszsza szülőföldére.

Egy szép vasárnap estén, nyárutóban érkezett Edmunds János a' faluba, mellyet szégyen 's gyalázattal elhagyott tizenhét év előtt. Legközelebbi útja a' templomkeritvénynek esék. A' hazatérő' szive erősen dobogott a' mint az ösvényen végig mene. Az ó magas szilek, mellyek' gallyain keresztül az áldozó nap itt ott dús fényárt öntött, az árnyas útra, fölébreszté benne első ifjusága' emlékeit. Elébe tűnt a' nap, millyen volt az akkor, midőn megragadva anyja' kezét csöndesen a' templomba ment vele. Emlékezett, mint szokott volt, sápadt arczába tekinteni, és miként teltek meg anyja' rá szegzett szemei néha könyekkel, könyekkel, mellyek forrón peregtek homlokára, ha őt megcsókolva megállt, 's mellyek őt is könyekre fakasztották, jóllehet nem igen tudta, mi keserüek anyjának könyei. Eszébe jutott, mi gyakran futotta végig kis játszotárssal e' helyet, újra meg újra hátra tekintve, elkapkodva anyja' mosolyát, vagy fülelve szelid szavára; és mintha emlékezetéről egy fátyol rántatott volna le, és jószivü szavak, mikre nem ügyelt, intések, miket megvetett, igéretek, miket megszegett, áraszták el elméjét, míg szive fájdalomtol el nem nyomatott.

Bement a' templomba. Az esti tisztelet be vala végezve 's a' gyülekezet szétoszlott, de a' templom még nem volt csukva. Lépései rémletesen hangzottak az alacson épületen keresztül, és már félt, hogy egyedül van, olly némá 's hallgatag volt minden körülte. Semmi sem változott. A' hely szükebbnek tetszett mint hajdan, de ott voltak a' régi emlékek, mikre ezerszer bámult gyermeki tisztelettel, a' kis szónokszék; az ur' asztala, melly előtt olly gyakran ismételte a' parancsolatokat, miket mint gyermek tisztelt, mint ember elfelejtett. Az ó székhez közelgett, hideg 's elhagyottnak látszott az. Anyja talán szegényebb ülést bir most, vagy lehet, meggyöngült 's nem járhat maga a' templomba. Nem meré gondolni, mitől tartott. Hideg borzalom szállá meg 's erősen reszketve elfordula.

Egy öreg férfi lépett be az ajtón, épen mikor oda ére. Edmunds visszaborzadt, mert jól ismerte őt; sok éven keresztül látá őt a' templomudvarban sirokat ásni. Mit szóland ő a' megtért bűnöshöz?

Az öreg fölemelé szemeit az idegen' arczára, 's jó estét kivánva neki, lassan tovább lépdelt. Ő elfeledte.

Lement a' halmon 's a' falun keresztűl. Forró nap volt 's a' nép a' házak előtt ült vagy a' kis kertekben sétált, midőn elmene, élvezve az estnek bájait 's munkátóli pihenésöket. Sok szem fordult felé és sok kétkedő tekintetet vetett mindenhova, hogy lássa, valljon ismeri-e 's kerüli-e valaki. Csaknem minden házban idegen ábrázatok voltak; némellyekben rá ismért egy egy régi iskolaitársa földuzzadt' arczára — ifju mikor utolszor látta — most körülvéve csoport vidám gyermekekkel; másokban kényelmes széken a' lak' ajtajánál láta ülni egy gyönge 's gyámoltalan őszt, kire mint egészséges 's jókedvü dolgozóra emlékezett: de ők mindnyájan elfeledték 's ismeretlenül haladott el.

A' bucsúzó nép' végső gyönge sugára rezegett le a' földre, dús fényt vetve a' sárga rozskalászokra 's hosszabbitva a' gyümölcsfák' árnyait, mikor a' régi ház, gyermeksége' háza előtt állott, melly után szive leirhatlan hő vonzalommal sovárgott fogság' 's gondok' hosszu 's bajteli évein heresztűl. A' kerítvény alacson volt, bár jól emlékezett az időre, hol az neki magas falnak látszott vala 's átnéze rajta a' régi kertbe. Több vetemény volt 's vidámabb virágok mint szoktak vala lenni, de ott volt még az agg fa — ugyanazon fa, melly alatt ezerszer feküdt, mikor, elfáradtan a' napbani játszástól, a' boldog gyermekség' szelid álma tagjait szenderité. Szavak hallatszának a' házban. Fülelt, de idegenül hangzottak fülének, nem ismerte. Igen vigak voltak és jól tudta, szegény jó anyja nem lehet vig és félre állt. Az ajtó megnyilt 's apró gyermekkoszorú lejte ki rivalva 's vigadva. Az atya kis fiucskával karjain az ajtóban mutatkozott és körülte csoportozának tapsolva piczike kezeikkel 's őt kihúzva, hogy vigalmas játékikban részt vegyen. A' bünhödt visszagondolt, hányszor borzadott ugyan e' helyen össze atyja' láttára. Emlékezett, mi gyakran temette el remegő fejét az ágybeliben és hallotta a' durva szókat 's kemény ütlegeket 's anyja' zokogását; és bár hangosan sohajtott föl és szivgyötrelemmel, midőn e' helyet elhagyá, ökle összeszorult 's fogai csikorogtak izzó 's halálos gerjelemben.

Illyen volt hazatérte, melly után hosszu évek' súlyos látcsövén által tekintgetett 's mellyért olly sokat szenvedett, tűrt! Nincs arcz őt üdvözlő, tekintet neki megbocsátó, ház, melly befogadja, kéz, melly segitse, — és pedig szülőföldén. Mi volt magánya a' rengeteg vad erdőkben, hol ember sohasem láttatott, ehhez képest. Érzette azt a' fogsága- 's gyalázatától messze országban; ugy képzelte vala magának szülőföldét, mint volt, mikor elhagyá; — nem mint leend, ha visszajő. A' szomoru való jegesen szoritá szivét és lelkesülése elalvék benne. Nem volt bátorsága tudakozódni, vagy az egyetlen személyhez menni, ki kész volt őt szivességgel 's jósággal elfogadni. Lassan tovább ballagott; és kikerülve a' töltést egy rétre fordult, mellyre igen jól emlékezett; és arczát kezeibe takarva leveté magát a' fűre.

Nem vette észre, hogy mellette egy férfi a' pázsiton fekszik; midőn az megfordula, hogy a' jöttet megnézhesse, suhogott ruhája 's Edmunds fölemelé fejét. A' férfi ülő helyzetbe tette magát. Teste nagyon görbedt vala 's arcza redős és sápadt. Öltözete a' dologház' lakosának mutatta; ugy nézett ki, mintha nagyon öreg volna, de az inkább feslettség vagy betegség' következésének mutatkozott, mint évek' súlyának. Merőn tekintett az idegenre 's ámbár szemei fénytelenek 's bágyadtak voltak, ugy tetszett, mintha egyszerre, miután kis ideig rá szegződtek, természetlen 's ingerült kifejezéssel lángolnának. Edmunds lassanként térdeire bocsátkozott 's mindinkább komolyan szemlélte az aggot. Némán bámultak egymásra. Kisérteti sápadtság borítá az őszt. Remegve 's tántorogva emelkedett fel. Edmunds szinte lábaira szökkent. Visszalépett egy két lépést. Edmunds előre ment.

„Hadd halljam beszélni"; mondá tompa, törött hangon.

„Távozzál!" ordita az agg iszonyu káromlással. Edmunds közelebb állt.

„Távozzál", riada újra. Dühösen emelte botját 's erős vágást mért Edmunds' arczaira.

„Atya — ördög!" mormogott Edmunds csikorgó fogai közt. Szilajon előre rohant 's megragadá torkánál az aggot — de atyja volt, 's karja erő nélkül lehanyatlott.

Az öreg átható orditást hallatott, melly a' magános mezőkön gonosz lélek' bömbölése gyanánt hangzott végig. Arcza elfeketűlt, aztán elpirult 's végre tántorogva elesett. Egy véredénye pattant meg: és holtan feküdt, mielőtt fia a' sűrün ömlő vérből kiemelhette volna. —

A' templomudvar' szegletében — mondá kevés percznyi hallgatás után az elbeszélő — azon szegletében a' templomudvarnak, mellyről az előtt beszéltem vala, fekszik egy ember, ki három évvel ezen történet után, szolgálatomban volt, 's ki igazán alázatos, bűnbánó megtért volt, mint tán soha senki. Senki nem tudta az ember' életében, ki volt vagy honnan jött legyen. Egyedül én tudám, hogy Edmunds János volt a' megtért bűnhödt.

Hunfalvy János.

A' gyászoló férj.

Csinos parasztlak' udvarán
Gyászos karének' hangja kél,
'S a' népnek nagyja, apraja,
Tolong ..... hiszen bámulni kell!

És a' nyugalmas sir felé
Kisérik a' jó házi nőt,
A' férjnek kínja végtelen .....
'S mondják, követni fogja őt.

És íme a' nép' jóslata
Minő híven beteljesült:
Szegény, a' gyászbeszéd alatt
Szerencsésen elszenderült.

Tompa Mihály.

TÁRCZA.

Egyveleg.

Bőbeszédüség' példája. ‚Atlas' angol lapban nem rég kiszámíttaték, hogy az alsóház' legközelebbi üléseiben 9119 beszéd mondatott, mellyek 299 követ közt oszlanak el, minél fogva kitetszik, hogy a' követek' nagyobb része néma maradt az egész gyülés' folytában. A' nevezett lap megemliti egyúttal a' szentirás' azon helyét, melly szerint a' végitélet' napján minden ember minden haszontalan szóért felelőssé fog tétetni. Jó a' beszéd és szükséges is a' maga helyén, de vannak a' világ' minden részeiben — még Magyarországban is! — szónokok, kiknek nyelve mindig viszket 's kik mindenről szeretnek szólni, akár értenek a' tárgyhoz, akár nem, csakhogy szavokat hallathassák, mellynek hangjában többnyire csak ők magok gyönyörködnek. A' németek azt mondják egy keleti közmondás után: a' beszélés ezüst, a' hallgatás arany. És ők mégsem hallgatnak, mert alig van nemzet, melly olly bőbeszédüséggel irna mint ők, 's ezért nincs aztán aranyuk, és ezért kénytelenek hazájokat elhagyni 's más boldogabb országokba költözni, és arany után járni, melylyet azonban ott sem igen nyerhetnek, mert többnyire olly sokat beszélnek, hogy csakhamar megismertetnek 's minden ajtót zárva találnak.

Szép — ha igaz! XVI. Lajos, legnagyobb hatalma' idejében, egykor este egy igen gazdag herczeggel, távol rokonával, kártyázott. A' király egy aranyat leejtett, 's mivel háta mögött álló apródja nem birta azt tüstént meglelni, tehát ő maga az asztal alá világitott a' gyertyával 's az aranyat ismét előbbi helyére tevé. A' herczeg részint a' játék' megzavarása, részint pedig a' miatt is boszankodván, hogy a' király maga tartá asztal alá a' gyertyát, mindjárt ez esemény után az egész aranyhalmocskát, melly előtte állott, kezével lesöpré a' földre 's büszkén szóla apródjához:

‚Keresse meg 's tegye el, önnek adom.'

„Ön, herczeg uram, — szóla a' király nyugottan, a' nélkül hogy e' gúny miatt legkevésbbé is neheztelne, — országom egyik legdúsabb földbirtokosa, 's tetszése szerint használhatja pénzét; de én csak kezelője vagyok Franciaország' adóösszegének, 's nincs okom pénzemet asztal alá vetni, mig ezer meg ezer alattvalóm inségben nyomorog, kiken összes jövedelmemmel sem birok segiteni."

Chinai bátorság. Mackenzie, angol tengerésztiszt, chinai jegyzeteiben többi közt ezeket mondja: „Midőn egykor, Canton folyam' partján, egy a' chinai katonaságtól egészen elhagyatott erősitvény' minden zugát kifürkésztük, többi közt nem csekély bámulásunkra egész rakás némberruhákat találtunk, miket illy haditanyán távolról sem sejthettünk, miután chinai amazonokról eddig még mitsem hallhattunk. Kérdezősködéseinkre megtudtuk, mikép a' chinai katonák szilárd meggyőződéssel hiszik, hogy némberruha a' férfit, ki azt viseli, ugy szólván megsebesithetlenné teszi 's legalább is biztosb ótalmat nyujt minden paizs vagy pánczélnál.

A' népesség az amerikai egyesült szabad tartományokban a' legközelebb mult tiz év alatt tizenhárom millióról tizenhét millióra emelkedett. —*yz*—

Wordsworth Vilmos Angliának egyik jeles már agg korban élő költője Viktoria királynétől évenkénti 300 font sterling nyugpénzt kapott.

Anglia' őrültek házaiban öszvesen 20,000 észbeteg van. Nagy bőség bolondokban! de Angliában a' valódi bölcsek' száma is nem kicsin. E' nép okosság és életbölcseség' tekintetében igen ismeretes.

—*z*—

Böngészet.

Kis elmék ollyanok, mint az alacson termetü emberkék, hogy észrevétessenek, lábúj-hegyre állanak.

— Taníts meg istenem az embereket ismernem, igy imádkozék egy perzsa király, midőn trónjára lépett 's bölcs vezirje igy szóla: keresd azokat, kik téged nem keresnek.

— Az erény belső szépség, valamint a' szépség külső erény.

— Csak kis lelkek hajlanak meg a' nagyság előtt, egyedül az erény csodálatra méltó. —*a*—

Figyelmeztetés.

Értésünkre esett, miszerint némelly megyékben Irinyi János ur által — a' pesti ifjuság' nevében — kiadott több gyüjtő ivek keringnének; ennek következtében mi kir. táb. jegyzők ezennel nyilvánitjuk, hogy azok nemcsak megegyezésünk' hiányával, hanem egészen befolyásunk nélkül bocsátvák ki. Ha tehát az emlitett ivek netalán némi kellemetlenséget, zavart vagy visszaélést okoznának, ezen figyelmeztetés' folytában magunkat a' vád és gyanu' terhe alól felmentetni kérjük. Kelt Pesten nov. 23-án 1842.

Kir. táb. jegyzők' nevében ***Degré Alajos.***

Előfizetési jelentés.

Az Athenaeum' ára jövendőre is az marad, melly e' jelen félévben volt:

Postán félévre	3 ft	48	kr.
Helyben —	3 —	„	—
Postán évnegyedre	2 —	„	—
Helyben —	1 —	40	—

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Kolosvárt az Erdélyi Hiradó tek. szerkesztősége, Nagy Enyeden tek. Vajda Dániel, Debreczenben Csáthy könyvárus urak szivesek az előfizetést elfogadni. Bécsiek a' cs. postahivatalnál tehetik megrendeléseiket. Ki 9 előfizetőt gyűjt, annak egy példánynyal ingyen szolgálunk. ***A' szerk.***

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, csötörtök, december' 1. 1842.** **66. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Bankismeret. Irá Brassai Samu. Kolosvártt, özvegy Barrané és Stein tulajdona. 1842. 8r. (10 és) 359 lap. Ára?

(Folytatás.)

Mielőtt a' jegybankról mondott fogalom' visszásságának (mintha t. i. a' jegybank venne kölcsön a' közönségtől) megmagyarázásába 's czáfolatába ereszkedném, meg kell érintenem, miszerint senki ne vélje, hogy talán szerző egyedül e' definitióban cserélte volna föl vagy tévesztette volna össze a' különböző eszméket; e' definitio semmi egyéb, mint egybesummázása azoknak, mik több lapon keresztül előrebocsátólag a' jegybankokra nézve kifejtettek, 's következetes előadása annak, mit fölebb is idéztem, hogy t. i. a' bankok a' nálok letett pénzekért jegyeket adnak.

Most a' tárgyra. Mindenki tudja, hogy a' ki kölcsön veszen pénzt, az tartozik a' visszafizetéssel, 's az fizeti a' kamatot is a' kölcsönadónak. Ki fizet pedig kamatot a' jegybank' munkálatainál? Felelet: mindenütt szabály szerint a' kivevő a' jegybanknak, nem pedig a' jegybank a' kivevőnek. Menjen csak szerző a' bécsi bankba, 's vigye oda pénzét, ha elveszik-e kölcsönképen 's kamat mellett? Egy fillért sem biz ott, hanem hihetőleg azt fogják felelni: ‚Magunk is szivesen szolgálunk' (ha t. i. szerző a' föltételeknek eleget tud és akar tenni). — Hiszen a' jegyek a' bank' kötelezvényei 's adósságlevelei — mondja talán valaki — tehát úgy tekinthetni a' dolgot, mintha a' jegyek' értékét a' bank a' közönségtől kölcsönözte volna. — Kötelezvényei igen is, de nem kölcsönből eredett kötelezvényei. Valljon a' ki kötelezvényt ad magáról, kölcsön veszen-e az mindig? A' mindennapi életben is van másféle esetekre elég példánk. A' ki valamelly iskolára vagy egyházra 's kórházra stb. ezer forintot alapit, 's kötelezvényt ad magáról, kölcsön-kötelezvény-e ez? A' ki pedig a' váltók' lényegével 's váltóüzlettel ismerős, jól tudja, hogy ámbár a' váltók is kötelezvények, még pedig szigorú kötelezvények, de az ipar és kereskedés' rendes eseteiben száz vagy ezer között van egy, midőn a' váltó kölcsönből eredett. Egyik kereskedő árukat veszen a' másiktól, 's pénz helyett maga' vagy más váltóját vagy csak hitelét — azon bizodalmat, hogy annak idejében a' váltó kész pénzzel fog beváltatni — adja érette. Több illy eset van az üzérvilágban. Csak egy mindennapi példát, 's épen olly példát, millyenen a' bankárok' 's bankok' foglalkodásai nagy részt alapúlnak. Ezen mindennapi példát természet szerint nem ott értem, hol váltótörvény nincsen, mert ott váltóüzlet sem lehet tulajdonképen. De az olvasó figyelmét, ki még ezekkel nem ismerős, annyival inkább igénylem, mert a' jegybankokróli elvek' nem értése 's ferde felfogása csak egy illyen egy két váltó-példa nem ismerése- 's nem értéséből származik.

X ifjú kereskedőnek szép nyerkémlet mutatkozik: bizonyos mennyiségű gyapjút szeretne folyó áron megvenni, 's e' végett 10,000 forintra volna szüksége, de sem pénze, sem elég ismeretsége 's hitele még nincsen. Elmegy tehát B-hez, egy megállapodott hitelű kalmárhoz, 's kér tőle nem kész pénzt, hanem magáról egy váltót, három hónapra kifizetendőt. B már ismeri X' becsületességét 's ügyességét, vagy ez amannak valamelly vagyonát zálogúl leköti, például épen a' veendő vagy már ki is alkudott gyapjút, avagy más már meglevő portékáját, X-nek tehát a' kivánt váltót csekély díj mellett megadja. De X is B-nek szinte kötelezvényt (váltót) ad magáról, hogy a' kölcsön kért váltó' értékét szinte három hónap mulva, vagy talán még előbb is, készpénzben leteendi. Ezek után 1. X úgy bánik B' váltójával mint kész-pénzzel, ezt tőle maga a' gyapjúárus is jó szivvel elfogadja, mert ismervén a' közhitelben álló X-et, tudja, hogy azt tőle mások fizetés helyett ismét elfogadják; 2. épen ezen hitelért X szivesen ad vagy igér B-nek bizonyos provisiót — díjt — (kamatot) is, mintha ettől valóban kész pénzt kapott volna; 3. X' viszonkötelezvényével B magát eléggé biztositottnak hiszi, hogy mig maga váltójának fizetési ideje elérkezik (lejár), addig X neki a' pénzt meg is téritendi; és igy 4. X még csak nem is a' maga pénzéből fogja B-nek javára adott váltóját lejáratkor kifizetni, mert B-nek úgy kell ügyekeznie, hogy kötelezvényéhez képest addig a' pénzt letehesse; 5. B csupán hiteleért kapott kamatot (provisiót), 's X csupán B' hitelével fizetett a' gyapjúért; 6. X pedig, ha okosan számitott — a' mi tőle függött — a' gyapjún csupán ezen hitel által nyereségre is tett szert, a' mi nem történt volna, ha B' váltója, azaz csak hitele, pénz helyett nem szolgált, vagyis pénzt nem teremt vala (a' mit szerző szinte tagadván, alább róla bővebben szólandunk); 's ekképen 7. B-nek csupán hitele az ipart is előmozditotta, mert X' vállalata elmaradott volna, ha B' hitelével nem élhet vala.

Ezen tapasztalati, 's mondhatom már nálunk is csaknem mindennapi példán alapszanak, vala-

mennyi jegybanknak és egyes bankárnak is főbb foglalkodásai *). 'S ekképen B helyett bizvást gondolhatjuk a' bankot, t. i. a' jegybankot avagy bankárt, X helyett pedig a' banktól vagy bankártól hitelt kölcsönző, azaz amattól bankjegyeket, váltókat kölcsön kérő üzér közönséget **). A' különbség a' jegybank és magánbankár' üzérlete között csak az, hogy emez a' példában előadott módon csak akkorra teszi rendszerint váltóinak fizetési idejét, mikor már ő, saját adósától (X-től) a' pénzt meg is kapta, jegybank pedig mai értelmében és szerkezeteiben nagy sommákkal rendelkezhetvén, semmi időhöz nem köti jegyeinek (kötelezvényeinek) beváltatását, hanem azt a' birtokos tetszésére bizza, azonban minden esetre a' netalán bemutatandó jegyek'tüsténti beválthatása (kész pénzzeli kifizethetése) végett jó somma pénzt (p. o. kölcsön adott összes jegyei' értékének egy harmadát, mint az angol, vagy legfölebb egy negyedét, mint a' bajor bank) készen tart, egyszersmind saját adósaival (a' kölcsön kérő X-ekkel) úgy egyezkedett, és csak ollyanokkal egyezkedett (rövid időre kölcsönözvén nekik), hogy 's kik szükség' esetében (az az ha folyvást mutattatnának elő a' jegyek beváltás végett) tőlök az adósságot, azaz kölcsön adott jegyei' értékét okvetetlen megkaphassa ***), mint a' példában B megkapta X-től, mielőtt neki magának kellett volna fizetnie a' kölcsön adott váltó' értékét.

Mind ezekből látható az is, milly ügyetlenül és semmit sem jelentőleg érzékíti szerző az 51. lapon (mire munkájában másutt, sőt többször is vonatkozik) a' czédulabank' mivelését ekképen: A. B-nek 100 tallért a' tűkör előtt leolvasván, azt mondja: „a' tűkrön kivűl száz tallér, belől is száz, in summa kétszáz, vidd el. B. elviszi, de a' tűkröt is, és ennek segélyével hasonlókép fizet" stb. Ezzel szerző, ha róla többet nem tudnánk is, tökéletesen bebizonyította, hogy akár a' hitelről, akár a' váltósok és jegybankok' foglalkodásáról 's üzérletéről legkisebb eszméje sincsen. Látható pedig mindenek fölött az is, hogy a' jegybanknak a' szerző által adott alapfogalma, mintha az pénzt venne föl kölcsön, a' legnagyobb tévedés a' világon, mert épen az ellenkezőben áll igazi czélja *). Vannak, igenis, esetek, hogy jegybankok (leginkább ha takaréktárral vannak kapcsolatban, mint Scotia' bankja, avagy az által némi nyereségre tarthatnak számot stb.) kölcsönpénzt ‚is' vesznek föl, de ha a' gazda, a' posztó- vagy czukorgyártó stb, legyenek azok akár társaságok akár egyesek, némi czéljokhoz képest pénzt ‚is' vesznek fel kölcsön, ki fogja azért azt mondani: „a' czukorgyár ollyan társaság, mellyre a' részvényesek, mint zálogra, pénzt köcsön felvesznek" stb? Valamint czukorgyár czélja, bár néha kölcsön pénzt is veszen föl, józanúl soha sem lehet más mint czukorgyártás, így jegybanknak 's bankárnak (másképen váltósnak) czélja, bár néha kölcsönöket vesznek föl, soha sem lehet más, mint előre okosan tett számításaikkal, 's a' közönségnek ezek által bennök helyezett bizalmával, szóval: saját hitelökkel nyerészkedni. A' pesti kereskedelmi bank' alapszabályaiban is foglaltatik, bár ez nem jegybank, hogy kölcsön pénzt is vehet föl, de azért évek fognak eltelni, míg erről csak gondolkodni is fog. Urak! az istenért, hogy irhattok közönségnek, míg a' tárgynak még csak ábéczéjével sem vagytok ismerősek! Kivált szerző, ki a' két magyar haza' legjelesb iróinak egyike, mimodon léphetett addig, míg a' tárgy' lényegével nem egészen ismerős, közönség' elébe, megfoghatatlan.

A' 46. 's következő lapokon egy nevezetes elvvel vesződik a' szerző, melly így szol: „Van a' cserebecsnek egy igen nevezetes elve, mint a' nemzeti gazdaság' eszméletének legelső talp és szegletköve: *Minden dolog árbecsét azon munka' mennyisége határozza meg, a' mibe előállítása került vagy kerültnek hiszszük.*"

Ezen elvre a' jegybankot illetőleg egy jeles auctoritással felelhetnék ugyan: „Wehe der Bank oder dem Staate, dessen Noten schon auf ‚die Schaffungskosten' im Curse herabgesunken sind" szól Baumstark Edvárd Németország' egyik legpracticusabb tudósa, munkájának (Staatswissenschaftliche Versuche über Staatscredit etc.) 276. lapján: azonban nekem nem puszta birálat, hanem a' tárgy' némi felvilágositása is levén czélom, az idézett szerencsétlen statusphilosophiai elvnek egyoldalúságát, és szerzőnek ebből is eredő — csaknem egész munkáján elágazó — tetemes tévedését kell kimutatnom. Mindenek előtt példákkal szolgálok.

Egy mázsa font finom gyapjúnak jelenleg kö-

---

*) Csalásokról itt semmi szó nem lehet. Van magyar földbirtokos, ki a' gyapjú közzé téglát rak, csaló-e azért minden magyar földbirtokos?

**) Solche Bescheinigungen, welche ‚als Geld' dienen, sind die Creditbriefe, die soweit als Geld in diesem Sinne gelten, als ‚der Credit' dieser Handelshäuser reicht. Ferner gehören hierher Banknoten, so weit ‚der Glaube' reicht stb stb. Je verbreiteter dieser Glaube ist, um desto ausgedehnter ist die Anwendbarkeit der Papiere zum wirklichen Kaufen". Hoffmann. Lásd alább.

***) Egészen ide tartozó minden tekintetben e' következő: „Nur das Kapital, welches umlaufend belegt ist in Fabrikmaterialien, die sofort zur Verarbeitung kommen, in Waarenlagern, zum fortlaufenden Umsatze bestimmt, in Löhnen für Arbeiten, deren Früchte bald und sicher verkäuflich sind, gewährt ein so schnell einzuziehendes Unterpfand, dasz es als hinreichende Deckung für Darlehne geachtet werden kann, welche nicht im Metallgelde, sondern in Papieren gegeben werden, deren voller Werth nur auf dem Vertrauen beruht, dasz sie jeder Zeit ohne Verlust mit Metallgeld eingelöst werden können." Die Lehre vom Gelde als Anleitung zu gründlichen Urtheilen über das Geldwesen. Von J. G. Hoffmann, Director des statistischen Bureaus zu Berlin. Egyike a' legújabb, leggyakorlatibb, legavatottabb tekintélyeknek. Azért legyen szabad többnyire csak erre hivatkoznom.

*) Természet szerint itt olly szilárd bankról szólok, millyenről a' százados tapasztalások után mai időben szó lehet, 's millyennek észképét akarta vagy tartozott volna szerző adni. Szerző és társai mindjárt Law-kat vagy assignatákat kiabálnak, a' nélkül, hogy még csak azt is tudnák, mi a' jegybankok' igazi czélja 's hivatása.

zép ára körülbelől 100 pengő forint, midőn a' közönséges úgy nevezett magyarjuh'gyapjának mázsájaért tizedrész árt is alig adnak, pedig a' ráforditott munkában (juhőrzés, nyirás stb) alig van tetemes különbség. Egyik iró' munkája ezreket hoz be, a' másiké, melly talán benső becsével amazt meg is haladja, semmit sem. Egy pesti háznak, melly ugyanannyi munkába került, vagy melylyet ugyanannyiba kerültnek hiszünk, mint egy kolosvárit, vagy tordait, sokkal nagyobb csere értéke van mint emennek. Sőt vegyünk egy pesti üres telket, melly még semmi munkába nem került, vagy a' rajta levő roskadt épület semmibe sem vétetik: vannak Pesten utczák, mellyekben levő telkekből egy-egy négyszög öl (csak ‚egy négyszög öl') két sőt háromszáz pengő forinton is adatik el, tehát egy illyen puszta holdföldnek (csak ‚egy holdföldnek') két—háromszáz ezer pengő forintra rúg az ára vagy csereértéke, midőn másutt, p. o. a' debreczeni tanyákon, egy hold föld' rendszerinti ára alig 20—30 pengő forint. Több ezer példával szolgálok, ha kell. Lehet, hogy szerző ezt is csak tűkörben látott kincsnek tekinti, vagy szenvedélybecsnek (49. lap), de „az emberi természet szeszélyes (szolhatunk a' szerzővel 43. lap) és az izlés felett nem kell vitatkozni". En részemről, ha csakugyan választani kell minden más kikötés nélkül egy debreczeni tanya és ugyan olly nagyságu pesti puszta házhely között: azon szeszélylyel birok, hogy a' pestit választanám, 's bajosan fogunk széles e' világon más szeszélyű emberre találni.

Nem épen kell roppant jártasságunknak lenni az országgazdasági tudományokban, hogy észre ne vegyük, miszerint, ha nem mondjuk is, hogy szerzőt a' mondott elvre nézve Smith Ádámnak — List' szerint — ‚vizenyős' iskolája vitte vizre: azonban alig van korunkban oeconomista, ki Smithnek egyoldalú állitásán túl ne volna, sőt maga Smith sem állitotta azt olly általánosságban, mint szerző. Már ma közönségesen elismert alap-elv (olvassa a' kinek tetszik csak Pölitzet), hogy nem egyedül munka, hanem ezzel együtt három alapja van a' nemzeti gazdaságnak, 's e' három határozza meg általában valamelly dolognak árbecsét is, ú. m. 1. annak a' természettől (anyagi- vagy szellemitől) nyert minősége; különbség van a' bánsági és árvai föld, a' búza és zab, durva és drága kő, ügyes és ügyetlen, szellemdús és bárgyu ember stb között; 2. a' rá vagy bele fordított tőkepénz; a' hol egy telket rendszerint úgy vásárolnak, hogy négyszög ölét 200 pengő forinttal fizetik, nem fogják ott a' ráépült házat, vagy ráépült szobákat azon áron adhatni, mint a' melly telken egy négyszög öl' ára csak néhány forint; 3-szor jön aztán a' ráforditott munka. Vegyünk például egy legcsekélyebb eszközt, egy fanyelű kést: a' penge' vasát, 's nyel' fáját a' természet (bánya, erdő) adta; elkészitésére műhely, vagy gyár (tőke) kellett, melly tőkéhez a' munkások' fizetése is számitandó; végre több ügyes vállalkozókra 's munkásokra volt szükség, mind magát a' vasat is megszerezni a' természet' kebeléből, mind a' gyárat fölépitni, mind végre az egész kést elkészitni 's összeállitni stb. Azonban minden munkának nincs is becse és ára, mert sok roszúl sikerült, sok elveszett munka van stb. Továbbá ezek csak általában határozzák el valamelly dolog' árbecsét, mert ezek mellett sok különös körülmény lehet (a' szerző megjegyzése szerint is 49. lapon) arra tetemes befolyással, melly körülmények t. i. a' keresés és kinálás közti arányt idézik elő. A' melly dolgot sokan keresnek 's kevesen kinálnak, vagy más szóval: a' melly dolognak sok vevője 's kevés eladója van, p. o. igen szűk termés és éhség' idején a' kenyérnek, akkor annak ára (a' mondott hármon, t. i. természeti minőségén, ráforditott költségen 's munkán felül) nagyon fel fog hágni, ellenkező esetben pedig igen leszállani. A' pénznek is vannak emésztői — consumensei — t. i. mind azok, kiknek munkái több kevesebb tőkepénzt föltételeznek, a' pénzben is lehet valamelly országban nagy szükség, az az sok vevő 's kevés árus, tehát a' pénz' ára (melly főképen a' kamatlábban mutatkozik) igen magasra hághat, 's éhenhalásra, elpusztulásra juttathatja a' pénz-consumens munkát, osztályt stb. Épen illy esetben birnak legnagyobb jótékonysággal (egyéb czélszerű hazai intézkedések mellett) a' hitelintézetek, hová tartoznak a' jegybankok is, mellyek t. i. hitelökkel pénzt teremtenek.

Ezek szerint szerzőnek a' jegybankról adott fogalmát és alapelvét részletesen megbirálván, kitűnik: 1. szörnyen tévedett szerző, midőn a' jegybankot kölcsönvevő intézetnek keresztelte; 2. szörnyen tévedett, midőn állitá, hogy a' fölvett kölcsönért a' bank-bankjegyeket adni ki; 3. szörnyen tévedett, vagyis szörnyű egyoldalúságba esett, midőn minden dolog' árbecsét a' munka' menyisége által akarván meghatározni, a' jegyek' értékének is ezen ferde elvét akarta alapúl tolni. Ezen főelvekbeni tévedés — ha bár itt ott jó eszmék foglaltatnak is — száz más tévedéseket huzván maga után, az egész munkát véghetetlen zavarttá és tanúlni akaróra tökéletesen hasznavehetlenné tette. Egy kissé bővebben terjeszkedtem ki ezen főelvek' megmutatásába, mert szigorú levén az itélet, a' szerző' fő elveinek alaptalanságát is hosszasabban kelle bebizonyitanom.

(Folytattatik.)

TÁRCZA.

Hirfüzér.

Budapestről. Halljuk és olvassuk is már más lapokban, hogy Emich Gusztáv pesti könyvárus a' jövő év' elején egy új magyar divatlapot fog megindítani *Honderű* czim alatt, mellyhez egy melléklap járul *Pesti Salon* névvel. Mellette divat- és genreképek is fognak adatni. E' szerint nem valósúl azon hir, mellyet egyik pesti német lap monda, hogy ez gúnylap akarna lenni, torzképekkel, a' franczia Cha-

rivari' modorjában. Ez divatlap leend, nőknek szánt mulattató lap, millyennek Garay' Regélőjének kellett volna lenni. A' gondolat nem rosz, és bizony egy nagy közönség' véleményét mondom ki, sőt véleményét sokaknak, kik most a' Regélőnek olvasói, hogy a' Regélő mellett egy más divatlapra nagy szükség van. A' Regélő inkább férfiaknak, mint nőknek szerkesztett lap. Garayban nincs elég fínom tapintat sem a' női gyengédség iránt, sem annak megválasztásában, milly czikkek volnának azok, mellyek nőket érdekelnek, figyelmöket lekötik, 's mellyek őket hitványságok' kedvelésétől elvonva, fogalmukhoz mért becsesebb, szívképzőleg mulattató, vagy untatás nélkül tanító olvasmányokhoz szoktassák. Vannak a' Regélőben czikkek gyakran, mellyek nőknek épen nem valók. Henszlmann Imre' aestheticai értekezései, bár mi mély bölcseség legyen is bennök elrejtve, és Vachot Imre' hosszadalmas okoskodásai a' franczia drámák felett és ellen, ha mindjárt remek példányai volnának is a' dramaturgiai criticának, olly czikkek, mellyeket nőknek nem lehet meg nem únniok, elhallgatva ollyakat, mik a' nő olvasókat méltán sérthetik. Úgy látszik Garay nem sokat forgott nők' társaságában, nem ismeri azok' gondolkodását, érzelmét, vágyát, 's azért nem is tudja eltalálni mi nekik való. Bölcs gondolat tehát egy más lapot nők' számára kezdeni: de ezt aztán egészen másként kellene szerkeszteni mint a' mostani Regélő van. A' Regélő fennmaradhat mulattató olvasmányúl férfiaknak, kiknek az tetszik. Fenn tarthat-e azonban az olvasó közönség két divatlapot, ez a' kiadó urak' erszényi kérdése, mi rám nem tartozik. A' Regélő most maga van, még sem áll igen fényesen, mert hogy 800-on fölül legyen előfizetője, ez egy kis nagyítás, mit a' Pesti Hirlapban közlött adat után senki el nem hiend.*) — Erdélyben Kolosvárt Kőváry László szinte egy mulattató iratot hirdet Beszélytár czim alatt, mellyből minden két hónapban 5—6 ívnyi füzet jelenik meg. Ára egész évre 3 ft, félévre 1 ft 40 kr, fuzetenként 40 kr pengő pénzb. Ohajtjuk, hogy e' folyóirat egyszerűbb és dagálytalanabb nyelven legyen írva, mint hirdetése. — Azon politicai tartalmú folyóirat, mellyre engedelmet b. Eötvös József és Trefort Ágoston voltak szerencsések nyerni, a' jövő évben, mint halljuk, nem fog megkezdetni. ....*mh.*

---

*) **Ad vocem Regélő.** A' Regélő' szerkesztője ismét haragszik olly dologért, minek kezdője megint ő volt, és ismét engem akarván czáfolni, saját koholmányait czáfolgatja lapja' 94-dik számában 3 hasábon keresztül. A' Regélő mondotta, hogy az Athenaeumnak kis közönsége van, mire én, természetesen — minthogy máskép nem lehet — számokkal feleltem, 's azt mondám, hogy a' Regélőnek nem illik más lapot kis közönséggel gúnyolni, midőn magának is alig van több 150 előfizetővel, mint a' gúnyolt lapnak. 'S ime most a' bölcs úr azon okos megjegyzést teszi: hogy én „a' helyett, hogy Vachottal tisztába hoznám ügyemet, a' Regélő' előfizetőinek kiszámításához fogok." — De ez nem elég, szép előhaladásokat is teszen ezen úr a' dialecticában, 's mondja, miképen én „úgy stylizáltam Regélőről beszédemet, hogy belőle azt is lehessen érteni, mintha a' Regélő már meg volna bukva." Ez kissé vastag koholmány, mit Garay úr megczáfolhat, de nem engem. Az én beszédemből csak az sül ki, hogy a' Regélő fél a' bukástól, azért kezd vitákat minden ok nélkül, 's e' gondolatra könnyen rájöhet, ki tudja, hogy az Athenaeum nem kezdett vitát a' Regélővel, hanem ez amazzal, 's amaz kényszerítve folytatta a' kezdettet. Egyébiránt nekem nem rögzött eszmém, hanem hitem, mit tényekkel bizonyíthatni be, hogy polemiával is lehet olvasókat gyüjteni, de azt is hiszem, hogy nem mindig. Van lap, mellynek a' polemia előfizetőket szerzett, van viszont, mellynek nem szerzett, hanem a' meglevőket is elidegenité tőle, mert a' közönségben több egészséges ész van, minthogy akármi hitvány, tárgy nélküli, feleselésekben kapjon. Hogy én „előfizetés' idején szoktam volna más lapokkal összetűzni" ez ismét Garay' idétlen mesei közé tartozik, valamint az is, hogy én magamat „nagy polemicusnak tartom" csak amolyan leopold úteczai tudósok' találmánya, mit sem irásaimból, sem beszédemből nem bizonyíthatnak be a' studiumos készültségű urak. Ha csak egyetlen egy adatot birand is Garay felhozni, mivel fentebb érintett meséjét igazolhatja, egy jó darab kenyeret fogok neki küldeni, részint jutalmúl fáradságáért, részint annak megmutatására, hogy a' kenyeret tőle nem irígylem.

És milly ártatlan ember ez a' Garay úr! lehetetlen, hogy az olvasó' szive meg ne essék rajta. *Neki*, ugymond, *minden bűne az, hogy egy csillag alatt bátorkodott okait adni, mik birták legyen őt Vachot' czikkének kiadására*, és még is mit teszek én ő vele? *A' Regélő előfizetőit kiszámítom!!!* Igen is, Garay csillag alatt csak egy jegyzéskét ira: de e' jegyzéske tele van impertinentiákkal, 's benne nem kevesebb mondatik, csak annyi, hogy én „minden áron pántolódom a' Regélővel" azért, mert a' Regélő *maga lábán jár*, és nem akar az én *apródom* lenni. E' beszéd vagy igen együgyű, vagy a' legszemtelenebb mit gondolni lehet, miután minden olvasó előtt tudva van a' Lauka-Vachot- és Zajtay-féle vita' kezdete és folyamata, 's elámittatni senki sem engedendi magát.

Tagadjam, úgy mond, *hogy a' Regélő' tizedik esetben sem vette fel az athenaeumi piszkálások és feleselések' fonalát.* Tehát tagadom, és azt állitom, hogy ollyakat is felvett, mi még fonal sem volt, hanem ennél is kevesebb, mint a' Zajtayvali feleselés, melly csak azért támasztatott, mivel Zajtay is bátorkodott házi urakról irni, kikről már előbb a' nagy Garay irt vala.

Nagy haragjában neki esvén mindennek, neki esvén még azoknak is, kik igértek, de nem irtak lapjába, 's őket cserbenhagyás — régóta van cserben Garay úr! — igéret-meg-nem-tartás, szószegés' bűnével vádolva, elmondja három nagy bűnömet, t. i. hogy én *tiz év óta nem foglalatoskodom egyébbel microlog iáknál, hogy* 5—6 *év óta szánandó parlagságban tengek*, és hogy *terméketlen* iró vagyok. Igaz, nem tagadom e' három bűnömet. Én kis erejű ember, csak kicsin dolgokkal foglalkodom, 's nem nyúlok munkákhoz, mellyek Garay-féle karokat igényelnek, igaz, hogy nem is tartozom a' termékeny irók' sorába, azért okosság' szavára hallgatván, csupán arra törekedtem mindig, hogy kis körömet jól töltsem be, nem arra, hogy sok és nagy dolgokat vigyek végbe, miket meg nem birok, hanem annyit és ollyat, mit megbirok. Azt kell csak csodálnom, hogy miután tudhatta Garay, hogy én parányi erőmmel a' Regélő' országos nagy társzekerét, melly az izlés' kincseit hordja, terjeszti, egy lépéssel sem tolhatom előre, miért tartá még is érdemesnek nevemet a' Regélő' munkatársai közé sorolni? Különben én mindig nagy bámulattal viseltettem az olly bölcsek' itélőtehetsége iránt, mint Garay úr, kik azért korholnak mást, a' mi nem tőlök függ. Ha valaki terméketlen és microlog irónak születik, arról sem ő nem tehet, sem Garay; örüljön Garay titkon magának, hogy olly nagy termékenységű elme, 's olly nagy dolgokat tudott véghez vinni az irodalomban, mint a' miknek bizonyságait adta, 's felkapaszkodván képzelme' ugorkafájára, elégedjék meg, ha ott fenn lógázhatja lábait, nehogy sürü fészkelődései valakiben majd, ki szinte, mint ő, igen meg van magával elégedve, kedvet támaszszanak onnét őt lebicczenteni. **Bajza.**

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, vasárnap, december' 4. 1842.** **67. szám.**

Az Athenaeumhól hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Bankismeret. Irá Brassai Samu. Kolosvártt, özvegy Barrané és Stein' tulajdona. 1842. 8r. (10 és) 359 lap.

(Folytatás.)

Szükségesnek tartám, a' mondottakon felül még néhány apróbb tévedéseket is kimutatni.

34. lapon: „A' váltólevél' kibocsátója veszt-e discontóztatással?" — E' szavakból ugy látszik, szerző teljességgel nem ismeri a' váltók' természetét. Általában szólva is, száz eset közt alig van egykét eset (t. i. midőn kibocsátó egy a' váltóhitelezővel), mellyben a' kibocsátó discontóztat; különösen pedig a' szerző' példájában a' kibocsátó épen maga a' fizető vagy váltóadós (‚Farkas Imre egy kötelezvényt ad ki') 's hogy váltóadós számitoltasson le váltót (azaz adós adja el a' kötelezvényt, melly kezei közt nincs is) képtelenség.

41. lapon. „A' pengő pénzt pedig meghagyja (a' jegybank) az ottan ottan hozzá érkező kötelezvényei' beváltására, mellyeket azonban más órában ismét kiadhat." — Nem adhatja biz' azokat, hanem csak egyedül akkor, midőn a' pengő pénznek a' jegyekhezi aránya megengedi. Szerző ugyan az arány' megállapithatóságát is tagadja, de itt sincs igaza; mert p. o. egy millio érczpénzhez képest a' meghatározott arány mellett kiadatik három annyi, azaz három millio jegy. Beváltatott a' legközelebbi napokban fél millio, marad jegyekben harmadfél millio, tehát öt annyi. A' világért sem szabad a' banknak most többet vagy a' beváltottakat kiadni, hanem ugy fog munkálkodni, avagy legalább várni, hogy mig talán vagy újabb pénzek' befolyása által vagy jegyek' visszafizetése által (minthogy a' kölcsönvevők naponként sőt óránként fizetik vissza rövid kölcsöneiket) az arány helyre áll, egy darabka jegy se menjen ki. Ellenkező elvekkel nem csoda, ha aztán a' bankó el is viszi a' manó.

43. lapon: „A' bankbirtokosok' nyeresége háromban állhat: vásárban, kamatra kölcsönzésben, discontózásban. Vásárra nézve a' bank mindennél kedvezőbb helyzetben van, nemcsak nagy tőpénzeért, hanem azért is, hogy azt jegyei által 2-, 3-, 4-szeresheti. Ez által az egyedaruságot magához ránthatja" stb. — Isten mentsen! Vásárba egy jól alapitott 's kezelt jegybanknak sem lehet 's nem szabad ereszkednie, 's ekképen iparvállalatba sem. Epen ez veszélyeztette legújabb időben a' belga bankot is. Az angol banknak ugyan megengedtetett, de (mint szerző másutt maga is megjegyzi) sohasem élt vele. A' discontózás pedig nem levén egyéb mint a' kölcsönözésnek egy faja, e' szerint nem marad a' jegybanknak egyéb nyeresége a' kölcsönözésnél. 'S épen ez szab egy részben veszélyességének is határt. Mert 1. mig elég kölcsön kérője van (természetesen kurtakölcsöné), addig a' pénzre a' közönségnél szükség is van, tehát nem lehet félni a' pénznek szerfeletti megszaporodásától 2. mig a' bank vásárlatokba 's nyerkémletekbe nem ereszkedik, egyéb szabályok' megtartása mellett, sohasem félhet megbukástól, mint ez vásárlásokkal könnyen megtörténhetik, mert ha a' vásárlott vagyon fekvő vagyon, ezt szükség' idején minden órában kész pénzzé nem tehetni; ha pedig ingó vagyon azaz nyerkémlet az, ebben a' legbiztosb, legvártabb remény mellett is sokszor megcsalódhatik a' speculans, és minthogy jegybank' jegyei az egész ország 's közönség' kezei közt forognak, ha értékökben csökkennek, a' legnagyobb veszélyt okozzák, tehát a' vesztésnek még csak lehetőségétől is távol kell a' jegybanknak lennie. Szerző ugyan az orosz banknál 316. lapon igen helyesen megérinti a' kurta és hosszu kölcsönrendszert, helyesen följegyzi, hogy arany és ezüst pénz mellett csak kurta határnapra fizetendő kereskedői és kincstári kötelezvények lehetnek biztosak, de épen azzal csinálja a' zavart, hogy egyszer egyet, másszor mást mond.

53. és 64. lapon: „Az ipar teremt magának bankot, de a' bank sem pénzt (355. lapon is), sem ipart, sem kereskedést teremteni nem képes."—Teljességgel nem áll. Egyik a' másikat kölcsönösen emeli, a' bank mind ipart mind pénzt teremt, már fölebb (a' váltókkali példában 's idézetben) is láttuk némileg. De lássunk még egyszerűbbeket, a' legegyszerűbb falusi életben előfordulható példákat is. Bizonyos földmivelő, ha földjébe még bizonyos somma pénzt fektethetne, 6 procenttel több jövedelmet húzna abból, mint jelenleg húz, 's ha talál tőkepénzesre, ki neki a' szükséges pénzt 4 kamatlábbal jó módon adja, az iparkodó földmüves bizton föl is veszi azt, mert még két procent nyeresége maradand *) de ha szük levén a' pénz, a'

*) Szerző 303. lapon még azt is tagadja, hogy a' mezei gazda pénztőkével segithessen magán. „Nicht der Besitz wüster Bodenflaechen, sondern das Kapital, welches Einsicht und Fleiss in der ‚Veredlung' des Bodens ‚angelegt' haben, fesselt den Menschen an sein Vaterland." Hoffmann. Die Lehre vom Gelde. Csak rajta szerző ur, minél több

tőkepénzesek 6—7, vagy épen 10—12 procentet kivánnak pénzökért, a' mondott földmivelő józanúl illy kölcsönt nem vehet fel, és igy ipara 's vállalkozása egészen elmarad. Igy a' kereskedő, ha a' körülményekből kikémleli, hogy fél év mulva bizonyos áru 6—7 procenttel is könnyen fölebb rúg, és 3—4 procentre pénzt (vagy hitelt) kaphat, meg is fogja akkor azon árut szerezni, de ha 10—12 kamatlábos pénznél olcsóbbhoz nem juthat, józanul elhagyja a' speculatiót. Igy a' mesterember. Ekkép maradnak el ezer és millio vállalatok pénzszegény országban, 's illy szegénységen egyéb czélszerü intézetek, főkép hiteltörvények mellett, jól alapitott jegybank segithet leginkább, 's ekképen ez nemcsak segiti a' kereskedés és ipar' kifejlését, hanem ipart 's kereskedést teremt is. **) — De teremt a' hitel és bank pénzt is. Imhol egy példa (szinte Hoffmann után): Pálnak van fölösleges 10 juha, de egy tehénre volna szüksége, Péternek van egy fölösleges tehene, de tiz juhra volna szüksége. Felkeresi tehát egyikök a' másikat, 's csakhamar megegyeznek 's a' csere megtörténik. Ezen csere az üzérkedésnek legalsó neme 's csak a' miveltség' legalsó fokán állott 's álló népeknél divatozó. Miveltebb korban 's korunkban és miveltebb országokban, a' mindennapi 's nagyobb és kisebb szükségek vagy vágyak' kielégitésére illy cserélés vagy cserében keresgélés a' legalkalmatlanabb, sőt lehetetlen volna. Mit tesznek tehát az emberek? A' kinek valamiből fölöslege van, eladja pénzért 's a' pénzen vagy egy részén azt, mire szüksége van, megvásárolja. Ekképen a' pénz a' cserét könnyiti 's eszközli. Innen nevezzük a' pénzt csereeszköznek vagy némellyek szerint, vásár-eszköznek, vásárlási tehetségnek. Azonban lehető, hogy a' fölebbi példában Pálnak annyi fölösleges juha, hogy érettök egy tehenet kapjon, csak idővel, például egy év mulva lesz (midőn t. i. új bárányokat ellenek), fölösleg pénzre sem tehet szert mostanában, tehénre pedig mindjárt volna szüksége, tehát Péterrel ugy egyez, hogy a' tehén' kialkudott áráról csak egy irásbeli biztositékot — kötelezvényt — ad, mellyben annak kifizetését csak év' multával igéri: látni való, hogy most ezen igéret vagy kötelezvény, sőt valóban vásár-eszköz a' pénzt pótolja, ha pedig azon kötelezvénynek már olly hitele is van, hogy Péter ezzel a' neki szükségeseket, p. o. a' tiz juhot meg is szerezheti, akkor már az a' legtökéletesebb csereeszközzé, azaz pénzzé — papirospénzzé — vált. Tehát a' hitel (azaz bizodalom vagy remény a' fizethetésre) pénzt teremtett ***), 's ezért pártolják felvilágosodott országok olly annyira a' hitelt.

52. lapon: „Félve mondom, de csaknem meggyőződtem, hogy ipari hátramaradásunknak fő okát a r a n y b á n y á i n k b a n kell keresni, 's vigyázzunk, nehogy azok legyenek a' netalán leendő bankunkat leginkább fenyegető szirtek."

Igen ha nálunk az aranyat, mint a' kövecset, úton útfélen böngészni lehetne, még 's sok egyéb volna és nem volna.

Legyen ez elég az eszméleti részből, melly mindössze is csak 65 lap, mellyből a' jegybank, mit egyedül biráltam, mintegy felét teszi. — A' szemléleti vagy históriai részt talán általában 's aránylag jobbnak mondhatnók amannál, 's benne helyesek is azon egyes adatok, mik pusztán történetileg mások után irattak le, például jelesen adatik elő a' skót rendszer: azonban nagy részt ál tanok azok, mik némelly történeti adatok' ferde egybeállitásából, különösen pedig szerzőnek a' mondott hibás elvek és individualis nézetek után saját jegyzeteiből származtak. Lássunk csak egyket példát az Angolország' bankja' történetének előadásából.

(Vége következik.)

A' b u j d o s ó.

Mit nekem hab! mit nekem vész!
Én nem félem haragát,
Kebelemnek pusztaságit
Száz vihar rohanja át.

Rajta! gyorsan evezőhöz,
Talpra, reszketö legény!
Bár toronynyá nő a' hullám,
A' túlpartra szállok én.

Éj borong ott, sürü ködnek
Kétségbarna éjjele;
Lyány! temetve mindörökre
Legyen emléked bele,

Ki ez égő szerelemmel
Enyelegve játszhatál,
Ki hűséget esküvél, és
Oh! ki mégis megcsalál.

Messze tűnnek már a' partok,
Messze tün a' gyászvidék,
Hol szivemnek béke, csönde
Romhalomba dönteték:

Tűnjön is nagy messze tőlem,
Hogy ne légyen semmi jel,
Melly a' multat, érzeményim'
Háborítni, költse fel.

---

paradoxonokkal! „Az ő (t. i. földmüves') tőkéje a' négy elem — szól szerző — a' ki ezekkel 's iparával nem boldogúl, azt két %-es (két procentes) kölcsön sem fogja soha boldogitni." Valóban vad emberek közt igen jó elv lehetne. „Der Uebergang von der Naturalwirthschaft zur Geldwirthschaft kann keineswegs willkührlich herbeigeführt werden, er ist eben sowohl, wie jeder andere grosse Fortschritt zu höherer Bildung eine natürliche Folge der Erziehung des Menschengeschlechtes." Ugyancsak Hoffmann.

**) Müsste Grossbritannien den Verkehr, der jetzt mit Noten der Bank bestritten wird, mit Metallgeld betreiben, so würde die ungeheure Masse von Früchten der Arbeit seiner aemsigen Bewohner, deren es bedarf, um 3000 Centner oder 660 tausend Mark Gold zu kaufen, haben verwendet werden müssen, um zu dem dennoch unentbehrlich gebliebenen Metallgelde noch so viel mehr in Umlauf zu bringen, als jetzt durch Banknoten ersetzt wird." A' fenntebb idézett Hoffmann' szavai.

***) Ezért mondotta Hoffmann is a' hitelpapirosokat pénznek 's pénzerejünek, mint fölebb láttuk.

Hah! mi kép leng a' ködéjben?
Bájoló, mint a' tavasz.....
Szőke fürttel..... kék szemekkel.....
Hűtelen lyány, képed az!

Nincs tehát a' nagy világon,
Nincs hely, csalfa szép alak!
Hol sebemre ír csepegjen,
Hol feledni tudjalak?

Petőfy Sándor.

TÁRCZA.

Függeczukor.

Germain természetbuvár ollyan fölfedezésről tudósít a' Toulonnaisban, mellytől gyarmataira legörvendetesb eredményeket vár a' kormány. E' fölfedezést Lamoriciere tábornagy Mascarában véletlenül tevé. Az ugy nevezett indiai vagy berber-fügék' érésidejekor vagyunk itt, igy ír Germain ur; a' katonák kedvökre esznek belölök, mivel e' gyümölcs szintolly jóizü mint egészséges. Lamoriciere tábornagy azt vevé azonban észre, hogy a' katonák által elhányt vastag fügehéjak megbüzíték a' levegőt. Megparancsolá tehát, hogy a' fügehulladék rakásra hányatván, városon kivül ollyan helyre vitessék, hol az afrikai nap hamar felszárítja 's ez által a' sárszagot megsemmiti. Szigorúan tartatván meg a' parancs, fügehulladékokból a' nevezett helyen rövid idő alatt nagy rakások valának. Néhány nap mulva arra sétáltakor észrevevé a' tábornagy, hogy e' rakások bizonyos fejér kéreggel bevonvák, hozzájok lép 's ugy találja, hogy e' kéreg salétrom-üledékhez hasonlit; bizonyos mennyiséget vőn tehát belőle, 's pontos vizsgálat után fejér, jegedett 's igen édes anyagnak találá azt. Azután vegybontáskor kisült, hogy ezen anyag a' legtisztább, jegedt czukorból áll. Az indiai füge t. i. 's héja sok czukoranyagot foglal magában; a' nap' nagy melege forrásba hozá az anyagot, a' vízrészek' elpárologtával szörppé sürüdött a' nedv 's ez a' levegőn czukorrá jegedett, mi annál könnyebben történik, mivel a' forró évszakban éji harmat ugy szólván nem vala. Mivel a' berber- vagy cactusfügék Algirban rendkivül ólcsók, ki lön számitva, hogy e' jeles czukor' fontja alig kerülhet 20 ctbe 's az egész munka a' fügék' összeszedése- 's fölmetéléséből áll, mellyek azután napra tétetnek 's rólok a' czukorrészek puha kefével sepertetnek le. Hogy e' durva bánásmódot nagy tökélyre viheti az ipar, magában értődik. De a' fölfedezés' dicsősége a' derék Lamoriciere tábornagyé, ki e' szerint iparférfivá is lön. — A' főkormányzó Oranból visszatértekor ezen új függeczukorból mintegy egy fontot hozott Algirba, azon lakománál, mellyet Bugeaud az algiri előkelő ültetvényeseknek adni szándékozik, bemutatandót. Mondják, hogy Bugeaud oda utasitá az új helységekben letelepülteket, miszerint igen sok cactusfügét ültessenek; a' kis hadcsapatok is Metidscha' nagy részét illyen cactusfügével fogják beültetni, mi annál könnyebb, mivel a' széles levelekből csak egy darabot kell a' földbe leszúrni, hol rövid idő mulva széles gyökereket ver. Illy ültetvények azonfelül a' legszárazabb földben is sikerülnek. A' tapasztalás régen megmutatá, mi könnyü 's bizonyos e' becses berber-fügék' elterjesztése; minden sáncz 's az országutak mellett minden árok e' növénynyel van már beültetve mind azért, mivel a' felhányt földet leomlás ellen védi, mind pedig 's jelesül azért, mivel levelei' hosszu, kemény töviseivel jeles védsövényül szolgál. — Francziaországban e' szerint a' répaczukornak hatalmas vetélytársa akadt az algiri függeczukorban 's Lamoriciere a' gyarmat' jótévőjévé lön. Valósul-e az itt kimondott remény, az idő mutatja meg. ***D.***

Magyar játékszini krónika.

Nov. 16. Hamlet. Szomoruj. 5 felv. Shakespeare-től. Ford. Vajda Péter a' m. acad. költs.

Nov. 17. Családások. Ered. vigj. 4 felv. Kisfaludy Károlytól.

Nov. 18. Fekete domino. Vig opera 3 felvon. Irta Scribe, ford. Lengyel Dániel. Zenéje Aubertől.

Nov. 19. Lendvayné' javára bérszünettel először: Matild. Dráma 5 felv. Irták Pyat és Sue. Ford. Irinyi József. Néző olly nagy számu, minő csak rendkivüli esetekben látható szinházunkban.

Nov. 20. Pénz, dicsőség és nők. Vaudeville 5 felv. Irták Cogniard és Delaporte. Ford. Csepregi. Zenéje Szerdahelyitől.

Nov. 21. Fáncsy' javára bérszünettel: Matild. A' második felvonás után *Deus Eliza* k. a. Belizár operából Antonina' első felvonási nagy áriáját énekletve el a' jutalmazott iránti szivességből. Néző nem olly nagy számmal mint először, de mégis sok.

Nov. 22. Belizár. Nagy opera 3 felv. Irta Cammarano Salvator. Zenéje Donizettitől. — *Markovicsné* mint vendég Antonina' szerepében.

Nov. 23. Borostyán-koszorú. Szinj. 5 felv. Ziegler után.

Nov. 24. Az ördög' naplója. Vaudeville 3 felv. Irták Arago és Vermon. Ford. Egressy Benjam. Néző nagy számmal.

Nov. 25. Gyárnok. Szinj. 3 felv. Souvestre Emil után. Ford. Csepreghi Lajos a' m. acad. költs.

Nov. 26. Konti' javára bérszünettel először: Párisi vízhordozó, vagy a' vész' napja. Nagy opera 3 felv. Irta Bouilly, ford. Deáky F. Sámuel. Zenéje Cherubinitől.

Nov. 27. Lázár pásztor. Dráma 4 felvon. Egy felv. előjátékkal. Bouchardy után francziából Sarlay Ferencz a' m. acad. költs. A' mü többször adatván 's többnyire ugyanazon személyek által, mint ma, csak néhány észrevételt akarok tenni. Engem Lendvay' játéka, kit ma először láttam a' czimszerepben, érdekelt különösben. E' szerepet Egressy Gábor*) nagyobb részint jól adja: de vannak helyei — mint egykor bővebben előadám e' lapok' 1842. I. 446-8. hasábjain — hol az ő játéka nemcsak nem gyönyörködtet, hanem botrányt gerjeszt mindazokban, kik meg tudják gondolni, hogy a' müvészetnek más természete van, mint az életnek. A' szerepnek ezen helyeit Lendvay jobban adá. Mozgása és beszéde rendkivüli volt ugyan és szokottnál merészebb, de kellő korlátok közti és öntudattal mérséklett. Ő nem felejté el, hogy szinpadon van, hol nem mezitelen valóságot, hanem az élet' müvészileg megnemesitett képeit kell visszatükrözni. A' szinfalszaggató hánykolódás, a' torzszerü vonaglások elmaradtak, nem ordítozott az elrekedésig, nem fetrenge földön, mint a' kit bélgörcsök gyötrenek, 's azért mégis ki vala fejezve az indulat, melly Lázár pásztor' kebelében dúlong, szóval meg vala mutatva gyakorlatilag és ténynyel, miképen nem szükség, ut scandala fiant, és mégis el valának ragadtatva a' nézők. Judael' szerepében, mellyet Megyeri szokott adni, ma *Füredi* lépett fel mint vendég. Fiatal szinész, de bir némi ügyességgel. Értelmes beszéde, erős hangja van, mellyel idővel sokat lehetend tennie, ha a' szavalástanban előhalad. Néző nagy számmal. ***Szebekiéhi.***

*) A' Regélő' 93. számában Henszlmann ur jónak látá tudtára adni az olvasó-közönségnek, hogy neki az Athenaeum' szini birálatai nem tetszenek, nem tetszenek pedig főleg azok, mellyeket én irok. Nem akarom senki' tetszés-szabadságát

Hírlapi ellenőr.

Pohorellárol. T. szerkesztő ur! Én tót vagyok ugyan, de nemcsak nagy barátja a' magyarosodásnak, hanem egyszersmind hathatós előmozditója annak, mennyiben csekély erőmtől kitelik, mert bensőleg meg vagyok arról győződve, hogy csak az alkotmányos szabadságu Magyarországban lehetünk boldogok, mig az éjszaki önkény alatt csak sanyaruságra tarthatnánk számot. Hogy e' gondolkozásomnál fogva a' magyar hirlapokat szorgalmasan olvasom, az igen természetes, valamint az is, hogy nagy örömet érzek, valahányszor olly tényeket olvasok, mikből tót rokonimnak magyarosodása tünik ki. Ellenben mindenkor mély szomoruság boritja el lelkemet, midőn ollyasmiket olvasok, mellyek azt mutatják, hogy a' magyar nemzetisedés még sem áll olly jó lábon, minőn én azt látni szeretném. Illy szomorgás lepett meg akkor is, midőn a' Regélő' ez évi 80. számában egy igen lealázó czikket olvastam a' magyar irodalom ellen, melly czikkre az Athenaeum' oct. 25. számában t. Káldy ur feddőleg szólalt fel. Ur isten! gondolám magamban, ugyan mi czélja lehet a' Regélőnek, hogy saját fészkét illy meggondolatlanul piszkolja be? E' gondolat nem hagyott nyugodnom 's a' Regélő' több számát még egyszer átolvasám. E' nem legkellemesb munka után végre abban állapodott meg szerény véleményem, hogy a' Regélő panszláv érdekeket törekszik előmozditani, mert egyik legmunkásabb dolgozótársa innen a' mi tót megyéinkből vevé eredetét, 's most, a' panszláv elvekhez ragaszkodva, a' magyar irodalmat és irókat magyar nyelven gyalázgatja, hogy annál nagyobb hatást 's hitelt eszközölhessen kártékony szavainak. A' franczia szinmüveket, véleményem szerint, szinte panszláv érdekből gáncsolja a' Regélő és azon bizonyos ur, mivel a' franczíák ellenségei minden önkénynek és zsarnokságnak, 's ezen irányukat majd minden szindarabjaikban lehetőségig kiemelni törekszenek, a' mi panszlav rokonaimnak természetesen nem tetszhetik, mi-után ők egészen ellenkező irányt tűztek ki magoknak. Ebben látom én tehát a' Regélő' legújabb mozgalmainak kulcsát, 's ezen soraimat azon egyetlen őszinte ohajtással fejezem be, bár ezen káros és sajnos irányt minél előbb elhagyná a' Regélő 's azon tót rokonomat is megtéritené, kinek buzgó fohászokkal könyörgök magyar szellemet a' mindenhatótól.

Hresniczk Márk *).

Egyveleg.

Ruharendszer. Valamint mindent példás rendszerrel szokás gyakorlani Németországban, ugy szinte tudjuk, hogy korábbi időkben még a' ruházatra nézve is külön rendszabályok alkottattak, mikkel a' szegényebb néposztálynál az öltözeti fényüzést akarák gátlani a' törvényhozók. Egyébiránt már a' középkori olasz köztársaságok is példát szolgáltattak erre. A' tizes-tanács Velenczében például szinét és szabását is meghatározta az öltözetnek. A' férfiak, kivevén a' tanács' tagjait és orvosokat, csupán fekete vagy sötét kelméket viselhettek. 1442-ben, tehát épen 400 év előtt, midőn épen nagy drágaság uralkodott, a' nőmbereknek megtiltatott az arany-himzésü kelmék' viselése, kivevén a' rendkivüli ünnepélyeket, miken illy szövetekben is szabad volt megjelenniök. 1440-ben a' hajfonadék és ruhauszaly' hosszusága határoztatott meg. Három évvel utóbb a' ruhaujjak' rendkivüli bőségét szabályozá a' törvény, valamint a' viganók' alsó részének iszonyu bőségét is szükebbre szabatta. A' tizes-tanács olly nagy fontosságot tulajdonita e' rendszabályoknak, hogy a' szigoru őrködést fölöttük a' status-inquisitióra bizta. Később 1668-ban, ugyancsak az inquisitio parancsot kapott az iszonyu nagyságu parókák' elnyomatására. Statuselv volt külsőleg lehető legnagyobb egyenlőséget divatoztatni a' nép' külön osztályiban, 's ez elv' következtében valamennyi sajkának kivétel nélkül feketének kelle lenni, melly szokás még maig is divatban van. Kivételre e' tekintetben csak egyetlen példa van. Malibran, nagyhirü énekesnő, ugyanis, Velenczében tartózkodván, igen diszes kék sajkát készittete magának, mit az austriai kormány' hathatós közbeszólás' következtében csakugyan szabad is volt használnia. —*yz*—

Böngészet.

— Az emberi miveltség' épülete kúpalakú, csúcsát hegyesnek akarja, de az, mit ma épitének, magasabb annál, mi tegnap épitteték. Mi bárgyuság tehát nagyobb miveltségünek tartani a' hajdani időt, holott a' mostani kor áll annak vállain!

— Képzeljetek egy tanitót, egy atyát és egy anyát; mind hárman igy szólnak: ‚jertek, gyermekek, figyeljetek rám, mert tanitandlak, mint kell a' hazát szeretni!' — Oh, mennyire különbözendik az anyának hangja az elsőnek, söt magának az atyának hangjától is! Szava hivóbb, vonzóbb, tekintete kellemesb, arcza nyájasb, ugy sikere is tanitásának bizonyosb.

— Zavarosban jó halászni, de a' ki tisztitani akarja a' vizet, arról azt következtetjük, hogy nem akar halászni, nem pedig azt, hogy azért akarja tisztitani a' vizet, miszerint annál jobban halászhasson.

Garády.

---

tagadni vagy korlátolni; valamint Henszlmann urnak szabad roszalni az én „csevegéseimet" — mint ő különös tudós göggel mondja — okkal, ok nélkül, a' mint kedve van hozzá: ugy nekem is szabad volna megmondanom, hogy Henszlmann urnak csevegései viszont nekem nem tetszenek, 's hogy *czélszerü, jellemzetes és elevenröli* tanításait, mik alapját teszik az ő aestheticájának, egy cseppet sem irígylem, 's rá foghatnám amugy általánosan, hogy ő meg „örökké" a' drámai hatás ellen „*csevegvén*" egy *drámai unalom-iskolát* akar felállitani, mit szerencsétlen „Konczával' gyakorlatilag is megkezdett már. Azonban én nem szeretem a' motiválatlan általános csevegéseket 's igy hallgatok, nem akarván puszta csevegést csevegéssel visszatorlani. Van azonban ollyasmi, mit nem szabad legalább nem illik tennünk, sem neki sem nekem, mit ő azonban mégis megteve, 's ez abból áll, hogy Henszlmann ur dolgokat csevegve a' közönségnek történtek gyanánt, mik azonban nem történtek meg, csupán Henszlmann ur' agyában koholtattak. Illyen az, hogy *én Egressy G. eleintén magasztaltam, később pedig méltatlanúl üldöztem.* Ezt szabad legyen kereken tagadnom. Én ugyan Egressy G.-t „legjelesebb" magyar színésznek nem'mondám, mint Henszlmann ur, mert superlativus gradusban nem szeretek beszélni, azt azonban többször nyilvánitám mind *eleinte*, mind *késöbb*, és nyilvánitom — Henszlmann ur' meglepésére! — *mégmost is*, hogy Egressy G. egyike legjelesebb színészeinknek. Hogy most talán magyarábban mondom meg Egressy Gábor' hibáit — miket t. i. én hibáknak tartok — mint ezelőtt, ennyi igaz lehet: de én ennek okait már egyszer elmondottam, 's ha azt Henszlmann ur tudós figyelmére méltatta volna, föltedezheté, hogy a' kovetkezetlenség nem az én iratainban van, hanem Henszlmann ur' fejében. Egyébiránt üldözés-e az, ha a' színbiráló megmondja a' színész' játékának hibáit, e' kérdés felett gondolkodjék Henszlmann ur, 's ha gondolkodván igennel felelend, akkor legyen szives magát is az üldözők' sorába számitani, mert iratainak négy ötödrésze hiba-rovogatásokból 's igy mások' üldözéséből áll. *Sz.*

*) Ugyan kérem a' t. szerkesztő urat, méltóztassék legközelebbi ujságboritékomba egy kis czédulát rejteni 's azon nekem gyilkos kiejtésü nevem helyett valami jó magyar hangzatút ajánlani. *H. M.*

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, kedd, december' 6. 1842.** **68. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Irodalom.

Bankismeret. Irá Brassai Samu. Kolosvártt, özvegy Barráné és Stein' tulajdona. 1842. 8r. (10 és) 359 lap.

(Vége.)

Az angol bank, mint közönségesen tudjuk, az országnak legsürgetősb szükségeiben (franczia háborúkor), ennek a' bankhozi folyamodása által ferde munkálatokba (érczpénzéhez nyulásba, hosszú időre kölcsönzésbe stb.) bonyolodva (midőn többnyire nem csekélyebb dolog forga fenn, mint az angol birodalom' léte vagy nem léte), végtére jegyeinek beváltására képes nem volt; ezt tehát a' kormánynak 's később a' parlamentnek hozzájárultával, a' mult század' végével megtagadta vagy megszüntette, 's tartott ezen állapot egészen a' jelen század' harmadik tizedéig, mint szerző is előadá. Illy állapotban a' jegyek magokra levén hagyva, természet szerint cursust — folyamot — kaptak, azaz nem levén pénztár, melly azokat fődözze 's beváltsa, csak azon ingékony hitel adott mindig a' név-értéken alúl hol kisebb hol nagyobb becset a' jegyeknek, hogy valamikor mégis csak elenyészik a' háború, 's ezzel járó roppant költség és veszély, és a' bank visszaszerezhetvén a' szükséges érczpénzt és biztosságokat, előbb utóbb be fogja jegyeit, mint igértetett, váltani. Természetes az is, hogy ez időközben többé nem annyira a' banknak, mint az országnak állapotjáról 's hiteléről lehete szó. A' mint tehát maga az ország veszélyben forgott, úgy állott folyamban a' bankjegyek értéke is. Szerző' előterjesztése szerint (149. lapon) 1800. évtől 1808-ig a' cursus százon alúl 2 és 8 közt ingadozott (azaz száz fontnyi jegyet 2 's 8 fonttal kevesebben vettek el a' közforgásban), a' midőn 1809-ben egyszerre 14 lett az árcsökkenés. — És miért? Mert Napoleon, Anglia' halálos ellensége, 1809-ben a' hatalom 's dicsőség' tetőpontján, 's Austria' uralkodójának, Anglia' előbbi szövetségesének leányával házassági, 's Anglia elleni frigyben, stb. — 1811-ben a' bankjegyek' árcsökkenése Angliában százon alúl 20, 1812ben 25, 1813ban 29. Miért? Mert Napoleon a' legrettentőbb haderővel, mellyet valaha a' világ látott — a' világ' uralkodását bevégzeni akaró — az orosz roppant birodalomba ront, lever mindent mi elébe akad, Smolensket rohanással beveszi, siet Moskauba, szétveri a' nagy moszka hadat, 's győzelemmel lép be a' birodalom' régi fővárosába 's czárok' erős várába. Már 1814ben a' bankjegyek' folyamát százon alúl 14re látjuk emelkedni. Miért? Mert még 1813-diki octoberben a' nagy óriás Lipcsénél legyőzetvén, 1814-ben már Franczíaország' trónjáról is lemondani kénytelen stb stb.

'S mit csinál szerző ezen eseményekkel a' bankjegyek' irányában? Több lapokon keresztül más elvekkel bibelődik, de a' mellyek csaknem valamennyin, a' fő történetből — Napoleon' szerencséjének állásából — különben is önként (nem: önkényt) folynak, mig végre a' 149. és 150. lapon „más fontos körülményeket is" megérint, a' 152. lapon már meg is nevezi, hogy „az új kor Prometheusa a' szent Helena' szigetére szegezteték 's Európa békéje biztosítva lőn", de mindjárt alább ismét régi nótájára fordul: „A' jegyek árbecsének — úgy mond — alparihoz közeledése jelenté, hogy az arany és papiros mennyisége kellő arányba kezdenek jőni", holott 1-ször szerző' állításával egészen homlokegyenest ellenkezőleg épen azon időben, mellyről szerző a' mondottat állitja, valának a' banknak csaknem legtöbb jegyei forgásban, ú. m. 1814ben közel 29 millió, mennyi az előtt soha egyetlen egy évben sem volt ('s csak 1817ben hágtak egy millióval fölebb), érczpénzének pedig épen 1814-ben volt a' bank 's egész Anglia, pénzerejének az eldöntő háború miatti legnagyobb megfeszítése miatt, legnagyobb szükében, és igy az arany és papiros mennyisége épen ekkor volt a' legtávolabb arányban, és mégis 2-szor épen ezen időben nem hogy csökkent, sőt inkább emelkedett a' jegyek' értéke, t. i. az 1813-dik évi 100-on alúli 29-ről, 1814-ben 14-re hágott fel, tehát (a' fő okon: a' jegyek' beváltásának megszüntetésén felül) egyes-egyedül csak a' háborúi szerencsés kimenetelnél fogva.

Több hibás alkalmazása közől a' szerzőnek még egyet emelek ki az angol bank' történetére nézve. A' 155. lapon: „Alaptőkéje — úgy mond — ezen túl és máig 14,553,000 sterling fontra megy. Ellenben forgó jegyei 1819ben 25 millió (én csak kerek számot irok), 1820-ban 24, 1821-ben 20 millió összeget tett, és soha 1833ig 17 és ½ millión alúl nem szállott. Ebből megtetszik, mennyire megbátrodott nyerészkedésében a' bank, midőn forgó jegyei, alaptőkéjét legalább is 3 millióval mindig meghaladák".

Ezekből szerzőnek több hibás nézetei, 's a' bankműködések' és szerkezet' teljes nem tudása tünnek ki.

Mindenek előtt a' tárgy' megértésére lássuk a' banknak egy évi számadását, például é-

pen azon korból, mellyről szerző imént szólott (a' birált munka' 172. lapján is látható):

Angolbank' állapotja 1832. február' 29dikén

Vagyon	font sterling
Kincstárjegyek, váltók 's egyéb biztositékok (Securitäten)	24,199,680
Vert és veretlen arany és ezüst.	5,293,150
Az ország' állandó tartozása. . .	14,686,800
	44,170,630

Adósság	
Forgásban levő bankjegyek . . .	18,051,710
Országos és magán letétek . . .	8,937,160
Banktőke (a' részvényesek' betéte)	14,553,000
	41,541,870

Ezen számadásból — szerző' jegyzeteire hivatkozólag — megtetszik:

1. hogy az alaptőkéhez (jobban: banktőkéhez) mérni a' jegyek' számát, mint szerző tevé, szörnyű tévedés, midőn látjuk, hogy mindkettő adóssága a' banknak; a' jegyek adósság (kötelezvények) az elfogadó 's forgató közönség' irányában, a' banktőke (részvényesek betéte) adósság a' részvényesek irányában;

2. a' bank' egész vagyona (44 millió kerek számban) forgásban levő jegyeit (18 millió) jóval meghaladja; és

3. jóllehet forgásban levő jegyei, a' vert és veretlen aranyat (5 millió kerek számban) mintegy háromszor haladja (ezt mondhatná már szerző igazi bátor nyerészkedésnek): mégis mind e' mellett

4. minden pillanatban (azaz rövid időközben) képes a' bank, bár három annyi jegyeit beváltani, mert úgy nevezett biztositékai mind ingó zálogok, csak rövid kölcsön fejében adottak, tehát mind könnyen és rövid idő alatt behajthatók vagy készpénzzé fordithatók, 's ezek magok 24 millión felül terjednek, és a' jegyek' összes számát (18 millión felül) jóval meghaladják; tehát

5. jóllehet a' kormány' vagy ország' állandó tartozása (permanent debt), melly, tudnillik hosszú időre adatott, 14 millión felül rúg: de erre a' banknak, legnagyobb veszély' esetében is, azaz ha minden jegyek beváltás végett előmutattatnának, szüksége épen nincsen, és ezért, még pedig csupán ezért, adathatott hosszú időre;

6. ezen állandó adósság igen összeütvén a' banktőkével, a' részvényeket (részvényesek' betett pénzét) igen czélirányosan födözi, mert a' részvényesek, a' bank' feloszlásáig (tehát hosszú ideig) részvényöket (betett pénzöket) úgy is viszsza nem követelhetik (ha csak a' társaság másképen rendelkezni, például egy bizonyos részt viszszafizetni nem akar). Azonban a' részvények ezen födözésére a' közönségnek semmi gondja; innen

7. újabb számadásokból az angol bank mind a' banktőkét, mind az ország' állandó tartozását ki szokta hagyni. Nézzük a' leges legújabb számadást:

London, 1842. aug. 20. Az angolországi bank negyedévi állapotja május' 21től aug. 13dikáig

Adósság		Vagyon	
Jegyforgás .	18,952,000	Biztositékok	22,525,000
Letétek . . .	9,330,000	Erczrudak .	8,496,000
	28,282,000		31,021,000
Fölösleg . .	2,739,000		
	31,021,000		

Bezzeg! itt láthatja szerző, milly szörnyű merész (?) nyerekedő az angol bank még most is (némelly más magyar bankisták' daczára is), midőn jegyei' jóértékű alapját (az érczrudakat) majd harmadfél annyival meghaladják, a' letéteket is pedig ide számítva, az érczrudak' értéke alig több egy negyed résznél! vagy tán ezek is Law-isták? Valóban a' tudomány' mostani állásában olly nevetséges bankfirkákat, mint, fölötte csekély kivétellel magyarjainkéi, bajosan találhatnánk széles e' világon.

Mind ezek, úgy vélem, untig elegendők arra — fájdalommal kell mondanom — hogy a' mivel szerző maga nem birt, azt nem is adhatott, hogy a' birált munkából azon tárgyról, melly fő czélja volt, nemcsak nem lehet alapos ismeretet szerezni, hanem az fogalomzavarokkal is van tele; fájdalommal kell mondanom, mert szerzőtől, kinek tollából már sok jót, alapost 's kitünőt birunk, e' részben is csak jeleset várhatánk; fájdalommal, mert egy tetemes fáradsággal, készültséggel 's költséggel készitett munka a' magyar közönségnek, hanemha helyes elvek szerint újra dolgozná, végképen elveszett.

Végül, a' különben érdemekkel dús szerzőnek és hazafinak bocsánatát reménylve, bátor vagyok jobbomat, ha netalán szigorú birálatommal megbántottnak érzené magát, ambár semmi tőlem távolabb nem volt még gondolatomban is mint a' bántani akarás, engesztelésül nyujtani. Ha középszerű irók' botlásait is a' közönség' rovására szó nélkül hagyni nem szabad, annyival inkább kötelesztetünk a' tévedéseknek, kivált alapokbani tévedéseknek, őszinte kimutatására ott, hol még a' szerzőnek kitünő személyes jelességei és egyébkénti érdemei a' tévedések' terjedésében nagy tekintélyül szolgálhatnának. **F.**

Tűkör.

Alunni mennek itt; hull a' levél
Zizegve csendesen....jó éjszakát!
Ember leszedte fáról a' gyümölcsöt,
Az ősz leszedte gallya' dalnokit.
Hiába várok édes hang után....
És feltekintek, hol magasra nőve
Hársak fölött kinyúl az úri ház.
Fedél alatt, magános szegleten,
Kis fészke mellett a' vándormadár
Búsan csevegve fel 's alá nyilal!
Nagy útra kél szelidebb ég alá,
Mint elvonúl hideg pillantatokban
Egy jobb jövő felé a' gondolat.
Leheljen újra a' kihalt mező,
Ő visszatér és honját megtalálja,

Habár tán addig fészke zuzva lesz,
'S az úti porral régen elvegyült:
Honát szeretni néki szíve van.

Benézek a' nagyobb fészekbe is,
Vén szolga jár köhögve termein;
Az úri házból merre tűnt a' nép?

Elvándorolt szelidebb ég alá....
Isten megáldja Como' partjain!
De visszatér majd 's honját megtalálja —
Sok uj tavasz 's a' szolga mondja: n e m!
A' fecske jobb lesz, mint az úri nép;
Honát szeretni ennek szíve nincs.

Vidor Emil.

TÁRCZA.

A' spanyolok és fővárosuk.

A' polgárháboru' megszünése óta Spanyolország kitünőleg tárgya lett az utazók és utleirók' figyelmes tanulmányának. Rövid idő alatt igen számos könyv jelent meg ezen érdekes országról. Legközelebb ismét egy angol munka jelent meg, mellynek szerzője szerint a' spanyol nemzeti jellem nagy mértékben szabad és nyilt, ámbár egyébiránt a' csalárdság és kétszinüség sem igen ritka tünemény. A' fővárosról azonban meglehetősen visszariasztó képet nyujt olvasóinak a' szerző, a' mi lényegesen különbözik más utazók' véleményétől. Madrid, szerinte, minden bünnek tanyája; a' birodalom' minden visszaélése a' fővárosban öszpontosul; nincs olly rosz ügy, olly utálatos bün, mellyre Madridban védelmezőt ne lehetne találni, hol a' jellemek' zagyvalékában a' cselszövés és csalás sajátszerü ismertető jelét képezik az egész társaságnak. Ebből származik azután a' nyiltság' hiányzása, ámbár a' nyelveken mindig böcsületesség forog, 's azon tisztaság' emlegetése, melly első komolyabb vizsgálatra azonnal egészen eltünik, 's ezért nem viseltetnek a' tartományok lakosai rokonszenvvel a' főváros' lakóihoz. A' valódi spanyol szokásokat és nemzeti jellemet csak a' tartományokban, 's különösen leginkább csak falun lelhetni föl. Madridban ellenben legnagyobb mértékben uralkodik a' divatkór 's idegen szokások' jellemzése, és erről megismerhetni minden spanyolt, ki huzamosb ideig tartózkodott Madridban, mellyben csupán a' Prado és Plaza de Toro emlékezteti az idegent arra, hogy Spanyolországban van. Az angol utazó alkalmasint személyes érdekből beszél igy, mert azon egyben legalább valamennyi utazó megegyezik, hogy Madridban olly példás vendégszeretet uralkodik, mellyhez hasonlót Európa' bármelly fővárosában sem igen tapasztalhatni, ha ez való, ugy nem nagy hitelt lehet adni az angol utazó' azon állításának, mellyel Madrid' lakosit erkölcstelenségről vádolja. —*yz*—

Válasz Vachot Imre úrnak.

Vachot Imre úr a' Regélő' 90. számában jeles „variatiókat" énekelve e' thema felett „költők", az „ifjú" az az kezdő versirók között csekély személyemet is kegyeskedék érinteni Knigge 's Chesterfield által képezett urbanitása' pattogó gyermekostorával; és pedig *in genere* következő igékkel: „*Fogadom egy sem leend, ki össze ne teremtettézne* (saloni miveltsége bár azt is méltóztatott volna megjósolni, disznó vagy kutya előzménynyel-e?) *vakmerő* (áh, dehogy vakmerő! csupán nemes és bátor) *firkáimért* (firkáiért? milly túlzott szerénység! sternei humoráért), *csak az a' szerencsém, hogy bizonyos állat' hangja nem hat mennybe, 's igy bátran* (tehát csak a' szamarak ellen hiszi magát erős vitéznek, az értelem előtt ellenben megretten?) *irhatok.*" 's ismét „*Füle — akarám mondani — taréja égre nyúl*". *In specie* pedig megjegyzi, milly szerénytelen önhittség vala tőlem, az Emlényből kimaradt versek miatt a' szerkesztő ellen hirlap' utján protestálni. 'S ha még volna ollyan, ki nem értené a' czélzást, világosabban mutat reám: „*ez* — ugymond — *megtörtént*". Az elsőbb czimekre, mellyeket közösen (úgy azonban, hogy minden egyén *egészben* birhassa) szór reánk Vachot úr, szavam nincsen. Az illy pöffeszkedő elbizott úrnak úgy is önkeblében rejlik dúló férge; 's emlékezzetek jósszavamra, barátim, hogy ez uracs, ha mint kezdé agyarkodásait akként folytatandja, az a' posteriori bepecsételt négylábú' sorsára jutand, melly miután mérgében minden társait összemarta, végre önmagát kezdi faldosni. 'S aztán, mint igen jól emlékezem, rágalmazásaiért Kuthytól méltán nyert „*saját nevén neveztetése*" még most is ég ezen úrnak arczán; a' seb még most sincsen általa elosztalva, mire való volna tehát a' kórvitézt újabb csapással illetnem? Mind ezekre tehát egy igét sem; ellenben az utóbbi egyedül engem illető jegyzetre, mellyel a' szembe nem állt szerkesztő úr Vachot' vállaira támaszkodva, mint látjuk, con amore parittyáz utánam már tova haladott után, álljon itten néhány szó. Nézeteim a' szerkesztői 's irói jogokról ugyanazok mik voltak. Bajza' itéletét e' tárgyban, mellyet jelszóúl választék fölszólalásomban, olvasá Vachot úr az Athenaeumban, 's ha akkor tapsolt, mert Kovacsóczyt sújtá az, tapsoljon akkor is, midőn Garayt érdekli. Hogy zsebkönyvszerkesztőnek, legyen bár az tulajdonos vagy csupán Garayként szerkesztő, joga lehessen valakit, és legyen bár az a' legkisebbek' legkisebbike, a' már általa kénye szerint (a' szerkesztő által t. i.) kiválasztott darabokból újra, a' szerző' tudta 's világosan kijelentett akarata ellen, azon szereppel ajándékozni meg, mellyet kegyelme nyújt — azt velem Vachot úr' bölcsesége, bárha tizszer teend is még kivonatokat a' Conversations Lexiconból, elhitetni soha nem fogja. Mert nagy a' különbség kényszerülve (bár mi okból) tevé-e a' szerkesztő vagy paczkázásból, 's én hittem az elsőt, 's hallgattam mindaddig (az adható darabok' hiánya miatti panaszán is túl), mig okot kérő leveleimre válasz nem érkezvén, gyanítani kezdém, hogy az épen nem történt kénytelenségből, 's e' gyanút valóvá érlelé egy több hónap múlva érkezett levél, jósló összeromboltatásomat egyetlen *szóval*, de a' szavacskát azért még sem hozó, hasonló ahhoz, ki beszédközben mindenhova tekint csak nem szemünk közé. A' magában csekély tettet nem azzá tették tehát az elmondott körülmények. Egy fricska csekély dolog tréfából 's barátok között, de próbálja csak azt osztogatni Vachot úr komolyan 's tán ismeretleneknek, 's aligha meg fogja óhatni criticusi büszke köpenye' gyengéded lábszárait a' pozdorjává töretéstől. Illy esetben — megsugom — tanácsos leend egész tisztességgel még jókor elszelelni. Röviden szólva tehát, Garaynak tetszett velem azt tenni, nekem nem tetszett eltürni. 'S most valóban igen óhajtanám megmagyaráztatni magamnak, mi önhittség legyen abban, ha ki, nem várva igénytelen föllépésével semmi egyebet, mint azoknak barátságát, kikhez leginkább hajol, némellyektől illy gyönyörüen fogadtatván, 's azt vélvén, hogy Garay továbbra is Emlényszerkesztő marad, 's a' manipulatio évről évre meg-

ujittatik, fölkiált „Eddig 's ne tovább!“ *) Valamint azt is szeretném Vachot úr' bölcs tapintatától érteni, valljon az önhitt, a' hiú a' helyett, hogy — mint én tevém — a' paczkázás miatt megváljon az Emlénytől (ha G. szerkesztőnek marad) 's Regélőtől, nem inkább bókolt (mint tán Vachot úr teendette) 's elhallgatott volna, csak hogy munkácskái e' két helyütt, ha szinte az előbbihez hasonló modorban, továbbra is közöltessenek? Mert mint lehet a' hiúról föltenni, hogy hiuságának több 's húzamosabban tartandó emeltyüit tova dobja a' rövidebb, sőt egyetlen egy miatt? Illy következtetéssel ez is állhatna: ezen ficzkó, ki a' csirkeczombot kezéből kiütőt, visszaütötte, de az ebédben többé részt venni nem akart, felette éhes volt; amaz ellenben, ki a' paczkázást nem torlotta ugyan meg, de minden tálat végig üritett, legkevésbbé sem volt éhes. Mondhatom irigylésre méltó logica! vachotimre-logica! Azonban vigasztalja magát Vachot úr azzal, miszerint akadt egy érdemes ('s természetesen tekintetes is) táblabiró úr, ki világos szavaimból csak azt sem volt képes kibetűzni, hogy fölszólalásom' költségét nem a' P. Hirlap fedezé, 's hogy Garay nem tulajdonosa, csupán szerkesztője vala az Emlénynek.

Mindezekből kegyeskedjék tehát Vachot úr elhinni, hogy fölszólalásom koránt sem önhittségből, hanem az önhitséget nem türésből történt**). Hogy azonban türelembeni nagy előmenetelemet bebizonyitsam, ime ezennel nyilvánitom, hogy Vachot úrnak ellenem történhető bár milly hetvenkedéseire ('s pedig kivált e' tekintetben nagy képzeletem van Vachot urról) válaszolni többé egy igét sem fogok. ***Szemere Miklós.***

Hirlapi ellenőr.

Szegett-e törvényt a' magyar academia? A' Nemzeti Ujság' 96. számának 382. lapjan azmondatik, hogy az academia, Vörösmarty' munkáit jutalmazván 200 aranynyal, nem pedig Fogarasy és Császár' pályatörő munkáikat, maga szabta törvényeit bontogatja 's körjeleit (!) áruljael. Miután Kovacsóczy úr számtalanszor járta meg, dolgokat állitva, mellyek nem voltak igazak, illő volna már vigyázóbbnak lennie szavaira. Felebbi mondatára válaszül, utasitjuk őt az academia' Évkönyveinek I. kötetére. Ott a' rendszabások közt föllelheti, hogy az academia a' nagy jutalom' elitélésében visszamehet a' mult évre, és jutalmazhat a' legközelebb mult évben megjelent munkát is, ha a' folyó évben nem talál kitűnőt. Császár' váltójogi munkája lehet a' legremekebb a' maga nemében, lehet Fogarasyé is, én nem akarok semmit levenni érdemökből: de a' törvényosztály' többsége által nem voltak jutalomra ajánlva. Az ellen, ha Kovacsóczy úr őket jutalomra méltóknak itéli, nincs semmi észrevételem. Kiki kövesse saját meggyőződését: de figyelmeztetem őt arra, hogy az academiában is voltak meggyőzödések, mellyek az övével ellenkezők, és pedig olly férfiak' meggyőződései, kik szak' emberei, kik a' váltójoghoz alkalmasint értenek annyit, mint Kovacsóczy úr. Nincs tehát semmi törvényszegés, 's általában nincs hiba az academiában ez évi nagy jutalom' kiosztására nézve, hanem van és pedig öreg hiba Kovacsóczy úr' itéletében, 's van — bár fontolva haladók közé számitja magát — jókora megfontolatlanság beszédében.

Ohajtanók tudni azt is, valljon miből állott a' Charivari' elménczkedése a' strassburgi tudós gyülekezet fölött, hogy megitélhessük, valljon volt-e oka Kovacsóczy úrnak az academiai ebédnél — hol azonban jelen nem volt, quia noluit acerbam sumere — ezen elménczkedésre megemlékezni, 's megitélhessük, valljon Kovacsóczy úrnak emlékezete is ollyan-e, mint a' minőnek itéletét a' fölebbiek után lenni tapasztaljuk.

Mi szánandó kisszerű kajánkodások és ócsárlások ezen academia ellen, csak azért, hogy nem vagyunk tagjai. *Egy igazság-barát.*

Hirfüzér.

Külföldről. Az útcza kövezet helyetti fa-rakat a' franczia kormány által igen pártoltatik azért, mint a' rosz nyelvek mondják, hogy a' barricadok' csinálása ezáltal nehezittessék. A' bajor kormány ellenben tiltja az utczák' fávali kirakatását, mert, úgymond, még kétséges ennek tartóssága, 's a' fának pora és rohadása ártalmas az egészségnek; továbbá gyúladásnak is ki van téve, és minden esetre fa-pazérlás. Ezen okok érdemlenek figyelmet. — Belgium' több falujában azon különös szokás van, hogy a' fiatal lánykák azon legénynek, ki szeretőjét más legény által magától elidegenittetni engedi, hajat egész a' fejbőrig lenyirják. Ezen szokásnak nem szabad ellent állani, 's a' Párcák kérlelhetlenek a' magok ollóikkal, mihelyt illy eset bebizonyodik valamelly fiatal legényre. ....*mb.*

*) Hogy *az* a' Hirlap mellett közöltetett, szokatlansága miatt méltán föltünhetett, 's hibásan történt, de igen bölcsen tudja Vachot úr, hogy azt egyedül azon ok tevé, mivel előttem, szerencsétlen előtt, nem szoktak a' Regélő' kapui olly készen, mint Vachot úr' pöffeszkedései előtt, megnyilni. *Sz. M.*

**) Álljon itten, ne hogy több szó történjék e' csekélységről, csupán állitásom' bizonyságául, egy újabb eset. Bizonyos czikket küldék az Athenaeum' szerkesztőjéhez, ki azt változtatás nélkül, mellyekben azonban én (sőt legkisebb változtatásban sem) nem egyezvén meg, nem adhatván, a' czikk (bizonyos tekintetből, nem magaménak nézve azt) a' Regélő' szerkesztőjéhez juta, 's bár a' czikket vivő barátom elmondá *mi okból* nem hagyhatám azt Bajzánál, 's bár Garay előtt kétségtelen lehete, hogy mit a' *jobb* barátnak nem engedék meg, azt még kevésbbé foghatom megengedni a' *rosszabbnak*, mind ezek' ellenére is kénye szerint tevé változtatásait, kihagyásait. Ime milly különbség a' két szerkesztő úr' irók' jogait tisztelésökben! *Sz. M.*

Előfizetési jelentés.

Az Athenaeum' ára jövendőre is az marad, melly e' jelen félévben volt:

Postán félévre	3	ft	48	kr.
Helyben —	3	—	„	—
Postán évnegyedre	2	—	„	—
Helyben —	1	—	40	—

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Kolosvárt az Erdélyi Híradó tek. szerkesztősége, Nagy Enyeden tek. Vajda Dániel, Debreczenben Csáthy könyvárus urak szivesek az előfizetést elfogadni. Bécsiek a' cs. postahivatalnál tehetik megrendeléseiket. Ki 9 előfizetőt gyűjt, annak egy példánynyal ingyen szolgálunk. ***A' szerk.***

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, csötörtök, december' 8. 1842.** **69. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Az arczkép.

Franczia beszély.

Blanchard Adorján már harmincz éves korában megnyerte a' különös eredeti czímet. Mint korán dúsnak és függetlennek, könnyü vala önakaratja szerint élni és mitsem tenni, mint más embernek. Tudni való, hogy birtokában volt azon társalgási csinnak, mellynek hódol a' világ. Tanult, szellemdús, szeretetre méltó, nagylelkü; melly tulajdonit szivesen megismerték, mert mindent bizonyos lekötelező móddal tuda tenni. Legfőbb hibája bizonyos határozatlanság, melly csaknem minden tetteiben mutatkozott. Blanchard soha sem követé a' többséget, minden viszonyaiban első ösztönére hallgatott 's bizonyos szilárdság vala mint főszabály, tetteinek inditó oka.

Végre az ember minden szerencsét megún. Blanchard a' nőtelen élet' minden bájait ízlelé, értnek érzé magát a' házasságra 's magához illő nőt keresett. Elsőben ingadozott 's czélja sem sikerült. Minden társaságokat, minden bálokat fölkerese; hatvan hölgy, ugyanannyi özvegy állá ki a' szemlét, de hiában, ezek ugyan készek lettek volna nevét 50,000 frank jövedelmével és szép tulajdonával fölvenni, de ő határzatlan maradt.

Nagynénje, Damremy asszony — tudjuk, hogy a' nének illy dolgokban kapnak az alkalmon — gyakran szemére hányá határzatlanságát, és hogy annyi derék szerencsét könnyelmüleg megvet.

„Mit akar ön?" mondá Blanchard, a' meghóditott szépségeket nem szeretem; a' hosszas rendezéseket 's az azzal együtt járó vesződségeket megúntam. Mint mindenben, ugy a' nőszülésben is az előre láthatlant, történetes összetalálkozást, 's rögtöni rokonszenvet többre becsülöm. Ekkép könnyen megházasodnám, de ha olly sokáig kell keresnem, akkor tökélyes nőt kell föllelnem."

‚Azaz nőtlenül akarsz maradni.'

„Nem, becsületemre; házassági czéljaim szilárdak."

‚De mért kivánsz lehetlent?'

„Lehetlen-e dús, szép, ifju 's okos nőt lelni?"

‚Legalább fölötte nehéz, tiz év alatt alig találhatod fel e' csodát, és annak tiz év mulva nem kellendsz.'

„No ez esetben házasságom' a' szerencsére bizom."

‚Az is esztelenség. Illy alkalommal a' regényes eszmék mitsem érnek. A' nőszülendő nem lehet elég okos 's előrelátó. Megengeded, hogy szerencsédről gondoskodjam? Igérem, hogy rövid idő alatt tiéd leend, mit magad meg nem találhatnál, egy nő, ki ha nem épen tökélyes, de az általad kivánt tökélyhez közelit. A' mult nyarat, barátnőm Dormienner asszonynál, egy százados' özvegyénél töltém el. 'S mivel a' fővárosban vágyaidnak megfelelőt nem lelsz, falun kell keresned. Gulia barátnőm' egyetlen gyermeke mindazon tulajdonokkal bir, mellyeket csak egy férj kivánhat. Anyjával gyakorta levelezek 's ha megegyezsz vele, alkudozást kezdek, mellynek kimeneteléről szinte bizonyos vagyok.'

Adorján megegyezett és nagynénje hirtelen tollat ragadt első jegyzőkönyvét megkésziteni.

E' beszélgetés után néhány nappal, Adorjánnak, midőn Carrousel' piaczán ment, eszébe ötlött, hogy a' Louvreban hat hét óta megnyitott kiállitást még nem látta; megbocsáthatlan hiba, mellyet tüstént jóvá kelle tenni. Adorján a' museumba lépett és átfutá azt, mint olly szerelmes, kinek sem a' tanulás, sem a' birálás nem föladata. Egy óra mulva a' nézésben elfáradt; az új szinek' fénye, melly e' kiállitásnak nevezett zűrzavarban tündöklék, neki fejfájdalmat okoza és hirtelen távozni szándékozék, midőn szemét történetből egy falon függő harmincz lábnyi csatarajzról a' szögben szerenyen felállitott kicsin arczképre fordità. Adorján csodálattal és bámulattal csöndesen megálla. Az nőarczkép volt, vonzó jelenet, nagy két szemekkel, fekete hajjal, bájos szelid vonásokkal 's igéző mosolylyal. A' mellképnek hűnek kelle lenni, mert teremtő erő olly igéző bájokat nem festhete. —

„Ez — mondá magában Adorján — kit a' sors nekem határza. E' bútlan vonások, kellemteljes, tizenhat éves arcz, szelid magatartás után itélve, nem kétkedhetem, hogy e' hajadon — ő legyen nőmmé! Miért nem? ha tán szegény, alacson sorsu, mi bajom vele? De a' képen látható gazdag öltöny mást bizonyit.... Tán még rangom fölötti szerencse lenne."

Fölnyitá a' névjegyzéket, hogy tudhasson felőle valamit, de ott csak ezt látá: „Négy mellkép ugyanazon számmal."

„Még nyoma sincs, de feltárandom a' rejtélyes homályt, melly födözi e' bájos arczképet. Ez legyen foglalatosságom, mig sikerülend."

Adorján ott hagyta a' költséges szemlét 's távozni akart a' Louvréból, midőn barátjával Loncyval a' grádicson találkozott. —

„Epen jókor jösz, mondá neki, visszatérek veled a' szobába. Tanitásodra szükségem van. Te,

ki egész Párist ismered, megmondhatod egy ifju bájos nő' nevét, kinek arczképe jobbra a' nagy galleriában az első osztályban van."

‚Fogadni mernék, hogy az L..... orosznő, szép mint angyal, szőke mint .....'

„Nem, fekete haja van."

‚Akkor tán L..... kisasszony.'

„Megállj! itt a' kép, nézd meg."

‚Isteni! de nem ismerem.'

„Barátom! előtted titkom nincs; tudd meg, hogy ez arczkép bennem mély szenvedélyt támasztta, és e' szenvedély olly való és erős, hogy őt nőmmé kell tennem. Segélj őt föllelnem."

‚Misem könnyebb. A' név-jegyzék utasít.'

‚A' névjegyzék csintalan megjegyzést tesz."

‚Valóban szerelmesnek kell lenned, hogy olly vak vagy. Nem nevezi-e meg a' névjegyzék a' festő' czimét és nevét?'

„De igenis meg. R..... Algier utczában."

‚No R..... veled közlendi, mit tudni vágysz.'

„Igazad van, szaladok hozzá."

Adorján a' festőhöz futott, hol azt mondák neki: R..... ur három hét előtt Olaszországba utazott.

Más nap Adorján a' műkiállitási szobába tért, három órát mulata a' kép előtt, a' harmadikon postalovakat hozatott és Olaszországba utazott, miután Lancynak e' pár sorokat irá: „Elj boldogul, őt föllelni megyek." De nénjének elutazta előtt e' sorokat irá:

„Kedves néném! Szerelmes vagyok, azaz ne fáradjon házasságomért, midőn annak gondja csak is engem illet! Rövid idő alatt bemutatandom nőm', reménylem, meg leend vele elégedve. Bizonyos fontos dolog kényszerite elutaznom, a' nélkül hogy öntől bucsút vehetnék. Egy hó mulva visszatérendek és minden hibáért bocsánatot kérek, és ön is azokat okaiért megbocsátandja."

Adorján R.....t fölkeresendő Olaszországban van. Nem tudták megmondani, mellyik városba ment R. és azért jó szerencsére Rómába utazott. R..... Rómában volt.

Három nappal a' kereszténység' fővárosába megérkezte után Blanchard, ki semmi időt sem akara elveszteni, keresési munkájához fogott; a' müvészt sz. János' templomában találta, hol egy madonna' lerajzolásával foglalkodott.

„Uram!" mondá Adorján a' festőnek, „Rómába csak azért jöttem, hogy egy nő' neve után tudakozódjam, kinek képét ön a' teremben felállitá. Nem tagadandja meg ön azon szükséges felvilágositást, ha czéljaim' megtudandja. En gr. Blanchard vagyok, dús és független, szeretem azon személyt, kinek képét lerajzolá, és el akarom venni."

‚Fölötte szeretnék önnek becsületes szenvedélyében segédül lenni, de én több képeket álliték fel; nem tudja nekem azt, kiről beszél, jobban lerajzolni?'

„Ifju, bájos teremtmény fehér öltönyben."

‚Három bájos nőt álliték fel fehér öltönyben. Mondja meg ön, hol áll a' kép, akkor minden nehézség elháritva.'

„Az arczkép az első osztály' végében van, a' nagy galleriában, a' szegben, az oszlop mellett."

‚Az istenem!' mond a' festő sárgultan.

„Mi baja önnek uram?" kérdé Adorján.

‚Első osztály; szeg! és ön szereti őt, el akarja venni?'

„Igen, szenvedélyem olly erős, hogy minden előitéletet megvet, minden akadályon átront, feleljen azért bátran."

‚De uram, hogy mondjam meg önnek....."

„Szóljon ön, hallgatom...."

‚A' nő, kit ön el akar venni....'

„No 's?"

‚Az én nőm!'

Adorján fájdalomtól ihletetten néhány percre elnémult. De igyekezett magán erőt venni és bús hangon mondá: „Neje?"

‚Igen, uram! ezelőtt hat évvel vettem el. Igen szép, 's ön nem első, ki e' boldogtalan szenvedélylyel viseltetik iránta. Szerencsétlen dolog!

‚Valóban nagy szerencsétlenség!'

A' festő műszereit összeszedé 's a' szent lakot elhagyá. Adorján követé a' portálig, hol elváltak.

‚Mihez kezdjek? Párisba visszatérjek? őt elfeledjem?! Igen, de előbb látnom kell. Szerencsétlenségem' e' nagyságát nem hihetem! Férje! ő..... Legyőzendem-e szenvedélyem', ha láttam őt?'

Kemény harcz támadt Adorján' lelkében, huszonegy órai tünődés után a' szenvedélynek, melly unszolá, ellent nem állhatott, R.... festő' lakába ment.

Itt is ugy feleltek mint Párisban: ‚Elutazott.'

R. szerelemféltő volt, félt Adorján' indulatától 's a' vészt mint jó férj kerülé.

Ekkor kitört a' háboru. Adorján dühöngve kiálta fel: „Üldözendem őt, bár mi történjék."

De a' festő nem mondá meg, hogy hová fog menni és Blanchardnak őt csak találomra lehete keresni. A' vak történet táborozása' kezdetén őt olly jól segité, most is ez vezeté olly szerencsésen. Adorján Aixba utazott, Nápolyba, Florenczbe, Pisába, Livornóba, Milanóba, némi hónapi hasztalan kóborlás' türelmét nem fárasztá ki, végre Velenczében föllelé, mit keresett. Egy reggel reménytelen R....nél belép, ki látására csodálattal és ijedelemmel kiálta fel. A' festő nejével reggelize, midőn Adorján megjelent.

„Távozzál Eudoxia!" mondá a' szerelemféltő festész.

‚Nem, asszonyom! maradjon, mondá Adorján, boldognak tartom magam' önt láthatni.'

„Hogyan? mer ön jelenlétemben?"

‚Valóban; érdemlem fáradalmim' e' jutalmát. Madam a' szépség' remeke, de a' képhez, mellyről beszélénk, nem hasonlit.'

„Nem hasonlit?"

‚Szerencsére nem.'

„De az első osztály jobbra... Igen most jut eszembe, mart. 10. a' képek' helyét megváltoztaták és tán nőm' helyébe más rajzom' akasztak."

‚Bizonyosan! Innen a' tév! most értsük meg egymást, mert többet nem tévedhetünk.'

„Jól van. Fehérben festém Modesta kisasszonyt, a' karénekesnőt. Azután madam H... képét, de őt zöldben, 's azon kivül 50 éves."

‚Ekkor a' negyedik kép 16 éves, fekete hajjal, kék szemmel.'

„Jól van; most emlékszem, de nevét nem tudom."

‚Ön tréfál.‘

„Nem, becsületemre. E’ képet nem festém a’ természet után. Csak lerajzolám egy falun készült képről.“

‚Ki vitte önhöz az eredetit?‘

„Egy bukott jegyző, ki Belgiumba utazott, a’ nélkül, hogy a’ képet kifizette, vagy hogy hová kell vinnem, megmondta volna. Igy nekem maradt és én önnek átengedhetem!“

‚Jól van. Mit kér érte?‘

„A’ jegyzővel 1,000 francban egyezénk meg. Sógorom A..., kit megbizék kepeim’ kivenni a’ kiállitásból, önnek az arczképet átadandja, azért irandok neki.“

‚Éljen boldogul R... ur, még ez estve Párisba utazom, ’s ha meg kell lenni, onnan Brüsselbe a’ jegyzőt fölkeresendő.‘

Mihelyt Adorján Párisba érkezett, sietett a’ szép ismeretlen képe’ birtokába jutni. A’ festő mondá: „R...’ levelét vevém. Önnek az 1,000 francot vissza kell adnom, mert a’ kép nem enyém.“

‚Hogyhogy, uram? eladta ön? kinek?‘

„Annak adtam át, ki megrendelé.“

‚A’ jegyzőnek?‘

„Nem, ő csak mellékszemély. A’ kép Dormienner asszonyé, mert a’ kép leányáé.“

Adorján Damremy asszonyhoz szaladt.

A’ jó néne nehezen értheté meg őt, ki a’ történteket pár szóval akará előadni: de miután megérté, siete őt vigasztalni.

„Látod barátom, mondá, a’ közellévőt gyakran távol keresik. Az ablakon szaladtál ki azon szerencsét űzni, melly ajtódon kopogtata.“

‚Nincs most a’ moral-hallgatás’ ideje, kedves néném, hanem vigyen Dormienner asszonyhoz.‘

„Szerencsétlen! hát nem tudod?“

‚Mitsem tudok most, csak hogy őt szeretem, ’s látni és elvenni akarom.‘

„Többé nincs ideje!“

‚Hogyan?... Férjhez ment?‘

„Nem; de ma estve irják alá a’ házassági egyezkedést.“

‚Lehetlen. Tréfálni, esztelenségemért büntetni akar?‘

„Oh, barátom, mit neked mondok, való! Dormienner asszony ajánlatimban bizva, a’ tartományt elhagyá és ott közönségessé tevé, hogy lánya Párisban férjhez menendő. Ez alaptalan hir árthata lánya’ hirének ’s az anyaszeretetet megsérté. Siete azért Juliát férjhez adni, és a’ szerencse nem hibázott. Elébb Varinges érte....

‚Varinges! Vén bolond! Tőle magyarázatot kérendek ’s szükség’ esetében agyon lövöm!‘

„Varingest élni hagyod; vetélytárs álla mellé; párbaj következett és Varinges megsebesült.“

‚’S ki a’ boldog vetélytárs?‘

„Lancy ur.“

‚Valoban?‘

„Valoban, barátod Lancy.“

‚Milly gyalázatos árulás! Tudá indulatom és utam’ czélját. Ez hűtlenség, mellyet büntetlen nem hagyok!‘

Adorjánnak Lancy’ komornoka mondá, hogy ura elutazott, de ez nap estvére visszatér.

Adorján három óráig várakozott. Végre megérkezett Lancy, a’ szekérből kiugrott ’s barátját maga előtt látá.

„Várlak!“ mond Adorján borzasztó hangon.

‚Engem?‘ monda Lancy nevetve. ‚De hol valál? mi utat tevél? a’ nélkül hogy arról hirt adtál volna.‘

„Áruló, mindent megtudandsz!“

‚Igy fogadsz? igy jutalmazsz? valóban remek fiu vagy.‘

„Félre a’ tréfával! Egyikünknek halni kell!“

‚Mindig jobban! utadból szép jellemet hozsz haza. Ezért el se mentél volna!‘

„Azt hiszed, dühöm’ nevelned kell?“

‚Valóban nem; előbb lecsendesitendem ’s megmutatom, hogy legjobb barátod’ ismered félre!‘

„Mit akarsz mondani?“

‚Néhány nappal elutaztad után a’ bálban föllelém az angyalt, kit keresel: Dormienner Juliát. Föl akarálak téged keresni, de hol valál! mig te tétova kóborlál, Julia rád nézve örökre elveszhete. Varinges kérte meg kezét. Hiában igyekvém a’ vén bolondot eltávolitani, ő czéljához ragaszkodék. Mit tegyek? mielőtt Varinges valamit tehete megjelentem Dormienneréknél, ’s nem vala nehéz társam’ kiturni. Mindig többet érek mint Varinges, dúsabb, szeretetre méltóbb, ifjabb vagyok. A’ vén bolondot oldalán megsértém a’ párbajban. Mi engem illet, azt őrzém számodra, kit szeretsz; mind halasztám a’ házasságot, és igyekezém nem tetszeni, mi sikerült is. Nehezebb volt a’ házasságot halasztani, és furcsa dolog volt volna, ha haza nem térsz; mert kivánák, hogy a’ házassági szerződést ma estve irjam alá. De te itt vagy ’s helyemről lemondok. Nő’s, áruló vagyok?‘

„A’ legnemesebb férfi vagy!“

‚Most jer Dormienner asszonyhoz, Juliának utad’ elbeszélended, ’s a’ többi könnyü lesz, szerelmed szivét meginditandja!‘ —

Sz—i Sándor.

Egy fiatal hölgyhöz.

Muló leszen ifju reményed, vágyad,
’S minden mit érezél,
Mint a’ virág, mellyet hajnal fakasztott,
’S reggeltől estig él;

’S mint ő, rövid napjának fölvevé
Hevét és harmatát,
Hiven viseld szivedben életednek
Örömét, bánatát.

És hogy ha pályád tán nem lenne boldog
— Mert ez mi ritka kincs! —
Lesz kebeled, hová mindig nyugodtan
Önérzettel tekints.

Adorján.

TÁRCZA.

A' szemcsők.

Az ipar egy franczia lap szerint három találmánynyal ajándékozá meg a' világot, miket nem győznek magasztalni 's mellyek mind a' mellett valóban kártékonyak, 's e' három találmány' neve : lőpor, aczéltoll és szemcső. Most csak ezen utóbbiról mondunk el néhány szót. A' szemcsőt Metius találta fel 1608. Hollandiában, még pedig véletlenül, mert tanuló gyermekek által hozatott ezen eszmére. Egy régi iró mondja, mikép mindenek fölött a' látás azon érzék, melly az ész ellen legelőször fellázadt, 's féktelen szenvedélyeink' atyjává lett. Ha tehát a' szemcsők a' látást tökélyesbítik, ugy egyszersmind roszabbítják 's még kicsapogóbbakká teszik szenvedélyeinket. A' ki szemcsőt használ, az már általában is sajnálkozásra méltó. Mennyi kellemes csalatástól fosztatik meg az illy ember, 's mennyi kellemetlen csalódásnak teszi ki magát! Tedd szemed elébe ezen ármányos csőt 's többé nem látsz szépet, tisztát és tökéletest. A' szemcső okozza, hogy a' híres színésznő' homlokán redőket pillantasz meg 's a' festéket, melly szabad szemednek kedves rózsapir gyanánt tünnék föl, olly világosan láttatja veled, hogy az egész arczot festőtáblának kell tekintened. Hogy egyébiránt mennyiszer okoztak a' szemcsők öngyilkolást, párviadalt, válópereket, azt még csak említeni sem akarom. Minap nagy áhitattal figyeltem a' daljátékra; egyszerre azonban ah! még pedig nem örvendetes, hanem igen fájdalmas ah! hangzék füleimbe szomszédom' ajakiról, mintha kő esett volna szegénynek fejére. E' felkiáltás' alkalmával egy távolabb páholyra volt szomszédom' szemcsője irányozva, mellyben egy fiatal divaturacs igen meghitten társalgott egy csinos fiatal asszonykával. Hogy ki volt ez, találjátok ki ha tudjátok, én nem mondom meg. Átkozott szemcsők! gondolám magamban, és szegény szomszédomat szivemből sajnáltam. —*yz*—

Hírfüzér.

Külföldről. Szomoru látvány Párisban azon kocsi, mellyet a' király maga számára készíttetett. Az minden oldalról vas lapokkal van védve a' golyók ellen, és ablakai olly előre állanak, hogy a' király egészen mögéjök rejtezhetik. E' kocsi általában remek műve az iparnak 's ugy van alkotva, hogy akármelly irányban jőjön a' golyó, oda nem hathat, hol a' király ül, hacsak görbe utakon nem megyen, a' mi lehetetlen. Csak akkor, ha a' király előre hajlik az ablakhoz, lehetséges a' veszély, ezt is azonban kikerülketi, ha csak int kalapjával az ablakszéleknél, midőn a' nép' örömrivalgásait hallja. Valóban nem minden fejedelem' sorsa irigylésre méltó! Míg mi közönséges emberek egész kényelemmel ülünk hintainkban, minden aggodalom nélkül, a' hatalmas franczia fejdelemnek csak rettegések között lehet egy pár percznyi sétát tenni, 's nem tudja melly zugból lövi el fegyverét egy semmire kellő. Mert valóban semmirekellő, sőt több ennél, ki fejedelemgyilkolással akarja elveit vagy ábrándjait valósítani. — A' hirtelen nagy hírre kapott ifju német lyricus Herwegh most Berlinben mulat és a' porosz király előtt fog tisztelkedni. Mondják, a' király igen ohajtja őt személyesen látni, ki Németország' szabadságáért olly lelkesedéssel énekel. — Nov. 6. és 7. körül egész déli Francziaországban nagy hideg volt; Marseille, Touluse stb körül sok hó esett. A' dauphinéi és sabaudiai hegyek tele vannak hóval. Nov. 9-én a' Loire folyamon jég zajlott. — A' híres énekes Rubini e' télen nem akar szerződni a' párisi nagy operához, mert a' becsületrendet, mellyet évek óta koldul, még sem nyerte meg! — Chinában, mondják, csak egy újságlap jelenik meg. Címe: King pao vagy: a' császári residentia' hirnöke. Ára évenként 3 tallér. Ki rá előfizetni nem akar, 25 ütést kap bambusznád bottal. Különös módja az előfizetők' csábításának!!! — ...*mb*.

Egyveleg.

Lappok' vitézsége. Ne gondolkodjatok a' holnapi napról, ez azon mondat, melly a' lappok' életében naponként nyilvánul. Ők nyugottan élnek egyik napról a' másikra 's esőt vagy verőfényt ugy fogadnak, a' mint jő. Származatukról nagy fogalmuk van. Mondájok szerint a' svédek és lappok két testvér' gyermekei, kik közől az egyik igen félénk, a' másik igen bátor vala. Amaz egy iszonyu zivatarkor féltében egy növény alá bútt, mellyet az isten irgalomból legott házzá változtata; ettől származnak a' letelepült svédek. A' másik testvér nem félvén a' villám- 's dörgéstől, el sem bútt, 's ivadékai, a' lappok, mind e' mai napiglan, mind ellenei a' földmüvelésnek 's irámszarvasnomadok házatlan élnek.

Ezüstharmat. Nevezetes tünemény Újfundlandban, mint egy újabb utazó beszéli, az ott ugynevezett ezüstharmat. Ama' távol országban rendesen februarban patakokként ömlik az eső, földön pedig meglehetős hideg van: ennek következtében a' fák 's növények' valamennyi ága, ugy szinte más tárgyak jégkéreggel vannak beborítva, mi annyira növekszik, hogy a' legvékonyabb ágak is félhüvelknyi, sőt vastagabb jégbe is burkolvák. A' lombtalan fák legerősb ágaikat is földig konyítják e' súly alatt. ‚Láttam füzeket, mond az utazó, mellyek' ágai czombvastagságuak valának 's e' harmat' súlya alatt letörtek. Nem sokára azután szél támad, melly a' megjegedett esőt csörögve szórja szét. Az igy felékesített fát mihez sem lehet jobban hasonlítani, mint nagy karos gyertyatartóhoz a' legtisztább jegőczből 's a' fény' játéka nap megvilágitotta myriad prismával vetélkedik.

Kézzel fogható bebizonyítás. Egy amerikai orvos és a' józansági társulatok' buzgó terjesztője munkát adott ki az iszákosságról, három színezett táblával megtoldva, mellyek a' korhelyek' gyomrával történő változásokat mutatják. A' józansági társulat lenyomatván e' táblákat, azokat csapszékek' közelében ime' figyelmeztetéssel ragasztatá fel: ‚Nézzétek, nézzétek, mi lesz gyomrotokból, ha inni meg nem szüntök!' *D*.

Böngészet.

— Az idő' folyamának meggátlásául az óramutatót megállítani bohóság. A' szerencsétlen V. Károlynak lehetetlen volt kieszközölni, hogy minden órája egyaránt járjon, de még nagyobb lehetetlenség férfiakat 's nemzeteket, kikben föléledt a' szabadság' érzete és vágya, gépszerű egyenlőségben tartani. *G*.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, vasárnap, december' 11. 1842.** **70. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' balkézi házasság' ismertetése.

Mivel most két koronás fő lépett Németországban balkézi házasságra: nem leend, úgy véljük, érdektelen e' német a' szövetségnek itt földeritni, és igénytelen birálattal kisérni. Legjobban fölvilágittatik ez a' porosz törvénykönyv' saját szavai által *), mellyek igy hangzanak:

„A' naponta fölebbemelkedő fényüzés kétségkivül fő oka az álladalombeli felsőbb nepposztálybelieknél mindinkább lábra kapó nőtlenségnek. Az uralkodó előitéletekben gyökerező, ugynevezett illedelem, olly nagy kiadásokra késztet némelyeket, minők ezeknek birtokával 's jövedelmeivel nincsenek arányban. Ezen kiadás két, három, sőt négy annyira növekedik, ha az illyenek megházasodnak és gyermeket nemzenek. Annak érzete, hogy nejöket és gyermekeiket rangjukhoz illőleg nem tarthatják, elrettenti ezeket a' házasságtól és kéjhölgyek' tartására kényszeriti. Mi kevés van az illynemü szövetségek közt ollyan, melly képes volna kipotolni az álladalomnak a' nőtlenségből származó karait, a' tapasztalás eléggé tanitja. A' népvélemény, melly a' kéjhölgyek — Maitresse — és a' rimák közt semmi különbséget nem ismer, és az efféle egybeköttetések' önkényes feloldhatása, olly mélyre sülyeszti az illyen kéjhölgyeket saját és mások' szemei előtt, hogy alig lehet tőlök várni azt, hogy a' női és anyai kötelességek' teljesitésére alkalmasok és hajlandók legyenek. Más czélszerübb eszközt kelle tehát kitalálni, melly nem egyéb, mint már a' régi romaiaknál és német eldődeinknél is divatozott, és concubinatus névvel nevezett balkézi házasság. Ámde az csak olly esetben engedtetett meg, midőn túlnyomó vagy legalább elnézést érdemlő okok voltak arra, hogy valamelly fő rangú férfi által mellőztessék a' teljes érvényü házasság.

„§. 610. Balkézre csupán nemes származásu, vagy ollyan férfiak házasodhatnak, kik a' királyi hivatalban tanácsosi rangra emelkedtek.

„§. 611. Illyeneknek is ezen házasság csak ugy engedtetett meg, ha előbbi érvényes házasságukból gyermekeik vannak életben; vagy nincs annyi vagyonuk, hogy egy családot rangfokjukhoz illőleg eltarthassanak.

„§. 614. Itt már a' rangkülönbség mit sem tesz.

„§. 615. Illy nemü szövetségre irott kötelezvény mulhatlanul szükséges.

„§. 623. Ezen házasság' végrehajtását azon egyházbani háromszori kihirdetésnek kell megelőzni, mellyhez a' vőlegény tartozik: elég azonban azt kijelenteni, hogy ez 's ez balkézi házasságra lépni törekszik, a' nélkül hogy tudatnia kellene, kivel?

„§. 625. A' balkézi házasság' végrehajtása ugy esik meg, hogy a' házasulandó pár megjelenve valamelly törvényhatóság, vagy ez által kinevezett biró előtt, helybehagyja a' házassági kötelezvényt, kézadás által igéri annak megtartását: ezen törvényszéki végrehajtás után, megáldathatják aztán a' jegyesek' házasságukat a' lelkész által is, ha ezt szükségesnek itélik; ámde amaz ezáltal nem birand nagyobb érvénynyel.

„§. 627. A' menyasszony háziasszony nevet vi-elend.

„§. 629. A' háziasszony nem lép birtokába férje nevének, sem rangjának, hanem marad abban, mellyben volt ezen házasság előtt: férje' családjába sem megy át, és ennek czimeret nem viselheti; hanem azon hatóság alá tartozand, melly alatt férje van.

„§. 635. A' háziasszony férjétől csak saját rangjához mért tartást követelhet; gyógyitási költséget is, de már pörköltséget nem.

„§. 640. A' rendes házasok közt divatozó vagyonközösségnek nincs helye a' balkézi szövetségben.

„§. 672. Olly csömört és undort okozó nyavalyák és gyöngeségek, mellyek a' házasság' czélját megakadályozzák, okot szolgáltatnak az elválásra, ha szinte azok a' házasság alatt keletkeztek is a' nő' hibája nélkül; azonban szükség, hogy ezek egész éven át tartsanak, és remény ne legyen meggyógyulásokhoz. — — — Ha az első házasságból származott gyermekek elhaltak, vagy a' férj olly karba jut, mellyben egy családot rangjához illőleg eltarthat, ollyankor a' férfi, saját kérelmire, nejétől elválhat: a' háziasszony is, jobbra fordulván vagyoni körülményei, követelheti ezt azon esetben, ha férje nem akar vele teljes érvényü házasságra lépni.

„§. 407. A' gyermekek nem viselendik saját atyjok' nevét, nem lépendenek be ennek családjába, és nem igényelhetik ennek rangját: hanem anyjuk' nevét hordják. Még ekkor sem birhatnak ők atyjuk' nemesi jogaival, ha anyjuk nemes vérből eredett".

*) Entwurf eines allgemeinen Gesetzbuches für die preussischen Staaten. II. §§. 609—707.

Ez is tehát egy szép adat a házasságnak olly igen érdekes philosophiájához: mellyből hogy okúlhassunk, azt négy féle, ugymint: lélektani, erkölcsi, politicai, és egyházi szempontból kell tekintenünk. Lélektanilag tekintve a' balkézi házasság, ugy látszik, irányának, melly a' tiszta és állandó barátság, meg nem felelhet, ez okon, hogy a' rangbeli egyenlőség szinte szükséges, kelléke minden jó házasságnak. Mindenki jól tudja, milly gyönge növény a' szeretet, mellyet a' rang-különbség egészen elhervaszthat. Már pedig minden rangfokkal másféle jogok párosítvák, a' különböző nemposztályokhoz az embereknek különböző nézetei tapadnak, saját szükségek és szokások csatlakoznak, mellyeket nem lehet mindjárt elhagyni, és olly ügyesen ezekhez illeszkedni, mintha bizonyos báj-vessző által varázsoltattunk volna beléjök. Elmulván az első szerelmi ábránd, az előbbkelő és müveltebb férj unandja és kerülendi olly hölgynek társaságát, kinek nehéz és sokba kerülő munka illyen férjnek tiszteletét 's szeretetét állandóan lebilincselni, hiányzandik a' bizalom is, mellyet csak a' jogegyenlőség létesit és táplál. De balgaság is egyrészről a' rendes házasság' terhei és kellemetlenségei alól kibúni akarni, és még is másrészről újabb bajokba bonyolitni magát: mert akarmint fedezze a' törvény' tekintete az illynemű szövetségeket, 's ruházza rájuk a' házasság' szent nevét, bizony nem egyebek ezek ágyasságnál, melly tisztán gondolkozók' szemei előtt mindig erkölcstelen; mert dologgá silányitja le a' személyt; ezt virágtalan éveiben szerencsétlenné teszi, és a' gyermekek' erkölcsi nevelését gátolja. Az illyen félkézi házasságban élő férfi tehát fölötte drágán vásárolja gyönyöreit; mert azáltal becsületét csonkitja, 's tekintetét a' közvélemény előtt mindenkor sülyeszti.

Erkölcsi szempontból ha tekintjük az e'nemű szövetséget, itt még több botrányra találunk, mivel itt a' férj házassági fő czélnak tekinti a' testi gyönyört, a' többit mellékesnek; pedig ez épen nem úgy van. A' balkézre házasodó a' becsület' és világ' hangja' hamis szempontjából indulva ki, és a' fényüzés' csaloka lidérczét követve, a' helyett hogy megválnék előitéleteitől, martalékul adja ezeknek házi boldogságát. Szállitná kissé lejebb nemesi gőgjét, zárná szorosb határok közé kiadásait, sokkal boldogabbul élhetne mint illy helyzetben, melly a' tiszta barátságot lehetetlenné teszi.

Politicai tekintetben legnagyobb figyelmet érdemel a' balkézi házasság. Mi nagyon helybehagyjuk a' porosz törvény-hozásnak azon jótékony irányát, mellynélfogva a' nőtlenséget minden lehető eszközök által gátolni törekszik. Bizony nincs ennél nagyobb dögmirigye az álladalmaknak, és előttünk ugyan legbizonyosb fokmérője az alkotmány' és álladalom' roszaságának az, ha abban a' nőtlenség' elve helyet talál. Akármit mondjunk ennek szépitésire, a' nőtlenségben élni akarónak iránya — a' papi és szerzetesi nőtlenséget itt gondolatunkban sem értve — ha nem tisztátalan is mindenkor, legtöbbször hiú, ábrándos, és maga után késő megbánást idéző; erkölcsi jelleme pedig sok tekintetben fejletlen marad; mivel a' páros élet az emberiségre legüdvösb kötelességek' iskolája. Mostanában olvastuk olasz tudós abbé Ceráti' munkáját *), mellyben ezen bölcs, fontos okokkal támogatja azon politicai elvet, hogy: „a' zsarnokság mindig ellensége volt a' népesedésnek, mint néperő-növekedésinek: ellenben okos és szelid kormány mindenkor előmozditja a' népszaporodást, mellyet az előjogositott nemposztályok, családjukat illetőleg, gátolni törekszenek." Bizonyára nagyok az álladalmaknak a' nőtlenségből folyó kárai; akár a' nagy szükség és keresethiány szülje ezt, akár a' soknősség, mint a' törököknél, akár a' becsületről való hamis fogalmak, akár más csalárd elvek. Mi távol vagyunk attól, hogy a' nősséget föltétlen kötelességivé tennők mindenkinek; mert vannak elegen házasságra alkalmatlanok: de a' ki erre képes, és körülményei engedik, vétkezik saját élete' szépsége és a' társaság ellen, ha nem követi azon ösvényt, melly egyedül bölcs, egyedül erkölcsi, egyedül emberi. Az illyen álbölcs önkényt teszi magát bolonddá, ki bölcsebb akar lenni istennél; a' ki az életszépségnek egyedül a' tisztes házasságot rendelte föltétül ép és erkölcsi embereknél. Ugy van: egyedül ezen nézet helyes. Épen illy fogalma volt a' házasságról első nagy királyunknak, szent Istvánnak is: ki — Decr. II. c. 3. — a' nőtlen pap' bizonyságát érvénytelennek nyilvánitja.

Azonban, bár a' porosz törvény' irányát helyeseljük, ennek eszközét, a' balkézi házasságot, megvetjük. Sőt ennél még az ugy nevezett lelkismeretbeli házasságot is czélirányosabbnak valljuk: mellyben már, nézetünk szerint, erkölcstelenség nincs, csupán olly nemű baj, melly az illyen szövetségben élőket polgári kellemetlenségeknek teszi ki. De a' balkézi nősség elferditi az álladalom' és egyház czéljait, mellyek a' népjogbiztositásban és a' népnevelésben központositatnak.

Végre, egyházilag is kárhozatosnak nyilvánitjuk az emlitett házasságot. Mi a' tökéletes szövetséget fölbomolhatlannak hisszük, és azt tartjuk, hogy az olly pár esküszik igazán, melly örök hüséget igér egymásnak. Hiába mentegetjük a' föltételes esküt; mert örök feleséget és örök férjet birni akarónak tudni kell, és mélyen érezni azt, hogy a' házassági kötés' betöltésire egész emberi élet kivántatik, és a' melly álladalom az önkénytes elválást szentesiti, ennek utját simává és könnyüvé teszi, az illyen a' tisztes házasságot kéjintézetté alacsonyitja, a' családi gyöngéd köteleket széttépi, a' nőnemet ezer bajoknak teszi ki, és a' nemzedék' neveltetését megmérgezi. Ez az oka, hogy a' balkézi házasság nélkülözi a' papi áldást, vagy legalább azt mellőzhetőnek tekinti: de bizony lelkismeretes pap nem is áldaná azt meg, mivel a' polgári törvény, bármelly jo irányból keletkezett is, nem szentesitheti meg az ollyan tényt, melly az emberiség' kedves fele, a' nőnem iránt igazságtalan; nem áldhat meg olly szövetséget, mellynek alapja a' fölbomolhatóság: a' melly

*) Über die Ehelosigkeit und Ehe der Priester bey allen Völkern. Übers. aus Hern abbe Ceratis Werk. Stuttgard, 1836. 8.

mindenkor megsemmiti a' családi élet' boldogságát. Minden papnak hinnie kell, hogy a' jólkötött házasság valoságos szentség, és közvetlen isteni rendelet; mi köze ehhez a' túlfinom világ' előítéleteinek, becsületről 's illedelemről fonák fogalmainak? **Heténi János.**

Sírversek.

Nő 's anya.

1.

Emléket kérek síromba leszállva, 's ez emlék
Férjem 's gyermekeim' szivbeli gyásza legyen.

2.

Hű nőért a' férj, az anyáért gyermekek, a' jó
Testvérért a' család búnak eredve zokog;
Öt a' halál' keze érinté, 's az előle futónak
Nem maradott más, mint e' könyöretlen öböl.

3.

Későn, vajha minél később lássalak ismét,
Kiktől válnom a' sír' néma parancsa idéz,
És ne legyen rövid életemért bánattok emésztő;
Emlékezni reám hű szeretetnek elég.
Vörösmarty.

Bot-hős és philantrop.

Egy zsebelőt tetten kapván a' városi rendőr,
Botjával néhányt rótt vala válla közé.
Hah, mi iszony bottal baromig lealázni az embert,
Szól a' philantrop, 's ég képe nemes boszutól;
'S ím, hogy védje az emberiség' sértett jogait hőn,
Öklével sebekig döngeti a' botozót.

Holdhozi rokonszenv.

Mért a' rokonszenv a' szeretők' szivében a' holdhoz?
Mert az eszök mint hold telni és fogyni szokott.
V—i Barna.

TÁRCZA.

Ki rejtezik a' Ne-ki-de-mi álnév alatt?

Vachot Imre úr a' Regélő' 97. számában erőködik az őt sujtó világos igazságok' egy részét*) szokott szószátyárkodásával *elhomályosítani*: azonban minthogy szegény erőködéseivel csak magát homályosítja el még jobban mint már is volt, nincs szükség, hogy ezen nagy gőgű úrral Laukávali pöre iránt a' már mondottakon kivül több szót váltsak, és leopold-utczai bölcseségeit ez úttal még tovább is figyelemre méltassam. A' helyett az olvasó közönséghez fordulván, ezennel azt nyilvánitom: hogy kezembe két irott bizonyitvány van letéve, egyik ügyvéd N. L., másik királyi táblai jegyző D. A. uraktól, mellyek szerint bizonyittatik, hogy az, ki a' Regélőben Ne-ki-de-mi álnév alatt irogat, nem más mint VACHOT IMRE, mit a' bizonyító urak' egyike egyenesen magától Vachot Imrétől tud, másika szinte, 's ez azon fölül bizonyitja azt is, hogy a' Lauka elleni iratnak *egyes töredékeit* Vachot Imre *ő előtte rögtönzé*, az az jelen létében irá. Ezen uraknak szava annál hitelesebb, minthogy őket semmi ellenséges indulat nem vezérli, mert Vachot Imrével még most is baráti viszonyban állanak. 'S igy ezen urak felől feltehetni, hogy semmi egyéb nem tökélé őket tanútételre, mint tiszta igazság, mellyet semmi barátságért feláldozni nem tartják szabadnak, 's mellyet Vachot Imre, Laukán elkövetett paczkázásaival, el akarna nyomni, mind a' mellett, hogy ő maga nyakig mereng a' méltatlankodásban. Nevét a' fent emlitett két úr közönség előtt elhallgattatni kérte ugyan, azonban arra felhatalmazának, hogy saját kezökkel aláirt bizonyitványaikat előmutathassam, ha valaki azok' létezését kétségbe hozni merné, és igy azok nálam megtekinthetők. E' két úr részint irásban, részint élő szóval azt is igéré Lauka úrnak — mert nekem nincs szerencsém e' perczig velök némi összeköttetésben vagy csak ismeretségben is lenni — hogy sua forma megkérdeztetvén, készek hitet is letenni arra, mit irásban bizonyitanak. Ezen fölül Lauka előttem nyilvánitá, hogy neki még mások is mondották, kik szinte magától Vachot Imrétől tudják, miként a' Ne-ki-de-mi név alatt fészkelődő úr: Vachot Imre, kiket, ha érdemes volna, és kellene még több bizonyitvány is, kényszeriteni lehetne vallomás-tételre.

Hiszem és csaknem bizonyos vagyok benne, hogy megátalkodott ember, mint Vachot Imre, még a' felebb mondottak után sem fogja magát elszégyenleni, és töredelmes szivvel mondani: én vagyok; de nincs arra szükség, hogy Vachot Imre önkényes vallomásra birassék, itt arra van szükség, hogy a' pörlekedő két fél' birája, a' közönség, ex allegatis et probatis meggyőződhessék, és annak elég leend a' két bizonyitvány. Vachot Imre most már eviczkélhet a' hinárból; nem szükség, hogy valaki vele és petyegéseivel tovább bibelődjék, átadjuk őt ezennel a' közvélemény' itéletének, mint bűnei' megátalkodott tagadóját, mint olly embert, ki álnév alatt képes úgy irni, hogy fölfedeztetvén neve, kénytelen érette pirulni.

'S ime a' gyönyörű úr' újabb erőködése a' Regélő' 97d. számában, engem enmagammal következetlenségbe hozni, igy lesz semmivé, igy lesz a' sok csevegés, mire e' bizonyitványok nélkül is könnyü volna a' magyarázat, ha rá szükség volna, nevetségessé. Nekem Vachot Imre semmit sem monda baráti bizodalommal, mert én is baráti bizodalommal soha sem voltam iránta, még akkor sem, mikor tán azt hitte, mikor „Még egy szózatában" magasztalásaival' elhalmozott, mikor „gondolatit és érzeményit az ész és szív-tisztaságról minden jobb által eléggé ismért Bajzáéval annyira egyezőnek"*) nyilatkoztatá, mert ő nem azon ember, ki emberismerők baráti' bizodalmát megnyerni tudná. Ha nekem ő baráti bizodalommal Ne-ki-de-mi álneve felől legkisebbet mondott volna, nem veendettem használ titkának, meddig ő erre fel nem hatalmaz, valamint az általa felhozott Csató' leveleinek nem vettem, meddig

*) A' *studiumos készültségü* urat nagyon elhagyták készültségei, mert azokra, mik fő dolgok volnának, studiummal hallgat.

*) Ezen szavak olvashatók előszavában Vachot Imre' illy czimü röpiratának: „Még egy szózat a' pesti magyar szinház' ügyében, Pesten, 1840".

Csató maga fel nem hatalmaza. Ha ezen úr mostani dühösködő állapotjában képes volna dolgokat megkülönböztetni, át fogná látni, hogy az idézett hajdani és mostani esetek közt nem levén hasonlatosság, én semmikép sem lehetek magammal következetlen. Egyébiránt, ki még illy kis dolgot sem tud átlátni, avval, mint túlságos konokkal, vagy harag miatt végkép elvakulttal, nem érdemes a' jelen vita' kérdései felett többé szóba állani.

Ennyit igazlásomúl, nem a' Regélő' urai előtt — kiknek véleményével keveset gondolok — hanem a' közönség előtt, hogy én Vachot Imre' *privát beszédei után nem leskelődöm* és semmi *szóvadászatra* nem járok, mert Vachot Imre' szavát nem is tartom olly becses vadnak, mellyre csak egy lövet puskaport is veszteget ni érdemes volna, hanem az olly embereket, kik vadállatokként az álnevűség' berkeiben titkon csak azért sunnyognak, hogy más embereket szegénység, és munkávali kenyér-kereset miatt gúnyolva még becsületökben is megmarczongolhassanak, 's midőn a' berekből kiugrasztattak, nevöket és tettöket tagadni elég szemtelenek, az illyen vadakat, ha kell, hurokra tudjuk keriteni.

Valóban, nevelt és civilisált emberektől nem is lehetne várni, hogy embertársokat szegénysége és munkássága miatt gúnyolják 's mocskolják; 's midőn illyeneket olvasok női divatlapban, nehéz azt nem képzelnem, hogy vadállatok közt élek.

Befejezésül: alkalmat veszek ismét és újra kinyilatkoztatni, hogy álnevek' fölfedezésének valódiságát, nekem, mint szerkesztőnek, bebizonyítani nem kötelességem, de nem is rám tartozik annak vizsgálata, 's azért, ha ki jövendőre is az Athenaeumban valami álnevet felfödözend, készüljön el rá önmaga, hogy tagadás' esetében állitását igazolni birja. Egyes állitásokért szerkesztő soha sem kezeskedhetik, illy kötelezteté ssel lehetetlenné válnék minden szerkesztés*). **Bajza.**

Kisfaludy-társaság.

A' Kisfaludy-társaság által 1843ra kitüzött köv. aesthetica i kérdésre: „Mutattassék meg, miben áll Sophocles mindegyik színművének cselekvénye, ugymint eleje, fordulata 's föloldása, és vonassék ki abból a' színműi cselekvény elmélete", — nov. 20ikáig, mint a' beküldés' határnapjáig, két pályamunka érkezett, következő jeligékkel: 1) A' nemzeti költésnek, a' nemzet' kebelében lehet 's kell szárnyára kelnie. (Kölcsey.) 2) Miként a' természetnek, ugy a' müvészetnek is vannak örök törvényei. (B.) — Ugyan az 1843-ra kitüzött költői feladatra: „Kivántatik egy, a' nemesb társaságok hangján nemesb örömeket 's magasb polgári és emberi irányokat kifejező kör-ének", nov. 20ikáig, mint határnapig, huszonnégy pályamunka érkezett, következő jelszavakkal: 1) Szittyahonnak jelleméke, Harcz fölött már szende béke. 2) Zsidó jeligével. 3) Még sem eltünt minden reményem. 4) Örömeinknek mámorában, A' magosb vágy el nem némul. 5) Magos dalt zengenék, Emelni lelkeket! (Bajza.) 6) Egy dalt, melly egyszerüen, Egy dalt, melly égi hévvel A' szivhez szóljon. (Kölcsey.) 7) Adjon isten szebb jövendőt Árpád nemzetének! (Garay.) 8) Neked élni kell, oh hon! (Kölcsey.) 9) Ég leánya, szerelem, Légy te siromig velem! (Bajza.) 10) De néked élni kell, oh hon! (Kölcsey.) 11) Sit pia, sit prudens, pulchra, pudica, potens. 12) Ez az élet ugy sem sok, Használják az okosok. (Csokonai.) 13) Merni szabad. 14) Ha szebb örömre találsz, Ne élj a' ridegben. (Kisfaludy K.) 15) Édes hazám, légy oh üdvöz! Áldás neked 's békesség! Kisfaludy S.) 16) Itt borunkat kedvvel iszszuk, Távol elkerül a' gond! (Bajza.) 17) Minden órának leszakaszd virágát. (Berzsenyi.) 18) Inesse quin etiam feminis sanctum aliquid et providum putant: nec aut consilia eorum adspernantur, aut responsa negligunt. (Tacit. Germ. 8.) 19) Gyászemlékü vidék, mi sok inség' kutfeje lettél! (Kisfaludy K.) 20) Nagyot iszik a' hazáért 's fölsivít, Csak hogy egyszer tenne is már valamit. (Vörösmarty.) 21) Hazám! Hazám! (Kölcsey.) 22) A' dal' hatalmát add nekem, sors, 'S megfizetél ez egy életemre! (Vörösmarty.) 23) ... hazád' őrcsillagzata Szülötte bűnein leszáll. (Kölcsey.) 24) Válj egy karrá, egy lángzó kebellé. (Gaal.) — A' jeligés levelkék, a' jelenvolt tagok' pecséteivel lezáratva, a' helyettes elnöknél őriztetnek; a' pályamunkák pedig, birálat végett, az e' végre választott tagoknak adattak ki. Birálókul választattak az aestheticai pályakérdéshez: Lukács Móricz, Schedius Lajos és Szemere Pál; a' költői feladathoz pedig: Bajza József, Bártfay László, Erdélyi János, Schedel Ferencz és Vörösmarty Mihály. — Az eredmény 1843iki febr. 6ikán, a' Kisfaludy-társaság' köz ülésében fog közzé tétetni. Pesten, a' Kisfaludy-társaság' üléséből, nov. 30ikán, 1842. Nagy Ignácz, m.k. segéd-titoknok.

*) Tartozom az igazságnak e' helyt megjegyezni, hogy mult ízben Vachot Imrének egy mondatát félre értettem. Ő nem magát, hanem Lauka urat nevezte (maga értheti miért?) *hű alattvalómnak és egyik legbuzgóbb companistámnak.* 'S így erre tett észrevételemet ezennel visszavonom.

Forgács.

— Mig mi magyarok a' botozás, az ütleg-virtuózok ellen declamálunk, addig a' szabadság' honának egyik fővárosában, Bostonban, valaki egy ütleg-gépet készite, és általa akarja nevelni a' gyermekeket. Ő ezen gépet „paedagogiai ütleg-gép"nek nevezi; a' gép egy lőerejü, 's az ütlegek, mellyeket osztogat, igen kellemes egyformaságúak. Valljon nem jó volna-e illy ütleg-gépet hozzánk is hozni minden féle pártú emberek nek, kik színházban, megyei tisztválasztásokon verekedni szoktak? A' helyett, hogy emberek vernék egymást agyba főbe, illy gépekkel lehetne végbevitetni e' dicsőséges manipulatiót. Egyik pártnak ütleg-gépe a' másikét verné meg, mint a' hajdani világban egyik tábor elefántja a' másikét. Lehetne e' gépeket aztán a' párt' szellemében készittetni; egyik sebesen, hogy csapás csapást érjen, másik lassan, megfontolva osztogatná ütlegeit. Ha már ki nem kerülhetni a' verekedést, legalább igy kellene azt üzni ad regulas artis.

Zsiday.

Böngészet.

— A' hiuság többnyire szavakban fejezi ki magát, a' szerénység hallgatás által.

— Az elbizottság olly neme a' hazudságnak, melylyel a' gőg magát csalja.

— Azok, kik az állodalmat sarkaiból kiemelik, rendszerint elsők szoktak lenni, kiknek az lerogytában fejökre szakad.

— Ki szerencséje' tetőpontjáról lebukik, régi fényét nem tudja elfelejteni. Ki porból emelkedik fel, rendszerint elfelejti a' mi volt. Amazt kinozza az emlékezet, ennek pedig üdvösségére volna.

— A' divat legtermékenyebb anyja a' bolondságoknak, hihetőleg mert maga is főfő bohó.

— Semmi sem biztositja a' szív' nyugalmát annyira, mint a' lélek' foglalkodása. —*a*—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, kedd, december' 13. 1842.** **71. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Jótét' helyébe jót várj.

Eredeti beszély.

I.

Egy szép nyári estve Pesten a' Leopoldváros' zajtalan utczái' egyikében gyors léptekkel haladt egy fiatal ember; termete szép 's öltözete, mennyire a' hold' fényénél ki lehetett venni, utólsó divatú vala. — Ő a' város' ezen részével kevéssé lehetett ismeretes, mert gyakran visszanézett, mintha eltévedéstől tartott volna. Széttekintései közben figyelmét egy félig beomlott ház vonó magára, mellynek ajtaja előtt keservesen síró kis leány állt. A' fiatal ember közelebb lépe hozzá, megállott 's részvevőleg kérdezé:

„Miért sírsz, kis gyermek?"

‚Oh én igen szerencsétlen vagyok, mondá kezeit törtelve a' leányka, anyám e' perczben haldoklik.'

„'S nincs a' ki segítene rajta, folytatá szánakodólag az ifju, mi lelte őt?"

‚Ah, uram éhség és nyomor miatt hal meg 's engem árván, segélytelenül hagy itt e' földön.'

A' leányka' kétségbeeső hangja szivreható volt; az ifju szánakodó tekintettel néze rá 's kedves arczáján az aggodalom' rémei mellett csillogni látván a' gyermeki hűség' könyeit, csendesítni akará fájdalmait. Gyöngéd szavakkal igére neki segélyt 's kérte, vezetné őt beteg anyjához. A' leányka engedett. Mindketten a' házba léptek, melly csaknem omladék volt már. A' haldokló' szobája, ha ugyan négy félig beomlott falat annak lehet nevezni, kicsin és nedves volt; egyik szögében a' földön egy nyűtt rongyokkal takart szalmazsákon épen e' perczben adá ki a' beteg végleheletét; mellette egy szegényen öltözött hanyatló koru aszszony sírt, egy özvegy a' szomszédból, egyetlen ápolója 's vigasztalója mig élt az elhunytnak. Az egész valóban szivrázó jelenetre egy lámpa, az egyetlen itt találtató házi bútor, vetett szomoru világot.

‚Jó Anna asszony, mondá remény-sugározó arczczal, midőn belépe, a' leányka, ime ezen ur segíteni fog szegény anyámon.'

„Már késő, viszonzá a' megszólított szomoruan, térdelj le Juliska és imádkozzál anyádért; ő nincs többé."

A' leányka éles sikoltással anyja' holttestére rogyott 's meleg könyűivel áztatá a' halottnak hidegülő arczát. Pillanatnyi szünet következett be, 's a' segélyre mindenkor kész özvegy és a' — külsejéről itélve — kényelmek között nőtt ur, egyenlő szánakozással állának az enyészet és fájdalom' előttök mutatkozó eleven képei előtt. — A' gyermeket még nem akarák elszakitani anyja' holttestétől, mert e' perczben neki a' vigasztalás keveset érendett.

Anna asszony elbeszélé az ifjúnak, hogy Juliska, ki most mintegy tizenhárom éves lehetett, egykor boldogabb napokat élt, hogy gyenge tagjait nem mindig nyomoru rongyok fedék. — Ő kalmár' leánya volt, ki kétes vállalatokba tevé vagyonát, mellyek csakugyan megbukását okozák; a' kalmár becsületes ember levén, a' szerencsétlenséget annyira szivére vette, hogy három nappal a' tenk után meghalt, nejét 's egyetlen lányát a' legnagyobb inségben hagyva maga után. A' szerencsétlen azonban leányáért mindent áldoza, kézi munkákra oktatá őt, mellyel maga is élelmét keresé. Darabig tengődének igy 's a' kis leány kezde szokni az állapothoz, mellyet anyja sok nélkülözések 's erős lemondással viselhetett csak. — Ekkor jött az árvíz; a' zűrzavarban nem találtak többé munkát, 's kénytelenek valának az utólsó eszközhöz nyúlni, hogy életöket fentarthassák. Eladtak minden nélkülözhető ruházatot, bútoraikat; a' sok fáradság 's éjjelezésekkel szerzett vagyonnak egymásután kelle elfogyni. „Most tizennégy napja — folytatá Anna asszony — hogy a' szerencsétlen anya forrólázba esett; én, ki magam is szegény vagyok, mindent elkövettem értte, mit csak elkövetnem lehetséges volt. Ime ő már kiszenvedett, és mi lesz az árva gyermekből?"

„Jó asszony, szólott megindulását alig rejthetve a' fiatal ember, — Isten adjon áldást önnek emberbaráti részvéteért. — A' gyermeknek nem szabad árván maradnia; én fel akarom vállalni a' rólai gondoskodást."

Itt felnyitá tárczáját 's belőle bankjegyeket vett elő, kiszakitott továbbá egyet a' közepébe kötött iratlan lapok közől 's rajzónjával rá irt valamit.

„Ime — mondá tovább az asszonyhoz fordulva — itt vegye ön az elhunyt' temetésére szükséges költségeket; a' mi e' sommácskából fenmaradand, fordítsa a' leányka' ruházatára 's a' többit tartsa meg magának fáradságáért. E' kis papirra följegyeztem nevemet, szállásomat. Juliska, anyja' eltakarittatása után, hadd jöjön további rendelkezéseim alá. Anna asszony vezesse őt majd hozzám."

E' szavaknál felvoná keztyűit 's a' zokogó

leányt anyja' holttestére borulva 's Anna asszonyt e' tette feletti bámulásban hagyá el.

Harmadnapon a' vácziutczai „Nádor" vendéglő' egyik divatosan bútorozott első emeleti szobájában, ugyan e' fiatal ember föl és alá lépdelve, illatos cigarónak szivá fel ollykor ollykor füstjét; majd pedig kezeiben lebocsátva tartá azt. — Körülötte úti málhák valának, mellyekbe legénye egyet mást elrakott. — Kilencz óra felé lehetett reggel, midőn ajtaján, lassu kopogás után, bátortalanul 's némi félelemmel lépett be Anna asszony, jobb kezében az iratot tartván, mellyre a' fiatal ember tegnapelőtt nevét és lakását felirá, baljában pedig egy szende, bánatos arczu leánykának fogá kezét, ki nem volt más mint Juliska. Szép szőke haja némi gonddal volt simitva 's egyszerű gyászruhája kedves kifejezést ada termetének; egyik kezében leeresztve szép fehér kendő foszlott le, mellyet gyakran szeméhez emelt, letörölni az abból folyó nagy könyczseppeket.

Az ifju megálla előttök, 's a' leánykához szeliden lehajolt.

„Reád várakoztam még csak, Juliska; nem akarlak téged' elhagyni, mielőtt rólad rendelést tennék; akarsz-e tanulni?"

‚Ah én mindent teszek, ha ön és Anna asszony el nem hagyandnak'

„Én számodra egy helyről gondoskodtam, hol társaid lesznek 's egy második anyád, ki téged minden jóra oktatand; fogsz-e neki engedelmeskedni?"

‚Én azt teszem, a' mit kivánni fognak tőlem.'

„Anna asszony, Juliska nevelőintézetbe fog menni; én még délután haza utazom; azért nincs vesztegetni való időnk; együtt menendünk a' helyre, hol e' kis leány jövendőben élend 's oktatást fog nyerni minden tanulmányokban."

És még délelőtt Juliska a' főváros' egyik nőnevelőintézetében nyert helyet. — Az ifju különös gondjába adá a' nevelőintézet' tulajdonosának 's minden szükségesekért előre fizetett négy évre.

Sokan fognak csodálkozni e' nagylelküségen, mert korunkban, kivált ifjaktól, szokatlan a' jótétemény. Ők többnyire önzésöknek élvén, mitsem gondolnak mások' szerencsétlenségével. Talán lóért, kutyáért 's más dolgokért ezereket áldoznak, mig egy embertárs insége' enyhitéseül a' fillért is sajnálják. Mi nekik emberszeretet? mi nekik barátság? mi maga a' szerelem? Ők csak a' gazdag és fórangu embert szeretik, 's megvétve nézik a' szegényt és homályban élőt; barátjok az, ki velök az élet' zajgó és többnyire örömtelen gyönyöreinek — mint ők — vakon hódol 's náloknál jelesebb tulajdonokkal nem bir; és szerelmök? az keztyűikhez hasonló, mellyeket mindannyiszor felváltanak, a' hányszor beszennyezik; 's ha egy nő a' szerelem' nevét ekkép bitorló érzetnek ellentáll, vagy szive őt inkább máshoz vonzsza, jaj akkor jó hirének! — Ők a' legaljasabb rágalmaktól sem tartózkodnak, hogy a' czélba vett szerencsétlen nő' eddig szennytelen nevét bemocskolhassák.

Nem ezen osztályhoz tartozék Enyedy Jenő: az ő keblében nemes sziv dobogott, sziv, mellyet az ész a' világ' szennyétől megőrze. Ő az embereket csak jó oldalokról akará ismerni 's ezért szereté őket; a' hazáról sem felejtkezék el, mert ennek szeretete volt második gondolat lelkében 's hogy ezt bebizonyitsa, csak alkalom kellett. Korán elhunyt szülei tetemes vagyonnak hagyták birtokában 's őt az egyetlen örököst, egy tiszteletre méltó rokon, egy jobb érzésü nagybátya' gondjai fogták fel. — Ennek köszönheté egyedül jobb kiképeztetését, lelki és testi tökélyeit. És a' tiszta keblü ember örült növendékének, benne teljesülni látá törekvéseit, de mielőtt megérhetné szorgalmának érettebb gyümölcseit, jobb életre szenderült. 'S megmondjam-e még az olvasónak, hogy az ifju ember, ki a' fenleirt árva leánykáért annyit áldozott, Enyedy Jenő volt?

II.

Három év mulva ismét látjuk őt K....án felső Magyarország' egy nagyobb városában a' legszebb házak' egyikében, kényelmes pamlagon nyugodni. Mellette legjobb barátja Dorogi Vilmos ül.

„Igen, mondá Jenő, én most a' legboldogabb ember vagyok, mindenki szeret és tisztel 's nem sokára férje leszek a' legbájlóbb hölgynek, ki forró szerelmemet keblének ifju lángjával viszonozza 's azon felül — tevé nevetve hozzá — van egy barátom, kinek tanácsára és segélyére mindenkor számolhatok."

‚Az utóbbit megengedem, szóla mélán Vilmos, de az elsőt nem hiszem.'

„Oh te örökké kételkedel az emberekben, mondá Jenő, pamlagáról fölkelvén, és ezt benned nem szeretem, mert azt hiszem, hogy csak az kételkedhetik mindenben, ki vagy sokszor csalatott vagy másokat csalt, 's tudtomra ezek közől egy sem történt veled. Hidd el, én ismerem az embereket; legnagyobb gyöngeségök legfelebb az, hogy mások' hibáit mindig előbb veszik észre, mint a' magokét."

‚Értem czélzásodat, vága közbe Vilmos szinte felugorva, de azért mégsem fogod velem elhitetni, hogy az embereket ismered. Haha! te, kit a' szerencse minden adományaival halmoza, te ismernéd az embereket? volnál csak magamforma szegényebb sorsu ördög, egészen más szemüvegen látnád a' világot. — Nevetséges! te, ki ötven ezer forint jövedelemmel birsz, te véled ismerni az embereket! Hadd el barátom, különben azt kell gondolnom, hogy isten, ki téged mindennel megálda, mit ember kivánhat, egyet mégis megtagada tőled, — a' józan észt.'

„Te azt hiszed tehát, hogy ha valahogy megszegényedném, gazdagságommal elveszteném a' tömjénező köztiszteletet, melly most környez? El Giselám' szerelmét? De hisz' te nem ismered őt, nem láttad az angyali kifejezést, melly arczát mindig körülsugározza, valahányszor hozzá közeledem, nem szelid szemeit, mellyekben tiszta lélek olly igézőleg tükrözi magát, 's azt higyem, hogy azok engem megcsalnának? Nem, soha, 's neked is meg kell az ellenkezőről győződnöd, és nem sokára, még ma, most mindjárt; jer velem, én bemutatlak nála."

És Vilmosnak most az egyszer engedni kellett. — Kalapot, pálczát vőnek 's elhagyták Jenő' lakát.

A' család, mellynél Jenő barátját bemutatá, öt szeretetre méltó tagból álla; ezek valának, elősször: Herényi Gábor ur, nagy és érdemes férfiu, mint maga hivé, mivel a' dohánytermesztésről egy honfitársainak ajánlott, szerinte igen jó, de mások előtt igen rosz értekezést irt; másodszor kedves hitvese született T. grófné; nagyraláto büszke nő, ki mindig nagyon örömest hallá magát méltóságos grófnőnek czímeztetni; harmadszor: Gisela, tizennyolcz éves szép leány, ki jól festett, zongorázott, énekelt, több nyelveken beszelt, még honi nyelvén is jól, de lelkülete, fájdalom! nagy ellentétben állott testi bájaival; negyedszer: egy kilencz éves kis fiu, Béla, anyja' imádottja, a' született lángész, ki mint minden elkényeztetett gyermek, akaratos, önfejü és kényes volt; mindenbe bele szeretett szólani, de az ő akaratja a' nagyságos mamának mindig parancs, az ő buta észrevételei mindig elmés ötletek valának; ötödször pedig és utóljára a' család' nem legkisebb disze, a' háziur huga Laura, kit a' természet nem épen legrózsásabb kedvében ékesite ki; ő túlságos érzelgésén túl még azon kedves tulajdonnal birt, hogy mindenkiről roszat mondott, ki különös kegyét hizelgéssel nem igyekezett megnyerni.

És ime mind együtt voltak a' nappali teremben, midőn a' két barát belépett. Gisela épen egy szép kinyilt rózsa' festésével foglalkozék 's Laura egy uszkárt himzett, a' hűség' jelképét. Herényi ur valami új értekezésen töré fejét és a' méltóságos grófnő jó nagyocska fiát ölében ringatá.

Jenő bemutatá barátját; kölcsönös bókolatok után a' hölgyek folytaták munkáikat 's Herényiné kegyes mosolylyal Jenőhöz fordulván mondá:

„Épen önről beszélénk, kedves Enyedy ....“

„Igen — vága közbe Béla bámulatos egyszerüséggel — Gisela épen mondá, milly boldog lesz, ha ön neje leszen, a' legszebb ruhákat fogja kapni, a' legszebb kocsit az egész városban; és arra Laura néni mondá — nagyságos mama ne lökdösődj — Laura néni mondá: biz' irigységre méltó leszen sorsod, mert Enyedy szeret téged és jó bolond, ki minden legkisebb kivánságodat fogja teljesiteni.'

Laura zavartságában eltéveszté a' pamukot, és uszkárjának égszin fület himze, Gisela, ki rózsájára könnyed lepkét akara ecsetével röptetni, undorító bagolyalaku szárnyast szállita rá; Béla pedig rémitően kezde orditni, mert kegyes mamája türelmetlensége' e' perczében egy kissé megcsipte.

(Folytattatik.)

TÁRCZA.

Hirlapi ellenőr.

Hihihi!

Regélő' Mephistője.

Regélői baklövések. Meddig Garay urat csak mint szeliden olvadozó lyrai poetát ismertük, meg sem álmodtuk volna, de mióta Regélőjét kiadja, arról kelle meggyőződnünk, hogy ő vadász is jeles, 's különösen ügyes a' szerkesztői baklövésekben, 's kivált azóta, hogy a' franczia-gyülölésben olly nagy elömeneteleket tesz társai' segedelmével, szebbnél szebb bakokat lő.

Nem elég, hogy minapában csupa francziák iránti gyülölségből Guizot ministerre ráfogta, hogy az 9000 frank fizetésért terrorista akar lenni (lásd a' Regélő' 91. száma' 1040. lapját), hanem a' Regélő' 95. számában egy olly nagy Páris városról tudósit bennünket, melly sokkal nagyobb az egész földtekénél, mert a' földteke csak 9 millio négyszeg mérföldnyi területü, az ő Párisa pedig „34,398,800 négyszeg mértföld“; hát Londona millyen nagy? azt nem is merjük megmondani ..... nézze meg az olvasó maga ugyan e' számban. Garay ur megigazitja ugyan e' baklövést 's azt mondja, hogy a' mérföld helyett „métre“t kell olvasni, de minden esetre furcsa szerkesztő az, ki illy iszonyu hibát egy pillantatra észre nem vesz, miután ez a' *mértföld* szó kétszer is előfordul, és mindig hibásan, egy rövidke czikkben. Bélyegző az is, hogy Garay ur épen akkor, midőn hibát igazit, ismét újat követ el, 's a' hibát *bibának* nevezi.

De ez még mind nem elég. Lapjának ugyanazon számában, hol olly nagy Párist fedezett fel, hihetőleg azért, hogy Mephisto nevü ördöge még nagyobb kényelemmel üzhesse e' tágas helyen nevetséges mesterségeit, mint eddig, ugyanezen számban „Rossini Othellojáť“ azaz: Rossini' Othello nevü operáját Nápolyba utaztatja, ott Barbaja szinigazgató által asztalhoz ültetve megvendégeli, és vele egy új operát irat; operával operát! Valljon ki fogja megmagyarázni e' csoda-dolgokat? *)

Még van! ..... Regélője' 93. számában, hol Henszlmann is megfúvá a' hadi kürtöt **) az Athenaeum ellen, *asszonyokat házasit* Garay ur. Olvassátok csak a' 1072. lapon: Rouenből irják Garay urnak, hogy ott „*Egy angyalszép tizenkét éves fiatal leánykának anyja megházasodott, de ismét özvegygyé lőn.* Ha ez igaz, akkor megfordult a' világ; és ezentúl a' nők házasodni, az ifju legények férjhez menni fognak, 's igy ajánljuk ifjainknak, siessenek e' roueni özvegynél udvarolni, mert ha hozzá férjhez mehetne valamellyik, gazdagabb vőlegény mellett alig fogna egy hamar menyaszszonykodhatni.

Felróhatjuk itt mint különösséget azt is, hogy a' Regélő, ad analogiam „nyomtattatott ebben az esztendőben a' régi lőcsei formára“ az előfizetést nov. 17-ke óta mindig „mai nap“ nyitja meg. Nem jobb volna-e egyszer mindenkorra megmondani, hogy az *megnyittatott 's éjjel nappal nyitva van*, mint minden héten kétszer jelenteni, hogy „ma nyittatott meg“, a' mi annál inkább felesleges egyszernél többször, mert még nem láttuk jelentve, hogy a' megnyitás óta csak egyszer is bezáratott volna.

Ezekből látszik, mért haragszik Garay Bajzára, hogy az „*egy sort sem irhat logica nélkül*“, azért, mert Garay ur Regélője' *Postáját*, *Gyorskocsiát*, *Omnibusát* 's isten tudja, mi nevü taligáit, olly czikkekkel szereti megrakni, mellyek' soraiban nincs logica. ***)

Jó barát.

*) Legjobb magyarázat erre az, hogy a' Regélő' szerkesztője nem találta fel a' puskaport. *A' szerk.*

**) E' hadi kürtre, melly kissé zavart hangokat harsog, még vissza fog térni az Athenaeum. *A' szerk.*

***) Illy tartalmu microlologiáknak — mellyek a' Regélőre nézve azonban nevezetesekké fognak válhatni, mert a' szerkesztő ur'

Nemzeti vállalat.

Ha nem akarjuk tagadni, hogy birnak sejtéssel egyes emberek 's e' sejtés' ösztönénél, mondhatnók fensőbb sugalomnál fogva lételök és boldogságok' fentartása végett czélszerűleg intézkednek, a' nélkül hogy tán képesek volnának tisztán okát adni gondoskodásuknak; ha ezt tagadni nem akarjuk, nem fogjuk kétségbe vonhatni, mi szerint egész nemzetek is birnak sejtéssel. Mi legalább ennek véljük egy részben tulajdoníthatni azon élénk mozgalmat, melly közelebbi időkben a' nemzeteket olly intézkedések' hozatalára buzdította, mellyeknek kulcsát jelen viszonyainkban legnagyobb fürkészés mellett sem mindig találhatjuk fel. Illy intézkedéseknek tartjuk a' nemzetiség' megőrzésére 's fentartására majdnem minden országban történteket; még olly országokban is, hol nagy biztositékot nyujt maga a' nyelv-egység, melly az rrszág' minden lakosát hatalmas rokonszenvi kapcsolattal fűzi össze.

A' sejtelem, mellyről szólunk, átrezgi nemzetünk' kebelét is; de nálunk e' sejtelemmel még egy szükség-érzet is párosul; azon szükségé, mollynek megszüntetése végett közelebb mult országgyülésünk előrelátó bölcseséggel gondoskodott; azon szükségé, mellynek ellenében hazánk' minden lelkes megyéje 's törvényhatósága intézkedést tön, 's mellynek csökkentésére minden jó és igaz magyarnak tehetsége szerint munkálkodnia kell. E' szükségérzet nemzetiségünk' szilárdság-hiányának érzete, mit főkép nemzeti nyelvünk' terjesztése, honunk iránti szeretet' ébresztése, a' nemzeti érdekeknek, czéloknak megismertetése által vélünk megszüntethetni. Erre legfőbb eszközül szolgálnak az olvasmányok, mellyekben kellemes időtöltés mellett a' szivnek hazafias érzelmekre fogékonyná tétele mindazon uton és módon megkisértetik, mellyek a' költészetnek mindenek fölött hatalmában állanak, ha e' hatalommal mindenütt erkölcsnemesitő, hazafiképező, nemes és nagy érzelmekre szintugy, mint cselekményekre buzdító tiszta, szent akarat is párosul.

Midőn tehát az élet' minden viszonyában a' nemzetiség' magas eszméjét látjuk rugonyul szolgálni, 's látunk minden erőt, minden akaratot és tehetséget oda irányoztatni, hogy nemzetiségünk minél szilárdabbá tétessék; hogy édes magyar nyelvünk minél általánosabban hangozzék a' hon' minden polgárának ajkain; hogy ennek szeretetét még a' gyermekbe is átültessük 's a' haza iránti hő ragaszkodást minden a' hazában élő ember' szivében felébreszszük: lehetlen volt nekünk is e' nemes irányhoz nem csatlakozni erőnk' parányiságával 's összemunkálni az irodalomban és irodalom által azokkal, kiket a' törvényhozás és törvények' végrehajtása körében gyakorlati cselekvőség, magasb ihletés — habár az élet' más ösvényein — pályavezéreinkké jelelt. Meg levén győződve, hogy azon olvasmányoknak, mellyek a' feltüntetett szent czélra munkálkodjanak, magyar szivből, magyar lélekből, eredeti tollal kell irva lenniök 's nemzeti érzelmeket és jellemet viselniök, hogy az olvasókban hasonló érzelmeket és jellemet ébreszthessenek, elhatároztuk **Magyar életképek** czim alatt jövő évtől kezdve koronként hat és hat ivnyi füzetekben a' nagyon tisztelt közönségnek olly olvasmányt nyujtani, melly díszes kiadása mellett példátlan olcsó ára által nemcsak egy rég nélkülözött szükséget fog pótolni, hanem mint édes hazánk' dicsőitésére 's lelkes honfiaink, főleg gyöngédérzelmü hölgyeink' erkölcs- és izlésnemesitésére irányzott, a' maga nemében eddig első és egyetlen vállalat t. munkatársaink' segitségével, reméljük, kivivandja magának azon méltánylást, mellyre azt a' t. közönségnek *egyedül nemzeti érdekek' előmozditását* tárgyazó 's e' szerint *minden idegen elemet kirekesztő* probálatok iránti fogékonysága bizonyosan érdemesitendi.

Tartalmát képezendik: novellák, történeti beszélyek, regék, népmondák, jellemrajzok, életirások (elbeszélési modorban), humoristicai elmefuttatások a' társas élet' fonákságai felett, levelezések az életviszonyok' felvilágositása és nemesbitésére, utazások stb, mellyekhez soroztatnak költői elbeszélések, románczok, balladák és legendák.

Azon t. cz. honi iróknak, kik jelen vállalatunkat hazafiui buzgalommal és szeretettel elősegiteni méltóztatnak, minden nyomtatott ivtől 16 pengő forintnyi tiszteletdijjal kedveskedendünk, mellyre nézve munkájok' megjelenése után azonnal rendelkezni kéretnek.

Az első füzet j. é. januar' utóljan fog megjelenni: ára finom velinen, nagy 8-drétben ujonnan öntött betükkel és csinos boritékban, csak két ezüst huszas: az első füzet' átvételével mindjárt a' másodiknak ára is letétetik, mellyért azután az első hat füzetből álló kötet' utólsó füzete ingyen fog kiszolgáltatni. A' füzetek' ezentúli folytatását az iránt oki részvét határozandja meg. Költ Budapesten, december' 10. 1842.

Frankenburg Adolf m. k.
a' „magyar életképek" szerkesztője.

Heckenast Gusztáv m. k.
kiadó-tulajdonos.

---

nagy ügyességének, éles látásának erős bizonyitványai — böségében vagyunk, mint már egyszer mondók. Eddigelő azért nem bocsátánk közre effféléket, mert, ámbár régóta látjuk a' szerkesztő ur' gyarlóságait, azt reménylettük, hogy hosszabb gyakorlat által némi ügyességet nyervén, lapját jobbá teendi, azonban mind az, ki egy kissé figyelmesebb, észreveheté, hogy e' lap nemcsak jobb irányt nem vesz az eddiginél, hanem hibát hibára, botlást botlásra kezd tetézni. 's gyarlóságokba még inkább elmerül, 's így nincs ok többé rá, hogy a' szerkesztő ur kiméltessék, de nem is érdemel semmi discretiót, már csak azért sem, mert ő, a' hibákkal teljes, nem hogy hallgatna, hanem még kötődik, akadoz és gorombáskodik másokkal, kik őt nem bánták. Igy magyarázza meg tehát magának a' szerkesztő ur azt, ha ezentúl megrovásoktól nem kiméljük, miként eddig tevénk, így magyarázza iránti viseletünket jövendőre, melly viselet fényt ugyan nem hozand ránk, mint ő mondja, mert nem is olly dolog ez, mi fényt idézhetne elő, de homályt is nem ránk vetend, hanem ő rá magára, mint egyikére a' legkészületlenebb iróknak, leggondolatlanabb és ismeretben szükölködőbb szerkesztőknek. Sokat egyébiránt nem fogunk vesződni baklövései' előszámlálásával, mert az annyi, hogy lapunk akár egyebet se tegyen, mint őt rovogassa, minél, ugy hiszszük, hasznosabban is foglalkodhatik. *A' szerk.*

Egyveleg.

A' cataloniaiak egész Spanyolországban, sőt Európa' nagyobb részében is a' legszorgalmasb népek közé tartoznak; ők állandóak 's fáradhatlanul kitürők, czélaik' előmozditásában, szokásaikban pedig legnagyobb makacsságig változatlanok. Nálok a' korábbi független respublicai erkölcsök, 's azokból származó iparüzési munkásság semmi változást nem szenvedtek. Ők alkalmasint Spanyolország' legtisztesb néposztályát alkotják, főleg gazdasági tekintetben, 's ha ehhez hasonlitnának a' többi tartományok, ugy Spanyolország ismét illő helyet foglalhatna el Európa' tartományai között. —*yz*—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, csötörtök, december' 15. 1842.** **72. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Jótét' helyébe jót várj.

(Folytatás.)

E' jelenet egy időre mély csendet okoza a' teremben; Jenő igen elkedvetlenült, leginkább midőn Vilmos' ajkain egy félig elfojtott gúnymosolyt vett észre. De ez elkedvetlenülését mindenkép igyekezett elrejteni, 's köznapi tárgyak' szőnyegre hozásával akará folyamatba tenni a' megakadt beszélgetést; de a' társalgás minden erőtetés mellett sem mehetett kedvvel, 's midőn másfél órai kinlódás után eltávozának a' látogatók, Jenő' arcza kissé komolyabb kifejezésű volt mint máskor.

Darabig némán lépdelt egymás mellett a' két barát; igen nehéz volt volna akármellyikőknek is először emelni szót; nem tudták, hol kezdjék.

„Nem jösz ki holnap a' sétányra, Vilmos?" kérdé végre Jenő.

‚Nem bánom, kijöhetek'.

„Most én haza megyek".

‚En is'.

'S másnap ismét találkoztak a' sétányon.

‚Vilmos, én holnapután Pestre megyek'.

„'S miért épen olly rögtön?"

‚Barátom, mondá Jenő fontos arczczal, tudod, hogy vagyonaim' nagyobb része családunk' másik ága által pöröltetik. Itt, nézd, im e' levelet ügyvédemtől ma vettem, mellyben e' pör' körülményei felől tudósit, 's még e' terminuson végitélet alá menendését irja. En e' dolgot mindeddig igen könnyedén vevém, jogaimról teljesen meg lévén győződve; most egyszerre, és életemben először tanácsosnak tartom, ügyemet személyesen előmozditani. Ha e' pöröm elveszne, mindenemet vesziteném el, mert ellenfeleim a' költséget 's az elvett hasznot is keresik rajtam, mellyek pedig vagyonom' másik részét is okvetetlen elnyelnék; magad látod, hogy..."

„„Átkozott fiak, bizony komolyabbak vagytok mint a' szentirás, 's te, Jenő, fontosabb képet mutatsz mint egy kis minister, meg sem látnátok az embert, ha maga nem vetetné észre magát. Jó reggelt!""

„Ah, Laczika, jó reggelt!"

Mert ki a' két beszélgető barátot félbeszakitá, valóban Laczika volt, Sebesdy Laczika, egy tetőtől talpig feszesen álló, különben igen hajlékony báb, egy ékesen szólását vagy is nyelvét örökké jártató mozgony; kezein simán álló új kesztyük, mellyekhez csak sétabotjának aranygombja érhetett; lábain új tyúkszemnevelő topánok, mellyeket óvatosan őrze a' sétatér' homokjától; lepke termetén odalapulva a' legújabb divat után öntött kelmék, 's körülötte már öt percznyi távolságra kenőcsök, szappanok 's illatszerek' bűzei, mellyek mindinkább erősödének a' hozzá közelebb érő előtt. Hiszen ez neki igy illett. K....án Laczika mindenütt megfordult volt, kávé- és szinházban, zeneacademiákon, estvélyeken, séta- 's mulatóhelyek nélküle nem lehettek; ha egy szinésznő megbetegedett, egy primadonna tudniillik, első vala, ki látogató kártyáját letevé nála, ha egy főrangú hölgy' ölebecskéje el talált veszni, ő vigasztalóban tüstént ott terme, 's rögtön hirlapokba iktatandó jelentést szerkeszte a' szerencsétlen esetről. Ki kételkedhetnék ezután, hogy Laczika K.... nőnépe előtt közkedvességű ember volt. Ő volt minden társaságnak lelke, a' város' dísze, szemfénye, szóval: tökéletes l i o n.

„„No's, barátom, szóla az érkezett, végig nézve Jenőn és Vilmoson, tudtok ujságot? Nem — dehogy — miként is tudhatnátok ti azt, a' mit én magam is csak épen most tudtam meg. Felséges, amici, felséges. A' kávéházzal szemközti szögleten, a' dohány- és piparequisitumok' tára megnyilt, épen onnan jövök; gyönyörű kirakat, választékos mindennemű apróságok, czigarók, még külföldiek is, 's különösen nemzeti szines papirosba tekert nemzeti-czigarók, a' leggyöngébbek, barátim, mellyeket valaha szittatok; imhol egy par exemple, nem győzöm eléggé pofázni füstjét; szagold csak, Jenő.""

'S ezzel füstfelleget gomolyitott Jenő' orra alá. — Jenő tüsszentett.

„„Nemde felséges, jó illatú; hát még, barátim, hogy el ne felejtsem, tudjátok-e ki kezeli a' raktárt?""

„Halljuk?" kérdék egyszerre mindketten.

„„Egy gyönyörű madonna, barátim, magának a' raktártulajdonosnak leánya, egy angyali teremtmény; becsületemre mondom, amici, városunk' legszebb leánya semmi hozzá képest, non plus ultra!"" E' szóknál Laczika körül nézett, ha valljon ez utolsó állitását valami éles fül nem halla-e meg, szerencsére a' sétány' azon része, hol a' három fiatal állott, néptelen volt.

„Majd minket is vezess el a' czigaró-raktárhoz, Laczika — mondá mosolyogva Vilmos — magam is megizlelem azon újdonságokat; majd Jenő is vesz magának néhány nemzeti-czigarót az útra".

„‚Az útra? — kérdé kiváncsian Laczika — hová készülsz, talán csak nem hagysz el bennünket hosszú időre? különösen mátkádat?'"

‚De igen, felelt Jenő egykedvüen, holnapután Pestre útazom 's hosszabb időre'.

„‚Isten veletek, édes barátim, mondá Sebesdy sietve, a' viszontlátásig, később majd elmegyünk czigarókért, de most, lelkemre mondom, nincs időm'", 's elhagyta a' két barátot. Félóra mulva minden ember tudta a' városban, hogy holnapután Enyedy Jenő Pestre útazik és hosszasb időre.

Még elmenetele előtt bucsúzóba ment Jenő a' Herényi házhoz, hol mindenki megütközve fogadta, ide is eljutván már pesti utának hire. Gisela, a' szép jegyes, könnyel lépett elébe, 's nyájas szemrehányással mondá: „Ön háládatlan, el akar bennünket hagyni?"

„Csak négy héti időre", mondá Jenő 's elbeszélé az okot, mellyet a' fölebbiekből ismerünk, t. i. körülményeit.

III.

Tiz napot ugorjunk át Jenő' elmenetele után, 's keressük meg egy szép nyári alkonyban a' k.....i sétatér' gazdag lombozatú fáit. Alattok tarka hullámzatú tömeg mozog különszinű vegyületben, 's ha jól szemügyre veszszük, e' tömegben ismerőseink is lesznek. — Itt legelől a' Herényi család, távolabb egy padon Dorogi Vilmos, csendesen megülve egy jegenye alatt, 's legtávolabb amott egy tünedező szélkép, egy helyét nem található vándorló lélek, ki szemünknek majd itt majd amott üti fel magát, 's az Sebesdy Laczika, ki fel és alá kóborol, 's most is nemzeti-czigarót éget.

A' szinház ideje megjött, 's vele a' sétálók' apálya; mondhatnók, egyszerre tódul be a' nép Thália' templomába, melly a' sétahelytől csak pár lépésnyire fekszik. A' jegenyék' köre ismét üres, látogatók nélküli ür; egy két száguldozó kézmives-tanitvány, 's néhány apró gyermeket gondviselő dajka minden, mit még láthatunk.

Néhány percz mulva egy alak jelen meg a' kellemes hely' legtulsó végén, haja rendezetlenül, mondhatni, szétszórtan látszik ki porlepett kalapja alól, 's felső köntöse eső és portól-e vagy más valamitől, pecsétekkel bemocskolva. Mindkét kezét kabátjának külső oldalzsebeibe lökve, erős és gyors léptekkel közeledik felénk, 's mellettünk elmenve, egyenesen a' sétatéri kávéház' ajtajának tart. Ha jól láttunk, ez alak negyedik ismerősünk, Enyedy Jenő volt.

A' kávéház' belseje, hogy rövideden leirjam mint egy régi bölcs az embert, hasonlitott a' többi kávéházak' belsejéhez. — Jenő leült, kalapját letevé fejéről 's maga mellé vetette az ülőkére, 's egy pohár czukros vizet kért. Az udvarias szolga egész illedelemmel tette le elébe a' kivánt czukros vizet, 's ő szótalan maradt, fejét kezére támasztá, úgy hogy ez arczát egészen elfödé.

Igy mulhatott egy negyed, midőn az üres ház egyszerre egy belépőnek lármagerjesztő szavaival telt el, ki a' szokottnál kissé fennebb hangon fagylaltot követelt; bő fehér nadrágjára ollykor ollykor gyenge legyintéseket tesz csillogó fejű nádbotjával, 's rendkivül hajlongva jár. Igy kerül elénkbe ismét Sebesdy Laczika.

‚Itt a' fagylalt, mellyet parancsolni méltóztatott'.

„Igen jól van, Lambert, tegye le amaz asztalra, melly mellett azon úr ül". 'S Laczika maga is utána lépett a' fagylaltnak, 's keztyűit kezdé lehúzni, hogy kényelmesebben költhesse el csemegéjét. Tekintete most az előtte fentebb leirt helyzetben ülő Jenőre esett, 's mintha csodálkozás ragadná meg, egyszerre felkiáltott:

„Mi a' tatár? te vagy-e itt, Jenő?"

‚Igen', veté amaz oda szárazon.

„Ez csodálatos, ez megfoghatatlan; mi téged mindnyájan Pesten gondoltunk".

‚Ott voltam'.

„De ezen elzilált viselet? porlepett 's beázott köntös, sáros lábbeliek, mit jelentenek? tán csak nem gyalog jöttél."

‚Gyalog jöttem'.

„Azt nem hiszem, az lehetetlen, hát kocsid és lovaid?"

‚Még Pesten eladtam'.

„De hisz azért csak nem mentél Pestre, hogy kocsid és lovaidat eladd 's gyalog jőj haza. Dorogi Villi azt mondá, hogy bizonyos pörös dolgok, némelly rokonid' ellened inditott keresetének tisztába hozatala...."

‚Azon pört elvesztém'.

„Borzasztó dolog! 's nagy e' veszteséged?"

‚Koldussá lettem'.

„Lehetséges volna-e? — 's Laczika mindinkább sietett fagylaltjával, sebesen föltántá keztyűit 's mondá elválóban Jenőhöz: — Szivemből sajnállak, barátom, teljes szivemből, hidd el, becsületemre mondom, mintha tulajdon magamon történt volna e' szerencsétlenség, épen úgy érzem; ha szolgálhatok valamivel, én szivesen segitek, teljes szivemből, amice. Nem parancsolsz e' pohár czukros viz után egy nemzeti-czigarót?"

E' szóknál elébe tartá a' még mindig egy helyzetben ülőnek czigarótárczáját; Jenő mosolyra kényszeritett szájjal vett egyet belőle, 's hidegen mondá: ‚Köszönöm'.

„Nekem vissza kell mennem a' szinházba, szóla hátra Laczika mentéből, csak felvonás közt jöttem ki". 'S két percz alatt már a' kivánt helyen volt. Legelőször is Dorogi Vilmost találta, kinek a' kávéházban imént látottakat 's hallottakat elmondhatá, igy következtek aztán mások, többen, számosan, 's még azon estve az egész város tele lett Enyedy Jenő' szerencsétlenségének hirével.

Dorogi rögtön fel akará keresni a' szerencsétlent, de ő a' kávéházból, mint mondák, eltávozott; bővebb kérdezősködései után igaznak találta csakugyan a' hirt, mellyet Laczika széthordoza; Lambert, a' kávészolga, elmondá Jenő' öltözetét, bús, szokatlanul komoly kedélyét, sőt még azt is erősité, hogy saját füleivel hallá, midőn Enyedy ur mondotta, hogy valamit elvesztett. Dorogi nem vevé tréfának a' dolgot, 's Enyedyt lakában ügyekezett feltalálni. Még távolról látá, hogy annak ablakai világtalanok, 's közelebb érve, zártan lelé kapuját.

A' következő nap is felviradt, 's ekkor Do-

rogi szerencsésebb leve. Jenőt egyedül találá egy pamlagon, mint egy álmatlan éj után fáradva pihenő virasztót. Eddig soha sem látá barátját illy kedély-hangulatban, 's egyelőre nem tudá, mit mondjon; de Jenő kiemelé őt a' zavarból egykedvű üdvözlésével.

„Igaz volna tehát, kedves barátom, szólt aztán Vilmos, majd nem reszketve, a' mit tegnap Sebesdy által hallánk rólad beszéltetni, hogy pöröd 's vele minden vagyonod elveszett?"

‚Mind egy betűig'.

„'S többé teljes lehetetlen dolgodon segiteni?"

‚A' mi volt, nincsen', mondá viseletében az egyensulyt megtartani igyekezve Jenő ‚de azért, veté mindjárt erőtetett kedvvel utána, nem fogom gyáván magamra várni a' napokat. Igaz, hogy a' hajótörést szenvedett bölcsként, én is elmondhatom maholnap, hogy mindenemet magammal hordozom; de talán még elég ifjú vagyok, mostohábbá váló jövendőmmel bizton szembe szállni. Fenmaradando vagyonom, mellyet joggal magaménak mondhatok, ha követelőimet kielégitendettem, igaz, nagyon kevésre rúg, alig annyira, hogy vele másfél évet magam emberségéből kihuzhatnék, de gondold más részről, hogy vannak barátim, jó embereim 's mindenek felett jegyesem, Gisela; ezek még mind olly remények, mellyek elcsüggednem nem engednek. — En elhatároztam hivatalt keresni'.

Jenő hallgatott, 's Vilmos gondolkodólag fel és alá méré lépteivel a' szoba' padozatát.

„Mind ezek szép remények — kezdé ez utóbbi kissé később — de hogy valaki keblében illyeket táplálhasson, ahhoz egy kis költészet is szükséges. — Embereid, barátom, nem azon szemmel néznek ma téged, millyennel tegnap, 's látni fogod, hogy az, ki a' dúsgazdag Jenőnek tegnapelőtt örömest 's legnagyobb készséggel ajánlá szolgálatát, ma már a' tönkre jutott Enyedyért minden lépését alamizsnául fogja tekinteni.... 's Heténiyék és Gisela? ezektől mit várhatnál? büszke kedvesedtől egy hideg elutasittatást, 's gőgös szüleitől legfelebb egy megvető tekintetet. Az emberek, barátom, nagyon hidegen veszik mások' szerencsétlenségét, 's a' jótétemény' indulatja ritkán melegiti sziveiket. Es épen e' városban fognál részvetet találni? hol mindenki hozzá szokott kalmárilag számolni, 's összeadott kétszer kettőjét inkább szeretné ötre emelni enmagáért, semhogy más miatti áldozatból háromra leszállitaná. — En nyugodalmat és elvonulást tanácsolok inkább, 's e' miatt ajánlom neked pusztai lakomat, hová, bár még csak egy pár hét mulva szándékozám, de miattad még holnap elindulhatok; ott bővebben gondolkodhatunk jövendőd felől, 's elvonulva maradhatsz a' világ' rád félre tekintő szemei előtt, 's nálam, a' meddig élek, meleg, számolásnélküli barátságot, erszényem 's javaimból kivánatidhoz mért szegenységemtől telhető mennyiséget mindig találsz".

‚Köszönöm, barátom, köszönöm, mondá mélyen meghatva Jenő, köszönöm; de felejted, hogy vannak még náladnál gazdagabb barátim, 's előbb azokhoz folyamodom'.

„Tégy, mint jónak véled, de én bizonyos vagyok benne, hiába fáradozsz".

És, fájdalom! igy is lőn. Jenő több napokig járta úgynevezett barátait, de egyik mostoha időkről, másik veszteségeiről beszélt. A' jobbak még is megigérék, hogy tanácscsal mindenkor szolgálandnak. A' Herényi-házban senki sem volt honn számára, 's ő az azelőtt mindenkitől szeretett, kitüntetett 's keresett férfiú, egyszerre mellőzve és felejtve lőn: még Gisela is, a' némi büszkesége mellett szelid, szende leány, még ő is elfelejtkezett. De ezt Jenő nem hihette: ő nem érezhet irántam úgy mint e' mindennapi emberek — gondolá magában — talán szülei tilthatják, hogy engem lásson, 's most szép szemei könyeznek miattam; vigasztalnom kell őt; megirom neki, hogy még mindig szeretem, hogy vagyonom' elvesztése semmi azon gondolathoz képest, hogy ő tőlem elszakadna, stb, stb, Jenő igy gondolkodott és irt.

Gisela válasza rövideden igy hangzott:

„Uram! En igen sajnálom önnek balesetét, annál inkább, mert az eddigi viszonyunkat félbeszakasztja; én szerettem önt, és tán még most is szeretem, 's ennek tulajdonitsa, hogy őszintén megvallom, miként a' szerelem egyedül ki nem elégithetne engem, ki a' nagy világ' zajongó örömeit, és az eddig megszokott rangomhoz illő kényelmeket nélkülözni nem tudnám; azonkivül atyám is gondolja, hogy születésemmel jár a' nagy világban élnem, nem pedig hogy valami falusi magányba temessem magamat; én engedelmeskedem atyám' akaratának. Igyekezzék tehát azon hölgyet elfelejteni, ki ön neje' czimerére nem méltatja magát."

Eddig talán mindent hideg verrel tűrt Jenő, de e' levél kétségbe ejté őt, 's fájdalmas kifejezés ült arczán, midőn elolvasva asztalára tevé.

(Vége következik.)

V. P. kisasszonynak.

Nov. 20. 1842.

Szereted-e jó szüléidet
És barátid' és testvéridet?
Szereted-e forrón jegyesed'?
Szeretnek-e ők is tégedet?

'S boldogok-e ifju napjaid,
Elméd' gondolatja 's álmaid?
'S a' remény nem biztos kincs-e már,
Melly szivedben megváltóra vár?

A' ki nézi nyájas arczaid'
És szemeid', hol üdvvé lőn a' hit,
Megtalálja, a' mit kérdezett:
Rajtok él a' legszebb felelet.

Úgy szeretsz, hogy boldoggá tehess,
'S vagy szeretve, hogy boldog lehess:
Két szerencse, millyet sors nem ád,
Ten szived' mennyéből szálla rád.

'S volna bár olly dúsan örömem,
Mint e' szót alig hogy ismerem,
Örömidhez mit sem adhatok:
Érzeményid ollyan boldogok.

Jókivánat, a' mi még maradt;
Evvel tisztelem meg nászodat:
Élj soká és meg ne éld soha,
Hogy szerencséd hozzád mostoha.

Vörösmarty.

TÁRCZA.

Goethe.

Mondják, hogy Goethevel kihalt a' régi Németország, az irodalom' aristocratiai ideje lejárt, 's a' democratiai állott helyébe, vagy, mint egy franczia journalista megjegyzé, az egyesek' szelleme megszünt, 's az egyetemé kezdődik. Mondják továbbá, hogy Goethe' munkái ékesitik Németországot, mint szép szobrok a' kertet, de azok csak szobrok. Az ember halálig szerelmes beléjök, de terméketlenek. — Goethe' költeményei tettet nem idéznek elő, mint a' schilleréi. A' tett gyermeke a' szónak, 's a' goethei szép szavak gyermektelenek. Ezen átok nyugszik mindenen, mi csak mesterség' szüleménye. A' szobor, mellyet Pigmalion készitett, egy szép nőalakot ábrázolt, még mestere is szerelmes lön bele 's csókja által éltet lehellett a' márványba; annyit mindazáltal tudunk, hogy magzatot nem szült. — És Goethe mégis a' Parnass' grandja volt, egy magas fa. A' nagy közönség tisztelte e' fát, mert az önállásu 's nagy vala, mert az egész világot eltölté illatával, mert ágai teljes diszben égig nyuladoztak, mellyek ugy néztek ki, mintha a' csillagok csak aranygyümölcsei volnának e' csodafának. — Birálói Goethének ollyanok voltak, kik jól köszörült üvegeiken át a' hold' foltjait is észrevették. Éles látásu emberek! a' foltok, mellyeket látának, virágzó erdők, ezüst folyamok, méltóságos hegyek, mosolygó völgyek valának. Bár mit kiáltsanak is azért igen sokan rá, ő mégis királya marad a' német irodalomnak 's ha valaki a' biráló pallost feje felett forgatja, ne feledjen el iránta udvarias lenni, mint a' bakó, ki I. Károly előtt letérdelt, 's magas bocsánatért esdeklett, mielőtt véres kötelességét teljesitené.

Nincs oktalanabb dolog, mint Schillert Goethe' lealázásával emelni. Talán nem tudták az emberek, hogy azon híresztelt magas észképi alakok, — az erény és erkölcsiség' azon oltárképei, — mellyeket Schiller felállitott, sokkal könnyebben készittethetének, mint azon bünös, kisvilági, mocskos lények, mellyeket velünk Goethe szemléltet? Nem tudták ezek, hogy középszerü festők többnyire életnagyságu szent képeket festenek vászonra? arra pedig nagy mester kell, hogy valaki egy spanyol koldust, egy hollandi parasztot, ki köpköd, hány, kinek fogát húzzák; vagy egy rút asszonyt, millyeket a' hollandi képtárakban szemlélhetni, eleven színekkel 's művészileg bevégezve fessen? A' nagyot és rettentőt könnyebb művészetben adni, mint a' kicsint és szembe nem ötlőt. Az aegyptusi igézők Mózesnek sok műveit birták utánozni, p. o. a' kigyókat, vért, sőt a' békákat is; de midőn ő a' látszólag könnyebb csodákat, a' tet...et előidézte, megvallák amazok semmiségöket 's kétségbe estek, mert a' t..ű 's bolhavarázslás sehogy sem akart nekik sikerülni: (Heine után.)

Károlyi István.

Egyveleg.

Kéziratgyüjtési düh. Bizonyos könyvek iránt sokan gyakran valódi szenvedélylyel viseltetnek. A' legnagyobb ár, melly eddig régi kopott könyvért adaték, bizonyosan az volt, mellyet Blandfort gróf fizetett 1782ben, midőn Roxbourgh herczeg könyvtárának eladatásakor Bocaccio Decameronjának 1472iki ivrétes kiadását huszonkétezer pengő forinton vette meg, melly kiadásból jelenleg csak mintegy négy vagy öt példány létezik. Négy évvel utóbb ismét eladaték e' könyv, 's ekkor lord Spencer mintegy nyolczezer pengő forintért szerencsés birtokosa lett e' könyvnek. Jelenleg könyvek helyett a' jeles férfiak' eredeti kéziratait szokás igen drágán megfizetni, 's a' következő példák mutatják, milly áron keltek néhány év óta Párisban az illy kéziratok a' nyilvános árveréseken. Tassonak egy levele 460, Ronsardé 160, első Károlyé 140, Brinvilliers marquisnőé 100, Ninon de l'Enclosé 76, Boileaué 196, Valois Margité 201 frankon kelt el, Stuart Mária' minden levelét rendesen 300—400 frankon fizetik, Coligny, Descartes, Rubens' levelei 100 frankon, Lafontaineé 320 frankon. 1834iki aprilban Montaigne' 30 sornyi leveleért 699 frankot fizettek. Élő jeles férfiak' levelei természetesen olcsóbban kelnek a' holtakéinál, 's az utóbbiak' becse is ritkaságuk szerint emelkedik. Voltairenek sok levele van keringésben; Montesquieutől ellenben csak ritkán kaphatni néhány példányt. Egy párisi gyüjtő csak több évi gondos fürkészés után kaphatott 130 frankon néhány sornyi iratkát az „Esprit des Lois" szerzőjétől. —yz—

Kaukazus-melléki orosz monda. Egy nevezetes monda él a' nép között a' Wolgánál egész Wladimirig. Ezen tájékokon, ha a' paraszt ember vasárnap háznépének a' bibliából olvasván a' Gog és Magog nevekhez jön, a' következő történetet szokta elbeszélni: „Gog és Magog nevek alatt két óriási népet kell érteni, kik hajdan az egész világot elözönlék, rablának és öltek, mig „makedonszki" Sándor (nagy Sándor) felkelvén, őket legyőzte és a' Kaukazusok közé kergette, hol a' völgyekbe és a' hegynyilásokba rejtezének. Innen nem üzhetvén őket tovább, makedonszki Sándor tizenkét óriási trombitát készittete, és azokat a' Kaukazus' nyilásainál úgy állittatá fel, hogy valahányszor szél fútt rájok, mindannyiszor harsogni kezdének. Gog és Magog' elrejtezett népei, midőn a' hangot meghallák, azt hitték, hogy az makedonszki Sándor' hadi trombitáinak hangja, 's nem mertenek rejtekeikből előjöni. Századok' lefolyása alatt azonban a' trombiták' néhánya elromlott, és idővel mind elromlandók, a' mikor majd Gog és Magog' népei ismét előtörnek, és elárasztván a' világot, mindent fel 's le 's össze vissza forgatnak". —a—

Böngészet.

— A' történeti Musa elbeszéli, ki pusztitá el ezen mezőket; valljon nem jobbat tenne-e, ha elmondaná, ki ülteté be 's ki tevé termékenynyé?

— Régi szabály, hogy a' szemtelen tud szerénynek látszani, de a' szerény nem soha szemtelennek. —a—

Jelentés.

A' „Természettudományi társulat" köz hirré teszi, hogy a' jutalomkémletre kitüzött muraközi asphalt megérkezett, a' pályázni kivánó vegykémeknek a' hagymádfalvival együtt szolgálatára áll a' társulat' lakán, vármegyeútczai Schwindlerféle házban. A' pályamunkák, mint már hirdetve volt, magyar nyelven irva 1843. évi junius' 8-ig küldessenek t. Bugát Pál úrhoz, mint a' társulat' elnökéhez. Pest, dec. 8. 1842.

Irinyi János, m. k.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, vasárnap, december' 18. 1842.** **73. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Jótét' helyébe jót várj.

(Vége.)

IV.

Ez időtájban, Pesten a' szarkautcza' egyik épületének második emeletében egy tágas teremben több leánykák ülének egy napon együtt. Különböző asszonyi munkák' készítésével foglalkodtak 's élénk beszélgetésök olly forma hangvegyületté olvada, mellyet iskolai nevendékek' csevegése szokott alkotni. Különválva többi társaitól, az ablaknál szótalanul ült egy feltünő alak, 's komoly hallgatásában szüntelen himzésén tartva nagy barna szemeit, nem látszék megosztani vidor társainak élénk kedvét. Ugy tetszik, hogy a' többieknél, külsejéről itélve, nagyobb kora nem engedi őt a' kisebbek' körébe vegyülni 's felettök némi felsőséget követel higgadtabb viseletével.

Igy láthatnók őket mintegy fél óráig, midőn egy középkoru nő nyitá be a' szomszéd terem' ajtaját. Kissé teli termete, jó és kényelmes életmódra 's izgékonyság nélküli vérmérsékletre mutat. Orrán egy ezüst foglalatu szemüveg villog 's kezében felbontott levelket tart. Jöttére egyszerre elcsendesedett a' zaj, 's ő körüljárá a' növendék leánykák' sorát.

‚Mari, ne hajtsa olly igen le varrójához fejét; Pepike, miért nem ül közelebb a' himzőrámához? És Szerafina kisasszony, ott a' túlsó végen, szedje rendbe kötőtűi előtt czérnáját; — szokjanak gyermekeim az ügyességhez és rendhez.' — Midőn e' módon rendbe hozá, miket rendbe hoznia kellett, egész elégültséggel néze le kis pártoltjai' során 's végre az ablakban különülő hölgyhöz fordula 's elébe tartván a' kezében hozott levelkét, barátságosan szóla hozzá:

‚Mademoiselle Julie, önnek hirt hozok. Homoky báróné ismét sürget engem önért, 's szivesen kér, hogy beszéljem rá önt azon tudva lévő feltételnek, hogy társalkodójává legyen, elfogadására..... Im' ttt a' levél.'

„Ah én nem tudom, mondá a' leányka a' hozzá beszélőre szeliden feltekintve, a' báróné olly nagyon sürget engem, holott tudja azt, hogy en Enyedy ur' akaratja és rendelkezése ellen tenni semmit és soha sem fogok."

‚Jól jól, gyermekem, vevé fel a' szót a' feljebb beszélő nő 's egy kissé biztosabb állást adott baljával szemüvegének, a' bárónő nem is akarja, hogy ön Enyedy ur' kárával 's akaratja ellen hagyná el e' helyet. — Hallgasson meg csak engem. Ön intézetembe négy évre volt ajánlva 's tisztelt pártfogója előre kifizeté az én járandóságomat, még egy éve volna hátra körülbelül a' szerződésnek; de ön Julie szorgalmasabb és jobb fejü volt mint többi tanitványim, 's a' pályát, mellyet mások négy évig szoktak futni, három alatt könnyen bevégezé; és ez önnek dicséretére legyen mondva. No már most, midőn a' báróné Enyedy urnak egy évre még előre fizetve lévő sommáját megtéritené, — talán ő sem fogna ellenzeni önnek leendő szerencséjét; mert higye el, nem mindennapi szerencse ollyan feltétel, mint ezen baronesse Homokyé 's évenként — tevé némi hangnyomattal hozzá — ezer forint.'

„Én semmit sem tehetek Enyedy ur' parancsolatja nélkül", felele ezekre mintegy határozottan a' leányka.

‚Önnek elhatározását Julie most nem is sürgetem én; a' báróné irja, hogy maga fog eljőni Pestre, 's a' mint levele után kivevém, már egy hét mulva itt lesz, akkor majd ön maga mondja el neki okait."

Az olvasó talán eltalálta már, hogy u. ő nevelő intézet azon hely, mellyben mindezek történtek, 's hogy mademoiselle Julie senki egyéb mint a' szegény Juliska, kit ezelőtt három évvel Enyedy Jenő által tudunk ide bevezetve.

Itt éle a' kis leányka három egész évet, elszakasztva anyja' halála által minden közelebb kötelékektől, mellyeket az emberi sziv e' földön kedvesnek talál. A' nevelő, mint láttuk, leereszkedő 's nyájas vala hozzá; de gyakran látá őt mégis magános éjszakáiban könyezni az ablakán betekintő hold; mert hiszen az árvának nagyon sok idő kell, hogy kiszáradjanak könyei! Legközelebb Anna asszony volt hozzá, ki őt hetenként meg szokta látogatni, 's tőle e' szivességeért kitelhető kedvezéseket vett. Anna asszony igen szereté a' gyönyörűen fejlő leanykát 's ha ketten lehettek együtt, mindig Enyedyről beszeltek, ki tőlök messze, távol, az országnak másik részén élt, 's évenként csak egyszer kivánt Juliskától levelet állapotjáról, 's erre mindig bár, de nagyon kevés szavakkal válaszolt.

Hetednap estvére eljött Homoky báróné 's elébe adá Juliának még egyszer a' nevelőnével együtt előbbi kijelentett szándekát 's midőn ez jótevőjére Jenőre hivatkozék, annak legközelebb történt tönkre jutását is elmondá, mert Homoky báróné egy vidéken lakott Jenővel 's teleit rendesen K.....án szokta tölteni.

Julia elhalaványult e' hírre 's gondolkozó időt kért. Másnap reggel készen vala határozatával. Ajánlkozék a' bárónénak társalkodónőül, de Enyedy' káratlanitását 's magának egy évre leendő előre kifizettetését szabta feltételül. A' báróné mindent örömest tett 's félóra sem telt bele, hogy Julia asztalánál ült bankóczéduláival 's levelet kezde irni. Épen elvégezé, midőn Anna asszonyt jelenték. Küldje őt, Betty, küldje be hozzám, kiálta a' távozó szobalány után Juliska, 's az özvegy bejött.

„Anna asszony, édes jó Anna asszony! Soha sem jöhetett volna jobb időben; én megyek, itt hagyom e' helyet 's talán többé vissza nem térendek; de ön még nekem egy szolgálatot fog tenni.'

„Ezer örömest kedves kisasszony"— mondá az öreg, csodálkozva a' rögtöni elhatározáson. Julia elbeszélé a' dolgok' állását, Jenő' szerencsétlenségét, a' báróné' ajánlatát, 's elkészitett levelét felvevé az asztalról 's kezébe adá régi hivének.

„Im' e' levél 's itt van pénz Anna asszony, két ezer forint — oh, bár volna még több pénzem is. Itt van úti költség; ezzel ön el fog utazni K..ra még ma, vagy holnap, vagy mindjárt, mihelyt leghamarább lehet 's át fogja bizományomat adni jóltevőmnek, ki mindkettőnkről olly nagylelkűen gondoskodék egykor; mondja neki, hogy én a' báróné' ajánlatát elfogadtam, hogy ezt nem ő ellene való vétkezni akarásból, de mert igy kelle tennem, fogadtam el, 's hogy én magam is azon vidékre megyek lakni, hol ő van; hozzá közel, nagyon közel lehetek 's ha kivánandja, áldozni fogok érette, jóvoltáért mindent; oh, istenem, Anna asszony siessen.'

Egy reggel a' ház előtt, mellyben a' vagyonvesztett Enyedy Jenő még mindig lakott, egy kissé szegényen, de tisztán öltözködött asszony kérdezősködék utána. Felutasiták az emeletbe, hol is egy szolga kinyitá előtte a' terem' ajtaját, hová régi szokás szerint bárki szabadon bemehetett. Jenő irásait rendezé, midőn a' bátortalan asszony tőle észrevétlenül hozzá közeledett 's oda nyujtá hozományát.

Jenő elvette a' levelet 's a' nélkül hogy átadójára legkisebb tekintetet vetne, szórakozottan kezdé felbontani; ismeretes vonások tüntek szemébe 's bankjegyek is, az aláirásban egy egyszerű név: Julia.

„Nemes lélek!" szóla majdnem könyekbe lábadva, midőn elolvasá a' levelet, de észrevevén, hogy megindulásának tanuja is lenne, egy perczre összeszedé magát.

„Személyesen adá át a' kisasszony e' levelet az asszonynak?'

„Igen, nagyságos ur, 's meghagyta, hogy magam személyesen szolgáltassam kézhez; mi igen nagyon sajnáltuk nagyságod' szerencsétlenségét, a' kisasszony nagyon sirt."

„Hiszen ön Anna asszony nemde? eszméle most az öreg nő' vonásai után Jenő, üljön le, pihenjen, ön korában nehezen eshetett a' hosszu út.'

„Oh nagyságos uram, elfelejtem, hogy fáradni is lehet, midőn nagyságodért tehetek valamit." —

Jenő meg volt hatva, mintha egy gyors gondolat villámlaná keresztül eszét —— hirtelen határozott.

Épen negyedik hete járt le veszteségének, de az eset' hire még olly eleven volt, hogy a' városban senki el nem mulaszthatá ezt napi beszédnek tárgyai közé szőni; annyival inkább, minthogy ő mindennap látható volt közhelyeken 's kivéve egy kis komolyságot, melly arczán állandó jelül volt felütve valóján, semmi sem különbözteté őt hajdaniságától. Háztartása 's cselédei még mindig megvoltak 's előbbi kényelmei közől csak lovait nélkülözé. E' viseleten mindenki bámult, 's még inkább csodálkozának, midőn őt minden szini előadáson Homoky báróné páholyában láták. Beszélni kezdének ők, kiket mi összevéve rosz világnak nevezünk, hogy Jenő e' páholyba szerelemből jár, mert hiszen ott rendesen egy szép leány is jelent meg a' báróné' oldalán, 's ez a' szép leány Julia volt.

És a' várost Jenő újolag is nagyokb bámulásba ejté. Egyszerre hivójegyeket küldöze szét 's mindenkit, ki azelőtt vele egy társaságba szokott összejárni, bucsúestvélyre hivott meg, melyyel a' városból leendő elköltözését lenne megünneplendő, 's ez estvélyre mondom, hivatalos leve minden régi ismerős, hajdani jóbarát, még maga a' Herényi család is. Ez esemény újabb anyagot nyujtott a' beszélni szerető nyelveknek 's különféle sejditések jövének napvilágra Jenőnek ez elköltözendése felől. Sebesdy Laczika nagy aggodalomban lőn, mert ezen elköltözés alatt valami nagyon roszat, legalább is agyonlövést vagy vízbeugrást gyanitott. Mi volt, mi nem volt Jenő' fejében, egyelőre mi sem tudhatjuk; de szóljon a' következés, maga az estvély.

Csillogó készületekkel fogadá Jenő vendégeit. Mi a' szemnek gyönyört 's az izlésnek kielégitést adhatott, halmozva vala teremeiben. Vendégei mind pontosan eljövének kiváncsiságból inkább mint szivességből 's még — mit Jenő nem is álmodott volna — Herényiék sem veték meg végestvélyét. A' nagyságos mama Bélát, Herényi Gábor ur maga Laurát vezeték karon 's Gisela egyedül mint páratlan galamb szállott utánok, szép arcza halvány volt 's bizonyos büszkeség 's némi, hogy ugy merjük mondani, zavartság 's szégyenérzet tükröződék homlokán 's mintegy látható vala, miként kényszerités kelle hozzá, hogy Jenővel szemközt jöhetésre birassék. A' vendégek közt kitüntek még Homoky báróné 's a' most várakozásában szokatlan fürgenczségét elvesztett Sebesdy Laczika.

Homoky báróné igen komoly volt; a' házi gazda még sem jelent meg 's Dorogi Vilmos vivé helyette szerepét.

Egyszerre megnyilt a' legvégső terem' ajtaja 's Jenő lépett ki rajta vendégeihez; arcza kissé halavány 's szép termete egész méltóságában emelkedék a' rá fordult szemek előtt; karján egy ifju szép leánykát vezete be 's mindenki csodálkozva ismeré meg ebben Homoky báróné' társalkodóhölgyét, ki szemérmesen mint szelid virág, 's vakitó bájának egész pompájában, de némi félelemmel lépett előre vezetője' oldalán. Jenő igy egészen a' nagy terembe ment, hová vendégei utána kiváncsian egyről egyig összegyültek.

„Uraim és hölgyeim, kezdé itt adott és vett bókolatok után Jenő mérsékelt hangon, ime! bemutatom önöknek nőmet, ki midőn a' szerencse elhagyott, mentő geniusként áldozatokkal jött elömbe 's a' vigasztalást, mellyet sokaktól hiába vártam, egyedül ő 's barátom Dorogi Vilmos nem tagadák meg tőlem. De legyen vége a' játéknak; az egész dolog tréfa volt. Én nem szenvedtem semmi veszteséget 's mindaz, mit a' közhír rólam a' napokban monda, enmagam által gondolt költemény volt, egy terv, mellyet szeszélyem az emberek' bővebb kiismerésére készittetett velem. Köszönöm egyébiránt — tevé némi éllel beszédéhez — hogy önök bucsú-estvélyemet nem veték meg. Holnap már csakugyan nem leszek többé e' városban, még ez éjjel el fogom hagyni falait 's megbocsátják nekem, hogy bátor valék mindnyájokat egyszer és utólszór vendégeimül kérni. Talán asztalhoz ülhetünk."

A' társaság megnémult; elszégyenedve állottak — hogy Lafontaine' e' kifejezésével éljek — mint rókák, mellyeket egy tyúk megfogott volna. Szótalanul foglala kiki helyet a' dúsan ékitett és rakott asztal körül. A' vendégek' szélső során legvégül egy tisztes öltözetü éltes asszony is volt kivehető 's ez nem más volt mint az öreg Anna.

Sebesdy Laczika hozott némi élénkséget a' hallgatás közé 's megárasztá majd e' majd ama' tárgy felett bőbeszédét; de az egész társaságnak levertség volt megkülönböztető szine.

Két óra mulva uri fogat álla meg a' palota előtt, tüsszögő ménei türelmetlenül vágák a' kövezetet. Jenő bucsút monda a' társasághak 's Dorogi Vilmost hagyván magáért helyettesül, karon fogá ifju szép nejét és Anna asszonyt 's a' lépcsőkön leindult.

Sebesdy Laczika lekiséré kocsiáig 's mielőtt fellépnének a' távozók, végig tekinte a' fogaton.

„Fölségesen néznek ki Pesten eladott méneid, barátom, mondá mosolyogva, gyönyörü egy fogat. — Apropos, nem parancsolsz az útra eg pár nemzeti cigarót?"

„Köszönöm, nem kell semmi," 's intett a' kocsisnak. A' gazdag készületü hintó zörögve szállott végig a' sétatéren kifelé a' városból.

* * *

Jenő és Juliska most falun élnek, az elsőnek jótéteménye 's ez utólsónak hálája egy szép érzetet költének fel mindkettejök' keblében, a' szerelem' érzetét. Dorogi Vilmos látogatja őket, de egy éltes nőt is láthatni együtt velök, 's ez Anna asszony.

Lemouton Emília.

Feledés.

Elfelejtenélek
Ha tudnám,
Hogy azután békén
Alunnám.

Álmodoznám fényes
Reggelig,
És múlatnék késő
Éjfélig:

De ha elfelejtlek,
Meghalok;
Innen új világra
Virradok.

'S van-e angyal ott is
Mint te, lány,
Kit szeressek olly hőn
'S igazán?

Kalòz.

Ősök.

Mintha nem őstől származnál, légy tetteid által
Hőse családodnak 's a' haza áldani fog.

Vörösmarty.

TÁRCZA.

Megyeri Károly színész.

A' magyar színészetet egy nem könnyen pótolható veszteség érte. Megyeri Károly e' hónap' 12. eltünt az élők' sorából, színészi pályája' 26. korának még csak 44. évében.

Ki ne ismerné a' Megyeri nevet e' hazában? Kinek ne volna élénk emlékezetében e' sok adományú, e' nagy erejü színész? Előttünk lebegnek az alakok, mintha tegnap láttuk volna, mellyekkel ő olly jellemzetes, olly élethü másolatban népesité meg a' szinpadi világot; előttünk a' vidor Musa' avatottja utánozhatlan eredetisége 's kifogyhatlan szeszélyei' egész gazdagságában; előttünk a' kisded zömök alak ezer változatú proteusi arczával, mozgásai 's öltözetével, mellyek mind annyi jellemfestő, szerepmagyarázó jel és betü valának e' színész' játékában; előttünk áll az elhunyt maga, a' mint élt és mozgott, de fájdalom, már csak élénk emlékezetben áll előttünk, élő szemeinknek a' valóságban nem lesz többé látható; nem lesz látható a' müvészet' teremeiben, hol annyi szerencsével, a' magyar nép' annyi tapsai közt, járdalt; nem lesz hallható száz meg száz víg történetecskéivel, mellyeket magánykörökben egyszer és másszor a' társaság' felvidítására olly plasticai kifejezésekben tuda elmondani, hogy rá és történetére hosszas idő után sem lehet emlékezni a' nélkül, hogy a' lélek komorabb, borongóbb állapotjában is azonnal felderüljön. Mind ezeknek vége. Ajak, melly bennünket elragada, hideg és megmerevült; arczizmok' kifejezésben gazdag játéka, mint márvány, mozdulatlan, 's mellyekben lélek 's annyi erő, annyi beszéd élt, a' szemek' villámai elhamvadának. Vannak jeles színészeink, 's fog bizonyosan feltünni elme az újabb nemzedékből több is, de azon szakban, hol Megye-

rinek fő ereje volt, nincs vele mérközhető tehetség, 's nem olly hamar lesz ismét.

'S ime mind annak, mi e' nevezetes magyar színészt kitünővé tette, egyetlenegy percz véget szakaszta. Volt és nincs!.... Mert az, mit színész' lángesze teremt, feltalál, előállít, csak addig létezik, mig a' lángész maga; sem vászonra nem rajzolható, sem szavakba nem önthető, sem márványba nem véshető. Sokszor fogjuk elmondani mi, kik Megyerit mint színészt ismertük, az utánunk jövőknek, kik őt nem ismerék, mi jeles tehetség volt ő, de műveiből semmit sem mutathatunk fel, mi magasztaló szózatinkat igazolhatná, mert a' szinmüvészetnek semmi maradandósága nincs, ollyan az, mint a' felhők megett borongó nap, felfeltünik, e' perczben elragad bennünket szépségével, 's a' másikban már elenyészett, 's ha egyszer a' nagy éj bekövetkezék, láthatlanná lőn ragyogásának egész dicsősége. De kötelességünk élőknek, kik őt láttuk, szerettük, müveiben gyönyörködénk, tehetségeit gyakran csodálók, hálából iránta és buzditásúl fennmaradt pályatársainak, őt megemlegetni, mert megérdemlik a' jelesek, kik müveikben magok többé nem beszélhetnek, hogy kortársaik szóljanak rólok, és szólni fogunk róla és fájdalmasan megemlékezni a' nemzeti színház' falai közt, valahányszor a' müvek adatni fognak, mellyekben ő jeles volt, és érezni sokszor, és ki tudja melly sokáig, mennyit veszténk ez egy emberben. És vajha találkoznék pályatársai között egy, őt és életét közelebbről ismerő, ki kifejlése' történetét elbeszélné az elhunythoz méltó szavakban, hogy midőn mi, vele egykorúak, sem adhatunk majd választ, 's a' nemzeti szinészetnek egy utánunk jövő barátja sírkövéhez tévedvén kérdeni fogja, ki volt ő, legalább holt betükben találhasson feleletet, legalább árnyékrajzát birhassa annak, ki egyik lelkes hirdetője volt a' magyar igének, ki ébren vala már, mikor még sokan aluvának, ki küzdött sok fáradsággal a' nyelv' dicsőségeért, 's ki ön érzettel mondhatná el, ha szólnia még szabad volna: nem minden szerencse nélkül.

Szebeklébi.

Egyveleg.

Emlékbeszéd egy szakácsné felett. — Stockholmban 1708. évben bizonyos Regnard egy megholt főző leány' sirjánál emlékbeszédet tarta és dicsérte őt mint jeles szakácsnét; leirt hosszadalmasan sok ételt, mellyeket a' megholt jól készíte; csak egy hibája volt, ugymond: a' halat igen meg szokta sózni. Ha meggondoljuk, mi nagy befolyása van annak az emberek' egészségére, ha jól készített étkekkel élnek, meg kell vallanunk, hogy dicsérő beszédre a' jó főzőné sem mél atlan.

Régi ételetek a' németekről. A' szabadság, ugy mond Lucanus, német birtok. Florus irja: mi csodálatos, hogy a' németek már természetöknél fogva birják azt, mit a' görögök semmi mesterséggel nem nyerhetnek meg: a' szabadságot. Titus azt mondá: a' németek testre nagyok, lélekre még nagyobbak. Seneca kérdi: ki merészebb a' világon a' németnél? Sidonius nyilvánitja: csak a' halál győzi le a' németet, nem a' félelem. Arczvonásaik még halva is fenyegetők, merészségök túl éli őket. — Kár, hogy ezen ételetek igen régiek, ezer éveseknél régiebbek.

—b—

Böngészet.

— Nem az valódi bölcs, ki a' gondolkozástan' szabályait pontosan megtanulá 's emlékezetében hordja, hanem az, ki e' szabályok szerint gondolkodik 's e' gondolkodással megegyezőleg cselekszik.

— Kinek csak fölületes ismeretei vannak, hasonlít a' folyamhoz, mellyen csolnakázni ugyan lehet, de mivel nem mély, nagyobb hajókat elbirni nem képes.

Lauka Gusztáv.

— Különös úgy, mond Lichtenberg 's én mindig mosolygva emlékezem rá, hogy Lavater a' korabeli irók' orrán többet talál, mint a' világ az ő irásaikban.

— Mi boldogul élhetne sok ember, ha mások' dolgaira olly keveset ügyelne mint magáéira.

— Sok ember van, ki csak azért olvas, hogy gondolkodnia ne kelljen. —a—

— Nem a' fej' valódi világa, hanem felületes ítéletü tagadó felvilágositók' átvilága árt a' szív melegének. Nem a' szív' egészséges életmelege, hanem a' butitók' vakbuzgó lázheve árt a' fej' világának. A' valódi egészséges világosság 's valódi meleg elválaszthatlanok 's kölcsönösen tartják fenn és segitik elő egymást. G.

Szépirodalmi felszólítás a' két magyar haza' lelkesb hölgyei- s fiaihoz.

Pesti könyvárus Emich Gusztáv ur által kiadandó Honderü és Pesti Salon czimü fő és melléklap' szerkesztését magamra vállalván, tisztelettel hivom meg hazánk' lelkesb hölgyeit és fiait annak buzgó pártolására. Ha a' megneveztem kiadó urnak ezen első nevezetesb szépirodalmi kisérlete akkép fogna sikerülni, miként a' tisztelt ur' bennem helyzett teljes bizodalmának megfelelni enmagam igyekezendem, akkor szép és nemes czélja — egy miveltebb közönség' kivánatinak lehetőleg megfelelni törekvő divatlap által kivált felsőbb köreink' magyaritására lényegesbben hatni — elvétve ugy hiszem nem leend. De ez csak ugy történhetik, ha viszont a' tisztelt közönség' lelkes pártfogásába helyzett erős hitünk meg nem csal.

Fog pedig megjelenni mint a' Honderü ugy a' Pesti Salon is minden szombaton. Két ivnél kevesebbet nem, de többet gyakran fogunk adni a' legfinomabb papiron és a' legnagyobb nyolczadrétben. Megjelenik az első szám új év' első szombatján, azaz januar' 7-dik napján czimkép, vignettek és divatképekkel ellátva. Feldicsérni lapunkat nem fogom, hadd ajánlja önmagát. Annyit szerénytelenség nélkül mondhatok, hogy valamint a' kiadó semmit nem kimélt lapunk' külsejét tetszhetővé tenni, ugy másfelül a' szerkesztő is minden erejéből azon lesz, hogy annak bensö érdeket szerezni 's azt fen is tartani képes legyen. Melly alkalommal egyjárást hazánk' irói koszorúját is tisztelettel felszólítni szerencsém van, miszerint becses dolgozataikkal lapunkhoz járulni szíveskedjenek.

Az előfizetéseket jó eleve és czimirási pontossággal megtétetni kérjük, mert a' nyomtatandó példányok' száma a' hétszázat alig leendvén meghaladó, később aztán teljes számu példányokkal udvarolni nem foghatunk.

Ára e' kettős divatlapnak ezüstpénzben félévre: helyben 6 ft, boritékkal 6 ft 48 kr, postán boritékkal 7 ft. Helybeliek évnegyedenként is válthatnak példányokat. Előfizethetni minden kir. postahivatalnál a' két hazában. Bécsbe és a' külföldre csupán a' bécsi főpostahivatalnál a' Wollzeilban. Budapesten kiadó Emich Gusztáv ur' könyvkereskedésében az uri és kigyóutczák' szögletén és a' nemes casinóban annak érdemes könyvtárnoka t. cz. Antal Mihály urnál. A' szerkesztői hivatal pedig van a' fürdőutczának József és Új piácz közti végén az órához czimzett 166 számu gr. Andrássy-háznál, 3-dik grádics, 1-ső emelet.

Petrichevich Horváth Lázár
a' Honderü és Pesti Salon' szerkesztője.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, kedd, december 20. 1842.** **74. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, ós 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Shakespeare, franczia szinművek 's az Athenaeum.

Válaszúl Henszlmann Imre úrnak.

Mióta Pesten magyar színház nyittatott, az Athenaeum „Magyar játékszini krónika" rovata alatt szakadatlan figyelemmel kiséri azt mai napiglan. Közölt e' lap tudósításokat, birálólag és történetileg vázolva, főkép a' szini előadásokról 's csak mellékesen a' szinművekről; sőt az előadásokról is, mint tudva van, nem kimeritőleg birálva, mert az Athenaeum nem dramaturgiai lap, czélja nem kizárólag színészet. Szinművekről szoltukban az Athenaeum' játékszini tudósitói és birálói annak megitélésére szoritkoztak főkép, volt-e ez vagy amaz műnek szini hatása, 's ha nem volt, a' szinműben kell-e okát keresni vagy az előadásban, a' nélkül hogy a' mű' belbecsének megbirálásába részletesen taglalólag bocsátkoztak volna. E' módot az athenaeumi Krónika 1837 óta maig hiven megtartotta: alig találni hat év alatt tiz tizenöt czikket, mellyek kivételül szolgálhatnának. Többnyire csak általánosságban vannak a' szinművek jellemezve. E' töredékes és vázolatos jellemének daczára azonban az athenaeumi Krónika mind a' nagyobb közönség, mind azok által, kik aestheticai müveltségüeknek mondathatnak, eléggé kedvező itélettel fogadtatott. Még ellenségeink is — elég legyen emliteni a' hirnöki szemleirót — nem egyszer nyilatkozának felőle javalolag.

Ez évben megindult Garay' Regélője, melly szini tudósitásaiban az Athenaeumetol eltérő irányt tűzött ki magának. Benne fő figyelem szinművekre van, 's a' szinházi előadások többnyire általánosságban jellemeztetnek: szinészeti dolgokra részletesebben, ritkábban bocsátkoznak a' Regélő' szini tudósitói. E' lapnak elejétől fogva fő czélja vala a' franczia szinművek' hitelét lerontani, 's e' czélra, meg kell vallani, nincs is egyéb eszköz, mint magokba a' művek' bonczolatába bocsátkozni. Én soha sem rosszalám a' Regélőnek e' módját, sem az Athenaeumban nem engedém mások által roszaltatni: ámbár meg kell vallanom, több izben tapasztalám, hogy a' birálók egyszeri hallásra nem jol fogták fel a' müveket, és gáncsolának egyes olly dolgokat, miket olvasás után alig fogtak volna. Szinműveket, szinházi csevegések, zajgások közt, hallás, kivált egyszeri hallás után birálni, csak eléggé biztosnak nem tartom, de nem tagadom, és nem tagadám soha, hogy kellő készületü critica, mellyet nem szenvedély és vak pártoskodás vezet, igy is tehet hasznot, mert részleteket lehet egyszeri hallással is felfogni és dicsérőleg kiemelni vagy megróni. Használom egyébiránt az alkalmat itt, mert helyén van, azon hitemet kimondani, hogy a' sok felületes szinbirálatnak, melly ellen kivált Németországban annyi a' panasz, 's mellyek ott végkép leronták a' szini critica' hitelét, abban van főleg kútfeje, hogy a' művek hallás, nem pedig olvasás után biráltatnak. Ha a' biráló olvashatná előbb a' szinművet, 's úgy menvén annak előadására irná szini tudósitásait, sokkal alaposban szólhatna még az előadásról is. Mert a' ki járatos effélékben, észrevehette, hogy a' színész némellykor balúl dicsértetik vagy gáncsoltatik, azért, mert az általa játszott szerepet criticusa nem tudta egyszeri hallás után kellőleg felfogni.

Mint mondám, hat év óta folytattatnak az Athenaeum' szini tudósitásai akként, mint az imént előadám, 's ime a' Regélő iroinak, nem ismerve és nem is nagyon ügyekezve ismerni a' multat, hihetőleg azért, mert a' magok jelenét tartják egyedűl üdvösnek, most jut eszökbe feltámadni, és a' hat évig követett módot miattok feltaláltnak és követettnek hirdetni. Mert valljon nem azt mondja-e Henszlmann Imre úr a' Regélő' 93. számának 1069. lapján, miként *több mint hat hónapja nem mertek* az Athenaeum' szinbirálói *csak egyet is pártfogásuk alá venni és védelmezni azon franczia drámák közül, mellyek alapjokban szemeik előtt darabokra szaggattattak, holott azelőtt minden párisi felületes szinmű-gyártvány fölött magasztalólag értekezni nem vonakodtak.*

Henszlmann úrnak ez állitására elég legyen egyszerűen azt megjegyezni: az Athenaeum' hat évi folyamatai nyitvák előtte, végig tekinthet rajtok, 's ha nem puszta kötődés szándéka, hanem nemesebb czélok vezérlik felszólalását, végig tekintend, 's akkor látni fogja, hogy az Athenaeum általában felette ritkán értekezett szinmű felől, volt legyen az párisi és londoni, berlini vagy bécsi gyártvány; hogy ötször szólt előadásról részletesen, mig egyszer a' dráma' belbecséről; hogy voltak franczia művek, vagy mint ő nevezi: *párisi gyártványok*, mellyek nem csak nem magasztaltattak, hanem erősen gáncsoltattak, például a' Fehérek, a' Vas álorcza, stb; látni fogja, hogy azon tünemény, mit ő most az Athenaeum' criticusaiban nem-merésnek, készületlenségnek, 's a' Regélő' criticusaitol valo félelemnek bélyegez,

nem tegnapi dolog, hogy ez igy volt akkor már, midőn még Garay' Regélője meg sem született, Vachot Imre a' magyar irodalomban nem létezett, maga Henszlmann úr pedig csak még tanulta valahol Németországban, hogy a' franczziákat gyűlölni kell, talán csak azért, mert a' németek is gyűlölik. Látni fogja, hogy az athenaeumi Krónika hat éven keresztül hiv tűköre a' szinházi események 's időknek. Legfigyelmesebb, leggazdagabb és bővebb 1837. és 38d. években, mert ekkor nyittatván meg a' magyar szinház, a' legszebb kilátások, legragyogóbb remények ébredtek lelkeinkben szinművészetünk' felvirágzása iránt. E' remények később kialuvának balkörülmények bekövetkeztében, 's krónikánk szűkebb lőn. Majd el is némult végkép, tudva levő okokból egész 1841-ig, midőn a' pesti magyar szinház országossá lőn. Ekkor újra megszólalt, nagy buzgalommal és figyelemmel kisérve az országos intézetet, de csak hamar kitetszvén, hogy az újdon ébredt remények, a' magyar szinügy' tökélyesbülése iránt csak hiúk valának, ismét csökkent a' buzgalom a' szini tudósitókban, 's csökkent szemlátomást mai napiglan. Itt állunk most azon gondolatnál és erős meggyőződésnél — mit nem olly könnyű lelkeink' mélyéből elvitázni — hogy ez országos ügy alapjaiban és gyökerestől el van hibázva, 's mit mond az athenaeumi Krónika? Egykedvüleg nézi a' dolgokat, ritkán szólal meg, miért? mert az Athenaeum' szerkesztője úgy látja, hogy országos szinházunk olly rosz állapotban van, minn nem segithet, nem változtathat, semmi critica, semmi hirlapi értekezés. Ez fölül haladja criticus, fölül egyes lap, sőt az egész magyar journalistica' hatalmát és tehetségét: ezen csak országosan lehet segiteni, csak országosan eszközölhető, hogy intézkedések történjenek a' müvészet' érdekében, hogy fiatal szinészeknek módok, eszközök nyujtassanak magok' képzésére, azok pedig, kik már bizonyos fokig felvergődtenek 's képességet nyertek éldelhető előadásokkal örvendeztetni a' nézőt, szigorú és értelmes rendtartás alatt ugy munkálódhassanak tehetségeikhez aránylag, hogy az előadásokat vonzókká, müvésziekké tehessék, hogy a' critica ne legyen kénytelen csak hazafiúságból kiméletes lenni; országos hatalommal lehet valahára egy igazgatást szerkeszteni, minőt nemzeti intézet igényel, mert olly igazgatások, minőket eddig 1837 óta láttunk, műértőket ki nem elégithetnek. Meddig ez 's ehhez hasonlók nem történnek, addig a' critica nem teszen egyebet, mint ki a' fát ki akarván vágni, csak gallyait nyesegeti, a' helyett hogy gyökerének irányozná a' fejszét. Lehetetlen pedig, hogy a' siker nélkül beszélő ki ne fáradjon, hogy lelke évekiglen megtartsa rugalmasságát. Keveset beszél Krónikánk néhány hónap óta, kevesebbet mint valaha, és angol, vagy német vagy eredeti magyar szinmüvekről épen olly keveset, mint a' franczziákról, mert látja, hogy itt gyökeres reform kellvén, feleslegesek a' beszédek. De különben is, ha ki évekig kisér figyelemmel egy intézetet, mellyben sem előre sem hátra nagy lépések nem tétetnek, hanem hosszú idő óta tespedésben és pangásban áll az, és ez állapotról olly sokszor szólt, olly sokszor ábrázolt hű képeket, lehetetlen, hogy sok újat és ollyakat mondhasson többé, miket még nem monda, ismétleni pedig, és mindig csak magát ismétleni, csupán az együgyűségnek lehet kedve.

Midőn tehát Henszlmann úr akár gáncsoló, akár magasztaló hosszabb és taglalóbb értekezéseket vár és sürget az Athenaeum' criticusaitól, olylyasmit követel, mit az Athenaeum nem igért, de évekiglen nem is adott, és pedig elvből nem; midőn azt mondja, hogy azelőtt minden párisi gyártvány felett magasztaló értekezést tartatott, a' multból nem igazolható dolgot beszél, 's midőn végre azt, hogy az Athenaeum több idő óta gyéren szól szinmüvekről, nem-merésnek, gyávaságnak bélyegzi, akkor csak saját merészségének és készületeinek hizeleg, mit én nagy szerénységnek nem tartok ugyan, azonban mint ismeretes gyarlóságát némelly tudós uraknak, szivesen megbocsátok.

De vannak az Athenaeumra ennél még súlyosabb vádak is, millyeket nem lehet figyelem nélkül hagynom, már csak azért sem, mert némelyliket másod, sőt harmad izben is olvasom a' Regélőben mintegy diadallal ismételve. Szóljunk ezek közt első helyen a' Shakespeart illető panaszról.

A' mult hónap' 10-én a' pesti magyar szinpadon Shakespeare' Othelloja adatott, 's a' közönség, ugymond Henszlmann úr, nem fogadta azt tetszéssel. Ez nevezetes esemény lehet Shakespeare' tisztelői előtt, azok előtt kivált, kik Shakespearet nem csak hir után tisztelik és azért, hogy műértőknek látszassanak, hanem tisztelik mert olvasák, mert ismerik: előttem nemcsak nevezetes, hanem csodálatos is volna, ha körülményeinket nem tudnám, igy azonban nem az csodálatos, hogy Shakespeare nem tetszett, hanem az, hogy némelly tudós uraknak, kik az előadáson jelen voltak, ez esemény váratlan lehete, 's kik okait fürkészve furcsábbnál furcsább dolgokat beszélnek talán csak azért, hogy elhigyük, miként a' müvészet' titkaiban ők egyedűl az avatottak.

E' tudós férfiak közé tartozik Henszlmann úr is. Ezen úr, ki a' müvészetet tette tanulmányai' fő tárgyává, ki egyszer másszor föllépett értekezőleg és tanitólag, hirdetve a' müvészet' istenségének igéit, mint egy kiküldött apostol, hogy legyen világosság a' müvészet' országában, hivatása' köréhez tartozónak hivé megharagudni ez eseményen, és most fölemelve szavát a' Regélőben, leczkét tart a' közönségnek és .... az Athenaeumnak, mert — erre figyelmet kérek! — abban is, hogy Othello nem tetszett, az Athenaeum a' fő bűnös, ez az Athenaeum, melly minden bajnak egyedűli oka, mi tudós férfiakat ér, ha nem úgy tánczol a' világ, mint ők fütyölnek.

Ha Henszlmann úr valami roppant hatást vár Shakespeare' műveitől a' magyar szinházban még most, akkor nem mondhatok egyebet, mint hogy ébren álmodik, és teljességgel nem fogta fel a' körülményeket, mellyek szemei előtt állanak. Vegyük fel csak Othellót magát. E' mű tetszett volna a' magyar közönségnek — a' minthogy tetszett is némi részben, nem ugyan olly nagyon, mint shakespeari mű érdemlené, de úgy még is, mint tetszeni szokott a' jobb ujdonság általában, 's mint tet-

szettek első, sőt későbbi előadások' alkalmával Hamlet, Lear, Coriolan 's a' Velenczei kalmár — ha belőle némi botrányos és a' magyar közönség elébe teljességgel nem való helyek kihagyatnak, mert hiába prédikáljuk a' világnak bármi nagy enthusiasmussal, hogy a' mi Shakespearban van, mind az *maga a' természet saját nagyságában, lepel, máz és divat-öltöny nélkül*, hogy az *betyárság utáni szaglalódás*, ha valakinek szeméremsértő dolgok nem tetszenek, hogy gondolkozó ember előtt az igen szép, ha minden saloniságot félre téve, zsírral megkent és porral belepett jó illatú bagariacsizmákkal, mellény és nyakravaló nélkül, felhőkergető köpönyeg-idomú bő zekében, mint valami garabonczás, lépünk be olly terembe, hol minden ember ünnepélyesen öltözve jelenik meg, hiába prédikálunk illy dolgokat, midőn senki sincs velünk egy véleményben, midőn a' világ különczködéseinkre legfelebb is csak azt feleli: Mi természetesebb mint a' mez nélküli meztelenség, 's mi emberek egykor illy természetesen jártunk, figefa' leveleivel fedeztük csak testünk' némi részét; makkal is éltünk egy időben, a' mi természetesebb volt mint a' töltött-káposzta vagy pástétom, de később, midőn eszünk kissé megnyilt, átlátók, hogy meztelenségünket köntössel eltakarni nemcsak czélszerűbb, de tisztességesebb is, és hogy a' pástétom is jobb a' fanyar bükkmakknál, 's most már köntöseinket nem fogjuk elhányni és in puris naturalibus szinházba menni, sem vadalmára nincs többé nagy étvágyunk csupán azért, hogy egykét különczködő műértőknek tartson bennünket. Shakespeare nagy költő, de nem magyar költő, 's igy minden szava, a' mit irt, magyarnak soha sem fog tetszeni; Anglia sem Magyarország, és végtére az emberiség több mint 200 évvel korosabb Shakespeare' idejénél, 's igy akármennyit törjük fejünket, senkit nem fogunk rábirni, hogy a' mi botrányos, azt ő illedelmesnek tartsa, csak azért, mert Shakespeare irta, ha pedig franczia irta volna, akkor tán nem volna illedelmes. Másik ok, hogy Shakespeare, úgy mint érdemlené, nem tetszik, abban van, mert Shakespeare általában egyike a' legmélyebb költőknek; kivált mint psycholog bámulatos és mint jellemfestő nagy. A' mint ő a' lelket ábrázolja, az abban hullámzó indulatok és szenvedélyek' változásait fokonként a' legnagyobb psychologiai következetességgel elénkbe tükrözi, ennek felfogásához igen figyelmes és gondolkodó néző kell, 's általában igen mivelt közönség fogja csak érteni, hogy Shakespearehez némi tekintetekben semmi hasonlitható nincs a' világ' irodalmában. Nem tapasztaljuk-e gyakran, 's nem csak a' magyar, hanem más szinházakban is, hogy néha Shakespeare' legtragicaibb helyei, nem félelmet vagy szánakozást gerjesztenek a' sokaságban, hanem nevetést, melly symptomát másként nem magyarázhatni meg, mint egyedül úgy, hogy a' megnevetett hely fonákul vagy épen nem értetett meg. Harmadik oka a' nem-tetszésnek az, hogy színész nincsen sok, ki Shakespeare' mélységeibe behatva, az ő szerepeit felfogni és jellemzetesen visszatükrözni birná a' lélek' állapotjait, mellyeket a' nagy britt olly mesteri kézzel fest, 's igy mit a' színész gyakran maga sem ért, maga sem fogott fel kellőleg, azt hallgatói előtt sem lesz képes érthetővé tenni. Hallgassa csak Henszlmann úr figyelmesen a' színészek' beszédeit, akár magyar, akár német szinházakban, a' szavak' intonatiójából fogja észrevenni számtalanszor a' nem vagy roszúl értett helyet. E' tekintetben magyar szinházunk sem igen erős, a' mi egy részt természetes is, mert hol vegyenek színészeink elég időt és készületet Shakespeare' mélységei' tanulására? Minden eddig ismeretes, shakespeari művekben kitünő színész, hosszas studiumok után volt csak képes jeleset előmutatni. Színészeink' körülménye nem enged egy szerepre sok időt és fáradságot fordítani. Örvendjünk, hogy csak igy is állunk, hogy Egressy, Lendvay, Szentpétery csak annyit is képesek előmutatni shakespeari művekben, mennyit egyszer másszor tapasztalánk. Igy állván a' dolgok, igen jó tanács az, hogy közönséget, színészeket előkészíteni kellene Shakespeare' megértésére, de előkészíteni nem úgy fogjuk, mint a' Regélő, melly a' közönségnek gorombaságokat mond, ha nem tetszik neki, mit nem ért, minek megértésére előkészületeket nem is igen tettünk.

Egyébiránt, ha kissé figyelmesebben körültekintünk, át fogjuk látni, hogy illyen előkészitő eszközeink nem is léteznek. Lapot kellene alapitanunk, ha volna rá tőke vagy remény, hogy a' magyar közönség' részvéte illyesmit fenntartand, melly ne foglalkodnék egyébbel dramaturgiánál, vagy legalább fő czélja ez volna. Mert szinházróli rövid tudósitásokban, millyeket például az Athenaeum adhat 's adott eddig elé, e' czélt nem érhetni el, ha pedig azt hiszi Henszlmann úr, hogy igen, akkor kár elfelednie, hogy nem csak Athenaeum van, melly Shakespeart megkedveltethetné, 's elfelednie, mi szemei előtt áll, hogy a' Regélő is czéljául tűzé ki a' színészetet.

(Folytattatik.)

Nevelés.

„Itt áll fiam, nevelje ön
Hasznos polgárnak őt,
'S hogy állhasson meg bátoran
Majd a' világ előtt;

Költség kimélve nem leend,
Meg nem fogom kezét,
Fenyítse: ámde tartsa meg
Becsület-érzetét!"

„Ez már értelmes egy apa,
Minőt keresni kell....!"
„„Kérem, kérem! a' botozást
Magának tartja fel!""

Tompa Mihály.

TÁRCZA.

Magyar játékszini krónika.

Nov. 28. Tudtán kivül kém. Vigj. 2 felvon. Mellesville és Duveyrier után ford. Csepregi Lajos a' m. acad. költs.

Nov. 29. Örültek' háza Dijonban. Szinját. 3 felv. Irta Prix Albert.

Nov. 30 Chivri Diana. Dráma 5 felv. Irta Soulie. Ford. Egressy Benj. a' m. acad. költs.

Dec. 1. Gizul. Eredeti komoly opera 3 felv. Irta Lengyel Dániel. Zenéje Thern Károlytól.

Dec. 2. Két ur' szolgája. Vigj. 3 felv. Goldonitól. Ford. Sághi Ferencz.

Dec. 3. Barthàné' javára bérszünetben először: Pszt! Vigj. 2 felv. Irta Scribe, ford. Lukács Lajos a' m. acad. költs. — Ezt követte: Belizár első felvonásának egy része, mellyben *Markovicsné* mint Antonina, a' jut. iránti szivességből lépett fel.

Dec. 4. Enzersdorfi postalegény. Bohózat 3 szakaszban. Irta Told, ford. Balog. Zenéje Riotte-tól.

Dec. 5. Paul Jones a' kalóz. Dráma 5 felv. Irta Dumas, ford. Egressy Benj.

Dec. 6. Beatrice di Tenda. Nagy opera 2 f. Irta Romani, ford. Jakab István. — *Markovicsné* assz. a' czímszerepben, *Bábiczky Karolina* műkedvelő Ágnese' szerepében léptek fel.

Dec. 7. Könnyelmüség szerelemből. Vigj. 4 felv. Bauernfeldtől, ford. Kis Iván.

Dec. 8. Miczbán' családja. Eredeti dráma 3 felv. Szigligetitől.

Dec. 9. Alvajáró. Nagy opera 2 felv. Irta Romani, ford. Deáky Fülöp Sámuel. Zenéje Bellinitől. — *Markovicsné* assz. mint vendég Amina' szerepében.

Dec. 10. Laborfalvi Róza' javára bérszünetben először: Hiszen csak tréfa! Dráma 5 felv. Irta Rougemont, ford. Egressy Benj.

Dec. 11. Párisi naplopó. Vigj. 2 felv. Irta Bayard és Vanderbuch, ford. Nagy Ign. — A' vigjáték után *Thúry János*' „nemzeti körtánczа" tánczoltatott 8 pár tánczos által.

Dec. 12. Matild. Dráma 5 felv. Irták Pyat és Sue, ford. Irinyi József.

Dec. 13. A' nagyravágyó nő. Szinj. 5 felvon. Olaszból ford. Földváry Ferencz.

Dec. 14. Portici néma. Nagy opera 5 felv. Irta Scribe, ford. Szilágyi Pál. Zenéje Aubertől.

Dec. 15. Senneterre marquisnő, vagy egy napi kaczérság. Vigj. 3 felv. Mellesville és Duveyrier után ford. Egressy B. a' m. acad. költs. E' vigjátékban a' magyar academia ismét egy jeles franczia művel gazdagitá a' magyar szini repertoriumot. Vig és mulattató az elejétől végig, helyzetei és igen érdekes sok lélektani ismerettel ábrázolt jellemei által. A' kaczér Marion Delorme, az eszes Senneterre marquisnő, a' féltékeny Cinq-Mars és az együgyü vén imádó Lomjumeaus mindannyi sajátszerü vonásokkal biró alakok és képviselői az emberek' bizonyos fajainak. Az előadás a' sikerültebbek közé tartozik. Laborfalvi Róza (Marion Delorme) és Szentpétery (Lomjumeaus) játékaik különös kiemelést érdemlenek. A' szerelmeskedés és hóditások' mestere Marion Delorme sok értelemmel és egyszersmind kellemmel volt személyesitve; a' nevetséges Lomjumeaus pedig járás, kelés, szó és arcz-beszéd által olly finoman jellemeztetett, hogy ez alak valami igen érdekessé lőn Szentpétery' kezei között, és folyvást jó kedvben tartá a' közönséget. A' féltékeny Cinq-Mars is igen ügyesen vala adva Fáncsy által. Lendvay (Senneterre marquis) mai szerepéből valami feltünőt nem igen lehet csinálni, de vannak e' szerepnek helyei, mellyeket Lendvaynál kevésbbé ügyes színész igen könnyen el fogna rontani. Illyenek nevezetesen azon jelenések, hol a' marquis félteni kezdi nejét, és azt ismét magához ügyekszik édesgetni. A' marquisnő szerepét (a' czímszerepet) Lendvayné sok igyekezettel adta ugyan, de látszott játékán, hogy e' derék színésznő' egészsége még nincs a' legjobb állapotban. A' közönség igen sok tetszésnek jeleit adá mű és előadás iránt. **99.**

Dec. 16. Pszt! Vigj. 2 felv. Irta Scribe, ford. Lukács Lajos, a' m. acad. költségén. A' vigjáték után Thúry János' nemzeti körtánczа járatott el ismét, nyolcz pár által. E' táncz nehezen fog magánykörökbe és tánczmulatságokba utat törni, mert Szőllősyénél mesterkéltebb, nehezebb, és a' nők' táncza a' férfiakéhoz tökéletesen hasonlit, 's olly szabad és ugrándozó mozgásokból áll, hogy azt semmi szerény nő nem fogja örömest tánczolni. Mint szinpadi táncz ellen nem igen lehet kifogás. Az úgy nevezett ballet általjában más jellemü mint a' társasági táncz. Emez minél egyszerübb, könnyebb, és minél tisztességesebb mozgásokból van szerkesztve, annál kedvesebb. Ezért olly divatosak a' német keringők. Magyar tánczmüvészeinket nem lehet eléggé sokszor figyelmeztetni, hogy fő gondjokat a' női táncz' egyszeritésére fordítsák, mert meddig ez olly czifra, mesterkélt, nehéz és olly aszszonyiatlan lesz, mint eddigi szinpadi tánczaink mutatják, addig nem fogja magát megkedveltetni. Magyar köntösöket is azóta látunk sürübben, mióta a' divat le kezdi hányni rólok a' tömérdek sujtást.

Keve.

Egyveleg.

Gentz és Elsler Fanny. Gentz, hires publicista 's elméleti és gyakorlati ótalmazója az élvkórság' elvének, szerelmi viszonyban állott Elsler Fannyval, mellyről az „Eisenbahn" czimü német lap, Londonderry marquis' utirajzai után, ezeket irja: „Nem csodálatos, hogy ezen kitünő férfi rendkivüli szerelmi szenvedély által ragadtatott el, még pedig olly életkorban, mellyben a' természet különben a' szenvedélyeket már fékezi vagy eloltja? Gentz már 70 éves vala, 's mégis forró szenvedélytől lángolt! Fanny iránt ugyanis olly dühös szerelmi lángra gyúlt, hogy a' szép tánczosnő' kellemei egészen megzavarák a' bölcsész' elméjét. Szokott munkássága egészen megszünt, 's M.' ez iránti figyelmeztetésére azt válaszolá, mikép az 1830-iki juliusi napok annyira megrémiték öt, hogy azon pillanattól Európa' elveszéséről meg vala győződve, mivel fejetlenségtől 's zavartól többé már semmi hatalom nem szabadithatja meg a' világot, minél fogva statusügyekről megszünt gondolkodni. M. erre azon megjegyzést tevé, mikép a' fenyegetőbb veszélynek még jobban fölvértezve kellene a' férfit ellenszegülésre találni; de Gentz nyiltan megvallá, hogy bizonyos mindent legyőző szenvedély annyira lefoglalta öt, hogy diesekvéssel mondhatja, mikép egész létezése most már csupán abban öszpontosul. E' tánczosnőre Gentz igen sok pénzt költött, adósságokat csinált, és végre szorult vagyonbeli állapotban halt meg. Hódolása' bájos tárgyáról mindazáltal elmondhatni, hogy igen nyájas volt iránta, 's büszkélkedni látszék illy kitünő férfi' meghóditásában. M. egyszersmind beszélé, hogy kevéssel halála előtt még barátjánál volt, 's Gentz, ki különben olly félénk volt, hogy, ugy szólván, saját árnyékától is megijedt, most mégis legnagyobb bátorsággal készült a' halálra, mondván, hogy a' halált szabaditónak tekinti azon emésztő szenvedélytől, melly keblét dúlta, 's igy életének hetvenedik évében áldozatául esett ábrándos vonzalmának. —yz—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, csötörtök, december' 22. 1842.** **75. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Shakespeare, franczia színművek 's az Athenaeum.

(Folytatás.)

De Henszlmann ur még tovább is megyen. Ő azon eseményt, hogy Othello nem tetszett, az Athenaeummal akarja összeköttetésbe tenni, azt állítván, hogy az Athenaeum' criticusai és szerkesztője *többnyire a' síma külsőségekhez ragaszkodnak, a' közönség előtt az üres, redves, de megczukrozott felszínen mutatkozó franczia drámákat dicsérik.* Ha ezen criticusok, ugymond, *saját meggyőződésök' védelmezése által a' közönséget összehasonlításra és öneszmélkedésre birták volna, ha nem uszkáltak volna* ezen criticusok *felszínen mint léha vajgyűrü a' levesben, hanem leszállottak volna a' tenger' mélyébe valódi gyöngyök' keresésére, akkor megértené és megkedvelte volna a' közönség Shakespearet és* Othellón megbotránkoztával *nem tenné magát nevetségessé.*

Rég nem olvastam kuszáltabb okoskodást. — Nem az tehát a' panasz, hogy az Athenaeum Shakespearet nem dicséri, mert hiszen dicsérte, menynyire tehetségében állott, hanem az, hogy mást dicsért, nevezetesen a' franczia drámákat, sőt később még az is baj, hogy hat hónap óta még azokat sem dicséri, de még mind ezeknél nagyobb baj az, hogy az Athenaeum' criticusai Henszlmann urral nem viaskodtak a' franczia drámák felett, hogy az általa szétszaggatott franczia drámákat nem védelmezték.

Baj tehát, ha az Athenaeum a' franczia drámákat dicséri, de baj az is, ha hat hónapig nem dicséri, vagy dicsérje és ne dicsérje bár, de ha egyszersmind nem vitáz is miattok, ez mind csak Shakespearenek árt, és igy, hogy Shakespeare tessék, nem kellene a' franczia drámákat dicsérni, de ismét hogy Shakespeare tessék, kellene dicsérni is, sőt még ez sem elég, vitázni is kellene Henszlmann urral a' fr. drámák miatt.

E' különös beszédre nem kellene semmi magyarázat, mert minden magyarázat nélkül is kitünők visszásságai, és nem fognak semmi józant az Athenaeum ellen ingerleni; azonban még különösebbek azon mondatok' kiséretében, mellyekkel Henszlmann ur őket világ elébe bocsátja.

Azt mondja Henszlmann ur, hogy az Athenaeum' criticusai a' franczia drámákat dicsérve, *síma külsőségekhez ragaszkodnak* 's *a' terv' létszeres kényszerűsége, a' jellemek' szükséges fejlődése előttök majdnem egészen elenyészik*, hogy *csak hatásról csevegnek, ügyes szerkezetről ábrándoznak, mit ismét nem a' drámai szükségességből ítélnek meg, hanem csattanó hatások után.* Bocsásson meg Henszlmann ur, hogy én mindazon beszédeit, mellyeket az athenaeumi szinbirálatok' felületességéről tart, saját kifejezése szerint, *üres csevegéseknek* nevezem. Az Athenaeum, mint felebb előadám, nem tette professiójává a' szinművek' bonczolgatását, hanem jellemezte csak röviden a' szinműveket, melly rövid jellemzés, ha Henszlmann urnak nem tetszett, felszólalhatott volna akkor mindjárt, midőn irattak, ellenök, de azt Henszlmann ur nem tette, 's most is mit tesz? Beszél általánosságokban a' nélkül, hogy csak egy példát is idézne, mi általános mondatait igazolná. Ezen általános beszédeket tehát szabad legyen, mint hiábavaló légbehadarászást figyelem nélkül hagyni. Az ügyes szerkezetről ábrándozásra és hatásról csevegésre meg kell jegyeznem, hogy én drámában igen fontosnak tartom, 's ezt még a' theoreticusok' apjától, az öreg Aristotelestől, tanultam, a'szerkezetet, 's igy ki a' szerkezetről — nem ábrándoz ugyan, mit nem tartok helyesnek criticában — hanem itéleteket mond, az fontos dologról beszél. A' hatást a' mi illeti, én nem tudom megfogni Henszlmann urat és társait, miért haragszanak olly nagyon a' hatásra? ha valahol, szinművekné l szükséges kellék a' hatás. Vagy azért iratnak-e szinművek, hogy hatások ne legyen, hogy úntassanak? Meglehet, hogy Henszlmann urnak igen kedves a' hatastalan szinmű, 's én erről nem tehetek, de azt mégis meg kell mondanom, hogy Henszlmann ur ezen különczködéssel egyedül maga van. A' magyar szinházi közönség drámától hatást vár, a' szinház pedig gondolnám mégis csak inkább a' közönségért van és segéltetik 400,000 pgő forinttal, nem pedig kettőnkért azaz Henszlmann urért és érettem. Vagy tán a' hatással nem lehet összegyeztetni a' szinmű' belső tökélyeit? Ezt még meg kellene mutatni. Én azt hiszem, a' hatás nem árt semmit a' dráma' belbecsének, a' belbecsnek, ellenben egy nagy fogyatkozása a' hatás-hiány.

Fontosabb itt egyébiránt azon vád, hogy a' franczia drámák csak fölületesen dicsértettek, sőt később hat hónap óta nem is dicsértettek. Ugy hiszem, abból, ha a' franczia drámák vagy nem vagy silányul dicsértetnek, nem az következik, hogy ezen drámák megszerettessenek, hanem épen az ellenkező, 's ime Henszlmann ur hogyan „soroz szemet szemhez" hogyan „sodorja" okoskodása „lánczát"? Boszonkodván, hogy a' franczia drámák kedveltetnek, korholódva említi, hogy azok fölü-

letesen dicsértették. Ha az Athenaeum' criticusai *valódi criticusok volnának*, ugymond Henszlmann ur, *avval, hogy saját meggyőződésöket védték* (az az védték és dicsérték a' franczia drámákat) *a' közönséget összehasonlításra 's öneszmélkedésre birták volna; ha a' helyett, hogy mint léha vajgyürü a' levesben felszínen uszkáltak, leszállottak volna a' tenger' mélyébe valódi gyöngyök' keresésére, ha levitték volna a' közönséget az alap fenékre, beavatták volna a' mélység' titkaiba. akkor szoktatták volna Shakespeare' megkedvelése 's megértésére* és ekkor ez a' közönség *nem tette volna magát nevetségessé* az által, hogy Othellóban *megbotránkozott.*

Érdemes lesz e' beszédet és okoskodást kissé taglalni. A' Regélő és Athenaeum' criticusai között fennforgó vélemény-különbözés miben áll a' franczia drámákra nézve? Abban, a' dolgot pár szóval kimondva, hogy a' Regélő' criticusai a' franczia drámákat roszaknak, az athenaeuméi ellenben jóknak tartják. Ha tehát a' Regélő' criticusai a' franczia drámák felett vizsgálódni fognak, *meggyőződéseiket követve*, e' vizsgálódás minden kétségen kivül abból fog állni, hogy a' franczia drámák' silányságát, a' dolog' velejébe és mélyébe bocsátkozva, mind inkább kimutogatni igyekeznek; az athenaeumi criticusok pedig, szinte meggyőződésöket követve, épen ellenkezőleg, azok' jóságát fogják bizonyitgatni, 's igy ha az athenaeumi criticusok nem felszinen uszkálnak, hanem leszállanak a' tenger' mélyére valódi gyöngyök' keresésére, a' közönséget az alapfenékre leviszik, a' mélység' titkaiba avatják, és mindezt, mint mondatott, meggyőződéseik' szellemében teendik, ők csak olly gyöngyöket fognak keresni, és, hiszem, találni is, mellyek mind annyi bizonyitványi leendnek a' franczia drámákban rejtező szépségeknek. Ha már ezen buvárkodás a' közönséget öneszmélkedésre és összehasonlitásra birandja, mint Henszlmann ur hiszi, akkor ezen öneszmélkedéstől azt kell-e várni, hogy a' franczia drámák megutáltatnak és megutáltatván Shakespeare meg fog szerettetni? Teljességgel nem. Mert ha az is már, hogy az Athenaeum csak felszinesen, sőt egy ideig nem is dicsérte a' franczia drámákat, nem ártott ezen franczia drámáknak, sőt Henszlmann ur' megismerése szerint is, emelte érdeköket, hogyan lehessen józanúl várni, hogy akkor, ha gyöngyeik kimutogattatnak, ha a' közönség' mélységeikbe avattatni fog, hogy akkor más eredmény keletkezzék, mint hogy még inkább meg fognak szerettetni, én épen nem tudom átlátni.

És általában Henszlmann urnak ezen beszédein igen nehéz eligazodni. Ő haragszik, ha a' franczia drámák nem dicsértetnek, haragszik, ha fölületesen dicsértetnek, haragszik, ha a' franczia drámák tetszenek, mégis ohajtja, hogy azok védessenek, hogy azok' szépségei kerestessenek, haragszik, ha Shakespeare nem tetszik, 's hogy nem tetszik, a' franczia drámák' megkedveltetésének tulajdonitja, és mégis sürgeti, hogy a' franczia drámákat az Athenaeum ne felületesen dicsérje. A' franczia drámák okai is nem is, hogy Shakespeare nem értetik, nem kedveltetik!!! Ezen kuszált okoskodás nagyon is bizonyitja, hogy a' baj nem a' franczia drámákban van, nem is az Athenaeum' criticusaiban, nem is a' szinházi közönségben, hanem más valahol, mit nem szükség megmondanom, mert az olvasó maga is könnyen ki fogja találni.

Nevezetes itt az is, hogy Henszlmann ur szerint az Athenaeum az a' bűvös lap, melly a' közönség' tetszésével és nem tetszésével kényeszerint játszhatik. Az Athenaeum' criticái felszinen uszkálnak, léha vajgyürűk a' levesben és mégis képesek a' közönséggel a' franczia drámákat megkedveltetni! ez az Athenaeum képes illyesmit végbevinni, mellyet már *régibb jobb szelleme is elhagyott*, mellynek újabb criticusai Szebeklébi, Keve *készületlenek, gyávák, csevegők*, és *nem* is *valódi criticusok*, mint Henszlmann ur mondja. Valljon mivel szerzette magának az Athenaeum e' nagy hitelt? A' Regélő' criticusai valódi criticusok, studiumos készültségü urak, nyakig vannak a' levesben, lesöppedeznek mint meg annyi gombóczok annak mélyébe. szétszaggatják a' franczia drámákat, és mégis semmi sikere nincs szavoknak. Illy keserves állapotban elhiszem, hogy szeretnének vitázni a' franczia drámák felett az Athenaeum' criticusaival. Tudom jól és rég gyanitám, a' mi most már kisült, hogy a' franczia gyűlölő urak régóta mesterkednek benne, régóta törik rajta fejöket, mint lehetne az Athenaeumot vitába vonni. Azonban az Athenaeum' szerkesztőjének is van egy kis tapintata és sejtő tehetsége, 's épen azért nem engedte magát vitába vonatni, olly vitába, melly az ő véleménye szerint teljességgel nem *ügyvita*, hanem egészen személyes érdekü 's vele egyebet nem akarnak ez urak, mint zajt támasztani és a' figyelmet, mellyet hosszadalmas szinbirálati okoskodásaikkal nem birtak, most vita által criticai mozgalmaikra fordítani. Hogy senki sem figyelt ezen urak' beszédére, mondhatlanul boszantja őket 's mit tegyenek, hogyan segitsenek magokon? Nincs egyéb hátra, mint ingerkedni és boszantani az ellenfélt; azért előlépnek és *gyáváknak*, *készületleneknek* nevezik az Athenaeum' criticusait. Együgyüség' ellenében nem rosz tactica volna: sértegetni, hogy végtére kifárasztván nyugalmokat, szovitára ingereltessenek, de az Athenaeumon el fognak tompulni e' nyilak. Boszonkodjanak, sértegessenek a' haragos urak, én csak mulatni fogom magam' haragjokon, de vitázni velök a' franczia drámák' jelessége vagy silánysága felett nem fogok, sem az Athenaeumban nem engedek, jelen körülmények közt.

Nevezzék az Athenaeum' criticusait készületleneknek, ha tetszik, azok ezt figyelemre sem méltatják. Ők nem szóvitákkal akarják készültségöket bebizonyitani, hanem alapos itéletmondásokkal. Nevezzék gyáváknak, ezt csak nevetik az Athenaeum' irói és szerkesztője, kik több irodalmi vitákban voltak már, hogy sem szükségök volna épen Henszlmann úron bebizonyitani bátorságukat. Sem ingerkedés, sem gyalázgatás, semmisem tökélheti el az Athenaeum' szerkesztőséget egyéb vitára, mint a' józan okosság, 's józan okosság szerint pedig nincs czél, nincs szükség a' franczia drámák felett vitatkozni.

Irodalmi vitatkozásnak, véleményem szerint, csak négy esetben van helye: 1) ha elleneseinket 2) ha a' közönséget akarjuk véleményeink' elfogadására birni; 3) ha az látszanék, hogy a' véleményünkön levő közönséget meggyőződéseiben sikerült megingatni elleneseinknek és 4) lehetne még vitatkozni azért, hogy a' homályban levő igazság kifejtessék. Vegyük fel akármellyik esetet a' négy közől, 's világos lesz, hogy eszélytelenebb *) dolgot alig követhetne el az Athen., mint a' Regélő' uraival vitába keveredni a' franczia művek felett. A' közönséget meggyőzni arról, hogy a' franczia drámák jók, vagy legalább nem olly roszak, mint ezen urak hirdetik, nem kell, mert hiszen a' közönség erről annyira meg van győződve és annyi bizonyítványait adja naponként, hogy a' franczia-gyűlölő urak egeszen kétségbe kezdenek esni miatta. De megingatták-e a' Regélő' irói őket meggyőződéseikben? Teljességgel nem, hiszen minden napi panasza magoknak ez uraknak, hogy a' franczia művek nagyon kedveltetnek, 's valósággal jelenleg jobban kedveltetnek, még a' kedvelt operáknál is. Hogy a' Regélő' irói más véleményre birassanak, azaz a' franczia drámák' kedvelésére vonassanak vitatkozás által, vagy hogy az igazság kifejtessék? Ez egészen hasztalan fáradság volna. Ugyan lehet-e remény olly személyek' meggyőzésére, kiket csupa szenvedély izgat? lehetne-e nyugalmas vitatkozásra birni harcz által, kik már harcz előtt indulatoskodnak? lehet-e reményleni, hogy azokkal vitatkozva igazságok fejtethessenek ki, kik már előre pártot csináltak az ügyből, kik az ellenfélt, még mielőtt rajta megmérték erejöket, *készületlennek, gyávának, csevegőnek, fölületesnek* czimezik, mint Henszlmann ur? Hiszem, hogy ellentét által kifejlik az igazság, de hogy indulatos szóváltások által kifejtessék, soha sem hittem. De végtére mit is nyerne a' franczia drámák' ügye avval, ha ezen urakat az Athenaeum a' maga véleményére birná. Csupán azt, hogy a' franczia drámák ezer és ezer kedvelői két három emberrel szaporodjanak, mert tudtomra csak Henszlmann ur és Vachot Imre vannak az ellenkező oldalon, vagy legfelebb még Garay János, ki bármellyik oldalon álljon, aestheticai tudományával sehol sem fog lázadást okozni. Van-e azonban remény ezen urak' megtérítésében? Henszlmann ur ugy látszik, hosszasabb ideig külföldön németek közt laktában annyira magába szita a' francziák iránti gyűlöléget, hogy tán egy csepp vér sem kering ereiben, mellynek minden atomja tele ne volna franczia ellenes gyűlölséggel. Vachot Imrét megtéríteni? Ez volna még a' munka! Előbb történhetnék akármi, minthogy ő csak egyetlenegy kimondott szavát visszavonja. Szólj egy szót, ő ötvenet felel vissza, beszélj fehérről, feketéről, ő neked a' kékről felel, és a' mi egészen lehetetlenné teszi a' komoly vitatkozást, el szokta tagadni, a' mit egyszer írt. Ő nem szűkölködik okokban, szintugy mint szavakban nem, csak az az igen nagy baj, hogy szavai' özönében halászni kell azt, mi dologhoz szól, okai' sokaságában pedig azt, minek súlya volna, mi győzhetne. Illyen urat legjobb hagyni, hadd nyargalózzék vesszőparipáján, hadd mulassa magát táborozásaival és gyönyörködjék, hogy ellenség' fejei helyett káposztás kertben kaszabolt fejeket. Ki fogná azt elhitetni Vachot Imrével, 's ki elég bohó őt ismerve illyesmit csak akarni is, hogy hét puszta faluban nem ő a' legnagyobb vitéz, ő, ki belőlem 1840-ben irodalmi Sámsont csinált, csak azért, hogy 1842. évben megmondhassa, miként ő nem fél tőlem, ő az irodalmi vasgyúr!!

De tegyük fel, hogy van czél a' vitával és van ok rá. Akkor is bátor vagyok kérdeni: az Athenaeum' criticusainak, vagy szerkesztőjének kötelessége-e minden emberrel, kinek vitára kedve pattant, azonnal vitába keveredni? Akármellyik irodalmi gladiator kiall a' literatura' sikjára felgyürekezve, mind annak kedvét az Athenaeum' irói és szerkesztője töltsék? Nem tudom, miért vitázzon épen az Athenaeum Henszlmann urral? Ha olly nagy viszketege van valakinek vitára, hogy épen nem segithet magán más úton, ám fogadjon magának vitázót. Hogy az Athenaeum *guerilla-háborút viselt, lovagiatlan kirohanásokat* tett volna Henszlmann ur ellen a' franczia drámák miatt, ez olly állitása Henszlmann urnak, mellyet alkalmasint álmaiból meritett, mert az Athenaeum' hasábjain illyesmit nem olvasa.

(Vége következik.)

*) Eszély: Klugheit, eszélyes: klug. E' szót Szemere Pálnak, ki olly sok jó szóval ajándékozá meg már nyelvünket, köszönhetjük.

TÁRCZA.

Olvasóink.

Olvasmányaink, hála istennek, szaporodnak 's kivált a' jövő évben nem fognak panaszkodhatni magyarjaink, hogy nincs mit olvasniok. Szerkesztők és kiadók annyira ostromolják az iroseregetet munkákért, 's az olvasóközönséget előfizetésért, hogy rövid időn hallgatni és olvasni is megúnjuk a' sok meghivást és felszólitást. Tagadhatatlan jele ez annak, hogy vannak köztünk buzgó jó szándéku hazafiak, kik fölébredvén, nem akarnak többé aludni, sem másokat nem örömest engednének újra elaludni. Igaz, hogy a' kik valósággal fölébredtek, azok talán ébren is fognak maradni, de vajmi kevés a' fölébredtek' száma. Mi itt Pesten igen örömest csaljuk magunkat, mert jól esik a' csalatás, midőn olly sok szépet és nagyot akarunk, de menjünk csak néhány mérföldre Pesttől, mindjárt fogjuk tapasztalni, hogy sem politicailag, sem irodalmilag nem állunk ugy mint gondoltuk. Wesselényi azt mondja, hogy ötödfél millió van, ki magyarul ért és ez ötödfél millióból hány van, ki nem tud, és hány, ki nem szeret olvasni. 7—8 ezerre alig lehet tenni az olvasók' számát. Azon kellene lenni mindenkép, hogy

az olvasók' száma nevekedjék, 's erre oktatás, nevelés szükséges. Meddig olvasóink' száma legalább még egyszer annyi nem lesz, mint jelenleg, addig igen ingatag lábon áll irodalmunk, 's addig az irók magoknak irnak. Jelenleg azt lehet mondani, csaknem minden 10-dik olvasó iró is egyszersmind, iró a' szó' legszélesebb értelmében. Sok okunk van örülni, hogy a' kijövő munkák' száma évről évre szaporodik, de még több volna, ha az olvasók' számának szaporodását tapasztalnók. De itt több okunk van elszomorodni. A' tudomány mindennek alapja, politicának, szépirodalomnak 'stb 's épen a' tudomány nem kell olvasóinknak. Kérdezzétek meg könyvárusainkat, hogy kelnek a' tudományos munkák? — az iskolai könyveket kivéve, mellyekre kikerülhetlen szüksége van annyi tanitó és tanulónak — kérdezzétek meg legtudományosabb 's egyedül egészen tudományos lapunknak, a' Tudománytárnak, mennyi előfizetője van 's el fogtok rémülni a' feleleten. ....*mb.*

Perui rablók és vérebek.

A' délamerikai forradalomháború' vége felé az akkori Felső-peru (mostani Bolivia) telve volt számtalan rablóval, kik mesterségöket részint csapatokban, részint egyenként üzék. Emezek közt vakmerőségben 's rablás' sikerére nézve Castro 's Gomez tünt ki, pusztа nevök elegendő volt a' legbátrabb utazót is megijeszteni. E' latorkodás legfőbb fokra hágott, midőn egy szép nyáreste egy földbirtokos' szolgája öszvéren ment haza a' városból, hol ura' jószágai' termékeit árulá. A' szolga vérebétől kisérteték 's utjában egy gyalogot ére utól, kivel olly mulatságos beszédbe bocsátkozék, hogy öszvérét lassabban lépteté, nehogy elhagyja a' kellemes idegent 's társaságát még tovább élvezhesse. De távolabb helyre érvén, beszédes barátja megfogá a' zabolát 's parancsoló hangon kiálta: ‚Szállj le! én Castro vagyok!' A' lovag nyomban engedelmeskedék, de csak azért, hogy köpönyegét kibontva, azt balkarjára tekerhesse 's hosszu kését kivehesse, vele a' rablót megtámadandó. Ez csak illy harczot ohajta, most is, mint mindig, győzelmet reménylve; ő is kivoná kését, mellyet sokszor áztata már áldozatai' vérében, 's bátran rohana ellenére. Több perczig egyenlő elkeseredéssel 's olly ügyesen küzdének, hogy egymásnak csak köpönyegét hasíták fel a' nélkül, hogy egymást megsérték vala; de midőn megpihenésül néhány perczig meg kelle állniok, a' megtámadott' szemei ebére esének, melly hozzá simúlva előbb rá, azután a' rablóra pillanta, mint ha engedelmet kérne részt venni a' tusában. E' körülményt használva, ura magát rögtön eltökélé; mihelyt megújult a' harcz, támadót kiálta az állatnak — ez azon pillanatban ágyékon ragadá a' rablót 's ennek figyelmét annyira magára voná, hogy urának sikerült halálosan megsebzeni a' bandiát. A' megölt' övében a' győztes aranytekercset talált, melly elegendő volt neki egész éltében független állást biztosítani. — Gomez is nem sokára kimult. Ő szintugy be tudá magát egy, véreb' kiséretében utazott kereskedőnél hizelegni 's midőn ez gondtalanul haladott mellette, fütykösével földre sujtá őt, de a' véreb nyomban megragadá. Kábultából a' kereskedő csak hosszabb idő után eszmélt fel 's ekkor a' rablót holtnak látá feküdni a' földön 's az eb olly erősen tartá torkon, hogy ura nagy nehezen tudta elválasztani a' holttesttől. ***D.***

Egyveleg.

Tíz év óta mennyi vagyon viteték ki Európából Éjszakamerikába? A' New-York Weekly Herald' egy czikke a' bevándorlottak által az egyesült tartományok' réveibe 1832 óta bevitt vagyon' összegét, mint állitja „keveset mondva" igy adja elő:

Év,	bevándorlott,	dollar.
1832	38,815	1,500,000
1833	39,440	1,600,000
1834	39,461	1,600,000
1835	43,959	2,000,000
1836	49,922	2,000,000
1837	51,676	2,200,000
1838	24,218	1,000,000
1839	47,688	2,000,000
1840	60,722	3,000,000
1841	55,855	2,500,000
1842 aug. 15-keig	55,386	2,500,000
	507,142	21,900,000

D.

Forgácsok.

— Hire van, hogy Texasban egy biró következő épületes és vigasztaló beszédet tarta John Jones halálra itélt gyilkoshoz: „John, a' dolog igy áll: az udvar nem akarta önt tavasz előtt felfüggesztetni, de az idő igen hideg és szerencsétlenségre ön' börtöne igen rosz; az ablaktáblák többnyire ki vannak töredezve és a' czella olly rosz állapotban, hogy befúteni lehetetlen; a' foglyok' száma is olly nagy, hogy önnek csak egy paplont adhatunk. 'S igy átláthatja, hogy tavaszig igen rosz dolga volna. Ezen körülményeket megfontolva, hogy szenvedései megrövidittessenek, az udvar emberiségi érzetből indittatva és könyörületből azt végezte, hogy ön holnap reggelizés után azonnal felakasztassék." — Képzelhetjük, mi szépen megköszönte John a' birónak ezen valóban emberiséggel teljes könyörületét. ***Zsiday.***

— Azt tapasztaltam, hogy a' varga inas, mikor estve sötét utczában megyen, félelmében fütyül, azt is mondják, hogy mikor az ember nagyon fél, dicsekedni szokott, hogy nem fél. Illy valami gyarlóság történt a' minap egy magyar divatlap' szerkesztőjén: dicsekedett, hogy ő nem fél a' versenytárstól, sőt inkább örül annak!!! Mi nagyon hittünk e' szivbeli gyónásnak, annál inkább, minthogy senki sem kérdezte, ha fél-e szerkesztő úr, mégis felelt, hogy egy cseppet sem fél. ....*mb.*

Hibajavítás. A' 73. szám' 582. lapján illy czimü versben Ősök a' második sorban „Höse" helyett Őse olvastassék.

Az 1843-dik évi Athenaeum

Harmadfél és három íves füzetekben fog megjelenni minden hónap' közepén és végén, azaz 15 és 30-dik napján. Tartalma egy illy füzetnek, ha több nem, legalább egy tudományos értekezés, egy könyvbirálat vagy ismertetés, egy novella, igen ső és az eddiginél is tartalmasabb Tárcza mellett. A' czikkek, mennyire lehetséges, egyszerre fognak adatni, megszakasztás nélkül.

Ára félévre postán 3 ft 48 kr, helyben 3 ft. Évnegyedre postán 2 ft, helyben 1 ft 40 kr.

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Debreczenben Csáthy könyváros, Nagy Enyeden tek. Vajda Dániel, Kolosvárt az Erdelyi Hiradó' tek. szerkesztősége szivesek elvállalni az előfizetést. Bécsben a' cs. főpostahivatalnál tehetni rendelést.

Szerkesztőhivatal: Pesten, Borzutcza, 222. szám.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, vasárnap, december' 25. 1842.** **76. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

F e z.

E' marokkói városba érkeztünkkor szerencsére eső esett, szerencsére, mondom, mert így a' nélkül jutánk a' fogadóba, hogy pórcsapat kisért volna. Az ó város hegylejtőn fekszik, az uj város pedig fenn, a' róna magason van épitve; e' síkság fölött éjszaknyugot felé magas hegyek fekűsznek 's közttök nagy hegyi viz fakad, melly Uj-fez' falai alatt 's keresztül az ó városon ugy foly, hogy nemcsak a' lakosok' házi szükségeire, hanem malmokra is elegendő; a' malmok' egyikének gépezete szemembe tünt, mert európai legjobb minták szerint van épitve. Az utczák, mint minden afrikai városban, hol kocsikat nem használnak, szorosak, de sok ház — jelesül a' mecsetek — igen szép. A' császár az uj városban lakik testőrségével, melly 4—5,000 renegatból, azon nemzeteknek, mellyekhez egykor tartozának, söpredékéből áll. — Fez' népességét 300,000re tehetni, közttök 20,000 zsidó. Emezek' élete nem irigyelni való: a' város' mór részében csizmában nem járhatnak, sőt fekete sapkáikat is, ha csak naponként ujat venni nem akarnak, lekötni kénytelenek, mert az igaz hivők örömet lelnek abban, ha azokat tőlök elveszik 's elhányják; azonfölül őket sokszor minden ok nélkül le is köpik, csak hogy utálatot mutassanak mindenki iránt, a' ki nem hitsorsosuk. Ha sokat ábolygok a' városban, rajtam is valószinüleg az történik, mi a' zsidókon. Jobbnak tartám tehát, mennyire lehete, nyugottan maradni a' fogadóban, 's csak tolmácsomat küldeni a' kormányzóhoz, hogy a' tetuani kormányzóra parancsot kapjak a' császártól, mert illy parancs nélkül kikötőbe egy keresztényt, sőt renegatot sem bocsáthatnak. Képzelhetni a' kellemes életet, mellyet Fezben néhány napi tartózkodásom alatt 8 l. hosszú 's 6 l. széles szobában éltem, hova a' világ csak két, a' folyamra nyilt kandilyukon (Guckloch) szolgált; egypár kőnek kellemes zöreje a' szobámmal határos malomban képes volt éjjel minden álmot elüzni. — Ez okból szivesen vevék bucsút fogházamtól, 's császári tiszt' és Ebenzur zsidó tolmácsom' kiséretében elindulék kivül az uj városon várni a' karavant. Ebenzur 12 lépésnyire ment előttem, 's a' tiszt épen mellettem. Alig indulánk el, midőn egy komoly mór, ki kedélyesen ballagott az utczán, egyszerre megáll, 's a' lehető legnagyobb gravitással Ebenzurt arczon köpi. Elődandárom' illy megtámadtatása után egyebet nem vélheték, mint hogy most rajtam a' sor, de nyilt ellenségeskedés nélkül haladott el mellettünk, csak bajuszát pedré, 's a' legnagyobb megvetéssel keresztény kutyafinak neveze. A' városból, nem csekély bámulatomra, bántatlan jövék ki, mit azon körülménynek köszönhettem, hogy burnusomat erősen összetartám, 's e' miatt bennem csak a' nadrágról lehete kafirra ismérni. Az utczák közől néhány majd félórányi hosszú vala; az, hol selyemkereskedők laknak, szemeket vakító az aranyhimzett kelmék' fénye- 's különféleségével. — A' fezi selyemgyárak 's himzetek egész keleten ismeretesek. Valamennyi mahomedan városban minden mesterségnek külön utczája van; az, hol a' gyümölcsárusok' boltjai vannak, egyike itt a' legnagyobbaknak. Gyümölcs és ázalék itt igen sok és igen olcsó. A' kenyér szép fehér, 's a' fezi meleg kalácsok jelesek. Csupán égettbor az, mit nehezen kaphatni, mert árultatása keményen tiltva van. Egy, nem rég rajta kapott zsidónő büntetésül hátra kötött kezekkel, 's nyakába akasztott palaczkkal ostoroztaték az utczákon; de azért mindig találkoznak emberek, kik azt, ámbár nagy vigyázattal, árulják. A' büntetések itt sokszor kegyetlenek, de azért ha törvény sértetik, legyen a' sértő moslem vagy zsidó, el nem maradnak. Legkeményebben bánnak azokkal, kik hamis mértékkel mérnek; ennek büntetése a' jobb kéz' elvesztése. (Scott ezredes: Journal of a residence in the Esmailla of Abdel-Kader.) **D.**

Shakespeare, franczia szinművek 's az Athenaeum.

(Vége.)

Abból, hogy az Athenaeum' criticusai pártolják a' franczia drámákat, még nem következik, hogy csatázni is kelljen érettök. Mondja ugyan Henszlmann úr, hogy a' franczia drámák *szemünk' láttára szétszaggattattak, hogy védenünk kellett volna őket, hogy érdekünkben állott volna semmi sebet nem tűrni kedvesünk' arczán.* Igen, de ki mondja és ki hiszi azt, hogy a' franczia drámák szétszaggattattak és arczok megsebesittetett? Maga Henszlmann úr, a' szétszaggató és sebesitő, maga dicsekszik ezen hősi tettel, senki azonban ezt nem hiszi. Mert mit jelenthetnek a' hetvenkedés' e' szétszaggató és megsebesitő szavai egyebet, mint ennyit: mi Regélő' criticusai megmutattuk, mint kétszer kettő négy, miként a' franczia

drámák semmit sem érnek, tönkre tettük azokat; és ti Athenaeum' criticusai, ti gyávák, nem mertetek és nem tudtatok szót emelni védelmökre. Igen, de miből bizonyodik be a' mondat' első része? A' Regélő beszélt ugyan sokat, de kit győzött meg? a' közönséget? Nem gondolnám, mert a' franczia drámák az alatt, hogy a' Regélő irogat ellenök, még jobban kedveltetnek mint előbb. Micsoda jelből sejthetni hát, hogy a' Regélő szétszaggatott és megsebesített csak egyet is? Abból, hogy sok beszéd volt ellenök? Hajh, édes uraim, az épen nem lehetetlenség, hogy valaki az önök' hosszas beszédeit üreseknek is tartsa, 's ha ki üreseknek tartja, az világ' végéig nem fogja elhinni, hogy e' beszédek sebzők és szétszaggatók voltak. És hát ha épen az Athenaeum' criticusain történt volna ezen szerencsétlenség, hogy sebzést és szétszaggatást nem látnak, mind a' mellett hogy Henszlmann úr azt hirdet? Ekkor is védelmére keljenek annak, mit véleményök szerint semmi veszély nem környez? Nem annyi volna-e ez, mint szélmalmokkal harczolni? A' franczia drámák igen jó egészségben vannak, szerettetnek napról napra jobban a' magyar közönség által, nem csak szétszaggatva, de megsebezve sincsenek, 's igy nem szorúltak védelemre. Az Athenaeum' criticusainak előbb hinniök kellene e' szétszaggatás' valóságát, hogy a' védelem' szükségét láthassák.

Azon beszédekre, hogy a' *gyakran ajánlott ügyharczot az Athenaeum' criticusai kikerülték, és az egykor derék Athenaeum tekintélyének védsánczai megé rejteztek*, hogy ha *ők valódi criticusok volnának, nem volt volna szabad azt kikerülniök, nem találandotta őket az készületlenül*, úgy hiszem, az eddigiekben elég felelet van, csak azt kell még megjegyeznem, hogy nem mind *ügyharcz* az, mit némelly vitázni szerető urak annak keresztelnek. Az Athenaeum magától nem szerze magának *tekintélyt*, hanem szerzettek neki irói és szerkesztője, 's ha irói és szerkesztője saját tekintélyök' sánczai megé rejteztek volna igen jól tevék, jobban legalább, mintha minden czéltalan czivódásba bele keverednek.

A' szép tanácsokra, mellyeket Henszlmann úr az Athenaeumnak ad, mit kell vala tennie, hogy Shakespearet megkedveltesse és megértesse a' közönség által, azt kell kérdenem: az Athenaeum csak maga van-e a' magyar irodalomban? En tudok egy Regélőt is, melly a' magyar szinmüvészet' ügyeit szinte tartalmi körébe sorozta. Miért nem kedvelteti meg a' Regélő által Henszlmann úr az adott szép tanácsok szerint Shakespearet? Vagy akár mennyit értekezzünk Shakespeare' dicséretére, az mind nem nyom annyit, mint az Athenaeum' hallgatása? Vagy tán csak az Athenaeumból felhangzó szónak van súlya? Ennyit én magam sem vagyok hiú hinni, Henszlmann úr pedig, ki olly sok szép bókokat mond az Athenaeum' szinbirálóinak, reménylem, csak lesz egy kis következetességgel illyesmit nem várni. Egyébiránt kénytelen vagyok megvallani, hogy ha a' Regélő mind azon sok beszéddel — mert köréhez képest elég sok volt az — mit Shakespeare' dicséretére ez évben tartott, nem birta Shakespeare' kedvelőinek számát szaporitani, azt én természetesnek tartom. Hogy Shakespearet megkedveltessük, kissé másként kellene művei felől értekeznünk, mint Vachot Imre szokott, ki alig mond egyebet dagályos szókba öntött bámészkodásoknál, mikből egyéb tanulság nem jő ki, mint hogy Vachot Imre nagyon csodálja Shakespearet, a' mi szép ugyan tőle, és dicséretére válik izlésének, de Shakespeare' tökélyeinek megismertetésére sokat nem eszközöl. A' közönségnek puszta fellengések helyett gyakorlatibb dolgokat kell beszélni, és criticusokban általában dicséretesebb dolog a' bonczoló ész, mint a' levegőben szárnyaló phantasia. Henszlmann úr azt hiszi, hogy a' critica megkedveltetheti Shakespearet; miért nem kedveltette meg tehát a' Regélő, miért kedveli ma kevésbbé a' magyar közönség Shakespearet mint az előtt, ha ugyan Henszlmann úr ez állitásának hinni lehet? Ha gúnyolódni kedvem volna, azt mondanám, és nem minden alap nélkül: a' Regélőben álló tudós értekezéseknek tulajdonitható, hogy a' nagy de üres magasztalások nemcsak nem győztek meg senkit, hanem talán még gyanússá tették Shakespeare' tökélyeit, azonban illyesmit nem hivén — azt hivén csak, hogy általános és vázolatos criticai czikkekkel nem kedveltethetni meg Shakespearet — nem is akarok mondani, hanem csak arról szólok, hogy ha az Athenaeumnak tekintélye volt, mint Henszlmann úr mondja, vagy még ma is van, ennek oka az, mert az Athenaeum soha sem túlságoskodott, ment komolyan és férfiasan a' maga utján; korholt, dicsért, szinészeket, előadást, de mindig bizonyos mértéket tartva. A' Regélő ellenben mit csinál? Tulságoskodik criticáiban és beszélget, épen olly meggondatlanúl mint polemiáiban, 's bánt néha még dicséreteiben is. A' francziákról, például, a' legképtelenebb dolgok beszéltetnek, azoktól minden megtagadtatik, azoknak sem életök, sem müvészetök nincs, azok Henszlmann úr szerint csak az üres formalitas' bábjai. E' francziák' gyülölete annyira ment, hogy fogadni mernék, ha a' Regélő urainak valamellyike hadi tudományokban jártas volna, tudós értekezést irna annak megmutatására, hogy Napoleon nem volt ügyes hadvezér, csak azért, mert franczia volt. Az Athenaeum soha sem vitázgatott német, franczia, angol szinmüvek ellen vagy mellett, hanem roszalta a' meggyőződése szerint roszat, és javalta a' jót minden nemzet-különbség nélkül, és óvakodott tulzásoktól, mik mindig éretlenség' jelei.

A' franczia drámákat a' mi illeti, nyiltan kimondom, hogy én azokat általában pártolom, de nem minden egyes müvekig, mert vannak közöttük hibásak; hanem pártolom bennök általában az igen jeles drámai iskolát, nem gondolva sokat a' német criticusok' elfogult itéletével és többnyire üres beszédeivel. A' franczia drámai iskola' embereinek kezd sikerülni, és sikerült már eddig is jobban mint bár kiknek, a' drámát megtisztogatni minden vele nem rokon, minden idegenszerü elemektől, csak azt emelve ki bennök, mi valósággal lényeges. Ezen tisztogatásnak lehet köszönni, hogy e' franczia müvek általában előadásra alkalmasbak, mint bármi nemü müvek. Pedig az előadhatás egyik lényeges kellék szinmüben, 's e' nélkül, legyen az egyéb tekintetekben bármi töké-

letes, rendeltetésének nem felel meg, mert a' dráma előadása (Darstellung), nem pedig elbeszélése valamelly cselekvénynek, következőleg az nem olvasásra, hanem eljátszatásra, azaz szinpadra készül, és ha szinpad nem volna, feleslegessé és czéltalanná válnék a' drámairás. A' franczia drámákban fő figyelem a' cselekvényre van, aztán a' mesére és szerkezetre, és utóljára a' jellemre, értem itt a' komoly szinműveket, mellyek ellen szokott lenni legtöbb kifogás. Én e' rendet tökéletesnek tartom, mert a' drámában nem a' jellemzés fő dolog. Lehet szomorújáték jellem nélkül, de cselekvény nélkül nem lehet, ezt mondja Aristoteles, és évezredek folytak le, mióta mondotta, de még megczáfolva nincs. Szeretem a' franczia drámákat egyszerűségökért szerkezetben és beszédben. Az ő párbeszédeik nem keresett könyvnyelv, nem rhetori pompájú czifra ékesszólás, hanem az élet' nyelve, mellynek a' helyezet és körülmény ad szavakat. Szeretem őket, mert életet ábrázolnak olly hiven és valóan, hogy a' hallgató ismert személyeket és történeteket vél látni és hallani, a' nélkül még is, hogy az előnkbe rajzolt kép és személy megszűnnék eszményi lenni. Szeretem továbbá jó irányukért, vagy inkább józan ész javalta tanaikért. Ezen művek többnyire erkölcsi irányúak, és nem ellenkeznek a' morál' tanításaival. Eszközeik ugyan néha erősebbek és gyógyszereik nem ritkán drasticusok, de a' ki gyenge idegű, ne vegye be őket, mert minden nincs mindenkinek készitve. Más tanitó és javitó eszközök kellenek az érettkorú embernek, más a' serdülőnek, más ismét a' gyermeknek, 's csak az, ki ezeket feledi, fog kárhozatos szót emelni, mikor a' franczia drámákban néha a' kép erősebb színekkel festetik. Elismerem azonban, hogy a' franczia drámákban vannak fogyatkozások, de hogyan is ne volnának, mikor ez iskola még olly új, alig 20 éves. A' kisebb erejű irók nagyon utánozzák az elsőbb rendűeket, 's ebből némi monotonia keletkezik, és ismétlése sok nem lényeges ugyan, de még is feltünő dolgoknak, mikből aztán némelly hypercriticusok nagy zajt szoktak csinálni. De ez mindig igy volt 's igy leszen. Arról Hugo Viktor és a' jobbak nem tehetnek, hogy olly sürün utánoztatnak, és sokszor lelketlenül, vagy tehet az erdők' kedves dalosa, a' fülmile, ha felséges dalát békák is ummogni akarják? Elismerem, hogy jellemzéseik néha fölületes kézzel vannak téve, de azt, hogy jellemeik ne volnának, mint mondatik, mesebeszédnek tartom. Némi tulságoktól nem mentek, mit azonban részint ezen iskola' fiatalságának, részint az ellenszegülésnek kell tulajdonitani, mit a' sok oldalról ostromok idéznek elő. Mert ezen iskolát ostromolja benn Franciaországban az úgy nevezett classicusok' pártja, ostromolja a' külföld, kivált egy nagy serege a' német criticusoknak csupa nemzeti gyülölségből. Ha ez ellenszegülési tulságok lecsillapodnak, nagy reményem van, hogy ezen iskolából fog kifejleni a' legtökéletesebb drámairás, cselekvény, szerkezet, szinszerüség' tekintetében tökéletesebb mindennél, mit eddig láttunk.

Ez véleményem, általánosságokban szólva, a' franczia művekről. Részletekben többet lehetne mondani 's iveket betölteni e' tárgyról; de ezúttal nem értekezni akarok ezen művek' jó vagy rosz oldala felett, hanem csak azt mutatni meg, hogy okaim nekem is vannak, mellyek miatt a' franczia szinműveket pártolandóknak gondolom. Vitatkozni azonban, mint felebb mondám, nem szándékom, mert annak semmi szükségét nem látom. Ha ki e' műveket károsaknak hiszi, ám szóljon ellenök, ez az ő kötelessége. A' Regélő értekezzék számról számra, hétről hétre ha tetszik, felettök és ellenök, de olly bohóságot ne akarjon, hogy az Athenaeum is vitázzon azért, mert a' Regélő roszaknak tartja e' műveket. Igyekezzék maga erejével, az Athenaeum nélkül, kivini a' mit akar. Ha az Athenaeumnak hallgatásában is volt erő és súly, ügyekezzék a' Regélő beszédének erőt adni, hogy a' franczia szinművek a' magyar szinpadon megdöntessenek; mi szükség erre a' háború? Azt véli Henszlmann úr, hogy ha vitatkozásban nyertes lenne, az a' franczia müvek' silányságát bizonyitaná be? Korán sem, az csak annyit bizonyitana, hogy az Athenaeum' criticusaiban nem volt elég erő a' franczia műveket védeni, de nem többet.

Még egyet. Az Athenaeum Henszlmann úrnak *egykor derék* volt, annak *tekintélye* volt, 's most már semmit sem ér, *jobb szelleme elhagyta*. Garaynak taval még olly lap volt, melly mellett érdemes vala segédkedni, érdemes volt bele irni; Vachot Imre pedig — ki ha akarja vemhes, ha akarja nem az — még ez évi juniusban is érdemesnek tartá e' lapot, hogy benne tegye le becses elme-kincsét, 's taval óta, sőt néhány hónap alatt mivé lett előttök e' lap? *Tudománytalan óság* lett, melly *mivelt embernek nem való*, hanem *csak pletykázni szerető vén asszonynak kalács alá*. Mi okos beszédek ezek! Kár hogy olly nagyon erőtetik magokat ezen urak a' bölcseségben, bizony bizony megárt. Miért volna ez az Athenaeum olly silány? Talán azért, hogy Henszlmann, Garay és Vachot Imre urak nem kegyeskednek bele irni többé? Boldog isten! Az az *egykori* Athenaeum, melly Henszlmann úrnak *derék* volt, ezen három úr' segedelme nélkül lőn derék, még mielőtt ők irogattak bele, 's igy van lehetség benne, hogy derék legyen, miután nem irogatnak is többé. ... Beszélget a' Regélő egy idő óta az Athenaeumnak valami *új szerkesztéséről* és *szerkesztőjéről*, de ez csak vén asszonyi rege, minőt a' Regélőben, hogy e' lap czimének minél jobban megfeleljen, többet is találhatni. Az Athenaeumnak én hat év óta vagyok szerkesztője, 's e' lap' hat évi folyamatában egy betű sincs, mi nem közvetlen szerkesztésem által jutott bele, mert két társam és barátom' egyike a' Figyelmezőt szerkeszté, másikának pedig csak közvetve volt mind a' két lap' szerkesztésére befolyása, 's igy az új szerkesztésről mesének nincs alapja, hanem van jókora meggondolatlanság azokban, kik illyeket nem restelnek csevegni; van hiba jókora mennyiségű bennetek, uraim, kik itéleteket a' szerint mondtok kedvezőleg vagy roszalólag, a' mint jo vagy rosz lábon állotok avval, kiről szólnotok kell ut exempla docent, és ezen bölcseségteknek tulajdonitsatok aztán, ha olly nagy tekintélye van regélői szavatoknak a' közönség előtt, hogy rá sen-

ki sem figyel, mint francziák elleni táborozásaitoknál láthattátok. Egy felől az Athenaeumtol vártok egyet és mást, korholjátok azt, hogy a' közönséget nem tanitja erre 's amarra, más felőlről azt mondjátok, hogy az tudománytalan ság, csak kalács alá való! Soha se erőtessétek magatokat; illyen okossággal Regélőtök nem fogja kiregélni az emberek' fejéből azt, mit józan észszel láthatnak.

Kell-e még többet is szólanom Henszlmann úr' megtámadására? Mindenre szoltam, mire érdemes volt és kellett. Bocsásson meg az olvasó, ha hosszas voltam; készakartan beszéltem egyébről is a' köztünki meghasonlásnál, mert ha már kénytetve vagyunk vitába keveredni, ügyekezzünk legalább személyt illető dolgaink mellé ügyet illetőket is sorozni, hogy pusztán magány tárgyainkkal ne úntassunk. Hallgatnom nem lehete többszöri felhivatás után, meg kelle mutatnom a' közönség előtt két dolgot, azt t. i. mint akarnának engem a' Regélő' urai czéljaik' eszközéül használni 's mint használnának, ha ész csak nekik jutott volna, és meg kelle mutatnom a' Regélő urainak, hogy fortélyaikat átláttam, és nem vagyok az, kit éretlenkedések' játékszeréül használni lehessen.

Bajza.

TÁRCZA.

Figyelmeztető kérelem

a' „Magyar gyermek-barát" szerkesztőjéhez.

Lehet, hogy a' szerkesztő úr figyelmeztetés nélkül is teljesitendné mind azt, mire őt figyelmeztetni jónak látom, kikerülendné a' nyelvtani, különösen helyesirási hibákat, mik a' próba-lapon valóban nem kis számmal találhatók, 's általában úgy szerkesztendné a' „Magyar gyermek-barát"-ot, miként azt én 's minden valódi gyermek-barát óhajtja; de mivel ez csak lehetséges, mivel azt, mit a' jövendő hozand, előre nem tudhatjuk, 's mivel nem akarnám, hogy azt higye a' sz. úr, miszerint a' próba-lap teljes megelégedést nyert: szükségesnek tartom nyilvánitani az érintett próba-lap fölötti észrevételeimet. — Ha szőrszál-hasogató volnék, megmutatnám, miként az első czikknek „A' magyar gyermek szereti hazáját" czimje helyett „A' magyar gyermek szeresse hazáját" kellene állnia; de ez csekélység levén, átmegyek a' czikk' tartalmára. Mondatik ebben elég szép, mi a' gyermek' szivébe haza iránti szeretetet csepegtethet, de mondatnak ollyanok is, mik a' gyermek' természetéhez, fogalmaihoz nincsenek alkalmazva, p. o. „A' hazáját szerető jó magyar gyermek is egyik legfőbb és legszentebb kötelességének ismeri, ahhoz tántoríthatatlan hivséggel viseltetni, vagy „a' jó magyar gyermek mindkettő (haza és nemzet) aránt ismeri kötelességét". Nem hihetem, hogy a' gyermek ismerhetné a' haza iránti kötelességeket, hogy érezné, miben áll a' haza iránti tántoríthatlan hivség, 's hogy gyermek hazája iránt hűtelen lenni képes volna. Meg kellett volna tehát röviden mutatni, mellyek a' gyermek' kötelességei hazája iránt, mit cselekedjék, hogy hazaszeretetét bebizonyitsa, mert gyermek-vállakra csak nem hengeríthetjük a' férfi' vállára sulyosúlt terheket. — Olvashatni tovább a' próba-lapon népismertetési adatokat, 's egy vonást is Péter orosz czár' életéből. Illy olvasmány a' gyermeknek élvezetet is nyujt, tudományát is öregbíti, 's nincs is a' próbául közlött „Népismertetési adatok" és „Vonás" tartalmára nézve más észrevételem mint az, hogy sz. úr lapjaiban a' magyar gyermekekkel leginkább magyar szokásokat, helyeket, megyéket, 's általában a' két magyar hazát törekedjék megismertetni, 's nemcsak a' külföld', hanem főleg a' két testvérhon' nevezetesebb férfiainak életrajzaiból adjon „Vonás"okat. Volt szerencsém előkelő családok' körében megfordulnom ollyankor is, midőn ők nem háborgattatván szélhajtó látogatók' zajától, 's kibontakozván a' bon-ton' mellszoritó karikáiból, természeti hangon társalkodva töltöttek együtt ozsonna vagy vacsora előtt 's után néhány órát, 's illy alkalommal volt szerencsém hallani majd eme' majd ama' külföldi nép' ismertető jeleit, 's külföldi nevezetesb férfiak' rövid életrajzát, de a' magyarról egy szót sem hallottam, — és a' családhoz tartozó gyermekek tanultak 's lelkesedtek, mi igen helyes, de nem ám az, hogy csupán a' külföldről tanultak, csupán a' külföldért lelkesedtek. Miután tehát sok magyar előkelő gyermek tudta ugyan, hogy a' spanyol paraszt túrózacskóhoz hasonló vörös sapkát visel, hogy Péter czár ácslegény ruhában dolgozott Hollandiában, de hazájáról parányi ismerettel bir; oda dolgozzék sz. úr, hogy ezen, nemzetiségünkre nézve káros következésű honismereti hiányt a' „Gyermekbarát" lehetőleg kipótolja. — Nem hagyhatom továbbá szó nélkül — mit már fennebb is érinték — a' próba-lapon nem kis számmal található helyesirási 's általában nyelvtani hibákat. Ilyenek p. o. lakossának, lakosának; nagyja, nagygya; erköltsét, erkölcsét; mely, melly; isten áránt, iránt; leszsz, lesz; piaczczára, piaczára; ezek közzül, közöl; különösön, különösen; sujtolja, sujtolja; egéséges, egészséges; sebessen, sebesen; sok püspökökből, sok püspökből; sőt meggyőződve van, sőt meg van győződve — stb, stb — helyett. Hogy különösen gyermeknek könnyen érthető, 's minden nyelvhibától ment tiszta stylusu olvasmányokat kell nyujtanunk, kétséget nem szenved; nehezen irtja ki az ifjú a' gyermekségében betanult hibákat, mert, quo semel imbuta stb. Ha pedig sz. úrnak ideje nem engedné a' beküldendő czikkeket olly figyelemmel átolvasni, hogy a' csekélyebb hibákat is észrevehetné, nem ártana a' szerkesztőség mellett ollyan egyén, ki a' legjobb nyelvtanainkban előforduló szabályokat sajátjává tevén, a' csekélyebb hibákat is pontosan kijavitgatná, hogy igy a' „Magyar gyermek-barát"ban a' magyar gyermeknek minden tekintetben valódi magyar-barát nyújtathassék.

Menypóri Elek.

Egyveleg.

Uj koponya-tan. Dresdaban dr Carus Gall' koponya-tani rendszerét újra elővette. Az ember' tehetségei általában a' koponya-alakulásából jönek. Az értelem' lakja a' fej' homlokrésze, a' kedélyé a' fej' közepe, az akarati erőé a' fej' hátulsó része. Czirkalommali mérések által lehet megtudni, mennyit bir egy vagy más tehetségből az ember. —*yz*—

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV.

Második félév. **Pest, kedd, december' 27. 1842.** **77. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap, jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft, postán boríték alatt 3 ft 48 kr. cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft. postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer-ház 222. szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

Lapponia és lakosai.

Azon ország, mellyben termékeny dombok 's nyájas rónák' igéző változatossága helyett csupán rideg, kopár, hólepte hegytömegek, egyhangu rovátkozatban fölhalmozva, ingoványok' közepéből felhők felé emelkednek, hol csak itt ott elszórva tenyésznek egyes alacson füzek és nyirfák, mellyek ismét kiszáradnak, mielőtt azon magosságra növekedhetnének, mellyet kedvezőbb éghajlat alatt rendesen elérnek; azon ország, mellyben több hétig folyvást sötét éj uralkodik, 's a' nap, melly martius után végre hosszabb napokat 's rövidebb éjszakákat hoz, nem bir annyi erővel, hogy általános tavaszt birna létre idézni, vagy hegyes vidékeken, a' tavak 's folyamok' jegét fel tudná olvasztani, ámbár tiz egész óráig világit fölöttük, azon tavak és folyamok fölött, miken szánkáznak, 's mikben gyakran több év' leforgása alatt egyetlen csepp vizet sem találhatni; azon ország, mellyben a' meleg' alacson fokozata életet ébreszt ugyan, valamint mindenütt, de itt csak tömérdek bogarat és férgeket, miknek sergei délben is elhomályositják röpülésök közben a' napnak világosságát, 's embereket és állatokat iszonyuan kinoznak mérges fulánkjaikkal — azon ország' neve Lapponia. Az éghajlat' mostohaságának a' lakosság' erkölcsei és szokásai tökéletesen megfelelnek. Testök azon czél, mellyért mindent tesznek; ők csupán ennek épségben tartásáról gondoskodnak, 's másra teljességgel nem ügyelnek. Testök rendkivül rút ugyan, de ez koránsem gátolja őket abban, hogy mindent megtegyenek ápolgatására. A' lapp nem is képzelheti, hogy testén kivül még más sajátja is van, 's azért mindent kizárólag csupán ezért tesz, mert csak azt teszi magának, a' miben testét részesiti. A' lappok és svédek, mondáik szerint, két testvérnek utódai, kiknek egyike igen félénk, a' másik pedig bátor volt. Egykor iszonyu vihar támadván, a' félénk annyira elrémült, hogy növénybokor alá bútt, mellyet az isten' irgalma azonnal házzá változtatott, 's ennek törzsökéből származnak a' svédek. A' másik, ki sokkal bátrabb vala, semhogy a' mennydörgés és villámlás el birta volna őt rémiteni, nem bútt el, 's atyja lett a' lappoknak, kik még maig is ház nélkül élnek. E' történet' csodáiból azon igazság tűnik ki, hogy csakugyan tudjuk, mikép a' lappok legrettentőbb népnek tartják magokat az egész világon, 's azért minden szóhagyományaik és mondáik leginkább csak vitézségre czéloznak. Ők sokat beszélnek harczokról, mikben a' moszkák ellen szerencsésen küzdöttek, 's még a' harczteréket is' meg tudják nevezni. Ezen hősi erény tökéletesen megegyezik az utálattal, mellyel e' népfaj a' földmüvelés iránt viseltetik, mert a' lapp soha nem birná magát szántásra vagy házépitésre szánni, kivevén, ha iramszarvasaiban kipótolhatlan kárt szenvedne, mellyet máskép nem birna helyreállitani. De még illy esetben is inkább halászatra vagy koldulásra adja magát. Az iramszarvas' husa rendes táplálékaul szolgál, 's ezek több tekintetben legnélkülözhetlenebb szükségeit födözik. Bőreiket főtől talpig öltözetül használja, 's mi ezenkivül még marad, azt nyári öltönyért és sátorért cseréli be, mellyet ház helyett használni szokott. A' lappok ezen állatoktól majd egész télen át elegendő tejet kapnak, mellyet nyáron bőrtömlőkben, vagy az iramszarvasok' gyomrában, szoktak használni, őszszel pedig apró hordókba teszik azt, hol azután megalszik. A' sajt, mit iramszarvas' tejéből készitnek, nemcsak nekik, hanem szomszédaiknak is kellemes ételül szolgál. Az iramszarvas' veléjét 's vérét legjobb nyalánkságnak tartják a' lappok; inaikat pedig kötélre használják, mig a' csontokat és szarvakat 's egyéb haszonvehetlen részeket isteneiknek áldozzák. Gazdagok, kik nyáron Norvegia' határaira utaznak, teheneket és juhokat is vásárolnak ugyan magoknak, de ezeket azonnal levágják, mihelyt havazásra fordul az idő. Vadászatra is járnak, 's legkedvesb zsákmányuk mindig a' medve, mellynek elejtését mindig azonnal lakoma követi, melly közben dicsérő és háladalok énekeltetnek isteneik közől azoknak, kiket leginkább kedvelnek. Egyébiránt lovak, kutyák, rókák és farkasok' husát is eszik. Azon lappok mindazáltal, kik halászatból élnek, mindig csupán halat esznek, miket összezúznak, és fenyükéreg' porával kásává gyúrják azután a' keveréket. Valamennyi lappoknál, akár hust, akár halat használnak mindennapi eledelül, olly tisztes mesterségnek tekintetik az étel' elkészitése, hogy ezt mindig maga a' családfő teljesiti, néha azonban szolgáira is szokta ez e' munkát bizni, mellyhez asszonyoknak teljességgel soha nem szabad nyulniok. A' gyermekek' nevelését rájok bizzák ugyan, de mivel olly igen kimondhatlanul rondák, tehát nem szabad a' férfiak' számára ételt készitniök. Szorgalmuk által nemcsak élelmi szükségeiket szerzik meg a' lappok, hanem még fényüzésre is fordithatnak valamit. Ők igen kényelmes csolnakokat készitenek, mellyek olly könnyük, hogy hátán is elviheti egy ember. Szánaikat egészen magok készitik, 's ollyanokat is láthatni, mellyek

mindenféle alakokkal vannak díszesítve. Szomszédaik apró szelenczéket 's kosarakat vzsárolnak tőlök, 's alakokkal ékesített burnótszelenczéiket az éjszakon nagyon keresik. Műremekeik azon varázsdobok voltak, miket régente a' mult és jövendő' kitudására használtak. Kanalokat is készítnek szaruból, 's naptárt mindenki maga csinál saját használatára, fából vagy szarudarabból, mellyre a' hónapokat, heteket és napokat felmetszik. Czinedények' öntésére szükséges mintákat is magok csinálnak. A' lappnők igen ügyesen tudják a' czinsodronyt kezelni, 's csinosan díszesítik férjeik' öltönyeit, és az iramszarvasok' bőrhámjait a' sodronyfonadékokkal. A' bőrök' minden nemét ügyesen készítik ki, és minden szükséges öltönyt jól varrnak belőle. Korcsoláikat is magok csinálják, sőt még kártyákat is készitenek. Fagyökerekből erős köteleket fonnak, az állatok' idegeiből és beleiből jó erős galandot és czérnát csinalnak. Végre igen használható tegezt is készítenek, kemény tölgy- és puha fűzfából, miket egymásra helyezvén, következőleg készült enyvvel forrasztanak össze: Perche nevü folyamhalnak bőrét lehuzván, ezt először megszárítják, azután hideg vizben áztatják addig, mig a' pikkelyek könnyen leválnak róla; ezután négy vagy öt illy bőrt iramszarvas' hólyagába vagy fenyűkéregbe tevén, ez által azt eszközlik, hogy meg ne nedvesüljenek, 's a' gőz által se járathassanak keresztül e' következő kezelés alatt: a' jól betakart halbőröket egy óráig forró vízben főzik, követ tevén rájok, hogy a' viz' fölületén ne lebeghessenek; miután eléggé főttek, ismét kiveszik, 's most már olly vastag és erős enyvvé váltak azon halbőrök, hogy a' melly fa azzal összeragasztatik, azt soha többé nem lehet elválasztani a' másik résztől, csak arra kellvén még vigyázni, hogy a' két darab fa zsineggel szorosan össze legyen kötve, mig az enyv tökéletesen megszárad. Télen a' svédekkel, nyáron pedig a' norvégekkel kereskednek a' lappok. A' svéd kalmárok elmennek azon helyekre, hol a' lappok istentiszteletre vagy törvénykezésre összegyülnek, vagy pedig adójukat fizetik le, 's iramszarvasokat, bőröket, madarakat, halakat, napon szárított iramszarvashust, sajtot, irósvajat, prémeket, kosarakat, czipőket, keztyűket 's számos más tárgyat vásárolnak, mellyek Lapponiában készittetnek. Ellenben ők viszont a' lappoknak lisztet, dohányt, kendőket, kendert, posztót, vas és rézkonyhaedényt, ezüst kanalokat, karpereczeket, öveket, gyűrűket, poharakat, fejszéket, villákat, késeket, ökörbőröket, lőport, puskát, ónt, bort, sert, figét, tollat 's egyéb árukat adnak el, miknek egy részét nyáron a' norvég határokon a' lappok ismét eladnak. Nyáron általában nem olly jó a' lappok' kereskedése, mint télen, mert melegebb időben nem olle jók az állatbőrök, mint hidegben, 's azért csak kevés bőrt és halat adnak el rendesen Norvégia' határain, és fakéregből 's gyökerből fonott köteleket és iramszarvassajtot; ők ellenben lemezt, teheneket, juhokat és juhbőröket vásárolván ott, melly utóbbiakat a' legvagyonosb lappok szép kék vagy vörös posztoval szokták bélleltetni. Midőn még büvészeknek tartattak a' lappok, akkor igen jó keresetök volt a' varázskártyákból, miket hajósoknak adtak el, azon igéérettel, hogy csak ki kell azokat terjeszteniök, és azonnal ollyan szelet nyernek, millyent kivánnak. Kereskedésök' ezen ága azonban elhervadt, miután kivilággiott, hogy a' babonázáshoz csak annyit értenek, mint akárki más. —yz—

A' sors' üldözöttje.

Anyát születtem sírba kinzani:
Gyász környezé már pólyám' rojtjait;
Az ifjukornak csendes napjait
Nem láthatám én felmosolygani.

Magamba kelle búmat fojtani;
Kinek kitárjam keblem' vágyait,
Kinek kisírjam lelkem' kínait,
Nem volt rokonsziv enyhet nyujtani!

És esdve kértem a' sorsnak kezéből
Üdvül szivemnek nagy 's szabad hazát,
'S melly boldogítson benne — hü arát.

Ah ő kitilta másra szórt kegyéből.
Nincsen hazám, melly volna nagy, szabad;
'S a' hivtelen hölgy szűmnek átkozat!

Császár.

Vachot Sándorhoz.

Lantod, ifju! szól enyelgve:
„Furcsa egy szer a' leány!
Oltár mellett még menyasszony,
Ah de másnap már csak asszony; —
Sóhajthatsz a' menny után.“

Nem — barát! — nem tün el a' meny,
Csak haj! kissebbül nagyon,
Hölgyi mennyből lesz menyecske,
Tudhatom, mert illy csöppecske-
Mennyem nékem is vagyon.

'S mint a' mennyet, a' menyecskét
Hímzik szende csillagok,
Bája édes mosolyának,
Dallos ajka gyöngysorának
Mint a' nyájas ég ragyog.

Haj! de csalfa, mint a' mennyé,
Fénye 's gyakran elborul,
'S zápor ottan, itt könyecske,
Dörgés ottan, itt pöröcske;
Ott lob, itt lobbocska gyúl.

Mígnem a' menny és menyecske
Uraitól harsarva „Csend!“
A' felhők remegve tünnek,
Villám és dörej leszünnek,
'S béke fennen, béke — lent. *)

Szemere Miklós.

*) Meg kell jegyeznünk e' versezetre, valamint a' másikra is, mellyre ez felelet, hogy különbség van a' meny és meNny között; amazt a' német „Schwiegertochter“nek, ezt „Himmel“nek mondja. E' versek' egész játszisága tehát csak egy kis hanghasonlaton, de nem értelmi rokonságon épült. A' szerk.

TÁRCZA.

Nekidemi mégis csak Vachot Imre.

Csürnénk csavarnánk a' dolgot mindenképp: de minél tovább forgatjuk, annál igazabbá válik, hogy Nekidemi ur csakugyan Vachot Imre.

Az Athenaeum' 70. számában én csak annyit mondottam, hogy két irat van nálam, mellyek szerint bizonyíttatik, hogy Nekidemi nem más mint Vachot Imre. Kiktől vannak ezen bizonyítványok névszerint, nem mondhattam meg, nem levén rá felhatalmazva; csupán első névbetüiket (N. L. es D. A.) közlöttem a' bizonyító uraknak. Most ezen urak' egyike, D. A., a' Regélő' 101. számában kilép és tudtára adja a' közönségnek, hogy neve „Degré Alajos" és bizonyítja egyszersmind most már maga, hogy Vachot Imrétől hallá, miként ő (Vachot Imre) Lauka Gusztávnak felelni szándékozik. E' szerint a' közönség már többet tud. Tudja, ki bizonyít, és tudja szóról szóra, mit bizonyít, azaz annyit, hogy Vachot Imre és Nekidemi ugyanazon egy személy. Szabadkozik ugyan Degré Alajos ur, hogy ő nem bizonyította, miként Nekidemi Vachot Imre, de nem veszi észre, hogy ez csak szavakban, nem dologbani különbözés. Vachot Imre felelni szándékozott Laukának, ezt tudjuk Degré Alajos urtól, 's hogy felelt valósággal, ezt tudjuk a' Regélőből. Lehetne ugyan itt még egy bujósdi ajtócskát kitalálni, de ez csak Degré Alajos urat compromittálná, azt t. i., hogy midőn Vachot Imre Degré urnak nyilvánitá, miként Laukának felelni szándékozik, nem Nekidemi név, hanem saját neve alatti felelést értett. Igen, de ekkor mit bizonyít hát Degré Alajos ur irott bizonyítványa? Azt, hogy Vachot Imre saját neve alatt felelni szándékozott? Ennek bizonyítására nem kérte és nem kérhette őt Lauka ur, miután ez tudva volt. Vagy semmit sem bizonyított? De ekkor mi szükség volt neki irott bizonyítványt adnia? Ha Degré sem nem akart, sem nem tudott bizonyítani a' kérdéses tárgyban, miért irta a' nálam letett bizonyítványt? Játszani akart olly komoly dologgal, minő a' tanuságtétel? Ezt nem tehetjük fel Degré Alajos ur felől, sőt azt kell feltennünk, hogy ha nem tudott és nem akart bizonyítani, azt felelé kereken: Én nem bizonyítandok e' kérdésben semmit, mert nem tudok semmi felvilágositó körülményt. Ő adott bizonyítványt, 's igy kellett akarnia bizonyítani, 's hogy mást akart legyen bizonyítani mint a' minek bizonyítására szükség volt és felszólíttatott, azt sem esze, sem állása felől fel nem tehetni.

Igy lehet és kell tekinteni Degré ur' bizonyítványát. Azonban meg kell jegyeznem, hogy Degré ur' bizonyítványánál az N. L. uré sokkal erősebb, ki azt állítja, hogy Nekidemi álnevü irónak „Vachot Imrét ismeri (saját szavai)" és tudomásának okát is adja, hogy a' Nekidemi czikkek' „némelly egyes töredékeit Vachot Imre előtte rögtönzé." Miután e' bizonyítvány' szavai olly világosak, olly határozottak, általok Degré Alajos ur kevésbbé határozott, de mégis eléggé bizonyító irata is súlyosabb és bizonyítóbbá válik, és igy hiába Vachot Imrének minden mesterkedése, mert azon hinárból kieviczkélni nem fog, hogy a' Nekidemi álnevü csakugyan ő és nem más.

Mi ellen akar egyébiránt Degré ur Óvást tenni, nem értem. Azt kivánta bizonyítványában, hogy neve ki ne irassék 's ez megtörtént: neve ki nem iratott, mert a' névbetük' közlését névkiirásnak nem tarthatja. Azt mondja, hogy ő nem bizonyított egyebet, mint hogy Vachot Imre előtte mondá, miként Laukának felelni szándékozik, de mondotta-e valaki, hogy D. A. többet is bizonyított? Én nem mondám; azt mondottam csak, hogy a' két bizonyítvány bizonyítja, miként Nekidemi nem más mint Vachot Imre és hogy ez igaz, 's hogy ennyi bizonyítva van Degré ur' bizonyítványában is, ezt én hiszem, mint felebb meg is magyaráztam.

Azon észrevételt illetőleg, miszerint Degré ur Laukának ugy adott bizonyítványt, hogy ő azt senkinek ne mutassa, csak az Athenaeum' szerkesztőjének, azt kell kérdenem: mit gondol Degré Alajos ur, bizonyítványt ad-e akkor valakinek, ha ugy adja, hogy a' bizonyítványt nem szabad senkinek mutatni; ha azt el kell zárni, hogy mások ne lássák? Mi czélból adatnak bizonyítványok? Azért-e csak, hogy papiroson álljanak, de ne lehessen bizonyítani velök semmit? Én nem gondolnám, hogy Degré Alajos ur törvényes ember létére illy titkos iratot is bizonyítványnak tartson. Vagy akart és tudott bizonyítani, vagy nem; ha akart és tudott, miért kivánt belőle titkot csinálni? Ha nem akart vagy nem tudott, miért irt bizonyítványt? Nem arra volt szükség, hogy Lauka ur az Athenaeum' szerkesztőjét győzze meg, hanem arra, hogy a' közönséget, igy pedig titkot csinálni a' bizonyítványból nevetséges.

Egyéb szánandó kérkedéseire 's vergődéseire a' studiumos készültségü Vachot Imrének nincs mit és nem kell felelnem.

Csupán egy körülményt gondolok még, mint ide tartozót, említhetni. Vachot Imre ur a' Regélő' 101. számában mind „tiszta igazságnak" ismeri azt, mi Nekidemi név alatt kiadatott. Természetesen, hogy is ne volna az Vachot Imrének tiszta igazság, mit maga irt? Ezen nyilatkozat után jó lesz emlékezetbe hozni ezen tiszta igazságok közől néhányat.

Tiszta igazság Vachot Imrének, hogy „a' magyar literatura rongyos, elvetemedett erkölcsü utczagyerek, kilegnagyobb kedvét leli az örökös hajbakapás, személyes piszkolódás és tolvajság' fertelmes mesterségében." Gyönyörü szép kis literatura! Örvendhet Vachot Imre magának, hogy ő is egyik igen érdemes tagja ezen literaturának.

Tiszta igazság Vachot Imrének az, hogy „vannak nálunk olly irók, kik roszabbak az orgyilkos' banditánál." Természetesen! tolvajság' fertelmes mesterségét üző literaturában csak bandita irók létezhetnek. De Vachot Imre igen bünös ember, hogy ha a' magyar irók közt orgyilkos banditáknál roszabbakat ismer, fel nem adja őket a' felsőségnek, mert ezek megérdemlik, hogy megbüntettessenek.

Tiszta igazság Vachot Imrének, Laukát avval gúnyolni, hogy irással, azaz munkával, keresi kenyerét, és a' szinházi csarnokban ácsorog belépti jegyért.

Tiszta igazság 's igy miért ne lehetne elmondani, hogy Vachot Imre Laukánál „minden tekintetben gazdagabb ember" azaz szellemileg ugy mint anyagilag.

Ezen tiszta igazságokat hirdette Vachot Imre a' Regélőben Nekidemi név alatt. Vannak azonban neki saját neve alatt közlött tiszta igazságai is. Illyenek azok, midőn Laukát „minden tekintetben semmi embernek, erdődi sváb fiúnak" és valami öt izben „szegénynek" nevezi.

Ime ezek a' vachot-imrei tiszta igazságok!!! Kell-e azt sokat czáfolgatni, nem szánakozásra méltó fiatal

ember-e az inkább mint czáfolatra, kinek keblében illyen tiszta igazságok lakoznak! Ő egy felől dicsekszik, hogy minden tekintetben gazdagabb Laukánál, más felül Laukát kifáradhatlanul „szegényezi", szemére veti, hogy ingyen belépti jegyért ácsorog a' szinházi előcsarnokban, hogy irással keresi kenyerét stb. Lehet-e kétkedni illyenek után, hogy ő Laukát anyagi szegénységével csúfolja? Vachot Imre kimondotta magára az itéletet, ‚miként nem érdemli, hogy többé a' nap rá süssön', hogyha Laukát anyagi szegénységgel csúfolta. Én azonban szelidebben vélekedem róla, én ohajtom, hogy rá süssön a' nap, de egyszersmind azt is, hogy bánja meg megfontolatlan fiatal tetteit és jobbitsa meg magát. ***Bajza.***

Mulattató.

Jó tanács. Egy szinész nem vala jó, de nem is rosz; ő azok közé tartozott, kik egy szerepet sem emelnek ki, de el sem rontják. Azonban igen rút vala, 's e' miatt őt a' parterre kifütyölé. Végre megúnta a' tréfát; egy estve fellépvén, midőn újra kifütyölteték, szóla: ‚Önöknek, uraim, arczom nem tetszik, azt vélik önök, hogy nekem tetszik? Gondolják meg, kérem, hogy önöknek könnyebb arczomhoz szokni, mint nekem azt szebbel felcserélni.' Ez órától a' rút szinész kedvencze lön a' parterrenek. ***D.***

Egyveleg.

Megbüntetett keménszivüség. Courtreyben Belgiumban, egy ottani fogadó' vendégei megengedék egy öreg világtalan zenésznek, hogy alamizsnát gyüjtsön magának az asztalnál. A' vak asztalhoz lépe, mellynél mintegy húsz személy ült 's esetleg egy fiatal, alig tizennyolcz éves ember felé, ki több ötfrankdarabokkal játszék, fordulván, ez durván rivalla rá, hogy nincs apró pénze. A' szegény hangász fejét szomoruan lehajtva tovább ballaga; eddig maga rendén vala minden 's a' dolog abban maradandott, ha a' fiatal ember szót dühösen emelve, diatribét nem intéz a' henyék 's koldusok ellen, kiknek, nézetei szerint, fogadókba lépni nem kellene, vagy ha azt teszik, az ajtót kimélet nélkül kidobatandók. És zsugori' embertelensége egy szegény beteg iránt a' jelenvoltak' szemeit az oktalan szónokra fordità, ki valószinüleg pórul jár vala, ha a' felingerülteket egy személy vissza nem tartóztatja azon igérettel, hogy a' koldus' számára öt frank alamizsnát fog kieszközölni azon ember' zsebéből, ki azt olly szemtelenül megsérté. Ekkor felállván az idegen, a' fiatal férfi felé fordula, és vele siketnéma jelek által beszéle, mire emez eleinte elpirult 's megzavarodék; de azután öt frankot vete a' zenésznek 's a' nélkül, kogy szót szólna, távozék nagy bámultára a' vendégeknek, kik a' rejtélyt megfejteni hasztalan törekvének. A' belga Courier e' tény' elbeszéléséhez következő, megfejtésül szolgáló jegyzést tesz: az idegen' jeleinek, mellyek olly rögtön hatának, értelme emez vala: ‚Midőn ön siketnéma volt, én önnek öt frankot adtam, adja ön azokat e' világtalannak, vagy elfogatom önt.' — Négy vagy öt hónap előtt egy fiatal, szende, érdekes arczvonásu 's állitólag születése óta siketnéma ember Brüsselben több háznál volt bemutatva mint gyüjtő egy franczia siketnémaintézetre. A' szerencsétlen jelekkel ugy, mint irva, igen jól fejezé ki magát 's egy más személy' kalauzául szolgált. Sikerült a' németalföldiekben jótékonyságérzetet ébresztenie 's meglehetős öszveg folyt az idegen' erszényébe. Amaz egyed 's a' keményszivü fiatal ember a' courtreyi fogadóban egyazon személy valának és szerencsétlenségére az asztalnál egyike ült a' brüsseli jótékony adakozóknak, ki a' töle kicsalt öszveget illy módon adatá a' valódi szegénynek. ***D.***

Óra és morál. Egy lelki pásztor a' régi időkből predikátiójában következő alkalmazását szőte be a' morálnak az órára: 1 órakor emlékezzék meg a' jámbor keresztény az egy igaz istenre, 2 órakor Móses' két törvénytáblájára, a' régi és új szövetség' könyveire, az időre és öröklétre, mennyre és pokolra; 3 órakor a' szent háromságra, a' hit, remény és szeretetre; 4 órakor a' 4 evangelistára; 5 órakor Krisztus' 5 sebére és Móses' 5 könyvére; 6 órakor a' hat kőkorsóra a' kanai menyekzőn Galileában; 7 órakor a' megváltó' 7 szavára a' kereszten, a' 7 gyertyatartóra sz. János' jelentésében; 8 órakor a' körülmetéltetés' 8. napjára; 9 órakor a' megváltó' halála' órájára; 10 órakor a' tiz parancsolatra és arra mi gyakran szegjük azt meg, 11 órakor a' végóra utáni ohajtásra; 12 órakor végre a' tizenkét apostolra.

A' bécsi udvari szinháznál a' drámairók még akkor is kapnak tiszteletdijt, ha müveik már nyomtatásban megjelentek. Igy kapott Gutzkow is nem régiben igen szép dijt Savage Richard első előadatása' alkalmakor, mint az Európából értjük.

Népesedés Chinában. Utólsó számitás szerint Chinában a' hozzá tartozó országokkal együtt 352,866,000 lélek lakik. Közöttük 300,000 keresztény van, kiknek nincs ugyan szabadságuk nyilvános isteni tiszteletre, de magános egybejövetelök nem háboritttatik. Cantonban birnak legtöbb szabadsággal.

Ismét egy emlék és pedig különös. Braunschweigban — mint a' Komet irja — egy jókora számu tagból álló nőegyesület alakult, kik emléket akarnak állitani annak, ki a' fűzővállat feltalálta. Hála istennek még csak ez volt hija, hogy emlékkel tiszteltessék meg az, ki találmányával az emberi nem' megrontására olly szépen munkált és munkál mai napiglan. Kérdezzetek meg csak valamennyi okos orvost, mi pusztitást visz végbe a' nők' egészségén ez a' dicsőséges fűzőváll! és az illy félholtra fűzött nők szülik azután az egészséges gyermekeket, és ez igy megyen nemzedékről nemzedékre. Oh valóban igen okos gondolat! Emléket az emberi nem' pusztitójának!

Egy gyürü a' szerencsétlen XVI. Lajos franczia király' hajával Párisban 1000 frankon adatott el. Tulajdona volt ez a' Berry herczeg' egykori dajkájának.

Az 1843-dik évi Athenaeum

Harmadfél és három íves füzetekben fog megjelenni minden hónap' közepén és végén, azaz 15. és 30-dik napján. Tartalma egy illy füzetnek, ha több nem, legalább egy tudományos értekezés, egy könyvbirálat vagy ismertetés, egy novella, igen bő és az eddiginél is tartalmasabb Tárcza mellett. A' czikkek, mennyire lehetséges, egyszerre fognak adatni, megszakasztás nélkül.

Ára félévre postán 3 ft 48 kr. helyben 3 ft. Évnegyedre postán 2 ft, helyben 1 ft 40 kr.

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Debreczenben Csáthy könyváros, Nagy Enyeden tek. Vajda Dániel, Kolosvárt az Erdelyi Hiradó' tek. szerkesztősége szivesek elvállalni az előfizetést. Bécsben a' cs. főpostahivatalnál tehetni rendelést.

Szerkesztőhivatal: Pesten, Borzutcza, 222. szám.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

ATHENAEUM.

HATODIK ÉV

Második félév. **Pest, csötörtök, december' 29. 1842.** **78. szám.**

Az Athenaeumból hetenként háromszor, úgymint kedden, csötörtökön és vasárnap jelenik meg fél fél ív. Ára helyben kihordással félévre 3 ft., postán 3 ft. 48 kr cp. Évnegyedenként is válthatni példányt 1 ft. 40 kr. helyben, és 2 ft postán. — A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el. — Kiadó hivatal Pesten, Borz-utczában (Neumayer ház 222 szám) az apácza-templom' közelében, földszint jobbra.

A' nevelés lehet szigorú.

Csodálatos, mi messze csábíthat bennünket egy ragyogó theoria. Ha valakit futni tanítanak, nehéz csizmákban, felszántott földön kell futnia; ellenben gyermekeknek, kikből nagy embereket akarunk nevelni, mindent játszva kell megfognia. Minden olly édessé és könnyűvé tétetik nekik; ők átfutják minden tudományok' körét, vagy az annyira kedvessé lett encyclopaediákat jó korán és bátran; csodáltatik a' tudomány, mellyen gyermekeink kocsikáznak, olly annyira, hogy az ember gondolhatná, miként azon római szónok, ki mellét, hosszú éveken át, bádog lap alatt fárasztá, hogy később annál nagyobb hatalommal emelhesse szavát, nagy bohó lehetett, 's jobban tőn vala, ha a' tudományt naptárból tanulá. De mi tehát ezen játékos tanulmány' eredménye? Édes csevegés, könnyűded ábránd és üres gőz. A' szellem gyenge marad, a' fejnek sem ereje, sem kitartása, és minden olly éhesnek tetszik, mint egy kiélt öreg' heves szerelme. Fiatal ember, ki magát így nagy férfiúnak akarja mutatni, hasonlít azon kalmárhoz, ki kereskedést akar kezdeni egész világon, a' nélkül hogy tőkepénze, vagy középszerű mennyiségű terméke volna.

Egészen másként van azon gyermekekkel a' dolog, kik a' nélkül, hogy testi vagy lelki erejök' kárára vált volna, gyenge koruktól vas szorgalomra és hasznos igazságok' gyüjtésére serkentettek. Azon pillantatban, midőn az illy gyermek magát megmutatni kezdi, egész bőségével bir a' hasznos igazságoknak, és a' megszokás második természetévé tette a' munkásságot. Egyik igazság a' másikat szüli, és annak tömege nevekedő szerencsével uzsoráskodik lelkében. A' szép tudományok nála szerencsét tesznek, mint festő és szobrász valamelly gazdag épitő úrnál, ki mindennel bir, mi egy pompás épitményhez kivántatik, és gazdagon megfizetni is képes, a' helyett hogy ezen szépmüvészetek amaz ifjú uracsok előtt csak czifra báb gyanánt szolgálnak.

De az igazságok 's ismeretek' illyetén gazdagságát nem szerezhetni játszva és azon módon, mint a' mostani gyermekek tanittatnak. A' gondviselés semmit sem ad embernek ingyen és munka nélkül; és ha a' gyermek százszor sir is, és büntetéssel kell is őt tanulásra és ügyesség' megnyerésére kényszeriteni, ezek jótékony büntetések, és a' könyeket idővel meg fogja tanitoinak köszönni.

De honnan ered sajátképen ezen romlás? Korunk' tonusától, melly szerint a' tanitónak vagy goromba pedans névvel kell magát csúfoltatni engedni, vagy kénytelen a' gyermekkel csinján bánni. Nincs nagy úr, nincs gyengéd anya, ki ne ezen tónt követné, és a' tanitó, ki végtére hizelegni is megtanúl, tanitványát játszva vezeti azon ügyességhez, hogy minden dologról elménczen szoljon, de alaposan semmit se értsen, sikos padozaton tánczoltatja őt, nem törődve vele, ha egykor az egyenetlen kövezeten nyakát törendi.

—*z*—

Az oláh fejedelem-választás.

Mint tudjuk, a' dunavidéki tartományokban túlnyomó befolyásra vágyó párt nem elégedve meg Obrenovics Mihály serb fejedelem' elűzésével, a' porta által Gyikát is, az oláhországi hospodárt, ki nem akará magát vakon használtatni, megfosztatá fejedelmi székétől, mire új fejedelem-választás' szüksége állott be. — Oláhországot évek óta pártok nyomorgatták, mellyek közt az orosz párt vala leghatalmasabb, 's evvel szemközt állt a' fejedelem, ki sokoldalú javításokat akara létre hozni, mellyek azonban hajó-törést szenvedtek a' bojárok' árjas önzésén, kik, mint kizárólag birtokosai minden előjogoknak, visszautasitának minden ujitást, melly jogokat vagy legalább könyebülést adna az önkényük alatt nyögő, nem képviselt 's adózó népnek, mellyek közt itt Európában még a' rabszolgaság is létezik, 's több százezer czigány van törvény által alá vetve ura' zsarnoki kényének. — A' fejedelem átlátva ezen állás' égbe kiáltó igazságtalanságát, többek közt az urbér' behozatalát is inditványozá, de a' müveletlen kiváltságos tömeg nem ismeré a' jog' szent parancsát, voltak, kik tudták használni az ingerültséget, 's Gyika megbukott, 's helyette új fejedelmet választanak.

A' fejedelem a' rendkivüli ország-gyülés által választatik, melly a' metropolita érsek, két püspök, 50 első, 77 másod, 's harmad rendű bojárból 's 27 városi 's kereskedői küldöttekből áll. Az első rendű bojárok ismét három rendre oszlanak, t. i. a' négy nagy bánra (Baliano, Philipesko, Gyika Constant 's Gyika Miladi) hat nagy dvornikra (köztük Gyika Sándor), 's a' nagy lo-

gotetokra (köztük Styr Bei, Sutzó, Wukaresko).

A' fejedelemnek harmad izig felmenő nemes oláh vagy meghonositott első rangú családból kell erednie, 's 40 évnél idősbnek lenni. Illy minemüséggel jelenleg az 50 első rangú bojár közől csak 37 bir.

Ezen nagy gyülésnek 7 választandót kell kijelelni, de mivel a' szavazat-többség nem a' jelenlévők, hanem minden szavazók' száma szerint vétetik, most, midőn sokan nem jelentek meg, e' kijelelés nem történhetett meg; miért a' gyülés a' honmaradtaknak megjelenést parancsolt. Vannak, kik azt hiszik, hogy ezen othon maradt urak ezt utasitás után tették, hogy igy, érvényes választás nem történhetvén, az orosz 's a' porta nevezzenek ki önkénytesen fejedelmet, talán Kisselef generált, ki a' hadak alatt kormányozá Oláhországot, 's ki az oroszpárt' befolyására több évek előtt honfisittatott. Oláhország Erdélyt környezi, 's itt újra orosz kegyencz a' trónon; 's igy Silesiától, körül Dalmátiáig, mindenütt orosz szomszédság, pedig egykor azt irá Mária Terézia Katalinnak: „Őszinte barátnéja, de akaratommal soha sem szomszédja."

Remellay Gusztáv.

Ifju hajadonhoz.

Kedvesebb vagy mint a' hajnal-álom,
Hadd pihenjek forró kebleden;
Csak szivednek halljam dobbanásit,
A' világot én elfeledem.

Oh, midőn behallok kebeledbe,
'S hallom a' jó szív, ütéseit'
Mintha fél-álomban, halk esőnek
Hallanám lágy cseppenéseit.

'S elmerülök boldog képzeletben,
Csöndes elmém a' jövőn nem agg;
'S szivem, mellyet széjjeltépe a' bú,
Egy egészszé olvad újolag.

Elfelejtem a' mit eddig éltem,
A' mi olly sok emlék' kútfeje;
Hadd legyek bár multamnak halottja,
Csak ha e' percz éltem' bölcseje.

Sorsom' kulcsa van gyöngéd kezedben,
Nyitsz-e azzal mennyet énnekem?
Oh, te jó vagy, 's jó maradsz örökre!
Nyúgalommal nézhet rád a' szem.

Oh, te jó vagy! 's hű szerelmed engem
Síromig fog boldogitani:
Csillag vagy te, mellyről a' jelenben
Tudhat ember bizton jóslani.

Vachott Sándor.

TÁRCZA.

Mulattató.

Aggodalma egy vőlegénynek. — Bizonyos férfi egy hölgyhöz, kibe tiz év óta vala szerelmes, esti 5 órakor naponként látogatóba ment. Szinház, kártya, meghitt barátokkali társalgás, minden iránt közönös vala, 's egész szerencséjét csupán szivbarátnéjában lelé. A' körülmények megengedék végre, hogy a' két szerelmes Hymen' ótalma alá menekülhessen. Esketés napján öröm zenge a' házban, de midőn esti 5 óra felé fölkelének az asztaltól, az új férj megzavarodék 's elmélyede. ‚Min búsulsz, kérdé tőle barátja, nem teljesült-e egyetlen, legforróbb ohajtatod?' — „Igenis, viszonzá a' bölcselő férfi, én szerencsés leszek, és szeretett nőmmel elválatlanúl maradandok; de egy gond búsit." — ‚Micsoda?' kérdé barátja. — „Estéimet hol fogom ezután tölteni?"

D.

Vége a' 6-dik évnek.

MUTATÓ
AZ ATHENAEUM' 1842. II. FÉLÉVÉHEZ.

TUDOMÁNYOS RÉSZ.

Szelet.

NYELV, AESTHETICA.

A' színházi drámajutalomról. *Vörösmarty* . . . 1. 9
Szinművek' jutalmazásáról. *Joo János* 209
Figyelmeztetés bányaszati műszavak iránt. *N. N.* 365
Tanuló ifjak' egyesülete Debreczenben. *Bélteki Lajos.* 5. — Pozsonyi tanuló ifjak' szini mutatványa 88. — Igénytelen terv nyelvünk' társasági kifejlődése' ügyében *Peláthy István.* — Egy tót kalendáriom miket nem mond! *Menypóri Elek* 501

PHILOSOPHIA, ÉLET- ÉS TÁRSULATI VISZONYOK, ERKÖLCSTUDOMÁNY.

Világpolgárság és hazaszeretet. —*beri*— *L.* . . 49
Az igazság' egyik martyrjának életpályája. *Novák Károly.* 489. 499

Szelet.

Monarchiai elvek és reformok. *Beöthy Zsigmond* 505
A' balkézi házasság' ismertetése. *Heténvi János* . 553
Budapesti élet: A' juratus. *Zajtay* 53. 59. 67. 72. — A' müvésznő. *Zajtay* 157. 165. . . 171
Böngészet: —*eri*— *L.* 24. 40. 88. — *Garády*: 96. 288. 440. 536. 552. 584. — *Berecz Károly*: 120. 142. 160. 280. — Töredékek G. B. Ágnesz' naplójából 200. 208. 224. 264. 280. 296. 328. — *Lauka Gusztáv*: 312. 328. 384. — *Károlyi István*: 352. 376. 391. 392. 408. — —*a*—: 416. 488. 520. 560. 576. 584. — —*yz*—: 464.

NEVELÉS, OKTATÁS.

Rövid vázlata Schelling' philosophiájának 's valami nevelésünk' ügyében. *Terray Károly* . 25

Szelet.

Paedagogiai töredékek. *Terray Károly* . . 169. 177
Nagykőrösi iskola-ügy. 221
A' nevelés lehet szigorú. —*z*— 617

TÖRTÉNET-, ÉLETIRÁS.

A' vegytan mint vezércsillag a' történettudományban. *Irinyi János*. 65
Lajos Fülöp mint iskolamester —*yz*— 357
Serbia 1837. év óta. *Remellay Gusztáv* 451. 457. 465. 473
Goethe. *Károlyi István* 575
Megyeri Károly színész. *Szebeklébi* 581
Gentz és Elsler Fanni. —*yz*— 592

ORSZÁG- 'S NÉPISMERET.

Nyilvánosság' hatalma Angliában. *Garády* . . . 21
Londoni tolvajbarlang. —*yz*— 37
Utazás Triestig. *Novák Károly* 97. 105
A' bolgárok. —*yz*— 189
Napló töredékek. *Irinyi József* 297. 305. 313. 321. 409. 417. 441
Chantilly. —*yz*— 348
Lapponia és lakosai. —*yz*— 609

Szelet.

Az oláh fejedelem-választás. *Remellay Gusztáv* . 618
A' chinaiak' közönössége 48. — Az angolok Olaszországban 181. — A' kafferek 381. — A' spanyolok és fő városuk 541. — Perui rablók és vérebek 599. — Fez 601

JOG ÉS TÖRVÉNYTUDOMÁNY, KÖZRENDÉSZET.

A' magyar jobbágyság. *Sárváry Ferencz* . . 153. 161
Vázolatok az észtani jogtörténetrajz' köréből. *Szűcs István* 185. 193
Túrmező. *Ercsi Pál* 201

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK.

A' vizgyógymódról. *Dr Ivanovics* 121. 129
Új csillagtan. *Szalai István* 217. 227
Az orosz gőzfürdő Pesten. *Dr Stockinger* . . 405
Magnetismus és somnambulismus 128. — Krokodilusok 291. — Ásvány-gyüjtemény és raktár 461. — A' fényirat' haladása. . . 180

CRITICAI RÉSZ.

Szelet.

KÖNYVBIRÁLATOK, ISMERTETÉSEK.

Magyarország' ekkorig ismeretes pénzei Rupp Jakabtól. *Bitnicz Lajos* 33. 41. 50
Rövid természettan. *Tarczy lajos* 89
Párhuzam az ó és újkori müvészeti nézetek és nevelések közt dr Henszlmann Imrétől. *Pulszky Ferencz*. 113
A' mezei rendőrség' főbb szabályai Zsoldos Ignácztól. *U.* 204
Birói parancsok, Bovankovics Józseftől. *Várady Károly* 265. 273
Dalhon. 3. füzet. Vajdától. *Bloch Móricz* . . . 289
Ungarische Wirren und Zerwürfnisse. *Hernáditáji* 337. 345. 353
Compendium historiae philosophiae Leandri. J. Stanke. *Varga János* 369. 377
Latin nyelvtani ékes és képes szókötéstan. Agyagos Molnár Sámueltől. *Z. X. Y.* . 481. 492
Bankismeret. Brassai Samutól. *F.* . 515. 521. 529. 537
Literaturai mozgalmak *S. F*-től: 15. 22. 47. 87. 141. 175. 223. 237. 310. 383. 389. 398. 470. 495

HÍRLAPI ELLENŐR.

Gyengédtelenség 's tapintathiány hirlapjainkban. *Káldy* 31
Szépirodalom a' francziáknál. *K. P.* 263
Valami a' magyar dráma felől. *Keve* 303
A' magyar irodalom a' Regélő szerint . . . . *Káldy* 400
Különös világban élünk! *Sz....ky* 408
Vak veti világtalannak! *Mokány* 455
Új neme a' francziák' gyülöletének. *Montebello* . 502
Olasz zenét nem szabad magyar nyelven énekelni! **24** 511

Szelet.

Pohorelláról. *Hresniczk Márk* 535
Szegett-e törvényt a' magyar academia? *Egy igazságbarát* 544
Regélői baklövések. *Jó barát* 565
Figyelmeztető kérelem a' „Magyar gyermekbarát" szerkesztőjéhez. *Menypóri Elek* . . 607

ANTICRITICA ÉS POLEMIA.

Polyvák a' Világ' hirlapi kalászaiban. *Sz...ky* . 55. 95
Felelet Bitnicz Lajosnak. *Luczenbacher* . . . 101
Konyharegélő és zöld beszéd. *Zajtay* 109
Boszorkánypör. *Zajtay* 143
Nyilatkozat. *Bitnicz* 205
Igazolás a' Regélő' vádlásai ellen. *Bajza* . . . 211
Békaegérharcz. *Egy jurátus* 227
Válasz dr Taubner úr' ellenjegyzeteire. *Fuchs Albert* 267. 277. 285. 293. 301
Stibor vajda' birálata ügyében. *S. F.* 336
Ne-ki-de-minek. *Lauka Gusztáv* 359
Felszólitás irodalmunk' ügyében. *J** és *társai* . 400
Visszaigazítása egy igen tudós és minden tekintetben gazdag úrfinak. *Lauka Gusztáv* . . 421
Válasz J* és többek' felszólitására. *Rupp Jakab* . 463
Felelet gyilkosomnak. *Lauka Gusztáv* . . . 469
Felvilágositó-szózat a' Lauka-Vachot pör iránt. *Bajza* 475. 483
Viszhang Peláthy István' igénytelen tervére. *Thanhoffer Pál* 509
Ad vocem Regélő! *Bajza*. 527
Válasz Vachot Imre úrnak. *Szemere Miklós* . . 541
Ki rejtezik a' Ne-ki-de-mi álnév alatt? *Bajza* . 557
Shakespeare, franczia szinmüvek 's az Athenaeum. *Bajza* 585. 593. 602
Nekidemi mégis csak Vachot Imre. *Bajza* . . 613

SZÉPMÜVÉSZETI RESZ.

Szelet.

BESZÉLY ÉS ROKON.

A' veszedelmes asztal. Franczia. *Sz....ky* . . . 17
Megbüntetett pajkosság. Franczia. *S...zczky* . . 57
A' paraszt bölcs. Sand Györgytől. *Nagy Ignácz* 73. 81. 92
Hajnácskő. Eredeti. *Nagy Ignácz* . . . 131. 137. 145
A' római catacombák. *Ocskovszky Ferencz*. . . 148
A' nagyravágyó leány. Eredeti. *Lakner Sánd.* . 187. 196

Szelet.

Echo úr. Franczia. *Garády* 220
Anyai áldás. Franczia. —*yz*— . . . 233. 241. 248. 257
A' stilista. *Alt Móricz*. 275. 281
A' kakas' sáncza. Monda. *Károlyi Sámuel* . . . 315
Kos úr' szivbajai. *Zajtay* 323. 333. 341
A' saint-porti világtalan. *Garády* 329
Bella. Serb rege. *Remellay Gusztáv* . . . 361. 372
A' jó barát. Franczia. *Garády* . . . 385. 393. 403

Szelet.

Tyukody uram' borzasztó éjszakája. *Szalkay Máté* 419. 425
Hűség és halál. Eredeti. —*rt*— 433. 445
A' bűnbánó. Angol. *Hunfalvi János*. . . . 507. 516
Az arczkép. Franczia. *Sz—i Sándor* 545
Jótét' helyébe jót várj. Eredeti. *Lemouton Emília*. 561. 569. 577

VERSES KÖLTEMÉNYEK.

Adorján: Holdsugár 86. — Virágemlékek 382. 388. — Midőn ő busult 499. — Egy fiatal hölgyhöz 550
Barna Ignácz: Piperkőcz 456
Beöthy Zsigmond: Gr. Rádayné Gédeonné' sírjára 205. — Ifjuság 374
Berecz Károly: Esketéskor 126. — Váromladék alatt 484
Császár Ferencz: Emlékkönyvbe 54. — Feledés 182. — A' sors' üldözöttje 612
Gyulay Pál: Hunyadi János 341
Kalóz: Feledés 582
Lauka Gusztáv: Laurám' sírján 507
Nagy Ignácz: Haladásunk. Kelet és éjszak 252. — Rendőrség. Szabadelműség 413
Petőfi Sándor. Hazámban 430. — A' bujdosó 532.
Szemere Miklós: Vachott Sándorhoz 612
Tárkányi Béla: Mutatvány Klopstock Messiasa' 1. énekéből 292
Tompa Mihály: Varró leány 29. — Temetés 109. — A' dalnok 316. — Éjfélkor 340. — A' költő' végálma 350. — Az ősi kard 462. — A' gyászoló férj 518. — Nevelés 593
Vachott Sándor: Cornelia' emlékezete 170. — Házasság 438. — Egy szüntelen politizáló hölgyre 476. — Ifju hajadonhoz 620
V—i Barna: Egy népszerű munka' szerzőjéhez. Honfi. Orvosy 414. — Bothós és philantróp. Holdhozi rokonszenv 558
Vidor Emil: Honvágy 14. — Kosciusko 46. — Juniusban 1842. 66. — Az élőtből 260. — Pesten 324. — A' távozó 461, — Tükör. 540
Vörösmarty: Emlékkönyvbe 374. — Fóti dal 401. — Kis gyermek' sírjára 438. — Vég 476. — Sirversek 557. — V. P. kisasszonynak 574. — Ősök. 582

SZINÉSZET.

Néhány szó a' magyar szinházi opera' ügyében. *Szinfalvi* 39
A' színész és a' critica. *99* 45
Felelet Szinfalvynak 75
Raupach és Birchpfeiffer. *Károlyi István* . . . 125
Magyar játékszini krónika: Vallomások 15. — Pártütők 46. — Hagyjatok olvasni 64. — Intermezzo. Sz. Pál-torony' harangozója 87. — Botcsinálta doctor 104. — Norma 127. — Saint Georges lovag 135. — Embergyűlölés és megbánás. A' királyi parancs 147. — Zsidó hölgy. Hinko. Az özvegy' férje 141. — Magának akart másnak kért 174. — Norma. Alvajáró. Zsidó hölgy 175. — Paul Jones 183. — Stibor vajda 199 — Stibor vajda 245. 253. — Zenészeti estély (Schoberlechner, La Roche és Klein) 262. — Norma. Griseldis 263. — Tündérvilági leány 280. — Leányőrző 286. — Ki mer nyer 309. — Miveltség és természet 350. — Zalameai biró 359. — Rózsa 360. Angelo 375. — Savage Richard 397. — Eskü 430. — Bakóz 447. — Golkondai királynő. Peleskei notarius 455. — A' velenczei kalmár 464. — Othello 490. — Lázár pásztor 534. — Senneterre marquisnő 591. — Pszt! 592

EGYVELEG.

Lókedvelők 7. — Az angol égboltozat 8. — Az élet' vége 23. — Négyszer szerettem 29. — Sok nyelv 56. — Egy gyászoló özvegy 70. — Négy gazember. A' házasságok Gretna-Greenben. Becsületesség keleten 71. — Vakhit' példája 72. — Lóevő németek 96. — Egyesület nyelvkinzás ellen. Különös házasság 104. — A' koldús földes úr 111. — Rococo 112. — Donizetti 120. — Sakontala 128. — A' farkasok' jogkiszolgáltatása. Malmaison kastély 136. — Az anyagiságról Kühler 144. — Két fejedelem és egy hadnagy 176. — Az élőhalott. Művész és pénzkirály. Szent Rozália' barlangja 192. — Az elvtelen ember. Logau híres india főnök 240. — A' chinai thea 261. — Földrengés Nagy Kanizsa körül 263. — Új eredeti iparlovag 264. — Nagyszáloki fürdő 271. — Muzeum Erdélyben 272. — A' gólyák' vérbirósságáról. Vasutak' sorsa Amerikában 304. — Olvasó intézetek Angliában. A' népesedés' szaporodása. Szinészi segély egyesület. Új görög költészet 320. — A' divat' birálatához 360. — Iparüzés Madridban 268. — A' táncz keleten 375. — Lion. Üveggyártás Csehországban 376. — Jean Paul' folyamodása. Legszebb park a' világon. Családtörténye az angol királyi családnak 391. — Victoria királynő' virága 415. — Spanyol haramiák. I. Vilmos németalföldi király. Páris' népessége 416. — Párisi koldúsok 431. — Sajátszerű levél. Jó megkülönböztetés 432. Irlandi boszú 438. — Különös eset. Porosz város-követek 439. — Skót udvariasság. Muvészi megtiszteltetés 440. — Stone Vilmos. Élethosszabbitás' mestersége. Kézmüvesi büszkeség 472. — Az akarat is elég. Új német lovag academia 512, — Bőbeszédűség' példája. Szép, ha igaz! Chinai bátorság 519. — Egyes. amerikai tartományok' népessége. Wordsworth Vilmos. Anglia őrültek' házai 520. — Függeczukor 533. — Ruharendszer 536. — A' szemcsök 551. — Lappok' vitézsége. Ezüst harmat. Kézzel fogható bebizonyitás 552. — A' cataloniaiak 568. — Kézirat-gyüjtési düh 575. — Kaukazus melléki orosz monda 576. — Emlékbeszéd egy szakácsné felett. Régi itéletek a' németekről 583. — Olvasóink 598. — Tiz év óta mennyi vagyon vitetik ki Európából Éjszakamerikába 600. — Új koponya-tan 608. — Jó tanács. Megbüntetett keményszivüség 615. — Óra és morál. Drámajutalom a' bécsi udv. szinháznál. Népesedés Chinában. Ismét egy emlék. Egy gyürü XVI. Lajos' hajával 616. — Aggodalma egy vőlegénynek. . . 619
Hirfüzér: 88. 263. 271. 309. 318. 327. 367. 448. 464. 525. 544. 551. —

ÉRTESITÉSEK.

Népkönyv-kiadó társulat 8
Igazitás Carl Henriette iránt 8
Magyarország' történetei képekben 40
Értekezés Amerika' fölfedeztetéséről 40
Kisfaludy-társaság' évlapjai 40. 392
Figyelmeztetések a' Kölcsey sorsok iránt . . . 72
Bihari casino' jelentése 88
Borsodi olvasó kör. *Szemere Bertalan* 119
Iparegyesület 176
Honi gyárvédegyesület 256
A' mezei naptárt illetőleg 262
Hivatalos tudósitás a' nemzeti szinház' igazg. iránt 295
Előfizetési hirdetései az Athenaeumnak 295. 311. 464. 503. 519. 543. 600 616
A' nemzeti almanach' ügyében 360. 400
Magyarok' története 392
Garay János' versei 392
Népkönyvkiadó egyesület 400
Taubner' mértana 440
Az Athenaeum 1843. évben 449
A' szinház-igazgató' választása elhalasztatik . . 493
A' világ' közönséges története Remellay Gusztávtól 496
Emlény 1843. évre 496
Szinházi jelentések 504
Figyelmeztetés. *Degré Alajos* 520
Kisfaludy-társaság 559
Nemzeti vállalat. *Frankenburg Adolf* 567
Természettudományi társulat 576
Honderü és Pesti Salon 584

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

Szelet.

Rutkay Emil. Egy szenvedő leányhoz 685
Sárosy Gyula. Emlékezet 358
Szalkay Máté. Az ólmos botok 838
Tompa Mihály Zokol 773. — Kedvesemhez 869. — Májusban 966. — Tavaszdal 1049
Vachot Sándor. Fölengedt bú 1144
Vidor Emil. Diego Leon 119. — Sylvester-éjben 229. — Pórleány 284. — Komoly beszéd 374. — 1840-ből 439. — Nemzeti zászló alatt 518. — Temetések 581. — Indulunk 716. — Az életből 887. — Lenke 951. Embergyülölő 1236.
Vörösmarty. Az úri hölgyhöz 21

SZINÉSZET.

Színházunk' jövendőjére 367
Színművek' jutalma ...*amb* 733
Spanyol színészet —*yz*— 971
A' német drama legújabb időkben —*yz*— . . 1133

Magyar játékszini krónika: Az áldozat. Gizul 27. — Egy pohár pálinka 61. — Norma 63. — Leánykérés szabály szerint 77. — Chivri Diana. A' velenczei kalmár 79. — Veszedelmes szomszédság. Kegyencz 112. — Fekete asszony. Ki mer, nyer 127. — Gyárnok 139. — Három egyszerre 175. — Chivri Diana 176. — Marino Faliero. Elmellőzés 207. — Két alakú 238. — Pajzán ifjú. Coriolán 253. — Zsigmond király' álma 254. — Dionysia 271. — Peleskei notarius 302. — A' vigjáték. Tudtán kivül kém 317. — Szerdahelyi Kolozsvárt 365. — A' szegény költő 366. — Báléj 381. — Fiesco 397. — Lázár pásztor 446. — Portici néma 448. — Moori vásár. Bátori Mária 463. — Carl Henriette' vendégszerepei iránt 464. — Láncz 477. — Négy huszár és gyermekharisnya 512. — Chivri Diana. Házasság XV. Lajos alatt 559. — Enzersdorfi postalegény 655. — A' fehérek 671. — Az aggszinész és leánya 687. — Fekete domino 688. — Felbér Mária Kolosvárt 693. — Egressy Gábor Kolosvárt 717. — Foster tesvérek 718. — Báléj. Fiatal házasok. Lear király 719. — Fekete domino 734. — Adelaide. Királyleány mint koldus nő 751. — Kean. Utazás közös költségen 781. — Don Alvaro 783. — Anikó 798. — Két Péter 799. — Vas álarcz 831. — Szerelem és champagnei 832. — Othello. Devereux Róbert 846. — Varázs korona 909. — Saint Georges lovag 925. — Kézmüvesek' pallérozottsága. — A' magyar színészet félszázados emlékünnepe 941. — Az őrült' gyermeke 959. — Mátyás király Ludason 978. — Tudtán kivül kém. Amerikai 1023. — Mátyás diák 1038. — A' fehérek 1070. — Norma 1071. — Egy pohár víz 1135. — Marino Faliero. Láncz 1149. — Még van idő. Chivri Diana. Norma 1215. — Lignerolles Luiza. Lorenzino 1227.

KÉPZŐ MÜVÉSZET.

Az egri templom —*e*— 13
Róma müvészeti tekintetben. *Ocskovszky Ferencz* 657. 673. 681

EGYVELEG.

Régi müvészség. Nevezetes holttetemek 16. — Sánták. A' zsidók. Japáni párviadal. Londoni és párisi kalmárok. Az amerikaiak' fő ismertető jele. Camarilla 32. — Franczia udvariasság. Két garasos ájulás. Jele a' civilisatiónak 46. — Hajviselet a' férfiaknál. Hiány matronákban. Rendkivüli büntetés. A' dühösködő néger 47. — Müvészek az evésben 63. — Régi török jóslat. A' gazdagok' iskolája. Királyi mondat 64. — Takarékosság. Jól kifizették. Franczia térités Siamban 80. — Hiteles bizonyitvány 96. — Spanyol büszkeség. Chinai udvariság Mennyit tesz a' név. Becsületmentés 128. — Serfőzés Londonban 143. — Seidlitz' elhatározottsága 223. — Ideg-gyöngeség. — Udvarias keményszivüség. — A' szegény paraszt leány mint királyné anyja és két királyné' nagy anyja. Müvészet. Bámulatra méltó közönség. 303. — Szaporitás. Érdekes összehasonlitás. Angol különczségek. Az asszonyi szépségről 301. — Jó kielégités. Jules Janin' házassága 351. — Arany almák csonthüvelyben. Vasúti hid 325. — Afrikai replica 381. — A' szolgák. A' szabadság' hazája 382. — Kötél-instantia 415. — Párisi törvényszéki jelenet 416. — Igazság-kiszolgáltatás Marokkóban. Okos segédeszköz. Sikerült fogadás 431. — Őszinteség. Férj és feleség. Különös fogadás. Nyilmérgek Brasiliában. Tieck iskolái' bizonyitványa. Külföldi Goethe 432. — Az irói pálya Francziaországban. Humboldt Sándor 448. — A' hajdani Velencze' félelmessége. A' spanyol királyok' egyike. Beatrice 478. — Holttestek' egyszerü bebalzamozása. A' legszebb asszony 479. — Közlekedési gyorsaság 526. — Oktalan tékozlás 527. — Az utczai légszesvilágitás. Emlékkövek. Egy troubadour korunkban. Ördög-literatura 528. — Eperjesen a' szerelem és Champagnei adatot. Török polgárisulás. Énekesek' dicsősége. Angol könyv Németországról 543. — Schiller és Scribe. Dickens és Freiligrath. A' vakmerő hindu suhancz 544. — Furcsa hirdetmény. Elmés megjegyzés 559. — Sebesség és lassuság szellemi munkálatokban. Követésre méltó példa 569. — Nevezetes tengeri utazás 591. — Új szindarab Scribétől 592. — Vasutak 605. — Artézi kút Párisban 607. — Goethe' emlékéről 608. — Rendkivüli erő. Rossini' emlékező tehetsége. Drága álom. Óriási vendégfogadó 624. — Különös tanulmány. Boz Dickens külseje 720. — Kalap és frakk. Kávéivók' számára. Hajdan és most 784. — Pair-kinevezés Francziaországban 846. — Egy hindu itélete Taglioniról és az európai sirirásokról. Zendületi eszmék Chinában. Scott Walter' emléke 847. — Szászország 864. — Barátom a' vigjáték-iró. A' szájöblités 911. — Emlékek. Francziaországban az irói pálya 912. — A' martiniquei kigyók 928. — Aszszonyi ármányok 943. — Polcinella' származása 944. — A' valódi cashemir-kendők 960. — Humboldt Sándor. Az alvás' ideje 975. — Páris' megerősitetéséről 976. — Sheridan' pénzzavarai 992. — Irodalmi halandóság. Csókszabadság 1008. — Balzac mint regényiró 1072. — Kérelemlevél azokhoz, kikre a' nevelés bizva van 1087. — Házi nevelő kerestetik. Az ohajtott égés 1088. — A' szónok és szamár. — Marmontel Cleopatrája. A' sorscsizmák. A' kávéházak Berlinben 1104. — A' balláda. Nemi aránytalanság. A' magyar nyelv a' tóttal rokon. Goethe' háza. Szigorú zárdaszabály 1120. — A' megölt férj 1151. — Nemzeti illatok 1215. — Nászutazás. A' test megujulása 1216. — A' keletindiai főkormányzó 1230. — A' lengyel veto. Orosz catechismus. Külföldi itélet Ferenczyről 1231. — Indus pariák. Hallatlan becsületesség. Levelek' szaporodása. A' hazai nyelvet is elfeledhetni 1232. — Lessing a' törököknél. Egy pohár víz. Irodalmi jutalomtételek 1241.

ÉRTESITÉSEK.

Szilasy Lelkipásztorság' tudománya . . . 48. 1209
Mezei naptár. *Kacskovics Lajos* 112
Nyilatkozás. *Tretter György* 112
Az Athenaeum 's Figyelmező mult éveki folyamai iránt. 144
Magyar academia. *D. Schedel F.* titoknok . . 237
Protestans egyházi és iskolai lap 240
Drámairók' jutalma. *Szigligeti* titoknok . . . 288
Rupp J. Magyarország' ekkorig ismeretes pénzei 336
Felhivás a' honi gyümölcstenyésztés' ügyében . 445
A' nemzeti színházban a' légszesz-világitás árcsökkentés mellett bérbe adatik . . . 477
A' pesti vízgyógy 's edző intézet 496
Kisfaludy-társaság 528
Hálaszózat Batthyány Kázmér grófnak . . . 560
Magyar és Erdélyország' történetét targyazó müvészeti és tudom. munka. Kiadja Ehrenreich 767. 848
Kliegel-könyv 944
Természettudományi társulat 976
Történeti beszélyek Remellay Gusztávtól . . 976
Párbeszéd Szebeklébi és Egressy G. között . 1056
Kisfaludy-társ. Évlapjai 1152
Soproni estvék IV. füzet. Kis Jánostól . . . 1152
Petrichevich Horváth Lázár' munkái 1184

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a' m. k. egyetemnél.

IRODALMI RÉSZ.

Szelet.

KÖNYVBIRÁLATOK, ISMERTETÉSEK.

Egy magyar hitelbanknak és élelembiztositó intézetnek tervezett szabályai Farkas Ferencztől. *Fogarasi János* 32
Görög nyelvtan, Tatai Andrástól. *Hunfalvi Pál* 129
Mutatvány egy legújabb divat szerinti logicából. *Vecsey József* 177. 193
Polgári szózat a' keleť népéhez 1841-ben Kuthy Lajostól. *Vajda* 275. 289. 305. 321. 337. 353. 369
Aborigines et incunabula Magyarorum. Disquisivit Georgius Fejér. *Kiss Bálint* . . 481. 499
Természettörténet, irta Ocskovszky János. *Tarczy Lajos* 550
Elemi olvasó könyv Bátky Károlytól. *Varga Ján.* 641
Szavalástan Heinsius' nyomain. *53* 679
Álokoskodási módok törvényhozási kérdésekben. Bentham után Gindery János. *Szondy Imre* 753
Mértan. Dr. Taubner Károlytól. *Fuchs Albert* 833. 849
Szemle az eddigi megjelent éber-magyar munkák fölött. *Hirschfeld Fülöp* 977. 993
Ein Haupthindernisz des Fortschrittes in Ungarn. Von Dr. Ignaz Wildner. *Σ* 1025
Követjelentés az 1839—40-iki országgyülésről. Deák Ferencz és Hertelendy Károlytól *888*. 1088
Leghasznosabb ismeretek a' természettudományból. *Tarczy Lajos* 1201
Literaturai mozgalmak. *S. F*-től: 15. 29. 141. 191 222. 319. 367. 383. 400. 413. 495. 606. 639. 783. 799. 926. 1149. 1167. 1181. 1241.

HÍRLAPI ELLENŐR.

A' Pesti Hirlapbani fővárosi ujdonságok' irójának. *Henszlmann Imre* 79
Dr. Henszlman Imrének a' Pesti Hirlapbani fővárosi ujdonságok' irója 125
Felelet Frankenburg úrnak. *Henszlmann Imre* . 173
A' Nemzeti Almanach' ügyében. *Nagy Ignácz* . 255
A' lélek is meghal. *Zaránd* 542
A' Nemzeti újságban a' halottak is beszélnek *12*. 694

Szelet.

Zsidó tag a' berlini academiában. *600* . . 896
Pano- és cosmorama-pör. *23* 973
Ólmos botok. *Egy fontolva haladó* 973
Az Ungar mint magyar érdekeket képviselő lap. *600* 989
Ninas baj többé Budapesten! *Dr. Ranunculus* 1008
Haladás. *600* 1053
Magyar színházi illetlenségek. *600* 1053
Az Ungar' magyar színházi hirei. *600* . . . 1070
Nincs tudós hazánkfia többé. *600* 1151

ANTICRITICA ÉS POLEMIA.

Nyilatkozás. *Szemere Miklós* 96
N. K. mint banktudós és költő. *Fogarasi* . . 111
Óvás. *A' nemzeti színháznak egy tagja* . . . 144
Válasz Fogarasi úrnak Hitelbankom' birálatára. *Farkas Ferencz* 219. 233. 251
Óvás. *Remellay Gusztáv* 224
Szebeklébihez, a' kegyencz' birálójához. *Egressy Gábor* 269
Farkas Ferencz úr' válaszára. *Fogarasi* . . . 301
Színészeti dolgokról, Egressy Gábornak. *Szebeklébi* 331. 347
Jutalom-kérdés. *Dr. Pamgloss* 464
Igazító jegyzék. *Tomory Szabó Sándor* . . . 480
Fogarasi urnak, Hitelbankom' második megtámadására második válasz. *Farkas Ferencz* . 589
Végső szó Farkas Ferencz úrnak. *Fogarasi* . . 637
Észrevételek a' „Róma müvészeti tekintetben" czimü czikkre. *Henszlmann Imre* . . . 767
Válasz prof. Varga János úrnak „Elemi olvasó könyv" czimü könyvecském' birálatára. *Bátky Károly* 843
Igazolás az Álokoskodási módok' fordítása iránt. *Gindery János* 861
Ellenjegyzetek Fuchs urnak „Mértan I. rész. Számtan" czimü munkámat illető birálatára. *Dr. Taubner Károly* 1021. 1035
Őszinte kérdés Garay úrhoz. *Zajtay* 1136
Igénytelen felelet Zajtay úrnak. *Garay* . . . 1168
Felvilágositás az igénytelen feleletre. *Zajtay* . 1198

SZÉPMÜVÉSZETI RESZ.

Szelet.

BESZÉLY ÉS ROKON.

Hölgyerény. Eredeti. *Lakner Sándor* 11
A' képterem. Angol. —*kn*— 23. 42. 58
A' megtámadás. *Berecz Károly* 39
Bűn és bünhödés. Eredeti. *Nagy Ignácz* . . . 104
A' becsületszó. Eredeti. *Pulszky Ferencz* . . . 119
A' kérő. Német. —*yz*— 124
Politicai rendszabályok részegesek ellen. Angol törvényszéki jelenet. *Károlyi Sámuel* . . 137
Nőhűség. Eredeti. *Remellay Gusztáv* 153
A' tengeri rabló. Angol. *Károlyi Sámuel* 169. 186. 202
Zsojcza. Eredeti oláh néprege. *Remellay Gusztáv* 216. 230. 245
Véralkatok. Eredeti. *Alt Móricz* 260
Nem eladó kép. Eredeti. *Gurdélyi Endre* 297. 312. 327
William' boldogsága. Angol —*yz*— 344. 359. 375. 394
A' pogány' esküje. Eredeti. *Nagy Ignácz* . . 407
Egy örült kézirata. Boz Dickenstől. *Garády* . 423
A' két virág. Franczia. *Berecz Károly* . . . 440
Árvíz előtt 's árvíz után. Eredeti. *Remellay G* . 457
A' fekete fátyol. Angol. *Sz. J.* 472. 486
A' három utazó. Keleti. —*yz*— 508
Laura. Eredeti. *Aldor* 519. 535. 552
A' creol nő' szerelme. Franczia. *Gurdélyi E.* . 566. 582
Látogatás. Eredeti. *Alt Móricz* 598. 618
Ninon' egyetlen szerelme. Franczia —*yz*— . . 632 648. 661. 680. 686
A' fiatal virágárusnő. *Sz...y* 730
Az élő halott. Eredeti. *Lakner Sándor* . 745. 762. 773
Halott-rablás. Angol. —*yz*— 790. 808
A' dugárus. Franczia. —*yz*— 824

Szelet.

Szaláncz. Eredeti. —*rt*— 840. 855. 870. 888
Mária. Olasz. *Berecz Károly* 903
Memoires d' Amourette. Német. *Papphlakhy* . 919
Voldemár. Német. *S. Pataky P.* . . . 926. 953
Az ember' legbecsesebb sajátja. Keleti —*yz*— 966
A' kisértetektől elragadt sirásó' története. Angol. *Hunfalvi János* 985. 1002
Igy fizet a' világ. Keleti. —*yz*— 1033
Töredék egy nő' naplójából. *Hunfalvi János* . 1050
A' cserkesz' vendége. Eredeti. *Remellay és Prelik* 1080. 1095. 1110. 1131
Az áldozat. Olasz. *Sz. J.* 1145. 1160
A' falu' büszkesége. Angol. *Sz. J.* 1175. 1192
Álom arról, mi történt egy szép' szivében. *K. J.* 1226
Lipta. Tündérrege. *L...sy.* 1236

VERSES KÖLTEMÉNYEK.

Ách Károly. Ne lopj! 394. — A' mátka-lyány 733
Adorján. Végelválás előtt 985
Beöthy Zsigmond. Emlékezet 873
Császár Ferencz. A' két Deák 245
Eördegh István. Egy nőhöz 918
Gaal. Búdalok 135
Garay János. Két leány Románcz 215
Kalóz....hoz 296
Király Károly. A' mátrai vándor 9. — Tavaszesti tájkép 185. — Hazám 406. — Ősi lak 's gyermek-pálya 853. — Ritornellek . . 1205
Lakner Sándor. A' hütlenhez 119. — *A'* nagyravágyóhoz . . . . . .
Petrovics Sándor. A' borozó 966